GALENI
OPERA
OMNIA
MEDICA

TOM. II

1565

Presented to the Nav.l & Mil.y Library
by Chas: Jno: Brandling Major 2d W.t York Militia
and late Lieut. 10th Roy.l Hussars
Feb.y 18. 1834.

Vol. 2
Secunda classis
Isagogici libri
General t.p. & prelims.

This Book
was presented to the
Naval & Military Library
by
Major C. W. Brandling
2nd W. York Militia
late Lt 10th R. Hussars.

Silvester & Co. 27 Strand.

see

Galenus

GALENI LIBRORVM SECVNDA CLASSIS

MATERIAM SANITATIS conſeruatricem tradit, quę circa aerem, cibum & potum, ſomnum & vigiliam, motum & quietem, inanitionem & repletionem, animi deniq; affectus verſatur.

QVARTA HAC NOSTRA EDITIONE, *Non paucis ſanè exornata caſtigationibus, ex bonorum græcorum codicum collatione.*

Locis etiam nunc primum in margine indicatis, quos Galenus ſparſim ex Hippocrate affert.

Librorum Elenchus proximo folio continetur.

Τὸ Ὑγιεινόν.

VENETIIS APVD IVNTAS. M D LXV.

QVÆ IN SECVNDA CLASSE HABENTVR.

HIPPOCRATIS
DE AERE AQVIS ET LOCIS LIBELLVS.
IN QVEM GALENI COMMENTARIA DESIDERANTVR.

Nuperrime ab Augustino Gadaldino non paucis in locis ad antiquißimi exemplaris Græci fidem emendatus.

In nostro codice greco vetustißimo, ex quo omnia ferè, quæ in margine huius libri adnotauimus, excerpta sunt, titulus est, *περί ἀέρων, τόπων, ὑδάτων, καιρῶν, ἀνέμων, ἀστέρων.* id est de Aeribus, Locis, Aquis, Temporibus, Ventis, Stellis. Et totus hoc liber ita est dispositus. In capite secundo post dictiones, *æstate quidem calidæ, hyeme vero frigidæ*, sequuntur statim ea verba, quæ sunt post quatuor versus, videlicet, *homines q; capita humida, ac pituitosa, &c.* vsq; ad finem capitis. Postea sequitur. *Volo autem & de Europa, et de Asia demonstrare &c.* quod est principium capitis septimi vsq; ad verba, *quantũ saltem mihi*
C *in ea re est compertum.* Postea sequitur. *De iis uero, qui ad dextrã hyberni, &c.* quod est principium octaui capitis vsq; ad verba, *De natura ergo, ac diuersitate, & forma eorum, qui Asiam, & Europam incolunt, ita habeat.* quod est principiũ capitis noni. Postea sequitur, *Asiam plurimũ differre dico ab Europa secundũ naturas, et c.* quod est positum in capite septimo, nõ procul à principio vsq; ad finem illius capitis. Postea sequitur: *Quod autẽ timidiores, effœminatiores, ac imbelles præ Europæis, &c.* quod est positum in primo versu cap. 9. vsq; ad finẽ libri. Deinde sequitur, *De reliquis autẽ aquis deinceps narrare volo*, quod est principiũ cap. 3. vsq; ad finem quinti capitis. Deinde, *Et quæ quidem urbes bene sitæ sunt*, quod est in quarto versu cap. 2. vsq; ad verba. *Et phagædenas ex omni occasione oboriri uerisimile est, si ulcus fiat*, quod est in septimo versu illius capitis. Deinde. *Et intestinorum leuitates, & aqua intercus ferè reliquis morbis, &c.* quod est in cap. 6. paulo post medium vsq; ad finẽ illius capitis. Ita vt nihil omittatur, nisi illa verba, quæ sunt in octauo versu secũdi capitis, videlicet. *Si uero hyems frigida sit.* quæ tamen verba re vera superflua sunt. Quin & in libro de vulneribus capitis, in quẽ nescio quo modo magna huius libri pars irrepsit, legi debet, non *τῦ δὲ χειμῶνος ψυχρῦ*, sed *τῦ δὲ χειμῶνος ψυχρά*, idest hyeme vero frigidæ, scilicet aquę, vt indicetur post has tres dictiones, continuari, ac sequi debere, *homines q; capita humida, ac pituitosa, &c.* Sed quicquid sit de reliquis capitibus, secundum certe, & sextũ videntur satis confusã esse, ac meliorẽ ordinem
D requirere, aliqua etiã in sexto superflua esse. Nunquid ergo non esset mala horũ duorum capitum dispositio, si post verba, *æstate quidem calidæ, hyeme uero frigidæ*, quę, vt dixi, sunt posita in secũdo capite, statim sequeretur in eodem capite, *homines q; capita humida, & pituitosa, &c.* vsq; ad finẽ capitis, vt etiã est in meo antiquo codice? Si q; in hoc etiã eodem capite, vel in fine ipsius post dictiones, *eo quòd multum temporis inter matutinũ, ac vespertinum intercedit*, vel in aliqua alia eiusdem capitis parte, reponerentur ea verba, quæ sunt in quarto versu capitis, videlicet: *Et quæ quidẽ urbes bene sitæ sunt ad Solem, & ad ventos, & bonis aquis utuntur, hæ minus à talibus mutationibus afficiũtur: quæ uero aquis palustribus, ac lacustribus utuntur, & non bene sitæ sunt ad uentos, & ad solẽ, hæ minus.* Verba autẽ sequentia, videlicet: *Et si quidẽ æstas sicca fuerit, citius sedantur morbi: si uero pluuiosa, diuturni fiunt: & phagædenas ex omni occasione oboriri uerisimile est, si ulcus fiat*, collocarẽtur in sexto capite post verba, *Quare derepente æstate accedente, & ardore, ac mutatione contingente, hi morbi incidunt.* ita vt post verba, *si ulcus fiat*, statim sequeretur, *Et intestinorum læuitates, & aqua intercus, &c.* ut est in meo codice ueteri? Ea autẽ uerba, quæ sunt prope finẽ capitis sexti, uidelicet, *Si uero hyems borealis sit, & sicca: uer autẽ austrinum, & pluuiosum, æstate lippitudines fient siccæ: pueris, & mulieribus febres*, quamuis in codicibus grecis habeantur, superuacanea tamen esse uidentur: nosterq; etiam interpres in postrema sua editione consulto ea omisit, tanquam eorum sensus idem, clarior q, admodum, in eiusdem capitis initio habeatur.

ARGVMENTVM LIBRI.

Quam vim aeris, aquarum, & regionum uarietas ad mores, ac naturam hominum mutandam obtineat.

Non nulla, quæ ad morbos dignoscendos, & ad præsagiendum summe faciunt. CAP. I.

Vicunq; artem medicam integre assequi velit, hæc illi omnino sunt agenda. Primũ quidem temporum " anni rationem habere debet, quantum potentia quodlibet eorum valeat: non enim simile quicquam in illis existit, verum multum differunt cum ipsa à seipsis, tum propter varias, quæ in eis fiunt, mutationes. Deinde ventorum & calidorum, & frigidorum, maxime qui ex his, omnibus hominibus sunt communes, & mox, qui in vnaquaque regione sunt indigenæ, & proprij. Neque vero negligentiorem se circa aquarum facultates cognoscendas exhibere conuenit. Quemadmodum enim gustu differunt, & pondere, sic quoque virtute aliæ ab aliis longe differre videntur. Quare, siquis ad " vrbem sibi incognitam perueniat, circumspicere oportet eius situm, quo modo, scilicet, ad ventos, & Solis exortus iaceat: Non enim F æquales vires sunt, ad Septentrionem sitæ, & vergentis ad Austrum, neque eius, quæ Solem exorientem, & quæ eundem occidentem spectat. Hæc itaque diligenter oportet perscrutari: ac simul quo modo habeant circa eam aquæ: num'ne palustribus vtantur, & mollibus, aut duris, & ex sublimi loco prolabentibus, & scaturientibus ex petris, siue salsis, & crudis. Terra etiam ipsa consideranda, nuda'ne sit, & aquis carens, aut densa, & aquosa, & an concaua sit, & æstuosa: vel alta, & frigida. Hominum insuper diæta perquirẽda, qua maxime delectentur: an bibuli sint, & lurcones, & ocio dediti, aut [a]†exercitiis variis vtentes, & tolerantes laborum} [b]†ciborum'que plus appetentes, quàm poculorum.} Ex his enim singula sint inuestiganda. Nam, qui hæc omnia probe, quantum fieri potest, cognouerit, aut horum plurima, eum non latere possunt, cum in vrbem etiam ignotam sibi peruenerit, neque morbi regioni peculiares, & patrij, [c]†neq; cõmunis regionis natura, qualis'nam ea fuerit, ut non possit [d]†{in cognoscendis morbis} dubius hærere, aut errare, sicubi ad morborum medicationẽ adhibeatur. Quæ ambo illis euenire solent, qui non prius prouidi hæc diligenter cognouerunt. Vniuscuiusque præterea temporis, ac anni futuri constitutionem prædicere poterit, qui videlicet morbi [e]† communi affectione} ciuitatem sint inuasuri, tum æstate, tum hyeme, & quæcunque pericula vnicuique sint timenda ex diætæ immutatione. Cum enim temporum mutationes, & astrorum ortus, ac occasus obseruauerit, quemadmodum singula horum eueniant, prænoscet utique, & de anno, qualis hic sit futurus. Hoc nanque modo siquis rimatus fuerit, ac præcognouerit temporum occasiones, maxime de singulis sciet, vt plurimum q; G sanitatem assequetur, & recta via procedet, non minima artis suæ gloria. Quòd sicui hæc sublimiora uideantur, is si ab hac sententia discedat, discet non minimam partem conferre ad rem medicam ipsam Astronomiam, sed omnino plurimam, cum vnà cum temporibus, [f]† & ventres in hominibus mutentur. Quo modo autem singula, quæ diximus, scrutari, ac explorare oporteat, deinceps dicam manifeste.

A.l.1. f.2. d.2. c.3. fol.32.a

A.l.1. f.2. d.2. c.10. fol.35.b

A † φιλογυμνασταὶ,

B † Cod. manuscriptus hẽt solũ καὶ ἐδωδοὶ, i. & edaces.

C † οὔτε τῶν κοινῶν ἡ φύσις quæ uerba alias verterat interpres, neq; communiũ natura. cod. tamẽ antiquissimus habet οὔτε τῶν κοιλιῶν ἡ φύσις, i. neq; vẽtriculorũ natura, & ita oĩno uidetur legendum, ut mox infra in margine apparet.

D † Hæc verba non sunt in cod. græcis.

E † πάγκοινα, quã dictionem ipse ĩferius vertit, omnibus cõmunes.

F † in antiquissimo cod. græco additur καὶ αἱ νόσοι, i. & morbi: & oĩno uidẽtur addenda hæc verba, vt paulo superius visum est.

De ciuitatum natura pro ratione situs, & uentorum, quibus ipsæ perflantur. CAP. 2.

Qvæcunque quidem ciuitas, ad ventos sita est calidos, [g]† puto autem eos tales esse, qui inter brumalem Solis exortum, itidem'que brumalem occasum perflant} huic hi venti sunt peculiares. A Septentrionalibus autem ventis tuta, ac protecta ea ciuitas existit. Aquæ vero eius multæ, & subsalsæ sunt, & necessario [h]† nõn sublimes, æstate quidem calidæ, hyeme frigidæ. Et quæ quidẽ vrbes bene sitæ sunt ad Solem, & ad ventos, & aquis bonis vtuntur, hæ minus à talibus mutationibus afficiuntur. Quæ vero aquis palustribus, ac lacustribus vtuntur, & non bene sitæ sunt ad ventos, & ad Solem, hæ magis. Et si quidem æstas " sicca fuerit, citius sedantur morbi. Si vero pluuiosa, diuturni fiunt: & phagedænas ex omni occasione oboriri [i] ve*risimile est, si vlcus fiat. Si vero hyems frigida sit, [k]ho*mines capita humida, ac pituitosa habere par est: & ventres ipsorum frequenter exturbari, pituita à capite influente: & formas ipsorum, vt plurimum, debiliores esse: ipsos'que ad edendum, ac bibendum non appositos H esse. Nam, qui capita debilia habent, non fuerint boni potores. Crapula enim magis grauat. Morbos vero hos ipsis vernaculos esse: Primum quidem mulieres morbosas, ac fluxionibus obnoxias esse: deinde multas steriles esse ex morbo, non à natura, & frequenter abortire: Pueris vero incidere conuulsiones, ac anhelationes, quæ morbus puerorum, & sacer esse putantur: Viris autem dysenterias, & alui profluuia, & febres lenes, diuturnas, hybernas, & pustulas nocturnas multas, & hæmorrhoidas in sede. Pleuritides autem, & peripneumoniæ, & febres ardentes, & quicunq; acuti morbi putantur, non multum proueniunt. Non enim fieri potest, vt isti morbi vigeant, vbi alui liquidæ existunt. Lippitudines vero oboriuntur humidæ, non graues, nec diuturnæ: si non ex mutatione magna temporum morbus aliquis omnibus communis occupet. Et, vbi quinquagesimum annum transgressi fuerint, defluxiones ex cerebro accedentes, homines [l] semidsydẽ*ratos faciunt, vbi caput derepente insolatum, aut frigore correptum fuerit.

Atque

Vide annotationem nostrã huic libro præfixam, in qua indicatur, quo modo, quę ĩ hoc capite habent, melius disponenda essent.

A. li.1. f.2. d.2. c.6. fo.32.b

G † ταῦτα δ' ἔσαι, vel (vt in antiquo) ἐςὶ μεταξὺ τῆς, & c. i. Hi aũt erũt (vel sunt) inter brumalẽ Solis exortum, & brumalem occasum.

H* In antiquissimo cod. legit καὶ μετέωρα, id est & sublimes: & ita omnino videtur legendum: vide etiam infra capite vltimo versus finem.

I* Cod. ex Aldinus habet κοινῶς antiquus κίνδυνος, id est periculum est.

K* Vide nostram annotationem libro præfixam.

L* παραπληκτικοὺς.

A *Atque hi quidem morbi ipsis vernaculi sunt: præterquam si morbus aliquis omnibus communis ex temporum mutatione oboriatur, nam & huius participes fiunt. Quæcunque vero ciuitates his ex opposito sitæ sunt, ad ventos frigidos, inter occasum solis æstiuum, & orientem æstiuum: etiam ipsis hi venti vernaculi, ac indigenæ sunt, ab austro vero, & calidis ventis protectæ sunt. Et de his vrbibus sic se res habet. Primum quidem aquæ, & duræ, & frigidæ vt plurimum dulcescunt. Homines autem* [a] *vegetos, & siccos esse necesse est: & plures ventres infernos crudos, ac duros habere, supernos vero fluidiores: biliosos que magis, quàm pituitosos, esse. Capita vero sana, ac dura habent. & plerunque* [b]† *vasa ipsis rumpuntur. Morbi autem* [c] *populares ipsis hi sunt,* [d] *pleuritides, & quos acutos esse morbos receptum est. Necesse est autẽ ita habere, cum alui duræ existant. Et suppurati multi ex omni occasione fiunt. Huius autem causa est, corporis* [e] *extẽnsio, ac ventris duritia. Siccitas enim, & aquæ frigiditas facit, vt vasa rumpantur. Edaces autem tales naturas esse necesse est, & nõ multum bibaces.* [f]† *Non enim fieri potest, vt simul multum edant, ac bibant.} Lippitudines que his fieri ex temporis interuallo necesse est, duras autem, ac vehementes, & statim oculos rumpi: Sanguinis item ex naribus fluxiones vehementes æstate fieri iunioribus triginta annis: Morbos etiam sacros appellatos, paucos quidem, verum vehementes. Longæ vero vitæ magis, quàm alios, hos homines esse par est: & vlcera non pituitosa oboriri, neque efferari. Mores vero magis feros, quàm mansuetos. Ac viris quidem hi morbi vernaculi sunt: præterquam si quis omnibus communis ex temporum mutatione ingruat. Ex* "*mulieribus vero primum quidem multæ steriles fiunt propter aquas, quæ duræ sunt, ac crudæ, & frigidæ. Purgationes enim mensium nõ contingunt commodæ, sed paucæ, ac prauæ. Deinde pariunt difficulter, & non valde abortiunt. Vbi vero pepererint, pueros nutrire non possunt. Lac enim ab aquarum duritia, ac cruditate extinguitur: & tabes frequẽtes à partu fiunt. Præ violentia enim ruptiones, ac vulsuras habent. Pueris autem hydropes in testibus fiunt, quandiu parui fuerint: deinde ætatis progressu euanescunt. Pubescunt autem serò in hac ciuitate. Et de calidis quidem ventis, ac frigidis, & vrbibus ad hos situs hoc modo, velut dictum est, res se habet. Quæcunque vero ciuitates sitæ sunt* [g]† *inter æstiuos, ac hybernos Solis ortus, & quæcunque ex opposito harum, de his ita habet. Quæ quidem ad orientem Solem sitæ sunt, eas par est esse salubriores his, quæ ad septentrionem conuersæ sunt, & his, quæ ad calidos ventos sitæ sunt, etiamsi stadium solum intersit. Primum enim moderatior est caliditas, ac frigiditas: deinde aquas, quæ ad Solis ortus sunt, omnes splendidas esse necesse est, & odoratas, & molles, & amabiles oriri in hac ciuitate. Sol enim emergens, ac illustrans ipsas castigat. Matutinum enim tempus ipse aer vt plurimum semper occupat. Et hominum formæ boni coloris sunt,* [h]† *& magis floridæ, si non quis alius morbus prohibeat. Et clara voce præditi sunt homines, & ad iram, ac intelligentiam præstantiores septentrionalibus, siquidem & alia, quæ in ipsa nascuntur meliora existunt. Et ciuitas, quæ hoc modo sita est, veri maxime similis est, iuxta caliditatis, ac frigiditatis moderationem. Et morbi pauciores fiunt, ac debiliores, similesque sunt morbis, qui in ciuitatibus ad ventos calidos conuersis oriuntur. Et fœminæ isthic*
C *valde fœcundæ sunt, ac facile pariunt. Et de his quidem ita habet. Quæ vero ad occasus sitæ sunt, & ipsæ à ventis ab oriente spirantibus protectæ sunt, & tum calidi venti leuiter afflant, tum frigidi ab Vrsis præterflant: eas vrbes necesse est situ morbosissimo positas esse. Primum enim aquæ non sunt splendidæ. Causa vero est, quòd aer matutinum tempus vt plurimum occupat, qui aquæ immistus claritatem eius disperdit. Sol enim prius, quàm eleuetur, non illustrat. Aestate vero, mane quidem auræ frigidæ spirant, & ros decidit. de cætero vero Sol {ad ipsas} occidens, quàm maxime homines percoquit. Quapropter etiã decolores, ac infirmos ipsos esse par est, & ex omnibus prædictis morbis participare. Nulla enim re ab ipsis separantur. Verisimileque est ipsos graui voce præditos, ac raucosos esse propter aerem, eo, quòd impurus plerunque isthic est, & morbosus. Neque enim ab aquilonaribus valde expurgatur. Non enim perseuerant venti. Qui vero perseuerant, ac ipsis incumbunt, aquosissimi existunt. Nam venti occidentales, similes potissimum sunt autũno. Et huiusmodi ciuitatis situs est ad diei mutationes, eo, quòd multũ temporis inter matutinum, ac vespertinum intercedit. Et de ventis quidem, qui commodi sunt, ac incommodi, ita se res habet.*

A.l.3.f.2r.t.1. c.8.fol.382.g

De natura paluſtrium & lacuſtrium aquarum, & earum, quæ è fontibus ſcaturiunt. CAP. 3.

D [i]† *Caeterum de aquis deinceps narrare volo, quæ morbosæ sint, & quæ saluberrimæ: & quæ mala ab aqua fieri verisimile est, item que quæ bona. Plurimam enim partem conferunt ad sanitatem. Quæcunque igitur palustres sunt, & stabiles, ac lacustres, eas necesse est æstate esse calidas, ac crassas, et olentes. (Cum enim non defluant, sed aqua pluuia semper noua inferatur, & Sol vrat, necesse est ipsas decolores esse, & prauas, ac biliosas.) hyeme vero glaciatas, & frigidas, ac turbatas præ niue, ac glacie, vt pituitosissimæ, ac raucosissimæ existant: Bibentibus autem splenes semper sint magni, ac pleni: & ventres duri, tenues, ac calidi: Humeri vero, & clauiculæ, & facies attenuata. In splenem enim carnes colliquantur, quapropter graciles existunt. Edaces autem esse tales, ac siticulosos par est, ventresque tum supernos, tum infernos calidissimos habere, vt etiam fortioribus medicamentis opus habeant. Atque hic morbus ipsis, & æstate, & hyeme familiaris est. Ad hæc etiam hydropes plurimi, ac letalissimi fiunt. Aestate enim dysenteriæ multæ, ac alui profluuia incidunt, & febres quartanæ diuturnæ. Hi autem morbi prolongati tales naturas ad hydropas deducunt, ac occidunt. Et hi quidem morbi ipsis æstate fiunt. Hyeme vero iunioribus quidem peripneumoniæ, & insaniæ, morbi: Senioribus vero febres ardentes propter ventris duritiem. Mulieribus autem, tumores oboriuntur, & pituita alba, & vix in ventre concipiunt, ac difficulter pariunt, & fœtus magnos, ac tumidos: deinde ex alimentis tabescentes, ac deprauati fiunt. Et purgatio commoda post partum*

A* ἐντόνους

B† ῥηγματίαι εἰσὶν. quæ dictio paulo ẽt inferius habetur & ita ẽt ab interprete vertitur. Gal. tamẽ in explanatiõe linguarũ Hippocratis. in dictione ῥωγμέτιας, ait, ῥωγμαλίας, qui aliquid ex iternis ruptũ habet, quod sanè & ῥηγματίαν, nominat.

C* ἐπίδημοι.

D' pleuritides quẽ multæ

E* ἔντασις.

F† Hæc verba non sunt in antiquo codice græco, & uidẽtur esse glossema. vide etiã ca. 3. nõ procul à principio.

G† πρὸς τὰ πνεύματα τὰ μεταξὺ &c. id est ad vẽtos qui sunt inter æstiuos ac hybernos &c.

H† In antiquo cod. græco legitur καὶ ἀνθηρὰ ἐστι μᾶλλον ἢ ἄλλα, ἢν μή τις νοῦσος κωλύῃ, i. & floridæ magis quàm aliæ, nisi quis morbus prohibeat.

I † περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ὑδάτων. id est De reliquis autem aquis.

mulieribus non contingit. Pueris vero herniæ accedunt, & viris varices, & vlcera in tibiis. Quare fieri non potest, vt tales naturæ longæuæ sint, sed ante temporis aduentum senescunt. Præterea fœminæ se in vtero habere putant, & vbi partus tempus adest, ventris moles illa, ac plenitudo euanescit. [a]† *Hoc autem contingit ex aqua, cum vteri ex aqua concepta laborant. Atque has quidem aquas ad omnem rem improbas esse censeo: secundo vero loco eas, quarum fontes è petris scaturiunt: duras enim esse necesse est:* [b]† *aut isthic, vbi calidæ aquæ existunt: aut ferrum nascitur, aut æs, aut argentum, aut aurum, aut sulphur, aut alumen, aut bitumen, aut nitrum. Hæc enim omnia præ violentia caloris nascuntur. Non itaque ex huiusmodi terra aquæ bonæ prodeunt, sed duræ, & æstuosæ, quæ & difficulter minguntur, & ad alui egestionem contrariæ sunt. Optimæ vero sunt, quæ ex sublimibus locis, ac terreis collibus fluunt. Hæ enim & dulces sunt, & albæ, & vinum modicum ferre possunt. & hyeme calidæ fiunt, æstate vero frigidæ. Tales enim fuerint ex profundissimis fontibus. Maxime vero* [c]† *laudare eas oportet, quarũ fluxiones ad Solis exortus erumpunt, & præsertim ad æstiuos. Necesse est enim splendidiores esse, odoratas, ac leues.* E

Quæcunque vero salsæ, & crudæ, ac duræ sunt, ad hoc quidem, vt eas omnes bibant, non bonæ sunt. Sunt tamen aliquæ naturæ, & morbi, quibus tales aquæ in potu commodæ sunt, de quibus statim dicam. Habet autem & de his hoc modo. Quæ quidem aquæ fontes suos ad orientes habent, hæ præ omnibus optimæ sunt. Secundum ab his locum habent, quæ inter æstiuos Solis exortus, ac occasus emergunt, & magis hæ, quæ ad orientes. Tertio loco sunt, quæ inter occasus æstiuos, ac hybernos scaturiunt. Pessimæ vero, quæ ad austrum, & quæ inter [d]*æstiuum ortum, & occasum. Et hæ quidem ad australes partes valde prauæ sunt, ad boreales vero meliores. His autem hoc modo vti conuenit. Quisquis sanus est, ac valet, is nullum discrimen faciat, sed semper eam, quæ præsens est, bibat. Quicunque vero morbi gratia eam, quæ commodissima est, bibere volet, is, si ita fecerit, maxime sanitatem assequi poterit. Quorum quidem ventres duri sunt, & idonei ad hoc, vt amburantur, his dulcissimæ, & leuissimæ, ac splendidissimæ conducunt: quorum vero molles ventres, & humidi ac pituitosi sunt, his durissimæ, & crudissimæ, ac subsalsæ aquæ conferunt: sic enim maxime reficcari poterunt. Quæcunque enim aquæ optimæ coctu sunt, ac facillime liquescunt, eas par est & ventrem maxime exoluere, ac eliquare. Quæ vero crudæ sunt, & duræ, & minime coctu bonæ, hæ magis constringunt ventres, ac reficcant. At enim mentiuntur homines de salsis aquis propter imperitiã, in eo, quòd per aluum secedere, eam que soluere putantur. Maxime enim contrariæ sunt ad alui egestionem, ac secessum. Sunt enim crudæ, & coqui non possunt. Quare venter magis ab ipsis adstringitur, quàm eliquatur. Et de fontanis quidem aquis hoc modo res se habet.* F

A † Cod. impressi habent τοῦτο δὲ γίγνεται, ὑπὸ ὕδερος ὁκόταν ὑδρωπιήσωσιν αἱ ὑστέραι, manuscriptus, τοῦτο δὲ γίγνεται ὁκόταν &c. i. hoc at cõtingit, cũ uteri hydrope laborarint.

B † ἢ ἔστε est in ĩpressis, manuscript⁹ ἢ ἐκ γῆς, aut ex terra, vbi &c.

C † ἐπαινεῖν est in ĩpressis, manuscriptus hẽt ἐπαινέω, id est laudo.

D * θερινῆς est ĩ impressis, ut uertit interps. manuscriptus habet χειμερινῆς, i. hybernũ

A.l.1. f.2. d.2. c.16.fo.37.f

De aquis pluuialibus, & de iis, quæ è niue, aut è glacie factæ sunt. CAP. 4.

DE pluuialibus autem, & quæ à niue fiunt, vt habeat, deinceps dicam. Aquæ igitur pluuiales leuissimæ, & dulcissimæ, & tenuissimæ, ac splendidissimæ sunt. Primum enim Sol, quod tenuissimum, ac leuissimum est in aqua, educit, ac sursum rapit. Clarum autem hoc, ipsum [e]*mare facit. Quod enim salsum est, isthic relinquitur præ crassitudine, ac grauitate, & fit mare. Quod vero tenuissimum est, Sol sursum rapit præ leuitate. Rapit autem tale non solum ab aquis stagnantibus, sed etiam ex ipso mari, & ex omnibus, in quibus aliquid humoris inest: inest autem in omnibus rebus. Et ex ipsis hominibus tenuissimum, ac leuissimum humorem ducit. Eius rei maximum signum inde sumere licet, vbi homo vestibus indutus in Sole iter fecerit, aut sederit. Quascunque enim corporis partes Sol aspicit, hæ non exudant. Sol enim, quicquid comparet sudoris, sursum rapit. Quæ vero sub veste contectæ sunt, aut sub aliqua alia re, hæ exudant. Educitur enim, ac domatur à Sole sudor. Seruatur autem ex tegmentis, vt ne disperdatur à Sole. Cum vero in vmbram deuenerit, totum corpus similiter sudore perfluit: non enim amplius Sol affulget. Quapropter etiam ex omnibus aquis hæ citissime putrescunt, & odorem malum pluuialis aqua habet, eo, quòd ex plurimis congregata est, ac permista, vt citissime putrescat. Ad hæc vero, vbi rapta est, & in sublime eleuata, dum circunfertur, & ad aerem permiscetur, &, quod turbidum est in ipsa, ac noctem refert, id excernitur, ac decedit, & fit aer, & nebula: quod vero* [f]*tenuissimum est, ac leuissimum in ipsa, hoc relinquitur ac dulcescit, dum à Sole vritur, ac coquitur. Fiunt autem & alia omnia, quæ coquuntur, semper* [g]*dulcia. Quandiu igitur dispersa fuerit, & nondum congregata, fertur sublimis. Vbi vero coaceruata fuerit, ac simul congregata derepente à ventis inter se aduersariis, tunc deorsum prorumpit, qua parte plurima collecta fuerit. Tunc enim hoc magis fieri verisimile est, cum nebulas à vento stabilitatem non habente concitatas, ac procedentes, derepente ventus contrarius, ac aliæ nebulæ reliserint: atque tunc quidem prima ipsius pars congregatur, quæ vero à posteriore parte sunt, insuper accedunt, & sic crassescunt, & nigrescunt, ac simul congregantur, & præ grauitate deorsum prorumpunt, & pluuiæ fiunt. Atque hæ quidem aquæ optimæ sunt secundum hanc rationem: verum opus habent, vt decoquantur, ac excolentur: sin minus, odorem prauum habent, & raucedines* [h]† *& vocis grauitatem bibentibus inde accedere par est. At vero aquæ ex niue, ac glacie factæ, omnes malæ sunt. Cum enim semel concretæ fuerint, non amplius in pristinam naturam restituuntur: sed, quod quidem in ipsa clarum, ac leue, & dulce est, excernitur, ac disperditur: quod vero turbidissimum est, ac ponderosissimum, relinquitur. Hoc vero cognoueris hoc modo. Si enim volueris hyemis tempore vasculum certa aquæ mensura infusa sub Dio exponere, quo maxime congeletur, deinde postridie in locum calidum deportatum sinere, quo maxime glacies liquescat, & vbi exoluta fuerit, aquam metiri, reperies aquam multo pauciorem. Atque hoc signum est, quòd à congelatione id, quod leuissimum, ac tenuissimum est, disperditur, & non, quod grauissimum, ac crassissimum* G H

E * Sal.

F * Siue λεπτότατον, i. tenuissimũ, vt est in ĩpressis, siue λαμπρότατον, i. splendidissimũ, vt est in antiquo cod. vtrunq; probari potest.

G * Al. γλυκύτερα, id est dulciora.

H † καὶ βῆχες, id est et tusses, additur in antiquo cod.

A.l.1. f.2. d.2. c.16.fol.38.b

A crassissimum existit: non enim hoc disperdi poterit. Hac igitur de causa has aquas, quæ à niue, ac glacie eliquantur, pessimas esse puto ad omnes res: item que eas, quæ ad has sequuntur. Atque sic quidem de pluuialibus, & niualibus, ac glacialibus aquis res se habet.

De noxis, quæ ex malarum aquarum potu proueniunt. CAP. 5.

Calculo vero maxime laborant homines, & ex renum affectionibus, & vrinæ stillicidio, & coxendicum morbo corripiuntur: & herniæ fiunt, vbi aquas omnigenas bibunt, & de magnis fluminibus, in quæ alia deferuntur: & de stagno, in quod fluxiones multæ, ac omnis generis deueniunt: &, qui aquis inuectitijs vtuntur, quæ ex longo, & non breui locorum interuallo afferuntur. Non enim fieri potest, vt alia aqua similis sit alij. Sed aliæ dulces sunt, aliæ salsæ, & aluminosæ, aliæ de calidis fluunt. Vbi vero hæ simul inter se miscentur, dissident: & quæ [a] fortissima est, semper superat. Præualet autem non semper eadem, sed aliàs alia. Sed & ex ventis, alij quidem Boreas robur exhibet, alij vero Auster: & de reliquis eadem ratio existit. Talibus igitur necesse est limum, & arenam in vasis subsidere: & ab his, si potentur, morbi prædicti fiunt. Quod autem non omnibus, consequenter declarabo. Quorum quidem aluus satis fluida est, ac sana, & vesica non ardens, neque stomachus vesicæ valde [a] cōardescit, hi facile vrinam eijciunt, & in vesica nihil ipsis congregatur. Quorum vero aluus ardens, ac feruida fuerit, in his necesse est

B etiam vesicam idem perpeti. Cum enim magis, quàm pro natura, fuerit calefacta, stomachus ipsius inflammatur. Vbi vero hæc perpetitur, vrinam non dimittit, sed in se ipsa concoquit, & adurit, &, quod quidem tenuissimum in ipsa est, excernitur: &, quod purissimum est, transit, & emingitur. Quod vero crassissimum, ac turbidissimum est, coaceruatur, & concrescit, primum quidem parum, deinde maius fit. Dum enim voluitur ab vrina, quicquid crassum compactum fuerit, ad seipsum adaptat, atque sic augescit, & in tofum concrescit. Et, cum vrinam emittit, ad vesicæ stomachum allabitur ab vrina impulsum, & vrinæ emissionem impedit, & dolorem vehementem exhibet. Quare pueri calculosi, fricant ac trahunt pudenda. Videtur enim ipsis causa mictionis eo loco esse. Signum autem eius, quòd hæc ita se habent, hoc est: vrinam splendidissimam calculosi mingunt ad similitudinem seri, eo quod id, quod crassissimum est, ac [b] biliōsissimum, isthic manet, & coaceruatur, ac concrescit. Et pleriq; sanè hoc modo lapidem, & calculum contrahunt. Fit autem pueris etiam ex lacte, si non salubre id fuerit, sed valde calidum, ac biliosum. ventrem enim percalefacit, & vesicam. Quare vrina, dum aduritur, hæc patitur. Et sanè sentio melius esse pueris vinum quàm aquosissimum dare: minus enim venas adurit, ac reficcat. [c] † Muliebribus autem pudendis non similiter contingit. meatus enim vrinæ in vesica breuis est, & amplus, vt facile vrina impellatur. Neque enim manu pudendum fricat, veluti masculus: neq; vrinæ in vesica meatum contingit. [d] † Ad pudenda enim perforatus est. Et, quia meatus sunt ampli, etiam plus bibunt, quàm pueri. Et de his quidem sic res se habet, aut his quàm proxime.

C

De morbis, qui ex mutatione temporum anni oriuntur, ac quæ tempora ad pharmaca exhibenda incommoda sint. CAP. 6.

Cæterum de [e] annis hoc modo consideratione facta quis cognoscere possit, qualis'nam annus sit futurus, salubris'ne, an morbosus. Si enim secundum rationem fiant signa in astris occidentibus, ac orientibus: & in autumno aquæ fiant: & hyems sit moderata, & neq; valde [f] clēmens, neque modum excedens frigiditate: & in vere, ac in æstate tempestiue pluat, sic sanè saluberrimum esse annum par est. Si vero hyems quidem sicca sit, & borealis, ver autem pluuiosum, & australe, necesse est æstatem febriculosam fieri, & lippitudines [g] † inducere. Cum enim æstus derepente accedat, terra humida existente à vernis imbribus, & ab austro, necesse est æstum duplicatum esse, & à terra irrigua, ac calida, & à Sole vrente: cum ventres in hominibus non dum constricti sint, neque cerebrum resiccatum. Non enim fieri potest, cum ver tale existat, vt corpus, & caro non humore fluida fiant adeo, vt febres acutissimæ in omnes irruant, maxime autem in pituitosos. At dysenterias par est fieri & mulieribus, & viris humidioribus. Et si quidem circa canis exortum accedat aqua, ac tempestas, & Etesiæ spirauerint, spes est cessationis, & vt autumnus salubris fiat: Sin minus, periculum est, ne & pueri, & mulieres moriantur, minime vero senes: & ne, qui superstites euadunt, in quartanas desinant, & ex quartanis in hydropas. Si vero hyems australis fiat, & pluuiosa, &

D clēmens, ver autem boreale, & siccum, & tempestuosum, primum quidem [h] mulieres, quæ vterum gestant, & partus ipsis ad ver instat, abortum facturas esse verisimile est: quæ vero etiam pepererint, impotentes, ac morbosos pueros parere ita, vt aut statim pereant, aut tenues, & debiles, ac morbosi viuant. Atque hæc quidem mulieribus. Reliquis vero dysenterias, & lippitudines siccas, & aliquibus defluxiones à capite in pulmonem. Pituitosis igitur dysenterias fieri verisimile est, & mulieribus pituita de cerebro defluente propter naturæ humiditatem. Biliosis vero lippitudines siccas propter carnis caliditatem, ac siccitatem. Valde autem senibus defluxiones, propter raritatem, ac eliquationem venarum, adeo vt aliqui quidem derepente pereant, aliqui vero [h] semisyderati, aut dextra, aut sinistra parte fiant. Cum enim hyems sit australis, & pluuiosa, ac calida, & corpus non astringatur, neque venæ, vere accedente boreali, & sicco, ac frigido [i] † cerebrum, postquam ipsum dissolui, ac purgari contigit, à grauedine, ac raucedine tunc simul cum vere stabilitur, ac constringitur. Quare derepente æstate accedente, & ardore, ac mutatione contingente, hi morbi incidunt. Et intestinorum læuitates, & aqua intercus fere reliquis morbis desinentibus superueniunt, cum non queant facile ventriculi à concepta humiditate exiccari. Si autem æstas pluuiosa sit, & austro multum perfletur, similis' que sequatur autumnus, necesse est hyemem morbidam esse, & ijs, qui pituita abundant, & qui quadragesimum

i † Mēdosa sunt exemplaria impressa: habent.n. ὁ ἐγκέφαλος ὁπηνίκα αὐτὸν ἔλη ἅμα τῷ ἦρι, &c. Manuscriptus hēt ὁ ἐγκέφαλος ὁπηνίκα αὐτὸν ἔδει ἅμα τῷ ἦρι. i. cerebrum, cum ipsum vnà cum vere dissolui, ac purgari oportebat à grauedine, & raucedine, tunc concrescit, ac consistit.

Left margin notes:

A.l.2.f.2.d.2. c.16.fo.38.g

Vide nostram annotationem libro huic præfixam: in qua melior huius capitis dispositio ostenditur.

A li.1.f.2. d.2. c.7.fo.33.d

Right margin notes:

A * συμπέπρακται cum asterisco, est in Aldino codice: in manuscripto aūt συμπέφρακται, i. obstructum est.

B * χολωδέστατον, id est biliosissimum, est in impressis: in manuscripto autem θολωδέστατον, id est, turbidissimū.

C † Codex manuscriptus habet τῇσι δὲ θήλεσι λίθοι οὐ γίνονται ὁμοίως, ὁ γὰρ οὐρητὴρ βραχὺς, &c. id est Fœminis autem calculi non similiter fiūt: ureter enim, seu meatus uesicę breuis ē, et latus, etc.

D † Locus hic obscurus sanè est, & in græcis codicib⁹ uarie legitur: impressi .n. habent, ἐς γρ̀ τὰ αἰδοῖα ξυντέτρηνται, καὶ διότι οἱ οὐρητῆρες οὐκ εὐρεῖς: καὶ πίνουσι πλεῖον ἢ οἱ παῖδες. Manuscript⁹ aūt: ἐς γρ̀ τὰ αἰδοῖα ξυντέτρηται, οἱ δ᾽ ἄνδρες οὐκ εὐθὺ τέτρηνται, καὶ διότι οἱ, &c. i. In pudēda.n. perforatus ē (si de vretere ītelligatur) vel perforata est (si de fæmina.) Mares āt nō recta perforati sunt: & quia vreteres non sunt lati, et bibunt plus, quàm pueri.

* E ὡρέων est in manuscripto, i. tēporibus anni.

F * εὔδιος.

† G In manuscripto etiam legitur: & dysenterias. ut ī 3. aph. 11.

H * παραπλῆκτους.

mum annum excesserunt, febres ardentes fieri verisimile est: qui vero bile abundant, costarum abscessus, & pulmonis. Si vero æstas sicca existat, & borealis, sequens vero autumnus pluuiosus, ac ventis septentrionalibus agitatus, capitis [a] dolores ad hyemē expectare conuenit, & cerebri [a] † concussiones, amplius q; raucedines, grauedines, & tusses, aliquibus etiā tabes. Quòd si borealis sit autumnus, ac siccus, ac neque sub cane, neq; sub Arcturo pluuiosus, confert pituitosis natura, & maxime qui natura sunt humida, & mulieribus: Biliosis autem infestissimum hoc tempus existit: valde enim exiccantur: accidunt que eis lippitudines aridæ, & febres acutæ, ac diuturnæ: non nullis etiam melancholia: siquidem, quod liquidissimum, & aquosissimum in bile est, consumitur, densissimum vero, & acerrimum relinquitur: quod idem accidit secundum eandem rationem, & circa sanguinem, vnde & hi morbi his accidunt: pituitosis autem hæc omnia commoda sunt. Exiccantur enim, & in hyemem perducuntur, minime humecti, sed resiccati. [b] † Si vero hyems Borealis sit, & sicca, ver autem austrinum, & pluuiosum, æstate lippitudines fient [c] fortes, pueris, & mulieribus febres}. Hæc igitur siquis mente concipiet, & considerabit, is præcognoscet plurima omnino, quæ ex huiusmodi mutationibus sint futura. Maxime autem obseruare oportet magnas temporum mutationes, vt neque medicinas in illis libenter exhibeamus, neque vramus, quæ circa ventrem, neq; secemus prius, quàm prætereant dies decem, aut plures, & non pauciores. Periculosissima sunt etiam ambo solstitia, maxime vero æstiuum. Periculosum etiam æquinoctium utrunque, magis vero autumnale. Oportet autem, et astrorum exortus considerare, præcipue Canis, deinde Arcturi, & Pleiadum occasum. Morbi enim in his maxime diebus indicantur, alij que perimunt, alij vero desinunt, reliqui vero omnes in aliam speciem, alium que statum transmutantur. Et hæc quidem, sicut dixi, ita se habent.

E A.ibidem.e F

A † Græcus codex hēt σφακέλυς, quę vox Galeno teste ī secundo de locis affectis plurima hēt significata: hic fortassis eos significat morbos, qui in cerebro à pituita oriuntur, apoplexia, & huiusmodi.

B † Hæc verba uidētur superflua, ut etiam in annotatione libro huic prefixa indicatum est.

C † Al. ξηραὶ, i. siccæ.

De Aegypti, & Lybiæ natura, ac eorum, qui eas regiones inhabitant. CAP. 7.

Volo autem, & de Asia, & Europa demonstrare, quantum differant inter se per omnia, & de gentium formis, quid distent, & nihil inuicem simile habeant. Verum de omnibus, siquis dicere velit, in immensum excresceret sermo: quare de maximis, & plurimum differentibus dicam, quantum saltem mihi in ea re est compertum. Asiam plurimum differre dico ab Europa secundum naturas omnium ex terra nascentium, itemque hominum. Longe enim pulchriora, & maiora omnia nascuntur in Asia. Est que regio ipsa, hac nostra multo mansuetior: sunt etiam hominum mores benigniores, & [d] cultiores. Causa vero horum est temporum anni temperatura. Siquidem in [a] medio Solis exortu sita est ad auroram, à frigiditate omni remota. Incrementum autem, & benignitas inde omnium maxime proficiscitur, cum nihil sit præcellens, & cogens violenter, sed per omnia æqualitas vigeat: quanquam non habeant vbique per omnem Asiam omnia secundum eundem modum. Quæcunque enim in ea regio in medio sita est calidi, & frigidi, ea omnium fertilissima existit, & arboribus refertissima, & maxime [e] serena, aquis que [f] maximē vtitur, & cœlestibus, & ex terra promanantibus. Neq; enim à calore combusta est valde, neq; à squallore, & aquarum inopia exiccatur, neque à frigore oblæditur: verum austris perflatur, & irrigua est, tum propter imbres multos, tum propter niues. Fructus autem suo tempore maturos, multos in ea nasci par est, siue ex sparsis seminibus hi proueniant, siue terra ipsa per se sponte producat eorum plantas: quarum fructibus vtuntur homines, eas ex agrestibus cicures, & domesticas facientes, & pro commoditate sua transplantantes. Pecora etiam ipsa pleniora prouenire illic maxime est consentaneum, quæ & pariunt sæpius, & pulcherrime educantur. Quin & homines habitiores esse, ac specie pulcherrimos, & magnitudinis eximiæ, minime que differentes, quantum ad formam, ac corporum proceritatem attinet, constat. Certum q; est hanc regionē [g] † proxime accedere ad naturam, ac mediocritatem anni temporum: verum virilitatem, ærumnarum ac laboris tolerantiam, ac audaciam non verisimile est huic naturæ innasci, Sicut neque eiusdem, neq; diuersi generis constantes, ac perpetui sunt amatores. Vincit enim in ipsis voluptas: quæ ratio est multiformes generari partus, præcipuè in feris. Atque sic quidem de Aegyptijs, ac Libycis mihi habere videtur.

A.li.1.f.2.d 2. c.11.fo.35.g G

D * ἐνεργότερα, *i. magis operosæ. Ant. codex habet* ἐυεργετηκότερα, *i. beneficentiores.*

E * ἐυδιος.

F * μάλιςα, *est in impressis: in manuscripto* καλλίςοις, *i. optimis.*

G † Cod. impressi corrupti sūt: manuscriptus habet τῦ ἤρυς ἐγγύτατα ἐῖναι κατὰ τὴν φύσιν, *i. ad uer proxime accedere natura.*

De cæteris regionibus Asiæ ab hyberno Sole ad Mæotidem paludem, de Macrocephalis, ac de ijs, qui accolunt Phasim. CAP. 8.

H

De ijs vero, qui ad dexteram hyberni ortus Solis vsque ad Mæotidem paludem habitant (Hic est enim Europæ, & Asiæ terminus) sic habet. Multo maior diuersitas est inter illas ipsas gentes, quàm de quibus iam dixi, cum propter varias temporum mutationes, tum ob regionis naturam. Habet autem eodem planè modo, quemadmodum, & circa aliorum hominum terras accidit. Vbi enim tempora magnas mutationes faciunt, & frequentissimas, illic & regio agrestis, & maxime inæqualis existit, inuenias que, & montes plurimos, & densos, item que campos, & prata. Vbi autem non valde variant tempora, illic æqualissima regio est, quod idem, & de hominibus ipsis est intelligendum. Siquis enim recte consideret, videbit quorundam naturam montibus syluosis}, ac [h] † aqua carentibus} similem esse, aliorum vero [i] aquosa, ac exilia loca referre, sicut quidam pratorum, ac paludum naturam præ se ferunt, atque alij, quorum planitiebus, nudis que, ac siccis terris constitutio similis existit. Tempora enim, quæ formarum naturam variant, sunt diuersa: cum ergo inter sese sint maxime diuersa, varias, & multiplices formas producunt. Porrò, quæ parum inter se differunt, gentes relinquam, Quæ autem plurimum [k] † non natura solum, sed & legibus} discrepant, de illis referam, quo modo habeant. Ac primum omnium de Macrocephalis, cum nulla omnino alia gens sit, quæ similia capita habeat. A principio quidem [l] consuetudo in causa fuit, vt tam longis capitibus essent. Nunc autem natura ipsa cum consuetudine conspirauit. Siquidem generosissimum apud eos putatur caput habere, quam maxime longum: consuetudinis autem hoc initium fuit. Cum recens infans natus est, caput eius adhuc tenerum,

H † Est quidem ἀφύδροισι: *i cod. impressis: manuscriptus tamē hēt* ἐφυδροισι, *i. aquosis.*

*I * Est in ipressis* ἐνύδροις: *in manuscripto tamen* ἀνύδροις, *i. inaquosis.*

K † ἢ φύσει, ἢ νόμω, *i. uel natura, uel lege.*

*L * νόμος, i. lex, & ita semper.*

A tenerum, ac molle existens, quàm celerrime constringunt manibus, coaptantes que cogunt in longitudinem augeri: quin & vinculis connectunt, ac aptis instrumentis colligant, quo rotunditas capitis prohibeatur, ac longitudo augeatur. [a] † Ea consuetudo tantum effecit, vt eiusmodi natura capitum existeret. Temporis vero progressu [b] † natura quoque tales produxit, vt non esset necesse consuetudine priore cogere. Cum enim semen genitale ab omnibus corporis membris procedat, à sanis quidem sanum, à morbidis morbosum, fiat que, vt ex caluis calui gignantur, ex cæsijs cæsij, & vt plurimum distortus distortum generet, eadem que ratio sit circa reliquas formas, Quid prohiberet, vt non ex Macrocephalis Macrocephali gignerentur? Nunc autem non nascuntur ita { magnis capitibus, } quemadmodum prius, cum consuetudo non amplius [c] duret, [d] † per incuriam hominum intercepta. } Et de his quidem hæc mea est sententia. De illis autem, qui Phasim accolunt, adijciam. Regio eorum palustris est, calida, aquosa, & densa: imbres que in eam decidunt omnibus temporibus, & magni, & impetuosi. Homines vero ipsi vitam agunt in paludibus, domos que ligneas, & ex arundinibus in ipsis aquis habent extructas: neque multum inde prodeunt, vt adeant vel emporia, vel vrbes, verum nauiculis ex vno ligno fabrefactis permeant sursum, ac deorsum: habent enim fossas, ac ductus aquarum plurimos. Bibunt autem aquas calidas, & stagnantes, quæ & à Sole sunt putrefactæ, & ab imbrium casu auctæ. Ipse que fluuius Phasis omnium fluuiorum stagnantissimus est, & qui lentissimo cursu profluat. Fructus autem, qui illic nascuntur, om-
B nes insalubres sunt, euirati, imperfecti que præ multitudine aquarum, propterea neque vnquam maturescunt. Atque cum multus aer cum aquis regionem occupet, ob hanc ipsam causam, quod ad formam attinet, Phasiani sunt à reliquis hominibus longe diuersi. Sunt enim magnitudine ingenti, ac corpulentia valde excellenti, neque iuncturæ eorum vllæ, neque venæ comparent, pallidum que præ se ferunt semper colorem, quemadmodum, qui regio tenentur morbo: loquuntur autem, vt siqui alij, omnium hominum grauissime, nimirum aere vtentes non sereno, [e] † sed obscuro, & maxime humectato: } sunt insuper ad laborem à natura ipsa segniores. Anni que tempora non [f] varias habent neque ad æstum neque ad frigus permutationes. Venti autem eis sunt plurimi Austrini, præter vnum eius regionis proprium, & indigenam, qui aliquando violentior, ac molestior calidus existens spirat, quem Cenchrona patrio vocabulo appellant. Verum Boreas non valde ad eos pertransit, quòd si aliquando spiret, debilis tamen existit, ac valde lenis.

Cur Asiani timidi sint, & imbelles. CAP. 9.

A.l.3. f.21.t.1. c.8.fol.382.g

De natura ergo, ac diuersitate, & forma eorum, qui Asiam, & Europam incolunt, ita habet. Quòd autem timidiores, effœminatiores, ac imbelles præ Europæis Asiani existant, moribus que mansuetiores, tempora ipsa anni in causa sunt, quæ non magnas permutationes faciunt, neque caloris, neque frigoris, sed semper æqualia per-
C manent: vnde neque mentes stupore percelluntur, neque corpora fortem transmutationem incurrunt. A quibus verisimile est iram exasperari, [g] † cognitionem q; & calorem amplius excitari, quàm si semper in eodem statu quis persistat. Mutationes enim sunt rerum omnium, quæ etiam hominis mentem semper excitant, neque sinunt quiescere. Propter quas sanè causas imbelle vniuersum Asianorum genus existit, atque adhuc amplius propter leges. Multo maxima enim Asiæ pars sub Regibus est. Vbi autem non in sua potestate viuunt homines, neque sui iuris sunt, sed dominis subiecti, ibi non multum curiosi sunt, quo modo se ad bellum apparent, immo magis hoc curant, vt ne bellicosi videantur. Pericula enim eis non æqualia instant: nam hi in militiam proficisci, labores que perferre, ac mortem oppetere pro dominis suis coguntur, relictis interim domi liberis, vxoribus, ac reliquis amicis: atque siquidem viriliter, & fœliciter bellum gesserint, dominis inde cōmoda accedunt, eorum que facultates inde augentur. Verum ipsis præter pericula, & cædes, nihil demetitur. Proinde neque horum hominum regionem frequenter habitatam esse necesse est, immo eam propter inertiam bellicam, ac ocium à plerisque relinqui. [h] † Quo circa, & siquis à natura virilis, & magnanimus est, ita plurimum eius animus leges auersatur: cuius rei magnum indicium, vel inde haberi licet, quòd, quicunque in Asia Græci, item que Barbari dominis non subsunt, sed iure suo degunt, sibi, ipsis que omnes labores lucrifaciunt, illi bellicosissimi omnium existunt. Periclitantur enim ipsi sibi, virilitatis que præmia ipsi reportant, sicut timiditatis, ac ignauiæ pœnam luunt pariter. Inuenias autem & Asianos ipsos inter se
D differentes, generosiores alios, alios degeneres: quorum omnium causa ad temporum mutationes est referenda, quemadmodum & in præcedentibus dixi. Atque sic quidem habet in Asia.

De natura, moribus, uictu, & forma Scytharum. CAP. 10.

In Europa vero genus hominum est Scythicum, circa paludem habitans Mæotim, quod à reliquis gentibus differt, Sauromatæ appellantur. Horum fœminæ equites sunt, arcubus vtuntur, ac sagittas iaculantur ex equis, cum hostibus congredientes, dum virgines existunt: neque deuirginantur prius, quàm hostium tres confecerint: neque prius maritis cohabitant, quàm sacra Deo patrio more fecerint. Quod si qua sibi virum acceperit, ab equitatu libera est, nisi necessitas cogat communi expeditione omnes arma sumere. Dexteram autem mammam non habent. Nam puellis adhuc infantibus matres æreo instrumento in hunc vsum parato, igneque candefacto eam auferunt, ac exurunt, ne iterum succrescere contingat, atque vt omnis vis, ac robur in dextrum humerum, & brachium deferatur. Cæterum reliqui Scythæ, quod ad formam attinet, ipsi sibi similes sunt, alijs dissimiles. Sicut quoque Aegyptij ipsi inter se, præterquam quòd hi à vehementi calore, illi ab intenso frigore sunt compressi. Verum solitudo, quæ Scythica dicitur, in planitie sita est, pratis abundans, sublimis, & mediocriter aquosa. Sunt enim fluuij in ea magni, in

A † Cod. impreßi habent, ἀυτὸς τὴν ἀρχὴν ὁ νόμος κατειργάσατο, ὥστε τοιάυτην τὴν φύσιν γενέσθαι. Manuscriptus ὅυτως τὴν ἀρχὴν ὁ νόμος κατειργάσατο, ὥστε ὑπὸ βίης τοιάυτην τὴν φύσιν γενέσθαι. i. Ita à principio lex effecit, ut à ui talis natura genita sit.

B † ἐν φύσει ἐγένετο, ὥστε τὸν νόμον μηκέτι ἀναγκάζειν.

C * ἰσχύει.

D † διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν ἀνθρώπων, est in īpreßis cod. manuscriptus. διὰ τὴν ὁμιλίαν τῶν ἀνθρώπων, i. propter cōuersationem hoīum: ac si diceret, quia cum hac gente aliæ gentes cō miscentur.

E † Manuscriptus habet ἀλλὰ νοτώδει καὶ θολερῷ.

F * multum.

G † Cod. manuscriptus habet, καὶ τοῦ ἀγνώμονος, καὶ θυμοειδέος μετέχειν μᾶλλον ἤ. i. & de īhumanitate, ac iracundia participar̄ magis, q̄ si, et c.

H † Al. ex antiquo. Ita ut ēt, si quis à natura virilis, et magnanimus ē, eius animus à legibus īuertatur: cuius rei & c.

gni, in quos aqua ex campis per riuos deducitur. In hac itaque Scythæ degunt, qui Nomades vocantur, propterea E
*quòd nullas habeant domos, sed in curribus habitant. Sunt autem currus, ex quibus minimi quatuor rotis, reliqui sex circumaguntur, Sunt etiam luto obturati, ac instar domorum fabrefacti, aliqui simplici, aliqui etiam triplici tabulato. Robur autem ipsis inest aduersus omnes iniurias aquarum, niuis, ac ventorum propellendas. Trahunt currus aliquos quidem boum paria duo, aliquos tria, atque hi cornibus carent, cum præ frigore regionis cornua eis non enascantur. In his itaque curribus degunt mulieres. In equis autem vehuntur viri. Sequuntur autem simul oues, boues, & equi. Tandiu deinde in vno subsistunt loco, dum sufficit ipsis pecoribus pabulum, quo deficiente in aliam regionem commigrant. Vescuntur autem ipsi carnibus elixis, bibunt que lac equinum: comedunt etiam hippacem, id autem est caseus equinus. Hactenus ergo de victu, & *moribus diximus, temporibus que anni, ac formis, quæ à reliquis hominibus longe sunt Scythiæ genti diuersæ. Ipsa enim sibi inter se gens similis existit, quemadmodum & gens Aegyptiorum. Minime autem fœcunda ea gens est, regio que ipsa minimas feras enutrit, neque numero, neque magnitudine insignes. Sub ipsis enim Vrsis, Rhiphæis que montibus sita est, vnde Boreas spirat: Sol que ipse supremo æstiuo solstitio deficiens proxime accedit, ac tum quidem exiguo tempore calefacit. Neque vero venti à calidis locis spirantes valde ad eam regionem penetrant, nisi parumper, & debiles. Verum ab Vrsis venti procedentes sunt illic perpetui frigidi à niuibus, glacie, ac aquis multis. Qui nunquam à montibus decedunt, vt propterea etiam ægre habitari possint. Aer que ipse totum ferè diem nubilus campos occupat. Ipsi vero † in humidis locis} degunt. Et fe-* F
rè perpetua est ipsis hyems, æstas autem paucissimis diebus, atque illis non valde multa. Sunt enim planities eminentiores, & nudæ, neque vllis montibus circumseptæ, sed ferè sub ipsis Vrsis † accliues. Neque feræ nascuntur illic magnæ, sed quales possibile est sub ipsa terra contegi. Prohibet enim hyems, & nuditas terræ, quæ & diuerticulis, & vmbraculis caret, propter temporum anni mutationes, neque multas, neque fortes, sed similes semper, vel parum admodum diuariantes: vnde & formas corporum inter se similes habent, cum eodem vtantur victu, & amictu, æstatis, & hyemis tempore, attrahunt que aerem aquosum, condensatum, aquam insuper bibentes à niuibus, & glacie resolutam, nullo etiam corporis exercitio accedente, cum non verisimile sit corpus, aut animum vllis exercitationibus apta fieri, vbi non mutationes temporum fiunt fortes. Propter quas causas formæ eorum sunt crassæ, & carnosæ. Iuncturæ vero humectæ, & inefficaces: ventriculi que humidi omnes, maxime omnium tamen inferior aluus, nequit enim ipsa exiccari in eiusmodi & regione, & natura, & temporis constitutione. Sed pinguedine, & nuditate carnis formæ inuicem sunt similes, masculorum masculis, & fœminarum fœmellis. Tempora enim cum sint inter se similia, nullas corruptiones, neque malignitates inferunt in seminis genitalis misturam, ac compactionem, nisi quiddam aliud fortuito, vel casu contingat, aut à morbo. Magnum autem argumentum humiditatis corporum Scytharum hoc exhibebo. Multos enim ipsorum, præcipue qui Nomades sunt, reperias exustos humeros, ac brachia habentes, manuum que iuncturas, pectora, coxas, & lumbos, nullam sanè aliam ob causam, nisi ob † hu- G
moris, & mollitiei naturæ detractionem. Nam neque arcus intendere, neque telum torquere possunt † præ impotentia humiditatis} humerorum: cum autem vruntur, humor ipse à iuncturis exoluitur, fiunt que corpora ipsorum validiora, melius nutriuntur, & magis redduntur articulorum vsu potentia. Fluida vero fiunt, ac lata, primum propterea quòd fascijs non colligantur, quemadmodum fieri solet in Aegypto: deinde quòd non animaduertunt quomodocunque inter equitandum equis insideant: postremum etiam propter desidiam perpetuam. Masculi enim eorum ante, quàm potentes fiant equos conscendere, atque in illis vehi, plurimum temporis desident in curribus, raro que prodeunt, vt inambulent, propter exilia, ac perpetuas circulationes. Muliebrium autem corporum formæ ad miraculum vsque fluxæ existunt. † Porrò Scytharum gens fului valde coloris existit propter frigus ingens. Non enim vehemens accedit ad eos Sol, à frigore vero albedo exuritur, & fit fulua. Neque vero possibile est fœcundam esse eorum naturam, cum viri minime cupidi sint cum fœminis commisceri, ob nimiam corporis humiditatem, ventris que mollitiem, ac frigiditatem, quæ causæ apparent minime viros ad coitum incitari. Accedit his lassitudo ex continua equitatione contracta, quæ eos ad commistionem reddit impotentiores: atque hæ sunt causæ, cur viri infœcundiores putentur. Mulieres autem pinguedo carnis, & humiditas steriles facit, præ quibus vteri earum genitale semen arripere nequeunt. Lunares nanq; purgationes eis non eueniunt, quemadmodum est necesse, sed minus, & per longius tempus. Ipsum que amplius vteri os præ pinguedine concluditur, vt nequeat semen suscipere. Sunt enim ocio- H
sæ, & pingues, ventres que earum frigidi, & molles. Vnde necessario sequitur non multum fœcundã Scytharum gentem esse: cuius rei famulæ earum indicium exhibent: statim enim, vbi ad viros accesserint, ac fuerint cum illis commistæ, in ventre concipiunt, propter corporis exercitium frequens, carnis que gracilitatem.

* *νόμους.*

† *ἐν νότοισι.*

† Aliqui legunt *ἀνάνθη*. i. steriles, ac sine floribus, nõ autem *ἀνάντη*, i. accliues.

† *humiditatẽ naturæ, et mollitiem.*

† *præ humiditate, ac impotentia.*

† *καὶ βραδέα*, i. *et tardæ: addit ĩ manuscripto.*

Cur multi Scytharum Eunuchi, ac ad concumbendum impotentes. CAP. II.

Amplius autem præterea plurimi Scythæ Eunuchi fiunt, & muliebria officia obeunt, instar que fœminarum omnia faciunt, & loquuntur, vocantur que hi effœminati. Regionis quidem incolæ causam ad Deum referunt, colunt que hos ipsos homines, & adorant, sibi ipsis timentes, nequid tale accidat. Mihi vero hi affectus diuini quidem esse videntur, sicut & reliqui omnes, neque vllum aliquem alio esse diuiniorem, aut humaniorem, † sed diuinos omnes, verum vnusquisque eorum suam propriam habet naturam, neque aliquis citra naturam nascitur.

Quare, quomodo hic affectus contingat, vt mihi videre videor, narrabo. Ab equitatione ipsa diuturni eos corripiunt articulorum dolores, nimirum propendentibus semper ex equis eorum cruribus. Deinde claudi fiunt, contrahuntur que coxendices, cum inualuerit morbus. Medicantur autem sibi ipsis hoc modo. A principio morbi venam

† *Manuscriptus habet, ἀλλὰ πάντα ὅμοια, καὶ πάντα θεῖα*, i. *sed oẽs similes, & oẽs diuinos, verum, &c.*

nam

A nam retro vtranque aurem incidunt, quo facto, sanguine multo promanante somnus eos corripit præ imbecillitate, sicque obdormiscunt, quorum quidem aliqui depulso somno sani exurgunt, aliqui vero minime. † Atque mihi sanè videntur ea medicatione se ipsos perdere. Venæ " enim retro aures sunt, quas siquis secet, sterilitatem inferat his, quibus secantur: quare id etiam ipsis ex earum incisione accidere certum est. Quando igitur postea vxores adeunt, impotentes que se factos vident cum illis coire, primum quidem nihil molestius cogitantes quiescunt: cum autem bis, aut ter, aut amplius frustra opus tentarunt, neq; quicquam proficiunt, mox putant se Deum offendisse, in quem culpam reijciunt. Induunt que se veste muliebri, palàm se euiratos esse confitentes, ad mulierum que contubernia transeunt, & cum illis eadem, quæ illæ, agunt. Hoc itaque malo ditissimi Scytharum afficiuntur, minime vero infimi. Immo, qui maxime, & genere, & potentia præualent, ex nulla alia, quàm continuæ equitationis causa, hoc perpetiuntur: Pauperes vero minus, cum non equitent. Vnde, si hæc affectio alijs diuinior censenda esset, non nobilissimis, non ditissimis Scytharum ferè solis accideret, sed esset omnibus æqualiter peculiaris. Immo magis inuaderet pauperes circa cultum deorum negligentiores, si saltem gaudent dij in hominum admiratione constitui, & pro hoc beneficia hominibus retribuunt. Diuites enim sæpius dijs sacra facere par est, victimas offerre, colere que, cùm pecunijs abundent: Pauperes autem minus id facere, cum non habeant. Quin etiam aliquando deos detestantur, qui eis opes non suppeditent, vt verisimilius esset, pauperes, ac parum abundantes, hoc malo propter crimina sua puniri, quàm diuites, & qui opibus

B abundant. Verum, sicut & prius dixi, diuinus quidem hic affectus est, secundum que naturam accidit, similiter, vt alij omnes, neque alia eius causa, quàm ea, quàm dixi, Scythis existit. Simili autem modo, & reliquis hominibus euenit. Vbi enim maxime, & frequentissime homines equitant: ibi plurimi à diuturnis doloribus articulorum, coxendicum que, & maxime pedum corripiuntur, ad coitum que fiunt impotentes: quæ omnia mala Scytharum genti adsunt. Atque propterea Scythæ omnium hominum minime sunt ad coitum valentes. Et quòd anaxyridas (braccharum, seu fœminalium id genus est) semper habent, & plurimum temporis in equis degunt, vt neque manu tractare pudenda liceat, atque præ frigore, & lassitudine, voluptatis, ac iucunditatis coeundi obliuiscantur, neque prius aliud sibi faciendum putent, quàm vt euirati fiant.

A. l. 3. f. 21. t. 1. 6. 8. fol. 383. a

† Al. ex antiquo cod. græco. Atq; mihi quidē videtur ea medicatione semē corrumpi: legitur enim διαφθείρεσθαι ὁ γόνος.

* ἀναθήματα.

De reliquorum Europæ populorum natura, pro mutationis temporum, regionum, & aquarum uarietate. CAP. 12.

Hactenus ergo de Scytharum gente recensui. Reliquum autem in Europa hominum genus valde inter se dissimile est, & diuersum, tum quod ad magnitudinem attinet, tum quod ad formam: atque id pro-

C pter temporum mutationes contingit, apud eos magnas, & frequentes. Sunt enim eis calores vehementes, & hyemes fortes, pluuiæ multæ, rursum q; siccitas diutina, & venti plurimi, ex quibus multæ, & oīmodæ fiunt transmutationes. Neque à vero discrepat circa generationem has ipsas mutationes sentiri, in q; seminis genitalis coactione aliam, neque ex eodem etiam eandem, æstatis pariter, vt hyemis, pluuioso, vt sicco tempore, progigni. Ea que causa est, cur putem Europæos magis, quàm Asianos, secundum corporum formas inter se discrepare, & magnitudines diuersissimas in singulis adeo vrbibus prouenire. Plures enim corruptiones contingunt in seminis coactione, cum tempora frequenter variant, quàm si eadem sunt, & similia. Eadem autem morum ratio in vtrisque existit. Feritas, integritas, & audacia à natura Europis innascitur. Frequentes enim mentis perculsiones feritatem inducunt, mansuetudinem contra, & benignitatem extirpant. Quare etiam magnanimos magis eos, qui Europam incolunt, Asianis iudico. Siquidem similitudo, & æqualitas perpetua segnitiem parit. Mutatio autem, & animum, & corpus ad exercitationem excitat. Augetur itaque à desidia, & ocio timiditas. Ab exercitio vero, & laboribus crescit virilitas. Vnde bellicosiores quoque Europæi extant, non ob hanc solum causam, sed & propter leges. Non enim regibus obediunt, quemadmodum Asiani. Vbi enim sub regibus viuitur, ibi necesse est homines timidissimos esse, quemadmodum & supra ostendi: seruitute nanque animi eorum pressi non libenter, neque volentes, temere pro aliena potestate se periculis exponunt. Europæi au-

D tem suo iure viuentes, cum pro se ipsis, non pro alijs, pericula belli subeant, magna cupiditate feruntur, volentes que, ac alacres difficultates omnes aggrediuntur, ipsi que sibi ex re bene gesta præmia reportant, vt certum sit leges plurimum ad magnanimitatem gconferre. Tota itaque, & vniuersa res de Europa, & Asia, sicut retuli, habet. Cæterum Europa ipsa adhuc habet gentes inuicem differentes, non magnitudine, & forma solum, sed & fortitudine. Quæ vero in eis hanc diuersitatem faciant, in præcedentibus dixi, dicam que amplius magis manifeste. Quicunque regionem montanam, asperam, nudam, & aquosam incolunt, & quibus mutationes temporum contingunt magnæ, & diuersæ, hic & hominum formas magnas progigni conuenit, qui & ad laborem, & ad viriliter agendum à natura præstent, quibus que feritas, & immanitas non mediocriter à natura sint congenita. Qui vero loca concaua, pratensia, & æstuosa habitant, ventos que calidos plus sentiunt, quàm frigidos, & aquis vtuntur calidis, hi magni quidem esse non possunt, neque † bene compositi, & longi, sed in amplitudinem à natura producti carnosi sunt, & capillis nigris. Immo & ipsi toti nigri magis, quam albi, & qui minus de pituita habeant, quàm de bile. Virilitas autem, & tolerantia laboris non æque ipsis à natura inest, nisi consuetudo accedat, & hæc in eis efficiat. Quòd si flumina extent in ea regione, quæ stagnantes, & pluuias

φθοραὶ, est in impressis. manuscriptus μορφαὶ i. formæ, & ita videtur legendum.

* θυμοειδὲς.

† κανονίαι. vide Gal. ī expl. ling. Hipp. in dictione κανονίαι seu κακονίαι.

& pluuias aquas euehant, homines ipsi incolumes, ac splendidi viuent. Si vero flumina desint, aquas que puteorum, & stagnantes, & [a] olentes bibant, necesse est ab illis ipsis aquis, [b] † & ventrem lædi, & splenem. E Quicunque autem altam habitant regionem, planam, ventis expositam, & aquosam, eorum formæ magnæ, ac inuicem similes, [c] † & erectæ. Animi quoque eorum existunt mansuetiores. Qui vero macra, aquis carentia, & nuda loca tenent, & quæ temporum mutationibus [d] † non sunt permista, horum formas necesse est esse duras, & intentas, flauas magis, quàm nigras: iræ et mores etiam eorum rigidi sunt, pertinaces, & contumaces. Vbi enim mutationes temporum contingunt frequentes, & plurimum inter se diuersæ, ibi & formas, & mores, & naturas reperias plurimum differentes. Temporum itaque varietates potissimæ sunt, quæ naturam ipsam permutant: deinde etiam regio, in qua vtique quis enutritur: postremum autem aquæ. Inuenias enim ferè semper, & formas hominum, & mores, regionis naturæ compares. Nam, vbi terra pinguis, et mollis, & aquosa, aquæ autem valde sublimes, ita vt æstate calidæ sint, & hyeme frigidæ, & temporum ratio aliàs probe conueniat: Ibi & homines carnosi, [e] † articulis non apparentibus, humidi, laboris intolerantes, & vt plurimum maligni nascuntur. Segnities que, & somnolentia eis inest multa. Sunt que ad artes tractandas crassi, non acres, aut subtiles. Vbi autem regio est nuda, natura munita, & aspera, quæque & à frigore hyberno prematur, & à Sole æstiuo exuratur: Ibi duros, & [f] gràciles, & articulis probe compositis, intentos que, & hirsutos reperias homines, & in quibus à natura laboris tolerantia, & vigilantia F insit, qui que mores, & iras habeant pertinaces, & contumaces, magis que feritate participantes, quàm mansuetudine: insuper ad artes etiam acutiores, & plus solertes, et ad res bellicas gerendas aptiores: Quin & omnia, quæ è terra proueniunt, terræ ipsius naturam resipiunt, & sequuntur. Atque hactenus quidem maxime contrarias corporum naturas, & formas diximus, è quibus coniectura facta, si quoque reliqua consideraueris, nunquam à vero aberrabis.

A * Al. ἑλώδεα, i. palustres

B † Corrupti sunt cod. impressi: manuscriptus habet τὰ τοιάδε εἴδεα προγαστρότερα, καὶ σπληνώδεα εἶναι, id est, eiusmodi formas uentrosas esse, et lienosas:

C † Codex manuscriptus habet, ἀνανδρώτεραι δὲ, καὶ ἡμερώτεραι αἱ γνῶμαι., i. effœminatiores autem, & mansuetiores eorum animi existunt.

D † οὐ κέκρηνται. manuscriptus. οὐκ εὔκρατα. i. non bene temperata.

E † Græca lectio habet ἄναρθροι, quæ significat etiam articulorum imbecillitatem, & inconstantiam.

F * Sunt qui legant ἰσχυρούς, id est robustos.

GALENI
DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS LIBRI TRES

Martino Gregorio interprete.

Ab Augustino Gadaldino plerisq; in locis emendati.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Facultates in Alimentis Ratione ac Experientia compertas enarrat. Ac in primo quidem libro de Seminibus vniuersis agit, quæ venerunt in vsum alimenti.

Cur Cibaria eadem Diuersis hominibus exhibita Varia efficere videantur: ac de Communi ratione dignoscendorum Alimentorum. CAP. 1.

DE facultatibus,quæ alimentis insunt,pleriq; præstantissimorum medi
corũ pręcipuo studio in eã speculationẽ conuersi conscripserũt, quòd
C oĩum,q̃ sunt in medicina,ea propemodum sit vtilissima:nã alijs pręsi-
dijs non omni tẽpore vtimur:sine alimento aũt ne viuere quidẽ, neq;
secunda neq; aduersa valetudine,possumus. Merito igitur pręstantissi
morũ medicorũ plurimi facultates,quæ ei insunt,diligenter magno q;
studio peruestigarũt: & alij quidẽ sola experientia nobis illas innote-
scere contenderunt: alijs vero rationẽ quoq; vnà placuit adiũgi: alij de
niq; vel primas ipsi tribuerũt. Quòd si,vt inter Geometras & Arith-
meticos,ita inter eos,qui de alimẽtis scripserunt, omnino conuenisset,
nihil nunc oporteret nos denuo hanc de ijsdem,post tot ac tales viros,scribẽdi molestiam subire:
verùm,cũ mutuis dissensionibus suspectos sese reddiderint (fieri.n.nequit,vt oẽs vera dixerint,)
quæ ab illis sunt tradita,à seueris iudicibus examinari est necesse: iniquũ.n.fuerit vni præ alijs abs-
A.l. 2. t. 1.c.3. que demonstratione fidẽ adhibere. Porrò,cũ demonstrationũ duo genere sint principia, "aut.n.à
fol.91.f sensu,aut à notione euidenti,demonstratio oĩs ac fides proficiscitur,nos quoq; † ad præsentis com
mentationis conscriptionem necesse est aut altero horũ,aut vtroq; vti. At,cũ ratione iudicare non
oĩbus itidem sit promptũ(nã & natura sagaces esse oportet,& à puero ingeniũ in mathematicis di
D sciplinis excoluisse atq; exercuisse,) satius est ab experientia auspicari, eo q; maxime, q͠ bona pars
medicorũ hac sola alimentorũ facultates inuẽtas esse pronunciarint. Ac empiricos quidẽ qui om-
ne studiũ operam q; eò conferunt,vt,quæ ratione sunt inuenta,ambitiosis contentionibus oppu-
gnẽt,fortasse quis contempserit: verùm Diocles (tametsi ꝓfessione est dogmaticus) hęc ad Plistar
chũ in primo de sanitate tuẽda libro scripta reliq̃t. Qui ergo oĩa sapore eodẽ,odore,calore, aut alio
« id genus prædita,vires easdẽ obtinere existimant,haud rectè opinantur,nã multa ostẽdere q̃s pos-
« sit dissimilia fieri ab his,ẽt si,quod ad prædicta attinet,inter se cõueniant. Neq; sanè, si quid aluum
« aut vrinam mouet,aut aliam quamlibet habet facultatem, ideo tale esse quodq; est putandum, q͠
« vel calidum sit,vel frigidum,vel salsum,quandoquidem non dulcia omnia,aut acria,aut salsa, aut
« cætera id genus, easdem habẽt facultates: sed, si quis actionis cuiusq; ipsorum causam toti naturæ
« retulerit acceptã, is minime à veritate aberrarit. Qui verò singulorũ causas,cur videlicet nutriãt,
« aut aluum aut vrinam cieant,vel aliud quidpiam eiusmodi præstent, reddendas autumant, igno-
« rare videntur,primum,q͠ hęc inquirere,haud frequenter ad vsus sit necesse: deinde, q͠ multa sint
« in rerum natura, quæ principijs quibusdam ex natura sua quodam modo sunt similia, vt nullam
« causæ rationem admittant: ad hæc non nunq̃ hallucinantur,cum incognita & controuersa neque
« admodum verisimilia sumendo,abundè causam ipsam credunt se assignasse. Quo circa neq; ijs,

† *Græce* πρὸς τὴν τοῦ προκειμένυ σκέμματος ἄθροισιν, *ad præsentis speculationis collectionẽ. Vetus interpres videtlegisse* ἕυρεσιν *quod vertat inuentionem.*

qui causas eiusmodi afferunt, neq; ijs, qui de omnibus causam putant esse reddendam, est attendendum, sed potius ijs, quæ diuturna experientia fuerunt explorata, credendum: quorum autem possumus, causa est inquirenda, quando, quod de ipsis dicimus, sic speramus fore notum magis ac magis credibile. Hęc sunt Dioclis verba, sola experientia alimentorum facultates nobis notas esse arbitrantis, non ex indicationibus, quæ cum à † temperamento tum à saporibus sumũtur: cum aũt, quę est in partibus plantarum, alia adhuc inesset indicatio, eius non meminit. Dico autem partibus plantarum indicationem inesse, qua præter alias Mnesitheus est vsus: per hanc enim in plantis alias quidem radicibus, alias caulibus, facultates inesse ostendit, quemadmodum certe & folijs & fructibus & seminibus alias. Quod igitur experientia, vt alia pleraq;, ita & qui cibi facile aut secus concoquantur, qui q; stomachum iuuent aut offendant, deniq; qui aluum laxent irritent aut sistant, nos doceat, nemo est, cui vel tantillum est mentis, qui ignoret: cæterum in his ipsis nõ parũ fallunt, qui citra limitationem, faciunt de rebus periculum, vt in commentarijs de simpliciũ pharmacorum facultate, atque in tertio de temperamentis, demonstrauimus: ac sanè, qui vtrobique committuntur errores, multum inter se sunt similes. Quapropter hoc quoque loco ad viuum, vti illic, limitationes scribere, quibus quis intentus singulorum facultates citra errorem possit deprehendere, haudquaquam mei est instituti, qui semel duntaxat de quaque re scribere soleam, non eadem in multis commentarijs de ijsdem passim inculcare. Vsitatum igitur mihi morem ne nunc quidem prætermittam, summas tantummodo limitationum, id'que ea breuitate, quam orationis perspicuitas patietur, complexurus. Incipiam autem ab eo, quod omnibus est in ore, quod'que Erasistratus minus recte scripsit, melicratum videlicet aluum non cuiuis subducere, neque lentem cohibere: sed quosdam esse, qui præter quàm quod neutrum experiuntur in contraria etiam incidant, vt sistatur quidem eis aluus à melicrato, laxetur autem à lente: præterea quosdam inueniri, qui bubulam minori negocio, q̃ pisces saxatiles, conficiant. Equidem ab istis semper soleo sciscitari (nam à postremis exordiar) quod'nam ipsis symptoma accidat, quo iudicent se saxatiles pisces non coxisse, vtrum'ne pondus quoddam in vẽtriculo, vt instar plumbi, aut lapidis, aut luti quiddam incumbere ipsis videatur, hoc nempe modo quidam, quem ex huiuscemodi cruditatibus sensum percipiunt, interpretantur: an mordicationem quandam manifesto in ipso, an flatum, an ructum grauem sentiãt: tum alij nidorulentum magis sibi ructum accidere, alij mordicationem, non nulli vtrunque, responderunt. Horum igitur corporis habitum diligenter contemplatus, deprehendi bilis flauę copiam in ventriculo, vel ob prauam quampiam temperiem, vel propter peculiarem constructionem, esse aceruatam: peculiarem autem dico constructionem, quoniam hominibus quibusdam bilis ex iecore in intestina defluẽs, in ventriculum regurgitat: prauam verò temperiem, cum calor natura ipsis inest acris ac mordax, & (vt sic dicam) febriculosus. Proinde par est, vt isti cibaria corruptu difficilia melius, q̃ facilia, coquant: qñ, quæ facile concoquuntur, facile item alterantur ac corrumpuntur: contra, quæ concoctu sunt difficilia, non facile quoque tum alterantur tum corrumpuntur. Hæc certè, si in multum calorem inciderint, coquuntur magis, q̃ si moderato occurrerint: atque hac profecto ratione accidit, vt non nulli bubulam facilius, q̃ pisces saxatiles, conficiant. Lens autem quibusdam aluum mouet magis, q̃ inhibeat, non alia ratione, q̃ vt in commentarijs, quos de simplicium pharmacorum facultate conscripsimus, demonstrauimus. Quemadmodum enim ex ijs, quæ à nobis præparantur, non nulla, quæ facultatem ac substantiam habent contrariam, componuntur, ita & natura ipsa permulta, quæ sensui simplicia apparent, commiscuit: quod in plerisq; alimentis comperias. Etenim non lens sola, sed & brassica, atque adeo marina propemodum omnia, quibus testa pro cute est, quæ Græci ὀστρακόδερμα appellãt, compositam ex pugnantibus facultatibus naturam sunt sortita: nam solidum cuiusque corpus tarde permeat, aluum q; sistit: humor vero stimulat ad excretionem. Huius porrò rei ex coctione manifesta sumitur demonstratio, cum aqua, in qua dictorum quodq; fuerit decoctum, aluum subducat, ipsa vero corpora inhibeant. Hinc non nullos audias, qui dicant, si brassicam leuiter coctã & vniuersim ac repente ex lebete in vas aliquod, in quo sit oleum ac garum, transfusam, ante alios cibos sumpseris, aluum subducet. Alios autem videas brassicam, quæ græcis dysephthos id est bis cocta, nuncupatur, ad ventris cohibitionem hoc modo apparare: Cum ipsam aquæ prius incoxerint, aquam quidem totam ex lebete effundunt, aliam autem adfundunt puram & calidam, in qua rursus brassicam secundo coquunt, vt, si quid proprij succi post priorem decoctionem habuit reliquum, in hac penitus deponat: omnibus enim, quæ in humore coquuntur, vsu venit, vt quiddam ab eius facultate in se deriuent, ac de sua vicissim portionem aliquam ipsi impartiantur. Id quod in ijs, quę in iure aliquo elixamus, siue legumen, siue animantis pars, siue olus id fuerit, quotidie tibi licet discere: res nanque elixa, tam gustu q̃ olfactu, ipsius iuris: ipsum autem ius, rei, quæ in se est elixa, qualitatem ac facultatem repræsentat. Totius porrò, qui nũc nobis est propositus, sermonis veritatem poteris sic explorare. Lentem, aut brassicam, aut aliquod marinorum memoratorũ animalium decoquito, postea decoctum oleo garo pipere q; conditum, cui libuerit, propinato: idem facito in brassica bis cocta: videbis enim potione quidem aluum dilui, solidi autem corporis esu constipari. Quare non est, quod miremur, si ab huiuscemodi cibis, quando cum

ipsorum

† Antiquus & Aldinus legũt, κρίσιν, i. iudicio, nos κρᾶσιν

A ipſorum ſucco ſolidum corpus ſumptum fuerit,tormina interdum & inflationes oriātur:pugna
enim quædam inter vtrunq; fit,cum ſolidum quidem corpus hęreat ſubinde ac tardet,ſuccus autē
ad excretionē properet:quo caſu,ſi,quod mordicat, excretum fuerit, ceſſat ſymptoma:ſin more
tur,ventrem torminibus ac flatibus infeſtari eſt neceſſe,quibus ſola pugnantium excretio finē im
ponet. At,cum nō nullis venter ad egerēdum natura ſit propenſus:alijs autem ſit ſiccus & ad ege
rendum difficilis, vtriq; pro ſua natura ſymptomatis,quę ab huiuſmodi cibis fiunt, afficientur,cū
venter interdū quidem ſucci,interdū vero ſolidi corporis facultati opituletur:duabus nanq; con-
trarijs cauſis ſimul cōmiſſis,vnam ſuperare,alteram ſuccumbere alteri eſt neceſſe. Idipſum autem
propter ventris affectus quoſdam accidit,non natiuos quidem illos,ſed aliquo tempore ſubortos.
Al. 1. f. 1. d. 4. c. 1. fol. 7. a b c. Nunc enim pituitoſum in eo humorem,nunc bilioſum, aceruari contingit:atq; ipſius "pituitoſi,
alius quidem eſt acidus, alius ſalſus, alius dulcis,alius deniq; ſenſibilis qualitatis eſt expers:rurſum
alius eſt liquidus,alius craſſus,alius viſcidus,alius diſſipatu facilis: Ad hæc humoris bilioſi,alius eſt
flauus,alius pallidus:in quorum vtroq; maximum eſt pro maioris & minoris ratione diſcrimē, vt
interim alias eius ſpecies prętermittam,quæ in corporibus ægrotantibus apparent. Singuli igitur
memorati humores,cum aut ad alui excretionem,aut eiuſdem cohibitionem, plurimum habeant
B momenti,poſtea,q̄ integra ciborum memoratorū corpora cū ſuis ſuccis in ventrem peruenerint,
ijs quidem,quæ eiuſdem ſecum ſunt facultatis,ferunt ſuppetias: aduerſantur autem ijs,quæ ſunt cō
trariæ. Supra igitur duas genere cauſas recenſuimus, propter quas iiſdem ſumptis cibis diuerſi
in vētre effectus ſequerentur:nunc vero præter naturalem conſtitutionem, & liquidas ſolidas q;
τῶν ἐσθιομένων id eſt ciborum,partes tertia quoq; adinuenta eſt. Nec verò,ſiue ἐσθιόμενα, ſiue ἐδέ
σμα, ſiue τροφὰς appelles, quicq̄ intererit:ſiquidem tum ijs nominibus, tum etiam his nihilomi-
" nus,cibos σιτία & βρώματα appellant. Cui rei teſtis eſt Hippocrates in opere de morbis popula-
" riter graſſantibus ſcribens ad hūc modum: ‖ Τὰ βρώματα id eſt eſcas ac potus, experiri oportet, 2. Epid. Sect. 2ª. haud longe à principio.
" an æque diu morentur. Ac rurſus alio loco: Labŏr, σιτίον, hoc eſt cibus,potus, ſomnus, venus, oīa
mediocria. De nominibus quidem certe (quod ſemper prædicamus) non oportet nos eſſe ſolici- 6. Epid. com. 6: t. 3. 3ª. 195. e
tos: nec,quo pacto quis ipſis vtatur,laborare,cum ea præſertim omnia Græcis ſint vſitata: ſed rerū
ipſarum ſcientiam conſectari. Alimenta ergo citi tardi'ue tranſitus eſſe comperiuntur,aliàs ob na
turalem noſtram ab initio conſtitutionem,aliàs ob ventris diſpoſitionem acquiſititiam, non nun
quam ob peculiarem aliquam eſculentorum ac poculentorum ſubſtantiam: quandoquidem ex
ijs quædam humida,quædam ſicca dura'ue ſunt: ceu alia viſcida, alia friabilia ac diuiſu facilia: non
C nulla denique acrimoniam in ſeſe habent,alia acorem,aut amarorem, aut dulcedinem, aut ſalſu-
ginem, aut auſteritatem,aut acerbitatem,aut alias, extra has, facultates medicamentoſas eiuſdem
generis cum ijs,quę purgantibus medicamentis inſunt. Siquidem atriplex,blitum, malua,cucur-
bita,quia ſunt lenta ac perhumida,alijs quæ talia non ſunt,celerius ſubſidunt, potiſſimum ijs, qui
ſumptis illis in ſolo leniter obambulant,ſenſim modice cedentia: lubricant enim,ſi quis concutia-
tur,promptius,quàm ſi quietus iaceat. Eodem in genere ponere quis poſſit mora, dulcia ceraſia,
& ex vinis quæ dulcia ſimul ſunt ac craſſa. Pepones quoque,& quos melopepones vocant,quod
humidi ſint ac lenti, ventri ſubducendo ſunt idonei,facultatem q; mediocriter abſtergendi habēt,
& horum maxime pepones: quam facile, ſi ſordidam aliquam partem ijs confricueris, percepe-
ris,protinus nanq; cernes,quicquid in ipſa eſt ſordium,abſtergi: ideo q; inter ea,quæ vrinam mo-
uent,connumerantur. Porrò inter humida corpora & aquoſa,ſunt,quæ præcocia vocitant,& per-
ſica,& omnino quęcunq; nullam guſtantibus ea aut olfacientibus, qualitatem vehementem re-
præſentant: quæ,ſi quidem venter ad deijciendum eſt propenſus,non ęgre ſubſidunt: ſin minus,
hęrent & ipſa ſublimia, nihil ad ipſam excretionem conferentia. Etenim huiuſcemodi ciborum
materia medium quodammodo inter aluum ſiſtentia & proritantia locum ſortita, exiguum quid
D in alteram partem affert momenti,ſi in ventrem incidat nec ad excernendum valde ſocordem,nec
ad diſtributionem alacrem ac robuſtum: interdum enim hæc quoque aluum cohibent. Quin &
melicratum,in quibus celeriter diſtribui occupat, nihil aluo ad excretionem confert: quinimmo
cibis ſecum commiſtis,ad diſtributionem præit: quod,ſi diſtribui celeriter non anteuertat, ad ex-
cretionem,non ſecus ac flaua bilis ſua acrimonia ac mordacitate,irritat. Hoc ergo cibariorum at
que potionum genus dūtaxat mordicatione ſua ventris partes ad expulſionem exuſcitat: perſpi-
cuum autem eſt, ꝙ etiam inteſtinorum ſubſtātiam nomine ventris complectimur, ſic nempe vul-
gus προγάστορας & μεγαλοκοίλους, id eſt ventre prominulo & ventricoſos appellat. Alia autem
ſunt,quæ ventrem ſubducunt, ꝙ facultates in ſe medicamentoſas habeant commiſtas, ſimiles ei,
quę in ſcammonia,colocynthide,helleboro, & id genus alijs conſpicitur: horum enim ſubſtan-
tia ex cibo & pharmaco eſt commiſta, vt ſi ipſe in ptiſanæ cremorem ſucci ſcammonij paululum A In lib. de Alimēt. ad init.
quid inijcias: qui ſuccus,etiam ſi ſenſum quidem ſic effugerit, ſua tamen actione minime latebit,
ſed aluum palàm ſubducet. Atq; hoc eſſe videtur quibuſdam,quod ab Hippocrate [a] ‖ dictum eſt. B † *Al. trāſlator non habet illam dictionē cibarijs.*
In cibo medicamentum. Alij verò non ſic modo,ſed de illis quoque [b] † cibarijs intelligi poſſe di-
ctum eius voluerunt,quas neque alendi neq; purgandi animalis vllam habent facultatem: Hæc
* enim inquiunt non modo vt alimenta, verum etiam vt medicamenta, ſæpenumero agere, cū ma-

nifeste nos calfaciant, refrigerent, siccent, aut humectent: veluti, dum horum nihil in hominis cor- E
pore efficiant, sed ipsum tantummodo alant, tum medicamenti rationem haudquaq̃ habere. Sunt
autem sanè paucissima id genus edulia: quotquot verò ea fuerint, alimenti duntaxat rationem pla
nè habent, corpus eius, qui sumpsit, in qualitate non immutantia: etenim, quod refrigeratũ est aut
calfactũ, humectatum aut siccatum, secundũ qualitatẽ est mutatum: quod vero ex cibo ad molem
dissipatę substantiæ farciendam animal sibi assumpsit, ab illo dũtaxat, vt alimento, iuuatur. Quam
ob rem, quę medij sunt temperamenti, nulla q; vincenti qualitate sunt prædita, ea solum sunt ali-
menta, non etiam medicamenta: ventrem q; nec soluunt, nec cohibent: stomacho nec robur, nec
imbecillitatem inducunt: sicuti sudores vrinam've nec prouocant, nec coercent: nec aliam quãuis
dispositionem calidam, frigidam, humidam, aut siccam in animantis corpore ingenerant, sed, qua
le animantis, quod nutritur, corpus assumpserant, tale prorsus conseruãt. Verum hoc quoq; loco
limitatio quædã est vtilissima, quę ne ipsa quidem à Diocle est posita, vt nec ab alio quouis, quos
mihi adhuc perlegere contigit. Si enim hominis corpus medij planè sit tẽperamenti, per alimenta
medij temperamenti eo in statu seruabitur: verum, si id frigidius, vel calidius, siccius, aut humidius
fuerit, medij temperamenti cibum & potum perperã exhibueris: quippe huiuscemodi corpus
quatenus ab exacte media constitutione recessit, eatenus in diuersum statum traducatur, est neces- F
se: fiet autẽ id per pręsentis distemperantiæ cõtraria. Contraria autem pari interuallo in vtraque
oppositione à medio in vtranque partem secedunt: vt, si corpus tribus (verbi gratia) numeris à
temperata ac media constitutione ad calidiorem secesserit, totidem cibum quoque à medij tem-
peramenti cibo ad frigidiorem secedere erit necesse: sin vero quatuor numeris ad humiditatem
discesserit, totidem cibum mediocri sicciorem esse conueniet. Atque in hoc certe permultos est
inuenire, qui de ijsdem cibis ex diametro pugnantia pronuncient. Nuper enim duo inter se con-
certabant, quorum alter salubre, alter insalubre mel esse affirmabat, vterq; ex illato sibi à melle affe
ctu coniectans, non dum illud intelligentes, quòd omnes homines non vnum ab initio habue-
runt temperamentum: neque, si habuissent, immutabile ipsum ætatis cursu aut in temporum an-
ni ac locorum commutationibus tueri potuissent: vt nunc omittam, quòd ijdem homines vitæ insti-
tutis, ac victus ratione natiuum corporis habitum immutant. Ne igitur longe abeam, eorum, qui
de melle inter se disceptabant, alter quidem erat ętate senex, & natura pituitosior, vita q; ociosa, &
cum ad alias omnes actiones, tum autem ad eas exercitationes, quę balneum præcedunt, ignauus:
ob eam'que causam mel ei erat vtile. alter vero natura erat biliosus, & annos natus triginta, in
quotidianis q; operibus multum sese fatigabat: non ab re igitur in eo mel celeriter in bilem ver- G
tebatur, ea q; ratione sibi erat nocentius. Noui autem & ipse quendam, qui de ore ventriculi que-
rebat: quod cũ ab aceruata in eo pituita prouenire, ex ipsius sermone cõiectassem, consuluissem q;,
vt cum sinapi betam & porrum sumeret, eorum ope incisam pituitam, largiter per aluum excre- A.l.3.f.13.t.1. c.33.fol.291.e
uit, omnibus q; symptomatibus est liberatus. Idem postea, cum post esum ciborum acriũ non co-
xisset, mordicationem q; in ventriculo sentiret, sumpto rursus cum beta sinapi, non modo à mor-
dicatione non fuit leuatus, verum etiam longe deterius habuit: tum protinus admiratus, quid es-
set, quòd ab ijs, quę ante summopere iuuissent, nũc grauiter læderetur, causam sciscitaturus ad me ac-
cessit. Eos porrò, qui rei medicæ sunt imperiti, in his falli non est absurdum: verum medicos, qui
pleraque & eadem vtilissima theoremata prætereunt indistincta, quis ferat? Non enim ipsos sim-
pliciter pronunciare conuenit pisces saxatiles permultis quidem concoctu essę faciles, non nul-
los vero reperiri, qui bubulam facilius conficiant, sed vtrosque distinguere: quemadmodum de
melle non simplicirer pronunciare, sed simul adijcere, quibusnam ętatibus, naturis, anni tempo-
ribus, regionibus, ac vitæ rationibus vtile sit, aut noxium: verbi gratia, quòd calidis & siccis sit aduer
sissimum: frigidis vero ac humidis vtilissimum, siue ea temperies eis sit naturalis, siue accesserit
proprer ætatem, siue propter regionem, aut anni tempus, aut vitæ conditionem. Itaque ad præ- H
sentem speculationem summe necessarium esse videtur hominum pariter ac ciborum tempera-
menta considerasse. Porrò, qualia'nam hominum sint temperamenta, & qua ratione ea dignosce
re conueniat, in commentarijs, quos de temperamentis scripsimus, ceu vtiq; & de medicamento-
rum temperamentis, in ijs, quę de illorum facultatibus prodidimus, abunde diximus: in præsen-
tia vero tempus exposcit, vt alimentorum temperamenta exequamur ea methodo, qua libro
de victus ratione sunt scripta, qui est, vt nõ nullis placet, Hippocratis: vt alijs, Philistionis, aut Ari
stonis, aut Euriphontis, aut Philitę, omnium antiquorum virorum. Initiũ autem ipsius in nõ nul
principium secundi libri de Diæta. lis quidem exemplaribus est: ‖ Ciborum omniũ ac potuum facultates, tum naturales tũ arte acci-
tas, sic dignoscere oportet: in alijs autem hoc. Locorũ autem omnium situm ac naturam sic opor-
tet dignoscere. Cum ergo seorsum libellus hic circumfertur, de ratione victus inscribitur, est q;
secunda pars, cum opus totum in partes tres sit diuisum: cum vero totus vnicus & non diuisus,
ex tribus conflatus inuenitur, de natura humana & victus ratione inscribitur. Secunda igitur
pars, in qua agitur de cibis, non ab re forte Hippocrate digna putabitur: sed prima quàm pluri-
mum ab Hippocratica sententia recedit: verum id quidem pręter institutum obiter q; sit dictum.
Cuiuscunq; autem memoratorum virorum fuerit, omnem in cibis victus rationem ad vniuersa-

lem

A lem quandam methodum videtur reuocare. Qui enim hordeum natura frigidum, & elixatione humidum esse didicerit, sciuerit q; corporum temperamenta, tum naturalia tum alicuius affectus occasione acquisita, dijudicare, is rite non tantum sanis corporibus, verum etiã ęgrotantibus, hordeum edendum exhibebit: prӕterea & cataplasmatibus ex hordeacea farina percommode vtetur, qui & corporis & hordei temperamentum tenuerit. Nec vero satis fuerit principalissimam ac primam cuiusque cibi temperiem nouisse, sed (vt in libris de medicamentis mõstratum est) eas quoq;, quӕ hanc sequuntur qualitates callere oportet, vtquӕ & ipsӕ sunt vtilissimę, multӕ quidem, si non omnes, in saporibus, quӕdam autem etiam in odoribus. Quod enim vnumquodque ex tanto calido, frigido, humido, & sicco, quodammodo est temperatum, idcirco hoc dulce, illud amarum, salsum, acerbum, austerum, acre've apparet: ἁλυκὸν autem nihil aliud est, q̃ ἁλμυρὸν id est salsum: nam vtraq; voce res vna declaratur. Item acerbi & austeri commune genus est, qđ Gręci ςύφον hoc est adstringens, appellamus. Cӕterum in quarto libro de simplicium medicamẽtorum facultate, de omni saporum genere copiosissime disseruimus: quem certe librum necesse omnino est eum perlegisse, qui ea, quӕ in prӕsentia à nobis dicuntur, est assecuturus, vt ne, quӕ semel de ijs dicta sunt, in hisce libris identidem repetere cogamur. Ergo ciborũ non nulli quidem (quem B admodum haud ita pridem commemorauimus) si quis eos gustauerit aut olfecerit, nullam insignem ac manifestam qualitatem prӕ se ferunt, quos sanè ἀποίους & ὑδατώδεις, id est qualitatis expertes & aquosos nominant: alij autem manifestissimam habent astrictionem, aut congenitam dulcedinem, aut acrimoniam: sicut non nulli quoq; salsiores, aut amaritudinis quidpiam habere, perspicue cernuntur. Quare perspicum est cibos eiusmodi eandem cum ijs medicamentis habere facultatem, quibus cum sapore conueniunt. Cęterum in commentarijs de medicamentis, causam explicuimus, quamobrem adstringentia quędam non eadem cum alijs adstringentibus in corporibus agant, vt aloe, ӕs vstum, atramentum sutorium, flos ӕris, squama q;, & chalcitis. Etenim, ꝙ in quoque istorum adstringenti facultati ac substantiӕ alia quӕpiam est admista, euenit, vt opera, quę sigillatim edunt, immutentur: perinde, ac si malo cydonio scammoniam intus miscueris: quod vtiq; interdum facimus, partes mali, quӕ circum semen sunt, exculpentes, deinde cauitatem scammonia implentes, deinde circũlinentes ac assantes, atq; ita malum mandendum exhibentes. Quod nanq; hunc in modum pręparatum est, absque stomachi subuersione aluum subducit, facultate nimirum purgatrice, quam malum ipsum à scammonia acquisiuit, in ipso vincente, propria autem ipsius mali manente: alioqui nec iucundum, nec adstringens, nec stomacho esset vtile. Ad eum igitur modum cibaria quӕdam facultatem quampiam habẽt in se ipsis admistam, cui aut purgare, aut aliud quippiam agere, sit naturale: in quibus non est dubitandum, quin saporum facultates actionem suam, quam à natura habent, efficiant: in quo enim qualitas inest astringens, ipsa, quantum in se ipsa est, vicina corpora cogit, constringit, ac refrigerat, Idem autem corpus non nunq̃ alias sui partes calfacientes, alias refrigerantes, habere potest (vt in libris de simplicium pharmacorum facultatibus demonstrauimus) natura scilicet eas ita permiscente, vt medici quidem frigido cuipiam pyrethrum aut piper interdum commiscent. Hӕc certe (vti diximus) in commentarijs de medicamentis copiosissime pertractata, his, quӕ nunc à me docentur, sunt vtilissima: nam, qui hӕc ante didicerit, modum reperiet, quo cibos omnes sigillatim apparare queat. Nam nos quoq; τευτλοφακῆν, id est ex beta & lente edulium, non nunq̃ damus: atq; ante nos Heraclides Tarentinus multis non tantum inculpata valetudine fruentibus, verum etiam malo aliquo affectis, sӕpe exhibebat. Primum ergo betarum copiam, deinde, cum condimus, aut salis plusculum aut dulcem garum ei inijcimus: † [a] sic nempe aluum magis subducit. Sin minus vis subducere, lẽtẽ ex corticatam bis decoquito, aqua videlicet priore effusa: dein salis aut gari portiuncula addita aliquod eorum, quӕ aluum modice sistunt, inijcito (puta acetum,) ea mensura, vt gustum non offen D dat: ita enim iucundissimum atq; vtilissimum effeceris pharmacum & cibum non paucis eorum, qui diututna diarrhœa conflictantur. Porrò dixi, non paucis, non omnes complecti volens: nam hic quoq; limitationum est vsus, per quas eorum, qui diarrhœa iampridem laborant, affectus inuenientur. Omnino enim nullius rei vires experientia commodè explorabis, nisi prius per rationem ad vnguem compertum habueris affectum, cui applicatur, id quod exploras, siue sit cibus, siue potus, siue medicamentum: † [b] quippe affectuum cognitio, est materia remediorum, non ipsorum remediorum cognitio. At, quoniam fieri non potest, vt, nisi quis materiarum, quibus vtimur, facultates exacte calleat, illarum ope egentibus succurat, necesse est, vt alibi de pharmacorum, ita hoc quoque loco de alimentorum facultatibus, disseramus. Cognitio autem horum vix tandem longo tempore recta nobis accedit: quam consequimur cum ex certa definita q; experientia, tum ex halituũ saporum q; natura † [c] quӕ duo rebus, quas examinamus, insunt: ad hӕc ex consistentia, quam habent secundum lentorem aut friabilitatem, aut laxitatem & densitatem, aut leuitatem & grauitatem: hӕc enim omnia ad ipsarum inuentionem adeo conferunt, vt, cum in peregrinam regionem perueneris, si quid esculenti nunq̃ prius tibi conspecti offenderis, permultas sis occasiones atq; adiumenta ad eius facultatem pernoscendam habiturus. Cęterum, quӕ Mnesitheus de radicibus, caulibus, folijs, fructibus, seminibus q; prodidit, non certam valde habent

A.l.3.f.13.t.2. c.9.fol.295.a

A † *Ant. interpres. magis. n. subductiuus est iste videtur autẽ legisse ὑπακτικότερος γὰρ οὗτος. hic .n. garus magis subducit aluum.*

B † Locus hic ex vetusto cod. gręco restituẽdus est, in quo legit ὕλης γάρ ἐςιν βοηθημάτων, ἡ τῶν τοιούτων γνῶσις οὐκ ἀυτῶν τῶν βοηθημάτων. i. materię. n. auxiliorũ, non ipsorũ auxiliorũ ẽ taliũ rerũ cognitio. Sensus aũt ẽ, ꝙ cibi potus & medicamenti notitia nõ ẽ cognitio remedij, sed materiӕ remedij: tunc enim illa materia efficit remediũ cum opportune adhibetur, q̃ sñia Gale. est familiarissima

C † *Quos habere videntur ea quӕ examinantur.*

bent dignotionem,ſi experientia definita ipſa exploraris: quod ex ijs,quæ ſequentur, fiet manife- E
ſtum: ſtatui enim de cibis ſingulis ſeorſum pertractare. Quòd ſi tractatus ipſe longior erit, poteri
mus ipſum poſtea alio quodam minore libello perſtringere, qui ijs, qui artem callent, vtilis erit:
quandoquidem exercitatio ſola ac doctrina, quæ per diffuſam enarrationem traditur, nos artifi-
ces reddit. Ideo q; nō inſcite illud mihi vulgo dici videtur, optimam eſſe doctrinam, quæ viua vo-
ce traditur, neq; enim quenquam ex libro nauclerū, aut alterius artis opificem euadere: libri enim
ſunt ijs, qui ante eruditi fuerunt, monimenta, non rudium & indoctorum doctrina perfecta.
* κατὰ διέξοδον. Quòd, ſi qui ſint, qui præceptoribus careant, velint q; ijs, quę plane ac cōpioſe ſunt ſcripta, (qui no
bis ſcribendi mos eſt) diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, potiſſimum ſi ea relege
re identidem non grauentur.

De Tritico, & Panis ſpeciebus. CAP. 2.

HAud iniuria medicorum plurimi præſentem doctrinam à tritico mihi videntur auſpicati,
quando cum apud Græcos omnes, tum barbarorum plurimos, ſemen hoc & frequentiſſi-
me & ſumma cum vtilitate vſurpatur. Inter "tritica autem plurimum habent alimenti, quæ dēſa A.l.1.f.3.d.2. c.7.fol.61.g
ſunt, totam q; ſubſtantiam habent adeo compactam, vt dentibus vix diuidi queant, talia enim exi-
gua mole, corpora plurimum nutriunt: quæ vero ijs ſunt contraria, quæ'que dentibus quidem fa- F
cile franguntur, fractaq; rara ac laxa apparent, magna mole exiguum reddunt alimentum. Quòd,
ſi vtrorū q; parē modum pendere libuerit, quæ denſa ſunt, multo grauiora eſſe comperies: hæc au
tem ſunt colore etiam laxis flauiora. Explorare autem horum naturam non ſimpliciter oportet,
ſuperficiem externam duntaxat contemplando, ſed diuidendo quoque, vt diximus, ac frangēdo:
multa enim, quæ extrinſecus flaua ac denſa fuerunt viſa, rara intus ac laxa alba q; apparuerunt.
Hæc ſanè furfuris habent plurimum: &, ſi quis poſtea, quàm molita ſunt, tenuiſſima farina excuſ-
ſa, ex reliquo panes, quos πιτυρίας id eſt furfuraceos appellant, fecerit, parum quidem ipſos alere,
ventrem vero multis excrementis implere experietur, ob eam q; cauſam facile etiam ſubſidere:
prȩterea, ꝙ furfur non nihil facultatis habet deterſorię, merito inteſtinis irritatis celeris eorum fit
deiectio. His autem contrarij quidem ſunt panes puriſſimi, plurimum ponderis exigua mole ha
bentes: omnium vero panum tardiſſime deijciuntur. Videbis ſanè illorum maſſam admodū len
tam, ita, vt ꝙ longiſſime indiuulſa trahatur: quod corporis lēti eſt proprium. Meritò igitur ij qui-
dem & fermento copioſiore indigent: omnium q; maxime ſubigere eos oportet, nec ſtatim poſt
fermentum & ſubactionem aſſare: furfuraceis vero paucum fermentum, & lenis ſubactio, bre-
ue q; interuallum ſufficit. Pari modo, qui puri ſunt, aſſationem diuturniorem, furfuracei breuio- G
rem poſtulant. Porrò non pauca eſt inter puriſſimos ac ſordidiſſimos, minoris maioris q; ratio-
ne latitudo, cum alios quidem puros, alios ſordidos, & vocemus, & re vera ſint. Eſt autem & alia
panum ſpecies inter hos planè media, quos αὐτοπύρους appellant: medici autem veteres ipſos no-
minabant συγκομιστούς. Cæterum, ꝙ hi fiant ex farina ſecretionis experte, furfure ſcilicet à pura fa
rina non ſeparato, omnibus id eſt perſpicuum: illinc enim nomina ipſis indiderūt, αὐτοπύροις qui-
dem, ꝙ ὅλος αὐτὸς ὁ πυρὸς, id eſt totum ipſum triticum nulla ſui parte adempta in panificiū cedat:
συγκομιστοῖς autē, quòd ad ipſos conficiendos tota farina nuſquā à furfure ſeiuncta συγκομίζηται,
hoc eſt, comportetur. Verum & inter hos ipſos, qui ad vnguem medij inter furfuraceos & ꝙ pu-
riſſimos panes eſſe videntur, non parua eſt pro tritici natura differentia: ſiquidem ex denſo ac gra
ui tritico præſtantiores, ex laxo autem ac leui panes fiunt deteriores. Et apud Romanos quidem,
vt & apud alios propemodum omnes, quibus ipſi imperant, panis quidem puriſſimus σιλιγνί-
της id eſt ſiligineus: qui autem huic eſt proximus, σεμιδαλίτης id eſt ſimilaceus, nuncupatur: ve-
rum σεμίδαλις quidē grȩcū nomen eſt & antiquum: σιλίγνις vero neq; græcum eſt, neq; ipſam
aliter poſſum exprimere. Inter panes igitur, ſiligineus plurimum alimentum præſtat: poſt ip-
ſum autem ſimilaceus: tertio loco medius, qui & συγκομιστὸς & αὐτόπυρος dicitur: quartum poſt H
hunc eſt ſordidorum genus, in quibus furfuraceus eſt poſtremus, minimum q; omnium nutrit, &
omnium maximè per aluum ſubſidet. Concoctu autem inter panes ſunt facillimi, qui plurimum
ſunt fermentati, & pulcherrime ſubacti, qui'que in clibano igne moderato fuerunt aſſati: nam
ignis ardentior primo ſtatim occurſu ſuperficiem externam circumurens in teſtæ modum indu-
rat, accidit q; duplici nomine, prauum panem fieri: priori quidem, ꝙ partem internam habeat
crudam atq; illaboratam: poſteriori vero, ꝙ externam ſiccam habeat, ac præaſſatam, & teſtaceam,
Porrò ignis moderato remiſſior panem minus belle elaborat, ſed ipſum crudiorem relinquit, &
maxime partem omnem eius internam. Qui autem in igne moderato, longiore ſpatio per totos
ſe ipſos æquabiliter aſſati fuerint, ij tum belliſſime in ventriculo cōcoquētur, tum ad cæteras actio
nes, quæ coctionē conſequuntur, erunt accōmodatiſſimi. Peſſimi autē panes ij ſunt habendi, qui-
bus nihil memoratorum ante, adeſt. Cū aūt iam fines ꝓbitatis & prauitatis in panibus cōſtituerī-
mus, nemo iam eſt, qui nō vel tacentibus nobis facile intelligat alios eſſe panes, q aut optimis, aut
deterrimis ſint propinqui, alios porrò ab illis lōge diſcedere, tū alios quoſdā inter vtroſq; hos locū
medium obtinere. Proinde, quemadmodū prius de melle admonuimus nō ſimpliciter eſſe pro-
nunciandum ipſum ſalubre eſſe aut inſalubre, ſed pituitoſæ quidem naturæ, hoc eſt humidiori
ac frigidiori

A ac frigidiori,q̃ sit tẽperata,ipsum esse salubre: nec minus etiã,si ea natura tantũ fuerit frigidior sine multa humiditate,aut humidior sine multa frigiditate: calidis autẽ tẽperamẽtis, ac his etiã multo magis calidis & siccis haudquaq̃ ipsum conuenire: ita panum quoq; is athletæ quidem est accommodus,qui neq; bellissime est assatus,neq; multũ habet fermenti: priuato autẽ & seni, qui bellissime quidem in clibano est assatus,fermenti autem habet multum: porro qui fermento omnino caret,nemini prorsus est accõmodus. Quod,si casei aliquid insuper addatur (vt rustici apud nos festis diebus solent apparare,eos q; panes ipsi vocant ἀζύμους, id est fermenti expertes) eiusmodi prompte omnes læduntur,etiam si qui fortissimo sint corporis habitu, cuiusmodi sunt messorum ac fossorum robustissimi: ab his nanque facilius confici videas panes ἀζύμους. vt bubulam etiam ac hircinam,q̃ à grauibus athletis: quid.n.iã loquar de ouilla aut caprina? In Alexandria vero asinina quoq; vescuntur: sunt,qui & camelina: ad ipsarum enim coctionem non nihil confert tũ cõsuetudo,tũ vero non minimũ earũ carniũ,q̃ sumuntur,parsimonia,ac deniq; ipsa totius corporis inanitio,quę illis necessario accidit,qui toto die in priuatis operibus sese conficiunt. Carnes enim inanitæ rapiunt ex ventre succum non modo semicoctum,sed non nunq̃ etiam omnino crudum atq; incoctum,cum cibo sumpto operibus sese reddiderint: ob eam q; causam ij grauissimis morbis postea prehenduntur, & ante senectam intereunt. Quæ cum vulgus ignoret, illos ob corporis robur beatos prædicat,cum ea esse & concoquere ipsos videat, quę nemo nostrum neque edere queat neq; coquere. Quod aũt eorum pleriq;, qui "laboribus sese confecerunt,à prauis cibis minus lędantur,in causa est,q̃ ijs somni sint profundiores,quę res ad coctiones multum ipsis adfert momenti: quod,si ipsos plures ordine noctes insomnes ducere coegeris,morbo statim corripientur. Illi igitur vnicum hoc ad prauos cibos coquẽdos habent cõmodũ: athletę vero alimẽtis quidẽ vtuntur optimi succi, sed crassi ac viscosi,illi sane qui inter ipsos sunt graues: quo nomine palestritæ potissimum,nunc vero & pancratiastæ & pugiles,ita appellantur. Cum enim id solum eis sit propositum,vt ad certamina sese comparent, in quibus interdum totum diem aut luctari aut παγκρατιάζειν coguntur, idcirco cibo indigent corruptu ac euaporatu difficili: talis autem est, qui succum habet crassum ac viscosum, cuiusmodi potissimum est cibus ex carnibus suillis & panibus (vt diximus) apparatis,quibus soli vere athletæ vescũtur. Quod,si quis priuatus & ab exercitatione alienus eodem cibo vti voluerit,celerrime in morbum plenitudinis incurret, Græci vocant πληθωρικόν: quemadmodum,si homo vtens exercitationibus,oleribus ac ptisanæ succo aleretur,totum suum corpus celeriter labefactarit ac confecerit. Porro,si quis nostrum panibus illis vtatur,quibus dixi athletas vti,succus ex eis abũdabit crassus ac frigidus,qualem proprie crudum succum nominare consueuimus. Est sane & pituitæ succus crudus & frigidus,non tamen crassus,vt qui humiditatem multam habeat & spiritum flatulentum: crudus autem succus proprie nuncupatus,talis est,quale id apparet,quod in vrinis subsidet quandoque puri adsimile: verum pus & graueolens est & lentum,crudus vero succus crassitie & colore illi duntaxat est similis, vt qui neque graueolens est neque lentus. Non tamen febricitantibus quidem ex crudorum humorum copia solis in vrinis subsidet,cuiusmodi dixi,sed & sanis, qui post multos exanclatos labores cibos duros ac confectu difficiles esitant. Verum de alijs quidem postea tractabimus: nunc vero, quoniam de panibus primo statuimus disserere,ijs,quę à nobis dicta iam fuerunt, hæc adijciamus. Omnium "quidem optimi sunt clibanitæ,ad eum,quem præscripsi,modũ tum assati tum ad assationem pparati. Proximi autem ipsis sunt,qui in minori furno assantur, ἰπνῖται nuncupati,eodem videlicet,quo prædicti,modo præparati: sed,quia in profundo nõ similiter assantur,ob id ab ipsis bonitate superantur. At,qui super craticulam,aut cineres calidos,aut foci pauimentũ ceu clibanũ assant,praui oẽs sunt,vt qui inæqualiter se habeant: nam partes ipsorum extimæ supra modum sunt assatæ,intimæ autem crudæ. Cęterum ijs,quos ,ppterea,q̃ cineribus tecti assantur, subcinericios nuncupant,cineres ipsi prauitatem aliquam aspergunt: quapropter omnium panum hos (si ipsis cętera omnia ante pariter adfuerint) quod ad assandi saltem modum attinet, propemodum dixerim esse deterrimos. Oportet enim semper ea, de quibus agitur, ita accipere, vt, quæ inter se comparantur,in illis duntaxat,de quibus agitur,mutuo dissideant: quandoquidem, si, quę pluribus inter se modis discrepant,contuleris,quæ de singulis ipsis membratim & seorsum dixeris, ea omnia collecta habebunt. De panum igitur differentia abunde dictum est.

A.l.1.f.3.d. c.7.fol.63.d

B

A.l.1.f.3.d.2. c.7.fol.63.d

C

Aui.l.2.t.2 ca. 365.fo.159.d

D

De Placentis,quæ ex Farina triticea fiunt,Græci Πέμματα *vocant.* CAP. 3.

DE alijs autẽ placentis,quæ ex triticea farina parantur,dicere nunc fuerit opportunũ. Ergo quos Attici quidem ταγηνίτας, nos autem Græci, qui Asiam colimus, τηγανίτας appellamus,parantur ex solo oleo. Oleum quidem solum in sartaginem igni fumi experti impositam injcitur: quod vbi incaluerit,triticea farina multa aqua imbuta ei adfunditur: quæ celeriter, dum cum ipso oleo coquitur,cogitur ac densatur instar casei teneri in calatho cõcrescentis: tunc autem iam ipsam vertunt,superficiem quidem ipsius superiorem infra constituentes,vt ipsa sartaginem etiam tangat,quod vero prius erat inferius, quod q; abunde iam est coctum, sursum in sublime tollentes, vt iam sit in superficie: &, cum iam, quod modo infra est, concreuerit, postea vertunt ipsam bis forte aut ter,quoad tota placenta æqualiter ipsis cocta videatur. Perspicuum sane est,

quòd ipsa quidem crassi est succi, quodq; ventrem cohibet, & succos crudos gignit: quapropter E A.ibid.f & à quibusdam mellis quidpiam ei admiscetur: sunt, qui & salem marinum miscēt. Fuerit autem iam id quidem placentæ genus quoddam, aut species, aut quocunq; modo appellare libeat: quem admodum & alias quasdam placentarum species tum rustici homines, tum vrbanorum pauperrimi, ex tempore cōponūt. Itaq;, quæ πέμματα ἄζυμα in clibano assant, atq; mox, q; extracta sunt, in mel calidum, vt id in tota sese recipiant, iniiciunt, placentæ etiam sunt genus quoddam: præterea omnia, quę cum melle ex itrijs apparantur.

De Varia Itriorum compositione. CAP. 4.

DVplex autem est Itriorum species, pręstantior quidem, quam rhyemata: deterior vero, quā laganaappellant. Igitur omnia, quæ ex his ac similagine componuntur, crassi sunt succi, & tarde permeant, iecoris q; meatus, per quos fertur alimentum, obstruunt, lienis imbecillitatem augent, calculos deniq; in renibus gignunt: quod, si cocta belle fuerint, atq; in sanguinem mutata, admodū nutrient. Quæ vero cū melle parantur, mistam habent facultatem: cū.n. mel ipsum succum habeat tenuem, & ea, quibus cum miscetur, tenuet, factum merito est, vt, quæ mel copiosius, dū parantur, assumpserint, quæ q; diutius cocta fuerint, & minus tarde permeent, succum q; ex tenui & crasso mistū generēt: iecori vero, renibus & lieni, in recte quidem habentibus, magis, q; ea F quæ sine melle parata sunt, conducant: in ijs vero, qui obstructionis principium habent, aut inflāmatione aut scirrho sunt obsessi, nihil minus, q̄ illa noceāt: nō nunq̄ etiam longe grauius: & multo omnium maxime, quorum farina fuerit admodum lenta: succus nanque, qui ex ijs prouenìet, non modo propter crassitiem ferri prorsum inhibetur, verū etiam intrinsecus angustis vasorum finibus circūfixus adeo impingitur, vt haud facile solui queat: atq; ita viscus læsum ijs, qui ita sunt affecti, sensum ponderis exhibet, ciborum ac potuum tenuantium ope indigens. Scripsimus autem alibi vno libro de victu attenuante. Nihil tamen eorum, quę ita sunt parata, neque thoracem neq; pulmonem offendunt. Verum de edulijs quidem, quæ crassum ac lentum succum generant, alio loco postea differemus: sermo autem, qui nūc in manibus est, postulat, vt cum alia quæ hactenus exposuimus, memoria teneas, tū inter ea oia potissimū, panum facultatem, q eis assidue vtamur: nec sanè obfuerit, quæ de ipsis diximus, summatim repetere. Optimus certe panis ac saluberrimus fuerit homini neq; iuueni neq; exercitationibus dedito, qui tum salis tum fermenti habet plurimum, qui q; plurimum ab artifice ante, q̄ formetur & assetur, sit subactus, & (vt supra diximus) in clibano mediocriter calido assatus. Modum vero fermenti ac salis gustu iudicato, quod nanque in largiori horum mistura iam offendit, prauum. Quatenus igitur gustus nullum adhuc G sensum tristem ex ea mistura percipit, eatenus ipsorum copiam augere pręstiterit.

De Pane Loto. CAP. 5.

POrrò, qui panis abluendi rationem excogitarunt, minoris sanè alimēti cibum, sed qui ab ob structionis noxa absit, quoad licet, longissime, inuenerūt: siquidem panis hic succum habet minimum crassum ac lentum, vt qui ex terrestri aereus sit factus. Eius porrò leuitas apparet, cum per staterā, tum q in aqua non submergat, sed instar suberis supernatet. Cęterū id edulium, quod ruri apud nos coquūt, quod ex multa triticea farina lacti mista cōstat, scito ex ijs esse, quæ intus obstruunt. Vt igitur cibi huiusmodi oēs boni sunt succi, & multi alimēti, ita eos, q ipsis assidue vtūtur, lædūt, obstructiones in hepate pariētes, & ī renibus calculos gignētes. Cum.n. humor crudus lentorem assumpsit, & transitus per renes quibusdā natura sunt angusti, ibi, quod crassissimū est ac maxime lētum, diutius moratum, πῶρον, id est tophum, prompte gignit: cuiusmodi in vasis, in quibus aquam calfacimus, accrescit, aut ad saxa affigitur in plerisq; aquis calidis sponte nascentibus: confert aūt ad id maxime renum ipsorum temperamentum, qn ipsorum calor acris fuerit ac velut igneus. Ex eo aūt genere sunt & πῶροι, qui in arthriticis generātur: fluit enim semper, quod in corpore redūdat, in partes imbecillimas, pro sua q; ipsius natura in ipsis affectum excitat. Cæterum, cum postea de lacte agemus, de omni ipsius vsu trademus, quemadmodum certe & de cibis incrassantibus: quandoquidem & alia quædam sunt, quæ eam habent facultatem. H

A.l.2.t.2. cap. 565.fol.159.e

De Alica seu chondro. CAP. 6.

ALica ex genere est tritici, valenter q; nutrit, succum q; lentum habet, siue in aqua dūtaxat co ctam, cum mulso, aut vino dulci, aut etiam adstringente (nam his quoque suo proprio tempore vtimur) siue cum oleo sale q; frixam sumas. Non nunq̄ autem & acetum illi iniicitur: atque præparatā eo modo alicam, medici ptissanæ cōfectionem fuisse dictitant: quidam autem dicunt ex alicæ ptissana ægrotum fuisse cibatum: veterum vero non nulli, vt Diocles & Philotimus, ptissanam triticeam, alicam hoc modo structam appellitant. Quapropter eius nomē apud antiquos est rarū, quēadmodum & nomen sitanij: ipsum enim cōmuni appellatione triticum nūcupāt. Dictū porrò est in libro Hippocratis de ratione victus pānes ex alica factos plurimi esse alimenti, sed minus subsidere: præterea similaginem & alicam coctam valentis ac multi esse alimenti: proinde vsum huius multum vitare conuenit, eis q; potissimum, quibus iecur facile obstruitur, aut renes calculis gignendis sunt appositi. Maxime pręterea intentos esse conuenit ijs sorbitionibus, quæ ex alica lota nuncupata parantur: succus nanq; ipsius hic est aquæ cōmistus, qui, cum coctionem

A.l.2.t.2. cap. 196.fol.122.a

lib.2.de Dięta.

postulet

A postulet plurimam, præparantibus quidem ipsum, quasi satis coctus sit, imponit: ægrotos vero quibus ipsum parant, lædit non minimum, celeriter enim, quod instar glutinis sit lentus, cõcrescit ac densatur. Oportet igitur ipsum multa aqua admistum super carbones coquere, plurimum mouendo, quoad exacte coctus fuerit: tum vero salis quidpiã etiam inijcere: oleum autẽ etiã si initio statim immiscueris, nihil fuerit incommodi. Sed id quidem obiter sit dictum: ad medendi.n.rationem, non ad præsens institutum, pertinet. Quòd si quando sani ob vehementem ventris mordicationem, siue ob biliosi humoris multi transitum, siue ob aliud id genus, sorbitione eguerint, ijs alicam plurimum coctam, vsq; dum extabuerit, deinde colatam, atq; ita comparatam, vt ptisanę succo colato sit persimilis, sorbendam tunc exhibeto. Eadem autem lotæ alicæ parandæ est ratio.

De Tritico in aqua elixo. CAP. 7.

NIsi ipse aliquando triticum in aqua elixum comedissem, nunq̃ aliquem eius vsum in cibo esse credidissem: neque enim fame grassante ad hunc vtendi modum quis accesserit, cum suppetente tritico panem ex eo facere possit: in cœna vero, quemadmodum elixum frixum've cicer, & alia quædam semina similiter parata, pro tragematibus, quę vocant, sumuntur, ita triticum elixum à nemine sumitur: ob eas sanè causas nunquam credidissem quempiam triticum elixum esitasse.
B Cum autem & ipse aliquãdo rus procul ab vrbe cum duobus adolescentibus meis ęqualibus profectus rusticos iam cœnatos deprehendissem, & mulieres sese, vt panem facerent, accingere (pane enim carebant,) vnus q; ex ipsis repente triticum in ollam coniectum coxisset, deinde sale mediocri conditum, vt ederemus, esset hortatus (cogebamur autem id facere, vt par est, qui nimirum iter confeceramus atq; esuriebamus,) abunde certe comedimus, pondus tamen in ventriculo sensimus, vt lutum ipsi incumbere videretur. Et, cum postero die nõ coxissemus, totum diem cibum ita fastidiuimus, vt nihil edere potuerimus: præterea flatulento spiritu eramus pleni, caput q; dolebat, & oculi caligabant: neque enim per aluum quidquam excreueramus, quod vnicum in cruditatibus est remedium. Rogabam igitur rusticos, num & ipsi aliquãdo elixum triticum edissent; tum quo'nam pacto fuissent ab illo affecti: illi verò & esitasse se frequenter, eàdem, qua nos, necessitate compulsos responderunt, triticum q; ita præparatum graue "& concoctu difficile esse edulium: quod sanè vel citra experimentum colligi facile poterat. Quando enim ne ipsius quidẽ sumpta farina (vt ante retulimus) concoctu sit facilis, nisi per salem, fermentum, misturam, triturationem, clibanum q; elaborata fuerit, quis non intelligat illaboratum triticum esse contumacissimũ? Vires tamen triticum habet magnas, si sic sumptum concoquatur, nutrit q; valide corpus, ac robur insigne ijs, qui ipso vsi fuerint, conciliat.

A.l.3.f.14. t.1. c.19.fol.309. g

C

De Amylo. CAP. 8.

AMylum ex tritico conficitur, partes exasperatas læuigandi vim obtinens, quæ substãtijs omnibus consistentia siccis est communis, quæ neq; "astrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quamuis facultatem habent insignem: quas substantias iure ἀποίους i. qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes, appellant, qualis inter humidas substantias est aqua. Cæterum amylum similem panibus lotis habet facultatem: minus enim his non lotis corpori præbet alimentũ & non calefaciens, veluti neq; calefaciunt etiã illi, cum cęteri panes calefaciant. Quod vero ad triticum in aqua elixum attinet, cum eo amylum ne cõferendum quidem est, cum palàm id tum calfaciat, tum valenter nutriat, si concoctum fuerit: id quod factu (vt diximus) est difficile.

A.l.2. t.2. cap. 59.fol.105.d

De Hordeo, & quomodo optima Ptissana paretur. CAP. 9.

HOc item semen in vsu frequenti apud homines est, quod non eandem cum tritico habet facultatem: siquidem illud palàm calefacit: hoc vero non modo nõ calefacit (quo mõ non nulla, quæ in medio sunt calefacientium & refrigerantium, vt amylũ & panis lotus) sed, quoquo modo ipso vtare, siue panes ex ipso feceris, siue ptissanam coxeris, siue ἄλφιτα i. polentam feceris, vim
D quandã "refrigerandi habere cernitur. Dissidet præterea à tritici natura, succi specie, quã vtrunq; ipsorum gignere consueuit: siquidem triticum, crassum ac lentum: hordeum autem, tenuem & non nihil deteriorium succũ in nobis gignit. Quoquo igitur modo hordeũ paraueris, nunquam corpus calfacit, sed varie pro modo præparationis humectat ac siccat: quandoquidem polenta, quæ ex frixo hordeo est facta, siccare perspicue cernitur: ptissana autem humectat, cum saltem, vt decet, fuerit parata, hoc est cum in coctione quàm plurimum intumuerit, postea igne lento per multum ocium in chylum fuerit redacta: acetum autem ei tunc admiscetur, cum planè intumuerit: cum vero cocta exacte fuerit, sub edendi tempus salem tenuem inijcere oportet: oleum autem si initio statim inieceris, coctioni nil nocueris: aliud tamen nihil est miscendum: nisi velis anethi aut porri quidpiam, id q; initio statim, immiscere. Video autem à cocis omnibus ptissanam pessime parari: in mortario nanq; crudam ipsam tundentes, non ad ignem coquentes, dissoluunt: sunt, qui amylum etiam inijciant, vt per coctionem in chylum copiosum videatur esse redacta. Talis certe ptissana merito maxime est flatulenta, & concoctu admodum difficilis. Quæ vero in ptissana recte paranda prætermisi, ea adijcere oportet. Crudam ptissanam aliquandiu in aqua præ maceratam, deinde in mortarium iniectam manibus terere conuenit asperam quampiam rem in se habentibus, cuiusmodi est, quod vocant spartum, ex quo iumentis soleæ nectuntur: vsque

A.l.2. t.2. cap. 530.fol.155.b

eò autem

eo autem terendum, dum præpositus ac qui in superficie est, cortex sit abiectus: is enim, quo vestitur ceu tenui tunica, non totus inter pinsendum abijcitur: quapropter & præmaceratur, & in mortario tunditur. Quod, si nõ quicquid est aceris, deciderit, elixa ptissana magis quidẽ deterget, nullam autem aliam noxam accipit. Pessima autem est ptissanæ præparatio, cum, vbi coci crudam ipsam in mortario cum aqua contuderint, deinde parumper coxerint, ἕψημα καὶ σίραιον id est sapam inijciunt: quidam autem cum his mel quoq; & cuminum inijciunt, cinnũm quendam verius, q̃ ptissanam, comparantes. Verum, quæ probe parata fuerit, vtilitates, quas memorat Hippocrates, tum sanis tum ægrotis hominibus præstabit: siquidem lentor eius (vt inquit) leuis, & continuus, & blandus est, & lubricus, & humidus moderate, sitim q; arcet: & ad abluendum, siquid opus erit, est idoneus: neq; adstrictionem habet, neq; tormina gignit: deniq; in ventriculo non exturgescit, siquidem inter coquendum intumuit, quãtum plurimum intumescere poterat. Hæc certe nobis in præsentia de ptissanæ facultate suffecerint, nõ medendi rationem tradentibus, sed alimentorum duntaxat vires explicantibus, quanquam in sermonis transcursu ipsorũ vsum quoq; attingimus. E

*κυκεῶνα.

De Panibus Hordeaceis. CAP. 10.

NVnc certe ad hordeaceos panes transire fuerit tempestiuum, quos homines eodem, quo triticeos, modo parant: sunt autem nõ modo triticeis, verum etiam olyrinis, & multo adhuc magis typhinis, friabiliores, nihil in se lentoris, vt illi, habentes. Ex quo perspicuum est, q exiguum corpori præbent alimentum, & potissimum si facti ex peiore hordeo fuerint, ex quo Hippocrates ne ptissanam quidem fieri voluit: neq; enim, dum coquitur, succum copiosum ex se ipso emittit. Laudatissimum autem est, quod candidum, vbi pinsitum est, apparet, non nihil q; densitatis ac ponderis (quantum hordeo datum est) habet. Porrò, quod totum plenum est, & circunscriptionẽ externam habet tẽsam, melius eo est, quod gracile est ac rugosum. Verum hoc quidem seminum omnium commune tibi esto indicium: nisi forte aliquando molẽ multo, q̃ pro sua natura, habeant maiorem, sint q; molliora ac laxiora: scito enim ea humiditatem habere superfluam, prædictis q; esse deteriora. Ob eam q; causam non conuenit ijs post collectionem vti: sed, vbi ea in locis siccis reposueris, diu ab eis abstinere, quo interea pars quidem humoris superflui exhalet, pars aũt etiam coquatur, quoad siccata mediocriter contrahantur. Defluit.n. à plantis, seminibus, & fructibus, post, q̃ collecta fuerint ac reposita, primum quidem quicquid in ipsis aquosum est ac tenue, post aũt & non nihil humidi naturalis. Cum.n. substantiam habent iusto sicciorem, sunt ijs deteriora, quæ ad summum bonę habitudinis peruenerunt, non tamen iam omnino sunt praua: quinimmo ijs affectibus, quos siccando corrigere oportet, sunt vtiliora. Quæ aũt diutissime fuerunt reposita, vires habent imbecilliores. Huius porrò terminus sit, cum ab ipsis diuisis quasi puluis quidam tenuis excidit. Hæc itaq; semel nunc dicta, in omnibus memoria teneto: non.n. libenter de ijsdem sæpe eadẽ repeto, nisi q̃n necesse videtur nudum duntaxat caput memoriæ causa repetere. Ad panes aũt hordeaceos, de quibus dicere instituer amus, reuersi dicamus in ijs quoq; quasdam esse differentias, illis, quas paulo ante in triticeis recensuimus, respondentes: omnes nanq; triticeis multo minus alunt: qui tamen ex pręstantissimo hordeo conficiuntur, minus à triticeis in eo superãtur: qui vero ex laxo ac leui, panibus furfuraceis respondent: panes aũt ex hordeo huiusmodi citissime per aluũ subducuntur, quod & reliquis non minimũ accidit, si triticeis eos contuleris. Quæ porrò inter hos mediæ panũ hordeaceorũ sunt pparationes, similes sunt ijs, quas in triticeis retulimus. F G

De Polenta, quæ Græce ἄλφιτον *dicitur.* CAP. 11.

*στάχυν.

*φρυχθέντων

EX recenti hordeo mediocriter frixo laudatissima fit polenta, cuius si copia non sit, non nunquam & ex alijs ipsam conficimus. Cum autem polenta omnis, quæ recte sit facta, boni sit odoris, ea est suaueolentissima, quæ ex optimo ac recenti hordeo, & quod aristãm non admodum habeat siccam, est confecta. Compluribus autem per sanitatem mos est eam sapa & vino dulci mulso q; commistis, non nunquam sola etiam aqua conspersam, æstate duabus tribus've ante balneum horis bibere: aiunt q; sentire se hoc potu siti liberari. Si tamen cum vino austero fuerit epota, ventrem deliccat. Polenta autem gentes quædam pro pane vtuntur: quod ego rusticos in Cypro facere sum conspicatus, tametsi ij frumenti plurimum metant. Veteres autem militibus etiam polentam præbebant: Romani tamen milites ipsius imbecillitatem damnantes, ea non amplius nunc vtuntur: exiguum enim corpori alimentum dat, priuatis quidem & omni exercitatione abstinentibus, satis multum: ijs autem, qui quoquo modo exercentur, minus, quàm sat est. Porrò ex ijs humidis *frixis fiunt mazæ, de quibus deinceps differemus: præsertim cum Philotimus in primo libro de alimentis de ipsis copiosius disputans, quod in eis tamen erat vtilissimum, indeterminatum reliquerit. H

De Maza CAP. 12.

CVIusque eduliorum vires potes vel ante certam experientiam, ex ipsius natura conijcere. Etenim perspicacis ingenij viro farina, quæ plane tenuis est & alba & ab omni furfurea substantia pura, satis intelligetur in ventriculo quoque citius ac magis alterari, eo q; probius concoqui, & facilius in corpus distribui, promptius q; nutrire, vt quæ tota corporibus alendis assimiletur atque apponatur: quod autem in ipsa furfureum est ac durum, vt extrinsecus in aqua dissolui

non

A non cernitur, eadem ratione ne in ventriculo quidem madefactum dissoluitur, sed totum, vt sumptum fuerat, indiuiduum permanet atq; inconfectũ. Hoc igitur non potest nec probe concoqui, nec distribui propterea, quod venarum orificijs, quæ ad ventriculum & ad intestina pertinent, nihil prorsus cõgruit, neq; illabitur: quas res necessario sequitur, tum vt maior stercoris vis ex ipso aceruetur, tum vt citius subsideat, partim propter ipsius copiæ pondus, partim etiam quod furfureũ omne qualitatem habet deterforiam. Quæ omnia siquis reputet, intelliget tantum mazam in alendo corpore ab hordeaceis panibus relinqui, quantum hi à triticeis relinquuntur: quippe, cum hordeum initio suapte natura furfureum habeat non paucum, frixum iam illud ipsum habet tum siccius, tum fractu ac comminutu difficilius: siccius autem est id, quod in hoc est præstantius, ex quo corpus sumebat alimentum. Quo fit, vt maza panibus hordeaceis ægrius coquatur, magisq; ventriculum flatu impleat: in quo etiam, si diutius manserit, turbationem excitat: citius autem subducitur † si commista diutius fuerit ac subacta: quod, si mel quoq; addatur, citius etiam ob id ventrem ad excretionem incitabit. Cęterum, quod Philotimus opinatur, succum crassum glutinosum ac frigidum ex omni maza generari (quem ipse cum præceptore suo Praxagora vitreum appellat) secus profecto habet, cum polenta neq; lentorem habeat, quod alicę inest maxime, nec multum nu-

B triat. At illum fefellit maza copiosior, ac diutius in vino dulci & sapa macerata (quam ipse, quemadmodum Athenienses, τριπτὴν i. tritam appellauit,) quod enim in ea triticeæ massæ respõdet, ductile est ac glutinosum cum ob diuturnam maceratione͂, tum ob humoris polentæ cõmmisti crassitiem. Quemadmodum aũt tritura multa cum crasso liquore facit, vt trita farina, lenta appareat, etiã si ea ex milio fit, ad eundem modum succus ptissanæ apparet lentus, tametsi nihil in sese habeat glutinosum neq; emplasticum, sed contra detersoriũ atq; incisoriũ: quod in cute nostra indicat, ipsius sordes eluens. Quod, si paulo post, quàm cuipiam sorbendam ipsam exhibueris, vomere ipsum feceris, pituitam, quæ in ventriculo continebatur, detergebit, & omnia vomitu simul cum ea eijciet.

† φυραθεῖσα ἤ, τριφθεῖσα μέχρι πλείονος.

* φυραθεῖσα.

* μεμαλάχθαι.

* μ'έχθιντος.

De Typha, Olyra, & Zeia. CAP. 13.

MNesitheus quidem typhas tertio loco post triticum & hordeum numerat: Diocles autem de ipsis tradit negligentius, compendiosum scribendi genus diffusæ accuratæq; explanationi præponens: eodem certe compendio de tritico, hordeo, alijsq; multis tradidit. Paulo autem de his Praxagoras, ac Mnesitheus, quàm Diocles, copiosius scripserunt: attamen ne ipsi quidem satisfaciunt. Philotimus vero de quibusdam admodum copiose, de alijs autem egit ieiune: sunt &, quorum ne meminit quidem, quemadmodum nec zeię: perspicuum autem est, quod nec pręceptor

C eius Praxagoras, quandoquidem Philotimus non modo eorum, quæ ille scripsisset, nihil prætermisit, sed pleraque etiam perpoliuit, atque adiunxit. Ilud vero mirum videri debet, quod ne is quidem, qui librum de ratione victus composuit, qui Hippocrati est adscriptus (quisquis is vir antiquus fuerit) nominis zeiæ mentionem vnquam fecerit: quod, si typhas à non nullis putabat appellari zeias, id ipsum significasse oportuit. Verum satius forte fuerit ipsorum verba adscripsisse. Diocles ergo in primo libro de sanitate tuenda ad Plistarchum (in quo ciborum facultates explicat) sic scribit: « Post hordeum autem ac triticum facultatibus sequuntur omnium maxime olyrę, « typhę, zeię, panicum, milium. In quibusdam autem exemplaribus zeiæ nomen omnino non « est: quin & in quibusdam, non facultatibus, sed vtilitatibus, scriptum est hoc modo: Post hor- « deum ac triticum vtilitatibus sequuntur omnium maxime olyræ, typhę, panicum, & milium, « perinde, ac si olyra semen esset à typha diuersum. Mnesitheus autem vno semine duo nomina « ait contineri, scribens ad hunc modum: Ex seminibus ad nutritionem sunt appositissima triti- « cum & hordeum: quod autem hæc deinceps sequitur, duplici quidem nomine nuncupatur, eade͂ « tamen res est, alij enim typham, alij olyram nominant. Deinceps ista adiungit: Post hæc autem « sunt zeia, milium, & panicum. Diocli certe ea de typha & olyra scribere, quæ modo adscripsi, fa-

D tis visum fuit: Mnesitheus vero particulatim quoque de ijs postea tractauit, primum quidem de tritico & hordeo, mox de typhis, scribens his verbis: « Reliquorum vero seminum typha quidem « est optima, nã & nutrit admodum, neque magno negocio conficitur. Panem autem ex zeia nemo « affatim citra sanitatis dispendium mandit: quod, siquis ei pani non assuerit, etiam si minimum « sumpserit, ægrotabit, est enim grauis & concoctu difficilis: qui vero regionem colunt vehemen- « ter frigidam, eo semine coguntur nutriri, ipsum'que serere, quod frigoribus perstrenue resistat: « Atq; hi principio quidem paulatim edere assuescunt, tum quia ingrati odoris est cibus, tum quia « rarus est in eiusmodi regionibus frugum prouentus: post autem, quod familiare sit edulium, ac- « cidit, vt facillime in corporibus conficiatur. In summa autem statuere oportet zeiam "grauem esse ac concoctu difficilem, firmam ac membranosam. Ex his Mnesitheus apertissime indicauit, cuiusmodi semen vocare velit zeiam, quæ in frigidis regionibus colitur. Equidem nec ipse regiones omnes hybernas peragraui: nec ab alijs audiui, qui eas perlustrassent, semen aliquod esse frumentaceum, quod incolæ zeiam aut zeam appellarent: vtroque enim modo scriptum inuenitur, in alijs priore syllaba in ε & ι, in alijs autem in ε tantum desinente. Credere tamen possum fieri potuisse, vt Græci semen id sic appellarint, barbari autem proprium ipsi nomen indiderint. Conspicatus autem in multis Thraciæ & Macedoniæ agris non * aristam modo, sed

A. l. 2. t. 2. cap. 313. fol. 134. c

* στάχυν.

& plantam

& plantam totam nostræ typhæ in Asia simillimam, interrogaui, quod'nã apud illos homines ha- E
beret nomen: qui mihi omnes responderunt plantam totam & eius semen βρίζαν appellari, prio
re syllaba tribus his literis scripta, βρι, sequente ζ & α, in recto saltem casu, in accusatiuo aũt cum
litera ν. Ex hoc porrò semine panis fit grauis odoris, & ater, mẽbranosam (vt Mnesitheus scripsit)
substantiam habens: quòd si nigrum quoq; panem, qui ex zeia fit, esse adscripsisset, facilius crede
rem id esse semen, quod ab eo zeia nominatur. Est itẽ in frigidissimis Bithyniæ locis semen quod
dã, quod zeopyrum nominatur, prima syllaba ι non habente, vt apud Homerum habet, cum ait:
Et zeia & triticum cum fœcundo hordeo & albo.
Ex eo autem panis fit præstantior, q̃ qui in Macedonia aut Thracia ex briza conficitur. Ac ferè,
quemadmodum nomẽ ipsum zeopyrum ex vtroq; nomine, zea scilicet, & pyro, idest tritico cõpo
nitur, sic & substantia eius inter vtrunq; media quodãmodo est, vt si ex vtroq; esset cõmista: proin
de quanto tritico est deterius, tanto thracia briza est præstantius. Porrò vrbium nomina, in qui-
bus semen id prouenit, sunt Nicea, Prusa, Crassopolis, Claudiopolis, Heliópolis*, & Doryle, quod
quidem extremum est Phrygiæ asiaticæ oppidum: habet autem & Phrygia ipsa semen eiusmodi
in agro proueniens, quemadmodum & aliæ quædam vrbes finitimæ. Videre autem est panem,
qui ex hoc semine conficitur, tanto eo, qui ex briza in Thracia & Macedonia fit, esse meliorem, F
quanto triticeo est deterior. Meminit zeę & Theophrastus libro septimo de plantis, sic scribens:
Inter ea, quæ tritico hordeo q; sunt similia, vt zeia, olyra, typha, auena, & ægilops, zeia est firmissi-
ma, copiosissime q; fructificat, multiplicem altam q; radicem effundit, culmo multiplici & crasso
assurgens, fructus autem est leuissimus, & cunctis animalibus admodum iucundus. Deinde sub-
dit: Typha autem omnium est leuissima: nam calamum vnicum, eum q; tenuem habet: quare so
lum gracilius, nec, vti zeia, pingue ac fertile exposcit. Post hæc subiungit: Sunt autem hæc duo,
zeia scilicet & typha tritico simillima. Hęc quidem de zeia Teophrastus: Herodotus autem libro
secundo ad verbum hæc scribit: Tritico hordeo q; pleriq; victitant: apud Ægyptios vero his in
victu vti, summum dedecus putatur, vtuntur autem olyris, quas alij zeias cum z nominant. Dio
scorides quoq; in secundo de medica materia, hæc scribit: Zeiæ duplex est genus, quorum alterũ
simplex, alterum δίκοκκον nominatur, quòd semen duabus membranis cõclusum gerat: nutrit au-
tem hordeo valentius, tum stomachum iuuat. Panis ex ea fit, qui minus tritico nutrit. Crimnon
autem, quod ex zeia & tritico fit, est q; in tritura crassior farinæ pars, ex qua fit puls, nutrit abunde,
& facile conficitur: quod vero ex zeia fit, ventrem magis cohibet, potissimum si torrefacta prius
fuerit. Præterea olyra eiusdem cum zeia est generis, sed minus aliquanto nutrit: panis quoque ex G
hac fit, & crimnon. Athera autem fit ex zeia trita tenuiter sub mola: sorbetur autem non secus ac
liquida pulticula: pueris q; est accommoda: in cataplasmatis q; ea vtimur. Tragi semen, alicæ est
quidem simile, nutrit autem multo minus, quàm zeia, quod multum aceris habeat: ob id & con-
coctu est difficilior, & aluum magis mollit. De zeia igitur hæc sufficiant. Mnesitheum profecto
iure quis demiretur, quòd discrimen inter olyram ac typham non nouerit: vtrunq; enim in Asia
est frequens, & potissimum in regione, quæ est supra Pergamum, adeo, vt rustici ipsi panibus ex
ipsis factis semper vtantur propterea, quòd triticum omne in oppida comportent. Olyrini sa-
nè, si modo ex bona olyra fiant, post triticeos saltem sunt præstantissimi, secundi autem ab his
sunt typhini: quòd, si olyrini ex vitioso semine sint facti, typhini non erunt eis inferiores. Cali-
di vero panes ex laudatissima typha facti, olyrinis longe sunt præstantiores, asseruati vero dete-
riores seipsis euadunt: cum enim massa illorum sit tenax ac ductilis, densatur maiorem in mo-
dum, & maxime cum negligenter parati fuerint, adeo, vt qui panem huiuscemodi post vnum
aut duos dies ac multo magis sequentes aliquot comederit, putaturus sit lutum ventriculo suo
inesse: at, calidus adhuc cum est, ab ipsis etiam vrbanis expetitur, ipsum'que cum caseo quodam
mandunt, quem vernaculo nomine oxygalactinon appellant: porrò hunc quoque tenerum H
esse oportet, & ipsum panem calorem clibani adhuc retinere. Qui certe in hunc modum est
assatus, non rusticis modo, sed vrbanis quoque hominibus, in delicijs habetur: qui vero trium
quatuor've dierum est, vel ipsis rusticis manditur insuauius: præterea concoctu est difficilior,
ac tardius per aluum subducitur, quæ calido minime accidunt: qui, tametsi hordaceo, quod
ad deiectionem pertinet, multum relinquitur, non tamen in eo adeo, vt miliaceus, est vituperan-
dus: quin etiam corpus admodum, dum calidus est, nutrit, vt penè triticeo syncomisto par sit.
Habet autem typhæ semen extrinsecus corticem veluti olyra, & hordeum: verum decorticatum,
in panes congeritur, omnino q; vsui accommodatur: nam & ex aqua manditur elixum, haud
aliter, ac vocatus à rusticis apothermus, sapa (quam alij σίρεον, nos ἕψημα vocamus) iniecta: non
nunquam etiam cum sale elitatur, quo modo me triticum ipsum retuli comedisse. Ex nobilis-
sima autem olyra, cum, vt decet, fuerit decorticata, nominatum tragum conficiunt, quo pleri-
que vtuntur primum in aqua decoquentes, deinde ea ęffusa, sapam aut vinum dulce aut mulsum
infundentes: superinijciunt & pineas nuces aqua præmaceratas, donec plurimum intumuerint.
Quidam autem semen hoc, genere quidem, non tamen specie, cum olyris idem esse affirmant.

Sunt autem & alia permulta semina prædictis quidem adsimilia, non tamen eadem penitus spe-
cie, quę

*Alij legũt Iuliopolis.

A ciæ, quæ partim in hordei ac typhæ, partim in typhæ olyræque, aut olyræ & tritici medio sunt loco: quædã verò ad olyræ, alia ad hordei aut typhę, alia ad tritici: ceu alia ad panici, alia ad milij naturam, proximè accedunt: quę, nomina habent, alia simplicia, vt in Italia ex quo alicã faciunt, alia cõposita, vt in Capadocia quod vocat gymnocrithon id est hordeũ nudũ ac corticis expers, in Bithynia autem zeopyron. Verum satius fuerit eiusmodi nominum ac seminum disquisitione omissa, de omnibus communi quodam sermone tractare. Quæ igitur parua mole multam reddunt substantiam, eam que crassam ac viscidam, optimi sunt succi, ac multi alimenti, non tamen facile per aluum secedunt: quę vero his sunt contraria, mollem quidem ac laxam habent substantiam, partes autem ipsorum furfureæ citius quidem subducuntur, sed alunt minus. In his ipsis, quæ graueolētia sunt, & gustum quendam habent iniucundum, perspicuũ est, quod omnia & praui succi sunt, & coctu difficilia. Quoniã aũt exiguæ moli permultũ insit substantiæ, tũ ex pondere, cũ in statera appendũtur, tum ex farinæ copia cognosces: ea nanque copiosa in ijs seminibus, quæ compacta densa que sunt substantia, ab exigua mole redditur. Porrò caliditatis & frigiditatis discrimen, ante quidem, quã edãtur atque intrò in corpus sumantur, cum ex colore et gustu facile tibi erit colligere, tum etiam ex vsu, quem nobis foris applicata adferunt: postea autem, quàm esitata atque intrò in corpus sumpta fuerint, exactam sui dignotionem ac sensum, dum in ventre sunt, ijs, qui sumpserint, adferunt, quod calfaciant aut refrigerent, aut neutrum horum manifeste efficiant. Quòd vero ad colorem naturalem attinet, in hordeis quidem & olyris est albus, in triticis autem subflauus, typhæ autem vel triticis sunt flauiores. Quin & harum corpus coactum est ac densum, quod fortassis ad seminis paruitatem non nihil adfert momenti: est enim id tritico longe exilius: quanquam non desint, qui ipsum quoque in tritici numero ponant, & quod apud Homerũ equis dicitur, vbi illos Hector ita affatur,

Triticum enim vobis primum prædulce ferebam,

de typhæ semine dictum esse aiunt, esse enim illam equis paruum triticum eam que ipsos sine noxa mandere, verum autem triticum non sine noxa. Nec absurde certe typham quis triticum exile vocauerit, cum ei & colore & densitate & caliditate sit adsimilis.

De Auena, quæ Bromus dicitur. CAP. 14.

HOc semen in Asia est frequentissimum, & potissimum in Mysia, quæ est supra Pergamum, vbi & typhæ & olyræ vberrimus est prouentus. Iumentorum autem est alimentum, non hominum, nisi vtique aliquando extrema fame ad panes ex eo quoque semine conficiendos compellantur: citra famem autem coctum ex aqua manditur cum vino dulci, aut sapa, aut mulso non aliter, C quàm typha. Calidum autem est admodum, non secus ac illa: quanquam non ęque est durum, ex quo minus quoque corpus nutrit: & panis, qui ex eo fit, alioqui est insuauis, nõ tamen aluum aut sistit, aut proritat, sed, quod ad id saltem pertinet, medium locum obtinet.

De Milio & Panico, quod Elymon & Milmen vocant. CAP. 15.

A.l. 2. t. 2. ca. 288. fol. 131. f. g HIs item in pane non nunquã vtuntur vrgente dictarum frugum penuria: panis tamen, qui es eis fit, exigui *est alimenti, ac frigidus: perspicuum que est, quod præaridus est ac friabilis, nihil enim in se habet neque lentoris neque pinguitudinis: iure ergo aluum humentem deficcat. Agricolę autem horum farinam coquentes, deinde adipem suillam aut oleum miscentes, esitant. Porrò miliũ ad omnia panico est præstantius, suauius que editur, faciliùs concoquitur, ventrem minus sistit, * *facile* magis nutrit. Non nunquam autem rustici farinam ipsorum lacti incoctam mandunt non aliter, quàm tritici: & liquet, quòd id edulium, ipsum per se sumptum, tanto est præstantius, quanto lac vtriusque seminis naturam ad boni succi procreationem alia que omnia excellit: dico autem alia omnia, concoctionem, ventris subductionem, distributionem, & ipsam in edendo dulcedinem ac voluptatem. Nihil enim suauitatis seminibus ineſt, præsertim panico, quod in nostra Asia nascitur: nam apud alias gentes, vt in Italia, multo melius prouenit.

D

DE LEGVMINIBVS CAP. 16.

LEgumina appellant ea cerealia semina, ex quibus panis non fit, vt puta fabas, pisa, cicera, lentes, lupinos, oryzam, eruum, cicerculas, aracos, eruilia, phaselos, fœnum græcum, aphacen, & si qua sunt similia. De quorum omnium facultate deinceps tractabimus, vt, cum ea nota fuerint, vsus ipsorum minus sit noxius.

De Oryza. CAP. 17.

A.l. 2. t. 2. ca. 560. fol. 159. g SEmine *hoc omnes in sistenda aluo vtuntur, ipsum eodem modo, quo alicam, coquentes: difficilius tamen, quàm alica, conficitur, & minus alit, ceu vtique & in edendi suauitate ab ea quàm plurimum relinquitur.

De Lentibus. CAP. 18.

NEque ex his panem quis facit, aridę enim sunt ac friabiles: corticem que habent adstringẽtem: & quæ ipsorum est velut caro, crassi est succi ac terrei, austeram qualitatem habens exiguã, cuius cortex multæ est particeps. Succus porrò in ipsis est, vt ante retulimus, adstringenti contrarius: quocirca, si quis in aqua ipsas coxerit, & deinde aquam sale, aut garo, aũt cũ ipsis oleo cõdiens * *et* sumpserit, potus is aluum deijcit. At ex his decoctis lentibus, ad eum modum, quem retulimus,

lens

lens apparata,facultatem habet ſucco contrariam,vt quę ventris fluxus ſiccet,ſtomachum inteſti- E
na & totum deniq; ventrem corroboret : quam ob rem cœliacis & dyſentericis cibus eſt accom-
modus.Lens verò decorticata,vt illam adſtringendi vehementiam, & ea,quæ ipſam conſequun-
tur,amittit,ita magis nutrit,q̃ quæ cortice ſpoliata non eſt: ſuccum "craſſum prauum q́; gignit,tar- A.l.2.tex.2.ca. 438.fol.143.h
de q́; commeat,non tñ alui fluxus deſiccat,vti ea,cui cortex non eſt ademptus.Iure igitur, qui lar-
gius hoc edulio vtuntur, elephantiaſim, quam vocant,& cancros incurrunt: ſiquidem craſſa ſic-
ca q́; cibaria ſucco melancholico generando ſunt idonea.Quare ijs duntaxat, quibus aquea in car-
nibus eſt cachexia,lens in cibo vtiliter præbetur,ſicuti aridis et ſquallentibus,admodum damnoſe.
Eandem ob cauſam viſum integrum & inculpatum hebetat,ipſum immoderate exiccans: ei ve-
rò,qui contrario modo ſe habet,confert.Menſtruis autem purgationibus non eſt accõmoda,craſ-
ſum.n.& tardifluum ſanguinẽ reddit: at muliebri nuncupato profluuio eſt vtiliſſima. Cum autẽ
ptiſana in eo ſaltem contrariam ipſi habeat facultatem, ex amborum miſtione præſtantiſſimum
edulium componitur,quod homines noſtrates phacoptiſſanam nuncupant,vtrunque haud æqua
li portione miſcentes,ſed ptiſſanæ minus inijcientes, vt quæ in ſuccum vertatur & in molem ma-
gnam attollatur, lens autem cocta exiguum quẽdam tumorem aſciſcat: hoc tñ edulium eodẽ, quo
ptiſana,modo paratur,præterq̃ ꝙ ſatureia aut pulegium adijcitur: quo fit,vt ſuauius ſimul & con- F
coctu facilius reddatur,cum ptiſſana illis minime gaudeat, ſed ſolo anetho porro q́; ſit contenta.
Peſſime autem coqui diuitibus lentem ſapa adparãt,quandoquidẽ lens haudquaq̃ incraſſantiũ mi
ſtionem poſtulat, ſed humidorum potius, & quæ ſuam ipſius craſſitiem incidant: cui verò ſapa
commiſcetur, iecoris obſtructiones ſolet gignere viſceris q́; huius ac lienis inflammationes inau-
get,niſi melle addito melior fiat: perſpicuum autem eſt,ꝙ et ſcirrhoſos viſceris vtriuſq; affectus ex-
acerbat.Quòd,ſi ſuillã ſimul libeat coquere,ptiſſanę quidem recentem: lenti autem ſale iam diu cõ
ditam reperies accommodam: veluti ſanè,quæ inter eas eſt media,quam νεαλῆ id eſt nuper ſalſam,
appellant,phacoptiſſanæ eſt accommoda,tum ſi ſuauitatem,tum etiam ſi coctionem ſpectes. Ma-
gis tamen lens cum ſalſis carnibus eſitata craſſos humores augebit: nam hæ quoque ſanguinem
craſſiorem & melancholicum magis generant : quapropter non eſt his copioſius vtendum, &
maxime ſi cui corpus ſit aut melancholicum,aut craſſo,aut (vt omnia cõplectar) prauo ſucco abun
det. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aeris conſtitutionibus,in quoq; edulio in-
telligere oportet, ac autumno quidem melancholicis cibis ac ſiccantibus abſtinere, hyeme verò
eis vti, quemadmodum ſanè æſtate humectantibus & refrigerantibus, vere autem,quòd medij ſit
temperamenti,mediæ facultatis cibos edere. Eſt porrò mediorum nõ vna ſpecies, quædam enim G
ſunt huiuſmodi,quòd extremorum omnino ſint expertia: quędam autem,ex amborum ęquè pol
lentium miſtione mediocritatem ſunt adepta: quod paulo ante dixi,cum quis ptiſanę lentem cõ-
miſcuerit. Sic & teutlophacen {quæ ex beta & lente miſtis ita nominatur} Heraclides Tarenti-
nus non ſanis modo, verum etiam ægrotantibus exhibebat: eſt enim id edulium medium,ex pu-
gnantibus compoſitum,quare beta quidem minus ſubſidet,lens autem magis ſubducitur. Perſpi-
cuum autem eſt,quòd ſuccus teutlophaces, qui in corpus diſtribuitur,ex amborum facultate, lẽtis
videlicet ac betæ,eſt miſtus.

De Fabis. CAP. 19.

FAbarum quoque vſus eſt multiplex,quippe ex ijs conficitur puls, Græcis ἔτνος, tum liquida
in ollis,tum ſpiſſa in patinis. Tertius præterea ipſam præparandi eſt modus,qui fit cum ptiſſa-
na: & plurimo ſanè hoc edulio gladiatores quotidie apud nos vtuntur, corporis habitum carne
non denſa nec conſtricta (cuiuſmodi eſt ſuilla) implentes, ſed quodam modo fungoſiore. Flatu-
lentus autẽ eſt is cibus,etiam ſi elixatus diutiſſime fuerit,ac quouis modo paratus, cum tamẽ "ptiſ- A.l.4.f.1.t.2. c.8.fol.419.g
ſana tempore,quo coquitur,flatum omnẽ deponat: qui autem animum attendũt, eos q́; affectus,
qui cibos ſingulos manent, animo adſequuntur,ſentiunt in toto corpore velut à ſpiritu flatulen- H
to tenſionem quandam,potiſſimum ſi quis huic cibo non eſt aſſuetus,aut ipſum non belle perco-
ctum ſumpſerit. Habent autem fabę ſubſtantiam non denſam nec grauem,ſed fungoſam ac leuẽ,
quę vim quandam,quo modo ptiſſana,habet detergendi: apparet enim perſpicue ipſarum farinã,
ſordes à cute detergere,quod mangones ac mulieres intelligentes, in balneis quotidie fabarum fa-
rina vtuntur,quemadmodum alij nitro,atque aphronitro, & in ſumma detergentibus: hac præte
rea & faciem inungunt,quemadmodum ptiſana,tollit enim lentes,quæ in ſumma cute apparent,
& quam vocant ἐφῆλιν. Ob hanc ſanè facultatem ventrem non cunctanter permeat,vt quæ craſſi
ſunt ſucci ac lenti,quæ q́; nullam detergendi habent facultatem, cuiuſmodi eſſe diximus alicam,
tragum,ſimilaginem,& amylum. Cum autẽ fabarum puls ſit flatulenta,multo adhuc magis erunt
flatulentæ,ſiquis integris ipſis coctis vtatur. Si tamen frixæ fuerint (quidam.n. hoc modo trage-
matum vice vtuntur) flatum quidem deponunt, ſed concoctu ſunt difficillime,tardeq́; prætereũt,
& craſſi ſucci alimentum corpori exhibent. Quòd ſi virides, prius,q̃ maturæ ſint atque exiccatæ,
edantur,idem eis accidet,quod fructibus omnibus,quos ante perfectã maturitatẽ mandimus: hu-
midius.ſ.alimentum corpori præbebunt, ob id q́; excrementoſius non in inteſtinis modo, ſed in
toto etiã habitu: merito igitur fabę huiuſmodi minus quidem nutriunt,ſed promptius deijciũtur.

Pleriq;

A Pleriq; aũt hominum non crudas modo fabas virides comedunt, verum ẽt cum fuilla eas elixant veluti olera, ruri verò cum caprina & ouilla. Alij fabas inflare sentientes, cæpas admiscent, cum pultem in patinis ex ipsis struunt. Sunt, qui cæpas crudas nec simul elixas cum ipsa mandant: quidquid enim omnibus cibarijs inest flatulentum, id per calfacientia & tenuantia corrigitur.

De Faba Aegyptia. CAP. 20.

A.l.2.t.2. ca. 140. fol. 126.d FAba Ægyptia, sicuti nostram magnitudine longè superat, ita & naturam habet "humidiorem magis q; excrementitiam. Quòd, si memoria tenes, quæ de eiusdem quidem generis leguminibus, verum temperamento humidioribus, & ob id magis, quàm prædicta, in coctione excretione distributione & nutritione excrementosis dicta sunt, non est, quòd plura nunc de hac faba audire desideres, cum possis ex ijs, quæ de ea, quæ apud nos est, didicisti, ad illam transire.

De Pisis. CAP. 21.

A.l. 2. t.2. ca. 481. fol. 149.a PIsa tota "substantia cum fabis quandam habent similitudinem: eodem q; cum fabis modo sumuntur. His duabus tñ rebus ab eis discrepant, tum q non æquè, ac fabe, sunt flatulenta, tum etiam quòd detergendi facultatem non habent: ideo q; segnius, quàm illæ, per aluum secedunt.

De Ciceribus. CAP. 22.

B NOn admodum consuetum est vrbanis hominibus ex ciceribus pultem conficere: à rusticis vero non nunq̃ vidi parari, quemadmodũ & ipsorum farinam cum lacte elixari: non enim vt fabæ & pisa, possunt comminui, vt ex ipso fracto pulmentum, quod ἔρυγμός dicitur, fiat. Apud multas aũt gentes mos est cicera in aqua elixa mandere: non nulli verò nuda ipsa sola, alij sale modico condientes esitant: nostrates verò ex siccis caseis quiddã farinæ simile facientes, id ipsis asper-

A.l.2.t.2.ca. 128.fol.114 c gunt. Est aũt "cicer edulium non minus, q̃ faba, flatulẽtum, sed valentius nutrit, q̃ illa: ad venerem aũt incitat, creditum q; etiam est semen generare: vnde quidam equis admissarijs ipsum exhibent.

* quædam. Inest præterea ciceribus facultas abstergendi maior, q̃ fabis, adeo, vt quidam ex ipsis calculos in renibus constantes manifeste comminuant: nigra autem sunt ea atq; exigua, in Bithynia maximè prouenientia, arietina q; ipsa nuncupant: satius autem est succum ipsorum in aqua coctum bibere. Vtuntur autem homines & ciceribus adhuc virentibus, ante, q̃ sint matura, quo modo & fabis: nuper autem, cum de fabis ageremus, sermonem fecimus omnibus immaturis fructibus communem. Eadẽ porrò & de frixis ciceribus audiuisse existima, quæ de fabis frixis diximus: quando quidem frixa omnia flatum quidem deponunt, verum difficilius coquuntur, & ventrem magis sistunt, crassioris q; succi alimentum corpori exhibent.

C *De Lupinis: &, quæ humida consistentia, quæq; dura sunt, quod Alimentum corpori præbeant.* CAP. 23.

HOc quoq; semen πολύχρηστον id est frequentis vsus, esse nouimus, secundum alteram eius vocabuli πολυχρήστου significationem: quandoquidem rem aliquam ita appellãt, tum quæ multis corporis affectibus conuenit, tum quæ omnibus aut plurimis hominibus est in vsu, etiã si vtendi ipsa omnibus vnica sit necessitas. Secundum igitur hanc secundam significationem lupinus legumen est multi vsus: elixus enim deinde in aqua dulci maceratus tantisper, donec in ea omnem sibi ingenitam exuerit insuauitatem, ita demum manditur cum garo ac oxygaro, vel etiam sine his, sale mediocri conditus, non quo modo hordeum, & alia, quæ variè apparantur. Est autẽ duræ ac terrestris substantiæ: quocirca, concoctu sit difficilis, succum q; crassum gignat, est necesse, ex quo non probè in venis confecto crudus propriè appellatus succus aceruatur. † Cæterùm, cum inter

A.l. 2. t. 2. ca. 440. fol.144.c parandũ, quicquid habuit "amaritudinis, deponat, τοῖς ἀποίοις ἐς πρὸς τὴν αἴσθησιν, id est qualitatis, quæ sensu deprehendatur, expertibus, similis euadit. Par igitur est ipsum neq; ad deiectionẽ, neq;, vt adstringentia, ad fluentis ventris cohibitionẽ, esse accommodum, sed tardè permeare, & difficulter deijci ac pertransire: quandoquidem medici cibos eius generis sic appellant, qui nullã eminentem habent qualitatem, quæ aluum ad excernendum incitet, aut ipsum excernere prohibeat. Illæ

D quidem qualitates alimentis insunt, non tanq̃ alimentis, sed tanq̃ medicamẽtis. Quæ vero nullam eiusmodi qualitatem habent manifestam, à medicis quidem iure ἄποια appellantur: secundum autem differentiam, quæ in humiditate & siccitate, crassitie ac lentore, spectatur, accidit ipsis, vt tardè aut celeriter transeant, aut medio modo inter hæc duo se habeant: humidis quidem ac lubricis, vt celeriter: duris autem & siccis, veluti lupino, tardè transeant: quæ verò in memoratis differentijs medium inter hæc locum obtinent, nec celeritatem insignem nec tarditatem in deijciendo efficiãt. Hæc ergo quemadmodum de omnibus communiter, ita & hęc nosse itẽ oportet, q omnia scilicet quæ consistentia sunt humidiora, exiguum corpori dant alimentum, quod celeriter in halitus exhauritur ac digeritur, vt rursus alio non multo post sit opus: contra dura & terrestria, perdurabile, copiosum, & quod ægre digeratur, corpori dant alimentum: quòd, si glutinis quoq; non nihil habeant, multo hæc omnia euidentius efficient. Constat item hæc non facile concoqui, ceu vtique nec facile in sanguinem verti, nec solidis animalis partibus assimilari: quod si ita est, nec celeriter nutrient: cum tamen victa fuerint, alimentum corpori dant copiosum.

De Fœno Græco. CAP. 24.

A.l. 2. t. 2. ca. 246.fol. 127.c SEmen hoc non τῆλις modo, sed & βούκερας id est bouis cornu: à non nullis autem αἰγόκερας id est capræ cornu, appellatur. Inter manifesto autem calfaciẽtia "cẽsetur, eũdem q; hominibus in cibo

† Ioachinus Martinius, qui hũc librũ traslulit, totũ hunc ordinem ĩmutauit. ita enim trãstulit. Cæterũ quũ inter parandum quicquid habuit amaritudinis, amiserit, τοῖς ἀποίοισι, qualitatis expertibus ĩsipidis'ue similis euadit. Sic enim edulia quædã medici appellant nulla præpollenti qualitate duntaxat q̃ sensu percipiatur p̃dita, qua vel aluum ad excretionem irritare vel ab excretiõe coercere queant. proinde cõsentaneũ est lupinũ nec deiectioni, nec alui fluentis retentioni, vt adstringentia, oppositum esse: haud tamen sine ratiõe tardus & egestu transitu q; difficilis efficitur. Illæ quidem &c.

in cibo vsum præstat,quem lupini. Præsumitur enim ipsum cũ garo,alui subducendę gratia: est q; E
huic rei multo,quàm lupini,accommodatius,cum nihil ex propria substantia habeat,quod transitum remoretur. Manditur autem & cum aceto & garo,sicut lupini. Multi præterea & fœnum gręcum & lupinos,ex vino garo & oleo sumunt: alij etiam panem addunt,eo q; obsonio sunt contenti,quod quidem ventrem minus subducit, caput tamen (ceu non nullis fœnum græcum ex garo facere solet) nõ ferit, neq; stomachum subuertit,nam hoc quoq; fœnum gręcum in quibusdã efficit. Ad eundem autem modum quidam phaselis & eruilijs in cibo vtuntur,de quibus mox communem omnium eiusmodi sermonem adscribam. Vescuntur autẽ non nulli fœno græco prius, quàm ipsius planta semen produxerit,aceto ac garo intingentes: quidam autem oleum adfundentes,eo obsonij vice cum pane vtuntur: sunt,qui cum aceto quoq; & garo ipsum mandunt. Caput autem,hoc quoq; sumptum copiosius,ferit: quod faciet impensius,si quis ipsum sine pane sumpserit: quibusdam item stomachum subuertit. Succus autem elixi fœni gręci cum melle sumptus,ad omnes prauos humores,qui in intestinis habentur,subducendos est accõmodus, suo quidem lentore leniens, calore autem dolorem mitigans: quòd autẽ abstersoriæ facultatis quoq; sit particeps, intestina etiam ad excretionem instigat: sed parcius mel ei est admiscendum,ne mordacitas exuperet. In diuturnis verò thoracis citra febrem affectibus pingues cum eo palmulas elixare quidem F
oportet,vbi autem succum ipsum expressum copioso melli miscueris,ac rursum super carbones ad mediocrem crassitiem coxeris,tum demum longè ante cibum vti.

A.l.3.f.13.t.r. c.36.fol.292.d

De Phaselis & Eruilia,quam ὤχρον appellant. CAP. 25.

HÆc quoq; semina homines,quo modo & fœnum græcum,prius in aqua, quoad radicẽ produxerint,macerantes,ventris subducendi gratia mandunt ante alios cibos, garo intingentes. Succum autem,cùm coctus est, atq; in corpus distributus, habent copiosioris alimenti, q̃ fœnum græcum. Atq; in Alexandria iuuenem quendam noui arti medicæ deditum,qui per annos quatuor singulis diebus,solis his pro obsonio vtebatur, phaselos dico,fœnum græcum, eruiliam, & lupinos: attigit aũt interdum & oliuas ex Memphide,& olera,& paucos fructus, eos, qui citra coctionem manduntur,propositum.n.ei erat ignem nunq̃ accendere: omnibus certè illis annis sanus fuit,nec vlla in re habitu corporis fuit deteriore,q̃ ab initio. Mandebat aũt fructus huiuscemodi cum garo scilicet oleum aliq̃n solum ei adijciens,non nunq̃ etiam vinum,aliàs acetum, interdum verò salem tantùm,sicut & lupinos. At de salubris quidem victus ratione in libris de tuenda sanitate copiose tractauimus: tractabimus autem rursus & in hoc opere summatim. Nunc autẽ ijs, quæ de eruilijs ac phaselis dicta sunt,id quoque addatur,hęc edulia medium quodammodo lo- G
cum obtinere inter ea,quæ succum bonum & prauum generant inter concoctu facilia & difficilia, tardè & celeriter transeuntia, flatulenta & flatus expertia, parum & multum nutrientia: nullam enim efficacem habent qualitatem instar quorundam,quæ acres,aut austeros, aut acerbos, aut salsos,aut amaros,aut dulces habent sapores.

De Cicercula. CAP. 26.

CIcercula substantia quidem eruilijs & phaselis est adsimilis. Vtuntur autem his plurimùm in nostra Asia rustici,& potissimum in Mysia & Phrygia,non modo quemadmodum in Alexandria & alijs plerisq; vrbibus,eruilijs & phaselis,sed etiam vt phacoptissanam parãtes. Succum autem habent phaselis & eruilijs,facultatibus quidem consimilem,sed consistentia crassiorem: ob eam q; ipsam causam plus aliquanto,quàm illa,nutriunt.

De Aracis. CAP. 27.

POstremam nominis aracorum syllabam scriptam per c in Aristophanis holcadibus inuenimus,vbi inquit: Aracos,triticum,ptissanam,alicam,zeiam,lolium,similaginem. Semen hoc cicerculæ semini est adsimile: fuerunt q; non nulli,qui putarunt ipsum non esse generis à cicercula diuersi,quãdoquidem & vsus ipsius omnis & facultas cicerculæ facultati est adsimilis, nisi quòd H
araci sunt duriores,minus q; facilè elixantur: quæ causa etiam est,cur cicerculis concoctu sint difficiliores. Apud nos autem syluestre quoddam rotundum ac durum,eruo q; exilius, in fructibus cerealibus repertum,quod arachum nominant,non per c,sed per ch vltimam syllabam proferentes, abijciunt,ipsum,vti & semen securidacę, seligentes.

De Dolichis. CAP. 28.

DOlichorum nomen à Diocle quidem scriptum est,vnà cum aliorũ quoq; seminum nos alentium nominibus: scriptum autem etiam est in libro Hippocratis de rõne victus,cuius etiã libri antea abundè memini. Existimo aũt ipsos sic appellare semen plantæ hortensis,quam nunc vulgo numero multitudinis bifariã nominãt,quidam.n. λοβοὺς idest siliquas: alij φασίολους nuncupãt, vocem ipsam quatuor syllabis proferentes, eo q; modo nomen diuersum ab eo,quod tribus syllabis pronunciatur, φασήλους scilicet,efficientes. Sunt,qui phaselum eundẽ cum cicercula esse dicant: alij ipsius speciem. Quòd tñ ad dolichos attinet,coniectare quis possit eos nominari plantas has hortenses vel ex ijs,quæ Theophrastus in octauo de plantarum historia scripsit ad hunc modum: »
Et alijs quidem caulis est erectus,vt tritico,hordeo,& omnino frumentaceis,atque æstiuis: alijs au- »
tem tẽdens in latus potius,vt ciceri,eruo,lenti: alijs humi procidens,vt eruilię, piso, cicerculæ: do- »
lichus

A lichus vero,ſi ligna longa affixeris,aſcendet,& frugifer fiet,alioqui vitioſus atq; rubiginoſus reddetur. Ex eo aũt,quod ligna lõga iubet affigi,affirmat q;,niſi id fiat,rubiginoſos ipſos reddi,poſſet quis conieƈtare ipſum verba facere de ijs,quos nunc phaſeolos ſeu ſiliquas appellant: ipſe autẽ ſiliquas ea appellat,quę ſemen eorum leguminum, cuiuſmodi eſt lens, eruum, piſum, faba, ac lupinus,continent. Quemadmodum.n.frumentacea ſemina ſpicis,ita memorata iam ſiliquis contine̅tur: atq; ipſos quidem dolichos ſiliquę cõtinent: ob eam q;, opinor, cauſam fructum totum vulgo nunc ſiliquas nominant,quo modo totos frumentaceos fructus, ſpicas. Non me aũt fugit alia quoq; multa eſſe,qbus homines multũ vtuntur,quæ generis totius nomen ſibi aſſumpſerint, vt calamus,quo ſcribimus,& atramentum. In libro aũt de ratione victus Hippocrates ſcriptũ ſic reliquit: ‖ Piſa minus qdem inflant,ſed magis per aluum ſecedũt: eruiliæ aũt & dolichi his quidẽ ſecedunt celerius,verum minus ſunt flatulenti,& nutriunt affluentius. Cum enim Hippocrates his verbis piſa fabis cõparet,quarũ prius,vt cibi flatulenti,meminerat,deinde eruilias & dolichos adſcribat,in eo ſignificat dolichon eiuſdem eſſe generis cum prædictis ſeminibus,& potiſſimum cum eruilijs. Verum,cum nullam prorſus cicerculæ aut phaſeli mentionem fecerit, ſuſpicari quodammodo poſſumus illorum ſeminum quoddã licere appellare dolichon. Quòd, ſiquis phaſelos
B quoq; in cicercularum genere reponat,negare ſaltẽ non poterit, quin cicerculæ in prædicta oratione dolichi appellari queant. Nam & Diocles in leguminum catalogo, vt fabas primas recenſuit,mox ipſa,deinceps ad verbum ſic ſcribit. Dolichi vero non minus,q̃ piſa, nutriunt: præterea flatu ſimiliter carent: quod vero ad ſuauitatem pertinet ac deiectionem,vincũtur. Verũ is quoq; deinceps eruilię quidem,& lentis,& ciceris,& orobi mentionem faciens, cicerculæ autem nomen prętermittens,eandem præbet dubitationem. Dicere tamen quis poſſit omnia hæc, eruilias, cicerculas,phaſelos, vnum eſſe genus, verũ pluribus nomibus appellari, vt κίονα καὶ στῦλον {nam vtrunq; nomen columnam ſignificat:} fortaſſe autem propter quaſdam differentias,quæ in ipſis apparent. Verũtamen,ꝙ dolichi non minus piſis nutriant,tum ꝙ ęque,ac piſa, flatu careant, indicio eſſe debet, Dioclem dolichos appellaſſe,quos nunc phaſeolos nominant: ſiquidem circercula non magis,quàm piſa,flatu carent,quemadmodum nec eruilia, nec phaſelus, ſiue hęc (vt dixi) vnum genus,ſiue vnius generis ſint differentiæ. Philotimus autem & Praxagoras nullius ciborum huiuſmodi meminerũt,niſi fabarum dũtaxat,& piſorum: quamobrem nihil ex illis,quid'nã dolichorum nomie ſignificetur,poſſumus colligere. Itaq; vocet quiſq;,quo libeat, nomine, quos nunc vulgo phaſeolos & ſiliquas appellant, dum ſciat ea talem obtinere facultatem, cuiuſmodi
C Diocles dolichis attribuit. Ad cuius ſententiam Hippocrates in libro de ratione victus propè accedit,cũ inquit ‖ Eruilias & dolichos facilius deijci,quàm piſa,ac minus inflare: præterea alere ipſos teſtatur: nam ita res habet,niſi quòd integros & etiamnum virides vnà cũ ſuis ſiliquis ex oleo & garo vt plurimum homines mandunt: non nulli autem vinum etiam adijciunt. Sed eos,vt piſa,non reponunt propter humiditatem copioſiorem,cuius occaſione ſolent corrumpi: quòd,ſi qs eos quoque ſecure velit reponere, ſicuti pater meus factitabat, ſiccare ipſos penitus oportet: ſic enim hyeme tota manent imputres & incorrupti, eundem nobis vſum, quem piſa, præſtantes. Quidam meorum amicorum Romæ agens mihi narrauit in Caria in patria ſua,quam Ceramum appellabat,in agris dolichos non aliter,quàm alia legumina,ſeri, figuram q; eos habere cicerculis longiorem.

Lib.1.de Diæta, poſt initia non longe.

Ibidem.

De Orobo,id eſt Eruo. CAP. 29.

A.l. 1. t. 2. ca. 342. fol. 135.e

BOues "tum apud nos,tum apud alias pleraſque gentes eruum prius in aqua dulcoratum paſcuntur: homines vero ab hoc ſemine prorſus abſtinent, eſt enim inſuauiſſimum, & praui ſucci: in magna tamen fame (quẽadmodum Hippocrates quoque ‖ ſcripſit) neceſſitate coacti ad ipſum non nunq̃ accedunt. Nos vero ad eundem modum,quo lupinos,præparantes,orobis cum
D melle vtimur,ceu medicamentis,craſſos thoracis ac pulmonis humores expurgantibus. Porrò inter orobos albi minus ſunt medicamentoſi ijs,qui ad flauitiem aut pallorem recedunt. Qui vero cocti bis fuerint,& in aqua identidem dulcorati, inſuauitatem quidem deponunt, ſed vnà etiam cum ea abſtergendi & incidendi facultatem,vt ſola in eis relinquatur terreſtris ſubſtãtia: quæ ſubſtantia alimentum fit,quod citra inſignem amarorem deſiccandi vim vabet.

2.Epid. ſect.4ª. ꝓpe ad finẽ.Et 6.Epid.com.4. t.13. 3ª. 183.c

De Seſamo & Eryſimo. CAP. 30.

A.l.3.f.13.t.2. c.9.fo.295.d

SEſami ſemen pingue eſt,ideo q; repoſitum celerrime fit oleoſum: quam obrem eos,qui ipſo veſcuntur,celeriter implet,ſtomachum q; ſubuertit, ac tarde concoquitur, pingue q; corpori præbet alimentum. Liquet ergo,ꝙ ventriculi partibus vigorem ac robur addere nequit, quemadmodum neq; aliud quoduis "pingue. Eſt autem craſſi ſucci,ideo q; non propere peruadit. Ipſo autem ſolo non admodum veſcuntur,ſed cum melle crudo,quas vulgo σησαμίδας vocant,effingentes. Panibus etiam inſpergitur. Porrò,quemadmodum milio panicum (quod etiam μελίνην diximus appellari) adſimile quidem quodammodo eſt,verum vndequaque deterius: ad eundem modum & ſeſamo eryſimum corporis ſubſtantia quodam pacto eſt affine, ſed in cibo eſt inſuauius, corpori q; alimentum parcius exhibet,prędicto q; omnino eſt deterius. Cęterum vtrunq; temperamento eſt calidum,ob eam q; cauſam ſitim etiam excitat.

De Papaueris Semine. CAP. 31. E

SAtiui papaueris semen panibus vtiliter,ceu condimentum,inspergitur non secus, ac sesamũ: verum album nigro præstat. Refrigerandi "autem habet facultatem,ideo q; somniferum etiam est: quod,si sumptum liberalius fuerit,non somnum modo, sed soporem etiam (quem Græci cataphoran nominãt) inducet,ęgre q; concoquetur. Inhibet præterea,quæ ex thorace ac pulmone tussi expuuntur. Confert vero ijs,qui catarrhis fluxu tenui à capite defluentibus infestantur. Cor pori autem nullum commemorabile præstat alimentum. A.l.2.t.2.cap. 563.fol.159.a

De Lini Semine,quod etiam composito nomine Linospermon dicitur. CAP. 32.

NOn nulli frixo quidē ipso,vt obsonio, cũ garo non secus, ac factitio sale, vtuntur: vtuntur autem & melli permiscentes: quidam panibus quoque ipsum aspergunt. Stomacho "autē noxium est & coctu difficile,exiguum q; alimentum corpori exhibet. Quod vero ad ventris deiectionem pertinet,ipsum nec probaueris,nec vituperaris: exiguam tamen mouendæ vrinæ habet facultatem,quæ magis apparet,cum frixum sumitur: tunc autem aluum quoque magis sistit. Rustici autem homines eo vtuntur sæpenumero,frixo tuso q; mel admiscentes. A.l.2.t.2.ca. 598.fol.163.d

De Ormino. CAP. 33.

HOc quoq; frixo vtuntur,deinde eatenus leuigant,vt farina euadat: mel quoq; ei admiscent. F Parum in se ipso habet alimenti,vt quod mediæ inter erysimum & cuminum sit naturæ.

De Cannabis Semine. CAP. 34.

NOn,quēadmodum planta ipsa cannabis vitici quodãmodo est similis, ita semen semini facultate est simile,sed plurimũ ab eo dissidet,vt quod "concoctu sit difficile,stomachoq; ac capiti noceat,praui q; sit succi. Sunt tamen,qui eo quoq; frixo cum alijs tragematibus vescantur: tragemata autem voco ea,quæ post cœnam,voluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit,ideo q; sumptum paulo largius, caput ferit, vaporem sursum ad ipsum mittens calidum simul ac medicamentosum. A.l.2.t.2. cap. 656.fo.169.a.b

De Agni, idest Viticis Semine. CAP. 35.

ID semen etiam ipsum per se frixum manditur,creditur q; appetitus "venereos inhibere: alimentum autem corpori prębet exiguum,idq; siccans ac refrigerãs: flatus autem valde dissipat: quorum omnium occasione ijs,qui castos se seruare volunt,est accommodum, vnde & nomen agni idest casti aiunt ipsi fuisse impositum. Cæterum caput non ferit,quo modo cannabis. A.l.2.t.2.c.43. fol.102.b

† Aetius legit calefaciens.

De Aphace & Vicia. CAP. 36.

HOrum seminum figura non est rotunda,veluti fabarum,sed aliquanto latior,quo modo lentium. Hæc quoq; cum ipsis siliquis atq; integra planta rustici reponunt,vt brutis pecudibus sint pabulo: per famem tamen quosdam noui,qui hæc quoq; comederint, potissimum vere, cum etiamnum virent,quemadmodum fabas & cicera esitare consueuerunt. Sunt autem non insuauia modo,sed concoctu etiam difficilia,aluum q; inhibent. Perspicuũ ergo est,q̄, cũ natura sint eiusmodi,alimentum,quod ex ipsis distribuitur,habent haudquaq; boni succi, & crassum, ad succum melancholicum gignendum idoneum,ceu prius de lente diximus: verum illi quidem multa bona insunt,his autem nihil bonorum illius adest. Cæterum viciæ nomen apud nos quidem est tritum,eo q; solo nominatur: Attici vero σάρακον aut fabam appellant. G

De Seminibus Alienigenis,quæ in quoq; genere permista reperiuntur. CAP. 37.

IN tritico quidē frequens loliũ sæpe inuenitur: in hordeis vero nascitur quidē,sed paucũ: quã autem ęgilopem appellant,ea in hordeis freqūes inuenitur,cum prima generatio vel incrementum ipsis non recte successerit. Porrò pater meus, ætate iam declinante agriculturæ studiosus factus,triticum ac hordeum aliqñ seminauit, omnibus diuersi generis seminibus quæ ipsis erant admista,diligenter selectis,quò certo cognosceret,num ex ipsorum mutatione lolium & ægilops nascerent,an propriã hæc quoq; semina naturã haberent. Cũ autē forte vnà cũ puris seminibus in H tritico quidē frequens lolium,in hordeo aũt parum,sed magnam ægilopis vim enatam conspiceret,in alijs quoq; seminibus itidē experiri est aggressus. Reperit igit in lente quoq; ex mutatione ipsius durum rotũdum q; aracum,& securinum,semina non vesca enata: præterea aparinen, quæ non modo non esculenta est,sed plantę lentis,dum assurgit,vndique implexa ipsam strangulat,ac suffocat,& detrahit nõ aliter,q̃ eruangina eruũ. Atq; hæc quidē praua admodũ sunt semina. Melãpyron aũt idest nigrũ triticũ nuncupatũ,ex tritici quoq; mutatione generaī,sed prauitate q̃ plurimũ à lolio relinquit. Deprehendit aũt alia quoq; semina similiter immutari: proinde ijs,q̃ seminibus ijs salubriter vti vellent,pręcepit,omne,quod prauũ esset,seligerent: neq; id pro nihilo ducerent,vt pistores,qui populo publice inseruiunt. Etenim,cũ anni constitutio praua aliqñ fuisset,lo liũ affatim tritico innasci contigit: quod cũ neq; agricolę accõmodatis ad eã rē cribris exacte purgassent,neq; pistores,quod paucus esset tritici prouentus,statim quidem multis caput dolere cœpit: ineunte vero ęstate in cute multorũ,qui comederãt,vlcera aut aliud quoddã symptoma,quod succorum prauitatem indicaret,est subnatum. Non igitur oportet nos in purgandis seminibus, quæ ad esum comparantur,esse negligentes, persuasos,etiam si noxã,quæ quotidie fit, ob exiguitatem sensu non percipimus,quod tamen longo tempore ex ipsa aceruatur, tandem erupturum.

Galeni

GALENI DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

De Fructibus agit, qui vel ex Arboribus, vel ex Oleribus proueniunt: de ipsis quoque Oleribus, quæ ad Alendum corpus sumuntur.

Quid Actum superiore libro, quid Deinceps agendum: ac de differentia Seminis & Fructus. CAP. I.

CVm à plantis & animalibus sumamus alimẽta, qui autẽ ante me fuerũt oẽs, in ijs, quæ de alimentis scripserũt, à cerealibus nuncupatis seminibus initiũ sumpserĩt propterea, ꝙ panũ esus inter ipsa est vtilissimus, ob eã causam ego quoq; de tritico, hordeo, typha, olyra, ad hæc de ijs, q̃ legumina ac chedropa
B appellant, primo libro tractaui. Deinceps aũt hoc libro ad alia alimenta, quę à plantis: post aũt ad ea, quæ ab animalibus sumuntur, quæcunque hominibus sunt vtiliora, est transeũdum, nam id æquum mihi esse videtur: fuerũt q; nõ nulli, qui haudquaq̃ oĩbus cõgeneribus prius explicatis, neque alimẽtis oĩbus, q̃ à plantis sumuntur, post cerealia semina subditis, de illis prius semper tractarunt, q̃ maiorẽ hominibus afferũt vtilitatem. Suilla certe, & hœdina, & caprina, & vitulina, & bubula, & ouilla, & his nihilominus, quæ venatores in montibus aucupantur, magnum vsum prestare hominibus cernuntur, quemadmodum certe & volucria pleraque & aquatilia. Verum, cum reputassem genera oĩa vno libro comprehendi non posse, nihil magnopere interesse sum arbitratus ex ijs alimẽtis, quę prædictis supersunt, in secundo quidem volumine ea, quę à plantis: in tertio aũt ea, q̃ ab animalibus sumũtur, persequi. Licebit.n. cuiuis, qui opusculum, in quo alimentorum facultates, q̃bus maxime vti velit, sunt traditæ, ad manus habebit, nunc primum, nunc secundum, tertium´ve librũ euoluere. Vt igitur sermo oĩs de plãtis primis duobus libris absoluat̃, ad ea, quæ dictis ante supersunt, aggrediens, hinc auspicabor. Omnia edulia, q̃ primo libro fuerunt memorata, plantarum erant semina: nunc verò à fructibus exordiens, in primis à seminibus eos distinguã, eo q; ma
C gis, ꝙ pleriq; crediderunt nihil interesse, siue semen dicas, siue fructum. Quæ igitur semina modo retulimus, exiguum quiddam à fructibus discrepant: ab ijs vero, quæ nunc memorabimus, non mediocriter dissident. Etenim fici fructus, sunt ipsæ ficus, quod vero in ipso est, κεγχραμίς Græcis dictum, semen est fici: sicut & acinus, totius vitis est fructus, solũ autem γίγαρτον, vitis est semen: pari modo & piri & mali fructus est pirum ac malum, semen autem tria aut quatuor grana, quæ in ipsis medijs habent. Quid iam loquar de cucurbitis, & cucumeribus, & ijs ipsis [a] † maturis, aut immaturis? aut quid reliqua huiuscemodi omnia cõmemorem? quamplurimum enim totus fructus à semine discrepat. Cęterum in fabis, lupinis, dolichis, lente, & alijs id genus seminibus, quæ siliquis obuoluuntur, quod q̃dẽ ex siliqua semine q; est cõpositum, est fructus: plurima tñ substantię pars in seminibus inest. Porrò aliorum propemodum omnium, quę primo libro memoraui-mus, semen solum mandit̃: solius aũt dolichi, dum adhuc virescit, fructus integer estur, vbi.n. exaruerunt siliquæ, quæ semina ipsa cõtinent, hominibus sunt inutiles: fabarum aũt viridium siliqua non est esculenta, quemadmodũ neq; ciceris, neq; aliorum, quę Theophrastus vocare solet elloba, id est siliquata. Iure igitur dixi vulgo lobos, id est siliquas nominari, quos nõ nulli phaseolos nuncupant, ꝙ sola ipsorum siliqua sit vesca: verum de horum quidem facultate prius diximus: veluti
D etiam, ꝙ veterum nõ nullos existimo phaseolorum nomine dolichos comprehendisse. Cæterũ plantarum fructus ab arboribus sumuntur & oleribus hortensibus, inter quæ quidam medicorum pepones, melopepones, & cucurbitas recensent: à quibus hoc libro docere incipiam.

De Fructibus Fugacibus, quos Græci ὡραίους nuncupant. CAP. 2.

HOram anni, Græci id tempus appellant, in cuius medio caniculam exoriri contingit: tempus aũt id dierum est quadraginta. Hoc quidẽ tempore oẽs horarij, quos vocant, fructus cõstãt, non nulli iam declinantes, alij incipientes, alij in suo vigore, aut vltra vigorem, aut citra, consistentes. Vocant autem ipsos ὡραίους, non ꝙ id solum temporis sint, sed (vt mea fert opinio) quò ipsos ab ijs, qui ad reponendum sunt idonei, distinguant: q̃n & triticum, & hordeũ, & omnia, quæ primo libro explicui, anniuersariam atq; æstiuam habent generationem, sed non cito corrumpũtur, quo modo cucurbitæ, mora, pepones, melopepones, persica, & alia id genus: quæ si quis in hyemem seruare volens, exiccata reposuerit, eo modo veterem naturam in contrarium immutabit. Non nulli certe e cucurbitis semen vacuantes, deinde ipsarum velut carnem siccantes, in hyemem quidem reponunt: † [b] vtũtur autẽ omnes ipso magis, q̃ alio quouis fructuũ esculentorum, quòd cæteris fructibus sint aridiores ac sicciores. Non tamen tritici, neq; hordei, neq; aliorum eiusmodi cerealium seminum, cum sunt reposita, natura in contrarium cedit: manent enim suis substan-

A † Interps videtur sequutus esse tralationem veterẽ quæ habet. quicunque maturi ipsorũ sunt, et quicũq; nõ. Cod. græcus. quicũque ipsorum sunt pepones, aut nõ: & quicunque melopepones. Ioachinus Martinius Quid itẽ de peponibus & melopeponibus.

B † Cod. græci manuscripti habent. χρῶνται δ' αὐτῷ πάντες μᾶλλον ἢ ὡς κολοκύνθαις αὐταῖς. ἄχυλοί τε γὰρ γίνονται καὶ ξηραὶ, καττύμασι παραπλήσιαι μᾶλλον ἤ τινες τῶν ἐδωδίμων, i. Vetus ĩterpres. vtunt̃ autẽ ipso oẽs magis quã vt cucurbitis ipsis: aridæ enim fiũt, & siccæ, & cõdituris cõsimiles, magis q̃ aliqui esibiliũ fructuum. Ioachin[9]. quo oẽs magis q̃ [ipsis cucurbitis vtũtur: fiunt.n. aridæ exuccæ lignosę, & falgamarijs vasculis similes,] supra quãm aliquis pa[...]m esculẽtorũ fructuũ.

tijs talia,qualia erant,cum iam inde ab initio æſtate fuerunt perfecta. Illud autem perſpicuum eſt, E
ꝙ quæ corpus habent compactum,quemadmodum habitum ipſius habent perdurantem, ita ſoli dum ac terreum,& obid multum nutrientem. Quæ vero conſiſtentia ſunt humida, corrumpuntur,exiguum q; habent alimentum,& quod facile è corpore excernatur: quę cauſa etiã ē, cur eiuſmodi promptius,q̃ ſolida,per aluum deijciãtur: & potiſſimũ,cum nitroſum quippiam ipſis ineſt, ac abſterſorium: ſicuti quædam ex fugacibus hanc ipſam facultatem habere oſtendimus cõmemorabilem: quæ prauioris ēt ſucci eſſe perhibemus ijs,quæ nullam ſaporis qualitatem habent ſenſibilem,quomodo aqua optima nullam habet. Hęc igitur omnia,& ijs multo magis, quæ ante exactam maturitatem mandimus,flatulenta quidē ſunt,verum ſubducũtur celerius: quẽadmodum ēt, quæ ſuccum habent tenuem,citius diſtribuunt. Sunt aũt omnia hęc praui ſucci: ſolus q; is vtiliter ipſis vtetur,qui æſtu vehementiore & longiore itinere ſeſe confecerit: tũc.n.iuuãt,corporis ſqualorem humectantia: &,ſi frigida ſumantur,moderate refrigerantia. Ac humectandi quidem ſemper habent facultatem,refrigerandi vero haudquaq̃ habebunt, ſi calida,ſic,vt dixi, affectis fuerint eſitata: non.n. proprio temperamento adeo ſunt frigida,vt,etiam ſi calida ſumpta fuerint, ventriculum refrigerent: quare adſcititia egent refrigeratione,quæ partium, quę tum ad ventriculum, tum ad hepar pertinent (quibus primis occurrũt) calori aduerſetur. His itaq; de omnibus eiuſmo F
di edulijs,prius in vniuerſum conſtitutis,nunc ad proprias cuiuſq; facultates tranſibimus.

De Cucurbita. CAP. 3.

CRuda quidem inſuauis eſt,ſtomachum q; lædit, & concoctu eſt difficillima, adeo, vt, ſi quis alterius cibi inopia cucurbitam mandere coactus fuerit (vt quidam iam eſt auſus) pondus frigidum ventriculo incumbere ſentiat, ſtomachum q; habeat euerſum,ac vomituriat: quo ſolo vomitu à prementibus ſymptomatibus poterit vindicari. Hanc igitur, & alia fugacium pleraq;, poſtq̃ elixa fuerint,aut ſtatim certe,aut in ſartagine frixa, aut aſſa, omnes homines eſſe conſueuerunt. Atq; ſermonem hũc perpetuo memoria teneto: eſt enim omnibus communis,quę per ignē alterare eſt neceſſe. Cucurbita autem (de qua dicere inſtitueram) elixa nullam euidentem ſaporis habet qualitatem: niſi quis dicat quẽdam etiã hũc eſſe ſaporē, qui neq; acris eſt, neq; ſalſus, neque acerbus,neq; amarus,neq; aliud quidquam eiuſmodi manifeſte repręſentat, veluti nec ipſa aqua. Verum huiuſmodi omnia cõmuni nomine vocare conſueuerunt ἄποια id eſt qualitatis expertia, vocentur q; nobis ſic,clarioris doctrinę gratia. Cum ergo talis ſit cucurbita,nõ immerito multos apparandi modos admittit,vt quæ in medio ſit omnis exceſſus, ob id q; ad quemuis exceſſum ex æquo duci queat: quandoquidem nihil eorum,quæ congenitum quempiam habēt exceſſum,in G
contrariam exceſſui parandi rationem facile ducitur. Proinde cucurbita,quantum in ſe eſt,humidum frigidum q;,& ob id exiguum,corpori prębet alimentum,vt paulo ante de ijs omnibus,quę ſuccum habent aqueum ac tenuem,præcepimus. Facile autem ſubſidet,cum ob ſuę ſubſtantiæ lubricitatem,tum ob cõmunem omnium ciborum humidorum rationē,qui ſcilicet citra adſtrictionem ſunt humidi. Ad hæc coquitur non ægre,ſi modo prius corrupta non fuerit: id verò illi accidit,cum parata vitioſe fuerit,aut ſuccus prauus in ventriculo fuerit aceruatus: interdum autem,ꝙ in ipſo ceſſauerit. Quod alijs quoq; omnibus fugacibus,quæ humido ſunt temperamēto, ſolet accidere: corrumpuntur enim in ventriculo,ni celeriter occupent ſubſidere. Quemadmodũ igitur cucurbita,quantum in ſe ipſa eſt,ſuccum,qui in totũ corpus alendi gratia diſtribuitur, habet qualitatis,ad ſenſum,expertem,ita,cum alicui eorum,quæ vehementem habent facultatem, miſta fuerit,facile illi aſſimilatur. Vt,ſi cum ſinapi ſumpta fuerit,ſuccus,qui ex vtroq; in corpus diſtribuet, acris cum manifeſta caliditate erit. Eadem ratione,ſi cum ſalſo quopiam manſa fuerit (vt quidam in patinis cum ſalſamento ſtruunt) ſuccum in corpore ſalſum generabit: eſt autem ſic apparata, cibus ſuauiſſimus,ſi ſalſamentum ex ponticis illis fuerit,quæ μῆλα appellant. Quòd ſi cum malis cydonijs elixa,condita q;,vt decet,fuerit,ſuccum auſterum in diſtributione habebit præpollentē. H
Aſſa autem,vel frixa in ſartagine quàm plurimum quidem de propria humiditate deponit, reliquum autem ipſius nullam inſignem obtinet facultatem: vti nec cum in iure ſimplici parata fuerit. Cęterum ob aqueam qualitatem ſibi innatam merito gaudet origano: omnia.n.eiuſmodi ſuccis acribus,vel acidis,vel auſteris,vel ſalſis admiſceri poſtulant,ſi modo in cibo ſuauia ſunt futura, & ijs,qui vſi fuerint,nauſeam non ſunt paritura.

De Peponibus. CAP. 4.

VNiuerſa peponum natura frigidior eſt cum humiditate copioſa: habent autem quid abſterſorium,propter quod vrinã cient,& deorſum expeditius,quàm cucurbita, melopepones q;, permeant. Quòd porrò abſtergeant, intelliges, ſi ſordidam cutem ipſis fricueris. Quam ob rem,ſi quis ἔφηλιν aut lentes in facie habeat,aut ἀλφοὺς extimos & in ſuperficie, hos quoque detergent: ſemen tamen potentius,q̃ ipſorum velut caro, deterget, adeo, vt vel aduerſus renes calculo infeſtatos conueniat. Succum autem in corpore gignit vitioſum,id q; potiſſimum,cum cõcoctus probe non fuerit: quo caſu cholerræ morbo obnoxios efficere conſueuit: nam & prius,q̃ corruptus fuerit, ad vomitum quoque eſt idoneus: largius'que ſumptus (niſi quis poſt ipſum aliquid eorum,quæ probi ſunt ſucci,ſupermandat) omnino vomitum excitabit. Illud porrò perſpicuum

A.l.2.t.2.c.175. fol.120.d

A.l.2.t.2.c.89. fol.109.f

A ſpicuum eſt homines in hoc quoque fructu appellationem feciſſe, quo modo in atramento, quo ſcribitur, quod μέλαν, appellant: nam vox hæc πέπων, velut τὸ πέπανον hoc eſt maturum, ſignificat: quod alijs quoque, quæ matureſcũt, conuenit. Nam & racemus, cum exacte eſt maturus, dici poteſt πέπων: quemadmodum certe, & cum non dum maturuit, nõ poteſt nominari πέπων, nimirum qui crudus eſt & immaturus. Ad eundem modum & fructus omnes autumnales, & pira, & cucurbitę πέπειρα id eſt matura, vocari conſueuerunt, quemadmodum & melopepon, qui in ſeipſo πέπονα id eſt maturum, continet: vnde medici quidam non ſimpliciter nominare voluerunt peponas, ſed totum id, σικυοπέπονα, id eſt cucumerem maturum, aut peponem cucumeralem nominari oportere contenderunt. Nos vero in præſenti ſermone de eiuſmodi non laboramus, vt quæ ad medicinam nihil conferant: multo enim ſatius eſt rem dilucide interpretari, quam huiuſmodi anxia diſquiſitione doctrinã obſcurare. Tum porrò clariſſime explicabimus, cum vocabula vulgo maxime vſitata eligentes, ipſorum ſignificationes ſeruauerimus.

De Melopeponibus. CAP. 5.

A.ibi. g MElopepones "minus, q̃ pepones, ſunt humidi, nec adeo praui ſunt ſucci, minus item vrinas mouent, tardius q́ꝫ deorſum deſcendunt. Ad vomitum preterea excitandum, non tantum, B quantum pepones, habent momenti: ſicut nec celeriter adeo, vt illi, in ventriculo corrumpuntur, cum prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis cauſa ipſum prehenderit. Cæterum, tametſi in iuuando ſtomacho autumnalibus fructibus longe ſunt inferiores, haudquaquam tamen ei, vt pepones, ſunt noxij: neqꝫ enim vomitum, vt illi, excitãt. Huc accedit, quod in peponibus homines à carne intima, in qua ſemen habetur, abſtinẽt: in melopeponibus autem mandunt, id q́ꝫ ipſis ad deiectionem confert. Qui vero eorum quaſi carne tantum veſcuntur, non tam cito eam, ac peponum, excernunt.

De Cucumeribus. CAP. 6.

VRinam quidem & ipſi, quo modo pepones, cient, ſed minus, q̃ illi, ꝙ ipſorum ſubſtantia minus eſt humida: ideo q́ꝫ non facile, vt illi, in ventriculo corrumpuntur. Inuenias autem, qui ipſos (ceu alia multa, quæ homines pleriqꝫ coquere nequeunt) concoquãt, ob naturæ ſcilicet cum eis familiaritatem, quam nos tum in cõmentarijs de temperamentis, tum autem in libris de medicamentorum facultatibus, copioſiſſime expoſuimus, demonſtrantes à totius ſubſtantię proprietate, ſuum cuiqꝫ animantium generi cibum eſſe familiarem. Aſinis quidẽ & equis paleam, fęnum, hordeum, ac id genus alia: Leoni autem crudas animalium carnes. Homini tũ has omnes coctas, C tum panes ex frumentaceis ſeminibus, vt diximus, confectos: atqui & elleboro Coturnices: & cicuta Sturni citra noxam veſcuntur: ceu vtiqꝫ eruo Boues. Quę igitur cuiqꝫ coctu facilia, aut difficilia ſint alimenta, aut ex ſubſtantiæ proprietate, aut aliquo ſymptomate, per experientiam ſunt diſcernenda. Quid aũt ſibi velit, quod dico, ex aliquo ſymptomate, primo libro id expoſui. Quando quidem, quibus bilioſus humor, aut omnino prauum excrementum quoduis in ventriculo ſæpe congeritur, in ijs, quæ natura coctu ſunt facilia, celeriter corrumpũtur. Veluti hominibus qbuſdã, qui calorem natiuum habẽt non humidum neqꝫ bene temperatum, ſed ſquallidum atqꝫ igneũ: hi enim, quæ alij facillime concoquunt, facile alterata ea corrumpunt, ructus q́ꝫ eis accidunt omnino nidorulenti. Cæterum illud perpetuo memoria teneo, ꝙ ẽt, ſi quis eorũ quiduis, q̃ alijs concoctu ſunt difficilia, coxerit, ſuccus tñ, qui ex eo in corpus diſtribuitur, eandẽ retinet naturam. Nã fieri non poteſt, vt ſuccus, qui ex pepone diſtribuitur, craſſus ac terreus fiat, etiã ſi is coctus pulcherrime fuerit: queadmodum nec qui ex lente aut bubula diſtribuitur, euadet vnq̃ aquoſus ac humidus, quem ſanè & conſiſtentia tenuem appellant. Id autem plurimum habet momenti nõ modo ad ſanitatis cuſtodiam, ſed etiam ad morbi declinationem, vt alibi demonſtratum nobis eſt, & nunc rurſus ſummatim procedente ſermone repetemus. Ergo, qui cucumeres belle concoquũt, D cum eo ipſo ſiſi affatim ijs ſe impleuerint, ijs tandem longo temporis tractu accidit, vt ſuccus frigidus ac mediocriter craſſus in venis coaceruetur, qui in ea coctione, quæ fit in venis, haud facile mutationem in probum ſanguinem recipiat. Ob eam igitur cauſam omnibus praui ſucci edulijs cenſeo abſtinendum, etiam ſi ea quibuſdam concoctu ſint facilia: nobis enim non aduertentibus prauus ſuccus ex ipſis poſt longum tempus in venis colligitur, qui poſtea exiguam ad putrendũ occaſionem nactus, febres malignas accendit.

De Fructibus, qui ex Arboribus colliguntur. CAP. 7.

A.l.2. t. 2. cap. 176. fol. 120. c. f PIra ſanè, & Poma, & Ficus, Perſica, Punica, & id genus alia, fructus ſunt arborum, quibus homines {vtiliter} veſcuntur: cum "& alij præter hoc ſint, quibus homines nõ veſcunt, de quibus in præſentia dicere, non eſt inſtitutũ. In vniuerſum autem ac communi ratione, de fructibus, quibus homines veſcuntur, ſcire oportet, humidos quidem tenue humidum q́ꝫ ex ſe diſtributum alimentum corpori præbere. Quam rem omnino conſequitur, vt eiuſmodi alimentum celeriter corpus totum permeet ac peruadat, excernatur q́ꝫ tum per cutim, tum per vrinas. Proinde omnia eiuſmodi cibaria medici rite affirmant pauci eſſe alimenti. Contra autem habet in ſolidis fructibus conſiſtentia: ex ipſis enim alimentum copioſius corpori apponitur, tardius q́ꝫ permeat, maxime cum ſuccum in ſeipſis habent craſſum, aut lentum, aut adſtringentem.

De Ficubus. CAP. 8. E

Aui.l. 2. t.2.ca. 276.fo.130.a

QVod "omnibus quidem non modo autumnalibus fructibus,ſed & ijs,quos fugaces appel-
lant,eſt commune, id ficus quoque habent: non enim potuerunt ſucci prauitatem effuge-
re,tametſi minus,quàm cæteri fugaces omnes, ipſius ſunt participes. Verum hæc ipſis
inſunt bona,quòd ventrem prompte permeent,& quòd facile totum corpus peruadant: nam &
abſtergendi quoq; inſignem habent facultatem: quo fit, vt poſt ipſarum eſum Nephretici mul-
tas arenulas excernant. Preterea, cum omnes autumnales fructus exiguum corpori præbeant
alimentum,id omnium minimum ficubus vſu venit: carnem tamen non compactam neque fir-
mam generant,ceu panis & ſuilla,ſed ſublaxam ac ſubinanem, vt fabæ. Flatibus tamen hæ quoq;
ventrem implent,eſſent q; eo nomine admodũ dolorificæ,ni etiam celerem deſcenſum eſſent ade-
ptæ: cuius beneficio celeriter peruadentibus,flatus,quę excitant,non diu manet: atq; in eo minus
cęteris fructibus autumnalibus lædere conſueuerunt. Cęterum maturæ ficus immaturas nõ me-
diocriter antecellunt: quod & in alijs quidem omnibus fructibus cernitur,non tantũ tamen in eis
eſt diſcrimen: nam,quæ ficus prorſus ſunt maturę,nihil propemodum omnino lædunt. Quo mo
do nec Caricæ: quæ multiplicem quidem habẽt vtilitatem,ſi quis tñ largius eſitauerit,ab eis offen
detur,quandoquidem ſanguinem non admodum probum gignunt: quo fit,vt ex ipſarũ vſu Pedi F
culorũ multitudo proueniat. Habent etiã tenuandi facultatem & incidendi, qua ventrem quoq;
ad excretionem irritant,renes q; expurgãt. Iecori autem lieni q; inflammatione obſeſſis ſunt noxię;
quemadmodum & ficus,non peculiari quadam & eximia facultate,ſed communi ratione dulcium
omnium ciborum ac potuum: obſtructis autem illis,aut ſcirrho affectis,ipſæ ex ſeſe non magno-
pere commodant,aut officiunt: ſed medicamentis incidentibus ac extenuantibus & abſtergenti-
bus miſtæ,non mediocriter iuuant. Proinde nõ nulli medicorum in dictis Lienis ac Hepatis affe-
ctibus exhibent ipſas longe ante cibum cum thymo,aut pipere,aut zingibere,aut pulegio,aut ſa-
tureia,aut calaminthe,aut origano,aut hyſſopo. Ad eũdem autem modũ,ſi Caricæ cum alio quo-
piam eorum,quæ facultatem habent acrem,aut omnino incidendi ac extenuandi,aſſumantur,iuua
bunt non ſolum ſic affectos,ſed etiam ſanos: ſi quidem iecoris meatus, per quos fertur alimẽtum,
apertos eſſe,non ęgrotis modo,ſed ſanis etiam,eſt tutiſſimum. Ad eum igitur modum vulgo ficu
bus cum ſale "tenũato,aceto,& garo præparatis,veſcuntur,q ipſas vtiles eſſe experiẽtia didicerint.

"Al. tenuãte.

Veriſimile autem eſt ipſorum non nullos medici cuiuſdam conſilio impulſos,ad edendas ipſas ac
ceſſiſſe,deinde eam notitiam ad vulgus dimanaſſe. Qui vero cum cibo aliquo craſſi ſucci caricas fi
cus'ue mandunt,non mediocriter offenduntur. G

De Vuis. CAP. 9.

A.l. 1.f 3.d.2. c.7.fol.61.g

FIcus & "vuæ, quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus
omnibus magis nutriunt, minimum q; praui ſucci habent, pręſertim cum exactam maturi-
tatem fuerint adepta. Porrò,quòd ipſa nutriant, maximo argumento ſunt ij, qui vinearum fru-
ctum cuſtodiunt: qui,cum duos menſes ſolis vuis ac ficubus, quorum cuſtodiæ præſunt, veſcan-
tur (niſi forte panis quidpiam cum illis addant) corpulenti tamen admodum fiunt: at caro, quæ
ex ipſis gignitur, haudquaquam eſt firma ac denſa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit, ſed
laxa eſt ac flaccida: ob id celeriter etiam,cum veſci ipſis deſierint, conſtringitur ac conſidet. Ve-
rum "vuæ minus alunt,quàm ficus: maximum q; id ipſis ineſt commodum, quòd velociter ſubſi-
deant. Quocirca,ſi quando hæſerint,grauiter lædunt,cum id maturis ficubus non inſit: hæ enim,
etiam ſi non magnopere deorſum concedant,modo probe in vẽtriculo coctæ fuerint, alimentum
corpori dant innoxium. Quorum neutrum vuis adeſt,neque enim retentæ belle coquuntur: &,
dum in iecur ac venas diſtribuuntur,ſuccum crudum generant, qui non facile in probum ſangui
nem mutetur. Nam acinorum ſubſtantia compoſita eſt ex ipſarum velut carne: & humore, qui
per carnem eſt diſperſus, ex quo fit vinum: præterea,ex ſeminibus,atque ex membranoſo tegu- H
mento,quod omnia hæc extrinſecus circumambit. Cæterum ſeminum quidem ſubſtantia ſicca
eſt,& quodammodo adſtringens: omnia'que inteſtina peruadit, nihil, quod ſenſu deprehendi
queat,à ſeſe mutata,non ſecus ac in ficubus κεγχραμίδες: hæc enim in vtroque fructu proportio
ne inter ſe reſpondent,cum vtrunq; totius plantæ ſit ſemen, permeet q; non alteratum, nõ in chy
lum verſum,nulla deniq; in re immutatum. Eſt & proportio quędam in tegumentis vtrunq; fru
ctum continentibus,quæ ipſis eum vſum præſtant, quem cutis animalibus. Exiguam autem te-
gumẽtum id recipit in ventriculo mutationem: quo fit,vt quidam,cum ipſum & omne id,quod
intus habetur,ſuxerint,vnà cum ſeminibus expuant: quæ & ipſa non nulli conantur expuere,
potiſſimum cum acini grandes fuerint, nam in exilibus id factu eſt difficile. Liquet porrò,quòd
aluus magis laxatur,ſi ſola acinorum caro cum ſucco fuerit tranſglutita ſine ſeminibus ac mem-
brana extrinſecus ambiente. Laxatur autem impenſius, cum ſolus ipſe Succus expreſſus (Muſtũ
vulgo appellant) fuerit tranſglutitus: qui ventrem,ni velociter pertranſeat,flatibus non nihil im
plet. Ex hoc ſanè alimenti non nihil corpori accedit, copioſius tamen ex carnea ſubſtantia: eo q;
accidit vuas quaſdam nutrire magis,quàm deijci: contra,alias promptius deijci, q̃ nutrire. Ergo,
quibus,exiguus eſt ſuccus,magis nutriunt: quibus vero eſt vberior,minus quidem nutriunt, ſed

A.l.2.t. 2. cap. 726.fol. 175.a

promptius

A promptius ſubſident. Vocant autem vuas eiuſmodi, generoſas, in quibus acini humidam quidē ſubſtantiam habent exiguam, ſolidiorem autem non paucam, quam ceu carnem acini eſſe diximus. Atq; ijs vtunt̄, eas varijs modis autumno reponentes: etenim in muſtum ipſas conijciunt, impletas q; ijs nouas ollas in vinaceis recondunt. Voco autem vinaceos, ſolidas vuę reliquias, cū in torculari ſuccus ipſius omnis prorſus expreſſus fuerit: quas etiam homines in dolijs componunt, ſtipantes ipſas valide ac conſtringentes: appellant q; idipſum τρύγα id eſt fęcem, quod ego vinaceos appellaui: nomine autem ϛεμφίλου id eſt vinaceorum, acinorum radicem, quæ ex palmite enaſcitur, appellant, quam nos βότρυχον nominamus, vnde acini ipſi pendent. in hanc igitur τρύγα ollas nouas vuis refertas condūt, operculis exacte obturantes, ne alicunde difflentur, &, quà operculum cum olla committitur, pice illinunt, perſpiratus omnes obſtruentes. Ipſam autem ollam eſſe oportet ex luto ſuaueolente & perfecte aſſato. Huiuſcemodi certe vua ventriculum diſſolutum roborans hominibus cibū faſtidientibus appetentiam excitat, non tñ per aluum ſubſidet: &, ſi ſumpta largius fuerit, caput ferit: quæ in muſto cōditur, magis adhuc, quàm hæc, caput infeſtat: penſilis vero nihil prorſus caput lædit, ventrem autem nec ſiſtit, nec ad deiectionem irritat: eodem autem modo ſe habet & ad appetentiam, vt quæ nec imbecillam excitat, nec fortem

B diſſoluit. Porrò aliarum vuarum ea concoctu eſt facillima, quam dixi homines in muſto & vinacijs in totum ſequentem annum vſque ad ſecundam vindemiam reponere. Quæ autem ex ipſis ſuſpenduntur, cum inaruerint, ſunt inutiles, alię quidem ſtatim ipſo vere, aliæ vero omnino ſaltem æſtate. Non parua autem eſt inter vuas differentia, quòd aliæ ſint dulces, aliæ acidæ, aliæ auſteræ, alię denique quæ nullam vehementem habeant qualitatem: vocant autem ipſas vinoſas. Cæterum, quæ Dulces ſunt, ſuccum habent calidiorem, ob id ſunt ſitibundæ. Auſteræ vero & acidę frigidiorem: Vinoſæ autem locum inter calidum ac frigidum medium obtinent. Dulces item aluum ſubducunt, & maxime ſi ſint humidæ: acidę auſterę q; non huic modo rei, verumetiam coctioni in ventriculo, diſtributioni, ac nutritioni, ſunt noxiæ. Acidæ certe, etiamſi exactam in ipſa vite maturitatem adeptæ, ſuſpendantur, ne ſic quidem dulceſcunt: auſterarum autem quædam, ſi ſuſpenſæ diutius fuerint, dulciores redduntur: acerbę vero, vt, acidę, etiam ſi ſupenſæ fuerint diutius mutationem in dulcius nunq̄ poterunt aſſequi: quocirca ipſarum eſus perpetuo eſt cauendus. † Omnium quidem certe vſus (ſi quis moderate ſumat) eſt tutiſſimus, cū vuæ natura fuerint carnoſæ, ac maturę: quæ vero nullam auſteram qualitatem, vel acidam præ ſe ferunt, ſiue in vite ſummam maturitatem obtinuerunt, ſiue quod maturitati deerat, ex conſequenti ſuſpenſione ſint

C adeptæ, eas humidas, affatim ventris deijciendi gratia licet ingerere. Quidam autem in eundem vſum, muſtum quoq;, id q; dulciſſimum, bibunt, id enim maxime ſubducit: quod vero ab vuis auſteris aut acidis eſt expreſſum, ad omnia eſt peſſimū. Equidem nominibus ſic ſum vſus, quemadmodum homines huius ſeculi vtuntur, ſatius eſſe ratus, res dilucide docere, quàm vetere lingua Atticorum vti. Quibus vero antiquius id, doctrinæ perſpicuitate fuerit, vuarum partes ſolidas, quæ muſto expreſſo ſuperſunt, βρύτια appellant: ϛέμφυλα autem, oliuarum, cum oleum fuerit expreſſum: quod vero craſſum in vuis ſubſidet, vulgus Atticorum τρύγα id eſt fæcem, nominat: proinde nulla apud eos in vocibus eſt homonymia, vt apud alios homines, qui βρύτια etiam τρύγα nuncupant. Quin & tertia quædam huius nominis τρυγός, eſt ſignificatio, Græcis huius memoriæ vſitata: nam vinaceorum dilutum, τρύγα vocitant: quod rurſus ab Atticis δευτερία, à noſtratibus ϛεμφυλίτις id eſt Lora, appellatur. Coniectis nanque in parua dolia vinaceis tantum aquæ ſuperaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod vbi ſatis factum videtur, in dolij fundo foramen aperiunt, vt dilutum effluat: id q; pro vino bibunt. Perſpicuum autem eſt, quòd pro vinaceorum copia aquam, experientia docti, affundunt: quo videlicet lora neque aquoſior ſit, neq; meracior. Deinde rurſum aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis affundunt ita, vt id

D quoque in potu ſit tolerabile: quod quidam Attici proprie, non vt prius, δευτερίαν nominari volūt. Vtraq; lora capiti dolorem affert, niſi quis dilutiores ipſas bibat, ſed prior magis caput ferit. Commodum autem huic potui id ineſt, quòd ocyus per vrinas reddatur: qua in re magnum eſt pro varia vuarum (ex quibus ſunt vinacei) ſpecie diſcrimen. Quandoquidem, ſi dulces fuerint, potus multo erit ſuauior citius q; per vrinas reddetur: ſin vero acerbæ aut acidæ fuerint, inſuauior longe ac minus ciens vrinas. Id autem dilutum valentius multo fit ac vinoſius, cum τρὺξ id eſt vinaceus, ad ver aut æſtatem fuerit aſſeruatus. Hyeme vero ſi quis vtatur, vt caput minus ferit, ſic & per vrinas minus ſecedit.

† Omniū quidē certe vſus (ſi quis moderate ſumat) ē tutiſſimus, cū vuæ natura fuerint carnoſæ ac maturæ, ſiue in vite ſūmā maturitatē obtinuerīt, ſiue quod maturitati deerat, ex ſuſpenſione ſint adeptæ. Poſt pēſiles aūt, eas q̄ nullā auſterā vel acidam qualitatem præſeſerunt, affatim ventris deyciēdi gratia licet ingerere.

De Vuis Paſsis. CAP. 10.

VVæ paſſæ cum alijs vuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ vero ex dulci & auſtera qualitate ſunt miſtæ: quanq̄ dulces non nihil quoq; auſteræ qualitatis habent: & auſteræ, dulcedinis. Cæterum, vt dulces temperamento ſunt calidiore, ita auſterę frigidiore. Ad hoc auſteræ ſtomachum roborant, & ventrem conſtipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipſas conſtitutionem dulces obtinent, vt quę nec ſtomachum diſſoluant, nec aluum ſubducant. Dulcibus tamen vt vis quædam ſemper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus

quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes,quæ os ventriculi infestant (quod & stoma- E
chum appellamus) obtundunt. Perspicuum enim est,ꝙ mordicationes maiores valentiora postu
lant remedia: inter passas autem præstantiores sunt,quæ tum pingues sunt, tum corticem habent
tenuem. Nõ nulli autem,& recte sanè,è dulcibus grandibus q; (quales sunt Scybelitides) prius,
q̃ mandant,semina eximunt: quę & ipsę inueteratæ,cutim duram crassam q; habent: eas q; prius
in aqua coguntur macerare, nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his cō-
trariæ,solidæ & crassæ,quæ nullum prorsus semen habent: crescũt hę in Cilicia, colore subflauo:
In Pamphylia autem Scybeliticæ,& colore nigrę, quæ, vt dixi, sunt maximę: minimæ autem in
Cilicia,fuluę proueniunt. Alię præter has in Cilicia nascuntur, colore nigro, magnitudine me-
diæ: quemadmodum & apud alias plerasq; gentes,potissimum in Lybia. In Asia autē variæ pas-
sarum species,mediocri magnitudine proueniunt: etenim quædam subflauæ,aliæ nigræ,aliæ dul-
ces,& aliæ subausterę,cernuntur. Porrò in frigidis regionibus ne vuę quidem ipsę maturari ex-
quisite queunt, nedum passarum quæpiam: quapropter resinam vinis immittunt, ne celeriter
acescant. Porrò,quemadmodum passarum differẽtia,quæ à colore sumitur,nihil ad passarum fa-
cultatem confert,ita nec magnitudo: sola autē qualitatis, quæ gustui inest, differentia potest oīa:
cui soli intentus,inuenies (vt ante diximus) & in quibus,& quo tempore vti conueniat. Alimen F
tũ ex passis tale qualitate in corpus distribuitur,qualis ipsarum natura fuerit: dulce ex dulcibus,au
sterum ex austeris,mistum ex ijs,quæ vtriusque qualitatis sunt participes: quantitate vero copio-
sius ex pinguibus ac dulcibus: parcius ex austeris & macris. Quòd si passarum pinguium ac dul-
cium,à quibus semina fuerint exempta,parem molem cum pari vuarum mole contuleris, passas
valentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè,vt minus,q̃ caricę,subducant abstergeant q;,ma-
gis tamen,quàm illæ,stomachum "iuuant. A.l.2.t.2. cap. 726.fol.175.b

De Sycaminis,quæ & Mora appellant. CAP. II.

NOn hæc Attici sermonis affectatoribus scribimus (fortasse enim ne legere quidem ipsa di-
gnarentur,corporis simul & animi sanitatem pro nihilo ducentes) {sed medicis quidem,
qui de Atticismo non magnopere laborant: tum autem & alijs, qui, vt animalia ratione prædi-
ta,honorem gloriam diuitias & authoritatem inter ciues, corporis & animi valetudini postpo-
nunt.} Certo enim scio hos linguam Atticorum nihilo pluris, quàm cętærorum hominum,æsti
mare: corporis vero sanitatem præstantius quiddam ducere ac dignius ei homini, qui viuere se-
cundum naturam studuerit. Cum igitur intelligam sermonem simpliciorem ijs esse vtiliorem,
nominibus vtar,quæ ipsi intelligant,etiam si vetustis Græcis non sint consueta. Mororum igi- G
tur nomen vulgo est cognitum, si non alia de causa, saltem ob medicamentum στοματικὸν id est
ori gratum, quod διὰ μόρων appellatur, quod eorum succum recipit. Quosdam autem ex fru-
ctibus autumnalibus, quos deinceps recensebimus,pleriq; homines ignorant, quo nomine ante
annos sexcentos ab Atheniensibus fuerint appellati. Animaduertunt enim huius tempestatis
Athenienses,fructus omnes non alio nomine appellare, quàm quo reliqui Græci appellant: sed
& mora ipsa sycamina nihilo minus, quàm mora, nominare, item persica, nuces, præcocia, ac in
summa,reliqua omnia pro aliorum Græcorum consuetudine. Neq; enim detrimenti quidquam
ipsis ex vetustarum appellationũ ignoratione accidet, si facultates ipsorum exploratas habuerint.
Satius enim fuerit scire,ex ijs cibis,qui ad excretionē incitant,posteriores quidem sumendos,qui
tarde permeant: omnium autem primos,qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen,
si in ventriculo morentur diutius: quàm ipsorũ nomenclaturas nosse. Non tamen omnino igno
rare homines mihi videntur, qui ordo in ijs, quæ mandunt, sibi sit seruandus: quandoquidem
ipsos videas in plurimis cibarijs eum seruare. Præsumunt enim radiculas, oliuas, & fœnum grę-
cum ex garo: post hæc, maluas, betam, & alia id genus olera cum oleo & garo. Etenim, si vel tan
tillum mentis habeant, diuturna experientia docet eos facultates eorum, quæ quotidie cibi gra- H
tia sibi prępararant: quorum vero multo interuallo vsus atque experientia incidit, ea soli homi-
nes solertes obseruant,ac memoriæ mandant. Sycamina igitur celerrime pertranseunt, cibis q;
alijs præeunt,si in ventriculum purum inciderint,& sumpta primis epulis fuerint. Quòd si sum-
pta post alios cibos fuerint, aut etiam prauum succum in ventriculo offenderint, celerrime vnà
cum alijs cibis corrumpuntur nouo quodam corruptionis genere, & quod verbis explicari ne-
queat,vt in cucurbitis accidit. Omnia enim hæc,si modo celeriter incorrupta subsederint, cibis fu
gacibus minus sunt noxia: sin minus, corrumpuntur non aliter, quàm pepones: quanquam hi
quoq;,si celeriter subducantur,nullam magnam noxam afferunt. Tempus autem vtendi, vt pe-
ponibus,ita & moris est,cum corpus ventriculi squallore ęstuat, quo tempore necesse quodam-
modo est hepati quoq; idem accidere. Cucurbitæ quidem & cucumeri tum maturo, tum ante
maturitatem, ad hæc & melopeponi,nulla adstringens qualitas inest: sycaminis vero, & potissi-
mum cum non dum admodum maturuerint,qualitas eiusmodi conspicue inest: immaturioribus
autem inest simul & acida. Proinde non nulli ab arbore ipsa detrahentes ac siccantes reponunt,
medicamentũ "ad dysenteriæ,ac diuturnæ diarrhœę curationem,vtile sibi futurũ. At nunc nobis A.l.2.t.2. cap. 491.fol.150.b
non est propositũ medicamentorum facultates exponere. Rursus igitur ea repetamus,quę syca-
mina

A mina ipsa,vt alimentum,possunt agere. Quod quidem celeriter subducantur,dictum nobis prius fuit: quod eis accidit forte propter solam substantiæ humiditatem ac lubricitatem: forte etiam propter admistam qualitatem quandam acriorem,quæ deiectioni excitandæ satis esse possit: quandoquidem qualitas adstringens,non modo ad subductionem nihil confert,verum etiam suapte natura ventrem constipat.Didicisti autem ex commentarijs de simplicium medicamentorum facultate pleraq; esse corpora,quæ facultates habeant contrarias.Coniector igitur mora exiguam in se ipsis habere facultatem eiusmodi,qualis magna medicamentis purgantibus inest: cuius beneficio non modo facile secedunt,sed corrumpuntur etiam,si diu in ventre manserint.Quod si corrupta (vt dixi) non fuerint, omnino quidem humectant,non tamen omnino refrigerant, nisi sumpta fuerint frigida. Alimentum autem corpori præbent minimum, quo modo pepones: non tamen, vt ij, vomitum excitant,neq; stomachum lædunt.

De Cerasiis. CAP. 12.

EX Cerasiis quædam sunt,quæ moris sunt similia,cuiusmodi sunt ea,quæ minimam habent adstrictionem: alia ruborum fructui,vt ea,quæ euidentius adstringunt: quædã autem sunt, quę vel valentius ijs adstringant. Proinde memoratæ cuiusq; speciei facultatem, ex ijs, quæ de sycami-
B nis & rubi fructibus diximus,potes colligere.

De Rubi Fructibus. CAP. 13.

RVborum fructum homines apud nos βάτινον appellãt,quemadmodum mora & sycamina: vtroq; enim modo ipsa nominant. Sunt autẽ βάτινα,q̃ mora,magis adstringẽtia: &, siquis largius ijs vescatur,capitis dolorem sentiet: alij vero & stomacho anguntur. Proinde fructũ hunc abluamus,oportet, prius,q̃ mãdere ipsum aggrediamur: qđ maxime in sycaminis quoq; est faciẽdum. Non tamen ventrem subducunt,sed potius cohibent: &, siquis immatura ipsa prius siccata reposuerit,multo etiam magis cohibebunt. Omnia tamen medicamenta, quæ ex mororum succo parantur,si facta ex ijs quoq; fuerint, facultatem habebunt efficaciorem.

De Fructibus Canirubi. CAP. 14.

FRuctus canirubi multo magis,quàm ruborum,adstringit: ob eam q; causam ventrem magis cohibet. Vescuntur autem ipso frequenter rustici,exiguum alimentum corpori suggerente: vocant q; κυνόσβατον id est canirubum.

De Fructibus Iuniperi. CAP. 15.

A.l.2. t.2. cap. 359. fol. 137.c C FRuctus "iuniperi,qui ἀρκευθὶς dicitur,acris est admodum cũ exigua dulcedine,& minori pręterea adstrictione: habet autẽ & aromaticõ quiddam. Perspicuum igitur est,q̃ calefacit quidem tum propter acrimoniam (demonstratum enim est acria omnia calefacere) tum autẽ maxime propter odorem ac gustum aromatibus adsimiles: omne enim ἄρωμα, calidum. Hepar autem & Renes purgat,& succos crassos ac lentos videlicet tenuat: vnde medicamẽtis salubribus admiscetur. Alimentum autem ex ipso exiguum corpori hominũ accedit.Quod siquis ipsum largius sumpserit,stomachum mordet,& caput calfacit,ob id q; ipsum nõ nunquam replet, doloribus q; infestat. Ventrem,nec proritat,nec cohibet: vrinas tamen mediocriter ciet.

De Fructibus Cedri. CAP. 16.

FRuctus cedri,qui κεδρὶς dicitur,colore quidem & figura fructui iuniperi est similis,subflauus enim est ac rotundus: dissidet autem ab eo acrimonia. Nec multum abest, quin fructus hic ex genere sit medicamentorum,cum nullum præbeat corpori alimentum,nisi quis aqua ipsum macerarit. Omnibus enim Acribus id est commune,vt soluta ipsorum acrimonia exiguum alimentũ corpori præbeant. Quin etiam cedrorum fructus,vt fructu iuniperi durior est ac siccior, ita profecto exilior,nihil,vt ille,habens aromaticon. Perspicuum autem est,q̃ & stomachum "valde mordicat,& capiti dolorem infert,nisi quis ipsum parcissime sumpserit.

A.l.2. t.2. cap. 160. fol. 119. b

D

De Nuce Pinea. CAP. 17.

A.l.2. t.2. cap. 301. fol. 132.d NVx "pinea boni ac crassi est succi, multum q; nutrit, non tamen facile coquitur. Appellant autem nunc Græci ipsum non κῶνον,sed στρόβιλον.

De Fructu Myrti. CAP. 18.

A.l.2. t.2. ca. 446. fol. 145.d GRæci "fructum hunc μύρτα nominant. Nutrit q; tenuiter æque,ac fructus iuniperi: facultatẽ tamen habet contrariam,quandoquidem valenter adstringit,& ob id ipsum aluum sistit. Nõ tamen pro ratione adstrictionis, frigidus facultate est, propterea, quod adstrictionem habet non solam,sed acrimonia etiam quadam admistam. Porrò Cibis omnibus,qui qualitatem medicamentosam habent vehementem,est commune, vt,cum eam qualitatem elixatione aut assatione, aut maceratione deposuerint,exiguum corpori dent alimentum, prius autem prorsus non nutriant: Id enim ipsum & Cępis & Porris accidit.

De Persicis. CAP. 19.

FRuctum hunc, siue mala persica, siue (vt Græcis nunc mos est) simpliciter persica appellare velis,siue aliud quoddam vetus nomen præter hæc vestigare,potes id per magnum ocium facere.Nunc autem discas (quod nominibus ipsis erit vtilius) quod scilicet ipsorum "succus & veluti caro facile corrumpitur,praua q; omnino est. Quocirca (quod quidam facere solent) non sunt

A.l.2. t.2. ca. 564. fol. 159. d

post

post alios cibos mandenda, corrumpuntur enim in superficie natantia: sed in omnibus, quæ pra- E
ui quidem sunt succi, verum humida sunt ac lubrica, & quæ subduci facile queant, id communiter
tenendum, ea ob id ipsum ante alios cibos esse sumenda. Ita. n. fiet, vt & citius subducantur, & alijs
cibis viam muniant: quæ, si sumpta postrema fuerint, vna secum alia quoq; corrumpent.

De Armeniacis ac Præcocibus. CAP. 20.

HÆc quoq; ex genere sunt persicorum, bonitate non nihil illa superantia: neq; enim in ven- A. l. 2. t. 2. cap. 143. fol. 116. h
triculo, vt illa, corrumpuntur, neq; acescunt. Vulgo autem suauiora apparent: vnde etiã sto
macho sunt gratiora (cætera enim illis sunt similia) suauibus autem omnibus id inest: quemadmo
dum insuauibus, vt ventriculum resupinent ac subuertant, & ad vomendum incitent, cupientem
quàm celerrime, quod infestat, abijcere: id quod facit pro momẽto eorum, quæ infestãt: quæ enim
vergunt deorsum, ea ipsa expellit: quæ vero supernatant, per vomitus eijcit. Idem facit, & cũ suc-
ci praui ex toto corpore in sese defluunt: etenim, qui ex ijs in partem ventriculi superiorem con-
fluunt, vomitu vacuantur: qui vero in inferiorem, pariunt diarrhœam. Porrò, ꝙ fructus omnes
autumnales exigui sint alimenti, dictum id nobis prius fuit. Præcocia tamen, quæ vocant, arme-
niacis sunt præstantiora. Qui tamen præcocium nomen fugitant, vtraq; mala armeniaca appel-
lant: alij vero armenia, per quatuor syllabas, non quinque. F

De Malis, & Saporibus, qui in eis insunt. CAP. 21.

GEnus horum non est simplex, quo modo neq; pirorum, neque punicorum. Quædam enim
sunt, quæ saporem habent austerum: alia acidum, aut dulcem: non nulla etiam ex ijs mistum,
apparent q; & dulcia simul & adstringentia. Præterea alia quædã cum dulcedine manifestum ha-
bent acorem. Ad hæc, alia cum acore acerbitatem. Inuenias aũt interdum, & quæ hos tres sapo-
res simul habeãt euidentes adeo, vt acida appareant & dulcia, acerbitatis q; habeant non nihil.
Perspicuum autem est, ꝙ adstringens, austerum, & acerbum, tria hæc nomina saporis, qualitatem
vnicã significant. Quòd vero acerba quidem in eo ab austeris differant, ꝙ valentius adstringant,
(cõmune autem ipsorum genus est adstringens) ex quarto libro de simplicium pharmacorum fa
cultate didicisti, in quo de saporum substantia ac facultate tractauimus. Memor igitur illorũ scito
mala quidem, quæ adstringunt, succum habere frigidum ac terreum: quæ vero acida apparent, A. l. 2. t. 2. cap. 562. fol. 159. h
frigidum quidem, verum tenuium esse partium: mediȩ autem temperaturæ esse dulcia, quȩ tamen
ad calidius vergunt: quemadmodum, quæ omnis qualitatis sunt expertia, ac veluti aquosa, ad fri-
gidius inclinant. His igitur vteris pro vincenti in saporibus facultate, austeris quidem pomis, cũ
ventriculus vel propter calidam intemperiem, vel multam humiditatem fuerit imbecillus: acer- G
bis autem, cum duo hæc aucta admodum fuerint: acidis, quando succum crassum, qui non magno
pere frigidus sit, suspicaberis in ipso esse collectum: quandoquidem succus frigidus non acida, sed
acria postulat. Vtraque certe & acida & acria succos crassos incidunt: in eo tamen differunt, ꝙ hæc
quidem cum calfactione: illa autem cum refrigeratione id prȩstent. Perspicuum porrò ex ijs, quȩ
sæpe iam diximus, est, ꝙ adstringentia quidem, quantum in ipsis est, alui deiectiones semper cohi-
bent: acida vero, cum succum crassum in ventre inuenerint, ipsum incidũt, ac deorsum subducunt,
ob id q; deiectiones humectant: quòd si ventrem purum inuenerint, ipsum magis sistunt. Porrò
succus dulcis, cum sine acrimonia & crassitie, hoc est, cum solus planè fuerit, aptius, quantum in
ipso est, distribuitur: ꝙ si acrimoniam, aut crassitiem habuerit, facilius subducitur. Est autẽ & aliud
succi genus, non in pomis modo, verumetiã in alijs omnibus, quod aqueũ & qualitatis expers ap-
pellant, vt antea quoq; diximus: quod stomachum quidem minimum iuuat, in medio autem est
memoratarum facultatum, quemadmodum & aqua ipsa. Inest autem pomo eiusmodi id vitium,
ꝙ, cum ad mandendum ipsum aut voluptate aut vtilitate adducantur, quando neq; gustu iucun-
dum ipsum, neq;, quemadmodum adstringẽtia, robur ventri inducere, neq; fluentem ipsum siste-
re comperiunt, merito contemnunt: quemadmodum & apud nos quidem in multis Asiæ locis, H
suibus ipsum proijcimus, πλατανίσιον appellantes, ꝙ tenera platanorum folia gustu quodammo
do repræsentet. Cȩterum ab optimis etiã in toto genere malis, priusq̃ in arboribus maturuerint,
cauendum est: concoctu enim sunt difficilia, & frigida, tarde q; permeant, & praui sunt succi vt in-
terim omittam, ꝙ succum etiam habẽt frigidum, ac leuiter crassum. Quæ vero belle matura in hye
mem & ver proximum asseruãt, ea sæpe in morbis maximum afferunt præsidium, vel cataplasma-
tis modo cum farina admota, aut in calidis cineribus mediocriter assata, aut pulchre in aquæ bulliẽ
tis vaporibus percocta. Cæterum post cibum statim dare ipsa conueniet: non nunquam autem et
cum pane ad ventriculum & stomachum roborandum ijs, qui deiecta sunt appetẽtia, tarde q; con
coquunt: quiq; vomitu, diarrhœa, ac dysenteria infestantur. In hunc vsum acerba sunt apta: para-
ta enim, vt iamiam præcepi, mediocrem retinent adstrictionẽ, cum, si mediocriter austera fuissent,
in eiusmodi apparatu adstrictionem omnem deposuissent: ob id q; similia ijs euadunt, quæ ab ini
tio sunt aquea.

Qui Fiat, Vt Esus Pomorum aut pirorum Adstringentium, Ventrem quibusdam deijciat. CAP. 22.

CVm autem quosdam audiuissem, qui dicerent ventrem sibi ab esu adstringentium subduci,
satius esse putaui, quæ de eo ratione atque experientia sæpe cognouissem, hoc loco semel
fusius

A fusius explicare. Cum Protas rhetor quidam, ciuis noster narraret ventrem sibi post esum pomorum ac pirorum austerorum deijci, re intellecta atq; in ipso per experientiam comprobata, audacius postea in alijs id ipsum sum expertus. Rogaui.n. hominem, vt mecũ vel vnum diem viueret, vt scirem, quo tempore, & quàm multis vesceretur adstringentibus: ac primum hominem statim sum hortatus, vt more suo viueret, ne've vlla in re consuetam sibi victus rationem immutaret. Ipse autem, cum post balneum, paucula aqua præbibita, fœnum græcum, radiculã, & id genus alia (quæ ante alios cibos omnes fere sumere cõsueuerunt) similiter & ipse sumpsisset, vinum q; dulce, quantitate mediocri, adbibisset, comedit deinceps maluas cum oleo & garo & pauco vini: & post illa piscis quidpiam, suillæ, & auis. Deinde, cum secundo bibisset, pauco tempore intermisso sumpsit pira austera: postea deambulatum progressi, non multum deambulauimus, cum venter illi maiorem in modum est solutus. Quæ cum essem conspicatus, pactus sum amico, vt postridie, quæ ad suam victus rationem pertinerent, mihi committeret. Qui cum mihi prompte esset assensus, prima omnium, post balneum, pira exhibui: deinde alia deinceps, vt consueuerat: quibus peractis, non modo non vehementer, sed ne mediocriter quidem aluum deiecit. Mirabatur sanè (vt par est) rei euentum, causam q; eius à me sciscitabatur: cui ego hęc, quę nunc referam, exposui. Nam cum
B garum, inquam, vnà cum ijs, quæ cum eo sumpseras, aluum suapte natura subducat, id q; iam ante fecerit, adstringentia postremo loco sumpta ijs potissimum, qui stomachum habẽt imbecillum, deiectionis sunt causa, ventriculum roborantia, & ad expellendum deorsum, quæ in sese continet, incitantia: quod magis (inquam) fatebere, si cras prima omnium adstringentia sumpseris: secunda autem post illa, carnosa: omnium postrema, quæ cum oleo & garo mãduntur. Minime, inquit, repente enim vomerem, si maluas vltimas cum oleo & garo mãderem. Optime, inquam, respondisti: illa enim ventriculum subuertunt, & potissimum os ipsius, quod iam omnes stomachum vocare consueuerunt: adstringentia vero roborant, ac firmant: quo fit, vt, si quis alius succus ventriculum subuerterit (quod solet bilis pallida efficere, in quibus copiosior est aceruata) qui sic est affectus, si quod adstringentium gustarit, succum infestantẽ repente deorsum excernet. Deinde osten di ei iuuenem quendam, qui narrabat, cum paucis diebus ante, purgandi gratia, succum scammoniæ sumpsisset, & horis quinq; post sumptum medicamentum iam præterlapsis nulla secuta esset excretio, stomachum quidem sibi premi, ventriculum autem intumescere ac grauari cœpisse, quas ob res pallidum se attonitum q;, atq; animi incertum, symptomata, quibus infestabatur, mihi communicasse. Quo'nam igitur modo hominem sanauerim, audi, inquam, iuuenẽ ipsum. Tum pro-
C tinus præsentem ei exhibui, ac narrantem, vt ego imperarim sibi, exiguum quiddam mali adstringentis, aut punici, aut piri manderet: ipse autem simul atq; comedisset, malis statim fuerit liberatus copiosissima ac conferta ex ipsius ventre facta excretione. Scito igitur (dixi rhetori) tibi quoque idem contingere, cum propter ventriculi totius ac stomachi imbecillitatem, adstringentia postremo loco sumpseris. Tum ille, verissimum, inquit, est, quod dixisti: talis enim mihi natura est stomachus, facile q; à quibusuis subuertitur: ego vero post cibum studiosius austerum quidpiam esito, tunc, cum ipsum supinum admodum esse sentio, adeo, vt propè iam nauseet. Ex hac de rhetore narratione satis intelligere poteris ijs, qui stomachum habent imbecillum, ventrem deijci, cum postremis epulis adstringentium quidpiam sumpserint.

De Cydonijs & Struthiomelis, CAP. 23.

HIs pomis eximium quiddam, quod in alijs non inuenitur, inest. Nam præter q̃, ꝙ adstrictionem habent copiosiorem, succus etiã eorum diu durat ac permanet, si quis ipsum cum melle coctum asseruare velit: cum aliorum pomorum succus, si reponatur, acescat propterea, ꝙ multam habet humiditatem frigidã. Nos aũt & medicamentum, quod ex succo struthiomelorũ conficitur, quod q; ijs, qui deiectam habent appetentiam, est accommodatissimum, cum forte in loco conspi-
D cuo non esset positum, tandem post annos septem inuenimus, nihil in qualitate immutatum: crustam.n. in ore vasculi densam fecerat, cuiusmodi in melle sæpenumero & alijs quibusdã adcrescit: quam seruare incumbentem conueniet, si velis pharmacum aut mel diutissime citra mutationem seruare. Atq; id mihi obiter sit dictum: cuius autem rei gratia, medicamenti, quod longiore tempore mansit incorruptum, memini, denuo id resumam. Permanens est struthiorum malorum succus, quando paratus recte fuerit, quemadmodum & cydoniorum: verum hic minus est suauis, & maxime adstringens: quocirca ad ventriculi admodum exoluti robur vti eo aliquando possumus. In Iberia autem edulium componunt, quod μηλοπλακοῦντα appellant, quod adeo durat, vt patinę recentes ipso refertæ Romam afferantur. Componitur autem ex melle & carne lęuigata, cocta cũ melle. Nostrum vero medicamentum, quod ijs, qui deiectam habent appetentiam, comparatur, non ex melle solo & malorum succo, sed piperis albi habet quidpiam & zingiberis & aceti, Non tamen iam plura de eo verba facere conuenit, cum alibi de eo, absolute tractauerimus.

De Piris & Punicis, CAP. 24.

QVæ de malis diximus, si ad pira & punica trãstuleris, nihil erit, quod nos de ipsis nouum dicere oporteat. Etenim in his quoque alia sunt austera tantum, vel acerba: alia acida: alia dulcia: alia ex horum mistione composita: & alia, quæ nullã penitus huiuscemodi qua-

litatem

litatem habent exuperantem: quo fit, vt, cum aquea sint ac hebetia, omnis facultatis roborãdi sint E expertia. Pirorum igitur vsus pomorum vsui omnino est similis. Punica vero cætera quidem sunt similia, in eo tamen discrepant, quòd nunquam cum farina macerata assentur, neque in aqua aut vapore elixentur. Succum autem habent piris et pomis copiosiorem, & præterea gustu suauiorem eo, qui est in illis, succo. Sunt autem interdũ prædictis duobus fructibus vtiliora, tum ad alios affectus, tum ad eum, cuius Hippocrates libro secundo de morbis populariter grassantibus meminit, his verbis: ‖ Mulier cardialgia torquebatur, nec prius malum est sedatum, quàm polenta ″succo punici aspersa, semel in die vteretur, reliquis cibis abstinens: neque amplius vomitu reijciebat, qualia Cherion Charitonis filius. Perspicuum certe est, quòd vitioso humore partes ad os ventriculi (quod certe καρδίαν etiam appellant) attinentes imbuente, mulier erat nauseabunda, cardialgia'q; torquebatur. Nam verbum καρδιώσσειν nil aliud significat, quàm symptoma, quod mordicationi stomachi succedit. Hunc certe humorem polenta quidem exiccauit: succus autem punici cum ea sumptus ventriculum roborauit adeo, vt humorem in tunicis ipsis contentum expellere potuerit. Punica quidem quàm minimum corpori præbent alimentum, vt ipsis nunquam ceu alimento, sed tantum vt medicamento, egeamus: Pira vero, & potissimum, quæ magna sunt (vocant autem ipsa apud nos fœminino genere μέναττας) aliquantum nutriunt. Proinde in tenues or F bes ipsa secantes, & postea exiccantes reponunt: quę elixa, vice ciborum parum nutrientium, hyeme & vere, cum fames est, mandunt. Attici quidem priorem syllabam ῥοιῶν scribunt sine ἰῶτα, Iones vero cum ἰῶτα: verum id nihil ad hominum vitam affert commodi: quemadmodum neq; in ὄων id est sorbis, quæ Græci quidem omnes huius nostrę memorię sic nominant: Attici autem cũ υ pronunciare ipsa non permittunt. Speculationem igitur de nominibus, illis relinquentes, de facultate ipsius fructus disputabimus.

De Mespilis, & Sorbis. CAP. 25.

QVæ de prædictis diximus, eadem de his quoq; sunt dicenda. Ambo ″enim adstringunt: verum mespila multo valentius, quàm sorba: proinde ventri fluenti cibus est vtilissimus. Sorba tamen in cibo ipsis sunt suauiora: omnino enim nihil habẽt adstringens ęque, ac mespila, sed ipsorum succus est austerus sine vlla acerbitate. Liquet autẽ, quod omnibus huiuscemodi parce est vescendum, non autem affluenter, vt vuis ac ficubus: nullo enim ipsorum, vt alimento, sed vt medicamento potius, indigemus. Hæc tibi sunt vtiliora, quàm scire priorem syllabam nominis ὄων à veteribus Atheniensibus per literam o tantum scribi & pronunciari.

De Fructu Palmæ. CAP. 26. G

FRuctium palmæ siue glandes appellare velis, siue palmas, eodem cum tota arbore nomine (vt iam Græcis omnibus mos est) neutro modo aut incommodaueris, aut ipsius facultatis cognitionem promoueris. Non parua autem in ipsis est differentia: quædã enim sunt siccæ & adstringentes, vt Ægyptiæ: aliæ molles & humidæ & dulces, vt quæ καρυωταὶ appellantur: pręstãtissimę autem hæ in Syria palestina nascuntur in Hierichonte. Reliquę omnes palmę inter dicta duo genera sunt mediæ. Difficiles autem sunt cõcoctu, capiti'q; dolorem inferunt: quarum alię quidem magis, alię minus sunt humidę ac dulces, siccę atque adstringentes. Verum constitutis extremis iam omne, quod in medio est, facillime deprehendes. Nulla certe ex ipsis est, quæ non dulcedinem quandam & adstrictionem habeat: siquidem καρυωταὶ, exiguę adstrinctionis: Thebaicæ, obscurę dulcedinis sunt participes: At succum quidem dulcem, nutrire: austerum autem, gratum esse stomacho, & ventrem sistere ostendimus. Palmę autem, si largius sumantur, omnes concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem afferunt: quædam autem & morsus cuiusdam sensum ori ventriculi inducunt, quod medici stomachum appellant. Succus autem, qui ab ipsis in corpus distribuitur, crassus quidem omnino est: habet aũt & lẽtoris quidpiã, cũ palma ipsa pinguis fuerit, sicuti καρυωτὴ: cũ aũt dulcedo tali succo mista fuerit, celerrime quidem hepar ab ipsa obstruitur: læditur aũt maxi- H me ab ipsorum esu, quando aut inflammatione, aut scirrho obsidetur: post hepar autem, et lien obstruitur ac læditur. Multo autem maxime palmæ virides, si paulo largius sumantur, ad omnia sunt noxię. Perspicuum porrò est, quòd dulces quidem succum habent calidiorem: astringentes autem frigidiorem. Quin & palmæ virides, quemadmodum & ficus, flatus gignũt: nam palmæ virides eandem habent ad alias palmas proportionem, quam ficus habent ad caricas. In regionibus autem non admodum calidis palmæ non perfecte maturescunt adeo, vt reponi queant: quo fit, vt, cũ homines cogantur ipsis viridibus vesci, crudis succis impleantur, rigoribus'q;, qui ægre calefiant, & hepatis obstructionibus prehendantur.

De Oliuis. CAP. 27.

PErexiguum quidem & ipsæ corpori prębent alimentum, & potissimum caducæ, quas vulgo fere cum pane: sine pane autem mandunt cum garo ante alios cibos, ventris subducendi gratia, quas ἁλμάδας & κολυμβάδας appellant. Porrò, quemadmodum caducæ pinguedinis habent plurimum, ita hæ succum adstringentem: proinde stomachum ″roborant, & appetentiã excitant. Aptę autem ad hanc rem sunt, quæ cum aceto reponuntur: quas artis obsonatricis periti varie pręparant: Cuius artis nolim medicum omnino esse ignarũ, nam, quod suauius est, facilius ijs,

quę

2 Epid. sect. 2ª principium.

A. l. 3. f. 13. t. 5. c. 16. fol. 306. a

A. l. 2. t. 2. cap. 315. fol. 133. f

A. l. 3. f. 13. t. 5. c. 8. fol. 294. g

A quæ ex æquo ſunt ſalubria, concoquitur: verum non eſt nunc dicendi locus, neque de obſonatricis ſpeculationis peritia, neque de arte ipſa: alius enim locus ipſis eſt proprius.

De Nucibus. CAP. 28.

QVidam nuces regias appellant eas, quæ nunc nuces ab omnibus nominantur. Sunt & aliæ quædam, quæ λεπτοκάρυα appellantur, prædictis multo minores, quas nõ nulli ποντικὰ i. põticas, ſeu auellanas vocitant. Multus autem ambarum eſt vſus. Alimentum corpori præbent exiguum, copioſius tamen pontica nuncupata, q̃ nux regia, ꝙ ipſius ſubſtantia ſit coactior ac minus oleoſa: regiæ autem laxior eſt, continet q; in ſe ipſa plus pinguitudinis. Habet tamen & adſtringentis qualitatis non exiguum, quæ tandem procedente tpe marceſcit, tota ipſius ſubſtantia in ſuccum pinguem tranſmutata adeo, vt cibo prorſus ſit inepta, ꝙ ſua pinguitudine, oleo veteri
A.l. 2. t.2.cap. 494.fol. 150.d aſſimilis appareat. Cæterum, quæ "viridis adhuc eſt ac humida, neq; adſtringentis qualitatis neq; oleoſæ cõſpicue eſt particeps, ſed magis quodammodo eſt ἄποια i. qualitatis expers: quod ſaporis genus aqueũ (vt dixi) vocare conſueuimus. Coquitur tñ hæc nux facilius, q̃ pontica: ſtomacho q; eſt gratior, & multo magis, quando cum caricis manditur. Traditum autem à pleriſque medicis eſt hominem à pharmacis lethalibus nihil magnopere læſum iri, ſi vtraſq; has ante alios cibos cũ B ruta ſumpſerit. Liquet præterea, ꝙ humida quidem apta ad deiectionem eſt: ſicca vero minus. Plerique autem ventris ſubducendi gratia cum garo etiam ipſam præſumunt: in quem vſum viridis eſt accommodatior, vt quę adſtringentis qualitatis minus ſit particeps. Quin & ſiccarum quoq;, ſi prius (quod non nulli faciunt) in aqua fuerint maceratæ, facultas viridibus eſt aſſimilis.

De Amygdalis. CAP. 29.

A.l.2.t. 2. cap. 57.fol.104.g.h AMygdalę "nihil prorſus habent facultatis adſtringentis: ſola enim tenuandi facultas ac detergendi in eis præpollet, qua tum viſcera purgãt, tum humores è pulmonibus ac thorace, ſputis expectorant. Quædam autem ipſarum facultatem habent ſuccos craſſos ac lentos incidendi adeo exuperantem, vt mandi præ amarore nequeant: oleoſæ tamen ac pinguis qualitatis, vt nuces, ſunt participes: cuius cauſa & ipſæ procedente tempore fiunt, vt illæ, oleoſæ: minor tamen eis ineſt hæc qualitas, q̃ in nucibus, quo fit, vt tardius q̃ nuces, oleoſæ fieri cernãtur. Ex his ſanè intelligi poteſt, ꝙ neque ventri ſubducendo conferunt, neque corpus multum nutriunt. Quæ vero qualitatem amaram habent præpollẽtem, eæ ad pus & ſuccos craſſos ac lentos ex thorace & pulmonibus expuendos plurimum conferunt. Eorum vero, qui nullam artem ad vitam vtilem excoluerunt, ſed ſe ipſos appellant Atticos, alij fructum hunc genere fœminino amygdalas enunciari oportere C contendunt: alij neutro amygdala: ne id ipſum quidem, de quo tantopere contendunt, intelligentes, vtroque nomine apud viros Atticos ſcriptum eſſe.

De Piſtacijs. CAP. 30.

A.l. 2.t.2. cap. 269. fol. 129.c HÆc quidem ad magnam Alexandriã proueniunt, ſed multo vberiora in Berrhœa vrbe Syriæ: parum quidem nutrientia, verum ad "hepar roborandum, & ſuccos in ipſius vijs infarctos purgandos vtilia: qualitatem enim habent aromaticam, ſubamarã, & ſubaſtringentem. Scio autem & alia huiuſcemodi pleraque hepati eſſe vtiliſſima, quemadmodum in opere de ſimplicibus medicamentis eſt demonſtratum. Porrò non auſim affirmare vllam ex ipſis ſtomacho accedere vtilitatem aut lęſionem inſignem: quemadmodum neq; quòd aluum deijciant, aut ſiſtant.

De Prunis. CAP. 31.

RAro inuenias hunc fructum auſterum, aut acidum, aut in ſumma inſuauitatem aliquam habere, cum maturus exactè fuerit: prius enim, quã pruna eò maturitatis peruenerint, omnia
A.l. 2.t. 2. cap. 532.fol.155. d propemodum aut acorem, aut acerbitatem, alia amarorem reprębentant. Corpori "itaque ex hoc fructu minimum alimenti accedit: vtilis tamen eſt ijs, quibus propoſitum eſt ventrem mediocriter humectare ac refrigerare: ipſum autem non aliter, q̃ prędictorum quędam, ſubducit tum humi D ditate ſua, tum lentore. Siccatus vero & ipſe poteſt eſſe vſui, quemadmodum & ficus. Fama eſt ea pruna omnium eſſe præſtantiſſima, quę in Damaſco vrbe Syrię naſcuntur: ſecunda autem poſt illa eſſe, quæ in ea regione, quam Iberiam ac Hiſpaniam nominant, proueniunt: verum hęc quidem nihil adſtrictionis prę ſe ferunt, non nulla verò Damaſcenorum vel plurimum. Optima autẽ inter ipſa ſunt, quæ cum mediocri adſtrictione magna ſunt & laxa: quę autem exigua ſunt & dura & acerba, praua ſunt, tum ſi eſum ſpectes, tum ſi alui deiectionem, quę maxime ſequitur ea, quę ex Iberia afferuntur. Cocta autem in melicrato, in quo pluſculum ſit mellis, aluum admodum deijciunt, etiam ſi quis ſola ipſa ſumpſerit, & multo magis, ſi poſt ipſa melicratum ſorpſerit. Perſpicuum autem eſt, quòd ad aluum deijciendam confert poſt ſumpta ipſa vinum dulce adhibere, temporis q; aliquid interponere, non autem ſtatim poſt prandere. Atque etiam id omnibus, quę aluum deijciunt, commune memoria eſt tenendum, quemadmodum & alia, quę pluribus ſpeciebus ſunt communia, ne de ijſdem ſępe audire poſtules.

De Fructu, quem Serica appellant. CAP. 32.

A.l. 2.t.2. cap. 360. fol. 137. d NE hęc quidem auſim affirmare, quidquam ad ſanitatis tutelam, aut morborum profligationem, pertinere. Mulierum.n. atq; infantium effrenatorum eſt edulium. Quod exigui "eſt alimenti ac concoctu difficilis: &, pręter q̃ ꝙ ſtomachum non iuuat, paucũ ẽt alimẽti corpi exhibet.

De Ceratijs

De Ceratijs, id est Siliquis. CAP. 33. E

CEratia, quorum tertia syllaba per litteram t & scribitur & pronunciatur, nihil habet cum cerasijs per s scriptis, similitudinis. Est autem praui succi edulium ac lignosum: quam rem necessario sequitur, vt concoctu sit difficile: nihil enim, quod lignosum est, facile coquitur. Quin etiam incommodum id ipsis inest haudquaquam aspernandum, quod non celeriter deijciantur. Proinde "satius est à regionibus orientalibus, in quibus nascitur, ad nos non importari. A.l.2. t. 2. ca. 193. fol. 121. e

De Cappare. CAP. 34.

CApparis planta est fruticosa, plurima in Cypro proueniens. Facultas aũt ipsi inest tenuium admodum partium: quo fit, vt, quemadmodum & alia omnia, quæ tenuiũ sunt partiũ, "minimũ alimenti in corpus eorũ, qui ipsis vescuntur, distribuat. Vtimur aũt fructu huius plantę magis vt medicamento, q̃ vt alimento. Sale ẽt conspersus ad nos importatur propterea, ꝙ putrescit, si solus reponatur. Perspicuũ sanè est, ꝙ capparis adhuc viridis quidem prius q̃ saliatur, plus habet alimenti, ex salitura aũt amittit q̃plurimum, omni q; alimento, nisi sal eluatur, prorsus quidem destituitur: aluũ tñ subducit. Quòd si abluatur, & quoad facultatẽ oẽm ex sale deposuerit, maceretur, minimi quidem alimenti fiet edulium: erit tñ ceu obsonium ac medicamentum ad appetentiam, quæ collapsa fuerit, excitandam accõmodatum: præterea ad pituitam, quæ in ventre habetur, detergendam ac subducendam, expurgãdas q; lienis & hepatis obstructiones. Vti aũt ad eas res oportet ante alios oẽs cibos ex oxymelite vel oxelæo. Huius etiam plantæ teneros surculos non aliter, q̃ terebinthi, mandunt, virides adhuc, vt huius, in aceto simul & muria aut aceto solo condentes. A.l. 2. t. 2. ca. 138. fol. 115. e F

De Sycomoris. CAP. 35.

PLantam sycomori vidi in Alexãdria vnà cum fructu, paruæ ficui albæ adsimilẽ. Is fructus nullam habet acrimoniam: exiguæ tñ dulcedinis est particeps, est q; facultate, vt mora, humidior quodãmodo, ac frigidior. Quin potius in medio mororum ac ficuũ iure quis ipsum collocarit, inde q; nomen ipsi arbitror esse positũ: ridiculi.n. sunt, qui fructũ hunc ob id aiunt sycomora fuisse nominatum, ꝙ paruis ficubus sit adsimilis. Ipsius autem generatio ab alijs arborum fructibus quodammodo est diuersa: non.n. ex surculis ac germinibus, sed ex ipsis ramis ac stipitibus enascitur.

De Persio. CAP. 36.

HAnc "etiam plantam vidi in Alexandria, ex magnis q; & ipsa est arboribus. Narrãt autem fructum huius apud Persas adeo esse noxium, vt, qui ipsum comederint, interimat: qui tamen, si in Ægyptum transferatur, fit esculentus, manditur q; non aliter, quàm pira & mala: quibus etiam magnitudine conuenit. A.l. 2. t. 2. ca. 22. fol. 101. b G

De Citrio. CAP. 37.

ID quoq; malum Medicum appellant, qui id agunt, vt quæ loquuntur, nemo intelligat, quãuis inter virtutes orationis perspicuitatem numerent. Satius autem fuisset, quàm'nam partes citrij habeant facultatem, & quod'nam commodum ex ipso hominibus accedat, inuestigasse, quã anxie huiuscemodi inquirere. Quam ego nũc vestigationem ingrediar, dicam q; huius fructus "tres esse partes, acidam, quæ in medio ipsius sita est: tum autem fructus ipsius velut carnẽ, quæ medium ipsum ambit: & tertiam, quæ est tegumentum extrinsecus circundatum, quod suaueolens est & aromaticum, non odore modo, verum etiam gustu. Iure igitur concoctu est difficile, vt quod durum est ac callosum. Quòd si quis ipso, vt medicamento, vtatur, coctioni non nihil conferet, quo modo & alia omnia, quæ acrem habent qualitatem. Eadem autem ratione, si sumptum parce fuerit, stomacho robur inducit: proinde ipsum comminuentes, succum q; {totum} exprimentes, solent medicamentis immiscere, † quæ per os sumuntur, } quæq; ventrem deijciunt, aut totum corpus purgant. Parte autem fructus acida & non vesca, qua semen continetur, cum ad alia quędam vtuntur: tum sæpe, in acetum imbecillum conijciunt quò ipsum reddant acrius. Pars autem inter duas iam dictas media, quę sanè corpus etiam nutrit, quæ q; neq; acidam, neq; acrem habet qualitatem, propter duritiem concoctu est difficilis. Ob eam causam omnes ipsam mandunt cum aceto & garo, vt saporis hebetudinem acuant: fortasse autem, quòd experientia didicerunt, aut à medicis acceperunt, ipsam coqui facilius, si mansa eo modo fuerit. A.l. 2. t. 2. ca. 116. g. h H

† καταποτοῖς.

De Fructibus Plantarum Agrestium, inter quos sunt Quercuum Glandes. CAP. 38.

OMnibus hominibus mos est eas plantas vocare agrestes, quæ sine vlla agricolæ industria in agro proueniunt. Siquidem & vites appellant agrestes, quas nullus vinitor procurat, ipsas ablaqueans, aut circunfodiens, aut pullulantia germina extirpans, aut eiusmodi aliquid satagens. Ex quo plantarum genere est fagus, quercus, ilex, cornus, comarus, & aliæ id genus arbores: quemadmodum & frutices quidam, vt rubus, canirubus, acherdus, pirus, & prunus syluestris, quam πρῦμνον apud nos appellant, & qui frutex ἐτιμηλίδας fert. Appellatur autem is fructus in Italia vnedo, stomacho q; nocet, & capiti dolorẽ affert, acerbus q; est admodum cum exigua quadam dulcedine. Cornis quidem, & caniubi fructu, & glandibus, & μεμηκύλοις (sic autem comari fructus appellatur) rustici passim vescuntur: reliquarum vero arborum aut fruticũ fructibus non admodum vtuntur. Cum tamen fames regionem nostram aliquando inuasisset, esset q; magnus glandium ac mespilorum prouentus, rustici in fossis ipsa condentes, hyeme tota & vere primo, pro

A pro frumentaceis edulijs ſunt vſi. Prius autem glandes huiuſcemodi,ſuibus erãt pabulum : Tunc
vero,cum eos hyeme nutrire,vt ante conſueuerant,non poſſent,initio quidem mactantes ipſis in
cibo ſunt vſi : poſt autem apertis foſſis,glandibus veſci cœperunt,varie ipſas ad eſum comparan-
tes. Interdum enim in aqua elixabant : & in calidis cineribus celantes, mediocriter aſſabant : poſt
autem non nunquam comminuentes, pultarium ex ipſis conficiebant : aliàs aqua ſolá conſpergẽ
tes,ſed condimentum aliquod immittentes : aliàs mel affundentes, aut lacti incoquentes. Ab his
autem copioſum eſt nutrimentum,neq; quicquam eſt eorum,quæ hactenus hoc ſecundo libro ex
A.l.1. t.1. cap. 279.fol.130.h poſui,ei ſimile : quandoquidem glandes "æque nutriunt,ac frumentaceorum eduliorum pleraq;.
Atq; olim quidem (vt aiunt) homines ex ipſis dũtaxat viuebant : Arcades autem,cum reliqui Grę
ci fructibus cerealibus vterentur,eas diu in cibo retinuerunt. Alimentum autem,quod ex glandi
bus corpori accidit,tardi eſt tranſitus,ac craſſi ſucci : quas res conſequitur,vt ipſæ concoctu ſint dif
ficiles. Cæterum μεμήκυλος glande querna ad omnia eſt deterior,queamodum hæc glande caſta-
nearum,quas vocant : Omnium enim glandium hæ ſunt præſtantiſſimæ. Sunt,qui hos fructus λο
πίμους appellent : hi nanq; inter fructus agreſtes & ſoli alimentũ corpori dant memorabile. Cor-
na enim, & iligna glans,& rubi,& canirubi fructus,brabyla, μεμήκυλα,xinzypha,dioſphyra,aly
B cacaba,terebinthi & acherdi fructus,& quæ eiuſdem ſunt generis,exiguum quidem habent alimẽ
tum,verum praui ſucci ſunt omnia : præterea non nulla ex ipſis ſunt,quæ & ſtomachum lædant,&
cibo ſunt iniucunda : Ob id,ſuum ſunt pabulum, & eorum quidem non domeſticorum, ſed qui
vitam in montibus degunt : his enim nutrimentum ab ijs fructibus plurimum accedit.

De Alimento,quod à Plantis ipſis ſumitur. CAP. 39.

NOn modo plantarum ſemina ac fructus,ſed etiam integras ipſas ſæpenumero mandimus :
ſæpe autẽ, cum interdum vrget neceſſitas,radices tãtum,aut ſurculos,aut nouella germina.
Noſtrates certe homines,quanquam raparum (quas & buniadas nominant) folia & caulẽ abijce-
re ſunt ſoliti,non nũquam tamen penuria melioris cibarij ipſa quoq; mandũt. Pari modo in radi
culis,& ijs,quæ apud nos nomine vernaculo rhapia appellant : eſt autem hæc planta (vt ſic dicã)
agreſtis radicula. Ad hæc pyrethron,ſion,equapium,fœniculum,ſcandicen,cichorion,chondril-
lam,gingidion,daucon,& plurimarum arborũ ac fruticum tenera germina cocta, homines fame
adacti ſæpe mandunt : quædam etiam nulla vrgente fame,vt qui palmæ verticem mandunt,quem
ipſius cerebrum appellant. Quid iam loquar de teneris ſpinis ? manduntur.n.& ipſæ cum aceto
C & garo,nulla cogente fame,eſt q; cibus hic tolerabilis. Sunt,qui oleum etiã ipſis adijciant, præſer-
tim cum prius in aqua ferbuerint. Vtuntur.n.ipſis bifariam,ſæpe quidem crudis,interdum autem
& elixis. Porro ſpinoſas plãtas appello,ſcolimon,atractylida,eringion,cnicon,atragida, & quam
ſpinam albam nominant,præterea ſpeciem alteram chamęleontis : quorum non nulla ruſtici qdã
in acetum muriam've immittentes reponunt,eodem modo,quo rapas,cępas, & quæ vocant am-
pelopraſa,pyrethron,& alia eiuſmodi. Huius autẽ generis ſunt cibãria,colocaſia,* & quod abaton
nuncupatur. Manifeſtiſſimũ autem eſt,ꝙ omnia hæc,præter q̃ ꝙ exiguum corpori dant alimen
tum,ſuccum ẽt prauum generant. Ad hæc quędam ex ipſis noxam ſtomacho adferunt,præter (vt
dixi) ſpinas,quæ nunc nuper è terra emerſerint. Quæ verò ex ipſis in muriam acetum've inijcien
tes reponunt,& in totum annum ſequentem aſſeruant,ab ipſa præparatione vim quandam pro-
uocandæ appetentiæ acquirunt,ſiquis ipſis moderate vtatur : cuiuſmodi ſunt viticis turiones,&
terebinthi. Hæc itaq; in plantis agreſtibus numerant : de quibus id communiter noſſe ſufficiat,
quòd omnes praui ſunt ſucci. Quod vero ad domeſticas attinet,non communiter, ſed priuatim
cuiuſq; facultatem noſſe longe præſtantisſimum fuerit,& earum potisſimum, quibus aſſidue vti-
mur : quæ etiam ob id ipſum à nobis expetuntur, quòd ea longa experientia comprobata ſunt cæ-
D teris eſſe pręſtantiora. De ijs igitur deinceps verba faciemus,ſumpto ab oleribus initio.

*Græcorũ codicum hoc ĩ loco aliq habent κιφόρια,aliqui vero κιβύρια : ex ſecũdo tamẽ Dioſcoridis libro, capite de faba ægyptia videtur legẽdũ eſſe κιβώτια, ideſt arculę.

De Lactuca. CAP. 40.

MVlti medici,quemadmodũ fructibus autũnalibus ficus,ita hoc olus alijs omnibus antepo-
A.l.2. t.2. cap. 441.fol. 144.e fuerunt : ſucci.n."eſt,q̃ alia omnia,laudabilioris. Quod aũt in eo non nulli reprehẽdunt,id
maxime eſt laudandũ : quod ſi re vera ei ineſſet,nulli non olerum modo, ſed ne optimi quidem ac
nutrientisſimi ſucci eduliorum,eſſet ſecũdum. Sanguinem.n.aiunt lactucam generare. Alij vero
non ſimpliciter ſanguinẽ dicunt,ſed multum adiungunt, lactucam ſanguinem multum generare
affirmãtes. At hi,ẽt ſi pręd ictis prudentius ipſam accuſant, magis tñ mentiũtur : tametſi id ipſum,
quod multum ſanguinem generat, nemo poteſt in ea iure reprehendere : perſpicuum.n. eſt, ꝙ ci-
bus is ſuccum haberet omnium ciborum pręſtantisſimum,ſi quidẽ ſuapte natura ſanguinem qui-
dem plurimum,aliorum autẽ ſuccorum nullum generaret. Quòd ſi dixerint ex lactuca plurimum
ſanguinis aceruari,in eo q; ipſam accuſent,facillimum erit,quod obijciunt,emẽdare : cum posſint,
qui lactucis veſcuntur, laborem quidem augere, ipſarum autem eſum minuere. Verũ hæc dixiſſe
ſufficiat aduerſus eos,qui olus hoc non recte vituperant. Scire autem conuenit,quòd,cum olera
omnia ſanguinem gignant paucisſimum ac praui ſucci, lactuca non multum quidem generat,
neque mali ſucci, non tamen omnino laudabilis. Mandunt autem ipſam, vt plurimum quidem
crudam.

† ἢ διά τινος τῶν ὑποτριμμάτων.

* ἡ ἄνω γαστὴρ

crudam: cum aũt æſtatis tempore accingere ſeſe ad ſemen producendũ cœperit, in aqua dulci præ E coctam ſumunt cum oleo, garo, & aceto, † aut cum aliquo ſalſamentorum, cõdimentorum've, ⁊ & eorum potiſſimum, quæ cum caſeo parantur. Pleriq; autem prius, q̃ in caulem aſſurgat, ipſa vtuntur, aquæ incoquentes: quod ego nunc, ex quo dentes mihi male habent, cœpi facere. Quidam.n. meorum ſodalium conſpicatus olus id iam olim quidem mihi eſſe conſuetum, nunc vero difficilem habere manducationem, author mihi fuit, vt ipſum coquerem. Ætate autẽ iuuenili, cum mihi *ventriculus bili aſſidue infeſtaretur, lactuca, quò ipſum refrigerarem, vtebar: cum vero ad ætatem declinantem perueni, hoc olus fuit mihi aduerſus vigilias remedio: tunc.n. contra, ac in iuuẽtute, ſomnum mihi dedita opera conciliabam: graue.n. mihi erat præter voluntatem vigilare, quod mihi accidebat, partim, ꝙ in iuuentute meapte ſponte vigilijs aſſueueram, partim, ꝙ declinantium ætas ad inſomniam admodum eſt propẽſa. Itaq; lactuca veſpere commanſa vnicum mihi inſomniç erat ἀλεξιφάρμακον. Cæterum θριδακίνην nil aliud voco, q̃ quod nunc homines θρίδακα appellãt: quandoquidem apud nos aliud quoddã eſt olus agreſte, quod θριδακίνη nũcupatur, quod in vijs ipſis naſcitur, & locis foſſarum eminentioribus, & præterea herboſis aquoſis've (quç λιβάδας appellant) ac pleriſq; incultis. Exiguum autẽ eſt id olus, inſtar lactucç hortenſis nunc nuper enatæ, amaroris q; quidpiam præ ſe fert, & multo adhuc magis, dum adoleſcit: vbi autem caulem F iam produxerit, ſaporem amarum habet vel manifeſtiſſimum. Porrò huic lactucæ aliud præterea olus eſt ſimile, quam Chondrillam appellant, quæ citius in caulem aſſurgit, amaritudinem q; habet magis perſpicuam, & lentum quendam ſuccum album q;, cuiuſmodi eſt tithymallorum ſuccus, non tamen acer perinde, vt ille: vtimur q; interdum ipſo ad pilos in palpebris reglutinandos. Hæc igitur olera, quò ab hortenſibus ſecernantur, agreſtia nuncupantur: de quibus paulo ante cõmuniter tradidimus. De lactuca autem hortenſi, quam omnes mandere, & θρίδακα nominare, cõſueuerunt, ſummatim rurſum memoriç cauſa repetens, dicam ipſam ſuccum quidem habere frigidũ & humidũ, non tamen praui eſſe ſucci: quo fit, vt neq; coctione penitus excidat, quo modo reliqua olera: neq; ventrem ſiſtat, quemadmodum etiam non proritat: quæ ipſi iure accidunt, vt quç nihil habeat neq; auſteri, neq; acerbi, à quibus in vniuerſum venter ſiſtitur: quemadmodum à ſalſis & acribus, & omnino ab ijs, quæ vim quandam habent detergendi, ad excretionem incitatur: quorum etiam nihil lactucç ineſt.

De Seri. CAP. 41.

NVm, "quos Romani intybos appellãt, veteres Athenienſes Seres dũtaxat nominarint, an & alia quçdã olera agreſtia, nequeo certò affirmare. Cçterũ intybi facultatẽ habẽt lactucis ſimilem: ſuauitate tñ, & alijs, quæ ſupra de lactucis fuerunt comprehenſa, ab ipſis relinquuntur. G A.l.2.t.2.cap.229.fol.124.d

De Malua. CAP. 42.

QVemadmodum θριδακίνη, quç eſt lactuca agreſtis, ab hortenſi, ita malua "agreſtis à ſatiua, eſt diuerſa. Plantç enim congeneres in eo inter ſe diſſident, quòd agreſtis quidem ſiccitate, ſatiua vero humiditate, ſuperat. Porrò ſucco maluæ lentor quidem ineſt, quod lactucæ non ineſt, à refrigerandoq; abeſt perſpicue: id quod etiam ante, quàm edas, intelliges, ſi vtrunq; olus viciſſim calido cuipiam affectui, vt eryſipelati, cataplaſmatis modo applicueris: quod etiam vulgo faciunt, tenera folia diligenter ad exactum læuorem conterentes. Senties enim in hoc cataplaſmate lactucam quidem manifeſte refrigerare: maluam autem calorem quendam habere moderatum ac veluti tepidum. Cæterum hoc olus facile ſubducitur, non modo propter humiditatem, verum etiam propter lẽtorem, & potiſſimum quando quis cum oleo & garo copioſam ipſam ſumpſerit. A.l.2.t.2.ca.194.fol.121.e

Nutrit autem & ipſa mediocriter. Verum ſi trium horum olerum ſuccum compararis, betæ quidem, tenuium eſt partium, tergendi q; facultate eſt prçditus: maluç autem, craſſus magis eſt & lentus: lactucæ, inter vtrunq; eſt medius.

De Beta. CAP. 43. H

MAluam quidem, vt lactucam, diximus nõ modo eſſe ſatiuam, ſed aliam etiam quandam eſſe agreſtem: nulla autem beta eſt agreſtis, niſi quis lapathon ita nominare velit. "Succus autem betarum tergendi vim habet manifeſtam adeo, vt ventrem ad excernendum excitet: & ſtomachum interdum mordicet, prçſertim quibus natura ſenſu exactiore eſt prædítus: ob id q; edulium id ſtomacho eſt noxium, ſi largius ſumatur. Corpori autem ab ipſa, vt ab alijs oleribus, paucum alimentum accedit. Verum obſtructum hepar beta magis, quàm malua, aperit, & multo magis, ſi cũ ſinapi, aut omnino ſaltem cum aceto, mandatur. Lienoſis item eodem modo ſumpta vtile eſt medicamentum. Iure enim quis ipſam ita manſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit. A.l.2.t.2.ca.636.fol.167.a

Videmus q; homines ferè omnia eiuſmodi, obſoniorum non alimentorum vice eſitare: quemadmodum etiam interdum porrum mandunt, & pulegium, thymum, origanum, cçpam, prçterea & allium, & cardamum, & alia id genus.

De Braſsica. CAP. 44.

HAnc quoq; plerique, vt obſonium, mandunt: medici autem, vt ſiccante medicamento, vtuntur. Dicta autem iam quçdam de hac fuerunt in libris de medicamentorum facultatibus, tum etiam libro ſuperiore. Nunc autem ſummatim dicemus ipſius quidem ſuccum facultatem

habere

A habere purgatricem: corpus autem ipſum, cõmuni ſiccantium ratione ſiſtere magis, q̃ ad deijciendum incitare. Cum igitur, quæ in ventre continentur, excernere voluerimus, è propinquo caccabo, in quo cocta cum aqua fuerit, extractam ipſam protinus in vaſa, in quibus oleum cum garo paratum fuerit, conijcere conueniet: nihil autem retulerit, ſi ſalem loco gari ſumpſeris. Quod ſi humentem aluum ſiccare voluerimus, priorem aquam, vbi braſſica mediocriter cocta videbitur, effundentes, aliam calidam mox inijciemus, ac deinde rurſum braſſicam, quoad contabuerit, ei incoquemus: quod non facimus, cum ventris deijciendi gratia ſumitur: volumus enim hoc caſu proprium ipſius ſuccum omnem non deponere, ſed, quoad fieri maxime licet, retinere. Porrò nihil, quod coquitur, proprium ſuccũ ſeruare omnino poteſt: quin potius omnem abijciat, ſi coctũ diutius fuerit. Quin & lẽticulam diximus eodem, quo braſſicam, modo oportere parare, vt quæ vtrũq; poſſit efficere, ventris ſubductionẽ ſcilicet, & cohibitionem. Vocatur aũt, quę ſic paratur, bis cocta & lens & braſſica. Sed & cæpã & porrum, & multo magis ampelopraſum, & allium, & ſi quid aliud à veteri natura ad contrariam velis traducere, ſic parabis, huius ante omnia memor, nihil, quod bis coquitur, oportere neq; aerem, neq; aquam frigidam, contingere: non enim poterit amplius, etiam ſi diutiſſime coxeris, planè tabeſcere: ſed oportet, vt paulo ante diximus, aquam B calidam habere paratã, vt, cum ex priore extraxeris, in illã protinus conijcias. Lens itaq; & braſſica æquali inter ſe menſura ſiccant, ob id q; "viſum hebetant, niſi forte totus oculus humidior fuerit, q̃ naturalis habitus poſtulet. At lens quidẽ non exiguum corpori dat alimentum, idq; craſſum ac melancholicum, braſſica vero paucum habet alimentum, id q;, q̃ lens, humidius, vt quę edulium eſt non firmum, ſed laxum: ſuccum tñ habet non probum vt lactuca, ſed prauum & graueolentẽ. Quòd vero ad vrinas attinet, nihil ipſas (quod ſciam) inſigniter neq; prouocant, neque morãtur. Qui perditiſſimã ac falſam doctrinã cõſectantur, olus hoc ῥάφανον contendunt appellari: perinde ac ſi iam cum ijs Athenienſibus, qui ante ſexcentos annos fuerunt, nobis eſſet ſermo, non cum Græcis, qui nunc ſunt, quibus omnibus mos eſt in nulla alia planta braſſicæ nomine vti.

A.l 2.t.2.c.139 fol.115.g

De Atriplice & Blito. CAP. 45.

A.l.2.t.2.cap. 518.fol.152.c

HÆc "ſunt alijs oleribus aquoſiora, &, vt ſic dicam, ἄποια, id eſt qualitatis expertia, magis, q̃ cucurbita, aut ſaltem non minus, cum cocta videlicet fuerint. Sola.n. inter eiuſmodi olera, lactuca vtroq; modo manditur. Quòd ſi quis atriplicis & bliti qualitatem guſtu aſſecutus, braſſicę deinde recordetur, fatebitur lactucam eſſe in medio horum olerum & braſſicæ, qñ hæc quidẽ ſiccat admodum, illa autem omnino ſunt aquea: quo fit, vt non ex ſolo oleo & garo ipſa mandant, C ſed acetum etiam inijciãt: alioquin enim ſtomacho ſunt noxia. Dictum autem nobis fuit, q̧ olera huiuſcemodi ad facilem deiectionem quodãmodo ſunt propenſa, & potiſſimum, ſi cum humiditate lubricum quiddam habeant: propenſionem tñ, ac momentum ad inferiorem excretionem habent nõ forte, ſed exiguum, propterea, q̧ nulla qualitas ipſis ineſt acris aut nitroſa, quę ventrem ad excernendum excitet. Manifeſtum porrò eſt, q̧ alimentum à ſe ipſis corpori præbent exiguum.

De Portulaca. CAP. 46.

A.l.2 t.2.cap. 534. fol.105.f

QVidam portulaca vtũtur, vt cibo: Nutrimentum "autem habet exile, id q; humidum & frigidum & lentum: Vt medicamentum autem, ſtuporem dentium ſanat ſuo lentore morſus experte: De qua fuſius in opere de medicamentis paratu facilibus tradimus.

De Lapatho. CAP. 47.

A.l.2.t.2.cap. 53.fol.104.a

LIcet cuiuis, vt ante diximus, lapathum "appellare betam agreſtem, vt quod non guſtu modo, ſed viribus etiam betæ hortenſi eſt adſimile. Verum cùm beta lapatho ſit ſuauior, idcirco nemo eſt, qui non ipſa libentius veſcatur. Proinde nihil eſt, q̧ ego plura de lapatho commemorem, cum omnia, quę opus erant, in beta expoſuerim.

De Oxylapatho. CAP. 48.

D VEl nomen ipſum, plantæ huius qualitatem ac vires indicat: eſt enim lapathum acidũ. Quòd autem ad lapathum attinet, nemo eſt, qui crudum ipſum mandat, quemadmodum neq; betam: oxylapathum tamẽ mulieres ruſticæ pica laborantes, interdum & pueri quidam guloſi crudum manducant. Perſpicuum autem eſt, q̧ olus hoc ex eorum eſt genere, quæ non nutriunt, multo magis, quàm lapathum.

De Solano. CAP. 49.

A.l.2. t.2. cap. 646.fol.168.c

INter "ea olera, quibus veſcimur, nullum noui, quod tãtam habeat adſtrictionem, quantam ſolanum. Merito igitur raro quidem ipſo vtimur, vt alimẽto, vt medicamento autẽ, aſſidue. Efficax enim eſt in ijs, in quibus refrigerationis adſtringentis vſus incidit. Minimi autem eſt alimenti.

De Plantis Spinoſis. CAP. 50.

PLeriq; ruſticorum plantis huiuſcemodi è terra nunc nuper emerſis, prius, q̃ ipſarum folia in ſpinas deſinant, veſcuntur, nõ crudis modo, ſed in aqua etiam elixis: crudas quidem aceto & garo intingentes, coctis vero p̃ter hęc oleum affundẽtes. Quòd aũt olera omnia nutrimentum habeant pauciſſimũ, & ipſum quidẽ tenue & aquoſum, dictũ ſupra nobis fuit. Spinoſa vero ſtomachum mediocriter iuuant. Inter has plantas ſunt ſcolimos, atractylis, & quam ſpinam albã appellant, dipſacus, cnicus, tragacantha, atragis, & quam pluris, q̃ conueniat, æſtimant, cinara.

De Cinard. CAP. 51. E

OMnes, qui vulgarem consuetudinem fugitant, plantam hanc κύναραν appellant, non per κ & ι, & sed per κ & υ, primam syllabam pronunciantes. Praui aũt succi est edulium, & maxime cum plusculum iam obduruerit: Etenim tunc succum biliosum in se ipsa continet copiosiorẽ, totam q; substantiam habet lignosiorem: adeo, vt ex ea quidem succus melancholicus: ex ipso autem succo tenuis ac biliosissimus gignatur. Satius igitur fuerit ipsam elixam mandere, sic, vt, si qs cum oleo, garo, & vino ipsam sumat, coriandrum inijciat: sin vero in patina paret, aut frigat in sartagine, hęc semoueat. Multi enim eo modo ipsarum velut capita, quæ spondylos nominant, mandunt.

De Apio, Equapio, Sio, & Smyrnio. CAP. 52.

A.l. 2. t. 2. cap. 55. fol. 104. d

† Al. isuauiora.

HÆc "omnia vrinas cient: inter quę apium est vsitatissimum & suauius, & stomacho gratius. Equapium autẽ, & sion, † minus in vsu. Smyrniũ vero nõ est inusitatum, siquidem Romæ maxima copia vẽditur, acrius q; multo est, q̃ apium, & calidius, præterea aromaticon etiam habet quidpiam. Proinde vrinas prouocat valentius, quàm apium, equapium, & sion, menses q; mulieribus mouet. Vere autem caulem producit, qui crudus vescus est non aliter, q̃ folia, quæ hyeme sola plantę inerant caulem non dum habenti, vt neque tum apium habet. Postea vero accedẽte caule, F tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue elixam mandat, siue cum oleo & garo, siue vinum velit adijcere, siue acetum. Sunt, qui cum aceto solo & garo mandant, quo modo & apium: alij autem olei non nihil ijs adijciunt. Cæterum equapiũ & sion cocta mãducant: vtrũque enim ipsorum crudum, est insuaue. Sunt, qui apium & smyrnium folijs lactucæ mista manducent: nam, cum lactuca olus sit insipidum, succum q; præterea habeat frigidum, non modo suauior sed vtilior etiam redditur, si acrium olerum quoddam assumpserit: ob eam certe causam non nulli erucę ac porri folia, alij ocimi, ipsis admiscent. Romæ autem vulgo iam omnes homines olus id non smyrnium, sed olus atrum nominant: quod forte aliquis omnino ne inter alimenta quidem numerare dignabitur, quemadmodum neq; sion, neq; equapium: sed omnia huiuscemodi statuet ciborum esse opsonia, quemadmodum & cepas, & allia, & porra, & ampeloprasa, & (vt in summa dicam) omnia acria. Huius autem generis est ruta, hyssopus, origanum, fœniculus, coriandrum, de quibus in commentarijs de opsonijs disputatur, qui medicis quidem & coquis quodammodo sunt communes, finis tamen vtrorunq; ac scopus est peculiaris: quandoquidem nos vtilitatem, quæ ex cibis prouenit, spectamus, non voluptatem, quibusdam tamen cibi insuauitas, magna ex parte causa est, quò minus ipsum conficiant: ob eam igitur causam satius fuerit cibos mediocriter G condire. Coquorum autem suauitas condimentis vt plurimum vti consueuit adeo prauis, vt ipsa coctioni plus noceant, quàm commodent.

De Eruca. CAP. 53.

A.l. 2. t. 2. cap. 227. fol. 124.

HOc olus manifestissime calfacit: proinde solum ipsum "mandere, nisi lactucę folijs misceatur non est facile. Semen autem generare creditur, & coeundi appetitum excitare. Capiti etiã dolorem infert, pręsertim si quis ipso solo vescatur.

De Acaliphe, id est Vrtica, quam & Cniden nominant. CAP. 54.

A.l. 2. t. 2. cap 714. fol. 174. f

HErbarum "agrestium vna hæc est. Tenuium q; est partium ac virium, vnde nemo ipsa, vt alimento, iure vtitur, nisi fame maxima prematur. Vtilis autem est, vt obsonium ac medicamentum, quod aluum deijcit.

De Gingidio, & Scandice. CAP. 55.

† Simile scandici, q̃ est apud nos.

GIngidij maximus est in Syria prouentus: mãditur q; † non aliter, q̃ scandix apud nos: stomachum q; admodum iuuat, siue crudum, siue elixum ipsum mãdere velis: elixationem autem diuturniorem non tolerat. Sunt, qui ipsum mandant cum oleo & garo, alij autem vinum etiã vel acetum inijciunt, multo q; magis ita stomachum iuuat: collapsam q; appetentiam, si cum aceto sumatur, excitat. H Perspicuum porrò est, q̃ hæc herba medicamentum potius est, quam alimentum: habet enim perspicue adstrictionem, & amarorem non mediocrem.

De Ocimo. CAP. 56.

Al. καινὴν, i. nouam, vt vertit etiam Ioachimus Gandauus.

A.l. 2. t. 2. cap. 10. fol. 160. a

PLeriq; hoc quoq; vtũtur, vt obsonio, cũ oleo & garo ipsum mandentes. prauioris autẽ est succi: quæ res impulit quosdam, vt falsa de eo 'prodiderint, affirmantes ipsum celerrime paucis diebus scorpiones generare, si tritum in ollam inanem immitteretur, & potissimum, si quis quotidie ollam ad Solem calfecerit. Verum id quidem falsum est: vere autem ipsum dixeris olus "stomacho esse noxium, praui q; succi, & concoctu difficile.

De Fœniculo. CAP. 57.

A. l. 2. t. 2. cap. 274. fol. 129. g

QVemadmodum anethum, ita "fœniculus interdum sua sponte nascitur: serunt tamen & ipsum in hortis. Vtuntur q; assidue anetho quidem in condimẽtis, fœniculo autem etiam, vt obsonio: nam apud nos reponunt ipsum eodem modo, quo pyrethrum & terebinthũ, componentes, adeo, vt in totum annum sit vtilis: quemadmodum cæpas componunt, & rapas, & alia id genus quorum alia quidem cum aceto solo, alia cum aceto & muria simul componunt.

De Asparagis.

A *De Asparagis.* CAP. 58.

VTrum syllaba secunda nominis asparagi per ph sit pronuncianda, an per p, vt omnes nunc proferunt, disquirere nunc non est propositum: hæc. n. scribimus ijs, quibus sanitatẽ tueri est propositum, non sermonis Attici affectatoribus: qui sanè in eo videntur neq; Platonis scripta, neq; ipsius mentem intelligere. Cum igitur Græci propemodum omnes, teneros caules, quo tempore ad fructus ac seminis productionem augescunt, asparagos per p appellent, ipsorum facultatem exponemus, ijs, qui ipsis vtũtur, quo lubet nomine, appellare permittẽtes. Multa sanè olera, & in summa plantæ multæ suapte natura huiuscemodi germina producunt quidem, non omnia tamẽ mãdũtur: ob eam causam (vt in alijs antea fecimus) de vsitatioribus verba faciemus. Brassicæ igitur germen (quod non nulli χῦμα etiam nominant, arbitror, per contractionem nominis trisyllabi κυήματος) minus, q̃ brassica ipsa, siccat, tametsi aliorum olerum caulis tẽperatura est vt plurimum, q̃ folia, sicciore, potissimum cum iam propè est, vt semen profundant. Dico autẽ alia olera esse hæc, lactucam, atriplicem, blitum, betam, maluam. Cõtra vero accidit, vt radiculæ asparagus, & rapę, sinapi, cardami, pyrethri, & omnium propemodum acrium & calidorum, sit humidior. Bulbus aũt, & apium, sion, eruca, ocimum, oxylapathum, lapathũ, & oẽs oleracei generis herbæ B ante, quàm semen effundant, eiusmodi caulem quendam producunt, qui post semen effusum siccatur, fit q; ad cibum hominibus inutilis. Hęc autem omnia aquæ incocta mandunt cum oleo & garo, pauco aceto adiecto, ita enim iucundiora sunt, stomachum q; magis iuuant. Alimentum tamen paucum dant corpori, & id non boni succi.

De Alio Genere Asparagorum. CAP. 59.

ALiud autem asparagorum est genus, quod in plantis fruticosis prouenit, oxymyrsine, chamędaphne, & oxyacantha. Ab his prẹterea alij sunt diuersi, quorũ alius regius, alius ἕλειος, i. palustris, nominatur: queadmodũ & alius est bryoniæ, ab his diuersus. Omnes autem stomachũ iuuant, vrinas q; cient, & parum nutriunt. Si tamen ij belle conficiantur, tanto firmius alunt, quã olerum asparagi, quo ipsi sunt sicciores. Porrò arborum ac fruticum germina inter se quodammodo sunt similia, non tamen omnino eadem: arborum. n. germina sunt lignosiora. Proinde de ipsis quoq; seorsum nobis deinceps est dicendum.

De Germinibus. CAP. 60.

ARborum ac fruticum germina, olerum asparagis proportione respondent. Sunt enim hæc quoq; productiones quædam, cum planta ipsa fructum parat producere: in eo tamen differunt, q arborum quidem stipes (qui cauli oleraceorum & herbaceorum proportione respondet) C perpetuo manet: in illis autem caulis est annuus. Omnia igitur arborum ac fruticum germina, aquæ incocta, mandi possunt, præter insuauia quædam ac medicamentosa: cum tamen vulgo alijs cibis præstantioribus affluunt, illis abstinent: vescuntur tamen vrgente fame, nam nutriunt & ipsa aliquantum, si confecta probe fuerint. Omnium autem præstantissima sunt, terebinthi, & viticis, vitis, iunci, rubi, & canirubi, germina. Nostrates autem terebinthi germina in aceto vel muria condentes reponunt.

De Discrimine, quod Partibus Plantarum Esculentarum inest. CAP. 61.

OPtarem vera esse, quæ Mnesitheus in ope de alimentis conscripsit. Vniuersalia enim præcepta, si vera sunt, multa paucis verbis docent: quemadmodum, si falsa sunt, multum sunt nocua. Quæ igitur Mnesitheus de partibus plantarum in vniuersum præcipit, hæc sunt: « Primum igitur radices omnes concoctu sunt difficiles, turbam q; inferũt: verbi gratia, radiculæ, allia, cæpæ, « rapa, & reliqua eiusdem generis. Quorum enim radix, seu quod intra terram prouenit, est esculen « tũ, omnia hęc inter ea, quæ concoctu sunt difficilia, numerantur. Nam, cum radices, sursum omni « bus plantarũ partibus mittant alimentum, accidit, vt humorem multum in se ipsis colligant, eũ q; « D crudum habeant plurimũ: neq; enim fieri potest, vt ipse totus sit concoctus, qñ, quod coctum est, « id perfectum esse videtur. Atqui humor, qui radicibus inest, alibi in partes plantæ distributus co- « ctionem perfectam acquirat, necesse est: partes enim omnes à radicibus alimẽtũ recipiunt: necesse « igitur est ibidem humores crudos aceruari: quo loco collecti, coctionẽ absolutã, q̃ fit in partibus « supernis, expectant. Non ab re igitur in radicibus plurimũ humoris inconfecti cõtinet. Merito sa « ne & corporibus nostris alimẽtum ab ijs relinqtur humidũ ac turbationis plenũ. Hæc tibi Mnesithei est sententia, quæ verbis qdem videtur ꝓbabilis, experientia aũt falsa esse conuincitur. Siquidem radiculæ radicem habent caule ipso ac folijs multo acriorem, similiter & cæpa, ampeloprasum, porrum, & allium. Quòd si betæ quoq;, & maluæ, & rapę, radicem cõparare ad folia volueris, plus virium in ea inuenies: Quemadmodũ & in althęæ, quæ agrestis quædam malua esse videtur: nam radix ipsius, vt & betæ, cũ tumores multos inflammatos discutiat, facultatem suam indicat: id quod ipsorum folia nequeunt efficere. Quin & plantarũ medicamentosarũ, quibus radices prædictis sunt similes, folia sunt imbecilliora, vt cyclamini, scillę, ari, dracontij, ac complurĩũ aliorum: vt enim in alijs plantis substantiæ pars maxima in caule est ac stipite, ita in his in radice: quam radicem ipsarum natura auget maxime, ac nutrit, &, quod in ea probe confectum non fuerit, in folia & caulem excernit. Hæc igitur hyeme radicem habent magnam: vere autem, cum semen parant

producere,caulem proferunt. Videtur aũt natura in animalibus quoq; interdũ totius ſubſtantiæ E animalis excremento (quemadmodum & Ariſtoteles prodidit) ad partiũ quarundam non neceſſariarum procreationem abuti: vt in ceruis quidem ad cornua, in alijs aũt animalibus ad pilos ac ſpinas multas & magnas producẽdas. Tutius itaq; eſt guſtãtem prius atq; olfacientem, ſingulas plantarũ partes,ipſas per ſe explorare, poſt autem mandentẽ experiri: quandoquidem olfactus ac guſtus,cuiuſmodi ſaporem ac odorem pars plantę habeat, edocentes, cũ ijs etiam temperamentũ omne ſtatim oſtendũt. Experientia aũt,ſi modo quis ipſam cũ proprijs limitationibus fecerit, facultas ipſa plane inuenitur.Interdũ etiam cũ ijs, ipſius plantæ conſiſtentia cũ ſucco, qui ipſi ineſt, indicat: quædam enim ſuccũ habent humidũ quendam & aqueũ,aliæ craſſum vel lentũ. Quos ẽt ſuccos priuatim rurſum guſtare conueniet: quidam enim ex ipſis ſunt acres,aut acidi, aut amari, alij ſalſi: quemadmodum & quidã ipſorũ ſunt auſteri,alij acerbi,alij aquei,aut dulces. Non eſt igitur audiendus Mneſitheus, tanquam verum in vninerſum dicat, ſed potius ſingulæ plantarum partes,ipſæ per ſe experientia examinandæ.

De Rapis. CAP. 62.

HVius plantę (quam γογγυλίδα aut βουνιάδα appelles,licet) oleraceum quidem eſt,quod terra extat: Radix autem,quæ terra continetur,dura quidẽm eſt,niſi coquatur,& non eſculẽta: F aquæ aũt incocta,nulla plantarũ congenerũ minus nutrit. Hãc quoq; varie vulgo apparãt, adeo, vt in muria vel aceto condentes,in totum annum ipſa vtantur. Succũ aũt in corpus diſtribuit mediocri craſſiorẽ: proinde,ſi quis ipſa liberalius veſcatur,ſuccũ crudũ,quẽ vocãt, aceruabit, potiſſimũ ſi ipſam minus iuſto in ventriculo confecerit. Quod vero ad ventrẽ attinet,nemo ipſam neq; deijcere,neq; ſiſtere dixerit,præſertim cũ cocta belle fuerit. Coctionem enim diuturniorem poſtulat: ea q; eſt laudatiſſima,quæ cocta bis fuerit,quemadmodum prius de eiuſmodi præparatione docuimus. Quòd ſi ſumpta crudior fuerit,concoctu eſt difficilior ac flatulenta, ſtomacho q; noxia: non nunquam autem & ventrem mordicat.

De Aro. CAP. 63.

MAnditur & huius plantę radix eodem modo,quo rapi. In quibuſdã aũt regionibus acrior quodammodo prouenit,vt ptopè ad dracontij radicem accedat. Et dũ ipſam coquis,priore aqua effuſa,in aliam calidam conuenit conijcere: quẽadmodũ in braſſica ac lẽte diximus: ad Cyrenen aũt plãta hęc à noſtrate eſt diuerſa. Nã in illis locis Arum minime eſt medicamentoſum & acre,vt rapis etiam ſit vtilius: idcirco hanc quoq; radicem in Italiam aduehũt, vt quæ longiori tempore imputris & ſine germine poſſit pdurare. Perſpicuũ aũt eſt,q talis in cibo quidẽ eſt præſtan- G tior: ſiquis tñ humores craſſos vel lentos in thorace & pulmonibus collectos tuſſi velit eijcere, acrior ac medicamentoſa magis,eſt præferenda. Manditur autẽ & aquę cum ſinapi vel aceto incocta,cum oleo & garo,atq; etiam cũ condimentis,quæ Gręci ὑποτρίμματα nominant, ſale q; & ijs,quæ ex caſeo parantur. Non obſcurum etiam eſt,q ſuccus, qui ex ipſa in hępar & totum corpus diſtribuitur,ex quo animalia aluntur,craſſior quodammodo eſt,quemadmodum de rapis diximus: potiſſimum cum radices ipſæ qualitatis medicamentoſæ fuerint expertes: cuiuſmodi ſunt, quæ Cyrenis afferunt. Quandoquidem apud nos in Aſia Arum magna ex parte eſt acrius,facultatem q; habet iam medicamentoſam.

De Dracontio. CAP. 64.

HVius quoq; radicem bis ter'ue elixantes,quoad medicamentoſum omne depoſuerit,nõ nunquam exhibemus mandendam,quẽadmodum & ari,quãdo humores "craſſi & lenti, qui in A.l.2.t.2.cap. thorace ac pulmonibus habentur,vi maiore indigent. Commune autem id in omnibus cibarijs 432.fo.147.c memoria eſt tenendum,q acria quidem & amara,ſi edantur,corpus parcius nutriunt: inſipida autem & ijs adhuc magis dulcia,multum: & multo magis,ſi compactam habeant ſubſtantiam, vt neque humida ſint conſiſtentia,neq; craſſa,neq; laxa. Hęc certe ſi perpetuo memoria tenueris: & pręterea attenderis,num ſingula quæ explorantur,dum elixantur,aut aſſantur,aut in ſartagine parantur,ſuæ qualitatis vehementiam deponant: nihil erit,quod à me de omnibus ſpeciatim audire deſideres: ſed (quod in alijs feci) ea potiſſimum exponam,quibus aſſidue veſcimur. H

De Aſphodelo. CAP. 65.

RAdix" aſphodeli & magnitudine & figura & amarore ſcillę radici quodãmodo eſt ſimilis. Si A.l.2.t.2.cap. tñ,vt lupini,paretur,maximã partẽ ſui amaroris deponit: in eo q; à ſcilla diſcrepat. nam ſcillæ 73.fo.107.d qualitas difficillime eluitur. Heſiodus certe aſphodelũ laudat,cũ ſic ait. Nec quanta in malua atq; » aſphodelo ſint bona,norunt. Equidem noui quoſdam ruſticos, qui graſſante fame vix tandem » compluribus elixationibus lotionibus macerationibusq; in aqua dulci eſculentam ipſam reddiderint. Porrò hęc quoq; radix,quemadmodum & dracontij,facultatem habet tenuandi atq; aperiendi. Proinde quidam pro ſummo remedio ipſius aſparagum ictero laborantibus exhibent.

De Bulbis. CAP. 66.

BVlbi quoque eiuſdem cum prædictis ſunt generis. Manditur enim ipſorum radix ſine folijs,vere autem interdum & aſparagus. Facultatem autem habet in ſe amaram & auſteram, eam q; inſignem: vnde etiam "ſtomachum exolutum, ad appetendum quodammodo excitat. Et A.l.2.t.2.c.85 fol.109.d

quanq

A quanq̃ corporis ſubſtantiam habeat craſſiorem ac lentam magis, nõ tñ aduerſatur ne ijs quidem, quibus ex thorace ac pulmonibus aliquid conuenit expuere: ſed, cum amaritudo ipſa ſuapte natura, craſſa ac lẽta incidat, craſſitiei aduerſatur, quẽadmodum in commentarijs de medicamentis docuimus. Quapropter, ſi elixi bis fuerint, magis quidẽ nutrient: verum, cum amarorem omnem iã depoſuerint, aduerſabuntur ijs, quæ ſputo ſunt eijcienda. Melius autem tunc fuerit ipſos ex aceto oleo, & garo miſtis, mandere: ſuauiores enim ſic quidẽ fiunt, & magis nutriẽtes, flatus q; magis expertes, ac concoctu faciliores. Quidam autem ex ipſorum eſu liberaliore ſemen ſibi inauctum, ſe q; ad venerem alacriores redditos manifeſte ſenſerunt. Varie autem ipſos vulgo apparant: nã non modo in aqua elixos, vt dixi, mandunt, verum etiam patinas ex ipſis varie condiunt. Sunt, qui & frixos, alij aſſos ſuper prunas, mandunt. Verum hi quidem diuturnam elixationem non ſuſtinent, ſed exigua admodum ſunt contenti. Quidam autem auſteritate ipſorum atq; amarore ſeruatis delectati, omnino non elixant: incitant enim ipſos magis ad cibum capeſſendum: iuuabuntur tamen, ſi duos aut tres dies ipſis, vt appetentiam excitantibus, vſi fuerint: quod ſi ijs ita paratis largius vtantur, & potiſſimum, ſi (vt ſolent) crudiores ſumant, in cruditatem rurſus incident. Sunt, qui flatus etiam & tormina, niſi belle fuerint concocti, inferant. Cæterum alimẽtum, quod B ex ijs ita manſis fit, non boni eſt ſucci: ex ijs autem, qui plurimum, aut, vt diximus, bis elixi fuerint, ſuccus gignitur craſſior quidem, verum præſtantior alioqui, & qui valentius nutriat.

De Paſtinaca, Dauco, & Caro. CAP. 67.

A.l. 2. t. 2. ca. 287. fol. 131. f

HOrum quoq; radices manduntur: minus tamen, q̃ rapæ & arum Cyrenaicum, nutriunt. Calfaciunt autẽ inſigniter, & aromaticon quiddam oſtentant: cæterum, quo modo & alijs radicibus, conficiendi difficultas ipſis ineſt. Vrinam autem ″cient: &, ſi quis ipſis copioſius vtatur, vitioſum ſuccum, mediocriter gignent. Cari tamen radix melioris eſt ſucci, quàm paſtinacę. Quidam autem paſtinacam agreſtem, vocant daucum: qui vrinam quidem mouet potentius, medicamentoſior tamen iam eſt, multum q; , ſi quis eo veſci velit, eſt elixandus.

De Tuberibus. CAP. 68.

A.l. 2. t. 2. cap. 688. fol. 271. f

HÆc ″quoq; radicibus aut bulbis ſunt annumeranda, vt quæ nullam qualitatem habeant inſignem. Proinde, qui ipſis vtuntur, vtũtur ad condimẽta excipiẽda, quemadmodum & alijs quæ vocant inſipida, & innoxia, & ad guſtum aquoſa. Quibus omnibus eſt commune, vt alimentum, quod ab ipſis in corpus diſtribuitur, nullam inſignem habeat facultatem, ſed ſubfrigidũ quidem ſit, craſſitie vero quale id ipſum eſt, quod ſumptum fuerit. Craſſius quidem eſt, quod ex tube C ribus: humidius autem ac tenuius, quod ex cucurbita: atq; in alijs proportione.

* *Oribaſius 2 collect. 24, habet, μὴ θερμαίνειν, i. non calfaciat.*

De Fungis. CAP. 69.

A.l. 2. t. 2. ca. 268. fol. 129. b

EX fungis ″boleti, ſi belle in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos inſipidos: non tñ ſic ſolis ipſis vt vulgo vtuntur, ſed apparant varie, & cõdiunt, vt alia omnia, quæ nulla inſigni qualitate ſunt prędita. Alimẽtum autem ex ipſis eſt pituitoſum, & frigidum videlicet, praui q; eſt ſucci, ſi quis ipſis largius vtatur. Omnium igitur fungorum hi minimum ſunt noxij. Secũdi aũt poſt hos ſunt amanitæ. Reliquos vero tutius eſt omnino ne attingere quidem, multi enim ex ipſorum eſu interierunt. Equidem noui quendam, cui poſt boletorum non ſatis elixorum (qui innocẽtiſſimi eſſe putantur) vſum largiorem, os ventriculi ″preſſum ac grauatum coarctatumq; fuit, difficilem q; habuit reſpirationem, & in animi deliquiũ incidit, ſudorem q; frigidum ſudauit: ac demũ ſeruari ægre, ſumptis ijs, quæ humores craſſos incidunt, potuit: cuius generis eſt oxymeli ipſum per ſe, & cum hyſſopo & origano ipſi mediocriter incoctis. Is enim, tum hoc à quodam accepit, tum nitri ſpumam ipſis inſperſam: poſt quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui iam quodammodo in ſuccum pituitoſum frigidum q; admodum ac craſſum erant mutati.

A.l. 4. f. 6. t. 1. c. 10. fol. 494. f

lib. de ſucco[rum] bonitate et vitio cap. 5

De Radicula. CAP. 70.

D VRbani quidem homines ſolam ipſam crudam vt plurimum, ante alios ſanè cibos, cum garo alui deijciendæ gratia mandunt: quidam autem aceti quidpiam admiſcẽt. Ruſtici vero cum pane ſępenumero veſcuntur, vt alijs obſonijs, quæ ſua ſponte proueniunt: in quibus eſt origanũ viride, & cardamũ, thymus, ſatureia, pulegium, ſerpyllum, menta, calaminthe, pyrethrum, & eruca. Omnia enim hæc viridia, obſonia ſunt eſculenta, manduntur q; cum alimentis, ſunt q; ex genere plantarum herbacearum. Radiculę autem caulem etiam ac folia mandunt, ſed coacti potius, q̃ voluntarij. Radix ″tamen ex ijs eſt, quibus aſſidue veſcimur, eſt q; obſonium magis, q̃ alimẽtum: nimirum quę & ipſa cum manifeſta calfactione attenuandi habet facultatem: nam qualitas acris in ipſa ſuperat. Vere autem caulem quendam, qui in altum aſſurgit, gignere conſueuit, quemadmodum & alia omnia, quę caulem ſunt productura. Quem caulem elixantes mandunt cum oleo & garo & aceto, vt rapæ caulẽ, ac ſinapi, & lactucæ: nutrit q; magis caulis iſte, q̃ cruda radicula, vt qui in aqua acrimoniam omnem deponat: pauciſſimum tamen & ipſe habet alimentum. Quidam autem non caulem modo, ſed & radiculas ipſas, elixantes mandunt non aliter, ac rapas. Mirari q; ſubit eos medicos, atq; idiotas, qui poſt cœnam, coctionis iuuandę gratia, crudas ipſas eſitant: ipſi quidem hanc rem experientia ſatis ſibi exploratam eſſe affirmant, qui tamen ipſos ſunt imitati, omnes læſi fuerunt.

A.l. 2. t. 2. c. 574 fol. 160. g. h.

De Cæpis, Allijs, Porris, & Ampeloprasis. CAP. 71. E

HArum quoq; plantarum radices quidem vulgo frequentissime esitant, caulem autem raro
& folia, quę & ipsa proportione radicum acrem "admodum habent facultatem. Corpus cal A.l.2.t.2.c. 119 fol.112.cd
faciunt: &, qui in ipso sunt, humores crassos tenuant, lẽtos q; incidunt. Si tamen bis ter've fuerint
elixa, acrimoniam quidem deponunt, tenuant tamen adhuc, & alimentum corpori dant paucissi-
mum, quod certe prius, q̃ elixa essent, omnino non dabant. Cæterum allium quidẽ mandunt, non
vt obsonium, sed vt salubre medicamentum, quod digerendi, & obstructiones aperiendi habet fa-
cultatem. Quòd si elixum paulũ fuerit, adeo vt acrimoniam deposuerit, vires quidem habet im-
becilliores, succi autem prauitatem nõ amplius retinet. Quemadmodum nec porra quidem, nec
cæpæ, cum elixa bis fuerint. Ampeloprasa vero tantum à porris dissident, quantum in alijs omni
bus cõgeneribus agrestia à domesticis differunt. Quidam autem in totum annum sequentem, vt
cæpas aceto condientes, sic & ampeloprasa reponunt: fiuntq; in cibo præstantiora, ac minus habẽt
vitiosi succi. Abstinendum tamen ab assiduo vsu omnium acrium: & potissimum cum is, qui ip
sis vescitur, natura fuerit biliosus. Solis enim, qui vel succum pituitosum, vel crudum & crassum
ac lentum aceruarint, cibi eiusmodi sunt accommodati.

F

GALENI DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS

LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

De Alimentis, quæ ex Animalibus parantur: Ac postremo de Melle, de Vino, de Sale condiendis, ad Medijs edulijs, pertractat.

Propositum Libri. CAP. 1.

REliquum autẽ fuerit, de alimento, quod ab animalibus sumitur, pertractare: Quod non paucas habet facultatum differẽtias, tum in partibus: tum in quibusdam, quæ in partibus ipsis continentur, aut generantur: cuius generis sunt oua, lac, caseus, butyrum, & sanguis.

De Alimento, quod à Gressilibus Animalibus sumitur. CAP. 2. G

PArtes animaliũ omnes non eadem facultate sunt præditæ: sed Carnes
quidẽ, cũ probe cõcoctæ fuerint, optimũ gignunt sanguinem, & potis-
simũ, si eæ animaliũ boni succi fuerint, cuiusmodi est suũ genus: nam Partes
neruosæ iusto sunt pituitosiores. Oĩum itaq;ciborũ, suũ caro "potẽtissime nutrit. Cuius rei athle A.l.2.t.2.cap. 145.fol.116.d
tę certissimũ tibi præbent indiciũ. Si.n. paribus exercitationibus parẽ molẽ alterius cibi diẽ vnã co
mederint, postero die statim sentiẽt sese redditos imbecilliores: quòd si pluribus deinceps diebus
id fecerint, nõ imbecilliores modo, verũ ẽt alimenti penuria macilẽtiores palàm conspiciunt. Idem
etiam de eo, quod dicimus, potes in pueris, qui in palęstra sese exercent experiri: & in alijs, qui
quãlibet actionẽ fortem ac vehementẽ (cuiusmodi est fodientium) obeũt. Porrò "carnes Bubulæ A.ibidem.
alimentum quidem & ipsæ corpori suggerunt non mediocre, neq; dissipatu facile: sanguinem tñ
generant, q̃ conueniat, crassiorem. Quòd si quis temperamẽto naturali melancholicus magis fue
rit, affectu aliquo melancholico prehendetur, si largius his vescatur. Affectus autem melãcholici
sunt, cancer, elephas, scabies, lepra, febris quartana, & quæ peculiari nomine, melãcholia nomina
tur. Lien aũt quibusdam à tali succo intumuit: quam rem καχεξία id est prauus habitus, & hydro
pes sæpenumero sunt consecuti. Cæterũ, quantum carnes bubulæ totius suæ substantię crassitie H
suillam superant, tanto suillę bubulas lentore antecedunt. Cæterũ ex suum carnibus, hominibus
quidem ætate florentibus, fortibus, & q sese multũ exercent, suũ ętate florentiũ carnes ad coquen-
dum sunt præstantiores, q̃ bubulæ: alijs vero suũ adhuc increscẽtiũ. Porrò, quemadmodum ex sui
bus, qui ætate sunt florenti, ijs iuuenibus, qui bono corporis sunt habitu, conueniũt, sic & boum,
qui nõdum florentẽ ætatẽ attigerunt: Bos.n. temperamento est, q̃ sus, multo sicciore: quemadmo
dum & vir ætate florens, q̃ puer. Iure igitur ijs animalibus, quæ natura temperamento sunt siccio
re, adolescens ętas ad mediocritatẽ ipsam confert: humidiorũ vero natura, quod sibi ad probam ac
conuenientẽ temperiem deest, ab ætate florenti assumit. Nõ modo itaq; Vituli carnes habent ad
conficiendũ perfectis bobus præstantiores, sed ẽt Hœdi capris. Capra nanq; temperamento mi-
nus, q̃ bos, est sicca: si tñ {hòmini &} sui cõpareẽ, multum superat. Suillę aũt carnis similitudinẽ
cũ humana ex eo poteris intelligere, q quidã carnes humanas pro suillis sine vlla in gustu vel olfa
ctu suspicione comederũt: id enim ab improbis hospitibus, & alijs quibusdam factum fuisse iam
compertum est. Merito igitur porcelli alimentum nobis prębent tanto magnis suibus excre-
mentosius, quanto ipsis sunt humidiores: merito minus etiam nutriunt: nam alimentum humi-
dius, vt distribuitur, ita etiam discutitur celerius. Cæterũ Agni carnem habent humidissimam,
ac pituitosam:

** Non sunt in græcis exemplaribus nec ĩ alijs interpretibus. & omnino tollenda hæc verba.*

** Cod. quidam græcus vetustus non habet hæc verba.*

A.ibidem. A ac pituitosam: Ouium vero excrementosior est, ac succi deterioris. Caprarum quoq; caro præter succum vitiosum, acrimoniam etiam habet. Hircorum autem tum ad coquendum, tum ad succũ bonum generãdum est deterrima: hanc sequitur, Arietum: post, Taurorum. Porrò in his oibus carnes castratorũ sunt præstãtiores: Senum autem pessimæ tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum, tum ad nutriendum: quemadmodum & sues ipsi, qui, quanq̃ temperamento sunt humidi, cũ tñ iam senuerint, carnem habent, non nunq̃ siccam, ac concoctu difficilem. Ad hæc caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem, sed melioris succi, quã bubula & ouilla. Ceruina autem non minus ijs succum vitiosum generat, ac cõcoctu difficilem. His agrestium Asinorum bene habitorum ac iuuenum caro est propinqua. Sunt tñ, qui & asinorũ domesticorum, vbi senuerint, carnes mandant: quæ pessimi sunt succi, ac concoctu difficillimæ, stomachum q̃; lædunt: & præterea inter edendum sunt insuaues, quemadmodum Equorum ac Camelorũ carnes, quibus & ipsis homines animo & corpore asinini ac camelini vescuntur. Sunt, qui & Vrsis, & ijs adhuc deterioribus, Leonibus, ac Pardis vescantur, semel aut bis elixantes. Quid autem sit bis elixare, dictum nobis ante fuit. Quid iam loquar de Canibus (quos & ipsos iuuenes, ac pingues, & potissimum cum fuerint castrati, apud quasdam gentes frequentissime mandunt) cum multi sint,

B qui Pantheris, vt & Asinis bene habitis, cuiusmodi sunt agrestes, vescãtur? Hæc quidem non manduntur modo, sed à quibusdam etiam medicis laudantur. Vulpium autem carnibus autumno venatores apud nos vescuntur, tunc enim vuarũ esu pinguescũt. Porrò animalia omnia, quibus alimenta propria affatim suppetunt, longe seipsis in cibo euadunt præstantiora: quemadmodum deteriora fiunt, quibus ea minus adsunt. Proinde, quæ herbas è terra emergentes, aut arborum surculos, aut germina depascunt, ea omnia, cum his abundant, habitiora sunt, ac pinguia, nobis q̃; alendis accommodatiora. Ea que de causa, quibus herbas altiores pasci est naturale, hyeme, vere primo ac medio fiunt gracilia, ac praui succi. Vt boues, qui procedente tempore manifesto fiunt obesiores succi q̃; melioris, cum herbæ augentur, ac densescunt, & ad semen producendum festinant. Quæ vero animalia humili herba nutriri queunt, ea primo ac medio vere sunt præstantiora, vt oues: æstate autem prima ac media capræ, cum scilicet fruticum germina (quibus capræ vesci solent) sunt frequentissima. Cum igitur me animalium species inter se comparantem audiueris, dictum meum experientia examina ac diiudica atq; expende, non animal quod bene nutritum fuerit ac pingue, gracili ac penuria alimenti extenuato comparans, neq; adolescens seni, iniquũ enim ac malum est id iudicium: sed, quod in vnaquaq; specie ac genere, aut quocunq; modo appellare

C velis, optime est dispositum, alteri, quod sit eiusmodi, cõferens. Nõ igitur amplius opus erit pluribus exequi animalia omnia, quæ apud singulas gentes proprie nascuntur. Cuius generis est in Iberia animalculum, quod lepori est simile, quod q̃ Cuniculum nominant. In Lucania autem Italię regione, quod inter vrsum ac suem quodammodo est medium. Ceu aliud quoddam inter agrestes mures, & quos glires nominant, est medium, quod in eadem Italiæ regione, & alijs plerisque locis manditur. Quæ.n.ex eiusmodi animalibus bene sunt nutrita, ac plane pinguia, ea, experientia explora, præparandorum ipsorum rationem, quã incolæ experientia didicerunt, ab ipsis audiens ac discens. Qualis autem singularum præparationum sit facultas, iam à nobis discas, licet. Quæ nanque assantes, aut in sartagine frigentes mandunt, ea corpori siccius dant alimentũ. Quę vero in aqua præcoquũt, humidius. Quæ in patinis condiuntur, inter hæc media sunt, quanquã & illa ipsa pro modo conditura, inter se multum discrepant. Siquidem, quę vinum, aut garũ habent copiosum, ea sunt alijs, quæ ea non habent, sicciora. Rursus, quæ exiguam quidem illorum portionem, aut sapæ (quam hepsema quidam nuncupant) ampliorem habent: aut in simplici, ac plebeio albo q̃; appellato iure elixa sunt: ea prædictis longe sunt humidiora. Quæ aũt in sola aqua coquuntur, ijs quoq; adhuc sunt humidiora. Maximum præterea in præparatione discrimen accidit pro

D eorum, quæ inijciuntur, facultate, vt cum omnia siccant quidem, sed alia magis, alia minus. Sunt porrò hęc, ex seminibus quidem anethum, apium, carum, lybisticum, cuminum, & alia quędam id genus. Ex plantis vero ipsis porrum, cæpa, anethũ, thymus, satureia, pulegium, mẽtha odorata, origanum, & alia huiusmodi ad obsonatricem commentationem pertinẽtia, de qua nũc differere nõ est propositum. Quemadmodum autem modo pręcepimus, cum animalium differentia inquiritur, quæ optimo sunt habitu, esse comparanda, ita nunc quoq;, quæ pulcherrime sunt præparata, conferantur. Hęc itaq; de pedestrium animalium carne audiuisse sufficiat: de aliarum autem partium facultate deinceps, cum sermonem de limacibus absoluerimus, sumus tractaturi.

De Limacibus. CAP. 3.

PErspicuum quidem est, q̃ neq; inter volatilia, neque inter aquatilia hoc animal est numerandum. Quòd si inter pedestria ipsius non meminerimus, nihil prorsus de limacium alimento dicturi sumus: quod iniquum fuerit silentio prætermittere, quemadmodum vermes, qui in lignis nascuntur, viperas alios q̃; serpentes, quibus in Ægypto & apud alias quasdam gentes vescuntur: neq; enim illorum quisquam hæc nostra lecturus est: neq; nos, quæ apud illos sunt esculenta, vnq̃ comedemus. Limaces vero Græci omnes quotidie mandunt, carnem quidem duram habentes, eo q̃; concoctu difficilem, sed quæ confecta, potentissime nutriat. Succus autem ipsis inest, qui

ventrem subducit, quemadmodũ & ijs, quibus testa pro cute est: Quapropter quidam oleo, garo vino q́; ipsas condientes, eo iusculo ad aluum deijciendam vtũtur. Quòd si huius animalis carne, vt cibo solo esculento, vti velis, vbi prius in aqua elixaris, in aliam aquã transferas, in qua rursus elixabis: tum demum condies, ac tertio elixabis, vsq; dum caro tota intabescat. Hoc enim modo præparata aluum quidem sistet, sed alimentum corpori dabit non contemnendum. E

De Animalium Pedestrium Partibus Excarnibus. CAP. 4.

PEdestrium animalium partes excarnes homines mandũt, pedes, rostra, & aures: Eas q́; vt plurimum in aqua elixas mandunt cum aceto & garo: nõ nunq̃ autem & sinapi: quidam autem ex oleo & garo, vinum affundentes: sunt, qui cum oleribus, aut in aqua elixis, aut in patinis conditis. Porcellorum autem pedes ptissanæ elixæ iniecti, aptissimi sunt, tum vt illam meliorem efficiant: tum vt ipsi molliores reddantur, & ob id ad elaborationem, quæ in ore fit ac ventriculo, meliores. Nõ parua tamen est & in præparationis modo differentia, non modo in partibus animalium excarnibus, sed in alijs etiam omnibus: quam fusius in opere de Arte Obsonandi explicabimus. In hoc autem opere, tantum vniuersales partium ipsarum differentias exponimus, ipsas inter se (vt diximus) ita comparantes, vt si omnes ad eundem modum paratæ essent: iusta enim est hæc comparatio. Partes igitur corporis *extremæ, vt pinguedinis, ita substantiæ carnosæ, habent minimum: neruosa enim ac cutacea natura in ipsis præpollet: non tamen tales hi nerui cutis´ve sunt, quales in reliquo sunt corpore, nam in *excarnibus magis sunt exercitata, eo q́; etiam magis lenta. Etenim neruus omnis ac cutis, dum elixantur, ad huiuscemodi naturam deueniunt. Quare merito corpus quidem minus alunt, ob lentorem tamen per aluum facilius deijciuntur. Meliores autem sunt suum pedes, q̃ rostrum: quemadmodum hoc auribus est præstantius, hę enim constãt sola cute ac chartilagine. Chartilago porrò in perfectis quidem animalibus omnino confici non potest: in ijs vero, quæ adhuc augescunt, si in ore bene læuigata, & in ventriculo confecta fuerit, paucum alimentum corpori dabit. Eadem autem est eius, quod dicimus, in alijs animalibus proportio. Quanto enim eorum carnes alimenti bonitate, suilla sunt inferiores, tanto illorum partes excarnes partibus suum excarnibus sunt deteriores. Cæterum illud nequaquã arbitror quenquã latere, quòd partes neruosas voco eas, quæ pedibus insunt, ad similitudinem eius, qui proprie neruus nominatur, qui q́; ex cerebro ac spinali medulla originẽ ducit. Quæ autem in partibus excarnibus neruosa sunt corpora, ad similitudinem quidem ita nominantur: sunt autem ossium ligamenta, sensus expertia, & præterea tendones quidam. F

* ἄκρεα.
* ἀκρέοις.

De Animalium Pedestrium Lingua. CAP. 5. G

PEculiaris quędam huic parti inest substãtia: carnem enim habet fungosiorem, ac sanguineã magis. Musculi.n. carnes sunt exactę, & potissimum ipsorum partes mediæ: nã multi in suis ipsorum finibus in magnos tendones desinunt, quos pleriq; medicorum aponeuroses musculorum nominant: quos longe maximos musculi generant, qui ad artuum fines pertinent: quin & musculi quidam capita habent neruosa. Et ipsius linguæ, quam coci è suibus eximentes elixant, corpus quidem proprium caro quædam est fungosa, vti diximus: nõ tñ eam eximunt solam, neq; elixant, sed simul cum musculis, qui in ipsam inserunt: vt plurimum vero etiam cum epiglottide, & larynge, & glandulis quę illic sunt, tum ijs quæ linguæ sunt propriæ saliuam q́; generant, tum ijs quæ sunt ad paristhmia ac laryngem. Præterea venę & arteriæ & nerui, linguæ cum alijs carnibus sunt communia: illa enim vnà cum carnibus manduntur, nisi q̃ in hac particula tria hæc vasorum genera plura sunt ac maiora, q̃ pro portione magnitudinis. Quæ porrò facultas sit alimenti, quod à glandulosis corporibus sumitur, deinceps audito. A.l. 3. f.6. c. 1. fol.244. e

De Glandulis. CAP. 6.

QVantum lingua à carnis substantia, tantum glandulæ à linguę substantia, recesserunt: non tamen omnes ęquali omnino ab ea distant interuallo. Sed, quę illi adiacent ac contingunt, ijs quadãtenus sunt similes, quæ in mammis habentur, quando saltem eæ lacte non dum refertæ fuerint. Non enim glandulæ mammillares perpetuo suo munere funguntur, vt cùm aliæ propemodum omnes, tum autem eæ quæ sunt ad linguam: natura enim eas linguæ comparauit ad saliuam generandã: mãmillares vero post fœtum conceptum fiunt raræ ac laxæ, & lacte plenæ. At, quo tempore lacte carent, contrahuntur ac densantur, tm̃ à se ipsis differentes, quantum permadidæ spongiæ ἀπὸ τῶν σκελετευομένων: sic enim spongias appellãt, à quibus cũ humorẽ omnẽ expresserint, circũdatis vinculis ipsas constringunt, totum q́; ipsarum corpus cogunt. Sunt autẽ & circa larynga ac pharynga huiusmodi quædam glandulæ, sicut & in mesenterio: verum hæ quidem sunt exiles, eo q́; vulgus ipsum latent: Quę vero sunt ad paristhmia ac larynga, magnę sunt ac conspicuæ. Sunt & aliæ exiguæ in multis corporis partibus, vasorum diuisiones firmantes ac fulcientes. At glandula illa, cui thymo nomen est, haudquaq̃ est exigua, sed in nuper natis animãtibus est quàm maxima, increscentibus autem illis ipsa decrescit. Omnibus autem ipsis illud est commune, vt suaues in cibo ac friabiles appareant. Mammillares vero, cum lac habent, de ipsius etiam dulcedine quidpiam prę se ferunt: quapropter hæ glandulæ, cum lacte sunt plenæ, summopere à gulosis expetuntur, præcipue suillæ. Alimentum autem, quod ex ijs probe quidem in H

ventriculo

A ventriculo concoctis, prouenit, propè sanè ad carnium alimentũ accedit: Quòd si minus, q̃ sat est, sint cõfectæ, succum crudum aut pituitosum generant: humidiores quidem pituitosum, duriores vero crudum: de quo ante diximus. Testes autem, cum ex genere sint glandularum, non perinde tamen laudabilis sunt succi, vt mammillares: sed habent virosum quiddam, seminis quod generãt, naturam referentes, ceu renes, vrinæ. Atq; etiã animalium gressilium testes ad coquẽdum longe sunt difficiliores. Nam gallorum gallinaceorum altiliũ testes & suauissimi sunt, & laudabile corpori præbent alimentum. Glandulæ item collo vesicæ adiacentes, propè ad testium naturam accedunt. Sunt, qui renes quoq; inter glandulas annumerent: hi nanq; glandulosum quiddam habere ipsis videntur. Verum "praui admodũ sunt succi, & concoctu difficiles, vt adultiorũ animaliũ testes, cum exectos ipsos mandunt: iuniorum.n.sunt præstantiores. Taurorum autem, & hircorũ, & arietum, insuaues sunt, ac ad coquendum difficiles, & mali succi.

A.l.2. f. 2. ca. 9.fol.160.e

De Testibus. CAP. 7.

IVuenibus suibus ac bubus apud nos testes execant, sed propter vsum diuersum. Nam Suum quidem testes cibi causa secantur: suum enim castratorum caro suauior fit, & plenioris alimenti, & ad coquendum facilior: Boum vero, vt ad agriculturam sint meliores: tauri enim nõ facile ab B hominibus domantur. Capræ autem & oues propter vtrunque vsum castrantur. Porrò omnes memoratorum animalium testes ad coquendum sunt difficiles, ac mali succi: nutriũt tamen, si belle conficiantur, alij magis, alij minus, pro ea proportione, quam in carnibus inesse diximus. Nam, quanto suum caro alijs est præstantior, tanto horum quoque testes aliorum animantium testibus sunt meliores. Soli autem "gallorum gallinaceorum vndequaque sunt præstantissimi, & potissimum eorum, qui saginati fuerint.

A. l. 2.t.2 ca. 284. fol.131.h

De Cerebro. CAP. 8.

A.l.2. t. 2. cap. 125. fol. 11[illegible]

CErebrum "omne cibus est pituitosior, crassi q; succi, & tarde permeans, ac ad coquendũ difficilis. Non minimum etiam cerebrum omne stomacho nocet. Quidam autem ipsius mollitie decepti ipsum ægrotis exhibent, cum præter alia nauseam etiam concitet. Quinimmo, cum cuipiam à cibo vomitum mouere vis, huius partem pinguiter conditam, postremis epulis edendam exhibe. Illis vero, caue, exhibeas qui non appetunt, quos veteres ἀποσίτυς appellabant. Merito igitur nemo cerebrum summis epulis mandit, cum omnes ipsa experiẽtia docti sciant ipsum nauseam excitare. Iure etiam plerique cum origano mandunt, vti non nulli cum sale varijs modis apparato: quippe cum crassi sit succi & excrementitium, omnino vomitioni fit accõmodatius, quan C do cum incidentibus & calfacientibus fuerit paratum. Si tamen recte confici possit, alimentum corpori præstabit non contemnendum.

De Ossium Medulla. CAP. 9.

MEdulla, quæ in ossibus inuenitur, cerebro est dulcior iucundior ac pinguior, adeo, vt, si ea inter se comparando gustes, putaturus sis cerebrum austerum etiã aliquid in se habere. Porrò medulla nauseam prouocat, si liberalius sumatur, quemadmodum & cerebrum: Nutrit tamen & ipsa, si probe conficiatur.

De Spinali Medulla. CAP. 10.

SPinalis medulla eiusdem quidem cum cerebro est generis: eam tamen perperam medullam appellarunt, cum medulla ipsa non modo spinali hac, verum etiam cerebro ipso, sit humidior ac mollior & pinguior. Quòd vero in spinæ ossibus contineatur, colorem q; habeat medullæ assimilem, ob id ipsam medullam nominant: quo nomine quidam ipsum quoque cerebrum vocitarũt. Est porrò spinalis medulla cerebro continua, ac eiusdem cum eo naturæ, nisi quòd ipso multo est durior, potissimum in infernis spinæ finibus: quantum enim à cerebro abscedit, tanto magis durescit. Pinguitudinis sanè habet minimum: quo fit, vt nauseam non prouocet: Et, si probe conficia D tur, non exiguum corpori dat alimentum.

De Pinguedine & Adipe. CAP. 11.

VTrunq; quidem est oleosum, humiditate tñ & siccitate inter se differunt. Pinguedo nanque humida quæpiam res est, oleo longa vetustate incrassato assimilis. Adeps vero pinguedine multo est siccior: ideo q;, si calfactum ipsum fundas, coit facile ac concrescit. Pauci "vtraq; est nutrimenti: potius q; carnium nos alentium sunt condimenta, quàm alimenta.

A.l.2. t. 2. cap. 145.fol. 116.d

De Pedestrium Animalium Visceribus. CAP. 12.

A.ibidem c.

OMnium "quidem animalium Iecur crassi est succi, ac ad coquendum difficile, tarde q; permeat. Omnium autem est præstantissimum, nõ modo ad voluptatem, sed ad alia etiam omnia, quod συκωτὸν idest ficatum appellatur: quam appellationem inde habuit, quòd animalis mactandi iecur multarum ficuum siccarũ esu sic præparent. Quod maxime faciunt in suibus proptera, q̄ huius animalis viscera, aliorum animalium visceribus natura multo sunt suauiora: euadunt tamen & illa se ipsis meliora, cũ animal ipsum caricas affatim comederit: verum minime cõsentaneũ hominibus videtur, præteritis, quæ natura cæteris præstant, deteriora consectari. Reliquorũ autem viscerum Lien quidem gustu est non exacte suauis, est.n.in eo perspicua quædam acerbitas. Merito aũt praui quoq; succi esse creditur, vt qui sanguinem melancholicum generet. Vtroq; vero

vero tanto Pulmo est ad coquendum facilior, quanto est rarior: multo tamen, quod ad nutriendũ E
attinet, hepate est inferior. Pituitosius autem longe est id alimentũ, quod corpori pręcbet. Cor, sub
stantia quidē caro est fibrosa ac dura, ideo q; ad coquendum est difficile, & tarde permeat: Si tamen
probe conficiatur, alimentum corpori exhibet non paucũ, neq; mali succi. De renibus autē (nam
hos quoq; quidam inter viscera connumerant) prius diximus.

De Quadrupedum Animalium Ventriculo, Vtero, & Intestinis. CAP. 13.

DVriores carnibus sunt hæ partes: ob id, etiam si rite conficiantur, succũ tñ gignent nō planè
sanguineum neque inculpatum, sed frigidiorem ac crudiorem. Proinde multum temporis
requirunt prius, quàm satis confici & in probum sanguinem mutari queant.

De Agrestium ac Domesticorum Animalium Differentia. CAP. 14.

DOmestica animalia temperie humidiora sunt, q̃ agrestia, tum ob aeris, in quo degũt, humidi-
tatem, tũ vero ēt ob vitæ ignauiam. Quæ vero in montibus degũt, multũ exercentur ac fati-
gantur, præterea in aere sicciore viuunt: quapropter eorum caro est durior, nullius q; prorsus pin-
guedinis aut paucissimæ particeps: quæ causa est, cur pluribus diebus, q̃ domesticorũ & ociose de-
gentium animalium, seruetur imputris. Liquet item, quòd alimentum, quod ab ijs prouenit, mi-
nus habet excrementi: contra, excrementitium est, quod à domesticis atq; ociosis sumitur. Necesse F
igitur est alimentum eiusmodi nutrire valentius, quàm alterũ, succum q; gignere multo meliorē.

De Lacte. CAP. 15.

LAc quoq; inter cibos, q ab animalibus sumuntur, est numerandum: in quo haud parua est pro
anni temporibus differentia, & ea adhuc maior pro ipsorum animalium specie. Siquidem
vaccarum lac, "crassissimum est ac pinguissimũ: liquidissimum autē ac minime pingue, camelarũ: A.l. 3.f. 10 t. 5. c. 5. fol. 275. b
mox, equarum: deinde, asinarum: mediæ aũt consistentiæ, est caprarũ: hoc crassius, ouium. Secun
dum autē anni tempora, † lac post partum ‡ est liquidissimum: tēporis vero progressu, magis sem
per ac magis incrassescit: Æstate vero media, ipsum etiam in medio suæ naturæ consistit: post id au
tem tempus, sensim iam crassescit, quoad penitus deficiat. Vere aũt vt liquidissimũ, ita etiã copio-
sissimum. Quòd aũt lac, vt prius diximus, pro animalium specie differat, id vel intuenti quidem
protinus apparet: manifestius autem fiet, si ex vnoquoq; lactis genere caseus paretur. Etenim li-
quidissimum lac, serum: crassissimum, caseum habet plurimum. Merito igitur liquidius quidem
lac, magis: crassius aũt, minus aluum subducit. Contra aũt, crassius quidem valentius nutrit: tenu-
ius autem, minus. Quòd si quis lac prius elixando serum omne cōsumpserit, nihil prorsus subdu-
cet. Iniectis "vero lapillis ignitis tantisper, dum serum omne consumatur, præterq̃ q sic paratum, G A.l. 2. t. 2. ca. 434. fol. 143. d
aluum non subducit, contrarium etiã efficit, ipsum q; ijs exhibemus, quibus venter acrium excre-
mentorum demorsu infestatur: id ipsum autem efficiunt non minus, q̃ lapilli, aut etiam efficacius,
ferrei orbiculi igniti. Facile tamen lac sic paratum, in ventriculo in caseum cogitur: ob id mel illi
& salem admiscemus. Quin & aquam etiam affundere securius fuerit, vt pleriq; medicorum facti-
tant. Neque mirum tibi videatur, quòd sero consumpto, rursus aquam infundant: non enim seri
humiditas est, quam fugiunt, sed acrimoniam: cuius occasione lac omne aluum subducit, ex sub-
stantijs contrarijs mistum, sero scilicet, & caseo. Ad hæc tertium etiam pinguem succum habet &
ipsum quidem lac vaccarum, vt dictum est, plurimum: ideo q; Butyrum (quod vocant) ex eo con
ficiunt: quod gustu solo visu q;, quantũ in se pinguitudinis habeat, facile cognoscas. Quòd si par-
tem aliquam corporis eo inunxeris ac fricueris, cernes cutim pinguem non aliter, ac si oleo fricuis-
ses: Præterea, si mortui animalis corium aridum eo inunxeris, eundem cernes effectum: Quinim-
mo homines in plerisq; frigidis regionibus, in quibus oleo carent, in balneo butyro vtuntur: Cer
nitur præterea, si ignitis carbonibus ipsum infundas, non aliter, ac pinguedo, flammã excitare: De
niq; vtimur, ipso in illis, in quibus vtimur adipe, cataplasmatibus alijs q; medicamentis ipsum per-
miscentes. Pinguissimum itaq; vt diximus, est lac Bubulum: Ouillum vero ac Caprinum habet H
quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multo minus: Asininum vero huius succi habet mini-
mum: quocirca raro in ventriculo cuiusquam coagulatur, si statim, vt mammis excidit, calidum
fuerit epotum: quòd si sal & mel adijciantur, fieri non potest, vt ipsum in ventriculo concrescat,
ac coaguletur. Eandem ob causam magis per aluum deijcitur, vt q serum multum habeat, à quo
lac omne facultatem accipit deijciendi: vti à caseosa substantia, sistendi. Quantum vero serum ab
alia lactis natura succi bonitate superatur, tanto alia omnia, quæ ventrem deijciunt, superat: ob id
veteres ad aluum subducendam hoc potu plurimo vsi videntur. Tantum autem mellis optimi ei
est inijciendum, quantum suaue citra stomachi euersionem sentietur. Pari modo & salem ea men-
sura inijcies, quoad gustum non offendat: quòd si ipsum magis subducere velis, salis quàm pluri
mum inijcies. Hæc certe diffusius explicuimus, q̃ præsens institutum postulet. Propositum enim
fuerat ea commoda exponere, quæ lacti insunt, vt alimento: quibus cum id commodum, quod no
bis præstat in aluo deijcienda, esset admistum, fecit rei affinitas, vt in hanc digresionem sermo no-
ster deflexerit. Rursus igitur ad propositũ reuersi, quæ de lactis facultate supersunt, exequamur:
quorum id omnium est maximum, quòd Omnium ferè, quæ mandimus, lac optimum, optimi est
succi: verũ caue, male accipias, quod iam pronunciauimus. Non. n. simpliciter diximus lac omne
optimi

† τὸ μετὰ τὴν ἀποκύησιν. quod Ioachinus vertit. Lac quod in vere statim à partu editur.

A optimi esse succi, sed præterea optimum adiunximus. Nam lac quidem, quod vitiosi est succi, tantum abest vt ad succũ probum gignendũ cõferat, vt qui eo vtũtur, cacochymos reddat. Cui rei argumẽto fuit is infans, qui, cum priore nutrice mortua, alterius praui succi lac suxisset, totũ corpus multis vlceribus habuit refertũ. Vtebatur aũt secũda hæc nutrix in agro syluestribus oleribus propter annonæ caritatẽ, q̃ veris tpe acciderat: vnde & ipsa huiuscemodi vlceribus scatuit, & alij quidã, qui in eodem agro simili victu sunt vsi. Vidimus & alijs permultis mulieribus infantes nutriẽtibus id temporis idem accidere. Atq; etiã, si capræ aut alterius cuiuspiam animalis scammoniã aut tithymallum depasti lac cibi loco quis sumpserit, omnino aluus illi fluet. Quemadmodum igitur de alijs omnibus, ita & de lactis facultatibus intelligere oportet, non tanq̃ simpliciter de quouis dicantur, sed de optimo duntaxat: quãtum autẽ in singulis generibus vnumquodq; ab optimo deficit, tanto commodis, quæ optimum id nobis præstat, est inferius. Lac igitur, quod seri habet plurimum, etiã si semper eo vtare, nihil penitus afferet periculi: quod vero huiuscemodi humiditatem habet exiguam, caseosam autem crassitiem multam, omnibus, qui ipso multum vtuntur, est periculosum. Nam eos quidẽ renes offendet, qui calculis generandis sunt appositi: Iecur "itẽ obstruet A.ibidem.b ijs, qui hoc affectu facile prehendi possunt: tales aũt sunt, quibus fines eorum vasorum, quæ cibum B ex simis visceris in gibba trãssumũt, sunt angusti. Thoracis autem ac pulmonis partibus lac omne est vtile: Capiti vero, nisi quis ipsum habeat admodum firmum, non est accommodũ, vt nec hypochondrijs, quæ leui de causa inflantur: in plurimis.n.in ventriculo vertitur in flatus, suntq; paucissimi, quibus id non accidat. Si vero cum aliquo eorum cibariorum, quæ crassi sunt succi, diutius elixum fuerit, flatuosam quidem naturam deponit, sed iecur magis obstruit, & calculos in renibus promptius gignit. Huiusmodi autem edulia libro primo esse diximus, amylum, similaginem, alicam, tragum, oryzam, lagana, rhyemata, & panes non bene in clibano assos nec multa tritatione præelaboratos, nec multo sale ac fermento mediocri saturatos. Cæterũ, vt in ijs, ita in alijs, quæ non nulli lacti admiscentes mandunt, mistorum facultas aliquam ex lactis facultatibus augebit, aut imminuet. Nunc autem ipsius facultatem definiamus, illud boni esse succi & multi alimenti statuentes, quod ex contrarijs substantijs ac facultatibus est conflatum, subducendi scilicet ac sistendi, obstruendi q; ac tenuandi. Quod nanque eius serosum est, succos crassos tenuat, & aluum subducit: quod vero caseosum est, aluum sistit, & succos crassos gignit, ex quibus, vt diximus, in hepate obstructiones, & in renibus calculi oriuntur. Nocet autem "ipsius vsus assiduus dentibus, & circundatis carnibus, quas gingiuas nominant: has enim, flaccidas: dentes vero putrefactioni & erosioni admodum obnoxios reddit. Sumpto igitur lacte, os vino diluto colluere conueniet: satius autẽ fuerit, si mellis etiam quidpiam ipsi inieceris: ita nanq; omne caseosum, quod ex lacte dentibus ac gingiuis circunfixum fuerit, abstergetur. Quod si etiam cuipiam tam robustũ sit caput, vt vini mero collutione non offendatur, melius is dentibus & gingiuis consuluerit: veruntamen & mel vino permistum, misturam ex vtroq; reddit meliorem. Illud vero dentium incolumitati tutissimum aduersus lactis iniurias fuerit præsidium, si quis post sumptum ipsum primo, melicrato deinde vino adstringente, os colluat.

A.ibidem.a

C

De Oxygalacte, id est Acido Lacte. CAP. 16.

OXygala aũt, quod vocant, dentes quidem, qui saltem secundũ naturam habẽt, nihil offendit: qui vero aut ob naturalem intemperiem, aut adscititium quempiam affectũ, iusto sunt frigidiores, hi soli, vt ab aliorum frigidorum occursu, ita ab hoc quoq; offenduntur: accidit q; ijs non nunq̃ symptoma, quod αἱμωδίαν i. stuporem nominant, quale post esum mororũ immaturorũ, & aliorũ omnium acerborum & acidorũ euenire consueuit. Illud item perspicuum est, q ventriculus, q quauis de causa est frigidior, oxygala non belle conficit: temperatus vero, quamuis egre, conficit tamen aliquantum. Contra "ventriculi iusto calidiores, siue ab initio tales fuerint, siue à quapiã causa postea in eam temperiem sint adducti, præterq̃ q nihil ab huiuscemodi edulijs læduntur, commodo etiam aliquo fruuntur. Quin hi quoque oxygala ipsum circundata niue prius refrigeratum, indolenter ferunt, quemadmodum & alia pleraque id genus edulia, atque adeo aquam ipsam niue sic præparatam. Quocirca admirari subit plerosque medicos, qui de singulis edulijs pronunciarunt, hoc quidem nobis esse vtile, aliud vero noxium: præterea ad coquendum facile, aut difficile: mali succi esse, aut boni: multi, aut pauci esse alimẽti: stomacho conuenire, aut aduersari: aluum ducere, aut sistere: aut aliam cuius virtutem, vitium've obtinere. De quibusdam certe licet pronunciare, hoc quoddam edulium omnibus hominibus praui esse succi, aut ad coquendum difficile, aut stomacho noxium: de plurimis tamen fieri non potest, vt vnico edicto citra vllam distinctionem vere pronuncies. Cæterum, cum necessario longa futura esset oratio, si in singulis edulijs, tam naturalium temperamentorum, q̃ acquisititiorum affectuum, distinctiones adscripsissemus, satius fore existimauimus (quemadmodum in primo horum commentariorum fecimus) ab initio vniuersalem quidem totius doctrinæ methodum ostendere: post autem in particularibus non nunq̃ eam ad memoriam reuocare, præsertim in ijs, quæ nõ simplicis sunt naturæ, quale vtiq; est lac, de quo nunc agimus: quod, tametsi sensui quidem similare apparet, ex diuersis tamẽ substantijs ac facultatibus est compositum. Huic nanq; etiam, si optimum fuerit, pro diuersa tamen ventriculorum

A.l.2. t.2. cap. 434. fol. 143.c

D

triculorum natura accidit, vt interdum quidem {in hoc} acescat: aliàs vero fumosum ac nidorulētum ructū in altero sursum emittat. Etenim contrarij sunt affectus, secundum quos, quod in ventriculo non fuit coctum, acidum aut fumosum euadit: siquidem caloris inopia in acorem: eiusdē aūt excessus, in nidorem ac fumum vertit: quæ duo lacti eueniunt, quia in se non modo serosam naturam, verum etiam pinguem & caseosam cōtineat. Hac certe de causa oxygala quidem, si in ventriculo non coquatur, nunq̄ in nidorem vertitur, potissimum, si in biliosissimum ac feruētissimū ventriculum inciderit. Neque.n. amplius calidam acrem q; qualitatem ac facultatem retinet, quam lac à sero habet: neque pinguē & mediocriter calidam, quā lac à pinguedine, quæ sibi inest, possidebat. In huiuscemodi.n. præparatione, sola relinquitur caseosa substātia, eaq; ipsa non eiusdē naturæ, cuius ab initio fuit, sed ad frigidius conuersa. Itaq; de oxygalacte dixisse suffecerit, ꝙ frigidum est, ac crassi succi: hæc enim sequitur, vt ipsum non facile à corpore mediæ temperaturæ conficiatur: ad eā enim in omnibus meis operibus, cū aliquid simpliciter pronuncio, sæpe iam monui id esse referendum. Quin etiam succum crudum, quem vocant (cuius naturam tum prius alibi exposui, tum etiam in libro superiore de eo disserui) consentaneum est ab istiusmodi cibis abunde generari. Non ab re autem edulium hoc calidissimis ventriculis est vtile, quemadmodum frigidioribus aduersissimum. Id tñ in singulis cibarijs non conuenit adscribere: sed in quibusdam meminisse suffecerit, ꝙ succus eiusmodi, qualis ex oxygalacte, caseo, & omnibus crassi succi edulijs, prouenit, calculos in renibus solet gignere, cum hi calidiores iusto fuerint siue ob naturalem intemperiem, siue ob alium quendam affectum ipsis postea innatum, non tñ pro caloris modo meatuum transitus latos habeant. Corporum.n. constructiones, quæ morbis maxime sunt obnoxiæ, ex partibus contrarij temperamēti componuntur: vt verbi gratia, si ventriculus "admodum sit calidus, cerebrum autem frigidum: pari modo & pulmo aliquando, ac totus thorax frigidus est, ventriculus autem calidus. Frequenter vero contra euenit, vt omnia alia scilicet æquo sint calidiora, solus aūt ventriculus frigidior sit, † hepar vero calidius: atq; in alijs partibus similiter. Quapropter initio etiam monuimus vtilissimam esse doctrinam, quæ de facultatibus, quæ alimentis insunt, tradit, cū eas differentias explicat, quæ in humiditate spectātur, & siccitate, & caliditate, & frigiditate: præterea substantiæ ipsorum lentore, aut crassitie: ad hæc, quod aut similare est, de quo agetur, vel ex partibus temperamento contrarijs compositum, cuius generis est lac. Ad horum porrò dignotionem dixi nos manu duci, cum per olfactum ac gustum, tum per alia symptomata, de quibus in operis huius initio disserui: vti nunc quoq; in lacte, eius naturam ostendi ex ijs symptomatibus, quæ ei accidunt, cum aut calefit, aut coagulo cogitur, aut alio quouis modo partes ipsius secernuntur: etenim vel citra coagulum scissio, quam vocant, id efficit, cum lacti abunde calido oxymel frigidum instillamus. Idem etiam mulso efficimus. Interdum etiā citra vllam liquoris instillationē, vase frigidissimā aquam continente in lac demisso, ipsum scindimus. Præterea sine coagulo id lac, quod post editum fœtum emulsum fuerit, protinus cōcrescit, si super cineres calidos parumper calefiat: videntur q; veteres Comici lac ita coactum, Pyriasten appellasse. In Asia aūt apud nos Pyriephthum ipsum nominant. Id quidem lac omnino ab alia substantia est purum: cum aūt melle ipsi admisto per coagulum cogunt, hoc quidem opere, quod in eo est tenue & aquosum, separatur. Quidam aūt ex ipso duntaxat, quod coactū est, mandunt: quod partim ex caseosa lactis substātia, partim ex calida atq; ignea coaguli facultate, partim ex melle ipsis admisto, est compositū. Alij vero vnà cum eo, quod concreuit, serum quoq; transglutiūt, id q; aut pariter totum cum toto, aut alterum altero copiosius: accidet q;, vt alijs quidem largius, alijs vero minus, aluus subducatur, pro portione quantitatis serosi humoris. Perspicuum præterea est, ꝙ eorum corpus, qui solū id quod concretum est, comederint, amplius nutritur: minus vero eorum, qui vnà cum ipso serosi humoris quidpiam transglutierint: & multo adhuc minus eorum, qui eius quidem, quod coactum est, parum, serosi autem humoris plurimum, hauserint. Simili modo & in eo, quod à partu, siue cū melle, siue absq; eo coijt, non paruam differentiam inuenies. Cum enim mel non accepit, ad coquendū est difficilius, & succi crassioris: præterea per aluum tardius secedit: vtrunq; tamē, corpus abunde nutrit. Hæc de lactis facultate nouisse in præsenti opere suffecerit: eius nanq; vtilitates, quas in morbis præstat, ijs, qui quauis ex causa tabe laborant, aut vlcus habent in pulmone, proprie ad medendi rationem pertinent.

† *Additur in tralatiōe Vet. et Rabbi Mose prima particula aphorismorum 17. & quādoque quidem totū corpus frigidius.*

A.1.3.f.13.t.1. c.16.fol.287.a

De Caseo. CAP. 17.

DE casei quidem facultate iam diximus, cum de lacte sermonem faceremus: satius tñ fuerit nunc rursum particulatim de eo tractare. Nam "dū paratur, assumit ab iniecto coagulo acrimoniam, humiditatem q; oēm deponit, & potissimū, si inueterarit. Tum.n.q̄ prius, acrior euadit, & manifeste calidior redditur, atq; ardentior: ob id ipsum siticulosior, & ad coquendum difficilior, & peioris succi efficitur. Qua de causa nec id ipsum, quod crassis cibis acres ac tenuantes facultates admistas habentibus inest commodi, caseus citra noxam possidet. Maior enim noxa ex succi ipsius prauitate, & ardenti calore accidit, quàm crassorum tenuatio conferre queat: quando ad calculorum in renibus procreationem hic succus non minus est noxius. Ostendimus enim calculos in illis corporibus nasci, in quibus succorum crassities cum igneo calore est coniuncta.

A.l.2.t.2.cap. 123.fol.113.a

Fugiendus

A Fugiendus igitur est eiusmodi caseus, vt qui nihil conferat neq; ad coctionem, neq; ad distributionem, neq; ad mouendam vrinam, neq; ad ventris deiectionem, ceu vtique nec ad succi probitatē. Deinceps autem malus quidem, sed prædicto minus est putandus, qui neq; est vetus, neque acris. Omnium autem caseorum recentium is est præstantissimus: qualis apud nos Pergami, & in Mysia, quæ est supra Pergamum, fit, qui ab incolis oxygalactinus appellatur, suauissimus quidem in cibo, stomacho autem minimum noxius, alijs q; omnibus caseis concoctu transitu q; facilior, succū habens non vitiosum, neq; vsq; adeo crassum: quod vitium omnium caseorum est commune. Præstantissimus etiam est is, qui Romæ apud diuites celebratur, βαθὺν appellant: & præterea alij quidam in alijs regionibus. Cum autem singulatim permagna sit in ipsis differentia, tum pro animalium natura, tum pro præparandi modis, & præterea ipsorum caseorum ætate, conabimur hoc in loco ipsorum facultatem paucis scopis circūscribere, quibus quis intentus meliorem à deteriore facillime discernet. Scopi quidem in genere sunt duo, quorum Alter in certa substantiæ casei consistentia versatur, secūdum quam mollior est aut durior, dēsior aut laxior, glutinosior aut friabilior: Alter in gustabili qualitate consistit, secundum quam in quibusdam ipsorum acor superat, in alijs acrimonia, aut pinguitudo, aut dulcedo, aut aliud quidpiam id genus, aut omnium est velut æquabilitas.
B Porrò secundum speciales differentias prædictorum generum, mollior quidem duriore est præstantior: rarus vero ac laxus, denso admodum ac compacto. Iam vero cum glutinosus valde, & is qui ad asperitatem vsq; est friabilis, sint vitiosi, prestantior est, qui inter hos duos est medius. Quod autem ad eam dignotionem, quæ fit gustu, pertinet, is omnium est præstantissimus, qui nullam vehementem habet qualitatem, sed dulcem habet supra alias parum eminentem. Suauis item insuaui est præstantior: & mediocriter salitus, eo qui est permultum, & eo qui omnino salis est expers. Postea tamen, quàm caseum sic examinatum sumpseris, licebit etiam ex ructu cognoscere, qualis inter caseos sit melior, aut deterior. Cuius nanq; qualitas paulatim marcescit, præstantior: cuius contra perdurat, non bonus: iste enim perspicue ægre mutatur, atque alteratur, & ob id ipsum ægre conficitur. Omnium enim qualitatum, quarum ante meminimus, alteratio necessario sequitur alimentorum coctionem.

De Pedestrium Animalium Sanguine. CAP. 18.

SAnguis {omnis} ad coquendum est difficilis, præcipue crassus, et melancholicus, qualis est bubulus: Leporinus autē, vt suauisslimus, celebratur, multi q; ipsum cū iecore solent elixare: quidam autem cum alijs etiam visceribus. Sunt, qui Suum quoque iuniorum sanguinē edant, ceu alij
C etiam grandiorum, cum castrati fuerint. Aprorum vero nemo ne gustare quidem tentauerit propterea, quod insuauis est, & ad coquendum difficilis. Homerus quoq; Caprarum sanguinem in cibo iucundum esse non ignorauit.

De Alimento, quod à Volucribus Animalibus sumitur. CAP. 19.

VEteres oēs animalia volucria ac bipeda ὄρνιθας nominabant: Nunc aūt apud Græcos consuetudo inualuit, vt, quas illi ἀλεκτορίδας i. gallinas vocabāt, nunc solas eas ὄρνιθας appellēt, quē admodum & masculos ipsos ἀλεκτρυόνας. Auium porrò omnium volucrium genus, paucissimū præstat alimentum, si ad genus gressilium conferatur, potissimum si ad suillam, qua non aliud inuenias, quod copiosioris sit nutrimēti: Volucrium tñ caro ad coquendū est facilior, præcipue perdicis, atagenis, columbæ, galli gallinacei, & gallinę: Turdorum vero, & merularū, paruorū q; passerum (inter quos ēt sunt, quos turricolas vocant) caro, q̄ prædictorum, est durior: His aūt ipsis turturis, palumbi, anatis q; caro est durior: Phasianorum, quod ad concoctionem, & nutrimentū attinet, gallinis est similis, voluptate tñ in edendo superat: His durior est pauonis caro, & fibrosior, & ad coquendum difficilior. Porrò in "omnibus volucribus animalibus, vt & in quadrupedibus, scire in vniuersum oportet, q̄ augescentium caro multo est præstantior, q̄ ætate declinātium: media
D aūt est inter vtranq;, florentium. Praua autem admodum est valde nouellorū, sed diuersa ratione ac senum: Siquidem horum caro dura est, & sicca, ac neruosa, ideo q; praua ad coquendum, & exigui nutrimenti: Contra animalium nuperrime editorū corpora mucosa sunt ac humida, eo q; excrementis plena, facilius tñ per aluum secedunt. Hæc in cūctis animalibus memoria teneto: id. n. omnibus ipsis ex æquo inest secundum differentias, quæ ab ętate sumuntur. Communis etiā est, si sanitatem spectes, preparationis modus, quem antea exposuimus, & nunc rursum summatim repetemus, facultates duntaxat in memoriam reuocātes, q̄, quæ assa sunt, & frixa in sartagine, ea sunt sicciora: Quæ vero in aqua dulci sunt elixa, alimentum corpori præbent humidius. De ijs porrò, quę ex albo iure, varijs q; patinarū condimentis esitantur, antea abunde disseruimus, ceu de domesticis quoque, & agrestibus. Non mediocris vero est differentia eorum quæ in stagnis, aut paludibus, aut lacustribus locis viuunt, cum ijs, quæ in montibus, aut locis siccis degunt. Nam "pro locorū natura ac proportione, animalium carnes fiunt siccæ, & excrementis vacuæ, & ad coquendum faciliores: aut humidæ, & excrementitiæ, & concoctu difficiliores.

A. l. 2. t. 2. cap. 145. fol. 116. b

A. l. 2. t. 2. cap. 147. fol. 116. d

De Anseribus & Struthocamelis. CAP. 20.

XHνῶν nomen veteribus etiam est consuetum, στρουθοκαμήλων vero insolens: nominant. n. eas μεγάλας στρουθὸς. Ego vero etiamnum adolescentulus audiui sophistam quendam ex eorum numero,

numero, qui de eiusmodi problematibus differunt, in vtranque partem disceptantem, ac probantem E huiuscemodi animalia nunc aues esse, nunc vero non esse. Longe autem præstiterit nō id, sed qualem'nam alimentum, quod ab ipsis sumitur, habeat facultatem, inquirere: id autem vbi ex me audieris, per ocium ab alio disces, vtrum oporteat animalia hæc aues nominare, nec'ne. Ipsorum igitur caro est excrementitia, multo q̃3 ad *coquendum est difficilior, q̃ prædictorum volucrium animalium: ipsorum tamen alæ non sunt cæterorum alis deteriores: quandoquidem in multis volatilibus, potissimum quæ parua sunt, & carne dura prædita, alarum substantia est fibrosa, ac dura. Quarundam autem caro tota est eiusmodi, cuiusmodi Gruum: quas tamen & ipsas mandunt, plurimis ante diebus macerantes, & (vt sic dicam) mortificantes. Inter grues autē & anseres caro Tardarum, quas vocant, quodammodo est media, quæ ὀτίδες vel ὠτίδες appellantur: vtroq3 enim modo prima syllaba profertur & scribitur, per ο scilicet, & per ω. A.l.2. t. 2. ca. 515. fol. 152. a

De Differentia, quæ est in Partibus Animalium Volucrium. CAP. 21.

VIscera quidem in volucribus animalibus eandem habēt ad carnes proportionem, quā in pedestribus habere memorauimus. Intestina vero horum omnium omnino non manduntur: in eorum tamen Ventriculis non ita habet, vesci enim sunt, & nutriunt: quidam autem ipsorum valde etiam sunt iucundi, ceu anserum, post quos sunt altilium gallinarum. Quemadmodum autem in suibus, dum adhuc viuunt, Hepar ex caricarum pastu ad voluptatem præparatur, ita in anseribus video ipsorum alimenta lacte imbui, vt non modo eorum iecur sit iucundissimum, sed potenter etiam nutriat, ac optimi sit succi, & deiectu minime difficile, probe q̃3 similiter in ventriculo conficiatur. Ad hæc Alæ anserum ad concoquendum ac nutriendum sunt accommodæ, & ijs adhuc magis gallinarum. Cæterum, cum iuniorum animaliū carnes ab annosorum multū dissideat, alarum quoq3 natura multo euidentius dissidet. Pari modo gracilia ab obesis discrepant: nam iuniorum ac probe nutritorum prętantissimę, pessimę autem gracilium & annosorum. Pedes autem paulo minus omnium, cibo sunt inepti. Gallorum autem gallinaceorum Cristas ac palearia nemo nec probarit, nec etiam damnarit: horum vero Testes sunt prętātissimi, præcipue altilium, & multo magis, si cibus eorum, quo sunt nutriti, seroso lacte fuerit imbutus: nam & boni sunt succi, & valide nutriunt, & ad coquendum sunt facillimi: deiectionem tamen nec iuuant, nec morantur. Cæterum animalia volucria exiguum quidem habent Cerebrum, sed ipsum tamen tanto pedestrium cerebro est prętantius, quanto est durius: volucrium autem ipsorum, montana cerebrū habent, q̃ palustria, præstantius, pro aliarum omnium partium proportione. Quidam autem falso struthocameli Ventriculum laudant, ceu medicamētum quoddam, quod coctionem iuuat: alij vero longe magis mergi ventriculum laudant. Verum hæc neq3 ipsa facile concoquuntur, neq3 alijs in eo ipso, ceu medicamenta, auxiliantur, veluti zingiber & piper: & præterea alia ratione vinum & acetum. Quod si de volucrium animalium lingua ac rostro dicere aggrediar, cū ea nemo ignoret, garrire merito existimabor.

De Ouis. CAP. 22.

OVa quoq3 inter alimenta, quę ab animantibus sumuntur, sunt numeranda: quorum Tres inter se sunt differentiæ: Prima quidem penes propriam substantiam: gallinarum. n. ac "phasianarum sunt præstantiora, deteriora vero anserum ac struthocamelorū: Secunda autem penes tēpus: aut enim longo ante tempore, aut breui sunt edita: Tertia penes coctturæ rationē: nā quædam diutius cocta fuerunt, alia ad mediocrem vsq3 consistentiam, alia duntaxat excalfacta fuerunt. A. l. 2. t. 2 ca. 520. fol. 152. d

* ἑφθά. Secundum quas differentias, alia quidem cōcta vocantur, alia tremula, alia sorbilia. Tremula igitur ad nutriendum omnium sunt præstantissima. Sorbilia aūt minus quidē nutriunt, sed facilius subducūtur, & faucium asperitates lęuigant. Elixā vero & ad coquendum sunt difficilia, & tardi transitus, crassius q̃3 alimentum corpori tribuunt. His vero adhuc tardius permeāt, ac peioris sunt succi, quæ in calidis cineribus assantur. Quæ vero ἐπὶ τῶν ταγήνων i. in sartagine, sunt inspissata, atq3 ob id ipsum ταγηνιστὰ nuncupantur, pessimum habent omnibus modis alimētum: nam interim, dum coquuntur, in nidorem vertūtur: &, præterq̃ q̧ succum crassum gignunt, ipsum ēt prauum gignunt, atq3 excrementitium. Porrò quę πνικτὰ i. suffocata, appellant, elixis et assis sunt meliora: parātur aūt ad hunc modum: Vbi ipsa oleo & garo & pauco vini conspersa fuerint, vas, quo continentur, caccabo aquā calidā habēti indunt: deinde, vbi ipsum totū superne obturarint, ignē substruūt, quoad oua mediocrē habeant consistentiā. Quę. n. supra modū sunt incrassata, elixis & assis fiunt similia: quæ vero ad mediocrē crassitiem peruenerunt, & melius q̧ dura, concoquuntur, & alimentū corpori dant præstantius. Eidē etiam consistentiæ mediocritati intentos nos esse oportet in ijs ouis, quæ superne caldarijs infunduntur, non permittentes neq3 ipsa omnino incrassari, sed, cum adhuc succum suum retinent, vas ab igne submouentes. Oua autem recentia veteribus plurimum præstant: quippe optima sunt recentissima, vetustissima aūt pessima. Quæ vero in horum medio sunt, proportione recessus ab extremis, bonitate aut prauitate inter se differunt.

* ἑφθά.

De Volucrium Animalium Sanguine. CAP. 23.

GAllinarum ac columbarum sanguine non nulli vescuntur, maxime altilium, qui suum sanguine haudquaquam est inferior, neq3 voluptate neque concoctionis facultate: plurimum tamen

A tamen relinquitur à leporino. Sanguis autem omnis, quocunque modo ipsum parauerís, ad coquendum est difficilis, & excrementitius.

De Nutrimento, quod ab aquatilibus Animantibus sumitur. CAP. 24.

Animalium in aquis degentium permulta sunt genera: differentiæ q; in ijs sunt, ac species. Nunc vero similitudines inter ipsa, quæ ad vsum medicinę pertinēt, vt in prioribus fecimus, referemus: medicinam aūt, aut artem sanitatis tuendæ dicere, nihil ad præsens propositū interfuerit. De omnibus igitur dicemus, quemadmodū in alijs ante fecimus, qbus vulgo assidue vescūtur.

De Mugile. CAP. 25.

Mugil ex squamatorum piscium est genere: nascitur q; non in mari modo, verum etiam in stagnis ac fluuijs. Proinde particulares mugiles magnum inter se habent discrimen, adeo, vt pelagici mugilis genus diuersum esse videatur ab eo, quod in fluminibus, stagnis, lacubus, aut riuulis vrbium latrinas purgantibus prouenit. Eorum ^a^ sanè caro, qui in aquis limosis ac sordidis degunt, excrementitia est admodum ac mucosa: optima autem eorum est, qui in puro mari viuūt, præcipue cum ventorum procellis agitatur: nam in quieto, nullis q; agitato fluctibus, tanto pisciū caro fit deterior, quanto minus exercitatur. In stagnis autem maritimis (quæ λιμνοθαλάττας appellant) adhuc est deterior: & hac adhuc magis in stagnis: quæ si parua sint, nec magnos fluuios

B recipiant, neque fontes habeant, nec largum effluuium, multo profectò est deterior. Pessima autē sunt stagna, ex quibus nihil aquę omnino effluit, sed stabilis est ac planè immota. De ijs porrò, qui in paludibus, lacubus q; , atq; id genus locis degunt, initio diximus: pessimam enim habent carnem, qui in eiusmodi locis degunt. Eorum autem, qui in fluuijs gignuntur, prestantiores sunt, qui in ijs gignuntur, in quibus aqua rapide fluit, ac copiosa est: qui vero in stagnantibus, non boni. Præterea penes alimenta pisces meliores peiores' ve euadunt. Nam quibusdam herbarum ac bonarum radicum copia suppetit, ij q; eam ob causam sunt præstantiores. Alij herbas pascuntur limosas, & radices mali succi. Præterea, qui in fluminibus vrbem magnam præterfluentibus, hominum stercoribus & prauis id genus escis victitant, omnium, vt diximus, sunt deterrimi, adeo, vt, si paulo diutius mortui permanserint, statim purrescant, & pessime oleant: isti autem in cibo sunt prorsus iniucundi, & ad coquendum difficiles, exiguum q; boni quidem alimenti, excrementi autem plurimum reddunt. Quare mirum non est, si prauum succum in eorum corporibus, qui quotidie illis vescuntur, congerant. Qui cum sint deterrimi, omnium contra sunt prestantissimi, qui (vt diximus) in purissimo mari degūnt, maxime vbi littora, quæ aquam in orbem ambiunt, terra non

C abundant: nec leuia, sed aut arenosa sunt, aut aspera. Quod si præterea ad boream spectent, longe erunt meliores. Cum enim exercitationes propriæ non parum ad succi probitatem omni animanti conferant, puritas adhuc eius venti, qui aquæ miscetur, substantiæ ipsorum bonitatem auget. Perspicuum igitur ex ijs, quæ diximus, est mare alterum alteri in eo præstare, quòd aut purum planè est, aut fluuios multos & magnos excipit, vt Pontus. Pisces enim qui in eiusmodi degunt, quanto stagnales antecellunt, tanto ijs, qui in puro mari degunt, sunt inferiores. Sunt autem & stagna quædam huiusmodi, quorum quædam λιμνοθαλάττας appellant, vbi videlicet fluuius magnus stagnum efficit, quod mari coniungitur. Et, vt fluuius non stagnet, vbi primum mari commiscetur, aqua ex salsa ac dulci est mista, & piscium caro, qui in ea aqua degūnt, media est inter fluuialiū & marinorum piscium carnem. Communis autem tibi sit hæc oratio alijs quoq; piscibus, qui in fluminibus, & stagnis, & mari gignuntur: nam bona eorum pars non ambigit: cum marini fluuialem aquam fugiant, fluuiales autem ac stagnales marinam. Mugilis vero omnium maxime aquis vtrisq; vtitur: ea q; ipsius natura est, vt à mari longissime discedēs, aduerso flumine natet. Hic quidem mugilis numerosas ac paruas spinas non habet, vti nec alius quisq̃ marinorum: qui vero è fluuijs, aut stagnis mare ingreditur, non secus ac cōgeneres, plenus est huiusmodi spinarum: nam

D omnium ferè piscium caro, qui in stagnis aut fluminibus gignuntur, tenuibus spinis plena inuenitur, quas nullus marinorum habet. Nam, quo loco magni fluuij ostium mari cōmittitur, non nulli quidem piscium fluuialium in mari: quemadmodum et marini quidam in flumine capiūtur: quos discernas eo, q; prædictas spinas, aut numerosas, aut prorsus nullas habeant. Pauci sanè fluuialium mare ingrediuntur: at marini omnes fluuijs gaudent. Continuo autem & gustus mandenti tibi, præstantiorem mugilē indicabit. Iucundior nanq; ipsius est caro, & acrior, pinguedinis q; expers: pingues contra, & soluti saporis, tum cibo, tum ad concoquendum sunt deteriores: præterea stomacho sunt noxij, & vitiosi succi: quapropter cū origano ipsos parant. Quidā vero nostrates, pisces quosdam in fluuijs genitos λευκίσκους nominant, rati diuersos esse à mugilū genere: cetera tñ omnino animal animali est simile, nisi q; λευκίσκος paulo est cādidior, caput q; habet minus, & ^a^ † saporem acidiorem: Alimenti aūt, quod ab eo sumitur, facultas est, qualē prius fluuiali mugili inesse diximus: proinde de nomine, non de re est cōtrouersia. Quod aūt nouisse magis retulerit, id iam dicam. Hic piscis vnus eorum est, qui sale conditi asseruantur. Atq; stagnalis sic conditus multo, q̃ ante, præstantior euadit: quicquid.n. muscosum aut virosum gustu refert, id totum deponit: verū recens salitus, iamdiu salito est melior. Sed de salitis quidem piscibus paulo post sermo communis habebitur, ^b^ † sicut de ijs, qui hyeme (vt sic dicam) mortificantur.

De Lupo,

1.t.2.cap. .fol. 157.c

A † Gulielmus Rondelletius medicus egregius recte meo indicio arbitratur hoc in loco esse mēdum, ac per γεῦσιν ὀξυτέραν, legendū esse ex Atheneo ὀξυρυγχοτέραν i. rostro acutiore.

B † Græci cod. habent. καθάπερ γε καὶ περὶ τῶν ἐωλυξωμένων ἐν χειμῶνι. Vetus interpres habet sicuti de conseruatis in niue quem sequus est Ioachinus. Non video tamen quo in loco inferius Galenus erupt et de piscibus vel alijs cibis, qui vel mortificētur in hyeme, vel cōseruetur in niue. Scio quidem ipsum dicere in cap. quadragesimo primo se distulisse in fine libri scribere de cibis sale conditis & de medijs.

De Lupo seu Laurace. CAP. 26. E

HVnc piscem in aquis dulcibus natum non vidimus, sed è mari in flumina aut stagna ascendisse conspeximus. Ideo q; paruus, raro, quemadmodum mugilis sæpe, inuenitur. Et q̄q̄ pelagius sit, stagna tñ maritima non fugit, nec fluuiorum ostia: Pelagij.n. vocantur, qui in mare profundum secedunt. Alimentum sanè, quod tum ex hoc, tum ex alijs piscibus prouenit, sanguinem gignit consistentia tenuiorem, q̄ quod ex pedestribus animalibus sumitur, adeo, vt non affluenter nutriat, & celerius discutiatur. Cum aũt nomen hoc tenuius, nunc in duabus rebus inter se collatis, nunc citra collationem enunciemus, sciendum nos, cum ipsum simpliciter pronunciamus, ad sanguinem medium inter extrema comparare. Extremæ autem prauitatis, secundum consistentiam, sanguis est tum crassus, vt pix liquida: tum serosus adeo, vt postea, q̄ è vena effusus concreuerit, plurimũ habeat aquosæ humiditatis supernatãtis. Laudatissimus vero est, qui inter hos exacte est medius, qui fit ex pane optime præparato (de quo primo libro egimus) & animalibus volucribus, de q̄bus diximus, perdice.s. alijs q; id genus: quibus ex marinis piscibus pelagij sunt ꝓpinqui.

De Mullo seu Trigla. CAP. 27.

HIc quoq; pelagicis piscibus annumeratur. Celebratur autẽ apud homines, tanq̄ voluptate cibos reliquos superet. Omnium fermè aliorum carnem habet durissimam, & valde friabilẽ: F quod idem significat, ac si dicas nihil in eo esse lentoris, neq; pinguedinis. Nutrit certe, cum probe confectus fuerit, omnibus alijs piscibus copiosius. Diximus autẽ antea, ꝙ cibus durior, ac crassiorum partium, & (vt sic dicam) terrestris magis, alimentum corpori præstat copiosius, quàm humidior ac mollior, præsertim quando præter id substantiam habet corpori alendo accõmodatam ac familiarem: quæ substantia voluptate iudicatur. Nam alimenta, quæ tota substantia ab alendis animalibus sunt aliena, ea aut non prorsus, aut insuauiter manduntur: ex familiaribus vero, quemadmodũ humidius minus nutrit, ita coquitur facilius ac distribuitur. Ergo mulli caro iucunda quidem est, vt quę alimentum est hominum naturæ accõmodum: &, quamuis alijs piscibus sit durior, mandi tamen quotidie potest, propterea, ꝙ friabilis est, & pinguedinis expers cũ quadam acrimonia. Nam pinguia & lenta cibaria statim, vt sumpta fuerint, celeriter implent, & appetentiam euertunt: præterea, quod maius est, compluribus deinceps diebus ipsorum esum non sustinemus. Verum mulli hepar propter voluptatẽ à gulosis summopere expetitur. Quidã vero ne ipsum quidẽ per se mandere volunt, sed garelæum, quod vocant, in vase cum pauxillo vini præparantes, in eo viscus ipsum tantisper comminuunt, quoad totum simul ex ipso & humidis ꝑparatis succus vnus fiat simplex ad sensum ac similaris, in quo mulli carnes intinctas mandunt. At mihi profecto ne- G quaq; tantæ suauitatis esse videtur, neq; tantam corpori vtilitatem afferre, vt tantopere sit concupiscendum, vti nec ipsum caput: q̄q̄ gulosi hoc quoq; laudant, ac secundas post iecur ferre pręd icãt. Cæterum neq; id intelligere queo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cum nec adeo sua ui sint carne, vt minores, nec ad coquendum facili, vt quæ dura admodum est. Ob eam igitur causam, cum quendã aliquando interrogassem, qui ingenti pecunia prægrandes mullos emerat, quid esset, ꝙ illos tantopere expeteret, respondit se primum propter hepar illos tanti emisse, tum autem & propter caput. Verum hactenus de mullis hæc dixisse huic sermoni, in quo vtilitatem inquirere instituimus, satis fuerit. Porrò optimi mulli fiunt, vt alij etiam omnes pisces, tum penes mare purum, tum maxime propter alimenta. Nam, qui cancellos vorant, & grauiter olent, & insuaues sunt, ac ad coquendum difficiles, & mali succi. Hos porrò dignosces, si prius quidem, quàm vescare, ventrem reseraris: inter vescendum vero ipse statim gustus ac olfactus iudicium afferet.

De Piscibus Saxatilibus. CAP. 28.

SCarum, merulam, turdum, iuliam, fucam, percam, à locis, in quibus versari comperiuntur, pisces saxatiles appellant. Non enim in læuibus, aut arenosis, aut terreis littoribus, sed in petrosis promontorijs, & vbi saxa sunt, delitescunt, ac pariunt. Inter hos autem scarus excellere suauitate H creditur: secundum hunc, merulæ, ac turdi: tertio loco, iuliæ, fucæ, ac percæ. Porrò alimentũ, quod ex eis sumitur, non modo ad coquendum est facile, sed hominum etiam corporibus est saluberrimum, vt quod sanguinem medium consistentia generet. Medium autem voco, qui neq; admodũ tenuis est, neq; aquosus, neq; vehementer crassus. At cum magna huius medij sit latitudo, de ipsius differentijs procedente sermone disseremus.

De Gobione. CAP. 29.

GObio littoralis est piscis, ex eorum etiam numero, qui parui perpetuo manent. Præstantissimus autem ad voluptatem, coctionem simul, ac distributionem, & succi bonitatem est is, qui in arenosis littoribus, aut saxosis promontorijs viuit. Non autem æque est iucundus, neque boni succi, neq; ad coquendum facilis, qui in fluminum ostijs aut stagnis, aut stagnis maritimis versatur. Quòd si aqua limosa quoq; fuerit, aut fluuius vrbem expurget, gobio, qui in eis gignetur, erit deterrimus, ceu alij omnes pisces, qui in aquis huiuscemodi versantur. Merito igitur in saxatilibus piscibus nullum est inter cõgeneres discrimen manifestum, vt qui perpetuo in purissimo mari degant, aquam q; dulcissimam, & eam, quæ ex eiusmodi & marina est mista, fugitent. Secundis autem post hos pelagicis idem accidit: neq; enim hi tantum inter se dissident, quantum qui in

vtrisq;

A vtrisque aquis versantur. Horum nanq;,qui in purissimo mari degunt, suorum congenerũ sunt præstantissimi: contra,omnium sunt pessimi,qui in fluminibus vrbes expurgantibus victitant: medij vero inter hos sunt,qui in mediis locis versantur. Diximus autem hæc supra, cum de mugile agebamus. Ceterum gobionum caro,vt carne saxatilium est durior,ita mollior,q̃ mullorũ. Ipsa igitur pro portione vescentium corpus nutrit.

De Piscibus Molli carne præditis: & quo modo Ius Album conficiatur. CAP. 30.

« PHilotimus in tertio de alimentis, de piscibus carne molli præditis ad verbũ sic scripsit. Go-
« biones autẽ,& fucę,iulię,percę,murenę,turdi,merulę,lacerti,ad hęc asini,hamyę, passeres,ie-
« corarij,cithari,vmbræ,atq; molliũ carnium genus vniuersum,facilius,q̃ alij pisces, conficiuntur. Ipsum sanè iure quis demiretur,quo nã pacto Scarũ prętericrit, cũ is inter pisces saxatiles primas teneat,quibus oĩbus caro inest,q̃ aliis piscibus, mollior ac friabilior. Quidam enim ipsorũ molli quidẽ sunt carne,sed nullã habent friabilitatẽ, ut quibus succus quidã lentus ac pinguis innatet: Alij nihil lentoris,nec pinguedinis habẽtes,in eo quidẽ saxatilibus sunt similes, carnis tñ duritie ab eis discrepãt,cuiusmodi sunt pelagici propemodũ oẽs, nisi si qui ipsorũ prauo alimẽto propriã carnẽ corrũpant,ut mulli,qui cancellos mandunt. Cancelli aũt parua sunt animalia flauo colore,
B minimis cancris similia.Saxatiles uero nec alimẽta,nec loca mutant, nec dulcibus aquis utuntur, ob eam q; causam oẽs perpetuo sunt inculpati. Quos Philotimus quidẽ Asinos nominauit, alij autẽ asellos nominãt,si quidẽ probo utantur alimẽto,& mari puro,carnis bonitate cũ saxatilibus cõtendent: qui uero prauo alimento utunt̃,aut in aquis mistis,& potissimũ si eæ uitiosæ fuerint, degũt,carnis quidẽ mollitiem non abiiciunt,sed pinguitudinẽ ac lentorẽ acquirunt,propter quã neq; suaues amplius,ut ante,manẽt,sed alimentũ ex se ipsis excrementitiũ reddũt. In oĩbus porrò piscibus id cõiter,ut diximus,memoria tenere oportet,pessimos gigni in eorũ fluuiorũ ostiis, qui latrinas expurgãt,aut culinas,aut balneas, aut uestiũ ac linteorũ sordes, aut si qua sunt alia in urbibus,p quas medias fluunt,expurgãda: & potissimũ, si populosa urbs fuerit. Quin & ipsius Murenę,quę in eiusmodi aqua degit,caro deterrima inuenitur: quanq̃ certe neq; flumina ipsam subire inuenias, aut in stagnis gigni: pessima tñ in huiusmodi fluuiorũ ostiis, qualis est Tyberis Romã pręterfluens,gignitur: eo q; in ea urbe omniũ ferè marinorũ pisciũ minimo emitur, quẽadmodũ & qui pisces eodẽ in flumine nascunt̃,quos non nulli Tyberinos appellant, tanq̃ speciẽ habeãt propriã,nulli marinorũ similẽ.Quòd aũt mistione eorũ,quę ex urbe in fluuium influunt, fiant deterrimi,ex eo intelligere poteris, q̃ meliores sunt,qui in eodẽ fluuio nascunt̃ prius,q̃ is ad
C urbẽ perueniat.Quin & alius quidam est fluuius in Tyberim trecẽtis & quinquaginta stadiis ab urbe prorũpens,quẽ Nar appellant,qui piscẽ habet ante,q̃ ad Tyberim perueniat, longe prestantiorẽ.Nam & ab ipsis statim fontibus magnus oritur,& purus perpetuo decliui rapido q; fluxu, in ipsum usq; Tyberim profluit,nusq̃ prorsus ne tantillum quidẽ restagnans.Porrò,qui propter cõsuetudinẽ uernaculos pisces experientia habẽt exploratos,iis memoratis paulo ante indiciis ad ipsos dignoscendos nihil opus fuerit: quibus vero eorũ usus est insolitus, siue ex alia ciuitate eò migrarint,siue sint incolæ,hęc omnia statim initio expendat prius, q̃ à propria experientia ad cognitionẽ naturę singulorum pisciũ adducantur. Non igitur oportebat Philotimũ simpliciter de omnibus tenera carne præditis piscibus simul tractare,neq; saxatiles aliis indiscriminatim permiscere. Hi nanq; semper sunt optimi,quod asellis minime cõtingit,nec murenis,ut ne gobionibus quidẽ.Etenim quidã ex his in fluuiis & stagnis: alij autẽ in mari nascuntur: alij in stagnis maritimis,quę uocãt,aut omnino in aquis permistis, ubi magni fluuij ostiũ mari cõmittitur. Plurimũ certe particulatim inter se dissident,ut mugilis & murena: Aselli uero his quidem minus,uerũtamen hi quoq; inter se nõ mediocriter discrepãt. Cęterũ Gobiones non perinde mollẽ,ac isti & saxatiles pisces,carnẽ habent,ueluti nec Vmbrę,quæ σκινίδες aut σκιαίναι duplici noĩe appellant̃.
D Quod uero ad Citharos attinet,Philotimũ uehemẽter miror: quibus cũ rhombus sit adsimilis, carnem tñ habet ipsis molliorẽ,cum interim asellis longe sit inferior. Et hos igitur,et alios,quos uocant iecorarios: atq; alios,quos Philotimus saxatilibus & asellis permiscuit: scito in medio esse pisciũ duræ carnis ac mollis: nam non dum duræ quidẽ carnis sunt, & ab iis,qui exactè sunt molles,relinquuntur: quibus & Soleam Philotimus non annumerauit: ut nec saxatilibus Scarũ,nisi sanè Passeris nomine soleam intelligat. Similes enim quodammodo inter se sunt passer & solea, non tñ omnino eiusdem sunt speciei: solea enim mollior est,& cibo suauior,ac in totum præstantior,q̃ passer. Quin & Lacerti medij quodammodo sunt inter pisces carnis mollis ac duræ. Nullus tñ memoratorum piscium aceto,aut sinapi,aut origano indiget,ueluti pingues, lenti,ac duri.
lib.2.t.2.c. 46.fol.157.d Quidã "etiã frixis iis in sartagine uescuntur: alij assant,aut in patinis cõdiunt, ut Rhombos & Citharos. Verum hi coquorum in patinis apparatus,cruditatis in totũ sunt causę. Ad coquendum autem sunt præstantissimi,qui ex albo iure fiunt,quod ad hunc modũ fit. Copiosam aquã primũ iniice: deinde olei,quod satis sit,adfundito,cum pauco anethi & porri: deinde cũ pisces semicocti fuerint,salis tantum inspergito,quoad totum ius salsum non dum appareat. Hęc pręparatio uel ægrõtis ipsis est accommoda. Quibus uero inculpata est sanitas, iis piscium in sartagine frixorũ, * νοσηλευομένοις
secundo loco super craticula assorum,preparatio est accommoda: uerum hęc sanè oleũ garum q;

cum pauco vino exposcit: frixis vero plus vini gari q; addere conuenit, minus olei. Quod siqui- E
bus id stomachum subuertat, paratum habeant acetum, modicum in se gari piperis q; continens.
Qui enim ad id condimentum transeunt, melius concoquunt, & deiectio nihil eis deterius pro-
cedit: cuius potissimum gratia ex vino & garo quidam frixos pisces mandunt, plerisq; piper im-
mittentibus, paucis oleum. Non nulli autem ex memoratis piscibus, cum frixi fuerint, pauco sale
insperſi, in cibo simul sunt suauissimi: præterea ad coquendum fiunt meliores, ac stomacho vtilio
res, q̄ si alio quouis modo essent apparati. Omnium autem memoratorum piscium alimentum
hominibus ociosis, senibus, imbecillibus, & ęgrotis, est accommodatissimū: qui vero corpus exer
cent, cibos postulant firmiores, de quibus supra disseruimus. Diximus autem sępenumero mol-
les & friabiles cibos ad sanitatem maxime conferre, ꝙ ij omniū optimi sint succi: nihil enim est,
quod ad firmam valetudinem tutandam adeo conferat, q̄ succus bonus.

** νοσηλευομένοις.*

De Piscibus Duræ Carnis. CAP. 31.

DE his quoq; in secundo de alimentis Philotimus ad verbum sic scripsit: Dracones, cuculi, »
musteli, scorpij, pagri, ad hęc trachuri, & mulli, ac rursum cernuæ, glauci, scari, canes, cōgri, »
hāmię, libellę, omnes q; durę carnis pisces, ęgre cōficiuntur, succos q; crassos et salsos in corpus di »
stribuūt. Hęc quidē Philotimi sunt verba: nos vero singula eius dicta ab ipso initio expēdamus. F »
Dracones quidē ac Cuculi omnibus iis, qui ipsis vescūtur, durā habere carnem manifeste appa-
rent. Mustelorū vero non vna est species. Nam, qui piscis apud Romanos in maximo est pretio,
quē Galexiam appellant, ex genere est mustelorū: qui ne in Gręco quidē mari vsquā nasci videt:
quæ causa est, cur Philotimus ipsum ignorasse videatur: id tñ nomen in exemplaribus dupliciter
scriptū inuenitur, in quibusdam enim γαλεοὶ per tres syllabas, in aliis γαλεώνυμοι per quinq;. Et
liquet sanè celebrem illū apud Romanos galexiā, in eorū numero, qui molli carne cōstant, esse ha
bendū: reliqui vero musteli dura magis carne sunt prędití. Deinceps aūt Philotimus Scorpium,
Trachurū, Mullum, Cernuā, Glaucū, inter durę carnis pisces recte connumerat: in eo aūt peccat,
ꝙ scarū (qui piscis est saxatilis) illis accenset. Post hęc autem Canem adscribit, quē in cetaceorū
genere numerare oportebat, vt qui carnē duram habeat, atq; excrementitiam. Quapropter ipso
in partes secto ac sallito vulgares hoīes vescūtur. Ingrati enim est saporis, ac muccosus: ideo q; cū
sinapi & oxelęo, atq; id genus acribus condimentis eū mandunt. Ex hoc item genere sunt Bale
nę, & Delphini, & Phocę. Ad quos proxime magni Thunni accedūt: quanq̄ non ęque, ac prędi
cti, in cibo sunt iucundi: insuaues enim sunt hi, & pręsertim recentes, nam salsi euadūt meliores.
Thunnorum aūt caro, qui & ętate & corporis mole sunt minores, non perinde dura est, eo q; hi G
facilius quoq; concoquuntur: & iis adhuc magis Pelamides, quę sale conditę laudatissimis salsa-
mentis nō cedunt. Plurimę hę ex Ponto aduehuntur, iis dūtaxat, quę ex Sardinia atq; Iberia im-
portantur, inferiores. Hoc nanq; salsamentum iure in summo precio habetur tū propter volupta
tem, tū propter carnis mollitiē: vocatur autē passim vsitato nomine salsamentū Sardicū. Post sar
das aūt ac pelamides Myli, qui ex Ponto afferunť, pręcipue cōmendanť. Post ipsos sunt Graculi.
Hęc itaq; velut obiter, de sallitis piscibus sint dicta. Libellarū porrò haud perperā Philotimus
inter pisces durę carnis meminit: verū vnà etiam earum insuauitatis mentionē facere oportebat,
ceu aliorū quoq;, quos oīno prætermisit. Congrum vero, Pagrū, Hāmiam, & Aquilā, recte durā
carnē habentibus annumerauit. Sunt q; alij quidam pisces, vt ipse inquit, durę carnis, quorū no-
mina suppressit, ꝙ eis hoīes raro vtantur. Quare satius est nos quoq; omissis nominibus, ipsorū
facultates inquirere. Haud ergo male censuit Philotimus duræ carnis pisces ęgrius, q̄ mollis, cō
fici. Siquidē tum concoctio, quę in vētriculo fit, tum in singulis corporis partibus alendis assimi
latio, in mollioribus quidē, facilius: in durioribus vero, ęgrius fit. Illa nanq; fiunt, cū hæc alteranť:
porrò, quæ molliora sunt, ea facilius alterantur, ꝙ facilius etiam patiantur: eorū autem, quæ alte-
rantur, passio est alteratio. Proinde recte dixit pisces duræ carnis ægre cōfici: recte etiam crassum H
succū gignere: durior nanq; cibus crassiorem habet substantiam, vt mollior tenuiorem. An ve-
ro salsum quoq; succū dura cibaria procreent, deinceps erit considerandum. Philotimus nanq;, vt
& eius præceptor Praxagoras, salsum succum ex iis, quæ supra modum calefiunt, generari tradit.
Mihi vero non simpliciter, sed cum limitatione id pronūciandum videtur. Quoniā vero sermo
hic ad omnia dura cibaria cōiter pertinet, proprio illum capite seorsum deinceps discutiemus.

** Superius tamen hac eadē pag. A, dixerat ex Philotimo esse carne molli pditas. & ob id Guilelmus Rondelletius & Hippolytus Saluianus medici celeberrimi arbitrantur & hic & paulo inferiꝰ pro hamiæ legendum esse Lamiæ.*

An Dura omnia per decoctionem Salsos Succos gignant. CAP. 32.

NOn solum in piscibus duræ carnis, sed in aliis ętiam omnibus duris cibis, Praxagoras & Phi
lotimus salsum humorē ex diuturniori decoctione gigni arbitrantur: quē non salsum mo-
do, sed etiam nitrosum appellant. Equidem comperio plurimorū, aut, si vis, etiam omniū deco-
ctum, quādiu coquitur, salsius semper euadere: post autem aliqñ (vt & ipsi volunt) amarū. Nam
corpus ipsum solidum, quod in aqua elixatur, qualitates, quę initio sibi inerant, in ea deponit ita,
vt tandem ἄποιον, quod vocant, & aquosum euadat, neq; quidquam salsedinis, aut amaritudinis,
aut acrimoniæ, aut adstrictionis habeat. Clarius autem huiusce rei veritatem intelliges, siquan-
do, quod elixas, in aliam aquam transfusum, rursus elixaris. Inuenies nanque id, quod decoqui-
tur, propriam amisisse qualitatem, aquam autem eam in se recepisse. Quamobrem lupini, qui

A ex cerealibus sunt cibis, aquam amaram efficiunt, quòd & ipsi qualitatem amaram habeant congenitam: sic & eruum, & absinthium, abrotonum, polium, & alia omnia amara: At solidum corpus, quod decoquitur, minus amarum apparet. Quòd si in aliam aquam transfundens, rursus (vt paulo ante dixi) decoxeris, magis etiam, ꝙ ante, amarorem abiecisse deprehendes. Quòd si tertio, aut quarto in aliam aquam transfuderis, magis adhuc id accidet, ꝙ prius, adeo, vt tandem omni prorsus amaritudine sit cariturum. Ad eundem modum, quę acria sunt, vt allium, cępa, porrum, aquam, in qua elixa fuerint, manifeste acrem efficiunt, suum autem proprium corpus minus acre habent. Quòd si subinde in aliam aquam transmutaris, omnem prorsus acrimoniam deponent. Quin etiam mala acerba, mespila, & pira syluestria, quanto magis coquas, tanto dulciora ipsa efficias, ipsum vero decoctum, acerbum efficitur. Si vero succos ipsos solos per se coxeris, primum quidem salsiores, postea autem amari etiam fient. Quamobrem, quod ad succos attinet, Praxagoram ac Philotimum recte sensisse (vt diximus) est concedendum: de solidis vero corporibus res aliter habent, ac censuerunt. Nam si, vt paulo ante diximus, ex prima aqua in secundam ipsa transferas, & post illam rursus in tertiam, aut etiam quartam, comperies ea prorsus priorem succum deposuisse adeo, vt degustantibus aquea insipida q; appareant. Quòd si aquam non mutes, primo
B quidem decoctum necessario salsius apparebit, postea vero amarum. Verum ius ipsum in primis Praxagoram fefellisse videtur, quod per elixationem salsius redditur, non intelligentem, quòd sale aut garo statim initio conditurę in aquam iniecto, necessario procedente coctione succus salsior, ꝙ ante, efficitur: Quemadmodum etiam si nulla alia re immissa, puræ ac dulcissimæ aquæ salis minimum permisceas: nam ea quoque feruefacta salsior redditur: nec mirum, cum ipsa aqua optima diutius decocta salsam qualitatem tandem assumat.

De Animalibus, Quibus Testa pro Cute est. CAP. 33.

CVm id, quod totum corpus, ceu vestimentum quoddam cuiq; natiuum, ambit, cutis appelletur, ei q; buccinarum, purpurarum, ostreorum, hiatulārum, & aliorũ id genus, tegumentum proportione respondeat, idcirco hęc animalia ostracoderma appellant. Tegumentum enim, quod extrinsecus ipsis est circundatũ, testę aut lapidi palàm est simile. Omnibus porrò eiusmodi est cõmune, vt salsum in carne succum cõtineant, qui aluum subducit: quod seorsum vnicuiq; magis minus'ue inest, pro qualitatis ac quantitatis ratione. Siquidẽ Ostrea inter alia testacea carnem habent mollissimã: paruæ autẽ Hiatulæ, Vertebræ, Vngues, Purpureæ, Buccinæ, omnia q; huiusmodi, duram. Non ab re igitur ostrea quidẽ aluum valentius subducunt, corpus autẽ imbe-
C cillius nutriunt: duriora vero difficilius quidẽ concoquuntur, sed firmioris sunt nutrimẽti. Verũ hęc quidẽ omnia elixantur: ostrea vero citra elixationẽ mandunt: quidam autẽ etiam in sartagine frigunt. Quemadmodum autẽ ex testaceis animalibus, quę dura carne sunt, carnem ad coquendum, ita etiã ad corrumpendum habent difficilem: Ob eam q; causam ea sępe iis exhibemus, quibus cibi in ventriculo ob prauos succos corrũpuntur, siue ex iecore in eũ confluant, siue in ipsius tunicis contineantur. Habent autẽ omnia, vt diximus, succum salsum ventri deiiciendo idoneũ: sed minus, quę dura carne sunt, ꝙ ostrea. Proinde cibũ corrumpentibus ea exhibemus, bis ter'ue in optima aqua elixantes, &, cum prior salsa iam apparuerit, in aliam purã transferentes. Gignitur autem ex ipsis succus crudus, quem vocant, plurimus: vt ex iis, quę molli sunt carne, pituita. Quemadmodum igitur (cum succum salsum exuerint) caro ipsorum corruptu est difficilis, & aluum sistit, ita, si quis ipsa sale aut garo condierit (quo modo hiatulas solent) & succum ex ipsis genitum ebiberit, venter quidem ei abunde deiicietur, corpus tamen nihil ex eo sumet alimenti.

* χῆμας. quã dictionem aly vertunt chamas ad differentiã channarũ quas et hiatulas vertunt, quæ maxime differũt à chamis.

* χῆμαι

* χῆμας

De Crustatis. CAP. 34.

AStaci, Paguri, Cancri, Locustæ, Carides, Gammari, ac id genus alia, tenui testa concludunt, duritie q; testaceis sunt similia, sed minus, ꝙ illa salsi humoris continent, quanquam eum
D habent satis multum. Dura in totum carne constant: ideo q; & ad coquendum sunt difficilia, & firmi alimenti, cum scilicet in aqua potulenta præcocta fuerint. Horum quoque caro, vt ostreorum, cum præcocta, vt dictum est, succum salsum in aqua deposuerit, aluum sistit. Ægre etiã corrumpuntur, non secus ac testacea, quæ duram habent carnem.

De Mollibus. CAP. 35.

MOllia vocantur, quæ neque squamas, neque asperam cutim, aut testaceam habent, sed mollem, instar humanæ: cuius generis sunt Polypi, Sepiæ, Loligines, & alia, quæ his sunt similia. Hæc certe, quoniam neq; squameum, neq; asperum, neq; testaceum, tegmen gerunt, mollia tangenti apparent: duræ tamen sunt carnis, & ad coquendum difficilia, exiguum'que in se succũ salsum continentia. Si tamen concoquantur, alimentum non paucum corpori exhibebunt. Cęterum hæc quoque succi crudi plurimum gignunt.

De Chartilagineis. CAP. 36.

HOrum animaliũ cutis est aspera, ac noctu splendicans, ideo q; non nulli ἀπὸ τοῦ σέλας ἔχειν, hoc est quia splendorem habeant, σελάχια ipsa aiunt fuisse nominata. Inter ipsa autẽ Torpedo & Pastinaca carnem habent mollem, ac iucundam, ceu & mediocriter per uentrem subeuntem, nec concoctu difficilem. Nutriunt item mediocriter, ceu alia quoq; omnia, quæ cârne molli

*Al. testa.

ſunt prædita. Cunctis porrò id eſt commune, vt, quæ partes ad caudam ſunt, mediis partibus ſint E corpulentiores: id quod in torpedinibus præcipue ineſt. Nam horũ animaliũ partes mediæ viden tur in ſeipſis habere velut chartilaginẽ quandam tabidã. Raia autẽ, Leuiraia, Squatina, omnia q; huiuſmodi duriora ſunt, & concoctu difficiliora, alimenti q; copioſioris, quàm torpedo & paſtinaca.

De Cetaceis Animalibus. CAP. 37.

DIximus quidẽ iam ante de cetaceis animalibus, quæ marina ſunt: In quo numero ſunt Phocæ, Balenæ, Delphini, & Libellæ, ac grandiores Thunni, & præter illa Canes, quæ'que his ſunt ſimilia: Nunc autem de ipſis quoque in ſumma dicendum, quòd omnia eiuſmodi duram, & prauí ſucci, atque excrementitiam habent carnem. Quapropter ſale prius condientes, ipſis vt plurimum vtuntur, alimentũ, quod ex ipſis in corpus diſtribuitur, ea ſalitura tenuius efficientes, eo q; coctioni, & ſanguini faciendo accommodatius. Nam recens horum caro, ni valde probe concoquatur, crudorum ſuccorum copiam magnam in venis congerit.

De Echinis Marinis. CAP. 38.

EX mulſo eduntur hi & garo, alui ſubducendæ gratia. Parantur q; in patinis, ouis, pipere, melle q; iniectis. Imbecillis ſunt alimenti, ac medij inter ea, quæ humores extenuant ac denſant.

De Melle. CAP. 39. F

OMnis alimentorum materia hactenus duobus generibus eſt comprehenſa: quorum alterum quidem ipſorum à plantis: alterum vero ab animalibus ſumebatur: ab vtroque vero ipſorum mel eſt ſecretum. Oritur enim in plantarum foliis: eſt autem neque ſuccus earum, neque fructus, neque pars, ſed eiuſdem eſt cum rore generis: non tamen aſſidue, nec copioſe, vt ille, prouenit. Memini aliquando, cum æſtate ſuper arborum, ac fruticum, herbarum q; folia mel quàm plurimum fuiſſet repertum, agricolas velut ludentes ceciniſſe, Iuppiter "melle pluit. Præceſſerat autem nox, ut per æſtatem, bene frigida (nam tum tempus anni æſtiuum erat) pridie'que calida & ſicca fuerat aeris temperies. Peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & aquis à Solis calore ſublatos: ac deinde exacte tenuatos ac coctos, à frigore ſecutæ noctis concretos coaluiſſe. Apud nos vero raro id accidit, in monte autem Libano quotannis perſæpe. Itaque coria ſuper terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent: vocant'que id droſomeli & acromeli, id eſt Mel Roſcidum & aerium. Proinde conſtat materiam, ex qua mel generatur, rori eſſe congenerem. Videtur autem & ex plantis, in quarum foliis colligitur, boni mali'ue quidpiam ipſi accedere. Ideoq; laudatiſſimum in locis mel gignitur, in quibus thymus, & aliæ quædam herbæ ac frutices temperamẽto calidæ & ſiccæ affatim proueniunt: tenuiorum enim eſt partium id mel, quod in huiuſmodi plantis generatur: Ideo'que in calidis corporibus prompte in bilem vertitur: frigidis vero, ſiue per ætatem, ſiue per morbum, ſiue natura talia fuerint, eſt accommodatiſſimum: ob id in ſanguine mutatum nutrire ipſa poteſt: in calidis vero prius in bilem, quàm in ſanguinem, mutatur. Cum autẽ tenuium ſit partium, acrimoniæ quiddam habeat, eſt neceſſe, qua aluum ad excretionẽ proritet: quam certe adimẽtes, ipſum efficimus ad diſtributionem & coctionem accommodatius. Commodiſſime autem ipſam adimemus, ſi primum multum illi aquæ admiſcuerimus: ac deinde tantiſper coxerimus, quoad ſpumare deſinat: oportet autem ſpumam ſtatim, vt emerſerit, continenter ab ipſo tollere. Cum enim hac parandi ratione acrimoniam depoſuerit, neque amplius aluum ad excretionem irritet, haud cunctanter in corpus diſtribuetur. Melicratum vero, quod pauliſper, aut nihil omnino coctum fuerit, prius deiicitur, quàm concoqui, & in corpus diſtribui, & nutrire poſſit. Preterea in eo differunt, quòd mel non plenè coctum, in ventriculo atque inteſtinis flatus quoſdam gignat: contra, quod in decoctione ſpumam omnem abiecerit, flatus eſt expers, & vrinam mouet. Quòd ſi quis citra aquæ admiſtionem mel ſolum delingat, nutriet quidem infirmius, ſed aluum promptius deiiciet. Largius vero ſumptum, ventrem ſuperiorem ad vomitum ſolet concitare. H Elixum autem ſine aqua, neque vomitum ſimiliter mouet, neque aluum ſubducit, verum diſtribuitur, & nutrit magis: vrinam autem minus eo, quod cum aqua eſt elixum, ciet. Quanquã ne tum quidem, cum nutrit, alimenti multum corpori exhibet, adeo, vt non defuerint, quibus ‖ nihil prorſus alere videretur: qui abunde confutantur in tertio de victus ratione in morbis acutis, qui Hippocratis eſt liber, à non nullis quidem Contra Cnidias ſententias inſcriptus, ab aliis De ptiſſana: vtriſque in hoc delinquentibus, vt in commentariis in eum librum ſcriptis oſtendimus: In præſentia vero ſatius erat ea de melle dixiſſe, quæ diximus, quorum ſumma eſt: Senibus quidem ac in vniuerſum frigidi temperamenti corporibus mel eſſe accommodum: Ætate autem florentibus & calidis in bilem verti. Præterea exiguum nobis alimentum ex ipſo accedere, niſi verti in bilem occupet: quod ſi ei id accidat, tunc nihil prorſus nutrire poſſe. Clarum autem eſt, quòd pallidam & flauam bilem ex eo gigni dicimus, non atram. Diximus enim iam ſæpe numero medicos ſolere bilem eiuſmodi ſimpliciter citra coloris adiectionem nominare: reliquas vero biles omnes, cum coloris ſui nomine explicare. Alias autem omnes, porracea excepta, cum corpus grauiter ægrotat, excerni videmus. Flaua vero, & pallida, & porracea etiam ſine morbis euomuntur ſępenumero, ac deiiciuntur.

[Margin, right: A.l.2.t.2.c.482 fol.149.b]

[Margin, left: De Vict. rat. in morb. acut. cõ. 3.t.17. & deinceps. 7a, 128.e]

de ſuccorũ bonitate et uitio cap. 12.

A *De Vino.* CAP. 40.

VInum quidem ex eorum esse numero, quæ nostrum corpus alunt, omnes fatentur: modo si, quicquid alit, cibus est, vinū etiam in genere ciborum est ponendum. Quidam tñ medici negant id cibum esse appellandū, quod potus in sermone quotidiano, cibo sit oppositus, qui potio etiam appellatur, vt cibus esca & edulium. Ob eam q̃ꝫ causam vinum nolunt vocare alimentum, quanq̃ alere ipsum non diffiteantur: quod vnum in præsentia requirimus. Quod si alias quasdā materias alere quidē concederent, alimenta tñ nominare vetarent, omnium earum doctrinam in vnū volumen conferremus: Cum autē solum vinum nolint appellare alimentum, tametsi ipsum nutriat, permittant nobis tractatui de alimentis breuē de vino sermonem adiungere: ‖ quas enim vires Hippocrates in libro de victus ratione in morbis acutis enumerat, non vt alimenti sunt, sed magis vt medicamenti. Illas quidē & in tertio commentariorū in illum librū, & in methodo medendi, ac sanitatis tuendæ libris exposuimus: in presentia vero ipsius differētias in alendo sumus tradituri, sumpto hinc initio. Vinorū omniū rubra simul & crassa sanguini generādo sunt accōmodatissima, vt quę minima egeāt mutatione, vt sanguis fiāt. Post ipsa sunt nigra crassa q̃ꝫ & dulcia: Tum quę colore quidē rubra sunt & nigra, consistentia aūt crassa vnà cum adstringēdi qualitate. His aūt minus sua natura alunt, quæ alba sunt simul ac crassa & acerba. Omniū autem minimū nutriunt, quę colore quidē sunt alba: consistentia autē tenuia, & aquis hydromeliti faciendo appositis quodammodo similia. Quod uero vina crassa magis, q̃ꝫ tenuia, alant, declarat ipsorum natura: pręterea experientia id ipsum cōprobat. Dulcia vero conficiuntur in ventriculo, ac distribuuntur facilius, q̃ꝫ austera, vt quæ facultate sunt calidiora. Quæ autē admodū sunt crassa, tardius quidē perficiuntur, ac distribuuntur: si tñ in ventriculum adeo robustum incidant, vt confici recte ab eo possint, alimentum copiosius corpori exhibebunt. Constat præterea, q̄, quemadmodū hæc corpori alendo tenuioribus sunt præstantiora, ita ad vrinam ciendam sunt deteriora.

De Victus rat. in morb. acut. cō.3.t.1. & deiceps. 7ª.125.d

B

De Cibis Sale conditis. CAP. 41.

DE cibis sale conditis, & mediis, ad finē operis scribere distulimus. Ne hæc igitur desiderentur, tempestiuum iam fuerit vtrorūq̃ꝫ vires explicare. Animalium corpora, quorū carnes duræ simul sunt ac excremētitię, ad saliendum sunt accōmoda: voco aūt excrementitias (vt superiori sermone) quæ per totas sese diffusum habent humorem pituitosiorē: qui quanto copiosior fuerit ac crassior, tanto caro si saliatur, melior euadet. Quæ vero aut admodum mollem, aut valde siccum, & minime excrementosum, habent corporis habitū, ad saliendum sunt inepta. Salis nāq̃ꝫ facultas (vt in opere de simplicibus medicamentis demonstrauimus) est cōposita: nā corporum, quibus admouetur, humores superfluos tenuat ac digerit, & pręterea corpora ipsa cogit in sese ac condensat: cum nitri spuma & laxum aphonitrū tenuare quidē & discutere possint, cogere vero & cōdensare nō possint. Corpora igit, quæ natura sunt sicca, salis cōspersu exarefacta, cibo fiunt inepta. Quidā autē Leporē salire aggressus, mustelis exiccatis similem reddidit. Suum vero obesorū ac ætate florentium carnes ad saliendū sunt appositæ, vt quę vtriusq̃ꝫ excessus sint expertes, annosorum videlicet siccitatis, & nouellorū porcellorum immodicæ humiditatis. Quemadmodū enim corpora sicca, salita, coriis euadūt similia: sic contra, quę immodica humiditate diffluūt, salis cōmercio liquantur. Ob eam causam nec pisces mollis carnis, & excrementis vacui, vt quos saxatiles vocant, & aselli, qui in puro mari degunt, ad saliendum sunt accōmodi. Graculi vero, & pelamides, & myli, sardæ, & sardenæ, quę q̃ꝫ saxatina vocant, & salsamenta, ad saliendum sunt appositi: præterea ex marinis belluis cetacea, salita, euadunt meliora: habent enim & ipsa carnem excrementosam. Mulli vero, q̄ sicca eorum caro sit, & ab excrementis pura, non sunt ad saliendum accommodi. Ex his autem perspicuum est ea ad coquendum esse difficillima, quæ sale condita, dura euadunt ac neruosa, & veluti cutacea ac coriacea: Quæ vero contra habent, tenuia quidem ipsa redduntur: mansa autem humores crassos ac glutinosos tenuant. Præstantissima autem omnium, quæ mihi experientia cognoscere licuit, sunt, quæ à veteribus medicis Sardica salsamenta nuncupantur, hodie Sardas vocant: & Myli, qui ex Ponto aduehuntur. Secundum autē post illa locum habent Graculi, & Pelamides, & quæ Saxatina appellant.

C

D

De Mediis Edulijs. CAP. 42.

IN singulis differentiis, eorum, quæ alimentis inesse diximus, quędam sunt media. Etenim inter ea, quæ molli sunt carne, & quæ dura, medium quiddam reperias, quod nec molli nec dura sit carne: similiter inter tenuantia & incrassantia, calfacientia & refrigerantia, siccantia & humectantia. Atq̃ꝫ animalibus naturalem temperiem inculpatam quidem seruantibus, similia suis naturis cibaria conueniunt: iis vero, quæ prauam temperiem aut ab initio sunt sortita, aut post acquisiuerunt, non similium sibi ipsis esus, sed contrariorū est vtilis. Seruatur enim similibus, quod probe secundum naturam est temperatum: quemadmodum, quod male est temperatum, à contrariis ad proprium temperamentum adducitur. Itaque singulæ animalium naturæ suum proprium medium habebunt, vt homo quidem tale, canis autem tale, atque ita in aliis omnibus: Præterea huic homini sigillatim tale secundum hanc & illam ętatem: ad hæc etiam secundum vitę cōditionem: atque institutorum, & regionum in quibus iamdiu habitant, differentias.

GALENI DE SVCCORVM BONITATE ET VITIO

A Iulio Alexandrino medico Tridentino olim translatus, & nunc ab eodem diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

Quo quis pacto Bonos Succos procreare, & Malos ac vitiosos deuitare poſsit.

Hiſtoria Morborum quorundam ob Mali ſucci Alimenta, tum De ſe argumentum rei eiuſdem. CAP. I.

QVantum ſit in mali ſucci cibis virium ad procreandos morbos, facile
non omnino mẽte captis declarauit fames, quæ per plurimas Roma-
no imperio ſubditas gentes ſęuiit multis deinceps annis continue.
Quum enim ciues pro more ſuo (quo ęſtate ꝙ primũ ſolent frumẽti,
quod ſatis ſit in reliquũ anni tempus, parare) quicquid in agris tritici
fuerat, abſtuliſſent vnà cum hordeis, fabis q́ ac lentibus, reliquos agre
ſtibus fecere cereales fructus, ὄσπρια & χέδρωπα gręci vocant, i. legu G
mina, ſimul etiã non ſanè paucis ex his in vrbẽ aſportatis. Cõſumptis
itaq; hyeme iis, quæ facta reliqua fuerant, agreſtes neceſſariò vere toto
ſucci praui alimentis veſcebantur, adhibitis ad cibi vſum, arborum fru
ticum q́ germinibus ac turionibus, bulbis q́, & ſtirpium ſucco malo præditarum radicibus: ple-
raq; pręterea, agreſtia quę vocant olera, prout cuiq; horum ſe copia ſuggerebat, abunde ad ſaturi-
tatem vſq; ingurgitantes, ſimul herbas virentes totas edebant elixas, quas antea nunq̃, ne periculi
quidem faciundi gratia, deguſtauerant. Itaq; videre erat ex his quoſdam deſinente vere, pleroſq;
certe omnes ineunte æſtate, vlceribus in cute ꝙ plurimis correptos, quorũ non vnica eſſet in om-
nibus facies: ſiquidem eryſipelas alia, phlegmonen alia referebant, atq; alia herpetem, ſicuti impe
tiginem alia, & pſoram & lepram alia. Atq; hęc quidem fuere ea quę per cutim efflorescentia, pla
cidiſſime vitioſum ſuccum è viſceribus profundo q́ corporis euacuarent: aliis vero quibuſdam
carbunculi & phagedęnæ, ſpecie, quum apparuiſſent cum febri, plurimos interfecere, pauciſſi-
mis ægre poſt multum temporis ſeruatis. At ſine cutaneis affectibus febres plurimæ viguere.
Quas ipſas tum alui recrementa ſequebantur graueolentia, & mordacia, inteſtinorum q́ difficul
tates & tenaſmos poſtremo afferentia, tum acres vrinas, atque eas grauiter olentes, quæ quorun- H
dam veſicam exulcerarunt. Iam non nulli diiudicati ſudoribus ſunt, iis'que ipſis male olentibus,
abſceſſibus'ue putredinoſis. Quibus nihil horum accidit, interiere omnes aut cum manifeſta vi-
ſceris vnius alicuius phlegmone, aut ob vehementem et malignam febrem. Quum q́ medici nõ
nulli paucis omnino quibuſdam ſanguinem mittere auderent morbi initio (ſiquidem non iniu-
ria remedij huiuſce vſum reformidabant ob virium iam tum antea imbecillitatem) nulli eorum
animaduerti ſanguinem profluxiſſe probum, qualem videmus de ſanorũ corporibus profluere,
ſed aut plus iuſto ruffum, aut nigriorem, aut ſeroſum nimis, aut acrem, ac venam diſſectam ipſam
inter fluendum vellicantem mordicus, ſic, vt ægre inde ad cicatricem duci vulnus poſſet. Quoſdã
vero, pręſertim moribundos, etiam cum febribus ſymptomata inuaſerunt mentem affligentia, cũ
vigiliis vnà alto q́ ſopore, quem cataphoram nominãt. Atq; nil ſanè mirum videri debet, ſi qui-
dem contrariis inter ſe cum morbis tum ſymptomatis correpti fuere, qui tunc ægrotarunt, vt qui
non ſolum natura inuicem, aut ętate, ſed etiam anteacta victus ratione differrent, alimentis q́ vſi
eſſent in fame, pugnãtibus inter ſe facultatibus pręditis. Sanè vnuſquiſq;, vt cuiq; ſe quid ſugge-
reret, edebat. In diuerſa porrò rerum copia alij cibos adhibuere ſucci acidi, acris'ue, aut ſalſi, aut
amari: ſicuti auſteris alij, aut acerbis vſi ſunt, aut qui euidenter refrigerarent, aut ĩmodice humidi
eſſent,

A essent, aut viscidi, aut medicamentosi. Ipse quosdam noui, ex fungorum esu periisse statim: quosdam ex cicutę aut ferulę: nec sanè paucos ex his vix seruatos. Ac ceteris quidē omnibus, qui ratione niterentur, facile fieri posse videbatur, vt, quemadmodum forinsecus exulcerationes ac variæ apparebant tumorum facies, phlegmonosorum, & œdematosorum, eorum q; ad hæc, qui erysipelas & scirrhum referrent, sic partibus intimis, quęcunq; principales magis essent, totidem accidere affectus potuisse. Soli sunt, qui quiduis aliud potius, quàm succos, causent, quicunq; rationis expertes ab hippocratica de succis doctrina desciuere: quorum apud me non nulli clam confessi sunt, manifesto se quidem contendendi cernere cupiditatem aduersus Hippocratem, existimantium nihil esse in succis ad sanitatem aut morbum vsus aut detrimenti, pudore tamen interim affici, si post quinquagesimum demum ætatis annum ad Hippocratem deficiant: sic enim videri poterimus (dicebāt) nō solum discipulis, sed etiam iis, qui præterito assidue tempore nobis vsi essent, obfuisse. Quin in honore se quoq; apud mortaliū multos esse aiebant, quo nomine placita sequi crederent vera: quę si ipsa quoq; praua esse faterentur, cū indoctiores alijs visum iri se, tū vero futurum, vt eorū, qui antea ipsorum opera vtebātur, nullus in posterū esset vsurus. His itaq; multum veniæ cōdonemus, par est, non quidem culpato eorum instituto, sed de illorum vnà infortunio miserti, qui ante, q̃ iudiciū ferre de doctrinis possent, magistros nacti sint improbos: illi contrà odio meritò habendi sunt, qui ob honoris contentionem primi placitorum sectas erigūt, quippe qui volentes scientes q;, imposturam facere hominibus velle videantur, non autē per imprudentiam labantur: quum nullus ad tantum vnq̃ dementiæ veniat, vt ignoret, quantū insit in eo mali, si contenti in corpore humores in medicamentosas qualitates degenerent. Isti ipsi, quibus cū institutus nobis est sermo, haud sanè facile vel etiam neutiq̃ fieri posse rentur, vt inter eos, qui ex lethalis medicamēti assumptione, & morboso corporis ipsius affectu, periclitant, interstinguatur. Neq; vero illud non apertissime videmus, vt negare nemo audeat, animalium venenum eiaculantium succos, quos in morsu reponūt, alios demorsam partem celeriter mortificare, alios putrefacere, aut phlegmonen aut dolores vehementissimos ciere: veluti & scorpionem, si quis in eū bis ter'ue ieiunus conspuat, statim perire: nam, sicuti naturæ affines alię aliis sunt, sic quędā inimicantur quibusdā, eas q; perimunt. Vsu porrò venit, vt affinibus nutriamur, cōtrariis vero perdamur: est q; de his tractatum fusius in commentariis de naturalibus facultatibus, tum de simplicibus medicamentis: in pręsentiarum autem satis sit enarrasse etiam, quę comperta vidimus in fame. Quòd si fidem mihi adhibueris (cui, quamobrē mentiri debeam, causæ nihil sit, contra q; per C molestè feram, quòd auctores multi suis in libris egregie mentiti sint) explicabo, quæ in vniuersa vita mea experientia longa didici, id q; diis ipsis testibus inuocatis. Ego sanè patrē habui, qui ad summū geometriæ, architecturæ, logistices, arithmetices, atq; astronomiæ peruenit: fuit q; ab iis, qui illum norant, æquitate, probitate, & temperantia supra philosophos omnes commendatus. Is me puerū etiamnum morbis intactum seruauerat præscripta victus rōne. Adolescens deinde factus quum essem, secessu q; in agrum vteretur genitor, agricolationis studiosus, vrgebam ego quidem studia supra condiscipulos omnes, non interdiu solum, sed etiam noctu: toto vero caniculæ tempore, quæ græcis ὀπώρα est, quum omnibus fugacibus fructibus me explessem cū æqualibus vnà meis, autumno in morbū incidi acutum, sic, vt sanguinem mittere necesse habuerim. Reuerso deinde in vrbē patre, me q; increpito, tum reuocata in memoriā priore victus ratione, qua sub ipso vsus essem, præcepit, vti de cętero hanc seruarē, æqualium meorum intemperantiæ nuncio remisso. Quin in sequenti quoq; anno studiosè egit, vt viuendi rationem meam obseruaret, ne quid de fugacibus fructibus, nisi modice, attingerem. Agebam tunc temporis ætatis annum vndeuigesimū: quo anno quum incolumis euasissem, sequenti q; deinde mortem obiisset pater, liberaliter cū æqualibus vnà in victu fructibus vsus, qui sub caniculæ tempus proueniunt, morD bum incurri priori non dissimilem, vti tunc quoq; vena mihi necessario secanda fuerit. Ex eo tēpore aliquando singulo quoq; deinceps anno semper ægrotaui, aliquando intermisso vno, ad annum vsq; vigesimumoctauum: quo tēpore, quum periculum adiissem, ne, qua parte septo transuerso iecur adhęret, abscessus esset, mihi ipsi vsum interdixi fugacium omnium, præterq̃ ficuum vuarum q; exactè maturarū, his q; ipsis non immodice, sicuti antea, sed moderate, adhibitis: habebam q; alium quēdam biennio maiorē sodalem eiusdem mecum instituti. Adhibita itaq; diligēti de exercitatione cura, tum ne quid cruditate laboraremus, immunes hactenus à morbis perseuerauimus annorum multorum spacio. Iam, quoscunq; ex amicis aliis persuasos habui, vt se exercerent, viuendi q; seruarent ordinem, animaduerti ad hanc vsq; diem incolumes perstitisse, quosdā annorum vigintiquinque interuallo, quosdam non totidem quidem annis, sed satis tamen multis, prout persuasus quisque fuerat, vti sese à fugacibus fructibus abstineret reliquis'que præterea vitiosi succi eduliis: de quibus propositum nobis sit hoc libro pertractare.

Varia Hominum Conditio: tum de Boni Glutinosi que Succi Cibus quibusdam: & de Attenuantium Medicamentorum Vsu. CAP. 2.

ERgo, qui exercitatione vti ante cibum possunt, iis exquisita prorsus vitæ ratio ne fuerit quidem necessaria: aliis vero, qui ob negociorum molem hoc facere prohibentur, non solum

diligentiore victu, verum etiam medicamentis salubribus opus fuerit. Plurimi quoq; eo rerum E statu degunt mortales, vti his neque ante cibum recte exercere se liceat, neque opportune satis cibum capere, neque vero probe alimoniam conficere: hosce intactos morbis perdurare diutius impossibile fuerit, nisi consulant subducta sibi aluo per interualla, interdum purgatione etiam validiore, ac tempestiua sanguinis missione, salubribus'que quibusdam ad hæc medicamentis opportuno tempore epotis. Quicunq; vero quietioris vitæ institutũ ingressi sunt, nec coguntur prius, quàm lucescat, visitare potentium limina: nec post, quàm crebro sudarint operibus necessariis factitandis, refrigescere: neque aliquibus, dum lauantur, assistere: neque alios, quum se domum iterum conferunt, reducere, ipsi postea ingenti festinatione loti cœnatum properare, hisce nos prius victus rationem præscribemus, vnde sanguinem in primis probum obtineant: aliis'que deinde consulere conabimur, qui negociosam vitam ducunt: fuerit'que necesse, vt in memoriam reuocentur, quæ in tribus commentariis disseruimus, de alimentorum facultatibus cõscriptis. Igitur inter frumentacea cibum exhibent succi boni panes "puri rite confecti, quorum & in textu coctura sit, & ante id subactio, tum fermento constent modico, salis'que mistura: secundas ab his obtinent furnacei. Nec sanè minus alica inter ea, quæ optimi succi sunt, censetur, sicuti suilla quoque caro, si quidem ista ventriculus exquisite concoquat, & in sanguinem vertat iecur: viscidi nihilo minus, nescio quid, retinent, quod'que ideo iecoris, renum'que meatus obducat, quibus adstrictiores hi natura fuerint. Si quis igitur crebrius his vtatur, grauitatis secundum prædictas iam partes sensum quendam, aut dolorem etiam non nunquam persentiet. Iecinoris porrò obstructionem comitatur distributionis impedimentum, ac plenitudinis collectio in mesareį, simarum'que visceris partium venis. Quo casu periculum rursus fit, ne aut phlegmone insequatur partium, in quibus facta collectio fuerit: aut redundantium humorum putredo: quandoquidem alterutrum sequi necesse sit crudos, crassos'que humores, vt aut in sanguinem conuertantur concocti, aut putrescant, sicuti reliquis quoque omnibus accidit, quæcunq; locis calentibus diutius moram trahunt. Proinde inuenta medicamenta sunt, sic à medicis salubria appellata, quæ attenuandi omnia facultate constant: horum siquidem officium est angustiores vias expedire, tum abstergere, si quid ex humoribus glutinosi vasis adhęserit, humorum'q; crassitiem incidere, & extenuare. Cęterum frequens horum vsus sanguinem serosum, aut biliosum, aut atrabilarium temporis tractu reddiderit: siquidem solita sint medicamenta hæc vniuersa propè, præter id, quòd attenuent & incidant, etiam vehementius excalfacere: à sic autem excalfaciẽtibus solidiores partes exiccantur, humores'que redduntur crassi, vnde renum calculi existant tophacei. Ergo, quum corporis G constitutio probatissima ea habeatur, quæ simul & attemperatissima sit, simul humorum transitum expeditum teneat, hac natura præditum possibile sit, si quidem se ante cibos, quod satis sit, exerceat, incolumen assidue perstare, etiam aliquãdo succi crassioris cibis plusculum vsum: quod genus, sicuti diximus, alica est, & suilla caro, panes'que furnacei, & textuacei, quibus quidem nec exacta adhibita fuerit præparatio, qualem paulo supra retulimus, & imperfecte sub textu decocti sint. Eiusdem cum alica naturæ est tragus quoque, quem vocant, qui ipse quoque inter frumentacea alimenta connumeratur, atque is tamen alica ipsa ęgrius in ventriculo concoquitur. Nec dissimilem ab his planè facultatem obtinet ouorum natura: de quibus distinguendum tamen plenius sit, quemadmodum de lacte quoq;: docebũtur hęc ad amussim in sermonis progressu haud ita multo post. Prius nanque, quemadmodum horum ipsorum memini, vt alimentorum veluti formulam quandam exprimerem, in quibus cum visciditate vnà succorum bonitas, & crassities inest, ad eundem modum de iis quoque mentionem faciam, quæ mediocriter se habent, & natura cõstant inter incrassantes cibos, & attenuantes, media: de quibus alibi vnico libro disserui, qui est de attenuante victus ratione. Huiusmodi tamen plurima medicamenti potius, quàm alimenti, nomine vocentur: at, quæ crassos, glutinosos'que succos progignunt, edulia, hæc fuerint, quæ H cum valentissime alant, tum bonum procreare sanguinem consueuerint, si quidem ea ventriculus ac iecur probe conficiat.

A.l.2 t.2.c.565 fol.159.d

De Cibis Inter Attenuantes, atque Incrassantes mediis: tum quibus Innoxius esse Glutinosus succus possit, quibus item non conueniat. CAP. 3.

OMnium tñ minime improbãtur edulia, quæ tenuantium, crassum q; facientium, in cõfinio sunt, vt quę in excessuum meditullio, & attemperantia quadã locentur. Huiusce generis panes optimi sunt, qui quõ parentur, fusius dictũ à nobis est in primo de alimentorũ facultatibus libro: gallinarũ q; pręterea carnes, gallorũ q; gallinaceorũ, tum phasianarũ auium, perdicũ, columbarũ, attagenum, turturũ, turdorum, merularũ, & passerculorum omniũ, piscium q; ad hęc saxatilium, littoraliũ q;, et pelagiorum, & gobiorũ, & murenę, & buglossę, et asellorũ, breuiter q; pisciũ omniũ, quicunq; nullam inter edendum nec visciditatẽ, nec saporis fœditatẽ, nec insuauitatem repręsentant. Nec sanè paucas distinctiones requirit horum omnium natura: quam tractaturus deinceps sim, quum de mali succi cibis dicemus, additis prius hoc loco, quæ desunt. Etenim, quicunq; plurimum exercere se possunt, somnum q; pro eo, ac lubet, producere, vitam q; delegerunt à ciuilibus negociis ꝓcul, possint sanè hi crassi, glutinosi q; succi cibos capere, ꝑsertim si cui post

largum

A largum horum esum nullus vnq̃ in dextro hypochondrio, aut ponderis, aut tensionis sensus obo riatur: quibus vero non licet aut per ætatem, aut ob consuetudinem aliq̃, exercere se ante cibum; abstineant ab edulijs id genus omnibus. Omnino vero vrbani, ne ipsi quidem admittere alimenta huiusmodi debuerint, sed vel gestationibus, vel deambulationibus vtantur validioris exercitationis vice: sicuti nanq; quies corporis deses prorsus, maximum est ad tuẽdam sanitatem incommodum, sic planè maximus fuerit in mediocri motione vsus: quando ne ægrotaturus quidẽ omnino aliquis sit, qui, ne quando cruditate laboret, curam gesserit, nec commotionem à cibo vehementiorem aliq̃ aggrediatur. Quemadmodum enim omnium maxime commendatur ad sanitatem exercitatio ante cibos, sic à cibis motus vnusquisq; vel in primis damnatur eo, q̃ à ventre alimentum ante concoctionem distribuatur, crudiorum q; ita humorum vis colligatur in venis, vnde morborum genus omne progigni soleat, nisi prius aut laboribus pluribus dissipentur ipsi, aut cõcoquantur, in q; sanguinem vertantur à iecoris, venarum q; facultate. Itaq; securissimum fuerit cibos cauisse crassi, glutinosi'que succi, quibus quidem valetudinis solius bonæ cura sit, non autem bene habiti corpore esse student, quod gymnastici faciunt. *Al. ociosi.

De Crassi Succi Cibis, Pane, Caseo, Lacte, Placentis, Laganis, Cochleis, Ouis, Mollibus piscibus, Cetaceis, Ostreis,
B *Testaceis, Brassica, Lente, Fungis, Tubere, Amylo, Pineo nucleo, Animalium Partibus quibusdam, Glandibus, Palmulis, de que Horum Differentijs, & Dulcis, Crassi q; Succi Edulijs.* CAP. 4.

CIbos igitur crassi succi enumerabo deinceps, quos hactenus sermone non retulimus, initio à pane sumpto: Ex quibus, qui neq; fermẽti, quod satis sit, neq; salis accepere, neq; subacti ad plenum, sed nec in textu probe cocti fuerunt, crasso supra omnes succo constant, preter id, q̃ visci di etiam non nihil participant: quod succi genus Praxagoras, & Philotimus κολλώδη appellãt, i. glutinosum. Crassi pręterea succi est caseus omnis, sed recens succum vitiosum nõ obtinet, qui inueteratis adest: glutinositas in eorum quibusdã crassitiei accedit, non tñ in omnibus, id q; ob lactis, vnde conficiuntur, naturam: cuius non pauca sunt discrimina pro aiantium diuersitate, & alimẽtorum, quæ alibi alia capiunt. Ac plurimus quidem apud nos est caprini lactis vsus, sicuti bubuli apud alias nationes: quin & frequenter ouillo vtuntur, crassum tñ hoc est, asinarum lacti ex aduerso, hoc nomine: pingue bubulum: omnium in medio caprinũ, quippe quod nec immodice pingue, neq; vero crassum sit, ideo q; etiam operibus mediocre habetur, quæ in humano corpore edit: quum tenue, serosum q; lac, sicuti minus alit, ita vẽtrem subducat magis: crassum contra, mi
C nus quidẽ aluum emolliat, at magis interim nutriat. Ex tribus nanq; substãtijs cõstat lac quodq;, dissimilium inter se partium: quarũ vna serosa est, tenuis q;, crassa altera, ac caseosa, tertia vero pinguis, atq; oleosa. Neq; in omnibus tamen animantibus æqua harum portio est, sed in camelarum, atque asinarum lacte serosæ humiditatis plurimum, caseosæ in ouillo, pinguis in bubulo. Capræ pro reliquis animalium generibus intra excessum oẽm mediocriter se habẽt: illæ.n. ipsæ, si quidẽ inuicem rursus conferantur, in iam dictas differentias cadunt: qñ non sanè parua ea sit, quæ ab ętate sumitur, sicuti nec, quę ex pascuis ducitur, atq; anni tẽpore, interuallo q; insuper à partu: de quibus ipsis plenius in tertio de alimentorum facultate libro tractauimus. Illud hoc loco dixisse satis sit minime tuto sumi caprarum lac absq; melle: multis nanq;, qui solũ id sumpsissent, in caseũ coactum fuit in ventre: quod quũ contingit, mirum, q̃ hominem degrauet, ac suffocet. Hoc ipso admiratione dignius, quod in concreto in grumos sanguine fit, si vel in vulnus defluat, vel vẽtrem, vel intestinorum aliquod: inde.n. & exoluuntur, & refrigescunt, pulsus'que tum parui, tum mali euadunt. Quin etiam concretus ad hunc modũ in vulneribus sanguis causa est, vt putredo celeriter vicinas partes sanas corripiat. Vnde igitur fiat, vt humorum nostrorum omniũ maxime proprius, postq̃ refrixerit, affectus afferat ingentes adeo, disquirendum sanè non parum fuerit: inde
D tñ aperte colligas, quanta sit prauorum humorum qualitatis facultas, quorũ rationem nullam ducunt, vt rei vilis, medici quidã hoc tẽpore, illos sequuti, qui se primum ad ita arbitrãdum finxere. Lac certe, ne coaguletur in ventre, epotant non nulli addito melle, & aqua, tertio'que ad hæc sale. Optimi succi est lac, quod bene habitorum animalium sit, ac post emulsionẽ statim bibatur: at, quod decoctum plus iusto fuerit, succi nimis crassi euadit, potissimum, si triticeam farinam, milium'ue, aut amylum vnà decoquas. Caseus crasso succo omnis constat, inueteratus ẽt malo: possis tñ subducendæ alui gratia ante cibum recẽs coagulatos esse cum melle: nam & vetustis hi crassum minus succum obtinent, ac nequaq̃ prauum: quod ex coactis defluit serum, satis quidem aluum emollit. Cibus ẽt fuerit crassus, qui'q; eam ob rem iecoris meatus infarciat, placẽta, quam ex lacte & caseo, quam'q; ex simila & lacte parant, aut si qua lagana, aut rhyemata addantur. Nec minus crassi succi sunt, quęcunq; ex musto, & simila parantur, aut in vniuersum triticea farina. Ipsa quin etiam per se lagana, & rhyemata, omniaq; ex tritico bellaria sine fermento, quoties casei etiã aliquid adijcitur, crassi valde succi sunt: videntur'q; mihi veteres, quæ nũc lagana, & rhyemata vocamus, cõi itriorum nomine appellasse. Crasso succo constant cochleæ etiã, oua'q; elixatione, aut assatione ad summũ durata: nã, quę sartagine friguntur, etiam mali succi fiunt, ac ventriculi concoctionem sortiuntur nidorosam, & quæ reliquos secum cibos in corruptelam trahat, proinde

inter

inter ea,quę concoctionem fugiunt,omnium pessima sunt: quę mediocriter elixa fuerint,eo'que E
vocantur tremula,prestabiliora sunt & ad concoquendum,& ad distributionem in corpus,& ad
nutritionem,& ad succi bonitatem: quemadmodum sane & quæ sorbilia vocantur, mediocriter
elixa, eam ob rem gutturis asperitates lenientia, ꝙ non dum spissatus eorum humor concreuerit.
Ex aquatilibus etiam mollia,quæ vocant, loligines,sepię,polypodes,alia'q; id genus, crasso glu
tinoso q; succo constant,sicuti & cetacei pisces, de quorum genere habentur thunni: his ipsis mo
deratiores pelamides. Crassi valde succi sunt ostrea quoq;,buccinæ,& purpuræ, ac breuiter quæ-
cunq; Aristoteles ὀςρακόδερμα, i. testacea appellat,hiatulæ, lopades, pectines,pinæ, & id genus.
Inter hæc purpuræ & buccinę carnem habēt duriorem cæteris,ac succi crassioris: reliqua vero hu
midiorem,& viscidiorem,omnium'que maxime ostrea. Illud expedit scire, horum omnium suc
co ventrem subduci, vt & lactis sero: solido autē eorum corpore, ꝙ & difficilius concoquatur,&
crassi succi sit,crudum progigni succum,crassum'que,ac frigidum.Brassicę ac lenti idē contingit
manifesto,sicuti permultis alijs obscure: de quibus prolixius disseruimus cōmentarijs tribus, de
alimentorum facultate inscriptis. Atq; alia quidem, quorū crassum esse succum ꝓnunciauimus,
glutinosa omnia & viscida sunt exceptis testaceis, quæ diximus. Brassica ac lens non eandē succi
naturam sortitæ sunt,sed nitrosum,&, quo aluus subducatur,sicuti dracūculus,acrem & insigni- F
ter amarum: arum aūt vtrūq; quidem, sed obscurius: austerum & amarum bulbi,quos si elixatio-
ne plurima eluas,solidum relinquitur,quod crassi succi sit. Ex edulijs his omnibus, fungis frigi-
dissimus & glutinosissimus crassus'q; simul succus inest: atq; inter hos ex solis boletis nullus ferē
interijsse,qui tñ ipsi choleram ēt non nullis attulerunt inconcocti: at reliquorum fungorum esus
quibusdam mortem intulit: non nulli mortis inde adiere discrimen diarrhoeis correpti aut chole
ris, aut strangulatu periclitantes. Tuber, quod vocant, crasso modice succo præditum est, non tñ
malo: eiusdem modi est amylum quoq;. His ipsis crassioris succi plus habet nucleus pineus, quē
κῶνον vocant: qui tñ ne ipse quidē malus sit: veteres hunc etiam ςρόβιλον appellant. Inter ea,quę
crassi succi sunt, iecur quoq;, & renes, & testes censentur: iecur tñ mali succi non est: renes, ac te-
stes non sane boni, nisi gallinaceorum, præsertim altilium: quod genus suillum quoq; iecur est,
quum caricas ederint: ficatum vocant. Animalium aliorum lieni satis malus succus inest & me-
lancholicus,in suibus non perinde talis. Cor certe substantia cōstat, visceribus cæteris, & durio-
re & fibrosiore: in illis nanq;,vasorum in medio, substantia quędam cernitur concreti sanguinis,
at in corde fibræ visuntur solidæ,multę,longæ,quēadmodum in musculis,circa quas carnosa sub
stantia concreuit: proinde sunt,qui cor in musculorum genere reponant: quorum substantia mo G
lem constituit corporis nostri vniuersam,eam'que,quæ proprie caro vocatur, quā in victimis edi
mus. Cęterum musculorum principia,quæ capita quoque vocāt, quadamtenus neruorum plus
habent, dispersis per hæc ligamentis, ex ossibus,vnde initium sumunt, ortis: sub extremum ten-
dines exoriuntur, quos vocant: eam'que ob rem extreme musculorum partes vtrinq; neruosio-
res sunt,sicuti carnosum, quod medium est,totum,quod & nutrientissimum est: vocatur'que ab
hominibus caro, qui fibras prę tenuitate inspicere nequeunt ex ligamentis neruis'que per hāc di
spersis enatas: sic'que attributo iam antea huic carnis nomine, iure musculum vocāt principium
huius extremum'que tantum. Atqui non ita se habet res: verum musculus quidem totus,circun-
scriptione propria quadam separatus cernitur ab alijs, ipse tñ suam quādam actionem obit ex mo
tionibus voluntarijs (sic.n.vocāt has,à naturalibus & inuoluntarijs diuisas:) partes autem ipsius
prędictas differentias sortiuntur. Porrò extremis animalium partibus minimum inest carnis,os
sei vero ac neruosi plurimum: neq; id tñ ob neruum volūtarij motus auctorē (paruus enim is est)
sed ob eum,qui colligat,tendinem'que præterea, sic à veteribus medicis vocatum, à recētioribus
autem ἀπονευρώσεως nomine. Viscida hæc immodice & glutinosa sunt, vbi elixa fuerint, atque
ideo horum etiā alimentum: neq; absimilis naturæ sunt pedestrium animalium labra,atq; his pro H
pinqua,vt quæ viscidum,minus licet crassum, succum generēt: id quod vel elixatio ipsa declaret,
qua huiuscemodi corpora plurimū intumescunt & dissoluuntur. Concoctioni tamen hæc quo-
que accommoda sunt,animalium'que,quę volatu fidunt,alę,cōi exercitatorum corporum ratio-
ne: quippe quę excrementis vacent omnia,sicuti his abundāt,quę ociosa sunt. Pinguium tñ por-
cellorum cutis probe elixa, habet illa quidem glutinosum pinguem'que succum, at nō valde craf
sum, nec qui, vt extremę partes,similiter concoquatur,quemadmodū plane nec ęque bonum,at-
que harum,sed excrementitium magis. Pars est in animali crassi succi cerebrum quoque, & spi-
nalis medulla: tales mediocriter sunt glandulę,atque ob idem victimarum quoq; nouellarum te-
stes. Illud.n.in cōe de vniuersis animantiū partibus meminisse cōuenit, duras siccas q; euadere ac
concoctioni rebelles,ętate confectorum: humidas contra ac molles, eo'que concoctibiles magis,
iuniorum, nisi ab edito statim partu edantur: vt quę mucosę oēs sint, prękertim animalium, quę
humidiore carne prędita sunt natura, cuiusmodi agnorum caro est ac porcellorum: nam hœdo-
rum & vitulorum, ꝙ animalia hęc sicciora natura sint, longe magis & concoctioni accommoda
est,& alimento exhibendo. Ad eundem modum se res habet in testibus & glandulis, nec minus
in lingua: nam & huius natura aliquo pacto glandulosa est. Mānarum vero glandulę, quum lac

in se

A in se continent, ἄθατα vocantur, cibum aũt præstãt crassum: &, si quidem bene habitum animal fuerit, multum inde ac boni succi alimentum existit: etenim hoc quoque, quum ex ijs sit, quæ in vniuersum pronũciãtur, pręstat semel auditum, promptum habere memoria. Lac quidem optimi esse succi ab omnibus medicis scriptum reperitur: atq; ideo sunt, qui existiment, quibus vlcus in pulmone fuerit, posse solo huius vsu sanari, duntaxat ante, q̃ magnũ id & callosum fiat. Muliebre porrò lac, vt familiare eiusdem q; nobiscum naturę, cęteris præferunt ad tabificos affectus cum alij quidã medici, tum vero Euryphon in primis, & Herodotus: atq; ita affectos pręcipiunt, mulieris mãmam infantium ritu exugant, q̃m, vt mammis primũ excidit, propriæ facultatis non nihil deperdat. Est itaq; manifestum lac cibis reliquis, vt optimi omniũ succi, prælatum fuisse horum quidem pręcipue, nec minus tamen aliorum quoq; medicorum iudicio. Cęterum, quod dicebamus sciri oportere non de his solum, sed etiam de edulijs alijs multis, in vniuersum, iam accipe. Animalium bene quidem habitorum lac boni succi est: at male habitorum non aliter, atq; animalis sanguis, mali: neq;.n. fieri potest, vt, quum mali succi corpus totũ fuerit, boni succi reperiatur lac: eã ob rem diximus in bene habitis animalibus optimum esse ad succi bonitatem lac: Eodem q; modo glandulas succi boni esse, cum eas ipsas, quę lac continent, tum alias, quæ animaliũ

A.l.3.f.10.t.5. c.5.fol.275.b

B sanorum sunt. Eadem ratione se habent iecur, ac testes: nam ne hęc quidem in mali succi animalibus bono constant succo, ideo q; nec in ętate prouectis, quorum nullum boni succi sit: animalia autẽ, quæcunq; etiamnum lactentia, siquidem boni succi parentis lac sit, ipsa, cum alias partes oẽs si q̃n alias, affectas optime habent, tum vero iecur boni succi. Animalium porrò partes reliquæ cuiusmodi succum progignãt, paulo post dicetur: nunc.n. postq̃ cœpi de crassi succi cibis differere, satius fuerit imposito prius orationi huic fine sic demum alia aggredi. Pauca igitur quum reliqua sint huiusmodi, iam me ad ea conferam: atq; ea hic segregabo, quæ mali succi sunt, ab ijs, quæ boni: siquidem is sit orationis, quam nunc molimur, vsus proposito sibi hoc scopo, vt succi bonitatem inuehat, vitet malitiam. Q̃m autem, sicuti initio dixi, esculentorũ substantia, quę crassi succi sunt, corpus ægre transpirabile reddit, & obstructiones aliquas facit, potissimum iecinoris ac renum, iccirco consulebam, ne assiduus esset eorum vsus, etiam si bono essent succo prędita: nam, quę mali succi sunt, fugienda prorsus, crassos ea tenues'ue succos nostros faciant. Iam illud quoq; diximus, his, qui se vehementer exercent, licere citra noxam, si viscera p̃terea habuerint bene natura constituta, crassis viscidis q; cibis frequẽter vti, cæterorum autem nulli. Igitur inter crassi succi cibos glandium genus vtrunq; est, tam quas robur producit, q̃ quæ palmarum fructus sunt: vo

C cant q; palmarum glandes eodem, quo arborem, nomine palmas: quas vero robur fert, cibum hominibus suauem prębentes, castaneas: quidam castanea neutro genere, vt vocant: ciues tñ, sicut alij quoq; Asię incolæ sardianas eas appellant, & leucenas, à regionibus, in quibus multę illę proueniunt. Atq; alterum quidem vocabulorum, non obscurum est, vnde profectum sit: at leucenæ à loco quodam montis Idę nomenclaturam sortitę sunt, quẽ multitudinis numero vocãt, vt Thebę. Ergo glandes, sicuti diximus, huiusmodi nunc crudas edũt homines, nunc assas, interdũ elixas: alię vero, quę figura, vt in palmulis, oblonga cernuntur, cibus sunt suibus magis, q̃ hominibus, accommodus, nisi si q̃n harum vsus ingruat necessarius valde: id quod in maxima fame vsu venit. Ilicum porrò glandes (Gręci ἀκύλους vocãt) quę austerę ac durę, ideo q; insuaues sunt, vitare expedit, vt cõcoctioni aduersantes ac crassi succi, etiam siquis elixas sumat. Quòd autem adstringentis succi differentię quædam sint austerus & acerbus, maioris minoris q; ratione, perspicuũ est, adstringente qualitate remissiore in austero, sicuti in acerbo intensiore inuenta. Sed quanto glandibus acerbæ magis sunt acyli, tanto sanè magis glandes castaneis: hæ nanq; adstringentẽ qualitatem imbecillam valde possident, quum inter crassi succi cibos sint non aliter, atq; aliæ glãdes: ventrem tñ minus adstringunt, &, q̃ alteræ illæ, facilius concoquuntur, nec mali succi quicq̃

D obtinent: atq; harum tñ quoq; fugienda copia, non eo solum, q̃ æque, ac dictorum pleraq;, crassi succi sint, sed etiam, q̃ ventrem supprimant & ægre concoquantur, flatum q; procreent. Cæterũ palmarum fructus, quem oẽs (vti diximus) ducto ex arbore nomine palmulas vocant, adstringẽtis dulcis q; succi particeps est. Sunt ex recẽtioribus medicis, qui eas graece φοινικοβαλάνυς appellent, voce composita: neq; tamen veteres Græcos ita nominasse inuenio, illi.n. fructum hunc palmarum glandes vocarunt, non φοίνικας, aut φοινικοβαλάνυς. Verum proposita nobis hoc tẽpore non est nominum distinctio, quæ hominibus in otio degentibus studio sit, neq; his omnibus, sed quibus statutum est, vt veteribus Atticorum vocabulis vtantur: incolumitate vero omnes quidẽ opus habent, neq; tamen omnes, qualem deberent, seruare victus rationem possunt ob intemperantiam, aut negocia, aut eorum, quæ peragenda essent, ignorantiam: quicunque vero salubrem victus rationem intelligere queunt, huius q; legibus viuendum sibi esse statuerunt, his liber hic componitur. In acylis igitur, & roborum glãdibus, & castaneis, priuatim pro arborum diuersitate non multũ inest in fructu discriminis: at in palmulis inest, quod merito notetur. Nam, si Ægyptias palmulas, quæ duræ austeræ ac siccæ habentur, ijs, quas patetas vocant, contuleris, quæ prædulces sunt, ac modice præterea adstringunt, videri possint contraria inter se esse natura præditæ: aliæ autem harum in medio locantur, quæ maiorem minorem'ue austeritatem aut dul-

cedinem

cedinem participent, harum q; succus crassus est, & qui facile iecur obstruat. Illud.n.de dulcibus E
ac crassi succi cibis sciendum, ac memoria seruandum, horũ scilicet succo iecoris ac lienis vias im-
pediri: quod si viscera phlegmone præterea laborare paululum cœperint, hanc ipsam valde adaugẽt,
sicuti sanè flatuositates affectus q; scirrhosos & abscessuum exortus irritant. Atq; hæc longius for
tasse à salubri victu recesserint, cuius partem institutus nobis sermo edocet. Rursus igitur ea ag-
grediamur, addamus'que reliquos crassi dulcis'que succi cibos. Sunt enim quidam ex ijs, quibus
crassus tantũmodo succus insit, vt lenti: quidam autem viscidi sunt, vt malua: quibusdam vtrun-
que inest, quod genus sunt, quæ Aristoteles ὀστρακόδερμα appellat, id est testacea, & mollia.

Cibi Nec crassi nec glutinosi neq; etiam tenues sint: tum de Friabilium Vsu, ac multorum Maceratione & præparatione: & Fructibus, qui reponi possint. CAP. 5.

OPtimum conciliatur alimentum corpori nostro ex ijs, quæ neque crassi neq; vero glutinosi
succi sunt, vnde sanguis generetur status mediocris: nam, qui tenuis valde sit, vitiosus certe
fuerit: quum.n.exiguum ex hoc alimentum constet, imbecilla ac macilẽta fiunt corpora, quæ sic
nutriuntur. Optime igitur ad incolumitatem faciunt cibi, qui mediam inter prædictos naturã sor
titi sunt, vt nihil in ijs viscidi valde aut glutinosi exuperet: sed & summe friabile, sic, vt nihil reti-
neat glutinosi succi, prauũ fuerit. Panes certe, qui ex panico et milio conficiuntur, quũ edit quis, F
harenam propemodum aut cinerem mandere sibi videtur: quamobrẽ necessario confectæ ex his
pulticulæ (siue ea ἔτνος siue λέκυθος sit) additur, pingue quicquid est & viscidum. Rustici sanè
adiecta suis pinguedine, & caprarum adipe, edunt hæc, tum ouillo bubulo'ue lacte. Ετνος appel-
lo, quod ex deglubitis fresis q; leguminibus paratur: λέκυθον molitorum farinam aqua elixã addi
to pingui aliquo. Porrò cibos quosdam si, consideres, anteq̃ legitimam præparationẽ acquirant,
siue ea, elixando, siue assando, siue frigendo, siue sola maceratione contingat, terrei illi ac duri ap-
parent: si vero macerentur aut decoquantur, molles: cuiusmodi inter frumẽtaceas fruges hordeũ
est, & triticũ: inter arboreos vero fructus nuclei pinei. Est igitur animus tibi rei quoq; huic adhi-
bendus, non solum quum in alienam regionem delatus cibum insuetum aliquem sumpturus es,
verũ etiam apud nos ipsos, vt rei cuiusq; naturam prius tentes aquæ solius maceratione citra de-
coctionem, aut cum decoctione etiam vnà & assatione. Semina.n.quę intumescunt fructus q; si
quidem pristinam duritiem & siccitatem cito exuant, ac mollitudinem & humiditatẽ acquirant,
meliora omnia habentur: deteriora vero, quæ tumorem suum & duritiem retinent, vt quæ diffi-
culter concoquantur, & substantia terrea constent, sic, vt ægre in sanguinem vertantur, viribus q;
egeant præualidis, vt in corpore conficiãtur, dum ea venter concoquit, & à iecore venis q; in san- G
guinem vertuntur. Opere itaq; vtroq; frustrantur in imbecillo corpore: succus.n.ex huiusmodi
cibis prouenit, crudum quem vocant, vnde morbi genus omne existant. Quoniam itaq; in vna-
quaq; fructus specie multiplex inest discrimen, prius macerentur quædam, & interdũ decoquan
tur, consulo, eorum, quæ edenda sint, vt certum fiat de ipsorum natura periculum. Pater quidem
meus rerum harum studiosus, hoc pacto amygdalas quoq; probabat, nuces q; tum magnas, tum
*Al. glãdibus — paruas, ponticas scilicet, quas λεπτοκάρυα vocant. Idem adhibebat *oleribus quoque experimen
tum, fabis, pisis, ciccerculis, lupinis, ochris, dolichis, & reliquis id genus omnibus, maceratis prius
illis, aut elixis: deinde, quantum tumescerent, inspecto. Iam quorsum attinet ptissanę meminisse?
id enim ne pueri quidem ignorant, omnium maxime commendari, quæ statim intumescit: cõtra
improbari, quæ longo tempore exiguum tumorem acquirit: prior.n.illa liquescit, & in succum
abit: altera vix colliquabilis est, &, quum in duritie perstet, pauxillulum omnino quid succi remit
tit. Sunt tñ in seminibus cerealibus quædam, quæ natura minime intumescunt: Græci ex veteri-
bus quidã vocarunt hæc ἀτέραμνα, quasi indomita. Ad hunc planè modũ triticum quoq; explo
rabat genitor, farinę q; ad hæc copia: bonum.n.quod est, farinę vim multam edit: quod vero ma-
lum, paucam. Quamobrem diligenter ipse quoq;, quæ dicimus, ausculta: cõiter.n.ad semina oĩa H
ratio hæc pertinet, fructus q;, quoscũq; tandem reponere possis: quam ego pater q; tẽpore multo
ac diutina experientia exploratã habuimus & statutam. Porrò clarum est fructus, vt reponi pos-
sint, idoneos me eos esse dicere, qui ante, q̃ putrescant, siccantur: sunt nanq;, qui hoc ferre non pos
sint, vt mora, & qui pepones & melopepones vocantur, tum persica, & quæcunq; eiusdem fari-
næ sunt, quæ prius, q̃ siccescãt, putrescunt. Sunt tamen, qui cucurbitas in minuta frusta concisas
exiccent, sicut alij ventres. Fungos quidem malos esse indicium inde sumi maximum censent, quod
siccari nequeant. Nam de prunis quid attinet dicere? quæ non modo Damasci, aut in Hispania,
verũ etiam apud nos reponi, nullus est, qui ignoret, sic, vt in fructibus paucissimi sint, qui siccari
non possint, exceptis peponibus (vti diximus) & melopeponibus, & armeniacis, & persicis, &
ijs, quæ Romani præcocia vocant. Ficus nanq; ipsæ quoque siccatæ perdurãt, & cucumeres non
aliter, ac cucurbitæ. Cæterum hæc quoque hyeme, quum vsui adhibentur, ad eundem modũ ex-
ploranda veniunt: quæ.n.cito ex aqua macerationem capiunt, siue ea elixes, siue minime, boni-
tate eiusdem speciei cætera vincunt: vitiosa vero sunt, quibus longo tempore id cõtingit, tum tu-
moris minimum acquirunt. Scito igiť cibos, qui cito intumescunt, non solũ ad concoquendum,
potiores esse, sed ad succi etiã bonitatem, cuius gratia singula tractantur hoc libro: est.n.eorum,

quæ

A quæ statim in tumorem assurgunt, natura melior, quòd & facilius concoquantur, & laudatiores succos procreent. Nihil enim æque ad succi bonitatem facit in cibis omnibus, quàm si probè in ventriculo concoquantur, vt qui secundam & tertiam concoctionem facilius admittant. Nosti autẽ secundam concoctionem in iecore ac venis absolui: tertiam vero in partibus singulis, quæ nutriuntur, cuius causa duabus illis prioribus egemus. Quæcunque enim nutriuntur, ita demum nutriẽtur, si, quæ illa nutriunt, qualitate ĩmutentur, & ijs, quæ nutriuntur, assimilentur: porrò, quæ præparata atque ante concocta fuerint, crudis promptius immutantur: etenim mutuo se concoctiones excipiunt, eam, quę ventriculi est, iecur: atque huius ipsius concoctionem partes, quę nutriuntur. Atque ita "corporis quidem partibus omnibus alimentum pręparat iecur: huic ventriculus: ventriculo os: ori quædam assatio, quędam elixatio, quædam frictio in sartagine, aut simplex aliqua maceratio: omnibus autem his natura gubernatrix plantas fructus ferentes præparat: sunt quę eorum aliqua, quę ipsa profert, quibus nec elixatione, nec assatione, nec maceratione, neque vero pręparatione alia opus sit. Atque hæc in vniuersum meminisse expedit cibis omnibus communia.

A.li.1.f.1.d.6. c.2.fo.26.c

lib. p. prog. c. ult. de sympt. caus. c. p. meth. med. c. 2.

Animalium Partes quædam Quo Succo constent, Intestina, Ventriculus, Vterus, Caudæ, Colla, Alæ, Auriculæ, Oculi, Suilla caro, Hœdina, Agnina. CAP. 6.

B IAm ad alia priuatim transeundum, siqua dicendo pretermisimus. Sunt hęc in animalium quidem partibus intestina, ventriculus, vterus, auriculæ, oculi, caudæ: in seminibus cerealibus, maxima horum ipsorum pars, sicuti sanè olerum quoque, ac stirpiũm, quas fugaces vocant. Itaque intestina, & ventriculus, & vterus duriore substantia constat, quàm caro: & quo duriore, eo etiã concoctu difficiliore: minus præterea, quàm carnes, alunt, minus quę succi boni sunt. Caudæ his etiã ipsis duriores habentur: tum reliqua in his pro duritia proportione respondent in concoctione & nutritione, nisi quòd excrementis vacant ob cõmotionem. Sunt his non dissimilia volucrium colla. Auium & pedestrium animalium ventri nihil conuenit: est enim auium vẽter crassus, durus, & qui ob id ægre concoquatur, qui quę concoctus multum præstet alimenti: optimus habetur gallinarum atque anserum, quum tñ reliquæ anseris partes duræ sint, & cõcoctioni aduersentur, & excrementis redundent præter alas. In magnis vero struthis, quas nunc struthocamelos appellant, singulæ sunt partes duræ, ęgre concoctibiles, & excrementitiæ. In auribus chartilago pars est, quæ neque alat, & sicca sit: obducta his cutis tenuis est & sicca, tum quæ haud facile concoquatur, & alimenti parum subministret. Oculos pauci edunt: constant hi ex substãtijs inæqualibus, siquidem alia sunt natura præditæ tunicæ, alia musculi, atque alia crystallinus humor & vitreus: ex his musculi soli conco-
C ctioni maxime accommodi sunt in aĩalibus, quibus natura sit succi bonitati idonea: quod genus sunt porcelli ętate conueẽienti. Fuerint autem hi hominibus, quàm quidem ętate vigent atque exercentur, adulti: ętate autem inclinantibus, ij, qui etiamnum crescunt: nã tenellorum adhuc porcellorũ caro excremẽtitia est.[a] † Quum autem inter animalia pedestria optimi sint succi sues, proxima ab his habentur hœdi, deinde vituli: agnina vero caro humida, glutinosa, mucosa que est. A cęterorum vero animalium, quę pedestria sunt, esu abstineant, censeo, qui succi bonitatis curam gerunt: speciatim horum differentias tractauimus tertio de alimentorum facultatibus libro.

A † *Hæc adsunt ĩ antiquo ĩterprete: praua et præ duritie & siccitate ẽ caro senũ.*

Seminum Cerealium enumeratio, Ptissanæ, Fabæ, Lentis, Ochrorum, Dolichorum, Cicercularum, Olyræ, Typhæ, Panici, Milij, Ciceris, Lupini. CAP. 7.

IN seminibus cerealibus optimi succi cibus ptissana est ꝓbè decocta: intelligimus sanè sermone hoc vnà optimum quoque debere esse hordeũ: quod nisi tale sit, bene decoqui ptissana nõ poterit ideo, quòd nec maceratione plurimum intumescat, nec cremorem reddat colliquatione. Verum de ptissana prolixius diximus in libris de alimẽtorum facultatibus,[b] †de que curandi ratione, iã vero in cõmentarijs, in Hippocratis librum de victu acutorum cõscriptis: nunc aũt rei totius caput indicasse satis sit pręsenti orationi necessarium, Ptissanam s. bene pręparatam cibum esse oĩum mi-
D nime improbandum tum ad succi bonitatem, tum ad sanitatis tutelam: ipsa tñ, etiam optima quæ sit, minus alit, quàm panis: de quo libro primo de alimentorum facultatibus diximus. Et fœnum gręcum quidem, si quis frequẽter eo vtatur, succi boni non sit: ptissanam vero, etiam si ad saturitatem vsque quotidie ea vtaris, nihil succorum bonitati offeceris. Affirmarẽ idem de faba, nisi flatuosa esset: nam nec succum malum procreat, nec meatus infarcit, in quibus salubrium ciborum summa versatur: inest hoc illi propterea, quòd qualitate, ac facultate pędita sit abstersoria, vt hordeũ. Pisum flatuositate quidem caret: non æque tamen, vt faba, abstergit. De lente, quòd & malum & melancholicum succum gignat, nemo ferè nescit: ea, vt medicamento, vtimur plerunque in affectibus plurimis: sed non est nunc tractandi ista locus. Ochri, & dolichi, sicuti iam dictis bonitate inferiores sunt, sic cicerculis pręstant. Olyra proxime ab hordeo locaĩ: ab hac aũt typha. Panicũ vitare perpetuo debes, μελίνην vocant veterum nõ nulli. Milium est quidem semini huic affine, at minus tamen prauum. Cicer, vt alat satis, mali certe succi est, & nihilo secius, quàm faba, inflat, coeundi desyderium auget, seminis que vnà multum gignit. Lupinus succi bene crassi est: idem, quòd satis alat, liquet, siquidem crasso constat succo, neque tñ succi mali habetur. Leguminum aliorũ ne meminisse quidem conuenit in succorum bonitatis censu, vt quæ mortales, nisi annone caritas vrgeat, ne ad cibi quidem vsum adhibeant. Satis que de leguminibus dictum: deinceps de fructibus dicamus.

B † *Hæc etiã adsunt ĩ ueteri interprete. Vbi de ptissana et de alphitis amplius pertransiuit: sed nõ eãdem habẽt alphita ptissanæ bonitate ad euchymiã uel sanitatis custodiam, neque maza. cõmassatũ enim est in alphitis hordeũ, & propterea siccat ptissana humiditatem. est aũt & viscosus humor ei, sicut et fænugræci, nõ habes obstruere, sicut & collo: si ꝓprie à Praxagora et Philotimo vocati humores.*

Fructuum

Fructuum Natura In ciborum censu, Castanearum, Fugacium, Mororum, Ficuum, Vuarum, Caricarum, Cotoneorum, Punicorum, Pyrorum, Mespilorum, Cucumerum, Peponum, Melopeponum, Cucurbitæ, ad hæc Olerum quorundam, ac Radicum. CAP. 8. E

SVnt autẽ ex ijs,quos quercus ferunt,omnes ferè ſucci mali exceptis caſtaneis glandibus,quas vocant: quæ,ſi recte eas conficiat ventriculus,alibiles fiunt,ac craſſi ſucci,minime tamen mali. In cæteris fructibus ij,qui fugaces vocantur, mali omnes ſucci ſunt: quod ſi in ventriculo præterea corrumpantur,non longe à venenoſa materia abſunt,quemadmodum mora quoq; : quę ipſa, etiam ſi perſicis ac prunis minus mala ſint, corruptelam tamen nihilo minus ijs malam experiuntur. Opora,ſic priuatim à græcis vocata,qua ficus & vuæ cõtinentur, his quidem melior eſt: non parum tamẽ diſcriminis ſortitur,ꝙ vel exacte maturus fructus ſit,vel non dum talis. Exacte enim maturæ ficus propè innoxiæ ſunt, deinceps q; ab his matura vua: hæc porrò, ſi ſuſpẽdatur, flatuoſitatem omnem abijcit, prorſus q; inculpabilis euadit. De caricis ſiquis cõtraria pronũciet, vera dixiſſe videri poſſit,eſſe eas tum mali tũ boni vnà ſucci,morbificas & ſalubres: ſalubres quidem & boni ſucci,ſi ventriculum pertranſeant, diſtributum q; inde alimentum iecur permeet, ac renes: mali vero ſucci,ſi diutius morentur,& quæ pediculorum vim gignant. Eædem,ſi cum nucibus,aut eodem etiam modo cum amygdalis,mandãtur, cibum optimum exhibent: & cũ amygdalis quidem,quaſi quę deobſtruendi & abſtergendi vi polleant: at non perinde tamen,ac nuces, ſucci boni ſint, nec æque alãt: cum nucibus autem vnà omnino meliores ſunt. Atq; ex ijs, qui venenorum compoſitionem tractarunt,non nulli omnibus alexeterium eſſe affirmarunt, ſiquis caricas prius cum nucibus vnà ac ruta aſſumat. Reliqua fructuum genera, quæ gręci ἀκρόδρυα vocãt,ſucci mali ſunt,maxime q;, ſi fructus ſint agreſtium arborum,fruticum'que: de quibus copioſius tractauimus in ſecundo de facultatibus alimentorum libro. In "pomis autem, & punicis, pyris'que, & meſpilis, vſus vt medicamenti eſt potius, ꝙ̃ alimenti,ſtomacho ventri'q; corroborandis. Inter fructus cẽſentur cucumeres quoq;, & pepones, & melopepones,quorum nulli ſuccus bonus inſit,eo,ꝙ,niſi aluum ſtatim ſubeant, corrumpantur ibi, humorem'q; ex corruptela hac faciant qui non longe à mortiferis venenis abſit. In fructibus huiuſmodi ſola eſt cucurbita, quæ culpa vacet: eiuſdem tamẽ,ſi in ventre corrumpatur,ſuccus valde malus eſt: quod in moris quoq; euenit,quæ ipſa etiam,ſi quidem ante,ꝙ̃ corrumpantur,ſtatim deſcenderint,nihil incommodi afferunt, niſi quis aſſidue ijs vtatur: quod in vniuerſum de fugacibus omnibus ſcire, ac meminiſſe conuenit. Olerum nullum quidem boni ſucci eſt, boni tamen mali'q; ſucci in medio lactuca fuerit, deinde malua,ab hac deinceps atriplex,& portulaca,& blitum, & rumex. Succi ſumme omnino mali ſunt olera omnia,agreſtia quæ vocant: lactucę id genus,chondrilla,ſcãdix,gingidium, ſeris,cichorium. Stirpium radices,quæ oleraceæ ſunt,ſi quæ acres fuerint,vt cæparum, porri, allij,radiculę,dauci,malæ omnes: boni mali'que in confinio ari radices ſunt & raporum,quę βουνιάδας etiam vocant,eius'que,quod caron appellant.

A.li.4. f.1.t.2. c.1.fol 416.c.

F

G

Differentiæ Auium Piſcium q; ex Paſtu, ad ſucci bonitatem & Vitium. CAP. 9.

AVium piſcium'que vniuerſorum propemodũ ſuccus bonus eſt,præterq̃ eorum,qui ex ſtagnis,& paludibus, cœnoſis'que ac turbulentis fluminibus victũ capiunt: aere enim vtũtur deteriore,minore'que natatione,& alimento peiore,maxime'que, ſi ex magna vrbe ꝓfluat aqua, qua cloacę,balnea,ac culinæ repurgentur, veſtes'que ac lintea eluentiũ ſordes. Caro nãq; animalium in aquis eiuſmodi degentium deterrima omnium fit,potiſſimum quidem quum in aqua ea tantum victitant: quę ſi meliori etiam admiſceatur,ſic quoq; tamen deteriores ſunt piſcibus in puro mari degẽtibus. Culpa enim propè omni vacant,quicunque in mari verſantur dulcis aquę experti,cuiuſmodi ſunt,quos pelagios vocamus,& ſaxatiles,qui cæteros ſucci bonitate, ac cibi ſuauitate longe antecellunt: tales igitur ſumpſiſſe perpetuo tutiſſimum fuerit. Quòd ſi aliquis ex illis ſit,qui ex aquis vtriſq; victum capiunt,vt capito, lupus,gobius,murena,cancri,anguillæ,quęrendum prius,vbi nam captus ſit: tum iudicãdum de hoc ex odoratu & guſtu. Nam, qui in aqua degunt vitioſa,grauiter olent, inſuaues'que ſunt,ac mucoſi, pinguis'que ad hęc plus alijs habent, ac cito putreſcunt: at, qui in mari verſantur puro, cum odore inculpato ſunt, tum guſtu ſuaues, pinguedine'que aut minima, aut nulla, ac longiſſime perdurant citra putrefactionem,pręcipue, ſiquis eos niue circundet. Hoc planè nomine commendantur etiam magis, qui duriores habentur, vt qui carne conſtent friabili magis, æque ac ſaxatiles & aſelli: quod enim natura his adeſt, id dura carne prẽditis conciliat nix. Atque hoc cauſæ eſt, cur contrarijſſimam carnis ſubſtantiam habeant capitones,qui ex puro mari petuntur,& qui in vitioſa aqua diuerſantur. Nec diſſimiliter ſe habent gobij,lupi'que,his'que adhuc etiã magis reliqui. Quin murenę quoq; ipſæ in huiuſmodi aquis deterrimæ. Anguilla porrò,etiam ſi ex aqua ſit pura,nedum ex ea, quæ ciuitatem, vti diximus, expurgat,nequaquam ſucci boni edulium fuerit. Pro alimenti etiam diuerſorum locorũ differentia ipſi ſe ipſis piſces meliores deteriores'que reddũtur,qui guſtu facile atque odore deprehenduntur,ſicuti mulli: in his enim peiores ſunt,qui carcinade veſcuntur. Reliquorum caro materia conſtat duriore non modo quàm ſaxatilium & aſellorum caro, ſed etiam capitonum, luporum'que,& aliorũ pelagiorum: ideo'que,quũ & ęgrius concoquatur,& alimenti plus pręſtet,ſucci

H

mali

A mali nihil interim obtinet. Tractatum'q; à nobis est prolixius de alimentis omnibus, commẽta rijs tribus, de alimẽtorum facultatibus, inscriptis: & oportet sanè eum, cui salubris victus cura sit, tum illa in memoriam diligenter reuocare, tum omnino opus de tuenda sanitate non negligere, cuius pars est de alimentorum facultate liber: Verum de attenuante quoq; victus ratione, quæ crassum facienti contraria sit, conscriptus est liber alius, sanitatis studiosis in primis vtilis.

Communis Alendi Corpora Methodus pro horum ipsorum diuersitate. CAP. 10.

CÆterum illud de operibus his memineris, velim ante omnia, Qui alimentorum materiæ facultates exacte teneat, nisi idem corporũ naturas cognitas habeat, quibus adhibenda ea sint, eum non dum neq; auxiliorum, neq; vero salubris victus rationis, sciẽtiam assecutum: sunt enim corporum quædam densa nec perspirabilia: quædam rara, & quę facile difflentur. Ac prima quidem alimento opus habent humidiore, altera vero sicciore: & hęc quidẽ glutinosiore, illa tenuiore: hæc minore, illa vberiore. Ad eundem planè modum, quicunq; sanguinem habent plus iusto melancholicum, his alimentis opus est temperamẽto calidis & humidis: sicuti frigidis & humidis, ijs, qui biliosiorem: qui pituitosum, calidis & siccis. Quibuscunq; vero sanguis bonus multitudine excedit, ijs alimẽta ex vsu fuerint pauciora illa quidem, sed quæ facultate nulla prædita sint

A.li.1.f.3.c.7. fol.62.c

B manifesta, quę'que medium teneant, vt nec euidenter calefaciãt nec frigefaciant, neq; vero humectent aut exiccent: eodem'que modo crassitiei ac tenuitatis in medio consistant, nec nõ glutinositatis, qualitatum q; huic ipsi contrariarum, fragilitatis scilicet & friabilitatis. Inest fragilitas, græce κραυρότης, siccis & duris valde: friabilitas, gręce ψαθυρότης, mollibus, & inter humiditatẽ & siccitatem medijs: vtrisq; commune, vt nihil habeant glutinosi. Cui igitur rectus alimẽtorum constare vsus debet, is dignoscat, oportet, principio raræ densæ q; hominum cutis differentias, deinceps q; ab his vniuersam corporis temperaturam, postremo num partes corporis singulæ temperaturam propriam seruent. Contingit enim aliquãdo, vt caput iusto calidius sit, ventriculus autem frigidior: atq; ẽt è diuerso sæpenumero vt calidior vẽtriculus, caput frigidius reperiat: idẽ q; in partibus alijs accidit. At curandi quidem, & incolumitatis tuendę reliqua ratio omnis scopum æque in omnia dirigit: quæ vero alimenta tractat, peculiarem hunc habet, quem primo intueatur, vt optime ea concoquantur: proxime q;, vt diductus concocti alimenti succus, cęterarum partium temperaturę accommodus sit. Videri itaq; ob hæc necessarium possit opus de temperamentis, ijs, qui rectẽ vsuri sint alimentis: tibi igitur, vt in opere hoc exercitato, addam, quęcunq; restãt de succorum bonitate & vitio necessario scienda, sumpto à vinis exordio.

A.li.3.f.13.t.1. c.16.fol.287.a

C *Vini Discrimina ex Colore, Aetate, Sapore, eorum q; Natalibus, & reliquis id genus: tum Quæ cuiq; Temperaturæ conueniant.* CAP. 11.

ERgo, quæcunq; in his aquosa sunt, ac substantia tenui, vrinam'q; cient, corpori alimentũ suggerunt paucissimum: crassa vero, vt therǫum, & scybelites, valde nutriunt: distãt tamen inuicem maioris minoris'q; ratione, pro crassitatis modo: tale reperitur apud nos vinũ Ægis, & Perperine, illis Myrinę finitimis, hac Pergamo. Summe igitur dulcia sunt theræum, & scybelites: austerum vnà ac dulce cilicium abates, sic ex loco vocatum: medium inter hęc locum tenet, quod ex Ægis est, & Perperine, vt quod neq; exquisite dulce sit, neq; vero euidenti vsq; adeo, vt cilicium, adstringendi vi polleat. Nullum est horum nõ nigrum: neq; enim vinum reperias crassum vnà, ac dulce, quod non idẽ nigrum quoq; sit. Certe, si mustum ex omnium maxime albo vino decoquas, vsq; eò, vt sapa inde existat, quod nos ἕψημα, i. defrutum, vocamus, colorem nigrum acquirit ad theræi instar. Color est caryino etiam, quod ipsum quoq; dulce, niger: niger & therino, sed non vsq; eò, vt caryino, à quo dulcedine quoq; degenerat. Inter alba vina dulce nullũ; sed sunt ex his quædam austera & crassa, quædam aquosa & tenuia. Fulua flaua'q;, alia mediocriter dulcia, vt hippodamantium est, & phausthianum phalernum: alia neutiq̃ dulcia sunt. His crassiora habent

D rubra: rubris alia, quę iam colore proxime ad nigra accedant. Inest alimẽtum oĩbus pro crassitiei ratione, ideo'q; ijs, qui recreatione opus habent, concedendus est vini dulcis vsus, præcipue vero si nihil his vitij fuerit in iecore, liene ac renibus: quibus vero crassus in venis humor redundat, ijs substantia tenue ex vsu est: acre quidem, ac vetustum, si frigidus collectus in venis humor fuerit: qui si frigidus non sit, tum, cui neutrum horum adest, conuenit. Ac odorum quidẽ ad succi bonitatem præstat, cæterum caput ferit: tenue ciundæ vrinæ melius, nec quicq̃ caput tentat. Vitanda sunt, quę crassa simul & graueolẽtia, insuauia'q; & austera fuerint, cuiusmodi habetur vile bicyũ, quod in magnis lagenis adseruatur: in paruis enim seruatum neq; insuaue neq; graueodorũ est, nec crassum valde: sed nec adstringendi facultate præditum est acerba: verum ne ipsum quidẽ boni succi fuerit, sicuti sanè nec mali, sed inter ea, quæ malo bono'que succo constant, medium. Ex ijs, quæ optimi succi sunt, phalernum est, dulce præsertim: eiusdem generis est fuluum tmolites, quod dulce sit: nam alterum huius genus reperitur austeri, quod succi non perinde boni sit, quẽadmodum ne aliud quidẽ vllum fuerit, quod supra modũ austerum sit, ẽt si stomacho resoluto robur addat ventri'q;, maxime calida intemperatura laborantibus. Hac.n. gratia vinis vtimur austeris, vt citam aluum sistamus, alioqui non vsuri, q̃ ea neq; alimento diducendo conferant, nec gignendo sanguini, nec succi bonitati, nec ciundis vrinis, nec sudoribus promouendis, neque vero

subducendæ

ſubducendę aluo. Sed non eſt præſentis inſtituti vini virtutes aut vitia omnia exequi, pręſertim E quæ ad morbos faciũt: quod igitur propoſuerã, breuibus ſummis cõprehenſum explicabitur. Corporibus bilioſioribus, ſiue naturalis intẽperatura ea fuerit, ſiue qualitercunq; tandẽ acqſititi, nec phalernũ, nec tmolites fuluum dulce q;, neq; ariuſiũ, nec lesbiũ fuluum illud & odorũ, prædictis haud abſimile, vtiliter bibunt, ſunt enim hmõi calida omnia. Nec bilioſis igitur vinũ tale concedendũ eſt, nec peruſtis, neq; in labore multo, aut inedia, aut mœrore, aut anni tẽpore, regionibus, vel cœli ſtatu calido. Idẽ ẽ diuerſo in ijs probatur, qui excalfactione opus habẽt, ac pituitoſis frigidis q; intẽperaturis, crudiorũ q; humorum copiã colligẽtibus, vitã ducentibus otioſam, in regione frigida, hyemis tpe, cœli ſtatu frigido atq; humido: his oĩbus fuluum vinũ dulce q; bonũ eſt, malũ vero ijs, q contrario mõ ſe habent, non quatenus ſuccos vitioſos creet, ſed ꝙ calefaciat, quos refrigerare cõueniebat: facile nãq; hi, ſi tale biberint, & caput dolent, & febricitãt, & neruis aliquo pacto tentantur. In fuluis vero, ac mediocriter dulcibus (qñ fuluum nullum ad ſummũ dulce ſit) q̃ ad nigredinẽ magis ac dulcedinem vergũt, perinde calida non ſunt, atq; fulua: ergo merito nec capiti nocumentũ inferũt nec neruis, neq;, vt fulua, febres accendunt. Dulcia autẽ vina craſſa q; ꝙ aluũ ſubducant, nullus ferè eſt, q ignoret: ſicuti muſtũ quoq; ꝙ ſ. & flatuoſum ſit, & concoctu difficile, & craſſi ſucci, id vnũ in ſe boni cõtinens, ꝙ aluum emolliat: quo ſi fruſtretur interdum, noxiũ adhuc magis euadit. Vinis oĩbus (quæ quidem nec craſſa valde nec dulcia nimium ſint, vt theræum F eſt & ſcybelites) cõe id eſt, vt tpis tractu colorem flauũ acquirãt, et ſplendeſcẽtis non nihil habeãt, ignis inſtar: nam nigra quoq; (cuiuſmodi eſt apud nos, quod Perperine prouenit) veteraſcẽtia, in rubram prius aut fuluã qualitatẽ, deinde in flauũ quoq; colorẽ abeunt: ſic albũ quoq;, quale eſt bithynum aminæũ. Inueteratum ita vinum, cecubũ Romani vocant, cuius tu deinde genus non facile deprehendas. Iam hmõi vinum amarũ quoq; fuerit, ideo q; non perinde potui accõmodum. Vina huiuſcemodi eorũ mangones nouellis admixtis, vt vetuſta, diuendũt, ĩpoſtura facta ex amaritudine ijs, qui vini guſtum non exacte aſſequunt. Ergo adeo vetuſtorũ potus fugiendus, ſicuti nouellorũ nimiũ: hęc.n. plus iuſto, iſta neutiq̃ excalfaciunt {maxime aũt à vinis natura craſſis abſtinere conuenit,} donec nouella ſint: ſiquidẽ tñ abeſt, vt ad ciborum cõcoctionẽ conducant, vt vel ipſa ægre concoquantur: præterea nec aluũ ſubeunt, nec facile diſtribuuntur, neq; vrinas mouent, nec ſanguificationi nec nutricationi conferunt: tum in ventre diutius morã trahunt ſuſpenſa, vt aqua: ſi q; de his paululũ quis biberit, prompte id aceſcit. Sola ea bona eſſe poſſunt, ſi bibantur, nouella, quæ ſubſtãtia tenuia ſunt, quod genus in Italia eſt, quod gaurium vocãt, & albanũ, eorũ q;, quæ in Sabinis & Thuſcis naſcuntur, quædam, neq;.n. cũcta hmõi ſunt: ſed circa Neapolim quoq; G in imminenti huic colle natũ Aminæũ, q̃ primum bibi põt: tale eſt in Aſia apud nos tibenum, & arſyinum, deinde ẽt titacazenum. Atq; hęc ego exẽpli cauſa retuli. Cæterum hmõi vina vbiq; ferè gentium repperi, ſed quæ aduenæ ignorent duplici de cauſa, cum ꝙ pauciſſima omnino proueniunt: tum vero ꝙ longã nauigationẽ non ſuſtineãt, nec poſſint propterea à mercatoribus in alienas regiones tranſuehi. Promptum tñ fuerit talia vina dignouiſſe, oĩum quidem in primis ꝙ ea tenuitate ad aquã proxime accedant: deinde albedine quoq;: quin guſtata videri etiã aquoſa poſſint, quę q; adſtringendi vim euidentẽ nullam obtineãt, inter q; diluendũ, aquę multę mixturam non ferant: vnde ea veteres medici paucifera vocarunt. Quin immo quẽadmodũ fulua, quę potẽtia calida ſunt, ſtatim caput replẽt, ſic hęc pręter id, ꝙ nihil vnq̃ noxę afferunt, ẽt iuuant ſedatis interdum doloribus paruis quibuſdã, quos contenti in vẽtre humores procreare ſolent. Nã, quum caput non ſolum tunc doleat, quũ ipſum affectu proprio laborat, ſed ẽt ob ventriculũ, qui humorum vitioſorũ vapores tranſmittat, hmõi dolor vini pauciferi potione ſanatur, cui pauca inſit adſtringendi vis: nã, quę oĩno exolutione languent, vt tibenum apud nos, in Italia aũt non nulla ex ſabinis, tanto ſunt ijs, quæ modice adſtringunt deteriora, quanto aquam bonitate vincunt. Inuenias certe quoſdam, quibus ex aquæ potu dolore caput corripiatur, præſertim vero, quum ea vitioſa fuerit, quippe quæ cum ipſa corrũpatur, tum natiuũ ventriculi robur exoluat: qui quum im- H becillus fuerit, ſolent eò ex corpore deferri humores ex bile tenues quidam, id quod ieiunantibus etiã vſu venit: à quibus noxis malis q; vinum, quale modo diximus, hoĩem liberum facit, primũ quidem ſtatim q; contemperamẽti ratione, tum paulo poſt ꝙ addito robore ventriculo nocumẽtum is à ſe deorſum propellat. Nihilo tñ ſecius homini temperatura calidiſſima prædito, vel naturali, vel ex ætate, vtilius aqua bibitur, q̃ vinum: ꝙ ſi quando vino indigeat, dãdum, quod tenue ſit & mediocriter auſterum. Ad eundem plane modum in cibo omni ac potu pręſtiterit, non ſimpliciter ita vnoquoq; vti, niſi diſtinctis vtentium prius naturis. Maxima porrò vini diſcrimina ſunt, ſi quidem ſpeciatim, ſicuti diſtinximus, conſyderentur, pauca in alijs: neq; enim lentem aut braſſicam reperias, quæ humectet, ſed aliam quidem alia ſiccãtem minus, quæ vero humectet, nullam: longe q; adhuc minus cęparum genus aliquod, aut porri, aut allij reperias, quod refrigeret, ſed magis minus q; cuncta calefaciunt: neq; etiam lactucam, quæ calefaciat, aut atriplicem, aut blitum, aut maluã. Neq; tamen magis minus q; in his permagno diſcrimine diſtant: at in vinis vetuſtiſſimum, quod Romani, ſicuti diximus, cecubum vocãt, ab albo & auſtero, & nouello craſſo q; vino, tantum diſtat, vt alterum vehementiſſime calefaciat, alterum ſenſibiliter refrigeret.

Hæc erant in antiquis codi.

De Melle

A *De Melle, & Aceto mulso, huius q; in quibusdam vsu.* CAP. 12.

NEc parua fanè est in melle differentia. Prauũ certe, quod aut male olet, aut gustatũ extraneæ cuiusdam qualitatis admixtionẽ detegit, nec mel quidẽ censendũ. Inculpati vero mellis differentiæ in eo versant̃, ꝙ magis minus q; aliud alio dulce atq; acre sit: in quo, quod dulcissimum simul atq; acerrimũ fuerit, primas virtutis partes obtinet. Mel quidẽ omne, eo, ꝙ potentia calidum sit, id cõmune habet, vt facile in bilẽ vertat̃ in corporibus calidis: ideo q; naturis, quæ pituitosiores sunt, cibus est in primis accõmodus, senili q; ętati, sicuti frigidis quoq; morbis. Acetũ mulsum ætati qdem oĩ & naturæ vtilissimum ad incolumitatẽ tutò seruandam: quo vię oẽs angustæ expediuntur, vt nusq̃ crassus glutinosus q; humor hæreat. Eam itidẽ ob rem, quę medici salubria medicamenta vocant, ea sunt oĩa attenuandi vi prædita: atq; hæc, vti ad sanitatis tutelam tutior est ea, quę crassum facit, sic certè habitum bonum robur q; præstare non potest. Sunt aũt, qui malint nõ admodum tuta valetudine frui, dum bene habiti sint, q̃ integram sanitatem possidere, ipsi interim tenues perpetuo atq; imbecilles. Ex ijs, qui cum bona vnà habitudine ac robore sani esse student, alij sibi ipsis viuunt: alij militarẽ aut ciuilẽ vitã ingressi, noctu surgere coguntur, totam q; diẽ necessarijs negocijs obeundis defatigari: qui, si modo possint, ante balneũ exercere se debent, tunc q; B exercitationis parte ea vti, quam gymnastici ἀποθεραπευτικὴν nominant: multis tñ ob negotia ne hanc quidem adhibuisse vacat, qui, vt perpetuo incolumes perstent, fieri non potest, quantumuis frugali victu vtãtur. Qui vero, quę debẽt, quoad eius fieri potest, exequuntur, rarenter ægrotant: hi planè cibos attingant, necesse est, alimento multo p̃ditos, qui humores crassos gignũt: id quod moderate certe faciendum, eo q; tempore opportune, quum manifesto inediam sentiunt, reliquo tempore vniuerso cibis vtendum inter eos, qui valenter parum'que nutriunt, medijs.

Quomodo in corporis squallore diuersis refrigeratio quærenda, de q; niuis ad rem hanc vsu. CAP. 13.

SEmper tñ ab ijs abstinendum, qui succi mali sunt, nisi si qñ tamen necesse sit ęstatis tempore laborãtibus corporis totius squallorem calorem q; curare. Quo planè tp̃e cõmode sumi prius poma possunt, & pruna, & mora, & cerasa: quin & cucumeris tunc, & peponis, & melopeponis, paululum assumi potest: de q; pręcocijs, quæ vocãt, aut persicis: tum ex melca, quam sic Romani vocant, refrigerata, & aphrogalacte, lactarijs q; edulijs, cuiusmodi est, quod ἀργυροτρόφημα vocãt: eodẽ que modo ficus frigidæ & cucurbitæ accõmodæ sic affectis. Atqui temperatus homo aliter oĩno possit contractum ex prædictis laboribus corporis squallorem refrigerare atq; humectare: is enim à balneo epota prius aqua, deinde etiã vino mediocriter aquoso, tum potione hac omni D vomitione reiecta, assumere prius lactucam poterit, olus innoxium iuxta ac refrigerans: tum deinde suillum pedem ex aceto & garo bene elixum, gallinarum q; alas aut anseris, huius'que etiam ventrem, piscium'que molli carne præditorũ frictũ aliquẽ. Possit idem, si velit, ex oleraceis quoq; non nulla attingere, quæ succi non mali sint, qualis est malua, & cucurbita: mox vinum bibere frigida valde dilutũ: atq; etiam antea salsamentum degustare, oua'que tremula, q̃ vocant, ac pisces, ex oleo & garo qui sumuntur: præstat enim (sicuti diximus) aridam corporis caliditatẽ frigida aqua curare vitatis subinde cibis succo malo p̃ditis. Etiam frigida alica ex mulso & frigido vino eidem corporis affectui remedio ẽ, absq; mali succi nota. Mihi certe ipsi satis plerũq; fecit in affectu huiusmodi, ptissanæ cremoris bene refrigerati vsus: quo tempore paulo ante dicebam frigidam potari cõmode posse. Neq; vnus tñ sit vnicuiq; refrigerãtis cibi potus'que modus: qui quidẽ niue vti cõsueuerunt, hac ipsa refrigerant ante: qui vero fontana, eadem hac recẽti aqua vtuntur, nulla niuis necessitate. Sit porrò dilutum quoq; vinum ad hunc modũ ante refrigeratũ, sic nanq; vocare medici solent vina antea gelidissima aqua refrigerata, vase videlicet, quo vinum cõtinetur, aquæ indito. Atq; hæc ego ijs consulo, qui vitã negocijs plenam degunt, cuiusmodi sunt, qui gentibus ac ciuitatibus regẽdis p̃sunt, horum q; in primis ministri: nec sanè minus, qui militiã exercẽt, aut iter C longinquũ ingrediunt̃. At, quicũq; negocijs his soluti degunt, ijs, si qdẽ, vt soliti sunt, se exerceant, perq̃ raro frigidę vsus necessarius fuerit: quòd si nõ exerceant, ac caloris multum p̃sentiant æstate vigẽte, tutò ij fontanã biberint repudiata niue. Nã, tametsi ipsa statim nix noxa sensibili nõ videat̃ iuuenũ corporibus officere, increscente tñ tp̃is processu occulto paulatim noxa, vergente nempe ętate, articuli his nerui q; ac viscera morbis corripiunt̃, vix aut nunq̃ sanãdis: ac verisimile certè fit, vt vnicuiq; ea potissimum corporis pars afficiatur, quæ natura omnium maxime infirma fuerit.

Cruditatis Incommoda: Qui q; ex varijs succis Affectus gignantur. CAP. 14.

MAxime aũt ad succi mali morborũ que gñationẽ facit cruditas assidua, siue ea boni, siue mali succi cibos sequat̃: liquet tñ deteriorẽ esse in mali succi cibis. Qui, quũ bipartiti sint, in ijs, q̃ succũ gignũt tenuẽ, morbi fiũt acuti cũ malignis vnà febribus: si q; ĩ partẽ vnã aliquã decũbat succus malus, tũ erysipelata, tũ herpetes, & si qs alius p̃terea ẽ calidus ita affectus: in ijs vero, qui crassum succũ creãt, articulares morbi, podagræ, nephritides, asthmata, lienis q; ac iecoris scirrhosi affectus. At, quorũ succus malus melancholicus fuerit, cancri his, & lepræ, & psoræ, & quartanæ febres, & melacholiæ, & decoloratiões accidunt nigræ cũ lienis vnà tumore nõ dissimili: quin & nigras plerisq; varices, & hæmorrhoidas, attulit huiuscemodi succus. Affectus vero ex succorum variorum commixtione herpetas faciunt, vlcera q;, quæ φαγεδαινικὰ vocant, maligna q; omnia, & acutas febres, quæ ab intermissione reuertuntur, sic, vt iterum tempore producantur.

GALENI IN LIBRVM HIPPOCRATIS
DE SALVBRI DIAETA
COMMENTARIVS

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Rationem Victus ijs, Qui ſibi viuunt, Inſtituit, Pro temporis, habitus, ætatis, affectuum, ſexus, & conſuetudinis ratione.

VNus eſt hic liber peculiarem habēs pollicitationem, vt totius præceden tis libri pars prima, vbi de natura humana ſermo habetur. Nam in illo, quod receperat, præſtitit, omnibusq́; numeris abſoluit: Et hic q̃ inſtituit, toto opere tradit. Vnde vniuerſus liber, exceptis illis, quę his duobus libris interpoſita ſunt, cōuenietem ſibi inſcriptionem ſortitus eſt, quam quidam de Natura humana, & Diæta fecerunt. Atq; vt eſt prorſus liber de humana natura inculpatus, omnino autem, quę inter duo hęc volumina irrepſerunt, culpata, ita liber de ſalubri diętа, ferè caret vitio, vbiq; cum Hippocratica elementorum inſtitutione coniunctus. Sunt tamen eius loca, cęterum admodum pauca, quæ non abſunt à vitio. At eſto, quod multis probatum eſt, Polybi. G

1 *Idiotæ Hac debent Diæta Viuere.*

Ecquos idiotas appellat, huius libri interpretes, in quorum quidem incidi commentaria, prætererunt: nec vnq̃ ex præceptoribus meis, cum librum prælegerent, quæſiui. Nunc, quando commentarium in ipſum ſtatui ſcribere, male prætermiſſum à meis pręceptoribus iuxta atq; interpretibus, quos nam dicit idiotas, animaduerti. Nempe hoc in confeſſo eſt, quam infra diætam tradit, hanc Polybum nō omnibus hominibus, ſed ſolis præſcripſiſſe idiotis. Atqui hoc libro ſi ſolis idiotis conſuluit, parum recte interpretes libri indiſtincte acceperunt, quaſi ad omnes in communi homines ſit habitus ſermo. Inuenimus enim ἰδιώτας à Græcis appellari non ſimpliciter, ſed in relatione ad aliquid. Nam hunc eſſe huius idiotam artis aiunt, illum illius exercitij. Eſt, cum hos opponant illis, qui genti aut oppido pręſunt, aut omnino publicum aliquod munus obeunt: itaq; H qui veluti priuatam vitam agunt, idiotas hos, id eſt priuatos, appellant. Equidē, cum mecum conſiderarem, ecquos de his Polybus vocet hoc loco idiotas, Athletas illum exiſtimaui à cęteris hominibus aperte ſeparare: quandoquidem vnam illi diætam in pane conſtitutam & carnium eſu habent. Poſt iſtos vero, qui militant, aut peregrinantur, aut etiam pugnant, his enim non eſt delectus habendus, quibus cibis veſci aut non veſci oporteat: his enim vti cogitur quiſque, quorum datur facultas. Forte autem, qui quoquo modo feſtinanter faciunt iter, nequeunt vllo modo, vt dictat Polybus, rationem habere victus. Et omnino, quicunque negocijs publicis diſtinentur, aut vitam degunt, quam vocāt περιςατικὸν, id eſt afflictum & calamitoſum vitæ genus. Quare ad hos ſolos, qui propria priuata q́; negocia agunt, quos græci ἰδιοπραγοῦντας vocant, diętа, quam tradet, ſpectat.

2 *Hyeme Plurimum Comedendum, Bibendum quàm parciſsime. Et potus eſſe Vinum debet quàm meraciſsimum, Cibus panis, Obſonia aſſa omnia. Oleribus hac tempeſtate Pauciſsimis Vtendum. Nam hac potiſsimum ratione Corpus Calidum & Siccum fuerit.*

Summa totius diætę commemorata, recte ad finem orationis adſcripſit, qua de cauſa ſingula

quæ dicta

A quæ dicta ſunt,præſcribat: etenim calfacere corpus & ſiccare inſtituit,adductus temporis immoderato temperamento.Quòd ſi moderatum fuiſſet, vt vere eſt, moderatam ſeruare diætam mandaſſet: conſeruanda ſiquidem moderata ſunt: quę modum excedunt,immutanda. Iā mutatio non niſi ex contrarijs fiat immoderatis: nam,quod vltra modum corpus,aut iam eſt calfactum,aut calfit,refrigerari quærit: quod vero eſt refrigeratū,vel refrigeratur,calfieri. Simili ratione in immoderata humiditate & ſiccitate morbiferas excellentias contrarijs admotis repellere oportet. Ac contrariam immoderationem applicare debemus,quæ hactenus à tergo medium & mediocre relinquat,quatenus ab illo receſſit morbifera. Quocirca bruma, quia temperamento eſt frigido & humido,conducit,quàm plurimum cibi ſumere: bibere autem quàm parciſſime. Plurimum hic non ad facultatem referes,ſed ad cætera tempora: itidem bibere quàm parciſſime, compones cum reliquis temporibus.Eodem eſt modo dictum, eſſe vinum meraciſſimum debere,præ eius alijs temporibus miſtione. Verùm tamen ad virium modum,præſentem q; vſum adhibens mentem,ſemper moderaberis vinum & cibum offerendum: ſic etiam ſomnum,gymnaſia, & in ſumma, quæcunque à medicis exercitia appellātur. Nam vinum quidem meraciſſimum & aſſas carnes calfacere ſimul & exiccare,ſi cum maza & oleribus conferantur,quis eſt qui ignorat? Et panem item præ maza B calfacere dixeris & ſiccare. Atq; hæc quidem auctorem attuliſſe veluti exempla duces. Tu porrò legumina deliges,quæ calfaciunt & exiccant, vt lenticulam: præterea de oleribus, quæ hac ſunt facultate prędita,vt braſſicam: ſic ex carnibus,quæ ſylueſtrium ſunt animantium, & quæ ſale conditæ. Sed & mihi quoq; hæc ſunt pro exemplis dicta: nam tota ſingulatim alimentorum ſylua tribus commentarijs,qui de facultate alimentorum inſcripti ſunt,conſtat. Itaq; quemadmodum rectè ſunt hęc de cibis in qualitatibus deligendis & vitandis dicta, ſic quæ de quantitate tradidit. Nam cibi,præ alijs temporibus,plurimum hyeme concedemus, memores probe in Aphoriſmis eſſe dictum, Æſtate & autumno cibos difficillime ferunt,hyeme facillime,ſecundum locum vertenet.Quòd ſi cui,qua de re hæc fiant,cognoſcere cordi ſit, docuit & hoc in Aphoriſmis, his verbis: Vetres hyeme & vere calidiſſimi ſunt natura,quòd aer id temporis frigidus intrò arceat denſando,& in penetralibus corporis concludat naturalem calorem: qui æſtate perſpiratione digeritur: at reſpiratione aer attrahitur calidus. Reſpirationem voco, cum ſpiritus intrò & foras per os fertur. Perſpirationem,quæ per totum corpus ſimiliter fit.

3 *At Vere ineunte Amplius Potandum & dilutius eſt,ac paulatim. Sunt prætereà ſumendi molliores Cibi, pauciores q;,atq; Panis ſubtrahendus,Mazaq; exhibenda,tum Obſonia eadem ratione ſubtrahēda,et Aſſa elixis cōmutanda: ac Oleribus iam in Vere paucis Vtendum. Dum Aeſtatem homo attigerit,tum Cibis omnibus Vtendū mollibus, Obſonijs elixis,Oleribus iuxta & crudis & elixis,Poculis multo dilutiſſimis, & plurimis, & Vt Ne magna mutatio ſit,paulatim fiet non ſubito Vtenti.*

C Ampliorem dixit & dilutiorem,non plurimum & dilutiſſimum, vere potum eſſe offerendum. Nam plurimum & dilutiſſimum æſtate iubet,quæ contrarium hyemi temperamentum habet, bibere. At ver,vt medio eſt inter extrema temperamento,ita mediam requirit diętam,frigidiorem illam quidem & humidiorem,vt ad hyemem: calidiorem & ſicciorem, vt ad æſtatem. Proinde ex his planū eſt,quomodo,quam tradidit ſeruandam æſtate & autumno diætam, interpretari debeamus. Quare id quidem mihi prętereundum eſt: & legentibus ſæpius ſedulo q; attendentibus dicta omnia clara ſunt, vt,hactenus quæ habita ſunt,nullum deſiderent interpretem.

4 *Aeſtate Maza molli nutriri, & Potu diluto ſimul q; multo,tū Obſonijs omnibus elixis oportet. Atq; His ita, Vbi ſit Aeſtas, Vti debemus,quo frigidū ſit & molle corpus. Siquidē tēpeſtas calida ē & ſicca, Corpora q; reddit & aduſta & ſquallida. Quare his rationibus obuiādū eſt. Eodē modo, Vt ex hyeme in Ver, Ita ex Vere in æſtatē cum deuenitur, Cibum deducere, Potum autē augmentare oportet,atq; in eum modum annum cōplendo,ex æſtate in hyemem peruenire. In Autumno contra,Cibi maiori copia & ſicciores exhibendi, & Obſonia eadē ratione,Pocula pauciora, ita, Vt meraciora. Vt,cū Hyems cōmoda ſit,homo perpetuò Potu Vtetur meraciori & pauciori,et Cibo quā plurimo & ſicciſſimo. Nam ita in primis Valebit,minime q; rigebit: tempus enim hoc magnopere frigidū & humidum eſt.*

D Quæ in pręſentia tractantur,ita ſunt diſſecta,nec vllum deſiderant,qui ipſa interpretetur: quod omnibus plana fecit Polybus,nec vllam quæſiuerit puram methodum: cęterum, vt ſunt ſcripta, ipſa ſola ac per ſe manifeſta ſunt.

5 *Habitibus Corpulentis & multum Mollibus & Rubicundis,toto ferè anni tempore Vti Victu Sicciori ex Vſu eſt: humida enim eſt illorum natura.*

Quemadmodū tēporū differentiæ aliā atq; aliam rationē victus denunciant,ſic habitus corporis: ad quos nunc,abſoluto de tēporibus ſermone,deſcendit. Et,vt accōmodatā diætā demonſtrauit in tēporibus,ſic in corporū formis. Nam corpulēti,molles, & rubicūdi, tales ex tēperamēti humiditate euaſerūt: qui cōtra, ac hi,cōſtituti ſunt,de quibus mox aget,ex ſiccitate. Quāobrē conuenit humidis ſiccior victus,ſiccis humidior. Quæ ſi rectè ſunt dicta, neminē latet,tēperatos decere diætā tēperatā. Atq; tēperatos voco,quos nec corpulentos,nec graciles, ſed appellant quadratos.

6 *Duri, Graciles, Rufi, & Nigri, ferè semper Victu debent vti Humidiori: Siquidem Corpora horum Sicca sunt.* E

Temperamentorum notas in cōmentarijs de temperamentis oēs scripsi, vbi τοὺς στρυφνοὺς id est duros, & τοὺς προσεσταλμένους hoc ē graciles, esse temperamēti siccioris docuimus, sic nigros quoque. At rufos non diximus sicco temperamento esse, cæterum hos, qui illis sunt colore finitimi, quos flauos nuncupant, qñ & flaua bilis est temperamento sicco. Verum quidam scriptores minorem in vocabulis vsurpandis diligentiam adhibentes, committunt, vt rerum doctrinam confundant. Atq; sic non nulli Germanos flauos vocant, qui flaui tñ non sunt, si de nomine exactam rationem ineas, sed rufi. Quod est huius reliquum orationis, tum vere, tum clare est dictum.

7 *Corporibus Iunioribus vtilis Victus est mollior & humidior, Nam Hæc Aetas sicca est, & Corpora etiamnum sunt concreta. Senes vero siccior Victus maiore temporis parte decet, quod Id ætatis Corpora humida sint, mollia, & frigida.*

Hic ad ætates transit, vbi diuisionem non plenam fecit, qui eas non in quatuor differentias secauerit, sed in duas tantum. Cum deceret, si quidem ætatum temperamenta rationis victus studebat indices habere, sicut temperamenta quatuor sunt, sic dissecare ætates in quatuor: ac humidam F & calidam statuere puerorum, siccam & calidam adultorum, siccam & frigidam eorum, qui ætate inclinante sunt, humidam & frigidam senum. Sed puerorum ętatem merito est par esse humidā, quod incrementum incidere in aliud temperamentum possit nullum. At ętati adultorum, quandoquidem plus iusto calida est & sicca, vtilis est contrariæ diętæ vsus: id quod etiam ad ætatem spectat inclinantem & vergētem. Verum de ętate senum magna est quæstio, quam neglexerunt prope omnes: de qua paulo inferius, posteaquam ætates præcedentes satis exposuero, verba faciam. Si nanque pueri plus habent citra controuersiam, vt humiditatis, quàm est ex vsu inculpate valentibus, ita caloris (neque enim simpliciter sunt, vt adulti, calidi, sed natiuo calore, qui temperatus est, qui ī bono sanguine cōsistit) ætas, quę inter pueros intercedit & adultos, quæ ephebορum est adolescentulorum q̃3, optimo fuerit temperamento. Atqui optimum quando medium est, victus etiam medio esse temperamento debet, vt neque humidius eorum corpus, neq; siccius, neque calidius, vel frigidius reddamus. Verumtamen corpus puerorū, quanquam habeat plus humiditatis, quàm salubris habitus postulat, nihilo magis est siccandum: alioqui incremento prohibeas illos. Sed iam, quia senes non nulli esse humidos volunt, alij siccos, atq; id vtrique indefinite, faciendum nobis est, vt partim illos esse siccos, partim humidos declaremus: quod in commentarijs ostendi- G mus de temperamentis, vbi solidis corporis partibus esse declarauimus siccos, sed, quia excrementorum temperamenti frigiditate copia abundant, hactenus dicuntur humidi. Vnde, si spectes vtrunque, contraria & duplex ab hac ætate indicatio existit medicis, quòd ob solidarum partium siccum temperamentum humectari desiderent, rursus propter affluentiam humidi excrementi desiccari. Itaque, quo nam modo vtriusque possis rationem habere, abunde in opere de tuenda sanitate diximus. Hoc loco satis sit summam illorum, quæ illic scripsimus, retulisse. Cibus, potus, & quæ reliqua sunt, spectent humidum & calidum, quasi senum solidę partes corporis, quæ solæ recte partes vocantur, humectandæ & calfaciendæ sint. Rursus respicienda est vacuatio pituitosorum excrementorum. Quare, si ex opere de temperamētis colligas, & via scientię discas, propriū senum temperamentum esse frigidum & siccum: acquisititia autem humiditate esse prędítos eos, quòd multa illis excrementa pituitosa generantur: deinde illinc profectus ad commentarios de sanitate tuenda, discas quoque, qua sint victus ratione nutriendi senes: clare perspicies, quod hoc loco est obscurum. Neque enim in duo erat humana vita diuidunda, neq; senum dicenda corpora humida & mollia, neque victus eis sicco temperamento imperandus. At vero iuuenes cum dicat corpore esse concreto, & temperamento sicco, constat solos adultos eum dicere, hos q̃3 appellare H iuuenes. Proinde puerorum præterijt, & inclinantem ętatem: atque, vt equidem dico, pręterea temperatissimam, quæ media est inter pueros & adultos. Atque adeo deprehendimus suum sibi ipsi esse suspectum sermonem: neq; enim vno verbo dixit, esse senes sicco victu nutriendos, sed addidit, plerunq;, quod est perinde, ac non semper: id, quod nec habitui corporis nec alteri adiecit ętati. nam suus cuiq; corpori est victus semper deligendus.

8 *Quare pro Aetate, Tempore, & Habitu est Victus nobis ineūda ratio: Obuiandum q̃; Constitutionibus, Aestibus, & Hyemibus: Nam Ita demum optima Sanitate degemus.*

Hæc in summa dixit auctor cum clare, tum vere: quæ sępe nos, & multis locis explicauimus.

9 *Et Iter facere Hyeme velociter debemus: Aestate lento gradu, nisi sub Sole Iter faciendum est.*

Quo pacto iter faciendum sit singulis temporibus, docet. Nam esse hyeme eligendam ambulationem siccantem & calfacientem: æstate contrariam spectandam, nisi sub Sole, inquit, iter faciendum est. Tum enim festinato opus est, quò liberemur ocyus siccitate & calore, quæ corpori in itinere eiusmodi comparantur.

Corpulentis

10 A *Corpulentis ocyus est Iter faciendum, Gracilibus lentius: {multis Lauacris æstate vtendum, hyeme minus multis. Gracilibus conuenit plus Balneum, quàm Corpulentis.}*

Celer motus augendo plurimùm calorem corpus colliquat. In motibus vero remissioribus calor mediocris sanguificationi & nutritioni prodest: quamobrem animantibus, vt bene nutriantur, adiumento est.

11 *Vestes Hyeme Mundæ sunt induendæ, Aestate Oleo infectæ.*

Quid scriptor magis congruum, quàm quod omnes attulerũt intepretes, intellexerit, ipse viderit. Quòd si mundas, quia magis calfaciunt, aut halitus non interpellãt, ideo vult hyeme indui: & infectas oleo in æstate, quòd aut refrigerant, aut halitum obstruunt: non probo orationem. Nam mundę vestes, quæ denso contextu sunt, maxime si lacernæ sint, refrigerant: quo est harum cõmodior vsus: nam oleo quidem infectæ, planè sordidæ sunt. Neque est quisquam hominum elegantium, qui vestiri tam spurce sustineat, id q́ȝ ęstate: cum etiam temporis diuturnitate plus calfaciant oleo infectæ, quam mundæ, licet primo occursu sint frigidissimæ.

12 B *Crassi, Qui tenues esse volunt, Ieiuni Exercitationes cunctas subire debent: & Cibum adhuc anhelantes sumere, haud dum refrigerati, & prius Vinum bibere dilutum, non admodum frigidum: præterea Obsonia sesamis parare, & condimentis, alijs q́ȝ id genus. Ac Obsonia maiori copia sumantur: nam ita paucissimis saturabuntur.*

Quod postremo loco orationis est dictum/nam ita paucissimis saturabuntur/quidam de omnibus prædictis pronunciari volunt: quidam de obsonijs tantum, quę sesamis, & similibus vult cõdiri, alijs q́ȝ multis. At, quæ prędicta sunt, hæc sunt, ieiunum exercitari: quod quidem aperte vacat, vt replet à cibo exercitatio: Ad hæc ab exercitationibus anhelantes cibum sumere, non dum per halitum eorum calore digesto, aut refrigerato corpore: quam causam esse, quò quis celeriter impleatur, liquet. Si vero alia ratione id huius libri auctor vult extenuare, nos pręterit. Hoc certe noui, istud in causa fuisse, cur multis viscera sint oppilata, in primis iecur: vt etiam à cibo vehementes exercitationes. Præterea ijs, qui habent in iecinore arctos transitus alimenti, lauacra obstructiones creant. Sed hæc omnia vnà cum distinctis priuatim explicationibus in opere de sanitate tuenda sum persecutus. Restat, vt dictionem ipsam consideremus, in qua ait/& prius vinum bibere non admodum frigidum/atq́ȝ ita orationem instituit, quasi frigidum esse illud, non admodũ
C tamen frigidum, iubeat. Cæterum non ita statim vult ab exercitationibus bibi vinum, sed prius aquam, quemadmodum athletæ docti experientia faciunt: quippe vinum caput tentat, si vel mox à balneo prę omnibus alijs cibis & potibus bibatur. Non tamen frigidæ post exercitationes potio, nisi calidam prębibas, noxa vacat: offendit enim & hæc non obscure ventrem ac iecur: nõ nullis etiam neruos. Iam corpus etiam roborat frigidum vinum, sed auctor id resoluere vult. Nisi forte aliter erat scriptum, & sit lapsus, qui descripsit (nam talia etiam hodie multa cernuntur) qui pro, non omnino calidum, scripserit, non admodum frigidum. Etenim, qui anhelantibus adhuc præbere alimentum vult, corpore multis vaporibus oppleto, cum vini potione calidi magis illos replere vult: quòd magnopere calidum non secus ac frigidum cogendo ventri atq́ȝ roborando comparatum sit: non committet, vt istud faciat.

13 *Et Semel tãtum Cibum sumere, Supersedere balneis, Duriter cubare, Nudus q́ȝ obambulare, quoad eius fieri potest.*

Rectius diceret parum cibi sumere, q̃ semel tantum cibum sumere: sunt enim, qui semel dunxat cibum sumunt, & longe plus comedunt ijs, qui bis. At vero vt balneum corpus calfaciendo, maxime foris, ad digestionem refert, & digestorum appositionem: sic, si non laues, contrarijs com
D modes. Iam durum cubile solicitat corpus, comprimit, constringit q́ȝ: itaq́ȝ eius in omnem partem incrementum interpellat. Eadem ratione nudum deambulare omnes ad cutem attinentes partes refrigerat, tum vero in altum & viscera calorem impellit, vt probe quidem coquantur, cibi: cæterũ quò minus quoquouersum permeent, obstat.

14 *E diuerso, Qui ex tenuibus Crassiores volunt euadere, Omnia hi contra, ac illi, instituere debent, Nec ieiuni quenquam laborem subire.*

Contraria ijs, quæ obesis pręscribebantur, hæc sunt: Anhelantes non sumere cibum, sed vbi iam naturaliter respirauerint. Neq́ȝ semel tantũ cibum sumere, verum iterum aut ter comedere. Qui vero contra facit, ac illi qui balneis abstinent, lauabit bis: vt tamen semper in primis tempus à cibo, secundo balneo tribuat, interim etiam primo. Ita exercitationes quoque breues & remissas obibit, eas q́ȝ à cibo. Eadem ratione molliter cubare, nec nudos in aere versari, his conducit. Quę causa est, cur athletę quasdam statuunt exercitationes, quę consistunt in hoc, vbi complexibus, vel toto corpore pugnatur, προσάπτεσθαι & σωματομαχεῖν ipsi vocant, in ijs, quibus parare carnem student, vitantes, ne nudo eos corpore exercitẽt, nec complexu: Contra, quos extenuatos volunt, celeri exercitatione, ac citra primum complexum exercitant.

15 *Vomitus oportet & Ventris Cataclysmata in hũc modũ vsurpare. Sex Brumalibus mensibus Vomere: quid id tẽpus æstiuo est pituitosius, & morbi caput tentãt, & regionẽ supra septũ transuersum. At, Aestus vbi vigeat, vti Cataclysmatis: quippe hoc tẽpus torridũ est, & corpus biliosius, & grauitates lũbos & genua afficiunt, calorq; vrget, præterea fiũt in vẽtre tormina. Quare corpus oportet refrigerare, &, quæ eleuãtur, deorsum ab his locis subducere.* E

Ecquę vocet cataclysmata, ex ijs, quæ sequunt̃, auctor ostẽdit: hęc enim dicit, quæ lacte constãt, & ex ciceribus elixam aquam, salsuginem, & aquam marinam. Nam alia ab his sunt purgantia medicamenta, quæ totum corpus vacuant. Quare, vt balneatores purgare se balnea dicunt, cum ab illorum lapidibus cœnum abstergunt, & sordes, ita ventris, & intestinorum cataclysmata pituitam eis, & bilem abluunt. Quando igitur hyeme generatur in ventre pituita, auctor nobis est, vt pituitam vomitibus expurgemus, & bilem ęstate innatantem retrahamus deorsum. Verũtamen vniuersum corpus si purgare instituas, Æstate per ventrem superiorem, Hyeme per inferiorem purgabis, vt est in Aphorismis relatum. Nam, quę in præsenti abundant, his medeberis purgatione, vt tamen per loca, quò vergunt, purgationem instituas: siquidem ducenda sunt, quo tendunt, per loca accommodata: at quibus, ne augeantur, velis obsistere, per contraria loca retrahere debes. F

16 *Administrentur Cataclysmata Corpulẽtioribus, & humidioribus salsiora, et tenuiora: Succioribus, gracilioribus, & imbecillioribus pinguiora, & crassiora. Cataclysmata Pinguia & crassa sunt, quæ lacte conficiuntur, & ex ciceribus aqua elixa, & idgenus alijs: Tenuia vero, & salsa, salsugine, & aqua marina, & quæ eiusmodi sunt.*

Quę magis incidunt corpulentioribus iubet pręberi, ꝙ pituitosiores hi sint: leniora vero gracilibus, nam sunt hi biliosiores. At vero, quæ sint materię vtrorunq; ipse subijcit. Quæ quia interpretem non requirunt, ideo his pręteritis ad proxima me conuerto.

17 *Vomitus autem hoc modo irritare oportet. homines obesi, ieiuni vomant, currendo, aut celeriter eundo meridie.*

Vult crassis, qui vomituri sunt, corpus excalfactũ, quo succi pituitosi, quo plurimo crassi abundant, liquescant. Quinetiam omnium apertio vasorũ, & angustorum meatuum raritas hac maxime ratione paretur. Faciunt autem hæc omnia ad facilem, & minime molestum vomitum.

18 *Sit hissopi quãdrans contriti iu congio aquæ, quẽ ebibat, acetũ affundens, & sal aspergens, quo sit iucundissimum.*

Incidentem esse potionem velle illum, & qua de causa, non est obscurum. Nanq; homines crassi, quandoquidem humoribus sunt præditi prorsus crassis, & frigidis, ac non nulli etiã lentis, ideo potionem eorum incidẽtem vult esse. Cæterum, quantam potionis, quam præscribit, copiam porrigat, non habeo exacte dicere, quòd mensura, quem congium vocant, non sit apud omnes eiusdẽ capacitatis. Si atticum congium imperat bibere, non mihi ille mos placet, multum enim esse videtur mihi. Erat tamen maioribus in vsu, siquando vel lactis sero, vel eiusmodi aliqua ablutione, vtẽdum statuissent, magna copia offerre. G

* Græce ἡμι-κοτύλιον, i. semicotyle, quæ capit vncias quatuor cum dimidia.

19 *Bibat tardius primum, deinde velocius.*

Nam, á principio si affatim bibisset, cõtinuo vomeret, prius, ꝗ omne ebibisset, atq; succos in vẽtre contentos absterisisset, queis cum vnà effunderentur, quos primæ venæ habent. Sin autem primo lentius, postea omnino bibat largius, ea ratione fiet, vt mediocri tempore cõtinere possit, atq; in tempore impetum ad vomitum capiet, quòd tandem magis affatim bibat.

20 *Graciliores, & imbecilliores à cibo vomitum prouocent hunc in modum. Calida loti præbibant meri heminam, mox omnis generis cibos ingerant, nec in comedendo bibant, nec à cibo, sed contineant se, dum quatuor stadia quis progrediatur. Deinde illis in potum triplex vinum misceb is, austerum, dulce, & acidum: primum meracius, & paulatim longoq; temporis interuallo, deinde dilutius, celerius, & affatim.* H

Calida lotum, præbibere mandat poculum meracius, hac, vt conijcimus, inductus ratione. Calido balneo totum corpus calfit, humores colliquantur, vasa euadunt laxa: quę & ipsa vinum meracius præstat, eadem q; opera viribus robur conciliat, cuius habere maximam rationem in gracilibus videtur. Mox, inquit, omnis generis cibos ingerant: cuius non eandem omnes rationem, qui hunc librum enarrauerunt, scripserunt. Nam quibusdam de illis varios cibos offerre videtur, quòd inter sese mutuo diffidentes minori negocio vomitum cieant. Alijs, quo plus ingerant: quippe simplices, & vnius speciei, mox saturant. Pręterea non illis concedit statim bibere, vt cibi statim non supernatent, quod cauet. Et ne istud accidat, tempus etiam constituit interea, quod commorentur, nutritioni sufficiens. Ipsum'que adeo tempus pronunciauit, dum quatuor stadia quis progrediatur. Quę postquam ita præcesserint, dat bibere vina tria, quæ inter se sunt diuersis qualitatibus. Nam ex his vinis hoc esse austerum vult, illud dulce, aliud acidum. Sed hoc etiam loco causam reticuit, quamobrem id pręscribat. Qui vero ad eius sensum diuinationibus aspirant, dicunt austerum ipsum administrare ob instrumentorum, per quæ vometur, robur: dulce, vt vomitum concitet, ad hęc, quòd fundat humores dulce vinum: acidum, vt abstergat, quę

A ventri ſunt infixa. Forte vero & cibos illis præſcripſit diuerſis qualitatibus, vt hi ventrem confirment, illi vomitum irritent, alij ſuccos abſtergant impactos. Verum, quod frequenter in ſodalium meorum & amicorum cæterorum congreſſibus dico, non tacebo in præſenti. Nõ parum eſſe iſtorum delictum cenſeo, qui rationalem ſectam venditant, qui ea, quæ dictant, pronũciant, tanq̃ edicta regia, omiſſa eorum ratione. Nam multo erat ſatius ipſum libri ſcriptorẽ, ſingulorũ præceptorum vim exprimere: vt fecit Hippocrates in libro de ratione victus in morbis acutis, vbi de ptiſſana refert. Nã viſcõſitas eius lenis, continua, iucunda, lubrica, & modice laxa eſt, ſitim arcet, &, vbi ablutione opus eſt, facile deſcendit, non aſtringit, non vellicat grauiter, neq; in ventre intumeſcit. Similiter de aqua mulſa, vino, oxymelle, & lauacris ſcribit: vt initium habeamus viæ, qua nõ nulla ab ſcriptore omiſſa, quæ cum eius ſententia ſunt coniuncta, adijciamus. Et nunc quidem cum alia protulit non addita cauſæ ratione, tum q bibendum eſt vinum primum quidem meracius, & paulatim, & tractim, deinde dilutius, celerius, atq; affatim, cogimur nos mentem coniectare, qua ſcripſit. Eſt vero cum omnis alioqui ambigua coniectura, tum ſanè maxime, vbi hominis ſententia etiamnum ignoratur. Proinde dilutius bibere vinum, celerius, & affatim de his, qui cupiũt vomitum, non abſonum videatur dictum eſſe, quandoquidem his, qui retinere volunt, & concoquere
B alimentum, contraria conferunt, meracius, paulatim, ac tractim. Quare autẽ, quæ omnino retentioni ſunt congrua, hæc offerat prima iamiam vomituris, nõ habeo, quod probabile afferam. Fortaſſis horum auctori non alienum videbatur, quod interpretibus nõ nullis probatur: quãdo hoc illi propoſitum eſt, vt vires hominum gracilium, quibus hæc dictat, ne proſternat: ideo primũ eas confirmat, ac mox ad cientia vomitum progreditur. Verũtamen ad vires conſtituendas tempus, quod à cibo ſumpto dabatur, ſatis erat. Alijs item aliud, vt dixi, videtur, non tamen numerandum vt neceſſarium, quod demonſtrationibus ſtabilitur ex ſcientia profectis.

21 *Qui conſueuit bis menſibus ſingulis vomere, rectius ille duobus deinceps diebus vomat, quã quintodecimo quoque die: alij planè contra faciunt.*

Et huius quoq; oportebat rationem ſcriptorem cum primis apponere, quando præter diſtinctam vllam declarationem dixit de vomentibus bis quoq; menſe. Video enim eſſe, qui vacuationis gratia vomunt: vt alios, qui vnum diem in menſe ieiunant: & quoſdam, qui humorem hunc ventri impactum, aut viſcidum, aut craſſum expurgant, Sed nihil tamen cauſæ eſt, quin per interualla iſta faciamus, non continuis duobus diebus.

22 C *Quibus vtile eſt cibos reuomere, aut quibus ſunt alui aſtrictæ, omnibus conuenit his crebro in die cibum ſumere, & eſculentis vti varijs, ac obſonijs varie paratis, vina item bina bibere, vel terna. At, qui cibos non reijciunt vomitu, vel aluis ſunt præditi ſanis, his ex vſu eſt, vt faciant illi modo contraria.*

Qui ventrem purgare, aut corpus vacuare modice volunt, his confert ciborum vomitus. Atq; hos ſępius vult cibum ſumere, eum q; variũ, & diuerſa vina bibere. Cõtra, eos, q nolunt vomere, ventres q habent plus æquo humidos, vt quærant ſiſti, hos nec frequenter comedere, & varijs cibis & vinis abſtinere. Nam ſemel cibum capere, & eum vnicum, vinum item vnũ bibere, intereſt ad hoc, vt venter illa & retineat, & cõquat. Contraria vero ęgrius tum concoquuntur, tum in ventre commorantur. Et pro ciborum qualitate, & ordine ſumptionis, aut innatare illos, aut excerni per aluum contingit.

*In aliquibus græcis codicibus legitur nõ ὑγιέας, i. ſanis ſed ὑγρὰς, i. humidis: ac fortaſſis melius, vt opponatur aſtrictæ aluo, cuius paulo ante meminit.

23 *Pueri infantes diu ſunt calida rigandi, ijsq; vinum dilutum exhibẽdum, quod prorſus tamẽ frigidum non ſit, idq; offerendum, quod minime ventrem attollit, & flatum creat. Atq; hæc facienda ſunt, quo minus tentent conuulſiones, ipſiq; creſcant, & melioris coloris fiant.*

D Quò hęc dicta diæta ſpectet, ipſe enarrauit, nempe enim, vt minus tentent cõuulſiones, ipſi q; creſcant, & melioris coloris fiant. Nam calida qui multo pueri tempore rigantur, molles permanent: id quod conuulſionibus reſiſtit. Nam conuulſiones ipſę Hippocrates frequentiores eſſe dicit corporibus contentis, q̃ remiſſis & laxis: tum mollia corpora facilius augẽtur, q in omnẽ partem facilius intendãtur. Atqui, quæ à conuulſionibus libera ſunt, probeq; creſcunt, his totum eſſe habitum ſalubrem id latet neminem. Ergo id ipſe vno inſigni prodidit non cõtemnẽdo, boni coloris. Et vero etiam vinum hos dilutum iubet bibere, nolens eos nimium caleſcere, id q;, q non raro laborent conuulſione, quod quidem neruorum imbecillitati, & voracitati acceptum referunt. Ideo q; vinum eos non frigidum bibere imperat. Atq; vinum, quod eſſe eiuſmodi debet, vt minime ſit flatuoſum, omnibus iuxta, nedum ſolis infantibus commodat.

24 *Mulieribus ratio victus eſſe ſiccior debet, commodiores enim ſunt cibi ſicci mollitiei carnis: vt item pocula meraciora referunt plus ad ſecundas, & fœtus nutriendos.*

Mulieribus ſicciorem rationem victus præſcripſit, quæ qualis eſt, ipſe ſubijcit. Cæterum hæc opinio auctoris controuerſa eſt. Etenim, ſi mulieribus eſſe humidis præter naturam ſit, vt in intẽperatis naturis, & ægrotantibus humido morbo, recte illas ſiccaret. Iã, cum eis hoc ſit naturale,

de Victus rat. in morb. acut. com. 1. t. 18. 7[a]. 110. h

tuendum est: nisi salubrem mediocritatem excedat. Sed illud nos etiam in viris spectamus. Namq; E & his natura comparatum est mulieribus esse siccioribus: qui vbi iustam siccitatem superent, ibi eorum intemperiem contrarijs corrigimus.

25 *Qui exercitantur, his hyeme conuenit currere, & luctari: æstate luctari quidem parum, currere vero haudquaquam: sed deambulare multum in frigore.*

Exercitationum differentias, quæ anni temporibus sunt peculiares, docet, quæ hyeme calfacere valent & exiccare: æstate contra.

26 *Qui cursu defatigantur, hos oportet luctari. Qui vero defatigantur luctando, currendum his est. Nam ita laborans partem corporis defatigationi obnoxiam, calidam conseruet, roboret, simulq; maxime recreet.*

Si ita omnia medici rationales conscripsissent, non fuisset verborum fundendorum locus interpretibus relictus. Id autem dico, vt addatur causa, cur ita nos agere iubet: id quod fecit hoc loco Polybus.

27 *Si hos, qui exercitantur, maxime alui profluuia arripiunt, ac excrementa cibum referunt, suntq; cruda, de exercitationibus detrahere debent, non minus tertiam partem, & de cibis dimidiam. Constat enim non valere ventriculum aceruum ingestorum ciborum omnem calfacere. Sit his cibus panis, quàm potest fieri maxime, coctus, in vino intritus, potus quàm paucissimus & temperatissimus, caueantq; à cibo deambulare. Hoc autẽ tempore semel tantum oportet illos cibum sumere: nam hoc modo ventriculus maxime calfiat, ciboSq; vincat. Porrò modus hic alui profluuij corpora, quæ carne sunt densiore, frequentior exercitat, vbi compellatur homo, quando ita est natura comparatum, vesci carnibus. Venæ siquidem constipatæ, cibos non suscipiunt comesos.* F

Non videtur hic de exercitantibus sese gratia sanitatis loqui, sed de his, qui munus aliquod obeunt gymnasticum, vt non detur illis eius omnino dimittendi facultas, aut admodum multum remittendi. Propterea de illis detrahit, de exercitio tertiam partem, de cibis dimidiam. Nam hactenus sperat cibum superaturos, vt non iam aut cruditate laborent, aut alui profluuio. Cæterum hic quoque suo officio functus est, quòd eorum adscripserit rationem, qua adductus, hæc ipsa, & quę hic sunt dicta, pręscripserit. Nam modus, inquit, hic alui profluuij hos, qui carne sunt compactiore, capit, vbi carnes comedere cogantur. Vbi de gymnasticis verba se facere significauit: hos etenim comedere carnes cogunt. Ac subiungit. Venę constipatæ cibos non suscipiunt comesos. Quod obscure dixit. quare interpretes putare compulsi sunt, constipatas eum dicere pro induratis, & quæ ægre intenduntur, vt non excipiant alimentum: quòd denotari aiunt ex hoc, Cibos non suscipiunt. Sed istud digestionem citius, quàm lędere concoctionem consueuit, vt excernant illi humida quidem, at non cruda tamen. Atqui dixit ante, cruda hos, & quæ cibum referent, deijcere. Verum, quando adscripserit rationem, qua fretus ea consuluit, quæ consuluit, & etiamnum tenemur implicati, quid in his orationibus fieri existimabimus, quibus causam, quare facere illa nos iubeat, non adscripsit? Equidem nisi de his, Carne qui sunt compacta, adscripsisset, hærere me ingenue faterer, vt in multis alijs: in quibus cum nihil eiusmodi apposuerit autor, audacissimi isti interpretes, quod in mentem venit, pronunciant. Iam, quia pręditorum compacta carne meminit, quo commentarentur illi quoque, quod vtile esset de his naturis, ansam prębuit. Hi enim citissime plenitudinem aceruant, quòd non satis perspirationis habẽt. Vnde fit, vt, cum cohibeatur distributio, prorsus humida euadant excrementa: interdum non humida solum, sed & tęnuia, & præter cęteros voracibus. Nam, cum ex deglutitis aliquid in corpus digeritur, residua promptius venter concoquit. At vero, cum ciborum in eo permaneat aceruus, siquando eum degrauent, semel deijcit prius vniuersos, quàm sint concocti. Potuit etiam per venarum duritiem, quia intendi multum non poterant, digestio impediri alimenti. Verum talium naturarum quo H pacto haberi potuit ratio, scribere ipsum oportebat, instituto contrario. Siquidem totius habitus sunt scopi raritas & mollities, quæ molli frictione, & multa pinguedine † in solijs fiunt. Hic vero symptomatibus immoratur, ac eorum negligit interim veluti radicem resecare. Iam in præsenti oratione istud quoque dicit: constat enim non valere vẽtriculum aceruum ingestorum ciborum omnem calfacere. Atqui, si vere incusauit habitus densitatem, & venas cibum non suspicientes, iniuste de ventriculo conqueritur. Quòd si hic eum quis vera dicere admittat, sequentem etiam diætam recte esse dictam concedet, Panem percoctum, potum temperatum & pauciorem, semel cibum sumendum, nec à cibo deambulandum.

† Ex antiquis co. ita legendũ. lõgioreq; in solijs mora fiunt.

28 *Est hæc quidem præceps natura, & ad partem vertitur vtranque, parumq; viget bonus habitus in eiusmodi corporibus.*

Bonum habitum appellauit, compacta carne præditorum naturã, æque, ac si dixisset, celeriter facientem mutationes. Itaq; subnectit. Et ad partem vertitur vtranq;, hoc est, ad bonum habitum, & cõtrarium. Præterea adddit: Parum q; viget bonus habitus in eiusmodi corporibus. Nam in cõmentarijs in Aphorismos ostendimus bonum exercitatorum habitum præter sanguinis reple-

A tionem & carnis,robur conſeruare naturalium facultatum. Sed,vt illic ſummam habitus bonitatem eſſe periculo oſtendimus obnoxiam,quam non cito rara corpora conſequuntur, ita vſu venit his,qui corpore ſunt compacto,poſtea quàm velociſſime propter difficilem per halitum digeſtionem his generatur,cogitur q; ſcilicet eueſtigio euerti,celerem obtinent generationem, & diſſolutionem.

29 *Habitus vero rariores,& hirſutiores,carnium eſum magis admittunt,& labores. Suntque his boni habitus diuturniores.*

Quòd corpora hirſutiora cutem obtinent rariorem,item q; genus carnoſum,in libris de temperamentis didicimus. Quare hæc merito ſanè commodius ait eſum carnium ferre, nempe,quæ tranſpirantur: & labores, quòd minus ſint laſſitudinibus obnoxia,id quod etiam in libris de tuenda ſanitate traditum eſt. Quòd ſi hæc, & bonos habitus habent conſtantiores, vt quæ non attingant continuo extremum.

30 *Ac, qui cibos poſtridie eructant, & ſi præcordia eleuantur, his tanquam cibis non percoctis diuturnior ſomnus*
B *prodeſt,nihilominus horum corpora ad alium laborem ſunt adigenda. Vinum bibant meracius, & largius, cibi vero minus ſumant hoc tempore. Liquet enim præ imbecillitate,& frigiditate ventrem non eſſe ciborum multitudini parem concoquendæ.*

Laudo hic eum,quòd fini adiecerit: Liquet enim præ imbecillitate,& frigiditate ventrem nõ eſſe ciborum multitudini parem concoquendæ. Nam quaſi ad id reſpiciens, eum ſtudet calfacere, ea'q; gratia longiorem ſomnum eis conſulit,item exercitationem,atq; vinum bibere & meracius, & copioſius,præterea id temporis minus comedere, quo ipſis contigit cruditate laborare. Nam reliquo tempore exercitantes ſeſe,& mouentes, vinum q;, vt diximus,bibentes,nihil eſt, quòd ciborum mediocrem copiam imminuant.

31 *Quos ſitis infeſtat,cibos hi & labores minuant,ac vinum dilutum bibant,id q; quàm frigidiſsimum.*

Hic expreſſa eſt eo modo calidarum naturarum nota. In ſexto libro Epidemiωn his verbis: ‖ Calido naturaliter frigidæ potio conuenit,& quieſcere. Vt enim appellauit corporis temperamentum,ſubiunxit diætam,quam,qui ita ſunt affecti,requirunt. Caput autem eius eſt,refrigeratio. Potiſſima in hac diætæ ſumma ſunt,aquæ potio, & vacatio exercitationis. Hoc loco quieſcere aliter — 6.Epid.com.4. t.15.3ª.183.e
C expreſsit,nempe.Labores minuãt.Et pro frigidæ potione ſcripſit: Ac vinum dilutum bibant, & quam frigidiſsimum. Mihi vero rectius hic præcipere videtur,quòd potio diluta,& frigida cum refrigerat,tum præterea vini obtinet commoditates.

32 *Quibus viſcera ab exercitatione,vel alio itinere dolent,his requieſcere ieiunis cõfert. Potus ſit parciſsimus, qui corpus ingreſſus multam cieat vrinam: vt ne venæ,quæ viſceribus ſunt innatæ,contendantur plenæ. Quippe * inflationes hinc,& febres generantur.*

* Græcus codex habet φύματα i. tumidi abſceſſus: interpres fortaſsis habuit φυσήματα.

Omnia hæc præcepta in lucubratione de ſanitate tuenda abunde tradidimus: & nunc memoriæ cauſa,vt in ſuperioribus,ita hoc loco exponemus. Multis enim,tametſi febri liberis,dolores in viſceribus oboriuntur,potiſsimũ in iecinore,vbi à cibo ſe exercitauerint,vel lauerint. Cuius quidem cauſa anguſtia eſt viſceris tranſitus, aſcendentium q; craſsitudo humorum. Etenim occluſi, & reſiſtentes in venarum ſtrictis finibus, qua ſanguis ex ſimis iecinoris partibus tranſſumitur in curuas,tum tranſitum obſepiunt,tum venas intendunt,quæ in ſima ſunt iecinoris regione. Quas ita affectas dolores citra febrem excipiunt. Hos ſopire eo tempore oportet,quo infeſtant,ac potare aliquid,vrinam quod moueat, & iecur reſeret. Qui niſi minxerint, his occaſionibus ſuccedunt
D flatûs,& febres.

33 *Quem morbi corripiunt à cerebro profecti,huius primum torpedo caput tenet, meijt q; frequenter,ac alia patitur, quæ in vrinæ ſtillicidio ſolent euenire. Hunc illud dies † viginti moleſtat. Et de naribus ſi fluat, aut auribus aqua vel muccus, à morbo vendicatur, & vrinæ quieſcit ſtillicidium. Meijt autem abſque dolore multum, & album, dum diem vigeſimum tranſierit, & capitis dolor relinquit hominem, cæterum oculos intendentem ſplendor illum fugit. At viri eſt,qui facultate eſt præditus ratiocinandi (quia homini tanti nihil,atque ſanitas eſt) noſſe de ſuo conſilio in morbis eſſe præſto.*

† Græc. ἐννέα i.nouem.

Merito habuerunt hanc orationem ſuſpectam: non nulli etiam ſemel damnarunt, non eſſe Polybi,& multo minus Hippocratis. Nam orationis omnino non conſtat initium, cum velit cerebri morbos torpedinem inducere, & vrinæ ſtillicidium. Quæ tamen oratio, vel ſi putet quis non cunctos eum cerebri tales eſſe morbos conſtituere, ſed eos ſolos,quos fluens de naribus, & auribus muccus & aqua depellit,haud eſt vera. Neque enim ſemper ita rem ſe habere,neque frequenter apparet.

GAL. DE ATTENVANTE VICTVS RATIONE LIBER VNVS

Martino Gregorio interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de edulijs quibus tenues ac salubres humores in corpore redduntur.

Quæ sit rationis victus attenuantis vtilitas. CAP. 1.

CVm victus ratio attenuans plerisq; diuturnis morbis adeo conferat, vt sola ea, sine vllo alio medicamento, sublati sæpe fuerint, operæpretium fuerit aliquid de ea distinctius perscribere. Sunt n. quos præstiterit sola victus ratione, sine medicamẽtis persanare. Vidi equidem nõ paucas arthritidas, quæ iam articulorum ossa nudarant, alias quidẽ hac victus ratione in totum persanatas, alias mitiores fuisse redditas. Vidi præterea & eorum plerosq; qui spirandi difficultate (quam δύσπνοιαν vocant) sæpe prehenduntur, adeo leuatos, vt aut prorsus reualerent, aut longo saltem interuallo leuiter affligerentur. Eadem etiam hæc tenuãs G victus ratio magnos lienis tumores, & hepatis scirrhum colliquat. Ad hæc epilepsias paruas quidem & etiamnum incipientes penitus sanat: inueteratas vero ac cõsummatas iuuat non mediocriter. Hanc victus rationem medici tenuantem appellarunt, quemadmodum aliam ei cõtrariam, incrassantem, pro eo humore. s. quem in corporibus nostris gignit: Nota autem longa experientia nobis est, & ratione explorata: nam olfactus ac gustus mentem nostram ad oẽs eiusmodi cibos discernendos satis instruunt. Quæ. n. sensus nostros pungunt, ac mordicant, ea omnia palàm est acria esse, & quæ succos crassos tenuare queant: quæ etiã, si largius æquo sumpta fuerint, ventriculum mordicant, ciborum q; nauseam magnam inducunt, & halitus acres emittunt, non modo dum manduntur, sed etiã postq̃ è corpore fuerint egesta. Plurima autem eorũ vrinas & sudores graue olentes & acres promouent: phymatibus præterea, ac furunculis sunt accommoda: quædam aũt ex ipsis cutim diuellunt facile, atq; erodunt: alia vero pertundunt: alia ipsius partem aliquam in pus vertunt: vlcera'q; magna, & quas vocant escharas, efficiunt. Hęc omnia satis probant ea acrem quandam, atq; incidentem habere facultatem: cui rei euidentissimo ẽt sunt argumento humores in corpore nostro ab eis extenuati. Quin & experientia ipsa rationem confirmat: videmus enim corpora omnia, in quibus humores frigidi, crassi, ac lenti abundant, hu- H iusmodi ciborum vsu maiorem in modum alleuari.

Quæ sint oleracea attenuantia, ac de diligentia in eorum vsu adhibenda. CAP. 2.

VT in alijs, ita in his quoq; oportet medicum tpi ac mensuræ vsus diligenter esse attentum: periculum enim est, si quis non recte ijs vtatur, ne tandem prauo succo impleatur. Verum de omnibus in præsentia tradere non est institutum, sed de edulijs duntaxat pertractare. Nemo igitur est, qui "allium, cæpam, nasturtium, porrum, & sinapi propter facultatis ipsorum vehementiã ignoret in genere esse tenuantium: post illa autem smyrnium, pyrethrum, origanum, calaminthen, sisymbrium, pulegium, satureiam, thymum: quæ omnia viridia quidem, & prius, q̃ exiccentur, manduntur: exiccata vero, iam non amplius sunt cibi, sed medicamenta. In summa omne, quod siccũ est, viridi est valentius: eorum vero, quę sicca non sunt, maturiora minus maturis: & quæ in montibus ac locis siccis proueniunt, ijs, quæ in campestribus ac planis & hortis, ac paludibus crescunt, sunt fortiora: hæc sanè sunt, quę de ijs cõiter scire conuenit. Prædictis aũt ordine proxima est capparis, & terebinthi fructus: his aũt eruca, sium, apium, petroselinum, orminum*, rhaphanis, brassica, & beta. Malua vero, & blitũ, & atriplex, tametsi ijs specie sunt proxima, facultatibus tñ dissident:

A. l. 3. f. 13. t. 1. c. 3. fol. 291. e

* ozimum.

dent:

A dent,aquea.n.sunt,minimum q; acris facultatis habent,quo modo cucurbitæ,& citrulli, melones, melopepones,& pruna: humida.n.sunt hæc omnia,ac frigida,& pituitosa,potissimum si cruda, & non elixa mandantur. Atq; hinc adeo fit, vt quidam citrullos,ac cucurbitas duriores elixent. Ex pomis preterea,ac piris ea minus nocebunt,quę cocta fuerint. Ad hæc ex ijs,quæ cruda mãduntur, ea prędictis minus sunt noxia,q̃ ad reponendum sunt apta. Sed de his non est nunc dicendi locus.

De differentia attenuantium oleraceorum ex ætate,ac communis ratio ipsorum dignoscendorum. CAP. 3.

RVrsus igitur ad eos cibos,qui succos crassos in corpore tenuant,reuertamur, ab ijs vnde sumus digressi,auspicantes: exactius.n.de ipsis determinare est necesse. Omnia igitur tenera, & increscentia propter humiditatẽ,qua adhuc toto incrementi tpe affluunt,facultatibus (vt paulo ante diximus) sunt moderata. Quo fit,vt pleraq; medicamenta,dum oriuntur, & adolescunt, non aliter,ac cibi, mandãtur,vt silphij, ac sinapis stolones, pyrethri, iringij,& multorum aliorum,quæ olera syluestria vocare consueuerunt: quæ haud ita multo post spinis adeo horrescunt,vt ne pecoribus quidem sint vesca. Hæc aũt omnia,vbi cõmaturuerint,magnam quidem habent incidendi facultatem: tenuant vero admodũ,dum oriuntur adhuc,atq; adolescunt. Pari modo & vrtica,prius,
B quàm exiccetur,est esculenta: prętere a fœniculus,ruta,coriandrum,anethum eiusdem cũ illis sunt speciei,euidenter q; etiam calfaciunt. Aliud autem est olerum agrestium genus,quę memoratis minus incidunt,vt mediocris non secundę sint naturę,quippe quę neq; incidant manifeste, neq; densent. Olera aũt cõi nomine hmõi omnia {serides} nominantur,singulis tñ speciebus singula noĩa à rusticicis fuerunt imposita,vt lactucę,condrillæ,tum ijs,quę Syrij gingidia vocãt,tum alijs id genus plerisq; apud singulas gentes: Athenienses tñ omnia cõi nomine appellãt: veteres aũt ipsorũ speciebus nullum nomen indiderunt. Cum igitur plures horum sint species,& earum plereq; propterea ꝙ non vbiq; proueniunt,multis sint ignotæ,vbi eorum facultatem in genere didiceris, nihil erit,ꝙ ea oculis singulatim inspicere,ac dignoscere desideres,sed ipsorum duntaxat enarratio tibi satisfecerit. Siquid igitur olfactui,aut gustui,aut vtriq; simul,acre,& mordicans, & calidum apparebit,scito id facultatem habere tenuandi,atq; incidendi. Ad hæc siquid olfactui odorem bonũ inferens,aromatis speciem gustui reprę sentet,id quoq; viribus calidum esse oportet,sed non ęque, ac mordicantia,& rodentia,& insigniter calfacientia. Incidunt prętere a & quę saporem quendã habent nitrosum,aut salsum,quorum etiam plurima aluum deijciunt: nec minus ijs amara tenuandi facultate sunt prędita: atq; hinc adeo fit,vt plurimis huiusmodi vulgo vescantur: differunt tamẽ
C in eo plurimum,si vnà cum eis oxymel,aut acetum,aut sal,aut oleum, aut aliud id genus sumatur: eorum enim facultas aceto,& melle intenditur,oleo aũt minuitur. Siquidem oleum ipsum, pręter quàm ꝙ succos crassos non incidit,eorum etiam omnium, quæ id præstare possunt, robur imminuit. Huius ẽt generis sunt cibi oẽs aquei ac mucosi,pręterea olera plurima,potissimum hortensia propter superfluam humiditatem: quibus omnibus cum aceto vescuntur, eis quidem, quę cruda libenter mandunt,id non permiscentes,his vero,quę elixant,oleum infundentes. Quidam autem pro delitijs acetum omnibus permiscent, sed cum melle, vel sinapi, vel libystico, vel cumino,vel apio,vel id genus aliquo commiscentes. Natura.n.ipsa suggerit,quid sit faciendum,ac docet non eos modo,qui hoc apertius norunt,sed etiam imperitos, atq; idiotas. Quin & ipse ijs, quibus victus ratione tenuante opus erat,delitijs eiusmodi vti iubebam,pręter q̃ carne dactylorum, quam multam pulmentis plurimis commiscebant. In summa autem de ijs delitijs est habendum,omnes eas tenuantibus esse accensendas,quę tum cum multis acribus,& calidis (cuiusmodi sunt ea, quę nuper memorauimus) tum cum cępis,allijs, & coriandro pręparantur: quibus vero ea parcius fuerint permista,substantiam incrassantem habent copiosiorem.

De olerum,& arborum germinibus attenuantibus. CAP. 4.

D QVoniam aũt ab initio de cibis oleraceis disserui (in eo.n.genera plurima sunt,quę tenuant) proximum sanè fuerit de asparagis,quos vocant,differere, elijs,mixàcantho,chamędaphne, *μυακανθίνω. vite alba,vitice,spina,& alijs eiusmodi. Eodem in genere sunt vitium germina,& rubi,et omnia denique arborum germina,quibus vesci consueuerunt. Mixacànthus igitur,quem vocãt, *μυακάνθινος medię quodammodo est facultatis,ab eo autem elij,& camædaphne vtrinq; non multum differũt. i. soricatis spina. Stomacho autem non minus prædictis commodant vitis albæ, & viticis,& spinæ asparagi omniũ autẽ maxime austeri, atq; adstringentes,quales sunt vitis, ac rubi. Spinę vero asparagus aluum deijcit. Sed,quæ purgant quidem,non possis ante experientiam cognoscere,quæ vero ventriculũ roborant,coniectura possis assequi. Omnia enim stomachum iuuant,facultatis q; sunt mediocris, quo in genere est palmę,cerebrum: sic enim nominatur tenerum germen, quod è summa ipsa planta producitur,vt elate in oleribus. Qui autem amaroris quidpiam preferunt,quanto amariores,tanto ijs sunt ficciores,& incidentes magis. Quòd si linguam euidenter mordeant,ac calfaciãt, in tenuantibus erunt numerandi. Verum de oleraceis quidem edulijs hæc sufficiant.

De seminibus olerum. CAP. 5.

DE seminibus aũt deinceps tractabo. Vt aũt de his in vniuersum dicam,facultate plantæ suæ sunt similia,nisi ꝙ illis prorsus suat ficciora,eo q; magis tenuãtia: non omnia tñ sunt vesca,

vt ne

vt ne herbæ quidem ipsæ, quarum semina manduntur, omnes sunt esculentæ. Omnia tñ semina, E
quibus vescuntur, sua natura ad siccius & calidius magis, q̃ herbæ ipsæ, semper sunt propensa. Proinde & papaueris semen herba ipsa est melius, adeo, vt tanq̃ innoxiũ panibus ipsum misceant, & placentis. Quod tñ & ipsum palàm refrigerat, ex eo intelliges, ꝙ caput grauat, & soporiferum est, non tñ æque, ac eius succus: sed, quanto is magis refrigerat, tanto est semine magis soporifer. Soporiferum est & lactucæ semen: q̃nquidem & olus ipsum frigidum est & humidũ. Ab his igitur frigidis & humidis seminibus ei est cauendũ, qui tenuante diæta vti volet. Nam sisami semen succum crassum ac lentum in corpore gignit: apij vero, & petroselini, cumini, carui, anisi, præterea libystici, sinapis, ameos, dauci, seseleos, & omnium deniq; odoratorũ, & acrium, & euidenter calfacientium semen tenuante diæta vtentibus conuenit. Quorum quædam adeo sunt fortia, vt nihil à fortissimis medicamentis dissideant: cuiusmodi est rutæ semen, quod validum admodum est ac tenuans. Pari modo & lini & cânabis semina: hæc.n. non modo sunt medicamentosa, sed caput etiã tentant. Quocirca vnicum est tps, quo quis recte ijs vtatur, cum s. sanguinem per vrinas purgare volet. Verum de medicamentis dicere nunc non est propositum, vt quorum vis & actio est magna, eo q; non est eis insistendum.

De Frumentaceis, ac Equlijs, quæ ex eis parantur. CAP. 6. F

AD aliud seminum genus est transeundum, quæ cerealia appellant: hæcaũt appellatio in toto eorum genere Græcis est vsitatior, q̃ leguminum nomen, quæ non nulli chedropa etiam nuncupat. Omnia autẽ generaliter vocantur legumina: speciatim vero ea sola ex eis appellantur chedropa, quæ manu carpuntur: alia cuncta, quæ falce putantur, frumenta: quidam aũt solum triticum, frumentum vocant: alij hordeum quoq; ei adiungunt. Sed vocet quisq;, quo libeat, nomine: ipse vero de eorum omnium facultatibus deinceps pertractabo. Triticum ergo firmissimi est alimenti, succumq; crassum admodum gignit ac lentum. Proinde, nisi quis ipsum, quo modo nunc præparatur, exhibeat præparatum, succus ex eo succrescet vehementer crassus ac lentus. Tritico igitur simpliciter elixo non est vescendum, vt in Asia plerosq; rusticos esitare obseruaui. Nam condiunt id pauco sale, nec ipsum in farinam redactum, vt ἔτνος i. pulticulam, aqua vel lacte perfundentes, elixant. Cæterum quod eo modo est paratum, ad coquendum est difficile, & crassi succi: sola autem ea præparatio est probanda, quæ fermento constat, sale, & clibano: paulo deterior, quæ minore furno: ex reliquis vero nulla est, de qua verba facere sit necesse. Est & in tritico non parua speciatim differentia: quippe quod graue est ac densum & in profundo flauum, copiosissimi id alimenti est, crassi q; succi ac lenti: cõtra quod leue est & rarum & album, minus nutrit, succum q; gi- G
gnit crassum minus ac lentum. Similago autem & alica multum alunt, crassi q; sunt succi ac lenti. Verum similaginem quidem non conuenit eos attingere, qui extenuante victu vtuntur: Alica vero possunt vesci moderate, tum sola aquæ incocta, tum vero cum mulso, aut vino, & eo quidem dulci, sed flauo ac tenui, & quod viribus falerno sit proximũ. Possunt & alijs multis cibarijs permiscere, & maxime betis tritis, & iusculis accommodatis. Quod si quis pultem aut sorbitionem ex alica parare volet, conueniet nõ anethi modo, sed & porri quidpiam, vel pulegij, vel calaminthes, vel hyssopi immittere. Piper præterea si misceatur, non solum elixationibus eiusmodi, sed alijs etiam propemodum omnibus, quæ ad tenuantem diætam conferuntur, non mediocriter iuuabit. Ptissana autem ipsa quidem per se non nihil absterget, vt hyssopo non magnopere egeat. Siqñ tñ ipsius vim inaugere velis, piperis aliquid ei permiscuisse suffecerit. Mel vero ptissanæ immiscere non est opus, nisi quis ea, quæ thorace ac pulmonibus continentur, studeat expectorare. In hepatis vero ac lienis affectibus ipsum admiscere non conuenit: nam horum viscerum tumores à sorbitionibus ipsis solis ex alica adaugentur, & multo magis, si cum melle eas paraueris: at de mellis quidem vsu omni paulo post dicemus. Nunc autem ad hordeum redeundum: non.n. in ptissana tm̃ eo vescimur, sed & panes hordeaceos conficimus, & eius farinam cum lacte elixamus: præterea ex eo frixo H
polentam conficimus: deniq; non secus, ac alicam, coctum ipsum in aqua cum vino dulci aut sapa exhibemus. Verum, quod ad panes quidem pertinet, scire oportet omnes, quoquo modo parentur, exigui esse alimenti, succum q; crassum, ac flatus minimum generare: Polentam vero omnem similiter, ac panes, nutrire, nisi ꝙ siccat magis, propterea ꝙ frixa est: farinam ipsam vtrisq; esse humidiorem, excrementosam q; magis ac flatulentam, & potissimum si cum lacte coquatur. Quod vero hordeum, vt alica, ex dulcibus quibusdam sumitur, propositę victus rationi multo minus confert: succum.n. crassum ac lentum, vt alica, gignit. Sumenda igitur hæc sunt non cum sapa, neque cum vino aliquo vehementer crasso, sed cum mulso, aut vino quopiam falerno simili. Eodem aũt modo & typha vti licet & auena: sunt tñ hæc, q̃ ptissana & alica, concoctu faciliora, & excrementosiora. Porrò horum seminum pleraque in Asia ac Mysia proueniunt, adeo, vt panes ex eis conficiant, qui vtiq; & ipsi ad coquendum sunt difficiles & succi non boni. Olyra etiã, quam vocãt, frequens in Asia visitur, medium q; inter hæc & triticum, locum obtinet: siquidem tritico tanto est deterior, quanto his melior: vtuntur aũt & ipsa eodem modo, quo prædictis. Quod vero ad zeam attinet, nulla alia est inuestiganda præter olyras & typhas, quæ sunt esculentæ: &, vt ingenue fatear, non mihi constat, de vtris harum antiqui nomen zeæ enunciarint. Tertium.n. præter illas

genus

A genus nō visitur,quod eis sit simile,sed typhas & olyras sic vocitabant. Cum autē Mnesitheus de iјsdem seminibus vtrunq; nomen enunciet, typhas & olyras nominans, in eo declarat se suspicari zeam quoddam aliud esse prauum edulium: ipsum que existimo zeam appellare, quod nos typhas nominamus,aut aliquid his deterius. Cæterum semen id, vt hordeum,& olyra, & auena, est mundandum,ac cortice spoliandum.Quod cum factum fuerit,tritico,hordeo,& olyra longe est tenuius atq; exilius: flauum præterea est,vt triticum,non album,vt hordeum.Porrò hordeum apud quasdam gentes nudum prouenit,vt in Cappadocia, vocatur q; ita,vt iamiam dixi. Quod si aquæ incoctum,vt alica,cum aliquo vino dulci sumatur,nullis aliјs bonitate cedet.

De reliquis Leguminibus. CAP. 7.

FAbæ aūt minus quidē,q̄ hordeum, tergent: verum & ad coquendum sunt difficiles, & multum flatulentæ. Proinde satius fuerit pisis vesci, fabis.n.ad oia sunt præstantiora.Eruilię vero, & dolichi,& phaseoli, multo fabis sunt deteriores. Lentes aūt,tametsi succum crassum generent, non tamen omnino sunt aspernandæ, sed, cum aliorum meliorum ciborum copia non suppetit, eis est vtendum.Lupini similes sunt lentibus,nisi quòd minus siccant. Cicer autem cibus est flatulentus,& concoctu difficilis,atq; excrementitius: ad mouendas tñ vrinas est accommodus, terget B præterea non nihil. Eruum vero, boum magis,q̄ hominum, est alimentum: incidendi tñ facultate pollet,vnde & ex eo medicamentum paratur,quod in iјs,quæ thorace continentur,expectorandis nulli est secundum. Βούκερας aūt seu fœnumgræcum (vtroq;.n.modo appellant)non incommode alui deiјciendæ gratia ante alios cibos sumitur: cum melle quoq; eius succum exhibent,|vt qui calfaciendi vim habeat ac detergendi: est q; ad vtrunq; hoc valde accōmodum: q tñ caput tētet, vsus eius multus est cauendus,vt & aliorum omnium,quæ alui subducēdæ gratia, prima mensa sumuntur. Nam bona pars eorum flatulenta est,& ad coquendum difficilis, in quibus est lupinus, eruilia & phaseolus. Pruna etiam Damascena hydromeliti incocta præmandunt iј,quibus extenuante diæta est vtendum: verum his aluum magis deiјciunt, quæ ex Iberia importantur. Ventrē præterea subducunt echini marini,& concharum omnium,atq; annosorum gallinaceorum iuscula, neque quidq̄ iјs officiunt,quibus tenuante victu vti est propositum. Meline vero seu panicum, & milium, praui sunt succi, & flatulenta,ac concoctu difficilia: nam alui fluxum vehemēter siccant. Lobi ēt hortenses cibo adaptantur, crassi tñ sunt succi, & pituitosi, cæterum fabis minus inflant, nec,vt hæ,detergendi facultate sunt præditi. Quid iam loquar de aliјs prauis seminibus, quæ oēs, ēt si non moneam,fugitāt: de ipsis tm̄ dixisse suffecerit,solum hordeum ex cibis frumentaceis, te C nuanti victui esse innoxium. Secundum hoc sunt panes clibanitæ,qui ex tritico fiunt. A reliquis vero est abstinendū,nisi quis forte pisum,vel lentē,aut alicam,per magna interualla gustare velit.

De Auibus,Piscibus,ac Pedestribus animalibus. CAP. 8.

EX piscibus saxatilibus,montanis q; auiculis multum, ac copiosum potes alimentū ad tenuantem victum accommodare. Animalia.n.quæ in stagnis, ac locis aquosis, & campestribus degunt, humidiora sunt,atq; excrementosa: quę vero in montibus viuūt, oia temperatura sunt sicciora,ac calidiora,eorum q; caro minimum est pituitosa, ac lenta. Ex quibus intelligi potest animalia omnia,quæ in montibus nascuntur, multo iјs,quæ in locis planis oriuntur, esse præstantiora. Et,vt ego iudico, aues monticolæ, † non modo q aeris sed ēt alimenti,quod nobis præstant, tenuitate antecedant, aliјs auibus,quæ in locis aquosis ac campestribus degunt, sunt præferendæ. Passeres igitur,turdos, merulas,perdices,& reliquas id genus aues monticolas,mandas, licet. Abstinendum aūt ei,qui tenuante victu vti volet, aliјs auibus,q̄ in locis aquosis viuunt, vt tardis, quas ὠτίδας vocant,anseribus, & magnis auibus,quas sanè & struthocamelos nominant,& aliјs id genus: nam oia hæc carnem habent excrementitiam. Mandendæ ēt sunt aues eæ, quæ tum in turribus,tum in vineis,vitam agūt. Ad hæc columbæ turricolæ domesticis sunt meliores: tū etiam pari D modo & apri suibus domesticis in cibo sunt anteponendi: ac,vt in summa dicam, oia,quæ exercentur, iјs,quæ sunt ociosa: & quæ cibis siccioribus,iјs,quæ humidioribus vtuntur: deniq;, q̄ purum ac tenuem aerem inspirant, iјs,quæ contrarium, sunt præferenda. Siquidem suum domesticorum caro, oium aliorum ciborum firmissime nutrit: multum.n.in se ipsa habet lentorem, tum propter vitam desidiosam,tum propter cibi humidioris affluentiam. Verum ab his prorsus abstinebit, cui propositum erit victu extenuante vti. Quod vero ad reliquas carnes attinet,non quibusuis simpliciter vescetur,sed,si multum sese exerceat,licebit ei & auribus,& rostris,& pedibus suillis vesci, ventre præterea,& matrice,si modo ea elixa belle fuerint. Qui autē vitam in maiore ocio ac quiete degunt, iјs non modo eiusmodi suum esu est temperandum,verum etiam syluestribus. Abunde enim fuerit eis auibus montanis vesci,& piscibus saxatilibus, vtputa iulide, fuca,merula, turdo, scaro,& in summa,omnibus,quæ carnem habent mollem simul ac friabilem: ab iјs vero, quæ duram habent vel lentam,omnino eis est abstinendum. Asellorum aūt caro mollis quidem, sed non æque ac saxatilium est friabilis: Mullorum aūt friabilis quidem est, non tñ mollis. Hæ itaq; duæ tibi sint notæ, de cuiusuis animalis carne,mollities s. & friabilitas: quibus attentus eam animalis carnem,cui vtrunq; adest,quantum vis,mandas,licet: cui aūt neutrum inest,abiјcias: cui alterutrū, interdum,cum aliјs cares,mandas, modo ea ad saturitatem vsq; non vtare. Cum igitur saxatiles desunt,

† *non modo aeris tenuitate,sed etiam ciborum, quibus vescuntur, bonitate, aliјs auibus &c.*

desunt, asellos, mullos, & alios eiusdem generis pelagicos possumus exhibere, & eos potissimum, E
qui cum sinapi manduntur, cuius generis est scorpius. Sunt & alia quidē animalium genera, quibus altera memoratarum notarum inest: verum propter alterius exuperantiam, in cibo sunt fugienda. Nam anguillę, & * mollium pars maxima, tametsi carnem habent mollem, q̄ tñ succo lento ac pituitoso abundat, ijs, qui tenuante diæta vti volunt, plurimum est noxia: idem accidit & pluribus ostreorum. Hirci autē, & boues, carnem quidem habent minimum humidam, pituitosam, ac lentam: nocent tñ admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem. Ad hæc plurima ostracoderma & crustata vel propter vtrunq;, vel propter carnis duritiem, sunt vitanda. Sola autem chartilagineorum torpedo & turtur laudantur, possis q; non nunq̄ in saxatiliū penuria ijs vti. Satius tñ fuerit pisces eos præparari cum beta trita, aut albo iure, porrum prolixius miscendo, & piperis portiunculam. Dictis piscibus, viribus propinquum est † buglossum, & saxatiles pisces. Ex terrestribus vero animalibus hirci, & arietes, & genus omne ouium, ac caprarum, non vndequaq; laudabilis sunt alimenti. Solis aūt hœdis innoxie vtare. Agnorum esus propter insignem humiditatem est fugiendus. Equorum & asinorum esum hoībus asininis, vt pardorum vrsorum & leonū hominibus feris, permitto. Proximi asinis sunt cerui, eo q; ab eorum esu est abstinendum. Caro aūt leporum ad aliam victus rationem siccantem est accommoda, ad propositam vero non admodum F
confert: sanguinem.n. vehementer crassum gignit. Ad hæc sanguis omnium aīalium in cibo est vitandus, & multo adhuc magis in tenuante dięta. Pari modo & visceribus est abstinendum: sunt enim excrementitia, & ad coquendum difficilia, & crassi succi. Canum vero & vulpium carnem nunq̄ equidem gustaui, nec sane gustare vnq̄ fui adactus, neq; in Asia, neq; in Græcia, neq; in Italia: aiunt tñ hanc quoq; mandi: coniectare tñ possum vim ei inesse carni leporum similem. Nam canis, & vulpes, vt summatim dicam, temperamento sunt sicco. Porrò, quemadmodum partibus porcorum extremis vesci concessimus, ita & gallinarum alis vti concedimus, testes tamen, & viscera tenuanti dięta non competunt. Corporum aūt gallinarum esum, siquis exerceatur, non veto, & potissimum earum, quæ in montibus fuerunt enutritæ: qui vero non exercetur, mandendæ ei erunt modice, non modo gallinæ, sed columbę etiam, ac turtures, tametsi turtur temperamento est sicca, & potissimum quæ in montibus degit: itaq; vesci quis poterit ijs innoxie: recens tñ non turtur modo non est mandēda, sed nec perdix, nec alia oīa, quæ carnem habent moderate siccam, sed, vbi vnum diem ad minus suspenderis, ita demum mandas, licet. Porrò palumbes, præterquam q̄ carnem habent columbis, & perdicibus, & turturibus duriorem, difficilem etiam ad coquendum & excrementitiam habent. Perdices vero, ac turtures, neq; durissimas habent carnes, neq; concoctu difficiles, neq; prauo succo vitiosas: sed & ipsarū durities, si mortuæ vno die asseruentur, facile vincitur, fiunt q; friabiles omnino atque inculpatæ: alimentum enim corpori dant laudabile, sanguinemque minimum viscosum generant, & crassi ac tenuis medium. Proinde, quibus salubris cibus curæ est, eos, vt arbitror, vti his conueniet. G

* Al. σαλαχίων.

† Al. Buglossō & pssitta i. solea & passer.

De Radicibus. CAP. 9.

VErum de ijs quidem dictum abunde est: ad ea, quæ restant, est transeundum. Olerum omniū radices (vt generatim dicam) excrementitiæ sunt, & concoctu difficiles. Solius autem dauci ac pastinacæ radix propositæ diætæ vt nihil incōmodat, ita nihil confert. Aduersissimæ autem sunt rapæ. His paulo minus aduersi sunt bulbi. Omnium autem pessimi sunt fungi. Itaq; eorum omnium quæ gustu nullum morsum, nec acrimoniam, nec calorem referunt, radices suspectas habere oportet: vnde & bliti radix vitanda, tametsi olus hoc minime sit pituitosum. Quid iam olera memorem, quorum non solum radices, sed germina etiam, & stipites, ac folia succum gignunt pituitosum? Vt autem paucis rem omnem finiam, omnes quidem radices, tanq̄ ad coquendum difficiles, habere suspectas oportet: solæ autē acres ac calidæ gustandæ, vt sunt allij, cæpę, & radiculæ, eę q; pro pharmacis potius, quàm pro alimentis, sunt habendæ. H

De Fructibus arborum. CAP. 10.

ATq; de radicibus hæc dixisse sufficiat: tempestiuum.n. iam fuerit ad fructus arborum transire, quorum pleriq; sunt humidi sine vlla siccitate, & potissimum qui non reponuntur. In quibus ij minus sunt noxij, qui ventrem lubricant, cuiusmodi sunt mora, & post ea, pruna, & ceralia, ac ficus. Deteriores aūt sunt, qui tarde permeant, & maxime si consistentia sint duri: ab eis enim prorsus est temperandum. Mandendi autem, qui ad reponendum sunt apti, qualia sunt pira, cydonia, & pleraq; vuarum genera, in quibus molliora potius, q̄ duriora, sunt edenda: nemo tamen vllo horum ad saturitatem vtetur, quemadmodum neq; pomis, neq; persicis, neq; armeniacis, quę Latini præcocia appellant: & ijs multo adhuc minus sericis, quæ vocant, & myrtis, & alijs eiusmodi: pari modo nec mespilis, nec sorbis: quibus tñ rectè quis ad alia vtetur, ad victum autem extenuantem non sunt accōmoda, & potissimum mespila. Vt aūt summatim perstringam, quæ vehementer sunt austera ac pontica, huic victus rationi sunt aduersa. Soli aūt ventris fluxui, aut ventriculo stomacho've imbecillis, conferunt. Porrò inter ea, quæ in hyemem seruari possunt, caricæ ac nuces tum ad id sunt accōmodatissimæ, tum etiā nihilo minus ad propositam nobis victus rationem. Pistacia præterea, & amarę amygdalæ haudquaq̄ sunt improbanda: his duriores sunt nuces ponticæ,

A ticæ, nullamq; abstergendi ex visceribus excrementa habent facultatem. Castaneæ vero, siue elixentur, siue assentur, siue deniq; frigantur, semper sunt prauæ, & multo magis, si crudæ mandantur. Oliuæ aūt, quod ad propositam diætam attinet, medium quodammodo sunt edulium. Proinde neq; eas magnopere commendare possim, neq; damnare, quemadmodum nec vuas pensiles. Quæ vero in vinaceis seu βρυτίοις reponuntur, vētriculi quidē imbecillitati conferūt, præsenti aūt scopo haud quaq̄, & his adhuc minus, quæ in vinis ponuntur. Vuæ passę, si non sint adstringētes, lieni quidē & hepati tumentibus non conducūt, thoracis tñ ac pulmonis affectibus conducunt: noxia ēt sunt mala punica, si fuerint pontica, imbecillum tñ ventriculū iuuant. Atq; ēt de alijs arborum fructibus, si ad memoratos iam contuleris, licebit similiter pronunciare, siquidem duri oēs ac pontici, sunt praui, reliquis vero moderate vti poteris. Quòd si quis existat, qui in varijs sui partibus sapores habeat diuersos, partes quidem acidæ & acres sumendæ, alijs autem temperandum. Multos sanè eiusmodi reperias, vt malum medicum, quod etiam citrium nominamus: quippe cuius cortex est acris, acida autem pars intima, eius caro pituitosa ac crassi succi.

De ijs, quæ aceto & muria conduntur. CAP. 11.

B QVæ in aceto & muria conduntur, ea tantum à pristinis viribus esse immutata sunt putanda, quantum à conditura fuerint alterata. Quo fit, vt, cum acetum & muria ex eorum numero palàm sint, quæ incidunt ac tenuant, pisces aridi atque exucci, humores crassos ac lentos vehementer attenuent. Eligendi tamen sunt, qui natura carnem habent mollem: fugiendi vero cetacei, & eis adhuc magis ipsa cete. Quòd si quis penuria melioris vesci his velit, vel alioqui appetat, ἀποθέρμῳ i. condimento aliquo acri (cuiusmodi est, quod ex sinapi, vel oleo & aceto solo fit) erit vtendum. In summa autem ciborum omnium id est commune, vt, qui in memoratorum quopiam conduntur, aut parantur, extenuanti victui maxime conferant. Proinde, qui hoc victu vti volet, licebit ei ijs omnibus vesci, si ex aceto aut oxymelite fuerint pręparata, tum alijs etiam plurimis eorum, quæ succo omni exhauriri queunt. Quin & suilla ipsa exucca tuto vescetur, quæ vtiq; alioqui esset vitanda, vt quæ succum crassum ac lentum generet.

De melle & vino. CAP. 12.

CVm de ijs abunde tractauerimus, reliquum est, vt de melle ac vino disseramus, & prius de melle, quod vtiq; non modo reuera ciborum est dulcissimum, sed succum etiam consistentia tenuissimum gignit. Quod vero ad vina pertinet, quæ dulcia admodum sunt, omnia sanguinem crassum gignunt, nigra nanque hæc sunt, & consistentia crassa, & ijs adhuc magis sireon quod vo-

C cant. i. sapa: est autem id mustum plurimum coctum. Sunt, qui & ficuum siccarum decoctū ita nominent. Est aūt decoctum id prauo melli adsimile, habetq; & ipsum incidendi vim quandam, in eo tñ à melle plurimum superatur, vt parum absit, quin tenuantium specie excludatur. Porrò ficus exactè maturæ ex medio ciborum sunt genere, quod genus succos neq; condensat euidenter, neq; tenuat. Aliæ vero omnes hoc genere sunt inferiores, quippe quæ nondum satis maturuerint, vt vinum musteum, crassi sunt succi ac frigidæ, præterea ad concoquendum difficiles & flatulentæ. Id tamen eis inest commodi, vt celeriter permeent, ob id q; ipsum haud multum officiāt. Eiusdem sunt naturæ vuæ dulces, & his adhuc magis palmulæ, quarum q̄ in Alexandria, Cypro, Lycia, & Cilicia proueniunt, reponi omnino nequeunt, sed, vt sunt, manduntur, quòd propter superfluā humiditatem celeriter putrescant. Aliæ vero, quæ reponi possunt, minus sunt noxiæ, crassum tamen & ipsæ succum gignunt. Proinde ipsarum esus in proposita victus specie est fugiēdus. Quòd vero ad vina attinet, quæ clara sunt ac pellucida, coloreq; pallida ac flaua, ea forte minimum dulcia inuenias. Præterea nullum album dulce comperies, quemadmodum nec flauum quoduis admodum est dulce. Cæterum eiusmodi omnia sanguinem cōsistentia gignunt mediocrem. Quæ vero crassa simul sunt & nigra & dulcia, crasso sanguine venas referciunt: at alba simul & tenuia humores

D crassos incidunt, & sanguinem per renes purgant. Quæ vero inter hæc consistentia sunt media, vt sunt flaua simul ac dulcia & splendida, viribus etiam quodammodo sunt similia, vt quæ neque, vt crassa, sanguinē crassum generent, neq;, vt alba, per vrinas secedāt. Sunt autē vina apud omnes gentes plurima, celebrantur tamen in primis Ariusium, Lesbium, Falernum, & Tmolites: quibus semper intentus, media deliges, quòd omnia sanguinem bonum & consistentia mediocrem generent. At, quæ odora sunt, & alijs vinis calidiora, ea merito caput tentant. Quocirca vitanda eiusmodi ijs erunt, qui cephalæa, aut hemicrania, aut alia cephalalgia laborant, vt epilepticis, & maniacis, &, vt in summa dicam, omnibus, quibus caput infestatur, sunt fugienda. Affectus vero omnes thoracis ac pulmonis, qui diuturni sunt & sine febre, à vinis eiusmodi multum iuuantur, & potissimum, qui humoris per sputa expectoratione purgantur. Non enim incidenda tantum sunt, aut calefacienda, quæ belle sputis sunt expectoranda, sed moderate etiam humectanda, ne tandem siccata sputa, ac lenta reddita tusses excitent, exitusq; violentia vas aliquod in ruptionis discrimen adducatur. Quamobrem, q̄ vina sunt crassa & dulcia, propterea, q̄ humiditatem habent crassam, & ob id ipsum perdurantem, in thoracis ac pulmonū affectibus, si cū tenuantibus medicamentis adhibeantur, multum afferent commodi: verum nec acerbā, nec austerā, nec oīno adstringentē vim eis inesse, sed ad melleā magis odore ac gustu & viribus oībus spectare ipsa cōueniet. Eius generis est,

neris eſt,quod in Pamphilia prouenit,tum quod Tmolites appellant (abunde enim fuerit eorũ, E quæ dicimus, velut normam & ſcopum ſubieciſſe,in quem intentus omnia ſimilia ex eo inuenias ac dijudices) optimum ſanè ſuorum congenerum id eſt: cuius tamen ſi copia nõ ſit,vti licebit Thereo,& Protropo,& Thyrino,& Caryino.Nigri autem dulcis ſimul & auſteri exemplum petes ab eo vino,quod fert Cilicia: quippe quod Ægeates nominant,omnibus vtiq; thoracis affectibus,de quibus nunc agimus,eſt noxium,& eo etiam magis,q̃ vehementer ſunt acerba. Porrò nõ omnia dulcia,nec ea,quæ exiguam habent dulcedinem,ſunt aſpernanda,quæ, tametſi multis in locis proueniunt, pleriſq; tamen ſunt incognita adeo, vt neq; mercatores ipſa ſtudioſe coemant, nec apud profeſſores magno in pretio ſint. Solum autem vinum ponticum in conuiuijs,aut nuptijs, aut ſacrificijs,aut alijs celebritatibus adhibebant: multum enim implent: & tarde permeant,ambasq; excretiones morãtur,tum eam,quæ fit per anum,tum quæ per veſicam: hærent q; in hypochondrijs diutisſime,& facile aceſcunt,nauſeam q; prouocãt. Soli autem ventri fluenti conferunt, id que,ſi moderate ſumantur.Eiuſmodi vini in locis Ægiſoliæ campeſtribus magnus eſt prouentus, cui ſimile aliud eſt,quod iuxta vrbem quandam Pergamo vicinam habetur,quo vtique omnes eius regionis incolæ propter cõſuetudinem citra moleſtiam vtuntur: nam debito modo ſumptum ſitim extinguit: lędit autem omnes,qui ei non aſſueuerint: corpora tamen bibentium euidenter nutrit: F cui rei argumento ſunt incolæ iuuenes,qui in palæſtra,bonæ habitudinis comparandæ gratia, ſeſe exercent: vtuntur enim hoc vino in potu non aliter,quàm ſuilla in cibo.

GALENI DE PTISSANA LIBER

Ex antiquiſsimi græci exemplaris fide,ab Hieronymo Donzellino Medico Veronenſi in latinum verſus, ac ad priſtinam integritatem reſtitutus: cum prius in græcis etiam codicibus mutilus haberetur.

ARGVMENTVM LIBRI

Docet, quò optime ptiſſana conficiatur:ac de viribus,menſura,& idoneo eius vſu.

Qua de cauſa hic conſcriptus ſit liber: & quod in eo propoſitum. CAP. I.

QVoniam paulo ante quoſdam ex medicis inueni,qui in ęgrotantis cuiuſdam curatione ptiſſanæ quidem cremore vtebantur, nullam tamen abhibebãt prius diſtinctã explicationẽ,quibus nã morbis vtilis illa aut H inutilis exiſtat: pręterea neq; de exhibitionis modo & quantitate,neq; de tempore ſorbitioni aſſumendæ opportuno quicquam determinabant: verum (vt videtur) quãdo ipſi voluerint,vſum ptiſſanæ accõmodaturum arbitrabantur,operæprecium fore putaui,ſi de illius vſu quæcunq; ſunt ab Hippocrate obſcurius explicata,hoc in loco enarrarem, † ob multorum notitiam,quæ in exacta huiuſce rei tractatione, per ordinẽ à nobis ſunt recenſenda,} videlicet coctionis modus,vires ipſius, actio,tempus opportunum,exhibitionis quantitas & modus: quot præterea emolumenta ægrotantium corporibus afferat,ſi rite propinetur: & rurſum quot inde incõmoda proueniant, ſi fuerit importune adminiſtrata: ad hæc quibus nam corporibus illius vſus expediat, & quibus etiam minime conducat,ſimul erit à nobis explicandum. Sed,quoniam compoſita quædam res eſt ptiſſana,& eius cremor: paratur enim ex hordeo, quod pinſendo fuerit probe purgatum,& expolitum, cui ſcilicet cortex detractus eſt, ex aqua præterea, ac tali quapiam coctione, primum illius partes per capita tractare decreui: quæ niſi fuerint prius determinatæ,totam ſermonis ſeriem plurimum lædent, & ſi reliqua deinceps omnia exactiſſime abſoluantur.

† Gręcus codex hoc in loco videtẽ habere ſenſum ambiguũ, gręca enim verba ita ſe habẽt, διὰ τὴν τῶν πολλῶν παρακολούθησιν quæ melius fortasſis ita verti poſſunt: vt multi aſſequerentur.

De optima

A *De optima aqua eligenda.* CAP. 2.

A.li 1.f.2.d.2. c.16.fol.37.f.g

QVod igitur optimam aquam eligere oporteat ad ptissanæ præparationem, neminem esse puto, qui audeat dubitare. Optima autem aqua, substãtia, & gustu, & olfactu, & etiam colore probatur: gustu quidem, & olfactu, vt alienam qualitatem nullam præ se ferat, scilicet, vt neq; dulcis, non salsa, non acida, non acris, non male olens, aut putrida existat, vel omnino aliam aliquam adscititiam qualitatē possideat: sed omnis penitus expers sit qualitatis, quod græci ἄποιον dicunt: atq; omni prorsus aduentitia careat qualitate, nec non cuiuscunq; rei mistione, quæ gustu, aut olfactu, deprehendi possit. Oportet quin etiam, vt pellucida sit, ac pura, minime'q; cœnosa, sed veluti diligentissime colata, & ab omnibus, quæ ipsam innatare solent, ramentis liberata. Huiuscemodi igitur aqua vsui quidem valde est accommodata, natura tñ non est ita syncera: quemadmodum ne vllum quidem aliud ex sensilibus hisce elemētis. Cum itaq; talis fuerit aqua, qualem iam descripsi, statim etiam erit partium valde tenuium, & facile coquetur, ac in vniuersum corpus distribuetur, hypochondria'que celerrime pertransibit: & non modo naturali calori admota cito alterabitur, verum etiam igni extrinsecus propinquior facta, cōmpendio calefiet. Cuius rei testis nobis erit Hippocrates, ‖ aquam enim, quę cito calefit, & rursum cito refrigeratur, pu- 5.Aph.16.Ext. ord.30.h.Et 2. Epi.sect.2a. nō lōge ab initio.
B tat esse leuissimam: leuitatem certe non pondere æstimans, sed partium potius tenuitate, et etiam, ꝙ in se ipsam cōtrarias qualitates facile recipiat. Talem igitur aquam, frigidam, & humidam, ac proprie aquam, merito nuncuparis: quę vero mixtione alicuius alterius extrinsecę, aut substantię aut qualitatis fuerint adulteratæ, quales sunt bituminosæ, & sulfureæ, atq; aluminosæ, tantum à propria aquæ natura recedunt, quantum fuerint adulteratæ. Quòd si demõstrationem quæris, ꝙ aqua refrigeret & humectet, à nostro instituto alienum hoc esse dicimus, qui de ptissana disputare dudum decreuimus. Antiquorum tamē omnium authoritas, atq; consensus indubiam nobis faciet fidem, frigidam, & humidam esse aquam, quum apertissimis demõstrationibus id compro barint: id quod etiam experientia testatur. Propterea nos id tanquam concessum ab omnibus accipientes, ad hordei disputationem diuertemus.

Hordei vis atque electio. CAP. 3.

A.lib.2.f.2.c. 530.fol.155.b

HOrdeum igitur, si in vniuersum de eo loqui velimus, frigefacit & exiccat: habet quin etiã non nihil abstergentis, & flatuosi: ꝙ si ad illius partes examinandas descendamus, exterior illius cortex, qui furfuraceus est, siccior existit, & efficacius abstergit: quæ vero intus pars est veluti eius caro, & quæ nutritioni est accommoda, abstergit quidem & ipsa, verum furfure minus:
C habet autem in se ipsa, vnde possit flatum excitare. Cæterum altera membrana, quę tenuis est, sub furfure quidem posita, ipsum vero hordeum amplectens, vt situm, ita etiam vires habet inter hæc medias: ideo abstergit furfure quidem minus, hordeo autem magis. Illud porrò nequaquàm hoc in loco prætermittendum duximus, non de quocunq;, sed optimo tantum hordeo hæc omnia à nobis enarrari, quod scilicet nullam sibi ex putredine prauã qualitatem adsciuerit, aut excrementitiam humiditatem, quod'que nec nimis sit recens, aut nimis vetustum. Siquidem, quod fuerit recens, excrementitia plenum est humiditate, quam à regione contraxit, vt tum humore refertum, tum flatu distētum sit: quod vero vetustum est, longo tempore exhaustum, ac imbecillum est redditum, proprias'q; vires iam amisit. Cuius rei indicium est corrugatio, quæ huic inest, & magnitudinis imminutio: illud'que præterea, ꝙ, dum contunditur, tenuem quendam ex se puluerem emittit. Plenum itaq; hordeum eliges in ptissana conficienda, non admodum recēs, aut vetustum nimis: nec non aduentitiæ omnis qualitatis expers. Sed ne ista quidem satis esse videtur, verum hoc etiam experimento à nobis probandum erit. Si nanque præter iam enarrata hoc etiam habuerit, vt inter coquendum in magnam molem attollatur, illud certe ad parandam ptissanam merito assumetur: siquidem recta ratione, vt par est, decreuerit aliquis illam cõficere. Iam igitur, quæ
D optima sit aqua, & quomodò probetur, quod etiam optimum sit hordeum, & quibus indicijs cognoscatur, per capita recensuimus.

Ratio ptissanæ conficiendæ. CAP. 4.

A.lib.4.f.1.t.2. c.9.fol.420.e

REliquum modo est, vt tertio loco coctionem exponamus. Hunc enim in modum quidam hanc parant. Primum in mortario cum hordeum in minutas partes confregerint, illud'q; celeriter elixarint, hi quidem sapam, alij aũt amylum, non nulli etiam cyminum, & mel inijciunt: sed talis praua est omnino confectio. Optima vero, probe'q; apparata, huiuscemodi certe fuerit. Hordeum adhuc crudum oportet primum in aqua macerare, deinde manibus ipsum conterere, donec tenuis eius membrana excutiatur, postea validius rursum manibus confricare, quousq; totum id, quod paleaceum est, auferatur: nisi quis ptissanam ipsam voluerit magis abstergentem efficere, tunc enim melius est hordeum cum ipsa membrana coquere. Porrò ipsa coctio hunc in modum fieri debet, vt primum quidem multum ebulliat, postea vero molli igni, quousq; in cremorem vertatur.

De Ptissanæ Viribus. CAP. 5.

A.ibidem.

HAc enim ratione ptissana decocta totum id, quod inerat, flatulentum amittit: omnia vero, quæ illi adscribit Hippocrates, bona adipiscitur. ‖ Illius enim viscidum (inquit) lęue, & cō- de Vict.rat.in mor.acu.cō.1. t.18.7a.110.h

tinuum,& blandum,& lubricum,& humidum moderate:sitim q; arcet,et ad abluendum siquid E
opus est,idoneum:neq; adstrictionem habet,neq; vllam,dum in vẽtriculo coquitur, perturbatio
nem facit:deniq; non exturgescit:si quidem in coctione intumuit, quantũ plurimũ intumescere
poterat. Quod igitur ptissana nihil habeat glutinosi, aut emplastici, queadmodum reliqua ferè
oĩa viscida,manifestum est. Neq;.n.corporis tantũmodo sordem abstergit, verum etiam pituito-
sum humorẽ in vẽtriculo existentem exhibita quadátenus expurgat. Plurima vero decoctio, eo-
rũ q;,quæ miscentur,exacta vnio,apparentẽ hunc lentorem efficiunt,qui certe nullã habet asperi
tatẽ,sed vndequaq; leuis est, æqualis, permanens, atq; continuus. Cum.n.nullius aut adstrictio-
nis,aut acrimoniæ particeps sit, ex quibus ortũ habet asperitas,læuis necessario non ad tactũ mo-
do,verum etiam viribus existet. Quippe viscida alia,vt oleũ,mel,reliqua'q; huiusmodi, tangenti
tibi leuia quidem æqualia'q; apparent,cum nihil in se ipsis habeant inæqualitatis,s. vt vna pars te
nuis,altera crassior,diuulsa,aut distracta sit: propterea'q; tactui leuorem suum ostẽdunt: in actio-
nibus aũt suis,ac facultatibus, quorundam aliorum respectu nequaq. Non.n.equaliter,atq; conti
nue madefaciunt oẽs partes corporis,cui admouentur, sed in hoc dissident à se inuicẽ viscidorum
oium partes,ptissana excepta: hec enim ad tactũ leuis existẽs,& continua,atq; indiuulsa,similem
etiã habet facultatem. Quin illa quidẽ gustui nullam præ se ferunt voluptatem: at hec preter alias F
sui dotes,gustum suauitate,ac iucunditate delectat: id q; potissimum ægrotãtibus præstat. Porrò,
licet panis,virtute reliquis cibarijs antecellat,tñ multam ipse ẽt habet insuauitatem,q̃,quamuis in
aqua sit maceratus,dentibus nihilo minus à nobis sit conficiendus. Vt rursum hac in re ptissana
reliquis superior existat,q̃ nullam, dum manditur, parit insuauitatem. Habet quin etiam lubri-
citatem,eius præcipue cremor,sed quæ in transitu non adhereat mẽbris: id quod reliquis ferè om
nibus viscidis solet contingere,vna ptissana excepta: ipsa enim in partes thoraci adiacentes facile
descendit ob eius vim detersoriam. Deiectioni præterea valde est idonea,quemadmodũ etiam fa-
cilem habet distributionem,in his'q; potissimum,quibus in hepatis conuexa cibi haud facile sub
mittuntur. Est etiam moderate flaccida, i. humida, ac sitim sedans: humiditatem quoq; nancisci-
tur ab aqua, licet refractam ob hordei naturam mediocriter exiccantem: quod enim ex contrarijs
facultatibus constat,aliã quandã aduentitiam naturã acquirens,ipsa fugit extrema. Sitim aũt ideo
abigit,quod humida existit: magis etiam, q̃ aqua,sitim arcet,quamuis ab ea vincatur humiditate,
qm̃ velocius distribuitur,quod'q; humorẽ habet ob viscididatem magis permanentẽ, & quia pol
let etiã frigiditate: quarũ certe qualitatũ nomine ardentibus febribus est accõmodatissima: nimi-
rum q̃ in omnibus,his opponatur,nõ modo refrigerans,& humectãs,verum etiam putridos hu G
mores abstergens,corpori'q; non parũ afferens alimentum, humores vero iam semiputres cõco
quens,& in bonum succum trãsmutans. Hæc igitur oĩa commoda secum fert ptissana,cum inte-
rim nullam habeat aut adstrictionẽ,aut stomachi subuersionẽ: † nam quãtum ventriculo roborã-
do confert adstrictio, tñ addit humorũ crassefactioni: is vero humor,qui crassescere nõ potest,sto
machum subuertendo conturbat: quorum oĩum incommodorum expers est ptissana, quod oẽm
effugiat excessum, qui saltẽ aliqua dignus sit animaduersione. Sed neq; tumultu aliquo, aut per-
turbatione ventriculum percellit,quod acrimonię,aut flatuosi halitus minimũ in se cõtineat: qm̃
inter coquendum amittitur. Hec itaq; omnia sunt commoda,quæ ptissana,dum probe decoqui-
tur,acquirit: ea cũ nuper à nobis sint enarrata,rursum summatim non grauabimur recensere. Nẽ-
pe hunc in modum parata ptissana læues habebit quaslibet sui particulas,æquales,cõtinuas,ac si-
bi coniunctas,vt nullius aut tenuitatis, aut crassitudinis ratione partes inter se dissideãt: quin om
ni prorsus carebunt inæqualitate: † id'que non ipsius solum tactus iudicio illi inest: verum etiam
viribus,& actione,oino se talem esse declarat. Gustui quoq; nec minus erit iucunda,nullam scili-
cet habens insuauitatem,et humida,sitim q; ob illi inexistẽtem lentorem extinguens. Quoniam
vero læuis est, & humida,atque suauis,non modo adstrictione,sed alia quacunq; potentiori caret H
qualitate. Habet præterea ab optima coctione, vnde † sitim sedare possit. Cum igitur talis exi-
stat, merito acutis febribus conuenire illam existimamus: non tantum quod illis in omnibus ad-
uersetur,verum etiam quod facillimæ sit concoctionis,suas'que omnes qualitates habeat imbecil
limas, & in vniuersum corpus promptissime digeratur, & putrefactos humores ob detersoriam
qualitatem expurget, eos vero concoquat, qui semiputres iam euaserunt.

Quando, & qua mensura ptissana vtendum. CAP. 6.

CÆterum in morbis non temere est exhibenda: nam multis opus est distinctionibus ante, q̃
porrigatur. Neq; enim illis est administranda,qui cum periculo laborant: aut sanguinis mis
sione,purgatione'ue indigent, aut aliquo clysteri: minus etiam his, qui ventriculum habent ex-
crementosis humoribus refertum, aut à magno aliquo dolore vexantur, atque omnium minime
his,qui aut medicis fomentis,aut venæ sectione, aut purgationibus egent. Sed neq; siccissimis il-
lam morbis conuenit exhibere: præter hæc etiam opportunum exhibitionis tempus,eius q; men
suram, † & ægrotantis consuetudinem considerare oportet: adde etiam, illius'ne cremorem so-
lum,an ptissanam integram,vel potius vtraque, an etiam neutra propinare conueniat. Ea igitur
sorbitioni hora fuerit opportuna, (iam enim sine distinctione illam administrare vetauimus)
cum

Margin notes:

* κολλῶδες.

† Quæ duabus his notis sunt intercepta, oĩa ex antiquissimo græco exẽplari à nobis resti tuta sunt.

† Ex,p̃xime p̃cedẽti textu apparet in græco legẽdũ esse, nõ ἄδιψον, sed ἄφυσον: vt sensus sit ptissanã ex optima coctione omnem inflationẽ deposuisse.

† Quę iterũ his notis claudũtur,ex eodẽ veteri græco cod. à nobis hucsũt desumpta.

A cum vniuerſum corpus æqualiter diſpoſitum fuerit, vt nullius aut caloris, aut frigoris ratione inter ſe corporis partes diſſentiant: quæ certe occaſio tunc prȩſto nobis aderit, cum iam morbum vidębimus inclinare, in reliquis vero morbi temporibus nequaquam: poſt illa enim, quicquid habet corpus in ſe caloris, in omnes ȩqualiter ſui partes diffundit. Sed neque multa adſit plenitudo, aut humorum craſſitudo: || periculoſum enim, vel Hippocrate teſte, ſubito confertim'que repleri. Præſtat igitur paulatim aliquid cibo adijcere } qui certe iuxta ægrotantis conſuetudinem nobis ſemper eſt metiendus. Si quidem cibum aſſumere ſemel tantum aſſueuerat, tu quoq; potionem illi ſemel tantum offerendam curabis: verum, ſi bis in die antea veſcebatur, bis itidem cibum tu ēt propinabis. Porrò augmentum ſorbitionis huius, & additionem in ſiccioribus quidem morbis fieri nequaquam oportet: validioribus enim tales morbi potionibus egere videntur, q̃ ptiſſana exiſtat, quo magis poſſint humectari. Sicci autem morbi ſunt pleuritis, & peripneumonia, omnes q; alij, qui in pectore conſiſtunt, morbi: cum ſcilicet nulla adhuc ab eis ſputa proueniunt. Illi quin etiam morbi, qui iecur, ventriculum, & inteſtina occupant, ſicci dicuntur, quādo nihil excernitur: aut, ſiquid exit, id durum eſt, non quantum par eſt, aut alicuius etiam momenti. Cæterum ſiccitates, quæ in arterijs, ac venis oriuntur, ex lingua, & extima cute deprehenduntur: quemad-
B modum capitis affectus, cum per palatum, aut nares nihil expurgatur. Qua etiam ratione inflāmationes, & vlcera, ſicca eſſe pronunciamus, à quibus nihil per ſaniem exire animaduertimus.

Quippe talibus morbis ptiſſanam parare opus non fuerit, q̄ illos ſatis nequaquam poſſit humectare: vt quæ non admodum hụmectet ea, quæ magna, ac validiori egent virtute humectante, nec non repletionis noxam corporibus prȩbeat. Quòd ſi corpus humidius fuerit, aliquid q; iam è pulmone expuatur, tunc eius potionem augere ſemper, atq; addere oportet: humectans enim, ſimul & incidens eos, qui in corpore, humores, & in membris per nutritionem robur efficiens, ab ea, quæ animalis corpus infeſtat, cacochymia cito liberum reddit. Cum enim duo hȩc in vnum conuenerint, praua omnia excrementa facile expurgantur. Atqui præter hanc aliorum nullum eſt ex his, quæ ſiue vt medicamenta, ſiue vt alimenta offeruntur, quod vtraque hæc poſſideat: ſed aut parum incidens, abunde humectabit, & nutriet, quemadmodum panis, & alica, & oua, & piſces: aut incidendi vires habens, humectare ac nutrire non admodum poterit, vt oxymel, & ſiquid huiuſmodi alterum eſt: quæ tamen omnia bona vni adſunt ptiſſanæ, ita nihilo minus, vt nullam vtilitatem ſit allatura, ſi abſque conuenienti determinatione adminiſtretur, cum aliquando exhibita mortis potius eſſe poſſit occaſio. Quum enim laboranti opus fuerit clyſteri ad
C expurganda excrementa, aut venæ ſectione ob ſanguinis abundantiam, aut etiam doloris vehementiam, dolore ſcilicet plenitudinis cauſam minime tolerante, porrecta tunc ptiſſana mortis cauſa effecta eſt, plenitudinem duplo maiorem forte tum reddens. Propterea, quum febris infeſtat, illam propinare minime expediet, ſiue cum dolore, ſiue etiam citra dolorem ea exiſtat, aut ſi paulo poſt cibum febrire homo inceperit, necdum ille deiectus fuerit. Porrò eædem hæ diſtinctiones non ſolum in cremore, verum in ipſa etiam ptiſſana ſunt adhibendæ, in his ſcilicet, quibus vtilis illa futura eſt: quam tamen non ſtatim illis miniſtrare conueniet, ſed primum quidem cremorem ſolum, aut ſaltem cremoris portionem maiorem, ptiſſanæ autem minorem: deinde ȩquales vtriuſque partes: tandem etiam ſolam ipſam ptiſſanam. Illud enim omnino ſciendum eſt, ad corporis tum robur, tum nutritionem ptiſſanam ipſam valere quàm plurimum: ad facilem vero confectionem, concoctionem, ac in corpus digeſtionem, cremorem eſſe magis accommodatum.

De ptiſſana igitur ſummatim à nobis hæc dicta ſint, vt cum temperatum illius vſum, tum in ea exhibenda neceſſarias diſtinctiones perſpectas habere poſſis.

D

2 Aph. 51. Ext. ord. 19. c

GALENI DE PARVAE PILAE EXERCITIO

Valeriano Centannio Vicentino interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Paruæ Pilæ exercitationem cæterarum omnium saluberrimam ac præstantißimam esse.

Optimam esse exercitationem corporis, quæ animi oblectationem coniunctam habet. CAP. I.

QVàm quidem ad bonam valetudinem conferãt exercitia, ô Epigenes, quam'que ipsa opus sit cibaria antecedere, ab antiquis præstãtißimis, tum philosophis, tum medicis sufficienter traditum est: quàm vero illa, quæ ex parua pila habetur, exercitatio alias omnes excellat, hoc nondum satis priorum quispiam explicauit. Æquum igitur est, vt, quod hac in re sentimus, id nos in medium afferamus: tu autẽ dictorum eris iudex, quippe qui omnium optime eius artem exercueris: at vero ijs G sanè vtilia dicta esse videbuntur, quibus vel tu cõmentariorum hunc fueris impertitus. Ea nanq; (vt arbitror) omnium conducẽtißima est exercitatio, quæ non modo corpus fatigare, verum etiã animam oblectare poßit: & profectò, qui leporum, ceruorum, aprorum, cæterorũ q; id genus insectationem, nec non aliam quamlibet venationis formam adinuenerunt, voluptate, oblectamento, & cupiditate laudis, horum laborem temperantes, illi sapientes, & humanę naturæ peritißimi extitere: tũ A.li.3.f.11.t.2. c.10.fol.282.c enim in ipsa potest motio animæ, vt & multi præ sola lætitia morbos euaserint, multi etiam præ mœrore ægrotauerint. Neq; vlla est tam vehemens corporis paßio, vt affectiones animæ vincat: non igitur paruipendere oportet huius motiones, quales'nam sint: immo vero longe magis, quàm corporis motus obseruare, tum alijs de causis, tum quod corpore dignior sit anima. Hoc igitur omnium, quæ cum voluptate coniunctæ sunt, exercitationum commune: alia vero earum sunt propria, quas nobis ex parua pila comparamus: quæ nos nunc exponemus.

Pilæ exercitationem apparatus facilitate, ac motuum varietate cæteris omnibus præstare. CAP. 2. H

PRincipio quidem adest facilitas: si igitur consideraueris, quanto egeant apparatu, & ocio, tum cætera omnia venandi exercitia, tum quæ lepores, ceruos, apros, atque id genus alia, canibus insectando fiunt, tibi manifeste constabit neq; ciuilibus addictos negocijs, neq; artifices ipsos ad huiuscemodi exercitia accedere posse. Multa enim hæc, atque admodum liberum hominem exposcunt: hoc autem solum adeo familiare est, vt ne quidem infimus eius indigeat apparatu: non enim retibus, non armis, non æquis, non venatorijs canibus, sed pila sola, & quidem parua opus est. Adeo vero actionum aliarum rationem habet, vt earum nullam sua causa nos deserere cogat: quid vero vnquam commodius esse poßit, quàm quod & humanam fortunam omnem, atque actionem admittat? Vti nanque venandi exercitijs nobis non adest facilitas: diuitias enim instrumentorum apparatum suppeditantes, ocium q; liberum opportunitatem attendens exigunt: paruæ autem pilæ exercitationis instrumentorum apparatus vel infimis (vt dictum est) facilis existit: atq; vtendi occasio vel plurimum negocijs addictos expectat. Commodum igitur, quod in huiuscemodi exercitationis facilitate consistit, tale est. Eam vero aliarum omnium quàm integerrimam esse, hinc potißimum cognoueris, si quidem ipsarum vniuscuiusque vim, & naturam intueberis: alias enim singulas inuenies, vel vehementes, vel mites, vel corporis inferiora

magis,

A magis, vel superiora, vel præter cæteras partem aliquam, vt lumbos, caput, manus, aut thoracem mouentes. Quæ autem omnes corporis partes æqualiter moueat, possit q; & in summam vehementiam tolli, & in minimam motionem deprimi, aliarum nullam inuenies, illa excepta, quæ ex parua pila habetur exercitatio. Hęc inquam concitatissima vicissim, et tardissima, & ad placitum, vt'que corpus tolerare visum fuerit, vehementissima, & remississima fieri consueuit: sic vero & simul omnes corporis partes, cum hoc præstare visum sit, & quasdam præter cæteras, cum hoc iti dem videatur, mouere licet. Cum enim inuicem congredientes, se'que, ne constitutus in medio pilam excipiat, mutuo vetantes laborauerint, maximum id, vehementissimum'que est, multis vtpote colli obuersionibus, multis'que palæstricis complexibus commistum, adeo, vt & caput, & ceruix, colli obuersionibus: latera vero, thorax'que, & venter, faciei elationibus, ac depressionibus, expulsionibus'que, ac obnixibus, alijs'que palæstricis prehensionibus fatigentur. † Eodem autem exercitationis genere, lumbi'que vehementer, ac incessus fundamenta crura tenduntur: progressus vero, & in obliquum saltitatio non paruum est crurum exercitium.

† Antiqua versio vr̃ nõ parũ ab eo variare, qđ nunc habet̃ in gręca lectione, ita. n. hẽt. Huic aũt & coxa tendit̃ fortiter & crura firmant̃ in huiuscemodi labore. Vbi apparet loco eius, qđ nũc habet̃ in græco ὀσφυς, i. lũbus, antiquũ interpretẽ habuisse ἰσχίον, i. coxa.

Pilæ ludum omnes corporis partes exercere, imperatoriæ'que arti maxime assimulari. CAP. 3.

B IMmo re vera id solum est, quod omnes eorum particulas summa cum iustitia moueat: dum enim procedimus, aut recedimus, aut nos in obliquum transferimus, alij, atq; alij nerui, ac musculi plus fatigantur. Quicũq; etiam vno motionis genere crura mouet, quemadmodum qui sine ratione cursitant, sic quoq; non secus, quàm qui crebro se se in obliquum transferunt, partes inæqualiter exercet: verum quemadmodum cruribus, sic & brachijs, exercitatio hæc summa cũ iustitia proprium partitur opus: siquidem in omni figura pilam excipere consueuerunt. Hic enim necesse est figurarum varietatem alios atq; alios musculos vehemẽtius tendere, adeo, vt omnes vicissim laborantes, intermissionem his habeant æqualem, qui, dum alij operantur, quiescunt: atq; ita vicissim omnes operantes, et quiescentes, neq; segnes omnino relinquantur, neq; soli laborantes lassitudine corripiantur. Quo'd autem & oculos exercere oporteat, hinc videre licet, si animaduertimus, ꝙ, nisi quis, quo' vergat pila, diligenter præuiderit, quo minus eam attingat, ipsum aberrare necesse est. In hoc autem & consilium æquale solicitudini paret, opus est tum illam ne humi incassum deijciat, tum vt versantem in medio eandem assequi prohibeat, vel ipse transmissam rursus excipiat. Atqui solicitudo corpus sola quidem extenuat, cuipiam vero exercitio, ac laudis desi C derio commissa, vtpote in lętitiam desinens, ad bonam corporis valetudinem, atq; animi prudentiam plurimum confert. Illud autem exercitium non modicum pręstiterit vsum, quod ambo, corpus videlicet, atq; animum, pro sua vtriusq; virtute iuuare possit. Quo'd autem maximis ambo exercitijs afficere possit, ad quæ militum imperatores potissimum accedere ciuitatis reginæ leges iubent, videre non est difficile. Hostem etenim opportune inuadere, atq; inuadendo latere, † nauiter q; prouinciam suscipere, aduersariorum'que res, vel vi, vel extemporario aggressu sibi suas facere, ac parta tueri optimi est imperatoris: atq;, vt simpliciter dicam, exercitus imperator, & custos & fur egregius esse debet: artis enim illius vniuersæ hæc est summa. Nunquid igitur aliud quodpiam exercitium æque idoneum sit, hominem vt instituat aut parta defendere, † aut præcipitantia restituere, aut propositum aduersarij præuidere? mirum profecto', si quis dixerit aliud quodpiã inueniri. Multa nanq; ipsorum contrarium efficiunt: ignauos siquidem, & somnolentos, ac sensu hebetes reddunt: etenim [illegible]cunq; in palęstra laborant, ad crassitudinem potius, ꝙ ad virtutis studium excitantur: multi siq[illegible]idem crassitiem adeo contraxerunt, vt vix respirare possint. Huiusmodi sane' homines nec militiæ, nec regijs negocijs, aut ciuilibus vtiliter præfici possent: suibus potius, quàm illis, rem quamlibet mandare quis possit. Forsitan autem existimaue D ris me cursum, & quæcunque corpus extenuant, exercitia probare: verum hoc secus habet: ego enim, quod immodicum est, vbiq; damno, artem'que omnem modice tractandam censeo: quo'd siquid mensura caruerit, pulchrum illud haudquaquam fatebor. Cursus igitur minime laudauerim: quippe qui corporis habitum extenuent, hominem'que ad fortitudinem nullatenus assuefaciant: non enim celeriter fugientibus victoria debetur, † sed ijs, qui comminus valeant obdurare: neq;, quo'd celerrime currerent, Lacedæmonij plurimum potuerunt, sed quo'd hostes persistendo trucidarent. Quo'd si cursus, quàm bonæ prosit valetudini, quæsieris: quatenus corporis partes inæqualiter exercet, eatenus salubris non est censendus. Necesse est enim in hoc alia quidem nimis fatigari, alia vero penitus torpere, quorum neutrum conducit: immo vero ambo morborum gignunt semina, vires'que imbecillas reddunt.

† Græca lectio habet καὶ ὀξυλαβῆσθαι τὴν πρᾶξιν, q̃ ita meli⁹ verti posse vr̃. Et datam occasionẽ momẽto arripere.

† Græca verba q̃ sunt ἢ ἀνασώζειν τὸ μεθιστάμενον, clarius reddunt̃ si dicamus. Erepta recuperare.

† Galeni verba, q̃ græce ita se habent, ἀλλὰ τῶν συστάδην κρατεῖν δυναμένων, melius ita verti possẽt. Sed his, q stando fortiter pugnant.

Pilæ ludum temperatam reddere naturam, ac de varia ludendi ratione. CAP. 4.

EXercitium igitur id potissimum commendauerim, quod bonam corporis valetudinem, ac partium concinnitatem, vna'que animi virtutem præstare possit: quale illud est, quod in parua pila cõsistit. Animum etenim vndiq; iuuare potest, omnes'q; corporis partes pari modo ma-

xime exercet: id quod & ad bonam valetudinem plurimum confert, & corporei habitus cõmensurationem efficit: vtpote quod crassitiem nullam immodicam, aut gracilitatem afferat, quin potius actionibus robore, aut celeritate indigentibus sufficiens sit, atq; idoneum. Quantum igitur ad vehementiam attinet, nullo omnium est inferius. Mollicíem autem deinceps videamus: hac enim aliquando indigemus aut propter ætatem, quę maximos labores, vel iunior non dum ferre, vel antiquior iam facta non etiam sustinere valeat: aut q lassitudini consulere velimus: aut quòd à morbo cõualescamus: in ea quoq; (vt mihi quidem videtur) reliqua cuncta excellit: nullum est enim adeo lene, modo leniter ipsum tractaueris. Oportet autem ipso medium te locum obtinentem, nulla q; ex parte ab eo, quod modicum sit, declinantem, nunc quidem sensim procedendo, nunc vero loco stando, ac deniq; membra non admodum agitando vti: mollibus postea ex oleo frictionibus, calidis q; balneis vteris. Hoc equidem omnium est remississimum, adeo, vt & quiete indigentibus vtilissimum, atq; ad imbecillas vires reuocandas valentissimum, seni q;, ac puero sit conducentissimum. Quæ vero hoc quidem laboriosius, mitius vero, quàm quod vehementissimum sit, in paruæ pilæ exercitio fieri solent, ea quoq; cognoscat, opus est, quicunque ipsa recte semper tractare voluerit. Etenim, siquando ob necessaria negocia, quibus persæpe detinemur, aut supernas partes omnes, aut infernas, aut manus duntaxat, aut pedes immodice fatigaueris, tibi licet exercitatione huiuscemodi partim quidem sistere, quæ prius laborarunt, partim vero, quæ antea penitus torpuerunt, ad parem illis motionem ducere. Si quis enim è multo interuallo crurum opus, aut nihil, aut omnino parum admittens, magno cum conatu proijciat, inferna quidem sistit, superna vero vehementius mouet. Quòd si plerunq;, ac celeriter cursitans, è multo interuallo perraro pilam proiecerit, inferna magis fatigabit: festinatio insuper, ac celeritas in ea reperta absque graui conatu, anhelitum magis exercet: † alterum vero, receptio videlicet, ac trãsmissio, exceptio'que absque celeritate, corpus magis intendit, ac roborat: at, si vehemens conatus, vna'que festinatio fuerit, hoc & corpus, & anhelitum magnopere fatigabit, erit'q; omnium exercitiorum vehementissimum. Quousque autem pro singulo quoq; vsu intẽdenda, aut remittenda sit exercitatio, scribere quidem impossibile: neque enim fieri potest, vt vniuscuiusq; quantitas explicetur, in opere tamen ipso adinuenire, atq; ostendere possumus: in qua sanè vis tota maxime consistit: nihil enim prodest qualitas, vbi quantitate labefactetur: hoc igitur sit curæ pædotribæ, qui exercitationi sit præfuturus.

† Al. ex ant. græcis, fortitudo aũt in receptione ac transmissione exceptione q; absq; celeritate.

Pilæ ludum periculo maxime vacare. *CAP. 5.*

Reliquum autem sermonis nostri absoluatur. Animo est enim præter bona, quæ mihi dicta sunt, huic exercitio non nihil etiam addere, neq; vllo pacto, quòd citra pericula sit, quibus aliorum plurima sunt obnoxia, missum facere. Cursus enim celeres rupto vase præcipuo multos iamdudum perdidere: itidem & voces magnæ pariter, ac vehementes, vno tempore affatim emissæ maxima detrimenta non paucis attulere: violenti quin etiam equitatus circa renes, sępe quoq; circa thoracem aliquid fregere: non nunquam etiam seminarijs meatibus noxam intulere: taceo equorum delicta: quibus sæpe à sella delapsi equites ilico sunt pernecati: eodem pacto & saltus, & discus, & quæ per flexiones fiunt, exercitia se se habent. Quid autem de ijs dicendum, qui in palæstra versantur? quàm omni ex parte, non minus quam Liti illi apud Homerum, læsi sint. Quemadmodum enim ille inquit poeta, claudas, rugosas, atq; oculos distortas esse, sic eos, qui in palæstra versantur, vel claudos, vel distortos, vel fractos, vel omnino mutilos videris. Cum igitur præter bona, quæ dixi, id quoque accedat paruæ pilæ exercitio, vt scilicet neque periculo sit obnoxium, aliorum omnium ad vsum optime patebit.

Galeni

GALENI LIBELLVS DE DIGNOSCENDIS CVRADISQVE ANIMI MORBIS,

{QVAS PERTVRBATIONES LATINI APPELLANT}

Benardino Donato Veronensi interprete.

Nunc diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

Quo quis pacto sua ipsius & aliorum vitia cognoscat, & emendet.

Quæ sunt peccata, qui que de ipsis corrigendis scripserint. CAP. I.

POstquam etiam in cōmentarium redacta tibi habere vis ea, quę olim ti bi respondi, cum interrogasses nos de libello, quem Antonius Epicu reus scripsit de subsidio aduersus proprios affectus, hinc iā hoc ipsum
C agam, hincq; initiū sumam. Optimum quidē factu fuisset, si ipse An tonius aperte explicasset, quid tādem subsidij nomine vellet significa- ri: vt vero ex ijs coniecturam facere licet, quæ in ipso libro memorat, videtur mihi eo verbo aut obseruationem, aut dijudicationem intelli- gere, aut etiam correctionem. Siquidē ille, vt nosti, pleraq; eorum, quę dixit, ita obscure elocutus est, vt conijcere longe facilius sit, quid dicat, q̄ plane percipere: modo enim nos hortari videbit, vt cogitemus nos quoq; ipsos similiter ac cæteros peccare: modo autem, quo pacto singula, quæ ab vnoquoq; pec- centur, vnusquisque dijudicet ac dignoscat: modo qua ratione quis se ipsum a peccatis abducat. Quod quidem mihi eiusmodi orationis vniuersæ caput esse videtur: cętera enim oīa inutilia pla- ne ac superuacanea sint, nisi ad hoc ipsum referātur: oportet autem in ijs maxime infortunijs, quę propter peccata eueniunt, se ipsum corrigere. Nam illius interdum quasi de solis affectibus ora- tio est: plerūq; tanquam de peccatis: non nunq̄ de vtrisq; tibi disputare videbitur. Ego vero hoc ipsum primum, vt nosti, iampridem distinxi, cum peccata quidem ex falsa opinione cōmitti affir maui: affectum vero seu perturbationem ex quadam experte rationis vi fieri, quæ ipsi rationi mi-
D nime obtemperans sit: cōmuni autem vocabulo (quod quidem ad significatum ampliorem per- tineat, qui genus ipsum magis attingit) vtraq; peccata appellari. Dico autem illū peccare, & qui, exempli gratia, aut immodestius, aut animo concitatiore aliquid agat, aut calumniæ credat. Scri- psere igitur & alij ex philosophis pleriq;, & Chrysippus præterea, quæ ad remedia pertinerēt ani mi perturbationum: tractauit etiam Aristoteles eandem materiam, & eiusdem philosophi secta- tores: ante hos vero etiam Plato. Et satius forsitan fuisset ita ab illis viris hæc discere, quemadmo dum ipse quoq; didici: verūtamen hoc priore libro capita tibi omnia, quoniam ita iubes, breuiter exponam, eo plane ordine, quo me respondentem audiuisti, cum de Antonij libello interrogasti.

Peccare nos plurimum, tametsi nos errare non putemus. CAP. 2.

QVod igitur peccare nos probabile sit, tametsi nihil prorsus ipsi nosmet aberrare existime- mus, ex ijs, quæ dicam, argumentari facile fuerit. Cernimus cunctos homines existimare se ipsos aut esse omnino sine omni peccato, aut in paucis exiguis'que rebus rectam ra- tionem offendere: hoc'que ipsum illis maxime accidere solere, quos alij plurimum peccare ar- bitrantur: quam sane rem ego, si quam aliam præterea, plurimis notam habeo experimentis. Ergo, quicunque alijs permiserunt, vt de se ipsis ferrent sententiam ac iudicarent, quales'nam sint, hos in paucissimis aberrare solitos animaduerti: at, quicunq; se ipsos esse optimos existima-

runt, nec alijs iudicium sui ipsorum facere permiserunt, hos contra, & in maximis rebus, & in plu E
rimis offendentes inspexi. Quocirca, quod ipse quondam adhuc puer temere laudari putabã, (id
aũt erat Pythium illud, quo iubetur vnusquisq; se ipsum cognoscere) propterea ꝙ magnum non
esset præceptum, hoc postea deprehendi merito admodum cõmendari solere. Nam is solus, qui sa
pientissimus est, perfecte se ipsum cognoscit: reliquorum autem oĩum, perfectequidem nullus:
alius autem alio & magis, & minus. Quod enim in vita vniuersa, & in artibus oĩbus videmus, vt
magnas quidem, atq; insignes rerum eminentias, differentias'que quiuis vnus è multis facile pos
sit discernere, exiguas autem, ac tenues ij dũtaxat, qui & prudentes sint, & ipsarum artium periti,
idem in peccatis quoq; atq; affectibus vsu solet venire. Si quis enim, exempli gratia, minima de
causa vehementer iratus mordeat, ac vexet seruos domesticos, tum is tibi planè videbit̃ malo quo
dam affectu teneri: itẽ, si quis ebrius inter scorta, & lasciuos cœtus diuersetur. At mediocriter ani
mo commoueri ob magnam amissam pecuniam, aut ob repulsam, atq; ignominiam, quamuis in
genere affectuum contineatur, non tamen ęque, vt illud superius, perspicuum est: sicut ne placen
tam quidem exedere auidius. Verum tamen hæc quoq; emendationis indigere, ei, qui animum
suum exercuerit, & à cunctis affectibus vindicauerit, haud dubium est, quamuis eadem euitare,
propterea, ꝙ parua sunt, magis arduum sit. Quisquis igitur volet se & honestum, & probum fie- F
ri, is necesse esse cogitabit multa à se peccata sua ignorari, quæ vt cuncta deprehẽdat, cum possim
ego dicere, quo pacto ipse deprehenderim, non dum tamen id dico, propterea, ꝙ fieri potest, vt
hic libellus etiam in aliorum manus aliquando perueniat: quos ipsos quoq; exerceri volo, quoad
rationem inueniant, qua peccata sua agnoscant: quemadmodum olim, cum eadem de re loquere-
mur, te itidem mihi dicere postulaui, & quam diu illa ipsa tibi videri significasti, conticui. Quare
etiam nunc eodem modo agam: & exhortabor eum, qui hoc scriptum nostrũ legerit, vt, quod ipsi
permissum, sit ac relictum, id quærat: quomodo videlicet vnusquisq; possit se ipsum peccantem
agnoscere. Duplicem enim, vt Æsopus aiebat, manticam è collo suspensam gerimus, alteram qui-
dem ante pectus alienorum, alteram vero à tergo nostrorũ. Ex quo fit, vt aliena spectemus sem-
per, propria autem nunquam intueri possimus. Quam quidem narrationem cũ omnes probent,
vt veram, Plato etiam causam, cur id fiat, nobis exponit: Quidquid enim amat, inquit, cæcum est
erga eam rẽ, quam amat. Itaq;, si nostrum quiuis se ipsum maxime omnium diligit, vnusquisq;
nostrum ad se ipsum maxime cęcus sit, necesse est. Quomodo igitur propria mala inspiciet? aut
quomodo se peccantem intelliget? Multo enim magis etiam nunc, q̃ res ipsa fert, tam Æsopi apo
logus, q̃ Platonis ratio videtur nobis nostrorum peccatorum inuentionem desperabilem consti G
tuere: siquidem neque quis facere potest, quin se ipsum amet, & quod amat, erga eam rem, quam
amat, cæcum sit, necesse est. Nec vero ipse postulassem, vt, qui hunc librum legere instituerit, cu-
ret per se, vt sibi viam inueniat, qua peccatorum suorum cognitionem accipiat, nisi res ipsa diffici
lis admodum foret, quamuis quis vel q̃plurimum eam rẽ apud se ipsum tractauerit. Proinde ego
hic meam enuncio sententiam, vt, si quam aliam quisq; pręterea rationem per se ipsum inuenerit,
mea quoq; sibi assumpta liberalius adiuuetur, quippe qui duas salutis vias pro vna sit nactus: sin
minus, at hac nostra saltẽ vti possit, donec aliam meliorem offenderit. Sed iam videtur esse tem-
pus, vt quæ'nam hæc sit mea, in medium proferam, hinc sumpto initio.

Qui vir sit aptus nostra nos peccata perdocere: quando, & quo modo, calumnijs respondendum, & præclara Zenonis sententia. *CAP. 3.*

QVoniam peccata ob falsam opinionem cõmitti solẽt, affectus aũt seu perturbationes ob ex
pertem rationis appetitum, placuit mihi prius ipsum liberare ab affectibus. Par enim est
nos ab his detẽtos falsa opinari. Sunt aũt animi vel affectus, vel perturbationes, quæ oẽs
nouimus, impetus, ira, timor, mœror, inuidia, vehemẽs cupiditas: mea vero sentẽtia etiam nimio
alicuius rei, qualiscunq; ea sit, vel amore vel odio occupari, in genere affectuum est habendũ. Pro- H
be. n. dictum esse videtur, mẽsuram esse optimam: tanq̃ nihil bene, egregie'ue fieri possit sine mẽ
sura. Quo modo igit̃ quis ista vnq̃ eijciet, nisi prius ea se habere cognouerit? At vero, vt quis co-
gnoscat, fieri non potest, quemadmodum iam dictum est, quãdoquidem nos ipsos amamus vehe
menter. Cæterum, & si ratio hæc tibi non permittit, vt de te ipso iudices, at saltem, vt de alio, quẽ
neq; ames, neq; oderis, iudicium feras, tibi nõ adimit potestatem. Cum igitur audieris in vrbe quẽ
piam ex ijs, quos tibi neq; amore vllo, neq; odio prosequẽdos intelligis, laudari à multis, ꝙ nullis
hominibus aduletur, tum tu, vbi ad illum propius accesseris, ꝙ de illo possis ferre iudicium, num
sit talis, qualis esse perhibetur, huiusmodi periculum fac. Primum, si videas ab homine et diuitum
& apprime potentum, aut etiam principum, ac tyrannorũ ædes frequentari, pro comperto habe
te frustra audiuisse hominem omnia vera dicere solere (obsequia quippe istiusmodi mendaciũ se-
qui consueuit:) deinde siue id genus hominum salutantem, siue illis se ipsum comitem exhiben-
tem, conuiuijs'ue illorum, ac cœnis inferentem conspicias. Quisquis enim huiusce generis vitam
sibi ipsi sequendam proposuit, non solum non verax esse consueuit, sed etiam omnem malitiam
habere necessario: quippe qui aut pecuniarum, aut principatus, aut gloriæ, aut honorum sit cupi-
dus, & vel aliquibus horum seorsum, vel omnibus simul insidietur. Quẽ vero neq; salutare, neq;
comitari

A comitari id genus hominum,neq; cum valde potentibus ac diuitibus cœnitare, sed frugi ac temperato victu vti solitum compereris,speraueris q; veridicum, conare hunc quoq; profundius altius q; cognoscere,vt scias, cuiusmodi tandem sit vita. Talem porrò cognitionem singulorum ex longiore cũ singulis consuetudine comparare solemus. Quòd si talem offenderis, qualẽ sperasti,seuoca aliquãdo hominem,& cum solo sermonem confer, roga'que, vt, si quem tibi ex illis animi affectibus turbulentis inhærere notauerit,eum continuo indicare ne grauetur, te q; illi maximam habiturum gratiam pollicere,existimaturum q; te ab ipso magis seruatum,quã si corpore ęgrotantem sanasset.Quòd si ille recipiat se facturum, cum primum te aliquo tali vitio laborantẽ inspexerit, deinde longo dierum interuallo interiecto nihil dixerit, interim videlicet tecum assidue versans,accusa hominem,roga q; iterum aliquãto blandius, q̃ prius,vt, quidquid talium perturbationum in te residere animaduerterit, ilico tibi significet. Qui si tibi respondeat propterea se nihil tibi dixisse,quòd tali tempore nihil in te istiusmodi deprehenderit,ne continuo illi fidem adhibeas,ne'ue existimes te repente omnino inculpabilem euasisse, sed duorum alterum in causa esse,aut propter negligentiam incõsideratiorem amicum fuisse, nec animaduertisse:aut redarguendi verecundia impeditum tacere:aut etiam nolle tibi in odium venire,cum haud ignarus B sit omnibus,vt ita dicam,hominibus hunc morem esse, vt eos oderint, qui vera loquantur:aut si nihil horum est,scito hominem propterea tacere,quòd nolit ipse tibi prodesse:aut etiam propter aliud quidpiam,quod à nobis neutiquam probatur. Nam, si mihi hoc credideris nunc, fortasse fieri non posse,vt tu nihil peccaueris, laudabis post, vbi videris omnes homines singulis diebus innumerabilia peccata committere,& affectibus ductos agere,quæ agant, neque tamen agnoscere se ipsos tales. Quare neque tu quidem arbitrare te ipsum aliud potius esse, quàm hominem. Id porrò arbitraberis,si persuasum habeas perpulchre à te acta omnia,quæcunque non vno tantum mense,sed etiã vno die egeris. Verum forsitan dices, siquidem litigiosus propterea es, quòd vel ex animi proposito,vel ex prauo quodam more talis euaseris, vel etiam rixarum amator sis natura,quãtum ex iis verbis,quibus ego nuper vsus sum,coniicere licet, viros sapientes aliud esse potius, quàm homines. At tu isti rationi, quæ vna est, nostram, quæ est duplex, opponito:vnam quidem, quod omnino sine peccato sit sapiens:alteram vero (quod ad eum, qui illam priorem concesserit,spectet) siquidem sine peccato sit sapiens, eum ne hominem quidem esse:quod vero ad ea pertinet,quæ de hac ipsa & propter hoc ipsum dicta ab antiquissimis philosophis audisti,sanè Deo similem esse sapientem:at te tamen Deo similem repente fieri nunquam potuisse. Quan C do enim,qui totam vitam exercuerunt, vt se ab affectibus liberarent, non credunt id se perfecte atque omni ex parte consecutos, nimirum tu id multo minus, qui nunquam exercuisti. Ne credito igitur illi,qui dicit nihil à se animaduersum, quod à te ex perturbatione sit gestum:verum, aut quòd tibi nolit prodesse, idcirco sic locutum existima:aut quòd non sibi obseruanda putauerit,quæ à te perperam agantur:aut quòd odium tuum timuerit,ac vitauerit. Fortasse etiam vidit te aliquando ęgre tulisse eum,qui tua peccata tuos q; affectus malos reprehenderit:quamobrem sibi tum tacendum putauerit:aut non credit,cum dicis te velle singula peccata tua inspicere, te id ipsum agere re vera. Quòd si tu cum præcedentium actionũ mutatione silentio abeas, haud ita multo post inuenies non paucos,qui te non simulate,sed vere corrigant, longe q; etiam magis,si ei,qui te reprehenderit,egeris gratias,quando hac ratione fieri potest, vt à te tuum malũ recedat. Post autẽ,si diligenter cõsideraueris, vere'ne te ille,an falsò increpauerit,ex ea re senties te magnã percipere vtilitatẽ:si vero idem assidue egeris,propositum q; tibi sit in virum euadere honestum & probũ,facile talis fies. Nam in priore quidem tẽpore,ne si omnem quidem considerandi diligentiam adhibeas,poteris deprehẽdere te per calumniam & mendacium iudicare, tibi q; ipsi per imperitiam persuadere,nihil à te esse omnino peccatũ. Cęterum hoc ipsum potius tibi sit studiũ, D hæc exercitatio, vt calumnias & conuitia æquo animo feras. Quod vbi feceris, & satis moratus satis'q; sedatus fueris,iam'q; tuas ipsius perturbationes animo perspectas habueris,tũ aggreditor respondere calumniantibus:sed neq; acerbe vnquam id facias,neq; redarguendi conuincendi'ue aut etiã altercandi studio,nec vero te illum alterũ velle deiicere ac prosternere significes, sed omne id tuæ ipsius vtilitatis causa moliri. Vt,si ille quoq;,dum contradicit, probabile quidpiam obijciat,credas illum melius nosse,si modo illum,vbi satis longa inquisitione exploraueris, extra culpam crimen'q; reperias. Hac rõne volebat Zeno omnia nos agere,ita'q; tutos nos dicebat fore, si ageremus,tanq̃ paulo post pędagogis rationẽ reddituri. Sic enim ille vir appellabat istos, quorum non paruus est numerus: qui licet à nemine vsquã inuitentur, ad increpandos tñ amicos & propinquos suós promptissimi sunt.Oportet aũt eum,qui talia ab amico sit auditurus,neq; diuitem esse,neq; cultu & reuerentia quadã apud ciues suos conspicuum. Nam, si istiusmodi reuerentia insignis fuerit,nemo planè illi volet vera dicere ob timorem, quẽadmodum ne locupletibus quidẽ solent adulatores lucri gratia. Quin etiã,si quem istis veridicum aliquis casus obtulerit,ad se hunc ilico suos'que mores distrahere cõsueuerunt. Siquis igitur sit vel apprime potẽs, vel opulentus,qui velit in virũ egregium ac frugi euadere, ab hoc deponi se ipsum necesse erit, atque his pręsertim tpibus,in quibus nullus sit inueniẽdus Diogenes,qui vel opulentissimo ac monarchæ

cuipiam

omnia ages: nam si cuncta nulla cũ perturbatione aut affectu animi consideraueris, profecto cun E
cta tibi optima videbunt. Qui igitur hoc tandẽ fiet? nẽpe si tu ipse te ipsum maximi precij homi nem declaraueris: quo videlicet precio nullũ aliud ne cogitatione quidem fieri potest, vt quis asse quatur maius. Nam, dum oẽs omnino homines iræ obnoxij sunt, te interim omnis iræ expertem esse, quid aliud tandẽ est, q̃ seipsum omnibus hominibus præstantiorẽ ostendere? Quod si forte tu ipse te ipsum existimes, quid aliud quã te ipsum ostendis velle quidẽ haberi pręstantiorem, esse autem pręstantiorem nolle non secus, ac siquis cupiat putari se quidem corpore valentem esse, re autem vera ęgrotet? An nõ putas animi esse vel ægritudinem vel morbum excandescentiã, quæ & furor dici potest? An temere arbitraris veteribus hasce animi perturbationes quinq; appellari solitas, mœrorem, iram, excandescentiã, cupiditatem, metum? Enimuero longe mihi melius videtur esse, primum quidem in longius spatium perturbationes eiusmodi cohibere, ac, dum surgis de lectulo, singillatim, quęcunq; acturus sis, inspicere, considerantem, num pręstet eiusmodi affectibus inseruiendo viuere, an ratione & cõsilio vti in omnibus, quæ agas: deinde vnicuiq; volẽti se virũ fieri egregium ac frugi, aduocandum esse aliquem, qui sibi ea, quæ non recte à se agantur, singula indicet: tum singulis diebus singulis q; horis habere hanc opinionem in promptu, q; præ stet quidem se ipsum dignum exhibere, qui egregius ac frugi appelletur: hoc autẽ fieri nõ posse, F
vt nobis contingat, nisi eum, qui singula errata nostra nobis indicet, habuerimus. Quin etiã illum ipsum nostrorum peccatorum indicem, & seruatorem nostrum, & amicum maximum putare. Deinde, quamuis tibi ille visus fuerit falsa crimina obiicere, te tamen iratum videri minime opor tere: primũ quidem idcirco, quod facile fieri potest, vt ille ita melius, quàm tu, singula peccata tua perspiciat, quemadmodum vicissim tu quoq; eorum, quæ ab illo peccantur, non nihil: deinde q;, licet falsum quandoque tibi crimen obiecerit, at in eo tamen tibi vtilis fuit, quod te ad eorum, quę agis, diligentiorem inspectionem excitauit. Quod autem in hoc ipso maximũ est, id præter cętera custodi semper, vt q̃ dignus sis, quanti q; faciendus, à te ipso nõ ab alio accipias. Id porrò ipsum est, promptum semper habere in memoria, quanta sit eorum, qui irascuntur, animi deformitas, quantus q; rursus eorum, qui sine ira viuunt, decor, quãta gratia. Quemadmodum enim, qui longiore temporis spatio peccare consueuit, cum magna difficultate affectuum suorum clauẽ obtinet, ita conuenit te multo tempore vnumquodq; eorum præceptorum exercere, quibus si pareas, vir egregius ac frugi efficiaris. Nam eius rei facile obliuiscimur, dum animus noster decidit, propterea, q; ante hac totus sit impletus affectibus. Consequens ergo illud fuerit, vt, quicunq; seruari velit, nullam omnino horam cesset: omnibus q; accusandi seipsum faciat potestatẽ, omnes q; G
æquo animo audiat accusantes: gratiã q; non adulantibus habeat, sed obiurgantibus: pateant sem per domicilij tui fores: liceat notis ac familiaribus omni tempore ingredi, si quando teipsum ita comparaueris. Itaq; etiam confidere oportet vsq; adeo, vt ab ingredientibus deprehendaris nulli maiori peccato vehementer obnoxius. Porrò, quẽadmodum omnia prorsus excindere atq; euellere inuito difficile est, ita volenti, quæ maiora sunt, facile. Si tuæ ergo semper fores, vt dixi, patebunt, licebit sanè familiaribus omni tempore ingredi: vt q; alij oẽs, si quando in publicũ procedere, oĩa conantur facere, vt decet, sic tu domi tuę omnia facies. Atqui illi quidem, cum reliquos omnes vereantur, ne se in aliquo peccantes deprehendant, vnos seipsos non verentur: tu vero teipsum in primis verere, atque illi ausculta, qui dixit, Omnium autem maxime tui ipsius te pudeat.

De concupiscentia & libidine frenanda. CAP. 6.

QVod quidem si feceris, poteris quandoq; expertem illam rationis vim, qua excandescimus, quasi feram quandam mitigare ac mansuefacere. Alioqui absurdum admodum sit viros equitandi peritos, vbi equos acceperint, breui eos ad parendum idoneos reddere, te autem, qui nõ aliquod extrinsecus animal acceperis, sed rationis illam expertem vim, quę in tuo ipsius animo est, & cum qua semper meditans ratio simul habitat, non posse itidem mitiorẽ redde- H
re, &, quãuis non ita continuo, at longiori saltem spatio. Latius autem de iisdem rebus disseritur in iis commentariis, in quibus mores tractantur, quo pacto videlicet eam vim quis optimam sibi & commodissimam reddat: item quemadmodum vires ac robur illius non oportet prosternere, sicut ne equorum quidem, aut canum, quibus vtimur, sed illud ipsum potius robur exercere, sicut & in illis, ad obedientiam. Tibi vero in iisdem commentariis maxime ostensum est, quo pacto rursus ea ipsa irascendi excandescendi q; vi opitulatrice vtaris aduersus alteram, quam libidinis nomine philosophi veteres appellarunt, quæ temere & seorsum à ratione, fertur ad corporis voluptates. Vt igitur turpe est hominem iracundia percitum, intemperanter aliquid agere, sic item ob amorem, ventrem, vini appetentiam, edacitatem, quæ omnia concupiscendi illa vis, de qua dictum est, & facit simul & patitur. Ob quæ homo non iam equo aut cani similis sit, veluti ob illa priora, sed vel petulanti apro, vel hirco, vel cuipiam agresti belluæ, quæ mansuefieri non possit. Quo circa huius quidem nulla talis inuenitur correctio, qualis alterius, ea, quam obedientiam diximus. Sed quod veteres castigare dicebant, huic ipsi quadam proportione respondet. fit autem hæc ipsa libidinis castigatio, dum rebus potiri ac frui prohibetur, quarum appetens est. Nam, si potiatur, crescit, maior q; ac vehemẽtior fit: sin castigetur, tenuis fit atq; imbecilla, vt hoc

pacto

A pacto imbecillitate coacta sequatur rationem, non autem quòd obsequens siue obediens facta sit, sanè quemadmodum in ipsis quoque hominibus videmus contingere: nam in iis plerunque ij, qui deteriores sunt, sequuntur eos, qui sunt præstantiores, vel inuiti & coacti, vt pueri ac mancipia, vel volentes & persuasi, vt ij, qui suapte natura boni sunt. Etenim, si quis erat apud antiquos, quem obiurgationes ac verba castigare non possent, de eo ita loqui consueuerant: quàm incastigatus nescio quis iste homo est? in quo videlicet libidinem ratio non castigauerat. Duplex enim in nobis est animi vis rationis expers: vna, cuius & cito excãdescere & irasci iis, qui aduersum nos peccare visi sint, officium est: cuius ipsius etiam est in longius amplius'que implacabilem se præstare: quod quidem tanto est amplius excandescentis animi vitium, quanto magis diuturnum: altera est, quæ ad id, quod ipsi iucundum suaue'que visum sit, præceps fertur ante, quàm vtile'ne sit atque honestum, an noxium & turpe, cognouerit. Hanc igitur, quæ vehementissima est, cohibere prius oportet, quàm, vbi incrementum acceperit, viribus inuictam inexpugnabilem'que se præbeat: tunc enim, etiam si volueris, eam vltra compescere non poteris. Ac tum demum id dices, quod olim quendam amantẽ audiui dicere, velle te quidem desinere, sed non posse: frustra q; nos aduocabis, (quemadmodum & ille quondam,) vt tibi supplicanti opem feramus, vitium q; B eiusmodi excindamus. Nam corporis etiam non nulla vitia propter magnitudinem insanabilia sunt: quod ipsum fortasse tu ne cogitasti quidem vnquam ante hac. Multo autem satius fuerit te nunc saltem id cogitare, atque inspicere, vtrum ego veridicus sim, cum dico vim animæ illam, cuius est munus temere concupiscere, si quid placeat, plerunque in amorem euadere insanabilem, non corporum modo, quę formosa sint, siue rerum, quæ ad venerem pertineant, sed etiam edacitatis, explendi q; ventris, ac vinolentię, item q; obscœnitatũ, quę pręter naturam patrantur: an & hęc & alia multa ex iis, quę hactenus à me dicta sunt, mẽtiar: etenim, quę adhuc de ira atq; excandescentia dixi, eadem puta & de aliis affectibus me dixisse. Primum quidem alij cuipiam permittendũ esse, vt de iis cognoscat & iudicet, non aũt nobis ipsis: deinde non quoslibet eidem rei esse pręficiendos, sed seniores quospiã, quos vniuersi planè egregios ac frugi esse fateantur: qui etiam propterea, quòd ab affectibus liberi sint, & interpretãdi iuris & iudicandi munus ante nos ipsos diutius, illis videlicet temporibus, quibus ipsi non dũ eramus, obtinuerint: deinde non oportere nos aduersus eiusmodi homines, quoties aliquod nostrũ peccatũ protulerint, ĩdignationis quidq̃ prę nobis ferre, sed contra, agere potius gratias: postremo singulis diebus ea, quæ superius dicta sunt, tibi ipsi reuocare in memoriam: atq; hoc quidem pręstabit te sępius facere: quod si nõ possis C tam sępe, at saltem matutinis horis semper ante, q̃ quidq̃ eorum, quę acturus sis, aggrediaris, & vespertinis ante, quàm cubitũ eas. Ego sanè olim monita hęc, quę quasi Pythagora authore circũ ferebantur, consueui primum quidem legere bis singulis diebus, post vero etiam ore enunciare. neq; enim satis est ab vna ira dũtaxat liberum se præstare, nisi etiam sine omni edacitate, & nequitia, & vinolentia, & curiositate, & inuidia purũ te conseruaueris. Alius igitur erat, qui nostri periculum faceret ac percontaretur, nuncubi, vt canes solent, visi essemus immoderatissime impleri cibis, vel more eorũ, qui perpetuũ febris ardorem patiuntur, frigidam potionem insatiabili auiditate exhaurire: an vero quemadmodum viros & graues & cultu ac reuerentia dignos deceat. Nam neq; propter famem decet vehemẽter insatiabiliter q; impleri, neq; propter sitim instar sorbentium exhaurire totum calicem, multo q; minus ob edacitatem in conspectu omnium auidius vel placentam, vel aliud quidpiam ex delicatioribus obsoniis deuorare. Sed in omnibus iis item alij sunt aduocandi, qui opẽ ferant, &, quidquid peccamus, obseruent atq; indicent: deinde vero etiam sine pædagogis ipsi nos seruemus, demus q; operam, vt omnibus vnà cœnantibus obsonij minus adsumamus, & à cibis gulam nimiũ irritantibus abstineamus, moderate interim vescẽtes iis, quæ salubria sunt. Progressu vero temporis ne respicere quidem te ad conuiuantes velim, D quippe magnum non fuerit temperantius, quàm illos, comedere ac bibere: sed, si te ipsum hoc honore afficere decreuisti, prospice & cura, vt aliquando continentius hodie viuas, quàm heri. Hoc enim si feceris, senties te in dies ab iis, quæ dixi, facilius abstinere, senties etiã magnas animi tui lætitias, si quando re vera amator modestiæ temperantiæ'que extiteris: sic enim gaudet, quicunq; in ea re proficit, cuius est amator. Ex quo fit, vt eos, qui compotationibus delectãtur, tum ingenti voluptate affici videamus, cum suos bibendo superant compotores, & eos, qui ventri student, multitudine ferculorum gaudere, quicunq; autem edaces sunt ac palatum explere cupiunt, hos placentis, & eduliis, tum quæ ad sartaginem, tum quæ ad ollas pertinent, aliis'que item condimentis suauioribus lętari. Noui etiam quosdam, qui rei venereæ copia exultarent, superbius'que se extollerent. Vt ergo illi & exercent & sectantur id, quod in iis rebus summum est, quibus student, sic nos item id studere oportet, quod in modestia sit summũ. Porrò autem, si hoc faciemus, non incastigatos quospiam ac dissolutos nobis conferemus: nec satis esse putabimus, si plus, quã illi, & continentiæ & modestiæ adepti simus: sed primum quidem eos, qui iisdem rebus studeant superare conabimur, (pulcherrima enim hæc est concertatio atque æmulatio) post vero etiam nos ipsos: vt videlicet ex diuturna consuetudine ad hæc ipsa, quæ & saluberrima sunt, & adiectu facillima, cum voluptate feramur, memores semper pulcherrimorum dictorum, quorum

vel

vel hoc eſt in primis vnum: delige optimum vitæ genus: id iucundum efficiet conſuetudo: quē E
admodum ergo, cum te aduerſus iracundiã exerceri iubebam, tum argumento vti poteras te pro-
feciſſe, quòd non amplius te excandeſcentem cerneres, ita in iis, quæ ad modeſtiam pertinẽt, hoc
indicio intellige, quãtum profeceris, quòd ne cupiditate quidem amplius rerum ſuauiſſimarum
tangaris: ad modeſtiam autem vna eſt via per continentiam: hoc enim modeſtus ſuperat conti-
nentem, quòd ille ne cupit quidem amplius titillantes palatum cibos ſiue ob longam conſuetu-
dinem, ſiue ob continentiam: veluti ipſum quoque rei nomen indicat: quod deductum eſſe vi-
detur à continendis in ſeipſo, nec permittendis longius abire cupiditatibus. Laborioſa autem ab
initio via hęc eſt atque aſpera, quemadmodum cęteræ item omnes honeſtorum ſtudiorum exer-
citationes. Itaque, ſiue pro vitio virtutem vis habere, ſiue pro titillationibus corporis, animi tran-
quillitatem, hac ratione teipſum exercere oportebit, vt per continentiam ad modeſtiam conten-
das: ſin autem vel virtutem deſpicere, vel titillari uis toto corpore, ratio tibi erit deſerenda: quæ,
quamuis ad uirtutem non hortetur, eſt tamen dux itineris iis, qui aliqua exhortatione commoti
ire ad illam cœperint, quo uidelicet itinere quis conſequi illam poſſit. Cum autẽ ratio hæc noſtra
ſit duplex, una, qua ſe ipſum quiſque poſſit cognoſcere, altera, qua peccata, quæ cognouerimus,
corrigamus, nobis, ut de hac poſteriore diceremus, minime ab initio propoſitum eſt, ſed de prio- F
re, qua poſſimus noſtra peccata cognoſcere. Quoniam uero, qui illam ingrediuntur, ipſi digno-
ſcere non poſſunt, incipientibus quidẽ alios adhibemus inſpectores: eos uero ipſos, qui hanc ra-
tionem exerceant, quamuis iam poſſint cognoſcere, à quibus & uitiis & affectibus liberati ſint,
ignorare temen non oportet procul adhuc ab extremo illo ac fine, quem petunt, abeſſe. Siquidẽ,
quod in uniuerſo dicere conſueui, etiam hic dicam, cognitionem uidelicet ſui ipſius uno quidem
modo eſſe omnium rerum difficillimam, altero autem facillimam: nam, ſi quis intus uelit cogno
ſcere, difficillimum id ſanè eſt, at ſi foris, non item.

De morum in pueris differentia, ac de bona ipſorum educatione. CAP. 7.

CÆterum ego omnia hæc, & quæcunque hactenus dicta ſunt, & quæcunque poſthac dicẽda,
uolentibus non grauatim impertio: &, cum alia quædam fortaſſe ſit uia, qua quis inſiſtens
& honeſtus & probus euadere queat, ego tamen, ubi nam illa ſit, ignorans, hac ipſa, ex quo & ui-
uo & ſapio, ſum uſus, eandem'que aliis abunde indicare non deſtiti, hortari q3 ut cõtra ipſi quoq3
aliquid afferrent ac reponerẽt, uiciſſim'que ſi quam aliã honeſtatis probitatis'que uiã noſſent, do
cerent: nos autẽ, dum aliam illam deſideramus, per hanc ipſam incedimus, 'quę cõmunis cunctis
affectibus eſt, & ad cognoſcendum & ad medendum: etenim & contentionis, & glorię, & prin- G
cipatus appetitio, animi planè eſt affectus illis quidẽ minor, attamen ipſe quoq3 affectus. De in-
uidia autem quid attinet dicere, cum omnium vitiorum ſit fœdiſſimum? dico autẽ inuidiã, cum
quis ex alienis bonis triſtitia afficitur: et eſt omnis quidẽ triſtitia affectus, peſſima aũt omnium in
uidia, ſiue ea ſit inter affectus numeranda, ſiue triſtitię ſpecies ſuo generi proxima: cõmune autẽ
omnium remedium fuerit id, quod dictum eſt. Quod enim & mala ſint, & fugienda, perſpicere
operęprecium eſt in iis hominibus, qui vehementer ab illis detinentur. In talibus enim turpitu-
do ipſa admodum perſpicua eſt: cur aũt ipſi in nobis ipſis nihil tale prorſus cernamus, cauſam pu
tare oportet eam cęcitatem, qua afficimur vel ad id, quod nos amat, vel ad id, quod ipſi amamus:
non nulla ẽt eſſe, quę nos fugiant propterea, ꝙ exigua ſint, & à nobis negligantur, quę tñ propter
magnitudinem in aliis negligi non poſſint. Inuenire ergo oportebit ſenem quempiam, qui illa
poſſit inſpicere, rogare q3 hunc, vt omnia nobis ſumma cum libertate indicet: deinde, vbi ille no-
bis aliquid dixerit, tum continuo illi magnas agere gratias: vbi vero ab illo abierimus, tum diſpi
cere & conſiderare diligenter, quid ſit, nos q3 ipſos tum, cũ ſoli ſumus, increpare, conari q3 affectũ
euellere, non vſq3 adeo ſolum, vt ab aliis duntaxat videamur, ſed vt ne radicem quidẽ illius vllam
in noſtro animo prorſus relinquamus: nam ex iis, quæ ſic relinquuntur, ſolet aliquid rurſus pul- H
lulare, dum id ipſum ab ipſa nequitia & prauitate irrigatur. Idcirco in nobis ipſis omnes ſingilla-
tim affectus diligenter attendere ſcrutari q3 oportet, quoſcũq3 in amicis neceſſariis q3 noſtris cer-
nimus, num aliquid tale in noſtro item animo deprehẽdi queat: excidendũ quippe eſt, dũ adhuc
pullulat, nec expectãdum, dum creſcat, & fiat inſanabile: nam cęteros quidem oẽs animi affectus
pleriq3 deſpiciunt, tametſi, cum alios vident ab iiſdem teneri, contẽnunt: triſtitia vero ac mœror
omnibus planè eſſe malum videtur, veluti labor in corpore. Cęterũ olim quidã ex iis adoleſcen-
tibus, qui mihi familiariſſimi erant, cum ſe in paruis cõmoueri negaſſet, poſt q3 tñ id ſibi accidere
animaduertiſſet, ſummo mane ad me venit, dicens ſe ſuper ea re totam illam noctem inſomnem
duxiſſe, interim q3 ſibi veniſſe in mentem ſe ne in maximis quidem rebus vnquam æque turba-
tum fuiſſe, ac in paruis eſſet. Itaq3 voluiſſe diſcere, quo id ſibi pacto eueniſſet, vtrum ne ab aliqua-
rum diſciplinarum vſu, an vero ab ipſa natura talis extitiſſet: cui ego id reſpõdi, quod verum eſt,
ſcilicet naturam quidem ipſam in puerili ętate ad vitam perficiendam in cunctis plurimũ poſſe,
ſecũdo autem loco ſtudia exercitationes q3 diſciplinarum: nam quòd naturę noſtrę, ſiue ingenia
plurimum inter ſe differant, ex paſſim luſitãntibus pueris facile intueri licet. Nam eorũ alios ſem
per hilares, alios ſemper triſtes inſpicimus: & alios quidem omnibus de rebus ad ridendũ prom-
ptiſſimos,

* παραφερομένων, i. in mediũ adductis, aut comparatis inuicem.

A ptissimos, alios vero ex qualibet vel leuissima occasione plorantes: sunt item, quibus æqua omnia & cōmunia placeant: sunt, quos contra, rapere ac prædari delectet: alij etiam minimis quibus q; de causis vehementissime excandescunt, vt & mordeant, & calcibus feriant tum lapides, tum ligna, sic q; proximos se vlcisci putent, si q̄n ab illis iniuriam accepisse arbitrētur: alij † ad ignoscendum faciles ac mites, neq; irascentes, neq; plorantes nisi post magnam aliquā acceptam iniuriam. Hac de causa Eupolis Aristidem illum, qui dictus est iustus, Niciæ interroganti, quo'nā modo iustus euasisset, probe grauiter q; respondentē inducit, naturæ quidem primum maximum q; munus fuisse, deinde vero se quoq; prompto animo naturam suam adiuuisse. Nō solū igit̄ ad mœrorē atq; tristitiā qualibet de causa propēsę sunt adolescentiū naturæ, sed ēt ad excandescentiam atq; ad suauissimorū ciborum appetentiā: de quo quidē vitij genere, quod ad illos pertineat, ad hunc vsq; locū, maxime sum locutus. Cęterū, præter illa, quę iā dicta sunt, licet aliquos puerorū impudentes intueri, aliquos aūt verecundos: itē alios memori natura præditos, alios immemores, alios pręterea obliuiosos: nec nō alij sunt, qui prōpte ac libenter discēdi causa laborem ferant: alij negligentes atq; ignaui: porrò ex illis ipsis, qui labores facile tolerant, alij sunt, qui cito efferant̄ lętitia, si q̄n laudent̄: alij qui afficiātur pudore, simul atq; à pręceptore contēni se videāt: alij vero qui ter

B reant̄ verberibus: idē aūt, sed contraria rōne, de ignauis intellige. Itaq; ex illis, quæ pueris vidēt accidere hoīes vniuersi, alios solent appellare pudentes, alios impudentes: & eadē rōne alios ambitiosos & ꝓbos, alios improbos & honoris negligētes, alios timidos, & alios verberū contēptores: alias q; itē illis appellationes, quę naturis ipsorū conueniant, imponunt: sic etiā ex iisdem pueris alios intuemur natura mēdaces, alios veritatis amatores: multis q; pręterea morū differētiis inter se distinctos: de quibus nunc dicendi locus non est, quod huic duntaxat instituto nostro conueniat: nam eorum alij quidem bonā facillime disciplinam recipiunt, in aliis ea nullius momēti esse solet: neq; t̄n ob hanc causam negligendi sunt pueri, sed in optimis moribus nutriendi: nam, si natura illorum curationis ac diligentiæ bonitatem recipiet, in viros bonos opera nostra euaserint: sin aūt contra, nostrę sedulitatis vtilitatē nullam perceperint, quod t̄n ad nos attinet, culpa in hoc nostra nulla fuerit. Nā puerorū educatio similis quodā modo est curę ac sedulitati, qua in plantis arboribus'que alendis vtimur: siquidē quāuis bonus arborum ac plantarū sator & cultor, nunq̄ t̄n efficiet, vt rubus vuā ferat: neque enim natura illius talē à principio suo perfectionē capere potest: rursus vites, quæ, quod ad ipsas attinet, fructum ferre paratæ sunt, si neglexeris, soli'que naturæ curandas reliqueris, aut multo deteriorē, aut plane nullum edere fructū animaduertes: idem in

C animalibus vsu solet venire: equum quippe si erudieris, ad multas res vtilem habebis: vrsum vero quāuis olim mansuefeceris, non t̄n perpetuo habitu talem possidebis: vipera autē & scorpius ne eò quidem vsq; progredientur, vt mansuescere videantur. Ego igitur, cuiusmodi sim natura, non facile dixerim, nam se ipsum cognoscere vel ętatis maturæ viris difficile est, nedum pueris.

De Galeni educatione ac documentis, quæ illi à patre tradita sunt. CAP. 8.

Mihi vero quadam ingenti fœlicitate contigit, vt patrem ab omni iracundia alienum, iustissimum, frugalissimum, humanissimum haberem: at matrem vsq; adeo iracundam, vt etiam morderet interdum ancillas, semper autem & vociferaretur & contenderet cum patre, & longe quidem odiosius, quàm Xanthippe illa cum Socrate. Mihi itaque intuenti bonitatem honestatem'que paternorū officiorum, quę vitiositatem maternorum affectuum in proximo collocatam quasi è regione respiceret, venit in mentem cum illam amplecti & amare, tum vero hanc alteram fugere odio'que prosequi. Vt autē in his ipsis maximam cernebam parentum meorum dissimilitudinem, sic item in hoc agnoscebam patrem meum quidem ex nullo damno dolorem concipere, matrem vero etiam ob res minimas oppido q̄ mœstam euadere: porrò nosti tu quoq; pueros, quæ vehementer attenderint, ea imitari solitos: quæ aūt iniucundę & cum molestia inspexerint,

D ab his longe fugere consueuisse. Disciplina igitur, quæ mihi sub patre contigit, huiusmodi fuit se rè: ubi uero ętatis meę annum quartum decimum compleui, tum philosophos audire cœpi ciues nostros: è quibus Philopatoris Stoici discipulū quendam satis diu, Caium autem, qui disciplinā Platonicam complexus fuerat, cum is ocio à suis ciuibus priuaretur, à quibus ad negocia ciuitatis trahebatur, per exiguum quoddā tempus: unus enim is putabatur in ciuitate & iustus, & qui nullis pecuniis uinceretur, præterea oibus & aditu facilis & mansuetus: eodem uero tempore alius quidā è ciuibus nostris post longam peregrinationē domum rediit, Aspasij peripatetici discipulus: & post hunc alius ab Athenis Epicureus: quorum omnium mea causa & uitā & disciplinas explorabat pater, unà mecum ad illos assidue uentitās. Porrò autem, quod is plurimum se ipsum exercuerat in Geometria, & Arithmetica, & Architectura, & Astronomia, uolebat'que doctorē similiter linearibus illis uti demonstrationibus, & per eas, quidquid doceret, ostēdere, idcirco inquit, oportet in tuis istis honestatis sapientię'que præceptis ne minimā quidem discrepantiam inueniri, qua ipsa à se ipsis discordent: quēadmodum ueteres quoq; omnes in hisce artibus seruauere, quarum Geometria Arithmetica'que principē obtinēt locum. Vt igitur non procacē aut pręcipitem esse oportet, ut te ipsum ab aliqua secta denomines, sed longissimi temporis spatio & discere illas & de illis ferre iudicium, sic oēs homines comprobant, confitentur'que etiā philosophi magno

† ἀνεξίκακα, id est patientes aut tolerantes malorum, vel æquo animo ferentes mala.

magno ſtudio quærenda eſſe hæc. Quare nunc iam tibi ea ſunt petenda æmulatione quadam,& E
diſcēda,& digna,quę à te augeantur,exiſtimanda,vt & iuſtitiam,& modeſtiam,& animi magni-
tudinem,& prudentiā ex illis conſequare: laudant enim has virtutes cuncti, tametſi ſibi ipſis con
ſcij ſunt nullam ſe earū habere: dant etiā operā pro viribus,vt aliis videantur & fortes,& modeſti,
& iuſti,& prudentes: vnū illud eſt,quod,& ſi aliis nō videantur,tñ re vera eſſe ipſi magno ſtudio
cōtendunt,vt mœroris videlicet oīs ac triſtitiæ expertes ſint: quare huic à te rei in primis ſtuden-
dum eſt,cui oēs vtiq; homines ſtudēt,pręq; omnibus aliis virtutibus vnū hoc quærendum. Hęc
igitur ego,quæ à patre documenta accepi,in hunc vſq; diem ſeruaui, neq; meipſum ab vlla ſecta
denominare adhuc volui: quæ ſanè cum omni ſtudio omniq; diligentia explorata habeā,imper-
territus atq; immotus ad ea omnia,quę quotidie in vita accidūt,maneo,quēadmodū patrē quoq;
manere tum intuebar: ita neq; iactura neq; interitus rei cuiuſpiā , perturbatione me vlla afficiet.
niſi forte id eueniat,vt oīa,quæcūq; poſſideo,amittā: hoc enim nondū expertus ſum. Aſſueſecit
porrò me pater ēt gloriam atq; honorem contēnere,vt vnā nudamq; veritatē haberem in precio
maximiq; facerē: video aūt quoſdā,cū ſe ab aliquo ſperni arbitrātur,aut cū pecunias aliquas ami-
ſerunt,magno ſolere confici dolore: qua ſanè de cauſa,inquibat ille,nullo tu me vnq̄ mœrore affe
ctum vidiſti: porrò non dū mihi talis pecuniarū amiſſio euenit,vt ex eo,quod relictum foret,cor F
poris bonā valetudinē curare non poſſem: neq; ignominia aut contēptio, vt quiſpiā viderit me
de loco,qui mihi in meo ſenatu attributus eſt,deturbatū: ſin vero alios, qui vituperent, alios rur-
ſus,qui laudent,mihi contingit,vt audiam,his obiicere ſoleo,me putare eos,qui cupiunt oēs ho-
mines habere,qui laudent,illis eſſe ſimiles,qui volunt oīa, quęcunq; ſunt,poſſidere.Itaq; videor,
inquibat,mihi ipſi,forteq; tibi itē videbor nihil ad hunc vſq; diē eſſe perpeſſus,quod magni ęſti-
mandū ſit,atq; ad hoc extremū ſine omni mœrore ac triſtitia perueniſſe: nam nec oībus vnq̄ ſpo
liatus ſum fortunis,nec vlla ignominia ſum notatus: ꝙ ſi aut bos, aut equus, aut mācipiū interiit,
nō tanti ſunt hæc,vt ad me perturbandū idonea ſint,vtpote cū egregie ſim memor eorū, quæ me
pater monere ſolitus erat: qui videlicet ſuadebat,ne ob vllā pecunię amiſſionē mœrore afficerer,
q̄diu,quę reliqua eſſent,ad corpus curandum ſuppeterēt: hunc enim primū finē illis,quę poſſide
rent,ſtatuebat,non eſurire,nō algere,non ſitim pati: ꝙ ſi cui plura, ꝙ̄ horū vſus poſtulat, fuerint,
iis ſanè vtatur ad eas res agendas,quæ honeſtæ ſint: mihi igitur adhuc tantus pecuniarū ſupereſt
vſus,vt eę ēt ad eiuſmodi actiones ſuppetāt. Porrò haud me latet, inquibat ille, te fortunarū plus
duplo,ꝙ̄ me,poſſidere,& ī noſtra ciuitate nō mediocri honore prędetū,vſq; adeo,vt, quę nā mœ
roris tibi cauſa futura ſit,nullam videam pręter cupiditatem inexplebilem. Ad hoc igitur vnum G
exercitationis genus ſpectabā,id ipſum in memoria habens,ſemperq; meditans, & conſiderans,
donec ita mihi perſuaſum eſt,quemadmodum ex duplicato binario confici quaternarium.

De vitanda inſatiabilitate,quæ omnis mœſtitiæ,& mœroris eſt cauſa. CAP. 9.

ET enim conſideremus,inquit,per ociū,cuiuſmodi vitiū ſit inſatiabilitas: huiuſce aūt conſide
rationis initiū prębeat ea,quæ in cibis ſumēdis verſat. Ipſum ergo hoc, quod eſt vltra, ꝙ̄ ſatis
ſit,progredi veſcendo,inſatiabilitatē appellari aiunt: Id aūt,quod ſit ſatis, ipſa cibi indigentia me
tiunt: cibo aūt nulla alia de cauſa indigemus,niſi vt alamus corpus: nutriet vero corpus,ſi bene cō
coctus fuerit: bene aūt concoquetur ſi modicus: nā eū,qui nimius ſit, crudum manere haud igno
ramus: quod ipſum ſi vel ſemel eueniat,vſum eius corrūpi neceſſe eſt: nā, ſi ciborū crudorū mor-
* διάῤῥοια dacitate aluus cita vniuerſum excreuerit,prōfuſio vocari id genus vitij ſolet: ex quo ſanè ipſius ci
bi vſus corrūpitur: nō enim ita illū ſumimus,vt per inteſtina deferatur,ſed vt ad oēs corporis par-
tes applicet: ſin aūt eius diſtributio fiat,nec tñ ſit bene concoctus, malū intra venas humorē crea-
re ſolet. Qñ igitur in corpore noſtro didiciſti,cuiuſmodi res ſit inſatiabilitas, iā hoc relicto, ad ani
mum ipſum te cōfer,ibiq; illius naturā inſpice diligenter,atq; in vnoquoq; rerum genere cōtem
plare,ſumpto ab iis,quæ poſſidentur,initio.In his igitur multa ſunt, quæ non recte tanto cū ſtu- H
dio appetūtur,cuiuſmodi ſunt Vniones,& Sardonyches, itemq; lapides alij omnes: cuiuſmodi
item eſt ornatus,quem fœminæ,vt magnum quiddam,geſtāt, iis ancillis quæ ab ipſis dum ince-
dunt,pendent: huius generis ſunt veſtimenta aut ex auro contexta,aut ſuperuacuū aliquod opus
habentia,aut quæ,vt confici poſſint,materia indigent ex longinquis regionibus importata,qua-
lia ſunt,quæ Serica vocātur.Porrò alia ſunt ex iis,quæ poſſidentur,quæ ad ſeruandā bonam cor-
poris valetudinem maxime conducunt: & hæc quidem ſatis decenter appetere parareque poſſu
mus: horū prima ſunt ea,quibus & alimur, & veſtimur, & calceamur: quibus adde illud , in quo
habitamus: in eodē genere habent,quę ęgrotantibus vtilia ſunt: verum non nulla ēt vtriſq; con-
ducunt,& bene videlicet valentibus,& ęgrotātibus,cuiuſmodi eſt oleū: horumque alia ſunt eiuſ
modi,vt maiorē,alia,vt minorem corporibus hominū afferant vtilitatem: itaq; iam nunc & mul-
titudinis & poſſeſſionis eorū finem ſeu modum te planiſſime inſpexiſſe arbitror: nā,quemadmo
dum vnius cubiti calceamentū, quatenus ad ipſum finem ſpectat , inutile eſt, ita & plura duobus
habere calceamēta,vt quinq; aut decem alienum ab vſu: alia enim illa omnino ſuperſunt: vſu au-
tem duorum cōtenti eſſe debemus: ſic duplicem quoq; veſtem habere ſit ſatis, & mancipia,& ſu-
pellectilem. Apud nos autem,inquibat ille,nō ſolum veſtis eſt amplior, ꝙ̄ duplex, ſed & famuli,
& vaſa:

A & vasa: & omnia omnino, quæ possidemus, ampliora duplicibus. Prouentum enim ex rebus nostris multo maiorem capimus, q̃ vt vni corporis valetudini inseruiatur. At enim ex istis, qui voluptarium vitæ genus, quod sequerentur, elegerunt, non nullos video non duplo modo, aut triplo, q̃ nos, amplius impendentes, sed & quinque, & decem, & triginta partibus ampliorem sumptum facientes. Est porro alius quidam, quem tali victu vtentem intueor, quali ego vtor, rursus q; mœrentem ac dolentẽ, vt ego: cui tñ non singulis annis similiter res familiaris augetur. Nam, quod ad nos attinet, decima fortasse prouentuum nostrorum pars impenditur, reliquæ vero partes nouem substantiæ ipsi adijciũtur: attamen video te ne in res quidem egregias insumere, quidq̃ audere, nõ in coemptionem, comparationem q; librorum, non in eos, qui scribant, exercendos, siue notis, & signis id faciant, vt citius, siue exquisitis figuris, vt pulchrius: sicut ne in eos quidem, qui emendate, recte q; legant. Ac ne impertientem quidem alijs quidquam te video, vti tu me videre potes, nunc seruis in vestimenta, nũc alijs quibuspiam ad alimoniam, aut ad valetudinis curationem: sunt etiã, qui me viderint quorundam æs alienum dissoluere. Ego igitur, quencunq; mihi pater prouẽtum reliquit, eum omnem relinquo: qui ex eo neq; quidq̃, quod superuacuum visum sit, reposui, neq; thesaurũ vllum congessi, neq; multis partibus amplius, q̃ impenderim, quidq̃ recondidi: tamen re B mittentem me, ac relaxantem curas sæpius haud negaueris, sicut ipse fateris nunq̃ me tibi visum mœrore vllo affectũ. Nunquid igitur potes tristitiæ, tuæ causam inspicere, an & illius nomẽ audire à me cupis? iam'ne istud quoq; tibi fieri vis? Scito igitur omnis tristitiæ, ac mœroris vnam esse causam eam, quam modo insatiabilitatem nostri, modo auiditatem inexplebilem vocant ex eo, q̃ cupiditates habeãt homines, quę neq; satiari, neq; expleri possint. Semper enim cõcupiscunt ij, qui rerum præsentium inexplebiles sunt. Proinde, si duplum quidpiam habent, triplum ilico student acquirere: sin triplum habeant, quadruplum appetere incipiunt. Atque hoc pacto nunq̃ ad eos spectant, qui pauciora possident, semper autem ad eos, qui plura, & hos ipsos superare conantur, his q; ipsis plura habere cupiunt. Tu igitur, inquibat ille, si hoc modo ciues omnes nostros consideraueris, nõ multos te ipso ditiores inuenies: quare facile cæteris, qui supersunt, omnibus eris opulentior, enim vero, q̃ seruis ipsis, haud dubiũ est: porro his adde tam multas mulieres. Si igitur hi ciues nobis sint numero quadraginta millia, atq; ita tu additis illorum mulieribus, & seruis, summam feceris, inuenies te ipsum haud inficiãtem, centum & viginti millibus hominum ditiorem, attamen hos quoq; omnino oẽs volentem superare, studentem q; in ipsis diuitijs fieri omni ratione ditissimũ. Atqui multo satius est ciues in eo cæteris antecellere, q̃ ijs, quę nunc habeat, sit con C tentus: quæ quidem res in te est. Diuitijs vero præstare non virtutis, sed fortunæ est munus, quæ & seruos, & libertos facit plerunque nobis, qui generosi, & nobiles appellamur, ditiores. At vero tu etiã, si, quantum optas, assequare, hoc est, vt plus vniuersis ciuibus possideas, nõ tñ satis sis habiturus: sed ilico circunspicies, num quis in alia ciuitate sit ditior. Quòd si etiam in hoc fortunam tibi propitiam, obsequentem q; habueris, tum tu ad alias progredieris nationes, & ijs, quos apud illas opulentos offenderis, fieri studebis opulentior. Quare nunq̃ tu sane omnibus ditior, sed propter immensas cupiditates semper futurus es pauper. Quòd si ipso vsu rerum metieris id, quod mensuræ, modulo'q; tuo respondeat, iam te ipsum vnum ex diuitibus numeraueris, aut saltem ex ijs, qui eo, quod opus est, abundẽt. Ego igitur in numero horum meipsum colloco, licet, q̃ tu, pauciora possideã. Quocirca, si tibi ipsi ad hunc modum persuaseris, nulla te vnq̃ tristitia afficiet, siqd ex tuis rebus perierit: eris q;, quatenus ad rationẽ pecuniariam spectat, beatus, vtpote cum ob pecunias tristior futurus non sis. Quòd si etiam illam, quæ ad honores appetendos pertinet, insatiabilitatem eieceris, hac quoq; in parte iucunde, ac sine molestia vitam deges: sin autem tibi non satis fuerit honorari ab ijs, qui tua consuetudine vtantur, sed velis ab omnibus omnino, q̃ sunt in ciuitate, laudari, etiã ab ijs scilicet, à quibus ignoraris prorsus, fortasse primum quidẽ ab ijs ipsis cogno D sci voles, tum aũt, vbi cognitus fueris, honorari: at hoc quidem velle cognosci ab oĩbus, ab immẽsa quadã gloriæ cupiditate proficiscitur: illud autẽ, quod est velle honorari, ab inani plane, stulta'q; ambitione. Quocirca tibi necesse erit, vt nunc pecunijs quærendis inuigilanti, ita tunc ad gloriæ, honoris'q; studium cupidinem intendẽti, ob illos, qui, cum plures sint, te neq; cognoscẽt, neque honorabunt, maiore, q̃ nunc, affici tristitia. Si igitur hæc comperta habebimus, & in his nos ipsos assidue exercebimus, sine omni molestia viuemus. At quo pacto exercebimus? nempe si cognitum habuerimus, vtrum recte sit dictum insatiabilitatem vitium esse animi pessimum. Fundamentum enim quoddam hoc est omnium cupiditatum, pecuniæ, gloriæ, honorum, principatus, contentionis. Primum igitur semper in promptu habere oportet præceptum illud, atque institutum, quo iubemur eo, quod adest, contenti esse, annexum ei videlicet, atque adhærens, quod de insatiabilitate dictum est. Quicunq; enim odio prosequetur animum insatiabilem, is eum protinus diliget, atque amplexabitur, qui sit paruo contentus. Si igitur hoc solo constat ipsum omni mœrore, ac tristitia carere, iam'q; hoc ipsum vniuersum penes nos ipsos habetur, illud consequens fuerit, vt penes nos sit viuere sine mœrore, si modo in promptu habeamus, quod de animo tum insatiabili, tum frugi præceptum est, ac per hoc ipsum præceptum singulis diebus in singulis huiusce operis partibus nos ipsos exerceamus: quod quidem cum cæteris ex puerili disciplina con-

tingat alijs,illis,quibus in hoc fortuna non fauerit,serò tandem ea ratione,quam exposui, contin- E
get.Quis enim est,qui nolit omnem ætatem ducere sine tristitia? aut quis non hoc omnibus diui-
tijs præposuerit,quæ & facile auferri possunt,& sceleribus non nunquam redundant?

De comparanda animi libertate, ac de gratia obiurgatoribus habenda. CAP. 10.

EGo igitur & hæc,& alia multa tum illi,tū alijs deinceps multis recensebam: quibus omnibus ilico etiam persuadebam. Vtilitatem tñ eã,quæ ex posterioribus capitur,serò capiẽtes paucissimos quosdam vidi. Pleriq; enim vsq; adeo animi sui affectus auxerunt, vt iam inde insanabiles existant. At siquis modicis adhuc perturbationibus inseruit,potest q; aliquid eorum,quæ prius dicta sunt,intelligere,vbi sibi inspectorem quendam ac pædagogum apposuerit,qui se, vt antea dixi,in singulis rebus aliàs moneat,aliàs obiurget,aliàs etiam adhortetur & compellat ad ea, quæ præclariora sunt,capessẽda,ac seipsum eorum,quæ & dicit & monet,præbeat exemplum,is sanè poterit & liberum & egregium sibi animum ratione comparare. Etenim turpe est libertatem eam,quæ humanis legibus accepta refertur, maximi facere,eam autem,quę & vere,& natura ipsa est libertas, non omni studio petere,sed inhonestis atq; impuris ac tyrannicis dominis seruire,lucris videlicet, ac minutissimis quibusq; pecuniarijs rationibus, & cupiditatibus tum principatus, tum gloriæ, tum honoris. Quorum sanè omnium matrem ego haud dubitauerim dicere insatiabilitatem ha- F
bendi.Quis igitur talem in animo pestem habẽs possit vnquam aut honestus aut probus euadere? Aut cur non mille mortibus sit dignus,qui non toto animo oderit talem turpitudinem? Porrò autem hanc ipsam multo magis & odisse & fugere debent adolescentes, qui se saluos esse velint: qui si forte initio assueuerint pecuniam insatiabiliter cupere, fieri iam vltra non poterit,vt,cum ad annum quadragesimum peruenerint,seipsos recuperent: sed pone,si magis placet, quinquagesimū, nequis nos, vt inhumanos,redarguat,sicuti quendam audiui dicere,qui aiebat hoĩes quidem non paucos vinci solere gula,venere,gloria,honore,se vero,qui diues esset,vna re tantum,q nullius sui voti compos fieret.Nam is,cum satis diu me singulis diebus lætum hilaremq; vidisset,ipse interim male animo affectus,rogauit,vt docerem,quid sibi esset faciendum, ne tangeretur tristitia. Cui cū ego respondissem longiore annorum spatio esse opus ad eorum vitiorum correctionem,quæ ipse in animo suo adhunc vsq; diem aluisset,vociferãs,nihil te,inquit, vnq vidi inhumanius: quasi ego videlicet,qui possem,si modo eniti vellem,ipsum q citissime ab omni tristitia liberare,hoc sic illi beneficium inuiderem.Cum tñ huic vni ex oĩbus disciplinis nemo ex ijs, ad quos ipsa pertineat, inuidere possit.Nobis quippe expedit omnes hoĩes,quibus cū consuescimus,omni animi perturbatione vacare: neq; aut gloriæ,aut,siqua alia res est glorię similis,eius cupiditate animum gerere de- G
formatum.Quanto.n.hi meliores fuerint, tanto nobis amici vtiliores existent. Rursus igitur ad eum reuersus,qui se in verum studeat virum euadere,viam quãdam communem ad omnia animi nostri bona monstrabo. Oportet.n.eum,qui alteri præsit ad corrigendum,initio quidem intento esse animo ad singula,quæ ab illo gerentur,cui sit indicaturus,quid ab ipso negligatur.Est enim interdum definitu difficile in ipsis actionibus id,quod in re familiari ex minutissima quadam ratione geritur. Quare hoc ipsum nullo modo præfiniri potest ei, qui nunc primum incipiat auaritiæ morbum excidere. Porrò,quemadmodum in hoc virtus vitio proxima est,ita, dum ambitionem excidere volumus,virtuti ilico finitimum vitium offendimus. Cæterum, quorum animi suapte natura ad honestatem probitatem q; feruntur,hi neutiquam pudore affici solent, si,cum ipsi iuuenes sint,seruari q; possint,alios habeant,qui sua ipsorum peccata inspiciant,atque obseruent,ætate scilicet prouectos homines, qui in omni vita sua clarissimum liberę mentis specimen dederint: quibus quidem increpãtibus neq; resistere,neq; infensos esse par est,sed habere gratiam: quin etiã eosdem rogare oportet semper,vt vera dicant: & id ipsum vbi cognitum habuerint,tum conari, si non ingentes illas portiones,at saltem minutas atq; exiguas de grandi illa summa affectuum ac vitiorum excidere: tametsi initio per quàm arduum hoc,& cum magno labore magnaq; infœlicita- H
te fieri videbitur. Scire.n.eos oportet progressu temporis non similiter idem habituros difficile. Quo.n.maius rationalis nostri animi pars in huiuscemodi exercitationibus ac studijs incrementū accipiet,(quatenus videlicet superabuntur minuentur q; vitia) eo facilius obsequium ac perfectiorem obedientiam obtinebit.Nam, cum ea, quæ maxima sunt,ratio nondū exercitata superauerit, haud dubium est,quin,vbi duplicem excellentiam spatio temporis adepta sit,facilius sit superatura: etenim ex ijs,in quibus ipsa se exercuerit,multo existet generosior,quàm prius,sic q; etiam illis, quæ minora aliquanto euaserint,abunde sufficiet. Porrò ad futuri temporis spem vel alterum horum duntaxat satis esse poterat. Quocirca ipsius exercitationis initio terreri non oportebat eum, qui in ipsa affectuum curatione parum se proficere sentiret. Progrediente enim tempore magis proficiet,si modo æquo animo pergat audire eum,à quo vere ametur,dicentem sibi,quæ sint ea, in quibus peccet, velit q; non videri tantum,sed etiam re ipsa existere & egregius & frugi. Hactenus igitur de ratione & cognoscendorum & curandorum animi affectuum dictum sit: deinceps autem sequitur,vt de peccatis ipsis dicatur.

Galeni

GALENI DE CVIVSQVE ANIMI PECCATORVM COGNITIONE ATQVE MEDELA LIBELLVS

Quem olim Iunius Paulus Crassus Patauinus interpretatus est,
& nunc denuo accuratissime recognouit.

Quid sit & quotuplex peccatum, & quòd via aliqua, ac ratione corrigi peccata debeant, & emendari. CAP. 1.

CViusq; animi perturbationũ cognitio, ac medicina secundũ traditam su-
periori cõmentario rationẽ comprehensa est: deinceps de peccatis sermo
instituendus est. Igitur optimũ & in præsentia initium sumo, quod oẽs, et
si operibus non confirmant, ore tamen cõfitentur, ac illud, quid'nam sit,
quod peccatũ vocant, vt nobis procedẽti oratione ambiguitas nulla relin
quatur, sermone explanabo, docebo q; vocabulũ hoc ἁμάρτημα, {quod
latinis peccatũ significat,} ab omnibus gręcis ita accipi, vt modo ea, quæ
secundũ iudicium non recte tamen committantur, declaret, atq; ita ad so-
C lam rationabilem animæ partem pertineat: modo cõmunius latius q;, vt
etiam, quæ ad irrationabilem facultatem spectent, complectatur.

Multa desunt in codice græco.

quid'nã sit peccati cõsensus, oĩbus in aperto est: qd imbecillus cõsensus, nõ itẽ: siquidẽ nõ nullis titu
bantẽ hũc assensum inter virtutẽ vitiũ q; mediũ ponere satius esse visum est: titubantẽ vero siue im-
becillũ esse cõsensum prædicant, qñ nobis ipsis nondũ ita verã esse opinionẽ aliquã ꝑsuaserimus, sicu
ti illa est, exẽpli causa, in vtraq; manu, quinos esse digitos, aut bis duo quatuor cõstituere: forsan vtiq;
senẽ quẽpiã offenderis, qui in omni vita veris peccatis operã dederit, alicui scientificã ostensionẽ ha-
benti infirme assentiri: scientia porrò geometræ de his, q̃ per Euclidis elemẽta ostensa sunt, talis est,
qualis partium est, bis duo quatuor esse: eandẽ quoq; scientiã & deinceps traditorum de globis præ-
ceptorum habet, quemadmodum & omniũ secundũ hæc resolutorum de linearum figuris atq; gno
monicis. Quamobrẽ, si vel parum quis ambigat, neq; proprium ipsis consensum præbeat, quem cõ-
prehensionẽ nõ nulli appellant, hoc esse peccatum, vt hominis videlicet geometræ, quispiã iure con
cesserit. At eius, qui in vita peccet, bonis malisq; cognoscẽdis, possidẽdis aut euitandis improbę opi
niones falsæq; cõsistunt: assensus videlicet aut ꝑcliuis, aut titubãs & incertus. Hic iã igitur discrimen
D impẽdet, ne paruũ iuxta & maximũ peccatũ cõmittatur, si falsæ de bonis ac malis opinioni assentia-
mur. Secundũ Academicos planè ac Pyronæos vocatos philosophos, eorũ, q̃ à nobis inquiruntur,
scientificã ostensionem haberi negantes, oẽs, qui nunc habentur de re aliqua consensus, necessario
inconsiderati sunt ac temerarij, quin etiã & falsi esse possunt. Aiunt præterea, philosophorũ de bo-
nis malis q; discordes inter se pugnantes'q; sententiæ, vt veræ omnes sint, neutiquam fieri potest: at
oẽs forsan mendaces esse nihil prohibet, vt neq; voluptas bonum sit, neq; perturbationum vacuitas,
neq; virtus, neq; ab ipsa prodiens actio, neq; aliud oĩno quicquã eorũ, quæ à philosophis enumerata
sunt. In primis itaq; eũ, qui à peccatis mundus esse cupiat, rei illius ignotæ, quã inuenire satagit, de-
mõstratio sit, nec'ne, cõsiderare oportet: id'q; non obiter modo, sed longo etiã tempore inter veracis-
simos hoĩes versantẽ, qui naturali quadã prudentia præditi sint, atq; in rationalibus disciplinis exerci
tati, qualis est demõstratiua methodus, speculari cõueniet. Deinde, cũ quis ipsam se inuenisse sibi per-
suaserit, postea longo tẽporis interuallo iterum se se exercere debet ante, quàm ad maximarum rerũ
inquisitionem accedat: vt, exempli causa, quod'nam sit illud bonum, (id sanè & vitæ finem nuncu-
pant) quod comparatum fœlices nos, aut beatos, aut quod quis aliter nominare velit, efficiat.

In quot absurda incidere illos contingat, qui de vitæ bonis & malis nulla vera methodo ratiocinantur. CAP. 2.

NOn'ne igitur per'deos illi, qui prius, q̃ demonstratiuam methodũ se se inuenisse credant, ad ma
ximarum rerum indagationem transeunt, euidenter temerarij sunt? mihi quidem vel maxime

hmõi esse videntur: perinde.n.isti affecti sunt,atq; illi,qui ante,q̃ satis se in numerorũ sciẽtia exercuis E se sibi psuaserint,aliqd de supputatorijs pceptis,atq; arithmeticis enũciare audẽt.Igit,vt hos plerunq; falli necesse est,ita & quicunq; prius aliqua demõstrare conãtur,q̃ in demonstratoria methodo versa ti sint,quin errores cõmittant,fieri nequit.Porrò,q̃ nõ nulli ex his,qui falsa edocẽt,quibusdã persua- deant,sectarũ multitudo testat: sed neq; illos hæc,nisi aliqua similitudo intercederet, persuadere po- tuisse,cuiq; palàm est: neq; paruã hãc esse similudinẽ ,pfectò existimare cõuenit: nã alioqui facillime deprehẽsa foret,neq; lõgo tẽporis decursu nedũ à clarissimis viris,sed ẽtã vulgaribus eã argui,cõuin ciq; opus fuisset.Illud itaq;,quod in re medicinali Hippocrates vsuuenire aiebat,& in philosophia ac cidere videtur: dicebat aũt Hippocrates ‖ similitudines vel bonos medicos in errores,difficultatesq; conijcere,vtpote nõ vulgaribus dũtaxat medicis,verũ etiã nobilissimis ob similitudines in errorẽ la- bentibus.Quare neq; alienũ est & in philosophia similitudines pclaris philosophis dubitationes,er- rores q; facessere. Gemellorũ similitudines illi,qui cũ ipsis versari cõsueuerũt,facile dignoscũt, nõ as- sueti minime id facere queũt.Eadẽ rõne & illæ,quæ in rationibus sunt,similitudines, eos,qui sese nõ diu,neq; quotidie in struendis rationibus attriuerũt,ptereunt,quẽadmodũ & gemini fratres eos,qui nõ vnà degãt,atq; versentur,delitescere solent.Hoc vtiq; vnũ primũ est eorũ peccatũ maximũ,qui ali quid de humanæ vitæ bonis,malis q; temere pronunciant,id q; aut ex amore sui,aut apparentis sapiẽ F tiæ,aut iactantiẹ,aut ambitionis causa exoritur: siquidẽ nõ nulli rectè sese opinari sibi persuaserũt,nõ nulli honoris,aut simulationis causa ea proximis pbare conantur,de quibus ipsi dubitãt,atq; animi pendẽt: peccãt sane vtriq;,secundi scientes ac volẽtes,quorũ vitiũ ex perturbatione animi proficisci- tur: primi vero nesciẽtes,ipsorũ q; error peccatũ pprie dici merebit. Rectè igit isti fecerint, si Æsopi mãticarũ meminerint,suas q; ipsorũ opiniones alijs examinandas cõcesserint,haud per Iouẽ talibus, quales ipsi sunt,nõ solũ in ostensorijs methodis minime versati,sed etiã aliarũ disciplinarũ, quæ Græ ci mathemata nominant, imperiti,quibus imbutus animus acuitur,ac delimatur,vtpote geometria, arithmetica supputatoria,ædificatoria,& astronomia.Ex his porrò non nulli neq; rhetoris, neq; id, quod maxime prẹstò est,grammatici doctrina eruditi,sed adeo in sermonibus inexercitati,sunt,vt ne que ea,q̃ à me dicantur audientes intelligentia assequi valeant.Quẹ profectò ego animaduertens,cũ aliquem sermonẽ feci,ipsis,vt dicta mea repetant,iubeo: tunc.n.re vera,quẽadmodũ asini lyrã, ita & isti ea,q̃ à me dicta sunt,neutiq̃ percepisse deprehendũtur: nihilominus tñ in tam audaces,vel teme- rarios potius euaserũt,vt ab ijs,qui prima elemẽta didicerint,eò ludibrio habiti,q̃,q̃ audiuerint,recita re nequeant,nihil propterea erubescant,se ipsos tm̃ veritatem agnoscere, alios disciplinis instructos tps frustra perdidisse opinentur: verum non illis quicq̃ me profuturũ sperans in hunc sermonem di- G uerti. Plures.n.ipsorũ,etiã si velint,nihil iuuamenti capere,poterũt,cum neq; ætatẽ ipsam amplius di sciplinis percipiendis idoneam habeãt.Quisquis vero natura prudẽs est,& eatenus primis rudimen tis operam dedit,vt,quæ audiuerit,maxime quidem ore proferre statim, sin id minus, at saltẽ scriptis mandare valeat,sermonẽ hunc nostrum,sibi subsidio futurũ scito,modo sit ex toto veritatis amator. In hoc enim præter illum vis tota consistit,& primum quidẽ aptum ad veritatem natum esse: deinde op tima ac liberali educatione vsum fuisse: at qui in veritatẽ explorandã minime natura feratur, & in flagitiosis,inhonestisq; studijs altus fuerit,nequaq̃ iste aut sponte cõmotus,aut ab alio concitatus veri tatem vnquam appetere valebit.Quocirca neq; ego vnquam id genus homini opẽ ferre pollicitus sum. Sed,vt modo retuli,veritatis amico iter illud ostendere pro viribus conabor,quod in omni vita perquisiui: illudq; solum esse, quod proxime subijciam,mihi persuasi.

De adhibendo experimento in vera methodo dignoscenda quid intersit inter eos,qui ea vtuntur, & inexercitatos,& falsis sectis addictos. CAP. 3.

NAm dignum puto,vt dixi,illa edoctos,quæ de ostensoria methodo à maioribus nostris tradita sunt,in alijs rebus ante periculum facere,nunquid re vera aliquod quæsitorũ inueniant: esse q; huiusmodi rerum naturã idoneam,vt suis inuentoribus testimonium perhibeat: vt exẽpli causa, in H hoc,datã rectã,aut † præceptas partes diuidere, fortassis penitus rudes, quid nam dicatur,non intel- ligũt.Ego vero perinde,atq; si oẽs ipsi adessent,clarius dicere incipiam. Rectam datam sermo noster intelligit,lineã aliquã rectam in superficie exactè læui propositã,præceptas autem partes p præsumẽ tis arbitrio,si quis propositã rectã in quinq; ẹquales partes,aut septem,aut viginti,aut centum diui- di iubeat: nam,si tu per te methodũ vnam nactus fueris,aut ab alio edoctus visus fueris, in quot velis partes propositã rectã,partiri res ipsa tibi testis erit,oẽs q; particulẹ ita diuidentibus exquisite cernen tur æquales,atq; id genus oĩa problemata firme reperta sunt per ipsa euidẽtia: vt,cum dato quadran- gulo circulum circumscribere,aut pariter & dato circulo quadrangulũ circum,intus ve scribere iube mur: item,cũ dato quinquangulo æquilatero,& æquiangulo circulum vt exterius circumscribamus, quis pcipit: si quis etenim singula hæc ea,quam didicit,methodo statim circũscribere poterit, res ip- sa quæsitũ iam inuenisse testabitur. At nõ itidem,genitus ne,an ingenitus sit mundus, res ipsa testa- bitur,quemadmodũ neq;,finitum ne sit,an infinitũ vniuersum,aut quãtus sit maris fluctuum nume rus: nullũ enim hmõi quæsitorum ex ipsa re,quæ inuenta esse videatur,dijudicari potest,quemadmo dum si circulo figurã duodecim laterum æqualium,rectorum q; angulorũ circum,intus q; designare iussus id statim feceris: intus nanq;,& circũscripta figura euidenter conspicitur, sicut & circulus huic multiangulæ figuræ intus,circum q; designatus agnoscitur. Itaq;,cũ demonstratoriã methodũ inue- nerimus,ad id,quod q̃rimus,nos ducit,ac testimoniũ ex ipsamet re haud obscurũ accipimus: & exin de

6. Epid. sect. 8. circa finem.

† Al. impositas

*

A de probationes haud paruas ipsius veritatis habebimus, vt aliquando & in his, q̃ id euidenter testari queāt, ea vti audeamus. Neq; statim in rebus maximis à quoq̃ periculū faciendū esse existimo: si vero ad felicitatē ducentia maxima sunt, in aliqua prius materia exerceri conuenit, quæ illorū errorē, qui se quęsitū falso inuenisse autumant, redarguat, & veri inuentoribus suo testimonio faueat. Huiusmodi methodus in geometria reperitur, arithmetica, supputatoria, astronomia, & architectonica: nomine autē architectonicæ, horologiorū, clepsydrarum, hydroscopiarū, & machinamentorū omniū descriptiones amplector, inter q̃ & pneumatica, hoc est spiritualia q̃ vocantur, existunt. Hæc profectò oīa inuentoribus suis testimoniū perhibent haud secus, q̃ astronomiæ inuenta, q̃ & ipsa ex euidentibus dijudicātur, examinantur, & testimonio cōfirmantur. Solis nanq; & Lunæ defectus, & quæcunq; circa fixas, errantes q; stellas conspiciuntur, inter ea, q̃ manifeste apparent, reponūtur. Manifestū pterea ēst sermones nostros omniū illorū animos percellere, quibus iā prouecta ætate non amplius occasio superest, vt in rebus illis demonstratoriā methodū longo tēpore exerceāt, q̃ ipsius veritatē perspicue testari valeāt: aut enim, vt ꝓxime dicebā, proprio amore decepti, aut sapiētes videri volentes, aut honoris, inanis q; gloriæ cupiditate, aut arroganti iactantia, aut auaritia perciti, non nulli sibi ipsis, non nulli verò alijs se aliquid firmi scire persuadent. Quocirca nihil mirū fuerit in ꝓprio vnumquenq; au

B ditorio suis hæc discipulis probare: quorū aliqui asinino ingenio sunt, aliqui vero acri, sed in primis disciplinis nequaquā exercitato: nam id genus ventosis, atq; ineruditis præceptoribus expedit, arbitror, tales habere discipulos: quicunq;.n. natura prudens, & in disciplinis antea versatus fuerit, ipsos ilico floccifecerit, sicuti & ego, adhuc adolescentiæ annos nō egressus multos doctores cōtempsi, qui nō nulla demōstratis scientifice in geometria repugnantia ostendere audebant, neq; demōstrationis simulachrū, quod esset, vnquā cognouerant. Siquis igitur veritatē exploraturus prius arrogantē iactantiā, nimiū sui amorē, honorū, & gloriæ immoderatā libidinē, apparentis sapientiæ cupiditatē, atq; auaritiā ex animo suo extirpauerit, iste planè ad ipsam perueniet nō mēsibus modo, sed annis multis postea, cū ante sese exercuerit, atq; placita ad beatitudinē, & ad miseriā ducere valētia indagauerit: illis vero, quas dixi, perturbationibus furentē, ac debacchantē ad tam longū iter pigrū, atq; impeditū video: at illos quidē odio prosequor, qui insidiatorē, calumniatorem'q; efficiūt: hmōi enim vitijs suos ipsorū discipulos præoccupare, ac inficere solent, vt neq; id genus sermonibus, quales nos hactenus fecimus, aures vnquā præbere æquo animo possint. Sanè oppido facile est præceptorē graui, ac seuera facie dicentē imperitis adolescentibus persuadere se præeunte expeditissimū esse ad sapientiā iter ẜm Cynicos vocatos philosophos: siquidē & isti placita sua breuē esse ad virtutē viā contendunt: at

C ipsorū non nulli sententiā hanc damnantes non ad virtutē, sed per virtutē ad beatā vitā cynicā philosophiā iter esse confirmant: cæterū non nulli verius ipsam declarātes imperitā istorū hominū temeritatē ad inanē iactantiā breuē esse viā testantur. Itaq;, vt Cynici oēs, quos vitæ nostre tempore conspeximus, ita & eorum quidā, qui se philosophos ꝓfitentur, euitare se in rationali contēplatione exercitationē nō eūt inficias: deinde, cū à nobis discesserint, cū vulgaribus hoībus, caprarū videlicet, boūq; pastoribus, fossoribus, atq; messoribus congredi indignū putant, ꝙ scilicet ea, q̃ à se dicantur, isti, vtpote in ratione differendi nunquā versati, minime assequantur: id q; nimirū insolenter faciunt, perinde atq; si ipsi vnquā in primis se disciplinis exercuissent, ac non repente de vitæ fine, de bona atq; aduersa fortuna à præceptore demonstratorios, vt ipse credebat, sermones audiuissent, ipsis'q; eo, ꝙ nō essent exercitati, fidē adhibuissent: q̃ planè ijs, vt dixi, ob falsarū, verarum'q; rationū similitudinē causæ falsorū decretorū extiterūt. Similitudines aūt exacte illi dignoscunt, qui singulas integras, cōmentationes diligentissime tractauerunt: at, qui repente materiā aliquā nō exercitata ratione dijudicare aggreditur, nullo pacto falsas à veris argumentationibus distinguere, separare'q; valebit. Huiusce rei manifesto indicio sunt vocata sophismata, quæ rōnes quædam falsæ sunt ad verarum imaginē dolose constructæ. Harū mendaciū ex conclusione, quę vera non est, aperte deprehenditur. Quoniā vero fal

D sæ rationes, aut sumptū aliquod falsum, aut conclusionē haud rectè illatā habeant, necesse est, & hæc in sophismatibus haud ita facile cōspicua sunt, ab illis, qui in differēdo se nō exercuerūt, vix vtiq; deprehendi poterunt. Igitur cū rationē mendacē esse concedamus, ꝙ oībus conclusionis mendaciū euidenter pateat, nihilominus inexercitatos nodi solutio pręterit: quocirca tutius isti, cautius'q; egerint, si rationes oēs suspectas habuerint, nulli'q; prius assenserint, q̃ se falsarum, verarum'q; rationū similitudines exq̃site distinguere posse sibi persuaserint, alios'q; sibi q̃stiones ꝓponere patiant, volentibus ipsorū eruditionis periculū facere permittentes. Num aliud igitur cōsulunt, q̃ ꝙ discipulis, vt se in sophismatū dissolutione exerceāt, ꝓcipiunt? Quæ nihil aliud, vt antea dicebā, prorsus fuerit, q̃ inter verā, falsam'q; rōne similitudinis agnitio. Necessum itaq; sit verarū prius argumentationū naturā didicisse: in ijs nanq; versatus, ipsarū'q; spēm exacte iuxta, celeriter'q; ꝓcipere assuetus, haud ægre ēt falsas cognouerit. Ego nēpe id re cōmōstraui, cū adolescētes in disciplinis versatos veras rōnes cognoscere edocui, & alicui ex p̄sentibus, cui libuisset, vt aliq̄d ipsis sophisma ꝓponeret, iussi. Ipsi.n. sophismatū absurditatē deprehēderūt, q̃ aut in figuræ nō syllogisticę incōcinnitate, aut in sumptionū falsitate posita esset: atq; ita istis inanis sapiētiæ noīe p̄ditis, istis, inq̃, senioribus sophismata explicare nequeuntibus euidēter patuit id ipsis incōmodi ex verarū rōnū ignoratiōe ꝓuenire. Quo fit, vt summopere dānari mereant, eo, ꝙ ex temerario assensu miserā degant vitā: falsam.n. de vitæ fine opinionē ad miserias, calamitates'q; ducere oēs testant: isti vero hoies quidē sunt in discernendis veris, falsis'q; rationibus nunq̃ exercitati, interdum non nulli opinionis alicuius veritatem † intelligere se credentes, con- † Al. ignorare.

tingentē quidē ratione se dixisse ignorant,ac tanq̄ sensibus,quæ opinantur,euidenter appareant,nos E sequi,& absq; demonstrationibus credere iubent: interdū vero, cū sola indicatione oratio egeat,demonstratione ipsam cōfirmare nituntur,atq; ita sane,quo differat demōstratione egens ab eo, quod primario,atq; ex se notū est,ignorantes,nihilominus tñ de rebus,quibus magna contēplatione opus est,temere loqui aggrediūtur. Atqui in his erroribus multi,qui iamdiu in philosophia cōsenuerunt, inuoluti sunt. Quid igitur,proh Iuppiter,istorū ne inscitia,apparens q; sapiētia tibi facile curari posse vr? An & ille etiā,qui trienniū,aut quadrienniū p̄duro tumore doloris sensu carēte laborauerit, vnq̄ sanabitur? Nunq̄ profectò senū istorū animū inscitiæ,apparentisq; sapientiæ scirrho triginta iā, & quadraginta annos occupatū ad sanitatē redire posse crediderim: at,si velis,fac id posse fieri: deinde,dierum'ne spatio,an mēsiū,an annorū hmōi scirrhi curatio egeat,æstimato. Itaq; neq; amplius admirator,quā ob rē multos istorū,qui se philosophari p̄dicant,neq; alloq,neq; cū ipsis disputare dignū existimo: oēs.n. priuatos hoīes,natura prudētes,ea q; disciplina institutos,q̄ iampridē à Græcis probata est,istis meliores,præstātiores q; cognoui. Facile enim,quæcunq; se euidēter cōsequuntur,agnoscūt: istos vero altercātes,aut,q̄ placitis ipsorū aduersentur,percipere dissimulātes plerunq; expertus sum. Porrò,cū millies olim cū plerisq; philosophorū,quæ quenq; propositū finem vita cōsequatur, disputauerim,alij quidem oēs,q̄ primis rudimentis optime instituti sint, acutum ingenium habent, F ipsi q; viuendi modum concordem suis placitis dicebāt,sermonē q; nostrū rectè intelligebant,at reliqui in quadam inani sapientiæ opinione (vt supra posui) ad senectam vsq; versati soli contraria sentiebant: deinde,cum ab oībus præsentibus deriderentur,ad conuitia,iurgia q; se conuertebant.

Quid inter peccatum,ac perturbationem intersit. CAP. 4.

VErū,q̄ à nobis sæpius vnà cum multis viris de quoq; pro singulis finibus,vitæ genere explicata sunt,in alijs habes cōmentarijs tradita: multa q; errorū,quos isti committunt, exēpla in illis scripta sunt. Nam,quæcunq; isti diuersis sectis addicti † vitā corrumpentes inter se cōtraria faciunt,ac dicunt,ex falso iudicio proueniunt, perspicuū q; est oīa & male fieri,& peccata esse,quæcunq; in qualibet secta errata cōmittuntur: siquidem veridica secta non finē solū,verū ēt genus vitæ fini illi consentaneū adinuenit. Quamobrē,quid inter peccatū,perturbationem q; intersit, hinc apertissime discere liceat. Aliqs,exēpli causa,placitū hoc instituerit,hoīes iuuare tanq̄ verū,ac perfectū,aliq̄bus bene facere,cæterū iste aut somno,aut socordia,aut voluptatibus,aut aliquo id genus alio impeditus,subuenire afflictis neglexerit,ex quadā perturbatione errauit. Alius vero quispiā sibi tm̄ voluptates,curarumq; vacuitatem cōparare statuēs,ac propterea ciuibus suis,aut domesticis iniurijs affectis auxilium denegans,ex praua opinione profectò,non ex aliqua perturbatione peccauit. † Multorū sanè peccatorū G falsa de cuiusq; vitæ fine opinio fons,& origo est: ex ea.n. tanq̄ ab radice quadā singula peccata exoriuntur: potest tñ aliquis de vitæ fine rectè sentiens in aliquo particulari consecutionē haud intelligens aberrare: cæterū tibi,(vt proxime dicebā) actiones vitæ singulis finibus cōgruentes in alijs commentarijs latius enumeraui: in præsentia peccatorum sola capita perstringam,quæ & repetere satius esse duco, vt propositorū cōpendium quoddam facile memoriæ mandandum cōficiam: quandoquidem.n. in finis contēplatione fœlicitatis humanę pręcipuū firmamētū ponitur, haud ab re in ipsum inuestigādum oēs incubuerūt: de quo,qui se ipsos magni fecerūt,prompte sententiā suam tulerunt: prompte autē sententiā tulerunt,aut oēs,aut vno tm̄ excepto: quem ipsum neq; in confesso est id fecisse,ante,q̄ de demōstrationibus iudicatum sit,sint'ne re vera demōstrationes,an illi ita esse viderentur. Hominē igitur p̄pria peccata obseruantē,atq; animaduertentē illud ipm̄ in primis cogitare oportet,iustū esse oino,eos curiose,diligēter q; audientē,q̄ sese quæsita ostensione probauisse arbitrantur, postea ipsa dijudicare conari: atq; iterum hoc loco cū ab ipsis acceperit, quē in orationibus iudicem veritatis statuant, deinde iterum hæc ipsa secum, vt sese habere oporteat, reputans, considerans q;, nunquid ipsi rursum iudicandi instrumentum altero egens instrumēto intelligant: deinde post illud rursum alio,id q; ne in infinitum protrahatur, suspicatus valde caute longo temporis spatio vnà cū H viris,qui ipsi maxime veridici videantur, ita primum omnium iudicandi instrumentū contēpletur, quod scilicet altero instrumento non egens inuenire opus est,inuentum q; omnibus hoībus ostendere: id vero & absq; dijudicatione indicare posse palā est,eandem q;,q uā ois demonstratio, vim possidet: atq; ita,quod superest,in ipsum respicientem oīa ad id particularia redigere conuenit,quod sanè resolutionē non nulli philosophi vocauerunt,veluti ascensum quēdam ab his,quę media sunt,ad primariū iudicationis instrumentū: vtpote autē in re valde difficili,quemadmodū opere plerunq; didicisti in istis vano sapientiæ nomine præditis,petulantibus,ac ludibrio habitis propterea, q̄ neq; vulgaria quęsita ad primum illud instrumētum iudicandi redigere valeant. Sibi ipsi eum constare oportet,qui scientiæ capax esse velit,atq; in multis singularibus,quæ ipsam inuentam esse testari possint, vt antea dictum fuit,sese exerceat: huiusmodi sunt autem ea,quæ in arithmetica,linearum q; scientia habentur,quibus veluti fundamentis astronomia,& ars architecturę nituntur.

† Al. per totam vitam.

† *Quod de vitæ fine falsa opinio multorum peccatorum initiū sit.*

Declaratio veræ methodi per exempla mathematica,ac aduersus eos,qui ab ea deficiebant. CAP. 5.

AGe enim,vt declarādi causa ex architectura exemplū aliquod promam cū vrbs cōditur ipsam habitaturis p̄positū sit non per coniecturas,sed exacte quotidie scire velle,quantū diei tēporis iam elapsum sit,quantum'q; vsq; ad solis occasum supersit: id problema sanè in resolutoria methodo ad princeps illud iudicatoriū redigi opus est,si quis ipsum, quo dixi,modo in gnomonica tractatione inuenire debeat, rursum q; ex illo per eandem viam, sed contrario modo proficiscendo compo-

nere:

A nere: queadmodũ & hoc in eadẽ tractatione didicimus. Porrò in hũc modũ cõmuni generali q; via cõperta, nobis ꝙ cognoscẽtibus ex huiusmodi lineis tpis partiũ dimensionem fieri necessum esse, ad corpora deinde trãsire cõuenit, linearũ descriptionẽ, vocatumq; gnomonẽ suscepturã, ac primũ vestigare, quæ corporũ figuræ ad inuentam descriptionẽ idoneę sint: deinde in illis singulis, qualis'nã hęc descriptio fieri possit, ex resolutiõe cõpositioneq; inuenire. Ac postea, ꝙ rõnalis methodus euidentẽ nobis ꝓpositorũ inuentionis confirmationẽ præstiterit, mox ad ea exequẽda, quæ per ipsam inuenta sunt, accedentes, iterũ considerabimus, quo modo depingendi corporis superficiẽ planã, æquabilẽ q; reddemus: hoc deinde per resolutionẽ, & cõpositionẽ adinuento aliquod hmõi corpus fabricari per instrumenta ipsum lineis designare tentabimus: iterũ q; ex resolutione ac cõpositione eo comperto eiusdẽ speciei corpora, qualia nos methodus edocuit, construere enitemur: cum q; postea in multis deinceps figuris delineatio facta, hominibusq;, vt re experiantur, diuulgata fuerit, iam id, quod à principio ꝓpositum fuerat, factum est. Quãdo enim prima linea primũ solis radium excipit, itidem & postremũ vltima, atq; hoc in oĩbus solaribus horologijs depictis apparet, iam ꝓfectò vnum quoddam euidens indicium, ꝙ res ꝓposita inuenta sit, habebimus: item verũ alterũ, cum oĩa delineata corpora inter se cõcordant, nec nõ & tertiũ inueniemus cũ æqualis aquæ fluxus ipsis respondet. Hoc etenim B depictorũ horologiorũ veritatis iudicatoriũ futurum ratio adinuenit: quod dico aũt huiusmodi est. Vasculũ ex quauis materia cõflatum perforato, primum q; solis radiũ intuitus aquæ mundæ imponito, deinde, tibi cũ pictum horologiũ primã horã præterijsse nunciauerit, tu, quãta vasculi portio aqua impleta fuerit, adnotato, ea q; effusa iterũ vasculũ eidem aquæ statim imponito, &, cũ secundam horã solare horologiũ significauerit, vasculũ aspicito: postea, cũ aquã in ipso ad eandẽ partẽ peruenisse, ad quã & prima hora peruenit, inueneris, adnotato celeriter, & exhaustum vasculũ iterũ in eandẽ aquã immittito, ac rursum obseruato, num, quoad tertiã horã horologiũ indicauerit, ad eundẽ vasculi locũ aqua perueniat, ad quem prima aut secunda hora peruenerat: quod ita factũ esse inueniens, exhaurito vasculũ, & iterũ ad quartã vsq; horã in aquã demittito, item q; ad eandẽ vasis partẽ aquam ascẽdisse cõspicatus, ipsam statim effundito, denuo q; in aquã demisso vasculo quintã similiter horã explorato, cum q; & in hac ad eundẽ locum aquã peruenisse cõpereris, deinde in sexta & reliquis deinceps vsq; ad duodecimã, si prorsum ita fieri cognoueris, rectè depictũ esse horologium tibi persuaseris, q̃nquidem propositũ demõstrauit: ꝓpositũ erat aũt, in duodecim æquas portiones totius diei tps esse distributum. Porrò numerũ hunc tanq̃ oĩum vtilissimũ delegerunt, dimidium.n.continet, & duplum. & quartũ, & sextũ, & duodecimũ, quæ nullus alius post ipsum numerus vsq; ad vigesimumquartũ continere videtur. Hunc sanè tanq̃ † exiguũ repudiarunt, & duodenariũ numerũ veluti cõmoderatũ iudicantes in tot particulas totius diei tps diuiserunt. Hanc aũt partitionẽ ex vsu esse alij multi et Romani ipsi experientia cõprobantes, atq; vtentes ostendunt: siquidẽ hæreditatem oẽm, cum testamentum condunt, in duodecim portiones distribuunt: & ponderũ ac mensurarũ, quibus in vita opus est, plurimas in duodecim partes diuidũt. Tu vero, si iubeas, tibi per methodũ horologiũ depinxero, ac deinde, siue in duodecim partes, siue in aliũ quempiã sequentẽ numerũ integrũ diem partiri volueris, in illo profectò id, quod proposueras, itidem factum esse cõperies, q̃n & perforatorũ vasculorũ mẽsuræ respondeat, & oĩno inter se depicta horologia cõsentiãt eo, ꝙ vltimæ in ipsis lineæ diei fines concludant. Ad hunc sanè modũ & vasculi, quod græci clepsydrã vocãt, fabricã ratio methodo resolutoria vestigans inuenit, cuius iterũ experimentũ vel plebeijs hoĩbus euidens est. Summa.n.eius linea duodecimã horã significãs excelsissimũ locũ hẽt, qua parte clepsydra lõgissimum diẽ dimetitur: breuissimũ vero, vbi linea breuissima est: inter vtranq; media est, æquinoctiale diem q̃ declarat: ac deinceps quartã pertransiens perinde oẽs anni dies metieris: quod in medio interest vsq; ad æquinoctialia foramina in clepsydræ labro, tibi ꝑdictos quatuor dies significabit: à quibus foraminibus post id, quod lõgissimũ diẽ significat, inuenire scilicet incipiã, vsq; ad quã partẽ altioris in clepsydra lineę hora duo D decima transacta, aqua perueniat: post illa vero itẽ tertia à duodecima cõuersione dies tibi declarabit, deinceps et quartã percurrens eodẽ modo oẽs anni dies vnã illã in clepsydra lineã, quam celsissimam esse dixi, dimetientẽ reperies: quinetiã & alias lineas, quæcunq; excelsissima inferiores sunt, alias horas metiẽtes inuenies, quartã quidẽ à duodecima: omnibus anni diebus vndecimã horã significant ẜm eius differentes partes, vt de suprema antedictũ est: sequentẽ aũt quintam, aut sextã horam ẜm diuersas partes significantẽ, atq; itẽ sequentẽ septimam, octauã, aut nonã, ac reliquas vsq; ad ĩmã lineã, horã primã te inuenisse in solaribus horologijs clepsydra iam aquæ plena tibi patefit: quemadmodũ & quarta, & reliquæ vsq; ad duodecimã inter se quidẽ æquales singulis quibusq; diebus apparent, ad alias aũt aut præteritas, aut futuras relatæ inæquales: deinde methodum hanc inueniens nõ cupiuisti, heus tu, quid sit, cognoscere? non'ne tuam inanẽ scientiæ persuasionẽ percepisti, qui, proposita hęc cũ nescias, non per anni spatiũ, aut, rectius vt dixerim, nõ in omni vita inuenire valeas? Neq;.n. hæc vnius hominis vita adinuenit, sed paulatim linearũ sciẽtia prouecta est: primo quidem elemẽtaribus in ipsa speculamentis ab aliquo vestigatis: postea, cũ hæc inuenta sunt, posteris hominibus deinceps contemplationẽ illam summopere admirabilem, quã resolutoriã nominari dixi ad illa adijciẽtibus, se se q; in ipsa & alios, qui voluerint, ꝗ diutissime exercentibus: neq; tñ aliquod huiusmodi manuariũ opus, qualia hactenus de solaribus horologijs, atq; clepsydris declarauimus, ostendere potuerunt. At neque temerarij erant, neq; arrogantes, qui huiuscemodi res indagabant, quales isti, qui sapientiam se quærere, aut inuenisse gloriantur: illi aũt verissimo sese honore decorantes, facultatem, quam

† Al. longũ

*

Secunda Classis. hh iiij in anima

in anima optimam habebant,exercere,& ad finem perducere cupiebant, rationabilem scilicet dico, E qua exercitata,& bonum habitum sibi congruentem adepta lõge maiores voluptates,q̃ illi,qui corporis voluptatibus obstricti sunt,accipiunt.Nulla etenim alia facultate ab hircis,vermibus,porcis,pecudibus,atq; asinis distamus: neq; vlla alia contemplatio ingenui viri animum vehementius, q̃ hęc resolutoria facultas,oblectat,cũ præsertim in ipsa quispiã magnos progressus fecerit: inter initia vero,quemadmodũ & alię ferè oẽs disciplinę,laboriosa est.Quòd si nihil etiam delectationis afferret,cũ tñ in rebus maximis nobis vsui futura sit,in ipsa exerceri optimum fuerit: cum illud præcipuũ(vt modo diximus) habeat,vt,quantam voluptatẽ afferat, res per ipsam inuentæ declarẽt: quod in his, quæ à philosophia indagata sunt,neutiquam repertum est.Quocirca eis,qui in ipsa temere nugañ,impudentes esse licet: neq;.n.vt qui horologium,clepsydram´ve haud rectè designauerit,à re ipsa euidẽter coarguitur,sic & philosophiæ præcepta euidenti argumento refutantur, verum, vt quis voluerit, ei dicere licet,cum semel impudens absq; rationali methodo ab ipsis rebus sese edoceri affirmat. Quòd si eos solos res vocẽ adeptæ allocutæ forent,haud ab re sese iactarent,ac gloriarentur: at,cũ res sileant, neq; nos,neq; illos alloquantur,iam satis patet solam,quę in nobis est,rationabilẽ facultatẽ rerum naturam exploratũ ire. Res igitur inuenire potens,id prius in rebus euidenter hoc testantibus demonstrato,& methodum nobis dicito,cui omne problema resolutorie subijciatur,ac verarum,falsarum q; F rationum similitudines prius distinguens ostendito,vbi vitium deprehendere liceat,in rebus autem obscuris non amplius fide dignus fuerit. Omnia hæc homines rectè dicta esse consentiunt, præter istos temerarios,& falsa doctrinæ persuasione inflatos,quibus ad veritatẽ via neq; longa admodũ est, neq; eiusmodi,qualem Hesiodus ad virtutẽ esse cecinit,sed breuis ac plana,aut potius nulla est. Nempe,si res ipsæ naturam suam oẽs homines edocent,nõ opus est in rationalibus methodis sese exercentes frustra operam,& oleum perdere. Non´ne igitur ò maxime cunctos sapientia excellere vobis ipsi persuadentes,hoc saltem nobis alijs,qui nondum sapientiã vestram assecuti sumus,esse perspicuum concesseritis,omnes homines oportere omnium rerum veritatem cognoscere,quandoquidem ipsarum natura se ipsam patefacere abunde valet? Tergiuersantur iterũ,cum ita fuerint interrogati: non omnes q; aiunt à rebus edoceri.Qui´nam igitur sint isti,quos res ipsæ edoceant,nobis iterum percontantibus,se ipsos solos aiunt: quid.n.aliud respondere queant,iactantiam scilicet, quam initio professi sunt,tueri constituentes? At profectò nos istis de se,quicquid velint,pronunciantibus nequaquã credimus: cur.n.proh dij immortales, solis his res ipsæ naturam propriam declarauerint? Num idcirco,quia nihil ex primis disciplinis perceperunt? Sed hoc merum mendacium est: alij etenim ple-
* riq; ne illas quidem vlla ex parte delibarunt.Quòd si rationabilem animæ vim in disciplinis exercuis- G sent,effectus id eos posse facere testaretur: atqui nondum eiusmodi contemplationem attigerunt.Dicent autem forsan solos se perspicaces à natura creatos,atq; res cõgruenter cernere, quemadmodum Lynceus subterranea intuebatur. Quid igitur,si adeo acri,admirabili q; ingenio sunt,in id genus ꝓpositis excutiendis,quorum inuentio veridicos esse inuentores manifestat,planè ridiculi conspiciuntur? Nullum.n.eorum quisquã ipsorum vnq̃ inuenire potuit: quin & eorum inuentoribus declarantibus,ac edocẽtibus alij sanè discunt,isti vero soli,& inexercitati,& ingenio tardi percipere nequeũt:
* deinde me prouocãt,atq; aliquis ex ipsis forte me intellexit,nõ tñ,quod dixi,recitare valet. Quę´nam itaque cæcitas in proprijs dignoscendis vitijs hac istorũ ignoratione maior est,ꝙ vulgaribus hominibus sese rudiores cum videant ad ea percipienda,memoriæ q; mandanda,quæ ab arithmetica, geometria,architectonica, astronomia q; reperta sunt,postea philosophiæ locos adeo facile exploratos sese habere censeant,vt res ipsas sese ostendere absq; demonstratione,rationali q; methodo cõtendere audeant? Porrò,ꝙ sponte inter se adulentur,neq; veritati inueniendæ operam nauent,ex eo scire licet, quòd de re aliqua singuli inter suos tantum discipulos differunt,omnes q; alios tanquam aberrantes calumniantur,atque vituperant.Ego vero,si in vnum eos locum cogere velim,id non ferunt,sed statim verecundiam prætexunt,neque se coram hominum multitudine sermonem facere posse confir- H mant: nihilominus singulis diebus ipsorum alius viginti auditores habet,alius triginta, & non nunquam plures,neque inter illos dicere erubescunt. Verum ego,si tres aut quatuor eorum collegio interesse voluerim,exempli causa Platonicos quatuor,tres aut quatuor Epicureos, totidẽ numero alios Stoicos,& Peripateticos,ad hos,tres Academicos,aut vocatos Scepticos, hoc est, consideratiuos, vt omnes ex philosophia viri vicenarium numerum expleant,præterea vltra enumeratos,si totidem adsint,qui rationalem potentiam in mathematicis exercuerint,sed philosophicos sermones ignorent, tunc nullus istorum eiuscemodi virorum conspectum sustineat.Quòd si non nunquam ab hominibus nulli sectæ addictis,in dicendo autem exercitatis coacti eiusmodi hominum cœtibus interesse nõ recusent,dũ isti inter illos altercantur,suas q; rationes conglomerant,multoties aliquis geometra superuenit,accesserunt & medicorum non nulli,& alij quidam dicẽdi studiosi,et mathematicis disciplinis instructi,eas quidem,vt quæstũ facerent,exercentes,& nulli in philosophia sectę inseruientes: atque tunc,vt mihi moris erat, ab ijs petij,vt istorum philosophorum rationes dijudicarent: tum eorũ quidã optime controuersiã sedari posse,inquit,si in id,quod mundum continere isti aiunt, vacuũ profecti experiantur,nunquid in eo positum corpus vna in sede manere, an & ad alium quoque locum transferri aptum sit. Alijs quidem omnibus hæc dicta placuere, soli ipsi inter se nobiscum q; rixari non destiterunt,probabiles rationes à necessarijs distinguere nequeuntes. Potest enim corpus in vacuo vno loco manere,potest & non manere,neutra secta necessariam ostensionem habente.

A *In eos, qui temere, & inconsiderate, nulla que adhibita methodo aliquid pronunciant.* CAP. 6.

SEd iā mihi tempus aduenisse videtur, vt & ego aliquid in medium afferam, parum sane sperās ab istis suam inanē scientiæ persuasionem relictum iri: neq; tñ id ipsum exiguum esse duxi, ipsamvi delicet non intētatam relinquere. Id igitur ab oībus conceditur, oēm demonstrationem ab euidentissimis inchoari, sed ilico primus ab ipsis ad ignota transitus ab Academicis, & Cōsideratiuis appellatis philosophis non concedit: inter nos vero id conuenit, q aliud inuenimus, quod illorum ambiguitatem auget. Cum.n. ex euidentibus aliqua intelligentię, aliqua sensui euidentia sint, inter se non nunquā hæc pugnare videntur, atq; in primis hoc ipsum hoīe exercitato eget, hæc neutiquā inter se dissidere ostensuro. Secundū ab hoc maximū est, quę euidenter clara sunt, à non euidētibus internos se, quidā enim temere, non dū clare apparentibus perinde, ac talia sint, assentientes, fallunt. Sed quid mireris, inquies, id in rebus intellectui claris temerarijs hoībus accidere, id ipsum cernens & in singulorum sensuum actionibus quosdam cōmittere, cum ex longiore, s. interuallo, q̃ vidēdi requirat potentia, aliquem accedentē intuiti? Exempli causa, Dionem esse, qui accedat, tanquā exacte cōspicati affirmant: atqui iste propius accedēs interdū non Dion, sed Theon esse visus est. Itaq; si procul, & prope visorum imago non differret, minime de his, quæ procul aspiciunt, inter se dissidentes, neq; redarguerent vnquā, neq; redarguerentur: sin alia vero est prope visorum, alia non prope visorū actio, vt B illis, qui propius intuentur, notum est, haud iniuria non nunquā decipiūtur. Hoc igitur ante oia memoriæ mandato, ante, q̃ ad intellectui manifesta pertranseas: ne & tu incōsiderate qnq; pronūcies, & aliquod visibile procul accedens equū esse, verbi causa, dicas, quod, propius cum fuerit, Theodorus esse cognoscatur: aut potius te in omni vita ab hmōi tam facili assensu abstineto, quem procidētiam, & temeritatem noiant. Mihi sane id tm̃ de me tibi dicere liceat, nullus me vnquam ita deceptum esse ostendere poterit. Ab adolescētię nanq; temporibus ita me semp assuefeci, vt tam in his, quæ sensui, q̃ in his, quæ rationi manifesta vident, ab inconsulto & præcipiti assensu cauerē: ad quæ trāsiens iam tibi iterum in memoriā reuocare, hortari q; decreui, vt nulli falso fidē habeas, vt quotidie permultos amicorum alicui, queuis loquenti assentiri, video: q si duo, tres, aut quatuor idem dixerint, non renituntur: sed, cum vni assensi plane fuerint, idem tribus, aut quatuor dicētibus temere assentiunt: neq; illud perpendunt, vtrum istos oēs ex vna cōi causa verum dicere, aut contra ex vna cōmuni causa mētiri liceat. Satius igit fuerit hic cunctari, queadmodum & ego facere soleo, & si q̃ maxime derisorem me, & incredulum amici mei temere assentientes noiant. Igitur non nulli sunt, qui, cum aliquem peregre aduenisse de quopiam audiuerint, statim mihi venisse hoiem renunciant: sed paulo post men-C dacij conuicti, & à me reprehensi, tm̃ abest, vt in posterum sese cautiores præstent, vt etiā ægre ferentes mihi irascantur, dicant q; se non esse mendacij authores, sed cuidam illud dicenti credidisse, eius q; peccatum esse non suum, propriā in assentiendo inconsultam temeritatem considerare nolētes. Nēpe si, vt ego dicere consueui hoiem hunc mihi hac de re hoc dixisse, hunc in modum, & ipsi sermonē facerent, haud profecto mentirentur. Nunc vero, dum mendacium referenti credētes fallunt, non illum modo, verum ēt se ipsos mendaces esse demōstrant: cum amicum peregre in patriam redijsse ipsis non asserere, sed ab alio id se audijsse, dicere liceret. Qñquidem igitur huiusmodi rebus ipsorum haud multo post mendacium declarātibus, non desistunt tñ propense nimis fidem adhibere, quid in abstrusis, atq; reconditis ipsis accidere putandum sit, quas percipere sane, q̃ difficile est? Facilius quidem fuerit vnius rei semp meminisse, q̃ in eius exacta cognitione euidenter persistere: difficillimum * aūt iccirco fuerit, qm̄ id ipsum facere pleriq; recusant. Mihi vero huiusce præcipitis audaciæ causam quærenti, oia hæc ipsi agere, vt reliquos ingenio præcellere censerentur, visi sunt. Celeriter.n. quoduis aut sensu, aut intelligentia cōsequi laudabile est: quod solum isti hoies intuētes sese vicino apprehensionis celeritate meliores, probaturos esse confidunt, cum tñ ignorantiæ potius celeritatem ostendant. Hæc itaq; à me generatim aduersus oēs temere aliquid pronunciantes inuenta dicere volui.

D *Refelluntur rursus, qui de ignotis rebus apertas se rationes habere existimant, & in his labuntur, quorum clara, & euidens est comprobatio.* CAP. 7.

CÆterum ad istos rursum philosophos reuertamur, qui incōsiderate de corporibus in vacuo stātibus, aut descendentibus sermocinātur. Architectus nāq; ita non affirmasset prius, q̃ in ipsum vacuum è mundo egressus rem experientia cōprobasset, atq; vnumquodq; in vacuo positum corpus aut eundē locum obtinere, aut in aliū transmutari apertissime cōspexisset. Eiusmodi nanq; ad ostensiones constituendas principijs euidentibus, ac sine controuersia ab oībus cōcessis ipsos vti cognouimus: at vos de ijs philosophantes, quorum nullam certam notitiam habetis, ea, q̃ clarissime dignosci posse contenditis. Proxime duos altercantes philosophos audiui: alteri.n. eorum aqua lignis grauior esse videbat: cōtra, alter ligna grauiora esse defendebat: vterq; aūt sursum ac deorsum intuēs lōgas rōnes afferebat. Caput, præcipuum q; alterius philosophi argumētum erat, constrictā, densam q; substantiā grauiorem esse, quocirca ligna, q̃ aqua, grauiora esse: Alterius ratio potissima fuit, aquæ minus vacui, q̃ lignis, inesse, ideo ipsam quoq; grauiorem esse debere. Hæc vero dicebāt prolixis sermonibus, non demōstratiuis rationibus sententiam suam roborantes, tanquam ipsis rem sensui dijudicare (queadmodum & nos facere nouisti) non liceret. Sed ipsum philosophi adhuc dicere volētes interrogauerunt, quis nam esset modus, per quem euidenter apprehendi posset, vtrum ipsorum grauius esset, neq;.n. in lancibus id fieri posse dicebant, quemadmodum neq; ex vase pleno: etenim expendere lignum possumus, non tñ vas aliquod ipso replere, quod rursum aqua implere valemus.

Hęc igitur istis (vt soliti sunt) garrientibus ridens architectus inquit, Nimirũ vos oẽs sapientes vide- E ri uolentes eiusmodi semp estis, quæ extra mundum sunt, de quibus coniectura notitiã accipere solũ contingit, sciẽtifice aũt comprehẽdi nequeunt, cognoscere vobis persuadẽtes, hęc aũt, quæ ad manũ sunt, vel imperitis hoĩbus interdum patentia, penitus ignorantes, quẽadmodum & id ipsum in pſentia propositum, aquę, s. ac ligni ponderis exquisitio. Oĩbus igitur, qui ibi aderãt, architectũ rogantibus, vt, quo pacto ligni & aquæ grauitas ĩter se cõparari, dijudicari q; firma, ac certa sciẽtia posset, edoceret, ipse quidem breui, & aperte, vt oẽs qui aderãt pter solos philosophos, intelligerẽt, explanauit: ab illis vero bis, & ter eundẽ sermonẽ repetere coactus est, vix q; tandẽ sic rem apprehendere potuerunt. Quocirca iure, inquit architectus, permulti nihil istis pter inanẽ sciẽtiæ persuasionẽ inesse prædicant: stulti nãq;, & ingenio hebetes in rebus oĩbus obscuris, & recõditis conuincunt: at isti vano sapientiæ noĩe prediti in notis & aptissimis hęrẽt, atq; hallucinant. Tunc ego hæc eius sermoni subijciens haud iniuria ab ipsis accidere dixi, q̃nquidem, vt à p se notis ad ignota trãseundũ sit, nunquam discere laborarunt, neq; in illis sese rebus exercere, q̃ recte inuenientiũ veritatẽ comprobare, non inuenientium aũt errorem coarguere queãt. Cæterũ, vt rideatis, inquit, istorum q; fastus, quãtus sit, cognoscatis, vnum aut duo ex ijs, quæ hmõi hoĩes supercilia cõtrahentes inconsiderate proferunt, recitare decreui, primum q; illud pcipue dixero. Posteaquam Peripateticus quidã philosophus accessit, F vnicum esse mundũ asserens, eum q; plenũ, extra quem nullum esset vacuum, quẽadmodum neq; intus: duplici dr̃ia, dixi, ab hoc philosopho vterq; istorum discrepat, ostẽdi aũt Stoicum philosophũ, & Epicureum: Stoicus.n. in mũdo quidẽ nihil vacui, sed extra mundũ vacuum esse locũ asserebat: ambo hęc Epicureus cõcedens in alio quodã ab ipso dissentiebat: neq;.n. vnũ esse mundũ, quẽadmodũ Stoicus, in hoc sane Peripateticis assentiens, opinaſ, sed, quẽadmodũ vacuum magnitudine infinitũ, ita & mundos in ipso multitudine infinitos esse contẽdit. Ego vero, q̃ isti tres suis somnijs patrocinari volẽtes dicerent, audiui, ipsos q; nulla rõne ostẽsoria, sed probabili & coniectrice muniri exactissime cognoui: interdũ vero, neq; sese, ꝙ mentiantur, aĩaduertere, cũ eos singulos, vt in hoc idẽ propo

* situm aliquã demõstrationẽ afferrent, prouocaremus. Hoc mõ itaq; ea, q̃ in libris ipsorum scripta es
* se nouimus, disserebant: oĩbus aũt pręsentibus clarissime nullus ipsorũ rõnem necessariã, aut linearũ
* demrõni consimilem, sed ex argumẽtatiunculis, quibus rhetores vti solent, cõpositã afferre visus est.

Sed hactenus de diuitibus sermo habitus est. Ad nos igitur ipsos, quicunque diuites non sumus, reuertamur, iterum q; aliquem ex sapientibus percunctemur, num æquum sit seipsos solos veritatẽ cognoscentes prædicare ab omnibus alijs tum imperitis, tũ philosophis cognitam. Illud nanq; grauissimũ est (dicebam) singulos videlicet philosophos extra proprium gregẽ à nullo alio laudari. Quẽ igi G tur alium decet omnes philosophos iudicem, quam ipsa sensibus euidentia expectare, atq; ex omnibus rationalibus artibus arithmeticos, ratiocinatores, geometras, astronomos, architectos, iuriscõsultos, rhetoras, grãmaticos, musicos? etenim, qui se ipsum iudicat, atq; coronat, aliorũ iudicũ si expectet sententiam, omnibus suffragijs condẽnabitur. Hæc in præsentia de peccatis abunde dicta sunto.

GALENI DE CONSVETVDINIBVS LIBER

ab Augustino Gadaldino è Græco, ad verbum fer, è latine expressus.

ARGVMENTVM LIBRI

Consuetudinum vires, & causæ explicantur.

Improbatur eorum opinio, qui scopum à consuetudine sumptum abrogare conabantur: probatur q; quantum consuetudo possit, addito etiam Hippocratis, & Erasistrati testimonio. CAP. I.

CVm ex curatiuis scopis vnum, & eum esse, qui à consuetudinibus sumitur, non optimi solum medici, sed omnes etiam homines censeant: non nulli tamen ex ijs, qui bona omnia corrumpunt, deijcere eum conantur: interrogantes nos, cur lęsus quis, verbi gratia, in primo vsu à [a] bubularũ carnium esu, ac deinde coactus singulis diebus p totum [b] annum eas comedere, vel nihil amplius lędatur, vel [c] insuetis minus: postea, quicquid nos dixerimus, verbis illi euertentes, existimant vnà cum ipso, rei quoq; essentiam sustulisse: nõ secus, ac, si quis, vbi omnibus opinionibus de modo, quo videmus, contradixerit, minime etiã videre nos concedat. Quod igitur maxima portio ad remediorum inuentionem sit ea, quæ à consuetudinibus capitur, euidenter apparet. ob id q; etiam Hippocrates in Aphorismis scripsit. [d] ‖ Assueti » solitos labores ferre, quamuis imbecilles sint, vel senes, insuetis fortibus, & iuuenibus facilius ferunt:

A * βοείων. de carnibus ante bubulis semper loquitur. Vide cap. 2.

B * Al. mensem.

C * Al. quàm ante. Vide infra ca. 2. nõ lõge à principio.

D ‖ 2. Aph. 49. Ext. ord. 19. a

Fusius q;

« A [a] ‖ Fusius q; etiam in libro De diæta acutorum exposuit, tum læsiones, quæ ex insolita fiunt diæta, [b] † tum vtilitates, quę ex solita. Erasistratus item in secundo De paralysi libro, de oībus consuetudinibus eo, quo Hippocrates, modo, sentire videtur. Ac præter hos, antiquorũ medicorũ nullus est, qui causam cõfessam, indubitatã q; tum horũ, tum aliorum dixisse nõ videat. Nam qui probabilẽ causam existimant inuenisse, [c] † in vna sanè materia, alij aliã inuenere, nõ nulli quidẽ in cibarijs solis, nõ nulli vero in exercitationibus, vel vitę institutis: in oībus aũt materijs nullus. Enimuero de frigidæ quoq; exhibitione, quã in acute ægrotantibus sępe numero facimus, non nulli nobis aduersant, prohibẽtes ipsam dari febrientibus, ac iubẽtes nos illis indicationibus esse contẽtos, quæ ab alijs scopis sumunt, quas & à locis affectis, & ab eorũ affectione, ętate q; & regione, & anni tempore, & ab ipsius laborantis tẽperamento, et facultate vsurpare consueuimus: ridiculũ esse asserentes, si, dũ phlegmone laborat iecur, vel pulmo, vel ventriculus, vel aliqua alia ex ita præcipuis particulis: ei qui frigidæ potator est, frigidum offerri potũ nullã aliam ob causam, nisi ob consuetudinem, permiserimus. Æque enim hoc esse aiunt, ac si concedat, aqua frigida lauari eos, qui ita assueti sunt, licet febricitent: Quasi oībus quocunq; modo ægrotãtibus, oīa, quæ ipsis cõsueta sunt, facere permittamus, nec vnà cum alijs omnibus scopis, eum quoq;, qui à cõsuetudinibus est, admittamus. Aristoteles igitur Mitylenęus, vir in specu-
B latione peripatetica primatum tenens, cũ in morbum quẽdam incidisset, qui à frigidæ sanè potione iuuari poterat, quia tñ talem potum nunq̃ ingessisset, medicis eum bibere consulẽtibus repugnabat, manifesto se scire affirmãs, se, frigida gustata, spasmo correptum iri: nam & hoc ipsum asserebat se vidisse in alio, qui sibi, & corporis habitu, & temperamento erat similis, calidæ q; potioni erat assuetus. Quod si tali potui, sicuti non nulli, assueuisset, maxime quidem nec ipse illius oblationem timuisset. tandem tñ medicis eum oīno compellentibus, frigidam potauit. Ac ille quidem ita obijt, vt audiui. Cum aũt me interrogarent, qui illi morienti aderant, vtrum, sicut in alijs, aliq̃n quidem per totũ morbum, aliq̃n autem in aliquo tempore, frigidam dare ausus sum, q̃uis cęteri medici eam dare vererent: ita quoq; & in illo ausus fuissem: et an recte suam ipsius naturam vir ille coniectasset: Respondi, eum sanè exquisite coniectasse. gracilis enim admodum erat, os q; ventriculi frigidissimum ab initio habebat, ita vt singultu statim corriperetur, si q̃n vel leuiter refrigeraretur. Verum, sicuti hic frigidũ potum non sustinuit, tum propter consuetudinẽ, tum propter corporis naturam, licet morbus indicaret: ita alijs valde audẽs dedi, si febris causus exquisitus esset, nullum q; viscus phlegmone tentari conspiceret. nec solum valde audens dedi, sed vnà etiam familiaribus laborantis prædicens, nisi frigidam biberit, moriturum oīno esse hoīem: sin biberit, multam spem salutis habiturum. & oẽs (quod cum
C Deo dictum sit) superstites euasere. Quare, postq̃ hoc remedium diuturno experimento comprobatum est, ad causæ inquisitionẽ accedamus, in memoriã prius reuocantes, tum quæ Hippocrates in li-
« bro De diæta acutorum, tum quæ Erasistratus in secundo De paralysi scripsit. Ac series quidẽ Hip-
« pocratis ita se habet. ‖ Atqui facile addisci potest, q̃ vitiosa dięta comestionis, & potionis, ipsa sibi ipsi Cõm. 2 t. 21. 7 [a] 119, c
« semper similis, tutior vt plurimum est ad sanitatem, q̃, si quis repente magnam mutationem faciat ad
« aliud melius. q̃nquidem & ijs, qui bis cibum capiunt in die, & ijs, qui semel cibum capiunt, repenti-
« næ mutationes noxas, infirmitatem q; inferunt. Et ij sanè, qui prandere non consueuerunt, si pransi
« fuerint, statim infirmi fiunt, & toto corpore graues, & imbecilli, & tardi: si vero etiã supercęnauerint,
« acidum ructantes: quibusdam aũt etiam spatile (hoc est humida deiectio) aduenit, q̃n præter consue
« tudinem onere grauatus est ventriculus, solitus supersiccari, & non bis intumescere, neq; bis elixare * ἐψεῖν. vide Gal. ibi in fine commenti.
« cibaria. Deinceps, cum interim modũ tradidisset quo quis horum noxam sanet, sermonem rursus de
« ijs, qui consuetudinem trãsgrediunt copulans, ita scribit. ‖ Adhuc vero magis is laborauerit, si ter in
« die cibum capiat ad saturitatem: & adhuc etiam magis, si pluries. quãquam sanè multi sunt, qui facile Ibidem. t. 23.
« ferunt, ter in die cibum capiẽtes ad satietatem, si sanè ita fuerint assueti. Quin, & qui bis cibum in die
« capere consueuerunt, nisi pransi fuerint, imbecilli, & infirmi fiunt, & ad omne opus timidi, & cardial
« D gici. pendere enim videntur ipsis viscera, & mingunt calidum, & viride, & stercus cõburitur. sunt &
« quibus os amarescit, & oculi cauantur, & tempora saliunt, & extrema refrigescunt. & plurimi quidẽ
« eorum, qui pransi non sunt, cænã comedere non possunt: si vero cænauerint, ventriculũ grauant, ac
« multo magis ęgre cubant, q̃ si pransi fuissent. Cum ergo talia sanis eueniant ob dimidij diei mutatio-
« nem diætæ præter consuetudinẽ, neq; addere cõmodum videtur, neq; detrahere. Si igitur hic, q̃ prę-
« ter consuetudinem semel cibum capit, tota die exinanitis vasis, cænauerit quantum solebat, verisimi-
« le est ipsum (si cum impransus esset, laborauit, & infirmus redditus est, cum aũt cænasset, grauis effe-
« ctus est) multo magis grauari. Si vero lõgiori adhuc tẽpore, exinanitis vasis, derepente põstcænaue- * Quidem cod. habet μέγα- δειπνήσειεν, i. copiose cœnauerit.
« rit, magis vtiq; grauabitur. Post hæc aũt rursus Hippocrates (quemadmodum etiam superius) corre
« ctiones quasdam genitæ lęsionis in ijs, qui præter consuetudinem vasa exinanita habẽt, scribens, de-
« inceps rursus ita inquit. ‖ Multa vero etiã alia his germana de vẽtriculo quis vtiq; dicat, q̃ facile ferũt
« esculenta, quibus assueti sunt, etiam si non sint bona natura: similiter autem & poculenta. Et quæcũ-
« que sanè multus carnium esus præter consuetudinẽ comestus facit, vel allia, vel silphium, vel succus Ibidem. t. 33. 131. a
« ipsius, aut caulis, vel alia quęcunq; huiuscemodi, magnas vires peculiares habentia, minus vtiq; quis
« mirabitur, si talia labores ventriculis, magis q̃ alia, faciant. At {iuste mirabitur} si didicerit, quãtam
« maza turbationẽ, & tumores, & flatum, & tortionem ventriculo inferat præter consuetudinẽ come-
« sta ei, qui panem comedere sit solitus, vel qualem panis grauitatem, & tensionem vẽtriculi ei, qui ma Hęc erant in
« zam comedere sit solitus: vel ipse quoq; panis calidus comestus qualem sitim inferat, & repentinam antiqs gracis.
plethoram,

A ‖ Vide infra uerba Hippocr. citata.

B † In codi. græco est καὶ τὰς ἐκ τῆς συνήθους ὠφελίας. & oīno debẽt hæc uerba adesse.

C † κατὰ μίαν ὕλην est in græco.

plethoram, propterea ꝙ tum exiccatorius, tum tardi gradus sit: & panes valde puri, & qui cõfusanei E sunt, (syncomistus appellant) præter consuetudinẽ comesti, q̃ diuersa inter se faciant: & maza etiam sicca præter consuetudinẽ, aut humida, aut viscida: & polentæ quale quid faciant recentes ijs, qui nõ sint assueti, & aliæ ijs, qui recentibus sint assueti: & vini potus, & aquæ potus præter consuetudinem in alterum repente permutata: & aquosum vinum, & meracũ præter consuetudinem repente potatum: illud.n.pladon (id est humiditatem) in superiori ventre infert, & flatum in inferiori: hoc autẽ venarum palpitationẽ, & capitis grauitatem, & sitim. albũ item vinum, & nigrum ei, qui præter consuetudinem ꝑmutat, licet ambo vinosa sint, multa tñ in corpore alterarint: vt minus mirum quis vtique dixerit, dulce, vinosumq́ vinum non idẽ posse, repẽte permutata. Ex Hippocrate quidem satis sint, quę hucusq́ scripta sunt exempla de cõsuetudinum facultate. Erasistratus autem in secũdo De paralysi in hunc modum scripsit. Oportet autem vt, qui ex ratione curaturus est, multam admodũ considerationem de consuetudine, & insuetudine faciat. dico sanè hoc modo. Qui assueti sunt laboribus, etiam si multum laborauerint, non lassantur: qui vero insueti sunt, etiam si parũ laborauerint, sublassantur. Edulia q́ consueta, licet concoctu difficilia sint, non nulli facilius concoquunt, q̃ insueta, licet faciliora sint concoctu. Excretiones q́ consuetas, licet eæ incõmodæ sint, quia tñ in consuetudinem venerũt, requirit corpus, atq́ his priuatum, in morbos incidit. Quale euenit & circa hęmor F rhoidum fluores, & purgationes, quas non nulli sibi ipsis consuetas faciunt. Quale etiam & ijs, quibus vlcera ꝑ tempus erumpunt, ichorem q́ fundunt. Quale item ijs, quibus per quędã tempora cholerę fiunt. Omnes.n. tales excretiones, licet incommodę sint, requirit corpus: & vbi ipsę consuetis tẽporibus non fiant, in affectus non exiguos incidunt ij, qbus talia erant consueta. Conspiciuntur etiã & talia quædam euenire per consuetudines in versibus iambicis, quos sciamus. si quis enim nos iusserit ex medio versu duos, vel tres versus recitare, nos q́ huic rei insueti simus, id haud prõpte facere possumus: per continuatam aũt numerationem, vbi ad eosdem versus peruenerimus, ex parato facile q́ recitamus: assuescentes autem, tandem etiã id prompte facimus, quod prius difficulter præstabamus. Accidit etiam & tale quicpiam. Nam qui ad discendum sunt insueti, tarde & pauca discunt: qui autem sunt assueti, multo plura discunt, facilius q́. Simile etiam & circa inquisitiones euenit. qui.n. prorsus insueti sunt inquirere, in primis motionibus cogitatione occæcantur, obtenebrãtur q́, ac statim ab inquirendo desistunt, cogitatione nimirum fatigati, ac preimpotentes redditi: non secus, ac illi, qui cùm cursui sint insueti: ad cũrandum tñ accedunt. Qui vero inquirere est assuetus, cogitatione per totum penetrans, inquirens q́, ac eam multos in locos transferens, ab inquisitione nõ desistit, ne dum in vna die, sed neq́ in tota vita ab inquirendo quiescens: ac ad alias notiones à re, quę inqui- G ritur non alienas, cogitationem transferens, progreditur quo vsq́ ad rem propositam perueniat. Ita sanè videntur hucusq́ ea, quæ in cõsuetudine sunt, pollere in omnibus nostris affectibus, tam animalibus, q̃ corporalibus. Ac de his quidem in præsenti satis sit dictum. In vniuersalibus autem sermonibus de medicina habitis, copiosius enumerata sunt, quę certe necessariã considerationem ab eo expostulant, qui nolit in multis, quæ ad medicinam spectant, claudicare. Hęc quidem celeberrimi medicorum Hippocrates, & Erasistratus dixerunt de facultate consuetudinum, non rationi inuentionẽ eorum attribuentes, sed ex ijs, quæ manifeste apparent, edocti: quemadmodum profecto, & alij homines, quicunq́ nõ suum, aut asinorum more viuunt, sed mente assequuntur à quibus rebus ipsi, vel iuuantur, vel lęduntur. Licet enim ipsos quotidie audire dicentes, huic edulio, & huic potui assuetos esse: ideo q́ non posse ipsa relinquere, propterea ꝙ in mutationibus læduntur. Eodem quoq́ modo, & de vitæ institutis dicunt, verbi gratia, lotione, illotione, equitatione, venatione, cursu, lucta, vigilijs, insolatione, refrigeratione, & quæcunque sunt eiusmodi.

Causa cur multum possit consuetudo in ijs, quæ comeduntur, & bibuntur, vbi pulcherrima de concoctione ciborum, & de familiaritate corporis nutriendi cum nutriente traduntur. CAP. 2.

IGitur, & nos quoq́ eos aspernati, qui vel nihil, vel parum existimant ad curationem conferre sco- H pum, qui à consuetudinibus sumitur, consideremus quæ nam sit causa, cur multum possit consuetudo: & an vna quædam sit {in omnibus,} an secundum vnamquamq́ materiam alia {atq́ alia.} dico autem materiam, ex qua constitit cõsuetudo, verbi gratia (vt dixi) cibaria, vel potiones, vel exercitationes, vel aliud quicpiam tale. Etenim initium ab ijs, quæ comeduntur, & bibuntur, faciemus. Cur igitur qui bubularum carnium esu assuete vtuntur, aliqui quidem nullo modo lęduntur, aliqui autem minus q̃ ante? Aut propter quid secundum naturam aliqui à principio (vt ipse Erasistratus scripsit) facilius bubulas carnes concoquunt, *q̃ saxatiles pisces? Sed huius quidem causa dicta est in tractatione de Naturalibus facultatibus: dicetur tñ & hoc in libro paulo inferius, in sermonis cõmunitate. Nunc autem ab ijs, quæ propter consuetudinem, melius concoquunt quodcunq́ ex cibarijs, initium doctrinæ faciam, cõmunem hypothesim sumens, tum ad alia oĩa, tum ad ea, quæ naturaliter quibusdam familiaria sunt, & non familiaria. Ac dictum quidẽ est fusius de his in omnibus tractatione de Naturalibus facultatibus: de ijsdem tñ & nunc sermonem habebimus: concoctionis notione prius ob oculos posita: Quemadmodum.n. pistores panem coquere dicunt, non qñ triticum cribrauerint, aut molentes in minimas particulas contriuerint, sed qñ, his peractis, & affusa aqua, fermento q́ admixto, pinserint: {& panes effecerint} ac deinceps aliquo fouente cõtectos siuerint, donec (vt ipsi vocant) fermentati fuerint, ac postea in clibano vel furno assauerint. Ita & ijs, quę in vẽtrem deglutita sunt, non postq̃ in ipso contrita ac soluta fuerint, concocta esse dicimus: sed quando

(veluti

** φυσικῶν est in græco codi. sed arbitror legẽdũ τροφῶν, i. Alimentorum. Nam nõ in libris de facultatibus Naturalibus hoc tradit qđ sciã, sed in primo de Aliment. facult. cap. 1. & ta etiam paulo inferius*

A (veluti frumenta,quæ coquuntur) mutationem secundum qualitates adepta fuerint. Quemadmodũ autem in pane frumentum quod coquitur, in qualitatem nobis vescentibus familiarem redigi oportet: ita & in vẽtriculo,immo adhuc etiam magis, in familiariorem. nomino autem οἰκειοτέραν, id est familiariorem, alteram altera, secundum similitudinem corporis, quod ex ipsa nutriri debet: aliud enim nutriens, alij corpori nutriendo familiare est: ideo q; animãtes ad familiaria nutrimenta à nullo doctæ,sed à natura impulsæ,accedunt: iumenta quidem ad herbas,paleam, fœnum, & hordeum: leones autem ad carnes, sicuti etiam pardales, & lupi. Quemadmodum igitur in animalibus secundum genus non parua differentia familiarium vnicuique nutrimentorum est: sic etiam & secundum speciem in generibus inueniuntur differentiæ magnæ. cum alij ne gustare quidem vinum possint, alij autem quamplurimum etiam innoxie bibant, & alij quidem, (vt dictum est) bouum, & hircorum, & arietum carnes cum delectatione comedant, innoxie que concoquant, alij nec odorem ipsorum sustineant,nec esum. si q; per alterius escę penuriam (vt in fame fit) eiusmodi carnes ingerere cogantur,concoquere ipsas nequeunt citra nocumentum,ac appetitum ex oblatione subuertunt, grauantur q; de repente: si q; ructus aliquis ipsis superueniat, nec ipsum quoque innoxie tolerant. Quoniam autem hæc ita se habere conspiciuntur, primum quidem illius meminisse oportet, homi-B nes assumere,quæ suauiora sunt,alios alia secundum naturę familiaritatẽ,accedere q; ad talium esum libentius,tanquam ea sibi ipsis concoctu faciliora visa sint esse: auersari autem, & fugere, quæ insuauia sunt, concoctu q; difficilia: Ita vt consuetudo signum sit familiaritatis naturalis. Quod autem & vt causa sæpe numero fiat, constat ex ijs,qui in principio quidem insuauitate vel nocumento à quibusdam ingestis afficiuntur: si autem ipsis paulatim assuescere sustinuerint, insuauitate aut nocumẽto non amplius afficiuntur. Causa autem & huius rei talis est. Sicuti vnumquodq; eorum, quæ comeduntur & bibuntur, secundum aliquãm qualitatem alteratur, ita & ipsum quodam modo afficit id quod alterat. Licet autem huic rei euidens capere argumẽtum ex humorum ab vnoquoq; cibario genitorum differentia. Nam alia quidem melancholicum gignunt sanguinem, alia pituitosum, vel qui pallidam flauam q; nominatam bilem non paucam habeat, sicuti non nulla purum sanguinem: Differentiam ergo aliquam particulis quæ nutriuntur inter se necesse est fieri secundum nutrientis sanguinis ideam. Euidens autem argumentum assimilationis nutrientium ad id quod nutritur, est ipsa plantarum, & seminum trãsmutatio, eousq; sæpenumero facta, vt quæ maxime nocua in alia terra erat, si in aliam trasplantata fuerit, non solum innocua, sed etiam vtilis fiat. Frequens enim, & horum est experientia apud eos, qui & de agricultura, & de plantis cõmentarios composuerunt: quem C admodum & trãsmutationis secundum regiones factæ, apud eos, qui de animalium historijs scripserunt. Quoniã ergo non solum alteratur id quod nutrit ab eo quod nutritur, sed & ipsum aliquo modo exigua quadam alteratione alterat, necesse est exiguam hanc alterationem, tractu temporis, notabilem fieri: ita vt ad æqualem vim cum familiaritate naturali veniat ea, quæ ex diuturnis consuetudinibus fit. Ac in ijs quidem, quæ comeduntur, & bibuntur, inuenta mihi esse videtur causa facultatis consuetudinum.

De vi consuetudinis ex alteratione externa. CAP. 3.

IN ijs autem quæ extrinsecus nobis occurrunt, deinceps inspiciamus. videntur enim, & hæc eandem secundum genus habere causam cum prædictis. Alterationem igitur quandam efficiunt in corpore præcipue quidem earum particularum, quæ in superficie sunt, iam vero & earum, quæ sunt in profundo. Etenim primum quidem cutis stipatur, & contrahitur, & stringitur, & densatur à refrigerantibus: deinde vero, & quæ illi proxima sunt. Si q; longiori tempore eandem alterationem patiatur corpus: eis etiam, quę in profundo sunt, communicatio fit trãsmutationis. † At per initia statim, per accidens, non primo, mutatio alteratio q;, non minime ijs, quę in profundo sita sunt, ab efficienti causa contingit: densata enim cute, caliditas in profundo corporis colligitur. Sicuti autem re-D frigerans causa prædictas alterationes efficit, eadem etiam ratione contrarias istis, calefaciẽs. Etenim natura comparatum est, vt à contrarijs contraria fiant, hæc quidem primo, hęc autem per accidens. In qua sane re etiam, potissimum falluntur multi, videntes aliqua per accidens similiter effici à contrarijs: sicuti sane rursus contraria sæpenumero ab eisdem causis fieri. Enim vero, & in calefacientibus similiter decipi contingit. calida enim causa, verbi gratia, Sol, cum alicui corpori diutius inhæserit, contrariam affectionem ei, quę à principio fuerat inducta, circa ipsum efficit. In principio enim nos tepefaciens, humida fundit, cutim laxat, ac molliores efficit carnes. Si vero pluribus diebus æstatis tempore in ipso quis nudus versatus fuerit, squallida certe huic dura q; fit cutis, siccæ itẽ carnes. Sed hoc in talibus non solius diuturnæ caliditatis est opus, sed & siccitatis ipsi coniunctæ. Ac sæpenumero sane in ratiocinationibus, quæ de causis habentur, hoc nos fallit, q; causa complicata despecta sit. oportebat enim nos animaduertere, aliud quidem agere humidam caliditatem, aliud autem siccam: quod certe interdum non facimus. ideo que fallimur, dum familiarem actionem vtrarumq; non perspicimus. Si vero quis animum adhibuerit, vtramque sciet discernere. Quemadmodum enim humiditas sola sine caliditate vel frigiditate insigni, humectat corpus, caliditate calefaciente: ita vtrarumq; coitus vtraq; facere conspicitur. Ac in dulcium quidem aquarum lauacris hoc accidit: in solaribus autem æstibus siccans causa calefacienti complicatur. talis enim est æstiuus Sol: ita vt æquum sit, vt, qui nudi diutissime in ipso versantur, veluti messores & nautę, dura illis, & sicca fiat cutis, qualis est animalium, quæ in latibulis degunt. Sicuti igitur naturales corporum, & totius substãtiæ proprietates,

† Calaber videtur habuisse aliam lectionẽ cũ habeat: Et secundum principia, vel per se cõfestim, uel secundũ accidens non primo &c.

prietates,diuerſitates qꝫ cutis in duritie,& mollitie,denſitate,& raritate,diuerſis quidem tum cibarijs, E
tum potibus indigent,non æque autem inter ſe mutuo omnes afficiuntur incaleſcentes, & frigeſcen
tes: eodem modo, quæ propter conſuetudinem fiunt naturalibus ſimiles,idem cum illis habent tum
iuuamentum tum nocumentum ex comeſtorum & bibitorum refrigerantium & calefacientium al-
teratione. Rarum etenim & molle corpus facile patitur,incaleſcens & frigeſcens: denſum autem &
durum tolerat,ſpernit qꝫ omnia,quæ ipſi extrinſecus occurrunt, non ſolum ſi calefaciant vel refrige-
rent, ſed etiam ſi durum quicpiam ſit & aſperum. Ideo qꝫ eiuſmodi corpora cubationes humi factas
tolerant: cum quæ contrario modo ſunt affecta, has non ferant: facile enim, & contunduntur, & re-
frigerantur,& quodcunque aliud patiuntur.

De vi conſuetudinis exercitationum corporis,& animi, ex Platone,& Hippocrate. CAP. 4.

TAlis quidem eſt & qui de his habitus eſt ſermo: de exercitationibus autem, talis. Particulæ cor
poris, quæ exercentur, robuſtiores ſimul ac ſolidiores fiunt: & ob id familiares motiones ferre
poſſunt magis,qꝫ aliæ,quæcunqꝫ ob inexercitationem molliores ſunt,& imbecilliores. Cōmunis au
tem eſt hic ſermo & ad animi exercitationes. Exercemur enim primum quidem in grāmaticis, cum
adhuc pueri ſumus: deinde vero in rhetoricis,& arithmeticis,& geometricis,& logiſticis diſciplinis.
Cum enim ſint facultates in principe animæ vi ad omnes artes neceſſariæ: altera, per quā conſequēs F
& repugnans cognoſcimus: altera,per quam meminimus: ſapientiores quidem per priorē {ſi exco
latur: }memores aūt magis,per poſteriorem reddimur. qn̄quidem eam vniuerſę facultates naturam
habent,vt ab exercitationibus augeātur roborētur qꝫ, ab ocio aūt lædantur: ſicuti & Plato in Timeo
per hanc ſeriē oſtendit nominibus,ita inquiēs. Sicuti diximus multoties, ꝙ tres animę ſpecies [a] trifā- »
riam in nobis inhabitāt, ac vnaquęqꝫ proprias motiones habet: ita & ſm eadem nunc breuiſſimis di »
cēdum eſt. ꝙ quæ ex ipſis in ocio degit,ac ſuarū ipſius motionū quietem agit, imbecilliſſimā neceſſe »
eſt fieri: quæ vero in exercitationibus,robuſtiſſimam.Quare curandū eſt,vt habeant motiones inter »
ſe cōmoderatas. Hæc cū dixiſſet, deinceps inquit: Enim vero de principaliſſima apud nos aię ſpecie »
cogitare oportet hoc modo: ꝙ videlicet [b] ipſām Dęmonem}Deus vnicuiqꝫ dedit hāc,quam certe di »
cimus habitare in ſummo noſtro corpore, ac ad cognationē in cœlo à terra nos attollere, tanq̄ ſimus »
planta nō terreſtris, ſed cœleſtis,rectiſſime dicētes. Illinc.n. vnde prima animæ generatio prodijt, di »
uinum numē,caput et radicem noſtrā ſuſpendēs,erigit totum corpus. Ac ei quidē,qui circa concupi »
ſcentias, & cōtentiones incubuerit,& in his elaborat [c] vehementer,oīa dogmata mortalia neceſſe eſt »
inſerta eſſe, ac oīno (quantū maxime ipſi poſſibile eſt mortale fieri) huius ne exiguū deeſſe, vt pote »
qui [d] tale auxerit. Ei vero,qui circa amorē diſciplinarū,ac veritatis ſapientias ſtuduerit, & in his præ G »
cipue præ oībus,quæ in ipſo ſunt,ſe exercuerit,ſapere quidē immortalia & diuina,ſi ſanè veritatē at- »
tingat,neceſſe oīno eſt: quatenus aūt rurſus particeps fieri humana natura immortalitatis poteſt, hu »
ius nullam partē deeſſe: vt qui aūt ſemper colat diuinum numē, habeat qꝫ valde admodum ornatū ip »
ſum Dæmonem cohabitatorem in ſe ipſo,inſigniter eudæmonem eſſe. Cultura autem cuiuſqꝫ oīno »
vna eſt, proprias vnicuiqꝫ eſcas,& motiones attribuere.In his verbis Plato de tribus animę ſpeciebus »
nos docuit nō ſolum ad philoſophiā quid vtile,ſed & ad corporis ſanitatē,Hippocratem & in hoc ſe
quutus,q vniuerſaliter quidem dixerat, [e] ‖ [f] Motus roborat,ocium tabefacit: ſecundū ſpeciem vero »
in exercitationibus rurſus, [g] ‖ Labores cibos precedant: de oībus aūt particularibus ſpeciebus: [h] ‖ La »
bores,cibi, potus, ſomnus,venerea, oīa moderata.Quare & hoc loco accurate animaduertere ea,quę »
dicuntur,oportet: obauditionem enim quandam habēt,ęque ac aliæ oēs orationes,ſiquis negligēter
(quemadmodum non nulli faciunt) audiuerit.Exerceri enim vnūcunqꝫ volumus, non vtiqꝫ ſine ter
minis,menſuris qꝫ congruis, exercitationibus eouſqꝫ extenſis,vt facultatem diſſoluāt: ita quoqꝫ & ci
bis,& potibus,& ſomnis,& venereis in cōgrua menſura vti,hoc eſt,quæ nec deficiat,nec ſupflua ſit.
Exceſſus enim facultates diſſoluit,defectus autē in vnaquaqꝫ re, tantum perfectā vtilitatem impedit,
quantum ipſe à mediocritate abeſt. Enunciatum aūt & hoc ab Hippocrate eſt in vno tanq̄ in exem- H
plo, vbi inquit. [i] ‖ [k] In exercitationibus, qn̄ quis laborare cęperit, ſi ſtatim requieſcat,laſſitudo tollit. »
Et ſanè ſermo quodam modo iam ex rerum affinitate, aliquid etiam docuit de animæ conſuetudini-
bus,quæ fiunt in memorijs,& meditationibus,& inquiſitionibus logicis, de quibus & ipſe Eraſiſtra
tus in [l] ſermōne de cōſuetudinibus meminit, cauſam non addens: quāuis non ſolum Hippocrates,
ſed etiam Plato ipſam dixerint. Nam vbi in congruis cōmoderatis qꝫ exercitationibus ſingulę facul-
tates agunt, εὐῤῥωστία, id eſt bonum robur ipſis comparatur.

Quod corpus euacuationibus aſſuctum euacuationes non requirat ob conſuetudinem,vt volebat Eraſiſtratus,ſed ob multitudinem,vel cacochymiam in corpore aceruatam. Et quo modo conſuetudo illi innoxie mutari poſſit. CAP. 5.

AC hæ quidem ſunt differētię conſuetudinum ſm materiarum,in quibus conſiſtunt,& ſm cau-
ſarum,à qbus fiunt,facultatem. [m]*Qm̄ autem Eraſiſtratus dixit,corpus etiā euacuationes requi
rere,vbi quis ipſis aſſuetus fuerit,de his quoqꝫ eſt conſiderandum. Scimus.n.quoſdam ſanguinis eru
ptione per nares,vel per hæmorrhoidas tentatos,id qꝫ vel circuitibus quibuſdam tpe æqualibus,vel
inordinate: alios vomitibus, aut diarrhæis,aut choleris captos: aliquos aūt dedita opera ſanguinē ſi-
bi effundentes,vel per venæ ſectionem,vel per ſcarificationem in malleolis factam,vel ēt per nares:
ſicuti etiam alios purgantibus medicamentis,tum vomitorijs, tum deiectorijs vſos. de quibus ipſis
aliquid ſcrutari eſt vtile. Mihi.n.non videntur corpora propter cōſuetudinē talibus euacuationibus
indigere.

A* τριχῆ. quæ tamen dictio nec ī manuſcripto cod. græco, quē habemus, nec in Calabri uerſione reperitur.

B* αὐτὸ δαίμονα eſt in impreſſis: in manuſcrip. tamen legitur αὐτοδαίμονα, i. ꝑſe dæmonem.

C* σφόδρα, eſt ī impreſſis, et in manuſcripto. Calaber ui detur legiſſe σφαλερὰ, ac cum ſequentibus verbis dictionē hāc cōnexuiſſe hoc mō, σφαλερὰ πάντα τὰ δόγματα ἀνάγκη, καὶ θνητὰ γεγονέναι, quod uertat. fallacia omnia dogmata neceſſe eſt, et mortalia fieri. quā lectionē nō improbo.

D* τὸ τοιοῦτον eſt in īpreſſis, hoc ē, hoc mortale, ſeu mortalē hāc naturā. manuſcrip. tamē cod. habet. τοσοῦτον. ut q tantopere hāc mortalem naturā auxerit.

E ‖ De ijs q̄ in Med. fiunt cō. 3.t.28.7a.219.a

F* Al. vſus.

G ‖ 6.Epi.cō.4. t.31. 3a. 187.e

H ‖ 6. Epide. cōm. 6.t.3. 3a. 195.e

I ‖ 2.Aph.48. Ext.ord.19.a

K* Al. in omni corporis motu.

L* Supra in cap. primo.

M* Vide uerba Eraſiſtrati ſupius à Gale. poſita cap. 1.

A indígere. Sed propter quã cauſam prima indiguerũt: euacuatione, vel natura moliente ipſam, vel
aliquo hoĩe per ſyllogiſmum medicum: ita rurſus ẽt pluries eiſdem ob eadẽ indigere. Non nulli. n.
ob prauas diętas, non nulli ob prauã corporis conſtructionẽ, aceruãtes ſanguinis copiam, vel caco
chymiã, à prædictis vacuationibus iuuant̃, natura, vel medico aliquo id, quod ſupfluum eſt, ante q̃
ęgrotet homo effundente. Aliquibus ẽt, dum ægrotarẽt, tum criſis p eiuſmodi excretiones, tũ mor
bi ſanatio facta eſt. Quidam autẽ à medico curati ſunt, ſimilibus remedijs vſo: deinde rurſus ſimili
morbo correpti, eiſdem q; remedijs curati, ſi qñ rurſus ipſis vel totius corporis grauitas, vel capitis
ſolius inæqualitas aliqua, vel qd aliud p̃ter naturã ſupappareat, de ipſis medicos cõſulunt, ſe vereri
aſſerentes, ne eiſdẽ morbis corripiant̃, quibus antea correpti fuerũt, vbi ſimilia ſymptomata p̃ceſſiſ
ſent. Deinde vbi, p̃miſſa vel purgatione aliqua, vel ſanguinis detractione, imminentẽ morbũ eui-
tarint, prõptius ad idem remediũ accedũt, quotieſcunq; aliquod ſimile ſymptoma deinceps ſibi ip
ſis euenire ſentiãt. Quidam ẽt anteq̃ ſentiãt, p̃finitionem p̃uidẽtes tpis, in quo in determinato cir-
∴ cuitu tale qcpiam paſſi ſunt, euacuatione p̃ueniunt. eam q; euacuationẽ, prophylacticẽ, i. præſerua
* tiuam noĩant: in cõſuetudine ipſis factã, nullã ĩmutationẽ corpore ex hmõi euacuationibus ſuſci-
piẽte, qualẽ oſtenſum eſt ſuſcipere poſt p̃dicta, ſed ab eadẽ cauſa eadẽ patiẽte. Si ergo diætã immu
B tarint, paucioribus cibis vtẽtes, exercitationibus q; addẽtes, morborũ expertes p̃manẽt, ex conſue-
tudinum ĩmutatione adiuti: non, ſicut ſuperiores, lęſi. Non. n. conſuetudinis rõne eueniebat, vt per
euacuationes adiuuarẽtur, ſed quia ex praua dięta & cacochymiam, & multitudinem cõgeſſiſſent.

GALENI DE SANITATE TVENDA
LIBRI SEX

Thoma Linacro Anglo interprete.

Poſt diligentiſſimam Hieronymi Donzellini recognitionem, Ab Auguſtino Gadaldino, aliquot in locis, veterum exemplarium græcorum ope, emendati.

ARGVMENTVM LIBRI

Inſtituit rationem tuendę ſanitatis in tota hominis vita, ac in primo libro ſummam quandam proponit earum rerum, quibus hæc ipſa ars tuendæ valetudinis continetur, & vitæ rationem vſq; ad tertium ſeptennium aliqua ex parte perſcribit.

Quæ præcipuæ medicinæ partes, quid ſanitas. CAP. I.

[a]† CVm vna ſit ars, q̃ corpori hoĩs tuendo dicata ſit, vt alibi à nobis oſten A † τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης μιᾶς οὔσης vide pag. 63. a
ſum eſt, eius primę ac maximę partes ſunt duę: quarũ alterã [b]† ſanitatis
D tuẽdæ, alterã [c]† morbi profligandi facultatẽ appelles. Earum cõtraria
inter ſe officia ſunt: ſiqdem illi tueri, huic ĩmutare ſtatũ corporis eſt p-
poſitũ. Qm̃ autem & dignitate, & tp̃e ſanitas morbũ præcedit, vtiq; & B † ὑγιεινὸν.
nobis, quẽadmodum hęc ſeruãda ſit, prius tractare cõueniet: poſt autẽ C † θεραπευτικόν.
quo pacto cõmodiſſime morbus ſit abigẽdus. Vtriuſq; facultatis inue
niendę cõis [d] ratio eſt, vt, quid nã ea corporis affectio ſit, q̃ ſanitas dr̃, li- D * ὁδός.
qdo conſtet: qñquidem nec pręſentẽ ſeruare, nec amiſſam reſtituere, ſi,
q̃ nã ea ſit, penitus ignores, licet. Scripſimus de hoc alibi, oſtẽdimus q;
ſimilarium, quas vocant, partiũ ſanitatẽ, calidi, frigidi, humidi, & ſicci ſymmetriã, i. cõuenientiã in-
ter ſe quãdam eſſe: inſtrũlium vero, ex ſimilariũ ipſarũ compõne, numero, magnitudine, figura q;
conſtare. Quare, quiſqs hęc cõmode tueri poſſit, is optimus ſanitatis cuſtos fuerit. Tuebit̃ hęc, qui
modos oẽs, qbus vitiant̃, cõpertos prius habuerit. Sicuti. n. ſi impatibile nobis, nec vlli affectiõi ob
noxiũ corpus eſſet, nullã deſideraret artẽ, q̃ eius tutelę præeſſet, ita nunc, cũ numeroſiſſimis affecti
bus expoſitũ ſit, certã ſibi depoſcit artẽ, q̃ et oĩa eius incõmoda p̃ſpicere, et ipſum ab ijs tueri poſſit.

De nutrimenti neceſſitate ex duplici cauſa noſtræ corruptionis. CAP. 2.

SAnè, quæ corpus noſtrũ lędunt, corrũpunt q;, ea ſunt genere duplicia: altera nobiſcũ cõgeni-
ta, & quę vitare nequeas, quę q; ex ipſis generationis principijs veluti radice oriuntur: altera,

quæ

quæ & declinare possis, & orta à nobis nõ sunt: quæ tñ non minus, q̃ illa, corpus nostrũ conficiũt: E
quorum vtraq; iam seorsum distinguemus. Sanguis, semen q; genitale, generationis nostræ primordia sunt: ille, ceu materies quædam apta, concinna q;, & opifici ad quiduis sequax: hoc, opificis rationem obtinens. Constat horum vtrunq; ex eisdem genere elementis, humido, sicco, calido, & frigido: aut, si mauis ab essentia sumptis nominibus, quàm à qualitate, nominasse, aqua, terra, igni, & aere. Sic enim demonstratum nobis est in eo libro, quem de elemẽtis ex Hippocratis sententia scripsimus. Dissident hæc inter se ipsa tẽmperamenti mensura. Siquidem in semine plus est igneæ substantiæ, atq; aereæ: in sanguine, aqueæ, terreæ q;: quãquam præpollet in hoc quoq;, & calidum frigido, & humidum sicco, & ob eam exuperantiam fit, vt non siccus, sicut ossa, vnguis, pilus'ue, sed humidus merito dicatur. At semen sanguine siccius quidem est: cæterum ipsum quoq; humidum fluxile q; est. Atq; ita nobis vtrinq; ex humida substantia geniture origo proficiscitur. Hanc tamen humidam seruari conueniens non erat, si modo ex ea nerui, arteriæ, venæ, ossa, chartilagines, membranulæ, & alia id genus fieri deberent. Ergo statim in generationis initio coniectum cõpiosius oportuit elementum id, quod siccandi vim haberet. Est vero id natura, quidem maxime ignis, sed tamen & terra: est.n. ea quoq; res sicca. Verum huius plus immisceri principijs commodum non erat, quod hæc magis humida erant futura. Ignis certe quo minus plus sit admistum, nec obstat quicq̃: & sanè admistum est tanto planè plus in vtroque principio, quantum nec iam torreat, vrat'ue, & tñ abunde siccet. Quippe etiã tantus calor adhibitus agilitatem pręstare ad motiones sat erat. Ab hoc igitur primum cogitur, paulum q; concrescit, quod in vtero cõceptum est: mox siccius redditum, veluti lineamenta quædam, & rudimenta cuiusq; membri obtinet. Vlterius vero ẽt siccescens, non lineamenta, rudimenta'ue modo, sed etiam exactam vniuscuiusq; speciem ostẽdit. Iam vero in lucẽ editum,[a] † & magnitudine proficit, } & tum siccius, tum valẽtius se ipso semp efficitur, donec ad summum incrementum (ἀκμὴν Greci vocant) sit peruentum. Tum vero & incrementum omne sistitur, ossibus nimirũ ipsis per siccitatẽ non vltra sequacibus: [b] † & sanguinis spiritus q; vasa, spiritus ipsius flatu in latum aguntur:) cuncta deniq; mẽbra non solum robusta fiunt, sed ẽt vires suas summas obtinent. In eo vero, quod sequitur, tempore omnibus iam [c] partibus supra iustum siccescentibus, nõ solum cuiusq; officium minus probe administratur, sed ẽt corpus ipsum macilentius, gracilius q;, q̃ ante, redditur. Ergo vltra siccatum, non macilẽtius modo, verũ etiam rugosum efficitur. Artus quoq; ipsi inualidi, atq; ad motus suos incerti, inconstantes q; probantur. Affectio hæc {in aĩalibus} senium appellatur, ei, quæ in stirpibus ἀυανσις græce dicitur, proportione respondens. Est enim & illa stirpis senium, siccitatis excessu prouenientiens. G
Vna igitur hæc est omni genito corpori corruptelæ, interitus q; cõnata necessitas. Altera est, quæ etiã in animalibus pręcipue cernitur, totius substantiæ fluor, quem insitus calor excitat. Hęc itaq; incommoda nullum, quod genitum sit, corpus effugere potest: reliqua, quæ hęc sequuntur, prouidentia, consilio q; certe potest. Porrò his quoq; non aliunde origo est, q̃ ex ipsis iam dictis necessarijs incõmodis corrigendis, atq; sarciendis. Nam, cum tota moles aĩalium in perpetuo fluore sit, ni similis altera substantia pro ea, quę defluxit, restituta sit, euaporabitur certe, atq; dissipabitur vniuersum corpus. Quo factum arbitror, vt natura non aĩalibus modo, verum etiam stirpibus insitas quasdam vires deficiẽtis, ac desiderati semper appetentes, ab initio statim dederit. Non enim vesci, bibere, aut respirare, à quoquam vsquam discimus, sed statim à principio facultates in nobis habemus, quæ hæc omnia citra docentem perficiant. Cibo igitur, quicquid siccioris substantiæ effluxit, restituimus: potione, quicquid humidioris: atq; ad pristinam ita symmetriam ambo reducimus. Ita vero & aereæ, igneæ q; substantiæ modum respiratu, arteriarum pulsu tuemur. De quibus omnibus etiam singulatim dictum nobis in alijs voluminibus est: nec à pręsenti disputatione alienum censemus, vt, quæ ibi demonstrata sunt, ad sanitatis tuendæ artem hypotheseos loco positis, sic, quæ deinceps sunt, aggrediamur. H

De necessitate generationis excrementorum. CAP. 3.

CVm enim, quotidie propter insitum ipsis calorem, cunctis animalibus multa substantiæ portio defluat, nec sit aliter huius iustum seruasse modum, quàm cibi, potionis, respirationis, & arteriarum motus ope, necesse est ex ijs contrahi excrementorum prouentum. Nam, si, quale erat ipsum, quod effluxit, tale prorsus adiungere agglutinare q; ei per totum liceret: optimum id, saluberrimum q; planè esset. Verũ, vbi, quod singulis particulis defluit, tale natura est, qualis ipsa est particula, nihil autem eorum, quæ eduntur bibuntur'ue, eiusmodi prorsus est, necessarium naturæ fuit prius ea mutare, & concoquere, &, quàm fieri maxime potuit, efficere corpori alendo, restituendo q; similia. In quo opere siquid nec confectum, nec prorsus assimilatum est, id corpori nec adnascitur, accrescit've, & per ipsius laxiora intus spatia tanquam superuacaneum errat: vnde nomen quoq; recte à maioribus ei rei περίττωμα grece est inditum. Cum igitur esse, bibere q; necessaria animantibus sint, has autem res subsequatur excrementorum generatio, natura nõ solum ipsis excernendis, excludendis q; instrumenta instituit, verũ etiam instrumẽtis ipsis facultates inseruit, quibus incitata, quædam ad se trahunt, quædam alijs transmittunt, quædam excrementa expellunt. Porrò, hæc, quò corpus semper mundum, atq; excrementis vacuum seruetur, nec obstrui aliquatenus, nec ad proprias functiones imbecilla esse oportet. Atque ita geminum iam scopum salubris

b. 2. de ralib. fa. cap. 9.

* μίξεως.

* ἰσχυρότερον ἐν τῇ κράσει, i. validi⁹ aut efficacius in temperamento.

A † Tria hæc verba in gręcis codicibus non reperiuntur.

B † καὶ τῶν ἀγγείων δὲ ἕκαστον εἰς εὖρος διαφυσᾶται, i. & vas vnumquodq; in latũ extenditur.

C * ὀργάνων, i. instrumẽtis.

A salubris victus sermo noster exposuit: alterum, eius, quod exhaustum est, reficiendi: alterum, excrementa expellēdi. Tertius nanq;, qui huc spectat, ne animal præpropere senescat, duos iam dictos necessario comitatur. Si enim in neutro sit erratum, nec, quod exhaustum est, restituēdo, nec excrementis expellendis, & sanitate interim corpus fruetur, & vigoris tenorem q̃ longissime seruabit. Verum de hoc postea procedente sermone dicetur.

Fundamenta & hypotheses pro constituenda Arte sanitatis tuendæ. CAP. 4.

NVnc, quod reliquum est eorum, quæ ab initio disserere proposuimus, adijciam, quò sanitatis tuendæ scopos, quot, quales q; sint, clarius distinguam. Illud (arbitror) iam diximus. Si corpus nostrum impatibile, omnis q; affectionis expers esset, sicut adamas, aut quiduis id genus, minime artem vllā requireret, quæ ei tuendo præsideret: sed, q̃m duplices corruptionis causas, alteras internas & à se, alteras extrinsecus incidētes habet, necesse est, cuiā ꝓuidentiam q; nō paruā desideret. Et ex se qdē duplici primo modo consumi corpus indicauimus: vno, ꝗ vel ętatis cursu, vel assiduo substantiæ fluore, ad interitum tendat: altero, qui vtiq; esum potionemq; consequitur, ipso excrementorum prouentu. Atq; ex se quidē ita corrumpitur. Eorum vero, quæ extrinsecus incidūt, vnum certe est, quod separari ab eo non potest, quod q; illi ꝑpetuo, & (vt ita dicam) ve B luti connatum adhæret, aer ipse ambiens. Alia nec necessario, & incertis temporibus, nobis accedunt. Ille, nempe, qui circunfunditur, aer nos lædit, vel ꝗ calidos immodice, vel ꝗ frigidos, vel ꝗ siccos, vel ꝗ humidos efficit. Hæc, ꝗ contundunt, ꝗ diuellunt, ꝗ vulnerant, vel ꝗ articulum aliquem loco mouent. Oritur hoc loco logica quædam disputatio, quæ in vtranq; partem rationes habet, alijs horum oīum curam † ad sanitatis tuendæ artē ꝑtinere affirmantibus, alijs eorū tantū, quæ calfaciant, refrigerent, humectent, aut siccent: non .n. si quid collisu, vulnere, aut simili quopiam affectu, à naturali habitu sit emotū, id aut nosse, aut declinasse, vllius esse artis munus. Ego vero de problematis id genus agendum mihi non statui: sed, quod vtraq; pars vltro concedit, eo accepto, ad propositum reuertar. Illud ergo confessum vtriq; arbitror, quę vulnere, vel illisu, vel simili aliqua ratione, lędunt aut corrumpunt sanitatē, oībus hominibus esse nota, quę calfaciendo, vel refrigerando, vel madefaciendo, vel siccādo, non oībus. Ergo ne nos quidē quicq̃ ab officio alienum fecisse videbimur, si, quę oībus nota sunt, ꝑtermissis, ad ea, quæ parum nota sunt, potius vertamur: q̃n minime propositum est, hoc saltē opere, sophisticos cauillos diluere, sed potius quo pacto quis in inualetudinē minime incidat, docere. Rursus igitur ad propriū initium sermonem reuocemus, ac diligētius adhuc, quæ pro hypothesi sunt habenda, cōmemoremus. Primum C ergo ad ꝓ̄sentium cōtemplationem pro hypothesi præsumptum esto, sanitatem non esse absolute elementorū, ex qbus constamus, aut medium tēperamentū (quam eucrasian vocāt,) aut debitam conuenientiā (quā symmetrian appellāt,) queadmodū oībus ferè, qui ante nos scripserunt, visum est: sed eam dūtaxat, quæ similariū est partiū, vt alibi demonstrauimus. Secundo loco illud quoq;, quod alibi non minus demonstrauimus, prę̄sumptum pro hypothesi esto, nēpe instrumentalium sanitatē in figura, numero, magnitudine, ac cōpositione similariū cōsistere. Tertio, functionibus secundum naturā obeundis, sanitatis habitū discerni: Postremo sanitatem quādam optimam esse, & (vt sic dicam) consummatā atq; summam: quandam ceu deficientē ab hac, nec planè absolutam perfectam've: atq; hanc etiam latitudinē habere non paruam: hæc quoq; pro hypothesi hoc loco sint, quæ alibi nobis certissimis rationibus iam firmata, nunc quoq; nihilo secius sunt demonstranda. Maxime vero velim, qui his studere voluerit, eū librū legat, in quo illud inuestigamus, cuius artis pars sit ea, quæ sanitatis tuēdæ curā ꝓfitetur: is liber īscriptus Thrasybulus est: Pręterea eum, quē de optimo corporis nostri statu scripsimus: Item, quē de euexia, id est bono corporis habitu. Sunt hi breues ambo libelli: quos si perlegerit, qui ad hæc accedet, facillime cōsequetur, quæ mox dicentur. Dictum iam antea nobis est etiam eum librum, qui de elementis secundum Hippocra- D tem scriptus est, necessarium ad præsentem disputationem esse. Quod opus sequuntur, tum id, quod de optima corporis constitutione, tum id, quod de euexia conscripsimus.

† τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης. vide pag. 62. c

Sanitatem magnam habere Latitudinem: ac vnde ipsa & morbus dignoscatur. CAP. 5.

AB his hypothesibus veluti fundamentis operis iactis, hinc alicunde sanitatis tuendę tractatio incipiēda erit. Cum sanitas symmetria quædam sit, symmetria vero omnis duplici ratione nō solum perficiatur, sed etiam dicatur, aliàs quæ ad summum peruenit, & vere prorsus q; symmetria est: aliàs quæ ab huius absolutione ꝑfectione q; paulum deficit: Vtiq; & sanitatis symmetria duplex quædam fuerit, hæc quidem exacta, optima, absoluta, & summa: illa paulo ab hac deficiens, non tñ eatenus, vt animali sit grauis. Existit & hoc loco logica potius, q̃ ex vsu artis dubitatio quædam, negantibus quibusdā alium alio magis esse sanū, aut esse eius affectus corporis, quam sanitatē dicimus, notabilem vllam latitudinē, sed vnicā esse eā affirmantibus, & quæ ad vnguē sit exacta, nec maioris minoris q; ratione diuidua. Mihi vero, sicuti albū corpus aliud magis, aliud minus album cernitur, ita & quod sanum dicimus, magis minus q; tale esse videtur. Cuius rei duplex demonstratio est, Vna, quæ ex ea mutatione accipitur, quæ per ætatum vices cernitur. Postea nanq;, q̃ editum animal in lucē est, perpetuo mutari eius temperamentum (vt ante proposuimus) est necesse. Quare, si in temperamenti qualitate sanitas constituitur, qualitas autem ipsa non per-

manet eadem, nec ipsam sanitatem eandem seruari est possibile. Altera non minus euidens de- E
monstratio ab ipsa sumitur actionis differentia. Siquidẽ nec, qui sani sunt omnes oculis, æque cer
nunt, sed alij perspicacius, alij obtusius: nec auribus pari modo audiũt, immo hic quoq; magna est
in excessu defectu q; diuersitas. Sed nec pedibus similiter currunt: nec manibus apprehendunt:
nec reliquorũ deniq; instrumentorũ munia similiter obeunt, sed hic probius, ille deterius. Si itaq;
actionum diuersitas pro temperamenti modo respondet, cogit planè ratio, vt totidẽ sint tempera-
mentorum diuersitates, quot sunt functionum differentiæ. Quòd siquis κατασκευῶν, id est consti
tutionum vel statuum potius, q̃ temperamẽtorum, dicendũ putat, quò vtiq; in omnẽ sectam ratio
quadret, ita nimirum colligat, licet. Sanitas omni sectæ symmetria quædã est: Nobis, calidi, frigidi,
humidi, sicci: Alijs, corpusculorũ, & meatuum, quos ὄγκους καὶ πόρους græce vocant: Alijs, insecti
lium, vel incompactilium, vel minimorũ, similarium've, vel deniq; primorum elementorum cu-
iuscũq;. Sed secundũ cuiusq; sectæ opinionẽ, pro ipsorum modo, membrorũ nostrorum actiones
reddimus. Si itaq; varia eduntur opera, vtiq; varia est & elementorum in singulis symmetria, quã
esse sanitatẽ supra proposuimus. Quin & citra omnẽ elementi mentionẽ hoc pacto colligas, licet.
Si mẽbrorum constitutioni functiones suæ respondent, quotquot harũ varietates dabuntur, toti-
dem nimirum & constitutiones erunt: atqui respondent constitutionibus opera: erunt ergo, ne- F
cesse est, tot constitutionũ discrimina, quot sunt functionum differẽtiæ. Sunt vero hæ numerosæ:
quare erunt & constitutiones {æque multæ.} Si ergo omniũ, qui sani sunt, mẽbrorum cõstitutio
in symmetria consistit: constitutiones autẽ ipsæ variæ sunt, quãdoquidem functiones sunt variæ:
vtiq; multę varię q; ipsarũ constitutionum symmetriæ erũt. † Quare etiã sanitates multæ varię q;,
non ipsa communi omniũ forma, vnde dictę sanitates sunt, sed maioris minoris q; ratione inter se
dissidentes. Sicuti.n. niuis candor ab eo, q in lacte visitur, quatenus candor est, nõ dissidet, sed ma-
ioris minoris q; ratiõe dissidet, ita & Achillis, verbi gratia, sanitas ab ipsa quę in Thersite est, qua-
tenus sanitas, non differt, sed est cum ipsa eadẽ: at altero quopiam ab ea differt, id vero alterũ aliud
planè nihil est, q̃ maioris minoris q; ratio. Neq;.n. est quod quisq̃ dicat nõ edi ab omnibus homini
bus varias actiones, neq; aliũde dissimilitudinẽ hanc nasci, q̃ ex ipsa cõstitutione, vnde actio pro-
ficiscitur. Quòd siquis eos dũtaxat sanos esse contẽdat, quorum singula membra functiones suas
obeunt absolutissime: nos vero cæteros, q minus ꝓbe sumus affecti, non esse sanos: sciat is se vni-
uersę tractationis, quæ de sanitate tuẽda instituitur, fundamẽtũ subuertere. Si.n. huic propositum
est seruare tueri q; eam, quam ab initio accepit sanitatem: nemo aũt nostrum sanus est: luce clarius
fit inutilem irritam q; fore, quã nunc de sanitate tuenda artem instituimus. Itaq; nec querenda no- G
bis talis vlla est, sed planè silentio prætereunda, sermo q; iamiam finiendus. Omnes ergo eiusmodi
difficultates submouet ipsius veritatis cognitio. Nõ.n. absoluta ipsa tm̃, quę ĩfectilis est, simul est
& dicitur sanitas, verũ etiam quę ab hac deficit, modo tamen vsibus nostris adhuc non sit inepta.
Quippe sanitatem oẽs requirimus, tum ad vitæ functiones, quas planè morbi impediunt, aut in-
terrumpunt, atq; auferunt: tũ vero vt molestia careamus. Vexamur enim in doloribus non leui-
ter: eam vero corporis constitutionẽ, in qua nec doloribus cruciamur, nec in vitæ actionibus im-
pedimur, sanitatem appellamus. Quã siquis alio nomine appellare malit, nihilo plus ex ea re cõse-
quetur: sicut nec qui ἀειπάθειαν, id est perpetuã inualetudinẽ, inuehunt. Quippe si hãc propterea
inueherẽt, q omne genitũ corpus, sicuti geniture, sic etiam interitus, causas ab initio secum natas
habet, sicuti à nobis ante demõstratũ est, vtiq; laudati à nobis essent, tanq̃ & vera simul & antiqua
dogmata professi: nunc, cũ iuxta sanorũ ęgrotantium q; corporũ constitutiones easdẽ esse specie
decernunt, nec authores laudo, nec placitum probo: cum longe melius existimẽ satis amplam lati
tudinẽ sanitati tribuere, q̃ nos oẽs homines perpetuo vrgẽtibus morbis premi. Qui, etsi esse in no-
bis omniũ morborum semina dicant, tñ fatentur ipsi ea tam esse parua, vt sensum nostrũ omnino
effugiãt. Esto igitur (si velint) doloris quispiã in nobis affectus, verũ tã exiguus, insensibilis q;, vt H
minime officiat ei, quẽ corripuit hominẽ. Sunto, si libet, & febres, sed adeo leues, vt neq; sensum
sui vllũ afferãt, liceat q; per eas & negocijs publicis priuatis q; perfungi, & balneo vti, esse q; & bi-
bere, ac reliqua, q̃ opus sunt, peragere. Quippe facultas ad necessarios vsus minime impedita sani
tatẽ potius determinat. Nõ.n. functionum imbecillitas, morbi statim nota est, absolute ita citra q;
exceptionem loquenti, nisi adiectum sit, quæ præter naturam cuiusq; sit. Siquidem oẽs (arbitror)
& cernimus male, si cũ aquilis & lynce comparemur: & confuse oblese q; audimus, si cum Melam
pode: & pedibus parum valemus, si cũ Iphiclo: & manibus, si cum Milone conferamur. Quouis
deniq; membro propè mutili videamur, si cũ ijs, qui hoc ipso maxime valent, comparemur. Quis
igitur nostrum se non probe oculatum existimet, si formicas duum stadiorum interuallo non cer-
nat? Aut quis auritum se parum recte putet, si quod sexaginta stadijs abest, non exaudiat? At, siqs
literas hac pagella descriptas recte non cernat, is iam oculos merito accuset: non tamen, si quatuor
has ipsas cubitis abiunctas non peruideat: nisi forte ea prius oculorum acie fuit, qua vel has cerne
ret. Sic enim (arbitror) accuset, dicat q; merito, quod omnibus hominibus dici assolet, nempe hoc
prius fecisse, nunc idem facere non posse. Hunc enim morbo aliquo teneri dicemus, siquidem se-
nectutis vitio imbecillitas ea nõ incidit: quamuis sunt, qui senectutem quoq; ipsam morbum esse

† Cod. manuscript⁹ uetustissimus hoc in loco habet, καὶ μὴν εἰ διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ κατὰ μέρος ὑγίειαι ἤτοι κατὰ τὸ κοινὸν ἐν ἁπάσαις εἶδος, ἀφ' οὗπερ ὑγίειαι λέγονται, διοίσουσιν, ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον τε καὶ ἧττον ἀλλήλων διαφέρουσιν, ἀλλὰ μὴν οὐ κατὰ τὸ κοινόν, ἀδιάφοροι γὰρ εἰσὶν αἱ ὑγίειαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἄρα καὶ ἧττον ἀλλήλων διαφέρουσιν., i. & sanè, si inter se differunt particulares sanitates, vel secũdum cõem in oĩbus formam differũt, à qua sanè sanitates dicũtur: vel secundum magis & minus inter se differunt: at non secũdum cõem formam, ĩdifferentes. n. sunt ipsæ sanitates: secũdum ergo magis & minus inter se differunt.

velint

A velint. Cæteros,quibus natura non dedit,vt acute videant aut audiant,aut celeriter currant, aut alia id genus valide ſtrenue q; obeant, neq; morbo teneri, neq; in totum prȩter naturam ſe habere cenſebimus.Omnis ſiquidem morbus præter naturam eſt,hi ſe præter naturam planè non habent,ſicuti nec ſenes.Non igitur abſolute citra q; exceptionem ſanos,ægros q; functionum firmitate infirmitate q; iudicandum: ſed ſanis verba illa,ſecundum naturam: ægris illa, prȩter naturam, adijci oportebit: vt ſit nimirũ *ſanitas,affectio naturalis actionem perficiens: contra,morbus,affectio præter naturam actionem impediens.Neque enim, ſi affectus ſecundum naturam ſe habeat, continuo etiam ſanitas exiſtit.Eſt enim affectus ſecundum naturam tum Ægyptiorum nigritia, tum Gallorum candor,tum Scytharum ruffus color, quorum tamen nullum eſt ſanitas, cum ea omnino in colore non conſiſtat. Neque, ſi præter naturam ſe habeat, protinus morbus eſt: quando ita vel ex Sole nigritia,vel diutina vmbratili conſuetudine contractus candor, morbus ſit. Sed adieciſſe oportet ſanitatis notioni,quòd cauſæ rationem ad opus edendum obtineat: morbi vero notioni,quòd actioni incommodet. Verum de his alibi dictum à nobis locupletius eſt. Ad præſentem diſputationem illud ſolum ſumpſiſſe ſufficiat, permagnam ſanitatis latitudinem eſſe, nec eam in omnibus nobis æqualiter prorſus ineſſe. Quòd ſi cui violentum appareat ἐυκρασίαν,id eſt

B medij temperamenti nomine cenſeri,quod medio ad vnguem temperamento non ſit,is, quæſo, reliquorum in vita nominum vſum ad memoriam reuocet: vbi & potionẽ, & balneum ἔυκρατον, hoc eſt,temperatum dicimus,non ſolum cum alterum huic,alterum illi tale eſt, ſed etiam cum ad eundem hominem in latitudine tale eſt. Nam ſi auerſo paululum qui biberit,iniecerit quis in calicem calidæ frigidæ've exiguum, nullam mediocris temperamenti mutationem deprehendet. Atqui,ſi,quod tẽperatum eſt,ita exigis ad vnguem, vt omnino indiuiſibile inſectile q; ſit, haudquaquam iniectio vel calidæ vel gelidæ minimo temperatum adhuc eſſe videbitur. Ad eundem modum neque,ſiquis in natationẽ temperatam, frigidæ puſillum iniecerit, vtilitatem eius protinus corruperit. Quin ambientem quoq; nos aerem temperatum dicimus, etiam ſi in alterutram partem paululum ſit propẽnſus. Deniq; quid miri,ſi eucraſian in ſatis amplam latitudinem extendunt vniuerſi,quando & in lyris conſonantiam ipſam,quȩ ſumma exactiſſima q; ſit, vnicam, atq; inſectilem eſſe probabile ſit: quȩ in vſus hominum veniat,certe latitudinem habeat? Sæpe nanq;, quam percommode temperaſſe videaris lyram,alter ſuperueniens muſicus exactius temperauit. Siquidem nobis ad omnia vitæ munera ſenſus vbique iudex eſt. Quare ipſo etiam eucraſian dyſcraſian q; iudicabimus. Pari modo actionis vitium cuiuſque præter naturam ſuam male habẽtis

C membri,non ante morbum decernemus,q̃ ad ſenſibilem magnitudinem peruenerit. Nec quicq̃, vt ad rem propoſitam,ne hic quidem referat, ipſam'ne læſam actionem,an affectum, cuius vitio læditur,morbum dixeris: ſicuti nec, ſiue quis affectionem, ſiue conſtitutionem appellaſſe malit. Dictum à nobis alibi & de his eſt, & ſimul euidentibus rationibus confirmatum tum morbum, tum ſanitatẽ in corporis affectione conſtitutione q; conſiſtere,minime in actione, actionis've læſione. Cæterum ex horum moroſa perpenſione diſcuſſione q; parum vel ad valetudinem tuendam,vel ad morbum ſummouendum iuuamur: cum illud modo nouiſſe ſatis ſit, corporis conſtitutionem,quæ cauſȩ rationem reſpectu actionis obtinet,vtriuſque facultatis ſcopum eſſe,& eius, quȩ ſanitatem tuendam,& eius,quæ morbum profligandum profitetur,quippe cum hanc & præſentem ſeruare,& amiſſam reſtituere propoſitum nobis ſit: actiones vero conſtitutionem corporis neceſſario ſequuntur: eam,quȩ proba eſt,inculpatæ probæ q;: quæ contra eſt, culpabiles ac vitioſæ.Quare,quoniam id,quod ope noſtra ſeruatur reſtituitur q;,affectio quædam corporis conſtitutio q; eſt,eam vero ex neceſſitate functionum ſequitur {bonitas,} ad præſentem certe diſputationem parum attinet,functionum'ne,an conſtitutionum in genere morbus ſanitas q; collocanda ſit,inquiras: id potius attinet,vt illud pro hypoteſi ſumentes, quod in naturali corporis noſtri

D conſtitutione illa ſeruanda maxime ſunt,quorum beneficio functiones obeamus: ac illud memoria repetentes,ꝙ ſimilarium quidem partium eucraſia,† {inſtrumentalium} forma,poſitura, numerus,& magnitudo, functionum ſunt cauſæ: prȩterea ꝙ hȩc omnia in latitudine quadam ſpectantur etiam in ſingulis hominibus ſeorſum: quȩ reliqua ſunt, perſequamur. Ad quȩ ſanè non paruam cõmoditatem affert latitudo horũ perſpecta. Nã, cum eucraſia duplex omnino ſit,altera, quæ in animantium ſaltem corpore cogitatione potius vſurpetur,q̃ ſolide ſubſiſtat: altera, quæ in ſanis omnibus ſubſiſtit atq; apparet,hanc rurſus conſpicuam à nobis diuidi par eſt,quippe in qua nõ parua diuerſitas inuenietur.Id q̃ ſit verũ,vel ex ipſis ætatibus maxime deprehendas. Cũ.n. ad omnem voluntate ſuſceptã actionẽ adoleſcentiũ ætas ſit aptiſſima,infantiũ certe,ſenum q; minus ad hanc eſt apta propterea,ꝙ illis humor,his ſiccitas frigiditas q; nimis abundat. In alijs tñ functionibus,quas naturales appellamus,veluti auctione,cõcoctione,diſtributione,& nutritione, infantes planè cæteris ætatibus longe præſtant. Neq; tñ eo ſecius omnibus per omnes ȩtates licet eſſe ſanis.Ergo, quemadmodum in ȩtatibus ſe habet,ita etiam in naturis immenſum eſſe temperamentorum diſcrimen inuenies: vt duorum,exempli gratia,ſimilis ȩtatis puerorum, hunc altero longe humidiorem,illum ſicciorem: pari modo hunc calidiorem, illum frigidiorem. Quibuſcunque igitur corporibus multo ſupra iuſtum calidis,frigidis,humidis, aut ſiccis eſſe contingit, ijs planè

Secunda Claſſis. ii ij optima

A.l.1.f.1.d.1. c.1.fol3.c

* Aliqui legũt non χρείαν,i. vsũ, ſed ἐυκρασίαν,i. tẽperiẽ ſeu mediocritatem.

† Videtur hȩc vox temere hoc in loco addita fuiſſe, repetere.n. ſe dicit. quȩ iã ſuperius ſunt explicata, videlicet circa finẽ quarti capitis, vbi dicit, inſtrumẽtaliũ ſanitatẽ ĩ figura, nũero, magnitudĩe,& cõpoſitione ſimilariũ cõſiſtere. vbi apparet quatuor illa nõ inſtrumentis, ſed ſimplicib⁹ partibus adſcribi, quo ex illis poſſint organa cõponi.

optima temperies non eſt.In quibus autem ab eo,quod abſolutiſſime temperatum eſt,diuerſitas E
quędam intelligitur,minor tamen,q̃ quæ ſenſu diſcerni poſſit,hæc certe,quod ad vſum pertinet,
pro abſolutiſſimis accipimus:ita,vt ſanitatis,quam in latitudine contemplamur,hęc quidem me-
dij ſit temperamenti,nec vlli vitio obnoxia,quod ſaltem ſenſu percipiatur:hęc,ceu intemperata,
vitio q̃ expoſita. Huius ſententię euidentiſſima indicia ſunt diſcrimina,quæ in gracilibus corpu-
lentis q̃ notantur:quippe quorum contrarias habitudines ex contrarijs temperamentis ortas eſſe
neceſſe eſt. Sicuti igitur nec nimiũ gracile corpus probamus,nec quod valde eſt obeſum,ita nec
temperamẽta eorum plane laudabimus,tametſi vtrunq̃ q̃ maxime ſanum eſſe conſpicimus. Sed,

*συμμετρίαν.

quę in medio horum habitudines ſunt,εὔσαρκοι græcis dictæ,ſicuti ipſæ debitam partium cõnue-
nientiam,ſpeciem q̃ inculpatam habent,ita ſequuntur mediocria & nulli vitio obnoxia tempera
menta. Tales ergo corporum habitus,ſi veritatem ipſam ad vnguem exigas,abſoluta ſaltem exa-
cta q̃ temperie ne ipſos quidem temperatos dixeris:verum,quod ſenſu iudicetur,atq̃ ad vſum ſit
ſatis,non inculpabiles ſolum,ſed etiam optimos cenſueris. Sane indicium euidentiſſimum eſt ne
ipſos quidem exactiſſimum temperamẽtum conſecutos,ex eo,ꝙ nunq̃ eodem ſtatu permaneant,
ſed primum ætatum ipſarum mutationem recipiunt,nulla harum eundem perpetuo tenorem ſer

*γηραίτερον, hoc eſt ſenilẽ magis ętatem.
φροντίδες, i. curarum.
*λύπαι,i. triſtitię aut moleſtiæ.

uante,ſed ſemper ad ſiccius tendente. Deinde eã,quæ ſomni ac vigiliarum,quietis & motus,tum F
motus ipſius differentiarum,ad hæc bibendi ſitiendi,edendi eſuriendi,ciborum potionis q̃ copiæ
aut inopię,pręterea balnei,iracundię,ſtudij,doloris, omnium q̃ talium occaſione prouenit,quę
tantum non omni momento temperamentum immutant. Quis igitur in tanta mutatione opti-
mum vndecunq̃ temperamentum inuenire ſperet? quippe quod,ſicui vnq̃ optima natura prędi
to cõtigit,certe ne momento quidem durauit. Adeo mihi ſane admirari ſubit eorum opinionem,
qui ſanitatem eucraſiam q̃ citra omnem latitudinem, vnicam q̃, eſſe contendunt,nec,ſi quid ab
hac paulo diſceſſit,vtiq̃ ſanitatem eſſe. Qua nimirum ſententia ἀειπάθειαν obiter imprudentes in
uehunt:diſputant q̃ de re aut nunquam plane viſa in animalis corpore:aut,ſi quando viſa eſt, ne
minimum quidem tempus durante.

Quæ ſit Optima corporis Conſtitutio. CAP. 6.

HIs ergo quam ſomniant ſanitatem,ipſis ſeruandã linquimus:nos interim ad eas, quę in aper
to ſunt,reuertimur. Quarum cum duplicem ſtatuamus ſubſtantiã, {vnã,de qua plane que-
ri nõ ſit,alteram de qua queri liceat} de qua modo verba fecimus,ſuum vtriq̃ ſcopum reddamus:
nempe ei,quam inculpatam diximus,exactam abſolutam q̃ plane,quod vtiq̃ ſenſu aduerti poſ-
ſit,cuſtodiam:alteri, de qua conquerare,non exactam. Quippe intemperies,quæ intra ſanitatis G
ſunt terminos,corrigere oportebit ita,vt,quæ iuſto ſicciores naturę ſunt,humidiores reddas:quæ
humidiores ſunt,ſicciores:pari modo quæ frigidiores ſunt,vt harum exceſſum caſtiges:quę cali-
diores,earum ſuperantiam ad moderatius reuoces. Hæc qua ſalubris victus ratione fiant, proce-
dente ſermone docebimus. Prius.n.tradendũ arbitror,quemadmodũ optimæ naturæ conſeruan
da ſit ſanitas. Ante id vero,quę nã ſit optima corporis conſtitutio,exponemus. Eſt igitur ea ſe-
cũdum ſubſtantiam ipſam rei enarrãtibus,& quę optimo temperamẽto ſit,& quæ figuram partiũ
egregie ad functiones comparatam habet:ad hęc,quę omnem tum numerũ,tum magnitudinem,
tum omnium earũ inter ſe cõtextum ad actiones idoneũ exhibet:ſi vero indicia notas q̃ reſpicias,
cuius corpus carnis exquiſitã mediocritatẽ pręfert:tale eſt,quod inter gracile & obeſum,medium

*πολύσαρκον i.multa carne prædito.

eſſe docuimus. Nec refert,ſi pro obeſo corpulento've craſſum dixeris. Idem reliquorũ quoq̃ ex-
ceſſuũ in medio plane eſt ſitum ita,vt nec hirſutum id merito dixeris,nec glabrum:ſed nec molle,
nec durum:nec nigrum, nec cãdidum:adde ẽt nec venis amplis, nec obſcuris:nec iracũdum, nec
ignauũ:nec ſomnolẽtum,nec peruigilẽ:nec hebetem,nec calidũ:nec in venerẽ pronũ, nec a vene
re alienum. Quod ſi omnibus quoq̃ corporis partibus plane mediũ omnis exceſſus teneat, pul-
cherrimũ id viſu nimirum fuerit,vtpote ſymmetron. Erit nõ minus ad labores omnes plane ido H
neum,nec reliquis eucraſię,id eſt boni temperamenti, cuiuſque membri notis, quas in ſecũdo de
temperamentis retulimus,deſtitutum. Nam multos videas,verbi gratia,qbus caput attemperatũ
cõmode ſit:thorax,venter've,& quæ gignendo tributæ partes ſunt,parum proſpera tẽperie ſint.
Quorundã vero in artubus intẽperies eſt. Non deſunt &,quorũ vnum aliquod viſcerum,aut alia

*Multi codices gręci habẽt δύο κράσεις, i.duo temperamenta.

quępiam particula vna,plures've,interim vero plura aliqua viſcera,parũ ſalubri ſint temperamen
to.Ego vero in vnica inſtrumentaliũ partium intẽperiem,id q̃ in non paucis notaui ita,vt, ver
bi gratia,reliqua omnis ventriculi cõcauitas vno temperamento cõmodo incõmodo've eſſet,alio
ipſum dũtaxat vẽtriculi os. Cæterũ de his, vbi de vitioſis corporũ ſtatibus diſceptabimus,agetur.

Ratio Tuendæ Valetudinis Infantis temperati:ac aduerſus eos, qui infantes ſiccandos aſſerebant. CAP. 7.

DE optima vero, cuius ſingulę particulę vniuerſam ſubſtantiam inculpatam habent, nunc
dicetur. Huius ergo fortis homo,cum arti ſanitatis tuendæ traditur educandus, fortunatus
vtiq̃ ſit,ſi ſtatim editus in lucem ei committatur. Ita nanq̃ ad animi quoq̃ affectus non nihil lucri
faciet,ipſa nimirum recta victus ratione mores quoque probos reddente. Cæterum, ſi qua etiam
ſequentium ætatum eius ſe moderationi ſummittat,ſic quoque commoda ſentiet non mediocria.
Sane

A Sanè primum dicetur, quemadmodum, si huiuſcemodi hominem ab initio ſuſceperis, eũdem per omnem vitæ curſum ſanum cuſtodias: modo nequid violentum extrinſecus illi incidat: id quod vtiq; ad ſanitatis tuendę artificem nihil attinet. Secundo loco, quemadmodum, ſi non recens natum puellum acceperis, ſed qui iã pręceptoribus dari ſit habilis, eius quoq; curã agas. Poſtremo, quemadmodum reliquarum ætatum cuiuslibet. Ergo recens is natus infantulus, cuius corporis conſtitutio omni nota vacat, primum quidem faſcijs deligetur, ſed corpori "prius toti ſale modice inſperſo, quo cutis eius dẽſior ſolidior q; ijs, quę intus ſunt partibus, reddatur. In vtero enim ęque cum reliquis mollis erat, cum nec durius vllum externũ corpus inibi contigerit, nec aer illi vſquã frigidus inciderit, quorum commercio contracta denſata q;, & q̃ ipſamet prius, & quàm reliqua membra, dẽſior durior q; fieret. At, quoniam iam editus infans, in frigore, calore, atq; inter corpora multo ſe duriora verſetur, neceſſe eſt, ob hæc ipſa nimirum naturale eius tegmẽ pręparari quodammodo à nobis, reddi q; ad indolentiam & tolerantiam q̃ aptiſſimum par eſt. Ita vero, qui ſecũ dum naturam ſe habent infantes, vel ſolo ſale pręparati muniti q; abunde fuerint: quando, qui ſic corum myrti foliorum, aut aliorum id genus inſperſione egent, ijs planè vitioſus ſtatus ſit. Nobis vero ad pręſens de ijs, qui optimo ſtatu ſunt, diſſerere propoſitum eſt. Ergo hi faſcijs (vt dictum B eſt) inuoluti, lacte pro alimento vtantur, & balneis ſalubrium aquarum. Vniuerſam "nãq; victus rationem humidam ſibi adhiberi poſtulant, vt qui cæteris ętatibus temperamento ſint humidiore. Atq; ex ijs, quæ ad ſanorum victus rationem ſunt neceſſaria, primum hoc ſe ad diſquiſitionem ſtatim offert. Nam ſunt, qui humidiores naturas ſiccandas ſemper putent: ſicuti è diuerſo, quę frigidiores ſũt, calefieri debere: madefieri, quę ſicciores: frigefieri, quæ calidiores. Quippe ſimilibus quemlibet exceſſum augeſcere, contrarijs remitti ac minui: vno q; verbo, contraria contrariorum eſſe remedia. Oportuit vero nõ id modo Hippocratis legiſſe eos, meminiſſeq; quòd ‖ cõtraria ſint contrariorum remedia, ſed & illa quoq;, in quibus ait ‖ humidam omnem victus rationem febricitantibus eſſe vtilem, præcipue vero puellis, & ijs, qui tali refici victu ſunt aſſueti. Videtur enim in his tria deinceps pari inter ſe iure poſuiſſe, morbum, ętatem, cõſuetudinem. Atq; à morbo quidem contrarij adhibendi indicationem accipit, ab ætate & conſuetudine ſimilium. Febri nanque, ceu mobo calido & ſicco, humida conueniunt. Puellis, vt quibus ea ætas non morbus, ſed ſecundum naturam ſit, id maxime eſt vtile, quod planè eſt ſimillimum. Pari modo conſuetudini, vtpote quæ adſcititiam acquiſititiam q; naturam in corporibus gignit, contraria dediſſe in primis eſt noxium: atq; hęc merito. Quę enim corpora ſecundum naturam ſe habent, ijs ſeruari cuſtodiri q; C ſuum habitum decet: quę morbo aliquo premuntur, ijs contra alterari, & ad contrarium habitum trahi expedit. Ac ſeruatur quidem ſimilibus vnumquodq;: alteratur cõtrarijs. Haudquaq̃ itaque ſiccandi pueri ſunt, ſi modo in his nulla pręter naturam humiditas ſubeſt, qualis in raucedine, grauedine, catarrho q; conſpicitur, ſed pro naturę ratione alendi, ac dulcium aquarum balneis humectandi: (quę enim medicam vim aliquam præ ſe ferunt, omnes planè ſiccant, veluti quæ ſulphuris aliquid, bituminis, aluminis ve repręſentant) tum cibo eo potione q; nutriendi, qui humidæ quàm maxime naturæ ſint. Ad hũc modum & natura ipſa pueris cõſuluit, & lac matris in humẽtis alimenti vſum præparauit. Atq; optimum quidem eſt etiam reliquis fortaſſe omnibus infantibus ipſum "lac matris, modo nullo morbo ſit corruptum: maxime vero ei, qui optimo eſt temperamento, de quo nunc ſermo inſtituitur, quippe cuius maternum non corpus modo totum, ſed etiã lac à vitio eſſe alienum non ſit abſimile. Ac ſanguine quidem, dũ adhuc in vtero geſtamur, ali nos cõſtat: ex ſanguine vero lac gignitur, exiguam in mammillis mutationem adepto. Quare, qui matris lacte pueri aluntur, ij iam non ſolum conſueto, verumetiam maxime proprio vtuntur alimento. Videtur autem non modo nutrimentum id natura infantibus præparaſſe, verumetiam facultates quaſdam naturales, quibus eo vtantur, ab initio protinus contuliſſe: quando, ſi modo natis D papillam ſtatim in os inſeras, & ſugunt lac ipſum, & deglutiunt promptiſſime. Quin, ſicubi forte offenduntur plorant ve, non minimum ijs doloris lenimen eſt nutricis papilla ori indita: quippe tria hęc doloris infantium remedia nutricibus ipſo vſu edoctis inuenta videmus: vnum quod modo retulimus: & altera duo, motum mediocrem, & vocis modulationem. Quibus perpetuo vſæ non ſolum mitigant, ſed etiam ſomnum cõciliant, vel hoc ipſo teſtificante natura, ad muſicam eos & exercitia ſuopte ingenio eſſe propenſos. Adeo, quiſquis his artibus probe vti ſciet, is nimirum & corpus & animum optime inſtituet.

Margin notes: A.l.1.f.3. d.1. c.1.fol.56.h — * δυσπάθειαν — A.l.1.f.3.d.1. c.2.fol.58.c — In lib. de Flatibus nõ lõgè à principio. 1. Aph.16. Ext. ord. 8.h — A.l.1.f.3.d.1.c. 2.fol.57.c

De infantum exercitatione, ac de cura, quæ circa eorum mores, ac animi motus adhibenda eſt. CAP. 8.

NVtricibus igitur triplex puellis excogitata dimotio eſt in cunis, in lectulis pendentibus, in ſuis ipſarum vlnis: vbi iam hoc aliud quoq; nobis ęſtimandum oritur, ad ſanitatis tutelam vel in primis neceſſariũ: cũ Aſclepiades planè aperte q; exercitationes damnet: Eraſiſtratus vere cundius timidius q; decernat, cęterum idem cum Aſclepiade ſentiat: reliqui ferè medici nõ ſolum ad euexian, id eſt bonam corporis habitudinẽ, ſed etiam ad ſanitatem eas prędicent. Porrò exercitationum tria ſaltem prima notantur genera, vtiq; quot motionum differẽtiæ: quippe aut à nobis ipſis mouemur, aut ab alijs, aut medicamento. Horum tamen tertia ſpecies ad ſanos nequaq̃ per

tinet. Sed,qui ab altero præſtatur motus,nauigando,equitando, vehendo, atq;,vt paulo ante di- E
ctum eſt,in cunis,lectulis,vlnis q; obitur. Recens tamen nati pueli tam valentem motum,q̃ eſt,q̃
vehiculis,nauigijs,equis'ue præſtatur,adhuc non deſiderant. Atqui iam tertium aut quartum an
num à natali agunt,his vehiculo nauigio q; modice agitari licet. Septẽnes vero etiam valentio-
res motus tolerant,ita vt equitare iam aſſueſcant. Per ſe vero moueri tum primum pueris licet,
cum iam repere cœperũt,magis q; etiam,cum ingredi. Immature vero cogẽdi omnino non ſunt,
ne eorũ artus diſtorqueãtur. Sanè vel hac ætate facile declaratur,quãta ſit naturæ noſtræ cũ exerci
tijs ſocietas,cum pueros,nec ſi concluſeris loco aliquo, prohibeas, quo minus diſcurrant, ac pul-
lorum vitulorum q; ritu laſciuiant. Quippe ſua cuiq; animanti natura ſatis eſt ad proprias conue-
nientes q; excitãdas appetitiones,quibus ſanitatem ſalutem q; tueatur. Verum Aſclepiades nihil
horum cogitans,per magnum ocium captiunculas texit,quibus docere conetur nihil ad bonam
valetudinem exercitia conferre. Verum huic poſtea,quod par eſt, reſpondebitur, ceu garrulitate
ad finem potiſſimum taxanda. Eſt enim nobis hoc loco propoſitum non ſophiſtarũ nugas refel-
lere,ſed,quod ad ſanitatem tuendam cõducat,præcipere. Itaq; ad infantes redeo, qui optimo cor-
poris habitu ſunt. Porrò his animi quoq; mores citra vitium eſſe par eſt. † Qui enim iuſto ſunt ad
irã magis "procliues,aut animo planè demiſſo,aut ſenſiles magis,aut inſenſiles,aut præter modum F
guloſi,hos parum idoneo temperamento eſſe ijs partibus, quibus prędictorum ſingula admini-
ſtrant,neceſſe eſt. Proditum vero de his fuſius eſt in ijs libris,quos de Hippocratis Platonis q; pla
citis ſcripſimus. Verum,qui nunc in noſtra diſputatione, propoſitus infans eſt, vndecunq; abſo-
lutus eſt. Huius ergo ſicut nullum ex animi moribus corrigere,ſic eoſdem ſeruare,ne quo vitien-
tur,oportet. Seruatur vero quidq; ijſdem planè generibus,quibus corrumpitur. Corrumpuntur
autem animi mores praua cõſuetudine cuiuſq; horum, cibi, potionis, exercitationis, videndi, au-
diendi,totius deniq; muſices. Itaq; peritum horum omnium eſſe eum medicum oportet, qui ſa-
nitatis tuẽdæ curã ſuſcipiet,nec ea opinione eſſe,quaſi ad ſolum ſpectet philoſophum animi mo-
res effingere. Quippe huic ob aliud omnino maius id muneris tribuitur,nempe animi ſanitatẽ:
medico vero,ne corpus facilius in morbos dilabatur, qñ iracũdia,fletus,ira, triſtitia,cura immodi-
ca,& multę ſuper his vigiliæ,febres accendunt,ac grauiſſimis valetudinibus initia præbent: ve-
luti ediuerſo cogitationis mentis q; ſegnitia,ac animus omnino deſes,decoloratos,ac ſæpe ex atro-
phia,id eſt nutriẽdi defectu,graciles,ob naturalis caloris imbecillitatem reddunt. Hunc enim ca-
lorem præter cætera intra ſanitatis fines cuſtodire oportet: cuſtoditur autem modicis tum corpo-
ris,tum animi exercitijs. Qui nanq; motus modum non ſeruant,ſiue ij ex rationali, ſiue ex appe- G
titoria,ſiue ex animoſa animi parte cientur,ſi modum nimiũ exceſſerunt, bilioſum animans red-
dunt: Si intra modum nimium ſubſiſtunt,pituitoſum frigidum q; efficiunt. Quinetiam priorem
habitudinem febres,& qui calidiores affectus ſunt: poſteriorẽ iecinoris & viſcerum obſtructio-
nes,comitiales morbi,apoplexiæ,in ſumma,deſtillationũ fluxionum q; morbi plerunq; excipiũt.
Et nos ob animi mores ęgros quotãnis non paucos perſanauimus, ſolis animi motibus ad debi-
tum modum reuocatis. Eſt vero non ſpernẽdus huius ſententiæ teſtis,ipſum patrium nobis numen
Æſculapius,qui multas ſcribi cantilenas,mimos q; ridicularũ rerum fieri,& melodias quaſdam in
ſtituit ijs,qbus vehementiores aĩoſæ partis motus, corporis temperamentum iuſto calidius effi-
cerent. Alijs qbuſdam,neq; ijs paucis,venari, equitare, atq; armatos exercitari iuſſit,ijſdem q; ſta
tim tum motuum ipſorũ ſpeciem,vtiq; quibus motus iniunxit: tũ armorum,quibus armatis exer-
ceri præcepit,definiuit. Non.n.quo pacto excitetur erigatur q; animoſa pars, cum imbecilla ſit,
præcipere ſat habuit,niſi etiam mẽſurã eius ab exercitationum idea definiret. Non.n. pari modo
excitatur ea animi portio,vbi cum apris,vrſis,tauris,& alijs id genus præualentibus robore bel-
luis agitandis ſumus attenti: & cũ leporem,capream,& id genus fugacia ac timida ſectamur: Nec
ſimiliter,cũ in leui armatura,& graui exercemur: Nec pariter,cũ citato curſu dimouemur, & cum H
mediocri motu agimur: Nec,vbi cũ alijs cõtendimus,& vbi ſoli agimus: Iam, clamore, an tacitus
ad labores inhorteris irrites q;,non parum ſanè intereſt. Verum de his latius dicetur in ſequenti-
bus. Sed infantes,qui optimum ſortiti ſunt temperamentũ, (de his enim ſermo erat) non leui cu-
ra egent,ne quos animi motus immodicos incurrant. Quippe loquelæ adhuc expertes, ploratu,
clamore,iracundia,& inordinato ſui motu dolorem indicant. Noſtrum igitur officium ſit, con-
iectantes,quid deſiderẽt,aſſidue "id ſuppeditare prius, q̃ auctus dolor in nimium atq; inordinatũ
motum vnà cum corpore etiam animum ipſum vniuerſum conijciat: ſiquidem dentientes,aut ab
externo quopiam offenſi,aut aluum exonerare,aut meiere,aut eſſe bibere've cupientes perinde,
ac diſcruciati,plorant,atq; enormiter mouentur. Fieri etiam poteſt,vt frigore offenſi teporem de-
ſiderent: ſicuti contra æſtu immodico afflicti refrigerationem. Eſt,quando multitudinem inſtra-
tarum veſtium non tolerant. Quippe multos offendit id quoq; non minimũ, maxime vero cum
aut totũ corpus vertere,aut etiã artus mouere cupiunt. Quinetiã ipſa quies, ſi ſit diuturnior, non
parum moleſta eſſe ſolet: qñ nulla animans immodico vllo delectatur, ſed ſemper medium mo-
dum expetit. Porrò medius ipſe modus non vnus omnibus eſt,ſed omnis mediocritas ex eorum
ſemper eſt numero,quæ in collatione ad aliud ſpectantur. Quocirca, qui curam infantis educan-
di ſuſcipiet,

[Margin notes:]

† Cũ hoc in loco triũ animarũ, quæ in corde, cerebro, & hepate locant, Galenus afferat exẽpla, nõ inepte quidam putãt voces illas ſenſiles, & ĩſenſiles, & guloſi, aliter vertendas eſſe, vt dicatur, ĩtelligẽtes, & ſtupidi, & cupidi, quæ ad animã, non ad corpus referũtur: huic aũt verſioni græca etiam lectio ſubſcribit, & Galeni verba inferius circa medium iſtius capitis id palã oſtendunt.

A. l. 1. f. 3 d. 1. c. 4. fol. 59. e.

* genere.

* παθήματα.

A. ibidem.

* *In Aldino codice legitur* πολλά. *in manuſcriptis* πολλάκις, *i. multoties.*

A di suscipiet,hunc planè vtacrem mediocritatis conuenientis q; coniectorem esse, ita hæc semper præbere oportet prius,quàm ex desiderio cuiusuis auctus dolor simul cum corpore animū quoq; in motus immodicos conijciat.Quòd siqñ,quod infestat,imprudētibus insciētibus q; nobis auctū esse contigerit,corrigere molestiam tētabimus ilico vel præbito, quod expetit, vel sublato, quod offendit,etiā'motu per vlnas nutricis adhibito,ac vocis modulamine,quibus vti prudentiores nutricum cōsueuerūt. Ego nanq; puello quodam totum diē irato, plorante q;, ac immodice se inordinate q; iactante,nutrice ipsa omnis cōsilij inope,deprehendi quod offendit. Quippe vt neq; papilla ī os immissa,neq; à nutrice prolatus, si forte meiere, aut aluū exonerare vellet lenitus est, sed nec cū ab vlnarū agitatu reclinari est cœptus.aduerti aūt tum lectū, tū inuolucra,tum vestes ipsas sordidiores,pterea puellum ipsum immundum,atq; illotum. lauare detergere q; iussi, tum lectulū mutare,ac vestē omnem tersam mundam q; pbere.Quibus peractis,protinus ab immodico agitatu cōquieuit,ilico q; dormiuit nō suauissimū modo verumetiam lōgissimum somnū. Vt vero recte conijcias,q̄ puello officiāt,nō mō solertia est opus,sed ēt assidua de ipso,q̄ nutrit, experientia.

A.l.1.f.3.d.1. c.2.fol.57.d

Quales oporteat Nutrices esse. CAP. 9.

B HÆc igitur omnia vsq; in tertium à natali annū circa puellum peragenda censeo. In primisq; de nutrice ipsa non minimā habendam esse curā,quid edat,quid bibat,quo pacto in somno, venere,exercitatione se habeat: vt videlicet lac eius egregie sit tēperatū, quale certe erit,si sanguis eius quā optimus sit: porrò is talis est,qui nec flaua abundat bile,nec atra,nec pituitosus est,nec serosus,nec aquoso liquore permistus.Nascitur aūt eiusmodi sanguis ab exercitatione moderata,& cibis tum boni succi,tum iusto tempore modo q; assumptis,preterea potione tēpestiua modice q; sumpta. De quibus omnibus in ijs,quę post dicētur,diligēter agēt. A venere'omnino abstinēdā esse,quæcūq; lac præbebit,moneo. Nā & menses viri consuetudine prouocātur,& lac odoris gratiā in deterius mutat. Quinetiam aliquę in vtero cōcipiunt,quo nocētius puello adhuc lactēti nihil est. Interim enim,quicquid sanguinis est optimum,in fœtum absumitur.Quippe is, cum proprium in se vitę principium contineat,& huius moderamine agitur, & assidue conueniens sibi alimentum trahit, † vtero ipsi veluti radici adhærens,nec vsquam ab eo nocte die've discedens.Interim vero nō minor modo,verumetiam deterior rationabiliter redditur ipsius grauidæ sanguis. Quo fit vt lac ipsum tum peius,tum vero exiguū in mammillas colligatur. Quare si, quæ infantē lactat,vterum gerit,ego magnopere suaserim aliam inueniēdam nutricem.Cuius etiam lac gustu, odoratu,visu considerandum explorandum'que diligēter sit. Siquidem,quod optimum est,id gustāti olfaciēti'que planè suaue,intuēti cādidum,ęquabile,ac liquidi crassi'que medium apparebit. Quod vitiosum est,ediuerso aut crassum & caseosum, aut liquidum & serosum, ac liuidum, tum consistētia ipsa colore q; inæquabile videbitur. Idem gustantibus amarorem, aut salsedinem, aut qualitatem quampiam extraneam exhibebit: tale vero nec olfacienti suaue erit. Atq; lactis probi improbiq; hæc sunto indicia,quæ coniectans,cum māter aut iam concepit, aut morbo aliquo est affecta,ad aliam q; nutricē transire est necessariū,lactis iudicium atq; electionē facere quis posset.

A.l.1.f.3.d.1. c.2.fo.58.a

† ἐρριζωμένον τε τῇ μήτρᾳ.i. insertis in vtero radicib⁹ ad nexum.

C

De Cibo,frictione,& balneis, quæ puello post lactis vsum conueniunt. CAP. 10.

A.ibidem.g

TVm vero puellum,quoad'primores dentes emiserit,solo lacte alēdum. Quo tempore eum solidiori quodammodo iam cibo assuefacere conueniet,quod etiam experientia planè doctæ mulieres faciunt: primum panem, mox legumina, ac carnem, & similia, omnia prius commansa puellorum osculis immittentes. Corpus autem infantium confricare oportet oleo dulci: sicuti idipsum recte peragunt nutrices plerçque,statim ipsas.corporis partes modulantes atque fingentes. Verum in eo,quem proposuimus,puero,qui corporis statu est optimo, quod ad membrorum mōdulum saltem attinet,nihil est,qp curiosa nutrix sit,sed tm̄ fricet quotidie mediocriter,ac lauet: idq;,quàm fieri maxime potest,lacte in ventriculo minime adhuc hærente crudo, quippe qp periculum est,ne prius, quàm probe sit concoctum,in totum corpus infantis digeratur. Multo vero maxime siquis ventriculum ipsum adhuc lactis plenum infricet,tum corpus crudo alimento implebit,tum caput onerabit. Quo magis prospiciendū in primis est,nequid nutrimenti neq; ante balneum,neq; ante frictionem puerulo prębeatur. Id fiet,si ad hæc administranda nutrix post longissimum somnum diligenter tp̄s obseruet.Id enim maxime temporis est,in quo vel inanē planè ventriculum inuenias,vel certe cōcoctum iam alimentū in se continentē. Quæ autē, vt hodie fit, faciunt,sanè lędunt,aliæ vnum & certum diei tp̄s pręscribentes, alię,cum ipsæ à negocijs vacent, tum demum curantes. Quo fit,vt sæpius lædi,q̄ iuuari,puellos necesse sit: Quippe quod à nobis præscriptum tp̄s est,alias in aliud diei noctis've tempus incidit. Maiorum tamen puerorum, qui videlicet plagis,minis,obiurgationi,monitis parere norunt,ijs duplex cum fricandi, tum lauandi temporis occasio est: prior ac cōmodissima,cum'à matutino somno surrexerint, deinde luserint, ac iam cibum petant. Tum enim maxime vocādi ad hæc sunt, ac corpus quidem ad sanitatem pariter & bonam habitudinem,animus ad obsequelam & temperantiam exercendus. Interminandum q; non aliter nos cibum prębituros,nisi,quantum ipsi velimus,frictioni balneo q; se permiserint. Atq; optimum quidem tēpus hoc fuerit. Quo'd siqua occupatione, qui puellum alit,auocetur,modico pane præbito ludere permittat,quantum velit: dein, cum rursus cibum petierit, tum

*εὐρυθμίαν.i. cōcinnitatem.

D

A.l.1.f.3.d.1. c.4.fol.51.f

fricet, lauet q;. Minime tamen bibere ei permittendum post cibum est, quem balneum excipit: qn̄ E ita precipitatior eorum, quæ ventriculus continet, distributio in corpus fiet. Id vero in corporibus prorsus sanis cauere oportet. Quippe quibus vtilius sit ante balneum cibum dedisse, horum planè improbandi tum affectus sunt, tum corporum status. De his vero in sequentibus dicemus. nunc premendum nobis propositũ est: nempe vt puellum, cui optime affectũ corpus sit, sic educemus, vt talis ꝑpetuo seruetur: huic expedit, vt cibus balneũ sequatur. Quòd si, quo loco puellus alitur, balnei copia non sit, (fortasse vero nec ista vnq̃ leget, qui ibi habitant) in concha pueros lauant, donec alterum iam tertium've ætatis annũ attigerint. Qui vero hos annos excesserint, eos, si non quotidie, at certe tertio quoq; die quarto've vngũt atq; infricant. Quòd si anni tempus non prohibeat, stagna amnesq; his lauacra sunt, veluti nobis balneum. Apud Germanos enim planè nẽ nutriri quidẽ infantes contenderim. Verũ nos neque Germanis, neq; alijs agrestibus aut Barbaris hominibus hæc ꝓdimus, non magis equidem q̃ vrsis, apris, leonibus, aut alijs id genus feris, sed Græcis, & ijs, qui, tametsi genere sunt Barbari, Græcorum tamẽ ęmulantur studia. Nam quis, quæso, eorum hominum, qui apud nos degunt, tulerit modo editum infantulum, etiam ab vtero calentem, ad flumen deferre, ibi q; (sicuti Germanos aiunt) ceu candens sit ferrum, in frigidum humorem mergendo, simul de naturę vigore periculũ facere, simul corpus ipsum roborare? Quippe, si citra noxam id tolerauit, &, ꝙ propriæ naturæ robur ostendit, & nouũ præterea robur ex frigidæ commercio comparauit, nulli non patet. Cæterum, si ab externo frigore naturalis calor sit victus, ꝙ protinns interire necesse sit, id quoq; neminem latet. Quis igitur mentis cõpos, nec oĩno ferus, Scytha've proprium pignus in id agere discrimẽ sustineat, in quo errorem mors sequitur, potissimum cum ex eo periculo non magnũ sit futurum, quod lucrifaciet? Asino enim fortassis, aut id genus experti rationis animanti vtilissimum fuerit densum ita tergus durum q; effici, vt citra dolorem frigus toleret, homini vero ratione prædito, cuinam, quæso, tam magno sit vsui? Non enim, si quis absolute, citra q; exceptionem pronũciet cutẽ densissimam durissimam q; vtilem ad sanitatem esse, is recte dicat. Cum nanq; animalis corpori duplex instet incõmodum, alterum ab externis, alterum ab internis occasionibus, quorum certe rara mollis ꝙ cutis est, ij ab extrinsecus imminentibus malis facile tentantur: quorũ densa ac dura, ab internis. Itaq; etiam Hippocrates, vbi de ijs præcipit, quæ in nobis ab alimento ad cõmodum incõmodum've cedunt, post alia multa, hęc scripsit: ‖ Raritas corporis ad transpiratum ijs, q̃bus plurimum aufertur, salubrius: q̃bus minus, insalubrius. Pręstat ergo vtrunq; declinasse excessum, nec adeo aut densam reddidisse cutẽ, vt corporis trãspiratum prohibeat: aut raram, vt facile à qualibet extrinsecus incidenti occasione G lædatur. Tale porrò natura est propositi nobis hoc loco puelli corpus, cum sit medium omnis excessus. Est ergo id ea ratione alendũ, vt status sui grãtiam perpetuo seruet. Seruabit aũt, si primis quidem annis solo lacte nutrias, ac balneo dulcis aquæ & calentis vtare: quò videlicet corpus eius molle, ꝙ diutissime seruatum, ad plurimũ augmẽti ꝑueniat. Ab his annis, cũ iam mitti'' in ludũ est habilis, nõ necesse erit assiduis præterea balneis vti, sed interim, dũ luctari condiscit, mediocriter inibi ante cibũ exercitari sat erit, ac balneo plerũq; abstinere. Modũ vero ĩ labore excessisse, quod non nulli pædotribæ pueros cogunt, prorsus alienum est: siquidem intempestiua duritie corporis inhibetur auctio, etiam si natura sit ad auctum quàm maxime comparatum.

*Aliqui legunt nõ οὐδαμῶς, i. nequaq̃, sed οὐκαλῶς, i. nõ bene.

*πεῖραν, i. experientiam.

In lib. de Aliment. ad med.

*ἀρετὴν.

A. l. 1. f. 3. d. 1. c. 4 fol. 59. f

De Vino puellis vitando, ac de aqua & aere optimo comparando. CAP. II.

SAnè vinum * q̃ diutissime, qui ea natura puer est, ne gustare quidẽ suaserim: quippe quod haustum & humectat nimiũ, & calfacit corpus, tum caput halitu replet ijs, qui humido calido q; temperamẽto sunt, quale est eiusmodi puerorum. Atqui nec repleri his caput est vtile, nec ipsos supra, q̃ par est, humidos calidos q; fieri: qm̃ eò iam caloris humoris q; peruenerũt, vt, si paululum vtrãuis qualitatem auxeris, iam modum excesserint. Cum aũt sit oĩs excessus fugiendus, maxime hunc fugere expedit, ex quo non corpori modo, verũetiam animo damnum accedit. Quare neq; H iam adultis vinum, nisi modice sumptum, existimandũ est vtile esse: ꝙ videlicet ad iram ꝓcipites, & ad iniuriam incontinentes facit, & partẽ animi rationalem hebetem turbidam q; reddit. Cæterum his ipsis ad bilis excrementa vel mitiganda, vel expellenda est sanè non inutile: non minime vero ad eã siccitatem, quę in solidis partibus aut ex immodicis laboribus, aut ex ꝓprio ętatis temperamento prouenit, idoneũ est vinũ. Humectat nanq; ac nutrit, quicquid immodice siccatũ est: tum bilis amaræ acrimoniã mitigat ac frangit: ꝑterea ꝑ sudores vrinas q; vacuat. Pueri vero, ceu q̃ talem succum minime colligũt, quiq; naturalem humiditatẽ plurimã obtinent, vt commodorum, quę vini potio largitur, planè non egent, ita incõmoda, q̃ affert, tm̃ sentiunt. Nemo itaq; rationis cõpos ea vti potione pueros sinet, quam, præterq̃ ꝙ nullum affert commodum, immensum etiam sequitur incommodũ. A frigidæ potione oĩno prohibẽdos huiusmodi pueros non censeo, quod tñ aliqui faciunt: verum à cibo plerunq;, & per calores, † cum ipsis cordi erit, vti permitto, potissimum vero (si copia eius sit) fontanæ recẽtis, cui nulla qualitas vitiosa aliunde sit cõtracta: ea si nõ est, reliquarum. Cauendę vero sunt, quę ex stagnis hauriuntur, & quę turbidæ, & quæ male olentes, & quę salsæ, deniq; in quibus qualitas aliqua gustu deprehenditur: qñ quę optima est, ea penitus non gustui modo horum, verumetiam olfactui omnis qualitatis expers videbitur. Eadem quoq;

A. ibidem.

† Aliqui in codice græco legũt nõ ἕξουσιν αὐτοὶ πρὸς τὸ ψυχρὸν, i. affecti fuerint ipsi erga frigidã, sed ἥξωσιν &c. id est venerint ipsi ad aquã frigidam.

A quoq; tū potui iucundissima erit, tum planè pura. Quòd si præcordia quoq; celeriter transit, nihil est, q magis idoneam requiras: quando, siqua pura lympida q; est, nec potu insuauis, nihilo secius tamen circa præcordia hæret, hæc † vitio non caret: atq; abstinendum ab ea censeo vtiq;, cū prorsus est frigida: cæterum à calefacta non deterreo. Ac tutissimum quidem sit experientia ipsa de huiusmodi aqua iudicium fieri. Quòd siquis est, qui ex notis potius vim eius prænosse malit: Cuius fons è petra scaturiens, contra Septentriones fluit, Solem q; auersum habet, hanc ægre concoctum iri, tardi q; transitus esse putandum est: eadem nimirum calefiet frigefiet q; tarde. Contra, cuius ad orientem Solem fons erumpit, quæq; per meatum aliquem mundum, aut puram colatur terram, eadem q; calefit ac refrigeratur ocyssime, hanc omni ætati vtilissimam esse existimandum est. Nō enim, sicuti vino, escis, exercitatione, vigilijs, somno, ac venere, alijs aliàs vti pro ratione ætatis expedit, ita de aqua quoq; statuendum est, sed quam nunc optimam indicauimus, hac vti puero, iuueni, seni, conducet. Idem de aere iudicandum, quem optimum in pulmones trahere omnibus iuxta salubre est. Optimum aerem censeo, qui prorsus sit purus. Eiusmodi vero fuerit, qui nec stagni, nec paludis halitu sit perturbatus, nec ex profundo specu pestilentem auram spirante infectus, qualis circa Sardeis, & Hierapolin, alibi q; terrarum sæpenumero visitur. Nec, qui ex cloacis, quæ magnam aliquam vrbem aut numerosum exercitum purgent, vitium contraxit. Nec, qui ex animalium, olerum, aut leguminum putredine, aut fimo coinquinatur. Nec, qui ob stagnum vel flumen vicinum nebulosus est. Nec, qui editis vndiq; montibus in cauo loco clusus nullum recipit perflatum. Suffocans.n.putris q; est, similis ei, qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus ob putredinem, & perflatus defectum plurimus aceruatur situs. Huiuscemodi ergo aer omni planè ætati est noxius: sicut ediuerso, qui purus omnino est, nulli non ętati est vtilis. At vero, quę ex calore, frigore, siccitate, humiditate diuersitas aeris contingit, non perinde se ad omnes homines habet. Sed corporibus, quę optimo temperamento sunt, etiam optime temperatus aer est saluberrimus. In quibus vero aliqua exuperans qualitas dominatur, ijs vtilissimus aer est, qui ei qualitati maxime est aduersus, frigidus calidę, calidus frigidæ, humidiori siccus, sicciori, q̄ par est, tanto humidior, quanto siccitas ipsa modum excessit. Atq; hæc quidem hoc loco intellexisse sat est. Quemadmodū vero incommoda, quę ex vitiosis aere aquis q; proueniunt, corrigas, alio volumine dicetur. Nunc enim optimum corporis statum, simul cum optima victus ratione, ceu scopum ac regulam quandam tractare constitui. Quæ enim vitiosa in aliquo corpora sunt, horum varietates omnes vnà cum idonei ipsis victus ratione in sequentibus libris prosequemur.

B (margin, at "gnam aliquam vrbem")

* ὑποχονδρίων.

† ἡμιμοχθηρὰν i. semiuitiosam.

C *Ratio tuendæ sanitatis secundi & tertij septenarij, ac de vijs singulorum corporis excrementorum.* CAP. 12.

QVare rursus ad optimi status puerum reuersi, secundum septennium eius explicemus, & cuius temperamenti sit, & quod'nam postulet victus genus. Ergo temperamentum eius (vt ī li- bris, quos de temperamentis scripsimus, euidenter ostendimus) calidum est eodem gradu, quo prius, humidum vero non eodem. Q̄nquidem omne animans ab ipso statim ortu sicćius in dies efficitur: minime tn̄ per oēs ætates aut calidius aut frigidius euadit. Sed, quorum optime se habent corpora, ijs calor similis quodammodo vsq; ad summum incrementum manet: quorum vero humida frigida q; supra optimæ cōditionis corpus sunt, horum calor augetur. Sed non est nunc de his sermo. Cui vero optimi status corpus cōtigit, is ad "quartumdecimum vsq; annum iam traditam victus rationem obseruet, illo tn̄ in exercitatione seruato modo, vt neq; immodice se, neq; violenter exercitet: ne corporis id incremento sit in mora. Lauetur aūt calida potius, quàm gelida: vt qui nondum hanc citra noxam tolerauerit. Hoc ætatis, animum quoq; finxisse aptissimum est, id'q; potissimū probis consuetudinibus, & grauibus, & disciplinis, quæ animo modestiā pariant. Quippe ad ea, quæ sequente ætate circa corpus eius moliri oportebit, maximo compendio sit animi modestia, & ad parendum facilitas. A secundo vero septennio vsq; ad expletum tertium, si quidem ad robustissimum corporis habitum prouehere hominem cupis, aut militem eū strenuum, aut luctatorem, aut aliàs viribus insignem destinans, vtiq; de ijs animi dotibus, quæ ad scientiam sapientiam q; pertinent, minus laborabis. Quę.n. ad mores spectant, hac maxime ætate perfici absolui'q; conuenit. Sin corporis membra roborare hactenus cupis, dum sanum quendam habitum & incrementum ijs compares, animi vero rationalem partem ornare adolescentis studes, non est vtrobiq; eadē victus ratio ex vsu. Quanq̄ etiam tertiam quartam'q; vitę formulam licet inuenire: alijs sordidarum cuilibet artium deditis, id'q; vel ei, quæ corpus exerceat, vel alienū ab exercitio id teneat: alijs ad agriculturam, vel mercaturam, vel tale quippiam se conferentibus: quæ genera tot numero sunt, vt difficile certe videatur omnes vitæ species certo numero complecti. Ac ars quidem, quæ sanitatem tuendam profitetur, omnibus profecto hominibus sanitatis tuendæ documenta pollicetur, aut singulorum propria, aut omnium communia: aut hæc quidem propria, illa vero communia. Veruntamen fieri nequit, vt de omnibus simul differatur, sed vt primo loco quemadmodum quis ad longissimum prolata vita, ēt bona valetudine perpetuo vtatur. (Sanè hanc vitam ab omni, quod necessitate se ingerit, negocio liberam esse oportet, ac soli corpori vacare.) Secundo loco, vt de ijs quæ cum arte aliqua, aut opere, aut èxercitio, aut ministe-

A.l.1.f.3. d.1. c.4.fol.59.g

D (margin, at "dio sit animi modestia")

* ἐπιτηδεύματος i. vitę instituto, aut viuendi ratione.

rio

rio priuato publico've,in ſumma,quæ cum premente aliquo negocio coniunctæ ſunt. Sic vtique E
fieri poteſt,vt de omnibus diſſeratur. Neq;.n. aliter aut dilucidus, aut memoratu facilis, aut certa
methodo traditus ſermo noſter videatur,niſi hũc ordinem ſequatur. Sed ad id, quod primo loco
propoſitum eſt,reuertendum,docendum q;,quemadmodum,qui optimum corporis habitum eſt
nactus,ab omnibus,quæ ad publicum in vita ſpectant,ſecedens,ac ſibi ſoli viuens,nec morbo vllo,
quoad fieri poteſt,vnquam tentetur,nec ante longiſſimum vitæ tp̃s morte occupetur. Immortale
nanque fieri, quod genitum eſt, planè non poteſt: tametſi noſtri temporis philoſophus quidam
in egregio.ſ. opere illo,in quo immortalitatis viam docet, id oſtẽdere ſit aggreſſus. † Vt vero cor
pus in plurimum perduret tempus,id vero fieri poſſe profectò conuenit,⁊ præſertim eius,qui op-
tima ſit natura. Sunt enim, qui ab ipſo ortu adeo improſpero corporis ſint ſtatu,vt,ne ſi Æſcula-
pium quidem ipſum ijs præfeceris,vel ſexageſimum annum videant. Sed non eſt nunc de his lo-
cus. Quare ad illum hominem potius,qui optimo eſt habitu,reuerſi,repetamus ea, quæ inter ini-
tia pemonſtrauimus: nempe q́ comeſſe bibere q; nobis neceſſe eſt propterea,q́ è corpore noſtro
aliquid ſemper defluit. Cum vero edendum nobis bibendum q; ſit,neceſſe rurſus eſt excremento-
rum excernendorum curam rationem q; haberi. Horum vero cum variæ ſint ſpecies, aliæ eorum,
quæ in ventriculo perficiuntur, aliæ eorum, quæ in iecinore, arterijs & venis aliæ, eius,quod per F
ſingula membra diſtribuitur,alimenti, ſanè cuiuſq; ſuam eſſe vacuationem oportet: ſicuti idipſum
ab initio inſtituiſſe natura videtur, quæ inſtrumenta animalibus contulit, alia,quæ excrementa ip
ſa expurgent ac ſeparent,alia,quæ deducant,alia,quæ in vnum colligant, alia, quæ excernant. De
quibus omnibus tractatatum nobis fuſius eſt in ijs commentarijs, quos de naturalibus facultati-
bus,& quos de particularum animalis vſu inſcripſimus. Nunc hypotheſeos loco hæc præſumen-
da ſunt ad ea, quæ paramus. Primum ″nanque excrementum & à ſyncero ſeparatur, & paulatim
impellitur per omnia inteſtina vſq; ad ſatis capax ſpatium,quod in eo inteſtino viſitur quod ab ar-
gumento rectum vocant: ad cuius exitum muſculi quidam ſunt inſerti, qui ipſum coerceant, in-
tus q; detineant ac ne immature effluat,vetent. Poſtea vero,quàm plurimum congeſtum iam gra
ue animali fuerit,tum foras agi ſinunt, ad celeritatẽ emiſſionis etiã abdominis muſculis vnà cum
trãſuerſo ſepto adiuuantibus. Iecinoris excrementorum aliud eſt, quale quod florem in vino ap-
pellant,aliud, quale quod fex dicitur. Attrahitur alterum à veſicula,quæ iecinori ſubijcitur, alterũ
à liene. In his collecta,excernuntur,alterum in priorem tenuis inteſtini partem,alterum in ventri-
culum: ab his q; iam per omnia inteſtina vna q; cum ſicciori alimenti excremento permeat. Quod
aũt in venis & arterijs excrementum aceruatur,eiuſmodi planè eſt,quale in lacte concreto ſerum. G
Hoc renes à ſanguine ſecernentes,ad veſicam tranſmittunt. Ea porro id colligit, ſeruat q; ad eũdẽ
fermè modum,quem de ſicco excremento ſupra retulimus. Quippe adnáſcitur hic quoq; ad exi-
tum ipſum muſculus quidam tranſuerſus,qui oſculum veſicæ ita ad vnguem comprimit, vt inde
nihil effluat. Poſtq̃ vero huius quoq; collecta iam copia animal vrget, ilico ſe remittens laxans q;
ſtatione cedit. Veſica vero omne excrementum excernit, rurſus hic quoq;, vt ad celeritatem exi-
tus ſiccorum excrementorum,auxiliantibus muſculis ijs,qui in abdomine ſunt ſiti. Reliquum ex-
crementorum genus in ſingulis animalis naſcitur particulis ex ipſo vnde aluntur ſucco: aliud qdẽ
ceu ſemicoctę quępiam reliquiæ, quę aſſimilari nutriendæ parti nequiuerunt: aliud quod prius
tranſmittendi alimenti fuit vehiculũ,nũc functum officio humidũ tenue q; ſupereſt: quale nimi-
rum ſeroſum illud iam dictũ,quod ex vaſis (i. venis & arterijs) in veſicam defluit. Huic excremẽto
nullus certus à natura pręſcriptus meatus eſt: expellitur tñ partim actũ per ipſa molliora corpora,
quæ fluentis eius violentiæ cedunt,potiſſimum cum à ſpiritu maiore impetu irruente impellitur:
partim ẽt per exiguos oẽs corporeę molis meatus, πόρους Gręci vocant: quorum non mõ reliquũ
corpus vniuerſum,ſed,etiã tota cutis plena eſt. Dictum aũt nobis de generatione horum eſt in li-
bris, quos de temperamentis edidimus. Ergo tenuiſſimum huius generis excrementum facile ſa- H
nè eijcitur, partim in ſpeciem halitus ab inſito calore ſolutum, partim violento motu confertim
erumpens. Appellant vero,quod ita excernitur,ſudorem. Alterum vero, cui nullum publice no-
men eſt,quod videlicet nec vulgo eſt cognitum,vt quod conſpectum pręe tenuitate effugiat,ab ijs,
qui id ratione contemplati ſunt, ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοὴ Græce,id eſt trãſpiratio, vel perſpiratio,
vel perflatus ſenſum latens vocatur. In hoc inſenſibili perflatu ẽt craſſioris excrementi non nihil
excernitur. Huic autẽ & vehementiore deducente calore,& impetu impellente maiore opus eſt:
cum alioqui periculum ſit,ne ante itineris finem ſiſtatur,ſaltem ad cutim. Ab hoc excremento tũ
pilis originem eſſe oſtenſum nobis eſt: tum vero ijs,quę circa oĩum cutim ſemper aceruãtur,ſordi
bus. Ac dicta fermè nobis vniuerſa ſunt tum generationis,tum etiã expulſionis excrementorum
neceſſaria capita: q̃ in alijs noſtris operibus,quorum proxime meminimus, euidenti demonſtra-
tione aſſerta, hypotheſes opportunæ ſunt ijs,quę nunc molimur. Nam,qm̃ eijci hęc oportet,vtpo
te q̃ vitioſa qualitate ſint,tametſi Aſclepiades reclamet,conuenit (arbitror) primum nouiſſe, qui-
bus maxime cauſis remorentur: dein rõnem inire,qua nec in ipſas incidatur: ac, ſiqñ inciditur, q̃
primũ error corrigatur. Atq;,ne incidatur quidẽ,hinc,licet,aſſequamur,vtiq; ſi,excreta abũde ſint
nec'ne,compertum habuerimus: vt vero erratũ iam corrigatur,alia quadam methodo eſt opus.

Cauſæ

† *Al. clarius ex antiquis. id vero fieri pro fecto poteſt.*

A. l. 1 f. 1. d. 4 c. 2. fol. 8. f

* ἐπικειγαι.

A *Cauſæ retentionis ſingulorum corporis excrementorum.* CAP. 13.

DIcamus itaq; primum, à quibus maxime remorentur memoratorum excrementorum ſingu la: mox quo pacto, quod retentum eſt, expediatur. Ergo ijs, quæ in ventriculo continentur, excrementis mora contingit, aut ipſius cibi potionis q; culpa, aut ipſius ventriculi vnà cum inteſtinis. Et cibi quidem potionis q; vitio, aut propter qualitatem eorum, aut quantitatem: ad hæc ordinem, vtendi q; modum. Et propter qualitatem quidem, ſi acerba, auſtera, aut ſiccæ naturæ fuerunt. Propter quantitatem, ſi iuſto plura aut pauciora ſunt aſſumpta. Ordinis culpa, ſi, quæ ſicca adſtringentia've ſunt, primo: quæ humida, pinguia, & dulcia, ſecũdo loco ſunt ſumpta. Modi vſus ratione, ſi, cum bis fuit edendum, totum ſemel ſumpſerit alimentum. Quæ vero ventriculi inteſtinorum've vitium ſequitur excrementi mora, vel ob naturalem eorum affectum accidit, vel certe acquiſititium. Ac, quæ quidem naturæ eorum vitio cauſæ proueniunt, ex prauis corporis habitibus ſunt: ſicuti, vbi de his agemus, dicetur. De acquiſititijs hoc loco agemus. Recentium ventris affectionum octo ſunt differẽtiæ, ſingulæ ipſo genere intemperies: & quatuor quidem ſimplices, calor, frigiditas, ſiccitas, humiditas: quatuor compoſitæ, calor vnà cum ſiccitate, idem cum humiditate: frigus adiunctum ſiccitati, idem cum humiditate. Sanè eò creuiſſe magnitudinis harum
B quamlibet oportet, vt iam inualidam reddiderit impultricem vim, aut ventriculi tantum, aut gracilium inteſtinorum, aut craſſiorum, aut etiam omnium ſimul, aut ex his quorundam. Creantur porrò eiuſmodi intemperies modo ab ijs, quæ intrò in corpus ſumuntur: modo ab ijs, quæ foris incidunt. Et ab ijs, quæ in corpus ſumũtur, cum in cibo vel potione vis quæpiã medicinalis eſt immiſta ex earum genere, quæ vel calfaciunt, vel refrigerant, vel ſiccant, vel humectant, vel vnà calfaciũt & ſiccant, alia've quapiam connexione harum qualitatum afficiunt. Ab ijs, quæ foris incidunt, vel ambientis nos aeris vitio, (cum is immodice calfacit, aut refrigerat: aut ſiccat, aut humectat: aut copula quauis harum qualitatum afficit) vel aquæ, qua lauerimus, vel vnctionis, qua vncti ſimus, vel denique alterius cuiuſquam, quod, cum foris ventriculo adhæſerit, aut calfaciendi immodice hunc, aut refrigerandi, aut ſiccandi, aut humectandi vim habuit. His igitur de cauſis ſupprimitur excrementum ventris. At flauæ bilis excrementũ moratur, aut propter attrahentis expellentis've facultatis infirmitatem, aut propter vaſorum, quibus deducitur atque excernitur, anguſtiam. Porrò infirmitas tum veſiculæ totius, quæ iecinori ſubijcitur, tum eorum meatuum, qui ab ea in iecur ſubeunt, tum eorum quibus in inteſtinum bilis euomitur, ex recenti intemperantia prouenire poteſt, tali vtique, quali inteſtinorum ventris q; impultricem vim lædi diximus. Anguſtia vero vaſo
C rum aut phlegmones vitio fit, aut propter ſcirrhos, (hi ſunt durities quædam non ſenſiles) aut obſtructionem, aut circumiacentium partium innixum, aut oſculorum conniuẽtiam. Iam ipſa à proximis partibus compreſſio, aut propter immodicam copiam eorum, quæ in ſe continent, aut propter phlegmonẽ, aut ſcirrhũ accidit. Æque & oſcillorum conniuentia, aut propter horũ quippiã, aut etiã ſiccitatem. Porrò ſiccitatem accidere faciunt, & quæ valenter aſtringunt, & q̃ pariter calfaciunt & ſiccant. Illa nanq; humorẽ exprimendo, & quæ patebant, contrahendo conſtringendo q; ac denſando: hæc eliciendo per halitum humore ſiccitatem inducunt. Phlegmone nanq; & ſcirrhus, q̃m morbi plane ſunt, ad pręſentem diſputationem non pertinent, & alioqui de ipſis commodius agetur in ſequentibus. Pari ratione atræ bilis excrementum aliq̃n ſiſtetur, ſi lienis ad amaræ bilis veſicam: vena vero, quæ ad illum à porta iecinoris pertinet, ad vaſcula illa, quæ amarum excrementum attrahunt: quæ vero ex liene in vẽtriculum fertur, ad meatum illum, qui amaram egerit, proportione ſit affecta. At excrementum, quod per ſingulas animalis, quæ nutriuntur, particulas congeritur, & copia ſua, & craſſitudine, & præterea lentore remoratur: ad hæc, ob imbecillitatem caloris, qui id diſſecet ſoluat q;: pręterea tranſitus anguſtiam. Ac copia quidem, craſſitudo, & lẽtor vel ex cibi potionis q; natura prouenit, vel ex recenti quapiam alteratricis facultatis in ea parte, q̃
D nutritur, infirmitate. Imbecillitas vero caloris, non qui id excremẽtum reſoluat ac tenuet, ab exercitandi defectu prouenit. Anguſtia tranſitus aut ob ſcirrhum, aut phlegmonẽ, aut obſtructionẽ, aut compreſſum alicuius, aut conniuentiam euenit. Quorum cuiuſque originis rationem paulo ante retulimus. Sunt tñ partes, quæ præter latentes hos meatus, alios quoſdam apertos & conſpicuos obtinent, ſicuti cerebrum, & oculus. Id autẽ inſtitutum à natura eſt, aut propter ẽminentiam particulæ, aut propter actionem exquiſitius obeundam, aut propter continentiũ corporum ſpiſſitudinem. Eſt nãq; cerebrum rationalis animæ ceu domiciliũ: quod, cum oſſe ſolido vndiq; ſit ſeptum, plurimis maximis q; canalibus expurgatur: primũ per nares, & palatũ: ſecundo per vtranque aurem: tertio per caluæ commiſſuras. Nec abſimile eſt etiam aliquid ab eo confluere ad oculos. Oculus vero ipſe non tanq̃ primãtum aliquem inter partes obtinens, ſed velut qui purus eſſe omnino poſtulet, quò videlicet probe munus ſuum obeat, per euidẽtes meatus eijcit, quicquid in eo excrementi gignitur, nempe per nares gẽnas q;.

* χόριον.
* χόριον.
* βλέφαρα i. palpebras.

Quo pacto educenda ſint ſingula corporis excrementa. CAP. 14.

ERgo excrementorum tum cauſas, tum inſtrumenta iam diximus. Quę quemadmodum quis retenta expediat atq; euocet, deinceps docendũ, initio rurſus à ventre ſumpto. Ergo illud cõe omniũ excremẽtorum documentum ſit, vt retentionis cauſæ contrariam cauſam ſemper admoueas.

moueas.

moueas. Speciale vero per singulas, hoc, si comesorum paucitate & siccitate restricta aluus sit, vt E
tum plura, tum humidiora exhibeas. Si siccitate, plura quidem non offeras, sed humidiora. Si austeritate & acerbitate, dulcibus & pinguibus cibes. Quòd si in ordine sumptorū erratū sit, vt eum errorem corrigas. Si cum bis edendum erat, semel comedit, vt nō bis modo, sed etiā sæpius pascas. Eodem planè modo & recens contractas intemperies contrarijs remedijs sarcias: nempe, quod siccatum est, humectans, quod refrigeratū est, calfaciens, ac reliquos affectus simili ratione corrigens. Quibus vero hæc fiant, in ijs, quæ de medicamentis scripsimus, proditæ materiæ sunt. At flaua bile retenta, si quidem obstructionis culpa id accidat, eo qui extenuet victu vtendum: cuius materia singulari volumine à nobis est tradita. Sin ex compressu id eueniat corporū, quæ & eius bilis meatibus vicina sunt, & immodice sunt referta: siquidem ex crassitudine succi id incidit, extenuante victu est vtendum: Sin ex multitudine, præsidijs, quæ vacuent. Quòd si ob phlegmonē scirrhum've id contigit, iam res sanitatis tuendæ professionem excessit. Sin propter recens contractam intemperiem, quæcunque victa qualitas est, hanc restituere tentandum. Ad eandem formulam, & conniuentiam oscillorum aperire conueniet. Si ab austeris facta est, pinguibus & dulcibus assumi iussis. Sin ijs, quæ calfaciunt & siccant, successit, adhibitis, quæ refrigerent & humectent. Dicetur & talium materia in sequentibus libris. Idem expurgandi modus etiam tertio excrementorum genere retento, quod per singulas animalis partes colligi diximus, conueniat. Nam si cōtracta sint, F
& tanquam conniueant meatuum ora, per aduersa ijs, quæ sic affecerunt, succurrendum est: nempe quæ ex frigidis causis ortæ coarctationes constipationes q; carneæ molis sunt, veluti quæ ex ambientis frigore corporibus nostris inciderunt, eas calfaciendo. Rursus eas, quæ calori siccitati q; superuenerunt, veluti quæ feruoribus solis euenerunt, refrigerando & humectando. Pari modo, & quæ astringentium vitio prouenere, cuius generis sunt aluminosæ aquæ, has pingui ac molli frictione vna cum dulcis aquæ balneo reparando. Quòd si vel crassitudinis, vel abundantiæ, vel lentoris excrementorum vitio obstructi meatus sunt, tenuatoria victus ratio his apta erit, præterea medicamenta, quæ calfaciunt ac dissecant, quædam intro deuorata, quædam foris admota: ante q; hæc omnia exercitatio. Nam ea quoque tum soluere excrementa potest, tum per sudoris meatus eijcere, tanto q; tam cibis, quàm medicamentis tenuantibus præstat, quanto satius est nullo corporis nostri habitus incommodo exigi, quæ redundant, q̃ pariter & carne liquanda, & solidis extenuandis. Hęc nanq; incommoda calidis attenuantibus q; medicamentis succedunt. Exercitationibus vero adeo nihil tale succedit, vt etiam firmitas quædam membris accedat, cum & naturalis ipse calor accēditur, & ex partium inter se attritu duritia quædam indolentia q; comparatur. Quem- G
admodum vero se aliquis debito tempore mensura q; exercitet, ac singularum actionum ordine decenti qualitateq; vtatur, nunc equidem exequi non statui: sicut nec de alimenti ipsius tempore, modo, ordine, qualitate: sed nec de tenuantibus cibis ac potionibus, nec de ijs medicamentis, quæ qualitate immutant. Nullius enim horum hactenus particularem vsum diximus, contenti summatim & per capita tantum attigisse. Verum in sequentibus libris de omnibus fusius agetur.

* δυσπαθείας

* μέτρῳ.

Compendium primorum generum, quibus ars sanitatis tuendæ continetur. CAP. 15.

NVnc enim in compendium redigere totum opus placuit, quatenus nulla materia lateret, cuius esse peritum deceat, qui omnem sanitatis tuendæ artem profitetur: hunc ὑγιεινὸν Græcè voces, sicuti gymnasten, qui tantum, quæ ad exercitationes pertinent, callet: quin Erasistratus quoque ita eum appellauit. In sequentibus vero voluminibus dictarum iam materiarum cuiusque tum tempus quo exhibebitur, tum qualitatem, † tum vsus rationem trademus, ita vt non iam materia tantum sit, sed sanitatis conseruandæ causa. Etenim in tribus hisce primis generibus consistit sanitatis tuendæ studium æque, ac medendi methodus, nempe corporibus, causis, signis. Corporibus quidem ijs, quæ & sana iam sunt, & eo statu seruari debent. Signis vero, quæ ipsis accidunt, ex quibus corpora ipsa dignoscuntur. Causis autem, ex quibus custodia sanitatis perficitur. Harum materiā quatuor generibus iuniorum probatissimi sunt complexi, admouendis, educendis, H
faciendis, extrinsecus incidentibus. Et admouendorum quidem nomine, cibus, potio, † & siquid medicamentorum intrò sumitur, etiam aer attractus intelligitur. Faciendorum vero, frictio, ambulatio, vectio, equitatio, deniq; omnis motus. Quòd si non quiuis motus exercitatio est, sed solum, qui valentior est, adijciatur motui exercitatio, vt sint facienda tum motus, tum exercitatio. Referuntur ad hoc causæ genus, somnus, vigilia, & venus. Ex foris incidentibus primus est circundatus nobis aer, deinde quæcunq; lauantiū vngentium've † cuti propinquant, etiam siquod medicamentum sanitatis tuendæ fines non excesit, veluti sal, myrta, nitrum, aphronitrum, & aquarum aliquæ sponte natarum, & calentium. Educendorum vero materia prædicta paulo supra est. An vero rectè tribus prædictis causarum generibus simul diuisa sit, non facile dixerim: cum melius fortasse sit admouendis, faciendis, & foris incidentibus alterari immutari q; corpus dicere: mutationem vero aut in qualitate fieri, aut quantitate. In qualitate, dum aut incalescit, aut refrigeratur, aut siccescit, aut humectum redditur. In quantitate, dum alitur, aut inanitur. Iam inanitionem ipsam duplicem quoque esse, alteram excrementorum, de quibus paulo ante diximus: alteram naturalis substantiæ nostræ assidue defluentis, quæ nutritioni ex aduerso opponitur.

† Addēdum ex antiquis cod. tū quantitatē.

† καὶ εἴδη τινὰ τῶν φαρμάκων i. et aliqua genera medicamentorū. intelligit aũt ea, q̃ cibi simul rōnē habent.

† Quidā Greci codices addūt ἢ διαπαλαίουσιν κόνει i. aut exercentiū se in puluere.

A ponitur. Notasse hoc loco operæprecium fuerit homonymiā, quam Hippocrates in opusculo de
« alimento distinxit his verbis: ‖ Alimentum aliud est, quod nutrit: aliud, quod quasi est nutriens: in lib. de Alimento haud longe à princi pio.
« aliud, quod nutriturum est. Quippe ei, quod prima significatione alimentū siue nutritio est, substantiæ ipsius fluorem recte opponas: ei vero, quod in secunda significatione accipitur, tum hæmorrhagian i. sanguinis profluuium, tum vno verbo omnem sanguinis inanitionem: ei vero, quod tertio significato dicitur, vomitum, & lienteriam i. intestinorum læuitatem. Verum de talibus diuisionibus statuere pro arbitrio cuiuis liceat. Quisquis aūt propositam artem rite administrabit, hunc omnis materiæ, quæ ad salubrem victus rationem pertinet, vires habere compertas est necesse: qn̄ hinc demum dexter eius oritur vsus. Contingit autē dexter eius vsus, vbi opportunum cuiusq; tempus ac modum quis inuenerit. Quare huc potius censeo properandum, q̄ prauis * opinionibus refellendis immorandum. Sed, qm̄ satis verborum primum hoc volumen continet, claudetur hoc loco. Quod reliquum operis est, in cæteris exequemur. * μέτρον

GALENI DE SANITATE TVENDA
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias omnes ac vires Frictionis, & Exercitationis explicat, ac docet, quo pacto Sanitatem in tertio Septennio tueamur.

Præscribi hæc præcepta homini, qui animo & optione sit liber. CAP. 1.

ARtis, quæ de sanitate tuenda instituitur, summas scopos q; proximū volumē edocuit. Nunc singula membratim distinguere tentandum, initio rursus ab ijs sumpto, in quibus proximus liber est finitus. Proponatur itaq; nobis in hoc libro saluberrimę naturæ puer, qui iam tertium ętatis suę septenniū ingreditur: cuius corpus effingere cōponere q;, quoad fieri potest, q̄ optime, propositū sit. Ac primū hoc ipsum definiendū, quid sibi velit, ꝙ adiecimus, optime: vult autē nimirum illud. Veluti corporū ipsorū numerosa sanè di-
C uersitas tradita est, ita vitæ rationum, quibus viuimus, species sunt diuersæ. Ergo fieri nequit, vt in qualibet proposita vita optimam corporis nostri curā administres: sed, q̄ cuiq; optima sit, hanc vtiq; licet. Quę absoluto sermone optima sit, in omni exequi vita nō est: nā maxima hominū pars implicitā negocijs vitam agit, quos etiā lędi ab ijs, quæ tractant, est necesse: nec tamen mutare conditionē licet. Alij enim per inopiam in eiusmodi vitę sortem incidunt: alij seruitute, quā aut à parentibus hæreditariam acceperunt, aut aliàs per vim aliquam capti rapti'ue: quas etiā solas seruitutes vulgus existimat. Mihi vero, & qui ambitionis, aut cuiusuis cupiditatis gratia negocijs impeditam vitam delegerunt, quo minus corpori curando vacare queant, ij quoq; seruire vltro dominis, & quidem pessimis, videtur. Quare his optimam prorsus corporis curam scripsisse superuacuū sit. Verum, si quis planè tum animō, tum vero optione, sit liber, huic præcepisse fas est, quemadmodum & sanitate plurimum fruatur, & morbis minime tentetur, & commodissime citra q; molestiam senescat. Quin etiā sanitatis tuendæ methodus, sicut alia planè quelibet ratio via q;, eiusmodi docendi initium postulat. Siquidem, quod simplex inculpatum q; est in omni genere, id cæteris omnibus, quæ nec simplicia sunt, nec culpa vacāt, ceu regula quędā, pręponi postulat. Sanè simplex inculpatum q; in corporibus quidē est, quod optimo est habitu: in vitę ge-
D neribus, quod omnino liberum est. Primum igitur hoc libro duo hæc cōiuncta tractemus. Deinde cuiq; vitioso corporis statui vita libera sit adiuncta. Mox optimę corporis constitutioni, singulæ seruilis vitę species copulentur. Postremo vitiosos corporum habitus cum seruilibus viuendi generibus maritabimus: siquidem plenus nobis absolutus q; sermo futurus est.

*Interp̄s videt legisse ψυχῇ, verū emēdatiora exemplaria hn̄t τύχῃ i. casu, fortuna, sorte, aut euentu. opponit autē Galenus duplicē hanc libertatem duplici seruituti paulo ante positę.

* μοχθηροῖς i. prauis.

Qui differat à labore & motu Exercitatio, tum de eius vsu & tempore, ac præparatoria Frictione. CAP. 2.

QVod'nam igitur propositæ artis initium cœperimus ad eius tutelam corporis, quod & optimę sit notæ, & tertium ætatis septennium iam ingressum, & cæteris posthabitis omnibus vni corporis curæ vacet? Mihi sanè videtur id, quod ab Hippocrate traditum est tum in
« Aphorismis, cum ait: ‖ Labor cibum pręcedat. tum in popularium morborum sexto volumine,
« vbi ita ad verbum pręcipit: ‖ Labor, cibus, potio, somnus, venus, omnia mediocria. Nam & modum ipsum singulorum definiuit addito ad finem dictionis epitheto, mediocria: & tempus ęque signauit ipso sermonis ordine. Quippe sanitatis tutelam à labore est auspicandum, quem excipere debent cibus, potio, deinde somnus, mox venus, in ijs videlicet, quibus venere est vtendum. Nam reliqua certe omnia cuiusque ætatis sunt communia: Venus ętate tantum florentium est, vtique quo tempore etiam eius vsus est. Quę enim hanc vel pręcedunt ętates, vel sequuntur, aut plane

Hanc sententiam non legi in lib. Aph. sed 6. Epid. cō. 4. t. 31. 3ª. 187. e

6. Epid. com. 6. t. 3. 3ª. 195. e

plane semen non effundunt, aut certe infœcundum, aut male fœcundum effundunt. Verum di- E
sceptatio de venere in suum locum differatur. A laboribus vero ordiendum, illo ante omnia discusso, an idem sint labor, motus, & exercitatio: an labor & motus idem, aliud vero ab his exercitatio: an motus res diuersa, labor & exercitatio neutiquam differant. Ac mihi quidem non quiuis motus exercitatio videtur, sed tantum, si quis vehementior est. Quoniam autem eorum, quæ ad aliquid dicuntur, est, quod vehementius dicitur, fieri potest, vt idem motus alteri sit exercitatio, alteri non sit. Terminus igitur vehementiæ esto anhelitus alteratio: quando, in quibus motibus nulla fit anhelitus mutatio, hos nondum exercitationes vocamus. Quod si quis maius minus've, celerius aut crebrius iam ex motu aliquo respirare cogitur, huic certe tantus motus exercitatio fuerit. Ea igitur communiter exercitatio vocatur. Proprie vero à loco Græce denominatur, quem gymnasion ipsi appellant. Is locus est in publica aliqua vrbis regione extructus, quo vngendi, fricandi, luctaturi, discum iacturi, aut tale quippiam facturi confluunt. Laboris appellatio idem mihi significare videtur cum priore significatione nominis gymnasii: siue exercitationis, nempe communi illo, quod prædiximus: quippe cum, & qui fodiunt, & qui metunt, & qui equitant, non laborent modo, sed etiam exercitentur, communi saltem exercitationis appellatione. Et de nominibus quidem ita nobis determinatum sit: atque ad hæc significata omnis mihi deinceps sermo in- F
audiatur. Nec tamen, si quis est, qui aliter vti velit, prohibeo: quando non huc de recto nominum vsu disputaturus accessi, sed, quemadmodum sanitas custodiri maxime possit. Ad id vero, cum per commodum erat de exercitatione, labore, omni deniq; motu distinguere, nominum significatus definire sum coactus. Atq; exercitationis commoda & si in priore volumine tradita sunt, non inutile tamen sit hic quoq; paucis ea denuo repetere: quando ea non solum scopus, sed etiam veluti iudices sunt omnium, quæ singillatim in exercitationis arte geruntur. Fuere autem (arbitror) genere duplicia, hæc quidem ad excrementorum inanitionem, illa vero ad euexian, id est commodam † corporis habitudinem efficacia. Nam, quoniam vehementior motus exercitatio est, necesse quidem est tria hæc ab ea perfici in corpore exercitando, membrorum duritiem ex mutuo ipsorum attritu, genuini caloris augmentum, & spiritus citatiorem motum. Sequi vero hæc reliqua omnia priuatim commoda, quæ corpus exercitijs accepta refert: Vtiq; ex membrorum duritia, tum vt minus ex labore afficiantur, tum ad actiones robur: Ex calore, tum deducendorum in corpus validum attractum, tum immutationem magis expeditam, tum nutritionem magis fœlicem, tum vt singulæ corporis partes sint (vt ita dicam) perfusæ. Cuius fusionis beneficio & solida mollescere, & humida tenuari, & exiguos corporeæ molis meatus laxiores fieri accidit. At ex G
spiritus valentiore impetu & purgari hos omnes meatus necesse est, & excrementa expelli. Atqui, si exercitatio "hæc præstat, haud difficile sane fit tempus vtendæ eius statuisse. Nam, quoniam digestionem in corpus adiuuat, non debet, cum administratur, crudi incocti q; cibi aut succi multitudo vel in ventriculo vel in vasis contineri, vnde periculum sit, ne prius, quam per maturam concoctionem vtilis sit, in omnes animalis partes rapiatur. Quoniam vero & exiguos meatus expurgat, & excrementa expellit, vtilius est ante comedendum eam adhiberi. Siquidem, quæ impura corpora sunt, atq; ab excrementis parum purgata, hæc quo magis nutries, magis lædes. Ex his itaq; patere arbitror tum esse ad exercitationem commodissimum tempus, cum hesternus cibus duplici concoctione iam prorsus sit confectus, & ea, quæ in ventriculo, & ea, quæ in vasis sanguinis agitur, ac iam denuo cibandi tempus instet. Quod si aut prius aut posterius exercitatione vtere, aut crudis humoribus hominem impleueris, aut pallidæ bilis prouentum auxeris. Sane huiusce temporis nota, color est vrinæ. Quæ enim aquæ speciem præfert, crudum adhuc in venis esse indicat succum eum, qui à ventriculo submittitur: Quæ vero rufa biliosa q; est, iam dudum concoctum esse huiusmodi succum: Quæ modice pallet, peractæ modo secundæ concoctionis est signum. Cum nanque bili infecta vrina nondum est, aquæ speciem alborem q; præfert. Cum ve- H
ro plus iusto eius bilis acceperit, ruffa cernitur. Ergo, cum mediocriter est ruffa, mediocriter've pallens, tum est exercitatio adeunda, sed expulsis prius excrementis, quæ vel in vesica vel inferioribus intestinis continentur. Verendum enim, ne quid ex his in habitum corporis rapiatur, correptum videlicet caloris vi, qui per exercitationem accenditur. Ergo si quis posita iam veste protinus ad valentiores motus accedat prius, quam totum corpus molliatur, & excrementa extenuentur, & exigui carnis meatus laxentur, timor est solidarum partium quampiam ruptum aut conuulsum iri. Timendum præterea est, ne excrementa spiritus impetu impulsa prædictos meatus obturent. Sin sensim prius calefaciendo & solidas ipsas præmollieris, & humores tenuaueris, & exiguos meatus laxaueris, nullum periculum nec rūpendi alicuius, nec obstruendi, exercitato impendebit. Vt ergo hæc fiant, oportet linteolo totum corpus mediocriter fricando prius calfacere, mox oleo fricare. Neq; enim protinus accedendum ad pingue censeo, ante videlicet, q̃ cutis incaluerit, & meatus laxentur, &, vt semel dicam, quàm præparatum aptum q; corpus sit ad oleum capiendum. Ei rei satis omnino sunt pauci manuum circumactus, qui nullo compressu sint graues, & modice celeres, huc demum veluti ad metam directi, vt corpus citra compressum calefaciant. Siquidem peractis his cernere licebit floridum ruborem per totam diffundi cutem. Tum

igitur

† Al. solidarū partium.

A. l. 1. f. 3. d. 2. c. 3. fol. 60. g

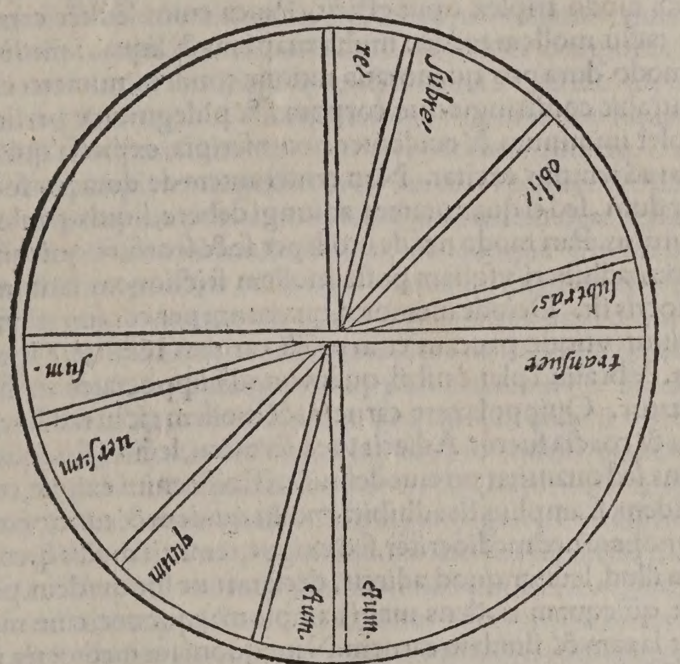
A igitur pingue inducẽdum, & nudis manibus, quæ medium inter molle durum q; modum ſeruẽt, infricandum, quatenus neq; coactum cõſtrictum q; corpus ſit, neq; vltra, quàm par eſt, laxum reſolutum q; fiat, ſed legitimum naturæ modum ſeruet. Infricandum vero primo contrectatu blandius, inde ſenſim paulo fortius, eatenus aucta ſemper ad valentius frictione, quoad iam carnem manifeſte premat, citra tamen læſionem: haudquaquam tamen tam valida frictione diu vtẽdum, ſed ſemel aut bis in quaq; parte: quandoquidem nõ eò ad hunc modum fricatur huius pueri corpus, vt iam duretur, cum id iam ad exercitationem producimus, ſed potius quò tum promptitudo ad actiones excitetur, tum robur colligatur, ac raritas laxitas q;, quæ mollem *frictionẽ conſecuta eſt, conſtringatur ac cogatur. Quippe medio temperamento ſeruari huius pueri corpus oportet, nec vſquam durum molle've effici, necubi naturale eius incrementum inhibeatur. At procedente tempore, quando iam nobis fit adoleſcens, tum vero duriore frictione vtemur, præterea frigida ab exercitando lauatione. Verum de his poſt agendum.

* *Impreſſi habent ξηρὸν id eſt ſiccum.*

De Proprijs frictionum differentijs & viribus, ac longe melius de his tractatum fuiſſe ab Hippocrate, quam à Theone Alexandrino. CAP. 3.

B IN præparatoria vero ante exercendum frictione, quæ huc ſpectat, vt corpus molliat, mollis duræ q; mediam qualitatem dominari oportet, ac pro eiuſdem qualitatis ratione, quicquid reliquum eſt, exigi. Variæ autem quàm maxime ex manuum iniectu circumactu q; frictiones eſſe debebunt: nec ſuperne modo deorſum, aut inferne ſurſum adhibitæ, ſed etiam tũ in ſubrectũ, tum in obliquum, tum in tranſuerſum, tum in ſubtranſuerſum. Voco tranſuerſum, quod recto eſt contrarium. Id græce ἐγκάρσιον appello. Subtranſuerſum vero, quod paululum ab hoc in vtranque partem declinat, quod σιμὸν dico. Rurſus ſubrectum, quod à recto paululum vtroque verſus recedit. Obliquum, quod recti trãſuerſi q; plane eſt mediũ. Illud πλάγιον, hoc λοξὸν græce nomino.

C

D Quinetiam τρῖψιν aut ἀνάτριψιν græce dicere, nullum diſcrimen faciet, modo ne lateat ἀνατρίψεως nomen veteribus vſitatius, τρίψεως recentioribus magis vſurpari. {Nos latine frictione, frictu, perfrictione, promiſcue legentium venia vtemur.} Varium autem fieri manuum tum iniectum, tum circumactum velim, quò videlicet vniuerſæ, quoad fieri poteſt, muſculorum fibræ omni ex parte fricentur. Siquidem eius ſententiæ eſſe, quaſi tranſuerſa frictio (quam etiam rotundam aliqui vocant) duret, denſet, contrahat, & conſtringat: recta contra rarefaciat, laxet, molliat, & reſoluat corpora, eiuſdem plane inſcitiæ eſt, cuius cætera, quæ pleriſque gymnaſtarum de frictione traduntur. Nam, qui plus de frictionum virtute afferat, quàm quæ Hippocrates in eo libro prodidit, quem κατ' ἰητρεῖον inſcripſit, nemo plane eſt. Ait enim ‖ dura frictione ligari corpus, molli ſolui, multa extenuari, mediocri craſſeſcere. Habent vero ſe eius verba ad hunc modum: Frictio vim habet ſoluendi, ligandi, carnem augendi, minuendi. Nempe dura ligandi, mollis ſoluendi, multa minuendi, mediocris carnem augendi. Quatuor enim hæ genere differentiæ in quadruplici omnis frictionis tum virtute, tum vſu ſunt. Quòd ſi medias quoque harum, quæ vna cum his intelligendas ſe exhibent, annumeres, ſex in vniuerſum differentiæ exiſtent. Vnde nam igitur plurimis neotericorum gymnaſtarum ſuccurrit tam numeroſas frictionum differentias prodere, quas vel numero comprehendere facile non eſt? Non aliunde certe, quàm quòd logicæ contemplationis plane expertes, cum proprijs frictionum differentijs externa aliena q; imprudentes non-nunquam

de Iis quæ in medicatr. fiunt com. 3. t. 25. 7ª. 218d.

nunquam confundunt. Interim ēt quod causas frictiones singulas efficientes, adijciunt. Interim E tū iustas ipsas inter se frictionū differētias connectunt, tum vero cum his ēt, quas ipsi perperam excogitarunt. Cum.n. dicant frictiones inter se distare, ꝙ aliæ sub dio fiant, aliæ sub tecto, aliæ in admista vmbra: rursus alię in perflato loco, aliæ in tranquillo: item aliæ in calido, aliæ in frigido, aliæ in Sole, aliæ in balneo, aliæ ante balneum, aliæ in palestra, talemq; catalogum faciant: sane non proprias frictionum differentias afferunt, † sed ea sine quibus, qui fricatur, esse non potest, inculcant: quippe quē necesse omnino est in aliquo terrarum loco esse: præter q̄; locū, vel æstate, vel hyeme, vel alio anni tempore. Cū vero ita dissidere dicāt inter se frictiones, ꝙ aliæ cum copioso oleo, aliæ exiguo fiant: aut prorsus sine oleo, idq; vel manibus tm̄, vel etiā cum puluere: vel per linteum, atq; hoc vel asperum, vel lene: causarū plane, quibus frictio dura mollis've efficitur, enumerationem faciunt. Ex quo nimirū causarum est genere, & ꝙ ipsæ fricantium manus duræ aut molles sint: item valide premant, blande've sint admotæ. Tertia species, quā afferunt ij, qui multas frictionū differentias autumant, inde nascitur, ꝙ omnia iam dicta inter se per coniugationes quasdam copulant. Qui itaq; ex his aut externas rerum circunstantias, aut verarum differentiarum causas, inter se copulant, facile deprehenduntur parum recte sentire. Qui vero ex proprijs & syncerís differentijs coniugationes nectunt, horum non adeo facile deprehenditur error: immo non nulli sapientiæ F quoque laudem retulerunt, Hippocrate ipso plus aliquid inuenisse crediti: quorum est Theon gymnastes, qui rectius, quàm Hippocrates, sensisse de frictione est visus. Nam, cum is in modo comprehensis verbis in ea differentia, quæ ex qualitate spectatur, mollem & duram: in ea vero, quæ ex quantitate, multam & mediocrem collocet: Theon qualitatis quantitatis've minime faciē dam mentionem seorsum censet, scribens cum alibi, tum vero in tertio Gymnasticorum, hunc in modum: De frictione præcipientes placet quantitates semper cum qualitatibus coaptandas esse: per se nanque imperfectiores sunt, quàm vt aliquis successus ex ipsis proueniat. Quippe mollis frictio pro quantitatis modo triplex opus efficit. Pauca enim leuiter carnem remittit, ac facile contrectabilem siue tactu mollem reddit: multa euaporat, & liquat: mediocris laxa & fluida carne implet. Simili modo dura pro quantitatis ratione totidem numero effectus reddit. Multa nanque adhibita contrahit constringit'que corpora, & phlegmonæ persimile quippiam relinquit: mediocris implet imminuta, & euidenter circunscripta, expressa'que carne: exigua vero in summa cute ruborem ad tempus excitat. Non censet autem de dura per se & seorsum quicquam gymnastæ præcipiendum, sed ei quantitatem adiungi debere, siquis paulo commodior ex artis opere successus sit futurus. Pari modo nec de molli per se & seorsum quicquam nunc tradendum G existimat: neque enim adhiberi vsquam posse mollem frictionem tantum, & quæ nec multa, nec exigua, nec mediocris sit. Deinde memorat, quæcunq; per coniugationem in corporibus nostris naturaliter efficiunt: vtique paucam cum molli carnem remittere leuiter, & tactu mollem reddere pronuncians. Vbi aliud plane nihil, quàm quod Hippocrates verbo soluere significauit, alijs verbis interpretatur. Quippe laxare carnem, & mollem tactu reddere, quid aliud est, quàm, soluere, quæ colligata & coacta fuere? Adiecit vero sermoni, leuiter, siue quodammodo, non genus actionis immutans, sed quantitatem eius definiēs. Mollit enim exigue, cum adhibetur, eiusmodi frictio: quandoquidem, si amplius sit adhibita, mollit quidem & tunc, cæterum largius, q̄ antea. Quòd ergo nec magnopere nec mediocriter, sed exigue, remittit mollit q̄; corpora exigua ac mollis frictio, per verbum illud, leuiter, quod adiecit, declarat: ne hic quidem per hoc saltem, ijs, quæ Hippocrates pręcipit, quicquam tradens magis amplum: ęque nec, cum mediocrem & mollem addere corpori inquit laxam & fluidam carnem. Nam, quoniam mediocris, idcirco carnem augebit: quoniam mollis, soluet, hoc est molliet. Id quod tantundem est, ac laxam & fluidam carnem efficere. Erat autē huius officium, sicuti de his recte præcipit, & sic cum de multa simul & molli disputat, non id modo dicere, ꝙ halitu digerere ac liquare potest, sed qualem etiam carnem relin- H quat, apponere. Non enim ritu ignis vniuersam substantiam exhaurit liquat q̄;, sed aliquid omnino relinquit. Id igitur, quod relictum est, quale'nam demum specie sit, adiectum (arbitror) sermoni oportuit, neque tantum multæ frictionis proprio effectu posito, mollis opus omissum. Quòd igitur ‖ multa euaporat, etiam ab Hippocrate prius dictum est. Verum non absolute de multa Theon sermonem instituit, sed per coniungationem docendum esse censuit, vtique à prima auspicatus, nempe exigua & molli: post secundam aggressus, mollem & multam: inde tertiam memorans, mollem scilicet & mediocrem. Sicuti igitur in prima coniugatione & tertia proprium qualitatis effectum non dissimulauit, ita nec in secunda suppressisse eum decuit: quin hic quoque docuisset multam simul & mollem frictionem non modo euaporare, sed etiam mollem carnem reddere: nisi forte id, quod liquare dixit, pro mollire audiendum est. Atque ita quidem verum sit, quod dicit. Cęterum sic non modo Hippocratis doctrinam non accusat, sed multo maxime confirmat. Etenim, si mollis frictio semper molle tenerum'que corpus reddit, siue ea exigua, siue multa, siue mediocris sit, † tum illi ex quantitate aliquid accedit diuersum, } inseparabilis plane à molli frictione erit molliēdi facultas: sicuti à dura certe vis durandi, cogendi, cōstringendi, ligandi, densandi, aut tactu duram carnem reddendi, aut quomodocunq; aliter eandem rem interpretari

* γνησίας, i. legitimas aut veras.

† *sed eas sine quarū aliqua.*

* ποσῶς.

‖ de Iis quæ in medicatr. fiunt com. 3. t. 25. 7ª. 218d.

† Locū hūc deprauatum esse oportet, q tñ facile restituitur, si οὐδὲν dictio addat' in cū q- dē modū, προσέρχεται δὲ αὐτῇ οὐδὲν τὶ παρὰ τῆς ποσότητος ἕτερον, i. accedit vero illi ex quātitate nihil diuersum.

« A interpretari malis. Quippe primum & proprium nomen ita affectę carnis eſt duritia, vt eius, quę « diuerſæ afficitur, mollities: quanq̃ etiam reliquorum, quæ dixi, nominum quolibet vti licet. Et ra- « tionem quidem, cur tam varijs nominibus vnam interpretari rem liceat, paulo poſt apponemus. Nunc, qm̃ controuerſa res non eſt, cauſam eius ad præſens ſaltem differamus. Quòd aũt mollem frictionem neceſſario conſequitur, vt corpora molliat, id planè clarum ex iã dictis eſt. Nam, ſi nec qui multa ea, nec qui exigua, nec qui mediocri vſus fuerit, durum vnq̃ corpus reddiderit, perſpicuum eſt molliendi vim nuſq̃ ab ea ſeiungi: ſicuti nec à dura colligandi & durandi. quippe cum hanc quoq; ſiue paucam, ſiue multam, ſiue mediocrem adhibeas, nunq̃ quantitatis vllius ratione corpus mollias, ſed ſemper duritati plus minus've adijcias: ſcilicet vberius perfricans, plus: parcius vero, minus. Quòd ſi paucis omnino duris q; manuũ iniectionibus contentus fueris, duritia quoq; proportione reſpondebit. Sicuti enim, qui igni ſe admouit, ſemper caleſit, ſiue exiguo tp̃e id facit, ſiue diu, ſed magis, qui diutius appropinquat, minus q̃ breui ſpatio, minime vero, qui tm̃ acceſſit, ita in frictione quoq; corpus ſemper pro ratione afficitur, à molli emollitum, à dura duratum, non tñ pari ſemper menſura, ſed à pluſcula magis: à parciore minus: à plurima maxime: à minima minime. Theon ergo, cũ de molli ſimul & copioſa frictione diſputans, euaporare, liqua-
B req; eam dixit, ſi quidem per liquare verbũ, inanire intellígit, aliud planè nihil ſignificauerit, q̃ euaporare: quare bis idem dixerit, prætermiſerit autẽ, quod neceſſario fuerat addendum, nempe eum affectum, qui ex molli frictione in corpore relinquitur. Sin mollire, ſoluere, remittere, aut aliud quippiam eiuſmodi dicere velit, ſic ſanè reliquerit quidẽ nihil. cæterum, cum ea, quę Hippocratis ſunt, dicit, ob minus idoneã docendi rationẽ in furto deprehendetur. Quòd itaq; eiuſmodi docendi modus deterior ſit eo, quo vſus Hippocrates eſt, paulo poſt oſtendam. Quòd vero, ſi liquare pro eo, quod eſt mollire, accipit, nihil ijs, quæ Hippocrates ante prædixit, amplius prodidit, planè manifeſtum eſt. Nam, cum ille dicat mollem ſoluere, multam extenuare, quis non facile colligat, qui præſertim mentis ſit cõpos, eam, quæ ex molli multa q; pariter compoſita ſit, extenuare ſimul ac mollire? Verum non videtur ita ſenſiſſe Theon: ſed quod in primo Gymnaſticorum vnico verbo extenuare dixit, id in tertio duobus extulit, nempe euaporare, ac liquare. Habent vero ſe « eius verba in primo ad hũc modum: Contrariarum vero mollem quidem, ſi multa ſit, extenuare « corpora: ſin mediocris, carne implere, vtiq; delicata & fluida. Aperte enim hoc loco mollẽ ſimul & multam frictionem extenuare corpora confirmat. Quòd autem neceſſe fuerat non ſolũ multæ frictionis proprium effectum, ſed etiam mollis tradere, ipſe quoque Theon per ea, quæ ſubiecit,
C oſtendit: in quibus, cum de dura præcipit, cõſtringere multam, coarctare q;, & phlegmone ſimile quippiam parere ait. Quippe quod moderata quantitate adhibita poſſedit, id copioſius adaucta, magis obtinuit. Oẽs ergo durã mediocriter adhibitam, dura carne implere fatẽtur ita, vt ediuerſo mollẽ mediocriter adhibitam, ipſam quoq; carne implere, ſed ea molli. * Accidit vero Theoni, cũ de molli ſimul & multa frictione ſermonẽ faceret, nullum mollis effectũ prodidiſſe: rurſus, cũ de multa ſimul & dura, nullũ durę expoſuiſſe. Nam, ſi liquare pro eodem, quod eſt inanire, & digerere, acceperimus, de multa quidem aliquid dixerit, de molli planè nihil. quemadmodum etiã in eo, quod de dura multa q; ſcribit, duram quidẽ conſtringere, ligare, & phlegmone aliquid ꝑſimile facere affirmat, quantitatis vero planè nihil meminit: tametſi par fuerat de hac quoq; aliquid dixiſſe. nam illud confeſſus eſt, ſi mediocriter ſit adhibita, obeſitatẽ facere. Quid igitur efficiet multa, ſi ſupra mediocrem ſit adhibita? prorſus, enim aut illius effectum tuebitur, aut alterabit. Sed, ſi quidem ſeruabit, certe multa frictio ſupra mediocritatem adhibita nihil plus adijciet. Sin plus aliquid efficiet, aut minuet carnem, aut adijciet. Verum, ſi minuet, extenuabit. Si adijciet, carne implebit. Atqui non adijcit carnem: extenuet ergo, neceſſe eſt. Verum Theon de hac differentia nihil meminit, ſed omnino ſubticuit, minime planè definiens, extenuet'ne dura copioſe adhibita, an
D carnem augeat, an ſeruet eundem, quem ex mediocri accepit, carnis modum, ſed tantum, ꝙ conſtringit coarctat q;, & phlegmone ſimile quid faciat, confirmans. Conueniebat autem non hoc modo dicere, ſed etiam ꝙ emaciat.

* κίνδυνεύσι δέο θέων.

* Als. τῆς πολλῆς, i. multæ, & melius, vt ſeq̃ntia mox verba indicant.

Quo pacto Hippocrates, nihil omiſerit in recenſendis differentijs, & viribus frictionum, quas Theon & reliqui gymnaſtici imperfecte tradiderunt. CAP. 4.

APparet ergo Theonem aut Hippocratis artem hoc loco non intellexiſſe, aut hoĩem laudare noluiſſe, qui tam breui ſermone oẽs non ſolũ differentias frictionum dixerit, ſed etiam vniuſcuiuſq; opus & vires. Nam, q̃ tranſeunter (veluti canis Nilum) verba eius delibat, quatuor eũ duntaxat meminiſſe arbitretur. Verũ nõ ita ſe res habet: immo alias duas neceſſario in ijs, quas dixit, ſubauditas inſinuauit: in qualitatis differẽtia, duræ mollis q; mediam, quæ nimirũ mediocris eſt: in ea vero, quæ à quãtitate accipitur, exiguã: qñ exiguã aliquã neceſſe eſt copioſæ eſſe cõtrariã. Porrò antiquæ interpretationis formula ita eſt breuis, vt non pauca ſæpe ipſa ſaltem dictione præterire videatur, quæ tñ neceſſario dicta ipſa ſequuntur. Quamobrem (arbitror) etiãm enarrationes ſcribimus, quæ veluti pręeant ijs, qui parum exercitati antiquę dictionis celeritatem aſſequi non valent: veluti in hoc ipſo loco facimus. Si nanq; dura ligandi, mollis ſoluendi vim habet, quæ ſupra modum ſoluta corpora ſunt, ea duriter planè fricanda ſunt: contra quæ conſtricta ſunt, molli-

* Verba hęc nõ ſunt in codic. græcis. ſed ab interprete addita.

* earum.

ter: quę modice se habent, nec molliter nec duriter, sed, quatenus fieri potest, vtroq; declinato extremo. Egregius vero videlicet Theon primum in eo fallitur, quod neque mediocris qualitate frictionis vires tradidit, neque vsum: sed semper ita præterit, tanquam nulla sit. verum de hoc paulo post agemus. Sicuti vero in ijs differentijs, quę in qualitate spectantur, non solum dura mollis q; consistunt, sed etiam media, ita & in ijs, quæ ex quantitate dicuntur, nō solum multa & pauca, sed etiam media noscitur. Cur igitur in ijs, quę ex qualitate trahuntur, mediam omisit Hippocrates: in ijs, quę ex quantitate, exiguam? Temere id fecisse videri fortasse cuipiam potest: oportere .n. in ijs, quæ compendio tradantur, summis inter se contrarijs res definire: quod horum medium sit atque mediocre, transire: vtpote quod ex summis ipsis vltro sit noscendum. Ipse igitur tum hoc docere, tum senis sententiam clariorem reddere conabor, rem plane hoc loco non necessariam: cū questiones id genus in enarratorijs libris soluere soleam. Sed, quoniam semel huc descēdi, vt pro Hippocrate imperitis istis respondeam, in quibus ipsi falsi recte pręcipientem calumniantur, non pigebit hoc quoque adiecisse. Cum igitur duo sint toto genere inter se diuersa atque disiuncta, si modo id, quod facit, ab eo, quod fit, genere dispescitur, frictiones quidē ex eorum numero sunt, quę faciunt, qui vero ab his in corpore relinquuntur affectus, ex ijs, quæ fiunt. Quare contrarietates quoque alias in frictionum genere, alias in affectuum, qui ab his proueniunt, necesse est statui. In frictionum genere tum duram & mollem, tum multam & paucam. In affectibus vero & eam, quæ veluti colligatio & solutio corporum est, & gracilitatem ac crassitudinem. Ac prior quidem affectuum contrarietas ex priore frictionum contrarietate nascitur, secunda non item. Euenit enim in hac, vt gracilitas proueniat ex multa, carnis incrementum ex mediocri: quippe pauca augendę carni nondum sufficit, quod videlicet id, quod carnis incrementum accipiet, & sanguinis moderato accessu, & valida virtute eget. Quorum vtrunque mediocris frictio commode præstat: pauca neutrum, nec abunde, nec satis. Quoniam igitur non in idem coibant frictionum affectionum q; contrarietates, coegit vero eum compendiaria docendi ratio per contrarietates positas sermonem absoluere, vtiliore contrarietate accepta, minus vtilem consulto omisit. Porro vtilior ea est, quę in affectibus, quam quę in frictionibus spectatur. Id q; duplici ratione asseritur, vna quidem & prima, quæ ab artis fine sumitur. quippe frictiones ad corporis affectum ceu finem diriguntur: finis enim ijs, quæ præ se, semper est præstantior: quanto nimirum id, cuius gratia, ijs, quę ipsius gratia fiunt. Altera, quæ à claritatis ratione accipitur. intellectis nanque multæ & mediocris effectibus facillimum est exiguę opus contueri: non perinde tamen mediocris frictionis perspicua vis est. Quinetiam tertium hoc ipso de frictionibus sermone bellissime docuisse Hippocratem inuenias. Pręcedere nanque eorum doctrinam oportet, quæ liquido peragi cernuntur, sequi vero eum, quæ minus liquido & obscure: id q; siue de his expressis verbis scripseris, siue lecturis ea intelligenda relinquas. Est vero euidens atque in aperto mediocris frictionis opus, ipsum scilicet carnis incrementum: obscurum vero paucæ, quippe quę nec * auget, nec * minuit: carnem, nec omnino euidens aliquid videtur efficere, † nisi quod parū calfacit: at id omnis frictionis commune opus est. Quare, cum neq; euidēs aliquid efficit, & quod facere videtur, proprium eius non est, sed omnis frictionis commune, non sine causa est (vt arbitror) omissa. Quod igitur omnis frictionis calorem accendere commune opus sit, non satis, quod ab Hippocrate prodatur, dignum præceptum est. Quid vero queq; frictio proprium efficiat, id vt Hippocrati necesse tradere, ita nobis certe vtile erat discere. Reductis enim, veluti in elementa, simplicibus differentijs vniuersam frictionum rationem absoluit, quemadmodum carnem adijcias, quemadmodum detrahas, quemadmodum corpus mollias, quemadmodum constringas. Cum his vnà protinus se promunt tum media earum opera, tum ea, quæ per coniugationem faciunt. Media quidem, cū neque ligare corpus, nec soluere, nec carnem augere, nec minuere studemus: quę vero per coniugationem, cum, verbi gratia, pariter colligare, & carnem addere. Quis enim non videat, cum duram carnem adijcere corpori volumus, frictionem duram vnà cum mediocri modo esse petendam: veluti cum mollem addere studemus, frictionem mollem & quantitate mediocrem adhibendam, & per alias coniugationes ad proportionem? Quas non nulli gymnastarum, tanq̄ sua ipsorum inuenta, tradentes, dum Hippocratem accusant, ipsi vehementer delinquunt, & q eum, qui de his primum præcepit, merita laude fraudant: & q cum eius inuenta sibi tribuāt, etiam (quod atrocius multo est) calumniari hominem non dubitant. Accedit, q nec simplices differentias apte inter se alternant. Decuerat enim (arbitror) eū, qui recte ad particulares complexiones descendere voluit, nec vniuersas senario numero comprehendere, veluti Theon facit, nec aliquod earum proprium vel quantitatis vel qualitatis opus omittere, quemadmodum in mollis simul & multæ, opus mollis: in durę simul & multę, effectum multæ pretermisisse eum offendimus: sed has quoque adiecisse, & particulares coniugationes nouem fecisse. Quippe tres, quæ à qualitate frictionum sumuntur differentię, si eas tribus, quæ à quantitate ducuntur, iunxeris, nouem coniugationes effeceris, sex, quæ à Theone sunt positæ in ijs, quæ paulo supra memoraui, verbis, & tres, quæ ab eo sunt prætermissæ, dum mediam mollis duræ q; omisit: quanquam ne intelligere quidem neque mollem frictionem neque duram fas est, vt non simul intelligatur & mediocris.

* augere.
* minuere.
† Nisi parum calefacere.

Cui

A Cui si tres quantitatis differentias iunxisset, nouem ita vniuersas frictionum differentias effecis-
set, non sex. Eas ipse nunc in descriptione exponam, in qua duorum versuum, qui superne deor- *ἐπὶ διαγράμματος, i. in tabella.
sum pinguntur, priorem qualitatum intelligi volo: secundum quantitatum.

Qualitates.	Quantitates.
Dura	Pauca
	Multa
	Mediocris.
Mollis	Pauca
	Multa
	Mediocris.
Mediocris.	Pauca
	Multa
	Mediocris.

Nouem harũ, quas descriptio cõplectitur, coniugationum, cum Theon sex primas tradidisset,
reliquarum trium certe non meminit, ipse secum manifestissime pugnans. Si.n. exiguæ ac multæ
B media quædam est, quam mediocrẽ vocamus, etiã mollis duræ q; altera certe media erit, quam me-
diocrem moderatam q; appelles. Sane meminisse per omnem sermonem conuenit, hæc oĩa in re-
spectu collatiõe q; dici: qñ, q̃ huic dura est, alteri pro molli sit: &, quæ mediocris, immodica: &,
quę pauca, multa: &, quæ alij multa est, aliter quodammodo affecto sit pauca. Hoc vero & Theon
fatetur: nec fieri sane potest, vt, qui mediocrẽ in qualitate frictionem præterit, non longe aberret.
Ac mihi quidem videtur Theon inde adeo in hunc errorem lapsus, q̃ Hippocrates de ea frictiõe
subticuit: adeo vt hinc deprehendatur nihil proprium & suum de frictione Theon protulisse, sed
perperam Hippocratis inuenta tractasse. Non.n. à pueris statim orsus, & sub præceptore, senis
scripta perlegit: cum fateatur ipse primum athleta fuisse, deinde hoc exercitio deposito ad Gym-
nasticen se contulisse. Atq; hæc medius fidius non, quo hoĩem vituperem, apposui, quem alioqui
inter primos gymnastas censeo, sed quo ista lecturos doceam haud facile esse veterum libros in-
telligentia consequi, si desint, qui ea curiose enarrent. Nam, q̃ ex priscę breuitatis dignitate fuerit
durę mollis'que frictionis mediã silentio præterire in ipsa enarrationis serie, id ante à nobis iam
dictum est. Quod aũt talia à nobis præteriri non debeant, id quoq; & ostensum prius est, & nunc
nihilo secius ostẽdetur. Si.n. tàm mollis frictio, q̃ dura, in respectu collactione'que nõ solũ subsistẽ
C tiam, sed etiam intelligentiam sui habet, etiam mediocrem in simili respectu collatione'que consti-
tui necesse est. Finge ergo tale esse corpus, quale ꝓpositi nobis in hoc libro pueri esse præsumpsi-
mus, sanum prorsus, & oĩs excessus medium, ita vt neq; molliorem hunc effectum velimus, neque
duriorem, sed nec carnis eius modo adiectum quicq̃, detractum've: num igitur ita se habenti cor-
pori aut duram aut mollem frictionem admouebimus, aut etiam multam aut mediocrem? Ego
planè quãlibet harum inutilem censeo: quippe cum à dura durius, à molli mollius, à multa graci
lius, à mediocri crassius reddetur: quorũ nullo ei est opus, immo pristinam potius mediocritatem
ad vnguẽ seruari. a † Quare neq; duriter id, neq; molliter (neq; multis frictionibus, neq; quãtitate
mediocribus, sed paucis & qualitate mediocribus) infricabimus, nihil vltra moliti, q̃ vt ad exer-
citandum præparemus, ac rursus, cum iam satis exercitatum sit, apotherapia curemus. Vocetur,
aũt nobis, sicuti recentioribus gymnastarum, Apotherapia, ea frictionum portio, quæ post exerci
tationem adhibetur. Sanè Theon nullã ex ijs, quas protulit, coniugationibus, eiusmodi corporis
naturę accõmodare potest, cũ sex in vniuersum nominarit, priores tres, mollis: reliquas, duræ: &
neq; mollium cuiusq; eiusmodi corpus egeat, neq; durarum, sed eius, quæ harum media sit, quam
scilicet mediocrem in qualitate dixisse par est. Liquido'que patere iã arbitror, quantopere lapsus
D Theon sit, mediam, duræ mollis'que ꝑteriens Siquidem ad optimum statum corporis nullam ha-
rum, quas protulit, cõiugationum, accõmodare fas est, nec cum integra plane valetudine corpus
fruitur, nec etiam, sicubi corrigi postulat. Quippe, vbi plane valet, sola præparatoria frictiõe eget:
quam exiguam, ac mollis duræ'que mediã esse ostendimus. Vbi iusto gracilius crassius've effectũ
est, non tñ in qualitate alterata caro quicq; est, sed plane mollis ac duræ medium modum seruat,
si quidem emaciare studemus, & multã & qualitate mediocrem adhibebimus: b † sin reficere, tum
qualitatis tum quantitatis ratione mediocrẽ. Has tres coniugationes vltimo loco post sex in de-
scriptione exposui, hoc cõsilio, vt oẽs eas à Theone ꝑtermissas, indicarẽ. Qm̃ igitur nõ solũ præ-
termissas ab eo, sed etiã vtilissimas easdem prætermissas, disputatio nostra docuit, deinceps tempe
stiuum arbitror ad ea, quę paulo ante distulimus, reuerti: ac primum illud, q̃ doctrina ea, quę per
rerum elementa traditur, cęteris sit vtilior: quippe quæ & sub cõpendium rem oẽm cogit, & me-
morię affigit, & reminiscẽtiæ facile suggerit, ac oĩum, quæ singulatim agentur, rectũ vsum prõpte
suppeditat, ceu ad pauca & certa elementa referens. Quis.n. non facile membratim frictionum
differentias, vsum, ac vires inueniat, si semel intellecta senis sententia, postea dictionem eius me-
moriter teneat, qua videlicet docet constringere quidẽ frictionẽ duram, soluere mollem, corpus
adimere multam, augere mediocrem posse? Ex horum nanq; notitia ac memoria, primum sane,

A † Ex Græcis oĩbus, quos viderim, legẽdũ, Quare neque duriter id neq; molliter, neq; multis neq; paucis; sed mediocrib⁹ frictionibus infricabimus. Linacer tamen videtur consulto ita vertisse.

B † Additur in manuscriptis quibusdã exemplaribus σαρκοῦν δὲ, τὴν ὀλίγην τε ἅμα καὶ σύμμετρον κατὰ ποιότητα, i. si carnẽ augere, paucã simul & mediocre, in qualitate. Quæ verba omnino debẽt addi, cũ mox dicat has tres cõiugationes vltimo loco et c. eßẽt.n. duæ dũtaxat.

quę omiſſæ in verborum contextu ſunt,differẽtias inuenies: mox omnibus inter ſe cõplicatis,no- E
uem coniugationes efficies,quas paulo ſupra deſcriptione ſumus complexi: quas neq; inueniſſe,
neq; memoria tenuiſſe promptum ſit,niſi,quam Hippocrates tradidit,elementaris doctrina præ-
ceſſerit,omnium frictionum ratione in prima principia reducta. Ex quibus prorſus inuentis nõ
ea modo,quę nunc ſunt inuenta,nobis ſuppeterent,ſed etiam omnem corruptam doctrinam iudi
candi facultas ſupereſſet. Quippe id methodi,id eſt (ſicuti veteres interpretantur) vię & rationis
proprium maxime eſt,vt ex paruo elementari principio ad ſingula membratim peruenire poſſis:
tum,quicquid perperam eſt dictum,ſcientificis id theorematis,veluti regula quapiam,poſſis iudi-
care,peruerſas opiniones examinans. Quod igitur neq; alius quiſquam recte de frictione ſenſit,
neq; Theon ipſe gymnaſtes,tametſi eruditius cæteris de ea locutus,ſed Hippocrates, & qui eum
ſunt ſecuti,ſatis hæc ſunto.

De Nominum ſignificatione, quibus Frictionum differentiæ & affectus,qui ab eis fiunt, explicantur. CAP. 5.

SVpereſt ex ijs,quæ ad hunc locũ diſtulimus,vt de nominibus ipſis diſſeramus,ne quis eorũ nu
mero deceptus pares numero affectus cũ ipſis appellationibus exiſtimet. Duri .n. vocabulum
de quadam corporis affectione proprie dicitur,quam nec interpretari quidem,qualis ſit,pluribus F
eſt opus,nemine vel ex voce ipſa non ad rei notitiam perducto. Ad eũdem modũ & mollis voca-
bulum. At rari & denſi vocabula non perinde euidẽter ipſos corporis affectus ſignificant ptopte
rea,ꝙ duplex eorũ nominum vſus obſeruatur, alter eorũ qui proprie loquũtur,alter abutentium.
Ac proprie quidem rarũ accipimus,quod meatus,quos græci πόρους vocãt,magnos per totũ obti
net: ſicuti ediuerſo denſum,quod eoſdem paruos. At per metaphorã,ſiue abuſum,ſiue quocunq;
alio genere appellaſſe libet,de laxo coacto q; hæc ipſa vocabula dici audias: hac enim ratiõe & ae-
rem & ignem aliquando raros dicimus,aquam & terrã denſas, ſcilicet ad elementa ipſa translatis
appellationibus: quæ tñ & vnita ſunt,& ex ſimilaribus natura partibus cõſtant,nec vllos eiuſmo-
di meatus obtinent. Multo his longius à proprietate receſſerunt illa,quæ per metaphoram ambo
ſunt dicta,nẽpe conſtrictũ,& colligatũ. Illud de denſo & duro,modo quidem vtroq; ſeorſum exi-
ſtente,modo in idem conueniente: hoc rurſus de ijſdem dicimus,non tñ eadem metaphora. Nam
qm̃ omnia,quæ colligata ſunt,eadem ad motum impedita ſunt: ita nimirũ nominarunt & quę ob
ſiccitatẽ aliquam, frigus,phlegmonẽ,ſcirrhum,tenſionẽ,repletionẽ,aut pondus,ægre mouentur.
Eandẽ ob cauſam & cõtrarijs nominibus in contrarijs affectibus vtũtur,remitti,aut reſolui,aut la-
xari dicentes. Oportet aũt non nominũ inſpicere numerũ,ſed affectuum genera duplicia in totũ G
eſſe exiſtimare, alterum, quod in ſimilaribus ipſis obſeruatur,de quo molle durum've dicitur: al-
terum,quod in inſtrũmentalibus meatuũ ratione conſiſtit, quod denſum eſſe vel rarũ dicitur. Hi
nãq; corporum ipſorũ proprij affectus ſunt: accerſiti vero,& (vt ita dicam) tẽporarij,ꝙ aliàs mea-
tus ipſi ſuperuacuo humore impleanť,aliàs ſint mundi: & modo patentes,modo conniuentes.

* Quidã volunt τῶν ὀργάνων falſo additum fuiſſe.

Qualis debeat eſſe Frictio pueri temperati. CAP. 6.

VErum de his affectibus in ſequẽtibus libris agemus. Nunc ad propoſitum redeundũ: ac pri-
mum clarius adhuc de frictione ipſa diſſerendũ: nẽpe ꝙ hęc ipſa interdũ per ſe corporibus
noſtris cõmodum affert: interdũ ijs,quæ cõmodũ afferũt, ad eũ ſanè modum ſubminiſtrat,quem
Hippocrates de deligando tradidit his verbis: Deligatio partim ipſa ſanat,partim ſanantibus ſub »
ſeruit. Ipſius igiť frictionis effectus ſunt,& ꝙ rara denſat,& mollia durat, dura vero hæc eſſe oino
poſtulat: præterea,ꝙ dura mollit,& denſa laxat. hæc contra mollis ſit oportet. Pari modo, & quæ
carnis augendæ minuendæ've cauſa ſuſcepta eſt,vtraq; per ſe vtile aliquid corpori cõfert. Quæ tñ
ad exercendum corpora præparat,item quæ poſt exercitationem adhibetur, hæ exercitationibus
ſubſeruiunt. Illa modice calfaciendo tenues meatus recludit, ſimul excrementa, quæ caro conti-
net,fluxilia reddens,& ſolidas emolliens : appellãt aũt hi huiuſmodi frictionem, præparatoriam: H
Altera ἀποθεραπευτικὴ græce dicitur,{latine recuratoriã ad verbũ appelles:} hęc cũ pluſculo oleo
adminiſtrata,ſimul pinguitudine humectat,& ſolidas emollit, † &,quæ in halitus meatibus conti
nentur,euaporat. Verum de hac poſt dicemus,cũ de exercitatione egerimus. Sed ꝑparatoria fri-
ctio in optimi ſtatus natura calfaciẽdi corporis cauſa ſuſcepta,prout ſupra traditum eſt, fiat mollis
primũ,mox vero exercitationẽ aggreſſuro,dura: ita nãq; maxime & mollire poterit, & ad exerci-
tationes excitare,& corporis naturã,qualẽ ab initio accepit,ſeruare. Quòd ſi quid aberratũ ſit, ad
durũ id potius ſpectet. Nã,qui breues à modo receſſus ſunt,ij cute tenus finiẽtur, nullo interiorũ
alterato. Minus vero lædetur ipſa cutis,ſi ad durũ ſimul & denſum receſſus à modo ſint propenſi:
quippe ita iniuriæ minus opportuna fiet. Adeo,ſi traſpiratio ꝑ huiuſmodi cutim facilis eſſet, den
ſiſſimam eã duriſſimam q; efficeremus: nũc,qm̃ ad vtrũq; munus probe eſſe cõparatã oportet,&
excrementa,q̃ intus cõdunť,ꝑ halitũ emittẽda,& foris propinquantiũ violentiã tolerandã,vtiliſſi
mus ſanè fuerit medius ĩter vtrũq; exceſſum modus. Qui ſi qñ fortaſſe nõ ſeruabitur, melior vtiq;
fuerit,qui ad durius denſius q; pertinebit,q̃ qui ad mollius laxius q;. Nam tranſpirandi defectum
exercitio ſarcire licebit: alrerius vero affectus vitium,quod eſt ad externorũ iniuriam opportuni-
tas,neq; aliàs corrigi facile poteſt: affertq; ꝑterea coniunctũ incommodum nõ paruum,euapora-
to ſubinde

De ijs, quæ in Medicatr. fiũt, com.2.t.4.7ª. 206.f

A.l. 1. f 3.d.2 c.4 .fol.61.a

† In aliquibus cod.manuſcriptis legitur καὶ τι τῶν ἐν τοῖς et c. id eſt & aliquid eorum quæ & c.

A to ſubinde non excremento modo, verumetiam ipſius corporis nutrimento. Ergo in ijs differentijs, quæ à qualitate ſumuntur, aberrare ſatius eſt verſus eam, quę durior eſt, q̃ eam quæ mollior. In ijs tamen quæ à quantitate ducuntur, in propoſita ſaltem natura & ætate ſi quid delinquitur, verſus id, quod minus eſt, id eſto. Semper enim eius in præſenti diſputatione meminiſſe oportet, augendi eiuſmodi corpus, haudquaq̃ ſiccandi ſtudium eſſe propoſitum. Quas vero corporum naturas, & quomodo affectas amplius fricandum ſit, poſtea dicemus.

De regione & tempore, fricando & exercitando puero accommodatis, ac de menſura frictionis & exercitij. CAP. 7.

NVnc ad propoſitam materiam reuerſi, de menſura ipſa frictionum agamus ad eundem modum, quo pauloante de qualitate egimus. Conuenit autem hoc loco, vt prius, q̃ menſuram definio, alterius cuiuſdam æſtimandi mentionem faciam, ſine cuius notitia menſuram ipſam nec definiuiſſe recte licet, nec nouiſſe. Eſt vero quod æſtimandum cenſeo, aeris, qui fricandum corpus continebit, tẽperies: quam vtiq; in re ipſa monſtrare licet, explicare oratione aperte, ita vt interpretationis euidentiæ nihil deſit, planè non licet, ſed eſt prorſus inexplicabilis. Verum, ſi non adeo multum orationi de rei euidentia deſit, abunde fuerit. Præcedit vero hanc & alia quędam
B conſideratio: nempe quo anni tempore, & in quo'nam orbis loco exercitandum ſtatuemus. Duo enim hactenus de eo tm̃ definita ſunt, corporis ſtatus, & ętas. In qua vero terræ parte aut altus hactenus fuerit, aut exercitandus nunc ſit, aut quo anni diei've tempore, nihil ſanè conſtitutum eſt: quanq̃ pro harum certe cuiuſq; ratione, mediòcritas frictionis eſt varianda. Ergo ad ea, quæ hactenus ſtatuta ſunt, hæc quoq; deficienda ſunt, vtiq; poteſtate inter initia operis iam tradita, non tñ interpretationis luce clare explicata. Dicens enim veluti regulam quandam omniũ, quæ pòſt dicenda erant, poſiturum me hoĩem eo corporis ſtatu, de quo queri non poſſit, obiter nimirum etiam regionem hoĩs poteſtate definiui: cum nec optimo temperamento, nec irreprehẽſibili omnino membrorum modulo corpus vllum in ijs regionibus, quę à temperamenti modo receſſerunt, gigni poſſit: ſicuti tum ratio docet, tũm experientia commonſtrat. Quippe ſicci, graciles, & veluti torrefacti in ęſtuoſis tractibus homines fiunt. Rurſus frigidioris plagę incolæ, inæquali temperamento viſuntur, vt quibus exteriora frigeant: interiora, atq; in his viſcera, immodice caleant. Sanè optimũ corpus, de quo nunc ſermo proponitur, veluti Polycleti regula eſt: cui in noſtro ſi*tũ*, vtpote probe temperato, non pauca ſimilia videas. Apud Gallos vero, Scythas, Ægyptios, Arabas, ne per ſomnium quidem tale vſquam eſt vidiſſe. Noſtræ aũt regionis, quæ in latitu
C dinem non paruam extenditur, id quod in medio habetur, optime ſanè temperatũ eſt: cuiuſmodi patria Hippocratis eſt. Etenim ea tum hyeme tum æſtate mediocrem temperiem exhibet: vere aũt & autũno multo magis. Eiuſmodi igitur locum cum corpori propoſito dederis, anni quoque
A.l.1.f.3.d.2.c.3.fol.60.h tempus "veris medium ipſi dabis. Eſto vero & diei, in qua nobis exercitandus primum eſt, maxime, quoad fieri poteſt, ipſe meridies: quò videlicet naturalis temperamenti eius vis ab ambiente nullo pacto mutetur. Eadem exigit ratio, vt ne domus quidẽ, in qua exercitandus eſt, ipſo præſertim die calidior frigidior've ſit, q̃ publicus totius vrbis aer. At æſtate atq; hyeme talis vel arte præparandus eſt, nempe hyeme calidior, ęſtate frigidior: quò videlicet exacta temperie corpus frictionis tempore fruatur: quãdo, ſi iuſto calidior frigidior've domus fuerit, ĩ calidiore quidem ſudabit prius, q̃ abunde molliatur, in frigidiore neq; calefiet prorſus, nec mollietur vnq̃, nec floridum ruborem oſtendet, nec in tumorem attolletur. Sunt nanq; duo hæc, rubor & tumor, in aeris temperie, & corporis ſtatu temperato, medię frictionis notæ. Veluti enim, ſi calidam infundas, primum quidem corpus intumeſcit: ſi largius infundas, dècumbit, (ideo q; & Hippocrates de his aiebat: Pri*mum quidem attollitur, deinde fit gracile:) ita frictio quoque attollit quidem primum, poſtea contrahit, ac molem deponit. Iis ergo, qui carnis augendæ cauſa fricantur, tunc planè finienda fri-
D ctio eſt, cum corpus & intumuit, & prope eſt, vt contrahatur ſubmittatur've. Qui autem ad exercitandum iam præparantur, ijs minime id tempus opperiendum, ſed longe prius deſiſtendum à frictione eſt, potiſſimum cum optimi temperamenti ſunt, & ętate adhuc pueri: horum nanque tum humidum corpus eſt, tum tenerum, ac paucis frictionibus molleſcens. Præparatoriæ vero frictionis meta finis q; eſt, vt ſolidę partes molliantur, humida ſoluantur, & corporis exigui meatus laxentur. Quis vero frictionum eſſe debeat numerus, definire ſanè oratione non eſt: cęterum qui his pręficitur harum rerum peritus, hic primo quidem die minus exacta exquiſita q; coniectura vtetur: ſequenti vero die, vbi iam experientiam aliquam naturæ illius corporis eſt adeptus, magis exactam certam q; habebit.) Quinetiam de exercitatione ipſa primo certe die menſuram ad vnguem definire non poteſt, ſequentibus deinceps omnino poteſt. Sunto igitur hic quoq; notæ: Primo quidem die cum adhortanti incitanti q; ad exercitandum, non perinde obſequitur, ſed ſegniores, & minus tum frequentes, tum decentes, ac (vt ſemel dicam) minus valentes tum colluctatoris ſui apprehenſus, tum motus obit. Porrò expedit neq; paulo animoſiorem eſſe, qui exercitatur, vl laſſis iam viribus etiam exercitari aueat: neque ignauum, qui integris adhuc viribus laborem tamen detrectet. Eſt vero profectò talis non corpore modo, ſed etiam animo, quem nunc educandum ſuſcepimus: quandoquidẽ quibus frigidus ſuccus in ventre, aut

Marginal notes:

* *σκέμματος*, id eſt conſiderationis.

* *μέσον quidẽ ẽ in impreßis, at ĩ manuſcriptis μέτρον, i. menſura.*

* *χώραν*, i. regione.

*καθίσαται. i. cõtrahitur aut ſubmittitur, id qđ paulo poſt effert per hanc vocẽ *συςέλλει*.

De ijs, quæ in medicatr. fiunt com.3.t.16. 7ª. 215.h

in toto corporis habitu collectus est, ij segniores ad motionem sunt. Pari modo & qui plethorici, E id est, qui succis æquabiliter se habentibus nimium abundant, & quos recens frigus afflixit, ij & ignaui sunt, & ad mouendum pigri. Iam his etiam magis ita sunt affecti, quicunq; natura frigidio res sunt: sicuti etiam his ipsis longe magis, quorũ frigiditati etiam humor est adiunctus, hi nanq; mensuræ exercitandi notas corrumpunt. Sicuti ediuerso, qui calidiori temperamento sunt, siue id ꝓprie naturæ sponte eueniat, siue ab accersito quopiam affectu, hi & animosi sunt, & certaminis auidi, & ad actionem plus, q̃ expedit, prompti. At, quibus nec corpus calidius frigidius've est, nec animus oĩno iacens ac demissus, aut contentionis gloriæ've præcupidus, & ad actionem præceps ijs modi exercitationum indicia integra manent, illæsa q; seruantur & primo statim die, & multo magis procedente tempore. Si.n. quid inter initia suffugit, id experiẽtia ipsa edoctũ, ad exactam, notitiam pueniet. Non aliter & cibi modus ad certam coniecturam perducit: qui tñ ab initio definiri nullo pacto potest: verum quotidiana experientia, cum recordatione quantitatis tum cibi, tum exercitationum, eo etiam, qui huic præficitur, nihil non solicite obseruante, sed semper vt tm̃ ciborum post tantam exercitationem concoxit, recordante, propemodum ad exactam scientiam intellectum tẽpore ꝑducit. Hęc igitur oĩa etiam deficientibus ab optimo statibus cõmunia sunt: de quibus agere nõdum statuimus. Cæterum optima natura, quæ hic nobis est proposita, mensuras oĩum manifestas obtinet: vt quæ nec animi moribus, nec corporis intemperie, dictorũ quicq̃ obturbet immutet've, sed frictionis, exercitationis, ciborum, ac somni mensuras aperte indicet, ac tum primum quodlibet horum respuat, cum eius vltra non egeat. Quare fuerit hoc quoque ei, qui tali corpori pręficitur, non minimus mõdi* index: dico autem ipsam ad singula, quę agi debẽt, alacritatem, ipsa nimirũ natura in optimo corporis statu mõdum sibimet pręscribente. Etenim, q optima natura sunt, & iam ad exercitationem frictione præparantur, tum demum ad exercitandum prodibunt, cum toto iam corpore abunde emolliti excalfacti q; sunt. Exercitando quoq; tum primum grauatius mouebũtur, cum satis exercitati iam fuerint. Iam à cibo & potu tum primum absistent, cũ satis se impleuerint. Quare nullus in hoc homine metus est, nequando aut iusto plus laboret, aut iusto plus cibis se ingurgitet, si naturæ suę impetus sequatur: quo fit, vt neq; prorsus peritissimum sibi pręfici is postulet, sicuti oẽs, de quibus postea sermo erit, deterioris notæ homines: quippe sanũ corpus ipsum sibi ipsi omnia inuenit proprio naturæ suæ impetu directum: maxime si in ijs, quæ ad animũ pertinent, recte sit educatum. Nam multi in malis moribus à pueris educati, in desidia & intemperantia viuentes, bonitatem naturę corrumpunt, sicuti contra nonnulli vitiosam corporis naturam sortiti, temperantia vitę & appositis exercitijs naturę vitia mu- G tarunt in melius. Sed de horum quidem {siue exercitationibus} siue etiam operibus sequens liber totus componitur. De ijs aũt, qui optimo corporis statu sunt, & qui sanitatis tutori auscultabunt, in hoc libro agere statuimus. Ac præcedens quidem de his sermo ad exercitationum mensuram vsq; est progressus. Superest ergo, vt de generibus eius differamus.

* μέτρον

De generibus exercitationum. CAP. 8.

Genera "exercitationum voco luctam, pancration, pugillatũ, cursum, & alia id genus: quorũ alia tm̃ exercitationes sunt, alia non exercitationes solum, sed etiam opera. Exercitationes sunt tum hæc ipsa, quæ dicta modo sunt, tum præter hæc quæ græce dicuntur τὸ πιτυλίζειν, τὸ ἐκπλεθρίζειν, τὸ σκιομαχεῖν, τὸ ἀκροχειρίζεσθαι. {Atq; hæc mox descriptione exponentur.} Præterea saltus, disci iactus, tum coryco, id est folle, pila vel parua vel magna, & per alteres corpus fatigare. Exercitia simul & opera sunt, cũ fodit quis, cum remigat, cum arat, cum vites putat, cum onus gestat, cũ metit, cum equitat, cum armatus pugnat, cũ iter facit, cum venatur, cum piscatur, cum alia, quæcunque hoĩes vel opifices vel non opifices in vita vsus causa exercent, facit, seu domos ædificent, seu naues, seu ferrariam ærariam've factitet, seu aratra pangant, seu tale aliquid pacis belli've instrumentum fabricent. Horum aũt plerisq; est, qñ veluti pro exercitatione tm̃ vtare. Quippe tri H plex in vniuersum ipsorũ vsus est, cum interim operis tm̃ causa vsurpent: interim meditationis, sed quę ad vsum futuri sit operis: interim pro exercitatione tm̃. Quippe ipse aliqñ hyeme deprehensus in agro, tum ligna findere, tum hordeum in pila cõtundere ac deglubere: exercendi corporis causa sum coactus: quę nimirum agrestes quotidie pro opere faciebant. De horum igitur ceu operum vsu, in sequẽtibus: ceu cercitationũ, nunc tractabimus. Nullum nanq; id genus exercitium aut perpetuum diẽ obitur, aut alio tempore, q̃ ante cibum. Seruari vero tum modum exercitationum in his oportet, tum vocatã apotherapian. Quod si etiam idonea frictione vsus ad ea quis accedet, iam oẽs exercitationis numeros impleuerit. De his igitur oĩbus scientem esse conuenit eum, q sanitatis tuendæ officio vtetur, quem ὑγιεινὸν gręce vocant. Licet enim eum (vt ante dictum est) aut sic græce, aut gymnasten, aut medicũ voces: prima tñ appellatio maxime propria est, reliquę per abusum. Nam, si artifex quisq; ab arte, quam tractat, deflexum sortitur nomen, patet eum, qui ὑγίειαν, id est sanitatem tuendã profitetur, merito ὑγιεινὸν appellandum: ita nimirũ, vt qui γυμνασίοις, id est exercitationi tãtum pręest, gymnasten: & qui morbis medetur, medicum. Quod si quis hunc ipsum vel gymnasten vel medicũ pro ὑγιεινῷ appellasse volet, tũ à parte totũ, tum vero nec proprie noiabit, sed abusiue, vel ambigue, vel quocunq; aliter dixisse velis, appel-

A. l. 1. f 3. d. 2. c. 2. fol. 60. b

lationem

A lationem faciet. Huius rei causa est, ꝙ cum vna sit ars, quæ corpori tuendo præsideat, vnicũ ei proprium nomen inditum non est. De qbus oĩbus vberius singulari libro egimus, quem Thrasybulum inscripsimus. Ac genera quidẽ exercitationũ sunt ea, quę diximus: qualitas vero, seu differentia (nam & hanc quoq; vtroq; modo appellare licet) velocitas, tarditas q; mouendi sunt: præterea
(A. ibidem.) ꝙ aliud "robustum, aliud (vt ita dicam) imbecillum est: ad hęc, vehemẽtia, & leuitas. Vtendi vero rationes omniũ prædictorũ generũ vnà cum differentijs proprijs huiusmodi sunt. Nam aut perpetuus motus est, aut intercisus: & si perpetuus, ęquabilis, aut inęquabilis: sin intercisus, aut certo ordine, aut citra ordinem. Hæ igitur vtendi rationes ab ipso negocio capiuntur. Quæ vero ab ijs, quæ extrinsecus sunt posita, ducuntur, eiusmodi sunt, ꝙ aut sub dio exercitatio fit, aut sub tecto, aut in mista vmbra, quam ὑποσυμμιγῆ gręci vocant. Item q; ꝙ aut calens locus est, aut frigidus, aut media temperie: præterea aut planè siccus, aut humidus, aut medio modo attemperatus. Similiter illæ quoq; vtendarum exercitationum rationes quędam sunt, ꝙ cum puluere exiguo multó ve vsurpentur: item ꝙ cum oleo exiguo multó ve, aut etiam sine vtroq;, administrentur.

Quid omnibus exercitationibus sit commune, quid proprium singulis: ac de eis, quæ robustæ & violentæ appellantur. *CAP. 9.*

B QVoniam ergo enumerata à nobis vniuersa sunt, quorum peritum esse oportet, qui sanitatem tuendam profitetur, ad ipsa nunc exercitationum genera non intẽpestiue redibimus. Ac primũ docebimus, tum quid omnibus sit commune, tum quid singulis proprium: hinc frictionis ipsius tẽpora definiemus. Ergo omnis exercitationis cõmune illud est, ꝙ anima-
(A. ibidem. b c.) li ipsi ex ipsa caloris augmẽtum excitat. Quippe "calefiunt corpora nostra & balneis, & calidarum aquarum lauacris, & cum per calidiores tempestates insolamur, & cum igni fouemur, & cum calidis medicamentis perfricamur. Cæterum ab externo est oĩs eiusmodi calor adscitus, nec de proprio principio, sed aliunde accensus auctus q;. Exercitando vero, insiti caloris augmentũ animalibus ex ipsorum corporibus excitatur. Atq; is omnium exercitationũ communis effectus est, prius tñ earum effectus nõ est, si modo & iratis, & * perturbatis, & pudore affectis, naturalis etiam calor augetur: quanq̃ ira haudquaq̃ auctus, sed veluti feruor est caloris in corde. Itaq; etiam essentiam eius vel probatissimi philosophorum talem asse affirmant: quippe accessorium iræ est, non eius essentia, vltionis appetentia. Verecũdis aũt augetur insitus calor, dum primum intro se recipit vniuersus: deinde postq̃ in alto corporis est collectus, & ex ipso inibi congestu, & ex assiduo motu incrementum capit. Non. n. quiescit pudore affectorum spiritus, sed tum ab interno, tum
C circa se, vnà cum toto sanguine, varie circumagitur, ita planè, vt spiritus eorum, qui perturbãtur. Dicetur aũt in progressu latius de oĩbus eiusmodi animi affectibus. Ad pręsens enim, propterea ꝙ commune symptoma tum hos ipsos affectus, tum exercitationes excipit, dum omnis exercitij communem esse natiui caloris auctum ostenderem: id q; de interno, & à se, non tñ solis exercitationibus inesse, sed pariter dictis modo affectibus: coactus sum obiter & de his meminisse. Iam singulas exercitationum seorsum persequi tempestiuum videtur, illo pręsertim prius significato, quòd in his quoq; complures differentiæ inueniantur. Quippe interim aliam partem aliud alio magis exercitium fatigat. Et quędam lente motis fiunt, quędam ocyssime agitatis, & quædam robore ac nixu adhibitis, quędam sine his: ad hęc, quędam cum robore pariter & celeritate, quædam languide. Ac, quod violenter quidem sine velocitate exercetur, εὔτονον id est valens voco: quod violenter & cum celeritate, σφοδρὸν id est vehemens. Violenter autem, robustè ve dicere, nihil referat. Fodere ergo, valens robusta q; exercitatio est. Simili modo & siquis quatuor simul equos habenis coerceat, impense robusta exercitatio est, non tamen celeris. Tum siquis maximo onere sublato aut eodem loco maneat, aut paulum procedat. Iam accliuis inambulatio huius quoque generis est. Attolluntur enim eo motus genere, & veluti onus sustinẽtur ab ijs, quæ primũ mouen
D tur, instrumẽtis, reliqua corporis mẽbra vniuersa. Præterea, siquis per funẽ manibus apprehẽsum scandat, sicuti in palęstra pueros exercẽt, qui eos ad robur præparãt. Quin etiam, siquis fune arrepto, aut etiam pertica, sublimis ex ea pendeat, ac diu teneat, robustum is validum q; laborem exercet, citra tamẽ celeritatem. Ita vero, & siquis manibus in pugnum reductis, ijsdem prolatis, vel in altũ sublatis, diutissime eodẽ habitu cõsistat. Quod si adhibitũ quempiã deducere sibi manus iubeat, nec tñ ipse remittat, adhuc sanè impensius hic tum musculos oẽs tum neruos ad robur comparat, vt quorũ maxime propria sunt oĩa id genus exercitia. Idq; multo certe magis fiet, siquis summis manibus, vtraque seorsum, apprehenso pondere (cuiusmodi sunt, qui in palæstra alteres dicũtur) porrectis his, aut in sublime erectis, eodem habitu persistat. Iam si etiam cuipiã iusseris, vt te violenter detrahat, inflectat q;, dũ ipse nõ manibus modo, verũ, etiã cruribus spina q; constans inflexus q; resistas, nõ leuẽ ad membrorũ robur exercitationem obieris. Sanè hoc genere Milonem ipsum exercitasse se ferũt, dum aliàs conuellere se mouere q; de loco volenti permitteret, verũ hęc crurũ maxime exercitatio fuerit: aliàs vtiq;, si manus exercitãdas curabat, pugnũ aperire iuberet. Idem (vt aiunt) malum punicũ, aut tale quippiam, manibus cõplexus, auferẽdum cuiuis prębebat. Hęc igitur exercitia maximi roboris tum ostentationem tum exercitationem continent. Robur aũt partium tum exercet, tum vero firmat, & si quis alterum complexus medium, aut etiam ipse

* ἀγωνιάσι, i. ante certamen trepidantibus.

* *Impreßi habẽt οὐδ᾽ ἁμῶς ἄυξησις, ut Linacer vertit. aliqui cod. habent οὐχ ἁπλῶς ἄυξησις idest haud simpliciter auctus seu auctio.*

medio comprehenſus, manibus,digitis q; pectinatim iunctis, aut quem complectitur, abſoluere E ſe iubeat, aut ipſe ſe à complectente ſoluat. Ita etiã,& ſiquis alterum, qui verſus ipſum ſe inclinet à latere aggreſſus,ilia manibus complexus,ceu onus aliquod ſublatũ inuicem protẽdat, reducat q;: ac magis,ſi,dum geſtat,ipſe nutu renutu q; corporis vtatur: ſic nanq; ſpinam vniuerſam ad robur comparauerit. Æque vero,qui pectoribus ex aduerſo innixi,magno ſe conatu inuicem retrudũt. Etiam,qui à ceruicibus pendentes deorſum trahũt,ad robur præparãt. Cæterũ talia omnia exerceri citra palęſtrã aut copioſum puluerem queunt,quocunq; conculcato loco,erectis ac ſtantibus. Quæ vero luctantes inter ſe moliunt,cum robori augendo ſtudent, hęc aut puluerem altum, aut palęſtram deſiderãt. Ea ſunt eiuſmodi: Cũ vterq; luctantium ambobus cruribus alterum alterius crus complectitur,deinde manibus inter ſe collatis,altera ceruici violenter incũbat,vtiq; quæ è regione impediti cruris eſt,altera brachio. Licebit & circa ſummum caput manu altera tanq̃ funiculo iniecta violenter retrorſum reclinare ac reuellere. Eiuſmodi lucta,vtriuſq; luctatoris robur exercet: quemadmodum & ea,quæ altero alterũ cruribus cingente,vel ambo per ambo mittẽte,fiunt: nam hæc quoq; vtrunq; ad robur pręparant. Infinitę alię eiuſmodi robuſtæ exercitationes in palæſtra ſunt. Quorum nimirum omnium peritiam vſum q; pędotriba callet,ipſe ſane ſic à gymnaſte diuerſus,vt à medico coquus: quod ipſum quoq; ad perpenſionem æſtimationem q; ſe offert. F At dictum quidem iam de hoc eſt in eo libro, qui Thraſybulus inſcribitur: cæterum dicemus & nunc,quod ſatis ad præſentem ſit diſputationem,verum ſi prius exercitationum varietates abſoluero: quarum quæ robuſtæ ſunt,quas q; εὐτόνους,græci vocant,dictę iam ſunt.

Quæ ſint Exercitationes celeres,quæ vehementes. CAP. 10.

SVpereſt vt de ijs dicamus,quę celeritate peraguntur,citra q; robur & violentiã. Id genus ſunt curſus,& vmbratilis armorum meditatio,& cum duo ſummis manibus concertant, ἀκροχειρισμούς,gręci vocant: tum quæ per corycum & paruam pilam exercitatio fit, vtiq; cum à diſtãtibus & currentibus adminiſtrat. Eius generis eſt & quod ἐκπλεθρίζειν græci dicunt, & quod πιτυλίζειν. Eſt autẽ ἐκπλεθρίζειν,cũ in plethro,id eſt in ſexta parte ſtadij,quis prorſum retrorſum q; viciſſim,id q; ſæpe,in vtranq; partẽ ſine flexu curſitãs,vnoquoq; curſu breue quiddam de ſpatio demit, quoad deniq; in vnico greſſu conſtiterit: πιτυλίζειν vero,ſiquis ſummis pedibus ingrediens, tenſas in ſublime manus,hanc antrorſum,illam retrorſum,celerrime moueat. Hoc vero exercitamento maxime ante parietem ſtantes vti ſolent,quò, ſi quando aberrent,facile pariete apprehenſo erigãtur. Sed ſic exercitatorum vt error magis latet,ita exercitium ipſum fit imbecillius. Celeres vero motus ſunt,citra tamen violentiam,& qui in palęſtra eduntur,circumuolutis celeriter humi no G bis vel ſolis,vel cum alijs. Licet autem & erectis,tum circũactis,ac velociter prope adſtantem mutantibus,celerem exercitationem peragere. Poteſt & ſolis cruribus,id q; erectus,ac vno loco conſiſtens,celeriter exerceri,ſubinde quidem retro tm̃ reſiliens,interim vero in anteriora referens crurum vtrunq; viciſſim. Quin & per manus exercitatione celeri tantundem valente vti datur, id q; citra vllos alteres vtiq;,ſi frequentiæ celeritati q; motus earum impenſe incumbas, ſiue has in pugnum ductas,ſiue explicatas mauis. Ac eiuſmodi quidẽ celeris exercitatio eſt,in quibus dixi ſpeciebus comprehẽſa. Reliquum eſt,vt ad vehementem veniamus. Ea vero,ſicuti prędictum iam eſt, ex robuſta celeri q; compoſita eſt: qñ,quas robuſtas diximus,ijs omnibus vt vehemẽtibus vti licet,motus modo celeritatem adijcias. Non in poſtremis vero vehementes hæ ſunt, fodere, diſcũ mittere,moueri,ſaltare,id q; continuato ſine intermiſſione opere: ſimiliter graue quoduis telum iaculari, continuatis ſibi q̃ maxime iactibus: aut graui armatura tectum celeriter agitari. Et qui aliquo quidem talium exercentur, intermittere paululum ſolent. Atq; hoc loco inter aſſiduam interpolatam q; exercitationem differentiam noſcas,licet. Quas.n.modo retulimus,vniuerſæ morula interpoſita magis vſurpari ſolent,ac potiſſimum quæ labores opera q; ſunt,nedum exercitia, vt foſſio,& remigatio. Quæ vero remiſſiores exercitationes ſunt, eæ ſine interpoſita quiete ma- H gis fiunt,veluti continuatus diu curſus,quem græci dolichon vocant,& iter facere.

A.l.1.f.3. d.2. c.2.fol.60.c

Quæ Exercitationes quas partes exerceant: ac de ſingulis Motibus,qui humano corpori conueniunt. CAP. 11.

HÆc igitur omnia exercitationũ genera ſunt,quæ & modo dictas differentias habẽt, & ſupra has,q; alia lũbos magis,q̃ brachia crura've, exercẽt: alia ſpinam totam,aut pulmonem tm̃, aut thoracem tantum. Quippe itatio,curſus q;,crurum exercitationes ſunt: acrochiriſmi, & ſciamachię,brachiorum ac manuũ propria. Lumborum aũt, aſſidue ſe inclinare, ac rurſus reuocare: id q; aut pondus aliquod à terra tollentẽ,aut aſſidue in manibus ſuſtinentẽ. Sunt & qui depoſitis ante ſe alteribus,vlnę interuallo diſtantibus,poſtea medij ipſi ſtantes inclinant ſe, atque attollunt dextra quidem eum,qui ad ſiniſtram iacet,ſiniſtra,qui ad dextram: tum rurſum vtrũq; in ſuum locum referunt: atq; hoc identidem deinceps faciunt ijſdem veſtigijs inſiſtentes. Hic vero motus tranſuerſas ſpinæ partes magis exercet,ſicuti prior ille rectas. Thoracis vero & pulmonis maximæ reſpirationes propriæ exercitationes ſunt. Maxima vero vox præter iam dicta, vocis quoque inſtrumenta omnia permouet: quorum enumeratio in ijs,quæ de voce edidimus,habetur. Quoniam autem huc producti ſumus,non alienum ſit de omnibus animalis partibus tradere,& quæ

A.l.1.f.3 d.2. c.2. fol. 60.f

motus

A motus euidentes,& quæ leues & obſcuros obtineant: quæ rurſus à ſe moueantur,quæ q; ab alijs. Quippe eiuſmodi diſcretio non paruam commoditatē gymnaſtæ afferet ad omnia animalis membra mouenda,aliàs à ſe,& propria virtute: aliàs ab alijs,& per alienam.Quæcunque enim voluntate ſuſcipiuntur actiones, eæ muſculorum neruorum q;,& quos aliqui tēdones, Græci τένοντας vocant,propriæ ſunt. Eædem tamen,ſi maiore vi & celeritate fiunt,primum quidem & maxime dictas iam partes,ex accidenti vero etiā arterias exercent: cum prædictis vero oſſa,venæ,carnes, ligamenta,& cæteræ omnes animalis partes vnà mouētur. Reliquorum vero motuum,qui in animalium corporibus noſcuntur, quicunq; non cōi voluntate ſuſcipiuntur,ſed vel naturales ſunt, vel pro animi affectibus eduntur, duplices hi genere ſunt: alij.n.cordis & arteriarum, alij venarum & iecinoris actiones ſunt,atque horum quidem primum & maxime: ſecundo loco reliquarum omnium partium: q̄nquidem quatuor naturalibus facultatibus oēs gubernantur. Ac arteriarū quidē cordis q; motus nunq̄ ſanè omnino intermittitur,cæterum magnitudine,paruitate,velocitate,tarditate,& vehementia{& imbecillitate}varie intēditur atq; remittitur, id q; multis ex cauſis: quas omnes in opere quod de pulſuum cauſis conſcripſimus,percēſui: nunc ſumma tm̄ capita delibaſſe ſat erit. Vna igitur mutandi pulſus cauſa eſt naturalis caloris auctio,diminutio q;. Altera cauſa eſt,

B quæ ex animalis ſpiritus mutata quantitate ſpectatur. Tertia,quæ ex firmitate infirmate q; virtutis accipitur. Quarta,quæ ex inſtrumenti ipſius malo affectu ęſtimatur. Verum de hac differere nō eſt huius loci. Iam.n.ægrotet animal, neceſſe eſt, in eiuſmodi affectibus: cum reliquæ oēs pulſus mutationes etiam in ſanis ſpectentur. Quæ igitur ex aucto diminuto q; naturali calore mutatio oritur,ea pro anni tempore,nutrimento,potione,balneo,frictione, ſomno,& vigilia,itemq; animi affectibus,& actionibus voluntate ſuſceptis incidit. Quæ vero ex animalis ſpiritus alteratione naſcitur,ea pro motus,qui voluntate conſilio q; initur (καθ' ὁρμὴν Græce vocant,)differētijs variatur. Quæ ex virium firmitate infirmitate q; oritur, pro ſubſtantiæ ipſius cordis & arteriarum bono cōtrario've temperamento contingit.Porrò venarum opus vnà cum alijs inſtrumētis vniuerſis,quęcunq; natura ad alimenti diſpenſationem excogitauit,pro cibo potione q;, tum vero pro diſtributionis in corpus,& cōcoctionis,& nutricationis ratione variatur. Huius vero mutationis arterię quoque participes ſunt. Qui vero motus,actiones non ſunt,horum triplex diuerſitas intelligitur. Alij nanque animantibus ex ſeipſis inſunt: alij extrinſecus adueniunt: alios medicamenta prouitant.Et ex ſe quidem animalibus inſunt ij,quos ante memoraui. Extrinſecus vero accedunt, qui nauigando, equitando,aut geſtando ſiue vehiculo,ſiue lectulo pendente, ſiue cunis agitatis præ-

C ſtantur,ſiue per nutricum vlnas, vt infantibus: extrinſecus præterea aduenientium & frictio fit. Non nulli tamē motus miſti planè ſunt,veluti equitatio.Non.n.vt in vehiculis,præſertim in quibus ſtratus quieſcas,ita etiam,cū equo inſideas,accidit,vt à geſtāte tantum agiteris,ipſe nihil agas: quin ſpinam erectam ſuſtinere,tum vtriſq; fęminibus equi coſtis firmiter hærere,& crura extendere oportet,etiam ante proſpicere.In quo non modo viſus exercetur,ſed etiam collum laborat, præcipue tamen viſcera hoc genere agitantur.Porrò ea ſalientibus quoq; ęque dimouentur,verum ijs qui vehiculo geſtantur,non æque. Quare,ſi quis viſcera,quæ ſub ſepto ſunt, mouere violentius velit,& prædictos labores adeat,& præterea ad frictionem,quæ per circuniectam faſciam adminiſtratur,accedat. Statuatur aūt,oportet,is,qui fricat,à tergo: qui modo in dextram,modo in ſiniſtrā manus inijciat,acclinante apprimente q; has ipſas partes ipſo,qui fricatur. Sanè concutiunt non nihil ea,quæ ſub ſepto viſcera ſunt,& maximę tum reſpirationes,tum voces: pari modo efflatus & qui per ſe fiunt,& qui cum cohibito compreſſo q; ſpiritu tum in tibiarum ſono tum voce adhibentur. Iam ipſa ſpiritus cohibitio,exercitatio quædam muſculorum eſt,non minus certe eorum, qui in abdomine,quàm qui in thorace inſunt. Verum de hac poſt agetur,vtpote quæ ſupra alia,quæ modo retulimus,commoda etiam aliam gratiam nō leuem pręſtat, cuius nimirum cauſa ad finem

D exercitationis eam adhibemus. Verum ad propoſitum redeundum,nempe q; nō pauci ex ijs motibus,qui partibus animalium accedunt,nec partium ipſarum actiones ſunt,nec earum actiones ſequuntur,ſed ab alijs & per alia perficiuntur: veluti in his,qui vehuntur,nauigant,fricantur,& purgantur per medicamenta tum vomitoria,tum aluum ducentia fit. Verum eiuſmodi motus, huius de tuenda ſanitate artis non eſt.Reliqui omnes & potiſſimum ij,qui ex frictione fiunt, imprimis neceſſarij cognitu huius artis præſidi ſunt: quippe ad cuius profeſſionē ſpectat omnium motuum vires nouiſſe: Sicuti,reor, ad opifices ipſos ſpectat ſingulos particulares motus noſſe. Hi nanque varietatem,quæ in materia eſt,norunt: Gymnaſtes virtutis ſingulorum ſcientiam habet. Etenim, ſiquis me iubeat, vt hoplimachicos i. armorum meditationis motus, vel alium doceam, vel ipſe concinne peragam,ſanè vnumquemlibet eorum obire commode nequeam. At, ſicui me hoplomachicorum,cum agit,adhibeas,non modo quam vim obtineat actionū quęlibet,ſed etiam quam maxime partem exercitet,omnibus illis certius norim. Immo vero (ſi verum ingenue fateri oportet) hoplomachicus nullius earum vim reddat.Qui exercitationum artem probe callet, is, omnes nouerit,ſingulas ad certos referens fines. Nanq; aut violētæ quædam ſunt, graues'q;, ac robuſtæ: aut leues,celeres,& concitatæ: aut pariter violentæ & celeres. Has igitur obiter dum agi cōſpicit, ſtatim viſas facile dignoſcit: atque hoc amplius, quæ'nam crura,brachia,vel thoracem actio exerceat:

* βραχείας. i. exiguos vel paruos.

exerceat: quæ lumbos, caput, ſpinam, vel ventrem: quæ demum aliam q̃uis partem egregie præter E
cætera fatiget. Hoplomachicus.n. apte numeroſe q; motus peraget celeres fortaſſe, robuſtos, ac graues: cæterum, ꝙ denſent aut emacient eiuſmodi motus, parum nouerit: pari modo nec ꝙ carnem augent & rarefaciunt motus tardi. Iam idem robuſte ſimul & tarde & grauiter mouebitur: nec tñ, ꝙ iſtiuſmodi motibus corpori robur & grauitatem acquirit, intelligit. Aurigandi quoque peritus oẽs motus particulares numeroſe apte q; & ad vſum commodiſſime efficiet: ſed, qui horũ corpus emacient, aut carne impleant, robuſtum, vegetum, molle, durum, dẽſum, rarum've efficiãt, omnino ignorat. Ita & qui pila exercere inſtituit, (σφαιριστικὸν vocant) omnem pilæ iactum exceptum q; callet: minime tamen, quem corpori affectum hi comparent, nouit. Pædotriba quoque, quicquid in palęſtra motuum geritur, pernouit: quid quiſq; motus efficere queat, ignorat. Et (vt ſemel dicam) omnes homines, artifices iuxta inertes q;, quos corpore motus exercent, eorum ignorant vires, ſaltatores, nautæ, fabri tum materiarij tum ferrarij, piſcatores, agricolæ, ædificatores, ſutores, oẽs deniq; qui quiduis moliuntur. At gymnaſticus ex ijs, quæ ante retuli, principijs, cuiuſuis actionis, etiam eius, quam nunc primum, nec ante conſpexit, vim tenebit: veluti ſtatim ſaltantium præuegeti motus, in quibus nimirum, quàm maxime ſaliunt, ac celerrime circumacti vertuntur, & genu prius poſito mox emicant, & crura tum attrahunt, tum maxime diuaricant. Et ſummatim, F
in quibus ocyſſime mouentur, gracile, muſculoſum, durum, compactum, præterea vegetum, corpus reddunt: at remiſsi tardi & languidi motus, non ſolum non eiuſmodi corpus, quale nunc diximus faciunt, ſed contra, ſi natura muſculoſum & vegetum ſit, diuerſam omnino affectionem inducunt. Quod igitur paulo ante diximus pædotribam ita eſſe gymnaſtæ miniſtrum, vt medici coquum, id nunc quoq; oſtenſum eſt. Quippe coquus betam lentem aut ptiſſanam aliàs alia ratione præparat: nec tamen, quod præparauit, quam vim obtineat intelligit, aut quę'nam præparandi ratio cenſenda ſit optima. At medicus nihil horum ita, vt coquus, parare eſt potis: verum quicquid præparatum ſit, eius vires probe callet.

Frictionem, exercitationem, ſomnum, cibum, balneum, & cætera, quæ propoſito adoleſcenti adhibentur, moderata conuenire. CAP. 12.

ERgo gymnaſtes propoſiti nobis adoleſcentis, vtique qui optimum corporis ſtatum eſt ſortitus, omnium quidem exercitationũ vires pernouit: deligit vero ex omni genere, quod moderatum medium'q; inter vtrunq; exceſſum eſt. Nam neq; celeris tardæ've exercitationis optimus ſtatus eget, ſed plane mediocris ac mediæ: nec rurſus violentæ & vehementis, nec remiſſæ & languidæ, immo in his quoq; mediocre optimum eſt: quando non alterare, ſed plane ſeruare optimũ G
corporis ſtatũ conuenit. Siue igitur armis eiuſmodi adoleſcentẽ exercitare gymnaſtes velit, † peritiſsimo totius meditationis armorum adſcito, eum oẽs ſibi promere actiones iubebit: mox ipſe eliget, ac diſcernet, imperabit q;, quibus earum ſæpe, quibus raro, quibus mediocriter, quibus aut nunquam, aut ſemper, exercitari eum velit: quippe quem latere nõ poteſt, quæ quodq; membrum exercitatio magis agitet, quæ've cuiuſq; exercitationis qualitas facultas've ſit. Siue folli pila've exercitare ſtudet, hic quoq; rurſus tum genus, tum qualitatem, tum mõdum, actionis inueniet, ipſo follis pilæ've perito, pro miniſtro adhibito, quò illi omnem eius generis actionum materiam indicet. Nam ipſius propriæ cuiuſq; artis materiæ, gymnaſtes, qua gymnaſtes, omnino eſt ignarus: verum, vbi ſemel inſpexit, nõ ſolum qualitatem, ſed etiam vim eius, protinus intelligit. Quàm plurimos enim ipſi ex ijs, quibus imbecilliores quędam corporis particulæ erant, vnde crebris in his vrgebantur morbis, vnius gymnaſticæ ope reſtituimus: † neque tamen omnes proprijs exercitationibus, ſed, ſiue quis ſaltator erat, ſiue hoplomachicus, ſiue pancratiaſtes, ſiue luctator, ſiue alio quouis genere exercitatus, iuſſo eo nobis præſentibus artis ſuæ omnes motus promere: mox appoſitisſimis vnà cum tempore & modo delectis. Verum de correctione id genus, procedente tractatu agemus, ea ſ. operis parte, in qua de vitioſis corporum ſtatibus diſceptabitur. Nunc optime H
comparato corpori ſuum ſtatũ tueri propoſuimus. Porrò huic ex omni genere mediocritas adhibenda eſt ex frictione, exercitatione, balneo, cibo, ſomno, ita vt nec durior illi, nec mollior, habitus corporis reddatur. Quippe hic ab extrinſecus imminentibus facile offenditur: ille corporis inhibet auctum. Pręterea nec denſior, ne videlicet in carne excrementorum aliquid hæreat: nec rarior, ne quod eſt ſalubre, effluat. Simili modo, ſi quidem optimo habitu erat, nec ſolito gracilior, nec craſsior: cum conſtet gracilitatem externis iniurijs, craſsitudinem ijs, quæ internæ ab ipſo corpore proueniunt, eſſe obnoxiam. Pari modo neque calidius, frigidius, ſiccius, vel humidius, efficere eiuſmodi corpus expedit, ſi quidem inculpato temperamento erat. Vnum igitur eſt, quod in ita ſe habente corpore eſt ſpectandum, nempe in omni tuendæ ſanitatis materia quod conueniens mediocre q; eſt. Porrò id eſt inter vtrunq; exceſſum plane medium. Quemadmodũ autem huius maxime ſis compos, ſupra iam dictum eſt. Cæterũ de ijs, quæ maxime neceſſaria ſunt, vel ſępius meminiſſe non ſit profectò inutile. Prima ergo dies craſſiorem coniecturam præbebit, ſecunda vero, tertia, quarta, & reliquarum quælibet, pro ratione magis exactam. Quippe in prima die oĩa tibi pro dictis iam ſcopis ſunt peragenda. Exuat ſe, ſicut Ægimius præcepit, vbi in lotio iam perfecta concoctio cernitur. Mox frictionis ratio huc ſpectet, vt membra molliantur. Docebit id tum

† Ad uerbum fere. peritiſsimum materiæ hoplomachicarum actionum aſſumens, eũ et cæt.

** μέτρον.*

† Impreßi habẽt οὐχ ἀπάγαντας ἀπὸ τῶν οἰκείων γυμνασίων. Manuſcripti tamen omnes, quos viderim, habent οὐκ ἀπαγαγόντες ἀπὸ τῶν et cæt. i. non abducẽtes ſeu non remouẽtes à proprijs exercitationibus. & ita omnino videtur legendum.

l.1.f.3.d.2. 3.fol.60.h

A tum floridus color, qui in summa cute residebit, tum artuum flexibilitas, habilitasq; ad oēm motum. Post hæc exercitetur, dum & corpus intumescit, & color illi floridus apparet, & motus prompte, ęquabiliter, & concinne edit. Inter hæc vero sudorem cum calido vapore mistum cernes. Inhibenda vero exercitatio tum primum est, cum aliquod horum fuerit mutatum. Quippe, si contractior paulo corporis moles videbitur, desistendum ilico est: si.n. vltra quid pergat, etiam boni succi non nihil educetur: atq; ita tum gracilius corpus fiet, tum aridius, atq; ad incremētum minus habile. Non minus profectò, & si coloris gratia vanescat, cessandum est, qm̄, si exercitationem contiues, frigidum, corpus efficies, & nimium exhauries. Iam motuū alacritas, æquabilitas, vel concinnitas si remitti quippiam collabi q; cernitur, vtiq; statim desinere conueniet. Itidem, si in sudore accidat vlla qualitatis eius quantitatis've mutatio, quippe quem & copiosum magis, & magis incalentem edi par est, prout motibus vehementiæ plus accesserit. Cum igitur is aut minor intelligitur, aut frigidior, tum scias digeri exhauririq; corpus, præterea refrigerari ac siccari plus iusto. Quo magis solicite attendendum exercitando corpori est, vt, cum dictarum iam notarum quælibet apparet, protinus cesset. Nec tn̄ protinus lauatum ablegandum est, † sed summam exercitationis intentionem, quam ἀκμὴν Græce vocant, remittere sistereq; iubebitur. Quod si ilia cohibendo an-

B helitu implere velit, perfundi oleo, atq; apotherapia vti deinceps debebit. Porrò, ea cuiusmodi res sit, simul qui sint in ea scopi, & quæ mensura, præterea quibus absoluatur tum motibus, tum frictionibus, sequenti libro monstrabitur: præsentem enim vtpote satis verborum habentem, iam commode videor finiturus: si modo illud vnum adiecero, lauacrum, quod omnino medio temperamento sit, ad propositam ætatem naturamq; esse eligendum. Propositum nanq; est, si recte meminimus, tertium à natiuitate septennium i. quod inter quartumdecimum ac vnum & vigesimū annos interuenit. Quo vtique frigida lauari adolescentem adhuc nolim, ne incremento eius (cui plurimum est consulendum) sit in mora. Vbi vero iustam magnitudinem impleuit, etiā de frigida lauatione aliquid dispiciemus. Simili ratione & de exercitationibus, quæ in puluere obeuntur, exquisitius in sequenti sermone agemus. In præsenti illud nouisse satis erit, ne puluere quidē huic adolescēti opus esse: modo illi, in qua exercitabitur, domus ad eum modum, quem inter initia pręcepimus, præparata sit. Verum, si calidior sit, tum puluere vtendum. At eo si vtetur, omnino erit lauandum. Sin non vtetur, liceat & illotum dimittere, præsertim hyeme. Post hæc vero & quæ ad cibum, potionem, somnum, ambulationem q; pertinent, coniectanda huic sunt, qui adolescenti pręficitur: & in sequentibus à nobis dicentur. Verum fieri non potest, vt modi horum primo saltem

C die ratio illi exacta constet: secundo, vbi exploratum habuerit, qūo post quot exercitationes nutritus adolescens sit, si proprium naturæ habitum prorsus seruare viderit, eodem seruato modo tum nutriet adolescentem, tum exercitabit. Sin non seruauerit, quacunq; ratione à pristino habitu est lapsus, reducere eum mutata mensura tentabit: itaq; facere non desistet, quoad in singulis per agendis exactum modum definierit. Quot vero, & qui sint præter naturam lapsus, ac quemadmodum quemlibet tum agnoscere, tum reparare conueniat, in sequenti opere docebitur.

† *Græci cod. omnes, quos viderim, & Oribasius 6 Collect. med. cap. 15. habent,* ἀλλὰ τῆς μὲν ἀκμῆς τῶν γυμνασίων ἐπισχεῖν, καὶ στῆναι κελεῦσαι. *Antiqua autem tralatio hoc in loco habet, Quiescendum ergo à statu excercitiorū, & stare iubendum.*

GALENI DE SANITATE TVENDA LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Plenam Laßitudinum & cęterorum affectuum dignotionem ac curationem exhibet, quatenus exercitationes sequuntur, & sunt sanorum hominum symptomata.

Quid actum superioribus libris, quid hoc agendum. CAP. I.

MEdicorum gymnastarumq;, qui de sanitate tuenda prodiderunt, aliȷ omnium hominum communia præcepta tradiderunt, nihil vsquā cogitātes de corporū nostrorum per species differētia. Aliȷs dissidere inter se corpora nostra nō paruo discrimine placuit, eorum tn̄ differentias, ceu comprehendi planè vniuersæ nequeant consultò omiserūt. Pauci omnino, qui per species & genera discernere sunt aggressi, plura perperam, q̄ recte, scripserūt. Nos primo statim volumine, quot numero species humanorū corporū sint, indicauimus, promisimusq; singulis propria tuendæ sanitatis præcepta seorsum tradituros. Orsi autem sumus ab eo corporis statu, in quo queri de vllo naturæ vitio non possis. Quoniam autem is homo negociorum interdum occasione, vel sponte, vel inuitus pro secundæ valetudinis præceptis viuere prohibetur, satius visum est primum eum liberum, suæq; planè spontis, ac vni corporis valetudini vacantem proponere. Ac, quemadmodum quidem educari eiusmodi hominem cōueniat, primo libro docuimus, ad quartumdecimum vsq; annum curam eius persecuti. Secundo, qua ratione ad virilem ætatem duci debeat, indicauimus: vbi longior sermo incidit, postquam in communia salubris ar-

tis capita deuenit,sine q̃bus ne de ꝓposita quidẽ ætate natura q; exacte differere licebat. Omnes.n. E tũ frictionis,tũ exercitationis differentias enumerauimus, non mehercle particulares, (nisi sicubi has obiter exẽpli causa,nõ necessitatis referre ex vsu fuit) sed q̃ genere ac specie sunt distinctæ. Ergo in frictionibus quidẽ quã mollis dura q;,& ante has mediocris,facultatem obtineant,interpretati sumus. Adiecimus & differentias,q̃ à quantitate sumuntur, numero tres: mox q̃ ex coniugatione harum oriuntur: oẽs in totum numero nouem,etiam potestate singularum exposita. In exercitationibus vero enarratis,quæ'nam acuta velox q; vocetur,quæ'nam hebes tarda q;,ac quæ harum mediæ primæ q; natura saltem sint, item q; quæ valens ac mollis, præterea grauis leuis q;, quæ q; harum sint mediæ,simili modo tractatis,docuimus optimum corporis statum per omnia, quæ mediocria conuenientia q; sunt,quæ eadem media planè excessuum sunt,agi debere, id q; tum in frictione,tum exercitatione,tum balneo,tum alimento,omnibus deniq;,quæ salubrem victus rationem complent: polliciti'q; sumus,sicuti de frictione exercitatione'q; fecimus,vbi in genera quedã communia speculationem reuocauimus,quò simul recordatu facilis,simul certa ratione via'q; tradita doctrina esset, ita & in reliquis omnibus facturos: ac primum quidem de ea,quam apotherapian vocant,acturos: quandoquidem ea proximo loco tractanda in superioribus est proposita. Quippe vbi,quousq; intendere augere'q; exercitationem oporteat,quod ad sanitatis rationẽ pertinet,præcepimus, finem quoq; sequi debere diximus apotherapian,de qua nunc agemus. F

De apotherapia,quæ post exercitationes tum frictione,tum alijs ingenijs adhibetur. CAP. 2.

EST igitur vnum quidem primum, quod ea genere duplex est. Altera quidem exercitationis ceu pars,altera eius ceu species. Ac de ea quidem,quæ ceu species censetur, post dicemus: de ea vero,quæ vt pars habetur, nunc agendũ. Omnis exercitationis probe peractæ postrema pars apotherapia dicitur.Et duplici consilio suscipitur,& vt excrementa expurget,& vt corpus à lassitudine tutum reddat. † Prior causa etiam exercitationi communis est: } quando eius quoque duplex omnino propositum est,& vt solidas animalis partes firmet, & excrementa expurget. Proprius tamen apotherapiæ scopus est,vt lassitudinem quæ succedere immodico exercitio solet,summoueat atque prohibeat. Ac athletis quidẽ, {& alijs qui opere corpus fatigant,} sicuti qui vel fodiunt,vel iter agunt,vel remigant,vel tale quippiam opus vitæ necessariũ obeunt: præstò lassitudines adsunt, nisi apotherapia deuitentur. Verum, de quo hoc loco agimus,optime comparatum corpus,quod ab omni seruitute est liberum,& vni sanitati vacat: raro lassitudine tentatur. Sicuti enim athletæ,quos labor maximus exercet,nullo alio exercitandi genere obnoxij lassitudini sunt, G preterquam eo,quod ab ipsis solutum dicitur,ita nec qui vitam degunt liberam,& qui tantum valetudinis tuendæ gratia exercitantur,vsquam lassabuntur,propterea quod huiusmodi exercitium adire nulla necessitate coguntur. Athletis enim necesse est (quò videlicet ad immodicos in certaminibus labores etiam totum diem aliquando continuatos præparato iam corpore sint) absolutissimum illud exercitium (ipsi κατασκευὴν vocant) aliquando obeant. Verum,qui tantum tuendæ bonæ valetudinis causa exercitantur,ijs nec necessum, nec vtile planè est immodicos labores adire: itaque his nullus instat lassitudinis metus. Nihilo secius tamen ijdem apotherapia vtentur, etsi nullo lassitudinis timore,at certe exerementorum purgandi causa: cui ex † pleniore (vt Græci loquantur) mensura, etiam lassitudinis securitas accedit. Nam & si ipse exercitationis modus his est à lassitudine quàm maxime alienus,actionis'que omnis ratio planè citra violentiam, fieri tamen aliquando potest,vt gymnasten in vtroque paulum quid subterfugiat: quod neglectum,si non magnam,certe leuem exercitato lassitudinem concitet. Cæterum non conuenit, qui sibi viuat, & vni corporis sanitati vacet, vt vel minimum lædatur vsquam. Tutissimum itaq; sit apotherapia semper vti. Quæ qualis adhibenda sit, ipsa finium, ad quos tendimus, demonstrabit natura. Nam,quoniam id petimus,vt solidarum animalis partium excrementa, quæcunque H excalfacta extenuata'q; per exercitationem in corpore adhuc manent, prorsus eijciantur, & frictiones,quæ per alios administrentur,adhiberi oportebit,& cum his vnà tum ipsarum,quę fricantur,partium tensionem,tum etiam spiritus cohibitionem. At quoniam nec frictionum vnica ratio est,nec spiritus cohibendi,deligendum ex vtroque genere est, quod vtilissimum est. Atque ex frictionibus quidem,quæ dura est,cogere corpora, hoc est densiora simul duriora'q; reddere traditum iam est. Itaq; hæc ad res propositas parum est accommoda: siquidem quod densatur, intra se cludit: quod laxum fit, liberum excrementis exitum præbet. Ad eundem modum quod durat, ijs,quæ tensa sunt, maxime est aduersum,vt quod eorum affectum magis adaugeat: contra quod mollit,id est vtilissimũ. Si igitur simul & excrementa digeri,& quæ tensa sunt, molliri conuenit, duræ certe frictiones omnino sunt fugiendæ: nec his minus à lentis cauẽdum arbitror. Nam post quàm à se corpus non amplius dimouetur,periculum est,ne frigescat,ac densescat, dum nulla ope externa calfit. Hac"igitur de causa non solum cum celeritate est fricandum, sed etiam,quoad fieri potest,plurium manibus: quò nulla corporis pars nuda maneat. At si nec tardam esse frictionem oportet,nec duram,oleum nimirum fricando corpori largiter circunfundi debebit: id.n. ad velocitatem simul & mollitiem frictionis multum conducet: & alioqui aliud secum non mediocre commodum

Marginal notes:

† Locus hic & in Gręco mutilus videtur. ex antiquo igitur codice restitui debet hunc in modũ, κοινὸς μὲν οὖν ὁ πρότερος σκοπὸς ὅλω τῷ γυμνασίῳ τῶν ἀθλητῶν τε καὶ τῶν ὁτιοῦν ἔργον ἀναγκαῖον ἐν τῷ βίῳ διαπραττομένων, οἷον ἤτι σκαπτόντων, id est cõis igitur prior scopus est omni exercitationi cũ athletarũ,tũ eorũ,q opus aliquod vitę necessariũ exercent, vt fodientium.

† ἐξ ἐπιμέτρου

A.l.1.f.3.d.2 c.4.fol.61.b

A commodum affert: qñ & quæ tensa sunt, remittit, & quæ inter vehementius laborandum fatigata sunt, emollit. Atq; his quidem de causis dura vitanda est frictio, ob alias vero mollis: quippe ea nec alte demittitur, sed circa cutem ipsam & ei vicinas carnes deficit: nec ea, quæ in angustis meatibus contenta excrementa sunt, elidit. Cuius profectò causa tum ipsam fricandarum partium tensionẽ, tum spiritus cohibitionem iniungimus. Media igitur mollis duræ q;, quæ eadem mediocris est, ab vtriusq; incommodo abesse videtur, & mollis inefficacia, & duræ violẽtia noxa q;. Ea vero perficietur fricantis quidem manibus valenter iniectis ita, vt earum impressio ad duram frictionem proxime accedat, ceterum pinguitudinis copia, & velocitate mouendi eatenus remissis, vt planè euadat mediocris. Nam & pinguitudo ipsa valentioris manuum iniectionis non leue præsidium est, & breuitas ipsa contactus tñ demit de violentia, q̃tum ẽt de tpe. Porrò tendendas obiter, dum fricantur, partes censemus, quò, quicquid inter cutem & subiectam carnem excrementorum residet, per cutem expellatur. Quippe ambabus ijs laxis non magis foras, q̃ intro ferri excrementa continget. Distentis vero ijs, quę sub cute sunt, omnia foras eliduntur, ceu gemina manu expressa: vna foris, eius vtiq;, qui fricat: altera intus, ipsis. s. quæ tenduntur, particulis, manus vicem supplentibus. Ac propter hæc quidem non exigua portio apotherapiæ est spiritus detẽtio & cohibitio. Ap-
B pellant vero ita, vbi omnibus thoracis musculis, qui circa costas habentur, intentis coactis q; expirationem continemus. Accidit nanq; obiter, vt spiritus, qui à costis premitur, dum efflari, quòd clausum sit guttur (λάρυγγα Græci vocant) prohibetur, vniuersus pessum ad transuersum septum (quod Græce dicitur διάφραγμα) detur: atq; vt cum hoc, quæ ipsi subsunt, oĩa simul attollãtur, iecur, lienis, ventriculus, & quædam alia. Oportebit autẽ interim musculos quoq;, qui in abdomine sunt (ἐπιγάστριον Græci appellant) leuiter intendi, vt ab his vnà cum septo, ceu gemina manu pressis, quæ intersunt, partibus, excrementum, siquod intra se habent, foras elidant. Porrò mediæ inter hæc partes continentur, iecur, lienis, ventriculus, crassi ac tenuis intestini partes, quæ prominẽt. Loca vero ad excipienda, quæ expelluntur, excrementa patent, tum ventris tota capacitas, tum isthic consistentium intestinorum concauitas. Si vero feriari planè abdominis musculos patieris, nullius prædictorum excrementa vacuabis: quæ vero in thorace ac pulmonibus habentur, ea deorsum transferes. Expedit vero, huc potius transferantur, q̃ in illis maneant: tanto profectò magis, quanto ẽt eorũ, quæ in ventre, q̃ quæ in pulmonibus & pectore continentur, promptior exitus patet. Hæc. n. (nempe quæ in ventre & intestinis sunt) vel euomuntur facile, vel excernuntur: Illa cum conatu et vi per tusses eijciuntur. Verum, si quis, perinde vt septũ, ita abdominis quoque mu-
C sculos anhelitus cohibitione intẽdat, exquisitius planè expurgabit ea, quæ sub septo sunt, viscera: non transferetur tñ quicq̃ à spiritus instrumentis ad ea, quæ nutrimento sunt delegata, sed totum in ipso thorace & pulmonibus excrementum manebit. Quare cohibitionem anhelitus id genus nunc non probo: multoq; minus, si quis oĩno non distento septo valide ac vehementer contrahat musculos abdominis: qñ ita necesse est venas oẽs partes'q;, quæ circa collum sunt, spiritu ac sanguine impleri: excrementa vero sursum atq; ad caput, nõ deorsum & ad ventrem ferri. Intueri. n. id tum in ijs, qui tibia inflant, licet, tum qui maximam acutissimam'q; vocem edunt. Siquidẽ his collum omne dilatari, faciem vero intumescere, & caput validissime impleri videas propterea, quòd in hoc opere, qui in abdomine musculi sunt, tenduntur, diaphragmate his cedẽte. Est. n. quicquid eiusmodi operis est, veluti in ijs demonstratum est, quæ de voce edidimus, mistũ ac compositũ ex maxima expiratione & spiritus cohibitione: vtiq; cum simul oĩs spũs efflatur, maximo nimirum facto expiratu, id'q; cum validissima musculorum, tum qui costis insident, tum qui in abdomine sunt, tensione: In spũs aũt cohibitione, eadem vtrorumq; musculorum facta tensione: nullo tñ spiritu elabi permisso: In ijs, qui tibia sonant, aut acutam vocem edunt, musculis pari mõ tensis: expiratione tñ nec penitus cohibita, nec tota simul emissa, sed mediã rationẽ seruante. Ita nimirum fit,
D vt trium operum cõis sit musculorum tensio, propria vero in totius simul spũs efflatu: velox, eius foras expulsio: in anhelitu cohibendo ipsa eius retentio: in tibiarum opere & voce mediocris emissio. Causa vero triplicis huiusce operis in exitu arteriæ est: quippe qui in totius simul spiritus efflatu latissime se pandit: in spiritus cohibitione prorsus clauditur: in ijs, qui tibia sonãt, aut qui voce acuta simul & magna vtuntur, medium quendam habitum seruat. Ac de his quidem post hac aliquando agere necesse erit in ijs, quibus de vociferatione agemus. Cæterum spiritus cohibitio, quæ ad apotherapian est {maxime} idonea, {iecur, lienem} & ventriculum attollit, tensis qui in thorace sunt musculis vniuersis: remissis, qui sunt in septo & abdomine: ita nanq; deorsum feruntur excrementa: Secundo autem loco habenda est, quæ mediocriter eos, qui in adomine sunt, musculos tendit, quò videlicet ea, quæ sub septo sunt, viscera apotherapiæ fructum sentiant. His ipsis de causis etiam fasciarum (quæ ἅμματα Græci vocant) circumactus fieri conueniet: quos fricantes ipsi, cum à tergo fricandorum constiterint, circa totum ventrem adhibent: † cum "ex aduerso se collocarint, ceruicibus: alios vero costis, & spinæ, & pectori accommodãt, id'que conuerso pariter cum his quodammodo eo, qui fricatur. Circa lumbos vero similis fasciarum circumiectio circumactio'que fiet, tendente se ad singulas eo, qui fricatur, non tamen cum omnibus pariter se vertente: cum neq; continuos motus nec vehementes contingere ei ex apotherapia conueniat,

A.l. 1.f.3. d. 2. c.4 fol.61.b

† *Alij vertũt ex græco. Alios vero, cum à fronte consistentes, fasciarum circa dorsũ circũiectionibus vtũtur, duabus manibus circũ agentes. alios autem costis, & spinæ & pectori, id'q; conuerso &c.*

conueniat,ſed certe aliquos,& quibus ex interuallo frictiones ſint interpoſitæ. Quæ nanq; & con- E
tinuæ & vehementes frictiones ſunt, hæ exercitationis, quam præparatoriam vocant, ſunt pro-
priæ: quæ vero non continuę,nec vehementes,apotherapiæ. Itaq; ſæpe quidem reuoluatur, ſubin
de vero etiã repellat: ſępe etiam hoc ipſo tp̄e progymnaſten mutet: ſępe ipſe à tergo gymnaſtæ in
cumbens,ac crurum vtrunq; per vices ipſi circumplectens,id q; cum tenſione aliqua haudquaquã
vrgẽte,ab alijs,qui cõmode contrectent,fricetur: hac.n.vel maxime ratione & calorem, qui exerci-
tando eſt adauctus,ſeruauerit,& ſimul excrementa proprijs ipſius tum tenſionibus tum motibus
eiecerit. Ad quod ſanè opus ſpiritus" quoque cohibitio non parum mihi conducere videtur: quip A.ibidem.
pe qui vndiq; compulſus,in anguſtos ſe recipere meatus cogitur, eos q;, ſi amplius truſus propul-
ſus q; fuerit,etiã penitus tranſire,atq; extenuati iam excrementi ſecum non nihil arripere. Ad hunc
ſanè modum exilia inſtrumentorum foramina,vehementiore ſpiritus inflatu, expurgantes opifi-
ces videas. Nam,quantum is vlterius per vim coactus impellitur, tm̃ ab ipſo quædam impellun-
tur,quædam trahuntur,totamq; viam peregiſſe properant. Et truduntur quidem,quę ante occur
runt,attrahuntur,quæ ad latus ſunt poſita,impetu ipſo motus vtraq; coacta. Quin etiam inter ip-
ſam exercitationem,ſpiritus cohibitionem interponunt optimi gymnaſtę,atq; etiam,quam ſupra
comprehendimus,ipſam,quæ apotherapiæ debetur, frictionem: ſimul hominem, cum laſſitudo F
incipit,recreantes: ſimul cutis meatus paulatim expurgantes,quò videlicet perſpirabile ſimul pu-
rum q; corpus ad ſubſequẽtes labores ſit. Cum alioqui verendum ſit,ne,ſi nihil tale gymnaſta pro
uiderit,obſtruat potius prædictos meatus,q̃ expurget, propterea ꝙ vehementiſſimi materiæ im-
petus diuerſis temporibus ac rationibus contrarios edere effectus poſſunt, obſtruere quidem, cũ
craſſum ſimul ac multum fuerit, quod confertim ac præceps agitur : purgare, cum exiguum te-
nue q; eſt,nec præpropere nec violenter cogitur ſimul omne expelli. Apparet enim ita accidere in
omnibus tum externis inſtrumentis,tum vero calathorũ plexibus. Quippe eluitur extergetur q;
ex his omne ſuperuacuum,non cùm egredientibus adhuc paulatim prioribus alia violenter à ter-
go irruunt (verendum.n.interim eſt,ne,quæ in tranſitu ſunt impacta innixa q;,inuicem viam ob-
ſtruant) ſed cùm prioribus,{vel iam exeuntibus,} vel planè vacuatis alia poſtmodum vacuantur.
Et quid de exiguis meatibus miremur,cum etiam è theatris multitudo, quæ confertim egredi co-
natur,in exitu hæret? Ob hæc itaq;,qui etiam in medijs laboribus apotherapia vtuntur,gymnaſtas
laudo,potiſſimum q; in ijs, quos grauia (quæ vocant) certamina exercent. Verum de his poſtea.
Qui autem nunc nobis propoſitus iuuenis eſt,non athleticum habitum, ſed ſimpliciter ſanitatem
ſcopum habet, quo minus aut multis exercitationibus, aut coacta comeſtione eſt opus, aut etiam G
ſuillæ carnis copia, aut pane id genus, quo graues athletæ vtuntur. Atq; his omnibus de cauſis ti-
mendum huic non eſt,ne exiles eius meatus obſtruantur,ſi modo probe eſt præparatus,ſcilicet ido
nea frictione, ac laboribus qui ex paruis paulatim creſcant. Graui vero athletę, niſi omnia probe
adminiſtrentur,ob ciborum tum qualitatem tum quantitatem verendum in exercitationibus eſt,
ne obſtruantur potius,quàm expurgentur meatus.

Galeni excuſatio,ſi forte in docenda Apotherapia breuior fuiſſe videatur. CAP. 3.

AC de apotherapia quidem abunde mihi dictum iam eſt. Deinceps ad balnea veniamus, illud
modo de propoſitis præfati,ꝙ ſi quis hæc paucioribus interpretabitur, is merito prolixitatẽ
ſermonis noſtri accuſet. Verum,ſi quis aut neceſſarium aliquod theorema,aut,quæ id confirment,
euidentes demonſtrationes præteriens,breuitate ſe vſum putat,hunc non tam de tali breuitate ſibi
placere,q̃ certe pudore affici,par eſt. Ego vero,& ſi iſtum volumẽ ſcribere de ea,quæ vocatur apo
therapia,potuiſſem,tamen id faciendum non cenſui,vt qui longitudinem huius operis contrahe-
re maxime ſtudui. Si.n.ad ea refellenda, quæ perperã à pleriſq; ſunt ſcripta,me conuertere voluiſ-
ſem,nec paruam nec certe leuem materiam longioris ſermonis habuiſſem. Verum arbitror ex
ijs,quę demonſtraui,ſatis me ſeminum dediſſe ijs,qui ſaltem non planè hebetes ſunt,eiuſmodi om H
nia refellendi. Cum.n.dicat Aſclepiades ſpiritus cohibitionem caput opplere, ex ijs,quæ ipſe pau-
lo ante definiui, cum differentias eius traderem, poteſt,qui volet,hominis ſentẽtiam refellere. Si-
militer in ſecundo quoq; volumine licuit etiam mihi omnibus exercitationibus ſingillatim per-
cenſitis,librum producere: ſicuti cùm alij non nulli fecerunt,tum,qui belliſſime totam materiam
eſt executus, Theon Alexandrinus. Is.n.quatuor libros non alia de re, q̃ de particularibus exerci-
tijs ſcripſit. Quæ & mihi dixiſſe licuit,vt qui tum melius,q̃ ille,interpretari potuerim,tũ vero alia-
rum meminiſſe nõ paucarum exercitationum, quæ ſunt operibus communia. Is.n.cum illud ſibi
propoſuiſſet,vt,quemadmodum athletę maxime exercitarẽtur,doceret, in his multum verborum
abſumpſit. Poteſt aũt,qui volet,& de ijs,quas ſingulę artes pręſtant,exercitationibus differere. At
que hęc quidem ijs,qui longitudinem operis parum æquo animo ferunt, dicta ſint.

De Balneis calidarum & frigidarum aquarum,quatenus ad tuendam ſanitatem comparantur. CAP. 4.

NVnc de balneis agere tempeſtiuum videtur, Ac primum quidem de aquis dulcibus calfa-
ctis,vt quarum crebrior ſit vſus: mox de frigidis: poſtremo de ijs,quas ſponte natas appel-
lant: † quarum alię media temperie, alię feruentes,alię tepidę, alię omnino frigidę ſunt. Dulcium
calfactarum

† Quidã putãt vocẽ illã, quarum,nõ ad ſpõte natas aquas tãtũ referri debere,ſed ad oẽs ſupra enumeratas aquas,vł ad balnea,eſt.n. in Gręco αὐτῶν generis omnis.

A calfactarum aquarum, si media temperie sint, vis calida & humida est: sin tepidiores sint, humida & frigida: quod si iusto calidiores fiant, calida quidem, sed non perinde humida. Quippe horrere corpora, contrahique exiles eorum meatus subigunt, ita vt nec madescere ab extrinsecus accedente humore possint, nec excrementi, quod intus latet, quicquam emittere. Cæterum ab ijs incipiendum, quæ medium temperamentum obtinent, quæ per se semper calfaciunt & humectant: euenit tamen ex accidente, vt aut per halitum digerant humores, aut superuacua fluxione (ῥεῦμα Græci vocant) corporis particulas impleant, aut molliant, aut concoquant, aut vires firment vel infirment: siquidem ad hæc quantitas quoque earum non minimum cōfert. Quin alios quoque multos lauationis aquæ temperatæ & potabilis effectus, qui iam comprehensis superueniant, enumerare licet: quorum qui proposito nūc operi sunt accommodi, dicentur, quàm fieri potest, paucissimis, dilato videlicet in aliud tempus eo, quem in morbis præstant vsu. Sed, quod ad sanitatis tuendæ spectat vsum, iuuenis in sermone propositus, iam exercitatus redeat, vt prius est comprehensum. Huic igitur prædicti balnei perexiguus est vsus: vt qui omnia iam ex mediocri exercitatione, & iam dicta apotherapia est cōsecutus. Nihilo secius tamen, si probe balneum adhibeas, ipsum quoque apotherapiæ pars aliqua fit: siquidem duras tensas que partes emollit: excrementum, pútre que, si quod intus ad cutim hæret, euo-

B cat: verum neutrius horum egere videtur propositus iuuenis: nec vllum aut mollioris carnis aut adipis liquamentum credibile est illi inter exercitandū euenire: cum & immodicos & vehementes motus talia sequebantur: huic vero non solum expulsa omnia excrementa, sed etiam emollitæ soli dæ partes sunt, obiter dum apotherapia est vsus. Quare elui sibi in balneo sudorem & puluerem, si quando hoc vtitur, magis postulat, quàm calefieri. Ergo trāsire tamen ad solium vsque, non in laconico immorari is debebit, sicuti qui citra exercitationem seipsos elixant. Sed nec morari in piscina huic est opus: immo lotus, vt comprehensum est, ad frigidam festinet: atque ipsa quoque mediocris esto, vtpote ad medij temperamenti corpus. Quibus enim aut vehementer frigida opus sit, aut molli, et veluti insolata, post dicemus. Cæterum optimum corpus, quoad augescit, dictum supra est non esse frigida lauandum, ne eius incrementum moretur. Vbi vero abunde est auctus, iam frigidæ quoque assuefaciendus: vt quę tum corpus vniuersum roboret, tum cutem densam duram que efficiat: quod sanè tutissimum est aduersus noxas, quæ extrinsecus imminent. Quemadmodum vero quispiam frigida lauari primum incipiet, sic vt nullam ex subitaria mutatione noxam sentiat, id vtique ante omnia sciri conuenit. Multi enim cum parum recte incepissent, adeo in frigidam lauationē male fuere affecti, vt nec ijs, qui tutissime eam administrare potuissent, se permitterent. Esto igi-

* σύντηγμα i. liquamentū.

* βαλανεῖῳ.

C tur anni tempus æstatis initium: quò videlicet ante hyemem in toto interposito tempore non spernenda consuetudo, pariatur. Esto præterea dies, quo auspicabimur, quàm maxime trāquillus: &, quod id tempus feret, calidissimus: cuius etiam calidissimam deligendam esse partem nemo dubitet: sicuti ēt gymnasterium, quod mediocri maxime sit temperamento. Et externa quidem præparatio talis est. Corpus *ipsum, quod vti frigida debebit, ad hunc modū præparabitur. Esto illi ætas quarti maxime septennij medium, nulla nec ipso die, nec, quæ eam præcessit, nocte, noua re alterato, sed pristinam salubritatem ad vnguem seruanti. Esto vero, qui frigida vtetur, iuuenis, & animo tum præsente, tum planè hilaro, si quando alias, etiā tunc præcipue: ac primum quidem fricetur linteis vberius. Sunto aūt frictiones magis nunc, quàm ante, vehementes, atque ēt linteis durioribus administratæ. Quòd si manicas cōsutas manibus progymnasta circundabit, atque ita fricabit, quo fiat opus æquabilius, non minime ad rem pertinebit. Dehinc oleo, prout assueuit, fricetur: inde exerceatur, exercitationibus multitudine quidem paribus, sed citatioribus, quàm ante. Ab his in frigidam descendat, non tamen cunctāter, sed celeriter, vel ēt semel totus insiliat, huc vtrobique spectans, vt vno maxime tempore omnibus corporis partibus humor circunfundatur: quippe cum, si sensim his accedet, horrorem concitaturus sit. Esto vero & aqua ipsa nec tepida, nec planè cruda & glacialis, altera

Ad 1. f. 3. d. 2. c. 6. fol. 61. f

D nanque repercussum caloris {non} efficit: altera ferit insuetos, ac refrigerat. Siquidem procedente tpe, tali quoque aqua vtatur iuuenis, si necessitas exigat: verum primo saltem die omnino cauenda est admodum frigida. Exeunti vero ab aqua, fricari oleo, id que à pluribus expedit, quoad cutis ipsa incaleat. Post hæc cibum plus, quàm consuetum, potionem infra consuetudinē capiat: quæ ipsemet vel iniussus faciet, rite modo omnia sint peracta. Nam à frigida lauatione & plus appetunt, & melius concoquunt, ac minus sitiunt, veniunt que ad exercitationes postridie planè meliore habitu corporis, mole quidem pari ei, quæ ante, cæterum compacta, & musculosiore, ac vegetiore: cute vero duriore ac densiore. In hoc ergo secundo præterea die similiter omnia sunt peragenda, etiam tertio, & quarto. Postea vero procedente tempore ad eundem modum frigidam iterum ingredi iubebimus, videlicet post eam, quæ priori ingressui successit, frictionem, vt prius est comprehēsum. Verum tertio eam ingredi, quod nō nullis placuit, non laudo. Nam & iterum id fecisse, abunde satis mihi esse videtur: præsertim cum pro arbitrio nostro immorari hominem iubere liceat: ipsum vero immorandi tempus, hic quoque à quotidiana ipsius experientia est coniectandum. Nam, si egressus frigidam coloratior ex frictione cito redditur, mediocriter moratum indicat: sin & tardius ei calor redeat, & decolor diutius maneat, plus æquo moratū docet. Si ergo cutis notis intentus sis, facile intelliges, an par tempus postea in frigida morari conueniat, an potius ad maius mi-

nus ve

nus've aliquid ſit mutandum. Et de frigida lauatione, quod ad optimam naturam ſpectet, abunde E
dictum arbitror.

De Laßitudinibus & earum cauſis. CAP. 5.

SVpereſt, quemadmodum peccata, ſiqua inciderint, commodiſſime corrigas, diſſerere. Vt.n.
q̃ maxime ſtatum corporis irreprehenſibilem ſortitus quiſpiam ſit: ac ab omnibus, quæ in vita
contingunt, negocijs liber ſit, & ſibi vni viuens: fieri tamen nequit, vt non aliquando vel ipſe, vel
is qui ei præficitur, aberret. Primum igitur non abſimile eſt in id maxime & frequentiſſime pecca
tum incidere iuuenem exercitationibus deditum, quæ laſſitudo appellatur: de qua multis iam nõ
ſolum medicis, aut gymnaſtis, ſed etiam philoſophis eſt proditum, veluti Theophraſto, qui inte-
grum de ea volumen ſcripſit. Ego vero hic quoque longitudini parcens, quæ non nullis parum re
cte de ea ſunt tradita, ea tranſire ſtatui: quæ vero maxime ſunt neceſſaria ijs, qui ſanitatẽ tuendam
profitentur, hæc vnà cum accommodatis demonſtrationibus explicare: ac primũ de notione eius
agere, quippe recte ſe habet ab hac orſos, ſic ad eſſentiam eius explicandam accedere. Ergo "laſſi-
tudinis notionem intelligentiam q́ʒ, ſunt, qui accipiant, dum ũſti extenti q́ʒ ſibi eſſe videntur, id q́ʒ
aut omnibus corporis partibus, aut ijs tantum, quibus laborarint: quidam, dum triſti moleſto q́ʒ
ſenſu inter mouendum afficiuntur, hunc alij indicibilem dixere, alij vlceroſum appellauere: non F
nulli, cum membra ceu contuſa & phlegmone obſeſſa ſentiunt. Non deſunt, & qui ſimplices hos
affectus inter ſe miſcent, & qui tenſionis eſt, & qui vlceroſus, & qui phlegmones ſpeciem præfert.
Alij duos ex his miſcent, aut eum, qui vlceris emphaſin exhibet, ei, qui tenſioni aſſimilatur: aut eũ,
qui phlegmones ſenſum affert, ſeorſum cum vtroqʒ: ita vt ſint in vniuerſum ſententiæ de laſſitu-
dinis notione ſeptem. Quæ ſanè omnes vt veræ ex parte ſunt, ita in totum ſimplici abſoluto q́ʒ ſer
mone non ſunt. Nam, ſiue vlceris ſenſus, cum mouentur, ſe exhibet, ſiue phlegmones, ſiue incẽdi
tendi'que videntur, ſiue duo quilibet horum, ſiue etiam omnes coeant, κόπος Græce dicitur, id eſt
laſſitudo, eorum affectuum vnuſquiſque. Quo fit, vt ſeptem eius in vniuerſum differentiæ ſint,
ſimplices tres, compoſitæ quatuor. Corporis vero, quod his ſit affectum, remedia, quædam pro-
pria cuiuſque laſſitudinis ſunt, quædam omnibus communia. De his mox dicetur, ſi prius de af-
fectu quodam, qui laſſitudini proximus eſt, dixero, quem decepti non nulli praue laſſitudinem no
minant: is qualis ſit, & quas notas habeat, illuſtrius apparebit, ſi cuiuſque laſſitudinis eſſentiam
prius diſquiſiuerimus. Hactenus enim ipſa ſymptomata dicta ſunt. Illa enim, quòd incẽdi ten-
di'qʒ corpus videatur, & ꝙ mouẽti ſe vel vlceris vel phlegmones ſenſus oboriatur, affectiones nõ
ſunt, ſed ſymptomata. Affectiones vero corporum, quibus hæc ſuperuenire ſolent, tres ſimplices G
ſunt, quatuor compoſitæ. Et vlceroſus quidem affectus oritur ab excrementorum copia te-
nuium ſimul & acrium. Quæ nimirum inter exercitandum proueniunt duplici ex cauſa, aut eo
excremento, quod craſſius erat, fuſo & attenuato, non tamen toto expulſo: aut adipe, molli've
carne liquata. Neceſſe enim eſt abs "tali humore, ceu tenui atque acri, pungi & quaſi vulnerari
tum cutem, tum ipſam carnem ſic, vt etiam horror interim oboriatur, immo etiam quadantenus
concuſſio commotio'que totius corporis inæqualis, quod Græci ῥῖγος vocant: ſi modo admodum
tum copioſus humor is tum acer ſit. Ac talis quidem eſt vlceroſa laſſitudo. Vbi autem tendi ſo-
lum membra videntur, vlceris vero ſenſus non eſt, in hac certe laſſitudine nullum excrementum,
de quo ratio vlla ſit habenda, in corpore continetur, ſed reſidet in muſculis & neruis ex nimia ten-
ſione, quam exercitando admiſerunt, affectus quidam effectricis cauſæ poteſtatem teſtificans. Ac-
cidit nanque in vehementi tenſione omnes muſculorum fibras tendi, non tamen ſimiliter omnes
laſſari, ſed eas maxime, quæ per longitudinem tenſionis porriguntur. Quippe quæ obliquiores
quodammodo iacent, minus in directum aguntur: quare his nullum inſtat periculum. In ijs ve-
ro, quæ immoderatius ſunt extentæ ita, vt parum à rumpendo abſint, relinquitur affectio quædam
ſimilis ei, quæ inter agendum fiebat: quippe tendi adhuc videntur, cum tamen nulla iam tenſio- H
ne vrgeantur. Tertia vero laſſitudinum differentia, qua nimirum ceu contuſas aut phlegmone
obſeſſas partes ſentimus, tum maxime ſolet incidere, cum muſculi nimium excalfacti attraxere
quippiam ex circunfuſis ſibi excrementis. Quòd ſi etiam tum tendonibus, tum neruis idem affe-
ctus incidit, ὀςὸκοπον Græce, quaſi oſſium dolorem, eum affectum nominant, ob penitiorem ſci-
licet ſenſum, partibus, quæ in alto maxime corpore ſunt poſitæ, nomen tribuentes: quippe ſum-
mum locum cutis occupat: ſecundum ab ea poſitus ordinem muſculi habent, vtique circum oſſa
poſiti: at tendones ipſis oſſibus adhærẽt. Quo magis rationabile eſt, cum hi quicquam prædicto-
rum patiuntur, videri in imo ac circa ipſa oſſa affectionem hærere. Atque hę quidem ſolę tres
ſimplices laſſitudinum differẽtiæ ſunt: compoſitæ vero ex his, vt iam dictum eſt, quatuor ſunt: de
quibus mox agendum, ſi tamen prius ſimplices vniuerſas abſoluero. Eſt nanque affectio alia
quoque, quæ, ceu laſſitudo ſit, non nullis imponit: hæc incidit, cum ſupra iuſtum muſculi ſiccan-
tur ſic, vt ſquallens contractum'qʒ corpus appareat, atque ad motus quodãmodo pigrum: non ta-
men ei quicquam eorum, quæ modo diximus, ineſt: neque is, qui veluti vlceris aut tenſionis eſt,
multo'qʒ minus, qui veluti phlegmones eſt ſenſus. Quippe diuerſiſſimus aſpectus eiuſmodi affe
ctionis eſt, & eius, quam vltimo loco retulimus. Hęc nanqʒ ſquallens et contractius corpus efficit:
at quæ

* πεπρῆσθαι. Veteres codices habent ἐμπίμπρασθαι et ita inferius. quam dictionẽ quidam vertunt vri, ſeu aduri: alij impleri. Vide li. de venæ ſect. aduerſus Eraſiſtrateos cap. 8: bis & libro de curandi ratiõe per phlebotomiã ca. 4.

A.l. 1.f.3. d.2 c.12.fol. 65.e

A.l.4. f.1.t.2 c.6.fo.418.a

A at quæ phlegmones sensum præfert, mole etiam, quàm pro natura, ampliore. Quare quatuor in vniuersum simplices affectiones sunt: quarum singulis sua sunt remedia.

De remedijs laßitudinis quæ vlceris & quæ tensionis sensum repræsentat. CAP. 6.

ORdiendum vero ab ea, quæ vlceris sensum inuehit: quam etiam ab excrementorum acrimonia ortam diximus: hęc maxime in ea incidit corpora, quæ & mali succi sunt, & excrementis abundant. Succedit vero recentibus cruditatibus, cum aut exercitãtur immoderatius, aut in sole sunt morati. Cęterum nihil obstat, quin in corpore boni succi citra cruditatem proueniat, vtiq; ob exercitationis nimium excessum. Sanè excitare eam solent celeres ac multi motus. In hac vero lassitudine etiam densa esse horrere q; cutis videtur. Fatentur q; qui ea sunt affecti, inter mouendum dolere sibi vlceris ritu alij cutim tantum, alij subiectam etiam carnem. Remedium huius ex ijs, quæ affectioni sunt contraria, comparatur. Quippe si quæ redundant, euapores, malum cessabit. Sanè euaporabuntur frictione multa molliq; cum oleo, à quo omnis adstringendi vis abest: quod genus maxime Sabinum est. Aduersissimum vero huic affectioni est, quod ex Hispania portatur, & ex Iberia: vocant autem Hispanum: tum quod omphacinum vocant, vel ὠμοτριβὲς, B id est crudum. Et, vt semel dicam, quod austerum est, omne id alienum est. Adeo gustu ipso vim eorum discernere licet, etiam si de ipsis ante periculum non feceris. Sic nanq; & nos quondam in Macedonia degustato oleo, quod fit circa Aulonem, qui est super Strimonem, deprehendimus eandem cum Hispano vim habere. Quin & reliquorum omnium olei generum ita deprehendas vires, etiam quæcunq; per abusionem nominant, & quæ ex sale, ex radicibus, ex herbis, ex germinibus, ex folijs, vel fructibus præparantur. Dictum vero abunde de his omnibus est in operibus ijs, quæ de medicamentis inscripsimus: nihilo tamen minus etiam in proposito opere dicetur suo loco. Illud tantum in pręsentia dixisse satis sit, quod planè dulcissimum oleum est, id esse ad propositam affectionem maxime accommodatum. Hoc igitur copioso cum multa frictione vtendum: primo quidem die, quò suspectam forte lassitudinem omnino declines: secundo vero, vt si qua incidit, discutiatur. Discutit porrò eã exercitatio, quæ apotherapia dicitur: in qua scilicet motus adhibeas quantitate mediocres, qualitate tardiores, id q; cum frequenti interposita his quiete: qua vtiq; fricare hominem oportet pluribus simul contrectantibus, quò nec refrigescat pars vlla, & ocyssime excrementa digerantur. Porrò frictionum plus adhibebitur in ijs, qui in cute & sub cute excrementorum collectam vim habent: motuum vero, quos ipsemet edat, in altera lassitu- C dine: scilicet in qua plus est in ipsis musculis congestum. Quæ enim in his coacta excremẽta sunt, sola frictio educere non potest: his enim opus est non solum ab aliquo foris attrahi, verumetiam ab altero quopiam intrinsecus impelli. Impellit ea partim calor ipse, qui per motum accenditur, partim spiritus, qui vnà emittitur, partim ipsa musculorum tensio: super hæc vero ipsa singularum partium excretoria alieni vis. Altera vero lassitudo, in qua tensio sentitur, illud pro remedio postulat, quod Hippocrati grece * χάλασις, id est relaxatio dicitur. Ea nanq; tensioni contraria est ad eum modum, quo duritati mollities. Ait enim ita: Cutis duræ mollitio, distentæ rẽmissio. Ceu duro molle, distento remissum laxum q; cõtrarium sit. Sanè remittitur quod distentum est, in alijs quidem affectibus, quos in quinto de simplicium medicamentorum viribus diximus, alia ratione. Quod vero per exercitationem incidit, tum pauca molli q; frictione, ea q; ex oleo dulci, atq; egẽlido, tum intermissione omnino, aut etiam quiete, præterea lauatione medij temperamenti, atque in calida plusculo mora: adeo si bis ter' ve lauabis, plus proderis. Hi vero & post balneum vngi desiderant prius, quàm vestiantur. Quòd si propter sudorem forte aliquem pingue deterserint, rursus vngi desiderant. Quinetiam postero die, cum è cubili surgunt, vngi his expedit: nunquam tamen oleo vltime frigido, nec dura frictione. Incidit certe huiusmodi lassitudo ijs, qui D bus salubris succus est post robustas potius, quàm celeres exercitationes: reddit q; lassatos ipsos pigros admodum, ægre q; flexibiles. Non tamen hi densi horrentes q; apparent, quemadmodum quos paulo ante comprehendimus, cæterum contracti aridi q; non minus ipsis apparent: tangentibus vero calidiores videntur non solum ijs, quos vlcerosa lassitudo vrget, sed etiam quàm ipsimet, cum sani essent.

De remedijs laßitudinis, quæ inflammationi similis est, & gracilitatis quæ à laßitudinibus separatur. CAP 7.

TErtia lassitudo ex vehementissimis nascitur motibus: sola q; supra naturalem habitum musculos attollit sic, vt phlegmone persimilis affectio sit. Itaq; & leui tactu offenduntur, & calidiores apparent. Dolent vero etiam, si ipsi per se moueri conentur. Incidit hæc lassitudo ijs plurimum, qui assueti exercitationibus non sunt, nam exercitari assuetis raro incidit vtique ex vehementissimis plurimis q; motibus. Sanationis vero eius consilium ad tria dirigitur, eadem ferè, ad quæ omnium phlegmone obsessorum, nempe superuacanei vacuationem, extenti requiem, & inflammationis refrigerationem. Ergo & oleum copiosum ac tepidum cum frictione mollissima, & longissima in medij temperamenti aquis mora, huiusmodi lassitudines emendat.

Marginal notes: l.1.f.3.d.2. 12.fol.65.e — A.l.1.f. c.12.fol. — A.l.4.f. c.6.fol. — In li. de vsu Humidorum. iusta principium. Ibidem. — * χάλασις. — * ἀληθεροῦς. — ibidem.f

Quòd si paulo tepidior aqua sit, plus proderit. Ad eundem modũ multa quies, & vnctio assidua, E
deniq; omnia quæ id, quod lassatũ est, quiete lenimento q; recreent, ac quod superuacuum est, per
halitum digerant. Sed putet fortasse quispiam lassitudinem hãc nec simplicem esse, nec à duabus
iam traditis tertiam, sed ex his compositam, nec aliunde constantem, q̃ ex neruosarum partiũ ten-
sione, & vlceris sensu: [a] † calorem nãq;, qui in huiusmodi lassitudine sentitur, in alijs quoq; natura
liter inesse, veluti in memoratarum vtraq;: nec tamen complendæ notionis substantiæ've partem
esse vllam. Verũ illud huic vni egregie prçter cæteras inest, nempe maior, q̃ pro naturali habitu,
tumor, tum q nec [b] grauitãs sensus similis in hac & tensionis lassitudine habet: quippe in illa ten-
di, in hac contusos esse vsq; ad ossa neruos vniuersos putant, qui ipsa laborant. Quare in his saltem
propriũ à reliquis duabus discrimen habet, nec est cõposita tñ. Tres igitur siue corporis status, si-
ue affectus, siue quid aliud dixisse velis, hi sunt. Est alia quædam super has quarta, similis quidem
lassitudini, nõ tñ lassitudo, q neq; vlceris, neq; tensionis, neq; phlegmones, affectum præ se ferat:
sed nec horrorem vllum dolorem've, nec pigritiã ad motus, quemadmodum lassitudines, infert,
sed gracilitatem tantũ ariditatem q; facit. Incidit quidem hæc in corporibus boni succi, & exercita
tioni assuetis, vbi immodice exercitata, parum rite apotherapia sunt vsa. Quippe ita & digerun-
tur excrementa, & quæ tensa fuerant, laxãtur: nec aliud in corpore relinquitur præter siccitatem, F
quã ex immodico motu cõtraxerunt. Postulat aũt primo die nihil sanè diuersum ab ijs, quæ prius
dicta sunt, præter calidiorem aquã, quæ sensim contrahat, & calfaciat, & roboret cutem: secundo
apotherapiæ exercitationem, quæ tum in motu tum frictione & pauca & mollis & tarda sit: præ-
terea solium sit calidum. Verum protinus in frigidam exiliant: quò videlicet ipsis robur in cute
vnà cũ calore cõstet. Nam & minus in sequenti tpe per halitũ amittunt, & facile in carnẽ cutem q;
nutrimentum resumunt: quo maius his cõmodum nullum profectò inuenias, vt qui nullũ nota-
bilem affectum, præter carnis gracilitatẽ ariditatem q; habeant. Quippe postulat (arbitror) tale sal
tem corpus nutriri simul ac madefieri: quorũ vtrunq; ex humido nutrimẽto optime assequetur.

A † Ex antiquis Græcis vertendum, calorem nanque in huiusmodi lassitudine, alioqui quidem naturaliter iesse veluti &c. Nam non ἄλλοις ἂν, sed ἄλλοις μὲν habent.

*B * Græci omnes codic. quos viderĩ habent ἀλγεινῆς, i. doloris, et ita videtur legẽdũ.*

De Nutrimento illorum, qui lassitudine correpti sunt: ac de veterum Gymnastarum erroribus in lassitudinibus emendandis. *CAP.* 8.

QVoniam vero facta semel mentio de victu post balneum est, non alienum fuerit & de eo,
quæ ad lassitudines pertinent, prçcipere. Vlcerosa igitur lassitudo post legitimã apothe- A.l.1.f.3.d. c.14.fo.65.g
rapian consuetum nutrimẽtum desiderat, aut etiam parcius, prçterea humidius. Quòd
si in ipsa apotherapia in quartum migrauerit affectum, (assolet enim ita plerunq; fieri) pro ipsius
ratione tum lauetur, tum nutriatur. At quæ tensionem lassitudo præfert, ea etiam magis, quàm G
vlcerosa, parce nutriri postulat. Quç vero phlegmones sensum affert, ea supra reliquas omnes tũ
humidissimum, tum minimum, tum vero, quod refrigerãs quippiam habeat, requirit. Boni succi
tamen nutrimentum omnes, qui lassitudine grauantur, iuxta postulant: quali nimirum proposi-
tus nobis iuuenis adhuc integer vtebatur. Cauendus tamen in vlcerosa, & ea, quæ phlegmones
sensum exhibet, glutinosus cibus est, ceu qui excrementorum digestionem moretur. At in ten-
sionis lassitudine etiam exhibendum eiusmodi nutrimẽtũ est, sed minuto eius modo. Quo mi-
nus mirum est, si multiplex pugna non plebeijs modo inter se, sed etiam doctis & inter se & cum
plebeijs oritur, dum neq; de exercitationibus, neq; frictionibus, neq; balneis, neque victu lassato-
rum consentiunt. Quippe alios affirmare audias lassitudinem lassitudine esse abolendam: alios
laborem quiete sanari: alios parcius nutriendos, qui lassitudine premuntur: alios contra non mo-
do de consueto nutrimento non demendum quicquam, sed etiam tanto plus adijciendum, quan-
to plus se fatigauerint, ad portionem enim laborum, nutrimentum exhibendum: alios rursus
nec adijciendum quicquam nutrimenti modo, nec etiam demendum. Ad eundem modum bal-
neo quoque vtuntur, alij ex aquis medij temperamenti, alij calidioribus, alij tepidioribus. Nam
& experientia ad id tantum probandum, quod vsu sçpe vsurpauit, quemlibet impellit: & præ- H
terea ratio, † vtpote quam quisq; absolutam se habere putauit, vt supra dictum est. Verum, cum
vnum tantum lassitudinis sensum traderet, reliquis, ceu non sint, præteritis, eius tantummodo,
quam nouit, remedium docuit. Ergo verum est, & quòd lassitudine lassitudo soluitur, cum vide-
licet hesternis exercitationibus pares postridie adhibendas videtur expediens, & lassitudinis me
delam esse quietem. Horum enim duorum primum quidem in ijs, quæ ex congestis excremen-
tis lassitudines consistunt, ac prçcipue vbi in musculis excrementa hçserunt: secundum vero in
ijs, quæ tensionis & phlegmones emphasim præbẽt, vtile videtur. Iam illud quoq; verum est, qui
lassitudine grauantur, eos parcius esse nutriendos: id enim conducere videtur ei, qui phlegmo-
nes sensum prçfert. Verum prçterea est, & ex consuetudine esse nutriendum: id nanq; in vlcero-
sa lassitudine, vbi recte apotherapia sunt vsi, fieri obseruatum est: sicut etiam vberius cibãdum in
eo affectu: quem similem lassitudinibus diximus: in quem ex vlcerosa quoq; non nulli transeunt.
Simili ratione & medij temperamenti aquis esse lauandũ in ijs, quç ex redundantia superuacuo-
rum natæ sunt, verum fateor: sed nec illud verum negem, eiusmodi aquis non esse vtendum nec
in ea, quæ phlegmones sensum prçfert, cum tepidiores hçc desideret: nec in ijs, qui similem lassi-
tudini affectum sentiunt, hi nanq; calidiores volunt. Sunt & qui eum affectum lassitudinem esse
putent.

** κοπώδεις διαθέσεις.*

** Artificibus.*

† Antiquus quidam codex græcus habet ὡς ἂν μὴ τέλειος ὑπάρχων ἑκάστῳ. vt sic postea vertatur, vtpote quæ non absoluta sit vnicuique, vt supra ostensum est: sed vnam quandam affectionẽ lassitudinem docens, alias vero tanquam nõ sint, prætermittẽs, eius tantummodo &c. cõsidera.

A putent. Alij,qui nam affectus sit,non dixerunt.In quibuscunq; vero suspicio futuræ lassitudinis subest,suadent calidiore aqua in balneo vti: causam q; assignant,sicut ipsi supra retulimus, alij distributioni in corpus,alij nutritioni,id genus balnei conducere dicentes. Non tñ rationem vllam afferunt,cuius gratia eiusmodi distributione & nutrimẽto prohiberi lassitudo possit.Sed nec omnino,qualis sit ipse lassitudiuis affectus,scribunt. Nam maior eorum pars nihil dixit: qui vero dicere ausi sunt,siccitatem esse definiuerunt. Ac ꝙ nutrimentum siccitati medetur,præsertim q; humectans,quam tñ conditionem maior eorum pars non adiecit, est sanè verissimum: cæterum nec remedium id nec cautio lassitudinum est. Sed cum (vti dictum est) membra sicciora sunt facta, nulla tñ nec tensio subest,nec tenue acre q; excrementum,nec phlegmone similis affectus, reficere nutrimento humectante expedit,quæ exhausto humore sunt siccata: qñ,nisi abunde nutrias,& gracilius & aridius,q̃ fuerat,postero die corpus cernes. Atque hunc affectum non nulli lassitudinem rati,cum existimant calidiore balneo,& pleniore cibo,ne incidat,prohiberi. Illud tamẽ quorundam,sicuti etiam Theonis,demiror,si iam factam lassitudinem similiter sanari non putant. Nam siue,quem modo memorauimus affectum, velit quis esse lassitudinem, nutrimento illum & soluere debet, & ne fiat ꝓhibere: siue reliquorum quemuis eorum, qui verè lassitudines sunt, B vtiq; parcius in omnibus hominem nutrire,& cum adhuc instant, & cum iam occuparunt. Illud enim dici non potest,tâlem saltem affectũ,qui lassitudini similis est, nisi primo die per nutrimentum plenius corrigatur,in trium aliquam migrare solere. Nam,si ipsa solum siccitas in eo visitur, præter gracilitatem nihil sequetur amplius: si vero caloris quoq; quippiam simul adsit,iam febricitare metus est. Verum non idem sunt lassitudo & febris: tametsi maxime eorum, qui lassitudinem senserunt,non nullos febris male habuit. Sanè Theonem mirari subit,hæc in quarto de par
" ticularibus exercitijs,vbi de absoluto exercitio agit,scribentem: Cum lassitudo aliqua eos, qui ita
" exercitati sunt,postero deinceps die ferè sequatur, ζεϛολουσία,id est feruentis aquæ lauatio, minus
" lassitudini obnoxios reddit,summa corporis accẽdens. Deinde sic grece subijcit: Ιva ἅυτη σικυίας
" τρόπον τὴν λαμβανομένην τροφὴν ἐπισπωμένη τοῖς κεκμηκόσιν ἀντιδιέληται νεύροις. Is .n. p̃ter alia,
veluti ænigma quoddam, verbum ἀντιδιέληται in cõtextu apposuit: possis.n.ita intelligere,quasi summa corporis,cucurbitæ more nutrimentum trahentia,partem aliquam eius neruis quoque dispensent: possis & contra,quasi summa corporis cucurbitæ modo id,quod ad neruos ferebatur, alimentum ad se trahentia participent. Ita nimirum,vt priore intellectu ad eutrophian, id est nutritionem vberiorem refectionem q; neruorum conducat excalfacta cutis, quippe hanc arbitror C eum per ἐπιφάνειαν,id est summa corporis,significare: posteriore vero ad ὀλιγοτροφίαν, id est parciorem nutritionem.Quantum itaque ex ipsis verbis licet accipere, mentem Theonis non comperias.Ex ijs vero,quæ tum alibi,tum in sextodecimo Gymnasticon scribit,minus nutrimẽti post absolutum illud exercitium dari censet: quanquam ne id quidem, qua ratione inductus suadeat, vsquam docuit.Datur enim minus,q̃ ex consuetudine,nutrimentum,aut propterea,ꝙ pari opus non est,aut ꝙ concoqui id non possit. Ac prius quidem in ijs,qui plurimum se exercitarunt, verum non est: posterius alibi verum,alibi certe falsum est. Sicui enim imbecillior concoquendi vis est,verum: sin secus,falsum. Inaudienda vero concoquendi facultas est nõ ea modo, quæ in ventriculo,aut venis,aut iecinore existit,sed etiam,quę in singulis particulis: veluti in ijs, de quibus sermo habetur,musculis,in quibus vtique vel maxime affectus is, de quo disputo, continet: quippe largius inter exercitandum exhausti, aridiores, & graciliores redduntur. Ergo, si hęc leuiter his contingant, vtiq; conficere,cuius indigẽt,nutrimentum poterunt: sin multum à natura recesserint,non poterunt. Quorum Theon nullum omnino neque intellexit,neq; distinxit. Omnino
" enim non ratione aliqua,sed experientia (sicut ipse fatetur) post absolutum illud exercitium cali-
l.1.f.3.d.2. diorem "aquam vtilem esse obseruauit. Sic enim deinceps scribit: Illud vero,si quidem rationẽ ha
14 fol.66.a D bet in promptu, fortunæ beneficio ferendum acceptum est: sin minus, quod effecta testantur,
" id non admittendum,nisi quis † certam exactam q; rationem simul se subijcientem habeat. Ergo si planè explorato affectu,in quo calidam laudat,causam fateretur ignorare, merito dignus venia esset: verum,cum citra exceptionem, vtilem esse absoluto exercitio ζεϛολουσίαν pronunciat,ita.n. hanc appellat, possunt autem alij quoq; complures affectus id genus exercitationis sequi: accusandus merito est,ꝙ deinceps singulos non discreuerit. Ipse nanque nouit etiam lassitudinem, quæ phlegmones sensum exhibet,huic exercitatiõi superuenire,sub qua nimirum in maiorem, quàm pro natura,molem attolluntur fatigatæ partes: Etiam alteram, quam vnam scribit,vtique genera li symptomati attentus, quę moli, quę est præter naturam, contraria existit: quippe graciliores in reliquis duabus lassitudinibus redduntur, atque etiam in eo † affectu, de quo agitur. Cæterum non quemadmodum trium affectuum vnum symptoma commune est, ita & affectus vnus est. Ac in eo quidem, qui ex neruosarum partium tensione consistit, calidiore, quàm ex consuetudine, lauari non oportet. Simili ratione nec in ijs, quos excrementa excitarunt. In gracilitate vero, quę sine his consistit, expedit calidiore aqua, quàm quæ mediocriter se habeat, lauari. Contrahitur nanque hic affectus exhausto vehementius inter exercitandum corpore, eo modo, quo in diutina fame accidere solet. Itaque etiam sic affectorum refectio, in appositione, &

Al.1.f. c.4.h.

* ἢ τε τοιαύτη, est in ipressis. manuscripti tamẽ aliqui habent ἢ τετάρτη, id est quartum hunc affectum, qui &c.

* Manuscripti habent ἵνα ἡ ἐπιφάνεια, i. vt summa corporis.

* In antiquis legitur non sexto decimo sed tertio.

† ἀνύκειρον i. opportunã, habet antiqu. codex græcus.

† Gręcus quidã codex ãtiquus habet nou δὲ sed simplex. δ. pũctis clausũ: quæ litera cum apud grecos significet quatuor, æqpollet huic voci τετάρτῃ, i. quarto.

quod detractum eſt, reponendo conſiſtit. Id quod certe accidere cute adhuc rara nequit. Coge- E
re ergo hanc denſare q; ac adſtringere prius oportebit, ſi qua plenioris nutrimenti expectanda eſt
vtilitas. Sanè cogit clauditq; tum frigida tum feruens aqua. Verum à frigida lędi hominem me-
tus eſt: vtpote qui iam ex multa exercitatione & rarior eſt redditus, & vacuus. Ex feruenti vt no-
xa certe nulla, ita ſecura in cute denſitas paritur, ipſo, qui in ea derelinquitur, calore non nihil etiã
conferente. Vnde nec immorari in frigida nimiũ debet, qui ita eſt lauatus, ſed, veluti id ſaltem re-
ctè à Theone obſeruatum eſt, cauere in frigida moram, vt quæ feruentis lauationis commoda fru
ſtretur. Sanè ita errare Theonem, vt, quod vni affectioni conueniebat, omnibus quadrare pręcipe
ret, in cauſa erat corporum, quæ exercitabat, habitus. Siquidem athletas exercuit, qui ex abſoluto
illo exercitio ad quartum erant affectum opportuni, in tertium raro incidebant. Itaque, quod ſæ-
pe obſeruauerat, ceu perpetuum prodidit. Quòd ſi aut vitioſi ſucci homines, aut mali habitus,
aut laborum inſuetos, aut imbecillos, aut minime iuuenes, exercuiſſet, in eiuſmodi quidem raro, in
reliquos vero affectus ſępiſſime, incidere vidiſſet. An & hoc quoq; dicere fortaſſe eſt ſuperua-
cuum, cum ipſe quoque fateatur poſt præparatorium exercitium feruenti eſſe balneo vtendum?
Id vero exercitationis genus ſolis athletis in vſu eſt. Atqui dicat aliquis illos ſponte, & quodam
circuitu: alios vero multos vel neceſſitate, vel vincendi ſtudio, vel propter alia id genus, eiuſmodi F
exercitationem ſuſcipere. Verum hi ſaltem poſt immodicos labores neceſſe eſt, vel vnum, vel plu
res laſsitudinum affectus, prius contrahant. Itaq; ijs duntaxat corporibus, quæ bona habitudine
ſunt, quartus affectus incidit: cuiuſmodi ſunt tum athletarum, qui bene ſunt nutriti, tum propoſi
ti nunc in diſputatione iuuenis. Et quiſquis abſolute pronunciabit, poſt vehementiſsimas exer-
citationes calidioris ſolij vſum eſſe idoneum, is vt in vno certe ſtatu verum affirmabit, ita ĩ tribus
planè falletur. Sunt vero per vniuerſam tuendę valetudinis artem & alia non pauca, quæ tum
medici tum gymnastę falſo prodiderunt: quorum vnum omnium caput eſt confuſa indiſcreta q;
obſeruatio, dum, quod in vnico quiſq; notauit affectu, id multis tribuit.

De Ratione curandi, cum Plures affectus inuicem complicantur. CAP. 9.

QVin etiam [a] † affectio quædam eſt prędictis proxima, quam ipſe græce ϛέγνωσιν appello,
de qua, cum de laſsitudinibus diſputationem abſoluero, mox dicam. Simplices enim ea-
rum differentiæ tres ſunt, de quibus iam egimus: poſt has ex binis copulatis aliæ fiunt
tres. Ab ijs vero ſeptima eſt, vbi tres ſimul in vnum coeunt. [b] † Remedij vero commune in om-
nibus conſilium eſt, vt ei, quod ſuperat ſis intentus, nec tamen quod reliquum eſt, plane contem- G
nas. Proprium vero cum eo, quod commune eſt, ab ipſis membratim affectibus accipiendum eſt.
Ac vniuerſas quidem cõiugationes percurrere longum ſit, ſed, quod ad claritatem ſit ſatis, [c] vnico
exemplo res peragetur. Si igitur & intumuiſſe muſculi cernuntur, & contuſi putantur, præterea
vel vlceris ſenſus, vel [d] tenſionis laſsitudo vnà cum excrementoſa hominem male habet, apothe-
rapia vtendum, quæ vtrunque reſpiciat, magis tamen id, quod eſt maius. Non eſt autem in omni-
bus rebus vnius rationis ipſius maioris natura, ſed alibi pro viribus & quaſi dignitate rei, alibi pro
ipſius propria eſſentia, ſpectanda. Ac dignitate quidem & viribus maior laſsitudo eſt, quæ phleg-
mones ſenſum præfert, q̃ excrementoſa: vtraque tamen ipſarum ſic propriæ ratione eſſentiæ ma-
gna parua q; eſſe poteſt, vt ſi vtraque ſola ſeorſum conſiſteret. Si igitur vtraque pari interuallo à
naturali habitu receſsit, quę phlegmones ſimilis eſt, præcipuam curationis ſolicitudinem ad ſe cõ
uertet, vtpote dignitate pollens. Sin exigue, quæ phlegmonen: plurimum, quæ vlceris ſenſum re
præſentat: à naturali habitu receſsit, ęſtimandum, num tantum ſuperet magnitudine vlceroſa,
quantum, quę phlegmonæ ſimilis eſt, viribus, an minus, an magis: atque ita, quod pollet, explora
re. Quòd ſi æqualiter pollentes videris, pari ſtudio eſt vtrique conſulendum. Atq; hæc [e] † ratio per
petua } ſit omniũ coniugatorum affectuum. Sicuti vero laſsitudines ipſę numero tres, ſi inuicem H
coniungas, quatuor coniugationes efficiunt, ita ſanè, ſi quartum his affectum adiungas, multo plu
res exiſtet. Quod dicimus, ex deſcriptione, licet, clarius intelligas. In ea primum locum vlceroſus
habeto: Secundum, in quo tenſio eſt moleſta: Tertium, qui plegmonę ſimilis eſt: Quartum graci
litatis, id eſt in quo corpus emacuit. Ex his igitur aut primus "cum ſecundo cõiungetur, aut cum A.l.1.f. 3. d. c.12.fol.65.
tertio, aut cum quarto: aut rurſus ſecundus cum tertio, vel quarto: aut denique tertius cum quar-
to: ita nimirum, vt ex binis coniunctis affectibus ſex in vniuerſum complexiones oriantur. Rur
ſus, cum tres vnà miſcueris, quatuor aliæ fiunt. Nam aut primum iunxeris cum ſecundo & tertio,
aut cum ſecundo & quarto, aut cum tertio & quarto: aut rurſus ſecundum cum tertio & quar-
to. Poſtrema omnium complexionum erit, vbi quatuor ſimul coierint ita, vt vndecim nume-
ro in totum fiant. Erant vero & ſimplices quatuor. Efficiuntur itaque in vniuerſum quinde-
cim. Simplices affectus, vlceroſus, A: tẽſionis, B: in quo phlegmones ſenſus eſt, C: gracilitatis, D.
Cõpoſiti, AB, AC, AD, BC, BD, CD, ABC, ABD, ACD, BCD, ABCD. Quòd ſi pręterea oc
cluſæ cutis, (ϛέγνωσιν Gręce voco,) differentias tum inuicem, tum vero cum his quindecim, com-
plicueris, alias rurſus complexiones effeceris plurimas. Si vero eos quoque corporis
ſtatus, qui aut à cruditate, aut venere, aut deuſtione Solis, aut vigilia, aut dolore incidunt,
adiunxeris,

A † καὶ μὲν δὴ καὶ ἔτι τις ἐστὶ διάθεσις &c. Sed manuſcriptus quidam habet καὶ μὲν δὴ καὶ πέμπτη τις ἐστὶ διάθεσις, i. Quinetiam quinta quædam eſt affectio prædictis proxima.

B † Interpres hic omiſit aliquot verba quæ in græcis codicib. habent, ſcilicet, ἡ μὲν διάγνωσις αὐτῶν ἐστιν ἀπὸ τοῦ συνδυάζεσθαι τὰ γνωρίσματα, i. cognitio autem ipſarum ab indiciorum coniunctione pendet.

C † Manuſcripti cod. habent ἐπὶ μιᾶς ὡς παραδείγματος, i. vna coniugatione tanquam exemplo.

D † Cod. antiquiſſimus habet φλεγμονώδης, i. phlegmones. et ita videtur legendum omnino.

E † Methodus communis.

* λύπαις, i. triſtitia.

A adiunxeris,ne numero quidem vniuersas facile complectare. Præterea nunc corporis constitutiones illas,quæ secum vehunt vel πληθώρας, id est succorum æquabiliter se habentium redundantiã,vel κακοχυμίας, id est vitiosi succi copiam,vel adstricti vel lubrici ventris, vel vomitus, vel grauati capitis, vel partis cuiusquam alterius affectum,vel in summa quæcunq; in symptomate aliquo consistunt: dicetur enim post de eiusmodi omnibus. Nunc vero idcirco eorum maxime memini,vt complexionum multitudinem,quanta esset,indicarem. Mirari enim licet eos,qui de concursu horum,quem syndromẽ vocant, vel curationem, vel euentorum prædictionem obseruasse se prędicant. Vnica nanq; ratione & presagire & commode mederi fas est: vtiq; sicut Hippocrates docuit,ubi simplicis cuiusq; negocij sciendam vim esse censebat: veluti ipse nunc in quatuor affectibus præmonstraui. Vnusquisq; enim,si per se consistat, simplex remedium exiget: sin alteri sit coniunctus,pro ea methodo,quam paulo supra de omnibus coniunctis affectibus prescripsimus, {corrigetur.}

In lib. de Natura humana. lege Galeni explanationẽ cõ text. 43. com. 1. 1ª. 33. e f g. & context. 69. 1. Prorrhet. com. 3. 4. 187. h.

De curanda cutis obstructione, quam στέγνωσιν græci appellant. CAP. 10.

ERgo,cum hæc ita se habeant,redeundum rursus ad simplices affectus est: quorum à iam dictis proximi erant,quos stegnosis excitabat: (voco ita meatuum cutis vitium, quo transmit- B tere superuacua prohibetur.) Incidit "hic affectus aut obstructis meatibus,aut densatis. Sane densationem eiusmodi μύσιν greci, id est conniuentiam, appellant. Ac obstructio quidem ex lentis crassisq; excrementis oritur, cum cõfertim ad cutim ruunt: densitas tum ab ijs,quę adstringunt, tum quæ refrigerant. Verum obstrui propositi nobis corporis cutis, si ad præscriptam rationem rite agatur,non potest densari certe aliquando potest tum ex valido frigore, tum aluminoso balneo. Fieri autem potest,vt & post balneum sudorem've,atq; aliam alioqui ob causam laxatæ prius cuti,auræ flatus incidens obstructionem quampiam densationem q; efficiat. Ac deprehenditur quidem iam dictus affectus protinus,vbi se exuerint,ex colore albo,& cutis tum duritie,tum densitate. In ipsa vero exercitatione ex eo,q egre incalescant: quando nec, vt prius,æque sudant, nec bonum colorem in summa cute ostendunt: immo, siquis eos valentiore exercitatione iuncta sudoris quippiam emittere cogat,& minor hic,quã ex consuetudine,& frigidior exit,minus q; halitui similis. Remedium huius affectus calefactio est: quippe ea frigiditati contraria est. Valentiore ergo exercitatione,ac balneo calidiore vtendum. Magis quoq; ad rem pertinebit, si in prima domo pinguiter in oleo volutetur. Esto vero oleum ex eo genere,quod relaxet, cuiusmodi est in Italia Sabinum: quod vtiq; ad eiusmodi affectus etiam est vtilius,si bimum trimum've sit. Id nanq; C tum tenuius,tum calidius fuerit. Mora vero in frigido solio diuturna ne sit: sed nec aqua ipsa † frigida. Induendi vero vngẽtur aliquo,quod mediocriter calfaciat: oleis quidem,ex ijs,quæ in Ægypto habentur,cicino,& raphanino: in reliquo vero orbe,dulci,tenui,ac modice antiquo: vnguentis vero,susino,gleucino,irino,amaracino,& cõmacino. Atq; ex his gleucinum quidem prorsus acopum est,ac relaxans: itaq; etiam ijs,quos vehemens lassitudo infestat, est vtile: paulo hoc calidius,magis q; relaxans susinum est. Irinum vero,& amaracinum,& cõmacinum, etiam susino calefacere potentiora,ijs affectibus,qui proprie frigiditates dicuntur,sunt idonea. Cutis tamen densitati sanandæ etiam anethinum oleum est satis: maxime si ex viridi anetho fiat. Facit autem & ad tales affectus,sicuti etiam ad vehemẽtes lassitudines,& acopum, quod ex abietis semine componitur: id quemadmodum preparandum sit,post dicetur. Nunc enim vel hæc mihi supra iustũ apposuisse videor: siquidem qui optimo est corporis statu,& liberam delegit vitam,nec in ea quicq; delinquit,& cui peritissimus tuendæ sanitatis artifex preficitur,in hunc verisimile est morbosos affectus non admodum incidere.

A.l.1. f.3. d. 2. c.15. fol. 66. c

† *Additur ĩ antiquo codice ἄγαν, i. admodum.*

* Cõmageno legẽdũ videtur ex alijs Galeni locis.

De exercitatione & victus ratione post Venerem. CAP. 11.

REdeamus itaq; ad pensum denuo: relictis q; vstione, refrigeratione, cruditate, ventris pro- D fluuio,reliquis id genus, (satius enim est in vnum ea volumen conijcere, quod de morbosis symptomatis inscribemus) in presenti de ijs, quæ post venerem adhibentur,exercitijs disseramus: quippe cum de his parum conueniat,alijs ita exercitandum ab hac putantibus, vt in exercitatione,quæ apotherapia dicitur: alijs vt in præparatoria. Esto vero præparatoria exercitatio inquantitate laborum intra modum,& in qualitate ipsa incitatior ac celerior. Ac, qui apotherapeutica quidem vtendum censent,sicuti in fatigatis,ij,tum vires diminutas, tum corporis siccitatem suspectas habent: quorum vtrunq; & à concubitu, & ab immodica exercitatione pati consueuimus. Qui vero preparatoriam adhibendam volunt,ij raritatem atq; ad sudores promptitudinem precauent, quę apotherapeutica intendi, ediuerso præparatoria emendari putant. Ipse laudatis vtrisq; propterea,q veritatem ex parte viderũt,sententias eorum in idem conferam. Nam & instaurandas vires esse,& laxitatem cogendam,nec siccitatem adaugendam fatentur vtriq;. Vna discretio desideratur in vtrisq;,veluti & in compositis omnibus affectibus supra à nobis est dictum, & nunc nihilominus dicetur. Cum enim in idem varij affectus coierunt, hi si vnã medendi rationem indicent,vtiq; intendi magis rationem eam conueniet,q̃ si singuli seorsum consisterent. Sin contrarij sint,is,qui vincit,affectus prius est corrigendus, ita tamen, ne reliquum omnino negligas. Ac,qui vel propter ætatem,vel ẽt alia ratione imbecilles concubuere, in ijs virium infirmitas,

neceſſe eſt,ſuperet.Qui vero firmiores & iuuenes,veluti qui nunc eſt propoſitus, horum habitus E corporis in raritatem magis,quam vires ĩ imbecillitatem,mutatur. Itaq; etiam corriguntur hi nõ per ea,quæ corpus relaxant,qualis eſt exercitatio,quæ apotherapia dicitur, ſed per ea,quæ cogunt ac contrahunt,qualis eſt præparatoria: [a] † proinde q; hac vtendum, quandoquidẽ ea non ſolum motus tum celeritate tum robore calorem excitat,ſed etiã habitum cogens ac conſtringens. Illud quoq; fatentur gymnaſtę omnes,ipſa profectò experientia edocti, hanc vnam exercitationem mederi raritati poſſe.Itaq; nulla planè ad propoſitum affectum vtilior eſt. Si vero anni tempus non diſſuadeat,nec à frigido balneo abſtinendum eſſe cenſeo. Cibus copia quidem dabitur minor, in qualitate vero humidior,vt tum probe concoquatur,tum ſiccitas,quæ ex venere contracta eſt,corrigatur.Debet vero nec frigido temperamento eſſe,ſed vel medio, vel calidiore. Nam,qm̃ corpus à venere & laxius,& frigidius, & imbecillius,& ſiccius eſt effectum,debent planè,quæ denſent,& calfaciant,& vires reparent,adhiberi,atq; ad hæc ſtudiũ omne impẽdi. [b] † Cęterum, quòd efficere hæc venus poſſit, id docere ad præſentem diſputationem non pertinet:in qua propoſitum eſt, quemadmodum optimum corpus q; commodiſſime poſt veneris vſum exercitetur, oſtendere. Quod ſanè commode fieri nõ potuit,niſi prius pro hypotheſi ſumpto, cuiuſmodi affectus ſit, qui ſuccedere in corpore à venere ſolet. Verum nunc id concedi nobis poſtulamus. In ſequentibus F cum euidenti demonſtratione dicetur,tum quę veneris facultas ſit: tum prorſus vtenda ſit nec ne: tum quæ'nam ex ea commoda incommoda q; pro corporum ſtatu,& temporis anni ratione,& loco,& alijs id genus,quę vtiq; determinare præterea oportebit,eueniunt.

De ratione Siccitatis & Humiditatis ſuperfluæ emendandæ. *CAP.* 12.

POſt venerem ergo ſpecies exercitationis ea eſto, quam pręparatoriam vocant. Poſt vigilias autem,vel triſtitiam,vel ambas, quæ apotherapia dicitur, exercitatio idonea eſt,ſi tamen cruditas abſit: nam,ſiqua cruditas ſubeſt,omnino exercitandum non eſt. Quòd autem poſt triſtitiam & vigilias iam dicta exercitatio ad rem pertineat,etiam experientia ipſa oſtendit: cum ab alia qualibet non ſolum lædi cernantur,ſed etiam imperantes,ſi forte dolor adhuc angit, parum æquo animo ferre. Idem ratio ipſa confirmat non minus,q; experientia.Nam, quoniam à vigilijs & triſtitia magis graciles,magis q; aridi,ac minus dicto audientes planè cernuntur,ſiccius exiſtimandum eſt his redditum eſſe corpus.Eiuſmodi vero affectus partim molli frictione cum multo oleo, partim temperato balneo ſanantur,partim motu,ſed qui & tardus ſit, & citra valentiorem nixum, & qui ſubinde quietem interponat. Is vero apotherapeutici exercitij [c] modus erat. Ad eũdem modum eæ,quæ ab ira vel [d] † potionis penuria ſiccitates fiunt,corrigendę ſunt. Contraria prorſus à iam dictis ratione [e] † humiditates emendare cõueniet,ſiue hæ nimiæ potionis,ſiue alia quauis occaſione, G inciderint,quippe [f] ſtudium in his ad ſiccationem dirigitur. Verum ea communis omnium ratio eſt,membratim enim vnicuiq; differentię ſua eſt.Igitur,ſi ex longiore deſidia, & humectantis alimenti immodico intempeſtiuo q; vſu contracta humiditas eſt,longiore correctione eſt opus: ſin ex liberaliore potione,quæ pridie ſit hauſta,citra vllum capitis aut oris ventris affectum conſtiterit,eam vel vnico die perſanes,licet,ſi ſicca frictione largius,& exercitatione veloci,& parciori potione,& ſicciore cibo vtare. Quippe, quæ immodicę ex vini potione humiditates conſiſtunt, ſi ex ea re noxa capiti aut ori ventris communicata eſt,de his agi hoc loco opus nõ eſt: dicetur enim de ipſis,cum de morboſis ſymptomatis tractabitur. Quæ vero humiditas ex diutina admodum deſidia naſcitur,hęc in propoſitum corporis ſtatum omnino non cadat æque,vt nec ea, quæ ex humectantis natura cibi copia gignitur,quales fructuum plurimi ſunt,item q; olerum, quæ vtiq; acria non ſunt: ſi quando tamen acciderint,ſemel & confertim corrigi non poſſunt. Nam,ſi eatenus ſe fatigabit homo,dum habitum abunde ſiccet, in laſſitudinem incidet,ac febricitabit omnino diaria febri: q; ſi vitioſę pręterea humiditates fuerint,etiam febri,quę in plures extendatur dies. Tempore vero ſanari poſſunt,vt poſt dicemus,vbi vitioſas intemperies vertere in melius docebi- H mus: quippe ſimilis prouidentia acquiſititij affectus eſt, & naturalis intemperamenti: quare nũc de ipſis diſſerere non oportet.

De matutina & Veſpertina Frictione,quæ propoſito iuueni adhibenda eſt. *CAP.* 13.

REliquum igitur eſt,vt de matutina veſpertina q; frictione agamus,nõ ad eum tamen modũ, quo Quintum reſpondiſſe dicunt,cum percontanti gymnaſtę,quam vnctio vim haberet,reſpondit, Veſtis ſubmouendæ: iiſdem enim,quibus nũc vſus ſum verbis tum gymnaſten rogaſſe, tum Quintum reſpondiſſe ferunt. [g] † Simile Quinti apophthegma ẽ,& quod de vrinis circũfert, nempe eas noſſe, ad pictorem pertinere. Etiam illud, quod de calido, frigido, humido, & ſicco aiunt,vtiq; balnearum ea eſſe nomina: quæ ipſe ſanè nemini vel Theſſali aſſectatorum impune dicere,nedũ Quinto, permiſerim: quippe ſcurrarum eiuſmodi facetiæ ſunt,haudquaq̃ hominis tam grauem artẽ profitẽtis. Satius igiť ſit in propoſito iuuene ad hunc modum de matutina frictione diſſerere.Is nanq; aut ex ſomno aliquid,de quo queri poſſit,nõ ſentit: aut [h] laſſitudine grauatur aliqua: aut alia quapiam affectione offenditur earũ,de quibus paulo ante ſtatim poſt laſſitudinis affectus hactenus diſſerui. Ac,ſi de nulla quidem re cõqueritur, ſuperuacuum eſt eum aut fricare, aut vngere: niſi ſi quando ingenti frigori occurrendum videtur. Tum nanq;,veluti qui frigida ſunt

vſuri

A † Hoc ĩ loco tam in gręcis q̃ in latinis codicib⁹ deſunt aliquot verba, nẽpe εἰ δὲ δή καὶ ψύξις τὶς ἐπὶ τοῖς ἀφροδισίοις ἐγγίνεται τοῖς σώμασι, i. ſi vero aliqua ẽt refrigeratio poſt venerem corporibus aduenit, & pp hoc quoq; p̃paratoria exercitatiõe vtẽdum erit.

B † Ex ãtiquis ita uertẽdum. Quæ'nam uero ſit uenereorũ uis, docere et c.

C * τρόπος. *aliter* τύπος, *i. typus ſeu forma.*

D † Gręci aliq cod. hñt non ποτοῦ, ſed ποτὲ γιγνομένας i. q̃ ob inediam aliquando ſiccitates fiunt.

E † Hic addẽdũ eſt, q̃ ſunt ĩ habitu corpis, & græce legendũ eſt non κατὰ ταύτην, ſed κατὰ τὴν ἕξιν.

F * σκοπός.

G † Clarius ex ãtiquis. Simile qd Quinti circũfertur apophthegma, tum de urinis, nempe eas noſſe ad fullonem pertinere: tum de calido frigido humido & ſicco, balneatorum eſſe nõia. Quæ quidẽ uerba nequaquã ego mihi perſuadere poſſũ, nedũ Quintũ, ſed nec ullum Theſſali ſectatorũ ꝓtuliſſe.

*H * laſſitudinis affectione.*

A vsuri, sic eos quoq; frictione præparabimus. Si vero lassitudinis sensus vllus appareat, iam dictum est hominem tum & vngendum esse, & molliter fricandū. Simili ratione, si siccior iusto sit, vngendus dulci oleo est, nam id sicca corpora humectat: fricandus q; vt omnino parcissime, ita nec duriter, nec molliter est. Quippe succurrere digestioni in corpus oportet, non cutis carnis've habitū mutare, neq; etiam quod in his continetur, quicq̃ educere: quorum mollis vtrunque, dura alterum facit: siquidem hæc cutem densat durat q;: mollis per halitum euocat, ac corpus laxū molle q; efficit. Verum, cutis densitatē corrigere si studes, vtiq; ei, quæ ex duris tum frictione, tum pertrectatione, præterea vehementi exercitatione, & multo puluere orta est, mollis frictio cū copioso & dulci oleo medetur. Quæ vero contracta ex frigore est, eam primum frictione sicca ac celeri, deinde cum oleo adhibito calfacientes, naturæ suæ restituemus. Laxitatem vero, quæ & frequens balneum, & mollem frictionem, & veneris vsum consecuta est, paucula frictione, primum quidem sicca, deinde cum oleo quopiam eorum, quę adstringant, sanaueris. Humiditatem vero, quæ nimię potioni successit, sicca frictio, & cum linteo administrata, vel cum manica, quam χειρίδα gręce vocant, interdum etiam solis manibus, id q; vel citra omne pingue, vel cum eo* plane exiguo, corrigit. Sit autem, & quo per halitum euocet, oleum ipsum dulce, omnis q; adstringentis facultatis expers. Atq;
B ita quidem se habet matutina frictio. Vespertina vero ijs vtilis est, quos vel lassitudo valida præmit, vel siccitas male habet, vel atrophia macerat: {ita vocant græci cum corpus ex alimento fructum non sentit.} Verum atrophias symptoma nunc pręsertim seponatur vnà cum reliquis morbosis symptomatis: quæ post tractabuntur. In proposita vero natura, cum vel valida lassitudo, vel immodica siccitas, corpus afficit, prãdium minus esto: tum ab eo ad cœnam longius interponatur tempus: plurimum quiescat: exiguum *tñ quippiam inambulet, quo cibus p erectam agitationē concussus subsidat: vtilius etiam sit, si & aluum exonerare possit. His etenim probe peractis securus oleo dulci frices: ventrem tñ omnino non continges, cum alioqui periculum sit, ne & cibum deterius concoquat, & succus quispiam ex eo semicrudus in corpus digeratur, & caput turbetur, & stomachus subuertat. Optimum igitur fuerit oĩo ventrem nō attingere. Quod si in musculis ei vicinis vel lassitudinis sensus aliquis, vel siccitas appareat maior, vngi debebunt mediocriter, & blande & suspēsa manu. Ac, si causas quispiam eorū, quæ diximus, reddi sibi cupit, proximū librū legat, in quo de morbosis symptomatis agemus. Nam hūc mihi videor satis hactenus extendisse.

A.l. 1. f 3.d.2 c.7..fol.62.a

* Græci aliqui codices habent ἐλαίῳ, i. oleo.

* *Græci cod. impreßi, & multi ex manuscriptis, habent μὴ πάντη, ut uertit et uetus interpres & Linacer. aliqui uero μὴ πάνυ τι, i. nō admodum. paulo tamē infra ēt dicit non oĩno attingendū esse uentrem.*

GALENI DE SANITATE TVENDA LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Docet, quo pacto Lassitudines persanandæ sint, cum aliunde, quàm ab exercitatione, oriuntur.

Quid differat hæc à superioris libri tractatione. CAP. 1.

QVod pleriq; omnes recentium medicorum faciunt, qui dum tempus sophistarum cauillationibus terunt, quod maxime necessarium est, aut leuiter tantū attingunt, aut prorsus omittunt, id ipse non faciā: sed (quod ab initio institui) ei quod necessarium duxi, insistens, quę logicam magis speculationem habent, in aliud tēpus differam. Statim enim de morbosis symptomatis, de quibus hoc li-
D bro disserere statui, non leuis quæstio oritur, ea'ne ad valetudinis tuendę artem spectent: an ad eam, quæ medendi rationem pręscribit: an harum neutram, sed tertiam quandam, quam non nulli mediam sanitatis & morbi statuūt, neutram q; appellant. Ego haud ignarus, siue quis in sanitatis tuendæ, siue etiam medendi arte, eorum meminerit, fore, vt æque à cauillatoribus sugilletur: illud quoq; intelligens, etiam si quis tertiam tractationem his dicet, de neutris eam affectionibus inscribens, vel magis irrisuros, contumeliosos q; futuros, præterea quæsituros, de † maribus & fœminis in quo'nam opere præcipiam: in hoc volumine de his agere potissimum elegi. Si enim fieri nequit, vt sophistarum nugamenta deuitem, atq; hac ratione minus erunt importuni, vtiq; sic faciens melius consuluisse videbor. Huc accedit, q͂ ex ĩ speculatione ipsa magis intelliget ipsa doctrinæ cōmunio, si quis illa, quæ dicētur, attentius leget. Ea hinc ingrediar. Artis, quę valetudinem tuetur, non leuis portio est ea, quæ de exercitatione præcipit: huius rursus nō exigua pars est, quę lassitudines pręcauet. Porro monstratum in superioribus est similem rationem esse instantis lassitudinis cauendę, & eius, quæ iam occupauit, summouendæ. Ergo non alibi, quemadmodū hanc futuram vites, alibi quemadmodum iam vrgentem corrigas, tractandum est. Atq; hac quidem de causa in proximo libro, qui totius operis tertius est, de lassitudine, quę exercitationi superuenit, disputatum erat, simul habita mentione de similibus affe-

† Cū in hoc loco Galenus nō substãtiue, sed adiectiue, dicat περὶ τῶν ἀρρενικῶν καὶ θηλυκῶν, videtur potius intelligere de morbis aut symptomatis ad mares aut fę minas pertinētibus, non de ipsis maribus aut fœminis.

ctibus,quorũ aliqui exercitationes maxime ſequebãtur.Nunc primum quidem de his,prout citra E exercitationem incidunt,agemus:ſecundo loco de illis,quæ ſimilitudinẽ quandam cũ his habent.

De affectu,ſymptomatis,& cauſis Laßitudinum:ac de eorum differentijs. C A P. 2.

AC,quæ immodicas quidem exercitationes laſſitudo excipit,ſanorum ſymptoma eſt:quæ vero ſine his conſiſtit,morboſum.Itaq; & ab Hippocrate dictum commodiſſime videtur, Láſſitudines ſponte natæ,morbos nunciant. Atq; vlceroſus quidem ſenſus,ſymptoma laſſitudinis eſt.Cauſa vero,vnde ea naſcitur,affectus laſſitudinis eſt. Porrò huius rurſum ipſius cauſa bifariam ſcinditur:aut enim intra ipſum animalis continetur corpus,vocant q; græce προηγουμένην: aut omnino nõ ineſt,vocant q; προκαταρκτικήν:{nos illam internam,hanc externam nõ incommode vocemus.} Itaq; tria in vniuerſum genera ſunt,de quibus habẽdus ſermo eſt,ipſius laſſitudinis ſymptoma:affectus, vnde hoc oritur:& affectus ipſius cauſa. Cuiuſq; vero horum ſpecies quædam differentes ſunt.Cauſarum (vt modo diximus) externa,& interna. Affectus (vt in pcedente libro docuimus) is,qui vlceris,& qui tẽſionis, & qui plegmones,ſenſum inuehit. Symptomatis vero hę ipſę ſcilicet tres differentiæ:aliter tñ,ſi cui placuerit,nominare licet:nõ licet autem, ſi vera ſaltẽ dicere velit,iam dictis plura tum aſtruere,tum facere,neq; ẽt plures, q̃ dictę ſunt,differentias. Quæ igitur vlceris ″ſenſum facit laſſitudo(incipiendũ enim ab hac eſt) motis quidẽ grauẽ F excitat ſenſum,ceu corpus vlceretur,id q; vel circa cutim tantum,vtiq; cũ eſt moderatior: vel circa ſubiectam illi carnem,cum eſt valentior:vel circa vtranq;,cum adhuc eſt atrocior. Atq; hoc quidẽ eſt laſſitudinis ſymptoma:affectio vero, ex qua id naſcitur, acrimonia eſt tenuis & calidi humoris,qui corpus erodit,ſtimulat,ac pungit.Oritur,hæc aliqñ ex immodico motu, vt in proximo libro oſtendimus:aliqñ ex vitioſo ſucco,qui imprudentibus nobis in corpore ſuccreuit. Tales vero laſſitudines,ſpontaneas Hippocrates appellat. Alterum vero laſſitudinis genus(nempe in quo tenſio ſentitur)quoties ſua ſpõte incidit,plethoris ſuperuenit.Quippe tenduntur ᵃ† ex hac ſolidæ animalis partes,præcipue in quibus ſucci continẽt. Tertium laſſitudinis genus,quod phlegmones ſenſum affert,ex ambobus orit,tum nimia boni ſucci abundantia,tum prædicto vitioſo ſucco. Non enim quæuis mali ſucci ſpecies,ſed tñ,in qua rodens acrimonia cõtinetur,vlceroſam laſſitudinem creat:ſed nec eiuſmodi quidem ſuccus,dum in venis cum ſanguine miſcetur, latet enim tum eius vis,vtpote transfluentis,& à ſanguinis bonitate ſuperati: verum,cum ab his translatus, in carnibus,& ad cutem ſolus hæret,vlceroſum ᵇ† ſenſum tũc ingerit.Qui vero ex abũdantia naſci hanc laſſitudinem putant,ſanè falluntur:nam neq; ex ea copia,quam plethoran dicimus,(hęc enim eam,quæ de tenſione queritur, gignit) neq; ex ea, quæ vires prægrauat. Non enim eroſio, G aut vlceris phantaſia,ſed vel grauitas,& ad motiones ſegnitia, talis ſunt abundantiæ ſymptomata,vtiq; dum ad animales collata vires,eas ſuperans premit: vel pulſus quædam vitia, ſi quando vi talem vrget:de quibus dictum abunde eſt in ijs,quæ de pulſu ſcripſimus: atque vt in libro, quem ᶜ† de abũdantia ſcripſimus,ẽt notas & naturalium virium,cum premuntur, & reliquarum amborum,tradidimus.Non eſt igitur abundantia, eius laſſitudinis, quæ vlceris ſenſum pręfert, cauſa, immo humorum,qui in cute & carne continentur,acrimonia.Hæc enim, vt quieta ſenſum latet, ſic agitata protinus ſentitur.Motus huic acrimoniæ primus ac plurimus proprijs quibuſdam rationibus accedit,quas mox dicemus: Alter ex incidenti, ſcilicet cum nobis partem aliquam, aut etiam totum corpus,mouere volentibus,cum hoc humores,qui in ipſo continentur,ſimul mouemus. Verum hic minimus eſt, & laſſitudinis duntaxat ſenſum infert: vehementior rigorem excitat:{appello nunc rigorem, nec illum vehementis frigoris ſenſum,nec duritiem, ſed inæqualem totius corporis cõcuſſum & turbationem:} medius inter vtrunq;, horrorẽ. Quòd autem nihil obſtet,etiam ſi calida cauſa ſit,quo minus rigorem horrorem q; excitet, in ijs,quæ de ſymptomatum cauſis ſcripſimus,oſtenſum eſt. Nunc ſatis fuerit ſummas tantum eorum, quæ illic prodidimus,ad præſentem diſputationem quaſi ᵈ bãſim ſubijcere. Cũ in ſenſibili corpore ſuccreuit excrementum mordax,duplici id ratione ad motum incitatur: Vna,cum à ſenſibili ipſo corpore impel H litur,vtpote quod repellendi alieni vim obtinet: Altera, cum vehementiore ᵉ mõmento agitur: id quod tum ab exercitando cõquirit, ᶠ tũm frictione, tum balneo.} Ergo,quæ ſubcalida & putrida excrementa ſunt,vbi vehementius mouentur, non horrorem modo rigorem've,qualem diximus afferunt,ſed etiam febrẽ accendunt. At,quæ frigida ſunt, & ex partibus tenuibus conſtant, ea horrorem quidem rigorem q; creant,non tamen febrem excitãt.Porrò effatu dignam aliquam copiam vtriſq; accedere oportet, ſi hæc efficere debent. Quę vero aut planè exigua in ſenſibilibus corporibus excrementa mordacia,aut multa illa quidem, ſed tamen non planè adhuc mordacia: ſubhæſerunt,hæc vlceroſam laſſitudinem faciunt,de quibus vtique hoc libro nobis eſt agendum: quando,quæ febrem accendunt,ea ad medendi artem ſpectant ᵍ

Communis ratio omnium Euacuationum,quæ à medico fiunt. C A P. 3.

SAnatio vtriuſq; generis partim cõmunia curationis amborũ ʰ cõſilia recipit,partim vtriuſq; propria.Dicetur vero prius, quæ communis ſanatio eſt. Oportet igitur excrementum, ſiue calidum id ſit,ſiue frigidum,ipſum aut expellas, aut certe alteres. Recipit vero non omne excrementum alterationem à natura. Siquidem nec omnis cibus in cuiuſuis animantis ventriculo concoquitur:

2.Apho.5.Ext. ord.11.f

A.l.1.f.5. d.2. c.12.fol.65.d

A† Al. ἐν ταύταις,i in his.

B †Al. διάθεσίν τε καὶ αἴσθησιν, i.affectũ & ſenſum.

C† περὶ πλήθους,i.de plenitudine.

D* ὑπόθεσιν.

E* κινήσεως.

F† *Interpres addit hæc verba.in antiquo tamen codice græco hæc habẽtur.* καὶ θυμοῦ, ἢ καὶ τῆς ἐκ τοῦ περιέχοντος θερμασίας, *i. & ab ira, & ab ambientis caliditate.*

G† *Hæc præterea additur in veteri exẽplari,* οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα φρίκην μὲν ἐργάζεται, πυρετοὺς δ' οὐκ ἐξάπτει, καὶ ταῦτα τῆς ἐνεστώσης ἐστὶ πραγματείας, *i. verumtamen et quæcunq; horrorem quidem faciunt, febrẽ vero non accẽdunt, & hæc præſentis ſunt tractationis.*

*H ἀκοπίας.

A concoquitur: sed cognatio quædam ei, quod concoquit, cum eo, quod concoquitur, esse debet. Quod igitur omnino alienum est, nulla fieri ratione potest, vt id naturæ suæ gratiam recipiat, sed educere id, quàm primum est tentandum, æque certe, vt, quæ in ventre corrupta prorsus sunt, ea vel vomitione vel deiectione expelli profectò est optimum. Non tamen perinde promptum est in carne, atq; alijs corporibus, imbibitum vitiosum succum educere, vt qui in ijs, quorum sensibilis capacitas est, continetur. Interdum nec ipsa laborantis natura medicamentum, quod malum succũ mature vacuet, admittit: sicuti interdum & alius quispiam affectus obstat, qui talem educendi rationem respuat. De quibus mox dicam, si prius, quod reliquum erat in superius posita diuisione, adiecero. Quippe communes scopos qui excrementorum vitijs medentur, iam diximus vacuationem alterationemq; esse. Proprios vero vtriusque generis nunc adijciamus. Neque enim vna tantum ratione educendum alterandum've est, sed explorata, quæ ei, quod affligit, maxime sit accommodata, ei est insistendum. Ea vero, vt in summa complectar, ratio est, quæ ex contrario opem molitur: priuatim vero, quæ ex cuiusque contrario. Et summæ quidem totius rei hæ sunt, quæ latius tamen nobis nunc explicandæ sunt vnà cum sua cuiusq; euidenti demonstratione, id q; ab vlceroso affectu orsis.

B *De Curatione affectus Vlcerosi, ac de dignotione vitiosorum succorum.* CAP. 4.

QVoniam igitur eiusmodi lassitudo vitio acrium excrementorum oritur, ante omnia considerandum est, in solidis'ne tantum corporibus, an intra venarum sinus, malus succus contineatur. De ijs vero, quæ intra venas sunt, excrementis nullum planè nec manifestum nec euidens signum habemus præter solam vrinam: conijcere tamen ex his licet. Primum æstimabimus, quo'nam, qui affligitur, vsus sit victu. Secundo, solitus'ne sit malum succum naturæ sponte congerere. Ad hæc, an naturalis aliqua & cõsueta excretio iam desierit. Quarto, an exercitatione, purgatione per vomitum aluum've, gestationibus, aut vsu aquarum sponte nascentium, soliti superuacua expellere, id intermiserint. Atque in victu quidem videndum, an cruditas & crebrior & maior, quàm ex consuetudine, præcesserit: an mali succi cibis copiose se impleuerint: an vinũ pro antiquo mustum, pro tenui crassum, an * † aqua marina mistum, } biberint: an etiã prorsus à vino se ad aquę potionem trãstulerint: nec semel bis've in quolibet horum peccauerint, sed assidue, bono'q; tempore. Secundo (sicuti diximus) ęstimandum, num homo is, qui male habet, ex eorum numero sit, qui facile malũ succũ congerunt. Deprehendas id percontatus, an scabie, aut lepra, aut vitiligine, aut pruritu crebro sit affectus. Item an erysipelas, aut herpes, aut elephantiasis, aut ophiasis,
C aut alopeciasis, aut pustulæ crebræ, aut [b] vlcera, aut epinyctides, aut deniq; vllum symptoma, quod ex vitioso succo & natum & auctum est, illum male habuerit. Ab his consideranda diximus, consueta'ne vlla excretio retenta sit per vomitum, vel hæmorrhoidas, vel fistulam aliquam, vel dysenteriam: vel, si mulier est, per menstruum [c] profluuium. Deinde num ipse medicamento se purgare semper solitus, id intermiserit. Non nulli enim sunt, qui deiectorijs medicamentis, alij vomitorijs, aut vrinam sudorem've cientibus, aut vsu sponte nascentium aquarum, vtiq; quibus aut sulfuris, aut bituminis, aut nitri vis inest, vere vel autumno quotannis soliti excrementa vacuare, aliqñ id negligunt. Multi (vt dictum est) exercitationum cõsuetudinem dimiserunt. Alij rursus omnis frictionis, aut balnei, aut à vino dulci post balneum vomitionis, morem prætermiserunt. Sanè cõstat non illorum modo nos, qui optimo sunt corporis temperamento, fecisse mentionẽ, sed, quò nihil in mali succi causarum catalogo sit prætermissum, etiam eos, qui vitiosum succum natura prompte congerunt, sermone comprehendisse: de quibus fusius inter vitiosos corporum status proximis voluminibus agemus. Atq; ex his quidem de mali succi quantitate coniecturam facere oportebit, ac remedium ad mensuræ eius quantitatem proportione inuenire, mediocrius, si omnino sit exiguus, & ad cutem tantum collectus: valentius, si multus, & in profundo. Prius vero eius, qui
D exiguus, & iuxta cutem est, curatio dicetur: deinde eius, qui in carne residet: tertio ab his loco, eius, cui totus sanguis impurus excrementosusq; est. Sed, siquis iam institutum mihi ab initio repetẽs, boni succi iuuenem dederit, qui prius salubri omnino victus ratione sit vsus, nunc necessitate quapiam vrgente longi temporis iter confecerit, in quo nec exercitatus, nec lauatus pro consuetudine fuerit, cibis potioneq; mali succi vsus sit, tum à prandio, vel cœna, vel etiam toto die vehiculo sit vectus, nec bene plerunq; dormierit: illud tamen addatur, nihil huic in modo assumptorum erratum esse, proinde q; nec in cruditatem vllam incidisse: talis multum mali succi congessisse profecto nequiuerit: itaque etiam nec correctionem prolixam requirit, immo exercitationem tantum, quæ apotherapia dicitur: quam in proximo ante hunc libro docuimus, vbi pariter de accommodata ei rei victus ratione præcepimus: quò minus est hic multis morandum. Tantum eius meminisse conueniet, huc omne consilium dirigere, qui corpora sic affecta curat, vt excrementa, quæ circa cutem sunt, educat propterea, quod affectus in hac vna consistit. Itaq; rursus detur eundem iuuenem præter alia, quæ eadem sint, etiã in cruditates sæpe incidisse: detur & vlceris sensum habere, non cute tenus modo, verum etiam altius in corpore sic, vt totum id malis succis refertum suspicere: huic nec "exercitationem, nec vllum omnino motum iniungemus, sed quiescere ac dormire iussum, in abstinentia totum diem exigere cogemus: dein vesperi pinguiter vncto, & temperato balneo

A † τεθολωμένον vt & Vetus interpres & Linacer verterunt. quanquã cod. quidã habet τεθωλομένον i. turbidum.

B * In Aldino cod. legitur ἢ ἑλκώδης ἐξ ἀνάγκης. manuscriptus autem ἢ ἑλκώδης ἐξάνθησις i. vel vlcerosa efflorescentia.

C * muliebre.

A.l. 1. E 5. d. 2. c. 14. fol. 66. b

balneo mediocriter lauato, pro cibo dabimus sorbitionem aliquã boni succi, sed planè q̃ minimã. E
nec tñ à vino eum abstinebimus: cõcoquit enim id semicrudos humores, quantum aliud quiduis:
tum sudorem vrinam q; promouet, ac somnum conciliat. In ijs autẽ, qui ita se habent, id agendum
nobis est, vt, quod mali succi iam planè corruptum est, nec concoqui etiã potest, id sudore vrina q;
expellatur: quod semicoctum adhuc est, concoquatur, atq; vtile reddatur. Id autem optime quiete
somno q; confiet. Si ergo his peractis malum constiterit, ad consuetudinem rursus paulatim redu
cendus homo est. Sin in posterum ẽt diem duret, de valentiore iam remedio est cogitandum, ma-
xime si per noctem vel lassitudo magis, q̃ ante, vel fastidiũ infestet, vel peruigilet, vel somnos tur-
batos & imaginationibus inquietos habeat: his enim, si vires nõ dissuadent, duorum alterum, aut
sanguis mittendus est, aut purgatio exhibenda, sed discernentibus nobis, vtrum magis expediat,
vt mox dicetur. Sin vires imbecilliores dehortantur, sanguis mittẽdus haudquaq; est, sed deiectio
mediocris adhibenda. Cuiusmodi autem deiectio mediocris sit, in sequentibus, docebimus, sed si
prius, quæ priora sunt, definiuerimus. Nam, virium robore constante si lassitudo adhuc infestat,
æstimandum est, cum sanguinis ne copia, an cum crudis ac minime concoctis humoribus, an per
se solus consistat vitiosus humor, qui lassitudinem creat. Nam, si cum sanguinis copia, aut vena in
cidenda, aut aliquid, quod tantundem valet, agendum. Sanè tantundem possunt hæc: Quibus hæ- F
morrhoides sunt retentæ, si has aperueris. Si mulieri mẽstrua cõsuetudo cessauit, hanc si prouoces.
Si quibus horum nihil est, si malleolos scalpello incidas. Post hæc aluus eo medicamento deijcien-
da est, quod maxime accomodatum malo succo sit. Quòd si vitiosi tantũ succi, hi q; citra sanguinis
copiam subsint, purgatio petenda est, quæ infestanti excremento sit accõmoda. Infestat vero aliàs
biliosum, aliàs † atræ bilis, aliàs pituitosum, sed quod vel salsum vel acidum sit: atq; horum quodli-
bet aut crassius, aut sero propius, aut media quapiam consistentia. De quorum discernendorum
notis nunc agamus. Si cum pustulis (quæ Greci ἐξανθήματα vocant) lassitudinis affectus cõsistat,
ex his facilis inuentu erit excrementi species. Sin absq; his, in boni quidem succi corporibus tum
ex ijs, qui præcesserunt, cibis, tum reliquis, quæ ipsis corporibus inciderunt. In ijs vero, qui malos
succos natura colligunt, hinc quoq; non nihil capiendum. Sed de eiusmodi temperamentis vbe-
rius post agetur: nunc de reliquis agamus, ex quibus licet de mali succi specie coniecturam accipe
re. Qui in ocio degunt, ij pituitosum aceruare succum solent. Quos multus labor exercet, ij bilio-
sum vel melancholicum: illũ æstate, hunc autumno gignunt. Quin etiam, an diuturni labores fue
rint, inspiciendum est. Quanto enim fuerint longiores, tanto sunt ad atram generandam bilem
magis procliues. Præterea, qui cum multo sudore obeuntur, ij crassius excrementum faciunt. Qui G
sine sudore peraguntur, magis tenue, veluti qui hyeme & frigido aeris statu suscipiuntur. Consi-
derandum ad hæc est non solum de vrinæ multitudine, & {qualitate} sed etiam de sudoris qua-
litate: hic * nãq; partim acidus, partim salsus est, partim veluti lutum aut virus planè olet: licet autẽ
hoc est strigili deprehendere, cum lauantur. Sæpe nanq; amarus planè apparet, qualis vtique mor
bo regio laborantibus emittitur. Eius vero dignotio etiam citra gustum facilis est ex solo colore.
Quippe pallidus pro eiusmodi bilis ratione apparet. Sæpe tñ post validissimos labores, & vehe-
mentem æstum planè flauus conspicitur. Aliqñ medius, atq; ex ambobus mistus cernitur, veluti
quodammodo ex pallido flauus, ὠχρόξανθον Græce dicũt. Ad eundem modũ & ipse bilis humor
se habet: quando hunc quoq; in vomitu deiectione q; aut pallidum, aut flauum, aut ex vtroq; com
positum licet intueri. Qualiscunq; vero is in corpore habetur, tale necesse est eius appareat serum.
Ac sudor quidem, succorum, qui in vniuerso corpore abundant, nota est: vrina, eorum tãtum, qui
vasis continentur. Omnino ergo nihil omittendum: sed sudor quoq; ipse, vt modo diximus, inspi
ciendus. Aliquando vero ipsum, qui afficitur, gustare sudorem suum, quò certius internoscatur,
iubemus. Id quod aliquando sua sponte accidere solet, dum ex fronte & eius partibus in os sæpe
delabitur. Æstimare præterea vrinæ tum consistentiam, tum colorem oportebit. Sed nec, quæ in H
ea pendent, aut sidunt, prætermittere conueniet, sed omnia perpendere. Cuiusmodi. n. sanguis sit,
qui in vasis continetur, ea planè ostendunt: qñ, si is biliosus sit, serum quoq; eius biliosum esse ne-
cesse est, idq; ꝓ vtriusuis bilis ratiõe. Simili modo pituitosum, si is sit pituitosus. Ergo, vbi crudus
planè is est, vtiq; tenuis aquosa q; vrina cernitur, nihil, nec quod sidat, nec quod pendeat, in se ha-
bens. At, vbi is concoctus est, hæc in vrina apparent, atq; ẽt nubeculæ quædam desuper tenues su-
perstant, veluti quod in summo lacte colligitur, (Græce γραῦς dicitur) & quod in summo refrige-
rati iusculi concreuit. Quòd si turbida sit, qualis veterinorum visitur, crudis vocatis humoribus re
fertas venas indicat, non tñ cessare naturam, sed eos valenter concoquere. Si vero celeris separatio
crassi à liquido in ea cernitur, sit q; quod subsidit, album, leue, & æquale, iam iam superaturam eos
omnes naturam indicat. Sin, cum emingitur, pura sit, protinus vero turbetur, iam crudi succi con-
coctionem aggredi naturam docet. At, si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post ag-
gressuram insinuat. Verum omnium † quæ turbanť} vrinarum generalis nota esto ipsius crassi à
liquidiore separatio aut propere aut tarde facta, aut omnino nulla. Ergo, si protinus fiat, & quod
subsidit sit album, leue, & æquale, superiorem longe naturam succis, quos concoquit, ostendit. Sin
bonum sit, quod subsidit, sed quod post longius interpositum tempus colligatur, etiam naturam

temporis

† Cũ Galenus multis in locis discrimen ponat ĩter atrã bilẽ & melancholicũ humorẽ, huius vero posterioris tñ mẽtionem hic faciat, tñ ĩterpres atram bilẽ, humoris melancholici loco, cõuertit, id qđ in pluribus huius paginę locis illũ fecisse ẽ adnotandum.

* πικρόχολος.

A. l. 4. f. 2. t. 1 c. 70. fol. 445.

* θολερῶν i. turbidarum.

A temporis ſpatio ſuperaturam ſuccos nũciat. Si vero vel omnino nulla ſeparatio, vel id, quod ſubſi dit, malum ſit, imbecillitas naturæ ſignificatur, eget q; ope aliqua ad ſuccos percoquendos. Sicuti vero vrina, ſuccorũ, qui in vaſis ſunt, qualitatem prodit, ita ſudor, alia q; q̃ per vniuerſum animalis habitum apparent, eos, qui illic ſunt, affectus demonſtrant. Quippe ſuperantibus in eo calidis ſuccis, inſolito caloris ſenſu vrgetur: frigoris vero, cum frigidi dominantur. Iam albiores pituita ſuperante, pallidiores bili abundante cernuntur. Quòd ſi meracior bilis ſit, etiam planè flauiores. Siquidem color à ſuccis prouenit, non ex ſolidis animalis partibus, vtique cum ſe ſucci in altũ non receperunt. Accidit vero id illis propter frigora, rigores, vel animi affectus, veluti timorem, vel ingentem triſtitiam, vel incipientem verecundiam: quorum nullum ſi adſit, nunquã ſe in altum recipient ſucci. Æque nec in cutem violentius irruentes, hanc adurent vnquam, niſi animus aliquo modo affectus ſit, aut æſtu immodico animal extrinſecus obſeſſum. Ergo vehementer commotis, aut iratis, aut in pudore veluti reciprocantibus ſe humoribus inſpicere colorem non oportet. At, ſi nec ambientis violentia calidi frigidi've, nec vllus animi affectus, cuiuſmodi iam dictus eſt, ſubſit, certiſſima ſucci animalis cognitio ex colore datur. Tanquam igitur corpus, ſicubi albius ſolito eſt effectum, pituitoſum abundare ſuccum indicat: ſicubi pallidius aut flauius, bilioſum: ita, ſi-

B cubi ad rubicundius, quàm pro natura, eſt mutatum, ſanguinis abundantiam ſubeſſe ſignificat: ſi cubi ad nigrius, nigram ſupereſſe bilem oſtendit. Videas præterea ceu plumbi colorem aliqñ nonnullos habere: rurſus aliqñ ceu miſturam eſſe albi, liuidi q;: aliqñ liuorem ſolum ſine albo conſiſte re. Ergo eiuſmodi colores, crudum dominari ſuccum indicant: qui, cum de genere ſit pituitæ, minus tamen humiditatis habet, q̃ ea, quæ publice vocatur pituita: plerunq; vero huic nec lentor ineſt. Nam, is, ſi adſit, Praxagoras eiuſmodi ſuccum vitreum appellat, egregie quidem frigidum, craſſum tamen eo, quem crudum per eminentiam vocant, certe minus. Generaliter igitur eiuſmodi ſucci omnes albi crudi q; ſunt, nomenclaturam vero alius aliam ſortitur. Nec attinet ad præſentem diſputationem eos omnes diſtinguere, quippe ad quam illud tantum commune omnium accidens pertinet, quòd hi ſucci percocti à natura non ſunt, ſed crudi adhuc manẽt. Siquidem ſanguis in medio eſt bilioſorum, atque horum, quorum vtiq; genus vno vocabulo appellare licet vel crudum ſuccum, vel pituitam. Illi nanq; ex ſanguine fiunt, vbi ſupra iuſtum modum eſt percoctus: hi vero eo nondum perfecto. Sunt autem vtriuſque generis innumeræ particulares differentiæ, cæterum quæ ab ijs, qui in talibus ſunt periti, in numeratas ſpecies ſunt iam deſcriptæ: quarum tamen ipſarum adeo hic omnium meminiſſe neceſſe non eſt, vt etiam ſatis ſit eas ad vnum caput redige-

C re, quod tibi veluti ſcopum agendorum proponas. Nam, quoniam alij prius, quàm ad exactũ ſanguinem nutrimẽtum peruenit, veluti ſemicocti ſunt, alij prorſus incocti crudi q;, alij paulo abſunt à ſanguinis forma, rurſus alij ſanguinis faciendi, ſiue (vt ita dicam) ſanguificationis veluti vltima pars, qui vtique exceſſu caloris proueniunt, (quorum alij paululum, alij plus, alij plurimum à ſanguine receſſerunt) vbi paululum vel citra ſanguinem reſtitum, vel vltra proceſſum eſt, audacter mittendus ſanguis eſt: vbi plus, conſideratius agendum: vbi plurimum, in his nullus omnino mittendus eſt. Inſpicere vero & quantitatem conueniet, vt, verbi gratia, ſi bonus ſanguis exiguus ſit, reliquus vero ſuccus plurimus: vtiq; in his abſtinendum à detractione ſanguinis eſt. Sin is quidẽ exiguus, ſanguis vero copioſus, audacter incidenda vena eſt. Dein deijcere (vt dictum eſt) aluum oportet, ratione habita de abundantis ſucci copia pariter & ſpecie. Quòd ſi quis vel propter ætatem vel timiditatem permittere ſe medico ad ſanguinem vllo modo detrahendum nolit, huic deijcienda largius aluus eſt: aut, ſi id quoque ſuſpectum habet, alia ratione educendum ſuperuacuum eſt. Ac in propoſita nobis hactenus natura alias vacuandi rationes inuenire difficile non eſt: in alijs cum diſcretione & diligenti examine diſquiri eas conueniet. Eam diſcretionem poſt tra demus, vbi de propoſita boni ſucci natura tractationem abſoluerimus. Pone enim talem homi-

D nem ex mala victus ratione laſſitudine affectum, deinde ex ijs, quas retulimus, notis, in venoſo vaſorum genere apparere ſubeſſe illi copiam ſemicrudorum ſuccorum, in reliquo vero corpore toto multitudinem horum ſanè mordacium, quos laſſitudo ſecuta eſt, auctus præterea illi quodammodo & ſanguis eſto, maxime ergo (vt dictum eſt) detrahere primo de ſanguine oportet, de inde ſuccum illum educere, qui ſuperare videtur: Non ſuſtinente autem homine ſanguinem ſibi detrahi, augere deiectionem: Si vero neutrum admittat, aliam quampiam rationem iniri, qua maxime ſi nõ breui, at longiore tempore priſtinam corporis habitudinem homo recipiat. Quoniam ergo duo prima ſunt, quibus primum intentus ſit, oportet, qui eiuſmodi affectibus medebitur, crudorum ſiue etiam ſemicoctorum, qui ante ſanguinis perfectionem fuerunt, percoctio & acrium ac mordacium, qui ſecundi ſunt, & ſanguine poſteriores, eductio, abſtinere eos conuenit ab omni valido motu: Blande vero vnctos, atq; oleo perfrictos, perquam ſuaui lauare balneo: inde in ocio abſtinentia q; habere, atq; etiam ſomno, ſi fieri poteſt, minime ignorantibus nihil eſſe, quod æque concoquat ea, quæ cõcoqui poſſunt, & malos ſuccos per halitũ digerat, vt ſomnus à balneo. Cum igitur (vt paulo ante diximus) primo die experti, an facile finita laſſitudo ſit, ſimiliter grauatũ hominẽ cernimus, tum mittendus in balneum ſecundo ẽt die eſt, tum in quiete abſtinentia q; habendus: æque vero, & ſi iterum & tertio {oportere videris, itidem} ieiunum lauabis, quietem ac ſomnum

num ipsis lauationibus interponens. Cōducit ad somnū non in postremis ipsum quoq; balneum: E sunt enim, qui eo sunt vsi, oēs magis ad somnū propensi, modo maioris momenti nihil obstiterit. Adeo tibi somnus & causa & signū percommodū speratæ vtilitatis sit: velut ediuerso non posse à balneo dormire, nec causa nec signū est cōmodum. Quippe plerunq; redundantis succi indicia ex somno vigilijs q; ceperis: frigidi nanq; succi marcorem, quod κῶμα græce vocant, et lōgiores somnos inducunt: calidi & mordaces, vigilias: &, siqn̄ dormitur, varijs imaginibus inquietos & turbatos somnos efficiunt sic, vt statim excitent. Sicuti aūt in primo die, ita ēt in secundo sorbitionem & minimā & simplicem illis exhibebimus: quippe large ijs apponere, quibus auferri potius aliquid debeat, planè est contrariū: sicut rursus oīno nō nutrire, & fastidia stomachi (quas græci ἄσας vocant) creat, & eundē lædit, & vires labefactat, & malū succū adauget. Ergo exiguū his dandum, ac potissimū, si fieri potest, ptissanę cremor simpliciter cōditus: si minus, farris eodem, quo ptissana, modo præparatus, cum paulo aceti adiecto: præsertim si cruditatis abundantiā vel in venis, vel in toto corporis habitu subesse suspicamur. Quippe, si nihil prsus aceti sit alicę admistū, glutinosior erit, q̄ vt propositis cōducat: itaq; obstruet magis, q̄ detergebit, halitus meatus: quod tn̄ maxime petitur in crassis ac glutinosis succis, cuiusmodi planè oēs pituitosi sunt. Ac boni quidem succi far ipsum est, & propterea eiusmodi, qui [a]† à vitioso facile securos præstet. Cæterū, nisi lentor eius cor F rigatur adiectis aceto & porri modico, non solū obstruet, sed ēt nutriet plenius, q̄ propositis sit ex vsu. Hac itaq; de causa ptissanæ cremor in hoc casu tutior est, vt qui tū modice nutriat, tum nusquā per angustos meatus hæreat, [b]† sed & permeet ipse, & meatus per totū detergeat, &, quicquid in se micoctis crudis've succis continetur crassi, id dissecet ac resoluat. Horū ipsorū gratia & mulsa his idonea est, & oxymeli, & apomeli, & piper, & zingiber, postremo oīa quæ citra vitiosi generationem succi, humorē crassum dissecant soluunt'q;: quorū materiam latius in sequentibus prosequemur. Ad institutū vero nunc sermonē exempli loco posita sint, & quæ iā sunt dicta, & quæ nūc dicenda. Frugū nanq; maxime apta est ptissana: Olerū, sola lactuca: Piscium, qui saxatiles dicuntur: Panis, qui & [c]† furno coctus, & fermentatus, & modice purus est: Aues mōticolę: Potio oxymeli, mulsa, vinū tenue, & album, semel q; quæ boni sunt succi, eadem q; detergent, nec glutinosa sunt, nec crassum succū efficiunt, nec valenter nutriunt. Quæ vero vrinā cient, hoc casu non probo, maxime quæ prævalentia ex his sunt, & sanguinem calfaciunt ac liquant: quippe, quod concoquendum probe est, huic tanta adhuc vexatio non conuenit. Hæc itaq; oīa secundo die facienda ad hūc modū sunt, atq; ēt tertio, quarto q;. Ad hæc præterea, si tum lassitudinis [d] sensus leuetur, tū corpus coloratius appareat, tum somni quieti, & vrinæ cōcoctæ sint, fricare quidem liberalius, exercitare G vero parce hominem audebis. His ita peractis, si nullus lassitudinis sensus pręterea superfit, ad consuetas statim exercitationes hominē reduces: sin quicquam appareat priorū aut symptomatum, aut notarum, rursus tu quoq; in id intentus, mutare tentabis ea, quæ particulatim nō recte habent. Si itaq; solius lassitudinis sensus recordatio superest, cæteris notis omnibus bene se habentibus, vtiq; apotherapiæ munere lassitudinē submouebis: sin aūt turbatæ notæ sunt, & veluti confusæ, cæterum lassitudo abest, in quiete maiore seruare hominem oportebit. Si vero ambo coierunt, eadem ratione hominis curam ages, qua prius vsus in eum statum duxisti, quo etiam exercitationis aliquid tentare auderes. Atq; ita quidem iam comprehenso affectui medendum censeo.

De affectu Vlceroso, cui coniuncta sit cruditas primarum Venarum, ac Diospolitico & medicamento Trium piperum parando. CAP. 5.

AT, si in eodem homine reliqua eadem sint, cæterum in lasso corpore sanguis bonus exiguus sit, crudi humores plurimi, huic nec sanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendum: quippe incisa vena bonum saguinem emittit: malum, qui in primis maxime venis cirica iecur, et quod mesenterium vocant, colligitur, in totum attrahit corpus. Deiectio vero in talibus tormina & rosiones creat, animi q; deliquia, cum eo, q nec notatu H quippiam dignum educit: quando crudi omnes succi, pigri, atq; ad motum inepti propter crassitudinem frigiditatem q; sunt. Quo fit, vt etiam omnes angustas vias obstruant, per quas id, quod medicamentum deijcit, ferri ad aluum debeat: itaq; nec ipsi educantur, & alijs sint impedimento. Id quod sanè Hippocrates illo oraculo præcauit, quo breuissime præcipit, ‖ Concocta medicamen » to tentanda esse, non cruda. Eadem de causa nec exercitare, nec omnino mouere, sed nec lauare » expedit eos, qui in primis venis crudorum copiam habēt: siquidem omnes id genus motus, succos illos in totum corpus agunt. Seruādi igitur hi sunt in omni quiete, danda q; ipsis cibus, potio, medicamenta q; sunt singula eius generis, quæ "attenuent, dissecent, & conficiant succorū crassitudinem, id q; citra manifestū calorē: nam, qui excalfacti vehementius succi sunt, ij in omnē corporis partē feruntur. Ergo nutries hos maxime oxymelite, aliqn̄ etiā ptissanæ & mulsæ exiguo quopiā: sustinent enim hi victū, si modo alij vlli, tenuem, ipsa nimirū crudorum copia, quos paulatim concoquunt, ad corporis alimentū abutentes. Quoniam aūt præcordia istiusmodi omnibus turgida inflata q; sunt, ac facile, quicquid assumpserint, in flatum vertitur, non inutile fuerit longi piperis aliquid cum cibo dare: quippe quod flatuosi spiritus crassitudinem soluit: &, quę in præcordijs pigra cessant, ad ventrem inferiorem depellit: & cōcoquendis, quæ sumpseris, subuenit, pro communi

*ἠρτυμένον i. paratus.

* χόνδρον.

A † ἐπικερασικὸς in grçco legendū est, non aūt ἐπικρατητικὸς aut ἐπικεκρατητικὸς, ē aūt ἐπικερασικὸν cō temperans, aut mordaciū humorū acrimoniā retundens.

B † Grçci qdā codices addūt ὥσπερ ὁ χόνδρος, i. quēadmodum alica.

C † κλιβανίτῃ i. clibano seu testu coctus qui testuaceus dicitur.

D * Al. διάθεσις.

1. Apho. 22. Ext ord. 10.b

A.l.1.f.3.d.1. c.14.fol.66.c

* τὸ ὑποχόνδριον.

A muni piperum ratione. Quòd si huius copia nō est, vtiq; albo vtendum, quippe quod supra duo
reliqua gña ventriculum roborat. Sin hoc non adest, optimū nigrum petendum est: id vero fuerit,
quod pondere pręcellit. Sanè vtilius sit & diospolitico vocato medicamento vti, cuius compositio
duplex est: Aliàs ex partibus oībus, cumino, pipere, ruta, nitro: pōt q; ita magis ventrem soluere:
Aliàs, cum reliquorum pari pōdere miscetur nitri dimidium. Præstiterit aūt cuminum esse, quod
vocant æthiopicū, piper vero vel longū, vel album. Macerabitur cuminū in aceto maxime acri:
dein cōtinuo id tunditur, aut ēt prius modice frigitur in vase fictili, quod coctum in camino q̄ op-
time sit. Quæ.n. exacte penitus q; cocta non sunt, hæc lutosa potius, q̄ figulina sunt, & qualitatum
suarū non nihil medicamentis remittunt. Sunto vero & rutæ folia modice siccata. Vt.n. si pluscu-
lū siccentur, acria amara q; redduntur, & supra, q̄ par est, calida, sic, si prorsus non sicces, excremen-
titiū quendā humorē retinent, non dū ex toto concoctum, cuius vitio flatum discutere minus pñt.
Quatuor his aliqñ despumatum mel additur, aliqñ nihil, sed sola sine melle reponuntur: ac ptisa-
næ cremori, & alijs, quibus maxime conuenire videntur, cibis inijciuntur. Sumitur & per se medi
camentū hoc & ante & post cibū. Porrò ad eū vsum optimum est, quod mel admistū habet, quod
vtiq; curiose sit despumatū: id.n. flatū maxime discutit: sit aūt, oportet, & mel optimū, si modo, qđ *ἀφυσώτατον i. flatū minime generans. quę vox bis hoc in loco ponitur.
B flatum discutiat, quod q; maxime dissecet, futurū medicamētum est. Appositū sanè remedium sic
affectis est, & quod ex tribus piperibus cōficitur, (διὰ τριῶν πεπέρεων græci vocāt) vtiq; cū nō ad-
modū medicamentosum fuerit, ex varijs q; confectū, sicuti à plerisq; medicorū cōponitur, mistu-
ræ cuiusdā ritu, quam χαρυκείαν vocant, aut apri à mirificis istis coquis cōditi: adeo vt nō minimū
medicis, aut ijs, qui sumpserint, negociū sit immista illi medicamenta cōcoquere, ami, seseli, libysti- *Al. apparāt.
cum, & alia id genus: cruda.n. minime q; mutata ab ijs, qui ea sumpserint, longo tempore durare *Al. pinsere.
in ventriculo intelliguntur. Hæc igitur subtrahenda medicamento sunt: præter q; hæc helenium,
& nardi spica: ceu vero nō nulli cōponunt, ēt casia. Expedit aūt præparatū habere ad manum du-
pliciter, sicut ipse soleo: Alterū simplex, quod vtiq; ijs dandum est, qui minime cōcoxerunt, & qui
recens frigus in ventriculo habēt, & pituitosum succum: Alterum, quod medicamentosum ma-
gis est, quo maxime vtimur in ijs fluxionibus, quæ à capite descendunt ad pectus. Verum, hoc
quo pacto sit præparandum, alibi dicetur. Simplex illud, quo ad cruditatis abundātiam, quæ in pri
mis est venis, vtimur, hmōi est: Ad cuiusq; triū piperum ʒ quinquaginta, abunde adduntur anisi, et
thymi, & zingiberis, singulorum ʒ viij: & simplicissimum quidem hoc est. Etiam hoc ipso magis
simplex, à quo detractum zingiber est. Alterum vero est, quod ex ijsdē conficitur: verū ad cuiusq;
C trium piperum ʒ quinquaginta, reliquorū cuiusq; sedecim drachmarum inijcitur pondus, nempe
anisi, thymi, & zingiberis: quo etiam ad proposita vtimur commodissime. Debet autē, si haberi
potest, anisum Cretense esse: thymum aut Atticum, aut plane ex editis locis, & siccis: cuius quic-
qd lignosum est circūciso, coma ipsa vnà cū floribus inijcietur. Esto vero et piper, quod longū qui
dē est, integrū, minime q; foratum: æque vero & zingiber: nam ambo perforari facile solēt. Quin
etiam non solum nō perforatum, sed & verum illud, quod ex barbaris affertur, piper esto: hic nan-
que, quod adulteratur, duplex est, alterū, quod in Alexandria maxime præparatur: alterū, quod
herbæ cuiusdā germen est. Qua vero maxime rōne internosci, quod adulterinū est, possit, ipse do-
cebo, tantisper pręfatus, nequis aut miretur, aut causam requirat, quamobrem vel cōponendi, vel
probandi medicamenti, hic tradere rationem subijt, qui in medendi libris non temere id facere so-
leam. Siquidem in illis, cū medicis ipsis duntaxat ago: hic vero etiam cum alijs vniuersis, quos ali-
qui cōi nomine φιλιατρὺς i. medicorum studiosos vocant, qui scilicet in primis disciplinis versan-
tur, quò intelligentiam suam exerceant. Porrò his necesse non est nec in libris de simplicibus me-
dicamentis, nec in opere de medicamentorum compositione, esse exercitatis, multo q; minus ex-
plorandi cuiusq; medicamenti, peritiam habere. His itaq; perscribi in plenum talia omnia satius
D est, sicut paulo ante de longo pipere tradere occepi. Principio enim experiendū gustu est, diligen
ter q; æstimandum, an piperis qualitates seruet: postea in aquam mittendum, nam, quod factitium
est, si per diem totum in humore maceretur, ilico liquatur, ac soluitur. Si ergo tum piperis ei qua-
litas planè inest, nec maceratum resoluitur, sit'q; (vt dictum est) minime foraminibus pertusum,
piper id lōgum idoneū iudicabis. Nigrum vero nec exile, nec rugosum, nec crasi corticis esto, sed
ex eo, quod ponderosum vocant, id, quod tum maximum, tum plenissimum est. Item q; de albo
simili modo eligatur, quod maximum est atq; plenissimum. Deinde oībus simul tusis, & per te-
nue cribrū trāsmissis, mel optimum curiose despumatum admiscetor. Sanè id odorum flauum'q;
præterea acerrimum dulcissimum'q; fuerit: tum crāssitudine nec planè crassa, nec liquida, sed, quæ, *συςάσει i. cōsistentia.
ita continuitatem suam tueatur, vt, si digitū in id demiseris, post in sublime attollas, quod mellis ab
eo defluit, longissima quasi linea sibi continuatum videas. Coquitur hoc rectè, aut super carbo-
nes, aut ligna omnino arida, quæ etiam ἄκαπνα græci vocant. Hoc igitur medicamentum dare
conueniet non semel bis've quotidie, sed etiam sæpe: siquidem mane, & ante cibum, & post:
etiam cubitum euntibus rectè datur cochlearij pleni mensura, atque huius quidem, vt paruis cor-
poribus parui, & maximis maximi, ita medijs ad portionem. Præterea etiam zingiber, quod
ex barbaris affertur, aceto maceratum assumere confert. Est id virentis herbæ radix, à collectu
statim

ſtatim in acetũ coniecta. Extinguitur. n. eiuſmodi medicamẽtorum calor circa ipſas primas venas, E
nec in totum perfertur corpus, veluti aliorum quorundam, cuiuſmodi id medicamentũ eſt, quod diacalaminthes, propterea quod calaminthen recipit, vocant: de quo mox vberius agemus.

De Parando Oxymelite, ac de Apomelite, & Vino, quæ propoſito affectui conducunt. CAP. 6.

IDcirco etiam oxymeli his vtiliſsimum eſt, vt prius diximus. Id ita præparari debebit. Cum melli optimo ſuper carbones ſpumam abſtuleris, conijcies in ipſum aceti tantum, vnde guſtanti nec acidum nimis, nec dulce videbitur: ac denuo ſuper prunas coques, quoad plane vnitæ amborum qualitates ſint, nec appareat guſtanti acetum adhuc crudum: hinc ab igni depones. Cum'q; vti voles, aquam ei miſcebis, ita nimirum temperans, vt vinum. Ergo qui bibet, ſi nec de acore eius queritur, nec dulcedine, aſsidue eo vtatur: ſin alterutro offenditur, adiecto quod deſideratur, rurſus id coques. Neq; enim eos probo, qui ſub vna quapiam menſura id conficiunt, qui mihi ſimiliter ijs affecti videntur, qui bibentes omnes ſimiliter aquam vino miſcere cenſent, non aduertentes quibuſdam vtique, qui dilutiori inſueuerunt, caput ſtatim, ſi vel puſillo meracius hauſerint, tentari: quibuſdam, qui meraciore delectantur, ſtomachum, ſi dilutius biberint, ſubuerti. Cum igitur in vino tam familiari potione iſta incidant, multo ſane magis in oxymelite, vtpote, quam vinum, tum minus familiari, tum magis forti, ipſa ſequi par eſt. Satius ergo ſit ex ſumentis guſtu, F
non noſtro, iudicium de modo facere, id eſſe ſumentis naturæ conuenientiſsimum oxymeli ratos, quod vtiq; eſt iucundiſsimum, proinde q; etiam vtile: contra aduerſiſsimum eſſe, quod iniucundum. Ipſam tamen primam ipſorum miſtionem, quo plurimis conueniat, talem eſſe oportet. Vni aceti parti, mellis, a quo detracta ſpuma ſit, duplũ eſt miſcendum, deinde ambo in leni igni coquẽda, donec eorum qualitates in vnum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua vero ſtatim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miſcebis, dein coques modico igni, quoad ſpumare deſinat. Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam, quo etiam diutius coqui debebit. Optimum vero vt breuiſsimo tempore coquitur, ita minimum ſpumæ euomit, vnde nec pari ei coctione eſt opus: plurimum certe quartam partem eius quod ab initio eſt inditum, amittit: poſt vero dimidio aceti adiecto, rurſus coquendum, donec qualitatũ omnino ſit vnitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur ſane oxymeli etiam tribus ſtatim ab initio miſtis, ad hunc modum. Aceti vni parti additur mellis duplũ, & aquæ quadruplum, atq; hæc ad tertiam partem coquuntur {vel etiam quartam} ſpuma interim detracta. Quod ſi valentius id facere ſtudes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. Apomeli vero optimũ aqua conficitur, bibitur q; tota æſtate refrigerãtis vice. Poteſt vero, cui id libet, & ad quam propoſuimus affe- G
* ὠφελίμως. ctionem, eo commode vti, potiſsimum vbi coacuit: id quod ei ſæpe contingit, alias magis, alias minus, vtpote ex aqua confecto non pluuia, ſicut mulſa, ſed qualibet: quanq; poteſt, qui volet, & ex pluuia aqua id conficere, ipſe q; ſi pluuiam aquam probarem, id ſuaderem. Verum nec ipſam probo, & nihilo eſt deterius, ſi aceſcit, potiſsimum ad ea, quæ nunc ſunt propoſita. Quinimmo mediocriter etiam acet, quod ſaltem non omnino incurioſe eſt confectum. Sane cura conficiendi in eo eſt, vt nec fauus admodũ ſit vitioſus, coquatur q; bene in fontana aqua, quæ & pura ſit, & dulcis. Oportet enim expreſſum a fauis mel eatenus in aqua coquere, quoad nulla inde ſpuma exiſtat. Ergo tum hac vtendum potione eſt, tum vero e vinis ijs, quæ leuiter aceſcunt. Nutriendum præterea cibis eſt, qui citra calorem extenuent, cuiuſmodi capparis eſt ex oxymelite, vel aceto & oleo A.l. 1.f. 5.t.2. c.14.fol.66.c
ſumpta ad duos vel tres dies, vt dictum eſt. Quod ſi crudos iam ſuccos ſatis attenuatos ſperas, vinum dabis, quod & ſubſtantia ſit tenue, & colore fuluum, album've: hoc enim &, ad ſucci bonitatem, & concoctionem facit: illud vrinam mouet. Sunt vero in Italia prioris generis Falernum, & Surrentinum: poſterioris Sabinum, & Albanum, & Adrianum. In Aſia vero prioris generis Leſbium, & Ariuſium: ſecundi Titacazenum, & Arſyinum. Atq; hæc exempli tantum gratia protulimus. Sunt autem & alia multa tum in Italia, tum in Aſia, & cæteris nationibus, quæ his ſunt ſimi- H
* σκοπὸν. lia, ex quibus facere delectum conueniet ad eas, quas diximus, notas reſpicientem, nempe colorem ac ſubſtantiam, craſſa vero & nigra reijcere, vt quæ tum malum ſuccum gignant, tum tarde penetrent. Quod ſi his adhibitis melius habere ſe ſenſerit, etiam lauare tum hominem debebis, vngere q; ac molliter fricare. Vt vero primum in vrina ſubſidentia viſuntur (ὑποστάσιν vocant) tũ frictiones augere, tum ad conſuetas exercitationes paulatim reducere. Hoc tempore vnguentis ijs quoque vtendum, quæ per halitum euocent, de quibus & ante mentionem feci, & in ſequentibus faciam. Haudquaquam tamen in eiuſmodi affectibus vomitu vtendum ſuaſerim, ſicut non nullis eſt viſum tum medicis, tum gymnaſtis, falſis (vt opinor) ex ijs, quæ a Philotimo & Praxagora de eiuſmodi ſuccorum curatione ſunt ſcripta. Non enim cum laſsitudinum affectus abundant, ſed cum ſoli infeſtant, vomitus eos expellunt: quippe, cum nullum periculum ſit, ne intro violentius reuellatur aliquid eorum excrementorum, quæ in carne conſtitere: quemadmodum certe eſt, cum ambo redundant, & in primis venis cruda, & in ſolidis mordacia. Caueri enim in talibus ſatius eſt vtrunque reuulſum, & foras crudorum, & intro mordacium. Sicuti igitur in ſuperioribus cauimus, ne crudi ſucci foras traherentur, ita ne mordaces reuocentur intro, eſt vtiq; cauendum. Summæ vero eorum, quorum occaſione foras ferantur, hæ ſunt, exercitatio, & frictio, &

balneum,

A balneum, & fomenta calida, & vnctio calfaciens, tum ex animi affectibus iracundia, & vno verbo omnia, quæ succos, qui alte in animantis corpore sunt mersi, ad motum quoquo versus irritant. Quorum vero occasione intrò ferantur, ea sunt, quæ vtiq; prohibent foras ferri: talia sunt ex ijs, quæ cuti propinquant, & quæ frigida sunt, & quæ adstringunt: ad hæc, quæcunq; succos {introrsus} attrahunt, aut aliàs quoquo modo ipsorum intrò motum excitant: quorum sunt tristitia, & horror quacunq; de causa ortus, quippe cum & ex calida causa & frigida tum horrorē gigni, tum etiam rigorem, qualem supra descripsimus, est ostensum: præterea quæ auditu visu' ve animo aut stuporem aut horrorem incutiunt. Hæc itaq; omnia deuitanda tum sunt, cum idem homo pariter & lassitudinem sentit, & venas habet crudis succis refertas. Nam neq;, qui extra sunt, recte intrò reuocantur: neq; qui intus sunt, foras: immo qui foris sunt, leuiter educendi per halitū sunt si: quidem quæ vehementius id faciunt, etiam eorum, quæ intus sunt, aliquid attrahunt. Qui vero intus sunt, ij attenuandi coquendi q; sunt. Quòd si vel vomitu eos vel alui deiectione educere violētius tentes, vtiq; eorū, qui foris sunt, aliquid intrò rapueris. Neq; accusandus Philotimus est, si tali vsus expulsione est, vbi citra vllum alium affectū crudorum abundantia in primis venis constitit: quin potius nos ipsos assuefacere par est, vt veterum scripta diligentius inspiciamus. Ergo, quibus intus

B crudi succi copia est, & foris lassitudinis sensus, ijs hyssopum in mulso coquens, non statim, nec primo die, sed in sequentibus dabis: vomitu vero abstinebis, veritus (vt diximus) nequid excrementi externi intrò rursum reuocetur. Praxagoras vero ac Philotimus rationabiliter post eiusmodi mulsum, vomitum probant, propterea quòd crudos citra lassitudinem succos curant.

De Vlceroso affectu, cui cruditas in extremo corporis habitu sit coniuncta: ac de parando medicamento Dialaminthes. *CAP. 7.*

CÆterum quoniam de his abunde dictum est, tempus monet reliquum aggrediamur affectum, † in quo cum vlceroso sensu etiam crudorum copia in corporis habitum est recepta. Accidunt hæc in ijs maxime negociorum circunstantijs, in quibus aut calor, aut immodicus labor, crudos succos à venis in carnem rapit: id' que ijs, qui nullam ad præsens recentem cruditatem contraxerunt. Quippe hæc si adsit, vniuersum ita corpus crudis succis occupabitur. Cuiusmodi affectus curatio etiam post à nobis dicetur. Verum, quoniam compositum omne posterius simplici est, præstat (arbitror) reliquum simplicem affectum prius expedire, ac deinde ad compositos venire: quanquam ne hunc quidem omnino simplicem est arbitrandum, sed vt inter lassitudines sua sponte ortas simplicem. Proposito nanq; nobis affectu, qui lassitudinem excitat, adijcimus illi reli-

C quos: sed, quia in mistione aliàs simplex vna q; affectio additur, aliàs cōposita, ita simplicem appellauimus hanc, de qua nunc agimus. Esto igitur crudi succi copia in solidis animalis partibus, non in venis: cui accedat vlcerosæ lassitudinis in his ipsis affectus: quippe talis erat ea hypothesis, de qua inter initia sermonis loqui institueramus. Sicuti igitur, in quorum venis, & præcipue in primis, crudorum copia erat, ijs esse à calidis cauendum censuimus, veriti, ne eiusmodi succi in habitum corporis pertraherentur, ita nunc id timere non oportet. Ergo danda his sunt, quæ vel ad cutim vsq; calorem suum transmittant: fricandum q; largiter oleo, quod relaxandi vim habet, ac potissimum mane, cum surgunt à somno: nam ea frictio simul concoquit crudum succum, simul corpoream molem animantis nutrit. Quiescendum vero post hæc diu est, siquidem probe sint cessura. Sanè multo euidentius efficiant, cuius gratia fiunt, si homo exiguum cibū pridie sumpserit: nec aliud à cœna bibat, quàm vinum, quod fuluum sit ac tenue. Nec vero ilico exercitandum assidue & vehementer est, necubi imprudentes crudo adhuc succo nutriri corpus cogamus. Vtilius itaque fuerit mane largius fricare, & post id diu quiescere, ac modice inambulare: tum denuo multa vti frictione, & balneo modice calido, præterea alimentis, quæ & boni sint succi, & minime glutinosa. Eorum materia supra iam dicta est, vbi ptissanam ad talia laudaui, & pisces saxati-

D les, & aues monticolas. Apti cibi sunt & qui attenuant, de quibus scripsimus vno libro. Nec est q; verearis, ne calorem vehementer accendas: quinimmo medicamen, quod diacalaminthen vocant, audacter dabis. Est vero compositio eius huiusmodi. Accipe calaminthes, & pulegij, & petroselini, & seseleos, cuiusq; [a] † vncias duas: seminis apij, cacuminū thymi, vtriusq; [b] † vncias quatuor: ad hæc lybistici [c] vnciàs xvj, piperis vero octo & quadagrinta. Ac piper quidem grauis esto ponderis: quod βαρύσαθμον vocāt. Seseli vero Massiliense: petroselinum Macedonicum, huiusq; præcipue Astreoticum: calaminthe & pulegium potissimum ex Creta, sin minus, certe ex regionibus editis & siccis: simili ratione & thymum. Atq; herbarum quidem, quicquid lignosum durum q; est, id abijciendum: accipienda vero ad medicamentum folia, atq; ex his maxime, quæ subtilissima virentissima q; sunt, atq; in summis herbis nata: ad hæc flores, &, quę cum ijs sunt vna, minutissimas tenuissimas q; festucas. Hæc omnia simul tundēda cribranda q; sunt tenui cribro: quippe eiusmodi medicamenta in totum corporis habitum maxime digeruntur: veluti ediuerso crassiora in ventre hærent, vt quæ angusta venarum oscula subire nequeant. Quam obrem etiam medicamentum, quod diospoliticon vocant, cuius in hoc libro antea mentionem feci, crassius facere soleo, quoties deijcere aluum per id studeo. Quidam vero id non intelligens, cum tenuissimum minutissimum' q; instar pollinis fecisset, vt aluo deijciendæ nihil contulit; sed vtinam planè multam

† Aliq grçci codices habent καθ' ἣν αἱ μὲν φλέβες αἷμα χρηστὸν περιέχουσι σύμμετρον τῇ ποσότητι, τὸ δὲ τῶν ὠμῶν πλῆθος. i. in quo venæ quidē bonum sanguinē continent quantitate qdē mediocrē, crudorum vero humorū copia &c.

* διαθέσει.

A † In grçcis codicibus variāt notæ ponderū, aliq enim habēt drachmas loco vnciarū, ∠ scilicet loco Γο: & vbi legit̄ Γο β, hn̄t ιβ, i. nō duas vncias sed xij.

B † *Al. drachm. xvi.*

C † *Al. drachmas.*

Al. 1. f. ... c. 14. fol. ...

A. l. 2. t. 1. cap. 5. fol. 96. f

tam mouit: mecum rem communicauit, mirans ac sciscitans euetus eius veram causam. Ipse enim B
arbitrari se aiebat hominis intemperatiam, (nam ita appellabat) eius quod inciderat, causam esse: vt vero propriam causam didicit esse compositionis rationem, postmodum aliter composuit, meliore successu. Ac huius quidem præcepti in omnium medicamentorum compositione meminisse expedit: propositum vero in præsenti medicamentum, omnia prorsus subtilia postulat, quò facile in omnem corporis partem digerantur ferantur q́3. Miscendum vero his ita præparatis est mel optimum curiose despumatum. Porrò vsus eius erit post matutinam frictionem, ante q́3 exercitationem & balneum. Licet & sine admisto melle siccum medicamentum reponere, eo q́3 salis vice ad obsonia preparati vti. Licet & in ptissanā veluti acetum inijcere, vel in eiusmodi aliquid pro pipere. Non modo autem siccum ipsum medicamentum, salis ritu in vario est vsu, sed etiam cum melli est admistum: siquidem id quoq́3 potest cum aliquo cibo mistum sumi, ita, vt iucūdum vtenti sit. Post cibum tamen nunquam nec hoc medicamentum, nec aliud vllum, quod ad distributionem vehementiorem facit, sumendum est: non enim distribui tunc, sed concoqui quæ sumpta sunt, est vtilius. Melius itaq́3 sit ijs, qui externo aliquo presidio ad concoctionem egent, hoc tempore exhiberi dia trion pipereon simplex: cuius compositionem ante exposui. Quin etiam ipsum piper potioni insperſum, percommodum est ad ea, de quibus agimus: quod siqua fortasse maior E
necessitas inciderit, etiam quod ex succo mali cydonij conficitur: cuius omnem compositionem vires q́3 diligenter in sequentibus explicabimus. Verum ad ea quæ nunc agimus, omnium quæ mihi cognita sunt, optimum medicamentum est diacalaminthes: nam & crassa lenta q́3 attenuat, & per halitum educit, & vrinas mouet, & mulieribus menses. Est autem vsu quoque iucundissimū, præsertim cum liberalius mel accepit: quo tempore coqui largius postulat. Qui vero auersantur dulcia, & mel fugiunt (nam eiusmodi quoq́3 naturas inuenias) ijs parum in cōpositione miscebis. Sanè melius his quoque fuerit, si largius coquatur: nam & minus est eo pacto dulce, & minus stomachum eorum, qui à melle naturaliter abhorrent, subuertit. Atque omnia quidē huiusmodi vel ante nostram admonitionem sibi ipsi quis excogitabit, vnum scilicet vbiq́3 destinans, nempe vt, quoad fieri licet, iucundissimum fiat medicamentum, sed tamen virium eius vtilitate seruata: non enim hanc, dum dulcedini studetur, solui iubeo. Vbi igitur circiter duos vel tres primos dies ita præparatus homo est, non incommodum fuerit etiam consuetis eum exercitationibus admouere, animaduersis prius tum coloris bonitate, tum alijs notis, quæ in præcedentibus sunt comprehensæ. Nam si omnia commode se habere videntur, plene exercitandus est: sin minus, etiam ante mediocritatem desistet: ac in prius dictis tum victu tum medicamentis eo die habendus: postridie rursus exercitationi dandus, super ijsdem tum notis, tum scopis, vt cum omnia ex sententia, commoda q́3 appareant, ad eandem victus rationem reuoces, cui ante insueuit, quàm lassitudinis symptomate vrgeretur. G

ἀκρασίαν est in multis codicib. græcis, vt vertit interpres. ἰδιοσυγκρασίαν est in vetustissimo optimo q́3 exemplari, & videtur esse melior lectio. quid autē sit idiosyncrasia, vide 3 Meth. med. cap. 2. et cap. 7.

* ἡδονῆς i. iucunditati.

De Acopis ex semine abietino, & populi floribus: ac de reliquis medicamentis parandis, quæ proposito affectui conueniunt. *CAP. 8.*

QVoniam vero & acopo, quod ex abiete fit, vti expedit ijs, qui in carne & tota corporis mole succos congesserunt, qui aut concoqui desiderent, aut per halitum digeri, non ab re fuerit eius quoque compositionem apponere. Est igitur abietis* pulcherrimum semen circa Arcturi emersum, quo tempore Romæ September mensis est, apud nos vero Pergami Hyperbertæus, Athenis Mysteria. Id semen conijcere oportet in oleum quolibet anni tempore: nullum enim in ea re discrimen est. Melius tamen fuerit, si id contundas prius, quàm inijcias: quando ita citius oleum sua qualitate vi q́3 inficiet. Erit id spatium dierum minimum quadraginta. Nos vero sæpe & tres, & quatuor, etiam multo plures menses, macerari permisimus: † sic deinde semen abiecimus, humidum vero linteo percolauimus. Esto vero eius generis oleum, cui relaxandi vis insit: cuiusmodi in Italia Sabinum est. Conijcies autem in quinq́3 & viginti heminas eius, seminis abie- H
tis modium Italicum. Esto autem & hemina ipsa Italica: quam vtique & libram nominant. Vbi vero maceratum in eo semen fuerit, multo planè minus redditur. Ei igitur quod reliquum est, idoneus ceræ modus erit, si quatuor libras immiseris, resinæ vero abietinæ libræ vnius partem tertiā: id æquat drachmas trigintaduas. Inijcies vero & pineæ resinæ tantundem. Quòd si harum copia non sit, earum loco terebinthina vtendum. Coques vero commodius hæc in vase duplici, aut certe igni lento, qualis prunarum est: quæ tamen nec ipsæ multæ esse debent. Medicamen hoc aptissimum est ad omnem lassitudinem, seu sponte ortam, seu alia quauis ratione contractam. Vtile sanè medicamentum est & quod ex populi floribus fit. Id tale est: Ex floribus populi adhuc cōniuentibus modius Italicus in quindecim aut viginti libras Sabini olei immittitur. Si id præsto non est, simile aliquod præparandum oleum est. Dictum vero in præcedentibus est simile esse, quodcunque tenue est, nec vllam adstringendi vim habet. Magis vero ad rem pertinebit, & si modice contritum ipsum florem in oleum conijcies. Quòd si quotidie medicamentum dimouebis, id'que potissimum cum Sol feruebit, ac in domo calida repones, celerius ita magis'q́3 tum qualitas populi tum vis in oleum migrabit. Itaq́3 post binos ternos've menses potes flore expresso atq́3 abiecto habere oleum, quod sine vlla morsione per halitum digerat, id q́3 nihilo minus, quàm abietinum.

* ὡραιότατον

† Græci quidā codices à vulgatis hoc in loco plurimū variāt, habēt enī, κἄπειθ' οὕτω λαβόντες, εἶτα τὴν ὑγρότητα τοῦ σπέρματος ἐκθλίψαντες, αὐτὸ μὲν ἀπερρίψαμεν τὸ σπέρμα, i. vbi deinde sic accepimus, ac postea seminis humiditatē expressimus, ipsum q́dē s[e]m[e]n abiecimus.

* strobilinæ.

Quin etiam

A Quin etiam ceræ & resinæ tantundem iniicere licet, quantū paulo ante in id, quod ex abiete confici diximus. Si quādo vero humidū id, quod expressum est, crassius videbitur, sat fuerit vel quintam partem ceræ adiici, nedum quartam. Ego vero etiam sextam me addidisse scio, vbi & oleum crassum erat effectum, &, qui vsurus erat, liquidiore medicamento delectabatur. Non nulli diu macerari tum flores, tum semina non ferentes, partim ea percoquere in oleo cogunt, partim aquā iniicere: vtiq; qui cautiores sunt: quo videlicet nec torreantur, quæ sunt iniecta, nec oleum vstionem odore referat. Qui vero his magis sunt curiosi, in duplicibus ij vasis coquunt: hoc fit, cum in lebete, in quo sit aqua feruens, inseritur exiguum vasculum, in quod fundi oleum debet. Id quod sane nos facimus, non tamen ad semina flores'ue coquendos, (quippe hac coctione minime egemus, propterea quod ea diu maceramus) sed tum, cum in conficiendo medicamento ceram & resinas liquare in lebete paramus. Qui vero celerius ea præparare cogit, hunc necesse est &, vt prædictum est, præcoquere, &, ne torreantur, aquam vinum'ue iniicere. Atq; ad ea quidem, de quibus nunc agitur, vtilior aqua est: vinum vero ad podagricos affectus, &, vno verbo, articulares. Porro sufficit tantulum aquæ admisceri, quantum coquendo totum vanescet. Is modus erit, si quadruplum eius aut quintuplum oleum sit. Ergo & hæc medicamenta succos, quicunque non

A.li.1.t.3.d.2. c.16. fol.66.g — B admodum crassi nec lenti in carne cute'que resident, euaporant: & ad hæc, quod ex "chamæmelo fit, oleum, tum ipsum solum, tum vero cera resina'que adiectis. Quorum modus hic quoque satis erit idoneus, si ceræ pars quarta, resinæ duodecima sit immista. Sicui vero nullius horum, quæ memorauimus, oleorum copia sit, huic anethinum præparasse est facillimum. Potest vero & id medicamentum per halitum digerere, siue solo eo, siue cum cera resina q; vtare. Danda vero opera est, vt in vase duplici & anethinum coquatur: vtilius'que fuerit, si anethum viride sit. Quod vtique, si, quo tempore requiris, competet, maturum id esto. Iam sampsychinum oleum hyeme, & regione frigida, ac tempestate simili, idoneum medicamentum est. Habeto vero ceram ac resinam id quoque, si præsertim manere id super vncto corpore diutius studes. Simili ratione ros marís herba oleo incoquenda. Quod si nec ea sit ad manum, betæ albæ radix, & cucurbitæ agrestis, & altheæ, & vitis albæ efficaciter euaporāt, vbi suam ipsæ qualitatem vires'que in oleo aliquo similis facultatis dimiserunt. Quodcunque vero sic pręparatum oleum est, in id si vel ceram solam, vel cum ea resinam iniicere voles, non solum pulcherrimum, sed etiam, quod in loco bene hærebit, vnguentum facies. Abunde autem omnino erit, si ceræ quartam partem, resinę duodecimam inieceris. Si vero etiam duas resinas iniicies, nempe abietinā, ac pineam, quam στροβιλίνην græce

C vocant, aut tertiam super has terebinthinam, aut etiam, hæ si desint, liquidam piceam resinam, sic quoq; medicamentū feceris, quod euaporandi vim habet: iam, hæ si desint, aut ea, quæ in fictilibus habetur, resina miscenda, aut quam φρυκτὴν græci dicunt, id est frixam. Nec ignoro tamen has supradictis imbecilliores, cęterum non omnino contemnendas.

*σικύος ἀγρίου, id est cucumeris agrestis.

*In græcis legitur nō ῥητίνη, idest resina, sed πιτυίνη, idest picea.

De Vlceroso affectu, cui crudorum succorum copia in corpore vniuerso coniungatur. CAP. 9.

CVm vero reliquus lassitudinis affectus sit, in quo supra vlcerosum sensum copia crudorum in toto corpore congesta est, de hoc quoq; dicendum est. Nec est inuentu difficile, quemad-

A.lib.4.f.1.t.2. c.7. fol.418.c — modum emēdetur, si quis ea, quę dicta sunt, sequatur. Si enim, vbi in primis "venis crudi succi copia est, dissecandum nobis eum esse, concoquendum q; diximus, cauentibus semper, ne in habitum corporis traducatur: vbi vero in extremis venis & corporis habitu resedit, & concoquendū pariter & per halitum resoluendum: nimirum quibus ambo inciderūt, in iis ambæ rationes sunt miscendę: atq; id, si quidem pari noxa vrgere videbuntur, ęquali vtriusque respectu: sin alterum

A.li.1.f.3.d.2. c.12. fol.65.f — "prægrauat, vtique totius curationis studio in id propenso, nec tamen altero, quod minus est, neglecto. Miscebis autem vtriusq; curationem ad hunc modum. Non enim ab re fuerit exemplo

D aliquid de hoc egisse. Suasimus iis, quibus in primis maxime venis crudi succi congesta copia est, simplici dia trion pipereon medicamēto vti. Ergo, si non modo in his, sed etiam in omnibus venis sit, super q; in ipsa carne, in principio curationis ipso dia trion pipereon vtendum, sed cui admistum petroselini tantum sit, quantum anisi, & thymi, & zingiberis habebat: post primum vero diem, magis'q; etiam post secundum, miscendum eidem est aliquid dia calaminthes: mox vero partes ęque miscendæ: procedente deinde tēpore, ipsius dia calaminthes plus addendum: ad extremum vero etiam solum exhibebitur. Ad eundem modum & in reliqua omni victus ratione, quoties pares affectus sunt, miscendæ eorum medendi rationes sunt, sed ita tamen, vt inter initia potiores medendi partes iis præstentur, quę in primis continentur venis: in fine vero iis, quæ in carne: medio inter hęc tēpore ambę rationes ęquabiliter miscebūtur. Hęc igitur dicta à me sunt, & patere iam arbitror, qua ratione corrigere oportet, quod peccatum in succis est, prius, quam hominem morbus occupet. Ex iis enim, quæ in vlceroso affectu retulimus, cum adiunctus vitioso succo est, ratiocinari licet & de alio quouis, cum solus constiterit.

De curatione Affectus, qui tensionem, & qui inflammationem refert. CAP. 10.

AC de primo quidem lassitudinū genere, in quo punctionis quidem sensus † omnes animalis partes infestat, ac cęteris vitiosi succi redundantiis, quę corpori vel solę, vel cū lassitudine

† Clarius legitur in antiquis græcis, κατὰ πάντα τοῦ ζώου τὸν ὄγκον, i. vniuersam animalis molem.

accedunt, fermè diximus vniuersa. De ea vero laſſitudine, quæ à nobis tenſionis eſt appellata, de- E
inceps agamus. Atq; "hanc quidem, cum citra exercitationem conſtiterit, abundantiam indicare A. li. 1. F. 3. d. c. 16. fol. 67. a
aliquam, quę ſolidas animalis partes diſtendat, tum aliis quibuſdam probatis viſum eſt medicis,
tum non in poſtremis Eraſiſtrato. Vbi vero ſanguinis redundantia grauat, dictum (puto) ſupra
eſt optimum eſſe vel venam incidere, vel malleolum ſcarificare. Reſumendus vero idem & nunc
ſermo eſt vel Eraſiſtrati cauſa, q nec in alio quouis, neq; vero in hoc affectu, ſanguinis detractio-
ne eſt vſus. Ac, ꝙ in ſaluberrima quidē natura, de qua ſermo habetur, licet alia quoq; ratione eiuſ-
modi redundantiā emittere, dictum ſupra eſt. In vitioſis nanq;, in quibus videlicet vel cerebro,
vel in ſpiritus inſtrumentis, excrementum ſubſtitit, quantum diſcrimen aditur, ſi ſanguinis detra
ctione omiſſa, alia vacuandi ratione vtare, dicetur alicubi in ſequentibus libris, vbi de vitioſis cor-
porum ſtatibus agemus. Sed & dictum iam eſt in libro, quem de ſanguinis miſſione ſcripſimus
contra Eraſiſtratum: quo minus hoc loco longior de his habendus ſermo eſt, ſed ad reliquum &
tertium laſſitudinis genus, cum ſponte oritur, tranſeundum: quod in ſuperioribus, phlegmones
ſimilitudinem repræſentare diximus & propter doloris magnitudinem, & ꝙ cum euidenti ca-
lore etiam muſculos in maiorem molem attollat. Hæc laſſitudo ne paucis quidem horis, nedum
duobus tribus'ue diebus, eodem tenore conſiſtit, prout Eraſiſtrato placet, ſed ſtatim febrē accen- F
dit vehemētiſſimam, niſi ſanguinis "detractione malo prius ſit occurſum. Quin etiā calidiſſimus A. ibidem.
eſt in huiuſmodi laſſitudine ſanguis: eius q; plurimum detrahi poſtulant, qui ea premuntur ferè
oēs. Non pauci vero eorum febricitant, etiam ſi ſanguinē detraxeris. Itaq; nec cunctari, nec parū
detrahere cōuenit, ſed & mature educere, &, niſi quid aliud vetat, ad animi defectū vſq;. Optimū
* λειποθυμῆσαι. — vero fuerit bis eodē die, ſi fieri poteſt, detrahere. Ac primū quidē ita mittere expedit, vt animi de-
fectum homo non adeat: ſecundo vero ne defectus quidē ipſe eſt formidādus. Quippe, qui prio
* λειποψυχίαν. — re detractione reſolutus eſt, ſecundam ſuſtinere haud poterit: in hac vero, ſi quid tale homini in
cidit, facile reuocabitur. Qui vero ſic affecti ſanguinem nō miſerint, hi ſi euaſerint, vtiq; fortunæ
beneficio id acceptum ferent: ſed nec euadent, niſi alia quapiam ratione leuentur, aut ſanguinis
è naribus profluuio, aut largo ſudore effuſo. Porrò æſtimare diligenter oportet, qui ſanguinem
* Græca lectio hēt νυγματώδης, i. pungēs, non σφυγματώδης. — ſunt miſſuri, in thorace'ne, dorſo, & lumbis, tenſio pulſans q; dolor figatur, an in capite potius &
collo. His enim affectis humeralem venā diuides, maxime ſi repletum caput & calidum ſentiūt:
illis vero internā: ſi vero omnino æquabiliter laſſitudo corpus occupat, ambarum mediam. Ac,
ſi ab inciſa quidem vena febrire cœperint, curandi iam methodi opus eſt his proſpicere: ſin autē
tum non febricitent, primo die poſt inciſam venam aut ptiſſanæ cremorem, aut ſorbitionem ex G
* χόνδρε. — *alica, ſolum dabis. Secundo vero etiam lauare licet cum copioſo oleo: nutrire vero, tametſi laue-
ris, planè moderatiſſime debebis, lactucę, "ſi placet, aliquid offerens, vel (ſi ſit) cucurbitæ & ptiſſa A. ibidem.
nę. Eſt & alica nō inutilis, ſiue hanc aceto, vt ptiſſanam, condias, ſiue etiā ſine aceto. Si cucurbitæ
copia non ſit, malua beta q; & lapatho & atriplice eſt vtendū. Quòd ſi carnē quoq; guſtare velit,
ſaxatiles piſces vel oniſcos in albo iure bene elixos dabis. Voco ius album, cū ſine garo, magis q;
etiam ſine ſuperuacua cōditura, cuiuſmodi χαρυκ'ναν greci vocant, preparatur, anetho ſale q; cū
oleo & porri exiguo in aquam coniectis. Vino autem vtiliter etiā ipſo ſecundo die parcet: tertio
vero, ſi quidem aquæ potionem facile toleret, tunc quoq; vino abſtinebit: ſi non ferat, potiſſimū
quidē apomeli dabis, quippe leuiter refrigerat ea quoq; potio, quo vtiq; indigent, quæ phlegmo
† καὶ τ'ἄλλα κατὰ λόγον ἀνακομίζειν, id eſt aliis'que pro ratione reſtaurabis. vt vertit vetus interpres. — nes ſenſum habent, laſſitudines. Hoc ſi nō ſit, album & tenue vinum offeres: † alia q; pro ratione
exhibebis, quę vt boni ſint ſucci, ita minime calfaciant. Cauēdum vero præter cętera eſt, ne pro-
pere & multum, {ſed ſenſim & paulatim,} renutrias. Quippe qui poſt huiuſmodi exinanitionē
ad priſtinam dịetam protinus redeunt, iis corporis habitus crudis ſuccis impletur: quos nimirū
ante, ꝗꝫ concocti commode in ventriculo venis q; ſunt, corporis moles ad ſe rapit. Et hęc quidem
laſſitudo cōmodiſſime ad hunc modū curatur. Quam aūt ob rem in iis, qui hac premuntur, itera- H
ri ſanguinis detractionem iubeam, nec hos multū ac ſimul reficere, ſatis profectò fuerit vel Empi
ricorum cauſam reddere: nempe ꝙ & magis iuuantur, quibus ſic eſt emiſſus, & bona valetudine
diutius fruuntur, qui, ſicut cōprehenſum eſt, ſunt tractati. Cęterum, & quæ ex natura rei ducitur,
rationem appoſuiſſe nō ſit alienum. Qm̄ igitur in hac, quę veluti phlegmone fatigat, laſſitudine
vis calidi ſanguinis congeſta in corporis mole eſt, venæ autem ſectio ſuccos è vaſis emittit, vtile
eſt poſt priorem detractionem tantiſper intermittere, dum aliquid eorū, qui in corpore ſunt hu-
mores, remigret ad uenas. Quod tamen, qm̄ committendum non eſt, ut in his maneat, utpote ex
dimidio corruptum, ſed potius plurimum eius expellatur, idcirco detractionem ſanguinis etiam
ſecundo die iteramus: aliqñ uero & in tertio, ubi uidelicet & reuellere, & ex aliis in alia trāſferre,
* διορισμῶν, id eſt diſtinctionibus. — uiſum eſt conducere. Dictum uero de omni eiuſmodi ratione exactius eſt in iis, quæ de ſanguinis
detractione ſcripſimus: quæ nunc ideo recenſendi locus non eſt, ꝙ & ad medendi artem magis
pertinet, & in hoc ipſo fortaſſis opere plenius de ſanguinis miſſione ſumus acturi.

A ſanguinis detractione non eſſe ſtatim nutriendum. CAP. II.

* πληροῦν. — Reliquum ergo eſt, vbi docuerimus nō eſſe à ſanguinis miſſione feſtināter reficiendum, hic
librum hunc finiamus. Pręſumetur aūt & ad huius ſermonis fidē quiddam, quod in opere
de

A de naturalibus potentiis est demonstratum. Ibi enim ostendimus omnibus iis, quæ propria natura reguntur, vim quãdam esse insitam, qua similes, quibus alant, succos possint attrahere. Demonstratum præterea est, vbi proprio & cõmodo nutrimẽto destituuntur, vrgeri vel eius, quod non cõmodum est, aliquid rapere: tale porrò est, quod non dum in ventriculo venisq́ concoctũ est. Ergo necessum est, cũ homo "largius se cibis per hoc tempus impleuerit, eo casu crudi succi plurimum in corpus animalis rapi, id q́ multis de causis, & ꝙ deterius in ventre venis q́ concoquitur, quod copiosius est: & ꝙ multum in corporis molem ideo subit, quia multũ superest: & ꝙ citius etiam, q̃ par est, propterea ꝙ vẽter venis, venę reliquis oĩbus animalis partibus, rapi, quod non dum cõfectum est, permittunt. Quod adeo non facerẽt, si id exiguum esset, quod ipsæ haberent: demonstratum est enim partes ipsas ex alimento primum sua portione frui, mox cæteris transmittere. Ergo vltima præcipua q́ noxæ causa est iis, qui sic sunt affecti, ꝙ, quæ in corporea animalis mole habentur, partes, vbi multum semicoctum q́ attraxerunt nutrimentum, non paruam excrementorum vim ex ea re congerunt: cum neq́ perinde, ac si bonum esset, concoquere id omne valeãt, neq́ etiam vt cum corpore coalescat & assimiletur, efficere: immo parũ prospere singulas functiones obire post vitiosum multum q́ nutrimentum par est. Similiter enim his eue

A.ibidem.b

* siue ὁμοίων legas, vt impreßi habent, siue οἰκείων, id est familiares, ut manuscripti, utraq́ lectio bona.

* ἀνέρχεται. aliqui tamẽ codices habent ἀνέλκεται, i. attrahitur.

B nire necesse est, vt ventri, cum abundantia male pręparati cibi est refertus. Male pręparata voco, quę elixari torreri'ue debentia iustum in his finem non sunt consecuta. Ergo, siue panis non satis est coctus, siue caro legumen'ue intra modum elixum, fieri nequit, vt hæc venter probe concoquat. Eadem vero ratione se habent, & quæ in ventre male sunt confecta, ad secundam cõcoctionem, quę agitur in venis, qua male pręparati cibi ad concoctionem, quę est in ventre. Quin etiã, quę in venis male sunt concocta, sic se habent ad concoctionem, quę agitur in carne, quemadmodum se habebant cibi ad eam, quę est in ventre: &, quę ex hoc subeuntia, ad eam, quę est in venis. Ergo nec venter externa, quę sumpsit, exacte concoquit, nec venę hęc, quę à ventre excipiũt: sed nec carnes, quę ex venis, vbi probe ante non sunt confecta. Atque interim excrementi copiam in corpore prouenire est necesse. Ac rem quidem omnẽ, vt breuissime licuit, iam diximus. Quòd si quis dictorum cuiusq́ certam ex demonstratione scientiam cepisse velit, is librũ de naturalibus virtutibus legat: in quo primum illud liquido demonstratum est, ventrem sua ipsius causa nutrimentum suscipere, vt eo tum fruatur, tum, quod sibi desit, suppleat, eo q́ amplecti id vndiq́, ac retinere totum, quoad se satiauerit. Secundo illud, eundem, vbi ali pręterea non desiderat, imam sui partem (πυλωρὸν gręci vocant, id est portam) recludere: ac, quod ciborum superfuit, exprimere,

A.ibidem.

C pessum q́ ceu alienum onus trudere. Deinde, ꝙ in ipso transitu per intestina, ac potissimũ tenuia uenę, quę huc pertinent, alimentum ad se rapiunt, quod ex mora, quam in uentre habuit, & alteratum, & animali magis idoneum, est effectũ: mox in ipsis uenis quoq́ ab alia in aliã traditur ad eundem modũ, quo ex uentre in uenas: hinc uero iam planè confectũ in singulas pertrahitur animalis partes: ubi tertiam concoctionẽ nactum, ipsi alendo corpori assimilat. Hęc si quis ex eo libro colligat, nihil est, ꝙ causam amplius requirat, cur multi habitu corporis exinanito, nisi sensim renutriantur, plurimũ excrementorũ in toto eo congerant, atq́ ex his non leuiter ægrotent.

A.ibidem.

GALENI DE SANITATE TVENDA

LIBER QVINTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Omnem Senum victus rationem absoluit: ac communia Præcepta docet, quibus affectus morbosi omnes emendantur, & intemperies corriguntur.

D

Medicorum Negligentiam tum in aliis instituendis, tum in se ipsis regendis, huius operis prolixitatis causam fuisse. *CAP. I.*

QVintum de sanitate tuenda librum ingrediens, si qui forte erunt, qui prolixitate operis nostri grauabuntur, hos primũ solari volo. Non enim nostra id culpa euenit, sed ꝓpositę rei natura. Si enim fieri potest, ut, qui breuibus longam contemplationẽ absoluit, nihil necessarium omittat, fateor errorẽ meũ, ceu nulla necessitate ambages secutus sim. Sin clarius simul breuius q́ dissseri de iisdem non potest, nemo nos merito accuset, sed ipsos potius, qui eorũ, quę necessaria sunt, non pauca prętereunt. Est uero illud simul ex maxime necessariis, simul ueluti elementũ totius artis, quæ valetudinẽ tuetur, ꝙ numerosę hominum sunt naturę, prout in confesso est omnibus tum medicis, tum gymnastis. Quorum tñ plurimi ita de ualetudine tuenda scribunt, quasi de uno homine agant, id q́ ne uno quidem ostenso, quem prius iuuerint: quanq̃ non unum, sed multos, quos morbis prius assiduis implicatos ipsi postea multis annis in sanitate sua opera seruassent, indicasse, ac sic ad scribendum

accessisse par erat. At nos ipsis rerum effectis id ostendimus: & iis*, qui prius assiduis premeban- E
tur morbis, inde adeo, quod sanitatis præceptis paruissent, in omni integritate seruatis, sic demum de
ipsis scribere sumus aggressi. Quippe alios exercitari in totum vetuimus, istis videlicet exercen-
di corporis causa susceptis, ac solis vitæ actionibus contentos esse suasimus. Aliis de multitudine
exercitationum demere aliquid iussimus, vt totum ad minimum contraheretur: aliis qualitatem
tantum, aut ordinem, aut tempus: aliis vniuersam earũ mutare speciem iniunximus. Æque ve-
ro de balneis præcipientes, vtique quòd aut omnino his supersedendum esset, aut sæpius, quàm
ante, vtẽdum, aut rarius, aut ante cibum tantũ, aut etiam post cibum, aut calidioribus, quàm ante,
aut magis tepidis, aut frigidioribus, prorsus omnis morbi expertes multis annis reddidimus. At
nihil horum facere licuisset, si neque naturales corporum differentias compertas habuissem, neq;
debitam, cuique salubrem victus rationẽ. Non nulli vero ex iis, qui de sanitate tuenda literis pro-
dunt, aut etiam sine scriptis de ea præcipiunt, ne seipsos quidem defendere à morbis perpetuo po
tuerunt. Itaq; cum à cauillantibus, tum alia quædã, tum vero versus ille obiicitur, ἄλλων ἰατρός,
αὐτός ἕλκεσι βρύων, (id est, Aliis medens, at ipse vlceribus scatens) alij id negociis imputãt, alij ob
intemperantiam se ægrotare fatentur: sed horum magis improba me iudice defensio est, quàm
ipsum, quod obiicitur, crimen. Qui vero iis, quæ in vita incidunt, causam tribuunt, si quidẽ dia- F
ria febri laborant, ex æstu, frigoribus, lassitudine, aliis'que id genus occasionibus, hos vindicare à
culpa decet: sin alia qualibet, minime. Quippe nec ipsi omnino sine febri exegimus, immo ex las-
situdine nõ nunquam febricitauimus, nullum aliàs morbum multis iam annis experti. Quin etiã
percussus certis corporis partibus, vnde alij phlegmonis bubonibus'que cõtractis febricitarunt,
ipse nunquam phlegmonen bubonem'ue sensi, nec febri laboraui, non aliunde certe, quàm ex
seruandæ sanitatis arte tanta commoda consecutus: cum alioqui nec salubrem corporis statum ab
ortu ipso sim nactus, nec vitam planè liberam sortitus, sed in qua tum artis officiis seruierim: tum
amicis, cognatis, & ciuibus, in pluribus inseruierim: tum plurimam noctium partem, non nun-
quam ægrotantium ipsorum causa, semper autem dulcedinis studiorum gratia peruigilauerim:
nec tamen vllo sensi me eorum, qui è corpore originem ducunt, morbo tentatum multis iam an-
nis, excepta (vt dixi) diaria quãdoq; febri: quæ tamen & rarissime, nec nisi ex lassitudine incidit:
quamuis in puerili ætate, atque etiam tum in ephebia, tum adolescentia, morbis nec paucis, neq;
his leuibus premerer. Sed post octauum & vigesimum annum, cum persuasissem mihi esse con-
seruandæ sanitatis rationem quandam, præceptis eius per totam deinceps vitam parui ita, vt nec
minimo morbo post laborarim, nisi forte (quæ tamen rarius incidit) diaria febri: cum alioqui li- G
ceat hanc quoque in totum effugere, si quis liberam vitam sit nactus, veluti in superioribus iam
ostendi: fiet'que, si quis animum aduertat, etiam clarius in iis, quæ mox dicam. Illud enim affir-
mare ausim, ne bubone quidem laboraturos eos, qui præparati ad sanitatẽ ad vnguem sint, si mo-
do eorum corpus ab vtroque excrementorum genere vacet, & eo, quod in quantitate cõsistit, &
eo, quod in qualitate. Atque ad eos quidem, qui nunc sanitatis tuendæ præcepta dicto scripto'ue
profitentur, vel hæc satis arbitror. Prioribus vero, quos'que nec seipsos extra morbum perpetuò,
nec eos, qui ipsis paruissent, seruasse aut aliorũ relatu audiuimus, aut ipsos in scriptis suis tale quip
piam iactare ausos, ne contradicendum quidem censeo. Mirandum certe potius arbitror, si quis
eorum vniuersam sanitatis tuendæ artem vno libro complecti est pollicitus, præsertim non (sicut
Hippocrates) in primis & summis capitibus methodum indicans, sed sicut nos † omnia rationi-
bus firmans. Ac prolixitatis quidem sermonum nostrorum causa iam dicta est. Quisquis autẽ
honesti probi'que studiosus est, ac pro iis, quæ optima sunt, diligens, hunc decet non tam artis hu
ius longitudine grauari, quàm magnitudinem eorum, quæ promittit, suspicere. Nam qui, quæso,
non magna illa miranda'que artis opera sunt, si cui nõ ab ipso ortu imbecillum corpus fuit, hunc
& ad plurimam perduxisse senectutem, & sensibus illęsis, ab omni prorsus morbo dolore q; alie- H
num atque integrum perpetuo seruasse? Ego vero etiam non nullos, quibus salubre admodum
firmum'que natura corpus erat, vidisse mihi videor permultis morbis afflictos, ac postremo im-
medicabilibus malis in senectute saltem oppressos: quos tamen fas erat, quod ex naturali habitu
fuit, tum sensibus omnibus illæsos, tum reliquis corporis partibus sanos ad vltimam vsq; durasse
senectutem. Quo'nam igitur pacto turpe non sit, qui optima natura sit præditus, hunc ob poda-
gram ab aliis gestari, aut calculo iam cruciatum, & colo, & vlcere in vesica ex cibis mali succi con-
tracto, doloribus contabescere? Quomodo rursus non turpe sit propter † articularem morbum
suis ipsius manibus vti non valentẽ, alienis egere, quibus ori cibos admoueat? † cui'que sedes in-
firma est, eo qui in deiectionibus {subministret}. Satius enim sit, sicui vllum omnino pectus est,
sexcenties malle mori, quàm tali vita viuere. Quòd si quis tam impudens simul delicatus q; est, vt
turpitudinem suam negligat, at dolores, quos noctes dies'que ex vitiis suis sustinet, non aliter, quàm,
qui à carnificibus torquentur, certe contemnendi non sunt: tametsi certe hæc omnia vel intem-
perantiæ, vel ignorantiæ, vel vtrique imputent, oportet. Verum intemperantiæ corrigendæ hic
locus non est. Ignorationi eorum, quæ agẽda sunt, hoc opere (vt spero) medebimur, scilicet pro
quauis corporum natura, propria sanitatis tuendæ ratione apposita.

Summa

† ἐξεργαζόμενον πᾶν ἀκριβῶσ

* νοσώδες, i. morbosum.

† Interpres omisit vocem θαυμαστὴν, quæ hic significat detestãdum.

† *& eo qui sedẽ abstergat ĩ deiectionibus.*

A *Summa earum rerum, quæ ad optimi corporis Lapsus cognoscendos & emendandos faciunt.* CAP. 2.

INitium vero mihi ab optima natura iustum erat, ad cuius curationem omne consiliũ dirigĩt, non eò, vt corrigaĩ, sed vt in statu suo seruet. Id quod ipsi hactenus fecimus, qui de ea hucusq; per singulas ętates præter inclinantẽ (παρακμαστικὴν græci vocant) egimus: cuius extrema pars senium proprie dicitur, ipsum quoque in suas partes diductum, vt post dicemus, vbi ea pars artis tradetur, quæ de senibus curandis agit, γηροκομικὴν græci vocant. Verum nunc saltem pręcipuis eorum, quę dicta sunt, repetitis ad vitiosas corporũ naturas trãsibimus, ac, quemadmodũ cuiusq; earum seruari valetudo possit, tradem us. Ergo optimum corpus scopos habet ad sui custodiam in qualitate, quantitate, & facultate: In exercitationibus, quę moderatę mediocres q; sunt, quæ q; singulis corporis partibus ęquabiliter sint adhibitę, id q; oĩ vitato excessu: aut sicubi in quoquam dictorũ sit erratum, errore correcto. In edendorũ uero bibendorum q; natura, similiter in qualitate, quãtitate, & facultate, hic quoq; scopus esto ipsa mediocritas, ut nec plura nec pauciora capiat, q̃ quæ, ubi cõcocta distributa q; in corpus sint, idem bene nutriant: ac, si opus sit crescentibus adhuc, mediocre quippiam adiicere, nihil relinquant, quod uel superuacuum sit, uel deficiens. Ad
B eundem modum in somno, uigiliis, balneis, animi actionibus, & aliis id genus, mediũ omnis excessus seruari debebi: quod si in aliquo sit erratum, corrigendus error est. Porrò omnis corrigendi erroris communis esto scopus, cõtrarij excessus usurpatio ita, ut, si plusculum pridie fatigatum corpus est, demas aliquid de exercitationũ modo: sin minus iusto se exercitauit, ut exercitij modum augeas. Eodem pacto, si cõcitatiore motu est usum, ut hunc modice remittas: sin remissiore, ut intendas. Simili modo, si robustior motus præcessit, ut pro hoc mitiorem iniungas: pro leuiore contra, qui valentior sit, & pro languido uehementẽ, & pro uehementi contrarium: & uno uerbo, ut omnẽ excessum contrario excessu corrigens, in sanitate hominẽ custodias. Vt autẽ corrigendo non erres, primũ corporis affectus ad unguem scire oportet, deinde omniũ eorum, quæ priore die facta uideris, meminisse. Nam affectus quidem, quod delictum sit docebunt: recordatio eorũ, quę pridię sunt acta, quantũ tibi à consuetis recedendum sit, insinuat. Atq; in affectibus quidem eiusmodi excessus uideas, ꝙ aut gracilius aut obesius, aut durius aut mollius, aut siccius aut humidius, aut rarius aut densius corpus, q̃ ante, apparet, cum eo etiam, ꝙ nec naturalem coloris gratiam ad unguem seruat. Memoria uero factorum, & quod peccatum est, ostendet, &, pro-
A.lib.4.f.7.t.4. c.1.fol.518.e.f ut corrigetur, ex præsentium collatione docebit. Nam, "si gracilius redditum corpus sit, æstimare
C oportebit, atq; ad memoriam reuocare, plus' ne, q̃ par erat, exercitando fatigatus homo sit, aut cõcitatiore motu usus, aut fricando lauando' ue modũ excesserit. Ab his mox considerare, nimia' ne cogitatione sit usus, aut nimium uigilauerit, aut per aluum longe plura iusto deiecerit. Expendi etiam debebit, num domus, in qua uersatus sit, calidior fuerit, aut parcius comederit uel biberit, aut ueneri liberius indulserit. Sin obesius uisum corpus sit, num frictio mollior, aut exercitiũ parcius, aut tardius, aut somnus longior, aut uenter adstrictus, aut ciborum copia optime concoctorum, præcesserit. Si uero durius, quàm ante, corpus apparet, primũ frictionum meminisse oportet, mox exercitationum, an hæ robustæ, & cum concertatore duro densante' que, præierint: ad hæc, an in puluere, eo' que duro ac frigido, & an citra apotherapiam: Dein balnei, an uidelicet hoc plane frigidum fuerit, an nimium calens: Præterea domus, in qua dormiens uigilans' ue uersatus est, num frigida: Item q; ciborũ siccitatis, & potionis, penuriæ. Sin mollius, quàm prius, postridie corpus uideatur, primum quidem frictionum meminisse conueniet, an molles, & cũ pinguitudine, & balneis leniter tepidis, sint adhibitę: Ab his reuocari ad memoriam debebit, an exercitationes tardæ & exiguæ, cum concertatore immodice molli, præcesserint: Dein an potio uberior fuerit: Mox an cibos plures, aut natura humidiores acceperit: Postremo an multum dormie-
D rit. Proximus molli corporis affectui est humidus, hoc differẽs, ꝙ mollis ipsorum corporum propria qualitas est, humidus, qui in eo cõtinentur, humorum. Discernuntur hi tactu. Nam humidus affectus cum madore cutis est, mollis sine hoc: quanq̃ est profectò & molle corpus humidũ suis ipsius partibus. Cęterum pro doctrinæ claritate hoc molle uocetur, alterum humidum. Ac siccus quidem immodice corporis affectus habitum statim durũ reddit: non tñ cum mollitie necessario coniunctus est humidus affectus: poteſt nanque durata caro esse, & tñ mador sudor' ue è corpore emitti. Atque in humecto quidem corporis habitu, uel ex intempestiuo ueneris usu, uel alia quapiam ex causa, de uiriũ imbecillitate suspicio est, uel corporis raritate ex immodice molli frictione, uel nimio balnei usu, uel aere domus, ubi uersatus est, q̃ par erat, calidiore. Habenda prętere a est & de potione consideratio, an ea uberior fuerit: Et de somno, an is maior, q̃ pro naturę ratione: Et de aere ambiente, num se non sensim, sed simul totum in humidum calidum q; mutauit: Et de cibis pari modo. In teneritudine uero siue mollitudine (utroque enim modo consuetudo appellat) cum utique sine humiditate fuerit, concoctum probe nutrimẽtum esse, & corpus nutritum, sed exercitatum diminutius esse, putandum est. Contra in duritie, aut duriter perfrictũ esse, aut nimium exercitatum, id q; cum duro concertatore, & in puluere iudicandum. Siccitas uero habitus penuriam potionis cibi' ue, aut uigilias, aut uitæ solicitudinem, aut multam frictio-

nem, aut exercitationem immodicam indicat. Hęc itaq; considerans corrigere errorem quotidie E
poteris prius, q̃ inauctus error curatu difficilior euadat. Semper autem memineris excessum omnem contrario excessu esse emẽdandum: quippe omnium, quæ præter naturam incidunt, omne huc consilium curationis dirigitur. Quare, si huic præcepto etiam corporum, quibus præficeris, dignoscendorum peritiam adieceris, & singulorum remediorum facultates adiunxeris, vniuersæ iam artis, quæ corpori hominis tuendo dicata est, peritus fueris: cuius ope non sanis modo suam valetudinem tueberis, sed etiam iis, qui ægrotant, pristinum statum restitues.

De ratione Fricandi & exercendi Senes, tum qui validas & firmas partes, tum qui imbecilliores sunt nacti. CAP. 3.

A.li.1.f.3.d.2 c.17.fol..67.l

† κακῶς κατεσκευάσθη.

† εἰς τὴν παρὰ φύσιν διάθεσιν, *id est in affectũ præter naturam.*

6. Epi. com. 4 t. 31. 3ª. 187.c

Atque optimum quidem corpus cuiusmodi sit, dictum iam est. Quod ab huius perfectione defecit, scire licet tribus id de causis defecisse, aut q̃ statim "in vtero † vitioso statu fuit: aut quod qualibet de causa † in non naturalem affectum post concessit: aut ætatis ratione. Omnia vero corrigenda per contrarium excessum sunt. Senium enim, vt de hoc primum agam, frigidum siccum'que est, veluti in libro de temperamentis est ostensum. Corrigitur id per ea, quæ calfaciũt & humectant. Talia sunt balneum dulcis & calidæ aquæ, & vini potio, præterea ex cibis quicũq; humectare & calfacere natura possunt. De exercitatione vero, frictione, & omni motu (ab his F
enim cœpisse est satius: nam recte illud dictum arbitror, ‖Labor cibum præcedat) hæc scire licet, poetam ex parte verum dixisse,

Vt lauit, sumpsit'que cibum, det membra sopori, »
Nanque hæc iusta seni. »

Ibidem. t. 15. 183.c

non tamen in hoc totum esse positum. Postulat enim senum non secus quàm iuuenum corpus dimoueri, cum insitus alioqui calor extingui in his periclitetur. ‖Nam corporum, quæ in florente ætate sunt, non desunt, quæ quietem postulant, de quibus Hippocrates prodidit: Senum vero nemo quietem ex toto postulat, sed nec exercitium vehemens. Ceu enim ventulo quodam excitari accendi'que calor eorum desiderat: vehementiore autem motu deiicitur. Ac magnę quidem flammæ, eius, quod ita accendat, minime egent, cum satis ipsæ sibi & ad tutelam sint, & vt materiæ dominentur. Ergo nec à somno mane fricari desiderant omnes, †qui ęgrotant, sicuti senes: cum eiusmodi frictionis, quæ cum pinguitudine adhibetur, duplex scopus sit: nempe vt vel lassitudinis affectum sanet prius, quàm inauctus, febrem accendat, vel imbecillam distributionis vim excitet. Nam multos, quorum corpori longo tempore nihil ex alimento accessit, (ἀτροφοῦντας gręci vocant) eiusmodi frictione adhibita facile paucis diebus carne impleuimus. Ve- G
rum, quod aliis ex affectu certo in tempore incidit, id senibus adest perpetuo, quippe quorum omne corpus frigidum est, nec potens alimentum ad se trahere, atque id probe conficere, ex eo q̃ nutriri. Sed frictio, cum & vitale robur excitet, & modice calfaciat, efficit, vt & distributio nutrimenti sit facilior, & nutritio promptior. Hac victus ratione & iuuenes nõ pauci, qui ex eo, quod alimentum his distributum in corpus non est, emaciati sunt, carnis incrementum receperunt: & senes planè omnes fructum non paruum senserunt. Atque hęc quidem "vna senibus veluti exercitatio sit mane administrata, nempe fricatio cum oleo: post hanc inambulatio gestatio'que, quæ tamen sint intra lassitudinem, & ex senis viribus coniectatę: quarum causa de cibis potione'que non pauca prius diximus: nunc de exercitationibus quoque exempli causa quædam ponemus, de quibus hæc in superioribus didicimus: Quod acuta exercitatio (sic enim vocant, cuius celeres motus sunt) corpus tenuat, contraria crassum reddit, multa corpus siccat, mediocris obesum præstat. Dictum est & de cæteris omnibus exercitationum atque etiam frictionum differentiis. Verum exercitationis formæ, quæ senibus vtiles *aliene'ue sint, tum ex corporis totius affectu, & consuetudine, tum vitiis ipsis quæ infestant, intelligentur. Ex totius corporis affectu, ad hunc modum. Nam optimi status corpus, de quo hactenus sermonem fecimus, sicut in iuuentute ad H
vehemẽtissimos quosque labores idoneum maxime est, ita in senecta se habet ad omnes mediocres. Quod vero aut crassis cruribus est, aut lato pectore, aut cruribus vltra, quàm par est, gracilibus, aut quod exiguo est thorace, aut admodum angusto, aut valgum est varum'ue, aut alio quouis pacto à mediocritate recedẽs, id ad plerasq; exercitationum ineptum est. Quippe vitiosę figurę thorax in iis, quæ per vocem administrantur, offenditur. Crura vero per inambulationem læduntur. Ad eundem modum de manibus, collo, humero, lumbis, coxis, & tota spina, mihi dictũ intellige. Quicquid enim ex his parũ rite ab initio conditum est, id sanè exercitando imbecillum potius, q̃ firmum redditur: nisi si cui moderatos motus, imbecillis membris modicas exercitationes nominare placet: verum ita de nomine magis, q̃ de re, lis fuerit. Senibus vero, quę pręcipua ad sanitatem exercitia sunt, hęc per valentiores corporis partes sunt obeunda, quippe cum quibus reliquę simul mouentur q̃. Quin etiam consuetudo maximam vendicat partem ad exercitationis speciem deligendam. Nam, quæ consueta sunt, vt minime lassantia, quos exercent, etiam delectant: sicuti è diuerso, quæ insueta sunt, tum displicent, tum vero lassant. Porrò quibus operibus arte opus est, ea ne attingere quidem senes debebunt: non tibia, non tuba sonare, non cithara: non magis, quàm, quæ in palestra geruntur, qui luctæ sunt ignari. Senes igitur

A.ibidẽ.c.6.g

† Præter fidem antiquissimi codicis ex ipso cõtextu apparet nõ legẽdũ esse κάμνοντες, sed ἀκμάζοντες, id est iuuenes seu ætate florentes.

* βλαβεραί, i. noxiæ.

* *poterunt*

A tur omnes conſuetis laboribus ſunt exercendi, ſed tamen vehementia eorum remiſſa. Tertium, quo dirigit, qui exercitationis formam præſcribit, ab affectione ſumitur, omnis quidē ætatis com mune, non tamen parem vbiq; vim obtinens, cum nec parem vbique noxam neglectum inferat.
A.li.1.f.3.d.2. c.2.fol.60.f Quos "enim ex leui cauſa vertigines, (σκοτώματα græci vocāt) comitiales morbi, grauis ophthalmia, vel aurium dolores male habent, iis inclinato capite dorſo'ue, aut humi volutatis exercitari nō expedit, immo tum ambulatione ſæpe, tum curſu mediocri, tum geſtatione in vehiculis, citra fatigationem vti. Simili modo, nec quibus tonſillæ, quas παρίσθμια græci vocant, aut vitia, quas antiades appellant, aut anginæ facile incidunt. Nec quibus prompte in columnellam, gingiuas, dentes, deniq; partem aliquam ex iis, quæ circa collum aut totum caput habentur, fluxiones procumbunt. Quippe non nulli dimidio capite infeſtantur, gręci ἡμίκρανα vocāt. Aliis tendones, quos græci τένοντας vocant, ex leui qualibet cauſa dolent. Quorum nemo exercitationem ſuſtinet, quæ caput impleat, ſed ſunt his omnibus, quæ per crura geruntur, vtilia: ſicut ediuerſo, qui imbecillis ſunt cruribus, his ſuperioribus partibus exercitari eſt ſatius, chironomiis, acrochiriſmis, diſci iactu, alterum vſu: præterea his omnibus, quæ in palæſtra humi exercent. At, quorum mediæ crurum brachiorum q; partes opportunæ offenſionibus ſunt, iis quoduis exer-
B citationum genus idoneum fuerit, modo ne reliquarum conſiderationum vlla prohibeat. Quæ tamen circa thoracem partes ſunt, magis inferiorum exercitatione iuuantur: quæ circa veſicam & renes, ſuperiorum: lienis, ventriculus, iecur, inteſtina, & colon, ſicuti in medio ſuperiorum in-
A.li.1.f.3.d.3. c.5.fol.67.g feriorum'que ſunt, ita ſe ad exercitationes habent. Frictiones "tamen partibus infirmis, quo tempore laborant, admouere non conuenit: vbi ſanę ſunt, conuenit vel magis, quàm aliis, & potiſſimum ſiccas: quas & per linteum, & ſolis manibus liberaliter adhiberi expedit. Quin etiam, qui certa periodo redeunt quibuſdam partibus dolores, hi ne fiant, non parua ex eiuſmodi frictione cautio eſt; ſi medio tempore, præcipue q; ſi duas vel tres horas ante acceſſionem adhibita ſit: firmantur enim eæ partes, & conſuetas fluxiones minus admittunt. Atque hęc quidem nō ſenum modo, ſed & qui aliam quamlibet ætatem agunt, omnia ſunt communia. Non exercitari vero imbecillis partibus, ſolis ſenibus ſuadeo: ex ceteris, quanto quiſque remotior à ſenio fuerit, tanto illi magis exercitanda pars infirma eſt. Quod vtique, & quo clariora, quæ dicimus, ſint, exemplo proſequi non grauabor. Finge corpus aliquod ex iis, quæ adhuc augeſcunt, gracilibus eſſe cruribus, huic picari crura conducet, & modice fricari, & curſu vti potius, quàm alia quauis exercitatione: porrò præfici ei quempiam oportet, qui modum in motu præſcribat, quo neque intra, q;
C expedit, exercitetur, neq; adeo vltra, vt laſſitudinem ſentiat. Id, tametſi non in exercitationibus modo, verumetiam in aliis omnibus difficile intellectu ſit, nos certe facile eſſe oſtendimus in iis ſaltem, quæ ad ſalubrem victus rationem pertinent. Neque enim in his præceps occaſio eſt, ſicuti in morbis: immo, vbi à tutiſſima in ſingulis menſura inceperis, & ſimul, quod ex ea ſecutum eſt, æſtimaueris, licet, vel addas aliquid quotidie, vel detrahas, ac, quod omiſſum eſt, corrigas: veluti ſtatim de iis, quibus gracilia ſunt crura. Ipſe nanque, cum aliquando traditum mihi tredecim annorum puerum, toto augmenti tempore ad ea, quæ prædixi, præcepta curaſſem, reddidi iuuenem concinnum, legitimi'que modi. Nam primo die illitum prius † bis deinceps, vt ſoleo, pice, iuſſi currere, nec celeriter, nec multum. Secundo die frictione, quæ in qualitate quidem eſſet duræ mollis q; media, in quantitate vero exigua, atque haccum pinguitudine adhibita præmollitum iuſſi paulo plus currere, quàm prius, non tamen celerius. Ab ipſo vero curſu ea, quæ apotherapię debetur, frictione ſum vſus. Iuſſi vero quotidie ambulare, ſed inter initia modice, poſt vero modum augere. Æſtimabam quoque in cruribus tum alia, tum præcipue venas, num amplius increuiſſent, quàm pro crurum bene alendorum ratione. Quippe id graue eſt, & quod tempore tum fluxiones humorum adſciſcit, tum valgos facit, haudquaquam bonum habitum crurum}: Ergo
D non huic modo notæ te eſſe attentum conuenit, ſed & illud obſeruare, num calidiora iuſto reddita crura ſint: num laſſitudinis quippiam ſentiant. Nam, ſi nihil horum apparuerit, augeri tum ambulationis modum, tum curſus oportebit, atq; etiam alternis diebus picari. Sin aliquid eorū cernitur, tum & crura non pro conſuetudine deorſum ac prona, ſed contrario ſitu, id eſt ſurſum habita in lecto collocare conueniet, & copiam omnium, quæ dixi, minuere, minus inambulare, minus currere iubere, frictione inferne ſurſum vti. Hæc faciens, vbi naturalem planè habitū crura receperunt, rurſus ad eum, quem cœpiſti, remediorum vſum redibis, aut exiguis eorum incrementis vſus, aut etiam eundem perpetuo modum ſeruans: adhibebis & quas rotundas frictiones vocant) hæ mediæ ſunt durarum ac mollium) aliàs à ſuperioribus, aliàs ab inferioribus partibus incipiens. Aliquādo vero & puluere prius inſperſis cruribus oleum infundes, mox fricabis. Eſto vero puluis, qui appellatur pinguis. Sanè ita appellant, in quo nec aſperum quippiam nec acre ſubeſt: quippe extenuat potius, quàm carnem auget, quiſquis aut pumicoſam aſperitatem, aut nitroſam ſalſam'ue acrimoniam in ſe habet. Sicui vero craſſiora quidem crura ſunt, brachia vero cubiti'que gracilia, huic omnia quæ per manus fiunt, exercitia ſunt petenda: fugienda vero, quæ cruribus obeuntur: frictiones tamē & picationes ſimili modo fiant, alia q;, quę de exercitiis crurū iam diximus. Neq; enim parua in ipſis differentia eſt, aliis omnino ad motum inualidis, etiamſi

† In ueteribus codicibus legitur δὶς ἐφεξῆς ut iterpres uertit: ſed in impreſſis δι' ἐφεξῆς ut ſic poſtea vertatur. Nā primo die illitū pice inunxi: deinde, ut ſolitus eram, curari etiam iuſſi.

ſeptuageſimum ętatis annum non dum attigerint: aliis multo his robuſtioribus, qui etiam ſupra E
octogeſimum ſunt nati. Ergo, qui imbecilliores ſunt, hos geſtatione potius, ꝙ inambulatione, di mouebis: validiores vtroq; genere exercitabis: ages q; ad ſecundam frictionem vtroſque, non tamen ſimiliter, ſed ſemper imbecilliorem citius. Nam id quoq; ex maxime cõmunibus pręceptis eſto, Vbi imbecillę vires ſunt, crebra exigua q; frictione vtendum: vbi validæ, rara multa que.

De Cibandis ſenibus: ac de ratione victus, qua Antiochus medicus, & Thelephus grammaticus, qui longiſſime vixerunt, vtebantur. CAP. 4.

SEd hęc atq; alia vt dixiſſe quidem eſt facillimum, ita pręeſſe ſenis ſanitati tuendę, ſanè eſt difficillimum ęque, vt eorũ, qui ex morbo conualeſcunt. Porrò hanc artis partem appellant iuniores medici gręce Analepticen, quaſi refectricem dicas: illam, quę ſenum ſanitati proſpicit, Gerocomicen. Videntur q; hi ambo affectus non eſſe exacta planè ſanitas, ſed vel morbi & ſanitatis affectus quidam medij: vel omnino eius ſanitatis non eſſe quę firma conſtans q; ſit, quam καθ' ἕξιν appellant, ſed eius potius, quę fallax incerta q; ſit, quam iſti κατὰ σχέσιν nominãt. Ergo, ſiue morbum, ſiue morboſum quendam affectũ, ſiue mediũ quiddam ſanitatis morbi q;, ſiue κατὰ σχέσιν ſanitatem, ſenium appelles, huiuſmodi quęſtionibus, cum his nos leuiſſimi homines petunt, pro nihilo habitis, ſcire licet ſenilis corporis ſtatum, qm̃ ex leui momento in morbum decidit, ſimili F
ratione iis, qui ex morbo conualeſcunt, in victu eſſe curandum. Quare dictu quidẽ facile eſt, ſeni expedire mane oleo vngi, ac fricari: cęterum apte hæc opere peregiſſe omnino difficillimum eſt. Nam durior paulo frictio laſſitudinem affert: prẽmollis vero inefficax eſt: ſicut etiã, quę exigua omnino eſt: at multa magis per halitum digerit, ꝙ ad nutritionem conducit. Iam locus ipſe, vbi corpus ſenis nudatur, ſi frigidior eſt, non ſolum nihil affert commodi, ſed etiam denſat & refrigerat. Sin iuſto calidior eſt, hyeme quidem, vbi rarius corpus effecit, frigori obnoxium reddidit: æſtate vero & per halitum exhaurit, & vires deiicit. Qui enim καθ' ἕξιν ſani ſunt, iis ne vehemẽs quidem cauſa corpus alterat: ſeni vero vel minima cauſa maximæ mutationis occaſio eſt. Similiter igitur ſe habet in cibi tum qualitate, tum mõdo, quippe in quibus ſenes, ſi breue quippiam tranſgreſſi limites ſint, non leuiter læduntur: cum iuuenes vel ex maximis erroribus minimum noxę ſentiant. Ergo tutius eſt imbecillo ſeni exiguum dare ter die, ſicut Antiochus medicus ſolitus eſt ſe cibare, iam quidem annos natus plus ꝗ octoginta, ac quotidie ad forum progrediẽs in eum locum, vbi concilium ciuium conuenerat, interim etiam longa via ad ęgros inuiſendos pergens. Cęterum domo in forum quaſi trium ſtadiorum ſpatium pedibus confecit. Quo etiam modo infirmos, ſi quos propè habebat, inuiſit. Longius vero ſi quò erat eundum, partim geſtatus G
in ſella, partim vehiculo, vehebatur. Erat autem ei domi domuncula quędam, quæ hyeme calebat camino: ęſtate citra ignem bene attemperatum aerem habebat. In hac mane omnino fricabatur tam ęſtate, ꝙ hyeme, vtiq; deiecta prius aluo. In foro autem loco aliquo circiter horam diei tertiam, vel ad ſummum quartam, ſumpſit panem cum attico melle plerũq; cocto, rarius crudo. Poſtea partim cum aliis commentans, partim ipſe ſolus aliquid legens, ad ſextam vſq; horam perſeuerabat. Ab hac tum in publico balneo fricabatur: tum vero exercitabatur, aptis ſcilicet ſeni exercitationibus: de quarum forma paulo poſt agemus. Mox lotus prandebat mediocriter, primum iis ſumptis, quę aluum deiiciunt: poſt hęc maxime piſcibus, vel quos ſaxatiles vocant, vel † qui in alto mari degunt. Rurſus in cœna à piſcium eſu abſtinuit; ſed boni ſucci aliquid, ac quod non facile putreſceret, ſumpſit: vtiq; aut fãr cum mulſo, aut auem ex iure ſimplici. Atq; hac quidẽ victus ratione Antiochus in ſenio vſus, ſenſibus illęſis, membris q; omnibus integris, ad extremũ durauit. Telephus autem grammaticus prouectiore, quàm Antiochus, ætate fuit, vt qui centum ferè annos vixerit. Is vero hyeme bis menſe lauabatur, æſtate quater, mediis harum temporibus ter. Quibus vero diebus nõ lauabatur, iis circa tertiam horam vnctus eſt cum exigua frictione: mox mel optimum crudum ãlicę in aqua coctę permiſtum eſitabat, eo q; ſolo contentus pro ientaculo H
fuit. Prandebat ſeptima hora, aut paulo citius, primum oleribus ſumptis, deinde piſcibus guſtatis, aut auibus: veſpere autem tantum panem ex vino miſtõ edebat.

* ποσότητος, i. quantitate.

* *Al. ſeptimã*

† πελάγιοι.

* χόνδρον.

* κεκραμμένῳ

De Vinorum natura, ac qualia ſenibus accommoda ſint. CAP. 5.

SAnè vinum, ſicuti pueris eſt alieniſſimum, ita ſenibus eſt aptiſſimum. Eſto autẽ id ex iis, quæ calidioris naturę ſunt, qualia ſunt in Gręcia quidẽ Ariuſium, & Leſbium, & quod Myſium vocant, non ex ea Myſia, quæ ad Iſtrum eſt, ſed ex ea, quæ Helleſpontia dicitur, quæ nimirum in noſtra eſt Aſia, Pergamo vicina: ex Italicis vero Falernum, & Surrentinum. Proxima his ſunt in Italia quidem Tiburtinum, & Signinum, ambo vetera, quando nouella nec deductionem nutrimenti in corpus adiuuant, nec vrinas promouent, ſed diu in ventre fluctuantia permanent. Secundo ab his loco ſunt Adrianum, & Sabinum, & Albanũ, & Gãbrianum, & Triphylinũ: pręterea omnia Aminęa, quę in Italia naſcũtur, & circa Neapolin, & in Thuſcia. Cęterũ Myſiũ Surrentino ſimiles vires habet: Falerno vero, quòd è Tmolitis eſt optimum. At Sabino & Adriano Titacazenũ & Ariuſium ſunt ſimilia. Ergo de his modice antiquatis bibẽdum ſenibus eſt, vtiq; quibus valentius caput nõ eſt: quibus autem eſt, iis & Falernum, & Surrentinum, & Ariuſium, & Leſbium, & Myſium, & Tmolites idonea ſunt. Ergo in omni regione ad prædicta exempla deligere

A.l.1.f.5.d.5. c.5.fol.67.f

* Gabianũ potius videť legẽdũ à Gabiis oppido Latinorũ, vel à Gabinis populis Italiæ.

**Al. Arſyinũ*

A deligere sibi quisq; idoneum poterit, huc videlicet omni consilio vini pro senibus deligendi directo, vt in substantia sit tenuissimum, colore, quod Hippocrates ‖ κιῤῥὸν, i. fuluum, appellare solet: poterat autem & ξανθὸν, id est flauũ, id appellare. Cõmodum vero vinum est, & quod ὠχρὸν grece, id est pallidum, dicitur, vtiq; quod medio colore est inter flauum & album. Quippe, si flauum albo miscere libeat, quod ex ambobus confit, pallidum euadet. Et iam aquæ admistum flauum, eiusmodi colorem reddit: verum pro maiore minore'ue aquæ modo alias pallidum, alias veluti quod græce ὠχρόλευκον, id est ex pallido albicans, vel quod ὠχρόξανθον, id est ex pallido flauum, apparet. Calidissimum ergo ex iam dictis, si colorẽ spectes, flauum est: minime vero calidum, album: quæ media inter hæc sunt, prout alterutri magis accedunt, ita vim eius exhibent. Vnum igitur illud maximum senibus commodum ex vino accedit, quod omnia eorum mẽbra calfacit: alterum, quod per vrinas serum sanguinis expurgat. Itaque etiam optimum id senibus est, quod hęc maxime pręstat: porro id est, quod substantia quidem tenue est, (quippe vrinas mouet) colore autem flauum: proprius enim is est præcalidorum vinorum color. Itaq; etiam que valde ab initio alba sunt, si inueterauerint, flauitiem quandam contrahunt: vnde primum pallidula, mox vero plane pallida fiunt. Quod si longissimo tempore seruentur, ex pallido flauẽtia cernunt: nam,
B vt omnino flaua fiant, quæ alba vina sunt, fieri certe nequit. Quæ vero ex pallidis aut flauis vinis substãtię [a] pinguis sunt, hęc & sanguinem augent, & corpus nutriunt: quo fit, vt ea vtilia senibus interdum sint, vtique quo tempore nec serosam humiditatem in venis habent, & ali liberalius desiderant. Plurimum tamen, qui hac sunt ætate, ijs vinis indigent, quæ vrinas cient, propterea, q aquosum excrementum in ipsis abundat. Quę vero diu in ventre morantur, eorum sane nullum aptum seni est. Eius generis sunt & Aminæũ à Bithynia, & ex Italicis [b] Mursum, & Signinum, & Tiburtinũ, quoad videlicet sunt nouella. Verum hęc omnia alba sunt, nigra vero reliqua: quorum crassa, quæ quidem adstringunt, ea longo tempore in ventre manent, & fluctuationes in eo excitãt, veluti, quod in Cilicia nascit, Sybates, & quod in Asia natum [c] Ægausien vocant, & Perperinium. Quę vero citra adstrictionem nigra crassa q; sunt, quod genus sunt Scibellites & Thereum, ea minus in ventre morantur, vrinas tamen nec ipsa mouent, sed deorsum properant. Itaq; etiam ante cibum illa sumunt. Cæterum ea senibus vtilia non sunt, nec cum præbibunt, nec multo magis alio quouis tempore sumpta, veluti nec aliud quicquam, quod crassum efficiat succum: quippe obstruuntur his iecur, lienis, & renes. Vnde, fit vt senum, qui his liberalius vtuntur, alij aqua intercute, alij calculo laborent. Si quis ergo senum dulci vino vti à balneo velit, vbi mane
C comederit, sicuti Antiochum solere diximus, huic optimum Faustianum Falernum fuerit: aut, si eius copia non est, simile aliquod. Porro similia fuerint, quę dulcia simul & pallida sunt: proxima his sunt Therenum, & Cyrienum. Non vetem etiam nec ijs vinis, quæ melle condiantur, senes vti, maxime quibus suspicio est calculi in renibus gignendi, aut podagræ alicuius, articularis'ue morbi impetus futuri. Porro vinum huiuscemodi compositioni aptissimum fuerit Sabinum, aut simile aliquod. Conijcitur autem in id petroselinum. Atq; id solum articularibus satisfaciat: ijs vero, qui calculo laborãt, etiam aliquid Betonicę, & [d] Cẽstri, qui in Gallijs nascitur, est imiscẽdum: vocant autem herbam eam [e] saxiphãgon. Qui vero curiosius id medicamentum componunt, ẽt spicę nardi aliquid inijciunt. Sunt vero & alia quędam, quibus vrinas mouendi vis inest. Verum simplicem potionem pleriq; ex vino melle q; conficiunt, adiecto rutæ piperis q; exiguo. Si vero prius, q̃ lotus est, comedit quippiam, nec venter eius vllo auxilio eget, vinum album, & quod parum aquæ tolerat, à balneo bibat. At, quę crassa, dulcia, & nigra vina sunt, ea omnia propterea, quod obstruunt viscera, sunt fugienda.

Quos vitare, quos sumere Cibos senes oporteat, ne obstructionibus corripiantur. CAP. 6.

A lib. 1. f. 3. d. 3. c. 2. fol. 67. c D VErum obstructio, quæ ex vino incidit, mediocris est: quæ vero ex cibis ijs nascitur, qui succum crassum lentum q; creãt, huic non facile succurritur. Quo magis cauendum ″ senibus est à multo [f] fãrris, aut [g] cãsei, aut [h] õuorum, aut cochlearum, aut bulborum, aut lentis, aut suillę carnis esu: multo'q; magis, ne anguillarum, aut obstrearum, aut deniq; eorum, quorum dura caro difficilis'q; concoctu est, vsum frequẽtent. Ob eandem rationem nec eorum, quę testa integuntur, (ostracoderma gręci vocant) aut chartilagineorum, aut thynnorum, aut denique cetarij generis vllum vtile his est. Sed nec ex carnibus ceruina, caprina've, aut bubula. An hę potius nec alij vlli sunt vtiles? Ouilla vero iuuenibus quidem non malus est cibus: senibus vero nec ea est commoda: atq; etiam hac multo minus agnina, quippe quę humida, & muccosa, & glutinosa, & pituitosa est. Hœdina vero sane non incommoda seni est. Præterea aues eę, quę extra paludes ac flumina stagna q; degunt. Salita vero omnia, meliora recentibus sunt. Ergo, sicuti diximus, ante omnia cauendum ab ijs, qui obstruant, cibis est. Quod si res cogat aliquando copiosius his vti, protinus sumendum medicamentũ diacalaminthes est: cuius compositionem supra in quarto posui. Eius si copia non est, dia trion pipereon petendum. Sin ne id quidem ad manum est, piper album tusum cribratum'q; diligenter, ac in pollinem redactum, & cum cibis esse, & potioni inspergere, sed & cępas esitare, tum expediet: quin etiam allium, si huic assueuerit. Antidotus quoque ex viperis, quam Theriacen vocant, non incommode senibus datur, potissimum vbi post obstructes cibos,

ea, quę

de Victus ra. in morb. acu. cõ. 3. t. 7. 7ª 126. h

A * παχεῖς, i. crassę.

B * Al. Marsum.

C * Al. Aegasiẽ. ĩ 12 meth. cap. 4 legitur Aegeate, & alibi.

D * Galenus lib. 7 de simpl. med. fac. cap. de Cestro dicit Cestrũ latine uocari Betonicã. hic tñ uidetur facere differentiã inter Betonicam et Cestrõ: & ita ẽt in cod. græcis Aetij: Germanus naq; interpres Aetij dicit, Betonica q̃ & Cestrõ appellatur & saxifraga.

E * In ĩpressis græ. est sarxiphagon. in manuscriptis, saxiphragõ, hoc est saxifragã.

F * χόνδρου.

G * πυρῶν, i. tritici. ĩterp̃s ãt legit τυρῶν.

H * Aetius libro 4 ca. 3, ubi tractat de Dięta senum, totã hãc Galeni sentẽtiã ponẽs, habet ὠῶν ἑφθῶν. et ita oĩno uidetur legendũ. Qualia aũt sũt oua ἑφθὰ, uide potissimũ libro 3 de Alimẽtorũ facul. ca. de Ouis.

ea, quæ obstructiones liberent, ante hanc exhibueris: tunc enim efficacissimum ex Theriace præ E
sidiū expectes. Quod si ab istiusmodi subducta aluus sit, vtilissime Theriacen postridie dederis.
Æquæ vero, & quam Ambrosiam, & quam Athanasiam vocant, aliaque id genus medicamen-
ta, quæcūq; ex prædictis aromatis sunt composita. Seni tamen, qui accurate sibi prospexerit, nus-
quam tali medicamento opus erit: sed, siquando extenuante victus ratione egebit, satisfacient,
quæ alio opere seorsum scripsimus, in quo de extenuante victu disseruimus.

De Pane, & optimo senibus Lacte comparando. CAP. 7.

IAm illud patere arbitror, panem quoq; his exhibendum, qui nec salem, nec fermentum, nec A.l.1.f.3.d.3.c. 2.fol.67.c
subactionem, nec iustam coctionem desideret, non autem aut istam publice laudatam simılagi
nem, aut, quę ex ea fiunt, bellaria: quippe omnia talia non solū coctu difficilia, sed etiam mali suc-
ci sunt, viscera q; obstruunt. Ac nisi placentis, quæ ex butyro & simılagine fiunt, mel affatim esset
admistum, nullus cibus omnibus hominibus, nedum senibus, magis erat aduersus. Ceterū quid
noxijs salubria misceas, cum liceat melle per se vti, partim cocto, partim crudo, cum pane? Cura
vero maior habenda est de panis bonitate, q̄ mellis. Nam mel profecto melius fuerit, quod specie
ac viribus Attico sit simile: quod si tale non datur, quolibet vtare, modo ne mali odoris sit, ne ue
ceræ qualitates aperte præferat, ne ve præsertim qualitatem quampiam extraneam. Adeo vero F
panes id genus, quale modo retuli, vtile quicquam senis corpori non conferunt, vt etiam sint alie
nissimi: atque hoc amplius, quo sint magis puri. Video autem athletis id genus studio prępara-
ri, verum his ad ea, quæ moliuntur, aptum est. Seni, nisi multum admistum sit salis, nisi multum
fermenti, nisi diligentissime sit coctum, crassum efficit ac glutinosum succum, qui nec vlli alij est
vtilis copiosius inauctus. Ergo & obstructiones in iecinore, liene, & renibus facit, maxime qui-
bus in his visceribus vasorū exitus angustiores natura sunt. Nā, sicut in ijs venis, quæ palàm ocu-
lis subijciuntur, non parua amplitudinis diuersitas cernitur tū alterius hominis ad alterum, tum
in vnius cuiuslibet partibus, sic in ijs, quæ intus latent, se habere putandum: hanc tamen differen-
tiam prius, quàm experimento sit explorata, internoscere non est. Experientiam intelligo, quam
ex eorum, quæ sumuntur, singulis facere licet {ita, vt, siquis hæc crassa sumere sit assuetus, nec ta-
men offenditur, latas habere prædictorum viscerum venas sit putandus: sin facile offendit, angu-
stas.} Nouimus enim senem quēdam agricolam, qui amplius, quàm centum annos, ruri vitam
egerat: huic plurimum nutrimenti caprinum lac erat: quod aliàs cum mica panis in eo macerata
statim sumpsit: aliàs mel immiscuit: aliàs coxit, etiam thymi cacumina vnà cum pane inijciens.
Hunc quidam imitatus, videlicet tam longæ vitæ causam ratus in lacte subesse, perpetuo lædeba- G
tur, quocunque in modo sumpsisset: nam primum illi grauabatur os ventriculi: mox tendeban-
*ὑποχόνδρια. tur in dextro pręcordia. Alius quoq;, simili modo cū lacte vti cœpisset, de reliquis nihil est que-
stus, quippe qui & probe id concoxit, nec acidum aut fumidum ructum ex eo sensit, nec flatum
†μετὰ τὴν ἀρχὴν, i. postq̄ eo vti cœpisset. aut grauitatem in præcordijs: septimo tamē † quàm sumpserat} die iecur se sentire manifeste gra
uatum dixit, quippe videri sibi quiddam in dextris præcordijs, ceu lapidem, iacere, sic vt & deor-
sum traherentur, quæ supra essent, & tensio ad iugulum vsq; pertingeret. Constat itaq; huic ob-
structum iecur fuisse, illi flatu intumuisse. Quin etiā noui, cui ex diuturno lactis vsu calculus in A.ibidem.
renibus est natus: sicuti alium quendam, qui omnes dentes amisit, læsit q;: id vero alijs quoq; mul
tis contigit ex diutino lactis vsu. Alij rursus citra noxam lacte perpetuo sunt vsi, imo etiam cum
maximo fructu, veluti agricola, quem supra centum annos vixisse diximus. Vbi enim nec lactis
qualitas vtentis naturæ quicquam est aduersa, & viscerum transitus faciles propter venarum am-
plitudinem sunt, qui ita sunt affecti, ij commodis lactis fruuntur, omnis eius incommodi exper-
tes. Porro commoda lactis iam alijs ante me medicis dicta sunt: nempe ventris moderata deie-
ctio, succi bonitas, & nutritio, pascuis quoq; ipsis animalium, quorum lacte vtendum est, non pa
rum ad hęc conferentibus: quanquam sunt, qui pascuorum rationem plane pro nihilo habeant, H
quasi nihil parum ue ad lactis bonitatem conferant. Cæterum haud dubie videmus animalium,
†τιθυμάλλων ὀξὺ, i. acidum quorum vsuri lacte sumus, si scammonia, aut †marinarum lactucarum} quapiā, vescātur, in lacte
quoq; laxandi vires inesse. Ex quo patet, quod ex vitioso pascuo acre, acutùm, & austerum redde
tur, naturam videlicet herbarum imitatum. Itaque etiam, qui ante nos medici fuerunt, ipso rei
vsu docti, quædam pascua, vtique quæ lacti essent inepta, ἀγάλακτα dixerunt, ita enim gręce ap-
pellant: de quibus ipsi quoq; alibi tractauimus. Nunc hactenus saltem de his intellexisse abunde
est, animalium, quorum veluti optimi succi lacte sis vsurus, neq; acria, neq; acuta, neq; admodum
austera, debere esse nutrimēta. Illud vero, vel me tacente, constare arbitror, animal ipsum & flo-
rente ætate esse, & corporis habitu plane inculpato, debere. Satius q; fuerit alterum capram, alte
† Aliq codices græci non hn̄t ξὺν ἄρτῳ, sed χωρὶς ἄρτου, i. sine pane. quæ lectio videt̄ melior, cū prius dixerit solum. rum asinam esse, earum q; lacte vicibus vti: quippe asinæ lac, tenue serosum q; est: capræ, medio-
cris substantiæ est. Itaq; hoc nutriet magis, vbi videlicet nutritione est opus: illud omnino tutius
est. Nam, & siquando solum † cum pane sumitur, tum citius subducitur, tum minime est flatulen
tum: sed nec in ventre cogitur, potissimum si prius salis aliquid & mellis immiseris. Oportet aūt
non huius modo, sed etiam reliquæ omnis auxiliorum materiæ, vires seorsum prædidicisse, qui
ipsis recte sit vsurus, ne sępe nobis de ipsis eadem repetere sit necesse. Ac nunc certe mihi videor
longius

A longius quàm pro re proposita, de lacte vino'q; disputasse. Siquidem præstitisset commoditate
eorum in senes explicata, qui iam tum facultates vtriusq; publicas, tum priuatas differentias didi-*
cisset, hunc ad materiæ delectum remittere, vtiq; de vino tantisper præfatos, quòd quæ calidiora
sunt, quæ'que vrinas mouent, ea senibus magis conducant. De lacte vero, ꝙ nō omnibus sit exhi
bendum, sed ijs solis, qui id probe concoquant, nec vllum ex eo symptoma in dextra præcordio-
rum parte sentiant. Sed, quoniam interim propter multorum ad legendos eos libros, in quibus
prolixius de præsidiorum materia differitur, fastidium, longiores esse subinde cogimur, merito
(vt arbitror) nunc quoq; condonabitur nobis tractationis modus, si exacta breuitate in vniuer-
sali methodo minime vtimur. Illud tamen non ignorandum, fieri nō posse, vt tuto quis compre
hensis materijs ex huiusmodi solum doctrina vtatur, qualem modo de lacte vino q; tradidimus.
Immo, qui his optime vti volet, didicisse hunc prius oportet propriam de omni materia tracta-
tionem: in qua tum publicas materiæ vires æstimauimus, tum priuatas eius differentias vsq; ad vl
timas species. Neq; enim de cæteris omnibus, quæ scire opus est ei, qui senis sanitatem tutabitur,
expedit hoc opere fuse tractare, sed satis est de quibusdam, scilicet quæ senibus maxime sunt neces
saria, ita determinasse, quemadmodum paulo ante de lacte vino q; egimus, de quibusdam etiam
B breuius, quàm de his fecimus, sicuti rursus de alijs in totum nihil dixisse: quanquam, cui extende
re sermonem cordi est, potest omnium, quæ in senibus abundare solent, meminisse, atq; ad hunc
modum dicere.

De Victu senum pro ratione affectuum, quibus infestantur. CAP. 8.

CÆterum satius est & de reliquis dicere, quæ senum plerisque incidunt: vt sunt raucedines,
quos branchos, & destillatiōnes, quas *κόρυζας* græce vocāt, & calculus in renibus, & articu-*
lares morbi, & podagræ, & asthmata, alia q; id genus. Atq; ad raucedines quidem & dēstillatio-
nes, victus rationem hanc, medicamenta vero hæc comparare oportere: ad calculum vero, & re-
liquorum singula, hæc. Atq; ad eum modum de reliquis differens, non diligēs modo videbitur,
sed etiam in senum curandorum sciētia doctus. Verum, sicuti nec horum quicquam scribi in tra-
ctatione de senum curatione conuenit, cum præsertim ex morborum curādorum methodo, quis
quis in hac sit exercitatus, ea liceat sumere, ita rursus nec, cum sola communia dixeris, ibi desiste-
re, sed ipsis propositis aliqua mox ex particularibus subijcere, quæ maxime propositę disputatio-
ni sunt accommoda: ceu ipsi fecimus. Nam, quoniam in ijs commentarijs, quos de temperamen
tis scripsimus, indicatum est senium indubitato frigidum esse, non tamē indubitato siccum, vtpo
C te non nullis id humidum esse affirmantibus, conuenit sanè, vt ijs, quæ de senū temperamēto de-
monstrata sunt, ad hanc artis partem, quam de ipsorum ductu nunc instituimus, hypotheseos lo-
co acceptis, ipsarum rerum scopum ab illa sumamus, ac non nulla particularium tractemus, par-
tim exercendi discentis causa, partim ad inuentionem eorum, quę consulto omissa sunt, futura ve
luti exempla propterea, ꝙ non omnes ita sunt solertes, vt ex solo vniuersali præcepto ipsi particu
laria inueniant, sed, qui ad ea veluti manu ducat, desiderent. Quippe quibus exercitata ratiocina
tio est, vbi senis corpus, quantum ad ipsas partes attinet, frigidum siccum'que esse audierint, faci-
le autem serosis & pituitosis excrementis ob virium infirmitatem impleri, hæc quidem conabun
tur emittere, solidas autem ipsas calfacere atq; humectare. Verum, qui excrementorum copia de-
cepti, indefinite pronunciarunt senum temperamētum esse humidum, ij protinus in ipso primo
agendorum consilio falluntur, dum senum corpora siccanda putant. Itaq; ex cibis eos potius, qui
siccant, exhibent, veluti ex oleribus "brassicam potius, ꝗ maluam, aut blitum, aut lapathum, aut
atriplicem, aut lactucam. Ex leguminibus præ ptissana lentem, & præ faba milium, & præ zea pa
nicum. Ex fructibus amigdalas, & terebinthi semen potius, quàm cucurbitas, & cucumeres ma
turos, & pruna, & mora. Iam ex carnibus eas, quæ ferarum sunt potius, quàm cicurum: & salitas
D potius, quàm recentes. In tota denique victus ratione, quorum vis humida est, hęc fugiunt: quo-
rum sicca est, hæc amplectuntur, quanquam contra prorsus res ipsa postulat, cum prosint his mā-*
xime, humectantes cibi. Verum quoniam horum etiam frigidi quidam temperamenti sunt, pro-
inde'que pituitam in vētre ilico gignunt, ac primis venis, hinc videlicet noxij sunt visi ijs, qui nec
vniuersum senum temperamentum nouerunt, nec caput victus eorum ordinandi vident. Quip
pe nec oleum, nec dulcis aquę calens balneum, nec vini potio his prosit, si humectationis non in-
digent. Iam, quòd moderato motu & somno indigeant, satis magna documenta sunt, quò victus
eorum dirigi cōsilium debeat. Quare, siqñ propter pituitam genitam cogimur aliquid ex ijs, quæ
ipsam incidāt ac dissecent, petere, reuertendū sine mora ad humectantem victum est. Pari modo,
siqñ propter obstructionis suspicionem ad cibos medicamenta'ue, quæ obstructos meatus libe-
rent, conuertimur: quo minus tñ humidi temperamenti cibi sint, nec illo ipso die cōmittendum,
multo'q; magis postero die eidem proposito hærendum, ac fār cum melle exhibēdum, aceti'q; ali*
quid ei miscendum, vtiq; cum ptissanæ ritu pręparamus, ex mulso vino'ue falerno sumere iuben
dum, aut lacte, vt prædixi, vtendum, aut ptissana bene cocta, quæ piperis pollinem accepit. Ita
vero & maturi fici prę cæteris fructibus autumnalibus sunt eligendi: hyeme vero caricæ. Panis
quoque ita, vt dixi, pręparatus, aut cum melle, aut cum mulso, aut cum vino aliquo idoneo. Ve-
luti

A.li.1.f.3.d.3. e.2.fol.67.d

* *κοινὰς*, i. cō munes.

* Grauedines, sic.n. latini *κόρυζας* vocant.

* *ἐναργῶς*, i. euidenter.

* *χόνδρον*.

luti enim exempla claritatis causa hæc apponimus, vt, qui perlegerit, ad vniuersalem scopũ, quo calor humectatio q; petuntur, intentus iudicare de materia simili modo queat. E

Quibus Senes vti debeant ad aluum ciendam. CAP. 9.

QVoniam autem tum pituitosum, tum serosum excrementum, in senum corporibus colligitur, & vrinas moueri quotidie conuenit, non tamen per pharmaca, sed apio, & melle, & vinis, quæ id prestare valeant: & aluum soluere, potissimum oleo ante cibum absorpto, sed & oleribus ex oleo garo q; ante cibum assumptis. Ac quotidie quidem tum per hæc abunde aluus quibusdam soluitur, tum "ex ficis, vtiq; cum hi habẽtur, & prunis, ac alijs id genus, quæ æstate autumno q; vigent: hyeme vero & caricis, & prunis damascenis, ijs q; aut elixis, aut in mulso, cui plusculum insit mellis, maceratis. Erit q; id melius, si mel atticum sit. Longe autẽ ad deijciendam aluum damascenis hispana præstant. Quin oliuas ex muria presumere aliqñ licet. Aloen vero, quod multos senum, quibus siccus venter est, facere video, haudquaquam sumi suaserim: hãc alij in pilulas fingũt cum brassicæ succo, alij tantum puluerem eius alicui inspergunt liquori, qui alijs aqua est, alijs mulsum. Diuites eam, quæ cum cinnamomo cõficitur, accipiunt: medicamentum id alij hieram dialoes, alij amarã vocant. Habent vero id alij siccum, quò potioni inspergant: alij melle modice exceptum non cocto. Verum nullo horum senibus est opus, nisi maior aliqua F necessitas vrgeat: quippe, si iam cõprehensis aluus soluitur, etsi non quotidie, saltem alternis diebus, nullum planè medicamẽtosum dari debebit. Quòd si biduo adstrictus "venter, tertio die nõ soluitur, sat eo tempore fuerit mercurialem herbam, & marinam brassicam (greci thalassocrambẽ vocant) & cnicum in ptisana, alia' q;, quæ modice medicamentorum vim obtinent, dedisse: similiter & terebinthi resinam. Sumitur autem ea aliquando nucis ponticæ magnitudine, aliquandò duarum, trium' ue: quippe non modo aluum soluere citra noxam potest, sed etiam viscera omnia, iecur, lienem, renes, pulmonem' q; abstergere. Porrò ijs, quæ prædiximus, varie vti expediet, neq; vno tm̃ delecto, id perpetuo exhibere: cui nanq; assuefacta spatio sumentis natura erit, eius vim contemnet. Ergo variare vices tum prædictis oportet, tum vero eo medicamẽto, quod ex caricis conficitur. Sunto autem hæ pingues, auferatur' q; ipsis ea, quæ foris circuit pellis: pari modo & cnico: mox ambo simul tundantur. Esto autem & carica cum cnico pari põdere. Licebit vero hic quoq; medicamentum experiri, ac prout se ad sumentis naturam habet, aliàs plus, aliàs minus cnici immittere: sumere vero duarũ trium' ue caricarum magnitudinis modum. Ex ipsa vero (vt dixi) experientia inueniet sibi ipsi quis talium omnium legitimum modum, cum venter alijs magis, alijs minus, medicamentis sit obediens. Cæterum nullum eorum, quæ dicta sunt, medicamentorum exhiberi admodum copiose debebit. Siquidem non nulli in præsens gaudent, si copiosius desederint: verum, quãto magis sunt vacuati, tanto his venter sequentibus diebus magis adstringitur. Quo fit, vt ipse, si qui sunt, quibus in diuturnis morbis venter sistitur, (quales potissimum hyeme contingunt, quibus' q; post longam infirmitatem in cõualescentia similis affectus incidit) ijs aluum duco non "acribus per inferiora infusis, sed tãtum oleo. Quod etiam sanis quoque, vbi venter adstringitur, securus interdum infundas: quippe quo & siccius excremẽtum madescit, & transitus efficit lubricus, & corpus ipsum senis emollitur, duris aliàs pellibus similiter rigens. Non tamen sunt hæc senis, qua senex est, propria: quippe cum etiã sint ijs, qui à longis morbis conualescunt, vtilia. Quid igitur proprium est senis, qua senex est? nempe, quod tẽperamento eius conducit. Id enim est, cuius culpa senescimus, alius alio tempore citius serius' ue, prout vel natura ab initio sumus comparati, vel ex vitæ exercitio, vel ex victus ratione, vel morbo, vel solicitudine, vel alio id genus, immoderatius siccati. Est enim id, quod omnes homines proprie senectutem appellant, non aliud, q̃ siccum & frigidum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proueniens. Accidit autem interdum & ex febrili morbo: atque id etiam ex morbo senium appellamus, sicuti in libro de marasmo diximus: quippe cũ eiusmodi affectus, marasmus H quidam sit: qui non in animalibus modo, verum etiam stirpibus visitur. Tradita vero iam est in primo huius operis volumine prouenientis in nobis senectutis necessitas. Ergo tum ex illo, tum ex ijs, quæ de temperamentis, atq; etiã ex libello, quem de marasmo scripsimus, instructior quispiam ad eam artis partem, quæ de senum ductu agit, reddi poterit.

A.li.1.f.3.d.3. c.2.fol.67.c

A.ibidem.

A.ibidem.

Ratio Dignoscendi & curandi omnes Affectus, qui in senum & reliquorum hominum corporibus oriuntur. CAP. 10.

SIquidem omnis affectionis corporalis prouidentia in duobus consistit, nempe propria eius internoscenda essentia, & materiæ præsidiorum viribus: vt statim in proposito nunc nobis senio, qui scienter pernouit affectum eum siccitatem quandam cum frigiditate esse, si quidẽ, quæ humectent pariter & calfaciant, præsidiorum materias norit, is idoneus senum medicus fuerit. Quadruplex vero materiæ genus cum sit, quæ sumuntur, quæ geruntur, quæ educuntur, quæ foris admouentur, vtiq; ex singulis eligere oportebit, quæ calfacere humectare' que possint. Sed ad horum cuiusq; commodum vsum, exercitatio, quæ per exempla fit, maxime est vtilis. Scio ergo aliquando me pueri thoracem, qui ab reliquarum partium symmetria, id est debita conueniẽtia, non parum aberat, eiusmodi remedijs genere ad iustam perduxisse mensuram. Cinxi illi lato mo

dice

A dice cinctu omnia, quæ sub thorace ad coxas vsq; sunt, ita tẽperans, vt tum citra offensionem hęreret, tum nec laxum quicquam relinqueret, nec etiam premeret. Exercitationes vero iniunxi, & quę per tota obeuntur brachia, & vociferationes, quas phonasci ἀναφωνήσεις appellant. In vtrisq; vero cohiberi anhelitum iussi. Id fit, cum thoracem ipsum vndiq; valenter impuleris: anhelitum autem sic compresseris, vt, quem prius attraxeris spiritum, totum intus retineas. Itaq; etiam amplius inspirauerit, oportet, qui hoc commode faciet: q̃nquidem, quo amplius sit aeris, qui compellitur, hoc magis thorax distentus dilatabitur. Quòd autem ipsæ quoque vociferationes tum magnifaciendę, tum in acumen tendendæ sint, id minime est obscurum, si modo vniuersas thoracis partes valenter exercitari in animo est. Atq; hæc quidem gliscẽtium adhuc corporum ea, quę natura male condita sunt, ad iustam cõuenientiam symmetriam q; restituẽt. Eadem modice etiam ijs, qui perfectam iam magnitudinem consecuti sunt, proderunt: verum in sene nihil tale moliendum, vtpote cui feriari infirmas partes vtilius esse diximus. Vtilius vero his est & consueto opere exercitari, etiam si modice noxium sit. Contra iuuenibus ea mutare, quæ nocent, tentandum est, etiam si à pueris his maxime insueuerint: possunt enim eorum vires moderate factam mutationem sustinere, sperari q; potest in reliquo vitæ tempore fructum aliquem eos ex meliore consue-

** θλιβόντων. * ἐκπνοήν. * ἐπιτηδεύματι.*

B tudine percepturos. At senex, si posset longo tẽpore sensim malam consuetudinem mutare, propterea quòd, quo tempore meliore frueretur, habiturus non esset, frustra laborem insumeret: non aliter, quàm si quis artem discere quampiam octogenarius inciperet. Sicuti vero senum ipsorum inter se non parua differentia est, siue id ex ętate spectes, siue ex corporis affectu: ita & eorum, qui natura ficciore frigidiore q; sunt, si ad mediocrem statum compares, non paruum intemperiei discrimẽ inuenies tum ipsorum inter se, tum vero ad senes. Atq; humectare quidem hos profectò calfacere q; conueniet, cæterum audacius hæc facere in ijs, qui per ętatem maiori exercitio sunt ferundo, ceu quorum validę adhuc vires sunt. Quippe primum, quò omne remediorum cõsilium dirigitur, eiusmodi intemperies corporis est, non senium, aut ætas aliqua. Verum, quoniam affectuum naturam per coniecturam accipimus, idcirco ætatem quoq; consideramus. Porrò eadem vtilitas & consuetudinis noscendæ est, præterea extrinsecus incidentium causarum, quas procatarcticas græce vocant: quippe ad certiorem affectuum notitiam talia omnia nobis conducunt: remediorum tamen insinuatio ex his non præstatur. At empiricis talia totius concursus, quam συνδρομὴν vocãt, pars esse censentur: quæ syndrome in ipsa curatione est obseruata, haudquaquã ex ijs, quæ fieri affectus postulat, inuenta. Quo rationabilius Hippocrates de agnoscendo præsa-

** μέτρον, i. mẽsuram. * ἔνδειξις, i. indicatio.*

C giendo q; plurima scripsit, vtiq; in particularibus nos exercẽs: quod etiam optimi medicorũ post eum fecerunt, nõ ignari huic nullo negocio inuentum iri remedia, qui eius, quod curat, corporis ægri sani ue affectum exacte norit. Siquidem, vt sæpe testati sumus, incipiendum ab illo medendi præcepto est, ‖ Contraria esse contrariorum remedia: vbi vero remediorum materiam compertam habueris, ac simul vires eius intellexeris, male affecto corpori, semper contraria: optime se habenti, similia viribus esse adhibenda. Quin etiam intemperies ipsas, quęcunq; adhuc intra sanitatis fines subsistunt, si corrigere studebis, contraria quodammodo victus ratione curabis: quod tamen per multum fit ocium. Nam, si in negocio sint, similibus vteris: potissimum cum ita fuerint corpora assueta. Porrò accidit alterum horum plerunq; magis, ceu naturis ipsis ea, quæ sibi sunt accommoda, sua sponte citra q; doctorem eligentibus. Atq; hactenus male affecto corpori contraria exhibebimus, quoad pristinum statum consecutum sit.

In lib. de Flatibus, haud lõge à principio.

De Victus ratione, quæ intemperies corrigat, instituenda. *CAP. 11.*

CÆterum ea victus ratio, quę intemperies corrigit, lõgius plerunq; procedit propterea, q̧ similibus maiore ex parte morbis tentamur, qui calidiore natura est, calidos morbos facile incurrente: qui frigidiore, frigidos: & reliquis pro ratione. Facilius itaq;, quicquid intemperatum

D est, ad propriam naturam redit, quàm ad optimum tẽperamentum venit: quippe id cum in medio omnis intẽperantiæ sit, quisquis conueniente naturę suæ morbo laborat, ab eo longius abest: qui dissimili, minus. Ergo nec assuetudines ipsæ, tametsi prauæ sunt, displicentibus adhuc sibi corporibus mutandæ sunt. Quin nec per summam sanitatem semper id tentãdum, sed tum, cum is, cui mutandæ sunt, à ciuilibus negocijs maxime vacat. Hæc itaque communia omnium temperamentorum præcepta particulatim variantur, prout intemperantia quæuis ab optimo temperamento recessit. Nec mirum sanè est, si intemperatę naturæ, quæ in medio exactæ sanitatis & morbi sensibilis consistunt, etiam ad ordinandi victus modum sint ancipites. Sed nec illud mirãdum, ab ijsdem adiuuari lædi q; homines videri. Nam cõtra, si omnes inter se similem corporis statum obtinerent, vtique mirandum tum esset aliquos † iuuari lędi q; ab ijsdem: sed, quoniam contrarij inter se multorum hominum corporis status sunt, ratione non caret, quòd ex contrarijs etiam vtilitatem percipiant. Quo magis de medicis omnibus mirari cupiam licet, quicũq; nullo prius naturarum facto discrimine, de sanitate tuẽda scribere sunt aggressi. Sicuti enim fieri nõ potest, vt vnum calopodium ad omnes homines sutor accommodet, ita nec medicus vnam omnibus vitæ speciem, quæ conducat. Hac igitur de causa quidam saluberrimum esse affirmant abunde quotidie exercitari: quidam nihil obstare, quo minus in quiete prorsus degatur. Et sunt, quibus lauari

† Additur in Codic. græcis, ὑπὸ τῶν ἐναντίων, i. à contrariis.

maxime salutare videtur: alijs minime. Quin etiā de vini aquę q́ʒ potione, item q́ʒ de alijs ad eun- E
dem modum, non ijs modo quæ ad salubrem victus rationem pertinent, sed etiam morborum re
medijs, pugnantissima inter se scribunt adeo, vt vel vnum quippiam, quod omnibus his inter ip
sos conueniat, rarum inuentu sit. Cæterum vsus ipse docet tum ab ijsdem ipsis aliquos lædi iuua-
ri q́ʒ, tum à contrarijs pari modo. Equidem quosdam noui, qui, si triduo se ab exercitatione absti
nerent, protinus ægrotabant. Alios in perpetua quiete degentes, tamen secundam valetudinem
tueri. Atqʒ horum ipsorum alios minime lauare: alios, nisi lauissent, illico febricitare: sicut Premi
* πεῖρα. genes Mitylenæus. Atqʒ, ꝙ hæc quidem ita fieri cernantur, etiam ij, qui solo *usu artem colligunt,
nouere. Nemo tn̄ eorum ita, vt in morbis, notas prodidit, quibus quis intentus, quam quisq́ʒ vi-
ctus rationē postulet, inuenire posset. Quippe in paucissimis inuenias exacte traditas, quas em-
† pleuritide. pirici syndromas, id est cōcursus, vocant, quemadmodum in peripneumonia, & †laterum cōpun
ctione: sed pleriqʒ morborum coniecturalem habent dignotionem, vt qui non ex certorum inci
* symptomatū. dentium collectu noscantur, sed hominem desiderēt, qui exquisite corporis affectū calleat, qui q́ʒ
omnia, quæ eiusmodi affectui consonent, inuenire singulatim queat. Quippe, quod propositum
est, nos ipsa ratione ducti adhuc iuuenes inuenimus. Vnde etiam manifestum est vsum quantū-
uis longum sine ratione talia inuenire non posse. Nam, de Premigene cum audirem, nisi lauaret, F
omnino febricitare, collegi ratione eum fumida excrementa gignere, quæ transpiratu emitti po-
stularent: cæterum, cum densior cutis esset, q̃ vt ea transmitti omnia sineret, collecta sub cute ca-
lorem excitare: Itaqʒ etiam balneum eiusmodi naturis vtilissimum esse non ob id modo, ꝙ fumi
dum euocet, sed etiam ꝙ humectet, id q́ʒ dulci humore. Ergo placuit explicata quoqʒ manu Pre-
migenis thoraci iniecta, cuiusmodi esset caloris qualitas, explorare. Vt vero acrem mordacem q́ʒ
comperi, nō dissimilem calori eorum, qui cæpas ampliter comedissent, multo adhuc magis euen
tus causam probe coniectasse mihi persuadens percontabar, ecquid sudoris illi citra balneum in-
cideret, negante q́ʒ id, iam firmiorem habere me affectus eius notitiam mihi persuasi. Quin etiā
alios quosdam vidimus, quibus mordax calor erat similiter, vt huic, non tamen hi vna balnei in-
termissione febricitabant, propterea, ꝙ per sudores excrementa his vacuabantur. Premigeni prę
ter naturalem habitum etiam victus ratio vel semel intermisso balneo febricitandi occasio erat.
Nam plurimum domi versabatur, ibi q́ʒ scribens vel legens perseuerabat propterea, ꝙ Peripateti
cæ disciplinæ incumbebat: in qua nemini suæ ętatis erat secūdus. Scimus & ijs, qui minime natu
* φροντίδα. ra tale excrementum aceruant, instantem laborum diligentiam, *curam q́ʒ, gignendi eius causam
esse. Itaqʒ etiam alteri cuidam, cui æque, atqʒ illi, mordax calor erat, tametsi balneum vno die in- G
† φροντιστὴς ἦν. termitteret, contigit non febrire propterea, quod nec † studijs deditus erat, & negocia sua per vr-
bem inambulans obibat, emens vendens q́ʒ multa, etiam pugnans subinde: in quibus sudare coa
ctus est. Ideo q́ʒ etiam alterum quendam ex ijs, qui ęstate quotannis acuto bilioso q́ʒ morbo labo-
† τελέως ἄνοσον ἐφύλαξα, i. sine morbo seu sanū prorsus seruaui. rant, multos iam annos † seruaui, exercitari vetans. Nam, cum calido sicco q́ʒ temperamento es-
set, sicuti Premigenes, etiam exercitatione vtebatur pręceleri, tum vero Sole, ac puluere. Cōtigit
ergo ei & calorem immodice augeri, & cutem densari, atqʒ ad transpiratum ineptam reddi: quæ
ambo vbi concurrerunt, nimirū corpus, cui acciderunt, paratum ad febrem reddūt. Ergo, quod
in medendi arte semper vsurpare soleo, id nunc dicam. Facillime quidem, quod quęritur ratioci-
* συντόνῳ. natio inuenit, fidem vero eius experientia comprobat. Quanquam illud multo maxime miran
6. Epid. cō. 4. t. 15. 3ª. 183. e dum est, cum Hippocrates moneat ‖ calidis naturis vtilius esse in ocio agere, q̃ exercitari: nō pau-
cos tamen medicos esse, qui ne norunt quidem, cuiusmodi tales homines sint, sed iuxta omnibus
exercitationes iniungant: E diuerso non nullos esse, quibus nihil ad sanitatem conducere exerci
tationem placeat: Sed & tertium ab his genus esse, qui assuetis exercitari, id permittant: nō assue-
tis interdicāt. Quorum nemo plane non errat: minus tamen ij, qui tertio loco dicti sunt. Quip-
pe, qui cuilibet rei insuescunt, magna ex parte naturę suæ conuenientem consuetudinem deligūt H
propterea, quod ab ijs, quæ non conueniant, subinde læsi, ipsa repudient. Aliqui tamen vel dul-
A In Aph. nō legi hāc sententiā, vt superius etiā admonui pa. 69, lit. d, sed Epid. 6. cō. 4. t. 31. 3ª. 187. f. cedine victi, vel præ nimia dementia se lædi non sentientes, in malis consuetudinibus persistunt:
verum hi pauci: plures, qui nō persistunt. Quo magis rationabile est minus errare medicos eos,
qui omnem consuetudinem seruādam censent: qui vero nihil ad sanitatem interesse putant, exer
citatus quis cibum sumat, an contra: item qui omnes exercitandos putant: hos peius consulere, q̃
qui prædicti sunt. Horum vero ipsorum, si inter se comparentur, minus incommodi sunt, qui
ante cibum perpetuo exercitandum esse putant: quod & Hippocratem præcipere aliqui sunt rati
B Ibidem, t. 15. 183. e (labores [a] ‖ enim cibos præcedere, in Aphorismis legi) non videntes hoc loco de ordine eum lo-
cutum exercitationis, & cibi, nequaquam illud affirmare, ꝙ omnibus hominibus hæc ambo con
* C δυνάμει, id est potentia. ducant, immo quibus exercitari expedit, præcedere exercitium cibos debere. Quod autem non
omnibus prosit, & in libro de vulgo grassantibus morbis aperte testatus est, vbi [b] ‖ calidas naturas
D Et hāc quoque sententiā non legi in libro Apho. qui editi sunt, sed ī lib. de Flatib⁹. quiescere censet: & in Aphorismis [c] *tectius sub vniuersali præcepto, vbi [d] ‖ contrariorū contraria
esse remedia proponit. Porro fieri potest, vt pugnare aliquando videantur huiuscemodi præce-
pta, non deficientibus, qui omnem motum ipsi moto corpori conuenientem, exercitationem no
minent: alijs tantum eum, qui vehementior sit: ita vt priore significato omnes homines exercita
tionem

A tionem desiderare neminem lateat: secundo vero significato non ita se habere. Eorum nanque, qui in carcere sanitatem suam tuentur, parum apte mihi mētionem facere quidam videntur, quippe qui spatio prorsus pereunt, si omnino tum vngi, tum lauari prohibentur. Quod vero ad paucos dies insalubri victus rationi resistunt, nihil sane miri. Si igitur exercitationis vocabulo omnis venit motus, & qui inambulauit, & qui perfrictus, & qui lotus est, exercitatus dicetur, dummodo conueniente modo, præsenti corporis statui sit motus. Quod si quis etiam ab his sit prohibitus, omnino ægrotabit. Qui enim ab his in carcere prohibentur, eos nunc non modo ægrotare, sed etiam mori videmus, si diu sint inclusi. Sin vehementiores tantum motus exercitationes vocantur, eo pacto verum sit nō egere omnes homines exercitatione. Statim enim Premigenes ille nullum requirebat violentum motum, sed nec in porticu, quæ est ante balneum, exiguam ante lauandum inambulationem: immo vnctum* esse ex oleo, & a balneo aquam detersisse, satis magni momentus sunt talis temperamenti homini. Hic vero & ante cœnam ambulabat, & cum amicis disputabat: similiter mane quoq; domi. Nusquam igitur ex ipsa in totum desidia adiutus quisquam est. Sed, cum quietem agere calidis naturis Hippocrates suadet, || vehementi motione vti vetat. Porrò ipse multos, qui propter eos motus, quos per totam æstatem exercebant, in principio autumni

* τρίψασθαι, i. frictum esse.

6. Epid. cō. 4. t. 15. 3ª. 183. e

B quotannis ægrotabant, ipsis vetitis sanos reddidi: quemadmodum rursus alios a vehementi exercitatione prohibui: alios a quiete ad exercitia traducens, cum sæpe ante ægrotassent, in sanitate seruaui. Porrò hi frigidiores sunt ijs, qui temperati & mediocres sunt, & affectu planè contrario ijs, qui calidiores ficciores q; sunt. Diximus autem temperamentorum notas non solum in libro de temperamentis, sed etiam in libro de arte medica. Is enim vni ex libris nostris est titulus. Mirandum vero de ijs medicis est, qui ne ea quidē, quæ sensui euidenter apparēt, agnoscunt. Quis enim latissimum esse hominum discrimen nunc non videt, adeo vt eadem exercitia, ijdem q; cibi* alios bene, alios male habeant non secus, ꝙ in morbis? Quare, sicuti, ꝙ non omnes eadem requirāt, eos scire decuerat, ceu manifeste apparens, ita, cum commentarios scriberent, determinare ac docere, quæ quibus vel conducerent vel officerent, par erat. Quid igitur causæ fuit, cur eiusmodi determinationes, tametsi ab Hippocrate proditas omiserunt? Nempe quid aliud, ꝙ perdita ambitio, dum dogmatum principes nominari, atq; inde gloriam consequi inter homines studebant? Cuius causa illi non ea quidem, quæ manifeste apparēt, sed opiniones, quas ipsi vltro ponebant, sequi voluerunt. Posteri vero, qui in hos inciderunt, persuasi pleriq; sunt propterea, ꝙ nec quicquā didicissent melius, & simul rudes imperiti q; demonstratiuæ scientiæ omnino essent. Qui nanq;

*ἐπιτηδεύματα.

C hanc sequetur, facile tum vera dogmata a falsis discernet: tum, quæ certis determinationibus scripta sunt, ab ijs, quæ non ita. Idem nimirum inscitiam eorum omnium damnabit, qui citra determinationem {de dissidentibus} aliquid scripserunt.

Duo hæc verba non sunt in græco.

De exercitatione, balneo, & vini vsu pro naturarum ratione, ac de triplici parte senectutis. CAP. 12.

QVo magis, quæ nam esse determinationes debeant, altius repetentē, sed breuibus, diligenter audies. Quibus mordax calor natura est adeo, vt fumida gignat excremēta, ijs balneum salubre est, tum motus, qui & exiguus & lentus sit, multus autem & celer aduersissimus est. Itaque istis non semel modo, verum etiam bis die lauari conducet, potissimum æstate: Esse quoque boni succi nutrimentum, in quo nihil insit acre: In sole autem versari, & irasci, & multum cogitare, his inimica sunt. Qui diuersæ ab his naturæ sunt, (hi autem sunt, qui frigido & humido temperamento sunt) valētiores motus desiderant, ac victum, in quo superet, quod tenuem succum faciat. Is cuiusmodi sit, diximus singulari libro. Hi vero˙, nec si ijs in sole exercites, lædūtur: nec etiam, si balneo abstineant. Ac maxima quidem est dictarum inter se naturarum differentia. Aduersissimum enim est humidum & frigidum temperamētum ei, quod calidum est & siccum. Maxima rursus est & calidi ad frigidum, & humidi ad siccum. Porrò frigidum & siccum senum

D temperamento ꝙ simillimum est: itaque etiam celeriter senescunt eiusmodi corpora: dictum que de hoc temperamēto supra abunde est. Humidum vero & calidum fluxionum vitijs obnoxium est. Cæterum, quod omnibus intemperatis naturis commune præceptum est, id expedit in hac quoque seruari. Est autem id, vt eas corrigas quidem contrarijs, sed dum planè in ocio sunt: serues autem similibus, cum per negocia sibi vacare non possunt. De exercitationibus huiusmodi corporum ita statuendum est, plus quidem his laborandum esse propter corporis humiditatem: præcēleri* motu non vtendum propter calorem. Porrò attendendum diligenter est, cum ex segniore vitæ ratione ad exercitationes se transferunt: ilico enim fluxionum tentantur morbis, nisi prius sint vacuati, ꝙ exercitationes adeant. Quicquid enim in corpore concretum & crassum in humoribus fuerit, aut etiam modice frigidum, id statim in spiritum vertitur, ac funditur. Itaque etiam vere tales naturæ maxime ijs morbis patent, qui ex plenitudine oriūtur: quales sunt synanchæ, cynanchæ, destillationes, quos catarrhos vocant, hæmorrhoides, sanguinis profluuia, articulares morbi, opthalmiæ, peripneumoniæ, † laterum compunctiones, reliqui denique omnes, quorum genus est phlegmone. Quare etiam occupare* per veris initium sanguinis detractione oportet, aut per incisam venam, aut scarificandis malleolis. Quod si ita inaniri recusent, purgādi medicamento sunt non simplicis facultatis, sed quod trahere & flauam bilem & pituitam, & serosa

* συντόνῳ.

† *pleuritides.*

* φθάνειν, i. anteuertere, pręuenire, vel præoccupare.

rosa excremēta possit. Quæ vero de exercitationum ratione diximus, eadem & de balneo dicta F
esse putādum: quippe quod ipsum quoq; non tutum est, nisi prius inanitum corpus sit. Inanito
vero vtile est potissimum, cuius lauacri aqua potabilis non est, sed in qua vis aliqua per halitū di
gerendi subest. Vinum autem frigidis siccis'q; naturis vtilissimum esse prius dictum est. An ve-
6. Epid. cō. 4. t.15.3ª.183.c ro calidis omnibus idoneum non sit, sed vtilior his ‖ aquæ potio sit, sicuti in libro de popularibus
morbis siue Epidemion legimus, nunc ęstimandum. Fortassis enim absurdum omnino cuipiam
videbitur iuuenem, qui athleticus, vel militaris sit, aut etiam fossor, messor'ue, aut arator, vel deni-
que qui robustum aliquod opus exercet, aquę tantum potione vti: atque in hoc falli Hippocratē,
cum calida temperamēta aquę potionem poscere, absolute pronunciet. Mihi vero Hippocrates
non absolute id, sed de naturis summe calidis, quæ vtiq; propter intemperiem tales sint, dixisse vi
detur, non quod plurimum habeant naturalis caloris, quem ipse augeri in athletarum exercitio con-
firmat. At, qui ex intemperie calidus est, is neq; athleta, neq; miles bonus, sed neq; fossor, messor,
arator'ue, aut denique ad rustica vrbana'ue opera fortis, vnquam euadet. Quippe valentium ho
minum ea sunt munera. Porrò tales nunquam fuerint, nisi mediocri sint temperatura. Atqui, si
media temperie sint, vtique plurimis his fuerit naturalis calor. Ac tali quidem naturæ mediocre
profectò dandum est vinum, sicuti ipsa quoque mediocris est. Atque hactenus saltem mediocre, F
quoad ipsa mediocris est temperamenti: quando hanc quoque necesse est non solum in senectu-
te, sed etiam in remissionis tempore, media temperatura frigidiorem euadere. Sicui ergo, vt in
intemperie, quæ intra sanitatem consistat, calidissimum temperamentum sit, huic omnino vinū
circuncidisse prodest. Sed, cum triplex genere sit calidi tēperamenti differentia, vna, in qua reli-
qua contrarietas (nempe quæ in humido sicco'q; consistit) mediam temperiem seruat: altera, in
qua siccitas subsultat: & tertia, in qua vnà cum calido etiam humidum redundat: vtique in qua al
tera contrarietas medium temperamētum tenet, nunquam fuerit vltime calor immodicus, quan
doquidem huic siccitas statim superuenit: ista vero non semper iuncta est cū sicca. At, in qua sic-
citas calori est adiuncta, in hac incidere aliquando plurimus, vt in intemperie, quæ cum sanitate
consistat, præter naturam calor potest, id q; longo tempore. Plurimam vero breui spatio, etiam
quæ cum humiditate coniuncta est, immoderatam caliditatem, vt in sanitatis intemperie, fieri li-
cet. Ac ei quidem, quam primo loco diximus, differentiæ tantum diluti vini, quod ὑδατώδεις vo
cant, exhiberi sinemus, quantum à summa intemperie ipsa recessit: reliquarum autem neutri, prę
sertim cum summa sit, quemadmodum ostensum est. Quæ enim tales imtemperies non sunt, ijs
dandum vinum est, sed exiguum & dilutum, tale porrò est, quod colore quidem est album, sub- G
stantia tenue: sicut ediuerso frigidis intemperantijs calidiora vina præbemus. At, quod calidissi-
mum quidem vinum est, id frigidissimis intemperantijs est vtile: reliquis vero, quod portione re
spondet. Neque enim eius tantum meminisse oportet, quod contraria contrariorum sint remedia,
sed etiam quantitatis rationem in singulis contrarijs habere. Ergo, sicuti de medicamentis osten-
dimus, non solum æstimandum esse, calidum'ne an frigidum quicquam sit, sed etiam quoti in his
ordinis sit: ita & de vinis est agendum, non solum dilutum aut calidum deligentibus nobis, sed
quod, vt ad intemperantiæ speciem, calore frigore'ue suo conuenienter occurrit ac respondet.
Hæc vero dicta mihi de ijs sunt, qui mediam senectutis ætatem agunt, vtique nec ignoranti pri-
mam eius partem esse, quæ ὠμογερόντων, id est eorum, qui cruda viridi'q; adhuc senecta sunt, di-
citur propterea, quòd adhuc obire ciuilia negocia possunt: secundam autem, cui apte nomen ip-
sum inditur eo, quod ipsa sit, de qua dicitur,

Vt lauit, sumpsit'que cibum, det membra sopori.

Quod tamen in tertiam non conuenit, in qua Telephum grammaticum bis ter've mense la-
uari dixi. Propter enim virium infirmitatem assiduum hi balnei vsum non sustinent.
Accedit, quòd per habitus frigiditatem mordacia hi excrementa non pariunt. H
Nominant eum, qui ad hanc partem peruenit, græce πέμπελον, sicuti
aiunt, qui vocabulorum etymologijs gaudent, ab eo, quod
est πέμπειν τὴν εἰς ᾅδου πομπήν, i. mittendo
in pompam, quæ ducit
ad Manes.

Galeni

GALENI DE SANITATE TVENDA
LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Monſtrantur præcepta, quæ ad omnes lapſus remouendos & declinandos attinent in iis corporibus, quæ ab optima labuntur ſanitate.

Summa earum rerum, quæ ſuperioribus quinque libris comprehenſæ ſunt, ac quod nam ſit huius ſexti inſtitutum. CAP. I.

ALiud huius de ſanitate tuenda ſpeculationis argumentũ hoc libro inchoaturus, repetenda cẽſeo eorum, quæ hactenus tractata ſunt, capita: quæ vtiq; dicendis ſunt neceſſaria. Igitur primum diximus, quid ſit ſanitas: ſecũdo loco generalis eius deſcriptio poſita eſt: tertio, quẽadmodum ſeruari ea poſſit, eſt B proditum. Ad hæc illud adiectum, aĩaliũ corpora perpetuo mutari, inde q; adeo neceſſe eſt ſanitatem eorum, quę aliàs corrũpi periclitetur, noſtrę procurationis indigere ante, q̃ tam notabilis mutatio fiat, vnde iam manifeſte ægrotent: procurationem vero non aliunde conſtare, q̃ ex cibo potione q;, quibus, quod de ſubſtantia corporis decidit, reficiatur. Altera incurabilis eſſe demonſtrata mutatio eſt, ſcilicet quæ pro ætatis ratione accedit, propterea, ꝙ cuiuſq; animalis corpus à prima genitura ad exitum vſq; toto interueniente tempore ſicceſcat. Cæterum, qui ſalubrem viuendi rationẽ ignorant, credibile eſt hos citius, q̃ pro naturæ ratione, interire. Qm̃ autem (vt diximus) neceſſe eſt omne genitum animal nutriri, ſubſtantia vero ciborum vniuerſa in nutrimentum non abit, ac proinde vitioſum quiddã ex ſuperuacuo eius relinquitur, quod proprie excrementum vocant, præparatę à natura quædam corporis partes ſunt, quæ id ſecernant atque emittant. Plurima vero cum ſit in naturis corporum differentia, rationabile eſt ſuam eſſe cuique ſanitatis tuendæ prouidentiam. Primum igitur, hominem, qui optimo ſit ſtatu, pro materia tractationis propoſitum, quemadmodum quiſpiam in ſanitate cuſtodiat, tradere ſtuduimus. Cum autem variæ occaſiones ſint, quæ ſalubrem viuendi regulam pluribus modis intercipiant, eum, qui optimo corporis C ſit ſtatu, {vni ſibi vacãtem} ac ab omni ciuili negocio liberum, in ſanitate ſeruare propoſuimus. Atque hunc quidem, cum in primis quinque libris, quemadmodum quis à prima ineunte ætate ad vltimam vſque ſenectutem in ſanitate cuſtodiat, docuerimus, nunc ad eos veniemus, quibus per negociorum qualitates, eſſe, bibere, atq; exercitari debito tempore non licet: præterea ad eos, qui ſtatim ab ortu valetudinarium corporis ſtatum ſunt ſortiti. Sanè breuior erit de his ſermo, q̃ prior, quamuis ſuapte natura longior ſit, propterea, quod plurimarum materiarum vires, quibus ad ſecundæ valetudinis tutelam vtimur, prædictæ iam ſunt. Nam, cum frictione, balneo, exercitatione, cibo, potione, calefactione & refrigeratione, veneris tum vſu tum abſtinentia & ſiquid aliud eiuſmodi eſt, mutationes fieri corporis cernamus, vtique horum omnium vires (vt dixi) prius ſunt proditæ.

lib.1.f.3.d.2. 1.fol.59.h

De vitioſis corporum conſtitutionibus, ac de ea, quæ ex ætate peruenit, differentia. CAP. 2.

VItioſi autem corporum ſtatus genere duplices ſunt, cum elementares & primas corporis particulas, quas Ariſtoteles ὁμοιομερῆ, id eſt ſimilares vocat, alij æquabiliter, alij inæquabiliter attemperatas habeant. Dico autem æquabiliter temperari, cum ad aliquam intemperiem verſæ æquabiliter corporis particulę omnes aut frigidiores iuſto, aut calidiores ſunt redditæ, D aut ſicciores, aut humidiores: aut per coniugationem quædam calidiores ſimul, & ſicciores, quędam humidiores pariter & frigidiores, & quędam humidiores & calidiores quædam ſicciores & frigidiores. Quin etiam in inſtrumentalium partium compoſitione quædam æquabiliter, quędam inęqualiter ſunt conditę. Ac primum quidem dicam hic quoque, qui ſtãtus corporum ſint maxime vãletudinarij, ſicuti & prius † qui maxime ſanus eſſet } oſtendi. Verum is vnicus erat: etenim in omnium rerum genere, quod optimum eſt, id vnũ eſt: vitioſa vero plurima ſunt. Duplex tamen eſt eorum ſecundum genus diſcrimen, ceu paulo ante dixi, alijs ſimili intemperie omnes partes habentibus, alijs diſſimili. Atque eorum quidem, quę ſimilem intemperantiam habent, ea peſſima eſſe conſtat, quę has validas habent, ac potiſſimum frigidas ſimul & ſiccas. At, quibus inæqualiter ſe habent corporis conſtitutiõnes, horum numerare quidem varietates facile non eſt. Cęterum illa quoque duplici genere ſpecie ue, ſiue quouis alio modo nominare velis, variare licet. Nam maxime quidem ea morbis patent, quorum principes maxime partes contrarijs temperamentis ſunt affectę. Minus obnoxia valetudini ſunt, quibus † diuerſę à principibus partes } ita ſe habent. Equidẽ aliquos iam vidi, quibus venter frigidus erat, caput calidum: ſicut contra, quibus caput frigidum erat, venter calidus. Vidimus aũt & ex accidenti, non primũ nec propria tẽperamenti ratione aſſidue afflictum bili ventrẽ, qui alioqui nõ erat natura calidus:

*νοσωδέσταται

† ὑγιεινὴν, i. ſalubrem.

† *Græce clarius τὰ μὴ κύρια, i. partes non principes.*

æque vero & refrigeratum alterum, q̃uis non esset natura frigidus: ad eundem modum & caput, E
& iecur, & lienem, atq; etiam alias partes, aliarum quandoq; intemperantijs affici, cum aut ipsæ
haudquaq̃ læsæ in proprio temperamento essent, aut etiam cõtrarium plane, q̃ aliæ, affectum ha-
berent. Primum ergo de ijs verba faciam, qui ęquali sunt intẽperie, id q; ab ijs, qui præcalidi sunt,
auspicatus. Sane dictum à nobis in libro de tẽperamẽtis est fieri non posse, vt intemperies quęli
bet sola diu duret: q̃n ipsa sibi ipsi alteram ex necessitate adsciscit. Inde q; factum, vt pleriq; medi-
corum quatuor tm̃ esse intemperantias putarint, eas q; compositas, simplices vero ne esse quidẽ.
Nam & calidam, dum humiditates semper consumit, parere siccitatẽ: & frigidam, dum nihil ab- A.li.1.f.1.d. c.1.fo.5.b
sumit, † humoris incremento quodammodo cõferre. Eodem modo & siccam per eas ætates, qui-
bus augescit animal, calidius ipsum semper efficere: quibus vero decrescit, refrigerare & siccare
quidem solidas corporis particulas, congerere vero abundantiam excrementorum. Simili mo-
do, si humida cum modice calida coierit, existere aliquando in vtraq; oppositione mediam tem-
periem. Vtranq; oppositionem intelligo, & quæ ex calido ac frigido consistit, & quæ ex sicco &
humido. Erit autem medij temperamenti (quod εὔκρατον græci vocant) eiusmodi intemperan-
tia in ipso præcipui vigoris tempore (quam ἀκμὴν græci vocant) sed & in remissionis tempore,
prout ipsi conuenit. Optimam nanq; temperiem in adolescentia corpus obtinet: reliquæ omnes F
ætates deteriores hac sunt, vt prius est ostensum. Atq; hoc etiam meminisse conueniat, vnum id
quoq; ex ijs, quæ dicta sunt. Cum enim duplices actiones in aĩalibus sint, certe corporales pueri
præcipuas obtinent: quæ animi sunt, ea, quæ à pueris ad remissionem vsq; succedit ętas. Nec tñ
est has ætates annorum numero circunscribere, quemadmodum non nulli fecerunt: nisi forte in
latitudine quadam. Ergo pubescere quidem incipiunt aliqui, vbi quartumdecimum annum ex-
pleuerunt: quidam vno post anno, aut etiam amplius. Initium præterea remissionis non nulli ha
bent statim à trigesimo anno, nõ nulli post quintum & trigesimum. Ac robur quidem omnibus
minuitur post ipsam summi vigoris ætatem: non tamẽ hi sanitatẽ amittunt, tametsi minus hanc,
quàm ante, laudabilem habent. Cæterum hanc habent non solum vsq; ad initium senectutis, ve-
rum etiam, in ipsa senectute tota: quæ ipsa quoq; quibusdam naturalis esse morbus videtur. Cum
enim nec dolore anguntur vllo, nec vllam actionum earum, quibus ad vitæ munera vtimur, aut
penitus amiserunt aut omnino imbecillam habent, vtiq; sani sunt, sanitate, quę senectuti sit con-
grua. Meminisse enim profecto oportet eorum, quæ de sanitate demonstrata sunt, nempe quòd
ampla sit eius latitudo. Iam, si tertia quoq; corporis affectio est, quam neutram Herophilus appel
lat, quę in ijs, qui è graui euaserunt febri, conualescendi tempore cernitur, & senili ętate, omnino G
extra morbum senes erunt: actiones tamen perinde, vt ij, qui in flore ætatis sunt, firmas valen-
tes'que non habebunt. Verum, si ad videndum, audiendum, ingrediendum, alia q; facienda, quę
seni expediunt, nullo deficitur corpus, etiam hoc rationabiliter senis sanitatem nomines, vtique
totum hoc iungens, senis sanitatem, non absolute sanitatem. Hęc enim propter ipsam actionum
virtutem integra est, & de qua queri non possit: senum sanitas querimonijs non vacat: quamuis
enim omnes actiones habet, nullam tamẽ validam habet. Atq; adeo illa pars artis, quæ de senum
ductu instituitur, huc tantum consilia dirigit, vt sanitatem eorum, quatenus fieri licet, tueatur.
Corpora vero, quę à prima statim genitura †pronum ad morbos statum sortita sunt, ea plane ad
senectutem nunquam perueniunt: aut, siquando peruenerunt, vno saltem diutino morbo pe-
nitus laborãt. Proposuimus autem in hoc libro de ijs disserere, qui vitioso corporis sunt statu: at-
que, hos quemadmodum sanos plurimum tueamur, disquirere.

† ὑποτρέφειν ὑγρότητα, i. humiditatẽ subnutrire.

† νοσώδη.

De Regendis corporibus, quæ calidiorem naturam sortita sunt, humida sicca'ue, aut harum media adiuncta. *CAP. 3.*

ERgo initio ab ijs sumpto, qui parem in oĩbus corporis partibus intemperiem habent, primũ
de ijs agamus, qui calidius temperamentum sortiti sunt, cæterum in humiditate ac siccitate H A.li.1.f.3.d.4 c.1.fol.68.a
modice se habent. Ac talis quidem corporis natura ab initio statim magis apparet sana, q̃ ea, quę
in vtraq; oppositione vitiosa est: vtranq; oppositionem intelligo, & quę ex calido & frigido cõ-
sistit, & quæ ex humido & sicco. Eadem dentes edet citius, & citius articulatam vocẽ proferet, &
citius ingredietur, & singulis annis ad portionem increscet: postea vero, q̃ adolescẽtię annos cõ-
pleuerit, exinde ad remissionem vsq; manifeste calidior apparebit sic, vt tum morbis, tum sympto
matis, quæ à bili oriuntur, facile sit obnoxia. Multus nanq; calor, dum humorem absumit, siccius
temperamẽtum reddit. At, cum florens iam ætas item calida sit, nimirum composita eorum tem-
peries calida simul sicca q; erit. In talibus aũt temperamentis bilis abundare tum pallida, tum fla-
ua solet. Ergo, qui hac natura sunt, ad ætatem vsq; adolescentiæ similiter educãdi ijs sunt, qui opti
mę sunt naturę: de quibus dictum in pręcedentibus est. Postea vero, q̃ absolutum eorum corpus
sit, considerare oportet, vtrum'ne bilis excremẽtum illis per aluum vnà cũ fęcibus expellat̃, an ad
superiorem ventrẽ sit propensum. Si enim deorsum ferat̃, constat nõ debere esse solicitos. Sin su-
periorem ventrem petat, per vomitũ est emittendum, s. longe valere iussis philosophis ijs, qui vo
mere ex aqua tepida post exercitationes ante cibum vetant. Nã vino nec ipse sane tum esse vten-
dum suaserim, nisi difficulter id faciant ex aqua. Quippe eiusmodi quędã corporum naturę sunt,
quibus

A quibus vtiq; vinum dulce,sed vbi aquam præbiberint, est concedendum. Præterea etiam magis,
vbi temperamentum eorum ab initio calidius ſiccius q; fuit,vomitio petenda eſt propterea,quòd
magis etiam hi biliosi ſunt in præcipui vigoris ætate. Quin & exercitari his vtilius eſt, non acu-
tis exercitationibus & prçuëgetis, ſed potius tardis & mollibus. Sunt enim omnes, qui hoc ſta- * συντόνοις.
tu ſunt, graciliores. Acutæ vero exercitationes conſenſu gymnaſtarum omnium extenuant: ſed
lentæ contra corpus implent. Sunt vero & ex ijs, qui impenſe calido temperamento ſunt, qui * σαρκῶσιν.
exercitari prorſus non deſiderant, ſed abunde his ſatisfaciant inambulatio, balneum, & mollis
ex oleo frictio. Acre nanq; & mordax calidum id eſt,quod ab his exhalat, non humectans, quale
ἀτμῶδες græci vocant, nec ſuaue, citra q; morſum: hos vero à cibis quoq; balneum iuuat. Qui-
dam vero eorum, incredibile eſt,quàm etiam obeſi ſunt redditi ex tali victus ratione. Antiquum
autem vinum inimicum his eſt: album vero ac tenue idoneum eſt. Æſtimandum autem in omni-
bus eſt,qui à cibo lauantur,num in dextra præcordiorum parte, vbi ſitum iecur eſt, dolorem ali-
quem,aut grauitatem, aut tenſionem ſentiant. Eiuſmodi nanq; corporum ſtatus iecinoris vitijs
tentari ſolet, ſi balneo poſt cibum vtantur. Ac, ſi quando eiuſmodi aliquod vitium ſentiunt, ilico
dandum aliquid eſt eorum, quæ obſtructum iecur liberent, abſtinendum q; ab ijs cibis, qui craſ-
B ſum efficiunt ſuccum, ac potiſſimum ſi ijdem glutinoſi ſint. De his dictum abunde nobis eſt in
tribus libris, quos de alimentorum viribus ſcripſimus: præterea in eo libro, quem de euchymia
& cacochymia, id eſt de cibis boni & mali ſucci, edidimus: item q; in libro de extenuante victus
ratione. Quippe, qui dolorem in iecinore ſentiunt, ijs tali victus ratione vtendum omnino eſt,
quoad dolor ſe remiſerit, & dextra præcordia leuia quodammodo ſentiant. Vtile ſanè fuerit &
liquorem, in quo macerata ſit abſinthij coma, offerre: præterea,quod tum ex ea, tum ex aniſo &
amaris amygdalis conficitur: quod etiam bibere ex oxymelite præſtat in eo tempore, quod inter
ſurgendum à ſomno lauandum'q; interuenit. Nam, & poſtquam confecta ſunt,quę ex ventre ad
iecur redduntur, talia exhiberi præſtat, & temporis aliquid eorum operi ante cibum ſumendum
dari. Non inutile eſt & medicamentum,quod dia calaminthen vocant: cuius compoſitionem in
quarto horum commentariorum ſcripſimus. Verum in bilioſis temperamentis cauere oportet
huius aſſiduum vſum. Sed, & ſi quādo horū quiſpiam eo propter iecinoris obſtructiones vtitur,
vtilius eſt ex oxymelite id bibat. Porrò alimenti ſpecies, ſi quis horum temperamentum vertere
in melius ſtudet, contraria eſſe intemperantiæ debet. Senſim vero id fiet citra noxam, ſi & præſit
A.li.1.f.3. d.4. c.1.fol.68. d medicus: et,qui curatur,ita ſit "à negocijs liber, vt omnia ſuo tempore peragat. Nam, qui in rebus
C ciuilibus verſatur, & multis negocijs diſtringitur, huic tutius eſt, vt nec tentet temperamentum
ſuum mutare,ſed accommoda ſibi nutrimenta ſumat. Porrò apta ſunt humidis quidē humida, &
ſiccis ſicca. Nutritio enim fit,cum is, qui nutrit,cibus corpori,quod alit,aſſimilatur. Citius autem
aſſimilātur ſicca ſiccis, & humida humidis. Quibus vero æquale temperamentum eſt, ijs quanto
iucundius fuerit, quod comedunt, tanto vtiq; fit magis nutriens. At,qui inæqualem temperiem
ſunt ſortiti ita, vt his aliud iecinoris temperamentum ſit, aliud ventris, aut alicuius eorum, quæ
circa iecur ſunt, ijs diuerſum eſt,quod aſſumptu iucundum eſt, ab eo,quod cuiq; particulæ eſt ido
neum. Qm̄ autem oſtenſum eſt duplex eſſe,quod ſingulis conueniens eſt,aliud, quod ſecundum
ſimplices qualitates, aliud, quod ſm totam ſubſtantiam, quod ſimplicibus qualitatibus maxime
aptum eſt, id quale'nam ſit, ſuperius paulo eſt comprehēſum, id'que ſeu mutare intemperiem per
ocium velis, ſeu cēdere cogaris propter negocia: quod ex tota ſubſtantia idoneum maxime eſt, ſo * ὑπηρετεῖν, i. obſeq, ſeu morem gerere.
la experientia diſcernitur. Ac maximam quidē vim habet ad ea, quæ eduntur bibuntur'que, non
in ventre modo, ſed etiam toto corpore conficiēda, totius ſubſtātiæ cōuenientia: cuius ratione nu
trimenta animalibus & varia, & ſpeciebus multum inter ſe diuerſa habent: cum nulla ſimilitudo
ſit eius, quod ex palea & herbis accedit, ei, quod ex oſſibus & carnibus: nulla ſocietas eius, quod
D ex pane eſt, cū eo, quod ex cicuta & veratro: nam & hęc animantium quibuſdam nutrimēta ſunt.
Fiunt aūt & qualitatibus conuenientiæ, vtiq;, ſi ſeruare temperamentum ſtudes, humidis naturis
humectante cibo maxime quadrante: ſiccis vero eo, qui ſiccet: ſin alterare placet, contrarijs. In eo
autem, qui eſt in calido frigido'ue ad intemperantiam lapſu, cōtraria dare ſemper expedit, cum &
efficaciſſimæ eiuſmodi intemperies ſint, & (vt ita dicam) magis, q̄, quę ex ſiccitate & humiditate
conſiſtunt, potentes, quippe cum facile ſimilibus nutrimentis in morboſam intemperantiam
abeant. At, ſi ſiccius quoduis mēbrum efficias, nihil manifeſte lędes: pari modo nec ſi humidiori
ſuam humiditatem ſerues. Euidenti vero argumento tibi & ętates ſint. Quæ enim à prima geni-
tura adoleſcentiā vſq; habentur, humidiſſima ijs caro eſt: ſenili ætati impēſe ſicca. Meminiſſe ve-
ro in huiuſmodi ſermone oportet eorum, quę in opere de temperamentis ſunt ſcripta, ſcilicet ne-
quis exiſtimet, qui ſuperuacuis excrementis onerantur, hos humido temperamento eſſe: quæ
res eos, qui ſenectutem frigidam & humidam putarunt, falſos habuit. Non enim ipſæ particu-
læ ſenum humidiore temperamento ſunt, ſed ipſę capacitates, quæ inter corpora patent tum ſe-
num, tum eorum, qui humidis morbis laborant, ſuperuacua humiditate implentur. Porrò cuiuſ-
modi ſiccus morbus ſit, certa ſcientia cognoſcet, qui librum, quem de maraſmo inſcripſimus, dili-
genter relegerit non ſemel bis'ue, nec tranſcurrens, ſed ſingulis inſiſtens atq; intentus. Sanè, qui

hæc commode leget, hunc exercitari prius conuenit in ſecundo de temperamentis libro, in quo E
demonſtratum eſt ſenis temperamentum ſiccum eſſe. Verum, quod in præſentia nobis propoſi-
tum eſt, calidius iuſto corpus, ſi quidem in prima conſtitutione medium humiditatis ſiccitatis ꝗ;
habitum habuerit, omnino id in incremẽti ſtatu (quam ἀκμὴν vocant) ſiccum efficitur, id q; tum
magis, tum celerius, ſi etiam natura ſiccius erat. Sed & ſeneſcet idem citius, quanto vtiq; ad ſum-
mum incrementum peruenit citius. Nam, cum oẽs in remiſſione ætatis ſicceſcamus, ratio eſt, vt
qui natura ſit ſiccior, in ſenilis intemperantiæ ſiccitatem citius perueniat. Hi ergo in præcipui vi-
goris ætate potiſſimum humidam victus rationem poſtulant: cuius formulam proxime deſcripſi
* συντόνων. mus: perficitur enim humectantibus cibis ac balneis, tum exercitationum, & quæ præcẽleres, &
quæ multę ſunt, abſtinentia. Hi adeo ęſtatis tempore & citius lauantur, & à cibo iterum: prodeſt
his & frigidæ potio. At venus ſiccis temperamẽtis eſt inimiciſſima. Vitandæ ꝗ; maxime his ſunt
* ὀξύς. exuſtiones, & laſſitudines, & ſolicitudines, & vigiliæ, & motus omnis cẽler. Iracundia vero, cum
bilioſas naturas maxime accẽdat, acutas febres parit. Itaq;, quæ victus ratio ijs laudatur, qui ſtatus
incrementi tempore temperie ſunt calida, humiditatem tamen ab ortu mediocrem habebant, hęc
* ποσότησι. quantitas. ijs, qui natura calidi ſunt & ſicci, magis conuenit. Nec dubium eſt, quin mo̊dus quoq; exceſſus ſu-
perantis elementi in primis conſiderandus ſit. Siquidem eatenus intendere, remittere, aut augere F
victus ſpeciem oportet, quatenus ſupra naturalem habitum aucta diminuta'ue ſunt tẽperamenti
elementa. Quapropter, ſi eorum, qui natura humidiores calidiores q; ſunt, mutare temperamen-
tum ad frigidiorem ſicciorem q; ſpeciem libet, cõtrariam his victus rationem exhibeas, oportet:
ſin id cuſtodire placet, ſimilem. Sanè eiuſmodi naturę in puerili ætate fluxionum & redundantiæ
morbis maxime tentantur, item q; putredinis, quo magis & pluribus exercitationibus & exacta
ventris concoctione indigẽt. Quicquid enim in hoc corrumpitur, id toti corpori morborum pu-
tredinis occaſio fit. Itaq; & ante cibum bis ter q; hi ſi lauẽt, ac calidis ſponte ortis vtãtur, maximũ
inde commodum ſentiunt. Quippe huc dirigitur in his cõſilium, vt ipſas animalis particulas ſer
uemus humidas. Quæ res omnis temperamenti communis eſt, ſi modo contraria ratio omnium
animantium corpora citius ad ſenectutem perducit, ipſa q; eſt, cuius culpa omne genitum corpus
mortale ſit. Quippe, ſi fieri poſſet, vt tẽperamentum corporis humidũ perpetuo ſeruaretur, verus
ſophiſtæ, cuius inter initia operis memini, ſermo eſſet, qui ſibi auſcultantẽ promiſit immortalem
fore. Sed, quoniam naturę progreſſum, qui eſt ad ſiccitatem, effugere corpori nõ licet, vt ante do-
cuimus, idcirco ſeneſcere nobis corrumpi q; neceſſe eſt. Erit tñ id maxime diuturnum, quicquid
minime ſiccatum. Verum, cum humida victus ratio excrementa & ſuccorum abundantiam pa- G
riat, difficile eſt ita mediocritatem ſeruare, vt neq; morbi incidãt, neq; ſenectus maturetur. Quod
tamen ad ipſius tẽperamenti rationem attinet, qui maxime ſunt humidi, ij maxime ſunt longęui.
Iidem & ſanitate, vbi corpus ad robur peruenit, plus cæteris fruuntur, & cæteris, qui parẽ ætatem
agunt, valentiores ad extremũ vſq; ſenium ſunt. Ideo q; ferme tum medicis omnibus, tum philo-
ſophis, qui corporis elementa diligenter inueſtigarunt, temperamentum id laudatum eſt. Immo
etiam vnum id proinde ſecundum naturam ſe habere quibuſdam eſt viſum. Nam, quanquam in
principio ſit deterius, tempore tamen reliquis pręſtantius euadit. Quo magis, qui tuendæ huius
corporis ſanitati perficitur, ijs, quę ab ipſo defluunt, proſpicere debebit tum exercitatione (vt di-
xi) tum balneis ante cibum pluribus, tum vero ijs, quæ per ventrem & vrinas redduntur, excer-
nendis. Nec prohibet præterea quicquam, quin & apophlegmatiſmis & purgationibus aliquan
do vtatur, ante q; omnia cibis boni ſucci, ac vini potione, quod vrinas promoueat.

De regendo corpore frigidiore, quod vel mediocriter ſe habeat, aut excellat altera contrarietate. *CAP.* 4.

ET de calidis quidem temperamentis abunde dictum eſt: de frigidis deinceps agẽdum. Sunt
porrò & horum tres ſummæ differentię. Nam aut modice ſe habent in altero contrariorum H
pari ita, vt nec humidi ſint, nec ſicci: aut alterum in his redundat, vtiq; vel ſiccum, vel humidum:
peſſima tñ merito ſicca "temperatura eſt: quippe, quod tpis ſpatio ſeneſcentibus accidit, id his ſta A.li.1.f.3.d.1. c.7.fo.62.c
tim ab initio cõtingit. Ergo iſtos humectare calfacere q; oportebit. Id fiet exercitatione modica,
& nutrimento humectante ac calido, præterea vini calidi potione, & ſomno liberaliore, illud inte
rim prouidentibus nobis, vt excrementa oĩa, quæ vel ex cibis, vel potione proueniunt, quotidie
expellantur. De veneris vſu dictũ ſupra eſt, eam oĩbus, qui ſicco tẽperamento ſunt, inimicã eſſe.
Nunc vero ẽt ex hoc numero potiſſimum aduerſa eſt ijs, qui ſupra ſiccitatem frigidi quoq; ſunt.
Nã innoxia venus ijs tm̃ eſt, qui calidi humidi'q; ſunt: tũ vero, qui genitura naturaliter abundãt:
de quibus inter inęqualia temperamẽta mox dicet. Malum vero & illud frigidum tẽperamẽtum
eſt, quod cũ humiditate coniungitur, maximé q; id fluxionum morbis eſt obiectũ. Succurrit huic
& balnei abſtinentia, & exercitio, & tenuiore victu, & vnctionibus, quæ modice calfaciãt: quarũ
forma narrata prius eſt, vbi de laſſitudine egimus. At, qui frigidi natura ſunt, cæterũ in ſicci humi
di'q; tẽperatura modice ſe habẽt, minus ij vel ad ſanitatẽ, vel ad corporis robur ſunt inepti, ꝗ; q in
illis ſunt intẽperati: horũ igit excitare firmare'q; calorẽ expediet. In humiditatis vero ſiccitatis'q;
ſpecie tota victus ratio media eſt exhibenda. Atq; hęc mihi oĩa de ijs dicta ſunt, quos ęqualis intẽ

A periés premit, hoc eſt quibus omnes corporis partes ad calidius, vel frigidius, humidius, vel ſiccius ſimiliter ſunt inclinatæ.

De Regendis ijs, qui ſunt inculpato corporis ſtatu, & vitam ſeruilem viuunt. CAP. 5.

DE ijs vero qui inæqualem corporis conſtitutionem habent, non poteſt paucis diſſeri propterea, ꝙ numeroſæ horum varietates ſunt: cum alijs alia particula male temperata ſit. Sed, & ſi duas tantum quis intemperatas habeat, harum quoqꝫ varietates non paucæ ſunt. Proinde q̃ꝫ, cum prius docuero, quæ'nam ijs exhibenda ſint, quibus inculpatus quidem eſt corporis ſtatus, viuunt autem vitam ſeruilem, ſiue negocioſam, ſiue quouis modo aliter appellare placet: ab ijs vero, quę'nam ijs, qui æqualem intemperantiam habent in ſimili viuendi genere: tranſibimus dehinc ad eos, qui inęqualem in corporis partibus ſtatum habent. Ergo ſalubris & inculpatus corporis ſtatus in latitudine (vt ſæpe dictum eſt) intelligi debet: ſicuti etiam ipſa ſanitas. Nam neqꝫ ſanus eſſe quiſquam noſtrum videri poteſt, ea ſaltem, quæ omnino inoffenſa inculpata q̃ꝫ ſit, ſanitate, neqꝫ inculpabili eſſe corporis ſtatu. At ſanos eſſe dicunt, qui nec parte aliqua corporis dolēt, & ad vitæ munera haudquaquã ſunt impediti: pari modo & corporis ſtatu illęſo eſſe, cum nec ab externis occaſionibus facile in morbos incidunt, nec ab internis: Illo nimirum pro re certa prius
B definito, aſſidue ægrotare aliquos non ob proprium corporis ſtatum, ſed propter vitioſam victus rationem, dum aut in deſidia vitam exigunt, aut nimium laborant: aut in ciborum qualitate quãtitate'ue, aut tempore, peccãt: aut exercitium aliquod noxium exercēt: aut in ſomni modo, aut veneris immodico vſu, falluntur: aut etiam ægritudine animi, curis q̃ꝫ parum neceſſarijs, ſe macerãt. * ὀπιτηδωμάτων.
Quippe non paucos nouimus eiuſmodi de cauſis quotãnis ægrotare: quos tñ non dixeris vitioſo corporis eſſe ſtatu, ſicut eos, qui, cum nullo horum, quæ recenſui, deliquerunt, tamen perpetuo ægrotãt. Ergo primum propoſitus ſermoni is eſto, qui corporis ſtatum in latitudine inculpatum habet, qui'que alteri viuens, toto die miniſtrat, aut maximo magiſtratui, aut monarchæ: cęterum ad extremum diei liber à domino diſcedit. Quo loco rurſus definiendum nobis eſt, quem finem diei dicimus: quando aliàs lectori ſermo noſter imponat, niſi certam limitationem aſſequatur. Si enim dixero diſſolui tum primum hominem ad corporis ſui curam, cum Sol occidit, nec adiecero quo die id velim, circa'ne ſolſtitium æſtiuum an brumale, an circa æquinoctia, an alio quopiam tempore, quod dictis interuenit, non poſſunt cõmoda præcepta tradi. Romæ enim maximi dies ac noctes, paulo maiores quindecim æquinoctialibus horis ſunt: contra minimi, paulo intra nouem. In magna vero Alexandria maximus dies quatuordecim horarum eſt, minimus decem. Er
C go, qui in breuiſſimis diebus, & longiſſimis noctibus à miniſterio occidente Sole redit, huic fricari per ocium, et lauari, & modice dormire licet. Porrò nemo eſt, cui nec in maximis, nec etiã his, non liceat aliqd mediocriter agere: nec ipſe profecto quēquam noui tã infœlici vitæ ſorte vſum. Antoninus enim, qui Imperatorum, quos ipſi vidimus, promptiſſimus ad curam corporis venit, breuiſſimis diebus Sole occidente in palęſtram ingreditur: longiſſimis autem hora nona, aut ad ſummum decima. Quare licet ijs, qui illi in diurnis officijs adſiſtunt, vbi diſceſſere, reliquo diei tempore corporis curam agere ita, vt Sole occidente ad ſomnum ſe conuertant. Nam, cum minima nox nouem horas ęquinoctiales æquet, abunde his fuerit, ſi id totum tempus in ſomno ſumpſerint. Ergo videndum eſt, aſſuetus'ne per anteactam vitam exercitationi talis miniſter fuerit, an citra exercitationem lauari. Nam ſunt, qui ne eouſqꝫ ſui curam habeant, vt frictionem quidem ſibi adhibeant, ſed protinus perfuſi oleo balneum ingrediantur, aut etiam ſtrigili tantum arrepto, quo ſudorem in ipſo balneo deſtringant. Ac non nulli quidem hanc conſuetudinem modice ferunt ita, vt aliqui eorum nec aſſidue ęgrotent, {nec longo tempore,} vtiqꝫ quibus libera corporis tranſpiratio eſt: εὐδιαπνεύςους græci vocãt: eoſdem aliqui tum medicorum, tum gymnaſtarũ, ἀραιοσυγκρίτους gręce appellãt. Quin dictum & ab Hippocrate eſt huic generi hominum ſani- in lib. d Alimē. circa medium.
D tatem magis conſtare. Ait enim, ‖ Laxitas corporis ad trãſpiratũ, quibus plura per cutim ferunt̃, ſalubrius: quibus pauciora, minus ſalubre. Hanc corporis naturam ad aliam conſuetudinem trãſferre non oportet, ſed nec vllam omnino aliam naturam, niſi, quæ longo iam tempore ægrotat.

Quo pacto Proſpiciendum ſit ijs corporibus, quæ in ſeruili vita in aliquam ægritudinem facile incurrunt. CAP. 6.

QVod ſiqua aſſidue ægrotet, diſquirere in ea cauſam conueniet. Ea inuenietur, ſi initium inquiſitionis ab ægritudinis ſpecie ceperimus. Quicquid enim eorum, quæ in ipſo ſunt,
A.l.1 f.3.d.4.c. 3.fol.68.d corpus affligit, duplici id occaſione oritur, aut" redundantia, aut ſucci vitio. Ac, ſi quidem redundantiæ vitijs ægrotare videbitur, huc vniuerſa tendet victus eius ratio, vt ſuccos ad conuenientem modum reuocet: ſin ex ſuccorum vitio, vt pãres eos faciat. Prius autem ſpecialiter dicetur, quemadmodum proſpiciendum mediocritati ſit, quæ in quantitate ſpectatur: pōſt, quemadmodum ęqualitati, quæ in qualitate conſiſtit. Itaqꝫ iam de priore agamus, ducto tandem ad principium ſermone. Vbi, quod ex corpore exhalat, minus eſt ijs, quæ accepit, redundantiæ oriri morbi ſolent. Ergo proſpiciendum eſt, vt eorum, quę eduntur ac bibuntur, reſpectu eorum, quæ expelluntur, conueniens mediocritas ſeruetur. Sanè is mōdus ſeruabitur, ſi ponderabitur à nobis in vtriſque quantitas. Qui enim balneum ſtatim ingrediuntur, ijs poſtea frictione

* ἀρτίως, aliter ἀρίςους, i. optimos.

*ſymmetriæ.

vti,atq; etiam prius paulum dimoueri: qui vero hæc prius obierint, paululum etiã hæc ipsa inaugere suadebimus, detrahere vero de nutrimenti vel quãtitate, vel qualitate, vel etiam vtraq;. E Qui enim celeriter notabilem abundantiam aceruant, ijs de vtraq;: qui non celeriter aut non notabilem,ijs de altera demptum esse sat fuerit,vtra videlicet homo ipse potius voluerit. Ac, quẽadmodum de quantitate dematur,notum est. De qualitate demitur, cũ exigui nutrimenti cibus apponitur. Siquidem nõ pauci suilla nutriti,celerrime copiam aceruãt: cum aliàs requirat id nutrimentum tum frictiones,tum exercitationes planè vehementes. His igitur olera & legumina,quę nõ multum corpori adijciant,præterea pisces & aues,quę multũ item non nutriant, exhibenda sunt.

Qui vero vitiosos congerũt succos, ij non perinde,vt qui redundãtiam cogunt, vni tantum rei sunt intenti: quãdoquidem nec vnica est vitiosi succi species. Alij enim magis frigidum pituitosum q; eiusmodi succum cõgerunt: alij magis calidum ac biliosum: nõ nulli magis aquosum: alij rursus magis melancholicum, {id est qui magis atræ sit bilis.} Horum ergo cuiq; abstinendũ ab ijs cibis potionibus q; est,qui eum,quẽ colligunt,succum facile gignãt. Porrò dictum abunde de his est in tribus libris,qui de ciborum viribus sunt inscripti: itẽ in alio,quẽ de ijs, qui bonum malum'ue succum gignunt,inscripsimus. Est & præter hos alius de ijs,qui extenuãt,cibis,vtilis profectò ijs,qui crudũ congerunt succum,qui crassus quidem omnino est,non tamen perpetuo glutinosus. F Sanè omnibus his commune auxilium est alui deiectio: potissimum vero quibus est naturaliter adstrictior. Communis porrò est & veneris conueniens mediocritas.

De ratione Cibandi & Exercendi eos, qui vitam negocijs districtam obtinent. CAP. 7.

QVibus enim inculpata corporis constitutio est,nõ debent ij (veluti siccis supra præceptum est) à venere oĩno abstinere. Illud tamen considerationem maxime desiderat,semel'ne die, an bis sit ijs,qui eiusmodi vitam agunt,comedisse,ex vsu.Eius considerationis caput est & corporis ipsorum natura: & ab hac,in victus ratione consuetudo: & tertio ab his,si mutare victus rationẽ videbit,quo pacto eius mutationẽ homo ferat.Atq; ab ipsa quidẽ natura, eius, quod conducet,significatio datur.Et eorum quidem,quibus biliosus venter est (sicuti dictum nobis in quarto iam est, & nunc nihilo minus dicetur) primi semper ciborum ac potionum sint, qui aluũ deijciant.Ex vinis quidem dulcia,&, quæ mollire ventrem possunt: non enim oĩa eius sunt generis. Ex cibis,olera cum oleo & garo. Vitanda vero ex vinis sunt austera: ex cibis,qui adstringunt, nisi si firmandi oris ventris causa post totam comestionem exhibeantur.Id aũt experientia quoq; discernendum est: sunt enim, quibus adstringentium vsus † adeo aluum non comprimit,vt ẽt ad deijciendam conducat propterea, ꝙ os ventris roborat.Quod euidẽtissime in ijs, qui imbecillius id obtinent, cernitur. G Quicunq; vero palæstræ exercitijs ante balneum sunt vsi prius,ꝙ districtæ negocijs vitæ se addicerent, ijs vt ab ipsis abstinuisse est incommodissimum,ita,vt similiter vtantur,præter incommodum etiã fieri omnino nequit. Ergo exercitatione, quæ apotherapia dicitur (de qua supra egimus) istis vtẽdum censeo, & simul de suillæ carnis mõdo non nihil demẽdum. Qm̃ vero (vt ante dixi) sunt, quibus ante balneũ elitasse aliquid est melius, dicẽdum deinceps est tum de hora,qua facere id debent, tum quãtitate eorum,quæ sumẽt,ac qualitate. Ergo,quod ipse facere insueui diebus ijs,quibus propter vel infirmos visitandos,vel ciuilia negocia,putaui me serius ad balneum accessurũ,id dicere non grauabor. Ponatur dies,quo id fit,tredecim horas æquinoctiales longus: in decimã vero corporis curandi spem esse. Hoc casu visum mihi est circa "quartam horam simplicissimum sumendum esse nutrimentum,qui vtiq; solus est panis. A. li. 1. f. 3. d. 4 c. 3. fol. 68. d Atq; ipse quidem ita feci. Quibusdam vero pane solo vesci sine obsonio non placet, sed eum cum palmulis,oliuis,melle,aut sale sumunt: sunt etiam,qui post eum bibunt. Ego vero nec à tali cibo vnꝙ bibo,& solum panẽ comedo.Sit aũt cuiusq; eorum mõdus is,qui decima hora concoctus esse possit: quippe,si exercitari cupiant, eo maxime pacto citra noxam se exercitent: siquidem non leue incõmodum non nullis accidit,cum repleti cibo se exercitant: non nullis enim & caput impletur vaporibus: & in iecinore aut ponderis sensus,aut distentionis,aut vtriusq; percipitur. H Ergo,cũ tale quippiam incidit,succurrendum ei,ꝙ primum est: si iecur obstructum sit,ijs,quæ in vijs eius hærentia impedita q; expediant: si caput repletũ est, ambulationibus, sed potissimum ante cibum: nihil tñ vetat,quin & post cibum. Cęterum has ꝙ maxime lentas esse expedit: illas,quæ ante cibum sunt, magis his quidem citàs,non tñ quales festinabundi vsurpamus opere aliquo vrgente. Quæ vero iecinoris meatus obstructos expediunt, eadem tarditati concoctionis cõducunt: horum optima sunt oxymeli,& dia trion pipereon,in quo nullũ immistũ sit medicamentũ non familiare: ad hęc tenuatorius victus. Hæc enim tarditatẽ concoctionis corrigũt,& obstructiones iecinoris liberãt. Vbi vero corruptio ciborũ in ventre accidit,quibus id,quod corrumpit,in aluum descẽdit,ijs maximum id compendiũ ad sanitatem est: quibus vero nõ descendit,ij prouocandi ijs sunt, quæ leuiter deijciunt: cuiusmodi sunt diospoliticon, vtiq; cum pari cũ reliquis pondere nitrum immistũ habet, & quod ex ficis & cnico componitur,alia q;,quæ ex cnico vel epithymo conficiunt. Porrò ijs,qui ita sunt affecti,ẽt vomitus ante cibum conducit, vomitus aũt vini dulcis potione prouocatus. Consulendũ vero his est,ne quid fumidũ,aut male olens,aut deniq; facile corruptibile nutrimentũ accipiant,sed,quę boni succi sint, (medici euchyma vocãt) potius eligant. Scriptũ vero de his alibi

Margin notes: * ἔνδειξις, i. indicatio. — † ἢ μόνον ἄλυπός ἐστιν, i. nõ solũ iucundus, aut molestia carens. — * πλήθους, i. copia. — * πλῆθος. — * συντονωτέρους.

A his alibi est in ijs, quę de boni mali q; succi cibis prodidimus: preterea in illis tribus, quos de ciborum facultatibus inscripsimus. Percõmodum vero ijs, qui ita se habent, hoibus est, & si ex conueniente tpis interuallo aluum subducant p ea, quæ modice purgent, cuiusmodi est dialoes amarũ: sic enim pleriq; medicorum vocant, quemadmodum aliqui in fœminino genere amaram, græce picram. Si vero longo tpe vitiosum succum augeri sinas, grauis quispiã morbus ipsis incidet. Sanè possunt eiusmodi sibi curam impendere ijs diebus, quibus publicum aliquod festũ celebratur, quo nimirum liberi à seruili ministerio sunt. Verum multi per intemperantiam adeo nihil agũt, quo, quod vitiosum in corpore collectũ est, corrigant, vt ẽt magis ipsum accumulẽt, dum vitioso victu in ipsis festis vtunt. Quo fit, vt alijs eorũ diutini morbi incidãt, à quibus tota vita explicare se nequeunt, cuius generis mala sunt & podagra, & articularis morbus, & calculus: alijs acuti, sed qui vel singulis annis infestẽt, vel certe alternis oino: aliqui vero ẽt bis ita in vno anno laborant. * νεφρῖτις.

De Gracilitate remouenda & procuranda. CAP. 8.

ARs vero, quę sanitati tuendę præsidet, ijs, qui sibi paruerint, constaturã sanitatem promittit: qui vero parere recusant, ijs perinde est, ac si omnino non esset. Recusant autem alij, ab ipsa in presens voluptate victi, quos incontinentes intemperantes q; nominãt: alij ambitione, quam B græci hodie κενοδοξίαν, id est vanam gloriã, vocant: quorũ is erat, qui quiduis potius sustinuisset, q picem ʺ sibi toto corpore cõtinenter illini, suadentibus id medicis pro gracilitatis remedio: hęc enim non nullis propter totius corporis in sicci frigidi q; excessu intemperiem oritur: non nullis vero propter digerentis in corpus, vel nutrientis, vel etiam ambarum facultatum naturalem imbecillitatem. Porrò omnibus, qui ita sunt affecti, auxiliatur vnguenti genus, quod à græcis hodie dropax dicitur, vtpote quod & distribuendo in corpus alimento, & nutritioni conducit. Et sanè multos ex ijs, qui prius graciles fuere, videre licet hoc remedio obesos redditos, potissimum quibus digerendi facultas infirma erat, nutriendi vero firma, sed quæ per aptę materiæ penuriam affatim nutrire non potuit: quod ei nimirum ex deducendi in corpus alimẽti defectu incommodum accedit. Verum aliqui per ambitionem (vt dixi) ne, sicut delicati, aut, qui formæ plus satis indulgent, pice vngi videantur, refugiunt eiusmodi auxilium, atq; aliud quippam sibi à nobis excogitari gracilitatis remedium iubẽt: cum tñ nullum sit, quod huic possit æquari. Prodesse tñ possunt etiam hęc, si ante balneum manu nec adeo molli, nec rursus aspera, corpus perfrices, quoad ruborem contrahat: deinde dura frictione non multa cutem cogens, densam eam duram q; efficias: ab his, si mediocri exercitatione vsum, ac lotum, citra tamen longam in solio moram, hominẽ abster C geas ad iam dictæ frictionis siccæ formam: mox vngas oleo exiguo, ac cibum offeras. Quippe studium in his est, vbi bonum sanguinem in corporis molem attraxeris, vt tum nutricẽ vim firmes: tum ne, quod attractum est, exhalet, prospicias. Ac firmatur quidem nutriendi vis excitato in carnibus calore. Non exhalabit aũt, qui attractus in has sanguis est, si oleo vnxeris, vtpote, quod em plastici medicamenti vim habet. Quòd si ętas non reclamet, etiam si frigida lauatione vnà cũ prædictis vtetur, magno fruetur commodo. Contra vero in ijs, qui immodice sunt obesi, minuenda digestio est: augenda vero corporis exhalatio. Porrò minuetur digestio assidua vẽtris deiectione, nempe assuefacientibus nobis nutrimenti instrumenta, quæcunq; continẽt, ea statim pessum impellere. Corporis autem exhalatio inaugebitur cęleri exercitatione, cuius generis cursus est: preterea vnguentis ijs, quę euaporandi vim habent, fricando q plurimum. Sanè frictionem mollem esse conueniet, ac, quæ laxum corpus efficiat. Ipse nanq; præpinguem quendam paruo tempore ad mediocritatem carnis reduxi, cęleri primum cursu vti cogens, dein sudorẽ linteo vel molli admodum, vel admodum aspero detergens: ab his, vnguentis euaporantibus, quæ hodie acopa medici iuniores vocare solent, largissime perfricui: ac post eiusmodi frictionem ad balneum perduxi: à quo nõ protinus cibum dedi, sed quiescere interim iussum, aut etiam cõsuetum aliquod mu- D nus obire, rursus ad balneum secundo egi: postea ciborum multitudinem, qui parum nutrirent, apposui, eo consilio, vt saturarent illi quidem, cęterum exiguum nutrimẽti in totum corpus submitterent. Sed & alias, quę totũ occupant corpus, intemperies simili ratione corrigere cõueniet, primum eorũ, quæ agi oportebit, inuento scopo: mox materijs, quę ea præstare queant. Nã nunc cõpendio sermo oīs ʺ semel peragaт ad eos, qui tum frictionum, tum exercitationum, tum balneorum, rationes memoria tenent: item q; ciborũ, et medicamentorũ. Ac de frictionibus exercitationibus q; in hoc opere supra est dictũ: de cibis vero alibi, atq; ẽt de medicamẽtis. Quippe doctrina, quę methodo, (id est via ratione q;) traditur, cum cõia generalia q; cõplectitur, ad multa particularium tum facile recordabilis, tum vero cõpendiaria, efficitur. Ego vero, cum non tm̃ vniuersalia ponam, sed ẽt particulariũ exempla his apponam, absolutissimã me arbitror tradere doctrinã.

A. l. 4. f. 7. t. 4. c. 2. fol. 519. b

A. lib. 1. f. 3. d. 2. c. 11. fol. 65. c

Quotuplices sint Inæquales corporis Status: ac qua ratione, cum in capite fuerint, debeant emendari. CAP. 9.

IAm ad inæquales corporum status accingi tempestiuum videtur: hi porrò etiam valetudinarij omnino sunt. Sanè inæquales status trifariam fiunt, prout compositio corporis nostri triplex est, Vna ex primis elementis, ex quibus constant ea, quę Aristoteles ὁμοιομερῆ, id est similares partes, nominat: Secunda ex his ipsis similaribus: quę ipsa quoq; rursus sensibilia dissimilariũ partium * νοσώδεις.

partium elementa sunt: ex quibus instrumentalium compositio consistit: Tertia ab his totius cor E poris compositio ex ipsis instrumentalibus est: ac facillima quidem tum ad discernẽdum, tum ve ro cũrandum tertia est: difficilior secunda: maxime lubrica prima est. Commodius ergo à tertia incipitur, quæ faciliorem se & ad cognoscendum præbet, & ad custodiam: vt statim in capite (ne que enim alienum est ab eo cœpisse,) quod intemperatę naturæ sit adeo, vt multa excrementa gignat, vnde lædi subiecta mẽbra contingat, in quodcunque excrementa procubuerint. Ac promptissime quidem in os & nares impetum excrementa faciunt: decidunt vero & in oculos: non nullis etiam in aures. Sed excrementi in os decursum tum gula excipit, tum aspera arteria: appellant hanc græci & βρόγχον: cuius summa pars, quæ ori coniungitur, (λάρυγξ autem græce dicitur) instrumentum est vocis: vt in libro de voce est indicatum. Ergo is larynx ab ijs, quæ capite decidunt, madefactus, principio quidem raucam vocem facit, procedẽte vero tempore paruam. Si vero longius etiam procedit malum, totam adimit. Quippe cũ larynge arteria quoq; ipsa vnà humectatur. Quòd si acris fluxio sit, nõ solum ad vocem ineptæ prædictæ partes fiunt, sed etiam grauissima quædam erosio his accedit, quę talis est naturæ, qualis sunt, quas subinde in cute citra externam causam lęsa factas videmus. Id vero & pulmo his exulceratur, & morbus tabes dicitur, græce φθόη. At, si in gulam & ventriculum fluxio feratur, quę quidem frigida est, in frigidam intemperiem corpora mutat: quę calida, in calidam: hęc vero etiã exulcerat spatio, inter initia vero appetentiam & concoctionem labefactat. At frigida quidem fluxio tarditatem concoctionis, & cruditatem, & acidos ructus creat: ꝙ si etiam corrupta sit, alimentum quoq; in corruptelam vertit, quæ vel fumidos, vel acidos, vel alterius cuiusquam dicibilis indicibilis'ue qualitatis ructus emittat. Si vero inferius se noxa recipiat, & ieiunum, & crassius intestinum, quod colon vocant, affligit. Quin etiam vasa, quæ sunt in mesenterio, & per quæ fit in iecur cibi digestio, tangit. Ac non nullos quidem abolitio appetitus excipit: alios appetentiæ à natura alienæ, quas caninas appellant, aut etiam vitiosi cibi cupiditas, qualis grauidis, quas κιττῶσας græci vocant, accidit. Sanè non latet vuam quoq;, & paristmia, & parulides, & antiades, & dentium erosiones, & vlcera & putredines in ore, saniem hanc, quę à capite in ipsa decidit, consequi. Ac pleraq; medicorum pars aut columnellam incidunt, aut medicamenta, quibus expui faciant, quod in pulmonem per asperam arteriam defluxit, exhibent. Alij ventri prospiciunt. Alij dentibus & ori, aut etiam ijs, quæ in naribus constitere, prouident: vt de oculis auribus q; taceam, qui ipsi quoq; in non paucis læduntur: cum satius (arbitror) esset ipsum mali ceu fontẽ tollere, caput ipsum firmando: aut, si hoc præ magnitudine naturalis intemperantiæ non liceret, saltem illi prospicere, ab ipsa scilicet vitij G specie, prouidentiæ indicatione semper accepta: Nec committere, vt, quod nõ nulli medicorum faciunt, qui omni capiti medicamentum, quod ex thapsia & sinapi componitur, applicant, id ipsi quoque faciant: quando, si ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta noceant. Expedit igitur hos frequenti balneo potabilis aquæ fouere, quo & calidos vapores, qui in capite sunt, euocemus, & totum capitis temperamentum melius reddamus. Calidarum autẽ, quæ sponte nascũtur, noxius his vsus est: siquidem, quæ ex his sulfurosæ, bituminosę'ue sunt, eę propterea, quòd calfaciunt, inimicissimæ calido naturaliter capiti sunt: aluminosæ vero, quoniam angustos habitus meatus claudunt. Solis autem ijs sponte natis citra noxam vtantur (si tamen ipsis vtendum,) quæ vtiq; dulces sunt: sic enim tuto dixeris: nam, ꝙ vtile etiam aliquid ex ipsis proueniat, id vero non perinde tuto dixeris: quando nec calidæ fortasse forent, si omnis calfacientis medicamentosæ virtutis essent expertes. Satius autem sit eiusmodi aquas experientia discernere: quando etiam raræ inuentu sunt: apud nos stadijs ab vrbe paulo plus centum: in Prusa minus decem. Ergo, quæ apud nos est in Allianis, (ita enim locum appellãt) vnius tota rationis est, atq; ex vno fonte manans: quæ vero in Prusa est, diuersæ. Item diuersus medicamentosæ aquæ fons, æque vt apud nos, in Licetis. Quibus vero caput vehementer calidum æstuans'que est, ijs præstat æsta- H tis tẽpore rosaceo perungi, quod ex rosis tantũ ac sine frondibus sit cõfectum. Atq; in hoc ipso genere illud præstantius est, quod ex crudo oleo, (quod omphacinũ & omotribes gręce vocãt) iniectis rosis cõponitur: quod longe etiã melius est, si salis omnino sit expers. Sũt capita, quę propter arteriarum tẽperamentum in vertigines, (quę gręce scotomata vocãt) & capitis dolores incidũt: in quibus etiam arterias incidere solemus. Sed hoc genus propositę artis limites egreditur.

A.l.3.f.10.t.2. c.1.fol.263.a

De inæquali Statu ventriculi, curando, siue aliunde siue in se ipso, causam contineat. *CAP.* 10.

QVę tamen ex nimis acuto neruorum sensu assidue dolent, qui à capite orti plurima sui parte os ventris texunt, pars etiam ad reliquum ventrem descendit, his sanè mederi propositæ iam artis officium est: potius tamen consilium est id agere, quò minus hæc vllo modo incidant, cauendo, ne aut biliosus humor in ventrem prorsus confluat, aut quàm celerrime inde expellatur. Atque, vt ne prorsus quidem confluat, consulueris, si citius cibum exhibeas. Vbi enim totius corporis biliosius temperamentum est, venter autem imbecillus, vtique cibo, qui ventrem roboret (eustomachum græce vocant) firmari postulat. Vbi enim ita non prospicitur, defluunt in eum, quas corpus aceruat, superuacuæ sanies, quos græci ichores vocant. Ex quarum vapore non solum capitis dolores nõ nullis oboriuntur, sed etiam suffusorum, quos

hypocheomenos

A hypocheomenos vocant, ſymptomata: aliquibus vero & comitialis conuulſio. Horum itaque omnium vniuerſa victus ratio ad frigidius potius humidius'que mutanda eſt. Quod autem in ventrem confluit, id vomitione, ac ventris ſolutione expellendū eſt. Stomachus vero cibis quidem quotidie prius, quàm bilem contrahat, firmandus: purgetur vero medicamentis ex maiore interuallo, abſinthij coma, & compoſitione ex aloe, quam picran vocāt: quippe hæc, quod altius in tunicas biliosi ventris ſe recepit, expurgat, abſinthio parum id præſtare valente. Eſt enim abſinthio vis tantum detergendi, adſtringēdi'que, ac talis, quæ (vt ſic dicam) ſordes tunicarum ventris detergeat, non, ſiquid altius in eo imbibitum eſt, foras extrahat atque expellat, ſicut aloe. Quæ autem poſt hanc ventri extrinſecus admouentur vnctiones, eæ modice aſtringentes ſunto, vt melinum, maſtichinum, & nardinum, & alia id genus. Ac æſtate quidem potius melinum: hyeme nardinum: vere maſtichinum, nam id medium eſt inter melinum & vnguentum nardinum: hoc enim calfacit, potiſſimum cum amomum liberalius immiſtum habet: illud refrigerat. Eſt autem opulentis mulieribus, & quod præſtantius nardino vnguentum ſit, nempe foliatum: præterea, quæ ſpicata vocant, quæ ventrem & roborare poſſunt, & calfacere. Si vero non modo caput calidam ſaniem ventris partibus tranſmittit, ſed etiam venter ipſe calidam intemperiem habeat,
B vtique, qui frigefaciant, tum cibo, tum potione ſemper vti conueniet, atq; eam qualitatem in his pro temporum anni ratione intendere varie, ac remittere, nuſquam tamen ad contrariam peruenire: id quod in iis, qui medij temperamenti erant, fecimus, hyeme calfacientes, æſtate refrigerantes. Ad eundem modum, ſi vtraque pars frigida intemperie ſit affecta, ſemper calfacientibus tum cibis, tum potione, tum vnctione vtendum eſt: varie tamen ea pro temporum ratione intendenda remittenda'que ſunt. Porrò "difficilis connexio eſt, quoties vel in calidum ventrem frigida & pituitoſa ſanies ex capite defluit, vel in frigidum calida. Atq; harum duarum alteram ſemper expertus ſum magis ad curandum rebellem, nempe in qua frigidi pituitoſi'que ſucci in calidum decidunt ventrem. Peſſimus vero is ſtatus eſt, cum homo ea compoſitione natura q; eſt, vt nec ventrem facile ſolubilem habeat, nec vomere ex facili poſſit. Corrumpūtur enim pituitoſi humores, ſi diu ſint in ventre morati, adeo, vt & ipſum erodant, & ſimul vitioſos interim halitus ad caput ſubmittant. Nam, ſi pituitoſus ſuccus à capite in frigidum natura ventrem decurrat, facile his ſuccurritur, ſi mane aliquid ſimplicis medicamenti ſumpſerint, quod dia trion pipereon dicitur. Sed & piper ſolum ad exactum contritum lęuorem aquæ miſtum bibere his licet: ad quem vſum melius ſtomacho q; aptius album piper eſt. Porrò abſinthij potio his eſt aduerſiſſima, vt quę pituito
C ſum ſuccum ipſorum ventri affigat, cum detergendi vim non habeat, quæ adeo ſit æſtimāda. Sed nec aloe valde his conducit, cum ei bilioſi trahēdi humoris facultas ſit: eo'que excogitata ſalubriter eſt compoſitio, quam picran vocant, quæ acrimonia calore q; eorum, quæ in ſe habet, craſſos & lentos ſuccos diſſecat ac deterget, cuius generis cinamomum eſt. Verum aſſidue vti hoc medicamēto non licet, ſicut dia trion pipereon, aut dia calaminthes: quibus etiam ſi quotidie vtatur, quem frigidus venter infeſtat, nihil incommodi ex his ſentiet. In totum ergo ad aloes drachmas centum, reliquorum cuiuſq; coniiciuntur drachmæ ſex, quæ ipſa quoq; ſex ſunt. Atque hęc eſt picra, quam Romæ omnes præparant. Ego vero etiam alias duas compono, atque in altera, eorum, quę calfaciunt, plus: in altera minus coniicio. At plus quidem reliquorum immiſcebimus, ſi de aloes ſolius pōdere detrahemus ſic, vt in illius drachmas octoginta, reliquorum cuiuſq; addamus ſex: Minus vero, cum aloes modum augebimus, viginti drachmis adiectis ſic, vt centumuiginti eius drachmis cæterorum cuiuſque adiiciamus ſex. Minime vero latet, & quod in penuria cinamomi ponendum pro eo ſit optimæ caſiæ duplum, quam alias ea eſſe virtute non nulli putant, vt nihil ab inualido cinamomo abſit: nam à generoſo etiam talis caſia longe ſuperatur. Verum, ſicuti in boni panis inopia vel viliſſimo veſcimur, ſic in cinamomi penuria, exquiſitiſſima vtemur
D caſia. Ac, in quibus quidem venter aut frigidus eſt, aut etiam temperatus, cæterum ad frigus propenſior, iis aptum medicamentum eſt, quod dioſpoliticon vocāt. Quod ipſum quoq; dupliciter confici aſſueuit, iis, qui aluo ſunt adſtricta, nitro, quod Bernicārium vocant, cū cumino, ruta, & piper, pari pondere admiſto: pro iis, qui ſoluta ſunt, dimidio. Conuenit nanq; inter omnes ab hoc medicamento & pituitam extenuari, & ſpiritum flatulentum expelli. Grauis "autē nec facile tractabilis complexio eſt ventris, qui intemperāter calidus ſit, cum frigido capite. Quę enim in ventrem defluit pituita, dia trion pipereon ac dia calaminthes eget, etiam cuius modo mentionem fecimus dioſpolitici. Os autem ventris ab iis, quę calorem accendunt, offenditur. Ergo in iis, qui ita ſunt affecti, id agendum, vt pituitam diſſeces detergeas q; iis, quę haudquaquam calfaciūt: quod genus oxymeli eſſe nouimus. Iam lubrica atq; ad curationem difficilis connexio eſt, vbi tales partium affectus coierint, in quibus os ventris (quem ſtomachum vocāt) imbecillum eſt ac nauſeoſum, venter autem ipſe retinetur. Quippe, quæ hunc laceſſunt, ſtomachum omnia ſubuertunt ita, vt in ſummo eius cibi natent, & nauſeam ſubinde excitēt. His neceſſario incidit, vt cibum parum belle concoquant. Quòd ſi contra illis ea, quæ ſtomachum firmant, exhibueris, etiam in tertium quartum q; diem ipſis venter ſiſtitur. Huiuſcemodi igitur hominibus vnicam victus rationem conuenire animaduerti, nempe vt primo loco olera cum oleo & garo, alia q;, quæ ventrem mollire

A.li.3.f.1.t.23 c.1.fol.189.d

A.l.3.f.13.t.1. c.33.fol.190.h

* βερενίκιον, aut βερενικάριον legēdū eſt

lire solent, sumerent: post iustum autem cibi modum, aliquid eorum, quæ stomachum roborent, E accíperent. Ea sunt mala cotonea, & pira, & punica. Quippe aliqua sunt horum generum, quæ ci tra acorem adstringant. Ipse autem, qui affligitur, omnibus seorsum vsu exploratis, quod minime noxium iucundissimum q; inuenerit, eo vtitor. Non multum autem de horũ singulis est sumendum, sed quantum (vt dixi) imbecillitatem stomachi reficiat: nam eiusmodi horum vsum ventrẽ soluere experientia comperi. Atque in totum magis, qui ita sunt affecti, desident, si quid adstringens post cibum sumpserint, quàm si eo prorsus caruerint, propterea, quòd os ventris iam roboratum & trudit deorsum, quæ in summo natant, & cum his vnà, quæ in toto superiore sunt ventre: tum vero ipsum ciborum momentum intestina quoque exceptum seruant, ipsa quoque impellentia, quæ à superioribus acceperũt. Videtur enim ipsa tum impellendi, tum expellendi vis, etiam si à sede ipsa aliquid sursum impulerit, ipsum motum longissime tueri, quanuis præter naturam sit eiusmodi in animalis corpore transitus. Cæterum ita se habere, vt dicimus, intelligere licet, si, quod sæpe nobis accidit, ad memoriam reuocet. Nam mordax interim humor in locum aliquem sedi vicinum receptus, ad expulsionem sui nos iritat: quem tamen cohibere propter ciuilia negocia coacti, nec ab his expediti eum expellimus, [a]† & facta conuersione eius, caput inde dolere sæpe numero sentimus. Optima igitur ratione, tametsi lubricantes cibi stomachum innatant, austera sumpta, vbi superioribus ventris partibus robur addiderint, principium deorsum ferendi iis, quæ in eo continentur, suppeditant. Id ferendi principium intestina tum excipere, tum ad imum vsque exitum seruare solent. F

A† Locus certe in græco depravatus. Interpres sequutus ẽ veterem tralationem, quæ habet. & sentimus ex hoc multoties capitis dolorẽ, recursu fiente. Alij pro ἀνατρεπόμενοι, legunt ἀνατρεπομένης, dicuntq; in antiquis addi τῆς γαςρὸς, vt postea sensus sit, & ventriculo subuersionẽ patiente, caput inde.

De Custodiendis iis, qui vel Renum calculo, vel Articulorum vitiis laborare solent. CAP. II.

ATque, cum satis de his hactenus sit dictũ, ad aliam inęqualem compositionem transire par est, quæ nulli dictarum in malitia cedit: vtique in qua renes calculum gignunt, aut tophos, quos græce πώρυς, aut quomodocunq; aliter vocant: totus vero corporis habitus gracilis est: hi nanq; medicamenta victum q;, quæ extenuare possint, requirunt. At ea gracili corpori sunt inimicissima adeo, vt quidam, qui propter renum vitiũ vsus his fuerat, vbi digitos deterius moueri sentire' que sensit, &, vt ipse locutus est, veluti [b]† cauum quiddam sonantes, cõmunicauit rem medicis, primum in Campania, vbi ipse agebat. Hi, tanquam eo affectu laboraret, qui paralysin, id est resolutionem neruorum, minaretur, medicamentis, quæ ex euphorbio & limnesi (quam etiam ἀδάρκην vel ἀδαρκον grȩci vocant) vtebantur. Vt autem affectus ei in deterius cessit, & symptomata cum vehementi dolore ad superiores partes semper ascenderent, mihi, qui id temporis in Campania forte eram, rem indicauit, opem q; rogauit. Ego vero eum ex iis medicamentis, quæ G memorauit, siccatum, in hunc affectum venisse intellexi: quærenti q; qua maxime victus ratione siccitati suæ citra renum noxam mederi quis posset, ptissanæ cremorem excogitaui, & pisces tum saxatiles, tum qui in alto mari degũt, alios q;, in quibus nihil esset glutinosum. Simili modo & ex volatilibus, quæcunque similem carnẽ habent. Porrò multæ ex montanis vocatis volucribus tali sunt temperamento: quas nanque in vrbibus conclusas caupones, qui eas venditant, humido ac copioso nutrimento impinguant, aduersissimæ his sunt. Optima vero iis, qui ita sunt affecti, caro est, vt ex auibus, perdicum: proxima attagenarũ, & sturnorum, & merularum, & turdorũ. Quòd si montanarum auium copia nõ est, de iis, quæ in agro victitant, & [c] gregalibus columbis, qui in turribus nidificant, sumere licebit: item q; passerculos, qui similiter in turribus nidificant, Pyrgitas græci vocant: sunto autem in editis locis eiusmodi turres. Ita nanq; & gallinis & gallinaceis, qui in corte aluntur, vti licet. Lac vero sic affectis reliquorum quidem animalium est prohibendum, vnum vero asininum concedendum propterea, quòd cæteris omnibus est tenuius. Ac, vt vno verbo dicam, mediam esse conuenit inter extenuantem impinguantem' que, victus eorũ rationem. Particularem vero, quæ his conueniat, materiam tum in iis libris scripsimus, qui sunt de ciborũ virtutibus editi: tum in eo, in quo de euchymia & cacochymia præcepimus. Adeo super- H uacuum est hoc loco pluribus morari, cum id tantum dixisse sit satis, de toto horum corpore nutriendo curam habendam per eam, quam supra comprehendi victus rationem, vbi de eo sermonem feci, qui quid'uis potius sufferre voluit, quàm pice illini. At, si obesus sit, quem calculus infestat, audacter huic tenuem victum iniungito. Eadem & iis, qui articulorum vitiis laborãt, con uenire præcepta censebis. Quippe ipsi quoq; medicamentis arthriticis podagricis'que ebibitis, si carnosi, & crassi, & pingues sunt, nullum sentiunt incommodum: sin graciles, non modo totum corpus, sed etiam pedes ipsos, interim vero & manus, si hæ quoq; prius male habebant, in grauissimum statum siccando perducunt. Scire tamen licet podagrica hæc antidota multum à nephriticis distare, non in eo modo, quòd crassos glutinosos q; succos attenuent, verum etiam, quòd calfaciant & siccent: nam calculosis, quæ valde calfaciant, dari nullo modo conuenit. Quoniam vero dictum abunde de talibus omnibus est in opere, quod de medendi ratione conscripsimus: præterea in iis libris, quos de medicamentis edidimus (qui ipsi duplices sunt, qui priores ordine sunt, de medicamentis simplicibus: qui posteriores, de cõpositis:) profectò nec omnino nihil, nec pro lixius, meminisse de his conueniebat propterea, quòd eiusmodi corpora inter ea, quæ exactam sanitatem habent, & quæ iam ægrotant, medium statum obtinent: siquidem ea pars artis, quæ instantem

B† In græco codice legit' καπνιρον, vel vt alij putant καπνιςὸν, q̃ vox significat suffumigatũ aut à fumo exiccatũ

C* νομάδων,

A stantem morbũ declinat, (prophylactice græce dicitur) affectis ad hunc modum corporibus consulit. Nemini enim ex iis, qui corporis habitum inculpatũ habent, aut medicamenta bibenda, aut tenuante victu vtẽdum, censemus. Sed, qui pro naturali imbecillitate, aut corporis totius, aut partium quarundam, ex leui causa læduntur, hos ad prædictæ prospicientis partis victum traducendos censemus, atq; à suspecto submouendos: quem tamen nemini esse noxium videmus eorum, qui naturali corporis bono sunt habitu, & modice laborare non grauantur.

De Defluxione, quæ à capite fit in subiectas ei partes. CAP. 12.

A.li 3.f.5.t.1. c.11.fol.241.c

VErum, qui ex leui causa male afficiuntur, vt magnis morbis assidue vexentur, veluti comitiali, vertigine, (quod scotoma græce dicitur) capitis doloribus: item aliis, in quibus caput subiectis partibus symptomatum occasio est, quarum sunt dentes, gingiuæ, columella, vno verbo omnes, quæ in ore & faucibus sunt, partes: ad hæc aures, & oculi, & stomachus, & venter, & spirandi partes, nempe summa arteria, quæ larynx dicitur, & aspera arteria, & pulmo, & thorax: his victus communis scopus est, caput ipsum ante omnia, et quàm accuratissime, minus opportunum ad vitia reddere: mox etiam afflictis partibus prospicere: modo tamen ne ignoretur hoc ipsum quoq; alia determinatione egere, vtique hac, Non omnes, quæ læsæ sunt, partes esse roborandas. B Optima vero determinatio est, quæ ex vsu earum petitur: quippe oculorum & aurium permagnus est vsus. Iccirco decidentibus in has à capite excrementis, deriuatio {per vicinas partes} (parocheteusin Hippocrates vocat) molienda est: ac ad nasum potissimum trahenda, quæ in has partes feruntur. Sin ad nasum non sequuntur, in os ipsum, vtiq; per ea, quæ pituitã eliciunt, apophlegmatismata greci vocant: sicuti ad nasum tum per ea, quæ sternutamenta mouent, tum, quę eius obstructiones aperiunt. Oculis vero ipsis robur adiicies, si sicco collyrio, quod ex phrygio lapide componitur, vtare, ac sic palpebris specillo inducas, ne oculi membranam intus contingas: ita nanque mulieres quotidie faciunt, cum stibio oculis gratiam conciliant. Ad aurium vero robur, vel glaucium solum super cote tritum cum aceto, mox tepidum per specillum blande infusum, aut etiam per instrumentum illud, quod publice in vsu est, & oricularium clysterem, græce ὠτέγχυτα vocant: vbi vero satis firmatæ sunt, ita, vt nihil in has cõfluat, assidue instillandum opti mi nardini vnguenti aliquid: id olim duntaxat Laodiceæ in Asia præstantissimum fiebat, nunc vero & in aliis fit vrbibus. Robur autem auribus vel magis afferet, iisdem q; proficiet collyrium, quod diaglaucium propterea, quòd glaucium recipit, vocãt: pręterea dia rhodon, & crocodes, & nardinum, & quod δίοινα græce dicitur: præterea ex vnguentis ea, quæ Romæ opulentis mulie C ribus conficiuntur, quæ foliata & spicata vocant. Quòd si larga fluxio & sanies assidue in aures à capite feratur, & exulceratio iam facta sit, sanè exulcerationi Andronis medicamẽto & similibus medeberis. Inter autem id agendum auertere materiam ad nasum & os debebis: quo facto iam comprehensis vteris.

In lib. de Humorib. iuxta principium.

De communi ratione Fluxionis sedandæ, & Particulæ imbecillis roborandæ. CAP. 13.

VEluti autem ex iis, quæ à capite defluunt, identidem læduntur aliqua eorum, quæ illi subiecta sunt, sic ex iecinore, & renibus, vel liene, in alias partes, quæ ipsis sunt imbecilliores, morbi incidunt. Siquidem demonstratũ in iis commentariis est, qui sunt de naturalibus facultatibus inscripti, singulas partes trahendi facultatem habere proprij sibi ac conuenientis succi: quem alterantes assimilantes'que abutuntur ad nutrimentum: Rursus aliam facultatem habere, qua, quod superuacuum est, expellere in vicinum desiderent. Ac, si quidem ipsa, quę vicina particula est, corporis habitum firmum habeat, quod sibi obtruditur, vtiq; non admittit, facit q; vt in ipsa solum, quæ primum affecta particula est, dolor vsq; subsistat. Sin imbecillior sit, quàm illa, vnde excrementum mittitur, admittit illa quidem, cęterum ipsa quoq; ad imbecilliorem quampiam à se rursus transmittit: atque hæc rursus ad aliam, donec in eam procumbat, qua imbecillior nulla sit reli- D qua. Atque ad hunc quidem modum, quorum nulla victus sui cura est, alius alia parte assidue vexatur. Qui nihil colligunt superuacui, iis manent imbecillæ partes semper in tuto. Cuius rei euidentissimum argumentum est, quòd aliqui sex mensibus pluribus'ue infirmis partibus laborãt: cum, si sola imbecillitas ipsa id efficeret, perpetuo laboraret infirma pars, ceu cui ægrotationis causa nunquam abesset. Nunc, quoniam perpetuo nõ laborat, manifestum est aliud quippiam interuenire, quod eius affectus gignendi sit occasio. Quod certe aliud non est, quàm quod vel quantitate, vel qualitate redundat. Atq; hoc ipsum, quod redundat, aut per totum colligitur corpus, vocant q; eum affectum græce plethoran: aut in parte aliqua principe, sed quę alioqui natura sit imbecillior. Id vero aut in ipsa manens, aut se in imbecilliorem quampiam natura recipiens, noxam ingerit. Illud ergo ante omnia considerandum definiendum q; est, propter'ne semetipsum perpetuo laboret membrum, an propter aliud, quod prius ipso sit affectum. Atque extrinsecus quidem non nunquam imbecillæ parti noxa incidit ex eo, quòd refrigerata, aut cõtusa, aut vulnerata, aut lassata est, plurimum tamen ex victus ratione, quæ redundantiam vitiosum'ue succum contrahit. Attendere itaque magnitudini naturalis infirmitatis membri conueniet, hac prius discretione vsum: ac tenuiorem quidem homini victum, quàm prius, exhibere: tum idoneam exercitationẽ iniungere: cauere vero, nequid ab externis causis noxæ incidat. Postea, si ab his nec ipse gracilis fiat,

lib. 9. de nat. facult. c... 11. meth. med. cap. 2

fiat, nec imbecilla eius pars affligatur, insistendum "eidem victus rationi est. Sin autem aut omni- E
bus membris fiat gracilis, aut male afficiatur, quod vitioso est habitu, mutare talē victus rationem
debebis, vtiq; si affligitur, duorū alterum faciens, aut victum hominis in tenuiorem mutans, aut
certo anni tempore purgatione vtens. Ac aliis quidem vna quotannis purgatio vere incipiente
satisfacit: aliis altera quoq; post hanc autumno est opus. Ac, si sanguinis quidem abundantiā cor
pus accumulauit, mittendus is est: sin vitiosum succum, vacuandus hic medicamento est, quod
superantem humorem purget. Quòd si ex tenui victu pars afflicta leuatur, sed corpus emaciatur,
picatione vtendum, sicut antea est comprehensum, ad extenuati habitus refectionem.

A.lib.3 f.5.t.1 c.13. fol.241.l

De iis, qui plurimum genitalis Seminis colligunt & excernunt. CAP. 14.

SAnè pessimus corporis status est & ille. Sunt enim, qui genitale semen copiosum calidum q;
gignunt, quod eos ad expulsionem sui proritat, post quam & vētris os illis resoluitur, (quod
stomachus non à medicis modo, sed etiam ab aliis hominibus vocatur ita, vt à veteribus græce
καρδία) & ipsi toto corpore non solum relaxantur, imbecilli q; fiunt, sed etiam sicci, graciles, palli
di, cauis q; oculis cernuntur. Quòd si propterea, ꝙ ex concubitu sic vexantur, ab hoc se retrahant,
non modo capitis molestiam, sed etiam stomachi offensionem fastidia q; sentiunt. Sed nec ex con
tinentia magnopere iuuantur: accidunt enim ipsis per nocturnas imagines non minora incom F
moda iis, quæ à concubitu senserunt. Horum cum quidam mordax præcalidum q; semen inter
emittendum sentire non solum se, sed etiam mulieres, cum quibus rem haberet, referret, suasi ho-
mini abstineret à cibis, qui semen genitale augerent: sumeret "autem nō cibos modo, verū etiam
medicamenta, quæ id extinguerēt, (quorum tradita nobis materia est in iis libris, quos de alimen
tis, item q; quos de simplicibus medicamentis, conscripsimus) tum vero exercitationibus vtere-
tur, quę supernas partes potius exercerēt, cuiusmodi est, quæ parua pila, & quę [a]† folle fit, & quę
per alteres: à balneo vero lumbos totos vngeret vnctione quapiam frigida. Talia sunt & crudum
& acerbum oleum, quod ὠμοτριβὲς & omphacinum vocant, & rosaceum, & melinū, vtiq; quod
ex eiusmodi fit oleo. Ipse vero crassioris substantię vnctiones non nullis compono, ne facile à cor
pore defluant. Est autem compositio earum ex cera, & aliquo eorum, quæ refrigerent. Primum
autem, vbi ceratum, quod à medicis gręce κηρέλαιον dicitur, feceris, dein in mortario manibus af
fatim subegeris, infundes refrigerantem succum, quem etiam quàm maxime cum cera sic permi-
scebis, vt vnitas fiat. Succorum vero id genus descriptam materiam habes in simplicium medica-
mentorum libris. Quorum obuij maxime facillime q; parabiles sunt & semperuiui, & solani, &
vmbilici veneris, & psylij, & polygoni, & tribuli, & portulacę: hæc vero succum nō remittit, nisi, G
dum in mortario tunditur, affusum sit humoris quippiā, qui tenuis aquosæ q;, non lentæ & cras-
sæ substantiæ sit, qualis vuæ immaturæ est, & rosarum. Verum hi æstate, reliquorum non pauci
etiam aliis temporibus habētur, veluti lactucæ: qui ipse quoq; ex refrigerantibus est. Quin etiam
lini semen, si in aqua coquas, refrigerantem cremorem efficit. Porrò gymnastarum quempiam vi
dimus ex iis, qui athletis præfuerat, qui athletæ cuiusdam renibus "plumbi laminam superposuit,
quò nocturnis veneris imaginibus careret. Id q; cum è plebe cuidam, qui sic esset affectus, indica-
rem, adiutus gratias egit. Alter vero, cui carnis natura imbecillior erat, nō tulit plumbi duritiam:
huic ergo suasi earum, quas supra dixi, herbarum aliquas substernere, ac cum ipsis molles ameri-
næ frondes, & rutæ: sensit q; ilico ex his fructum: itaq; vsus deinceps assidue est. Quin, vbi ame-
rinæ semine assidue vesci suasi, etiam ob id gratias egit, sicuti etiam pro ruta. Ac talium quidem
materia tum in opere de simplicibus medicamentis, tum in libris de ciborum viribus, tradita est.
Nunc illud visum est sermoni necessario adiiciendū, cauendas esse vnctiones frigidas, quæcunq;
ex papauere mandragora'ue fiunt. Neq; enim horū quippiam admouēdum: [b]† neq; etiam, cum
in summo virium sunt, herbæ ipsę substernendæ: nam, sicuti prędictis, ita his quoq;, substratis vti
licet. ⁊ Quin rosas experiri cuidam suasi: sensit q; ex his substratis leuamen citra vllam renum no- H
xam. Sed & aliud excogitaui iis, qui ita sunt affecti non insalubre, veluti ex ipso vsu comperi.
Quippe experiētia [c] nōrmę vice semper habenda est eorum, quæ excogitaueris: nec scribendum
pro vtili quicquam est, quod non sis expertus, nisi tamen hoc ipsum testeris non esse tibi adhuc
expertum. Quid ergo est, quod à me excogitatum magnæ esse vtilitatis sum præfatus? Nempe
seruare oportere, qui hoc corporis vitio vrgentur, quando maxime genitalis seminis abundan-
tiam, quod excerni postulet, collegerint, ac die quopiā, postquam boni succi cibis in cœna se mo-
dice impleuerint, ad somnum conuersos, concumbere: postero die, cum satis dormierint, ac surre
xerint, linteo fricari, quoad rubor per cutim appareat: mox aliqua ex oleo frictione modice vti:
tum exiguo interposito tēpore, panis aliquid [d]† bene fermētati, & [e]† furno cocti, ac puri, ex vino
misto gustare, atq; ita ad opus consuetum redire: medio tamen tempore frictionis ex oleo, & pa-
nis gustandi, si quis locus in vicino sit, in eo ambulare, excepto si hybernum frigus sit, tum enim
intus manere satius duco. Non dissimilem roborandi per cibum stomachi rationem & gramma-
tico cuidam, quem comitialis spasmus assidue vrgebat, suasi: ac mirifice cōtulit. Maxime vero in
fiduciam veni hominis iuuandi, vbi didici tum spasmos incidere, cum diutius à cibo abstinuisset:
magis q;, si dolor interim ira'ue interueniss et. Quin etiam habitū corporis eius cōtuebar [f]†: scisci
tanti q;

A.li.3.f.20.t.1. c.35 fol.377.a

A.ibidē.c.35. fol.376.h

A † διὰ τῆς μεγάλης σφαίρας, i. magna pila, quæ inflat & follis à latinis dicitur.

B † Locus hic ĩ manuscriptis codicibus gręcis ita legitur, μήτε ὅταν ἀκμάζει τὰ φυτὰ, καθάπερ τοῖς προειρημένοις, οὕτω καὶ τούτοις ἐστὶν ὑποστρώμασι χρῆσθαι. αἱ γὰρ σφοδραὶ ψύξεις τῶν ἐπιθεμένων, τοῖς κατὰ τὴν ὀσφὺν χωρίοις ἀδικοῦσι τοὺς νεφρούς, id est Neq;, cū ĩ summo vigore consistunt herbæ, queādmodum p̄dictis, ita etiā istis, substratis ē vtendū, vehementes.n. refrigerationes eorū, q̄ sup lumbos imponūt, renes offēdūt.

C* κριτήριον

D † Quidam legūt in græco, ñ ἔυζυμον, sed ἄζυμον, id est minime fermē textu tati.

E † κλιβανίτην idest clibano, i. testa aut cocti.

F † Manuscripti codices addunt ἰσχνὴν, i. gracilem.

A tanti'que de hac ipsa re, stomachum assidue bili vrgeri est fassus. Omnibus vero, qui hæc legent, communiter illud suasum velim, præsertim, qui, tametsi medicinę artis sunt ignari, cogitationem tamen habent exercitatam, ne veluti vulgus, ita ipsi quoque pecorũ ritu victus ratione vtantur: quin potius vsu explorent, qui'nam ipsis cibus potus'ue sit noxius, quæ præterea quanta'que dimotio. Pari modo & de venere obseruent, num noxia sibi innoxia'ue sit: tũ ex quanto interuallo vtentibus noxia innoxia'ue sit. Nam, sicut retuli, non nulli immodice læduntur: alij citra noxam vsu eius ad senium vsque sufficiunt. Verum hæc ambo genera rara: nempe eorũ, qui magnopere læduntur, & qui nullum sentiunt incommodum. Totum vero, quod in medio est, id cum maioris minoris q; discrimine ad magnum hominum numerum se extendit: quorum, qui non rudes sunt, sed ratione probe exercitata, (non enim quorũlibet est hæc nosse) iis suadeo, obseruent, ex quibus lædi se iuuari'ue sentiant: ita enim fiet, vt in paucissimis medicorum opera indigeant, quousque in sanitate fuerint.

De medicamento ex malorum succo. *CAP.* 15.

Actenus quidem scripseram, cum amicorum quispiam toto opere perlecto, vnum omnino restare dicebat, quod superius à me relictum, post erat dicendum, nempe medicamentũ,
A.li 3.f.13.t.2. c.4. fol.293.f B quod ex malorum cotoneorum succo conficitur: quod tum ad appetentiã excitandam iis, quibus ea languet, est vtile: tum ad concoctionem iis, qui parum fœliciter cibos concoquunt: & in summa ventri robur conciliat. Laudato igitur homine, quòd admonuit, apposui & compositionem ipsius, quæ ad hunc modum se habet: Accipies succi malorum cotoneorum, quæ dulciora maiora'que sunt, ac minus acerba, quæ'que nostrates in Asia græce struthia vocant, sextarios romanos duos: quibus mellis optimi tantundem miscebis, aceti sextarium vnum & semissem: hæc cum super prunas modice coxeris, & spumam detraxeris, immittes zinziberis vncias tres, piperis albi duas: dein rursus in simile igni recoques, donec mellis crassitudo existat: qua vtique crassitudine stomachica medicamenta præparari solent. Hoc vero medicamẽtum etiam iis, quibus inualidum iecur est, salutare in primis est. Illud vero latere non debet, ieiunis id maxime dandum esse, mediocris mystri modo: quanquam nec, si à cibo sit sumptum, quicquam lædit. Commode quoque dabitur etiam, si prius pransus quispiam ante cœnam id sumpserit. Maxime tamen tempestiue id duabus horis aut tribus ante cibum obtuleris. Quòd si id adstringere magis voles, etiã ex cotoneorum succo conficias. Cęterum, sicui venter intemperie caloris laborat, aut etiam bili quouis modo abundat, huic auferri & piper & zinziber debebit, ac succus malorum cum aceto
C & melle tantum ad præscriptam crassitudinem coctus dari. Qui vero medio temperamẽto ventres habent ita, vt nec biliosum excrementum, nec pituitosum congerant, iis piperis & zinziberis dimidium eius, qui prędictus est, modi, sat erit: ita nimirum, vt sit piperis vncia vna, zinziberis vna & semis. At, quibus frigiditas temperiem vitiat, iis quatuor zinziberis, piperis tres aut duas & semis vncias inijcies: licebit &, cum ad medium modum præparaueris, in ipso vsu piper addere. Atque ad hunc modum iis, quibus in diuersis membris pugnantia temperamenta sunt, consulendum censemus. Quibus vero in vna qualibet similari instrumentali'ue parte imparitas temperamenti visitur, de his alio opere agetur.

Galeni

GALENI ARS TVENDAE SANITATIS NVM AD MEDICINALEM ARTEM SPECTET AN AD EXERCITATORIAM LIBER AD THRASYBVLVM

Iunio Paulo Crasso Patauino interprete.

Præfatio, & Quod'nam sit cuiusque rei inueniendæ Principium. CAP. I.

NOn alia quidem ò Thrasybule de proposita à te qęstione ex tempore disserui, alia vero in præsentia hisce commentarijs traditurus sum: id enim prorsus haud ignoras, me semper eadem de iisdem asserere, neq; quicquam tractandum suscipere, cuius neque methodum didicerim, neque in ea me aliquandiu exercuerim. Inuentionis igitur initium nõ in hac sola nunc proposita cõtemplatione, sed etiam in aliis omnibus, fuerit, ante cognoscere, quid'nã est id, quod quęritur. Huiusmodi vero notitia gemina est, aut enim solam rei notionẽ, aut essentiam quoq; percipimus. Sed quo hæ discrimine separẽtur, amplius in libro de demonstratione proditum est, vbi & alias omnes methodos explicauimus: quin & iam in præsentia ex ipso vsu patescet. G

Quomodo præsens quæstio proponenda. CAP. 2.

HOc enim in dubium reuocato, vtrum medicæ artis, an exercitatricis pars, ea facultas sit, quæ salubris vocata est, te q; meam iccirco hac de re sententiam efflagitante, cum plerunque ad medicos gymnastas q; de hoc ambigentes te accessisse diceres, te mihi prius respondere dignum censui, quam cuiusque istorum nominum, medicinæ videlicet, exercitatoriæ, & salubris, notionẽ habeas: ne forte de aliis rebus tu narrationem cupias, ego de aliis tibi sermonem faciam, atque ita ad nomen tantum, non ad rem ipsam, nostra dirigatur oratio. Tu quidem ad hoc subticuisti, me ipsum existimans de omnibus omnia dicere debere: sed non ita rei veritas habet, multa enim, nõ vnum proposuisses: primum quid sit medicina, secundo quid exercitatoria, tertio post hæc quid salutaris facultas, aut &, id ipsum, quod potissimum quæritur, ad vtram prædictarum artium ista pertineat. Atqui istud ipsum quartum non ita simpliciter debere proponi affirmabam, ad vtram duarum artium reduci deberet, sed ita statim addendo an propria, an affinis, an pars esset, aut quo modocunq; aliter quispiam dicere velit, futurum enim & inde aliquod inueniendi quæsiti principium. Namque, si ita perfecte proponatur, ac per Iouem interrogetur, Nunquid medicinæ, an gymnasticę, affinis sit salubris: cum trium quoq; illorum nominum significatum exposuerimus, H medicinę videlicet, gymnasticæ, & salubris: post hæc etiam quartum explicare oportebit, affine quid significet, & quæ sit eius dignoscendi ratio. Sed hoc proprium quidem ipsius propositi est: at medicina quid sit, declarare, quid gymnastica, quid salubris, non est ipsius propositi proprium, hæc tamen in confesso esse necesse est. Quare, cum vnum id, quod & tu proposueras, explicare tunc velles, cum q; te in respondendo periclitantẽ hæsitantem q; viderem, virum quẽdam inter philosophos in rationali speculatione versatos nõ ignobilem sermonibus nostris fortuito occurrentem respondere mihi voluisti: quod ille cum prompte fecisset, & ad omnia probe respõdisset, facile (vt nosti) proposita quæstio enucleata fuit.

Quomodo ad hunc librum scribendum accesserit. CAP. 3.

AT qui & tunc confestim ex sermonum illorũ artificio, magnam te voluptatem cępisse præferebas, & expectatione celerius quæsitum inuentum est, & postea tu me semper magnopere precatus, tandem non admodum promptum ad hos sermones scribendos impulisti atque coegisti: neq; enim vnum id propositum tantummodo exquisite discussum literis commendandum esse putabam: reliqua vero omnia perinde examinare tempus nõ supererat. Quam ob rem, quod ipse in me ipso facere consueui, id satis erga vos amicos fore putaui, si viam ostenderem,

quam

A quam quis ingrediens non id ſolum,ſed etiam reliqua omnia propoſita explicare valeat.

Quanta ſit rationalis facultatis neceſsitas. CAP. 4.

VOcatam enim à philoſophis rationalem contemplationem quicunque ſatis diligenter exer
cuerit,quodlibet iſte quæſitum æque diſcutere poterit:at ſine illa propoſitorum commen-
tarios euoluere,nihil aliud eſt,quàm operam atque oleum perdere:cum neque diſtinguere ſciat,
quæ vere in ipſis,quæ falſò dicta ſunt,neque omnia inibi ſcripta memoria complecti valeat. Ce-
terum quoniam ſemel propoſitum,cuius paulo ante mentionem fecit oratio,declarare aggreſſus
ſum,iam incipiendi tempus aduenit.

Modum definiendæ Medicinæ examinat. CAP. 5.

SIquis à quopiam interrogatus,quid ſit medicina,artem eam eſſe ægrorum curatricem, ſano-
rum q; conſeruatricem,reſpondeat,non'ne per Iouem iſte, quod controuerſum eſt, tanquam
manifeſtum accepiſſe videatur,medicinæ partem, ſalubrem eſſe pronuncians? Quemadmodum
rurſus,ſiquis medicinam laborantium tantum curam habere cõfirmet,alio modo & iſte id, quod
in quæſtione verſatur,pro conceſſo accipiet,à medicina ſalubrẽ abſtrahens. Ita,& exercitatoriam
ſi quiſpiam ſanitatis ſeruatricem ſtatuat, quæſitum pro comperto habuerit. Quemadmodum,&
B qui boni habitus eam opificem tradat, diuerſo modo & ille ambiguum pro certo aſſeueret: ſiue
enim quis artis definitionem,ſiue deſcriptionem, reddere tentat,quod dubium eſt,neque confu-
tare neque aſſerere ſine demonſtratione auſit,ſed aliunde ex conceſſis incipiens demonſtrare co-
netur. Nunquid igitur ita medicinam definire melius fuerat,eam videlicet eſſe, cuius finis eſt ſani
tas: gymnaſticam vero,cuius finis eſt bonus habitus: atq; huiuſmodi deſcriptiones principia in-
ueſtigationis ſtatuere? At ſic etiam gymnaſticæ ſalubrem, tanquam nihil ſit dubium, detrahe-
mus,in medicina vero adhuc obſcurum & quæſitum accipiemus. Nam,ſi ſanitas artis huius finis
eſt, forſitan poterit ad diſtinctionem ſermo aſſumere, non præſentis cuſtodiam, ſed creationem
adeptionem q; abſentis,eius finem eſſe conſtituens: hinc enim inductionibus vtenti in vtranque
partem argumentandi facultas ſuggeritur. Nam, ſi eiuſdem artis officium eſſe, quod prius non
erat,efficere,incolume q; quod factum ſit,conſeruare,oſtendere voluerimus,ædificatoriam,naua
lem,fabrilem,atq; ferrariam,memoria repetemus. Quòd ſi ad aliam opus facere,ad aliam id inte-
grum ſeruare,pertinere declaremus,textoriam,ſutoriam q; in exempla adducemus,& ad has co-
riorum diſſectoriam,cerdonicam q; ſeu veteramentariam (ſic enim eam vocant,quæ fracta calcia
menta reſtituit) adiiciemus. Siquidem alterius eſſe videtur artificis veſtem facere,alterius eandem
C dilaceratam integrare: quemadmodum & calceum facere ad coriorum diſſectorem ſpectat, fra-
ctum autem emendare ad cerdonem veteramentarium'ue. Verum in libris meis de demonſtra-
tione probatum eſt ad demonſtrationes ſcientiam gignentes inductiones adhiberi nõ oportere.
Quare,quicunque in illis verſatus fuerit,huiuſmodi viam aſpernabitur,& alteram meliorem ve-
ſtigabit: qui vero in illis ſeſe non exercuerit,alterutram,quam voluerit, partẽ tuendam ſuſcipiens
totum diem altercandi materiam habebit.

Quomodo Artes circa humanum corpus multiplicantur. CAP. 6.

MEdicę nanq; arti ſanitatis creationem,non ſeruationem cuſtodiam q;, gymnaſticę vero bo
num habitum,finem eſſe ſtatuentibus, alia rurſum difficultas non exigua vltra prædictas
exorietur: cogetur enim,puto,aliquis,quẽadmodum ſanitatis,ita & boni habitus,artem vnã ſer-
uatricem,alteram opificem,conſtituere. Id ſi fuerit, duas alias artes neceſſario diſquiremus, vnã à
medicina diuerſam,ſanitatis conſeruatricẽ,alteram à gymnaſtica, boni habitus cuſtodẽ. Cum q;
duplex ſit bonus habitus,vt alibi oſtẽſum eſt,vtrius ipſorum gymnaſtica effectrix erit,diſtingue-
re admodũ difficile fuerit, nũquid naturalis,an athletici,boni habitus. Non'ne iã conſtat & duas
alias nobis artes quęrendas eſſe? atq; ita omnes ſex numero fuerint,tres finium effectrices, tres q;
D ſeruatrices: tribus enim finibus poſitis ſanitate, bono habitu naturali, bono habitu athletico, ad
tantum numerum artes aſcendere neceſſe eſt. Verum enimuero, cum diuerſis artibus opus ſit,
eo, ꝙ boni habitus inter ſe,& à ſanitate differant: ita, & gemina ſanitas cum ſit, vna ſm habitum,
altera ſecundum affectionem appellata: geminas & artes eſſe neceſſe fuerit: neque enim plus ſani
tatem ſecundum habitum,minus ſanitatem ſecundum affectionem,bonus habitus excellit.

Exemplo declarat Sanitatem in habitu,in affectione,& bonum habitum eſſe. CAP. 7.

HVuiuſce autẽ rei notitiam euidentem habueris,iſtorũ ſingulorum diligenter naturam con
templatus: contemplaberis autẽ ad hunc ſanè modum. Ægrotantium alicuius, eorũ, quos
ſępius videris,tibi in mentẽ veniat,qui grauiter morbo laborauerit,proxime vero cõualuerit: iſte
emaciatus conſumptus q; eſto,& ad motiones imbecillus, vt aliis ipſum adiuuantibus egeat: iſte
medelam planè amplius morbo iam ſolutus nõ requirit, ſed refectione ipſi viribus q; opus eſt, vt
robuſtus pariter ad eas,quę ſecundum naturam ſunt,actiones obeundas euadat,& externas iniu-
rias illæſus ſuſtineat. Nihil enim dubij eſt,quin ita affectus,vt modo afficitur, nunc primum ægri
tudine liberatus ęſtum,frigus,vigilias,cruditatem,aliud'ue quicquam ferre non valeat,ſed quan-
tumuis leui noxa pulſatus,vt pote non dum tutum firmum q; ſalubrẽ ſtatum adeptus,in ęgritu-
dinem ſit relapſurus. Cum vero ſtabilior atq; in habitu fuerit, non dum tamen in bonũ habitum
euaſit

euaſit(hanc enim particulam,bonus,accipiens,tunc bonus habitus efficietur)ſed iã mendoſa affe E
ctio inutilis q; eſſe deſiit: non poſſe enim ſatis pro vitæ cõmodis agere, ac facile quibus q; iniuriis
violari,mẽdoſa inutilis q; affectio eſt. Quòd ſi neq; actiones impediant, neq; ſit iniuriis facile cor
pus obnoxiũ (talis vero eſt ſecundũ habitum ſanitas) nõ amplius mendoſa eſt, atq; ad humanas
actiones inutilis,ſed illud laudabile atq; perfectũ non dum adepta: adepta vero tũc fuerit, cũ non
ſolũ haud debiliter operabit,ſed "robur prçterea quoddam inſigne acceperit. Sanitas nanq; ſecun A.li.1. f.1.d.1. c. de def. med. fol.3.c
dum habitũ inter ſanitatem ſm affectionem,& bonũ habitum, actionibus media eſt: nam ſanitas
in affectione debiles actiones producit: bonus habitus robuſtas: ſanitas autem in habitu nõ dum
quidem robuſtas,non amplius autem debiles. Atq; ita manifeſtum eſt, cum media ſit in habitu ſa
nitas,ipſam ad oẽs vitę actiones magis,q̃ ſanitatem in affectione, licet ſummam virtutẽ non ha-
beat,conducere: ſoli enim bono habitui ea conceſſa eſt. Atq; tu ſecundum ordinẽ quendam iſta
cogita,primum actionis noxam,quod in morbo fit: alterũ extra noxam quidem poſitũ, ſed pro-
pter imbecillitatem inutile,quod in ſanitate ſecundum affectionẽ conſiſtit: tertium imbecillitate
liberatũ,non tamen adhuc robuſtum, quod ſanitas in habitu poſſidet: poſt id quartum ceu quæ-
dam actionũ virtus, bonus habitus,& ſummitas, ipſarũ q; perfectio,exquiſi te bonus habitus eſt.
Ars igitur ad ſalubrẽ habitum hominẽ perducens altera vtiq; ab ea, quæ ipſum curauit, fuerit,ſe- F
mel ſcilicet hoc conceſſo,diuerſorũ finium artes eſſe diuerſas: & ſingulorũ geminam,effectricem
vnam, alterã cõſeruatricẽ. Ex quo patefactum eſt finis notione vniuerſam prçſentẽ qçſtionẽ cõ
prehendi: quo circa & qçcũq; definitiones à fine cõſtituunt,nõ exiguas ambiguitates pariunt.

A definitione per finem,præſentis quæſtionis difficultatem ſoluere tentat. CAP. 8.

ITaq; melius forſitan fuerit ad ipſam artis eſſentiam tranſeuntẽ,illam inquiſitionis principium
facere. Quid igitur eſt medicina? ſalubriũ inſalubrium q; ſcientiam quis eſſe reſpõderit. Verũ
& iſte nimis audacter ſalubre,tanquã ſcilicet medicinç partem accepiſſe videbitur: vnde cõtrariæ
factionis non nullos çgrotabilium tantũmodo ſcientiam medicinã eſſe dicturos exiſtimo. At iſti
primũ ignorant contrariorum omniũ vnam eſſe ſcientiam: &,quicũq; çgrotabilia nouerit,hunc
& ſalubria non latere neceſſe eſſe. Iſtud vero eorũ captu maius omittatur: & ſecundum eorũ,quç
ignorant,explicemus, ꝙ fortaſſe certe cõſequitur intra medicinç definitionẽ non neceſſario quç-
ſitum includi: ſiquidem alicui çquiuocationẽ diſtinguenti, poſtea medicinam corporum ſanitate
fruentiũ,notarum indicantium, cauſarũ facientium, ſcientiã eſſe demonſtranti,nõ tamen iccirco
ipſam etiam conſeruantia tradere atq; complecti oſtendere licet, contra, atq; propoſitũ poſtulet.
Quã ob rem huiuſmodi ſophiſtica adducentes, neq;, quod quçritur, exacte percipere videntur: G
neq;,quod nã ſalubre ſignũ appellemus, quod ſcilicet çgrotantibus adueniens futurã ſanitatem
portẽdit: neq; cauſam,quç corpori çgro adhibita ſanitatis eſt procreatrix,qualia nimirũ ſunt vni-
uerſa remedia: neq; ꝙ corpus ſanitate prçditũ ſalubre vocamus: quorũ omnium nulla cũ propo-
ſito,prçterq̃ nominis ſocietate iunctorũ, medicus ſcientiam habet. Etenim ſanorũ cuſtodię medi
cus ne,an dumtaxat gymnaſta prçſideat,ab initio nobis propoſita quçſtio fuit,quod quẽadmodũ
pauloante declarauimus,iudiciũ in finis exploratione habere diximus. Sanitas enim an ſimplici-
ter medicinç finis ſit ipſam abſentẽ acquirentis, an prçſentẽ conſeruãtis, nihil refert: neq; ſi acqui
rere quidẽ medicinç ſit,conſeruare autẽ gymnaſticæ: ſic & de gymnaſtica proponi in quçſtionẽ
poterit,num bonus habitus,aut ſanitas,eius finis ſit,aut horum alterutrius creatio,ſiue cuſtodia.

Quomodo Septem Artes circa humanum corpus reperiri poſſunt. CAP. 9.

PEriculum enim fuerit,vt proxima demõſtrauit oratio, ne, ſi vnam excedamus, ſeptem circa
humanum corpus artes conſtituamus, primam & manifeſtiſſimam & penè ſolam cõtrouer
ſia carentem,eam ſcilicet,quç morbos expellit: duas alias,vnam à ſanitate ſecundum affectionem
ad eam,quç eſt in habitu,ducentem, alteram in ea conſeruantem: duas item alias circa bonum ha
bitum pariter ſeſe habentes,effectricem vnam, alteram,quæ conſeruat: præter has,etiam duas cir H
ca bonũ habitum athleticum verſantes,ſimpliciter enim alterum naturalem bonum habitum ap
pellamus: non ſimpliciter autem eum,qui non naturalis eſt,athleticum inquam,ſed cum adiectio
In li. de Alimẽto, paulo poſt dimidium. ne ſemper,quẽadmodum & Hippocrates inquit non nunquã, ſic loquens: ‖ Affectus athleticus "
non naturalis,habitus ſalubris melior. interdum vero ſic: ‖ In his, qui corpora exercẽt,habitus ad "
ſummum boni,periculoſi,in athleticis videlicet,ac gymnaſticis corporibus. At de athleticis gym "
1.Apho.3.Ext. or.3.c naſticis q; vocatis corporibus nunc te intelligere oportet,non de illis,qui quõlibet exercent,vt de
ſodientibus, remũ pellentibus,metentibus, aut quippiam aliud ex naturalibus hominũ officiis
præſtantibus,ſed de illis,quibus id ipſum ſtudiũ eſt,vt contra athleticas aduerſariorum vires exer
cẽdo ſeſe muniãt. Quare aũt huiuſcemodi affectio naturalis nõ ſit,alio loco expoſuimus. Ex hac
igitur oratione,quod optime ad præſens negociũ facit,id ipſum eſt, quod proxime diximus,cir-
ca humanũ corpus ſeptem artes futuras, vnã prçtereuntibus,vel per Iouẽ & nouẽ: cur enim non
conuenit duas alias artes ſtatuere,alteram quidem exquiſite boni habitus effectricem,alteram ve-
ro eius ipſius cuſtodem,quod q; altera eſt exquiſite bonum habitum efficiens,altera conſeruans?
Quòd vero gymnaſtici boni habitus ſummitatẽ fugere, vereri q; oporteat, ab Hippocrate clariſſi
me teſtatũ eſt: ſed ſimpliciter boni habitus appellati,qui ſm naturã eſt, ſummum nõ ſolum vitare
non

A non conuenit, immo totis viribus ad ipsum niti decet. Itaq; omnes circa corpus nostrum artes nouem fuerint: quarum septẽ quis laudare poterit, reliquas duas potius vitiosas artes appellauerit: qualis & illa est, quæ Cõmotica græce dicitur: Latini comptricem vocãt. Has igitur, si placet, dimittentes iterum septem reliquas enumeremus, omnium primam, quam morbos pellere dicebamus: alias vero deinceps, duas circa sanitatem in habitu, duas circa bonum habitũ, duas circa summe bonum habitum. Iam sane & ex his patet, quod nisi quis circa corpus artem vnum habẽtẽ finẽ statuat, eum ad septem vsq; artes accedere necesse esse, nihil q; aliud hunc finem esse, quàm sanitatem.

De bonis malis q; Artibus. CAP. 10.

SEd melius forsitan fuerit exquisitiorem sermonem facere, illud in primis, quod nemo ignorat, memoria repetẽtem, improbas artes apparẽs bonum vnicuiq; eorum, quæ sunt, artes autem verum ipsis inhærens bonum comparare: ac deinceps dicentem, si vocata cõptiua adulterinam pulchritudinem conciliat, hæc vtiq; ars vitiosa adulatrix q; fuerit: altera vero quædã ars circa legitimã veram q; prorsus pulchritudinem versabitur, quę in vegeto colore, carnis moderata copia, mẽbrorum q; cõgrua proportione consistit, quæ naturalem bonum habitum cõsequuntur. Sed de gymnastico bono habitu alibi seorsum verba feci: nunc autem & fortasse de eodem per capita loqui B melius fuerit id sermoni principium statuentem.

Nullum membrum ignauum aut praue agens à nobis desiderari. CAP. 11.

SIue enim ſm naturam operari vnicuiq; membrorũ idem, quod bene valere, est: siue id necessario naturalem corporis apparatũ consequitur, ipsum q; bene valere nihil est aliud, quàm ſm naturam instructum esse: istorum vtrũuis sanitatem constituens, (nihil enim nostra interest) sequẽtem orationem ita animũ aduertens accipito. Nunquid naturali cuiusq; membri apparatu, an eius opera, indigemus? Mihi profectò ita persuadeo, neminẽ mẽbrũ ignauum officio q; proprio carẽs habere velle: neq; igit cæcutientes oculos, neq; nares odorari nequeuntes, neq; crura torpentia, neq; aliud quodpiam membrorũ, aut nihil penitus, aut deprauate agẽs, habere cupiat: nullo enim eorũ omniũ, quibus egemus, imperfecto egemus, neq; domo, neq; calceo, neq; scamno, neq; veste, sed simul egemus, & perfecto egemus. Itaq; infirme debiliter q; ambulare non petimus, neq; obtuse cernere, vel audire: neq; aliud quicq̃ deficiens mãcum q; expetimus. Quis enim coloris bonitatem, carnis molem, aut absolute corporis pulchritudinem, robur' ve, imperfectas discupiat? Quocirca, si actionẽ non deprauatam, sed perfectam requirimus, neq; corporis structuram, vnde hæc ꝓfluit, mendosam labantem q; votis exposcemus: atq; ita, cum horum alterutrum sanitas sit, nullus pro-C culdubio mutilam sanitatem, sed, quàm fieri potest, absolutissimam firmissimam q; exoptauerit.

Quòd perfecta sanitas & bonus habitus idem sunt. CAP. 12.

IGitur, si aliud quoppiam bonum habitum à perfecta sanitate quis autumet, aliam sanitati, aliam bono habitui artem præficito: sin vnum atq; idem vtrunq; est, vnam & vtriq; artem pręsidere necesse est. At quomodo vnum idem q; bonus habitus atq; absoluta sanitas fuerit? Primũ, si apparatum huiusce causam, eundem & boni habitus esse crediderimus, ambo idem erunt. Secundo ex ipsa essentia id percipiemus: bonus siquidem habitus nihil est aliud, quàm bene se habens habitus: habitus aũt affectio stabilis est: quare cuius est habitus, eius est etiã bonus habitus: ambo vero ad aliquid sunt. Dicitur itaq; aliquis in grammatica habitum habere, alius in arithmetica, in geometria alius, alius in astronomia: & in re qualibet, cum affectio bene adhærens altius q; defixa fuerit, habitus nominatur. Nihil aũt in præsentia referat affectionem aut habitudinẽ appellare. Quã ob rem, si & eius est bonus habitus, cuius est habitus, alicuius aũt habitus est, alicuius ergo & bonus habitus erit, & eiusdem, cuius habitus. At nobis in præsentia non de geometrico, musico, aut grammatico, sed de salubri habitu, sermo proponitur. Cũ bonum igitur habitum dicemus, non grammaticũ, musicum, aut geometricum, sed salubrem habitũ dicemus. Atqui statim id ipsum vulgares ne D gligunt, & boni habitus sanitatis q; nomina idem significare arbitrantur: cum tñ sanitatis nomen affectionis cuiusdam nomen sit, boni vero habitus nomen nõ affectionẽ simpliciter, sed, quod in ea optimum permanens q; est, manifestat: quandoquidẽ eius affectionis, quam sanitatẽ dicimus, pręstantissimus habitus est bonus habitus. Non igitur (idem enim iterũ atq; iterum inculcare necesse est, cũ quis multorum inueteratam ignorantiã stirpitus euellere cupiat) non, inq̃ affectionẽ, non structuram, non actionem, boni habitus nomen significat, quemadmodum neq; simpliciter habitus, sed habitus quidem solam ipsam permanentiã stabilitatem q; affectionis ostendit: bonus vero habitus nihil ei plus, quàm bonitatẽ adijcit. Igitur ex hoc nomine, habitus, & ex hac adiectione, bonus, componitur, quam oĩbus, quæ laudamus, apponere consueuimus, quæcunq; probe & secũdũ propriã suã virtutẽ cõstituta sunt. Quid igit appetimus, aut quid nostro corpori prorsus inesse precamur. Nunquid salubrem affectionẽ id ipsum solũ? An hoc idem est, ac si quęras, nũ infirmas ædes ac propediẽ ruituras expetimus? aut vltra vsum, cuius causa structę sunt, elegantissime quoq; cõpositas, & quàm longissimo tẽpore duraturas? nemo profectò reperiatur, qui non integre, & nõ longi temporis spatio sanitate frui percupiat. Quin etiam nulla omnino ars est, quæ sibi id, quod deterius est, ac breuioris temporis, proponat, sed quod in eadem materia ẽ valde optimum, atq; longissimo temporis curriculo permãsurum. Id sane omnibus effectiuis artibus ꝓpositũ est:

neq; etiam finis planè aliud quippiam, quàm propositi consecutio fuerit. Atq; iam ex dictis aper- E
tum est artis circa corpus versantis finem esse vnum, propositumq; vnum: siue propositum hoc quispiam integritatem nominet, siue bonum habitum, siue sanitatem, siue naturalem corporis structuram, siue naturalem actionem, aut affectum, aut structuram, per quam integre atque absolute has naturales functiones obimus, nihil in præsentia distinguere opus est.

Quis sit omnium artium finis & propositum. CAP. 13.

SIquidem vnum mihi ostendendum proponitur, oẽs videlicet artes propositum finemq; appetere, finem vero vniuscuiusq; rei vnũ esse, qui nihil aliud sit, ꝙ ẽm illam substãtiam bonum. In vite igitur non aliud quidem perfectio est, aliud vero bonum, neq; aliud, præter id, quippiam ars vitium cultum tradens sibi speculandum proponit. Itidem & ars oleas excolere docens olearum naturæ perfectionẽ sibi propositum statuit. Verũ enimuero vna quædam res est humanum corpus: & quædam quoq; huiusce omnino perfectio est, quam & præsentem custodire, & absentem reuocare alicuius artis officium est. Huius aũt si alterum quendam inferiorem finem constituam, antedictus nos excipiet sermo: erit enim hæc boni habitus: illa summe boni habitus: alia salubris habitus: & quarta insuper ars salutaris habitudinis opifex: & præter has athletici boni habitus effectrix quinta. Quòd si alijs quidem artibus fines inducere, alijs autem eos cõseruare permiserimus, F
non has modo, verum etiam alias totidem circa corpus artes vestigabimus, constituemusq;.

Vnum tantum esse corporis bonum, eandemq; esse opificem artem & custodem. CAP. 14.

EX quo efficitur neq; multa corporis bona esse ponenda, neq; aliam eiusdem opificem, aliam vero custodem artem esse statuendã. Potenti sanè omnia per capita contemplari nõ pluribus opus est: qui vero id facere nequeat vel & omnia ex animo delere, quæcunq; ex male ab ipso percepitis sequuntur, opus habeat, longiore, puto adhuc oratione indiget. Illa sanè confutanda sunt, ꝙ nõ vnũ sit corporis bonũ, sed omnia hæc, sanitas, robur, & pulchritudo. quod q; ars vna id procreare possit, altera conseruare, & quæcunq; alia ab his orientia non nulli perperam decreuerũt: atq; in primis vnum esse corporis bonum primarie & proprie dictum, ad quod reliqua omnia referũtur, explicare melius est: alia vero corporis bona vocata, non nulla, vt partes illius, dicuntur: alia vt causæ: alia vt fructus quidam. Quemadmodum enim pulchritudinem iucundus color, congrua caro, membrorum cõmoderatio, & alia quædam integrant, quidni & corporis bonum ex sanitate, robore, & pulchritudine confletur? Item quid prohibet ipsius corporis bonum esse sanitatem, sed veluti fructum quendam eius pulchritudinem & actionem? Quid obstat præterea primum corporis bonum actionem esse, eius vero causam sanitatem? Neq; enim per alia exquisite sanescet cor- G
pus, per alia robustum aut pulchrum euadet? statim vero id etiam exacte salubre est.

Vnam omnium corporis bonorum artem esse, vnumq; esse princeps corporis bonum. CAP. 15.

QVare & ex hoc vnã circa corpus artem esse conuincitur: eadẽ enim facientes simul & robusti ad agendũ erimus, & visu pulchriores, & salubriores, meliorisq; habitus efficiemur: quẽadmodũ contra, siqua in corpus noxa inciderit, & actionũ firmitas labascet, & pulchritudo marcescet, & bonus habitus tolletur, sanitasq; ipsa violabitur: hæc enim oĩa merito simul augẽtur, simulq; decrescũt. Naturalis etenim actio naturali corporis eget apparatu, à quo rõnem causæ erga ipsam habente producitur. Quocirca illud fieri non potest, vt istorum alterum adsit, alterum vero absit, ambo præterea hæc simul augentur atq; decrescũt: cum q; in melius proficiunt, hic bonus habitus, illa robur appellatur, eadem nanq; ratione robur actioni, qua bonus habitus sanitati cõparatur: vtrunq; enim ab vtroq; producitur, sicutq; alicuius bonus habitus est, ita & robur: naturalis nanq; siue apparatus siue affectionis, vtcunq; vocare libet, virtus quædam est bonus habitus, actionis vero naturalis virtus robur est, idẽ aũt est virtus, perfectio, & cuiusq; rei bonũ, quod illius primum atq; simpliciter bonũ nominatur. Ambo sanè & propter eadem deteriores meliores reddũtur, bonus nanq; habitus salubris, vt ante dictum est, affectio nominatur. Siquis item ma- H
nifeste debilis sit, roboris infirmitas imbecillitasq; dicetur: pulchritudo præterea priora, posteriora deformitas necessario comitatur. Hæc planè omnia simul crescunt, simul minuuntur, & perficiuntur simul omnia, simulq; delentur: quod q; istorum vnum læserit, quicquid fuerit, statim & reliqua oĩa lædit: contra, quod iuuat, pariter & omnia iuuerit. Atq; ex dictis iam vnam circa hęc omnia artem necessario versari elucescit: quod istorum autem princeps simpliciter'q; corporis bonum sit, nihil in præsentia attinet dicere. Sed tamen, ne id quoq; sermoni deficiat, subiungam. Corporis bonum absolutissimum atq; primarium, quo egemus potissimum, actionum perfectio est, quod sanè robur vim'q; defectiue enunciantes nominant: siquidem eos oportebat nõ robur simpliciter, sed actionũ robur, neq; vim simpliciter, sed actionum vim nũcupare. Deinceps verò post hoc ẽm non simpliciter, neq; per se corporis bonum, sed, q̃m primo & per se huiusmodi bono ad sui creationem actionũ robur indiget, sanitatis est bonus habitus, quem & ipsum iterum curte nominantes cauillationibus ansam præbuere: sanitatis enim bonum habitum cum dicere debeant, non ita, sed absolute bonum habitum vocant: hunc necessario pulchritudo sequitur, aliud quoddam ab illis & tertium corporis bonũ. Quare corporis bona æque, ac animæ, neq; vnius generis sunt, neq; similiter omnia dicuntur, sed vnum quidem, vt primũ atq; per se, alterum tanquã illius

causa,

A cauſa,tertium vero,vt neceſſario conſequens.Igitur cuius horum trium ars corpus gubernans pri
marius opifex eſt? num ſanitatis,an actionis,an pulchritudinis? Supra enim iam patuit,etiã ſi iſto
rum vni tantum,quodcunq; malis,profueris,neceſſario cunctis tribus profuturũ. Nam, ſi actionẽ
iuuabis,& ſanitatem & pulchritudinem neceſſario iuuabis: quandoquidẽ ea ſine cauſa ipſam pro
ducente conſiſtere nequit,pulchritudo vero neceſſario ſubſequitur.Item ſi ſanitati proderis, ilico
& actioni & pulchritudini proderis,etenim vtraq; ab ea profluit: qui vero pulchritudinẽ creat,
iſte proculdubio & ſanitatem ante creauerat: ſi eam,itidem & actionem.

Quod inter corporis bona primum à medico expetatur. CAP. 16.

VErum,quod primum ab artifice fiat,ſermo noſter veſtigare cupiebat. Atqui iam ex ſupra po
ſitis manifeſte ars ſanitatem efficere videtur,hãc vero naturalis pulchritudo actio q; ſequat,
neceſſe eſt: quod enim primum artifex cum fecerit,acquieſcit id eius planè finis eſt: at naturali affe
ctione,per quam agimus,reſtituta conquieſcit,ea vero ſanitas erat: quam cum induxit, nihil vltra
circa actionem pulchritudinem've laborat,accedunt enim hæ vel inuito artifice,ipſis q; aditum in
tercludere,cum ſemel ſanitatem creauerit,prorſus nequit. Ipſam planè ſanitatem impedire in ipſo
artifice poſitum eſt: quòd ſi ipſam corruperit,naturales actiones,aut pulchritudinem corpori adi-
B piſci,nullo vnq̃ pacto valebit. Artem itaq; corpus tractantẽ,qualiſcunq; ſit,circa ſanitatem omniũ
primam atq; per ſe negociari aſſerendum eſt,deinceps accidit, vt de actione pulchritudine q; curã
habeat: neq; vero vllum iſtorũ imperfectũ mancum q; eſt,ſed perfecta, cumulata, ac ſumma ſunt.
Quomodo igitur plura ſint corporis bona,quomodo vnum,quod q; non omnium æque ars cor-
poris curam habeat,ſed vnius per ſe,ex accidenti aliorum,abunde diſſertum eſt.

Quòd in nulla materia Ars vna finem efficiat,altera conſeruet. CAP. 17.

IAm vero & illa oſtendere conabor,quare in nulla materia ars vna finis effectrix, altera cõſerua
trix reperiat: ſtatim q; ab initio neq; illorũ exemplum,qui in hac fuere ſententia,neq; rerũ prete
rea ipſarũ naturam,ipſis fauere declarabo. Si alterius.n.artis eſt calceũ conficere,alterius labefacta-
tum reſarcire,non dum tertiã hic artem conſeruatricem nobis oſtenderũt: pariter & in veſtibus,ſi
alterius quidẽ artis eſt eas reſarcire,alterius aũt cõficere, quæ'nã & in his tertia ſit ars conſeruatrix,
explicare nõ poterunt. In noſtris profecto corporibus,vniuerſim q; in his, quę à natura reguntur,
veluti effectrix vtiq; natura eſt,textorie coriariæ q; proportione reſpodens. Vitioſum aũt corpus
inſtaurant agricola & medicus,q & ipſi veſtes ſarciẽti & veteres calceos inſtaurãti ſimiles ſunt. Ve
ſtem aũt calceum've in conclaui reponendo cuſtodire,ne aut à quopiam ſurripiat, aut à muribus
C erodat,id neq; vllius forſitan artis, ſed ſolius eſt diligẽtiæ. Quòd ſi horũ cõſeruatricẽ artẽ eſſe qdã
velint,tales apud hoĩes artes ſunt imperatoria, rei q; publicę gubernatoria, & præter has,ſi placet,
oſtiariorũ,cæterorum q; cuſtodum: vt enim ne inter hoſtes,aut prorſus ne inter ſceleratos hoĩes fe
ras q; beſtias verſaremur,ædes ciuitates q; cõſtruximus, & muros circundedimus, imperatores ac
principes creauimus. Sed non iſtarũ ſimilem ſanitatis conſeruatricẽ artem conquiſiuimus, ſed eã,
quæ (vt puto) in humanũ corpus aliquid agens nõ ex accidenti,ſed p ſe incolume ipſum valens q;
præſtet: at proxime dictæ ſingulæ non ipſæ p ſe ſanitatẽ cuſtodiũt,ſed eo, quia homini nõ iugula-
to,neq; à fera diſcerpto,ſanitatem ſeruari,quemadmodum & totã vitã,cõtigit: idcirco ex quodam
accidenti,non primo,neq; ex ſua ipſius ratione,harum vtraq; artium ſanitatem conſeruat.

Quibus Ars tuendæ ſanitatis contineatur. CAP. 18.

A.l.1 f 3. d.1. c.1.fol.56. f g.

IGitur ſanitatem "præcipue ex ſui ratione conſeruans quibus continebitur? Vt mea quidẽ fert
ſententia,neq; illis,quæ non neceſſario corporibus noſtris adhærent,neq; illis,quæ nullã in par
tem neceſſario corpora noſtra permutant,ſed illis,quibus,velimus nolimus,corpus noſtrum oĩno
vtitur: & eorũ illis,quæ iuuare aut officere valeant: in ijs,inquam, & circa hęc tuẽdæ ſanitatis artẽ
verſari arbitramur. In gladios enim,aut feras, aut laqueos, aut præcipitia,non neceſſario corpora
D noſtra incurrunt,ſed in ambiente aere duplici rõne verſant,& qm̃ corpori vndiq; circunfuſus eſt,
& qm̃ per inſpirationẽ ducitur. Atqui ſomnus & vigilia, quies item & motio,in horum numero
ponitur: neceſſe nanq; eſt aut dormire aut vigilare, quieſcere aut motu exerceri. Perinde eſuri-
mus & cibum capimus,ſitimus ac bibimus,aut inter hæc medij agimus. Cubilium aũt diſcrimina
ac veſtimẽtorum non oĩa neceſſaria ſunt. Eburneis nanq; pedibus lectulus, aut grabatus ignobi-
lis,nihil ſanitati prodeſt aut officit,neq; vilium aut ſumptoſarũ veſtium vſus: non vitrea vaſa, aut
aurea,aut argentea,aut lignea poſſidere: non formoſorum ſeruorum aut deformium turbæ domi
nari,aut ſeruis planè carentem ipſum ſibi ipſi miniſtrare. Iſta mehercule prodeſſe nobis vel obeſſe
ipſorum ratione atq; primario,aut ex accidenti, neutiq̃ apta ſunt. At calidus aer aut frigidus, eſca
& potus,requies & motio,vigilæ ſomni q;,ſuis ipſorũ viribus neceſſario corporibus noſtris vtili-
tatem aut noxam afferunt. Veſtimẽtum autem lacerum ac leue hyeme, graue autem æſtuoſum q;
æſtate,lędit quidem ex neceſſitate,ex accidenti vero frigore & calore diuexat.

Quid à ſanitatis cuſtode agendum ſit. CAP 19.

A.ibidem.

HÆc itaq;,quæcunq; "per ſe lędendi iuuandi q; poteſtatẽ habẽt,ſanitatis curã habens ſpeculat.
At quomodo,qua've ratione? Poſteaq; ſatis abunde corpus inanitum eſt, ſenſilis q; nocu-
menti diſcrimen impendet,alimentum ſumere iubens. Poſtquam vltra modum exaruit, atq; hinc

iam noxæ periculum instat, potum accipere præcipiens: item & corpus exercens, cũ nostri mode- E ratricem facultatem robustam præstare, excrementa q; angustis meatibus intrusa eruere voluerit: quietem vero imperans, cum exercitatione corpus lassari, aut vltra, q̃ conueniat, digeri senserit: aluum prætere a ducens, cum suppressa est: nimis aũt citatam cohibens: alia q; in hunc modum oia agens, & in summa id ante oculos habẽs, vt in corpore exacte sano ac valido nihil nouare audeat. Cum vero aliquantulũ exquisitam moderationẽ transierit, continuo, quod deficit prius, q̃ latius malũ serpat, resarciat, perinde, ac si subtegminis fila ex aliqua veste non simul oia, sed singulis diebus singula excidentia, q huic rei præest, assidens illico reponat adeo, vt huiusmodi correctio atq; emẽdatio multorũ notitiam præ exiguitate subterfugiat. Talem mediusfidius & beneualentibus præfectum artificem esse opus est minime cuiusq; differentiæ ac noxæ obseruatorem iuxta atque emendatorẽ. Verũ, si ex toto integrũ illęsum q; corpus duraret, tale q;, quale ipsum ab initio creator fabricatus reliqt, nequaq̃ correctore semp eguisset. At nunc, cũ diffluat semp, atq; dispereat, ali quo p̄sente obseruatore indiget, q &, quod dissipat, quantũ quale q; sit, cogniturus est, ilico q; tale ac tm̃ vicissim repõnẽs instaurabit. Insitũ humidũ dilabitur, tantũdem humoris, potũ exhibẽs, irri gato. Calidũ digerit, tantũdem caloris addito. Aridũ cõsumit, iã alẽdi instat occasio, vt semel dicã q̃d discutit atq; euanescit, ingeri paulatim atq; reponi ante, q̃ in multorũ notitiã veniat, opus est. F

Quo differat ars curatrix à conseruatrice per pulchram doliorum comparationem declarat. CAP. 20.

IGitur, queãdmodũ, si duo cogites dolia multis in locis foraminibus terebrata, ambo æque ab initio plena, pariter q; p illa spiramina hac atq; illac p̄fluẽtia, horũ q; alterius quidã curã gerẽs semper q; assidens tm̃ vicissim ingerat, quantũ elabitur, alterũ verò ante, q̃ valde inanitum est, nemo custodiat, postea quispiã repẽte superueniens semel totũ impleat, clarissime cõstat doliorũ istorum primũ neq; inaniri, neq; repleri vnq̃, alterũ vero ambo hæc pati à multis inspectantibus testatum iri, ita quoq; in sanis ægrotis q; corporibus res habet. Vtrũq; enim vitiũ ars vna modo vno emendat, quod deficit scilicet, instaurans: in quãto vero, nõ in quali, emendationis differentia versatur.

Quòd differentia in quanto ad vnam artem spectet, in quali ad diuersas. CAP. 21.

ATqui secundum quantum in his, quę fiunt, differentia ad vnam artem pertinet: q̇ si alterius artis esse debeat, prorsus qualitate differat, oportet: q̇ si propterea geminum esse correctionis modum arbitraris, q̇ ab vno dolio multum prius effluxerit, q̃ artifex custos accesserit: alterũ, custodem semper astantem, quæ sua bona fortuna fuit, nactum plenum conseruatur, haud recte sentis. Neq; enim alia ars vnum subtegminis filum, quod exciderit, reponit: alia, tria aut quatuor G aut quingenta. neq; alia ars parietis particulam ruentem fulcit communit q;: alia magnã eius partem collapsam restituit. quo enim modo res vnaquęq; à principio cõstructa est, eodem etiam corrupta instauratur. Subtegmen stamini intertextũ vestem facit. num igitur præter hęc vestis pati, aut pręter hæc emendari potest? opus plane est, si quid vestis damni faciat, aut stamen, aut subtegmen, aut vtrunq; pati, vnam' que esse emendandi viam, quæ subtegmen semper stamini implicet, quo eius ab initio compositionem imitetur.

Quàm errent logica methodo carentes. CAP. 22.

SEd singulares actiones multis imponunt vniuersale contemplari nequeuntibus. Id enim rationalis methodi munus est, quã neq; didicerunt neq; pertractarũt isti, qui quotidie de propositis blacterantes disputare audent. Satius enim, si quidem eã nouissent, ipsis foret, eam semel discipulos docere: nõ infinita proposita discutere. nã, qui eam rite percepit, non amplius infinitis eget, sibi ipsi oia recte diuidere valens. At eã methodum ignorans, præterq̃ q̇ infinita, perperam' ne dicta sint, haud dignoscit, permultorũ adhuc propositorum, quæ non audiuit, inops est. Verum hęc obiter aduersus eos dicta sint, qui quotidie in proposita discipulis audientibus edisserũt, neque ipsi, quid dicãt, intelligentes, quousque imperiti inexercitati q; in iudicatorio instrumẽto fuerint. Nã H & hoc loco, quo inter se artes distinguendę sint, singularibus' ne actionibus, an vniuersalibus, an non ita, sed propositis finibus q;, aut neque his, sed materijs, instrumẽtis, principijs, & contemplatione, minime considerantes de his nugantur, quæ ignorant. Igitur & nos forsan melius fuerit, postquam semel id certamen conficere tibi polliciti sumus, quam breuissime poterimus, aliquid & de ante dictis omnibus dispuatare, iterum à singularibus actionibus incipientes.

Quæ sint singulares in medicina actiones. CAP. 23.

Est igitur quædam singularis actio, qua vtentes oculorum palpebras consuimus: altera vero huius minime assimilis, per quã suffusiones detrahimus: aliæ quoque tertia & quarta, neq; inter se vlla ex parte, neque harũ similes sunt, per quas cõfractũ os de capite excindimus, sed in alia corporis parte, vtpote humero atque cubito, in aduersum tendentes atque conformantes deligamus. Ab omnibus vero alijs actionibus longo interuallo ea dissentit, quę circa herniã fit, manuaria operatio: à qua illa, quę circa varices: ab oibus q; simul antedictis vesicę calculi extractio: atque horum multa et scalpello absoluimus: at oculum sublinere, articulũ in proprium situm reponere, † aut alicui mẽbro propriã formã reddere, fistula, quam cathetera gręci vocant, rite vti, cucurbitulã affigere, sine scalpello quidẽ omnia præstant, sed inter se longissime & à proxime dictis euariant:

† Al. conforma re aliqd̃ membrum.

quemadmodum

A quemadmodum & venam soluere, & arteriam secare, cutem scarificare, & hydropicos perforare inter se & ab omnibus antedictis distant. Atq; hę quidem ẽt ac præter has aliæ infinitæ manuariæ actiones per se fiunt: medicamẽtis aũt vtentium porrò alterũ genus est, & ab seipso, & ab his, quæ manu fiunt, discrepans. Siquidẽ veratri potio, ciborum q; esus nulla societate participant: neq; inedia clysteris q; vsus, neq; frictio & lauatio: ab his vero longius distant vlcus eluere ac purgare, & medicamentũ liquidum, itẽ & aridũ imponere: gestari præterea, deambulare, luctari, scammoniũ, aut mulsam bibere. Quorum omnium neutiq̃ similis est pulsatus arteriarum caloris q; dignotio, quãuis extremis manibus agamus: quemadmodum (vt reor) & humorum abscedentibus sedibus contentorum perceptio, aut tumorum hydropicorum, aut gangliorum, aut atheromatũ, aut meliceridum, aut steatomatum {vt grecorum nominibus vtamur, q̃n latina deficiunt} neq; enim eodem digitorum iniectu, aut eadem motione & traductione & pressione, sed nõ nunquam longe differente in modo enumeratis vtimur. Quamobrem periculum est, ne totum diem absumamus, nihil aliud, q̃ actionum differentias recensentes, adeo ipsarum numerosa multitudo est.

Per singulas actiones Artes non distingui. CAP. 24.

VErum iã & ex his abunde quis nouerit, quanta illi erroris nebula caligent, qui per singulas B actiones artes esse distinguendas arbitrent. Nullus igĩt adeo fatuus, adeo q; attonitus est, qui à medicina modo propositas actiones diducat, & aliã quãpiam artem singulis ipsis pręficiat, aut hernię dissectoriam (vt nunc quidã nominãt) aut calculi detractoriam, aut perforatoriam (quam paracenteticen vocant:) etsi enim q̃ maxime hunc herniæ dissectorẽ, illum perforatorem, alium calculi detractorem esse dicant, oẽs tamen istos cõi nomine medicos appellant perinde, vt eos, puto, qui à quibusdam membris, quorum præcipue curam gerunt, vocitantur: hos nanq; ocularios, auricularios, dentarios (ita dicere liceat) medicos nominant: non nullis vero à materia noĩa indiderunt, dięteticos, & medicamẽtarios, aut per iouem, ẽt herbarios vocantes: quidam præterea & nõ nullos medicos vinidatores & veratridatores appellarunt, ꝙ eos crebro talibus remedijs vtentes cõspexerunt. Omnibus enim (vt reor) hoĩbus rõnalis disciplinæ principia naturaliter insita sunt: cognoscunt q; hi quidẽ magis, illi vero minus, in actionibus aliquid esse idem, aliquid diuersum. Id quidẽ, cuius causa fiunt, idem est, sanitas videlicet apud oẽs cõe propositũ: modus aũt non omnium vnus, sed in numerũ ingentem excrescit. Verũ enimuero, si quispiam (vt facit Plato) vniuscuiusq; modũ & vniuersalem scopum vnam artem statuẽs, deinde in species, differentias q; ipsam diducens, rursus illas partes singulas artem appellet, perinde & ipse aliquam dięteticam, & medicamentariam, & manuariã velit artem appellare, nihil sanè fuerit, quod ipsi vitio vertam. Ita etiam, C si modo propositas singulas partiens, vt diætã in ea, quæ assumuntur, euacuantur, & bibuntur, & exterius incidunt, istorũ singulis propriam quandam artem præficiat, neq; istum accusauerim. Iterum, si hæc quoq; eadem multiformiter vsq; ad particularia partiatur, minime ipsum impediam, quin in his, quę assumuntur, aliam medicamentorum artem esse dicat, aliam ciborum, aliam potionum: quin etiã in istis singulis huius illius q; cibi, huius illius q; potus, atq; huius illius q; medicamenti propriam esse artem dicere concessero. Verũ, si has inter se artes, quẽadmodum arithmeticam, exempli causa, ab oratoria, aut hanc ab ędificatoria & fabrili differre autumet, non amplius istud concessero, cum istæ nullum cõe propositum habeant: paulo supra vero enumeratis vnũ est cõe propositum, sanitas scilicet. Quemadmodum igitur in oratoria, quæ vna est ars, aliquam qdẽ exordij, narrationis aliam, argumentationum perorationum q; aliam esse artem dixero, si mihi solum id vnum, vnius esse artis ea, siue species dixeris, siue partes cõcessum fuerit: Ad eundem, arbitror, modum, & in medicina res habet, aliã enim artem manuariam dixero, aliam diæteticam, aliam medicamentariam, vnum id modo mihi seruetur, harum omnium vnũ esse propositum, ꝑꝑ quod vnius esse artis particulæ cogũtur: res enim dissimillimas id iungere, atq; connectere, cogere q;, vt D in vnam omnes artem conspirent, manifesto videtur. Excindit aliquis, aut abscindit putrem particulam, alius autem reficit, carnem q; in cauo vulnere procreat: contrariæ quidem res, tota q;, vt aiunt, diametro distare videbuntur, actiones enim longe differunt, ipsarum q; effectus contrarij sunt: ille enim eorum, quę sunt, aliquid perdit, iste vero nouam aliquam substantiam gignit: sed neutri id ipsum per se proponitur, aut illi quicq̃ destruere, aut huic generare: quẽadmodum neq; vrere aliquid, neq; secare, neq; aliud quicq̃ ipsum propter se facere quispiam aggreditur, sed tanq̃ sine hoc sanitatem assequi non valens, ad quam oẽs diuersis tñ itineribus ingredientes properant, ob cõe vtiq; propositum omnes medici vocati, sed propter actionis, aut materię, aut membri differentiam, hic manuarius, iste medicamentarius, ille ocularius appellatur, manuarius ab actione, medicamentarius à materia, ocularius à mẽbro. Cum enim, quæ curantur membra, non parũ inuicem differant, curatores q; ipsi actionibus ac materijs diuersis vtanẽ, ideo non nulli ab actionibus, alij à membris, à materijs alij cognominantur, ocularij, manuarij, ac medicamentarij, vniuersim q; oẽs à fine medici. Supra enim explicatũ est omnes artes in subiectæ substantiæ bono versari, ei q; operam dare: & in singulis ipsarum vnum, quoddam primum bonum reperiri. Cęterum, ꝙ quispiam palpebras, exẽpli causa, bene suens perperã medicamenta propinet, alius medicamẽtis optime vtens rationem victus non rite præcipiat, in hoc alius egregie versatus manus non bene

exerceat,si diuersas propterea ac penitus separatas artes opinemur,statim sanè non tres modo, verum etiam trecentas sic artes statuemus. Iste nanque fistula perite vtitur,ille clystere,alius venam secare est idoneus,arteriam alius: deinde,cum aliquis hæc omnia insigniter administrans inuentus fuerit,rursum omnes illæ artes in vnam coibũt. Atqui vtrunque vitiosum est, aut propter artificũ inscitiam artem vnam in multas discerpere,aut propter eorundem excellentiam multas in vnam coniungere. Prior nanque sermo neq; orandi,neq; numerorũ,neque terræ metiẽdæ, neque canendi,neq; aliam quampiam illustrem artem,vnam esse concedet,quas multi tractantes propter earũ magnitudinem totas complecti nequiuerunt. Secundus autem artes interdum nullius cognationis participes in vnam aceruabit. Nam,si idem homo arithmeticus simul,grammaticus,atq; philosophus fuerit,poterit quispiam vnius artis has omnes esse particulas existimare. E

Quo Artes distinguendæ sunt. CAP. 25.

ITaq; ne agentiũ multitudine,sed propositis cõsideratis,artes distinguamus, neque in singulas actiones sed in vniuersas inspiciamus. Cõmune.n.quoddam in singulis cuiusque artis actionibus inuenies,per quod,quãuis longo interuallo distare videantur, nihilo minus tñ eas vnius esse artis particulas nihil impedit. Vestes igitur texere nihil aliud est,q̃ subtegmen stamini implicare: num igitur,q̃ istud,aliud est suere? neutiquam,verum & in suendo subtegmina staminibus intertexuntur: nam si & ab initio statim quispiam sine textorio opere aliter subtegmina staminibus innectere voluisset,aut eo modo,quo nunc lacera indumenta sarciunt, aut quo cistas aut sportulas aut retia fabricantur,nihilo secius vestimẽtum,sed multo longiori tẽpore cõfecisset. Finẽ itaq; nõ simpliciter collimantes,sed celerius ad ipsum peruenire studentes,hanc telas cõficiẽtem artem, textoriã s.excogitarũt,nõ vniuersim,sed ex parte à supra positis differentẽ: idem & in medicinali arte contingit. Innumera sanè (vt ita dixerim) singularia sunt,sed generale quoddã opus omnibus cõe est: nam & corpori aliquid,vt superuacuum, detrahens,aut aliquid, quod deficiat,adijciẽs,vnum vterq; in vniuersum præstat,corpori scilicet naturalem modum comparans, qui nihil aliud est,q̃ sanitas,perinde vero & calfaciens,& refrigerans,& siccans,ac madefaciens. F

Exemplo naturæ probat Artem,quod facit,etiam conseruare. CAP. 26.

QVemadmodum enim,si ab initio nos confestim animal creare potuissemus, non alia quidẽ vlla ratione eius primam formationem instituissemus,alia vero emendationem adhiberemus: haud secus postea,q̃ neutrum horum nos primi efficimus,sed natura est & primaria animalis opifex,& in præsentiã ægroto sanitatem cõparat,nõ alia profectò ratione carnẽ prius generauit,alia vero nũc: neq; alia q̃dẽ rõne fętui,alia ĩ p̃sentia in lucẽ edito, alimẽtũ suppeditat,verũ ẽt similiter nũc operat̃,alit,digerit,excernit,omniaq́; (vt semel dicã) in præsentia,vt prius,eadẽ ratione ministrat.[a] Medicũ aũt naturæ esse ministrũ,primariáque esse illius artẽ quandã, ac rite celebre eẽ dictũ illud,[b] Natura in oĩbus auxiliat̃: quin ẽt naturã morbos iudicare,[c] naturas morborũ esse medicatrices,à priscis sapientibus abũde tradita,quid ego iterũ sup̃uacue repetam? quod.n.in p̃sentia vtile est,in memoriã tñ reuoco,nõ alterius artis esse opus facere, alterius vitiatũ corrigere, sed eiusdẽ. Quòd si & nõ eiusdẽ,at supra,medicinã ostẽdimus nõ artis vestes faciẽtis,æmulã quicq̃ quod prius nõ esset,p̃creare,sed artis laceras tritásque vestes sarcientis assimilẽ. Explicauimus itẽ cõseruationẽ eẽ duplicẽ,alterũque ipsius genus,sub quo & p̃sens de tuẽda sanitate tractatio reponitur,parum labefactata corrigere: idque multos subterfugit, tanq̃ sit à curatiuo differens genus. G

A 1. Epid. cõ. 2.t.51.3ª.112.f

B In lib de Alimento. nõ longe à principio.

C 6.Epid.com. 5.t.1.3ª.187.f

Quis Finis effectiuarum artium,atq; actiuarum. CAP. 27.

CÆterum id ipsum alicui finem esse putare,domum extruere aut vestem aut vas,aut sanitatem facere,hoĩs est non potentis actionem fini prǽuiam ab ipso fine distinguere: quandoquidem non domũ extruere id ipsum ipsius ædificatoriæ finis est,sed domus,quẽadmodum neque,vestem texere,aut nauẽ coagmẽtare,aut grabatũ aliorumve vnũquodque fabricari,sed ipsum opus,quod quiescẽtibus iã à labore artificibus adhuc permaneat. Atque ita effectiuæ artes ab actiuis tñ differentiunt: actiuę nãque cũ ab agendo desierint,finis quoque vnà desiit. Nihil itaque in saltatoria p̃ter ipsam actionẽ ostẽdere possumus,vt in fabrili grabatũ,in ędificatoria domũ,in medicina sanitatẽ. Non igitur ędificatio,quemadmodum saltatoriæ saltatio, ædificatoriæ finis est, sed domus, res ab actione diuersa: itidem textoriæ neque textura,neque texere,neque vestis cõfectio, aut generatio, sed vestis. Pari rõne neque p̃ductio,neque generatio,neque correctio sanitatis,medicinę finis ẽ,verum hæc omnia actio quædã artificis cõis est, quemadmodum particulares erant secare, vrere,articulos & extrema,quæ græci cola vocãt,in aduersum trahere, effingere,deligare: & supra has etiã, atque cõmuniores manu operari,medicamento vti,& rationẽ victus præcipere: verũ sanitas ipsa finis est,quẽ iam quiescente artifice demonstrare valemus. Quare neque sanitatẽ custodire,aut vitiatam emendare,aut prorsus amissam recuperare,finis est,sed oĩa hæc actiones sunt, finis autẽ est sanitas. At cõem generalẽque supra omnes hasce particulares actionẽ alius sanè alio appellat nomine,oẽs tamen vnũ idemque significãt: & qui sanare dicit, & qui sanitatẽ facere,& qui sanitatis effectionem,& qui sanationem,hi quoque idẽ,quod proxime positi sed alio modo dicunt: & medicationem morborum dicentes,aut curationem,aut ægrorũ medelam, aut mediusfidius mederi, aut morbos extirpare,aut sanitatem morbo pulso inducere: item omnia, quæ conueniant, facere H

dicentes,

A dicētes, & qui morbificas causas se expellere aiunt. Nemo.n.istorū finem,sed quæ finē præcedit, actionē dicit,perinde atq; si circa corpus ars quædā actiua saltatorię histrionicæ q; similis versaret.

Non per materias,nec per præcepta Artes distingui. CAP, 28.

VErum enimuero posteaq́; multis rationibus artes non ex particularibus actionibus esse iudicandas assertum est,sed in vniuersales ac proxime ad finem esse recurrēdum, deinde q; ab illis ipsis fines distinguere esse tentandum,in sequenti disputatione ea est difficultas excutienda; nunquid & de ipsarū materijs eadem sit ratio habenda. Itaq; materia vna pluribus artibus subijci; vna q́;ars permultis vti materijs videtur: quandoquidē lignum nauium artifici,& carpentario,& machinarū structori,& ædes fabricanti,infinitis q; alijs cōmunis materia est: creta quoq; multarū est artiū materia,& lapides,alia q; vniuersa.Itē verò medicæ artis,vna cum sit,infinitę materię sunt, & corpus ipsum sanitatem accipiēs,& cibi ac potus,& medicamēta oīa, & vocata diætemata. Hæc igitur mēdicorum materiæ: corpus aūt tanq̄ id,ex quo finis,aut in quo. Constat igitur non ex materijs artes esse iudicandas: neq; enim,si quispiam alias cōes materias,vt'que aliqs dixerit,per accidens,alias vero proprias atq; propinquas singulis artibus subijciens,quatenus corpus nostrū naturale est,physicæ scientiæ subiectum esse dicat,quatenus salubre,medicinæ, quatenus euecticum, * Codex græc* habet αἰτιῶν i. causarum.
B id est bono habitu præditū aut boni habitus capax exercitatoriæ,propterea alio quopiā,q́; fine,artes distinguit.Nā corpus aliquod salubre dicere eius,qui iā finē cognoscat,officiū est. Neq; ēt,siqs p̄ceptis artes disiungat,aliunde,q́; à fine potestate sumit initium: propria nāq; cuiusq́; artis præcepta finis cōstituit atq́; dijudicat. quippe hęc artis propria sunt,quæ dignoscens aliquis ad finem assequendum proficit. Siquidem grāmaticæ,musicæ,fabrilis,& aliarum cuiusq; artium quæcunq; pręcepta aut finem ipsum euidenter,aut quod in ipso melius, celerius've est, prębere valent, hæc artis ꝓpria sunt,quę vero ad finē assequēdum conferūt nihil, ea nequaq̄ artis propria dicēda sunt.

A fine Artes omnes distingui atq; constitui. CAP. 29.

ITaq; omni ex parte ad finem properare,ab eo'que artes iudicare p̄cipit ratio: propter hūc enim & communibus actionibus,& proprijs pręceptis atq; principijs differunt: nam hęc & secundū artiū fines euariant,Quandoquidē sanitas finis est: hęc vero in calidis,frigidis, humidis, siccis'que consistit.In istis planè & materiæ,& contemplationis circa huius cognitionem principium versa tur: sed dissimili ratione medicus physicus q; id tractat. Quod ipsum dissimiliter scilicet à scientiarum fine cognitum est atq; distinctum.Neq; ab re semper finem ratio inuenit,omnium, quę in artibus continentur,regulum atq; iudicem.Nam cuiusq; artis cōstitutio inde sumit initium.Quis
C enim medicinam constituere properasset,nisi sanitatis bonū prius optauisset? aut ædificatoriā,nisi & hic domum? aut textoriam,nisi vestem prius expetiuisset? Quin & ars reliquas oēs constituens hinc & ipsa accepit initium.Alibi vero à nobis ostensum est, quo quispiam modo proposito fine suam ipsius artem per methodū comperiat. Eū'que,qui præsentē librū exactè intelligere cupiat, in illo prius versatum esse necesse est: ita enim euidenter cognouerit sub vnam eandē'que contem plationem vtranque partē incidere, salubrē videlicet,atq; curatricem. Verum, si ego,quæ in alijs voluminibus à me latissime diligenter'que explicata sunt,in hunc omnia librum conferre velim, Menemachi Menodoti'que libros me huius prolixitate superaturum ignorarem.

Artem circa humanum corpus correctricem esse probat,eius q; partes enumerat. CAP. 30.

CÆterum artem circa corporis bonum versantem prorsum vnam esse ex antedictis (vt arbitor) satis declaratum est,atque ex dicendis in posterum nihilo secius declarabitur, non tamē, quo ipsam nomine appellare oporteat,iam adhuc manifestum est. Neque .n. forsan medicatiua, neque exercitatoria,sed aliud quippiam appellanda est,forsan autem & in totum ars ista, quemad modū & pleræque aliæ,nomine caret,sed hoc quidem paulo posterius speculabimur. Verum vnū esse humani corporis bonum,quicquid illud sit,sicut aliarum etiam omnium substantiarum, esse
D autem & de ipso artem vnam,siquid vnquam aliud, & id quoque verū esse confirmo,nec non & eandē vtrique methodum inesse. Vna igitur circa humani corporis bonum arte versante, in præsentia oēs eius particulas speculemur: nam sic & eius,quæ salubris vocatur, quę sit potestas, prorsus dignoscemus,vt in hac etiam parte methodo aliqua vtentes sectionem faciamus, genus artis corpus nostrum tractantis contemplaturi: At non in sola ipsa contemplatione finem eius situm esse,sicut arithmeticę,astronomię,ac physicę,sed quiddam etiam & circa corpus ipsam facere, neminem præterit: quod neque verò in ipsa actione desinat,quemadmodū saltatoria, postquā agere desiit,nihil ostendere valens,& id quoque omnibus constare arbitror. Igitur in cōfesso est eam inter effectiuas aut acquisitiuas esse collocandam,postquā neque inter contemplatiuas, neque inter actiuas inuēta est: sed neque inter acquisitiuas numeratur,qualis est ars illa,quæ harūdine, & quæ hamo pisces captat,vt'que in vniuersum dicam,qualis est venatoria: aliquid enim eorum, q̄ sunt, istæ capiunt,ac possident: nihil autem,quod prius non esset,ipsę faciunt.Inter reliquas igitur esse ctrices humani corporis ars reponitur.Istarum vero duplex officium est: aut enim aliquod integrum,quod prius non erat, efficiunt, aut ex parte vitiatum corrigunt. At, quæ nunc quæritur, ars totum hominis corpus moliri nequit,sed per partes instaurare potest perinde, vt vestium ars sarctoria,neque ad eundē,vt hęc,penitus modum. Natura nanque & corpus fabricatur, & ipsum

imbecillum rursus confirmat, vt ars vestiaria: ipsius vero naturæ ministra est ars, quæ in præsentia E vestigatur. Concedatur igitur, vt procedat oratio, nos ipsam correctiuã appellare: sed aut multum corrigit, aut pauxillum: quæ eius pars multum semel corrigit, medicatiua curatiua q; nuncupetur: quæ vero pauxillum, cõseruatiua. Eius ipsius quoq;, quæ multum semel instaurat, permultæ sunt differẽtię: omnis enim quantitas in multitudinem innumerabilem secari potest. At, quia, de ipsis dicere non est nobis in præsentia propositum, hæc sanè pars dimittatur, illa vero, quæ pauxillum emendat, diuidatur. At hęc quoq; insignibus differentijs tripartito distingui videt: aut enim exacte perfecte q; valentem accipiens in hoc ipsum gradu conseruat: hanc autem partem euecticen, id est boni habitus seruatricem, vocant: alterã eorum, qui iam morbum euaserũt, refectricem, quã sanè & non nulli recentiorum medicorum analepticen, hoc est instauratricem, seu resumptricem appellant: inter vtranque pars ea collocatur, quę ab ipsis proprie salubris nominatur, nã vulgo & conseruatiua simul & salubris dicitur. Tres igitur hæ partes conseruatiuæ modo enumeratę, analeptice, salubris, & euectice, sunt quidem omnes sub ea medicinę parte, quæ exigua vitia tollit: inter se autem ratione maioris minoris q; dissentiunt, magis enim parua castigat euectice, minus vero salubris, hac adhuc minus parua emendat analeptice. Quidam vero & quartã particulã adiecerunt, in hac conseruatiua, quæ ab ipsis proprie prophylactice, id est pręseruatoria, vocata fuit, facultatem ei oppositam habentẽ, quę à morbo proxime liberatos recreat. Hasce aũt ambas ancipitis quodã modo esse naturæ inter contrarias totius artis partes nemo ambigit, dico aũt inter eã, q̃ magna vitia, & eam, quę parua dissoluit. Curatiua sanè pars ꝙ magna vitia, euectice autẽ atq; salubris ꝙ parua discutiat, id quoq; perspicuum est: in medio vero ambarum interstitio instauratiua nominata atq; pręseruatoria positæ sunt, si ad salubrem euecticen q; comparentur, non exigua vitia emendantes: si ad curatiuam, non magna. Propterea, & quicunq; ambas has partes neutras appellauerunt, haud male mihi sensisse visi sunt. Sed de his alia est habenda oratio. F

Ab initio positæ quæstionis solutio. CAP. 31.

IN præsenti autem contemplatione de conseruatrice artis humanum corpus gubernantis parte tria diuisionis membra supponantur, vnum de corporibus secundũ habitudinem valentibus: alterum de ijs, quę in habitu sana sunt: tertium de bono habitu præditis. Primum q; instauratiuũ appelletur, nihil enim in pręsentia cum illis de nomine digladiemur: scd̃m salubre: tertiũ euecticum, hoc est boni habitus conseruatiuum: duo priora in melius ducentia, in optimo statu tertium conseruans. Atq; his ita positis ab initio agitatæ quæstionis meminerimus: erat aũt (vt existimo) huiusmodi, vtrũ ad medicatiuam, an ad gymnasticã, pars salubris vocata pertineret. Non absq; ratione igitur inter initia sermonis nostri diximus omnem quæstionem sub definitionẽ cadere: nã, quid sit medicina, quid gymnastica, cũ nouerimus, non amplius difficile fuerit inuenire, ad vtram ipsarum salubris referatur. Ipsa quidẽ salubris quid'nam sit, iã mihi manifeste explicauisse videor: aut enim tota pars cõseruatoria, aut ex illis tribus partibus vna, quæ in medio versatur inter euecticen, s. vocatam, atq; analepticẽ, & est circa sanitatẽ in habitu: mihi quidem reliquum nihil aliud, q̃ de noie, controuersia esse videtur, res ipsa aũt minime in obscuro versari tantisper, dum superius declarata concedantur, ac fixa permaneant. Atqui cũ ipsa strictim atq; per capita recensuero, mox ad nominum interpretationem me conuertam. Quemadmodũ igitur bonorum vestimentorum, ędium, atq; calceorum, perinde & corporis vnã quandam artem esse constituo, cuius duas has esse partes, vnam efficientem, corrigentem alteram, ambo q; hęc naturæ prius inesse, sed ipsarũ alteri, corrigenti scilicet, humanã artẽ opitulari: quæ & ipsa bipartito diuiditur, in curatricẽ partem seu medicatricem, atq; in alteram conseruatricẽ, quæ & salubris vocatur. Ipsius vero tres partes sunt, analepticæ, euectice, ac toti generi cognominis salubris. Itaq;, siue de tota conseruatrice parte, siue de eius particula, quispiam quærat, ad vtrã artẽ pertineat, ad medicatricem'ne, an ad corporis exercitatoriam, totam rem prius (vt nunc ego feci) perstringentem, ita deinde ipsum explicare opus est, Quòd, vna corporis ars cũ sit, licet volenti eam medicinam appellare: sin hoc non placeat, exercitatoriam: sin id quoq; displiceat, totam artem nomine carere dicens vnam eius partem medicinam, alteram exercitatoriam, appellato: si neque id probas, salubrem quandam artem curatiuę ex diuerso oppositã, eius'que partes (si velis) diæteticam gymnasticam'que dicito. Singula enim nomina si interpretabere, ita vniuersum, quod quęrebas, indeptus fueris. G H

De Nominum significatione. CAP. 32.

AT his auditis quidã, heus vir bone, dicẽt, nõ quẽadmodũ tu statuere volueris, distingẽda sunt noia: sed vt recte habet, partitio faciẽda est. Iterũ igit istis ita respõdedũ est: heus tu meminisse debes nostrã non amplius de rebus esse contẽplationẽ, sed nominũ explanationẽ nobis esse propositã, neque id nos ẽt tergiuersamur: ac de nominibus nõ his solũ, sed & de alijs oĩbus illud ĩ vniuersum pronuncio, nihil eruditũ in mediũ adduci posse. Sed, siue Assyriorũ linguæ vocabulũ sit, ab ipsis Assyrijs res discenda est, cui nomen illud indiderũt: siue sit Persarum linguæ, aut Indorũ, aut Arabum, aut Æthiopũ, aut oĩno aliorũ quorũcunque, illos pcunctari oportet: nomen enim ipsum per se solum prolatum nihil indicat. Meam igit sentẽtiam accepisti. Cęterũ non nulli asserũt ipsis nomen aliquid significare, vnde huiusce rei causa ego permulta Celtarũ, Thracum, Mysorũ,

Phrygum q;

A Phrygum q; nomina colligens iuſſi, vt à ſingulis rem ſignificatã manifeſtarẽt: illis aũt in ſola Grę corum lingua id ſe poſſe facere dicentibus, hoc vocabulum, λιμένα (latine portum dicas) propoſui: illis vero locũ, vbi naues in ſtatione quieſcunt, ſignificare affirmãtibus, at Theſſali, reſpondi, quod à nobis forũ rerum venalium dicitur, ita nominãt. Sed iſti Theſſalicã linguã ſcire ſe negabãt, tanq̃ ſanè illud ipſum nõ confitẽtes, quod ab initio dicebatur, nullũ nomen, cui rei inditũ ſit, aliter poſſe cognoſci, niſi ab ipſis impoſitoribus edoctus fueris. Cæterũ aduerſus ita demẽtes alia mihi oratio ſeparatim ſcripta eſt: res ipſas vero diſcere volenti, & præcipue ac maxime huic veluti optimo ope ri ſtudenti, rerũ præterea nomina mutuæ locutionis cauſa percipere cupienti, vſum grecorum interpretabor. Neq; id in horum oĩum noĩbus oĩbus faciam: id nanque enarratoriæ cuiuſdam, aut grãmaticæ peritiæ, munus eſt: ſed Attica potiſſimũ nomina, ſecundo & Ionica me cognoſcere fatebor, nõ nulla etiã Dorica atq; Æolica: ſed in hiſce linguis plura me ignorare, q̃ ſcire, in Attica vero plura me ſcire, q̃ ignorare concedã. Quòd ſi tu & de noĩbus loqui velis, Homerus vtiq; canit,

Vir medicus multis alijs tibi dignior eſto,
Dira venena trahens, & pharmaca mitia fundens,
Multa ſalubria miſcens, & læthalia multa,
B Doctior eſt cunctis medicus mortalibus vnus:

Vtpote arte medica languida corpora medicamentis manuaria q; opera curante.

De Diætetica: & quo tempore gymnaſtica & athletica exortæ ſint. CAP. 33.

AN vero, & alia tertia medicationis pars diætetica appellata Homeri temporibus extaret, ego nulla id coniectura aſſequi poſſum. Sed me vetuſtior, & quem magis græcorum res noſſe veriſimile eſt, Plato philoſophus antiquos Aſclepiadas hac medicinæ parte non admodum vſos eſſe aſſeuerat. Verum medicinæ tres has eſſe partes, artem q; male habentia corpora curantem ab vniuerſa græcia iatricen, hoc eſt medicinam, appellari, nemo ferè eſt, qui eat inficias. Gymnaſticæ autẽ artis nomen Homeri ſeculo non dum repertum erat, neq; quiſq̃ omnino gymnaſta (ſicut medici nomen inuenies) vocabatur. Quemadmodum neque etiam apud Platonem gymnaſticę nomen frequenter reperire licet, ſed pędotribam magis, q̃ gymnaſtam, huiuſce artis profeſſorem appellat: nam paulo ante Platonis tempora gymnaſtarum ars exorta eſt, quo etiam tempore & athletarum exercitatio emerſit. Priſcorum.n.ſeculis vir vnus operarius naturalia munia exequens, vere bono habitu robuſtus in certamen deſcendens non lucta modo, ſed etiam curſu certauit, atque etiã duobus his, & iaculo præterea, & arcu, & diſco, & curru, alios vnus ſuperauit: poſtea vero hæc diſiun-
C cta ſunt, qualem q; Homerus vnum Epeum fecit ad cuncta quidem ſecundum naturam munia obeunda omnium ignauiſsimum, ſed ſtrenuum pugilem, cuius artis in ſolis certaminibus vſus eſt, tales omnes euaſerunt, neque arare, neque fodere, neque iter facere, neque aliud quicquam pacis, ac multo minus belli opus, egregiè præſtare valentes.

De Bono habitu athletico & ſalubri, quatuor q; materijs corpus noſtrum alterantibus. CAP. 34.

HOrum hominum bonum habitum in ſuperioribus vituperauimus, artem q; pariter gymnaſticam ipſos inſtruentem: alium'que bonum habitũ laudauimus tutiſſimum iuxta & ad oẽs naturales actiones maxime idoneum: cuius materiæ effectiuæ ſimul & conſeruatiuæ duæ ſunt, & ſalubris vocata victus ratio, & exercitatio. Quatuor nanque genere cum ſint omnes materiæ, à quibus corpus noſtrum commutatur, manuaria functio, medicatio, exercitationes, ac victus ratio, vna eſt ęgrotis inutilis, duæ vero ſecundum naturam ſeſe habentibus. Ægrotans nanque in multis medicamina, manuum operam, victus'que rationẽ poſtulans, nulla ex parte exercitatione eget: exquiſite vero ſanus corpus exerceat, & certa quadam victus ratione vtatur, neceſſe eſt, ſed medicamenta, aut manus miniſterium, non requirit.

Salubris artis partem eſſe Gymnaſticam, & quid de ea Hippocrates & Plato ſcripſerit. CAP. 35.

D SAlubris igitur artis pars eſt gymnaſtica: abunde'que de vtroq; pręcepit Hippocrates, q̃cunq; de aeris natura, locorum, aquarum, ventorum, anni'que temporũ noſcenda ſunt: item de cibis, potibus, atq; vitæ inſtitutis, accuratiſſime oĩa perſcribens: ex iſtis.n.victus ratio, quam diætam gręci vocant, integratur: haud ſecus & de idoneo tempore, magnitudine, ac qualitate nõ exercitatiõis tm̃, ſed ẽt frictionis, ſatis diſſeruit. Plato à parte totum cognominare viſus eſt, non ſalubrem artem, ſed exercitatoriam appellans, cum quia exercitatio beneualentium pręcipua ac propria eſt, tanquã nullo pacto ipſa ægrotis vtentibus, tum ꝙ eam ſolam moderatore egere iudicauit: q̃nquidẽ exquiſita ſanitate fruens corpus naturalibus appetitionibus vtẽs, neque in quali, neque vſus tẽpore, q̃cq̃ ſumẽdis cibis erroris cõmittet: ſed de hoc alibi ſermo habendus eſt. Quòd aũt & Plato aliã gymnaſticam vt artis corpus regentis partem nouerit, aliam vero, quam nunc homines celebrant, ex his quiſpiam cõprehendere poterit: tibi.n.eius verba ſubijciam, prima'que ea, quę in Gorgia ad hũc
« modũ ſe habent. Duæ res cum ſint, duas eſſe artes dico, vnam animæ, quã ciuilem appello: alteram
« corporis, quã & ipſam vnam quo nomine appellem, non habeo: ſed, vna cum ſit corporis curatio,
« duas partes nomino, gymnaſticam vnã, medicatricem alteram. Hoc loco vnam eſſe artem corpus curantẽ, q̃ duas principes partes habeat, dilucide Plato mõſtrauit: partes'que ipſius eſſe noĩatas, totã vero noĩe carere, in optimum'q; reſpicere, qui & bonus habitus dicit̃, ex hiſce declarat. Quorum

ſingula

ſingula in eodem libro explicauit. Corpus ſanè vocas aliquid & animam ? quidni igitur & iſtorũ E »
amborum quendam eſſe bonum habitum non putas ? Ego quidẽ. Quid vero, apparentem bonũ »
habitum, ſed non vere bonum ? quod autem dico, tale eſt: Pleriq; corpore bene habere videntur, »
quos haud facile quiſpiam non bene habere ſentiat, niſi medicus, aut gymnaſticorũ aliquis fuerit. »
Et in ſequentibus, optimum iſtos intueri. Quòd vero ſit iucundiſſimum ab obſoniorum condi- »
tore eo q; qui græce commotes, latine comptor dicitur, ſpectari, ipſe late declarat.

De vitioſa gymnaſtica, eius q; bono habitu vocato Platonis Hippocratis q; ſententia. C A P. 36.

SEd gymnaſticam illam, qua inſtituuntur athletæ, graui quidẽ noĩe decoratam, ſed flagitioſam
artẽ, non dũ euſq; extra naturæ limites progreſſam, quouſq; eam nunc protulerunt, iam vero
non optimũ finem, ſed abſolute viriũ, quibus aduerſarij proſternantur, incrementũ ſibi propone-
re incipientẽ, in tertio de re publica libro vituperauit in hunc modũ diſſerens: Profecto per Iouem »
inquit ille oĩum ferè potiſſimũ, ſi quidẽ vltra gymnaſticã ſuperuacua iſta corporis diligentia pdu- »
catur: nã & domui gubernandæ, & militiæ, & ſedentarijs magiſtratibus in ciuitate gerendis, incõ- »
moda eſt: præcipuũ vero ac maximũ, q ad oẽs diſciplinas, cogitationes, ac meditationes capeſſen- »
das, per ſe ipſam difficilis eſt, capitis ſemper aliquas diſtentiones atq; vertigines reformidans, ſapiẽ »
tiæ q; ſtudium eorũ ortus cãm aſſerens. Quare vbi ipſa adeſt in virtute exerceri, atq; probari, vndi- F »
que impedimentum obijcit: efficit.n. vt homo ſemper ſe ægrotum opinetur, neq; de corporis ha- »
bitu queri vnq; deſinat. Adhuc inferius euidentius gymnaſticæ finem non vires aduerſarios pro- »
ſternentes, ſed vſum ad naturales actiones, eſſe confirmauit ita dicens. Ipſas quidem exercitationes
ac labores ad animoſam naturæ partem reſpiciens, illam q; excitans, ſubibit potius, quàm virium »
rationem habens, nec, quemadmodum alij athletæ roboris cauſa cibos potus´que adhibebit. »
Vndique igitur Platonis ſententia perſpicua eſt Hippocratis mentem de huiuſmodi arte gymna
ſtica exquiſite obſeruantis, cuius finis eſt athletarum bonus habitus: ipſam enim tanquam ad om-
nia ciuilia negocia inutilem vituperat: quod breui oratione ille complexus ita pronunciauit. ‖ Af-
fectio athletica non naturalis ſalubris habitus melior eſt: quòd ipſorum vero maxime excellens af »
fectio, ad quam potiſſimum properant, ad ſanitatem periculoſa eſt, quod q; id Hippocrati Plato-
ni´q; ignotum non fuit, & alibi à nobis dictum eſt.

in lib. de Alimento paulo poſt dimidiũ.

In gymnaſticam vitioſam rationibus Galenus inuehitur. C A P. 37.

CÆterum, qm̃ ſemel de hoc nõ vere bono habitu, de´q; vitioſa gymnaſtica ſermonẽ inſtitui, &
hæc de his q̃ pauciſſimis potero, perſtringã. Cum in quadam moderatione ſanitas ſita ſit, hu
iuſmodi gymnaſtica intemperiem exceſſum´q; molitur, multam & ſolidam carnem procreans, ſan G
guinis´q; copiam q̃ tenaciſſimi adaugens. Neque.n. vires tm̃, ſed etiam molem pondus´q; corpo
ri adijcere conatur, vt hac ẽt ratione aduerſarius opprimi valeat. Neq; igitur amplius reperire diffi
cile eſt artem hãc omnibus naturalibus actionibus ideo eſſe inutilem, & alioqui periculis obnoxiã.
Quod.n. in omnibus veris artibus maximum ſtudium eſt ad ſummum eius, quod appetitur, perue
nire, id in iſta peſſimum eſt, cum eam affectionem, quæ ex ſententia Hippocratis præter naturã eſt,
tanq̃ naturalem adipiſci contendat. Siquidem naturæ bona, quo procedunt magis, creſcũt atq; au
gentur, eò meliora euadunt: nõ naturalia vero omnia tanto deteriora ſunt, quanto maiora. Vnde
iſtorum non nulli repente obmuteſcunt: alij ſenſum motum´q; amittunt, ac penitus attoniti fiunt,
mole iſta præter naturam ac multitudine inſitũ calorem extinguẽte, liberum´q; ſpiritui tranſitum
intercludente: quicunque autẽ ex ipſis mitiora patiuntur, effracto conceptaculo ſanguinem vo-
munt aut expuunt. Huiuſce igitur boni habitus opifices, quorum hæc mirabilia ſunt volumina,
quę à corruptas aures habentibus in præſentia circũferuntur, iam prorſus ab hoc noſtro libro able
gemus, ſiquidem tu quoq; chariſſime Thraſybule cognoſcis, iſtos neque dignos eſſe, putari, vt à
me reſponſionem accipiant. Quid enim iſtis plus erit, qui heri aut nudius tertius præter naturam
crapulari atque dormire deſierunt: ad tantum´q; audacię peruenerũt, vt de rebus illis temere impu H
denter´que cõtendant, de qbus neque illi facile pronunciare audent, qui iamdiu earum cohęrentiã
pugnantem´que naturã aſſequi ſtuduerunt ? Quod´nam iſti profundũ eruditum graue´que pręce
ptum audientes condiſcere poterunt ? Mirandum eſſet mediusfidius, ſi, cum neque illi omnes, qui
à primis pueritiæ temporibus in optimis diſciplinis verſati ſunt, boni contẽplationis huiuſce iudi
ces eſſe valeant, illi, qui ſeſe in certaminibus ad vincendum exercuerunt, degeneres autem & ibi vi
ctoria caruerunt ac repente gymnaſtę effecti ſunt, ſoli mentis acumine pręcellent. Atqui vigilia co
gitatio´que non rudis, magis, quàm ſomnus, perſpicax ingenium reddunt: id´que ab omnibus fe-
rè hominibus, qm̃ omniũ veriſſimum eſt, adagium decantatur, Craſſus venter ſubtilem mentem
non parit. Forſan igitur puluis adhuc ſolus ſapientiam ipſis cõparauit, nam lutum, in quo crebrius
volutati ſunt, quis ſapientiæ conditorem eſſe arbitretur, & ſues cernens in ipſo cõuolui ? at non in
latrinis, inter quas quotidie vitam traduxerũt, par eſt ingenij ſolertiam procreari: atqui præter hęc
nihil aliud ipſi prius agebãt. Oẽm.n. ipſorũ vitã in hoc circo verſari cõſpeximus aut edentiũ, aut bi
bentium, aut dormientium, aut ventrem exonerantium, aut ſeſe in puluere luto´que voluentium.

De veræ gymnaſticæ authoribus, & ſub qua parte medicinæ ſit. C A P. 38.

HIs itaque dimiſſis (veras.n. artes & non ſceleratas contẽplaturi in hunc ſermonẽ incidimus)

legitimæ

A legitimæ gymnasticæ authores iam accersamus Hippocratẽ,Dioclem,Praxagoram,Philotimum, Erasistratum,atq; Herophilũ,& quicunq; alij totã artem ad corpus pertinentẽ didicerunt. Proxime vero Platonem loquẽtẽ audiuisti,eius nullũ esse proprium nomen.Ne igitur totius artis corpus curantis vnum nomẽ quærito: neq;.n.inuenies. Verum,si forte de ipsa sermonem habere institueris,cõtentus sis Platonem imitatus ita differere: Vna cum sit corporis curatio, duas eius partes appello,vnam gymnasticen,alteram curatricẽ: sanorum quidem gymnasticen,ægrorum vero curatricem. Sed illud magis consideratione dignum, Platonem non salubrem artem curatrici in partitione opposuisse,quemadmodũ antedicti oẽs viri fecerũt: quorum vnius (si placet) meminero,qm̃ * eius volumina passim celebrantur.Inquit igitur Erasistratus in primo de tuenda sanitate: Neq;.n.medicus inueniri põt,qui sese ad tractanda salubria cõtulerit.Deinde subiungit: Cruditates.n.ab aliquo affectu ꝓuenientes,& ipsarũ curationes,ad [b]† medicatiuorũ non ad salubriũ tractationẽ rediguntur.Deinde iterũ ꝓgrediens addit: Siquod vero in corpore vitiũ extiterit, ꝓpter qđ assumpta semper corrumpentur,[c]† neq; in æque malos succos,ac sunt priores,conuertuntur,hmõi affectionẽ medici est,non tuendæ sanitatis magistri,dissoluere.Itẽ paulo post: Præcipere de his,aut has discutere,medicos,nõ salubres decet. Videtur.n.iste nõ artẽ quandã solum,perinde vt alij oẽs, B sed ẽt eius professorẽ salubrẽ appellare: quẽadmodũ, vt censeo,& medicatiuæ professorem medicum vocat: vt artis corpus curantis,cuius nullum proprium apud græcos nomẽ erat,in duas principes partes distributæ,sicut ipsas partes medicatiuam salubrem q;, ita & earum professores medicum salubrem q;, appellemus.Eodem modo autem & plerique alij medici nominibus vsi sunt.

A * aliq codices hñt αὐτῶν id est ipsorũ. aliq vero αὐτὰ id est ipsa.

B † *medicatiuam.*

C † In græco codice ea lectio videtur eẽ melior, q̃ hẽt οὕτως,non aũt οὐκ. vt legendũ sit,atque ita in æque &c. & tñ codices manu scripti hñt οὐκ.

Cur Plato salubrem Medicinæ partem gymnasticam dixerit. C A P. 39.

CÆterum,vt videtur,Platonis temporibus non dum greci aut artem ipsam,aut eius professorẽ salubrem appellare consueuerunt.Neque.n.Hippocratis liber salubris, salubris inscribitur, sed alter de rõne victus,alter de aquis aere & locis inscribitur. Forsitan aũt (vt proxime retuli) neq; sanis opus esse rõne victus Plato opinabatur,sed ipsis gymnasticã solam sufficere: neq;.n. instauratiuam partem,aut præseruatiuam,ad gymnasticã fortasse pertinere existimat: medias.n.ipsas (vt dixi) collocatas,vtri volueris,adijcere potes.Quòd si & ipsas medicatiuæ adiũgas,exigua erit salubris portio de aere,aqua,locis,exercitationibus,cibis q; tm̃ considerans: atqui neq; de cibis oĩbus, sed de illis tantum,qui ad secunda fruentes valetudine pertinent.Quin etiam fortasse,cum aeris regionum aquarum q; notitiam medicus præoccupasset,vtpote curatiua parte ante constituta, nihil amplius de ipsis non solum medicis,sed etiam salubribus instituendis,præter artẽ exercitationum ra- C tionem tradentem discendum supererat. Quamobrem neque absurdum fuit & à parte nomen habente totum appellari. Verum hæc de nomine est,non de re, disputatio.

Quomodo sit rectè Medicina partienda. C A P. 40.

AT si quispiam (quod & supra posui) id ipsum perspiciens non de re,sed de vocabulo,institutũ esse sermonem,me & de hoc aliquid dicere præcipiat,melius eos facere dixero,qui duas totius artis principes partes salubrem curatiuam q; appellant: quãdoquidem in diuidẽdi methodis didicimus eiusdem gñis res ꝑ opposita mẽbra partiri.Exẽpli nãq; gratia de aĩalibus dicẽs alia esse aerea,alia aquatilia,si addat,alia rationalia, perabsurdum euidenter faciet: nam prior partitio ignea terrestria q; adijci postulat, hæc.n.proportione aerijs aquatilibus q; respondent: secunda vero in diuidendo rõnalibus irrationalia opponi requirit, ac eadem rõne mortali quidẽ immortale, fero mansuetũ,pedestri volucre natatile q;,opponitur: extremæ nãq; absurditatis est aĩalium aliqua immortalia esse dicere,aliqua pedestria,aliqua bipeda: Ad eundẽ sanè modũ in arte corpis ꝓside siqs eã partiens inuenire partes quærat,& ægros curantẽ medicatiuã,sanis cõsulentẽ salubrem,appellabit. Quin immo ẽt melius,vt & nos antea dicebamus: Ars corporis curã hñs emẽdatrix cũ sit,qua parte magna vitia corrigit,medicatiua seu medicatrix nominabitur: qua vero exiguas noxas tollit, D ideo q; pre exiguitate,nũ ẽt ab initio corrigat,sensũ subterfugiẽs,cõseruatrix dicet: quin ẽt aptius à materijs has partes morbidã,siue ægritudinalẽ (vt ita dicã) vnã,salubrẽ alterã appellaueris. Quòd si rursus velis salubrẽ seu cõseruatiuã partiri (vtroq;.n.mõ licere appellare dictũ est) à subiecta ipsam materia in tria diduces,vt supra retulimus,in refectricẽ vocatã,& in salubrẽ ꝑm spẽm preterea, & in boni habitus effectricẽ: nã singulis dictis partibus ꝓpria materia subijcitur,vni ꝑm habitudinẽ valens corpus,alteri ꝑm habitũ, tertiæ bono habitu præditũ: accidit.n.ipsa corpora eodẽ cum partibus artis noĩe appellari.Quòd si ꝑm auxiliorũ materias artẽ hanc salutarem, cõseruatricem q; distribues,in quatuor partes secabitur, vna siquidẽ in assumptis: altera in ijs, quæ fiunt: tertia in ijs, q̃ euacuantur: quarta in forinsecus occursantibus versatur: per hæc.n. sanitas custoditur. Pars igitur salubris artis in ijs, quæ assumuntur, versans,ciborũ potionum q; ad sanitatis custodiã pertinentiũ scientia est: quæ vero in ijs, quæ euacuantur,sudores,deiectiones,vrinas, in vniuersum q; omnia,quæ corpus nostrũ excernere debet, considerat: quę exterius incidentiũ est,aerem,aquam, salsuginem,mare,oleũ,alia q; huiusmodi oĩa speculatur. At quarta pars artis, quæ superest, in ijs, quæ aguntur, posita,exercitationibus,appellatis q; græce epitideumatis,hoc est studijs, cõtinetur: insomnietas nanq;,& vigilia, somnus, venus,ira,curæ,lauatio,ex hoc genere sunt. Atque singulorum enumeratorum salubrium quantitas, qualitas,occasio, dignoscenda est.

Quænam

Quænam vera ars gymnastica dicenda sit, quæ vitiosa. CAP. 41. E

QVantula igitur salubris artis pars est de exercitationibus scientia? rectius.n.puto gymnastica ars appellabitur, quæ oĩum exercitationum facultatis cognitio est. Nam, quæ ad palæstrã solum pertinent, cognoscere, perquam exiguum est, oĩbus q; mortalibus minime vtile. Quandoquidẽ nauigare, fodere, metere, iaculari, currere, saltare, equitare, venari, armis certare, ligna findere, baiulare, & agrum colere, omnia q; alia ẽm naturã facere, q̃ lucta exerceri, melius est. Vnde tibi iam intueri licet non modo salubris artis portiunculam esse gymnasticã, sed ẽt gymnastice minimam esse particulã luctandi studiũ, huic q; cognata athletarũ professio & affectionis cuiusdã non naturalis effectiua, vitiosam q; artẽ sibi propositã hñs, optimum qdem boni habitus finẽ præ se ferentẽ, sed oĩa alia potius, q̃ bonũ habitũ producentẽ. At huius improbæ artis isti misere luctati repente scientissimi euaserũt: veræ aũt legitimæ q; gymnasticæ Hippocrates & nuper cũ ipso enumeratus illustriũ virorũ cœtus peritus est. Queadmodũ vero ad curatiuã partẽ pertinentia non rite oĩa ab oĩbus simul tradita sunt, perinde & de exercitationibus non vera oĩa præcepta tradidere: verum in præsentia perperã de ipsis locutos castigare propositũ non est, sed gymnasticæ nomen declarare, q̃ scilicet hæc facultatum in exercitationibus positarum, quemadmodum & medicamentaria facultatum in medicamentis repertarum, scientia quædam est: ambæ enim hæ partes F à materijs denominationem sortitæ sunt, sicut & aliæ, quas paulo ante recensui.

Reprehendit malam medicinæ diuisionem. CAP. 42.

ATq; hinc eos male sentire constat, qui in diuidenda tota arte gymnasticam medicatiuæ opponunt: illa nanq; à materia, hæc à generali comuni q; actione appellationẽ habet: nam primæ actiones singulares sunt, veratro aut scãmonio, exẽpli cã, purgare, venã soluere, os, excidere, inediã indicere, cibũ exhibere: post has aliæ cõiores, ac iam vl'es, medicari, manus opera, vti, rõnem victus instituere, oĩbus q; istis cõe mederi. Quemadmodũ, vt puto, iterũ actionibus circa sana corpora accõmodatis oĩbus cõis est conseruatio: ac, quisquis p diuisionem medicatiuo conseruatiuum opponit, cognatorũ oppositionẽ facit: vtrũq;.n.ab actione noĩatum est: quẽadmodũ rursum à subiecta materia morbosum atq; salubre: ab auxiliorũ aũt materia medicamẽtarium ac gymnasticum, hoc est exercitatorium: illud enim morbosi & medicatiui pars est, hoc salubris & conseruatiui.

De proportione artium seruientium & dominantium. CAP. 43.

CÆterum hoc loco diligenter mentis acies excitanda est, ne gymnasticum palæstræ q; præfectũ eundẽ nos efficere, totius q; gymnasticæ particulã quandã luctatoriã (vt ita dicam) constituere nos ƥtereat: quandoquidẽ, & qui luctas oẽs & frictionum singillatim oẽs actiones rite obire G valeat, iste panifici, coquo, ædificatori proportione respondet, facere quidem panes, obsonia, ædes scientibus, minime tñ, quid in ipsis optimũ sit, quid non optimũ intelligentibus, quam've facultatẽ ipsorũ vnũquodq; ad sanitatẽ habeat, non dignoscentibus. Nempe ars, q̃ corpus humanum curat, vt crebro ante repetitũ fuit, vna est, aliæ vero huic materias cõparant: neq;.n. alutarij cerdones, quibus calceatis, qbus sine calceis ambulare melius sit, nouerunt, sed neq; quibus calceari quidem melius est, quo tñ calceorũ gñe vti debeant, cõpertũ hñt. Id aũt Hippocrati haud ignotũ est: cuidã enim ‖ arbylis lutũ calcantibus calceari ƥcepit, non tñ ipse arbylas conficeret. Queadmodum neq; imperator galeã, loricã, hastã, clypeũ, gladiũ, aut ochreas conderet. Præterea neq; ædificator de excelsa aut humili domo quicq̃ nouit, aut de conuersa ad occidentẽ, aut orientẽ, aut ad aquilonẽ vergente & frigida, aut ad austrũ & calida, aut tenebricosa, aut illustri, aut de humili eius parte, siue superiore, aut de humida, vel sicca, sed quã vtilitatẽ ista singula, quam've noxã afferãt, ƥrsus ignorat. Perinde vt panifex etiã, cuinã purissimus panis, cui furfuraceus, cui multus aut paucus, quo've tpe sit dandus, ignorat, ipsos vero panes egregie conficit. Eadẽ rõne & coquus lentẽ, hordeũ, alicam, betã, aut aliorũ aliqd, nullius ipsorũ vires cognoscens, esui tñ apta reddere peritus est. Id genus artes materias oẽs arti corporis curatrici subministrant, queadmodũ his ipsis aliæ, panifici qdem frumentũ agricola, furnũ furnifex, arborũ succisor ligna, carpentarius abacum, carpẽtario aũt ipsi rursum alius asciã, amussim alius, itẽ alius ligna: at alutario cerdoni itidẽ cultrũ fabrilis ars, coria pelliũ concinnatrix, pedis effigiẽ, calopoda græci vocant, carpentaria: ædium quoq; structori sculptores, lapicidæ, laterũ figuli, & carpentarij, illi quidẽ lapides, isti lateres, hi vero ligna idonea præparant. Oẽs igitur id genus artes mutua ope indigent, & perfectioribus materias ipsas, ex quibus finem suum assequuntur, suppeditant: & instrumenta optima, per quæ illas adornant, efficiunt. H

de Arti. com. 4. t. 13. 7ª. 284. b

Quomodo alijs artibus Medicina præsit. CAP. 44.

OMnibus his aũt, ceu quædã architectonica ars, corporis curatiua præsidet: siquidẽ ędificatoriæ, vt tales quasdã ædes extruat, præcipit, cerdonicæ calceũ, panifici panem, culinariæ obsoniũ, alijs q; singulis, vt quæq; apta est, quid actura sit, imperat. Sed huiusce artis corpus curantis, salubris appellata pars est, cuius quadripartito diuisę partis vnius gymnastica particula est. Ea igitur tot artium veluti quædã princeps habetur, equestri sané, qñ equitare oporteat, venatoriæ similiter, & vniuersim cuilibet alij aĩalia captanti, cũ ipsarum vsus postulat, modũ, occasionẽ, qualitatem q; demonstrans: haud absimili rõne & fodientibus, & metentibus, & ligna cædentibus, & nauigantibus, & saltantibus, & quodcunq; aliud agentibus præsidens ipsa dominatur atque imperat.

De arte

A *De arte Pædotribica.* CAP. 45.

VNa quædam inter id genus artes & illa est,quæ in luctationibus versatur: appellemus autẽ eam,si lubet,græco vocabulo Pædotribicam.Hæc.n.eorum nihil intelligens,quæ ad vtilitatem noxam q; corporis faciunt,decentes,varias, sternendi vim habentes,faciles q; ac minimo labore apprehensiones simul ac motiones, haud minus, q̃ saltatoria, comperit. Verum hæc corporis curationẽ non vsurpat: at ista pedotribica, nescio quomodo, præ nimia sensus hebetudine, veluti seruus attonitus,in optimum herum,gymnasticam scilicet,insurgit. Quemadmodũ si quis grauis armaturæ miles, aut eques,aut sagittarius,aut funditor,aut iaculator,Imperatori aciem struenti,armanti,& in prælium educenti,rursum q; receptui canenti,pertinax aduersetur: insaniret.n. & iste, si Imperatorem ad priuatas actiones prouocans atq; lacessens,in ijs q; præstantior inuentus,aut cõmunicari sibi imperium dignum putaret,aut suam ipsius artem imperatoriæ partem existimaret: nihilo secius,arbitror,& pædotriba insaniat,aut gymnasticam scire se,aut eius partẽ possidere persuasus,cum minister tantum sit: vt enim miles artis imperatoriæ,sic pedotriba gymnasticæ minister est.Ipse nanq;,quatenus exercet,exercitatoriæ: quatenus vero luctandi artem exercet, alterius cuiusdam professionis minister est,quã ego prostratoriam {recẽti vocabulo} appello. Non solũ
B autem eos ita appellant,qui athletas exercent,sed etiam gymnastas: nihilo minus secundum rei veritatem aliud est ars pædotribica, quemadmodum sagittaria: prostratoria vero,qualis est imperatoria: at gymnastica,qualis est medicina: duabus'que artibus præpositis hæ singulæ deseruiunt. Ita enim & alutaria,vt militi alicui optimum calceum paret,ab arte imperatoria docetur: vt ad sanitatem vero idoneum struat,ab arte corporis gubernatrice admonetur.Nec non & culinaria salutare obsonium medico salubri q; concinnat: gustatui vero iucundum ac voluptarium non amplius id arti cuipiam,sed adulationi potius cuidam finem sibi non sanitatem, sed voluptatem proponenti. Igitur & luctatoria id,quod ad sanitatem optimum est, salubribus & gymnastis vocatis adipiscitur: quod autem ad affectionem athleticam pertinet,illi vitiosæ arti sæpius à me repetitæ, se ipsam quidem gymnasticam appellanti,rectius autem prostratoriæ nuncupatæ nanciscitur. Lacones vtique & ipsam Cabbalicen,id est vim sternendi habentem,nominant: eumq; magis cabbalicum,nõ qui robustior,sed qui magis in hac arte versatus fuerit,nominant.

In Vitiosam gymnasticam inuehitur. CAP. 46.

VErum enimuero omnis bene instituta respublica hoc genus artis odit,ac detestatũ, quæ omne vitæ robur vim q; prosternat haud in bonam affectionem corpora traducens.Ego vtiq; ple
C runq; multis athletis,qui præstantissimi esse videbãtur,qui'q; multas in certaminibus coronas meriti sunt,me ipsum valentiorem esse expertus sum: quandoquidem in oĩbus itineribus faciẽdis, in militaribus actionibus,magis præterea in ciuilibus atq; rusticis negocijs inutiles prorsus reperiebantur. Siquando vero & amico ægrotanti assistere vsu veniret,in consulendo,simul speculando, auxiliando omnium erant ignauissimi,atq; hac ratione à suibus quidẽ minime ingenio differunt. Nihilo minus tñ inter hos infœlicissimi nulla'q; vnquam victoria insignes repente se ipsos gymnastas nominant: deinde (vt arbitror) inconcinna barbara'q; voce non minus, quàm sues,vociferantur.Non nulli autẽ ipsorũ & de frictione,aut de bono habitu,aut de sanitate, aut de exercitationibus volumina scribere aggrediuntur: deinde de illis agere contradicere'q; audent,quæ nullo vnquam tempore didicerunt,vt quidam proxime in Hippocratem inuectus, tanquam non recte de frictione tractantẽ. Verum nõ nulli,qui aderant,medici & philosophi ad me venientes, vt totam ipsis huiusce rei rationem explicarem,à me petiuerunt: quod cum fecissem, omnium primus Hippocrates hunc locum optime tractasse visus est. Tunc gymnasta ille sponte nullo docente eruditus in medium repente prodiens,puerum'q; exuens nos eum iussit fricare atq; exercere,aut de frictione exercitationibus q; tacere: deinde clamans dixit, Quando enim vnq̃ Hippocrates in caueã
D ludorum,quando in palæstram descendit,qui neq; forsan rite oleum infundere sciebat? Ad hunc sanè modum iste vociferabatur,& alioqui neque tacens audire,nec,quæ dicebantur,intelligere poterat. At nos præsentibus per ocium differebamus improbum illum hominem perinde facere, vt coquus ac panifex de ptissana ac pane disputare audentes, deinde clamitantes, quando Hippocrates in culina aut pistrino versatus est? Paret igitur mihi placentam,aut panem,aut iusculum in olla † condiat, atq; ita deinde de ipsis sermonem faciat. † *Aliter, aut ostreum.*

Cur tota Ars humanum corpus regens Medicina,eius q; professor Medicus vocati sunt. CAP. 47.

IGitur fortasse dixeris,cur Hippocratem omnem q; ab ipso manantem sectam medicos nominamus,si non vniuersæ arti corporis gubernatrici, sed soli eius parti, quæ laborantibus opitulatur,id nomen indidimus? Videtur enim totam artem complecti,vt neque eam partem, quæ de exercitationibus est,negligat.Hanc huiusce rei fuisse causam suspicor,quoniam, cum prima totius artis pars curatiua, quod & maxime necessaria esset, constituta sit, deinde per multum ocium conseruatiua salubris'que vocata ei adiecta fuerit, totam artem à parte denominari contigit, quemadmodum & in alijs plerisque fieri assolet. Quandoquidem & geometras appellamus non circa planas solum figuras,verum etiam circa solida versantes: nullus q; his temporibus inuenitur, qui,vt geometra,sic & stereometra nominetur,sed nomen defecit. Vt etiam salubrium non corporum,

porum, non ciborum dico salubrium, sed virorum ista scientium ab Erasistrato medicis ex aduerso distinctorũ. Pariter & trierarchas veteres græci triremium principes nuncupabant: nunc vero iam omnes vtcunq; naualis exercitus duces, etsi triremes non sint naues illæ, eo nomine appellant. Huiusce rei quoddam simile circa medicinam atq; medicos euenit: à prima enim constituta parte, vt & ipsa tota corporis gubernatrix ars, medicina, ipse artis professor, medicus nominaretur, tempore procedente effectũ est. Quam ob rem neq; ab re nunc quispiam interrogatus, cuiusnam artis pars sit illa facultas, quæ tuendæ sanitatis notitiam tradit, medicinæ respõdere poterit: latius nanq; fuso & amplificato vocabulo neq; dum partem, sed integram humani corporis artem significante, Hippocrates, & omnes, qui hac tempestate florent, iure medici nomen inuenerunt, artis q; ipsius duas maximas partes agnoscunt, curatricem scilicet atq; salubrem: item q; salubris ipsius partem esse gymnasticam sciunt, quemadmodum à nobis supra dissertum est. Itaque, sicut Hippocrates, Diocles, Praxagoras, Philotimus, atq; Herophilus totam corporis præsidem artem, vt ipsorũ testantur volumina, callebant, ita sane ediuerso Theon, atque Trypho vitiosam illam athletarum artem tractantes, quemadmodum item & ipsorum libri declarant, præparationem quoddam exercitium nominantes: rursum aliud partitionem, aliud vero perfectum, item aliud apotherapiam, quærentes q;, num secundum talem circuitum fatigare, atq; exercere athletam oporteat, aut secundum aliũ modum: profectò & eorum me capit admiratio, qui hoc tempore athletas exercẽt, quando eos salubrem facultatem suę ipsorum artis partem esse, dicere audio. Quando enim hæc neque veræ gymnasticæ pars, sed contra salubris facultatis illa pars sit, quid opus est de flagitiosa istorum arte dubitare? Quæ cum neque artis corpus curantis vllo modo pars esse posit, cuidam præterea exercitationi præsidet, quæ non solum à Platone atq; Hippocrate, verum etiam ab aliis omnibus medicis atque philosophis contemnitur.

E

F

FINIS SECVNDÆ CLASSIS.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo

Omnes sunt quaterniones præter aa, qui est ternio.

VENETIIS, APVD HAEREDES
LVCAEANTONII IVNTAE.

GALENI

ISAGOGICI LIBRI

QVI, CVM IN TOTAM ARTEM medicam introducant, in principio totius operis sunt locati: vt prius in ipsis tirones exerceantur, q̃ ad difficiliora artis accedant.

INTRODVCTORIIS HIS LIBRIS QVARTA HAC NOSTRA EDITIONE,

Lux non minima allata est, quod multis in locis ad Græcorum codicum veritatem à mendis fuerint expurgati.

Locis etiam nunc primum in margine notatis, quos Galenus sparsim ex Hippocrate citat.

Librorum catalogum proxima pagina ostendit.

Τὸ Εισαγωγικόν.

VENETIIS APVD IVNTAS M. D. LXV.

LIBRI ISAGOGICI GALENI

GALENI

PARAPHRASTÆ MENODOTI FILII SVASORIA AD ARTES ORATIO

Ludouico Bellisario Medico Mutinensi interprete.

ARGVMENTVM ORATIONIS

Non fortunæ, neque corporis, sed bona tantum animi hominibus exoptanda.

Homo artium, ac scientiarum omnium capax, & solus inter cætera animalia, rationis particeps dicitur. CAP. 1.

AN animantium generi, quod irrationale appellatur, nulla omnino data ratio sit, sanè dubiũ est. nam, & si caret ea, quæ in voce versatur, quã sermõnẽ nominant, quæ tamen animo cõcipitur, quam ratiocinium dicunt, eius fortasse particeps omne genus animalium est, quanquam * aliis parcius, aliis liberalius tributa sit. sed profecto, ꝙ cæteris animan- * tibus homo sit hac ipsa ratione præstantior, nemo est, qui dubitet. Cer-

C nimus enim, ꝙ multę sint artes, quas hoc animantium genus exercet: vnum q; hominẽ esse, qui scientiæ capax artem quamlibet percipere possit. Quandoquidem cęteræ animantes omnes, paucis quibusdam exceptis, artium expertes cõspiciuntur: eędem q; paucę, quæ artes aliquas tractare videñ, has natura potius, ꝙ instituto consecutæ sunt. Homo autẽ ita ad artes aptus est, vt, si quæ in alio animantium genere sunt, ne eas quidem immeditatas relinquat: quippe cum aranei texturam imitetur, opera exemplo apum effingat, vim nantis animalis exerceat, quanquã ipse in pedestri genere est: sed nec diuinas artes omittit, siquidẽ in arte medendi tum Æsculapiũ, tum etiam Apollinem æmulatur: quem in cęteris etiã artibus, quibus hic Deus præditus est, imitatur, sagittandi, canendi, diuinandi: item q; illarum omnium studia sequitur, quæ singulis musis singulæ propriæ sunt. neq; enim se à geometria, neq; ab astronomia abducit, sed, vt inquit Pindarus, quicquid & in se terra occultat, & vltra cœlum positum est, contemplatur. quin etiã, quod in diuinis bonis maximum est, philosophiam industria & labore consecutus est. Ob eã igitur rem, quanquam rationis particeps sit reliquum animantium genus, homo tamen, cum longe cæteris

D sit ratione præstantior, ipse vnus excellentiæ magnitudine animal rationale nuncupatur.

* προφορικὸν
* ἐνδιάθετον

Fortunæ, ac Mercurij pictura, & Fortunæ inconstantia. CAP. 2.

QVid ergo? an non turpe est, quæ res vna homini communicata est cum Diis, eam vt neglectam habeas, ac de cæteris solicitus sis? ita artium studia contemnas? te ipsum manibus fortunæ committas? cuius indicare nequitiam cum veteres constituissent, eam siue pingendam susciperent, siue fingendam, in fœmineam speciem exprimere non contenti (quanquam hoc satis aptum erat amentię signum) gubernaculum etiã manibus habendum dederunt: basim pedibus globosam subiecerunt: eam deniq; orbatam oculis effinxerunt: vt scilicet per has figurandi rationes fortunæ inconstantiam expressam ostenderent. Vt igitur in naui adeo tempestatibus iactata, vt & fluctibus obruatur, & submergi periclitetur, eius gubernaculum cęco gubernatori male commendari putauerim, sic in vita quoq; degenda, vbi naufragia domibus maiora, quàm nauibus in mari contingunt, non recti iudicij est, qui per hæc rerum discrimina cæcæ se Deæ, eidem q; mutabili credat: quippe quæ tam stupida, tam q; amens est, vt plerunq; & dignos negligat, & indignis diuitias tribuat, & eas quidem non stabiles, sed quas eadem ratione, qua dedit, eripiat. Deam hanc inscia hominum maximo numero turba comitatur. quæ Dea nunquam stabili sede quiescit, sed basi innixa volubili late rapitur vaga, fertur q;, vt in præcipitia, sæpe etiam

in pelagus ruat, vbi, vt eius miſceri ſequaces communi morte intereunt: ſic illa ſola ſine noxa euadit, eoſq; perdita iã opera lugẽtes, ipſam q; accuſantes irridet. Sed talia fortunæ opera ſunt. Mercurium vero, tanquam orationis parentem, & artium omnium auctorem aſpice rurſus, vt alia, q̃ fortunam, effigie tum pictores tum plaſtæ decorarunt. nam iuuenis eſt formoſus, nec eiuſmodi, vt fucatum quicquã in eo, aut comptum deprehendas, ſed in cuius forma animi virtutes protinus eluceant: eſt enim hilari vultu, acribus oculis: baſi innititur ſic vndiq; figuratæ, vt quadrantal referat, qua maxime figura res ipſa ſtabilis, atq; immobilis redditur. Quin & ipſum Deum eadem hac figura interdum honeſtant. Cuius etiam comites æque, ac dux ipſe Deus, hilares ſplendidiq; conſpiciunt, nec vnquã de ſuo principe queruli, quales fortunæ ſequaces memorauimus, nec ab eo vlla in parte ſeiuncti, neq; diuiſi, ſed eius ſemper aſſeclæ, ſemper q; prouidentia eiuſdem fruentes. Fortunæ vero ſequacem cœtum omnem deſidem cernes, nec vllis artibus eruditum, ſed ſpe varia ſemper deductum, currentem q; Deam communi quidem, ſed impari curſu ſequentẽ. nam alij longius diſtare videntur, alij propius accedere, alij de manu etiam Deæ pendere. in quibus Crœſum illum Lydum conſpicies, Samium q; Polycratẽ: eos q; fortaſſe miraberis, dum alteri Pactolum cernes auro fluentem, alteri marinos etiam piſces inſeruientes. eiuſdem ordinis Cyrum, Priamum, Dionyſium reperies. quorum tamen omnium ſtatus adeo mutabilis eſt, vt paulo poſt Polycratem cruci affixum inſpicias, Crœſum Cyri imperio ſubditum, Cyrum in aliorũ poteſtate conſtitutum, Priamum obſtrictum, Dionyſium q; Corinthi. Si in cęteros autẽ te vertas, qui fortunæ curſum ſequuntur quidem, ſed tamen non conſequuntur, odio hos omnino habebis: ſiquidem pleriq; aut populi concitatores ſunt, aut meretrices, aut cinædi, aut amicitię proditores, tum homicidæ, tum rapaces, tum etiam ſepulchrorum prædatores: nec pleriq; deſunt in id ſcelus inuecti, vt ne Diis quidem ipſis parcant, ſed nefanda etiam ſacrilegia committant. Mercurij vero chorus modeſtos omnes continet, eoſdem que artium peritos, non currentes, non exclamantes, non inter ſe diſſidentes, ſed inter quos medium Deus ipſe locum teneat. hi vero ordine omnes circum diſpoſiti ſunt ſic, vt nulli locum ab eo deſignatum relinquant, eo tamẽ diſcrimine, vt, qui primam ſedem, Deo q; proximam in ambitu occupant, ij geometræ, arithmetici, aſtronomi, philoſophi, medici, grammatici ſint. qui vero alterã tenent, ij ſecundum chorum conſtituunt, in quo pictores, plaſtæ, ſculptores, fabri, architecti, magiſtri prima rudimenta docentes conſpiciantur. poſt quos tertius locus ſequitur, quo cęteri artifices omnes continentur. Sic ſingulis quidem ſedes aſſignatę proprię ſunt, omnes tamen pariter intuentur in Deum, eius q; communi parent imperio. Sed & apud ipſum Mercurium pleroſque conſpicies, quos ille quarto quodam ordine electo donauit, ſibi q; ſocios nunquam à latere diuellendos adiunxit, & eos quidem eiuſmodi, vt maxime ab iis, quorum fautricem fortunam diximus, abhorrere conſpiciantur. neque enim geſtis in ciuitate honoribus, neq; generis nobilitate, neq; diuitiis ſolet hic Deus hominũ iudicare præſtantiam: ſed, quiſquis & bene viuit, & cęteris eſt ſua arte præſtantior, eam q; legitime exercet, & iuſſis obſequitur Dei, hunc ille plurimi facit, hunc cæteris anteponit, hunc à ſe nunquam diſcedere patitur. Virorum igitur nomina, qui hunc ordinem illuſtrant, ſi ipſe intelligas, eos non ſolum æmulatione dignos, ſed etiam veneratione putabis. Hic cernes Socratem, cernes Platonem, Homerum, Hippocratem, & qui hos viros ſequuntur, quos omnes Deus & ſibi miniſtros elegit, & apud ſe primos, & quaſi alteros Mercurios eſſe voluit, quos nos æque, ac Deos colimus, & veneramur. Sed tamen è cæteris etiam omnibus, qui Deo curæ non ſit, nemo eſt. ille enim non ſolum curat, quos coram ſe conſpicit, ſed etiam nauigãtibus adeſt, quibus ſe nauigationis quoq; ſocium præbet, vt, ſi forte naufragium fecerint, his opem poſſit afferre. Ariſtippus enim, cum olim ſic miſere nauigaſſet, vt naui tempeſtatibus perdita, in Syracuſia littora eiectus eſſet, primum fiduciam cepit, exiſtimans ſe ad Græcos, & ſapientes viros, non ad barbaros eſſe delatum, argumẽto, quod geometricam figuram in arena deſcriptam vidiſſet: deinde Syracuſas accedens, vt in gymnaſium venit, quo loco illud græce exprompſit,

Quis vagum, atque errantem Oedipum
Hodie raris excipiet muneribus?

habuit, qui ſibi occurrerẽt, & ſalutationibus excipientes agnoſcerent, & pręſtantẽ quidem virum, ſed tunc egenũ neceſſarijs rebus donarent. cum autẽ Cyrenen eiuſdem Ariſtippi patriam è Syracuſis quidam nauigare conſtituiſſent, ideo q; ex eo quęrerent, num quid familię ſuæ mãdare vellet: p̄cipite meis, inquit, vt eas res ſibi curẽt parandas, quæ cũ poſſeſſore in naufragio enatent.

Curare magis homines debere, Vt bonis artibus inſtruantur, quam onerentur diuitiis, & Demoſthenis, ac Diogenis in diuites ignaros ſententia. CAP. 3.

QVàm multi igitur miſeri ſunt, quibus contra, quàm ille præcepit, euenire videmus, vt, cum omnia ſua viuendi conſilia in diuitias referant, ſi forte in eiuſmodi caſus incurrerint, ne tum quidem auri, aut argenti obliti, ſed vtroque corpori vndique appenſo, cum his & corpus & animam etiam perdant. nec id miſeri intelligere poſſunt, à ſe in primis in genere animalium rationis experti ea magis diligi, quæ ſint artibus ornata: equos enim bello aptos, canes, quibus venandi vis tributa ſit, cęteris præferendos arbitrantur. Quin & ſeruos artibus curant

erudiendos,

A erudiendos, id q; magna argenti impensa, seipsos aũt neglectos habent, nec vllius dignitatis esse curant. An igitur turpe non est, cum seruus decem millibus denariorum ęstimãdus videatur, dominum ne vno quidem dignũ existimari? sed quid inquam vno? ne ille quidem, si gratuitã serui tutem polliceatur, qui eum recipiat, reperiet quenquã. quid item? an non è rebus omnibus seipsos tantummodo ignobiles reddunt? nam, cũ se nullis artibus instituendos curent, in genere animantium rationis experti non nullas studiis, quibus vis arti similis inest, erudiendas statuant, seruum, si segnis sit, & artis expers, nihili faciẽdum arbitrentur, curam nec prædiorum, nec rei vllius reiiciant, sed operam dent, vt hæc omnia q̃ optima sint, quoad eorum natura patiatur, ipsi vero ne sibi quidem inesse animam intelligentes, semetipsos ex omni parte negligant, haud sanè dubium relinquitur, quin seruis, & iis quidem abiectis se similes efficiãt. Quocirca huic hominum generi iure id obiiciendum putarim: o bone vir domus tua bene se habet, & serui omnes, & equi, & canes, & prędia, deniq; quę quę possides, iis bene est, tui vero ipsius cura nulla habet. recte igitur vterq; & Demosthenes & Diogenes: quorum alter oues aureo vellere opertas eos vocat, qui diuites iidem q; rudes sint: alter eosdem fico in præcipitio natæ assimilandos arbitratur. vt enim eius fructũ non homines, sed corui graculi q; depascuntur, sic talium diuitum opes nihil prosunt B bonis ciuibus, sed ab adulatoribus absumi cernuntur. qui tamen post, si forte locupletis res omnis consumpta sit, huic forte occurrentes, cum eius cognitionem dissimulent, sine salutatione prætereunt. Qua de re nec ille inelegans, qui huic locupletum generi similitudinem cum fontibus esse ostendit. quãdoquidem hos, cum forte humore omni exhausti sunt, qui ante ab iisdem aquari solebant, mox abducta veste permingunt. Illud igitur non ab re putandum, quisquis nõ alia re, sed tantũ diuitiis efficit, vt sit vndiq; cõspiciendus, hunc, simul ac diuitiis priuatus sit, à cęteris etiam rebus destitui, quæ ei parte opum gratia fuerant. nã quid est, cur his ita non eueniat, quando nullum è bonis propriis possident, sed alienis semper, & à fortuna tributis gloriantur?

Aduersus eos, qui nobilitatem generis ostentant, & in eos Themistoclis, & Anacharsidis scythæ præclara sententia. CAP. 4.

NOn desunt autem, quibus hoc idem eueniat. nam, qui se splendore generis efferũt, ij quoq;, cum bonis careant, quæ propria sunt, ad ipsum genus ostentandum confugiunt, cum ne id quidem intelligãt, splendori generis, quo admirabiles videri volunt, perinde ac ciuitatum numismatis vsu venire, quæ cum apud eas ipsas ciuitates probata plurimum valeant, apud alias tamen gentes & adulterina haberi, & nihili fieri cernuntur. qua de re non inepte dictum videtur,

« C Neque te in sublime generis extulit decus,
« Neque me, dum nil habui, aluit genus.

Preclar⁹ igĩt, vt inqt Plato, thesaur⁹ sũt maiorũ virtutes, sed p̃clarius, posse illud Sthenei obiicere,
« Maiores superat virtutis gloria nostræ.

Si quam enim generis decus vtilitatem affert, eam esse putãdum est, inde nobis studia moueri ęmulãdi virtutum exempla, quibus maiores illustrati sunt: ne, si longe ab his egregia illa virtutis laude superemur, hoc illis dolorem, si modo sensus est vita defunctis, nobis dedecus afferat. quod etiam eo maius habetur, quo nobilitas magis elucet. Nam, quisquis inscius idem q; genere obscurus est, cum saltem fructum è suo genere capit, vt, quicquid in eo vitij est, id multorum cognitionem effugiat: quos autem splendor sic illustrat generis, vt ne vitia quidem latere permittat, quem fructum iis decus generis affert, nisi vt, cum miseri sint, noti etiam esse cogantur, cum q; suo se genere indignos reddant, grauius & accusentur, & vituperentur? Itaq; quisquis splendorem prædicat generis, cum ipse rudis atq; iners sit, is, quicquid in se vitij habet, id minus venia dignum esse declarat. homines enim, quos humile genus obscuros reddit, non æque atq; ij, quos splendidum illustres efficit, inquisitione explorati iudicantur. sed illis, quamuis mediocris sua sit virtus, ignoD scimus tamen, eosdem q; etiam comprobamus, quod istorum deest virtuti, ignobilitati ascribentes: hos vero, nisi eam laudem adepti sint, quæ digna sit maiorum virtutibus, etiam si longe cęteris præstare videntur, nulla tamen admiratione dignos esse putamus. Ex quibus rebus intelligitur, nisi quis admodum vecors sit, artes nobis esse suscipiendas, easdem q; tractandas. quæ res efficiet, vt, siue quis nobilis sit, suo dignus genere videatur, siue ignobilis, ipse suum genus illustret,
« antiquum illũ imitatus Themistoclem, qui, cum ei olim genus probro obiiceretur, Ego, inquit,
« posteris meis lucem excito, & meum ex me genus ortum habet, tuum vero in te desinit. Notus etiam est Scytha ille Anacharsis, quàm & admirabilis apud omnes sit, vt sapiens appelletur, quanquam barbarus erat: qui & ipse, cum olim sibi barbariem exprobrari audiuisset, tum inquit: Pa-
« tria mihi dedecori est, tu vero patriæ. vt his verbis belle hominem reprehenderet, qui, cum nulla laude dignus videretur, se illustrem splendore patriæ prædicabat. Si igitur rerum euentus paulo diligentius animaduertas, reperies non ciuitatum splendorem gloriam attulisse ciuibus, sed contra & virtutes ciuium, & eorum in artibus præstantiam nomen decus'que ciuitatibus peperisse. Quis enim Stagiras celebret, nisi hæ lumen ab Aristotele accepissent? Quis Solos extollat, nisi his præstantes vir Aratus & Chrysippus eluxissent? Vnde Athenarum gloria tam longe late q; propagata est? non soli fœcunditate, quod tenue satis esse scimus, sed laudibus virorum, qui eo

loco nati complures,iidem q; præſtantiſſimi gloriam ſuam patriæ impertiti ſunt.Hoc autem dilu E cide verum eſſe cognoſces,ſi tibi in mentem veniat Cleonis,& Hyperboli,qui talem fructum ex nobilitate Athenarum ceperunt,qualem vitia,vt famoſa ſint,expoſtulant.

Dicta ſues fuit olim gens Bœotia vecors, inquit Pindarus. idem rurſus, »
Si Bœotium edamus ſuem. Hæc ille, cum vellet rudis gentis infamiam ſuo carmine breuiter »
abſoluere.

De ſpernenda corporis forma, niſi artibus & ſcientiis ſit ornata. CAP. 5.

IS igitur,qui Athenienſibus leges tulit,dignus laude videtur,quòd lege prohibuit,ne quis patrem aleret,qui filium artibus erudiendum non curaſſet. Nam, cum eo maxime tempore artes petendæ ſint,quo formoſiſſima noſtra corpora cernuntur, pleriſq; cõtingit,vt, cum ſe forma conſpicuos intelligant,omnem animæ ſuæ curam ſpernant,atq; reiiciant: poſt autem, cũ iam eos pœnitet,id fruſtra queruli dicãt,vtinam forma,quæ me perdidit, male pereat. iiſdem q; tum venit in mentem Solonis illud,quo præcipit nihil magis eſſe ſpectandum, quàm vitæ finem. Item q; ſenectutem accuſant,cum ſeipſos debeant: Euripidis vero præceptum laudant,Non temperantis eſſe formam ſupra quàm mediocrem petere. Satius ergo putandum eſt adoleſcentes ſuam formam vernos flores imitatam cognoſcere,eam q; breuem voluptatẽ polliceri, itaq; & Lesbiam eſſe lau- F dandam,cum inquit: Formoſus tantus eſt, quantus in cernendi ſenſum cadit. Probus vero » idem protinus & formoſus eſt. Et parendum Soloni, qui hoc idem ſentire videtur: contra au- » tem ſenectutem, quæ aptiori & veſtitu,& domicilio eget, & mille aliis rebus, tanquam aduerſus tempeſtatem imminentem præparare ſe quemq; debere exemplo boni gubernatoris,qui & procellas pręſentit futuras,& ſeſe multo ante parat,vt earum impetum ſuſtinere poſſit. ſiquidem miſerum eſt Homeri illud, Rem excors intelligit actam. Quis igitur fructus ex formoſo,eodẽ q; » rudi adoleſcente capi poteſt? an ad bellum vtilis eſt? ſed potius eiuſmodi adoleſcentibus Poetæ illud modo nominati non ab re obiiciendum putarim.

At tibi connubij tractantur mollia facta. »
Ito demum,rerum'que tibi ſit cura tuarum. »

Item de Nereo idem Poeta,

Ad Troiam venit forma præſtantior vnus,
Verum mollis erat. qua de re eius ſemel tantum in enumerandis Grẹcorũ nauibus Poeta meminit,quò indicaret,vt mea fert ſententia,formæ nullam vtilitatem eſſe,niſi res ad vſum vitæ neceſſaria illi adiuncta ſit. Nec vero audiendi ſunt miſeri quidam, qui diuitias fructum eſſe formæ G audent dicere.quæſtus enim,qui & libero dignus,nec laudis expers,& ſtabilis ſit,ex arte fieri poſtulat: quẽ vero formoſus ex ſuo corpore facit,is turpis eſt,& ſemper ignominię habẽdus. Itaque ò adoleſcentes audite,moneo,vetus illud præceptũ,veſtram q; in ſpeculo effigiem interdum inſpicite: vt,ſiue quis veſtrum ſe forma egregium iudicet,idem operam det,ne minori animę laude pręcellat,turpe exiſtimãs formoſum corpus rudis animæ domicilium eſſe: ſiue ſe corpore cernat deformi,eo magis elaboret,vt animæ pręſtet pulchritudine. quò canere illud Homeri poſſit,

Eſt alius,cui parua quidem ſit gratia formæ, »
Sed tenuem formam verbis Deus ornat,& illum »
Cernere dicentem cunctos iuuat,ora pudore »
Suffuſum placido: hic reliquos ſupereminet omnes: »
Hic vrbe incedit gaudens, ſibi quiſque videtur »
Inſpexiſſe Deum,dum lumina figit in illum. »

Ex quibus omnibus nulli dubium relinquitur,niſi quis planè amens ſit,quin neq; ſuperbia generis,neq; opum gloria,neq; fiducia formæ, contemnenda artium ſtudia ſint. Hæc diſſeruiſſe ſat erat: ſed fortaſſe non incõmodum eſt addere Diogenis quendam veluti non reticendum epodũ. H hic,cum apud quendam epularetur,qui nulli rerum ſuarum ſtudio, aut diligentia deerat, nullam vero ſui ipſius curam habebat,excreans Diogenes vndiq; circunſpexit,quò inſpueret,ac tandem bene agi putauit,ſi cęteris rebus parceret,ipſum vero dominum cõſpueret. Qui, cum indignatus eſſet,cauſam q; facti quęreret,tum inquit Diogenes,nihil tam in tota domo neglectũ, ꝙ tu mihi viſus es: ſiquidem parietes oẽs egregiis picturis ornatos inſpiciam, pauimentum ex teſſeris tam pręcioſis extructum,vt ſimulachra Deorum ex ſeſe expreſſa reprẹſentent, vaſa omnia pura, ac nitentia,lectum & eius fulcra miro artificio elaborata, te vero harum rerum dominum cernam ex omni parte neglectum: ſolent aũt homines loca,quę vilia maxime,neglecta q; ſint, quò expuãt, eligere.Itaq; ò adoleſcentes ne patiamini vos eiuſmodi eſſe, vt quiſpiam vos conſpuendos putet, ne'ue vobis eſſe cętera omnia pulchriora conſpiciantur: quanquam raro euenire videmus, vt in eodem nobilitas,diuitiæ,forma reperiantur.quæ etiam ſi interdum concurrant, turpe tamen vos in eo contemptu haberi,vt cęteris rebus exceptis,vos tantummodo conſpuamini.

Aduerſus Athletas, bonorum diuiſio. CAP. 6.

AGite igitur ò adoleſcentuli,qui & me diſſerẽtem audiuiſtis, & ad artes cõcitati eſtis, cauete, ne quiſpiam fallax & impoſtor ſic animum veſtrum pręſtringat, vt vos ipſos ſinatis in ſtu-

dium

A dium vel prauæ, vel inanis artis deduci. illud q; intelligite, quæcunque hominum studia ad vsum vitæ non pertinent, eorum nullum artem esse. Sed in cęteris id ipsum vos cognoscere arbitror: vt in iaciendis tesseris, vt in studio vel ambulandi super tenues funiculos, vel voluendi se raptim in gyrum sic, vt offundantur caligines. qualia Myrmeciadis Atheniensis & Callistrati Lacedæmonij studia fuere. Athleticam vero, tantummodo suspicor, ne & viribus corporis & populari gloria proposita aliquem vestrum decipiat, vt artibus ipsam præferendam putetis. quandoquidē & apud maiores argenteis donis quotidie celebratam, & æque, ac armis optimos, honoratam intelligimus. Eam igitur ob rem satius est vos aliquam in hoc genere studij premeditationem habere. fallitur enim facile quisque, qui rem deliberandam non præmeditatus suscipit. Hominum igitur genus ò pueri partim cum Diis, quod rationis particeps est, partim cum belluis, quod mortale, cōmunicatum est. vos ergo communicationis meliori parte electa, dare bonis artibus operam debetis. quas si consequemini, quod in bonis maximum est, adepti eritis. sin minus, nō tamen vos inertissimis belluis pudebit esse deteriores. Athleticum vero studium quisquis sequitur, id nisi consequatur, turpissimum est: si vero cōsequitur, non tamen belluis melior efficitur. Quis enim leone, aut elephanto fortior? quis lepore celerior? Quis item est, qui nesciat & Deos ipsos nulla de
B re, preterquam artibus, esse laudatos? & homines præstantissimos diuinis honoribus celebratos, non quia bene vel in stadiis cucurrerint, vel discum in sublime iecerint, vel luctā exercuerint, sed artium beneficia in homines cōtulerint? Æsculapium quidem & Bacchum, siue prius homines fuerint, siue Dij à prima origine sint, maximis honoribus prosequimur & celebramus: alterū, q medicinæ peritus est: alterum, q homines colendæ vitis artem edocuit. quòd si mihi non credis, Dei certe Pythij te mouebit auctoritas, qui & Socratem omnium sapientissimum pronunciauit, & Lycurgum salutans his versibus affatus est.

" Te mea conspicio venientem ad templa Lycurge,
" Quem chorus omnis amat Diuum, quem Iuppiter ipse.
" Sis'ne Deus, dubito, vel sis mortalis habendus:
" Sed potius te spero Deum Numen'que Lycurge.

Idem Deus Archilocum, quanquam vita defunctum, non mediocri honore dignatus est. cum enim, qui illum occiderat, ingredi in templum vellet, eo carmine deterruit Deus,

" Vatem occidisti, à templo procul ito profane.

At vero tu mihi vicissim narra, quæ Diis vnquam cum Athletis alloquia fuerint. quod non fa
C cies: siquidem, quid dicas, non habes. sed fortasse testem, quasi non fide dignum, reiicies: id enim indicare videris, dum in testimonia vulgi orationem vertis, & gloriam petis ex eodem. quāquam scio te, siue ægrotes, non medicorum vulgo, sed paucis quibusdam, & iis quidem arte medendi præstantissimis curandum traderes. siue nauiges, non cuilibet nauigationis ministro, sed vni gubernatori commendares. denique & in paruis eandem rationem haberes. nam, si fabrile opus petas, fabro crederes: si calceos, sutori. si igitur hæc ita sunt, cur, cum de rebus maximis causa agitur, te iudicem ipsum constituis, viros autem te sapientiores reiicis? sed vt in præsentia Deos prætercam, audi, quid de Athletis Euripides.

" Cum mala innumera per Græciam serpant,
" Nullum deterius Athletarum studio est.
" Qui primum sibi nec parare diuitias
" Patiuntur, dum possunt. quo enim modo,
" Quisquis est gulæ deditus, ventri'que indulget,
" Diuitias parabit, vt alat familiam?
" Deinde nec se egenos, parare'ue rebus
"D Aduersis. nam in malis diu versati
" Moribus, res duras pro desperatis habent.

Rursus eundem, si placet, audi, quàm inutilem omnem Athleticæ partem dixerit.

" Quis lucta præstans, quis pedibus celer,
" Quis bene vel discum extollens, vel maxillam
" Percutiens, patriam seruauit coronam?

Quòd si minutiora desideras, audi quæ rursus ille.

" An cum hoste pugnabunt, dum manibus
" Discos habent? an clypeis, cum è patria
" Expellent, pedes dum cursu fatigant?
" Nullus. hęc fatua sunt, si ferro conferas.

Quòd siquis Euripidem, cęteros'que eius generis auctores contemnat, philosophos vero iudices statuendos arbitretur, ex his etiam omnibus quasi vno ore loquentibus audiet vitio dandam esse Athleticam. Nec eam vero ab vllis vnquam medicis laudatam nouimus. quandoquidē illud primum apud Hippocratem leges: || Affectio Athletica nō est secundum naturā: melior est salu- Lib. de Alim. circa medium.
" bris habitus. deinde & apud cęteros pręstantes medicos, qui post illum fuere, hoc idem reperies.

Sed omnino testium fide rem agi nolebam: hoc enim potius oratoris est, q̃ hominis veritatem E colentis. quia tamen aliqui ad popularem laudem confugiunt, inanem'que gloriam ex vulgo petunt, studium'que propositum externis rebus remotis contemplandum negligunt, iccirco testes hoc quoque loco adhibere cogor, vt hi ne in hac parte quidem se nobis potiores intelligant. itaq; Phrynæ illud commemorandum occurrit. Cum olim in conuiuio quodam talis ludus celebraretur, vt per vices inter conuiuas, quicquid libebat, imperare liceret, illa, cum cęteras mulieres tum anchusa, tum cerussa, tum etiã fuco pictas cerneret, iussit aquam afferri, eam q; manibus haustam sibi fœminam quãq; ad faciem admouere, mox linteo protinus eam detergere. quod, cum ab illis omnibus, & à Phryna ante alias actum esset, cernere erat faciem cæteris quidem fœminis continuo maculis repletam, vt laruas te videre diceres, Phrynæ vero formosiorem redditam: quippe quæ nõ fucata erat, sed suapte natura formosa, nulla q; arte ad formam egebat. Quemadmodum igitur vera pulchritudo tunc optime exploratur, cum ipsa per se sola est cæteris omnibus remotis, quæ foris assumuntur, sic Athletæ studium perpendere solum oportet, videre'que, an vllam vtilitatem vel publice ciuitatibus, vel priuatim Athletis ipsis afferat. Cum igitur bona, quæ in rerum natura continentur, alia animi sint, alia corporis, alia exteriora, nec præter hæc vllum aliud bonorum genus excogitari possit, nulli dubium est, quin ne in somnis quidem vllius ex bonis F animi participes Athletæ sint: quandoquidem ne quidem, an animum habeant, intelligunt, nedum rationis participem eum esse sciant. nam, cum & sanguinis, & carnis mole se onerent, animam suam quasi largo cœno suffocant, atq; obruunt, vt nihil paulo reconditũ intelligere queant, sed amentes perinde, ac belluæ, sint. At hi fortasse instabunt, se q; alicuius è bonis, quæ ad corpus attinent, auctores esse contendent. sed quod erit illud? an sanitatem, in eo genere bonorum pulcherrimã, id esse dicent? immo, qui in maiori vitæ periculo sit, ex vitioso scilicet corporis affectu, reperies neminem, si quidem Hippocrati credas, à quo ‖ bonus ad summum habitus periculosus dictus est, quem tamen isti affectantur. Quin etiam illud & ab eodem recte scriptum est, & ab omnibus probatum habetur, ‖ Sanitatis studium citra & cibi satietatem, & rerum omnium tarditatem positum esse. Athletæ vero sic contra præceptum id agũt, vt plus iusto se & in laboribus corporis retineant, & cibis impleant, & omnino, quidquid senex ille pręcepit, Bacchantiũ more insanientes contemnant. ille enim, cum salubrem victus rationem præcipere constituisset, sic scriptũ reliquit: ‖ Labores, cibi, potiones, somni, venus, omnia moderata. Isti vero & gymnasia quotidie sine modo fatigant, & cibis sic vtuntur, vt eos vi sępe ingerant, & ad mediam noctem producant, vt Homeri illud iure in eos dicendum arbitrer. G

1. Apho. 3. Ex. or. fol. 3. e

6. de mor. vul. com 4. 22. cl. 3. 185. g

6. de mor. vul. cõ 4. a pricipio

Noctem Dij reliqui totam, miles'que trahebat
Defessus, placido resoluti membra sopore.
Sed nullus miseros Athletas somnus habebat.

In somnis autem eam moderationem adhibent, quæ cęteris vitæ suæ partibus proportione respondeat. nam, cum alij, qui secundum naturam viuunt, à muneribus suis desistunt, cibum q; petunt, tunc Athletę à somno excitati exurgunt: vt eorum vitam sues imitatam dicas, nisi sues neq; immodicis vterenť laboribus, neq; vi cibis explerenť, quod vtrunq; in Athletis nouimus. adde, q̃ iisdẽ terga rhododaphnis dirũpuntur. Ad hęc aũt, quę ab antiquo Hippocrate dicta retulimus, illud item ab eodẽ scriptore præceptum habemus. ‖ Multum, & subito vel implere, vel exinanire, vel calefacere, vel refrigerare, vel modo quouis alio corpus mouere periculosum. omne enim multum, inquit, naturæ inimicum. Athletæ vero neq; hæc præcepta audiunt, neq; alia, quæ vt illæ recte scripta reliquit, sic isti negligunt, atq; reiiciunt, vt omnia agãt, quæ à præceptis salubris victus abhorreant. Ex quibus rebus relinquitur, vt non sanitatis studium, sed morbi potius, hoc genus exercitij dicendũ putarim, idem q; sentire Hippocratẽ, cum inquit, ‖ Affectus Athleticus non est secundum naturã, melior est salubris habitus. Quibus verbis Hippocrates nõ Athleticã solum à H modo naturæ abhorrere declarauit, sed etiam Athletici corporis affectui habitus nomen eripuit, vt illos eo noĩe priuaret, quod corpori vere sano ab antiquis tributum est: siquidem habitus stabilis est, vix q; mutabilis affectio: bonus vero ad summũ Athletarum habitus & facile mutabilis est, & periculosus: nam, cũ neq; capax incrementi sit, siquidẽ ad summum peruenit, neq; possit in eodem consistere, neq; quiescere, relinquiť vt viam in deterius capiat. Habes igitur qualis Athletis, dum Athleticã tractant, corporis affectio sit. Cum vero ab eo studio cessant, deterius multo eorũ corpora affecta cernuntur: aut enim paulo post, mortẽ obeunt: aut, si ad prouectam ætatẽ, non tñ ad senectutem perueniunt. quam ẽt si attigerint, à Litis tñ Homeri nihil differunt, quandoquidẽ

2. Apho. 51. Ex. or. fol. 19. c

De alimẽto circa medium.

Claudos, rugosos, strabones conspicis illos.

Sicut enĩ murus vrbis machina ante cõcussus, facile quacũq; vi disiiciť, dissipatur q;, neq; terręmotũ ferre, neq; casum leuiorẽ potest, sic Athletarũ corpora crebris ictibus, dũ suo vtunť studio, debilitata, rupta q;, & languida reddita lędentibus causis quibuscũq; vel leuissimis obnoxia relinquunť. Oculi enim tũ sępe circũfossi, spatio tpis cũ vires corpis resistere, ac mẽbra tueri desinunt, fluore (Gręci rheuma vocãt) repleri cernunť. Dentes itẽ, quos sępe ante concussos vires interiecto tpe destituũt, deciduos fieri videmus. Quin & intorti articuli ifirmi reddunť, vt vllã vim vel le

uem

A uem occurſantem ferre nequeant.& quæq; ſiue ruptio,ſiue neruorum diuulſio,quam Græci ſpaſma vocant,facile incidit.Ex quibus rebus patet,qui in ratione ſanitatis magis ſit, quàm Athletæ, miſer,reperiri neminem: vt eos nomine non degeneraſſe iure dixeris,ſiue à miſero,quem Græci ἄθλιον dicunt,athletæ nominati ſint,ſiue communi origine ambo à miſeria, quam ἀθλιότητα vocant,tanquam ab vno fonte nomen acceperint.Sed,cum de maximo ex bonis corporis,quod ſanitatem nuncupamus, nobis diſputatum ſit, ad reliqua eiuſdem generis bona tranſeundum eſt. Quantum igitur pulchritudine præſtẽt, intelliges,ſi eorum naturalem formam non modo nihil ab Athletica iuuari,ſed etiam eorum plures,quibus ante ſatis apta eſſet membrorum compago,à Gymnaſtis exceptos,ſaginatos'q;,& in molem carnis,ac ſanguinis auctos,in diuerſam formæ rationem traductos videas: eorum'que non nullis,& ijs maxime,qui pancratio.aut cæſtu decertãt, faciem ex omni parte deformem,viſu'que horribilem cernas. ſed cum membrum aliquod planè abruptum eſt,aut intortum,aut effoſſi oculi, tunc, opinor, tunc, inquam, maxime pulchritudo, quæ fructus Athletici ſtudij eſt, perſpicua,euidens'q; efficitur. Hæc igitur, dum ſe in ſuo ſtudio retinent,ſibi ad pulchritudinem parant.Cum vero ab eo dimiſſi ſunt,tum & reliqua corporis ſenſoria pereunt, & membrum quodque,vt ante dictum eſt, diſtortum varijs modis corpus informe reddit.Sed in cæteris fortaſſe,de quibus modo diſſeruimus, Athletæ cedent: quod vero reliquum eſt corporis bonum,quod vires appellamus, id ſibi vendicantes inſtabunt, (hoc enim eſt, quod mihi videre videor) idem'que cæteris omnibus præualere profitebuntur. ſed ò Dij immortales,quænam ſunt eæ vires,quas iſti ſibi vendicant? aut ad quod vitæ munus vtiles? an ad agros colendos? ſed ò quàm bene & fodere,& metere,& quidquid aliud,quod ad agriculturam attinet, agere poſſunt.Sed fortaſſe ad belli munera obeunda.rurſus igitur Euripidem accerſe, vt eos ſuis verſibus celebret.

An cum hoſte pugnabunt,dum manibus
Diſcos habent? vere enim
Nullus.hæc fatua ſunt,ſi ferro conferas.

Sed forte contra frigus, æſtum'q; validi ſunt,Herculis illius æmuli, vt vna & per hyemem, & per æſtatem pelle operti vitam traducãt? vt ſine calceatu incedant? vt ſub dio dormiãt? aut humi cubent? quin potius ad hęc omnia imbecilliores nuper natis infantibus cernuntur. Quid igitur reliquum eſt,in quo hi ſuas vires oſtentent? aut quid eſt, ex quo ſuperbi incedant? certe non eo quòd vel ſutores,vel ædificatores,vel fabros materiarios in palæſtra ſubſternere,aut in ſtadio poſ-C ſunt,ſed eo fortaſſe,quòd,dum ſe in puluere verſant,dies abſumitur.At eadem gloria & perdices, & coturnices efferri licebit,quandoquidem & ipſe totum diem cœno ſe proluentes conſumunt. Sed per Iouem Milo ille Crotoniata immolatum taurum humeris ſuſceptum olim per ſtadium geſtauit.ò incredibilem amentiam,quando ne id quidem intelligunt, ꝙ eiuſdem victimæ corpus paulo ante,cum adhuc viueret,anima ſua geſtauit,idq; longe facilius, quàm Milo, vt illa currere etiã ſub onere poſſet, quãquam præ Milonis anima nullius erat dignitatis.Sed & genus mortis, quam ille obijt,quàm amens eſſet,declarauit: nam,cum olim in iuuenem quendam ligna interiectis cuneis ſcindentem incidiſſet,eum q; irridens à munere ſuo abduxiſſet,ipſe ſolis iniectis manibus ligni partes vtrinq; apprehendens,auſus eſt eas in diuerſa diuellere: ſed in primo conatu totis exhauſtis viribus,ligni quidem partes vtrinq; vſq; eò diſtraxit, vt dimiſſi cunei deciderent, operi vero perficiendo non ſuffecit,ſed diutius renixus,tandem victus eſt: nec tamen manibus eripiendis conſuluit: quę à ligni partibus in ſe recurrentibus ſic attritæ ſunt,vt poſt Miloni miſerã mortem inferrent.Quàm magnum igitur fructum cæpit ex mortuo geſtato tauro,quo minus in mali quidquam incurreret? quàm bene res Græcorum publicas, dum cum Barbaro bella gererẽt,hic Milonis in tauro labor,non Themiſtoclis ſeruauit ſapientia? qui vt recte primum oraculi ſententiam aſſecutus eſt,ſic talem deinde ſe imperatorem præſtitit, qualem tanti imperij ratio poſtulabat: Sapientis enim conſilium vnum multorum manus ſuperat: inſcitia vero, cum ſemper per ſe mala ſit,iuncta armis peior eſt.Ex ijs igitur,quæ dicta ſunt,iam ſatis patere arbitror, nullam vitæ partem reperiri,quę vllam ab Athletica vtilitatem capiat.Athletas vero nec ipſos vllam ſibi è ſuis actis dignitatem parere inde,opinor,cognoſcetis,ſi vobis eam narrem fabulam,quam non inelegans quidam græcis verſibus expreſſit.quos dicam ſic,vt res poſſit intelligi.

« Si Iouis ſententia cunctis animantibus
« Communis eſſet viuendi ratio
« Sic,vt olympijs dicatus præco
« Non ſolum homines ad certamen vocaret,
« Sed & cæteris mandaret animalibus,
« Vt in ſtadium venirent,idem,nullus,
« Opinor,homo ferret coronam,ſed in
« Dolicho (quaſi longo curriculo dicas)
« Superior alijs gaudebit equus:
« In ſtadio lepus ſibi primas aſſumet:

In diaulo

In diaulo (quasi in ambitum curriculo, E »
Deflexo dixeris) victoriam feret »
Caprea. ita relinquetur exclusus »
Homo ab omni pedum victoria. »
O celeres vos, qui exercetis Athleticam. »
Sed nec post Herculem quisquam leone. »
Aut elephanto fortior videbitur. »
Taurum arbitror cæstu coronandum. »
Asinus inquit, si calcibus contendat, »
Ante alios ibit corona superbus. »
Quare in historia, qua multa reconduntur, »
Scribetur asinus pancratio vicisse. »
Homines, cum prima & vigesima »
Olympiade visus est rudisse victor. »

Eleganter admodum fabula hac declarantur vires corporis Athletici nihil ad humana munera pertinere: quibus si nil cæteris Athletę præstant animalibus, quod aliud reliquum erit in genere bonorum, quod isti sibi vēdicent? nam nec, si quis bonum corporis voluptatem statuat, eius Athletis pars vlla tributa est, siue Athleticam exerceant, siue ab eadem cessarint. quandiu enim sese exercent, tandiu in laboribus & miserijs cernuntur, nec iccirco tantum, quod crebris fatigationibus rumpuntur, sed etiam, quod vi se cibis explent: cum vero exercitatione deposita se in quietem receperunt, tunc pluribus corporis mutilatis membris conspiciuntur. Sed eo fortasse se laudibus extollunt, quod in congerendis opibus cæteros omnes superant: quin potius eos omnes videre est alieno ære obstrictos, non modo dum suo vtuntur studio, sed etiam dum ab eo dimissi quiescūt: vt eorum neminem reperiri liceat diuitis familiæ œconomo quamuis ignobili locupletiorem. Sed nec hoc ipsum omnino, ab eo genere studij ditescere, quod non artem, sed exercitium appellamus, dignum esse putandum est: verum eam artem tenere, quæ nusquam artificem deserat, sed ei semper assistens, etiamsi in naufragium incidat, cum eo enatet: qua arte carere videmus & qui res locupletum procurant, & qui publicani nuncupantur, quique mercaturam exercent: quanquā hi maxime diuitias ab exercitijs parant. at ijdem vero, si forte pecuniam amiserint, exercitationes vnà perdant, necesse est. quandoquidem hæ forte aliqua egent, qua se sustineant, quæ quandiu abest, tandiu renouari amissum exercitium nequit: nec vero, qui eos fœneret, reperiunt quēquam, nisi pignoribus aut hypothecis oppositis. Quocirca, si quis vestrum stabilem certumque quæstum sibi faciendum optat, eam artem tractandam suscipiat, quæ, nisi artificis morte, finiatur. Cum artium igitur duo prima genera sint, aliæ † {nobiles, quę in munere animi positę sunt, quas liberales vocant}: alię ignobiles, quæ labore corporis tractantur, quas mechanicas appellant, satius existimare debetis, si vos primo genere electo aliquam ex liberalibus discatis: aliæ enim deserere artificem in senectute solent. in primo genere sunt Medicina, Rhetorica, Musica, Geometria, Arithmetica, Computandi scientia, Astronomia, Grammatica, Legumque peritia: quibus adde, si placet, Plasticen, & Picturam: nam, & si vtraque opificis manu tractatur, neutra tamen viribus iuuenilis corporis eget. Itaque ex hoc artium genere aliqua vobis o adolescentes eligenda exercendaque est (nisi forte cui ingenium planè hebes sit) in primisque Medendi scientia, quæ iudicio meo in eo genere præstantissima est, quod deinceps indicabimus.

G (margin) · H (margin)

† λογικαί· ἤ εἰσὶ καὶ σεμναί.
* βαναύσους τε καὶ χειρωνακτικάς.

GALENI SI QVIS OPTIMVS MEDICVS EST, EVNDEM ESSE PHILOSOPHVM

Ludouico Bellisario Medico Mutinensi interprete.

Quantum vtilitatis ars differendi, philosophiæq; cognitio medicis afferat.

VT Athletæ quamplurimi sunt, qui victoriam ferre ex olympijs optãt, nullam tñ operã, vt id consequantur, impendũt, sic multis medicis euenire videmus: qui, cum Hippocratẽ laudent, & in arte medẽdi cæteris anteponant, ipsi tñ oẽ aliud potius agũt, q̃ vt ei, quem pdicant, similes efficiantur. ‖ Ille.n. nõ minimũ esse, quod in medicinã astronomia conferat, admonet: & geometria, s. q̃ astronomiã præcedat, necesse est: medici vero, qui multi sunt, ab harũ vtriusq; studio vsq; eo ipsi abhorrẽt, vt alios ẽt id conãtes coarguãt. Ille idẽ naturã corporis, q̃ totius medicinæ ordinis principiũ statuit, optime cognoscendã esse pcipit: at ijdẽ isti in ea re ita studium ponũt, vt non modo nullius ex partibus corporis substãtiã, aut formationẽ, aut magnitudinẽ, aut nexũ, aut q̃ est cũ ppinquis cõicatio, sed ne positurã qdẽ noscant. Ideq;, q per genera, speciesq; ignota sit morborũ diuisio, iccirco medicis à curãdi scopis errare contingat, aĩaduertit Hippocrates, cũ nos ad rationalẽ contẽplationẽ (Græci logicam vocant) adhortaf: nr̃e vero ætatis medici ita ab eius studio auersi sunt, vt eos ẽt, qui in ea re operã cõsumant, quasi inutilia tentantes reprehẽdant. Sic & ille idẽ Hippocrates ad pcognitionẽ morborũ, ‖ & q pteriere, & qui p̃sentes, & qui futuri ęgro corpori sint, multã nobis parari oportere prouidentiã admonuit: at ijdẽ medici huic ẽt artis parti vsq; adeo operã nauant, vt siquis cursum sanguinis è naribus, aut sudorẽ pdixerit, eũ & magũ, & admirabilia, contraq; opinionẽ oium loquentẽ exclamẽt: vt ijdẽ isti multo ẽt minus, siqd aliud pdictum sit, sustineãt: multo minus formã rõnis victus ad morbi futurũ consistẽdi vigorẽ cõstituant, quanq̃ eiusmodi ‖ rõnẽ ciborũ habendam censet Hippocrates. Quid igitur reliquũ est, in quo virũ ęmulantur? siquidem non in dicẽdi grauitate, cuius laudẽ ille assecutus est: hi vero ita sunt ab ea virtute remoti, vt eorũ multos videre liceat bis verbo in vno peccantes, quod ne itelligi qdẽ facile põt. Quibus de rebus q̃rendam cãm putaui, ob quã isti, quanq̃ oẽs virũ admirant, à lectione tñ eiusdẽ scriptoris sese auertãt: vel, si quis eius scripta legit, nõ tñ ea intelligat, q̃ ab auctore dicunt: vel, ẽt si intelligat, nõ tñ ad eã intelligentiã exercitationẽ adiũgat, vt disciplinã cõfirmet, atq; ad habitũ pducat, copertũ hñs nos eã laudẽ, q̃ in quocũq; rerũ genere summa est, voluntate simul, & potẽtia consequi, vt, quisquis earũ altera careat, eũ à fine, quẽ expectat, frustrari necesse sit. Etenim, ne ab Athletarũ exemplo discedã, aut quia carent innata corporis habilitate, aut quia sine exercitatione id languescere sinũt: iccirco, quod optãt, id cõseq nõ posse videmus. At illis ijsdẽ Athletis si corporis habitus dignus victoria sit, si exercitatio reprehensione careat, qd est, quod eos impedire possit, ne coronã è certamine ferant? Num igitur vtriusq; rei inopes nr̃i tpis medici sunt, vt neq; facultatẽ, neq; voluntatẽ satis dignã in artis studiũ cõferant? an cũ alterã habeant, altera carent? Nunc igitur nasci neminẽ, q artis capax tã humanę sit, alienũ à ratione mihi vr̃, cũ mundus idẽ sit, qui olim fuit, anni tpa eundẽ ordinẽ seruent, Sol circuitus suos nulla ex parte mutatos pcurrat, deniq; quęq; stella siue fixa, siue errans eandẽ oĩno status rationẽ retineat. Verũ rationabile est tũ pp malã educationem, qua tpibus his vtuntur hoĩes, tum pp diuitias virtuti p̃positas, vel qualis Phidias inter plastas, vel qualis inter pictores Apelles, vel qualis inter medicos Hippocrates, talem hac ætate effici neminem. quanq̃ nobis, quibus post antiquos illos nasci contigit, & ab ijsdẽ artes plurimum prouectas accipere, nõ paulo plus cõmodi ad artes ipsas datum est. Facillimũ ergo erat nos ea, quæ vt inueniret, diu elaborauit Hippocrates, breui tp̃e edoctos, quod vitę supererat, id in ijs, quæ arti deerant, inueniendis consumere.

De aere. aq. & lo. cap. 1. cl. 2ª. 2. d

De loc. in Homine non procul ab initio.

1. pgnost. tex. 1. cl 4ª. f. 189. c

1ª. Aph. 9. Ext. or. fol. 4. g

dis conſumere. At,quiſquis plus diuitijs,quàm virtuti,tribuit,artem q; non de hominibus bene- E
merendi,ſed queſtus gratia petit,eum non licet artis finem expetere.quem ſi expetimus, ante di-
teſcent alij,quàm nos ad id,quod habemus animo,perueniamus: nõ enim ſimul poſſumus & pe-
cuniam congerere,& arti tam magnæ operam dare: ſed,qui alteram vehemẽtius appetat,alteram
contemnat,neceſſe eſt. Quid igitur? an noſtris ſeculis quenquam memorare poſſumus, qui tãtũ
habere cupiat,quantum ſatis ſit ad vſum vitę neceſſarium? an reperiri liceat, qui non verbis tan-
tum effingere,ſed etiam proprijs vitæ exemplis docere poſſit diuitiarum terminum, qui quidem
Soranus in vita Hipp. & ĩ epiſt. ad Hiſtanidẽ. ſit ſecundum naturam,non vltra,quàm vt fames, ſitis, frigus abſit, progredi? ‖ ſed, ſiquis tñ eiuſ-
modi eſt,is & Artaxerſis,& Perdicæ poteſtatem contemnet, nec vnquam in conſpectum huius
ibit: huic vero ſic ægrotanti,vt Hippocratis artem deſideret,medebitur quidem, nõ tamẽ ſemper
cum eo eẽ volet,ſed Cranonem,& Thaſum,aliaq; ad oppida multa proficiſcet̃, vt pauperibus his
De lege finem verſ. locis ęgrotãtibus curationes adhibeat. ‖ Cois hominibus ciuibusq; ſuis Polybum aliosq; diſcipu-
los relinquet: ipſe Græciam peragrans omnem perquiret: nam eum ſcribere aliquid de natura lo
corum oportet,quam vt,quemadmodum ratione didicit, ſic experimẽtis comprobet: eum vrbes
intueri proprijs oculis neceſſe eſt, nunc eam,quæ verſa ad meridiem eſt, nunc,quę ad ſeptentrio-
nem,nunc quæ ad Solis ortum,nunc quę ad occaſum: cernere etiam,quæ humili loco,quę've ex F
celſo poſita ſit: eam contẽplari,quę aquis obnoxia,ſiue eæ littoribus maris ſuperfluant,ſiue de fon
tibus ſcaturiant,ſiue de cœlo decidant, ſiue ex ſtagnis, fluuijs've redundent, alluatur: viſere eam
etiam,quæ ad magnum flumen,quæ've ad ſtagnũ,quæ ad mare,aut ad montes ſita eſt: quærere,ſi
qua algẽs aquis vehemẽter frigidis,ſi qua calidis vtatur,& ſiqua nitroſis,aluminoſis've,aut ſiquę
aliæ eius generis ſunt: ad ſummam,ne agam de ſingulis,cætera omnia conſiderare oportet, quæ
De aere. aq. & loc.c. 1.cl.2.f.2 nos & ipſe Hippocrates edocuit. ‖ Quas ob cauſas ſiquis talis futurus eſt,eum nõ modo aſpernari
diuitias,ſed etiam ſummo labore,atq; induſtria vti neceſſe eſt: at non licet induſtrium eſſe quẽq̃,
qui ſe aut vino obruat,aut cibis expleat,aut veneri dedat: deniq; qui pudẽdis,ventri q; indulgeat.
Ex quo efficitur,vt,ſiquis verus medicus eſt,idem ſit,vt veritatis, ſic etiam temperantiæ amicus.
illudq; intelligitur eũdem eſſe methodi rationalis ſtudioſum,vt morborum quot genera ſint,ſpe-
ciesq;,cognoſcat,vt q; in ſingulis illis quo pacto ſumẽda ſit indicatio remediorum,intelligat,atq;
hac eadem methodo ipſam corporis naturam docemur,& quę ex primis conſtat elementis, quæ
tota inter ſe temperata ſunt: & quæ ex ſecundis compoſita eſt,quæ & ſenſibilia ſunt,& (vt eo no-
mine vtar) ſimilaria appellantur: & quæ tãdem ex partibus organicis expletur.quinetiam & quę
vtilitas ex omni harum partium genere,& quæ actio animalibus eſt,ex illa eadẽ methodo cogno G
ſcimus: quandoquidem & eas oportet non inexploratas negligere, ſed demõſtratione perceptas
habere. Quid igitur? an aliquid iam reſtat,cur medicus non philoſophus ſit,is,inquam,medicus,
qui arti operam Hippocrate dignam impendat? ſi enim,vt corporis naturam cognoſcat,& mor-
borũ differentias,& præſidiorũ indicationes,eum rationalem contemplationem exercere opor-
tet,vt autem in harum rerum ſtudio induſtriam ponat,retineatq;, diuitias contemnere & tempe-
rantia vti neceſſe eſt,hic iam omnes philoſophiæ partes habebit, & quæ ad differendi rationem,
quam logicam: & quæ ad rerum naturam,quam phyſicam: et quæ ad mores,quam ethicam Græ
ci dicunt,attinet. Nec vero timendum eſt,ne,qui pecuniam contemnat, & temperantiam ſeruet,
is turpe quicquam,aut vitioſum committat: quidquid enim homines iniuſte audent, id aut auari
tia impellente,aut voluptate præſtringente committunt. ſic & reliquas virtutes eundem habere
neceſſe eſt: quandoquidem omnes inter ſe connexæ ſunt: nec poteſt, qui vnam habet, nõ cæteras
omnes ſtatim habere, tanq̃ ex vno fune reuinctas. Si igitur,vt & artem primum intelligãt, & ean
dem deinde exerceant,philoſophia medicis neceſſaria eſt,haud dubium relinquitur, quin, ſiquis
medicus eſt,idem omnino ſit & philoſophus.non.n. illud demõſtrationem deſiderare arbitror,
ſiquis arte medica probe vſurus ſit,ei opus philoſophia eẽ,cum nõ deſint, quos tam pecuniarum H
cupidos ſæpe videamus,vt venefici,non medici ſint: artemq; in contrarium ſcopo eiuſdẽ abuſum
detorqueant. Num igitur iam de noĩbus certabis,nugisq; contendes, vt temperatum, continen-
tem,diuitias infra ſe ducentem,iuſtum debere eſſe medicum dicas,non tamen philoſophum? eun
demq; corporum naturas cognoſcere,inſtrumentorum actiones, partium vtilitates, morborum
differentias,curationumq; indicationes,nõ tamen operam diſciplinæ rationali dediſſe? an rebus
conceſſis te contendere de ſolis nominibus pudebit? at ſero quidẽ,ſatius tamen, vt iam reſipiſcas,
nec,vt graculus,aut coruus de vocibus contendas,ſed in inquirenda rerum veritate operam con-
ſumas: non enim habes,cur ſutorem bonum aut textorem ſine diſciplina, & exercitatione quenq̃
effici poſſe neges,iuſtum vero aliquem,aut temperantem,aut demõſtrationis peritum,aut rerum
naturam ſcientem repente apparere dicas,quanq̃ neq; doctoris eruditione,neq; ſui ipſius exerci-
tatione ſit vſus. Itaq;,ſi hoc impudentiæ eſt, illud hominis non de rebus,ſed de nominibus alter-
cantis,certe nos primum ſtudium debemus in philoſophia conſumere,ſi veri Hippocratis ęmuli
eſſe volumus,quod ſi fecerimus,nihil impediet,quo minus eo meliores efficiamur, nedũ ſimiles,
ſi cognitis ijs,quæ ab illo bene dicta ſunt,cętera,quæ arti deſunt,ipſi inueniamus.

Galeni

GALENI DE SOPHISMATIS IN VERBO CONTINGENTIBVS.

Horatio Limano interprete.

Sex modis Sophiſmata in dictione contingere, Ariſtotelis auctoritate. CAP. I.

ARiſtoteles philoſophus, cum in libro de ſophiſtis elenchis, quaſi redargutionibus dixeris, cõſcriberet nobis, ſophiſmata quot modis ĩ dictione contingant, modos ipſos ſex eſſe ad hũc modum ponit: primum in ęquiuocatione, in ambiguitate alterũ, tertium in accentu, quartum in compoſitione, quintum in diuiſioné, ĩ dictionis figura ſextũ. Sophiſma in ęquiuocatione vocat, vbi nomina in oratione poſita plura ſignificant, vt venatus ſum canem: plura enim hęc oratio ſignificat vitio vocis eius/canem/. Sophiſma vero ĩ ambiguitate appellat, cũ oratio ipſa ex ſe tota duplicem ſenſum ſignificat, vt, hũc liceret capere me: in qua oratione nihil anceps eſt ratione nominũ, ſed oratio ipſa, vt oratio eſt, ſenſum in agendo, & patiendo confundit. Vitium vero ex accentu dicit, cum culpa accentus, qui nomẽ in diuerſas ſignificatiões trahat, dubia oratio efficit. vt ὅρος ἔςηκε, hoc eſt mõs, aut terminus
C ſtabat, ipſum enim duplex propter duplicem accentum eſt, in principio poſitum, aut ſublatum. Sophiſma vero in compoſitione, & diuiſione, cum ipſæ ſignificationis differentiam faciunt, vt Quinquaginta virûm centum ipſe reliquit Achilles. differentia enim eſt verbo/virûm/aut compoſito cum quinquaginta, aut à quinquaginta diuiſo. Secũdum vero dictionis figuram, cũ aliud dictio vere ſignificat, aliud vero propter ſpeciem, & figurã ſignificare videtur, vt verbum/audio/: nam paſſionis eſt, cum actionis eſſe videatur propter prolationem, id eſt figuram ſimilem ijs, quæ verborum actionis ſunt, vt curro, intelligo. trahet enim ad vtranq; partem ſophiſticus homo: ad paſſionem, quoniam ita eſt: ad actionẽ, quia ita videtur. His vero ſex enumeratis modis, deinceps oſtendit nullum eſſe ab eo prętermiſſum, neq; poſſe aliquod in verbo ſophiſma, extra modos propoſitos cadere. Verba vero, quibus id oſtendit, hęc ſunt: Huius rei fides eſt, & ea, quæ per indu-
" ctionẽ fit, & ſyllogiſmus, & ſi alius aliquis ſumatur, & ꝙ tot modis, nominibus ijſdem, & oratio-
" nibus non eandem rem ſignificamus. Ea igitur, quę de inductione loquitur contextus pars ma-
" nifeſta eſt. ſi enim ſingula in verbo ſophiſmata percurras, ſumas q́; nec vllum horum appareat, extra prædictos modos cadere, perſpicuum iam ita eſt nullum prætermiſſum eſſe modum: quod vero ſequitur, omnino obſcurũ eſt, quid velit: cum dicit/& ſyllogiſmus, & ſi alius aliquis ſumatur,
D & quod tot modis, nominibus ijſdem, & orationibus non eandem rem ſignificamus/ſiquidem nec, quonam modo alium aliquẽ ſumamus ſyllogiſmum, dictum eſt: id vero/& quod tot modis, nominibus ijſdem, & orationibus nõ eandem rem ſignificamus/ſyllogiſmi concluſioni magis ſimile eſt, quàm ſyllogiſmo: cõſueta vero eſt hæc huic philoſopho dicendi breuitas, & veluti per ſigna expromere multa, quia ad hos, qui iam audiuerant, ſcriberentur. Qui igitur eum expoſuerũt, alij hæc in diligẽtiam ferre, quod decebat, ne tentarunt quidem: alij non conſecuti ſunt: nos vero tentemus non Ariſtotelis cauſa, neq; vt orationi eius opem feramus, ſed cauſa noſtra. philoſophi enim eſt non ſolum ſumptis propoſitionibus ratiocinari, vt multorum mos eſt, ſed etiam concluſione poſita propoſitiones ipſas conſtruere.

Penes ipſum duplex omnia in dictione ſophiſmata accidere. CAP. 2.

QVoniam vero monſtrare propoſitum eſt tot modis in verbo ſophiſmata fieri, quæ penes ipſum duplex ſunt, quot modis Ariſtoteles dixit, patet duo hæc à nobis demonſtranda eſſe, alterum omnia in verbo ſophiſmata penes ipſum duplex eſſe: alterum tot eſſe numero penes ipſum duplex. perſpicuumq́; illud omnibus eſt, omnia in verbo ſophiſmata ex vitio huius contingere neceſſe eſſe: hoc enim tanquam principium ſequentes ſophiſtæ capiunt imperitiores in ea re homines, neque vitij conſcios. Si vero recte volumus, quot in verbo ſophiſmata

contingunt,

contingunt,accipere,quot vitia sunt,sumēdum est: quod cognoueris, si virtutem sumas vnicam E
esse,aut plures: error enim à virtute esse vitium videtur. qua recte cognita,statim hoc quoque cognoscitur. Quoniam vero,vt alibi demonstratum est,ipsum bonum,virtusq́; in eo est,ad quod nata,aut facta res est,vt hominis in viuendo,gladij in scindendo,iccirco ad quod nata,aut facta est dictio,sumēdum est: manifestum vero est ad vnum hoc,vt significet. patet igitur in hoc & bonum, & vitium esse.patet quoque solam è virtutibus hanc in dictione esse per se:reliquas vero per accidens,extrinsecusq́; esse,nec rei ipsius, vt congruitas,& apta literatio. hæ enim, & si quibusdam se bona ostēdant,non tamen se secundū rem habent: sed perinde, ac si ensis manubrio eburneo sit, aut fucatus oculus: hæc etenim his extrinseca sunt: quæ vero sunt per se,ea in scindendo, & in cernendo sunt. Si igitur vniuscuiusq́; rei virtus in eo est,ad quod nata res,aut facta est,hinc virtutum numeri inuentio patet,quot ipsę sint.si enim ad multa res genita sit,plures illę sunt: si ad vnum, vna virtus est.apparet sanè dictio ad vnum nata, hoc est ad significādum. Si igitur bonum ipsum in hoc positum est,hoc ipsum non significare,aut non recte significare,vitium erit.nam considerandum videtur,an,quę non significat,ea dictio statuenda sit: non.n. tibicen is est, qui tibia non aptus est vllo modo canere,nec malus igitur tibicen est.sic nec dictio est,quę non est ad significandum apta,quare nec vitium dictionis erit nō significatio.hoc vero protinus signum est solā eam F
quæ nunc à nobis dicta est,virtutem esse dictionis per se: in quo enim vnaquęq́; res esse habet, in hoc ipsa virtus est.dictio habet in significando esse,eoq́; corrupto neq́; dictio est: igit̄ in hoc ipso virtus est.quare hęc vnà cum significatione deperditur,reliquę vero propterea,ꝙ non secundum rem ipsam sunt,non impediuntur circa hanc esse,quę non significat,vt congruitas,& apta literatio. Has ob res,quę linguę barbaræ sunt, earum alteram meliorem altera dicimus, vt persicam ęthiopica,quanquam nihil nobis significantem: causa vero est, quia potius vox est, quàm dictio. sed,& si vitium videatur non significatio,cum propter similitudinem nominis decipiamur,patet non propter hoc vitium sophisma contingere.quis enim est, qui consentiat,aut quis est, qui proponat dictionem significatione priuatam,& ignotam? Restat igitur, vt propterea contingat sophisma,quia nō recta significatio sit: hęc vero talis est,quia duplex.in hoc enim solo dictio habet quidem,ꝙ significet,verum non recte: canis enim nomē aliquid significat,nō tamē hoc aliquid, neq́; diffinitum quidquam,quod erat recte significare.Illud vero recte à Platone dicitur, quęcūq́; proprio vitio corrupta sunt,horum omniū dictionem corrumpi: ducit enim in obscuram significationem quodam modo,sed non simpliciter,vt ea faciunt,quæ nihil significant: obscura vero significatio prius dicta est perfecta esse dictionis corruptio: quapropter solum vitium est ipsum duplex: nisi quis ea quoque vitia putet,defectum,longitudinem,superfluitatē dicendi. latere autem G
hunc arbitror deceptum,& ignarum,nullum horum esse simpliciter dictionis malum,nisi obscuritatem,aut duplicitatem efficiat: si vero solum hoc dictionis vitium est, & recte supra dictum est omnia,quæ in verbo sophismata sunt,ex eius vitio fieri,propter ipsum duplex erunt omnia,quæ in verbo sophismata contingunt.

Ipsum duplex sex tantum modis in dictione fieri. Quid sit oratio. CAP. 3.

POst vero demonstrandum est,propter quid tot modis ipsum duplex accidat, quot Aristoteles scribit: id vero si vere inueniri debet,sumendum prius est,quid sit oratio, & ex orationibus orationem esse.etenim & ipsæ propositiones orationes sunt: harum alicui, aut aliquibus quęrimus ipsum duplex.Oratio sanè erit,quod in pręsenti dicere sat est,nominum compositio: voco vero nomina,& si verba sint,significentq́; vtcūq́; aliquid,propterea, ꝙ sic notius vocabulum est. necesse est ipsum duplex aut in aliquo horum nominum esse,aut in oratione ipsa: non enim habemus,quomodo tertium aliquid constituatur: quemadmodum neq́; in lapidibus præter aut singulos seorsum,aut illorum simul compositionem,eāq́; aut actu,aut potentia,aut apparentia,nihil aliquis excogitare potest: pręter hæc enim nihil est,quod esse aut dici quispiam inueniat, vt alibi H
demonstratum est.Omnia vero hæc comprehendentes modi prædicti habent. Ipsum enim actu duplex modus habet,& qui secundum ęquiuocationem est,& qui secundum ambiguitatem: sed in nomine duplicitatem is habet,qui secundum æquiuocationem est: in oratione, qui secundum ambiguitatem: actu vero esse dicuntur,quoniam re vera res duas significant. Potentia vero, cum accentu duplices fiunt,compositioneq́; & diuisione: hi enim non plura significant,sed prorsus vnum: propterea vero,ꝙ ad vtrunq́; verti licet,duplices dicuntur: quare hos potentia dicimus: tale enim est hoc ipsum potentia esse.Id ipsum vero rursus (vt supra quoq́; diuisum est)vel in nominibus,vel in oratione est: in nominibus accentus duplicitatem efficit: trahit enim ad vtranq́; partem nomē accētus,vt in oratione hac/ὅρος ἕστηκεν,hoc est mons vel terminus stabat/accētus aspiratus facit,in principio cum aut ponitur,aut abest. In oratione vero compositio,& diuisio duplicitatem facit: in compositis quoq́; nominibus eandem facere potest,quia orationi similia sunt,vt in nomine Neapolis,& καλὸς κἀγαθός.i.probus,mutaret ea quis loco simpliciū non in nomen(hoc enim solus accentus facit) sed in orationē,vt in hac voce αὐλητρίς.i.tibicina, sicut rursus & ipsam orationē in nomen cōponeret,vt in proposito noīe est.videbitur autem nihilo minus absurdum fortassis id,ꝙ propter accētum, compositionemq́;, & diuisionē sophismata contingere dicamus:

siquidem

A ſiquidem hæc propter ipſum duplex (vt ſupra dictũ eſt) contingunt: accentus vero,& quæ eius
generis ſunt, ipſum duplex ijs, quæ facultate duplicia ſunt, eripiunt: etenim, vt hæc alterum ſigni-
ficent, efficiunt: ſed tamen nihilo minus vere dicuntur propter hæc ſophiſmata cõtingere: quia.n.
oratio per eadem hæc ipſum duplex accipit, alterum in principio ſophiſtæ ſumunt: alterum con-
cludunt, orationem per ea ipſa mutantes (prorſus enim non aliter ſophiſma contingeret) ratioci-
nantes vero tanquam idem accipientes: quale eſt, vnum quid rationale nomen eſt: proprium ho-
minis eſt ipſum rationale: igitur vnũ proprium hominis eſt. Præterea ſi ὅρος, hoc eſt terminus, hic
ſtabat, is, qui agros ſeparat, ὄρος autẽ, hoc eſt mons, hic non ſtabat: ſed neminẽ lateret id, quod ſic *
adulterinum eſt: verum vbiq; etiã ad minimũ apta oratio ſit, ſophiſtæ ſtudent: nã & in ijs, q̃ actu
duplicia ſunt, hi illud idem faciunt, vt aliud ſumentes, aliud cõcludentes ratiocinentur: ſed ibi ob-
ſcurius, qm̃ quicquid ſignificet ſermo, ipſi ſibi conſentiat: hic vero manifeſte: quare ſuis nomini-
bus, & orationibus Ariſtoteles dixit: Etenim ij ſophiſtæ ſunt, qui ſpeciem violãt. Cum iam habea
mus id ipſum, quod actu dicitur, itemq; quod potentia: quod reliquum eſt, ad apparẽtiam attinet:
quæ ſm figuram dictionis eſt, vt eſt ſupra dictum: oſtenditur enim ipſum nomen, ſimiliter q; ora-
tio, non aliud duplex adeo habere, nec in ſingulis, quæ prædicta ſunt, adeo quis exempla ex Eude
B mo, ex alijs ve caperet. Cum igitur iam collectos modos omnes habeamus, quibus duplex ipſum
fieri poſſit, habemus oĩa in dictione cõtingentia ſophiſmata: hæc enim penes ipſum duplex ſunt:
ſequitur vero id, ꝙ tot modis nominibus ipſis, & orationibus, nõ eandem rem ſignificamus: nam
aut actu, aut potentia, aut apparentia id facimus: manifeſtum vero eſt & ſyllogiſmi modum, mo-
do habita diuiſio ſit, fieri poſſe, vtrumuis quis eligat, aut è directo, aut ad impoſſibile ducentem: ſi
enim poſſibile eſt alium haberi modum, is erit neq; in nomine, neq; in oratione, neq; actu, neque
potentia, neq; apparentia: præter hæc autem nihil ſermo oſtendit: ſm igitur ipſum diffinitum ſit
in hunc modum: ꝙ vero non ex eius diuiſione inuenimus, (non enim ad Ariſtotelis gratiã nunc ∴
ſcribimus, ſed omnia hæc methodo ſcripta ſunt) perſpicuum eſt: nam aut in nomine, aut in oratio
ne ipſum duplex eſſe oportere aperte ipſe dixit, cum ſcribit, ꝙ ipſis nominibus, & orationibus: ip-
ſum vero actu eſſe, aut potentia, aut apparentia notum ex ipſo ordine eſt: ſcripta igitur ſeparatim ∴
ſunt in ſingulis generibus, quæ eiuſdem ſunt generis, prima q;, quæ ad actum attinent: ſecunda,
quæ ad potentiam: tertio loco, quæ ad apparentiam, vt decuit: aut cur hæc non fuere confuſa? ſed
fortaſſe ridiculum eſt his fidem aliam afferre conari, quàm eam, quæ à re deducitur: etenim ſi ſic ſe
habent, vt Ars, qualis Medicina eſt, artiſq; ſunt, diuiſionem vllam fortuito, aut caſu factam non re
C ciperent: ſed de his ſatis hæc in præſenti ſint.

Ambiguitatis, & reliquorum ſophiſmatum modi. CAP. 4.

DIctum quoq; à Stoicis aliquid eſt de partitionis dignitate, noſſe, ſiquis modus extra propoſi
tos cadat, tentantibus: erit enim inductio fides hæc. Et alias æquum eſt nullam probatorũ
virorum opinionem obiter ponere: ambiguitatis igitur definitio quanquam cum multis noſtris
pugnare videtur, in præſentia tñ præteribimus: de his enim conſiderare alterius negotij eſt: quæ
vero ambiguitates dicuntur, harum differentiæ ſumendæ ſunt. Sunt quidẽ apud grauiores viros
numero octo. Vna eſt, quam cõmunem ei, quod dictum eſt, & diuiſibili nominant, qualis eſt, quæ
αὐλητρὶς i. tibicina, † nominis eſt, atq; eius, quod dictum eſt. Altera, quæ in ſimplicibus eſt, vt viri-
lis: aut enim tunica, aut homo. Tertia vero ad ipſam in cõpoſitis æquiuocationem attinet, vt ho-
mo eſt: ambiguus enim ſermo eſt, vtrum ſubſtantiam, an caſum eſſe ſignificat. Quarta ex defectu
eſt, vt tui eſt: deeſt enim quod ad medium locũ attinet, vt domini, aut patris. Quinta ex ſuperabun-
dantia, quale eſt, ei, vt non nauigaret, denegauit: adiecta enim ea negatio /non/ ambiguam oratio-
nem facit, vtrum nauigare negauit, an non nauigare. Sextam eſſe dicunt eam, quæ haud notum
facit, quæ cum qua ſignificatione carens pars, ordinata ſit, vt illud eſt, & nunc & non appulit: pars
D enim ea /non/ diſiunctiua eſſe poteſt. Septima eſt, quæ ignotum reliquit, quæ cum qua ſignifica-
tiua pars conſtructa ſit, quale eſt. Quinquaginta virum centum ipſe reliquit Achilles. Octaua eſt,
quæ non declarat, quid ad quid referatur, quale eſt, Dion Theon eſt: incertum enim eſt, vtrum ad
vtriuſque exiſtentiam verbum /eſt/ referatur, an ad id, vt Dion ſit Theon: aut cõtra. Hi ſunt à gra-
uioribus viris numerati modi. Quicunque vero non obiter, quæ ſupra dicta ſunt, audiuit, manife
ſtum eſt ei, eos omnes in hos cadere modos, qui à nobis numerati ſunt: carereq; methodo & arte
perſpicuum eſt: neque enim ex ijs, q̃ dicta ſunt, demonſtrationem quis caperet, vt nullus alius mo-
dus ambiguus conſtitui poſſit: in cõnexis q; æquiuocationem contingere dicere, hominis eſt no-
men non audientis: non ineptum vero eſt generalibus differentijs ſpeciales enumerare, vt ea,
quæ ad diuiſionem attinet, per partem ſignificatione carentem, & per ſignificantem diuidatur:
ſic enin quis ſpeciales differentias plures acciperet: quin etiam ad hunc modum quis æquiuoca-
tionis differentias ſpeciales dictas plures faceret: quia illæ ſecundũ id, quod à fortuna: hæ vero ſe-
cundum analogiam, aut ſimilitudinem, aut aliud aliquem modum conſtituantur: quin & æquiuo
cationis eius, quam ipſi in oratione dicũt, plures modi caſibus ſimilibus appoſitis fiunt, quale illud
eſt, futurum eſt Socratem vincere: cæteri vero modi minores ſunt. Id vero dubitatione dignũ eſt,
quo modo, quæ ad apparentiã attinent, duplicia ſunt: magis q; quo modo, quæ ad accentum: qui
enim

† Addunt antiqui cod. παῖς ἐσα. κοινὴ γὰρ αὐτη τε̃ τε αὐλητρὶς i. puella exiſtẽs communis .n. hęc et ipſius αὐλητρίς.

enim ſecundum compoſitionem duplex ponunt, quo modo non ſecundum accentum: vt illa E per continuationem totius, & per ſilentium ad ipſum duplex trahi poteſt, ſic ipſum nomen per accentum: quemadmodum orationis extrinſecum, inane tempus cum ſit, nec eius pars, eam tamen facere duplicem poteſt, ſic accentus quoq;: item q; ſophiſtæ vt eo, ſic hoc ad cõtẽtiones vtuntur: & quis ſecum cogitans, quemadmodum ſecundum compoſitionem, & diuiſionem contendunt, ſic ſecundum etiam accẽtum idem fieri poſſe cognoſcet. Manifeſtum vero in ſcriptis orationibus eſt, cum non adiecta ſunt diuidentia puncta: vt enim his egent ad diuiſionem, ſic accentu quoque non ſemper tamen, & propter hunc duplex oratio fuerit.

GALENO ASCRIPTVS LIBER QVOD QVALITATES INCORPOREÆ SINT.

Horatio Limano interprete.

Nunc diligentius emendatus.

Qualitates, reliqua que accidentia perperam à Stoicis corpora appellari. CAP. I. G

CVm nihil è rebus meis ignotum tibi velim, ne ſi id quidem minimum eſſe videatur (hoc ipſum enim abſcondere aliquid amico, non minimum eſt) exponere tibi volo diſputationem mihi cum quodã ea, qua licuit, diligentia habitam: ſermo enim, qui ex improuiſo habetur, diligẽtia caret, præſertim ſi, cum quibus is habetur, ij ambitioſi, cõtentioſi'que ſint. Erat vero de qualitatibus ſermo, de q; accidentibus oĩbus, quæ Stoicorum iuniores eſſe corpora dicunt. Aduerſus quos dicere hęc oportet: an non cum quiſpiam corpus dicit, ſtatim intelligere nos euenit, triplici cõtentam ſpatio ſubſtantiam renitentem: ſi ſolum hoc dicat triplici contentam ſpatio, non erit, vt corpus magis intelligamus id, quod dicitur, quàm vacuum, & locum: oportet vero diffinitiones ipſas, & deſcriptiones, logicas q; declarationes quorundam eſſe, & earum ſolum rerum declaratiuas, quas declarare volumus, non cum alijs rebus communes: quandoquidem non de communibus rationem reddimus: patet vero hoc eſſe commune, quod triplici ſpatio contentum dico, corporis, vacui q; & loci: id Stoicos fateri neceſſe eſt, vtpote qui vacuum ipſum in tractatu rerum naturæ reliquerunt: quamuis id in H mundo eſſe negent: cæteros vero philoſophos intelligere id omnino neceſſe eſt: quo modo enim * vacui naturam negarent, † niſi ipſum vniuerſum vnum intelligerent: ſi vero intelligunt, nõ aliud quicq̃ intelligere dicent (ſi verum fateri volunt omnes) corpus: quemadmodum non ſine tempore patet, neq; id ſine loco, & hoc ipſo quoq; triplici contento ſpatio, vt in ſe ipſum rem triplici contentam ſpatio ſuſcipiat: eius rei teſtis eſt ſenſibilium vnumquodq; corporum: quod enim, verbi gratia, cubitali longitudine corpus eſt, palmum'que latitudine æquat, altitudine vero digitos quatuor, loco eget, qui ipſum capiat, ſibi proportione reſpondente: hoc nobis ſtatutum ſit, & de ratione corporis omnis ſpeculandum.

*Al. ex ãtiq. ſi neque ipſum oĩno mente conciperẽt, ac intelligerent.

Qualitates non eſſe corpora, alioqui corpus corpori accidere. CAP. 2.

CVm talis vero de corpore intelligentia ſit, & ſẽm hanc oratio diffinitiua, patet quẽq; eſſe fateri paratum, niſi litigioſus ſit, nõ eandẽ rationẽ accipere, neq; intelligentiã, nec horum ſingula, i. ſpatiorũ trium ęqualẽ naturam habere, neq; eandẽ definitionẽ accipere, neq; tõtum corpus dicere licet ipſam corporis longitudinẽ niſi per connexionẽ, ſed corporis accidens: ſimilis vero in latitune, altitudine q;, & grauitate, & figura ratio eſt, & in reliquis, vt ſummatim dicã, qualitatibus, accidentibus q;, ſed ſecundum aliquos, non ſine corpore hæc eſſe, neq; intelligi: quòd ſi conſiderauerimus

* omnino.

A mus horā vnā omnia facere,plongare,& nihil aliud esse dicere,q̄ vnū solū corpus,erit profecto absurdum: innumerę.n.sunt substantiarū naturę secundū ꝓprietatem,& qualitatū,accidentiumq̃3,q̄ inter se differūt,variaq̃3 sunt,& cōtraria.In his igiť nullum alteri idē dicamus, vbi nobis sermo de dr̄ia habeť: itemq̃3,si figuram corpori accidētem corpus dicemus,patet nos corpus corpori accidere dicturos,quod absurdū est: quod.n.eorū substātiā magis,quod've accidēs'dicemus?' Si vero vni cū habemus intellectū corporis,vt corporis, q figuram corpus dicit, aut vacuū intellectu nomen de accidēte ꝓfert,aut vniuoce cū corpore nominat,vtrūq3 vero absurdum est: etenim significat aliq̄d,quamobrē nomē est,& intellectū aliquē indicat à corpore diuersum,& si nō est à figura separabile corpus. Similis in reliq̄s accidētibus ratio est,coloribus,saporibus q3,& q̄ ad olfactum attinēt, & q̄ ad auditum,hæ voces sunt,verba,sibili,stridores,popysmi,gemitus,crepitus,rhochasmi,bombi,soni,strepitus. Si vero q̄spiā dicat ipsa hæc, &, quæ talia sunt,oīa esse quodam modo percussum « aerē,huic illud Menādri obijcere fas est. Hæc ò nequam pdidit id,ꝙ nō sine corpore tale aliq̄d in- « telligitur. Quod ego quoq3 cōfiteor: nego tn̄ rem habētē,vnā & eandē habitæ rei existimādū esse. neq3 enim Cleanthes tuberculū erat,cum hoc ei cōtigisset in morbo: neq3 Chrysippus,item q̄3 Epicurus vrinæ substillum,postq̄ contigit his ex hoc morbo vitā auerti.neq3 igitur aeris percussio, aer B est,sed & natura differt,& intellectu,& definitione,quid sit horum vtrunq3, declarante. Quòd vero diuersæ sint inter se,& à corpore figurę,petā in pręsenti testes ad hūc sermonē. Aliam geometrę circulo,cęteris q̄3 figuris definitionē reddunt,aliā corpori,quarū rerum diuersæ rationes sunt, significationes q̄3,longeq̄3 magis animi cōceptus.hæc omnia quo modo vnū esse quis sapienter dicet?' vel,si,quæ corpori accidūt,corpora dicemus,quorū alicui accidere dicemus?' vtrum hęc ex ijs sunt,quæ ab omnibus corpora nominari solēt,cū omnibus his cōicatione,aut singillatim corporibus?' vtrūq3.n.absurdū est,siue hęc corporeā substantiam habeāt,siue dicantur corpori accidere. Si igitur corpora accidentia sunt,omnia entia corpora nominaremus,non aūt alia accidentia,alia corpora: si vero non corpora,sed aliqua alia,non igitur ipsum accidens corpus est.vel si, cum omnia hæc corpora sint,his ipsis,quod vere ab omnibus corpus vocari consueuit,accideret: id vero similiter dixeris,atq3 illud audiueris,si indiuisibile manere omnibus his accidere dicatur, non in ęquales numeros diuisis: hoc.n.nec aliquid temporis sine dubitatione mansit, ne minimum quidem.

Corpora non posse accidentibus accidere,& absurda,quæ hinc sequantur. CAP. 3.

CОntra quidā existētibus rebus accidere dicūt,ꝙ si q̄s hoc,vt absurdū fugiens, æquali numero dicat vocatis accidētibus (q̄ & ipsa corpora vocat) substantiā accidere,nescit se rerū naturam, C cōceptū q̄3 immutare,si corpora accidētia dicat, corpus q̄3 accidētibus accidere,accidēs q̄3 corporibus corpus faciat. Quare & iure dubitare quempiam dico,& dicere oportere,siue ęquali numero accidētibus diuisum sit id,quod dici corpus solet,singulis horū proprium quoddā accidit, alia corporis pars,alij accidētis parti accidet: aut,si accidētia corpora sunt, oē vero corpus in infinitū diuidiť,singula horū infinitorū corporū oībus alijs accidētibus,cū hęc quoq3 corporata sint, accident. Cōsidera,q̄ multa absurda eueniunt: corpus corpori accidet,idēq3 cū vnū puteť, infinitis: simul q̄3 & totū,& nō totū: totū quidē,si vniuersa figura,rotūditasq̄3 mali,quāta est,oībus alijs,q̄ malo accidūt,accidat: non totum vero,si ex infinitis mēbris singula nō eadē ei sunt,ex quo dissecta sunt: vel si corpus mali corpus est,& figura,color q̄3,& odor,& gustatū spectans sapor,& vnumquodq̄3 horum in infinitū scindiť per se,an nō ex infinitis malis cōpositum erit, quorū vnūquodq3 & rotūdū erit nō aliter,q̄ totū malū?' siq̄dē eiusdē particeps ē figurę,pallidūq3,dulce q̄3 verbi causa,aut austerū,tale q̄3 ad olfactū est.& rursus singulæ infinitæ partes malū erunt,si omnia hæc habēt.ex infinitis igitur corporibus,& potius malis cōpositū erit,quod oculis malum elucet. quæ res multis modis ridicula ē. Verū sane & partiū vnaquæq3 rotūditatē nō habēs,nō erit amplius malum,sed pars mali,cū figura.n.rotūda erat malū.si vero vnū malum solū est,ex vnica corporea substātia, multis D vero diuersis accidētibus cōstabit,an nō manifestū est nullū corpus esse?' vtrū horū singulum propriū locū obtinet,an oīa eundē?' si ꝓprium,patet neq3 proprietatē,qualitatē q̄3 inter se habere mutuo cōicatam,neq3 malū esse in rotundū formatū,neq3 pallore coloratū, neq3 ad gustū se certo modo,aut ad olfactū habere.si vero simul omnia sunt,& vnū locū occupāt, proprietatū confusio est, vt in cōpositis, mistis q̄3 è pluribus, & diuersis generibus medicamentis,in quibus ꝓprietas,qualitas q̄3 vniuscuiusq3 mistę materiæ syncera non seruatur,sed vnum quoddam vndiq3 fit. non igitur syncera est singulorū cognitio generū,huius rotūdę mali figuræ,coloris huius,& singulorū accidentium cæterorū: item q̄3 magis,nisi appositę inter se tangant hæ partes,sed per totas totæ mistæ sint,propria vniuscuiusq3 qualitas perit,sed neq3 mistionem licet hanc proprie dicere.quomodo enim,si per se proprietates aliquæ vnitę non sunt,atq3 detentæ,hæc mista dicenda sunt?' Ipsum vero infinitum intenditur orationis,si & lōgitudo corporis corpus est,si latitudo, & profunditas: simul.n.infinitæ,inquam,erunt corporum infinitudines in breui loco ad sensum circunscripto: item q̄3 multorum horū,magis q̄3 infinitorum corporum multitudo.

*εἰδῶν,i. speciebus in impressis, in antiquis aūt ὑλῶν i. materijs.

Si accidētia essent corpora,sequeretur corpora corporibus subito cedere,& itē alia incōmoda multa. CAP. 4.

ANigť sempiterna,quoq3 substātiā primā qualitate carentē amplius dicet,ex qua & mundum ipsum,& vnāquāq3 specie particularē factā esse dicunt?' an ē tēpore quodā facta est,& omnia

in idē conuenerunt,vt ex cooperatione ſyncrimata (hoc eſt res compoſitæ) fiant? verū hoc quoq; E
maxime abſurdum eſſe dicimus,ideq; multis modis: primū,φ non vnius eſſe materiæ corpora vident: multę aūt infinitęq; differētiæ cōis ſubſtātiæ ſunt,alia quidē figurarū ſpecie infinitarum: alia vero coloris,huiuſq; innumeri ſm ſpeciē: alia ſaporis guſtatum ſpectātis,cuius rurſus interminata dr̄ia eſt: alia vero eius eſt,q ad olfactum attinet,cum hic quoq; varietatē plurimam habeat: īfinitæ igit̄ erūt in ipſis infinitudines,& differētiæ qualitatū corporatarū: vna aūt erat, q̄ facta eſt, quā ſuper incertas.ſ.partiri oportet: quanq̄ quæ neceſſitas eſt,vt corporeæ fiāt? anteuertunt ſanè corpus eſſe ſubſtātiæ q; q̄dā factæ,ſingulaq; corporū horū in infinitū ſi ſecent̄, qūo infinitudines infinitę concurrent,& quando? ipſum enim infinitum pertranſiri non poteſt,& lumen corpus eſt, & albedo,calorq;: omne vero corpus quotum eſt,& quantum,& coaugeſcētem naturam in ſe habere videmus: incaleſcenſq; à ſole aqua cumulatior maiorq; fit,vt maiori loco egeat: quo modo vero in anguſtum locū nec milij,verbi gratia,corpus excedētē,figuratio reliquorum q; accidentium ſingula cōueniūt? ſimul q; ſpirare & ab æterno,neq; mutari deberēt in vninuerſum,neq; corrūpi: ipſum.n.æternū īmutabile eſt,quales ſunt Deorū naturæ: ſi vero hoc verū eſt,quo mō aliquā trāſformabimus,verbi gratia,cerā? qdq; fiet,ſi,cū quadrāgula ſit,rotūdā eā efficiamus? an ſubſtātię figura quadrāgularis erat? ſi enim ſubſtātię ceræ ante erat,nunc rotūditas eſt, vn̄ hæc venit? & qua F
cā inducta tum eſt? ſi per corpus,abſurdum id eſt: corpus enim p corpus ire,cogitationē fugit: ſiqs renitētiā inſtituat,id ꝓpriū corporis eſt,vt de hoc rō præcipue docet: ſi per vacuum, abſurdum nihilominus eſt,tū qm̄ nihil eſſe in mūdo Stoici vacuū dicunt,tū ēt qa rotunditas eſt corpus,& reliqua habet accidētia,& figurā: quæ & ipſa rurſus ex altera corporata figura, fore,vt ſit,patet, & illa ex altera,& hoc in infinitū: & ſi ex rotūdis,q̄ in infinitū ſecātur,figuris aggregatū hoc viſui noſtro rotundum factum cōſtat,fabulā conſidera,quanta q; figmētū hoc infini*ta ſequūtur: ſi nō ex rotūdis,quo modo ex his aliquid rotundum fit? ridiculum quoq; eſt,ſi dicas in figuras rotundas figuram rotundam diuidi,eo contra id teſte adhibito,φ quadrangulum in quadrangula nō diuiditur: quid vero in transfiguratione ceræ dicent? vtrū inter ſe cedunt vnà cū intellectu diuerſorum corporum figurationes? & quo modo non ridiculū tanq̄ animatas,& rōnales ſubſtantias exire, cedereq; inter ſe,ceu è cōſtituto: magiſq; infinitum etiam fit,quod dicitur,ſi porrigimus vnà cum cogitatione digitos,& contrahimus: ſi enim non accidens eſt pugnus,neq; porrectio,ſed in corpora, infinitas ſimul figuratas figurationes abſcedere accedereq; dicere oportet: φ ſi duas ſolas eſſe dicas,nec numero ęquales ſecūdum porrectiones & contractiones, adhuc varie infinitum eſt, quod dicitur,adhuc que magis infinitum,niſi cōtractionis,porrectioniſq; figurationes accedant: ſed al G
tera ex manu altera defluit: oportebat.n.momento temporis ordinem diſſolui,inter ſe latenter ab hoc cedentibus corporibus. Ad hoc vero dicent,ſi quidem communitatis cauſa ſunt effectitia corpora,quo nam pacto acetum fiat? quo modo vero incoctionem parat? quo modo abit? vnde veniunt effectitia qualitatis aceti corpora? ſi vero vna res cum vino erat,quo modo tunc vinum erat, & non acetum? Signum quędam ex vtroq; tertia qualitas eſt,quæ neq; vinum neq; acetum eſt,ſiue permiſtionem temperatura eſt,ſiue per appoſitionem.

*ἄπειρα. ſūt tamen qui legendū putent ἄπορα,i. dubia ſeu difficilia, & ſic inferius.

Abſurda pleraq; circa primam materiam contingere,ſi detur qualitates eſſe corpora. CAP. 5.

AD ea,q̄ abſurda dixi,nihilominus etiā dicere oportet ſubſtātiā eſſe è multis,varijſq;, & differētibus,atq; cōtrarijs,infinitiſq;,aut ſolis nō infinitis numero ſyncriſibus (.i. cōcretionibus cōpoſitā,itēq; in infinitas rurſus ſyncriſes diuiſam,vnā hāc quādā,q̄ cernitur,verbi gratia,mali naturā,quā Stoici primā materiā,primāq; ſubſtātiā dicūt,ex qua mūdū,ac in eo rerū vnāquāq; ſemp factā eſſe aſſerunt,queadmodū qualitates corpus erant,qūo nō erat hæc quoq; qualitas? ſiquidem qualitatem habebat: ſi alias qualitates nō habebat ſcilicet,oīno ineſſet pondus,quod corporis eſſe dicunt: quo mō ſimplicem ēt primā ſubſtantiam dicunt,non aūt cōpoſitā? Si vero terminatā eſſe dicunt,terminiſq; vtentē,patet huic figurā eſſe: abſurdū.n.eſt proprijs circumſcriptum terminis H
corpus non ſm figuram oīno eē: & ſi nō mente conciperetur hoc,ipſum ſm ſuppoſitionem: quare,ſi nouerunt hic oīa,hæc vero ſunt(vt dicunt hi) corpora,neq; qualitatis expers ſcilicet,neq; ſimplex erat: verum multorū,& diuerſorū corporum conuentus erat,atq; ſyncrima: ſic vero nihil nō miſtum erat ſm ipſos: ſin aūt nihil horū habebat,primū qdē animo incōprehēſibile, & præter nomē nihil eſt: ſi enim tale eſſe nō oportet,nihil eſt: ſi quale,nō aūt dimenſiones tres habere,& figuras,oīno huic accidēs proprium cogitationē fugit,neq; graue hoc eſſe,neq; leue. Nō minus abſurdum,ſi quiſpiam dicat hoc habere ſimul vtrunq;,& ſecundum eadem,non ad diuerſa comparatū: neq; illa ſubſtantiam habente eorum,quę ab ipſa (vt inquiunt) facta ſunt,cū ſingula quatuor qualitatē prima habeant: rationabilius enim eſt,ſi qualitatis expers erat, quæ ex ea fiunt,finguntur q;, illam (non) habere: ſi vero nec illa hanc haberent,neq; vnū ſecundum ſuppoſitionem ſunt,ætherius vero ignis ille eſſet,à quo & elementa,& mundum facta eſſe dicunt, quo modo hęc ſeſe habent genita effectaq;,& ficta,non magis auri qualitatem figulus ijs, quæ è luto fingit,circūponet.

Quæ abſurda in ipſum Iouem cadant,ſi accidentia corpora ſint: Vt videlicet ſit Proteo mutabilior. CAP. 6.

MEdicus igitur auctor vnus de multis medicamentis æquam qualitatem omnibus habentibus diuerſum qualitate medicamentum, per miſtionem efficit: Iouem autem negant

A gant, miſcere primæ ſubſtantiæ figurationem, longitudinem've, aut aliud aliquod accidens. ſi vero miſcet, cum entia quoq; ipſa ſint, hæc æterna eſſe patet: quo mõ ẽt dicunt ſolam primam materiã æternam eſſe qualitatis expertem, nõ vero reliquas qualitates, oĩa q; accidentia? neq;.n. effectorẽ eſſe veluti manualẽ artificẽ Iouẽ dicũt, ſed totũ per materiã totã illabẽtẽ rerũ oĩum creatorem factũ, diuini q; ignis quãtitatẽ, & ſingula, q̃ quãtitati accidunt, longitudinẽ, latitudinẽq;, & profunditatẽ, itẽq; eius rõnabilitatẽ, & beatitudinẽ: ſi ſubſtãtias eſſe dicẽt, & corporeas eas fatebunt, ẽ corporibus Iouẽ cõſtare patet, nec ſimplex eſſe, ſed ſycrima: ſi vero ſine ſubſtãtia naturas ipſas in accidentibus dicent, confirmatur, quod à nobis dr̃, non corporatam naturam accidentibus eſſe, neque qualitatibus. ſi vero transformans ſe ipſe Iuppiter æquali cum ijs numero, quę dixi, accidentibus, mutationes infinitarum qualitatum ſubit, peior fabulis agitato Proteo eſt. hic enim in paucas naturas ſeipſum tranſponebat, transformabatq;, eaſq; non indecoras.

« Iubati in primis formam capit ille leonis.
« Poſt q; draco, pardus q; fuit, ſus deinde fit ingens.
« Humida factus aqua eſt, atq; arbor frondibus alta.

Ille aũt, nihil tam turpe eſt, quod nõ fiat, per virũ quidẽ imprudentẽ, imprudens ſcilicet eſt: per B ſententiam aũt de turpi, turpia efficiens: per animalia irrationabilia, in ferinã naturam verſus: per lapides, & ligna, expers aĩæ factus: per fœda tractantem abominabilis natura, item q; inutilis. Si ipſe vero vtpote materiam transformare, figurareq;, & facere quærit, quo modo poteſt hęc ipſa facere non magis, q̃ fictor ſtatuam auream ẽ plumbo facere poteſt? illa q; amãre contentioſis viris nõ abſurdũ eſt. etenim, ſi motus, dũ accedũt corporibus, rurſus q; recedũt, corpora eſſe dicunt, iam, vt dicamus, hora eſt, moueri nos p̃cedẽtibus corporibus, rurſus q; ab ipſis quieſcere. deinde, dum affectus accedunt, rurſus q; recedunt, dicunt q; hęc corpora eſſe, quo modo non ridiculum eſt pruritum dicere corpus, nec ſolum quod ſcabit, ſed etiam quod ſcabitur.

Quo errore ducti ſtoici dixerint accidentia corpora eſſe. CAP. 7.

SEd, q̃m ſine corpore & agẽte, & patiẽte nullus affectus fit, eo capti ſunt, vt & affectus ipſos corpora vocẽt. verũ, ſi p modũ noĩandi p relationẽ ſic noĩarẽt, neq; ego in illos inueherer. noui.n. ſic quoq; vitẽ dici albã per relationẽ ad albos ab ipſa factos racemos, & mala tẽpora propter calamitates, quę in his accidunt, & noctẽ auxilij expertẽ, in qua auxiliũ non aſſeqmur. ſi vero primum, p̃cipaliter q; vocẽt, errãt: rem.n. figuratã corpus dicimus, affectam q;, & motam, nõ autẽ figurã, affectũ q;, & motũ. neq; pugnũ eſſe corpus, ſed manus quodam modo figuratas. item q; facient ad C uerſus eos, qui dicunt neq; facere corpora, ſed ſola incorporea? Quid ad Ariſtotelem? qui & ipſe generalem rerum diuiſionem faciens, alias eſſe ſubſtantias dicit, alias accidentia.

Si accidentia corpora ſunt, in vno corpore multa corpora fore. CAP. 8.

QVid ipſi quoq; ſibi volẽtes dicũt ſubſtãtias, & accidẽtia, ſi & hæc corpora dicunt, q̃, neq; vt partes corporis, corpora noĩant, veluti manus, digitus q;, neq; veluti in talento mina? ſi qdẽ figurã hoĩs corpus dicũt, iã tp̃s eſt, vt aĩalitas corpus dicatur, gñabileq;, & corruptibile, rõnabilitas q;, atq; prudẽtia, Atheniẽſem q; eẽ, atq; in philoſophia verſari, & Sophroniſci filiũ eſſe, ſimũq;, & caluũ, & p̃minẽs habere abdomẽ, cæteriſq; accidẽtibus paria numero ſi corpora dicas, vltra Briareũ, Typhonẽq; ip̃m, multiplicẽ magis, magis q; corpatũ eẽ aĩal dices. Si q; aĩalitas corpus eſt, quo mõ cũctis aĩalibus accidit? quo mõ ipſum eẽ? quo mõ in loco eẽ? ac ſi, quẽadmodũ p̃priũ locũ occupat trãſparẽs corpus oĩs oculus, ſic & accidentia ſingula, id abſurdũ eſt. ſic.n. horũ admiſtio nulla aliqua ipſorum natura efficiet: difficile q; eſt, vt dixi, ſi oĩa locũ vnũ occupare dicas. confuſa.n. dũ miſcentur in vaſe, alteritatem non ſeruarent, neq; ſuam vnumquodq; naturam, vt in miſtis medicamentis fieri dixi. vtrum inquam totum animalitatis corpus tam multorum accidentiũ ſingulis accidit, an prout numero pari diuiditur? vtrunq;.n. abſurdum eſſe præcedentia verba de D monſtrarunt. Quid autem, in quam, egent corpore ſingula eorum, ſi ipſa eſſe corpora dicunt?

Corpus quomodo definiendum. CAP 9.

INde vero accidẽs nullũ eẽ corpus diſceres: oculis.n. occluſis corpus qdẽ tactu ſpatio tp̃is deprehẽdimus, colorẽ vero, aut ſaporẽ nõ vnà deprehẽdimus, neq; figurã, corpus tãgẽtes. Oportebat aũt ſingula hęc à materia nõ tactus cõprehẽſione deprehẽdi. neq;.n. rõne, mali (verbi gratia) rotũditas ſpeculãda eſt. Similis de ſapore rõ eſt. Ac, ſi vnũquodq; accidẽs corpus eſt, qd ſibi volentes in quiũt ſolũ corpus ĩ infinitũ diuidi, nõ aũt figurã, dulcedinẽ q; (verbi gratia) & q̃ reliqua ſunt? non cõnexionis mõ dico, neq; relationis ad id, quod corpus vocari ſolet, ſed recti modo. Cur vero ſolius, vt dixi, corporis hãc eſſe defintiõnẽ dicũt, triplici cũ renitẽtia ſpatio cõtẽtũ, non aũt colorem, ſuccũ q;, & ſaporẽ, cætera q; accidẽtia ſingula ſic definiũt, ſi corpus oĩa hęc eſſe dicũt? & ſi enim ſpecie differunt, cõiter tñ oĩa eſſe corpora dicunt. Quẽadmodũ igit, cũ hoĩem definio, cũ equũ, & bouem generabile animal, & mortale dicam, quæ cõia ſunt, proprietatem vero ſingulorum addã: ſic quoq; accidentia ſingula definientes, ſubſtantiam corporatam dicant triplici contentam ſpatio cum renitentia. Hæc à Stoicis chare Pindare ſolui dignum puta, non alios ſecum vnà trahere, vt ijſdem erroribus implicitos, ſed accuſationes demolientes: non enim eſt falſarum opinionum cõtratradictio, ipſa communicatio ad amicos, ſed ſolutio.

A

GAL. DE LIBRIS PROPRIIS LIBER,

A' Ioanne Fichardo Francofordiano aliàs latinitate donatus, nunc vero ad Græci fidem exemplaris emendatior, multis in locis ab Auguſtino Gadaldino redditus.

PROOEMIVM.

Quid eum ad hanc ſcriptionem impulerit, & de libris ei falſo attributis, & de Indice ſuorum commutato.

QVod mihi de conſcribendo librorum à me editorum commentariolo conſilium optime Baſſe dederas, re ipſa nuper, q̃ cõmodum eſſet, comperi. Nam, cum forte in Sandalario (vbi multa ſunt Romana bibliopolia) eſſemus, diſceptãtes aliquos de libello quodam tũ vẽdito, meus'ne eſſet ille, an alterius cuiuſdam, ipſi vidimus: erat enim inſcriptus, Galenus medicus. Emente igitur, tanq̃ meum, aliquo, commotus noua eius inſcriptione vir quidam literatus, cupiebat libelli argumentum cognoſcere. Priores aũt duos verſus cum percurriſſet, abiecit ſtatim, hoc ſolũ addens, hanc dictionem non eſſe Galeni, & falſo librum illum inſcriptum fuiſſe. Is vero, qui tum hæc dicebat, primas illas diſciplinas, qbus G Grecorum pueri ab initio apud grammaticos, & rhetoras inſtituebantur, probe doctus erat. Verum pleriq; noſtro hoc ſeculo, qui medicinam, aut philoſophiam ambiunt, ante, q̃ recte legere etiã poſſunt, eos doctores frequentant, qui maxima illa, pulcherrima q; rerum humanarum theoremata, quæ docet philoſophia, & medicina, profitẽtur. Et hęc quidẽ negligẽtia iam multis retro annis, me dum adoleſcente inceperat: verũ eò nõdum euaſerat tum tẽporis, neq; tm̃, quantum nunc, inualuerat. Hanc igitur ob rem, & qm̃ libros meos multi multifariam læſerunt, tanq̃ ipſorum proprios alij in alijs gentibus legentes, quædam tum demendo, tum addendo, tum immutando, conſultum mihi viſum eſt eam prius cauſam, quam propter illi hactenus corrupti ſunt, & deinceps q mei rei vera ſint libri, & quæ cuiuſq; materia, exponere. Primum igitur, quæ cauſa ſit, ꝙ mea pro ſuis non nulli agnoſcant, ipſe iam ante optime Baſſe noſti. Illa etenim cum non edendi gratia, verum propter amicos, aut diſcipulos, eorũ, quę à me audierant, aliquod cõmentariolum efflagitantes, ſcripta eſſent, abſq; titulis data ſunt: qui vero poſt illorum obitum ea habuerunt, cũ ipſis placerent, vt ſua legerunt. Alij, quibus noſtra ab ijs, qui habebant, communicata eſſent, in patriam profecti, morati q;, titulos alius aliter, fecerunt: poſtea oĩbus temporis ſpatio deprehenſis multi eorũ, qui ea iterum habuere, meum illis nomen inſcripſerunt: &, qm̃ inueniebant cum ijs, quæ ẽt apud H alios extabãt, exẽplaribus diſcordare, ad me, quò ipſe emendarẽ, miſerunt. Cũ igiť ea (vt dixi) non ad editionem publicam, verum eorum, à quibus rogabar, & captum, & vſum à me ſcripta eſſent, par eſt in alijs productam, in alijs vero contractam interpretationem fuiſſe, ipſam q; præceptorũ* doctrinã aut perfectam eſſe, aut mutilatam. Quapropter manifeſtum eſt in ijs, quæ prædictis ſcripta ſunt, neq; abſolutã, neq; exactã doctrinã cõtineri: qñquidẽ illi, quibus ea deſtinabantur, neq; rogãbãt, neq; poterãt exacte omnia percipere, ante, q̃ habitũ in neceſſarijs eſſent adepti. Eorũ igitur, qui ante me fuerunt, quidam huiuſmodi libros [a] Subfigurationes inſcripſerũt: quẽadmodum alij [b] Subformulas, alij [c] Introductoria, alij [d] Cõpẽdia, alij deniq; [e] Enarrationes inſcripſerũt. Ego vero, cum eos diſcipulis tantum darem, nihil iſtorum inſcripſeram. Quamobrem, cũ ad plures deinceps perueniſſent, alius aliũ his titulũ indidit. Eos igitur libros, qui corrigendi gratia mihi tranſmiſſi à quibuſdam fuerant, viſum eſt Introducendis inſcribere. Quare de ijs prius dicere inſtituã.

* theorematũ.

A * ὑποτυπώσεις.
B * ὑπογραφάς.
C * εἰσαγωγάς
D συνόψεις.
E * ὑφηγήσεις

De ijs commentarijs, qui Romæ prima profectione ſcripti ſunt. CAP. I.

EGo igitur omnium eorum commentariorum, quos quidem vel iuuenibus hæc primum ſtudia ingredientibus dicauerã, vel amicis quibuſdam eos exigentibus dederã, nullum prorſus apud me exemplar retinueram. Poſtea vero, cum ſecundo Romam veniſſem, iſtis ad me, vt dixi,

emendandi

A emendandi causa missis, eos forte recuperaui: titulumq; his, Introducendis, imposui. Inscripsi igitur librum De sectis ad eos, qui introducuntur, qui quidem ijs, quotquot ad huius artis medicæ cognitionem contendunt, primus est omnium perlegendus. Illo etenim eæ, quæ secundum genera sunt, sectarum inter se differentiæ traduntur. Secundum genera dixi, quod sunt priuato etiam suæ, ipsis differentię, in quibus deinceps iam introducti plenius instituuntur. Trium vero sectarum nomina nemo nunc ferè ignorat, vnam videlicet Dogmaticam, siue Logicam: alteram aũt Empiricam: tertiam Methodicã nominari. Quę igitur propria cuiusq; sint, quæq; earum inter se differentia, libro à me isto tractatum est. Similiter autem & liber De ossibus, liberq; De pulsibus, Introducendis à me est dicatus. Amico præterea cuidam Platonico, sub hanc profectionem libros Isagogicos duos: alterum De arteriarum, & venarum: alterum De neruorum dissectione dedimus: Et alij cuidam Institutionis Empiricæ subfigurationem. Quorum ego quidem nullum apud me seruauerã: sed postea, quàm Romam redijssem, ab ijs, qui forte habebant, accepi. Ex alijs tamen quibusdam, quæ amicis tunc scripseram, non nulla apud me exemplaria remanserunt, quòd diligẽter aliquando illa absoluere statuissem. Quo ex numero sunt, De causis respirationis libri duo: Et libri De voce, quatuor, dedicati consulari cuidam viro, Boetho nomine, Aristotelicam philosophiã B sectanti. Eidem quoq; libros De Anatomia Hippocratis: & deinde ẽt libros De Anatomia Erasistrati nuncupauimus, quos propter Martialem (cuius in Anatomicis duo libri etiam nũc apud plerosq; extant, qui eo tempore magnopere probati erant) ambitiosius aliquanto scripseramus. Erat aũt vir ille sanè inuidus, contentiosusq; in primis, quanquam annos iam vltra septuaginta natus esset. Quare, cum audiuisset ea, quæ anatomica proposita materia dixeram, docueramq; publice, ab ijs omnibus, qui ea assecuti essent, summis laudibus extolli, cœpit homo meorum amicorũ quẽdam interrogare, cuiusnam ipsæ sectæ essem. Audiens vero seruos me istos, quicunq; vel Hippocraticos, vel Praxagoreos, vel ex alio quocunq; tandem viro se nominarent, appellare solitum, eligere aũt ex singulis, quæ præstãtissima essent, consueuisse, quęrebat deinceps, quẽ igitur veterum potissimum commendarem. *Hic desunt quædam.* Erasistratum vero & in his, & in alijs artis Medicę locis virum admirandum iudicabat. Propter eum igitur ardentius aliquanto sex illos De Hippocratis, & alios De Erasistrati Anatomia tres libros conscripsi. Cũ porrò etiam perorarem aliquãdo in veterum Medicorum libros publice, proposuissemq; mihi librũ Erasistrati De eductione sanguinis, graphio tum, vt moris est, in eam quæstionem incumbente, citanteq; eam eius libri partem, qua phlebotomiam reijcit, vehementius adhuc in illum dixi, quo C magis vreretur Martialis, Erasistrateus esse volẽs. Ea autem oratio mea cum satis tum placuisset, rogauit amicus me quidam, & is Martiali infensus, vt, quæ dicta erant, ei, quem ipse missurus ad me esset, notulis ad celeritatem scribere exercitatum, recitarem: vt, siquãdo ex Vrbe domum proficiscerer, obijcere ea Martiali in mȏrborũ inspectionibus posset. Post hæc vero, cum ipse Romam ab Imperatoribus aduocatus, secũdo venissem, ille qui acceperat, nescio quo pacto, mortuus erat. Liber autem iuxta ambitionem temporis illius, quo publice dicebam, scriptus (etenim iuuenis eram, cum hæc facerem, annum agens trigesimum quartum) apud quamplures erat. Ex eo tamen tempore & docere publice, & monstrare desij, cũ ægrorum curatio fęlicius, quàm optassem, succederet. Cum enim tot ęmulos viderem, qui, siquis medicus alius laudaretur, inuiderent, moxq; illum Logiatron exclamarent, vt inuidam istorum linguam declinarem, deinceps nec apud eos, quos curabam, plus, quàm erat necesse, profabar: nec in cõgressu, velut antea, docebã, aut quicquam ostentabam, † ipsis de cætero factis qualem in hac disciplina facultatem consecutus essem, delaraturus. Tribus vero præterea annis Romę cum essem versatus, ingruente magna peste, confestim vrbe excedens in patriam properaui. *Desunt hic pauca.* In eo autem tempore libros De Hippocratis Platonisq; placitis sex, adhortante Boetho, scripsi. Et De vsu pręterea parD tium vnum, qui prior est. Quibus Boethus acceptis, & ipse ex vrbe profectus est, verum prior me, Syriam Palæstinam tum prouinciam obiturus, in qua postea & mortuus est. Verum longo post tempore opus vtrunq; multis subinde negocijs intercurrentibus, post reditum meum in patriam, quæ mox commemorabo, absolui.

Al. Martianum & sic inferius.

* *ægrotãtium.*

† *clarius sed per opera artis duntaxat, qualem habitũ in ipsius theorematibus consequutus essem, declarabam.*

Quinam libri à me conscripti, postea quàm mihi ad patriam è Roma proficiscenti, ab amicis traditi. *CAP. 2.*

PRofectus itaq; sum è Roma in patriam completo iam mihi septimo & trigesimo ætatis anno. Tres aũt libri à me scripti ante, quàm Smyrnã ex Pergamo, Pelopis medici, & Albini Platonici gratia, pficiscerer, a quibusdam mihi redditi sunt. Erat vero vnus De matricis dissectione, peruus quidem ille: alter De cognoscendis oculorum morbis, & is paruus: tertius autem iustæ magnitudinis, De experientia medica. Quorum primus datus est, Obstetrici cuidam: Secundus adolescenti oculos curanti: Postremus autem ex ea disputatione, quam Pelops cum Philippo Empirico habuerat, illo quidem asserente medicinam per solam experientiam consistere non posse, hoc autem contendente posse, desumptus erat. Eorum igitur vltro citroque habitas orationes cum in ordinem redegissem, mei tantum exercitandi gratia conscripseram: verum nescio, quo modo & ille ignorante planè me ad alios deuenerit. Præterea tres etiam alios libros in-

terim, dum Smyrnæ agerem, composui: De pulmonis videlicet & thoracis motu: condiscipulo E.
gratificaturus, qui secundum illos anatomicam facere quandam demonstrationem, paulo post
in patriam abiturus, cupiebat. Demortuo itaque interim adolescente, libri apud quosdam, sed
qui meos tamen suspicarentur eos esse, fuerunt: & deprehensus quidam est, qui procemium his,
quoddam præfixerit, deinde tanquam proprios legeret. In prædictorum autem librorum tertio
mea quoque non nulla, quæ ipse adinueneram, ad finem ascripsi: nam, quæ tribus istis tracta-
ueram, præceptoris mei Pelopis (apud quem Smyrnæ versans, eos conscribebam) dogmata
erant. *Desunt Paucula.* Post eam igitur è Roma profectionem cum
tandem in patriam peruenissem, illic considens, cum familiaribus versabar. Verum breui post tem-
pore, ex Aquilia mihi literæ ab Imperatoribus missę perferuntur, quibus illi me reuocabant: sta-
tuerāt enim ex hybernis expeditionem contra Germanos facere. Hac igitur necessitate compul
sus, redibam: sperans tamen interea posse excusationem me aliquam nancisci. Alterum nanque,
qui senior erat, virum modestum, ęquum, facilem, & humanum esse perceperam. Is autem primo
quidem Verus vocabatur: sed postquam Antoninus (ille, qui proxime post Adrianum impera-
uit) successorem sibi eum in principatu constituisset, socium hic sibi, antea Lucium dictum, asci-
uit, & eum quidem Verum, se autem Antoninum transnominauit. Cæterū ipse Aquiliam cum F
peruenissem, pestis, quantum antea nūquam, grassari cœpit. Vnde Imperatores statim Romam
cum paucis militibus fugere coacti: nos vero cum multis longo vix tempore euasimus, absum-
ptis plerisq;, non tam ob pestis vehementiam, q̃ q media hyeme malum id sæuiret. In itinere au-
tem è viuis cum excessisset Lucius, Romam deportatus ab Antonino, funeratusq; est. Et post hęc
susceptam aduersus Germanos militiam vrgens, omnibus modis me secum abducere laborabat.
Persuasus autem ille, vt dimitterer, cum ex me audiuisset, diuersa deum patrium Æsculapium (cu-
ius me esse cultorem asserebam, ex quo is mortali me apostemate laborantem seruauerat) iubere,
reueritus deum, expectare me reditum suum iussit, sperans breui post tempore bellum se illud con-
fecturum. Et sic ipse profectus est, relicto filio Commodo, ætate tum admodum puero, omni cu-
ra illius salutem nutritoribus tuendam mandans: si q; forte in aduersam valetudinem incideret, vt
me ad eius curationem accerserent. Interea autem temporis, quæ vel à præceptoribus meis didi-
ceram, vel ipse inueneram, collegi, & in habitum constantiorem redegi: ac siquid non nullis quę-
rendis circa eorum inuentionem habebam, conscripsi, studiose me ipsum in varijs tum medicinæ,
tum philosophiæ quæstionibus exercens: quæ pleraque in magno illo templi Pacis incēdio, cum
alijs multis perierunt & conflagrarunt. Cum vero præter omnem spem isti expeditioni diutius G
immoraretur Antoninus, omne illud tempus ad pulcherrimam mihi exercitationem cessit. Vn-
de & tractatum De vsu partium, septemdecim libris compleui. Et reliqua libris De Hippocratis
& Platonis dogmatibus adiunxi. Quædam etiam Anatomicorum theorematum, quę olim Boe-
tho dederam, De vsu videlicet partium librum primum, amplius inquirens, in secundo insuper
musculos cuiusque digiti articulos mouentes, à me inuentos, exposui, qui omnes ignorati diu
fuerunt, velut vniuersis, qui ante me extiterunt. Distuli autem in opere illo, de motibus supe-
riorum superciliorum dicere, solum hoc in eo rursus demonstrato, falso eos motus à quibusdam
hactenus esse traditos. Quare, cum mihi ipsi primum, & deinde alijs, quibus hæc commonstra-
bam, & hos motus, & alia, quæcunque in Anatomijs aut perperam à prioribus asserta, aut omni-
no fuerant omissa, inuenisse me persuasissem, tunc iam & anatomicas administrationes perscripsi.
Cum vero libri De vsu partium prius, quàm hi ederentur, ad plurimos iam peruenissent, diligen
ter q; medicis ferè omnibus, quotquot veteri medicinæ studebant, tum philosophis Aristotelicis
legerentur, posteaq; & illius talis quidam tractatus extabat, cœperunt mox maleuoli quidam, in-
uidia stimulante, flagitiosis implere vrbem rumoribus, me esse, qui, cum studeam videri q̃ pluri-
mum veteres exuperasse, multa, quæ omnino non appareant, inuexerim, in q; Anatomicis meis H.
scripserim: neq; enim latere ea omnes posse. Ego vero ridebam quidem illos, cōtemnebam'que:
cæterum amici rei indignitate commoti, me adhortari, vt in aliquo magno auditorio veritatem
meorum in Anatomicis theorematibus scriptorum, publice assererem. Postquam autem per-
suaderi me non posse æmuli sensissent, (iam enim eius gloriæ cōtemptum pręme ferebam) spem
illi concipiebant veluti timidum me reprehendendi, qui quanquam eorum nugas non parui fa-
cerem, magnanimitatem tamen quandam simularem: nec scommatum finis erat: & quotidie in
templum Pacis, quemadmodum & ante incendium congregari solebant, quicunque artibus lo-
gicis erant dediti, conueniebant. Tandem igitur ab amicis compulsus, publice multis diebus de-
monstrare cœpi me quidem nusquam falsa tradidisse: prioribus vero multa non satis comperta
fuisse. Eorundem porrò hortatu commentarios tum scripsi demonstratorum & dictorum, titu-
lum habentes, De ignoratis Lyco in Anatomijs. Hanc igitur ob causam, cum demonstraturus
nihil tradidisse me in commentarijs meis Anatomicis falsi, processissem, in medium omnium
Anatomicorum libros proposui, liberum vnicuiq; præsentium faciens, quam vellet partem dis-
secandam proponere, me'que mox ostensurum, quantum cum priorum sententia, meorum scri-
ptorum veritas pugnaret. Proposito igitur thorace, cum ipse à vetustissimis facerem exordium,

A eorum q; libros in manus sumerem, rogauerunt me insignium medicorum quidam, in isto consessu sedentes, ne inaniter tempus consumerem. Cæterum, quoniam quidem Lycus Macedo, Quinti in Anatomicis omnium expertissimi quondam discipulus ea, quæ ad suam vsque ætatem inuenta fuissent, omnia conscripsisset, volebant, vt alijs dimissis, illius tantum scripta meis conferrem. Eorum igitur petitioni morem gerens, ita in singulis quoquo die propositis feci. Hec autem omnia propterea necesse habui commemorare, vt cognoscant illi, qui sunt aliquãdo libros meos lecturi, qua ætate quosq; scripserim, & quam ob causam. Inde enim intelligere poterunt, quæ sint tanquam imperfecta, ab ijs, quę elaborate absoluta sunt, discernenda: & quæ in arrogantium confutationem, quæ' que rursus ad institutionem sunt scripta, dignoscere. Quòd porrò in sequentibus etiam, sicubi res postulabit, indicabo. Nunc vero ad libros à me editos, qui extant, recensendos pergam, initio ab Anatomicis sumpto.

De Anatomicis libris. CAP. 3.

EX hoc primum numero iste liber est, quem, De ossibus Introducẽdis scripsimus. Post eum vero alij libri, itidem Introducendis inscripti: vt est ille, De venarum, & arteriarum sectione: & alter, De neruorum anotomia. Est præterea liber alius, De musculorum sectione: qui quidem B exactè compendio tradit omnia, quæ in Anatomicis administrationibus de musculis scripta sunt. Quòd si quis perlecto De ossibus libro, protinus Anatomicas aggredi administrationes cupiat, poterit quidem ille Libros de vasorum, neruorum' q; dissectione preterire: quemadmodum & eum, qui De musculis est scriptus. Sunt enim vniuersa in admistrationibus scripta. In horũm autem librorum Primo, De manuum musculis & ligamentis: Altero, De crurum musculis & ligamentis: Tertio, De artuum neruis & vasis: Quarto, De musculis genas, & labra mouentibus, & ijs, qui sunt circa inferiorem maxillam: præterea etiam de his, qui caput, collum, & scapulas mouẽt: Quinto, De musculis thoracis, epigastrij, lumborum, & spinalibus: Sexto, De organis nutritiuis, qualia sunt intestina, venter, hepar, lien, renes, vesica, & quæ sunt huiusmodi alia: Septimo, & Octauo, De partium spiritualium anatomia: illo quidem de ijs partibus, quę cordi, pulmoni, & arterijs tam mortuorum, q; viuorum adiacent: hoc autem, quę circa vniuersum pectus sunt, tractatur. Nono porrò libro cerebri, & spinalis medullę continetur anatome: Decimo oculorum, linguæ, stomachi, & confinium partium: Vndecimo eorum, quę ad laryngem spectãt, & os hyoeides vocatum, & quę ijs continuantur: præterea neruis ad ea peruenientibus: Duodecimo arteriarum, & venarum: Tredecimo neruorum ex cerebro descendentium: Quartodecimo neruorum C à medulla spinæ deuenientium: Quintodecimo tandem genitalium partium anatomia continetur. Et hæc quidem sunt, quæ ad Anatomicam theoriam sunt necessaria. Prĕter autem hęc necessaria, alia quoq; sunt, vtilia quidem & hęc, vt ea, quæ, cum Marinus viginti anatomicorum libris conscripsisset, nos postea Epitomate quatuor librorum (quemadmodum & Lyci omnium duobus) complexi sumus. Subijciam vero hic singulorum librorum summam, ac primo eorum, quos in primo nostro Epitomatum commentario, in quo priores anatomici Marini libri in compendium rediguntur, perstrinximus. Eorum igitur sex priorum Primo totius theoriæ præfatio: inde De cute, De pilis: postea De vnguibus, & carnibus, De adipe, & pinguedine, continetur. In secundo, De glãdulis, [a] pelliculis, mẽbranosis tunicis, {nempe} peritonęo, & succingente, & diaphragmate commentatur. In tertio porrò, De contemplabilibus ratione vasis, venis, arterijs, earum' que anatomia: & Num naturaliter in arterijs sanguis cõtineatur. In quarto, quę sit arteriarũ operatio, quis vsus, vnde proueniant, &, quæ alia circa eas quæri solent, exequitur. Deinceps autem tractat De vreteribus, & vrinarijs meatibus, & vracho {hoc est eo, ex quo hęret, pendet q; fœtus ad vmbilicum} & vasis seminarijs. De humorũ biliosorum vasis, & meatibus. De glandulis. De eo, quod à glandulis est, vase. De [b] gutture. De vasis mãmarum, quibus lac continetur. De ijs, quę fusa sunt D per corpus, vasis' que contenta, & qui humorum, atq; chymorũ, quibus vasis contineantur. De alimento. In Quinto, De his, quę sunt in capite tum alijs, tum de suturis. De faciei suturis, & [c] iũncturis, ac oĩbus capitis ossibus. De capitis & faciei foraminibus. De inferiore mandibula, & eius foraminibus, & Num habeat iuncturã. De dentibus. De capiti [d] gutturis adiacente osse, quę' q; iuxta sunt, & locũ circa tonsillas occupant. In Sexto scribit De [e] testiculis, & Osse sacro, et Vertebro coxarũ, & Latere, [f] Pectore, & Scapulis, & [g] Humeris, & Iugulis, & Brachio, & Cubito, & Radio, & Ossibus brachialis, & digitorum, & Femore: & Chartilaginosis ossibus ab vtraq; genu parte. In Secũdo aũt nostrorum cõmentariorũ, quod Anatomicæ Marini contẽplationis cõpendiũ est, Septimum, Octauũ, Nonum, & Decimum Marini librorum sumus complexi. Capita vero libri Septimi hæc sunt. De caluæ cum meningibus, alijs q; mẽbranis cõmunione. De totius faciei neruis, De temporalibus, & mãducatorijs musculis. Item de ijs, qui suprà maxillas, & labia existunt. Item de cauernarũ, in qbus dentes infixi sunt, malarũ' q; musculis. Itẽ de interioribus inferioris malę musculis. Itẽ De malę inferiori circũiacẽtibus musculis seorsim. † [h] De musculis nasi * De musculis iuxta linguã. De lingua eius' q; musculis. De oculorum musculis. In Octauo aũt Marini libro hęc capita continent. De Ore, & de Labris, & Dẽtibus, & Gingiuis, & Columella, & [i] Gula, & [k] Ligula, & [l] Tonsillis, & Antiadibus, & [m] Naso, & [n] Naribus, Auribus, & Collo, & Musculis, qui in

A* ὑμένων.
B* βρόγχου.
C* συμφύσεων.
D* βρόγχου.
E* ὄσχεος.
F* στέρνων.
G* ἀκρωμίων
H † Al. vertunt. De naribus, & musculis q circa earũ alas sunt.
I* φαρυγγέθρου.
K* ἐπιγλωττίδος.
L παρισθμίων.
M* ῥινός.
N* μυκτήρων.

ipso sunt, & Musculo qui sub latus est, {&} qui sub ventre est, & de Colli natura. In Nono libro, E
De musculis, [a] † qui circa septum pectorale, } spinam, mesopleuria, [b] † & partem, quę est supra vm bilicum, } sunt. Preterea De musculis brachij, scapulæ, cubiti, extremæ'q; manus tractat. In Decimo vero, De cubito, & eius musculis, cruribus'que, & eorummusculis. De articulo, qui in genu est. In tertio porrò Epitomatum meorum libro Vndecimus, Duodecimus, Tredecimus Marini liber includitur. Quæ igitur in Vndecimo scribit, hæc sunt. Num feratur ex dorso humiditas aliqua ad pulmonem. An spiritus per inspirationem, & esum in ventrem attrahatur. Deinde De stomacho. De [c] gutture. De pulmone, & corde. De thymo circa cor. In Duodecimo aũt operis sui libro Marinus tractat, De hepate, & eius bile. De splene, et vẽtre, & mesenterio. In Decimo tertio, De prim[~]is intestinis. De renibus, vretere, vesica, vracho, meatu vrinali. Inde De virga virili, pudendo'que maris, & fœminæ. De matrice, & ijs, quæ in ea gestãtur. De testiculis, quos Didymos appellat. Deniq; de glandulosis tractat. In Decimoquarto, anatomiam omnium, quæ supra hepar sunt, venarum aperit. In Quintodecimo vertam, quæ à corde [d] † ad reliqua } fertur, & eas oẽs, quæ subter diaphragma, &, quæ in toto corpore sunt, arterias indicat. Quarta deniq; Epitomatum pars reliquos Marini quinque libros, à quindecim videlicet ad viginti cõtinet. In Decimosexto igitur, De cerebro quæstiones, & apparentia, vt an pulsatilis in ipso motus, & Num F
spiritus, quem trahimus, ad id perueniat, exequitur: & deinceps, De spinali medulla, & [e] pelliculis cerebri. In Decimoseptimo, De [f] dominatrice vi cerebri disserit. In Decimooctauo, De motu [g] ãnimali: Tum singulorum neruorum differentijs: & vnde quidam eorum emanent, docet. In Decimonono libro, De neruis, [h] † destillationibus'que ex cerebro prouenientibus: } & vnde incipiat [i] sensibilitas eius: & De oculorum neruis, quos Herophilus, & Eudemus poros vocant, scribit. * * *

Libri Diagnostici. CAP.

Præterea libri De morborum, & Symptomatum differentia sunt. Sequitur autem librum De morborum differẽtia, liber alter, De causis morborum: quemadmodum & alterum De Symptomatum differentia, Tres de Symptomatum causis libri sequuntur. Post hos libri sunt De locis affectis. Et liber de temporibus morborum: qui ex illis est, qui Therapeuticã materiam præcedunt. Et liber De febrium differẽtia. Liber item De plenitudine. Et ille De præter naturam tumoribus. Præterea liber De causis [k] † morborum antegressis: } & liber De causis [l] † morborum continentibus. } Et liber De tremore, rigore, palpitatione, & conuulsione. Et tandem ille, qui inscribitur, Ars Medica. G

Libri Therapeutici. CAP. 4.

QVatuordecim porrò libri, De Methodo curandi mihi scripti sunt. Duos præterea eiusdem generis ad Glauconem, & tres De phlebotomia composui, Primum quidem contra Erasistratum: Alterum contra eos, qui Romæ sunt, Erasistrateos. Tertium vero, quo meam de curandi ratione sententiam superintuli. Extat etiam liber quidam meus Therapeuticus & ipse, De tabe inscriptus. Conscripsi quoque amico cuidam meo libellum, cuius nuper, postquam ad multorum manus peruenisset, antigraphum recepi: titulum autem habet, Consilium puero comitiali morbo laboranti datum: quare Therapeuticis adscribo. In quorum quidem numerum & tres illos, De alimentorum facultatibus libros: & librum, De attenuante diæta: & alium, De boni, mali'que succi cibis non inepte quis referet. In hoc autem Therapeutico negocio nihil recensitis inferiores etiam isti sunt: [m] † quos, De curandi ratione secundum Erasistratum scripsimus: & duo illi, quos Glauconi Philosopho dicauimus. In hunc ordinem ponere quis & eum potest, quẽ, De Hippocratis in morbis acutis diæta edidi: poterit sanè idem poni & cum ijs commentarijs, quos in Hippocratem scripsimus: in quibus quam plurima therapeutica theoremata continentur, quemadmodum etiam diagnostica, & prognostica. H

Libri Prognostici. CAP. 5.

PRimum quidem in hoc genere tres libri, De iudicialibus diebus extant. Et rursus tres, De Crisibus. Deinde tractatus, De pulsibus: in quo Primum quidem, De eorum differentijs libri quatuor sunt: quos Secundo sequuntur, De pulsuum dignotione libri totidem: & Tertio libri, De causis eorum, numero illis superioribus pares: & Quarto, De Præsagijs ex his sumendis. Qui sunt in vniuersum sedecim. Præter vero hos seorsim introducendis scriptus, De vsu pulsuum liber habetur. In quo, cum non nulli quæsiuissent, quæ'nam esset causa, quo'd febricitantium pulsus non proprio notaretur nomine, respondimus ijs, maiorem esse hanc, altioris'que inuestigationis quæstionem, quàm quæ illuc ad introducendos faceret. Et hæc quidem in libri huius initio nobis dicta sunt. Duas vero medicis esse opiniones ibidem ostendimus. Alteram nempe quorundam talem, vt arbitrentur etiam arteriarum systolen sentiri posse: alteram vero eorum, qui insensibilem illam asserant. Nobis autem consultius visum est eos, qui introducuntur: [n] † facilioribus primum exerceri, quare ad priorem tum partem nos accessimus, & insensibilem esse huiusmodi systolen asseruimus, febris'que nullum esse in pulsibus proprium indicium. Iuxta alteram vero sectam, in magno illo sedecim librorum opere, ostensum nobis est indicium

A * τῶν κατὰ τὰς φρένας.

B * καὶ τὸ ἐπιγάστριον.

C * βρόγχου.

D † ἐπὶ ἧπαρ, i. in iecur.

E * μηνίγγων. quæ dictio cum tã de spinalis medullæ, quàm de cerebri inuolucris possit itelligi, magis censendum est, vt de spinalis medullæ inuolucris intelligatur hoc loco.

F * κυριότητος.

G * κατὰ προαίρεσιν.

H † ῥύσεων est in impressis, ἠσ ωv ẽ ĩ manuscrip. sed forte ὀσφρήσεως, i. odoratu, ut aliq etiã recte opinati sunt.

I * αἰσθητήριον, i. sensorium.

K † προκαταρκτικῶν.

L † συνεκτικῶν.

M † Al. libri quinq, d Erasistrati therapeuticis ratiocinationibus, quos Glauconi philosopho dedimus. Vide infra ca. 7.

N † clarius ferè ad uerbũ. in faciliori prius exerceri, ĩ qua insensilis asserit͂ systole, iuxta aũt hanc sectã, nos persuasi sum?, febris nullum &c.

A indicium febris proprium. Sed has quæſtiones illi mouent, qui abſq; præceptoribus diſcunt, ſi-miles, iuxta parœmiam, ex libro gubernatoribus. Mihi vero ſatis eſt expoſitum aliam eſſe eorũ, qui introducuntur primum, & aliam rurſus omnino diuerſam eorum, qui omnia perfecte edocentur, inſtitutionem. Porrò quoq; libellum quendam vnum ſedecim ſupradictorum librorum compendium, ſcripſi. Et præter hos omnes, octo libros Archigenis de pulſibus tractationis explicationem, & vſum complectentes, edidi. In hunc ordinem & tres illos De difficili reſpiratione non abſurde quis retulerit.

De libris commentariorum in Hippocratem. CAP. 6.

NEque aliorum meorum, quos amicis dederam, librorum quemquam ad plures peruenturũ ſperabam, neque explanationes in Hippocratis libros, cõſcriptas. Nam à principio quidem, ipſum me exercens, in iſtos quondam commentaria conſcripſeram. Quod idem & in vniuerſa adeo medicinæ contemplatione circa vnamquanq; eius partem feci, mihi tantum libros quoſdam parans, qui omnia Hippocratis in arte Medica, dogmata complecterentur, dilucidam'que & vndequaque abſolutam inſtitutionem continerent. Sic enim priuata mihi commentaria, De Criticis diebus ſecundum Hippocratis ſententiam, & ſimiliter De Criſibus, De difficili reſpiratione, & B ſic in alijs ſingulis compoſui. Item & curatiuam Methodum vniuerſam eodem conſilio libris quatuordecim (quantum ad omnia therapeutica pertinebat) complexus ſum: atque id quidem iuxta viri illius ſententiam. Extabant autem aliorum ante me complurium in ſingula Hippocratis dicta, non ſpernenda commentaria. In quibus, quę perperam ſcripta mihi videbantur, ocioſum arbitrabar arguere. Oſtendi vero hoc in ijs, quæ nuper adhortantibus dedi, raro quidquam dicens contra eorum interpretes. Ego etenim à principio nullos eorum commentarios Romæ habebam: cum libri mei in Aſia eſſent omnes. Sicubi igitur meminiſſem, quod ab eorum aliquo dictum praue admodum eſſet, vt magnopere circa hanc artem exercendam lædatur, qui ei confiderit, id indicaui. Cętera autem omnia nullam aliter exponentium mentionem faciens meo ipſius iudicio dixi. Et hoc modo commentaria à me in Aphoriſmos in librum, De fracturis, & librum, De articulis, et in Prognoſtica, & librum, De ratione victus in morbis acutis, & librum, De vlceribus, & librum, De capitis vulneribus, priorem'que librum Epidemiarum, hoc eſt morborum paſſim graſſantium, ſcripta ſunt. Poſtea vero, cum forte commendantem quędam reprobam Aphoriſmi interpretationem audiuiſſem, cepi conſilium reliqua mea omnia, quæ in aliquorum gratiam à me conſcriberentur, ita temperare, vt publicam magis editionem, C quàm eorum tantum, qui ea accipiebant, captum reſpicerem. Sunt autem hæc, Commentaria in Secundum, Tertium, & Sextum Epidemiarum librum ſcripta. Præterea in librum De chymis, ideſt humoribus, De alimẽto, De prædictione, De natura hominis, [a] † De medico vulnerario: & in librum De locis, aere, aquis: quem ego De habitationibus, & aquis, & temporibus, & regionibus aſſero inſcribendum eſſe. Feci igitur in Aphoriſmos commentariorum libros ſeptem. In librum, De fracturis, tres. In librũ, De articulis, quatuor. In Prognoſtica, tres. In librum, De dięta in morbis acutis, tres quidem in eam partem, quæ citra controuerſiam huius eſt: [b] duos vero [c] † in eã, quæ illi attribuitur. In librum, De vlceribus, & illum De vulneribus cerebri, in vtrũq; libros ſingulos. Interpretationum porrò in Primum Epidemiarum libros tres ſcripſi, & totidem in Tertium, in Secundum autem ſex, in Sextum octo, in librum vero, De chymis, commentarios tres, quemadmodum in Prognoſtica, & Medicum vulnerarium, & in librũ De locis, aere, aquis: quem ego, De habitationibus, & aquis, & temporibus, & regionibus inſcribendum dixi. In librum autem, De alimento, libros quatuor compoſui. Tum in libros, De natura hominis, duos. Quibus iam abſolutis, cum audiuiſſem calumniari quoſdam hunc librum, tanquam adulterinum, commotus ſum alios adhuc tres libros conſcribere: qui huiuſmodi habent inſcriptionem, Quòd Hippo- D cratem in alijs ſuis ſcriptis concordem habere ſententiam cum eo, De hominis natura libro, appareat. Deniq; ad Hippocratem, & illi pertinent, De diæta in morbis acutis, ſecundum Hippocratẽ, ſimiliter, & Expoſitio [d] † antiquarum apud eum dictionum, et liber contra Lycum, ſuper Aphoriſmo, cuius initium eſt: Creſcentia plurimum habent natiui caloris, item liber contra Iulianum Methodicum, de ijs, in quibus Hippocraticos Aphoriſmos reprehenderat. Ad Hippocratem & ille paruus liber faciet, in quo diſſero Optimum medicum eundem eſſe & philoſophum. Qui libellus & breuiori titulo ſic inſcriptus eſt. *

De libris ad Eraſiſtratum pertinentibus. CAP. 7.

IN primum quidem Eraſiſtrati, De febribus, commentarios tres ſcripſi. [e] † Quorum tertio, De febribus, præcipuæ commentationum therapeuticarum Eraſiſtrati continentur. Ipſe vero therapeuticus tractatus, De Eraſiſtrati therapeuticis ratiocinationibus inſcribitur, Quinq; autẽ cõmentarijs ille conſtat. Sunt preterea, & De Anatomia Eraſiſtrati, libri tres. Et De phlebotomia duo, vnus contra ipſum Eraſiſtratum, & alter contra eos, qui Romæ ſunt, Eraſiſtrateos ſcriptus. Ad Eraſiſtratum & ille liber pertinet, in quo quærimus, Num ſecundum naturam in arterijs ſanguis contineatur, ſimiliter & ille, De vſu reſpirationis, et tres, De naturalibus potentijs: qui iudicium omnium eorum, quæ ab Eraſiſtrato in vniuerſalibus ſermonibus, de naturalibus operatio-

nibus

** Librum, & eſt Synopſis nuper impreſſa.*

A † De ijs quæ in medicatrina fiunt. & ita inferius.

*B * omnino eſt legendum, Vnum, qui eſt quartus.*

C † εἰς τὰ προσκείμενα i. in ea, quæ adiecta ſunt. frequens eſt hæc dictio in Galeno.

D † τῶν παρ' αὐτοῦ γλωττῶν.

E † Ad Verbum. Tertij vero de febribus prima therapeuticæ tractationis Eraſiſtrati ſunt commentaria.

nibus scripta sunt, continent. E

De libris, qui ad Asclepiadem spectant. CAP. 8.

OCto quidem de Asclepiadis dogmatibus inscripti: exiguus vero alius De essentia animæ secundum Asclepiadem, inscriptus.

De libris contra Empiricos scriptis. CAP. 9.

DE Isagoga Theodæ cōmentarij quinq;. De libris Menodoti Seuero, vndecim. De libris Serapionis contra Sectas, duo. Subfiguratio Empirica. De Medicinali experientia. De Empiricorum controuersijs, tres[a] † Contra obiecta ad controuersias Empiricorum: & Theodæ capita commentarij tres. In Librum Menodoti Seuero adhortatio ad[b] Medicinale[c] † compendium Heraclidarum. De empirica secta, libri septem.

De libris ad Methodicos pertinentibus. CAP. 10.

MEthodicæ sectæ, sex. Contra obiectiones Iuliani in Hippocratis Aphorismos.

De libris, qui ad Demonstrationes conducunt. CAP. 11.

POsteaq; oēs mortales in quacunq; disceptatione, & sua se demonstraturos, & alios confutaturos promittere solere aīaduertissem, nihil prius, neq; studiosius discendū mihi Demōstratiua F theoria duxi[d] † Quare mox philosophos (nā illos docere eam audiebā, & si vlla alia Logicæ philosophiæ pars, hanc Demonstrationū, quarū desiderium alijs se implere posse profitebantur, esse iterum, atq; iterū obseruandam tradere) rogabā, quænam esset Methodus, quā edoctus aliquis, tum alterius disputationes Apodicticas exacte dignoscere, vtrū veræ sint illæ, vel in specie quidem, in star adulterinorum numorū apparentes, sed ad veritatem collatæ prauæ, tū ipse via quadam insistens, circa quodq; eorū, q̄ inuestigari solent, ad inuentionē eius peruenire possit. Ob hæc autem, cum deinceps me & Stoicorū, & Peripateticorū, illis temporibus celeberrimis mancipassem, discebam quidem Logicorum theorematum alia multa, sed quæ postea considerans inutilia prorsus ad Apodixes inueni. Videbā enim inter illa, paucissimas eas esse quæstiones, quæ vtilitatem aliquam continerent, & ad potiundum proposito scopo cōferre possent: quinimmo & controuersa ab illis pleraq;, non nulla etiā naturali rationi pugnantia reperiebā. Quare profecto ad Pyrrhoniorū ferè per præceptores, hæsitantiā & ipse recidissem, nisi Arithmeticæ, Geometriæ,[e] Dialecticæq; cognitione, quibus (ab auo etiā proauo q; desumptis) à patre iā ab initio institutus fuerā, retentus essem. Cū vero mecum reputarē manifeste veras esse Eclipsiū prædictiones, Horologiorum, Clepsydrarum q; instrumenta, quæ q; alia iuxta Architectonicen inueniuntur, satius arbitrabar typorū Geo G metricorū demonstratione vti: maxime cum eos etiam philosophos, qui Dialectices callentissimi habebantur, non inter se solū, verūetiam sibi ipsis discordare viderem: quanquam ex æquo omnes Geometricas has apodixes cōmendarent. Vnde plenius etiā cognoui abstinendum esse ab illorū dictis, sequendos vero characteres illos, & lineares demonstrationes. Discrepare quidem inter se dico in logica theoria philosophos, Peripateticos, & Stoicos, & Platonicos, à seipsis vero rursus quosq; priuatim in sua. Et parua quidē inter Peripateticos discordia est, magna vero apud Stoicos, & Platonicos. Qui igitur volent in linearibus istis demonstrationibus exerceri, consulo, vt in ijs ipsi primum se instituant, postea vero nostrū legant De Demonstrationibus opus, quindecim libris expeditū. Scripsi aūt & alia multa meipsum exercitandi gratia: quorū alia quidē in incendio illo, quo & tēplum Pacis conflagrauit, perierunt: alia aūt amicis data, apud multos adhuc integra, quemadmodū & reliqua nostra, extant. Eorum aūt, quæ scripsi, cōmentariorū quædā ipse amicis dederam: quædā vero à domesticis furtim surrepta, & euulgata sunt, quæ deinceps ab alijs, q̄ habebant, accepi. Quo qdē in numero sunt Tres illi in Aristotelis De Enunciatione librum, cōmentariorū libri: & quatuor itē in Priorem De syllogismis: similiter & in Posteriorem, pari numero. In scribunt aūt hos oēs fere hodie Resolutoriorum priorum: quemadmodum illos de demonstratio H nibus, Resolutoriorū posteriorū. Ipse sane Aristoteles illorum tanquam de Syllogismo, horū aūt tanquam de Demonstratione sibi scriptorum meminit. In quos quidem vtrosq; & nostra extant commentaria, sex in[f] priores, quinq; in[g] posteriores. Horum igitur cōmentariorum nullū ad editionem scripseram: quemadmodum neq; sex illos in Theophrasti librum, quem De affirmatione & negatione inscripsit. Commentaria quoq; in Librum Eudemi De dictione, antea alijs me rogitantibus, scripseram. In decem vero categorias ipse quidem commentationes nullas feci, neq; mihi, neq; alijs vnquā tale aliquod commentariolum paraui. Vnde, cum post aliquando rogaret à me amicus quispiam in eum librum ad earum disputationum solutionem Commentationes, vti tantum ijs iussi, quæ à præceptore fuerant istum in librum prælecta: aut omnino similibus, ex aliorum commentarijs, sicuti Adrasti & Aspasii erant. Cæterum & puer adhuc, cum sub patre institueret, is q; mihi post Logicam theoriam, Chrysippi & celebrium Stoicorum libros proposuisset, in illius tum syllogisticos libros commentaria conscripsi. Quæ ipsa quoq; postmodum apud multos fuere, Pergami cum alijs quibusdam lucubrationibus, quæ iuuenis scripseram, relicta: atq; per familiarem postea rogantibus quibusdam communicata. Quæ vero ipse post tractationem de demonstratione elaborata latius scripsi, cum in illis breuiter essent dicta, nominatim hæc sunt.

De requisitis

A † *Al. ex antiquis. cōtra ea quæ scripta sunt aduersus libros De controuersiis Empiricorum, & de Isagoge Theodæ, commentarij tres.*

B * *Medicinam.*

C † *Compendium Librorū Heraclidis.*

D † Ad verbū fere. Petijq; à philosophis, (nam illos docere eam audiebā) vt, si quid etiam aliud in logica pte philosophiæ docetur, eius partu riginē in aliud tempus seruarent, docentes prius sedare cupiditatem, quę circa demōstrationē est: quæ certe method° est, quā qui didicerit, tū, dum alter dicit rōnē demōstratiuā, exqsite cognoscet, vtrū re vera ē eiusmodi, an (veluti numisma adulterinū) probatæ quidem similis videatur, re vera tamen praua sit: tum ipse via quadam &c.

E * *Logisticæ.*

F * *priorem.*

G * *posteriorem.*

A De requiſitis ad Demonſtrationes, liber vnus. De ijs propoſitionibus, quæ in dictione demõſtrationũ omittuntur, liber vnus. De ęquipollẽtibus propoſitionibus, liber vnus. De demonſtrationibus ꝑpter, quid, vnus. De numero ſyllogiſmorũ, vnus. De Exẽplo, libri duo. De Inductione, liber vnus. De Imagine, vnus. De ſimilitudine, libri tres. De ex hypotheſi principijs, liber vnus. De generis, ſpeciei, eorũ q; cõiugatorũ ſignificatis ex propria voce, liber vnus. De Poſſibili. De ijs, quæ multipliciter dicuntur, libri tres. De ijs quæ in artibus cõmunia ſunt, & ꝓpria, vnus. De euertentibus ſe ipſas orationibus, vnus. De contingentibus propoſitionibus, vnus. De ſyllogiſmis ex miſtis propoſitionibus, vnus. Quo modo diſcernenda ſit negocialis quæſtio à nominis et ſignificati quæſtione, liber vnus. De Clitomacho, eiuſq; demonſtrationũ ſolutionibus. De communi oratione, libri duo. De optimo docendi genere, † contra Phauorinum. Pro Epicteto cõtra Phauorinum, } vnus. De vſu ſyllogiſmorum. De vſu in theorematũ, ſyllogiſmos, libri duo. De optima ſecta, liber vnus. De nominum rectitudine, libri tres. De eo quod eſt, vnumquodq; & vnũ eſſe, & multa. Quòd ad oppoſita vnum & idem ex neceſſitate conſequi impoſſibile ſit, vnus. De demonſtratiua ſecta, vnus.[a] † De vi, & contẽplatione Logicæ, vnus. Dialogi ad philoſophum; [b] † & liber alius ab eo, qui eſt } de communibus notitijs. Contra eos, qui omnem calumniandi
B occaſionem ex verbis aucupantur, liber vnus.

Eicote. * λόγε. † Al. contra Fauorinũ pro Epicteto. A † De logica facultate, & contemplatione, ſeptem.

[c] † De ijs quæ propria & communia ſunt in artibus. } CAP. 12.

DE artium coſtitutione, libri tres. De ſignificatis generis, ſpeciei, & his adiacentiũ ex propria voce. Cõpendium Demonſtratiuæ theoriæ, vnus. De diſcernendis dogmatum cõtrouerſijs. Quòd ſeparari à prima ſubſtantia quantitas non poſſit, liber vnus. De priore, vnus. De demõſtratione per impoſſibile, vnus. De ijs, quę ſui cauſa fiunt, vnus. De multipliciter dictis, duo. De nominis, & ſignificatorum quæſtione.

B † ἰδίως τε̃. C † *Quidam arbitrantur hæc eſſe in contextum reponenda. Video equidem in his quatuor, vel quinque lineis trium librorum mentionem à Galeno fieri, quorũ tamen in hac eadem pag. ſub litera A meminerat.*

Quæſtiones autem Moralis philoſophiæ, quantum mihi videbatur, infraſcriptis libris expoſui. CAP. 13.

DE ſuis cuiq; paſſionibus, & vitijs dignoſcendis curãdis q;, libri duo. De moribus, quatuor. Cõtra Phauorinũ pro Socrate, De indolẽtia, vnus. De fine philoſophiæ, vnus. De cõgreſſu auditores oſtẽntantiũ, vnus. De [d] fürtim legentibus, vnus. De pœnis, & peccatis exæquãdis, vnus. De cõſolatione, vnus. De Diatriba in aula Menarchi, ad Bacchidem, & Cyrũ, vnus. Quale genus cõgreſſionis obſeruari debeat in Dialogis, vnus. Cõtra forẽſes rhetoras, vnus. De voluptate, & [e] labore, vnus. De ijs, q̃ vnũquodq; vitæ ꝓpoſitũ cõſequuntur, vnus. Cõcionũ cõtra ſectas, vnus. De cõcordia, vnus. De pudore, duo libri. Cõcionũ cõtra adulatores, duo. De Calũnia:
C in quo, & de priuata vita tractat. Chroniſci ſeptẽ, in vno volumie. Cõcionũ cõtra ſectas habitarũ ſub Pertinace, vnus. Quatenus ſit honor, & gloria apud vulgus ꝓſequẽda. De teſtamẽtis cõdẽdis.

De pertinentibus ad Platonicam philoſophiam. CAP. 14.

DE ſecta Platonica, liber vnus. De medice dictis in Platonis Timæo, libri quatuor. Ad amicos, ſiue Plato, [f] † De ijs, qui ſuis tribuunt, libri tres. De Logica theoria ſecundũ Platonẽ. Cõpendij dialogorũ Platonis libri octo. De egreſſionibus, qbus in Philebo Plato vſus eſt, vnus. De animæ partibus, & potentijs, libri tres. Quòd animi mores temperaturas corporis ſequantur, libri duo. Et alius quidam, qui aliter editus eſt. De Hippocratis & Platonis dogmatibus nouẽ.

D * λάθρα. E * πόνε. F † *Al. De proprÿ opinionibus libri tres.*

De ſpectantibus ad Ariſtotelicam philoſophiam. CAP. 15.

COmmentariorum in librum de Enunciatione, libri tres. [g] † In priora Analytica, libri ſex: in poſteriora, quinq;. } In decẽ prædicamenta, cõmentaria quatuor. In librum Theophraſti, De affirmatione, & negatione, commentaria ſex. In librum quot quidq; modis dicatur, commentaria tria. In primũ mouens immobile. In librum De dictione Eudemi, libri tres. De Demonſtrationibus propter quid, vnus. De contingentibus propoſitionibus, & ſyllogiſmis, vnus. De ſyllogiſmis ex miſtis propoſitionibus, vnus. De fallacijs, quæ in dictione conſiſtunt.

G † *Sunt qui vertãt. in priorẽ priorũ analyticorũ, quatuor. In poſteriorem, libri item quatuor. In priorem poſteriorum analyticorum ſex. In poſteriorẽ quinque.*

D *De pertinentibus ad Stoicorum philoſophiam.* CAP. 16.

DE Logica theoria ſecundum Chryſippũ, libri tres. Chryſippi Syllogiſticę primæ, libri tres: Secundæ, vnus. De Logica facultate & theoria, [h] ſëptẽ. Quòd Geometricæ reſolutiones præſtantiores, quàm Stoicorum, liber vnus. De vſu theorematum in ſyllogiſmos, [i] vnus.

De ſpectantibus ad Epicuream philoſophiam. CAP. 17.

DE fœlici, & beata vita ſm Epicurum, libri duo. De voluptatis imbecillitate ſecundum Epicurũ, duo. Quòd effectiua voluptatis imperfecte ab Epicuro ſint expreſſa, vnus. De voluptuaria ſecta. Num Philologia morũ ſtudio cõferat, vnus. De illis, [k] qui Sophiſtis cõuerſantur, vnus. Metrodori epiſtola ad Celſum Epicureum. Epiſtola Pudentiani Epicurei.

H * *Al. vnus* I * *Al. duo.* K † *Al. quæ contra ſophiſtas ſunt.*

Quæ communia Grammaticis, & Rhetoribus. CAP. 18.

DE vocabulis Atticorũ ſcriptorũ, libri. xlviij. De Forenſibus vocabulis apud Eupolidem, libri tres. De forenſibus vocabulis apud Ariſtophanem, libri quinq;. De Forenſibus vocabulis apud Cratinum, libri duo. De exemplis vocabulorum Comicis propriorum, vnus. Num vtilis ijs, qui erudiuntur, lectio veteris Comœdiæ. Contra illos, qui inceſſunt ſolœciſſantes voce, libri ſëx. Electus Atticorum, vnus. De perſpicuitate & obſcuritate. Num idem poſſit eſſe Criticus, & Grammaticus, liber vnus.

* Al. ſeptem.

Galeni

GALENI DE ORDINE LIBRORVM SVORVM LIBER AD EVGENIANVM

A Ioanne Fichardo Francofordiano olim latinitate donatus, nunc vero ad gręci exemplaris fidem ab Augustino Gadaldino aliquot in locis emendatus.

* ἐπαγγελία

REcte tu quidem mi Eugeniane facis, qui Librum à me, ordinem cæte-
rorum, qui scripti sunt mihi, librorum exponentem efflagitas. Illorum
nanque omnium neq; scopus idem, neq; vis, neq; *tractatio eadem est. F
Etenim quosdam, vt nosti, amicis me id rogitantibus scripseram, eorũ
solummodo captum conijciens: quosdam vero tãtum Introducendis
adolescentibus destinaueram. Mihi aũt neutrobi fuit interim proposi
tum velle istos hominibus successiue, ac veluti per manus tradi, vt futu
ris etiam ætatibus post meum obitum conseruarentur, ꝙ videbam nec
eos admodũ, q in superioribus temporibus scripti fuerant, curæ multis
esse. Admirantur enim nũc alij alios & medicorum, & philosophorũ,
licet illi nec suã ipsorũ professionem, vllam've demonstrandi scientiam satis teneãt, aut falsos à ve-
ris discernere sermonibus nouerint: admirãtur tñ, vel ꝙ patres ipsis fuerint empirici, aut dogma-
tici, aut methodici: vel ꝙ præceptores, vel ꝙ amicos habeant: vel deniq;, quod maioris eos in in vr
be gloriæ, & existimationis sectæ suæ nomine esse videant. Sicuti in philosophia quoque alius aliã
ob causam sibi aliquam sectam eligit, Platonicis, aut Peripateticis, aut Stoicis, aut Epicureis sese
adiungens. Et hoc tpe, ex quo successio etiam esse cœpit sectarũ, eam plerique profitentur, in qua
fuerunt à pueris enutriti, maxime cum iam aliam vitæ formam, quam sequantur, habeant nullam.
Quare, cũ ipse sic mihi persuasissem, ne quidẽ, si ipsas nunc musas librũ scribere contingeret, acce- G
ptiorẽ multo futurum illum vel indoctissimi alicuius hominis scriptis, cupiebam sanè mearum lu
cubrationum nihil in vulgus editum. Quando vero apud multos iã illæ extabant, me inuito adeo,
(quod quidem scis) si quid erat reliquum cõmentationum mearum, grauatim profecto amicis im
pertiebam. Compulsus itaq; sum propterea, vt librum De optima Secta conscriberem, non qui
dem qualem iam antea superiorum medicorum, philosophorumq; multi scripserant, suam nomi-
natim sectam extollentes, laudibusq; vehentes, sed quo eam solam demonstrarem viam, qua quis
insistens, optimam sectam vel ad medicinam, vel ad philosophiam, aut aliam quamcunq; artẽ con
stitueret. In eo vero libro dictum, demonstratumq; est mihi id, cuius paulo ante mentionem feci,
Demonstrationum primum esse peritum illum debere, quicunque sectarum rectus esse iudex cu-
piat. Neq; tñ hoc vnum sufficit, sed & affectiones præterea, quatenus amant, aut oderunt sectas,
eum exuere conuenit, ne, veluti multi, circa illas excęcetur. Qui enim se positis his, vel iuxta demõ
stratiuam methodum inuestigabit veritatem, vel de aliorum dictis iudicabit, is demum solus eam,
quæ est optima, sectam inueniet. Nosti vero & tu, quàm ex medicis, philosophisq; multi, cum de-
monstratiuam methodum nihil exercuisse coarguantur, in contrarias vias deflexerint, quibusdã
ex his Apodixim omnino negantibus, quibusdam vero adeo concedentibus, quòd etiam natura H
eam omnibus vsq; eo notam dicerent, vt neq; disciplina ad hanc, neque exercitatione opus habea-
mus. Quibus quis tandem respondere dignetur eò stuporis deuenientibus? Sed hic aliquis for-
te illorum (vt sunt plerique audacissimi, præsertim in ijs, quæ maxime ignorãt) mecum pugnabit,
me'ꝙ maioris arguet audaciæ. Ne igitur audiam talia, apud'q; alios defendere me necesse habeam,
statueram nihil velle librorum edere. Verum, cum illi, quos amicis destinaueram, ad plures iam
peruenissent, cogebat sanè necessitas propter eosdem de optima quoque secta commentari. Eius
autem tractationis causa in eo tum mihi libro satis dicta est. Hos igitur, si quis omnium pri-
mos legere voluerit, recte, prudenter'que fecerit. Quòd si persuasus his ille ante, quàm ad disci-
plinam, iudicium'que sectarum omnium veniat, demonstrationum etiam peritus esse cupiat, ha-
bet De demonstratione tractationem à nobis descriptam. Ex qua ille, si non methodos solas
percipiat, sed secundum eas etiam se in omni rerum sylua exerceat, veritatem inueniet. Quod
fiet, si, & eius rei studiosus accedat, neque temeraria affectione sibi aliquam deligat eorum in-
star, qui in Equestribus ludis diuersorum colorum studio, citra rationem ducuntur. Idem vero
hic, vbi, quos supra commemoraui, aggressus fuerit, absque negocio, quæ vel vere illis cogni-
ta, vel falso fuerint recepta, discernet. Quare nostrorum quidem librorum vnum hoc ini-

tium esse

A tiũ esse lectionis debet illis hominibus, qui & natura dociles, & alioqui veritatis sunt studiosi. Porrò autem citra hãc, siquis & nostram ipsorum vitam, & clara artis huius facta, q̃ forte apud ægrotos designarim, fuerit expertus, vt sit persuasus vel ex animi mei moribus, ꝙ neq; inuidia, neq; contentione, neq; temerario quodã amore, quo erga Sectam aliquã sim affectus, agi omnia, aut ex operibus deniq; meis circa hanc artem mihi elaboratis, vt dogmatũ veritati respondent, & pręter Apodicticã illam contẽplationẽ, poterit sanè is libris nostris iuuari. Et quãquam id non per exactã rerũ cognitionem, (ista enim solis illis demonstrationibus paratur) per opinionem tñ rectam consequetur, qua de veteribus merito dictum est, † quorum acta nouimus, nihil moramur scientiam, licet ei legitimum illud, solidum q; absit. Leget igitur is illa primum omnium, quæ sunt introducendis scripta, librũ videlicet De Sectis, qui eo ẽt titulo est inscriptus, De Sectis pro Introducendis: et illum, De pulsibus pro Introducendis: Tertio, De ossibus librum, & ipsum Introducendis inscriptum: qui inter Anatomicos primus est. Qui vero totam anatomes notitiam sibi cõparare voluerit, is ante alios ad librum anatomicarum administrationum accedat: tradit enim is omnes in Anatomia apparentes particulas: cuiusq; magnitudinis, situs, formæ, cohærentiæ, coloris, & societatis ad inuicẽ sint, ostẽdit. Qui aũt in Anatomiarũ inspectionibus exercitatus fuerit, earũ deinceps B operationes discet, alias quidẽ Naturales, tribus à me libris expositas, & De potentijs naturalibus inscriptas: alias vero Aïales dictas, in alijs pluribus à me tractatas. Quas p̃cedit liber De Anatomia mortuorum. Hunc aũt duo sequuntur De sectione viuorum: et eos rursus alij duo De sectionis cõtrouersia. Post hos sunt tres illi De motu thoracis, & pulmonis. Duo itẽ De causis respirationis. * Post quos etiã, libri quatuor De voce. Ex hoc genere sunt libri quoq; De motu musculorũ: et q̃ De vocabulis tradidi. Et vero, quæ De demonstratione elementorũ tradũtur, non oĩa sum in libro executus, sed quatenus ipse Hippocrates vsus fuerat. Quòd siquis absolutissimã elementorũ corporis nostri cognitionẽ requirat, legenda sunt illi, quæ in Decimotertio Demonstrationũ libro, & in qnto & sexto De Asclepiadis dogmatibus, à nobis exposita sunt. Præterea, quæ De purgãtium medicaminũ potentijs scripsimus. Disseruimus ẽt quędã in eo, quem De elemẽtis secundũ Hippocratem inscripsimus, cõmẽtario. Seorsim deniq; in alio quodã libello ea de re tractauimus. Post librum vero De elemẽtis ſm Hippocratẽ, sequuntur De temperaturis libri tres: Et eos rursus tractatus De simpliciũ medicaminũ facultatibus: hunc aũt alter ille De cõpositione medicamentorum tractatus.[a] † In prioribus igitur de proprio aïalibus temperamẽto, & cuiuslibet indicio: in posterioribus aũt de pharmacorũ temperamẽto differitur. Si porrò quis post duos illos, aut tres, voluerit vel eũ De optima cõstitutione corporis, vel De bona habitudine, vel De inęquali tẽperatura C libellũ legere, conueniẽter, nec sine ordine id fecerit. Parui quidẽ sunt illi admodũ, & amicis tantum sic exigentibus cõscripti, ab illis vero in plures deinceps euulgati. Nam, & eorũ facultas in tractatu de sanitate tuenda continetur, in quo differentiæ constitutionis corporis nostri. *

Hic desiderantur multa.

Explanationum, tum quæ recte dicuntur, tum quæ nõ, præexercitato in nostris tractationibus. Habebis præterea & nostros in quædam Hippocratis Commentarios: qui quando iam partim scripti sunt, ẽt reliquos adijcere tentabo: quod oĩno qdẽ, si vixerimus, fiet. Sin autem ante, quàm vtilissima viri illius scripta exposuerim, vita excedã, habebunt tñ studiosi eius sñiam, mea q; vt dictum est, opera vnà cum ijs, quæ nunc extant, cõmentarijs. Atq; vtinam Pelopis mei præceptoris, & Numisiani (pauca enim illorũ ab interitu adseruata sunt) & præterea Sabini, Rufi q; Ephesij, in Hippocratem interpretationes oẽs haberẽtur. Quintus aũt, eius q; discipuli, viri illius sententiã non planè sunt assecuti: vnde factum, vt in suis expositionibus multoties aberrarint. Lycus aũt reprehendit quoq; non nunquam Hippocratẽ, mendacij q; illum (cuius tamen non intelligit dogmata) arguit: nota enim passim eius Cõmentaria sunt. Noster vero pręceptor Satyrus, (nam huic D primo conuersati sumus, postea vero Pelopẽ audiuimus) non easdem Lyco Hippocraticorum librorum expositiones faciebat. Confitetur vero Satyrus diligentissime se Quinti dogmata obseruare adeo, vt nec addere quid illis, nec demere vellet. Nam [b] Ephiciãnus aliquãto ẽt magis ad Stoicorum ritum concessit. Nos aũt, cum postea audiuissemus primo Satyrum Quinti interpretationes recitantẽ, deinde quædam ẽt Lyci legissemus, vtrunq; reprobauimus, vt qui Hippocratis sentẽtiam non exacte perceperit: melius enim intellectus est à Sabino, & Rufo. Quod facile quidem iudicare poterit, qui in nostris fuerit commentarijs præexercitatus, ex quibus, & quæ bene recte q; dixerint, & vbi lapsi fuerint, cognoscet. Sed de interpretationibus in Hippocratem iam satis dictum: quare ad reliqua nostra volumina, quæ ad rem logicam pertinent, pergamus. Ex illis autem tibi quidem, mi Eugeniane, & quotquot vni medicinæ student, ea, quæ De demonstrationibus scripsimus, sufficere possunt: alijs autem, quicunque philosophiæ se addixerunt, cætera quoque legenda sunt. Nisi si quis fortasse vtrasque, & medicinæ, & philosophiæ theorias commode, bene q; possit perdiscere: eum vero & ingeniosum, & memorem, & laboriosum esse oportet, præterea eam sortitum fœlicitatem, quæ nobis contigit, qui sub patre docti, arithmetica, [c] logica, grammatica que sumus instituti: in his q; [d] humanioribus disciplinis vsque ad ætatis an-

num

† Ipsã ad actiones qdẽ nihil esse inferiorẽ scientia, ei tamen abesse legitimũ & solidum.

A † *Locus in cod. græcis corruptus. in prioribus igitur duobus traduntur hominum tẽperaturæ cũ proprijs singulorũ inditijs. in tertio autem, de pharmacorũ temperamẽto differitur siue igitur post duos, siue post tres legere quis voluerit, librum de optima corporis cõstitutione, & librũ de bona habitudine, et librum de inæquali intemperie, conuenienti ordine id fecerit. Parui &c.*

B * *Al. Iphicianus.*

C * *logistice habent cod. manuscripti & ita omnino legendum videtur.*

D * *παιδίας i. pueritiæ.*

num decimumquintum enutriti, ad dialecticam q; ab illo contemplationem, vt soli deinceps phi- E losophiæ vacaremus, perducti sumus. Annum postea decimumseptimum agentem claris insomnijs monitus ad medicinam me perduxit, vt cum philosophia illam coniungerem. Talem vero ego meam fœlicitatem quanquam maiorem etiam redderem, q̄ citius, melius q; reliquis omnibus, quæcunque docebar, discerem, nisi tn̄ per vniuersam adeo vitam in illis medicinæ, philosophiæ q; theorematibus me diligenter exercuissem, nihil præclarum, excellens q; eram consecuturus. Quapropter mirū non est in tanta hominum multitudine, qui in medica, & philosophica exercitatione, studio q; versantur, nō inueniri, qui recte in illis profecerunt. Aut enim natura parū ad eas sunt appositi: aut non, vt conueniebat, sunt instituti, aut studijs non fideliter, sedulo q; institerunt: sed ob ciuilia negotia, ab his discesserunt. Et hæc quidē obiter nobis dicta sint, quanquam non oīno præter rem. Post eos igitur, De demōstratione libros, nostras philosophicas theorias legere oportet. Quæ vero illarū subiecta, & quot sint, in vnaquaq; earū scripsimus, & in eo libro demōstrabitur, in quo omnium librorum meorū conscriptionē faciam. Quoniam aūt me de tractatu, in quo vsurpata apud scriptores Atticos nomina ſm ordinem primarū in ipsis literarum ex eorū scriptoribus collecta sunt, rogasti, quæ iam antea tibi respondi, operæprecium arbitror hic etiam tibi commemorare. Nam compertum habeo alios quoq; multos, quod'nam eius libri sit argumentū, quæ- F rere. † Et quidem in eo tractatu non hoc agimus, quod hoc nostro seculo multi, qui omnibus Attice loquendi synceritatem imponunt, siue illi Medici, siue Philosophi, siue Geometrici, siue Musici, siue Iurisconsulti, aut nihil ēt horū, sed alioqui vel opulenti, vel diuites sint: verum cōtrarium intendo, neminē prorsus ob ōrationis solœcismos esse reprehendendū, incessendum've. Præstat etenim linguā, q̄ vita, solœcismos, barbarismos q; cōmittere. Quin & libellus aliqñ mihi scriptus est contra eos, qui in solœcissantes voce, inuehuntur: tm̄ abest, vt eruditionis esse partem aliquam Atticismos asserā. Præterea quoq; propter multos & medicorum, & philosophorum, quorum alij noua nobis græcorum vocabulorū significata præscribunt, alij aliud. Commentaria vocabulorū, octo ac quadraginta libris conscripsi, ex Atticis illa scriptoribus cōgerens, quēadmodum ēt alia ex comicis. Quod opus mihi, sicut recensui, scriptum est propter significationes. Illud autem qui legent, simul & Atticorum noīum notitiam adipiscentur: quæ ipsa per se quidem nihil magno studio dignum habet. Sed & alius à me tractatus, De vocabulorum rectitudine editus est propter illis perperam vtentes: quem sanè vel primum omnium diligentius euoluere fuerit consultum.

† *Clarius neq; .n. hoc nos volumus, quod nō nulli nūc iubēt omnes vocet atticissare.*

* *vocis.*

* *voce.*

* *explanationē*

GALENI DE SECTIS AD EOS QVI INTRODVCVNTVR

Horatio Limano interprete.

Denuo emendatus.

Quid Empirici, & Rationales medici differant. *CAP. I.*

ID sanè, quò medicina intēdit, sanitas est: hanc ipsam vero parare artis eiusdem finis est: quibus autem rebus aut absens comparetur sanitas, aut eadem conseruetur præsens, cognoscant medici, necesse est: vocantur'que ea, quibus absens illa creatur, remedia, auxilia'que: quę vero præsentem eandem custodiunt, salubris ratio victus: quapropter ars ipsa medendi salubrium q;, insalubrium'que scientia ab antiquis scriptoribus dicta est: qui salubria dixerunt, & quæ præsentem sanitatem conseruant, & quæ eandem corruptam resarciunt: insalubria vero quæ illis contraria sunt: vtraque enim cognoscant medici, necesse est, vt illa eligant, hæc autem effugiant: vnde vero harum rerum parata scientia sit, non itidem inter omnes conuenit, sed alij solam experimentorum notitiam arti satis esse dicunt: alijs autem non parum ratio in artem eandem conferre videtur: nominantur q;, qui à

A qui à sola experimentorum notitia procedunt, nomine ab empiria, hoc est experientia, deducto empirici: eodem q; modo, qui ratione ducuntur, rationales: duæq; sunt hæ primę in arte medendi hæreses: altera, quæ per experimenta ad inuenienda medicamenta procedit: altera, quæ per indicationem: illisq; imposuere nomina, empiricam, rationalem q;: empiricam autem nominare Græci solent τηρητικὴν, & μνημονευτικὴν, hoc est, obseruatricem, memorem q;: rationalẽ vero δογματικὴν, & ἀναλογιστικὴν, hoc est dogmaticã, & ratiocinatricem: ac viris quoq; perinde, atq; hæresibus, dedere nomina: empiricus tiriticus q;, & mnimoneuticus, hoc est empiricos, obseruatores q;, ac memores eorũ, q̃ euidẽtia sunt, vocantes eos, qui sibi experientiã elegerũt: logicos aũt, dogmaticos q;, & analogisticos, hoc est rationales, dogmaticos' q;, & ratiocinatores, eos, quibus admissa ratio est.

De arte Empiricorum. CAP. 2.

ARtem vero empirici sic constitutam dicunt. Cũ multi visi sint affectus incidere, alij quidem spõte, ægris hominibus, sanis' q;, vt sanguinis fluxus è naribus, aut sudores, alui' ve profluuia, aut quæ similia sunt, iuuantia, lædentia' ve, non quę tamen efficientem causam sensu deprehensam haberent: alij autem, quorum causa euidens esset, euenire visi sint, nõ ea tamen è nostro instituto, sed quæ fortuito incideret, vt cuipiã lapso percusso' ve, aut aliquo aliter modo vulnerato sanguinẽ
B contigit effluere, frigidam' q;, vt cupiditati obsequeretur, in morbo sumere, vinum' ve, aut aliquid generis eiusdem, quę singula in vtilitatẽ, noxam' ve desiuerunt, quæ quidem è primo genere iuuantia, lædentia' ve sunt, naturalia vocarunt: quæ vero è secundo, fortuita: primam' q; amborũ faciẽ, casum appellarunt: vt ex eo nomẽ imponerẽt, q̃ homines in ea inconsulto caderẽt: quod igitur experientiæ genus casu venit, huiusmodi est. Quod aũt consulto fit, cum aut insomnijs hortantibus, aut aliunde ducto arbitrio ad experimentũ volentes venerint. At vero tertiũ experientiæ genus, imitatorium est: cum rursus in ijsdem effectibus ad ea experienda ducuntur, quæ aut natura, aut fortuna, consulto' ve profuerint, obfuerint' ve: atq; hoc ipsum quidẽ est, quod maxime artem eorũ constituit: nõ enim bis tantum aut ter, sed sæpius id, quod ante profuit, imitati, idem' q; in ijsdẽ affectibus vt plurimum facere inuenientes, ac eiusmodi memoriam præceptum vocantes, iam fidele id, artis' q; partẽ statuunt: vt autem multa eiuscemodi fuere ab ipsis congesta præcepta, id omne cõgestum medicina fuit: qui vero congessit, medicus: vocatum' q; ab ijsdẽ est huiusmodi congestum αὐτοψία, hoc est intuitus proprius, qui memoria quædam est eorum, quæ sæpe eiusdem' q; modi visa sunt: hoc idem etiam experiẽtiam nominarunt: eiusdẽ vero narrationẽ historiam: hęc enim eadem res ei, à quo obseruata est, proprius est intuitus: ei autem, qui quod obseruatũ est didicit, histo
C ria. Quoniam autem morbis quibusdam interdum occurrebant, quos ante non viderant, aut quos nouerant quidem, sed in eos his locis ortos incidebant, vbi non erat, quæ experimento obseruata essent medicamentorũ facultas, certũ inueniẽdi auxilia instrumentũ finxerunt, ad simile transitũ: quo vtentes idem sæpe auxiliũ ab affectu ad affectum similẽ transferunt, & à loco ad locũ: item' q; ab auxilio ante cognito ad aliud simile transeunte: verbi gratia, ab affectu ad affectum, si ab erysipelate ad herpetem se transferant: à loco vero ad locum, si à brachio ad femur: ab auxilio autem ad auxilium, si in alui profluuijs à cotoneo malo ad mespilum transeant: omnis autem huiusmodi trãsitus, via ad inuentionem est, nondum autem ante experimentum inuentio, sed quando iam, quod in spem venit, experimento traditum est, id fidele iam tum teste eodem experimento est, id' q; nihilominus, quàm si sępe eodem modo se habere obseruatũ esset: id autem experimentum, quod transitum à simili sequitur, exercitatorium vocant, quòd exercitatum in arte esse oportet eum, à quo quidpiam hoc pacto inueniendum sit. Superiora autem omnia experimẽta ante notitiam experimentorum habita, quibus opus erat ad artem constituendam, hominis vel cuiuscunque esse possunt. Hæc est, quæ per experimenta ad artis finem via est.

De arte Rationalium. CAP. 3.

D EA vero, qua per rationem proceditur, cum naturam corporis, quod curandum tentatur, disci iubet, tum omniũ causarũ virtutes, in quas quotidie corpus incurrens, ipsum se aut salubrius, aut insalubrius redditur: iã' q; post hęc aeris naturã, aquarum' q;, atq; locorũ, eam' q;, quę vitæ studijs inest, quę cibis, ac potionibus, nec non assuetudinibus, scire medicum aiunt oportere, quo & morborum omnium causas, & facultates remediorũ inueniat: is' q; sit, qui conferre, ratiocinari' q; possit huic generi causæ hanc vim habens adhibitũ medicamentũ, vt certum aliquid efficiat, natura esse aptũ: negant enim illũ inuenire posse remedia prius, q̃ in oĩbus his multifariã sit exercitatus. Vt autẽ ex breui exẽplo rẽ totam cognoscas, pone partẽ corporis aliquam dolentẽ, durã, renitentem' q;, quę' q; in tumorem sublata sit: hic causam medicus inueniat, oportet, primũ' q; noscat humido aliquo naturæ modum superante in partem prolapso eam intumuisse, eodem' q; intendente in dolorem inuectam: deinde vero, id si influat adhuc, fluxũ ab eodem esse cohibendum: si nihil superest, educendum id, quod sit in parte contentum: quo igitur modo, quod influit adhuc, inhibebis, educes, quod in parte cõtentũ est? si refrigeres, adstringas' q; partem, inhibebis, quod influit: sin candẽ humectes, laxes' q;, educes, quod cõgestum est: sic illis in ipso morbo eius, quod vtile est, oritur indicatio: quam solam tamen satis esse negant, sed aliam esse, quæ à potentia laborantis sit, ab ætate aliam: quibus etiam accedit ea, quæ à propria ægroti natura ducitur, eodem' q; modo à tẽpore anni, loci' q;

ni, loci' q;

ni, loci q; natura, vitæ q; studijs,& assuetudinibus,è singulis propriam eius,quod conducat indica E tionem oriri: verbi gratia,vt hoc etiam exemplo res magis innotescat,esto, quem febris acuta occupet,cui tardi motus,grauis q; sensus corpori sit, qui corpore tumidiori, quàm ante,ac pleniori rubore suffusus,idem q; venas habeat magis intumentes, cuiq; perspicuum est copiam sanguinis homini sic affecto calidioris exuperare. Quæ'nam igitur curatio est? non'ne liquet euacuationem esse? contraria.n.hęc multitudini est. Contraria q; cõtrariorum remedia sunt. Quo autem pacto, aut quoad illa dematur,non potest etiam ex sola causa cognosci: cum insuper virtutem oporteat, ætatem q;,& anni tempus,ac regionem,cætera q; paulo ante proposita cõsiderare: nam, si validior potentia sit, ætas q; in consistendi vigore,ver,tempus anni, loci q; natura temperata,non tibi errare continget,si vena incisa tantum sanguinis mittas,quantum causa iubet emitti: sin imbecilla virtus est,ætas q; aut pueri natu admodum parui, aut senis in senium longe prouecti,regio q; aut frigore algeat,qualis Scythia est,aut calore exusta sit,qualis est,quam Æthiopes incolunt,anni q; tempus vehementer vel frigidum sit,vel incalescat,nemo est, qui venam discindere audeat: ita iubent quoque & assuetudines,& vitæ studia,naturas q; corporum considerari,ex his enim omnibus propriam eius,quod conferat ipsis,indicationem oriri.

Quo pacto eadem Empiricorum,& Rationalium medicornm remedia à diuersis indicationibus oriantur. F

CAP. 4.

EX quibus aũt rebus indicatio nascitur ijs,qui rationalem medicinã profitẽtur, ab ijsdem obseruatio eius,quod vtile sit,empiricis est: eorum enim accidentium,quæ superius in febricitante retuli,congeries,quæ concursus ab illis nominatur,exinanitionis admonet rationalem medicũ,ob seruationis memoriã suggerit empirico: nã,cum sæpius ijs,qui sic affecti essent,exinanitionẽ viderit vtilem esse,eandẽ,si vtatur,speret hoc tpe quoq; prodesse: idem q; ab ijs,quorum est ætas in consistendi vigore,per ea,q̃ sæpius ab ipso visa sunt,sat exinanitionis nouit sine molestia ferri: ita vere magis,q̃ ęstate: & si temperata regio est: si vero etiam æger euacuando corpori assuetus sit, qualis est,quæ per hæmorrhoidas, aut quæ per nares euacuatio euenit,iccirco etiam plus sanguinis detrahat ab ipsa rei natura profectus rationalis medicus: hoc idem vero empiricus faciat,qm̃ sic ab ipso obseruatum sit: &,vt summatim dicam,eædem in ijsdem affectibus medelæ & ab ijs,qui rationem profitentur,& ab empiricis medicis trahuntur: de modo inueniendi eas inter eosdẽ dissensio est; ab ijsdem enim accidentibus,quæ circa corpus apparent,oritur ijs,qui rationales sunt, causæ indicatio,ex qua curationem inueniunt: empiricis aũt memoria repetuntur ea,quæ sæpe simili modo obseruata sunt. Cum aũt nullum ex ijs, quæ apparent accidentia, rationales habent,ex quo causa G pateat,tunc sciscitari causam procatarcticam,id est euidentẽ vocatam,non dubitant: quale est,si canis rabiosus momorderit,vipera've,aut eius generis aliud: nã vlcus ipsum nulla re ab alijs vlceribus diuersum per omne tp̃s,aut certe per initia apparet. Si.n. à rabioso cane est,alijs morsu alterius illatis simile per omne tempus ostẽditur: sin autem id ab ictu viperæ est,primis quidẽ diebus se ceteris simile repræsentat: post aũt,vbi iam laborans ipse grauiter habet, ei circa corpus affectus quidam superueniũt perniciosi: quippe casus eius generis omnes,qui à pestiferis vocatis animalibus eueniunt,nisi per initia protinus recte curentur,eò deueniũt,vt summe perniciosi sint. Quæ igitur recta curatio est? an scilicet venenũ extrahere,quod vnà cũ ictu corpori percusso inhæsit? ideo q; ad cicatricem perducere,claudere've,quæ huiusmodi sunt,non accelerãt,sed contra agunt, ea'que insuper minutim admodum sæpe concidunt: iam ijsdem quoq;,quæ calida,acria q; sunt,quibus q; attrahi venenum,siccari q; possit,medicamentis ob eandẽ causam vtuntur. Adhibentur quoq; hęc eadẽ ab empiricis medicamenta,qui non duce natura rei ad ea inuenienda procedũt, sed eadẽ, quæ vsus ostenderit,memoria repetunt: vt enim ipsis ex ætate, & anni tẽpore,loci q; natura,cęteris q;, quæ memorata sunt, per experimentorum notitiam curationis habebatur cognitio, sic ex causis quoq;,quas euidentes vocant, ijsdem cognita curatio est. Quòd si vtraq; inueniendi via mutuum H inter eos consensum habuisset,nil opus illis longiori oratione fuisset.

Quæ Empirici,& Rationales medici inuicem reprehendunt. CAP. 5.

QVoniã aũt experientiã accusant ij,qui rõnalem artẽ profitentur,eã q; alij constitui posse negant,alij mancã esse dicunt,alij artis expertẽ: contra autẽ empirici rationẽ quidẽ probabilẽ, vt quæ tñ non vera sit, accusant,iccirco duplex vtrisq;,longa q; admodũ decurrit oratio, cũ alternas accusationes,defensiones q; adhibent. Quæ enim aduersus experientiã ab Asclepiade disputata sunt, qui fieri non posse monstrauit,vt ad eundẽ modum posset quicq̃ sępissime videri, neq; posse vlla ex parte cõstitui eã,neq; aptam quidẽ ad minimũ quidpiam inueniẽdũ esse volunt: Quæ aũt ab Erasistrato dicta sunt, q simplicia quidẽ atq; in simplicibus per experientiã confessus est inueniri remedia (quale est stupori dentiũ portulacã mederi) hoc idem vero cõpositis esse atq; in compositis negauit,eandẽ inueniendi quidẽ facultate non ex omni parte carere,ad omnia tñ inuenienda non idoneã esse volunt. Tum vero,quæ explicata sunt, hæc vero ab ijs,qui per experientiam quidẽ ea inueniri cõcedunt,hãc ipsam aũt,q infinita,longa q; sit, &, vt eorũ verbo vtar, amethodos, hoc est methodo careat, accusant. Itaq; rationem inducunt ipsam, nõ qualis constitui,aut subsistere nequeat,sed qualę aliquid est,quod sine arte sit,experientiã esse volunt. His igitur, qui

adeo

A adeo verbis inſultant,reſpondent empirici,conantur q́; experientiam eiuſmodi eſſe monſtrare, vt
cõſtitutionem recipiat,vt,quod ſatis ſit,habeat,vt in ſe artem cõtineat: ijdem q́; rurſus multis mo-
dis ipſam ratiocinationem,hoc eſt analogiſmũ,reprehẽdunt: vt rurſus quoq; neceſſe ſit ijs,qui ra-
tionalem diſciplinam profitẽtur,ad ſingula reprehenſionis genera reſpondere. His enim, cum ſe
naturam corporis, morborum q́; oĩum ortus, vires q́; remediorum noſſe proponunt,tunc inſtant
empirici,qui hæc omnia icciрco crimini dant,ꝙ eatenus quidem procedũt,vt probabilia, veriſimi
lia q́; ſint,nulla tñ eorum certa cognitio ſit: interdum ijdem,cum earum rerum cognitionem con-
cedant,eandem tñ conantur inutilem eſſe monſtrare: interdum,cum illis hoc ipſum dent, eam ſu-
peruacuam eſſe coarguunt. Hęc ſunt,quibus inter ſe generatim empirici,rationales q́; certant. In
quibus etiam oĩbus multa particulatim contendũt: quale eſt,quod in quæſtionibus,quas de rebus
inueniendis abditis tractant, alij corporum diſſectionem,indicationem q́;,ac dialecticam ſpecula-
tionem laudant: hæc ſiquidem ipſis inſtrumenta eſſe, quibus ea venentur, quæ in obſcuro poſita
ſunt. Empirici aũt neq; inueniri quicquã membrorum diſſectione concedunt,neq;,ſi fieret,id ar-
ti neceſſarium eſſe: ac ne omnino quidẽ indicationem eſſe, neq; aliud ex alio poſſe cognoſci, quia
omnia poſtulẽt ex ſemetipſis agnitionem: neq; id, quod ſuapte natura abditum ſit, vllo ſigno in-
B dicari,ac nec vlli quidem arti opus dialectica eſſe. Dein aliquid contra dialecticas ſuppoſitiones di
cunt,contra q́; definitiones,ac ne eſſe quidem demonſtrationẽ pronunciant rei vllius,quæ incerta
natura ſit: item q́; de vitioſis demonſtrandi modis,quibus vti ſolent ij,qui rationalem medicinam
ſequunẽ,de q́; omni ratiocinatione loquunẽ: eam q́;, quod profitetur,inuenire nõ poſſe, eadem q́;
nec artem iam vllã conſtitui,neq; hominum vitam proficere: quem aũt epilogiſmũ gręce vocant,
quem ijdem euidẽtem rationem eſſe dicunt, vtilem ad ea inuenienda eſſe, quæ opportuna latentia
ſunt (ſic enim iſti nominant,quæ ſenſibilia quidẽ, non tñ adhuc euidentia ſunt (eundem q́; ad eos
arguendos vtilem,qui contra euidentiã audent dicere: vtilem quoq; ad oſtendendum id,quod in-
ter euidentia præteritur: vtilem q́; ad occurrendũ ſophiſmatis, quiq; nunq; ab euidentia abſit, ſed
cum ea ſemper verſetur: quod tñ analogiſmo id eſt ratiocinationi eſſe negant,ſed eam ab euidenti-
bus rebus initium trahere,deſinere in ea,quæ perpetuo abdita ſint: ideo q́; varios eius eſſe modos,
cum ab euidentibus ijſdem rebus alius ad aliud, quod abditum ſit, accedat, inde´que diſcordiam,
quæ diiudicari nequeat,eſſe paratam, quam indicium eſſe incõprehẽſibilitatis dicunt: nam ijdem
iſti, quæ vera,firma´que cognitio eſt, comprehenſionem vocant: incomprehenſibilitatem vero,
quod ei contrarium eſt: item q́; incomprehenſibilitas ab ijſdem cauſa dicitur diſſenſionis,quæ iu-
C dicari non poſſit,rurſus aũt diſſenſio incomprehenſibilitatis indicium: quæ autem de rebus obſcu
ris contentio eſt,eam poſſe iudicari negant,poſſe autẽ eam,quæ de perſpicuis eſt: in his enim,cum
ſingula,qualia ſint,appareant,ſi vera loquimur,ſic eſſe teſtificantur: ſi mentimur,coarguunt. Hęc,
ſimilia´que innumera ſunt,quibus empirici, rationales´que medici certant, à quibus eadem tamen
in ijſdem affectibus adhibetur curatio, ijs quidem, qui in hæreſi ſint ſua legitima exercitati

De Methodicorum ſecta. *CAP. 6.*

QVi autem methodici vocantur, ſic enim ipſi ſe nominarunt, quaſi rationales ij, de quibus
ante retuli, non ſe methodo dicant artem tractare,ij mihi nõ verbis tenus videntur ab anti-
quis ſectis diſſidere,ſed ipſa etiam artis opera multa inuertere: cum neq; locum affectum
vtile quippiam ad curationem indicandam dicant habere, neque cauſam ipſam, neq; ætatem, nec
tempus anni, neq; regionem,deniq; nec virtutem ægroti conſiderandam, aut eiuſdem naturã,ha-
bitum´ue: ijdem vitę ſtudia,aſſuetudines´q; reijciunt, cum ſe dicant eius,quod cõferat,indicatione
contentos,quę ab affectibus ſolis trahatur: ac ne ab his quidem per ſpecies,ſed communiter, & ge
neratim: ponant q́;,ac nominent morborum communia ipſa hæc,quę vbiq; in ſingulis affectibus
ſunt. Iidem q́; conantur,alij morborum omnium,qui victu curantur,alij omnium abſolute cõmu
D nia in morbis oſtendere duo,item q́; tertiũ aliud miſtum: illis q́; impoſuere nomina adſtrictionem
profluuium q́;: ſic morbum oẽm aut adſtrictum dicũt,aut fluentem,aut ex vtroq; miſtum: ſi enim
naturales ſuppreſſæ ſint corporum excretiones, adſtrictum vocant: ſin magis ferantur, fluentem:
ſin autem & ſuppreſſæ illæ ſint, & ferantur, ea de re miſtionem oriri: quale eſt, ſi oculum inflam-
matio ſimul fluor q́; occupet: nam ab inflammatione, quę adſtricta affectio eſt, cum nõ ſola nunc,
ſed cum fluore in vno eodem q́; loco orta ſit,totũ ipſum affectũ miſtum effici. At vero indicatio-
nem eius, quod conferat,laxitatẽ in adſtrictis eſſe: in fluentibus vero compreſſionẽ: nam,ſi genu,
verbi gratia,inflãmatione laboret,relaxare aiunt oportere: ſi fluat aluus cohibere,atq; comprime-
re: in miſtis autem cõtra id inſtare,quod maxime vrgeat: etenim,quod magis turbet,periculum q́;
inferat,hoc idẽ eſt,quod illi magis occurrere vehemẽtiori malo oportere,q́ alteri,dicunt. Cur igiẽ
non ipſi ſe rationales vocarunt, cum pręſidia per indicationẽ comparent? q̃m inquiunt, rationa-
les obſcura ſcrutantur,nos autem in rebus verſamur euidẽtibus. Totam´q; deniq; ſectam ſuam ita
definiunt,vt eorum cognitio ſit,quæ communia euidentia ſunt: quæ ne cæteris omnibus artibus
videatur communis definitio (nam illas quoq; eorum,quę communia euidentia ſunt,notitias eſſe
putant) addunt,vt ea ſint, quæ finem medicinæ ſequantur: Eorum´q; aliqui,non quæ ſequantur,
ſed quæ eiuſdem fini conſentanea ſint,adiunxerunt: pars aũt maxima, hęc ambo componens,me

thodum,inquit,notitiam eorum esse quæ cõia euidentia sunt,ea q; medicinę fini consentanea,con E
sequentia q;: quidam aũt,vt Thessalus est, sic,vt eadem proxima ac necessaria sint ad sanitatem. Ita
neq; rationales se nominari, non enim se rebus obscuris egere, vt illi, neq; empiricos volunt, & si
maxime in euidẽtia versantur, ab illis enim per indicationem esse remotos: ac ne modum quidem
ipsum,quo in euidentibus rebus versantur,cõem esse sibi cum empiricis dicunt: illos enim recede
re à rebus obscuris, quia cognosci non possint, ipsos autẽ quanquam hoc idem,sed tñ facere, quia
inutiles sint: item q; è rebus euidẽtibus empiricos obseruationem,ipsos indicationem habere. His
rebus igitur ab vtrisq; dicunt se differre: maxime q; φ anni tempora,ætates q;, ac regiones,quæ q;
omnia similia sunt, abscindunt, quæ manifeste quidem inutilia sunt,vt illi putant, sed gloriæ gra-
tia apud priores medicos celebrata: eam q; maximam esse dicunt methodicę sectæ virtutẽ,glorian
cõm.1. Aph.1. Ex.or.fo.2.b — turq; ea de re,se q; admirabiles putãt: atq; eum, ‖ qui vitam breuem dixit,artẽ lõgam,reprehẽdunt:
rem.n.ipsam contra ex omni parte se habere, vt breuis illa sit, vita longa: demptis enim oĩbus ijs,
quibus ars iuuari falso putatur, nobis q; ea,quæ morborum cõia sunt,sola intuentibus,neq; longã
medicinam esse,neq; difficilem,sed facillimam, atq; apertam,quæ q; sex mẽsibus disci omnis,celer
rime q; possit: ita enim in morbis ijs,qui victu curãtur, rem oẽm in angustum valde esse deductã,
eadem q; ratione in ijs,qui manu,qui q; medicamentis curantur: in quibus ẽt generatim cõia quæ F
dam inuenire conantur,scopos q; remediorum paucos subijciunt. Quare,vt mihi videtur,nõ vul-
gato illo semestri spatio discere,sed longe celerius totam eorum artem liceret: his itaq;, ni mẽtiun
tur,gratiæ doctrinæ breuioris agendæ sunt: sin autem mentiuntur,negligentia sunt accusandi.

Quibus rationibus Methodici suam sectam defendant. CAP. 7.

QVo autem potissimum modo hi mihi videantur iure iudicandi, cæcutiant'ne in re vtili,an,
quod superuacuum est,recte ipsi soli effugiant, nunc dicam: non enim exigua mihi videtur
huius rei consideratio,neq; huiusmodi,vt verbotenus tantummodo inter se procedat,vt
quæ de empiricis rationalibus q; est,qui,quicqd de inueniendis auxilijs primum contẽdunt, dein
de de vsu eorundem consentiunt: sed aut magnopere lædantur à methodica secta artis opera, aut
eadem magnopere iuuentur, necesse est. Cum aũt in rebus duo sint genera iudicij, alterum , quod
à sola ratione procedit, alterum à rebus ijs,quæ euidenter apparent , quod à sola ratione procedit,
maius est,q̃ pro modo eorum,qui introducuntur: ideo q; nunc importunum: quod autem ab eui
dentia sola deducitur,id cõmune omnibus est. Quid igitur prohibet hoc esse, quo primo vtamur,
cum sit & ijs,qui introducũtur apertũ, & apud ipsos methodicos honoratum ? à quibus nil aliud,
q̃ euidentia,celebratur assidue,ea'que rebus omnibus anteponitur,quæ autem abdita sunt,omnia, G
inutilia esse dicuntur. Age igitur primum de causis,quæ dicuntur euidentes,cõsideremus, sic eui-
dentia posita,vt iudicij regula sit: primus q; accedat ipse methodicus, fere q; in hunc modũ dicat:
Cur de frigoribus,estu q;,cur de ebrietatibus,de cruditatibus,de satietate,fame q;, cur de lassitudi-
* Aldus legit ἐνεργείας, id ẽ actionib⁹. anti qui cod. habẽt ἀργείας, id est ocio. & ita vetus interpres. — ne,de q; actiõnibus,cibi generibus,mutatisq; assuetudinibus ò rationales,empiriciq; curiosi estis?
an omissis ijs affectibus, qui in corpore sunt,hæc illa sint,quibus vos mederi debetis ? quorum ne
vllum quidem est, quod adhuc adsit, sed ipsa quidem recedunt? quod autem ab ijsdem genitum
est,in corpore manet,ei q; mederi oportet: id enim affectio est: hoc ipsum igiĩ considerandum est,
quale'nam sit: si enim adstrictũ est,relaxandum: si fluens,continendũ quęcunq; ea causa sit,à qua
genitum alterutrum est: quid igitur est,ad quod causa conferat,cum neq; fluens, vnq̃ laxari postu
let,neq; adstrictum contineri ? an sit omnino nihil,vt profecto res ipsa ostendit ? Simili q; ratione
ijdẽ methodici de obuscuris causis,& morbos continẽtibus loquuntur: nã eas quoq; superuacuas
esse dicunt, cũ ab affectu propria indicetur curatio, eius etiam causæ, à qua is ortus sit , cognitione
remota. Eundem sermonis modum habentes ad tempora anni,ad ętates,loca q; transeunt: in qui-
bus etiam admirãtur, cur ab antiquis medicis res tam euidẽs intellecta non sit: non enim inflãma-
tio,quæ adstricta affectio est,vt aiunt,æstate quidem laxãtia præsidia, hyeme autẽ ab his diuersa po H
stulat, sed eadem in vtroq; tempore: neq; in puerili ætate,quæ laxant,in senili vero,quæ continẽt:
neque in Ægypto laxantibus, Athenis aũt cohibentibus eget: itemq;,si inflammationi contraria,
fluens q; affectio sit, nunquam laxantibus, sed semper continentibus opus est, siue sit hyems, siue
æstas,siue ver,siue autũnus, nec non si puer ægrotat,si cui consistens est ætas, si senex, aut si quem-
piam in Thracia accidat,aut in Scythia,aut in Æthiopia ægrotare: nullã igitur alicuius ex his vtili
tatem esse dicunt,sed omnia vana curiositate tractari. Quid partium corporis consideratio ? an nõ
inanes hæ sunt ad indicandam curationem ? an quispiam sit , qui dicere audeat inflammationem
in parte neruosa, relaxandam esse ? eandem vero in arteriosa,venosa'ue,aut carnosa comprimen-
dam ? aut omnino,siquid adstrictum in aliqua parte corporis eueniat,sit,qui audeat dicere,non id
esse laxandum,aut,quod fluens sit,non continendum ? Igitur, si partis natura nihil rationem cu-
rationis euariat,sed pro genere affectus remedij inuentio est, manifeste inutilis est adhibita partis
consideratio: talis igitur in vniuersum methodicus est.

Empiricorum rationes aduersus Methodicos. CAP. 8.

POst quem secundo loco prodeat empiricus,ea q; ferè proponat: Nihil est,quod ego vltra eui
dentiam intuear,neq; sapientius quicquã profitear, q̃ ea, quæ mihi sæpe conspecta sunt: tu si
euidentiam

A euidentiam vituperas, vt ex sophista quodam superioribus diebus audiuisse mihi videor, oportunum mihi est ad eos me diuertere, à quibus honos euidentiæ habetur: tu autem viceris iam victoriam cadmiam: si autem, vt inter initia ex te audiui, id omne, quod abditũ sit, inutile dicis, te sequi vero, quod euidens sit, confiteris, fortasse erit, vt tibi, quod prætermittitur, ostendã, si, quod euidẽs est, id ego cõmemorem. Duo fuere, qui à cane rabioso morsi, ad eos medicos, quibuscum consuetudo intercederet, cõfugere, medicinam petentes: erat q; vlcus vtriq; exiguum, vt ne tota quidem esset discissa cutis. E medicis aũt vnus vlceri tantũmodo curationem adhibuit, nulla alia solicitus de re, paucis q; diebus sanam partẽ ostendit. Alter vero, qui canem rabiosum esse nouisset, tñ non festinauit, vt vlcus ad cicatricẽ perduceret, vt contra etiam id magis amplum, magis q; semper efficeret, validis vtens, acribus q; ad multum tps medicamentis: item q; ægrotum interea cogeret medicamenta bibere, quæ vt ille dicebat, rabiei remedia essent: ac ita quidẽ res cessit vtriq;, vt, qui medicamenta bibisset, is seruaretur, in sanitatẽ restitutus: alter, qui nil sibi mali inesse putaret, repente & aquã formidauit, & conuulsus interijt. An hic tibi frustra euidẽs causa quæri videtur? an alia de causa mortuus homo est, q̃ medici negligentia, qui neq; de causa quidpiam sciscitaretur, neq; curationem post hanc obseruatã assumeret? mihi quidẽ nullam, preter hanc ob rem interijsse videtur:

B qui, qm̃ euidentiã sequor, nullam huiusmodi causam possum prætermittere: ita nec ætatẽ possum preterire, spernere'ue: etenim huic quoq; credere ab euidentia cogor: cum ijdem ex omni parte affectus non omnino tñ eandem curationem habeãt, sed adeo qñq; diuersam in diuersis ætatibus, vt non sola medicinæ mensura modo'ue, sed ẽt genere toto euarient: nam plerisq; pleureticis in consistenti ætate constitutis, valentibus q; vidi ego sæpe à vobis ẽt ipsis sanguinem mitti: sed neq; vos aut in vltima senectute cuiq;, aut puero natu admodum paruo, neq; quispiam alter vnq; mittere est ausus. Quid Hippocrates, cũ scribit, ‖ Sub cane, & ante canẽ purgationes esse difficiles? qd rursus cum inquit, ‖ Æstate ventrẽ superiorem purgare, hyeme inferiorẽ? vtrum vera dicere, an mẽtiri vobis videt? difficilem vobis in vtroq; responsionem esse arbitror: si.n. mẽtiri dicatis, ipsam euidentiã spernitis, quã à vobis plurimi fieri simulabatis: ita enim verũ esse euidẽs est, vt ab Hippocrate scribitur: sin eundẽ vera dicere respõdetis, fit, vt anni tẽpora admittatis, quę à vobis inutilia pronunciata sunt. Quin etiam existimo vos neq; peregre vsquam procul à patria vestra fuisse, neq; locorum differentias experimẽtis percepisse: omnino enim nescij nõ essetis septẽtrionis incolas sanguinis effusiones nõ pati eas, quæ affatim fiunt: sic nec eos, qui Ægyptum, aut omnino meridiem incolunt: qui autẽ inter hos medij sunt, ab ijs sæpe euidens ex sanguine misso commodum accipi.

4. Aph. 5. Ext. ord. 28. a

Ibidẽ. Apho. 4. fol. 27. h

C Illud vero, q; partes non spectent corporis, est, in quo vos ego valde demiror, & quod mihi turpe grauiter videatur, quod non veritati solum, sed ijs ẽt, quæ vestrę operæ sunt, contrarium est. O per Deos immortales, quacunq; in parte orta sit inflammatio, eandem curationem postulat, siue id in crure accidat, siue in aure, siue in ore, siue in oculo? Cur igitur ego sæpe à vobis crurum inflammationes & scalpello concisas, & oleo irrigatas inspexi, oculos aũt nec vnq̃ quidem? cur his ipsis oculis, cũ inflammati sunt, medelam per adstringentia medicamenta adhibetis, crura aũt non ẽt ijsdem inungitis? cur non aures quoq;, cũ inflammatę sunt, ijsdẽ, quibus oculos, remedijs medemini? cur non oculos ijsdẽ, quibus aures, sed inflãmatis aliud auribus, aliud oculis medicamentũ est? etenim cum rosaceo acetum, bonum est inflãmatis auribus medicamentum: sed neminẽ existimo tam audacem esse, vt idem inflãmatis oculis infundat: quod siquis tñ audeat, hũc futurum satis intelligo, vt audaciã non exiguo cũ detrimento experiatur: iam, cum inflammatio vuam occupat, ei spinæ Ægyptiæ fructus vtile medicamentũ est, vtile quoq; scissile alumen: vtrum aũt eadem hæc inflammatis oculis, auribus q; conueniant, an contra oĩo se res habet, vt ad summũ ę ldant? Quæ oĩa dico, eo vobis concesso, quod primũ positũ est, inflãmationem, si in cruribus sit, & in manibus, laxari oportere, non autem, quæ in oculis, aut in vua, aut in auribus est: q; si eam quoq;, quæ in crure aut

D manibus infestat non cuiuscunq; modi sit, laxandã esse cõmemorem, fortasse cognoscetis, si resipiscitis, in quãto errore versamini: erit q;, quod ego nunc etiã dicam, commemoratio eius, quod euidentia patet: quibus enim in aliqua parte corporis inflãmatio non ex ictu, sed spõte suborta sit ex affectu plethorico à Græcis vocato, nulli laxitate partis ante egent, q̃ de toto corpore detracta materia sit: id enim si feceris, non modo nihil imminues, sed etiam augebis, quæ orta inflammatio est: quapropter per id temporis adstringentia, refrigerantia q; parti admouemus: mox autem ex toto corpore detractione iam facta, tum pars, quæ inflammatione laborat, laxãtia patitur. Quod si, dum hæc ipsa propono, non vobis persuadeo tamen (id quod etiam inter initia sermonis dixi) tempus est ad eos me diuertere, à quibus habetur euidentiæ honor.

Quo pacto rationales medici Methodicorum artem redarguant. CAP. 9.

HIs ab empirico propositis, prodeat rationalis, ea'que ferè expromat. Fortasse tibi, si sapis, satis hæc erant, quo minus ætatem, tps anni, regionem, item q; causam euidentẽ, aut aliquam corporis partẽ inutilem putares: at vero, si tibi non adhuc persuasum ab empirico est, à quo cõmemoratæ res euidentes sunt, sed insuper rõne aliqua est opus, eam adijcere videor mihi debere: tuam q; sectam in caduco positam esse ostendam: audio enim vos, cũ dicitis cognitionem eorum, quæ cõia in morbis euidentia sunt: passim q; interrogãs, qua maxime re cõmunia hęc contineantur, & quo

dignoſcãtur modo,id ne adhuc quidē cognoſcere mihi videor poſſe: ea'q; cauſa eſt, q̄m inter vos E
nominibus tenus conuenit, de rebus diſſidetis, cum è vobis alij per ea, quæ natura excernuntur,
quod adſtrictum,quod fluens eſt,metiãtur: qui ſi ea ſuppreſſa ſint,adſtrictionē vitium nominant:
ſi ſine modo excernantur,profluuium alij in ijs affectibus,qui in corporibus reliqui ſunt,vitia po-
ſita dicunt, grauiter'q; eos accuſant,qui, quod educitur,reſpiciunt. Ego autē,quo in errore verſari
vtriq; mihi videantur, fortaſſe iam exponam. Primum'q; in eos à me verba fiant, qui per ea, quæ
ſm naturam excernantur,morbos iudicant: miror enim,cur iſti nec ſudoris vnquam, neq; vrinæ,
neq; vomitus,neq; deiectionum plus,q̄ pro modo naturæ,viderunt bene in morbis educi: item'q;
id,quod omnium maxime abſurdũ eſt,cur ne ſanguinis quidem è naribus curſum, in quo criſis eſ
ſet,vnq̄ inſpexere: at huius vero non menſura ſolum,ſed totum etiam genus præter naturam eſt:
ſudoris autem,vrinæ,& eius,quod per aluum,aut per vomitum ruit,genus quidem non prẹter na
turam,multitudo tamen non nunq̄ tam immodica eſt,vt ego quoſdam viderim, quibus tñ ſudo-
ris effluxerit, vt plumas ẽt madefacerent: alios, quibus deiecta aluus triginta heminas ſuperaret:
ſed tñ inter hẹc nihil mihi viſum eſt eſſe ſedãdum,q̄m educebantur ea, quæ moleſta erant: quanq̄,
ſi quis ijs,quæ excernuntur ſm naturam, regula vſus in omni genere eſſet, huic inhibenda huiuſ-
modi accidentia erant. Quapropter probabilia magis quodam modo ſentire videnť ij,qui eos affe F
ctus, qui in corpore ſunt,morborum cõia ſtatuunt. At in his vero eſt, in quo admirer,cur illa ipſa
auſi ſint euidentia dicere: ſi enim, non quod fluit è ventre, ſed, quæ in corpore affectio eſt, ex qua
ducitur id ipſum,quod fluit,profluuium eſt, eam'q; nulli è ſenſibus patere licet, quo modo erit, vt
illa morborum cõia etiam poſſint euidentia dici, cum in laxiori inteſtino affectio eſſe, in tenuibus
poſſit,in ieiuno,ventriculo'q;, atq; meſaræo,& pluribus alijs partium interiorũ,quarum vlla neq;
ipſa poteſt percipi ſenſu,neq; eius affectus: quo modo igitur illa morborum cõia poſſunt etiã eui
dentia dici,niſi,quod per ſigna dignoſcitur,id euidens quiſpiam velit vocare: Quod ſi ita eſt,non
video,quid iam ab antiquis medicis differãt: ſed quo modo breui ſemeſtri q; tp̄is ſpatio artem edo
cere profitetur: cum non exigua,opinor,opus ſit methodo ad aliquid,quod ſenſum effugiat,per-
cipiendum, ſed,qui recte hoc ipſum præſtet, huic opus ſit & corporum diſſectione, ex qua partes
interiores,quo modo ſingulæ natura ſe habeat,ediſcat,& phyſica ſpeculatione non exigua, vt ope
rationem cuiuſq; vtilitatem q; conſideret: prius,q̄ enim hæc inuenta ſint,non poteſt vllius in imo
corpore partis affectus dignoſci. Quid illud monuiſſe oportet, huc ẽt magnam à dialectica opem
afferri, vt,ex quibus quid concludat, aperte percipias, neq; ſophiſma vel ex te vel ex altero offen-
das: nã ipſi à nobis interdum ſophiſmate imprudẽtes capimur. At vero libẽter ex iſtis requirerē, G
quid profluuiũ ſit,ſi modo diſputare didicerunt: nõ enim id tñ modo ſatis eſſe arbitror,quod eo-
rum aliqui dicunt,quendã præter naturã affectũ profluuium eſſe: niſi enim,qui ſit hic affectus, di
dicerimus,nihil erit,quod plus à nobis noſcat,laxitas'ne quędã,an mollities, an raritas ſit: nihil.n.
ab illis audire eſt,quod dilucide dictum ſit,ſed quicquid occurrit,modo hoc,mõ illud, ſæpe vero vt
oĩa ſimul,tanq̄ inter ſe nihil differentia: ſiquis aũt eos tentet,q̄d inter illa interſit,docere,et q; ſingu
la propriã ſpeculationē poſtulant, eum audire ne ſuſtinent quidē: ſed ẽt antiquos reprehendunt,
q; hæc ſimilia q; fruſtra diſtinxerint: adeo illis veri quęſtio intolerabilis eſt. Ac ne illud quidem la-
xo,quod intentũ eſt,eſſe contrariũ, molli,quod durum, raro,quod denſum,audire patiunť, item q;
præter hæc oĩa aliud eſſe naturalia excremẽta ſupprimi, & fluere,atq; oĩa hæc ab Hippocrate ‖ eſſe
diſtincta. Iidem'q; & de his temere rebus pronunciant,inflãmationem q;, (ſic durum,renitentē,af
ficientē dolore,calidum tumorē nominãt,) facile admodũ inconſiderato'q; adſtrictum malum eſſe
proponunt: alias vero ruſus inflammationes miſtas appellãt, quales, quæ in oculis accidunt, vbi
cum fluxione ſunt,quę'q; in tonſillis,in vua,in palato,in gingiuis: deinde foramina ponunt alia ra
ra eſſe facta,alia clauſa, eam'q; ob rem vtroq; vitio affici. Sunt aũt,qui dicere non dubitent in vno
eodem'q; foramine profluuium ſimul & adſtrictionem conſiſtere: quod ne animo quidē compre H
hēdi facile eſt: adeo in oẽm temeritatem feruntur. Quidam autem eorum,ijdem'q; pauci, qui pati
poſſunt,vt aliquanto plus de his rebus oĩbus audiant cõſiderent q;, vt ipſos pœniteat, vix tandem
adduči ad veritatē ſe vertunt. His igitur cæteris'q;, qui paulo diligenter diſcere de primis aliquid
cõmunibus q; morbis volunt, liber eſt ſeparatim conſcriptus. Nunc aũt,vt ijs,qui introducunť,res
vtilis ſit,aduerſus eoſdem methodicos æquum eſt pauca dicere, quæ tñ optarim aliquid illis quoq;
prodeſſe: quod fieret,ſi contentione remota id ipſum, quod dicit,ſecũ ipſi exquirerẽt. Id aũt,quod
dicitur,eſt,vt,quæ ab illis ẽt ipſis vocata inflammatio eſt, præter naturã ſit tumor dolore afficiens,
prementibus digitis renitẽs, durus,calidus'q;: eadē q; nihilo magis aut raram, aut duram, aut den-
ſam, † q; antea eſſet, propria ratione partem efficiat, ſed fluente materia, & ea quidem ſuperuacua
impleat, ideo q; intenta pars eadem ſit: non tñ,ſiquid intentum eſt,id omnino denſius,q̄ ante, aut
durius eſt: illud'q; in corijs diſcas loris'q; & nexu aptatis rebus,licet,ſi vndiq; ea diſtendere tentes:
ita partiũ,quę per inflammationē repletæ ſunt,medela eſt materiæ detractio: hæc enim repletioni
contraria eſt: cum aũt partes ipſæ exhauriuntur, protinus conſequitur,vt eædem remiſſiores effi-
ciant: itaq;,quæ repleta ſunt,eadē vt intenta ſint, neceſſario ſequit: veluti,quę exhauſta ſunt, vt re-
miſſa ſint: quorũ neutrum tñ vel denſitas vel raritas neceſſario ſequitur, ac ne profluuium quidē

6. de Mor. vulg. cõ.2.te.4.cl.3ª. 160.h. Et te.9. 161.d. Et de veteri. med. fine verſus.

†Ant. interpres addit, aut mollem.

ſuppreſſio'ue

A ſuppreſſio'ue: neq; enim, ſiquid rarũ eſt, ex hoc aliquid fluat oĩno, neceſſe eſt: quid enim, ſi craſſum
exiguum'q; ſit id, quod intus eſt? neq;, ſi ſpiſſum, in eo ſupprimi neceſſe eſt: nã, quod multum &
tenue eſt, id etiam per denſa foramina effluit. Satius igitur fuerit illos antiquorum volumina lege
re, diſcere'q;, quot modis, quicquid prius in parte contentum eſt, idem rurſus excernat: ſi rarefiat,
quod continet: ſi, quod contẽtum eſt, attenuetur: idem'q; ſi incrementum aſſumat, ſi vehemẽtius
moueatur, ſi à re aut exteriore trahat, aut interiore pellatur, † ac, veluti ab exterioribus quibuſdam, (margin: † κὴ οἷον ἀναῤῥοιβδουμένου πρός τινος τῶ ἐντός, i. ac veluti eructentur ab aliquo interiori.)
abſorbeatur. Quibus oĩbus prętermiſſis, ſi quiſpiam raritatem foraminum vnicam educendę ma-
terię cauſam exiſtimat, is videbitur ne euidentia quidem cognoſcere: ſiquidem lanã ſpongiam'ue,
aut in quibus ſimilis raritas eſt, ſi, quod intus habeant, exiguum ſit, id non deponere, ſed contine-
re manifeſte videmus: ſi multum, effundere. Cur igitur illi non in oculis naribus'q; & ore, & quæ
ſimili raritate ſunt, hoc idem animaduerterũt, licere aliqñ, non q' rara foramina ſint, ſed q' humor
multus in his partibus ſit, icc irco aliquid effluere? Ac fictilia quoq; ſæpe videmus, quæ tam raro
corpore ſint, vt etiam aquam transfundant, quæ tñ eadem, ſi mel infuderis, nihil tranſmittant: nã
craſſior mellis ſubſtantia eſt, q̃ pro ratione foraminum, quæ in fictili ſunt. Ita nec illud alienũ erat
intelligi, ſæpe aliquid ob tenuitatem effluere, quanq̃ corpus ipſum, quod cõtinet, non ſit à natura
B perforatum: item'q; nec illud plerũq; naturam, à qua gubernatur animal, quicquid ſuperuacuum
erat, id per corpus ipſum continens euacuaſſe, tanq̃ exprimẽtẽ expellentem'q;. Quid igitur diffi
cile erat intelligere eum, qui diligentius in artis operibus verſatus eſſet? plerunq; enim ſic morbo-
rum criſes eueniunt: reliquas educendæ materiæ cauſas prætereo: item'q; eas, quæ eiuſdem conti-
nendæ totidem ſunt, illis'que contrariæ: ſiquidem audire talia non ad aures eorum ſpectat. Quod
autem mihi fortaſſe aſſequi poſſe videntur, ad id rurſus reuertor, oculum humore fluere interdum
poſſe, non q' vlla ſit in parte ipſa à modo naturæ facta mutatio, ſed q' fluẽs materia vel multa ſit vel
tenuis, vel à natura per hanc partem expulſa, ſcilicet'que oportere fluentem materiam, ſi tenuis eſt,
craſſam reddere, ſi multa, educere: conatum vero naturæ, ſi opportunus ſit, admittere, nihil'que in
ipſum oculi corpus agere, quippe quod nullam fluxionis cauſam continet. Id autem opinari in-
flammationum aliam adſtrictum eſſe vitium, aliam miſtum, non video, quo modo non deſipien-
tiæ ſit: primum enim quod ab ipſis dictum eſt, eius obliti ſunt, non vel fluentem morbum effluxu
iudicari debere, vel adſtrictum ſuppreſſione, ſed ipſos oportere corporum affectus ſpectare. Cum
igitur ex parte omni hi ſimiles ſunt, nulla'q; in re, quæ nunc inflammatio eſt ab ea, quæ antea fuit,
differre videtur, niſi q' aliquid ab altera defluit, nihil ab altera, quo modo non vehementer abſur-
C dum eſt hanc miſtam, illam adſtrictam putare? deinde vero quo modo nec illud, quod facillimum
erat, ipſis in conſiderationem venit, neq; in manu, neq; in cubito, neq; in brachio, neq; in crure, ne
que in femore, neq; in vlla corporis parte alia viſum vnquam fuiſſe huiuſmodi genus inflamma-
tionis, vt aliquid foras efflueret, ſed ijs tantum modo id euenire, quæ os oculos'ue aut nares occu-
pant? An illis morborum communibus omnibus, quæ miſta ſunt, Iuppiter interdixit, ne vllum
vnquam eorum vllam aliam corporis partem attingeret, ſed in oculos tantummodo, nares'q;, &
os ſæuiret? Nam inflammatio poteſt partes corporis occupare oẽs, quæ natura ſunt aptæ, vt cau-
ſas illius gignendæ ſuſcipiant: q' vero aliæ ſunt raræ natura, aliæ denſæ, eo fit, vt ab illis quicquam
effluat lapſæ materiæ, in his autem contineatur. Si enim vtrem alia'ue, quibus ita corpus continẽs
ſit, humida re impleas, nihil effunditur: idem ſi in ſpongiam agas, quæq; ita raro corpore ſunt, pro
tinus id omne, quod ſuperuacuum eſt, effunditur. Quid igitur difficultatis erat eos animaduerten-
tes, quàm maior omni reliquæ cuti denſitas ſit, quàm quæ oculis naribus'q; atq; ori ineſt, partium
naturę cauſam aſcribere, miſtione longis'q; nugis dimiſſis? hoc enim ita eſſe declarant inflamma
tiones eæ, quibus in partibus alijs admiſta exulceratio eſt: ſiquidem ab his id effluit, quod tenue
eſt, perinde, ac ſi in oculis naribus'q; atq; ore eſſent: dum autem illæſa cutis denſa'q; ex omni parte
D eſt, cur nihil effunditur, hoc ipſum cauſa eſt non inflammationis genus. Rurſus, vt ſiue melle, pi-
ce'ue liquida nec id quidem ſine modo, ſpongiam lanam'q; madefacias, nihil effunditur, propter
humoris craſſitudinem: ſiue idem ex aqua agas, aut quibus ſimilis tenuitas eſt, ſed exiguo adhibi-
to modo: ſic arbitror, non ſemper ab oculis aliquid effluit, id'q; aut ob craſſitudinem humoris, aut
quia non is ſuperuacuus eſt: vt in ijs, qui ſe habent in ſtatu naturæ. Itaq; licet idem inflammatio-
nis genus nulla alia differens re, q̃ craſſitudine influentis materiæ, lippitudinem ſine fluore facere,
quãm ſapientiſſimi methodici adſtrictam nominant: eam'q; differre putant à miſta, verborũ ſuo-
rum obliti, in quæ maxima neceſſitate adſtricti præcipitant, qui morborum effectus in corpori-
bus conſiſtere, non in humidis volunt. Quo modo igitur, cum eadem in corporibus affectio eſt,
nulla re diſſimilis, ſolam autem humidorum naturam, quæ tenuia rara'ue ſint, ſequatur, modo ef-
fluere aliquid, modo contineri, diſſimilia morborum communia eſſe putatis? Ita fit, vt iſta veſtra
miſtio ne animo quidem concipi poſſit: cætera autem, quæ non ſolum in ijs, qui victu,
ſed etiam qui manu, qui'q; medicamentis morbi curantur, particulatim
peccatis, aliàs fortaſſe diſcetis, niſi per hæc vobis adhuc per-
ſuaſum eſt: nunc vero, cum ſatis hæc ſint ijs, qui
introducuntur, præſentibus finẽ imponam.

GALENI DE OPTIMA SECTA LIBER AD THRASYBVLVM

Iunio Paulo Craſſo Patauino interprete.

Quale eſſe debet præceptum cuiuslibet artis: CAP. I.

SIngula medica præcepta, atq; vniuerſim omnia præcepta in primis ve
ra eſſe debent,ſecundo vtilia,tertio iactis principijs cõſentientia: ex his
enim tribus legitimum præceptum dijudices: nã ſi vnum ex dictis præ
cepto deſit,ſtatim neq; præceptum id dici merebitur. Cum artes nanq;
ex præceptis, & his non quibuslibet conſtent, ſed primum multitudi-
nem quandam comprehenſionum eſſe oporteat, deinde & ad aliquod
conducibile pertinere, propterea omne præceptum verum eſſe & vti-
le & conſecutionem quandã non ſolum ad præmiſſa principia,ſed etiã
ad reliqua præcepta habere neceſſe eſt. Quatenus enim ſub compre-
henſionem quodlibet præceptum cadit,ea ratione verum eſſe opus eſt,
falſi nanq; comprehenſio nulla eſt: quatenus autem ad finem aliquem vitæ commodum pertinet,
eò quodq; præceptum vtile eſſe ac neceſſarium affirmandum eſt: comprehenſionum autem colle- G
ctionem ad præceptorũ inter ſe, & cum ſubiecto principio conſenſum quærere opus eſt. At, qm̄,
quemadmodum ſub vno principe ſubditorum multitudo mente concipitur, ſic & præceptum ad
ante iactum principium refertur, ob id omne præceptum, verum, vtile,conſentiens q; eſſe neceſſa
rio dicendum. Quare,ſi tribus ijs omne artificioſum præceptum cenſetur,liquidum eſt & medica
præcepta ijſdem eſſe diiudicanda. Igitur,quandoquidem,verum qualénam ſit,& quo modo æſti-
metur,non ſemper in conſpicuo eſt, neq; vtile,neq; conſequens facile deprehendi poſſunt, notas
horum aliquas iudicandi'que inſtrumenta in primis tradere neceſſe fuerit.

Quo modo verum æſtimetur, & diuerſa eſſe iudicia. CAP. 2.

VErum ſanè ex orationis cum rebus concordia æſtimabitur. Sed,qm̄ rerum aliquæ euidentes
ſunt,aliquæ latentes: & euidentium aliquæ per ſe innoteſcunt,vt albus ater q; color: aliæ non
per ſe,ſed ab alijs claritatem adipiſcuntur,vt quæ ſignis deprehenduntur: rurſum rerum ſenſui ab-
ditarum aliquæ intellectui perſpicuæ & ſunt,& dicuntur, vt bis duo quatuor conſtituunt: aliæ per
oſtenſionem cognoſcuntur,vt id,quo bene vti licet,eodẽ,& abuti, & quæ ſequuntur, oportet ſem
per ſermonem ac præceptum ad ſpeciem propoſitæ rei,de qua & ſermo eſt,aut ad quã pertinet præ
ceptum,referre,ac,ſi de re aliqua euidenti ſit,ad illam accõmodare: ſin vero de re occulta, conſide- H
randum,num alicui occultarum rerum ſit conſentiens. Iudicia aũt de rebus euidentibus atq; occul
tis differunt. Quæcunq; enim euidentium rerum per ſe de ſe ipſis notitiã pariunt,ſenſu dijudican-
tur,vt album , & atrum. Quare medici illi iure ſunt deridendi,qui de rebus euidentibus ſentẽtiam
nõ ſenſorijs, ſed demõſtratione aliqua ferre conantur: quemadmodum nimirũ & Aſclepiades de
mẽbranulis in corde inſitis diſputans Eraſiſtratum deceptũ eſſe contendit,Herophilum enim,qui
multa corpora inciderit,eas non vidiſſe: cũ ipſi liceret ad euidentis rei ſcrutationẽ,vt decebat, acce
denti,de re poſtea ferre ſententiã,& non fatuis opinionibus fidẽ habere. Itaq; rerum euidentium,
quæcunq; per ſe deprehẽdi valẽt,iudices ſunt,vt ſupra retuli,ipſa ſenſoria. Sed euidentium quidẽ,
non per ſe aũt cognitorum iudex eſt obſeruatio,eorum dico,quæ per ſigna percipiuntur. Iterũ ab-
ſtruſarum rerum,ſicut plures ſunt differentiæ, ita & diuerſa iudicandi inſtrumenta: ex abſtruſis aũt
aliqua intellectui perſpicua ſunt,vt hoc,fieri non poſſe,vt idem homo Athenis ſimul atq; in Ægy
pto ſit: aliqua per oſtenſionem cognoſcuntur: de perſpicuis intellectui iudicium ex cõmuni om-
nium hominum conceptione habetur: at, quæ oſtenſione percipiuntur, per conſenſum cum his,
quæ ab omnibus concedunt,dijudicantur: rurſus conceſſi dijudicatio in plura diuiditur, aut enim
ex conſenſu cum euidentibus,aut cum perſpicuis intellectui,aut cum demonſtratis conceſſum di-
ſcernitur.

A scernitur. Igitur, quo modo verum & ad iudicium veri ducentia iudicari oporteat, explicauimus.

De vtilis praecepti dignotione, & euidentia sensui non esse artis principia. CAP. 3.

DEinceps de vtili praecepto differemus. Vtile praeceptum, cum ad artis finem refertur, digno scitur. Oportet autem ipsum primum quidem comprehendi posse: si haec enim desit conditio, vt hippocētauri fel attonitis medetur, quoniam comprehendi nequit, propterea inutile praeceptum redditur. Deinde ipsius apprehēsionem non conuenit cum vulgaribus esse communem, sed artificum propriam: iccirco nanque eos falsos esse nos dicimus, qui euidentia artis initium esse opinantur: neque enim ex euidentibus ars constituitur, neque per euidentia fit eius traditio: quando quidem nemo euidentia tradit, sed ea, quae ex euidentibus praecepta oriuntur, quae euidentia non sunt. Haec igitur artis principium esse non ab re quispiam dixerit: praecepta dico, ex euidentibus nata videlicet, quoniam principium tradendae artis ab euidentibus fit. Quod si quis euidentia principium esse artis affirmet, se inter artem, imperitiam'que nullum ponere discrimen ignorat: etenim, si euidentium deprehensio eadem in artifice, atque imperito fuerit, clarum est huiusce rei causa nihil artificem imperito praestare: quin neque iam artifex erit, siquidem artifici atque inscio eorundem eadem inest cognitio. Quamobrem euidentia praeceptorum inuentionis principium B esse iure dicentur, artis vero principium minime: nam quemadmodum leporis vestigia inuenienti leporis principium non iniuria quispiam dixerit, leporis autem esse principium nullus mente constans affirmauerit, neque enim lepus ex vestigijs componitur: ita euidētia praeceptorum inuentionis principium recte dixeris, quod ab his profecti artis inuentores ipsam cōstituunt, artis vero principium non item: principia nanque in eius qualitatem, cuius sunt principia, referre conuenit. Itaque & artis principia vulgo ignota esse debent: neque enim ars vlla ipsi nota est: praeterea artium principia traduntur, euidentia vero non traduntur: quo fit, vt nemo rationabiliter euidentia artis esse principia contendat.

In quibus praecepta consistant, & quid praeceptum sit. CAP. 4.

PRaecepta nanque aut in euidentibus, aut in his, quae ex alijs percipiunt, aut in his, quae praeostensa fuere, aut in manifestis intellectui consistunt, in hunc sane modū: in euidentibus quidem sic: quidam plures intuitus sauciato corde morientes, mortis causam scrutatus est: considerans igitur inuenit, neque ob facultatis deliquium, neque propter materiae medicinalis penuriam, sed propter necessarium membri illius vsum istos interire: quare cognoscens absque mēbri huius actione, vtilitate'que ab ipso corpori subministrata animal superesse non posse, ratione'que ea, quae in C euidentibus inuenit, colligens, hoc praeceptum constituit: quicunque in corde sauciatur, moritur. Quod igitur ex euidentium consensu ratione inuentum est, & vniuersim prolatum, praeceptum dicitur: quin potius in euidentibus praeceptum consistit, vt ab euidentibus in phlegmone: siquis phlegmone afficitur, ille tumorem habet, renitētem, pulsatiuum dolorem inferētem. Sunt itaque euidentia praeceptorum inuentionis primordia: at praecepta ex euidentium consensu reperta constituendae artis sunt principia, & ab euidentibus ad hunc sane modum praeceptum conflatur. Ab his autem, quae ex alijs percipiuntur, hoc modo praeceptum colligitur: Si quem hi casus infestant, hic sanguinis copia laborat: Cui haec eueniunt, illi iecur, aut renes, aut id genus aliquod afficitur. Ab his autem, quae praeostensa sunt, hoc modo conficitur: si ante probatum fuerit, quid sit concoctio, &, quae concoquuntur fundi, & eliquari, atque ita mox distribui, & aegrotantes nō multo in cōficiendis cibis labore indigere, ab his huiusmodi praeceptum nascitur: Liquidi cibi omnes febricitantibus bene faciunt. Sed ex manifestis ita praeceptum oritur: Quicquid est multum, naturae aduersatur: & illud, Non saturitas, non fames, neque aliud quicquam bonum est, quod naturae fines egreditur: & illud, Vbi saturitas morbos creat, euacuatio medetur. Nam, cum per se constet in illis quidem, si facultatem vincentia, in hoc vero, si efficiens causa repellatur, quod fiebat, D non futurum esse, dicta praecepta fuere composita: omne autem praeceptum commune est, & firmum. Quamobrem errant illi, qui eo artem coniectricem aiunt, quod coniecturalibus praeceptis continetur: non enim a praeceptis coniectrix denominatur, (haec nanque perpetua sunt,) sed ab actione, & medentium opera: haec enim incertum euentum habens coniectricem artem reddit: nam omnium artium praecepta, aeque firma sunt, & constantia: Verum, quoniam non omnium artium finis semper attingi potest, eo fit, vt ipsarum non nullae coniectrices appellentur, quae incertum, ancipitem'que, vt dixi, euentum habent. Caeterum, quoniam vtile diiudicandum esse dicebamus, si ad finem referretur, artis finem proponere necesse fuerit, vt eo patefacto perspicuum fiat, ad quid referentem vtile aestimare oporteat.

De fine artium per ipsarum diuisionem. CAP. 5.

ARtium igitur aliquae ea, quae non sunt, efficiunt, vt nauium structoria: non nullae, quae facta sunt, conseruant, vt nauium gubernatoria: non nullae vtrunque praestant, vt aedificatoria: in facientibus artibus, aut seruantibus vnus est consequendi finis modus: propterea in his simplex est vtilis aestimatio: sed in his, quae iuxta faciunt, & conseruant, non facile est diiudicare. Non enim, tanquam inutile, refutandum est, quod ad conseruationem nō conducit: sed diligenter perquirendum, num quippiam ad eius, quod non est, productionem conferat. Ars itaque medica inter eas

est, quæ faciunt, & conseruant: non iccirco tamen geminum esse artis finem credere oportet, &, E quod non est, facere, vt pote sanitatem: & eam, quæ est, conseruare: per eadem enim præcepta, vt aiunt, sanitatem creans, eadem'que conseruans geminum habere finem videatur. Profecto, nisi euidenter eadem essent præcepta ad vtrunque finem ducentia, differentibus etiam finibus diuersæ vtique essent artes, & duæ medicatiuæ: at, quoniam, eadem cum sint præcepta, proposita euariant, vna ars differentia habebit proposita: sed me hercule ignorant artis vnum esse propositum, sanitatem scilicet, finem'que vnum, qui est eius consecutio, modos autem consecutionis multiplices: non variat igitur propositum, neque finis secundum varium habendæ sanitatis modum: siquidem nobis apta officere cognoscentes, modo ipsa nocentia submouentes sanitatem acquirimus, modo ea deuitantes ipsam præsentem conseruamus: quare vtile in medicina recte æstimabimus, non nunquam, an ad sanitatem accersendam: non nunquam, an ad eam retinendam conferat, nobiscum reputantes.

De præceptorum consensu dignoscendo. CAP. 6.

CONsensum autem præceptorum non nulli ex eo, quod vna sint, quærendum censent, multa simul esse ignorantes, inter quæ nullus consensus esse dignoscitur, quemadmodum & diem esse, & simul cum ea spirationem fieri dicimus, inter quæ tamen nulla intercedit societas. Non igitur consensum ex eo, quod simul sint, dijudicare oportet, sed, quo sublato necessario quippiam aufertur, & posito ponitur, id ei consentiens, & consequens iure putandum est: atq; in vniuersum, quæ mutuo inter se dependentia colligantur, per appellatam epicrisim à græcis, à nostris adiudicatio dici potest, iudicanda sunt: in quibus sane consequentem epicrisim facere opus fuerit: ad quarundam vero orationum epicrisim necessario quęrēdus est consensus, & consecutio: an vero & ad medicinalium præceptorum iudicationem ea cōducat, forsan disquiret aliquis: neq; enim, ꝙ medicinale præceptum vtile, verum ꝗ; sit, cognoscere satis fuerit, sed nihilo secius ipsum cum alijs cohęrere, consentire ꝗ; opus est. F

Modus tres medicinæ sectas considerandi. CAP. 7.

QVandoquidem igitur omnis oratio, omne ꝗ; præceptum tribus hisce perpēditur, tres vero in medicina sectę celebres sunt, rationalis, empirica, & methodica, age hisce iudicandi rationibus vsi & istas singulas diligentius cōtemplemur, vt veræ ac salutari cæteris posthabitis adhæreamus. In primis autem, quid inter eas conueniat, quid cuiusq; proprium sit, exponere necesse est: deinde his peractis singulas ad examen redigemus. Trium itaq; sectarum professores in hisce consentiunt, quod euidentia præcepta vtilia sunt, analogismus, obseruatio, historia, ad G simile transitus, quod historia sine delectu non admittenda instrumenta, applicandorum remediorum modus, ꝙ ex alijs alia deprehenduntur, ꝙ ijsdem præsentibus malis eadem sunt facienda, quod adiectionibus, & subtractionibus sanitas seruatur, & morbi fugantur, ꝙ ad sanitatem retinēdam & morbos tollendos nocentium vsus fugiendus est, ꝙ ad materiæ adhibendę, notitiam experientia potens, atq; vtilis est: quę nutriunt enim, & quę non nutriunt, purgantia, & mortifera, experientia omnia comperta sunt.

Quibus sectæ differunt. CAP. 8.

SVb hoc communi empirici subsistunt, non solum facultates, sed etiam conferentia obseruatione fuisse inuenta testantes. At vocati methodici vltra id commune dictum, quiddam ab empiricis diuersum adijciunt: aiunt enim pręterquam, quod adhibendorum remediorum vires discuntur: nihil aliud vtile ab experientia prouenire, nullum enim conferens ex obseruatione accipi posse, cum simpliciter conferentia ex quibusdam euidentibus colligantur. Rationales vero medici inter hos medij ingrediuntur: neque enim omnia vtilia ex obseruatione aiunt deprehendi, quemadmodum declarant empirici: neque rursum omnia ex indicatione inueniri, vt volebant methodici: sed non nulla ex obseruatione deprehendi, vt mortifera, & venenum morsu fundentia: non nulla ex indicatione, ea videlicet, quorum causę reperiuntur. Inter methodicos igitur, atque rationales eatenus conuenit, quatenus vtriq; ex indicatione vtile percipi arbitrantur: quatenus vero à diuersis accipiunt, eatenus dissentiunt: siquidem methodici ex euidentibus quibusdam vtilia putant indicari: at rationales ab huiusmodi quidem minime, sed ab occultis: nam, cum à causis indicationes creari censeant, causæ vero, vt causæ sunt, euidentes non sint, iam constat apud eos ab euidentibus indicationes non fieri, sed ista esse præuia, & veluti manuducere ad eorum, quæ indicare possunt, notitiam afferunt. Hoc itaque rursum empiricis rationales assentiunt, à nullo euidenti vtilis indicationem proficisci. Hoc vero aliud commune est, & ab omnibus medicis concessum euidentia videlicet vsui esse, vt aiunt empirici, ad obseruanda ea, quæ ex ipsis colliguntur, cum obseruatio in eorum aliquibus sit: vt rationales vero, quod ex ipsis indicare potentia deprehendantur: vt methodici, vt potentia indicare vtilia huiusmodi euidentia ex vsu sunt. Rursum hoc loco inter empiricos, methodicos'que conuenit, occultum ex euidentibus agnosci ex quo conferentium indicatio oriatur: empiricis autem, atque rationalibus commune est, in euidentibus vtilia obseruare. Inter methodicos autem, & rationales, consensus est, ex euidentibus vtilia deprehendi: methodici nāque ipsum vtile aiunt ex talibus H

elici:

A elici: rationales vero ipsa vtile indicare potentia ex euidentibus, vtile autem nullum erui decernunt. Sed ad eos, qui ex patientibus causis vtile quodpiam inueniri putant, vt in palo, exempli causa, dicendum est, non vt ex perspicuis, sed vt ex causis in huiusmodi vtile reperiri: causa vero, vt causa est, non est euidens, sed ex casibus deprehenditur. Igitur, si extremæ cuti arenula, paxillus've inhærens dolorem non moueat, neq; sui sensum excitet, non percipimus: causa enim alicuius non est, quodlibet faciens: quicquid enim causa est non est euidens, vt causa: nam, quæ ad aliquid se habent, vt huiusmodi sunt, non sunt euidentia: ipsa vero, quæ ad aliquid se habent, euidentia sunt, vt pater, seruus, frater, & id genus alia: ipsa quidem singula euidentia sunt, sed ipsorum ad alia relationes non euidentia.

Quod ex abditis vtilia reperiantur contra methodicos, & empiricos. CAP. 9.

POstquam igitur dijudicandarum rationum instrumenta docuimus, communiaq; & propria sectarum perstrinximus, deinceps necessarium fuerit vnamquamque sectam diligenter excutere, ac dijudicare, atque ita meliorem, quæ visa fuerit, amplecti. Primũ igitur Empirici, ac methodici rationalibus contradicentes inutilem esse aiunt rerum abditarum notitiam, nihil enim ex abditis vtile reperiri. Ad hoc rationales respondent separatim vtrique sectæ: ac primum empiricis dicũt, B euidentia non satis esse, vt in ipsis vtilia obseruatione deprehendantur: nam & occultis opus est, siquidem ab his conferentium indicationes enascuntur: cuius rei testimonium est, quod vos ipsi non in omnibus euidentibus obseruatione vtimini, sed in quibusdam, quæ quiddam plus, quam cætera euidentia, contineant, in quibus obseruandum est, quod non est euidens: quod si est, abdita non inutilia fuerint. Euidentia igitur si, vt talia, ad vtilium inuentionem capiantur, omnia ad id conducent, aut non: at omnia ad id conducere si dicamus, incredibile fuerit: quod si non omnia conducibilia, necesse fuerit plus aliquid, quam euidentiam continere, quod percipere non ad sensum, sed ad rationabilem potentiam pertinet: ea vero abdita dignoscit: quare & rationabilis facultas, & res abditæ non incommodæ sunt: nam, si euidentia vt talia sunt, inter se non differunt, patet omnia, quantum in ipsis est, æque ad obseruationem esse idonea: quare, & minima quæque tã præterita, quam præsentia commoda fuerint: id autem fieri non potest: quo modo enim in stragulis vestibus, & cubili, vbi æger cubauerit, atque id genus alijs quippiam aliquis obseruauerit? Manifestum igitur est non in euidentibus, quatenus talia sunt, obseruationem versari, æque enim in omnibus versaretur, sed in quodam altero, quod non est euidens, si hoc verum est, iam id efficitur, occulta vsui esse. Veruntamen vnde inquiunt dignosci in hisce euidentibus obseruationem pos C se fieri, in illis vero non item? haud enim facile est ab istis euidẽtibus, quatenus ita euidentia sunt, istud accipere: ita enim omnes vel triuiales dignoscerent, in quibus'nam euidentibus obseruandum esset, atque ita nihil nostra experientia à vulgi imperitia distaret. Quod si non omnibus constat, quibus euidentibus obseruatio sit adhibenda, solis autem id artificibus notum est, sequitur in euidentibus, non, vt euidentia sunt, conferentia obseruatione deprehendi: quoniam enim hoc est euidens, quod vtile ad obseruandum est, id vero non est euidens, sed occultum, admodum aũt istud nouisse expedit, ppterea, & occulta ex vsu sunt. Vltra dicta etiam, qñquidem dicunt empirici, & in his prẽteritis, & in his p̃sentibus obseruandũ esse, iccirco, & trãsacta curiose disquirũt, infinita vero sunt etiam præsentia, & in infinitis obseruatio fieri non potest, clare sequitur, eorum obseruationẽ ex his esse, quæ fieri non possunt. In Methodicos autem sensui perspicua conferentium demonstratiua esse putantes, hęc adducunt rationales: euidentia ex seipsis percipi possunt, & vulgo igitur euidentia erunt: quoniam vero & communitates indicant, simul q; cum indicantibus indicata sese offerunt, vulgaribus vtique communitates indicabunt: atque ita nihil à vulgaribus ò Methodici differetis. Quod ab affectibus vero conferentium indicatio non proueniat, per hæc demonstrare licet: eodem affectu, exempli gratia, phlegmone differentes corporis sedes occupante, vt oculos, D aut iecur, aut gulam, non eadem curatione, sed diuersa vtendum: oculo nanque inflammato opiũ conuenit: gulæ autem, vel ori ventriculi, & iecori aliud quippiam: at oleum oculo nocet, in alijs vero inflammatis partibus dolorem mitigat. Ex his manifeste concluditur, ab affectibus conferentia non indicari: idem enim in omnibus eidem affectui remedium admoueretur, siquidẽ affectus conferentium esset indicatiuus. Hoc pacto etiam methodicorum placitum demoliri possumus: eodẽ affectu eundem locum vexante pro causarum differentia differente curatione homines indigent, vt in vrinæ suppressione, si sit calculus, excisorem adhibebimus: si vrinæ copia, fistulam demittimus: si phlegmone, cataplasma superdamus. Quod si ab affectibus conferentium indicationes orirentur, vno affectu proposito vna, & eadem etiam curatio assumeretur: sed vna non sumitur eiusdem affectus curatio, non igitur ab affectibus conferentium indicationes accipiuntur.

De indicatione, obseruatione, analogismo. CAP. 10.

HIs itaq; summatim in p̃sentia expositis nõ inutile fuerit idicationẽ, qd sit, circũscribere, et quo modo ab indicatione vtile capiatur: quid sit obseruatio, quo modo q; ex obseruatione vtilia deprehendãtur: qd sit analogismus, & qua ratione ab vtile sumatur. Quemadmodum igitur euidentium

dentium aliqua per se ipsa percipiuntur, vt album,& atrum: non nulla adhibita obseruatione, vt E
ea,quæ per notas dignoscuntur,ita & iuuātia quidem per indicationem patefiunt: simul.n.cum in
dicantibus obuia sunt, nullius q; cogitationis ope indigent. Hanc enim ob causam & animantia
ratione carentia æstum,algorem,semel q; omnia nocere valentia,quoad eius fieri potest, vitare co
nantur,simul videlicet eo,quod iuuat,sese offerēte. Paxillū enim,aut aliquid aliud in membrum de
fixū nullus cogitatione præmissa reuellit. Quare quod in apertissimis,& sine controuersia conces-
sis reperitur,(omnibus enim demonstrationem transcendentibus mens nostra propter euidentiā
assentitur) id nimirum,& in perceptis ex indicatione contigerit. Quædam igitur proportio indi-
cationi cum euidentibus, & manifestis intercedit: quando enim cum nocentibus iuuantia pariter
occurunt, tunc neque obseruatione, neque cogitatione vtendum,quandoquidem ipsa nocentia,
quid expediat, manifestent. At obseruatio proportione ad ea respondet,quæ per notas compre-
henduntur: sicut enim ea per coobseruationem comprehendi affirmamus,ita & hic iuuantis ob-
seruatio fieri dicitur. In quibusdam enim plerunque eodem modo occurrentibus absque agentiū
causarum cognitione iuuantis obseruatio efficitur: vt est in dentium stupore portulaca: neque
enim contentiua causa hic quicquam demonstrat, neq; aliqua cogitatione auxilium reperitur. In
his,qui altercum epoti sunt,aut quippiam id genus mortiferum assumpserunt,inter initia sanè cu- F
ratio à causa, & loco accipitur, sed causa ignorata iam deinde obseruatione perceptis vtimur: vo-
mitum enim ab initio admittimus, causa huius electionem indicante, & loco modum electionis
suscipiente: postea vero causam ignorantes, obseruatis, vino scilicet,& lacte vtimur. Verum ex
analogismo iuuans percipitur,quando causa quidem delitescit,nulla q; obseruatio habetur, sed af-
fectus quàm simillimus ex casibus est: in huiusmodi enim ab indicatione profuturum colligi ne-
quit,causa nanque ignoratur,nulla q; præterea facta obseruatione,casuum similitudinem intuen-
tes cogimur ad simile transgredi. Aliquis nanq; à serpente hæmorrho vocato demorsus fuerit: in-
de sanguis largius effluat: nos causam,quare id patiatur,nescientes,neque obseruatione instructi,
auxilijs ad sanguinis ob incisionem profluuia facientibus opitulabimur. Atq; hac ratione Cnidij
medici pulmones purulentos habentibus succurrere tentabant, transitu ad simile vtentes: quoniā
enim,quicquid in pulmonibus est,per tussim extruditur, linguam exerentes, aliquid humoris in
arteriā instillabant, quod tussim vehementem concitare posset, vt ex casus similitudine pus reijce-
retur. Analogismis itaque per transitum ad simile fit: analogismo nanq; vtētes à similibus ad simi
lia transimus. Empirici vero secus,atq; nos,huiusmodi transitum vsurpant: nam à simili trāsitum
ab auxilijs ad auxilia, aut ab affectibus ad affectus fieri affirmabant: ab auxilijs ad auxilia hoc mo- G
do: cum ijdem adsint casus,qui & in alias visis ægritudinibus aderant, tum à simili transitum faci-
mus, vt à cotoneo ad mespilum. Verum aduersus ipsos dicendum est: fieri à vobis non potest hu
iusmodi à simili transitus: vtrum enim ratiocinatione vtentes à simili ad simile transitis, an obser-
uatione? si obseruatione,obseruatio est eius,quod fit,& quod cognoscitur,& non ad simile transi-
tus: sin ratiocinatione,ab ipsis sciscitabimur,num omnium casuum similitudinem spectantes,tran
situm à simili ad simile faciant,an aliquorum. Si omnium,responderint, nihil vnquam alicuius se-
cundum omnia simile reperietur: quę enim inter se aliqua ex parte non differunt,hæc non similia,
sed eadem planè sunt. Sin aliquorum casuum similitudine se contentos affirment,iterum sciscita-
bor: num similitudinē in figura,aut in colore petitis,an in duritia et mollitudine, an potius secun-
dum gustatum,olfactum q; similitudinem æstimatis? quòd si secundum gustatum dixerint, aut
aliud quippiam,clarissime fatebuntur iuuantia, quatenus iuuant,se deprehendere: ex quo effici-
tur,vt ipsos etiam confiteri necesse sit se nocentia,vt nocent,dignoscere: quo enim iuuantia nocen
tibus aduersantur, eo iuuare dicuntur. Si mespilum igitur,quoniam gustatilem qualitatem coto-
nei saporis similem habeat,torminosis adhibetur, scire oportet ipsum gustatili qualitate prodesse:
cum q; ipsam adstringere in confesso sit,simul etiam contrariæ qualitatis,facultatis've esse nocentia H
cum huius perceptione succurrit. Quòd si comprehensibili causæ remedia contraria sunt, manife-
ste concluditur,occulta posse deprehendi,& ad vsum idonea cognosci.

Descriptio indicationis,experientiæ,& analogismi,& ad singulas sectas, Empiricam videlicet, & Methodicam impugnandas transitus. CAP. II.

QVo modo itaq; ex indicatione vtile percipiatur,supra positū est. In præsentia vero dictorum
cuiusq; descriptionem explicabimus. Est igitur indicatio iuuantis comprehensio simul cum
comprehensione nocentis adueniens,sine obseruatione,aut ratiocinio: Experiētia vero
est eius,quod frequenter, & eodem modo visum est,cōprehēsio,atq; memoria: aut sic etiam descri-
bere potes: Indicatio est,quando rebus percipiendis simul,& quod confert,percipitur,absq; osten
sione,& obseruatione: at Experiētia est eius,quod sæpius,& eodē modo visum est, obseruatio,atq;
memoria: idē est vero obseruatio,& experientia. Analogismus autem est comparatio,& perceptio
causarū iuuantiū p similitudines. At deinceps propria cuiusq; sectæ cum exposuerimus, aduersus
singulas,empiricā dico,et methodicā,rationes inducemus: sunt vero hęc empiricorū ꝓpria: iuuan
tiū in cōcursibus obseruatio,historia, à simili trāsitus,quemadmodū ipsi faciendū ꝑcipiunt: alio.n.
modo rationales medici à simili transitum vsui accōmodant, vt posterius differentiā ostendemus.

Quòd

A *Quòd Empiricorum obseruatio sine ratione præstari non possit.* CAP. 12.

VErum empiricis contradicentem duobus modis pro concursibus obseruationem accipere opus est: nam facultatum obseruatio communis est, accidentium vero illorum propria: aut enim ipsam prorsus tollere, tanquam esse non possit, opus est: aut esse quidem posse concedere, sed absque ratione explicari non posse. Primum igitur, quod & absque ratione obseruatio explicari nequeat, per hęc quispiam ostenderit: confitentur empirici se non omnes euidentes casus obseruare: neq; enim se flauitiem, exempli causa, aut albedinem, aut simitatē aduncitatem' ve obseruare affirmant, quamuis & in coloribus discrimen aliquod animaduertant, vt in auriginosis: & in figura, vt in fracturis luxationibus q;, sed & pro antedictis minime. Quemadmodum enim, inquiunt, ab indicatione conferentia sumi profitētes, non omnia tñ indicare testantur, methodici nanq; euidentiū aliqua indicare affirmant, non omnia, rationales vero abditorum aliqua, & non omnia, ita & empirici pro quibusdam casibus, non pro omnibus obseruationem ponunt: neq; enim præterita omnia, neq; præsentia vtilia ad obseruationem esse arbitrantur: vt, exempli causa, quispiam à rabiente cane demorsus est: accedens empiricus id tantum satagit, à rabiente' ne demorsus fuerit: aliorū antegressorum nihil explorat: pariter & circa præsentia nihil laborat: neq; enim, vt ante diximus, ca-
B pillos rectos crispos' ve considerat. Quocirca ab ipsis causa iure petēnda est, quamobrem non in omnibus casibus, sed certis quibusdam conferentia obseruent, quandoquidē casus, quatenus euidentes sunt, tam illi, pro quibus fit obseruatio, quàm cæteri inutiles nulla ex parte dissideant. Dicunto igitur, quid' nam vtiles casus monstrat euidens' ne, aut occultum? si euidens esse dixerint, quo vtiles casus produntur, & pro quibus obseruandum est: inferemus iterum, hoc euidēs quatenus euidens nihil ab inutilibus casibus distare. Quòd si rursum occultum esse vtile casuū indicans affirmēt, occulta ad conferentiū obseruationem cōducere fateantur, necesse est: at occulta nulla vi alia, quàm ratione, comprehendi queunt: quare, si vtilis pro concursibus occultorum est obseruatio: & si nihil aliud ea, quàm ratio, comprehendit, apertum iam est, absq; ratione obseruationem fieri nō posse. Hæc sanè argumentatio eos fateri cogit rationem in obseruando esse percommodam. Verum empirici nobis refragantes inquiunt, & vtiles casus experientia posse deprehendi, & pro aliquibus casibus obseruandum esse, pro aliquibus vero non: id quoq; se obseruatione cognouisse. Ad hoc præsto respōsio est: cum infinita sit casuum multitudo, pro quibus non sit obseruandum, pro omnibus id ipsum obseruari non potest, pro ipsis scilicet obseruationem non esse faciendam: infinitum enim obseruari, custodiri q; non potest. Vltimum itaq; ipsis vndiq; oppressis confugiū
C relinquitur, vt forte euenisse dicant pro hisce casibus obseruationem factā esse: pro illis vero minime: quo quid magis ridiculum fuerit? hic quidem sermo iste finiatur.

Obseruationem pro concursibus, empiricorum more dari non posse. CAP. 13.

QVòd autem pro concursibus obseruatio colligi nequeat, per hæc argumēta declarabo. Sic enim aiunt empirici. Obseruatio non pro vno duobus' ve, sed pro plurimis frequenter conspectis, & eodem se modo habētibus fit: interrogati igitur num pro ijsdem casuum generibus vtilia obseruent, necessario pro ijsdē se generibus obseruare affirmabunt. nam, si in hoc, exempli causa, febris sit, et phlegmone, in hoc biliosa per vomitum aut sedem fiat excretio, nequit eadem esse obseruatio. Eosdem igitur genere casus esse satis fore neutiquam dixerint, sed etiam numero æquales esse oportet: nam, si ijdem genere casus fuerint, non omnes autem, aut plures adsint, concursus euariat, atq; aliam obseruationem exigit: opus est enim pro ijsdem generibus & æquis numeris obseruationem fieri. Quo modo autem omnis curatio penes excessum defectum q; casuum commutabitur, hinc iam considerandum est. Est igitur quædam in phlegmone obseruata curatio, quòd si aliquis à phlegmone casus abfuerit, vtpote sensus, & curatio mutanda est: nam phlegmone iam in scirrhum euasit, neq; eadem curādi ratio conuenit: atq; ita penes casus absentiam cu-
D ratio diuersa est: penes vero abundantiam ad hunc modum. Si phlegmonæ febris aut syncopa adiungitur, ob casuum abundantiam concursus differens factus est: quare, & differens adhibetur cu ratio. Neque solum genere ijdem, & numero æquales casus esse debent, verum etiam, & magnitu dine neque excellere, neque deficere conuenit: quandoquidem, & penes casuum magnitudinem permutatur curatio: neque enim superficie tenus factas diuisuras suimus, neq; etiam ieiunio quispiam vtetur: at, si profundior sit incisio, ieiunium imperamus, venā soluimus, fibulas adhibemus, & huiusmodi. Neq; satis est casus genere conuenire, numero æquales esse, & magnitudine similes, verum etiam tempus oportet obseruatione complecti: alia nanque incipientibus morbis auxilia adhibentur, alia vigentibus: ‖ incipientibus enim siquid videtur mouendum, moue, vigētibus quietem agas, præcipit Hippocrates: & phlegmonæ incipienti quidem reprimentia adhibemus, post id autem cataplasmata, & illapsam materiam dissipare valentia. Præterea & ordinem dictis omnibus in obseruatione adiungere opus est: variante enim ordine & concursus euariat, iccirco & medendi ratione variare necesse est: aliter enim prius furentes, deinde febricitantes curamus: & aliter febricitantes prius, deinde furentes, siquidem mortiferi, & non mortiferi, prout habet casuum ordo, affectus euadunt: quemadmodum euentus ostendunt: à neruorum quidem conuulsione febris non solum periculo vacat, verum, & morbum propulsat: sed à febre conuulsio mor-

2. Aphor. 29. extr. ord. 16. f

tifera

tifera est: permutato vero penes casuum ordinem concursu, necessario conceditur (vt ex euentibus patet) & medicationem permutari. Quamobrem, cum prorsus oporteat casus non modo genere eosdem, numero æquales, magnitudine similes adesse, sed etiam idem tempus, eundem'que ordinem seruari necesse est, si debeat integra obseruatio fieri, cum'que in omni vita ne duobus quidem ægrotis, nedum pluribus omnes supra enumerati casus accidere similiter queant, clarum est huiusmodi obseruationem pro istis concursibus fieri non posse. Non posse autem prædicta omnia pro omnibus aut pluribus reperiri, ita quispiam demonstrauerit. Quoniam causis, passis locis, ætate, consuetudine, symptomatum acerbitate, laborantis natura, anni temporibus, regionibus'que diffidentia vitia gignuntur, duobus hominibus prorsum contingere non potest, vt similiter in omnibus sese habeant: hanc ob causam pro concursibus obseruatio fieri nequaquam potest: quod si duo etiam nulla pro re differentes inuenti fuerint, neque tamen propterea obseruatio concedenda est, quandoquidem ipsam in pluribus fieri opus sit. Cæterũ quo modo vos (illi inquiunt) vestrũ ipsorum placitum cõfirmatis? videmur enim ipsis pro symptomatis, & facultatibus obseruare nõ posse: veratrum enim purgare, aliqua animalia venenum ictu infundere obseruatione compertum est: & pro dentium stupore causa quidem comprehensa non est, sed portulaca ipsum dissolui obseruatum fuit. Sic vero ipsis respondendum est: Nos quidem vtilia symptomata circunscribentes eo, quod ad proposita referamus, ex vsu vtile iudicamus: cũ igitur & à causis illata omnia symptomata comprehenderimus vt grauitatem: & à locis, vt ægre spirare: & à facultate, vt animam deficere, inuenimus hæc esse vtilia, reliqua vero inutilia. Quoniam igitur vtilia symptomata per relationem ad proposita circumscripsimus, quæcunque causæ, loci, facultatis've sunt symptomata, ea vtilia reputamus, quæ non huiusmodi sunt, inutilia. Igitur, tametsi neque morbiferas causas, neque perpessos locos cognouimus, cum facultatem, vt dixi, habeamus vtilia symptomata ab inutilibus distinguentẽ, neq; pro agentibus causis, affectis vel locis obseruare, possimus, vt sanguine infestante, non dignoscentes sanguinem esse morbi causam, à grauitate, quæ symptoma est subsequens, causam esse rimati, à grauitate veluti manuducti pro ipsis obseruationem facere possumus. Sic & pro spiritus difficultate, id ventriculi, aut pulmonis, aut iecoris, aut transuersi septi, aut alius cuiuspiam affecti loci symptoma esse ignorantes, solum id locum affectum esse scientes, perinde pro ipsis, atque pro ipso affecto loco, obseruare poterimus: quæ autem neque loci, neque causæ, neque facultatis symptomata sunt, ea tanquam abundantia reijcimus. Vtile igitur atque inutile pro quibus propositis obseruemus, empiricis dicendum, nos scilicet pro solis symptomatum generibus obseruare, in quibus neque potentia, neque tempore, neque magnitudine, neque ordine, neque alio quopiam opus est, vt pro dentium stupore portulacam. Quid igitur prohibet, fortasse dicent, & nos ad hunc modum obseruare? si in istis, respondebimus, symptomatum generibus obseruatis, quemadmodum & nos modo diximus reliquis, vbi tempus magnitudo, & potentia requiritur prætermissis, iam inter nos conuenit: Cæterum, si dicant, morsum hæmorrhi plura symptomata comitantur, & vos nihil in his obseruatis: nos contra respondebimus non pro illis symptomatis, sed pro antegressa causa nos obseruationem facere: symptomata vero antegressarum causarum cognitionem, pro quibus obseruationem statuimus, exploramus: causa nanque ignorata, & facultate curandi ex indicatione carentes, obseruationem pro antecedentibus causis præstamus: obseruamus autem non solum pro causis, sed etiam pro loco vno: pro iecoris itaque atque pro lienis affectu quædam obseruauimus. Si vero dixerint ista singula vnum symptoma comitari, dicemus nos, interdum non vnum, sed plura: multa vero curiose persequimur, non vt pro ipsis obseruationem conficiamus, sed vt id, pro quo fit obseruatio, consequamur, in iecinorosis affectum esse iecur, pro quo obseruatio statuitur, & in alijs ad hunc modum. Cæterum plerunque pro prægressa causa fit obseruatio: non enim pro dentium stupore portulaca obseruatur, sed pro affectu ab acidis acerbis've creato. Igitur, cum ex fluctione aut vomitu aut secantis ferrę stridore dentes obtorpuerunt, nihil in portulaca præsidij est: prius itaque causam rimati, ob quam dentes stupor obsedit, deinde sic ea vtamur: quæ in his vero accipiuntur, antegressis causis minime aduersantur: neque enim alia continentibus causis adhibentur. Hæc sane aduersus obseruationem in concursibus facientes afferri possunt. Interrogandi præterea sunt empirici, quo modo administrandorum auxiliorum mensura aut tempora sint obseruanda, aut quo modo ciborum tempora, & mensura.

Empiricorum historiam inanem esse. CAP. 14.

VErum enimuero ipsorum historiam inanem esse, neq; confici posse in præsentia patefaciam. Vtuntur sane Empirici historia eam ob causam: frequenter morbi quidam exoriuntur, ad quos nullum auxilium ab ipsis obseruatum est: vt igitur & hac in difficultate aliquibus remedijs abundare possint, neq; fortuitum euentum expectent, historia vsi sunt: neq; hac tantum de causa, verum etiam vt breuior esset traditio: non potest enim nouus medicinæ discipulus omnibus symptomatis obuiam fieri, atq; in omnibus obseruationem facere. Ne quis igitur omne vitæ curriculum discendo consumat, sed aliquando & arte vtatur, iccirco ad medicandum vtilem historiam esse asseruerunt: conficitur autem aut præsentium historia, vt illud carmen,

Ferro

A Ferro homines cædunt, ignis late omnia vastat,

aut præteritorum, vt illud,

Curetes pugnam simul, Ætoli q; ciebant:

sed futurorum neutiquam: illud enim,

Illa dies aderit, qua procidet Ilios alta.

non historia, sed potius diuinatio dicenda est. Empirici præteritorum historia frequentius vsi sunt: sic enim eam definiunt. Historia est rerum sæpius circa eadem probatarum narratio. Sed contra ipsos ita dicendum: Si omnia in historia narrata vera esse affirmant, aliquem profecto iudicem habere debuerunt, qui recte historiam institutam esse iudicaret: verum, cum non ita res habeat, aliquod dijudicandæ historiæ instrumentum reperiendum est, quo vera à falsis discreturi simus: etenim circa idem non solū medici dissident, immo & contraria opinantur: febricitantes enim adeo non nulli inedia macerabant, vt ne aquam quidem cōcederent: non nulli ab initio cremorem hordei propinabāt, non nulli summopere cauebant, ne vnquam hordeaceo victu laborans vteretur: Petronas autem, & suillas carnes assas exhibens, & vinum nigrum meracius, ad vomitum compellebat, & frigidam ad laborantis arbitrium potui dabat. Apollonius vero atq; Dexippus Hip-

B pocratis auditores neq; aquam propinabant, nedum vinum: præparauerant enim cyathos quosdam cereos numero duodecim, vt essent singuli heminæ sexta pars, ex his duos tres've alternatim ægrotantibus dabant. Tanta igitur cum sit inter medicos controuersia, cur dijudicandæ historiæ instrumentum aliquod comparari non debuit? quare, cum ipsos fateri coegerimus neque inutile esse historiam admittere (sic enim superuacuam esse historiam declarabimus) percunctabimur experientia'ne, an ratione historiam iudicent: ratione quidem nequeunt, cum ipsam exterminent, & alioqui, quo percipiuntur hæc singula, eo & iudicantur: at experientia, quæ iuuant, deprehensa fuisse prædicant: experientia igitur etiam iudicari necesse est: quemadmodū enim in alijs, ita & hoc loco res sese habet. Quidam in historia niuem refrigerare tradidit, si de historia sententia ferenda est, eodem instrumento vtendum est, quo scriptor ille rem hanc deprehendit. Rationalis sanè medicus per causam dijudicare historiam poterit: quodam enim in historia scribēte hominem distenta vasa & oppressa grauitate habentem, sanguinis profluuium superueniens ab instante noxa liberat, & grauitatem hanc examinat, num vera sit, in causam symptomata inferentem respiciens, considerans'q; num sanguinis profusio potens sit causæ resistere: inueniens ergo grauitatem distentionem'que à plenitudine prouenire, & sanguinis effusione plenitudinem inaniri, historiam veram

C esse cognouit, nulla'que re alia ad hanc dijudicationem indiguit: vbi vero causam nancisci non possumus, historiæ iudicium experientiæ committimus: siquis enim historiæ tradidisse visus fuerit portulacam dentium stuporem discutere, huic rei iudicandæ experientiam adhibebit. Ad hunc itaque modum empiricum necesse fuerit de historia per experientiam iudicium facere: quod si experientia historiam iudicat, efficitur, superuacuam atq; inutilem esse historiam. Cæterum non nulli empiricorum dicūt, nos auctoritati scribentium fidem habentes historiam iudicamus: Nobis vero interrogantibus, quo modo ipsorum auctoritatem æstimatis, cum ipsorum alij in alijs fallantur, & recte dicant, respondent, Cum scriptor aliquis non ob inanem gloriam, neque decretorum amore compulsus, neque altercandi studio irritatus quicquam scribit, tunc vera ipsum scriptis mandare censemus. Hoc eorum dictum in primis facile refelli potest: contingit enim ob nullam ex antedictis causis, sed proprio errore ductum scriptorem quempiam historiam condere: num igitur, quia neque gloriæ cupiditate, neq; sectæ suæ placitis fauens, neq; contradicendi gratia scripsit, propterea quidquid eius scriptis continetur, verum esse dicendum est? Secundo, cum historiæ auctorem sapientem medicum esse autumant, à iudicāda historia discedentes virum sapientem iudicant: sed huiusmodi iudicium ad philosophos non ad medicos pertinet. Præterea vnde

D iudicium illud accipi potest, eum neque gloriæ comparandæ, neque sectæ suæ tuendæ, neque rixandi causa scribendi prouinciam suscepisse? Vlterius dum conantur, quo agnoscenda sit scriptoris auctoritas, declarare, instrumento ab se ipsis repudiato vtuntur: dicentes enim eum non gloriæ, non concertandi causa scribere, causas exponunt, ob quas scriptori fides habenda sit. Quare, si non ob aliud quicquam, ob id saltem causarum vestigatio perutilis fuerit, nós q; etiam nihil plus quærimus, sed quæque res propter quid facta sit, curiose explorandum esse contendimus: quod sane & ipsi in historia dijudicanda facere videntur: nos vero propter quid quodque sit, vestigare consueuimus, atq; in totum causa ad rem quæ dicitur dijudicandā vtimur, empirici autem ad mores scribentis dignoscēdos: mores autē æstimare non medicorū, sed philosophorū officiū propriū est. Amplius, & hoc aiunt empirici ad suadendū non opus esse historiā experiētia iudicare, id q; ita probant: quemadmodū vos Cretā insulam esse quibusdā scribentibus, Cretam esse insulā cognouistis, quamuis proprijs oculis ipsam nunquam aspexistis, ita & nos multis de eodem eadem sentientibus experientia ad historiā iudicandam non egemus, sed multorum opinioni accedimus. At nos istorum rationi occurremus dicentes: Cretam esse his versimilibus argumentis moti credidimus, quoniam inde huc aliquis, iterum q; hinc illuc nauigat, quoniam q; non nulli Cretenses isthic nostri amici sunt, ad quos etiam literas damus, & à quibus accipimus: præterea, quo-

niam

naim omnes homines de ipsa, licet inimicissimi, idem referunt: de medicinalibus autem rebus ni- E hil ferè inter medicos conuenit: cum* præsertim inter omnes homines exiguus sit medicorum numerus: neq; solum dissentiunt, sed & pugnantissima, vt paulo ante monstrauimus, opinãtur: quo circa aliquo instrumento opus est ad dijudicandum medicinalem historiam. Cęterum, cum dicant empirici, quæ comprehenduntur, aliqua sensu comprehendi, vt ruborem, alia per admonitionem, vt ea, quæ notis quibusdam, ac signis in memoriam reuocantur, per indicationem autem nihil dignosci, ac neutro ab ipsis probato modo. Cretam esse insulam comprehendunt: nihil dubium est, aut ipsos, Cretam esse insulam, non comprehendisse, aut, si comprehenderunt, tertium quendam alium cumprehensionis modum reperiri: hæc dixisse ad ostendendum adeo ab ipsis concelebratam historiam superuacuam esse, abunde sit.

Quòd nihil vtile ab historia Empiricorum haberi posßit. CAP. 15.

CÆterum nullius iuuantis notitiam ex historia haberi posse non magno quis negocio probauerit: quandoquidem obseruatio, vt supetius tradidi, non solum pro symptomatum genere, & numero facienda est, sed etiam pro magnitudine, & tempore, & ordine: hæc autem describi sine propositis nequeunt: manifestè sequitur historiam dari non posse: penes magnitudines autem, & tempora, & ordines medendi conditionem differre probatum est. Verũ, per quę conclusimus pro F concursibus obseruationem fieri non posse, per eadem efficitur, neq; historiam posse condi: neq; enim obseruationem fieri non posse, posse vero non obseruata describi, quispiam dixerit.

De transitu ad simile secundum Empiricos. CAP. 16.

DEinceps de transitu ad simile disputandum est. Indiguerunt autẽ transitu ad simile empirici hac de causa: cum plurima, & penè infinita essent, pro quibus obseruationes erant faciendę, & opem ferentia essent quoq; infinita, ac nemo posset pro omnibus, aut plurimis aliqua notare, id fuit in causa, vt historia, transituq; ad simile egerent empirici: adhuc, quoniam rationales medici ipsis obijcientes aiunt, nihil æque artifices, ac facilitatem in artibus, copiam q; præstare discupiunt: at vos vnũ in vno obseruantes infiniti in curationibus eritis, aut plura in eodẽ obseruare coacti, nunquam arte vtemini, sed aliqua semper notabitis. Hanc ipsi obiectionẽ ita diluunt: Nos transitu ad simile vtemur, ex quo nobis facultas, copia q; suppetit: vertiginoso.n. in humum procidente, sanguine q; ob casum effuso, atq; ita morbo eo liberato, nos id notantes in altero venã secabimus. Sed primum eos quispiam sciscitabitur, vnde ipsi certiores facti sunt ex sanguinis profusione, & nõ ex ipso casu vertiginosum fuisse sanatum. Sed nondum aduersus eos quippiam afferre tempus est prius, quàm, quot modis transitu ad simile vtantur, ostendero. Dicunt itaq; se transitu ad simile vti, G non nunquam ab auxilijs ad auxilia, non nunquam à locis ad locos, nõ nunquam à vitijs ad vitia: ab auxilijs quidem ad auxilia, vt quando mespilum vice cotonei torminosis adhibent: à locis autẽ ad locos, vt quando ea, quæ in musculosis, aut neruosis membris obseruarunt, talibus etiam applicuerunt, quemadmodum, exempli causa, à femore ad humerum transferimus: à vitijs vero ad vitia ita transeunt, veluti cum remedia ad sanguinis effluuium probata ad Hæmorrhi morsum accipimus: tot sanè modis transitu ad simile vtuntur empirici.

Transitus ad simile Empiricorum impugnatio. CAP. 17.

VErum ipsos libenter interrogem primum de auxilijs, quo modo ipsis vtantur, num facultatis, aut symptomatũ inhærentium similitudinem attendẽtes: veluti cũ mespilũ pro coroneo assumunt, num astrictione similia esse putantes accipiunt, an quia rotunda ambo, colore, tactu q; similia conspciunt? Si facultatem (astrictionem dico) attendentes se transitũ facere asserent, se causas adstrictionis, per quas iuuantia prosunt, explorare fatebuntur, simul autem cum iuuantium facultate & nocẽtium facultas addiscitur. Quin etiam & plus quiddam eos perscrutari oportet, non solum, q mespilum adstringat: complura enim eadem vi prædita sunt, quæ propterea non idem præstant, vt æris squamma adstringens, & membra repurgat: nam, si piper calefaciendo iuuare co- H gnitum sit, iam pro certo habetur, quod in præsentia nocet, frigiditate officere: sin autem symptomatum similitudinem spectãtes similia se deligere profiteantur, vtrũ dicemus, si omnes qualitates similes sint, ita similitudo attenditur? at id prorsus esse nõ põt, vt aliquorũ omnes qualitates similes sint: sic.n. eadem essent, non similia. Certum igitur est eos aliquorum symptomatum similitudine inspecta trãsitum se facere dicturos: aut igitur plura (dicemus nos) aut totidẽ, aut pauciora symptomata spectantes trãsibitis: si pauciora, fermè omnia similia fuerint: in aliquo enim omnia concordant: q si totidem, aut plura, cur in sanguinis effluuio (dicemus) quemadmodum porri coma vsi estis, non item & allij, & cępæ comam adhibuistis? hæc enim in plurimis similia sunt: & in pernionibus pariter, Quare quemadmodũ rapa, nõ item & raphano ei malo succurritis? præterea & stomacho imbecillis, quare absinthio carentes, nõ cẽtaurij, & marrubij succo medemini? ferè enim hę herbæ non differunt: itẽ aqua suffusis quã ob causam plerunq; vice raphani rapam nõ exhibẽt? Atq; in vniuersum considerandũ est aliquod obseruatis simile, contrarias tñ vires habere: ipsos q; percõtari opus est, propter similitudinẽ ne ijsdem morbis hæc remedia cõducant, similitudo vero sit sensibus (vt ipsi reputant) iudicanda: hoc idẽ argumentũ aliquis in reliqua ipsorũ decreta contorquere poterit: nã protinus ipsis ostendendũ est neq; à symptomatis ad symptomata, neq; ab affectibus

A fectibus ad affectus eos transire posse: nunquid enim symptomatum similitudinem in facultate attenditis? hoc vero negabunt, non enim facultatem symptomatum, sed sensui manifestam similitudinem explorant: vtrum igitur plurium symptomatum, an totidẽ similitudinem? at phlegmone, & scirrhus in plurimis sunt persimiles, sed nihilo minus fermè contrariam, nihil q; consentientem curationem postulant: sic etiam œdema, & ramex, struma, & meliceris magna similitudine inter se conueniunt, sed medendi ratio maxime distat: præterea ex venæ fractura sanguinem reijcientes omnia fermè symptomata illis quàm simillima habent, quæ sanguinem ob erosionem, aut apertionem spuentibus insunt: non tamen iccirco eadem medicatio omnibus idonea est. Atq; ea ferè, quibus empiricorum ad simile transitus confutatur, persecuti sumus.

De transitu ad simile secundum rationales. CAP. 18.

DEinceps vero declarandũ superest, quo modo rationales transitũ ad simile vsurpare valeant, quod alij non ad simile transitum, sed analogismum nominare consueuerunt: nam ad simile transitum pertinere ad empiricos asserunt, modum autem illi proximum analogismum vocant, quem rationalibus familiarem esse testantur. Verum nos aduersus noïa mutantes minime pugnamus, sed rem ipsam proponemus, cui quisq; suo iure nomen imponat. Itaq; symptomatum aliqua
B causas, aliqua passos locos, aliqua facultates, aliqua ęgrotantes ipsos subsequi statuimus: hæc rationalis omnia distinguit, noscit q;, vbi obseruandum sit nec ne: quę alia vero adsint, aut absint, non laborat, cum nihil ad medelam conferant: cum q; concursus in aliquo inutili symptomate variare videatur, haud secius iisdem vtetur, ac si penitus assimilis concursus esset. At empiricus, quia confusum, ex omnibus q; aceruatũ concursum obseruat, facultate discernendi symptomata carens, quocunq; ex illis deficiente, abundante ve, perinde atq; concursu euariante, diuersa quoq; curandi ratione vti debet, ignorans in non nullis symptomatum, defectu, affluxu ve concursum re vera permutari, vt in phlegmone, scirrho, œdemate, atq; ramice: in nõ nullis autem minime: nam in ijs, qui à priore parte conuelluntur, & in ijs, qui à posteriore, quos Græci emprosthotonicos, & opisthotonicos vocant, differre quidem concursus videtur, sed, quoniam patientis symptoma est, non causę, non loci, non facultatis, ideo non fit diuersa curatio. Id quoq; ignorat empiricus, non nunquam similem esse concursum, non tamen iccirco eadem curatione esse vtendum. Ecce enim totidem, similia q; symptomata in sanguinem reiectante ex fractura, ex apertione, & ex erosione reperiantur, esto etiam tussis in omnibus istis eadem, & proiecti sanguinis copia sit ęqualis, alia q; etiam sint consimilia, nihilo minus tamen differens curatio adhibebitur. Quamobrem rationalis medicus
C vtilia symptomata ab inutilibus distinguens, sæpius dissimili apud multos apparente concursu eadem medicamenta sectatur, veluti quidam emprosthotonici, id est, in priorem partem distenti, & opisthotonici i. in dorsum distenti, & tetanici, id est, æqualiter in vtranque partem conuulsi, isti diuersum concursum habere videntur. At rationalis intelligens sanguinis (si ita forte euenerit) copiam in causa esse, musculorum q; esse vitium, & eundem esse morbum (phlegmonẽ enim) eadem medendi via incedet: sola enim prędicta symptomata notat, sed patiẽtis symptoma tanquam inutile repudiat. Nam in priorem, aut posteriorem, aut æquabiliter in vtranq; partẽ conuelli patientis symptoma est, quod obseruatum nihil in curando vtilitatis affert, quemadmodum neque lachrymari. Contra non nunquam simili apparente concursu, iste vero penes diuersam causam differenti curatione vtitur, vt in illis, qui ob erosionẽ, aut fracturã cruenta ore profundunt partiens enim symptomata rationalis, ad vtile indicantia respiciens, atq; vtilia tantũ symptomata deligens, auxilijs q; aduersus ea pugnare valentibus vtens, plerunque diuerso apparente concursu, eodem ipse modo curabit: aut contra, simili apparẽte, diuersam curationem adhibebit: curatio nanq;, & admotio remediorũ causis symptomata generantibus aduersari valentium. Rationalis itaq; vnũquodq; auxiliũ morbiferis causis aduersarium comprehendit, & cui symptomati resistere valeat, non ignorat, quo
D niam concursum, vt iam diximus, partitus est. At empiricus in confuso, aceruato q; cõcursu iuuantia obseruans, quid cui resistere aptum sit, discernere nequit: id ignorans vero, transitu ad simile vti non potest: per quid enim iuuans prosit, & ipse se ignorare fatetur.

Quo modo rationalis vtilia symptomata ab inutilibus separet, transitumq; ad simile faciat. CAP. 19.

CÆterum quo modo (dicet aliquis) vtilia symptomata à vanis distinguit rationalis? ad indicantia proposita referendo, respondeas: cum enim quædam symptomata propositum vtile indicans manifestantia, quædam vero id non præstantia cognouerit, vtilia sanè adnotat, alia dimittit: ex huiusmodi vero vtilium symptomatum perceptione transitus ad simile facultas exoritur: quandoque autem non integram curationem, sed aliquam eius particulam transponit: quemadmodum enim concursus, ita & curandi rationem distinguit: atque in primis perspicuum habet, quænam curationis auxilia symptomatis à causis illatis aduersantur, quæ symptomatis à loco, facultate ve productis: sciens nanque hoc symptoma à causis enasci, istud à locis, id vero à facultate, à causa præterea auxilij genus indicari, à loco vtendi modum, à facultate tunc temporis significari mensuram, si quidem eadem causa sit, & causam prodentia signa appareant, sed neque locus idem sit, neque facultas eadem, idem vtiq; remedij genus accipietur, sed vtendi ratio, & mensura mutabitur: contra, si causa planè diuersa fuerit, sed locus, & facultas sint ijdem, non idem,

auxilij

auxilij genus,sed vtendi ratio & mensura eadẽ seruabitur. Postq̃ igitur rationalis medicus & concursus & curationes † metiri est idoneus,potest secundum cõcursuum similitudines aliquas curationis partes,prout ipsi videbitur, commutare. At Empiricus neq; causam, neq; causarũ, aut loci, aut facultatis proditoria symptomata rimatus id neutiq; facere poterit: quocirca neq; transitum ad simile in curando rite vsurpauerit,quandoquidem,quo modo inter se concursus sint similes,ignorat: ideo neq; medicationem partiri valet,neque remedium præsenti symptomati occurrere potẽs adhibere: quòd si id se posse facere affirmat,vt scilicet & concursuum symptomata,& curationem partiatur,quid vnumquodq; prodest atq; officit dignoscens,se abditarum causarum contemplatorem esse fatebitur: quòd si hoc,& ab indicatione se remedia posse capere confirmabit. E

† Al. partiri.

Summa dictorum contra Empiricos. CAP. 20.

QVamobrem, cum ea, quibus Empiricorum secta insignitur, atque informatur,frustratoria sint,atq; esse non possint,obseruatio scilicet,historia, & ad simile transitus, obseruationem quidem ratione carẽtem inutilem prorsus,& subsistere nequeuntem per se ostendimus: inutilem,quia rationis vsus exigitur, quibus symptomatis curatio sit adhibenda,declarantis,neq; enim pro omnibus aut iam præteritis,aut ægrum in præsentia vexantibus obseruationem faciendam autumant: subsistere autem nequeuntẽ quia plura cũ sint,omnia non prorsus adesse possunt, quò idem concursus emergat,genus inquã symptomatum,& numerũ eundem,& magnitudinẽ, & ordinem,& temporis opportunitatem,& id genus alia. Historiam vero per hæc abundare probauimus,q̀ experientia,quæ scribit,dijudicat: impotentem vero esse: magnitudines enim symptomatum,atque tempora ascribere nequit,sine quibus prosperi medicamenti nulla est comprehẽsio. Ad simile autem transitum eo argumento sustulimus,quòd ipsum necessario in salutarium, perniciosarum q; facultatum inquisitionem dirigere oporteat. F

Aduersus methodicos disputatio, & primum in quo dissentiant,& in quo concordent sectæ. CAP. 21.

CÆterum,postq̃ hactenus Empiricorũ decreta,veluti per summam,refutauimus,modo superest vltima acies cum methodicis depugnanda. Verum aduersus eos pugnaturus, omnium sectarum cões sententias cõcedat, necesse est, quod autem illis cum cæteris controuersum est,conuellat.Empirici igitur ab indicatione remedia sumi non posse aduersus methodicos astruere conabuntur: Nos vero ab indicatione remedia sumi posse dicere concedemus,sed ab euidentibus indicationẽ enasci non itidẽ ipsis condonabimus: adhuc illud methodicis assentimus,neq; ab vno symptomate,neq; à pluribus indicationem produci: rursus vero illud negabimus, inutilia in totũ esse symptomata: nobis enim symptomata plerunque ea significare videntur, quæ salutare auxilium patefacere valeant,sed ad docendam indicationem penitus superuacua symptomata arbitramur. G Huiusmodi vero sunt methodicorum instituta: cum eadem symptomata sunt,affectus autem, quibus hæc inhæreant,differunt,non eadem medendi ratione vtendum est: exemplum de phrenitide afferunt, & ea,quæ sub astricto,& ea,quæ sub fluxo genere collocatur: item,si ijdem sint affectus, symptomata differant,eadem,inquiunt,curatione vtemur,vt in costarum cerebri q; phlegmone, si vtraq; sub astrictionis genere vitia sunt. Quandoquidem igitur eadem symptomata cum sint,dissidente tamen ratione in medendo vtimur,cum q; illa differunt,eodem non nunquam modo curamus,ideo prorsus inutilia ad curandum symptomata esse aiebant: sublatis enim affectibus simul, & symptomata pereunt: positis & ipsa perdurant: hac de causa vtiles esse affectus aiunt,qui hæc exorientes producunt, euanescentes interimũt: at symptomata inepta,quæ in se ipsis nulla vi prædita sunt: quòd si quicquam symptomata indicare dicant,vtile nihil,sed potius noxium: quemadmodum febris refrigerationem indicat,aut medius fidius potionem dandam,vel vini cupiditas aut balnei,vinum exhibendum,& in balneum ducendum esse declarant: quapropter,cum symptomata nihil,aut saltem nihil vtile,sed potius detrimentosum ostendant,iccirco symptomata reijcimus, inquiunt,morbos autem,vtpote vtile indicare valentes,admittimus. Interrogant præterea huiusmodi quasdam ratiunculas, vt à iuuantium numero symptomata excludenda esse confirment. Si idem contraria non indicat,qui vero astrictione fluxu q; afflictantur,contraria ope indigent,profecto afflictatio conferentium indicationem non generat. Sed in ipsos hæc ratio facile reflectitur, per quam neque morbus quicquam indicare probabitur in hunc sanè modum: Si corpus frigore corruptione q; astrictum diuersa medicamenta requirit, idem vero diuersorum esse indicatiuum nequit,igitur astrictio conferens non ostendit. Alia etiam via methodici interrogant: Si differentia idem non indicant,febricitantes vero ac tussientes idem aliquando indicãt,à febre igitur ac tussi conferentis non fit indicatio. At nos hanc etiam ipsorum rationem in ipsos ita retorquemus: Si bile astricti & laxati eadem remedia postulant,ac diuersa idem non indicant,efficitur astrictionem ac fluxum conducibile non indicare. Hæc ferè sunt,quæ à methodicis afferantur, vt inutilia symptomata demonstrent. H

Aduersus methodicos symptomata vtilia esse probat. CAP. 22.

VErum enimuero à nobis primũ est, methodicos per ea,quæ faciunt non ex toto inutilia esse symptomata,fateri: vsum vero,quem symptomata prę̃stant,cum rationalem sectam exponemus in primis declarabimus. Methodicos itaque symptomata in curatione conducibilia putare

hinc

A hinc maxime patebit. Homines enim vtcunq; insanientes tenebricoso loco continendos esse autumant, siue ob effluxum, siue ob astrictionẽ insaniant: lucem nanq; in insaniam addere arbitrantur: at veternosos loco splendido detinendos, siue astrictione, siue fluxu laborent: tenebris enim veternum augescere putant. Quo modo igitur, si nihil symptomata indicãt, astrictione delirantes in tenebris versabũtur, tenebris astrictionẽ augentibus, aut contra fluxu veternosi in luce fluxum intẽdente remanebunt? in his enim mihi affectus prorsum negligere videnẽ, sola q; symptomata intueri. Igiẽ qui inutilia fuerint ea, quæ tantã vim habent, vt proposita ipsa posthabere, neq; tantũ posthabere, sed etiã contrariũ, ac ipsa indicent, facere cogant? astrictio nanq;, vt laxetur, nunciat, isti vero in tenebris deliros concludentes non laxant: quin ẽ contrario astringunt: fluxu etiã cohibitionẽ indicante isti ex fluxu veternosos in lucẽ producũt, atque ita fluxui incrementũ adiiciũt. Ad hęc sanẽ respondent methodici, non quia symptomata indicent, ideo se illa accipere, sed quia cõtra indicent, illud q; efficere, quod propositũ imperet, prohibeãt: id enim cõtra indicans appellant, quod vtile quidẽ non indicat, id vero fieri, quod affectus postulat, nõ permittit. At hęc nos ita refellimus: Si cõtra indicantia inutilia censent, facultas etiã à proposito indicatũ plerunq; accipi non permittens, inutilis putãda erit: sed facultatẽ nobis aliquid ad medelã conducibile suggerentem, tametsi & ipsa contra indicet, contẽplari oportet. Quemadmodũ itaque facultatẽ contra indicantẽ ex vsu esse statuitis, vobis pariter & symptomata vtilia confiteri necesse ẽst: præterea ridicule admodũ phreniticis tenebras cõferre aiunt: nã, si tenebræ astrictionẽ augẽt, aucta vero astrictio deliriũ maius facit, (crescũt enim symptomata minuũtur q; cũ affectibus) contra, q̃ oporteat, faciũt, quę eni affectũ, eadẽ & deliriũ exacerbãt. & de symptomatis sermonẽ satis abũde fecimus.

B

Ab affectibus vtilis indicationem non sumi. CAP. 23.

MOdo neq; affectus conferens indicare (vt opinantur methodici) iisdem illis rationibus, quibus ipsi inutilia esse symptomata probare nitebantur, cõmonstrare decreuimus. Ita nanque asserimus: si iidem affectus sint, causæ vero differant, non eandem curationem admittimus. Vrinæ nanque suppressio vnus quidam affectus est, verum si calculus sit in causa, excindimus: si phlegmone, cataplasmata illinimus: si vesicæ supra modum distentio, fistulam, quẽ cathetera nominant, imponimus, siue, vt inquit Erasistratus, ægrum in genua statuentes, atq; aphronitro extremum vrinariæ fistulæ illinentes, & alia, quæ deinceps sequuntur. Sin autẽ ab affectibus conducibilium indicationes fierent, vnus cum est affectus, eiusdem quoq; conducibilis eędem forent indicationes: non sunt autẽ: non igitur affectus indicant. item si ab affectibus indicationes orirentur, non vtiq; diuersi affectus idem indicarent. At, vna cũ est causa, licet affectus dissideant, idem curandi genus admittimus: cholerã nanq; & arquatum morbos dissimiles esse vel ipsi fermẽ cõfitentur, etenim astrictus hic, ille vero fluxilis morbus est: in vtroq; tamen fit inanitio. Quapropter, q̃m sublatæ causæ affectus auferunt, positæ constituunt, ac præterea diuersæ causæ, quamuis iidem sint affectus, diuersam, eędem, licet affectus euarient, eandem tñ curationem postulant, nõ iniuria nos & causas & affectus & passos locos exploramus. Possumus vero & hisce rõnibus idẽ comprobare, à discordibus scilicet causis eundem affectũ procreari, exempli causa, astrictũ: ignis nanq; in corpus incidens superficiem densat, id pariter frigus efficit, nihilominus hunc, qui idem affectus est, differenter curamus propter causarum differentiam: illum enim, qui ab igne est, perfusionibus, & cataplasmatis crustas separare valentibus sanitati restituimus: eum vero, qui à frigore fomentis raparũ decoctis & id genus aliis sanare studemus. Quòd si laxatorio vtrunque curandi genere sanari contẽdant, ita occurremus. Si idem est curãdi genus, id si permutemus, nihil errabimus, vt si ab igne, ægrotantẽ iisdem fouebimus, & frigore affecto eadem cataplasmata superdabimus, & medicamina ad crustas faciẽtia adhibebimus: sed nequaquã ista facimus: grauiter enim lęduntur: haud igitur eandem esse curationem dicendum est. Amplius, eadẽ causa diuersos morbos generat: plenitudo enim aliàs phlegmonen excitat, hęc vero astrictio est: interdum sanguinem profundit, at sanguinis profusio fluxus vocatur, neque tamen ob id, licet morbi differant, est diuersa curatio: siquidem in vtroque euacuatio sanat, morbo contraria: quandoquidem non ab effectis, sed ab efficientibus, quẽadmodum & ipsi profitentur, indicationes accipiendæ sunt: affectus vero causarum loco methodici habent, q; symptomatum effectiui sunt: sed non qua causæ sunt, inquiunt, sed qua communitates, vim habent indicandi, nihil q; vetare idem & pro causa & pro communitate & pro alio quopiam accipi, vt malum gustabile, olfactile, visile, tactile'que est: cum q; ipsum dulce esse dicimus, non quatenus sub tactum uenit, dulce dicimus: haud secius affectus ab aliis enatos alia quædam producere quid impedit? quando uero ipsos indicare, inquiunt, asserimus, non quatenus effectus, aut aliorum effectiui, sed quatenus communitates sunt, ipsos indicare censemus. Quemadmodum igitur symptomata methodici, quoniam à diuersis eadem, & ab iisdem diuersa proueniunt, nihil indicare cõmodi testantur, itidem & nos à diuersis causis eosdem, & ab iisdem diuersos gigni affectus intuentes, eos ad utilium indicationem incommodos esse dicimus: neq; enim unum idem semper indicat, alioqui urinæ suppressionem eadem semper uia tolleremus. Vt igitur illi ruborem non indicare aiunt, q; effecti speciem ipsum reputent, sic & nos affectus ad indicationem non nunquam causarum, nõ nunquam effectorum inutiles esse statuimus.

statuimus. Quispiam vero ita illis obiiciat: Quid ruborem ipsius alteratione indicare negatis, E quandoquidem & comunitatem in ipso spectatis? in pluribus enim differentibus cernitis: quid aliud vero est cōmunitas, q̃ res in pluribus eadem? igitur, si indicat, & pluribus cōmunis est, cur nō ab ipso, aliis q; id genus symptomatis euidenter apparētibus indicationes accipitis, sed potius ab affectibus, astrictione scilicet, & fluxu, nequaq̃ euidentibus? Quod si affectus indicat, omniū maxime ridiculū fuerit, affectum sensu cōprehensibilem esse inficiari: si fluxus itaque, & astrictio solæ cōmunitates forent, vero proximū quis diceret, eas solas indicare dicens: verum, cum & symptomata pluribus cōmunia reperiantur, quare & ab ipsis iuuantium indicatio nō oritur? Sin aūt respondeant, iccirco symptomata repudiamus, quia proximę, & necessarię medentibus cōmunitates non sunt: nam eosdem affectus diuersis symptomatis eodē modo curamus, & diuersos affectus, etiamsi eadē symptomata fuerint, diuersa tñ, vt supra declarauimus, ratione discutimus. His de causis & nos dicemus, idem in affectibus euenire cernentes, quod vos in symptomatis obseruastis, veluti incōmodos & superuacaneos ipsos reiicimus: istud enim probare, affectuū videlicet cōprehensionē esse inutilem, abundans est, & frustratoriū: ad curationē enim satis est causæ perceptio, loci vexati dignotio, & facultatis mensura: sit' ne fluxus, an astrictio, superuacuum puto cognoscere, sed huiusmodi ratio posterius agitabitur, cum de vsu affectuum perceptionis differetur. F

Quid morbus indicet, & quid artifices requirant. *CAP.* 24.

ILlud aūt aduersus methodicos dicendū est, Affectus, nō quid agendū sit, sed suam ipsorū sublationē, destructionem q; indicare: quod sane & quis votis expetere possit: id vero nec vulgus, neque brutæ animantes ignorant, morbos sublationē, sanitatem conseruationem indicare. Artifices sane huiusmodi indicatione non egent, sed illa scire exoptant, per quæ languores pelluntur, & sanitas conseruatur: propterea illis opus habent, quæ particulatim remedia indicant, quibus ac cersitur sanitas, ac retinetur. Atqui per id artifices vulgo præcellunt, q̄ ea percipiunt, quibus particulatim remedia patefiunt: quandoquidem, si morbi sua ipsorum remedia edocerent, laborantes ipsi, per quæ ad sanitatem redirent, intelligerent: at istud ignorant: quid vero morbus indicet, certum habent, sublationem scilicet: quare morbos pellere potentes medicos acciri iubent.

Non morbos, sed causas medelam indicare. *CAP.* 25.

QVin & ex adhibitis auxiliis non morbos, sed causas medelam indicare agnoscendi facultas dabitur: auxilia nanque non affectis, sed facientibus aduersantur, vt euacuatio multitudini contraria est, morbo vero nulli, vt phlegmonę aut febri: multitudine igitur euacuatione subtracta simul & genitus per eam morbus tollitur. Sed non propterea, q̄ simul cum efficiente G causa morbus recedit, auxilium morbo aduersari dicendum est. Possumus enim & ex symptomatum à multitudine atq; euacuatione orientiū collatione, cui opponatur auxiliū dignoscere: siquidem multitudo redundantia grauat, euacuatio redundantiā subducēs grauitatē tollit: deinde multitudo cōceptacula distendit, euacuatio, vt subsidant, efficit, & collabātur: alia quoq; remedia causis semper resistere inuenies, morbo vero minime. Amplius ex hoc quispiā didicerit, si neq; astrictio, neq; fluxus auxiliū aliquod, sed potius affectū quendā indicent, & astrictioni contrarius fluxus est, nō inanitionē, sed fluxū indicabit astrictio, & fluxus astrictionē: quod igitur admittimus idem à morbo indicatur: at lędentes causæ sibi contraria demonstrant, quod q; ab ipsis indicatur, admittimus: quo circa nō morbi, sed causę, quod cōducit, aperiūt: itaq; nō prorsus incōmoda esse symptomata, neq; à morbis conducibile, sed à causis indicari satis ample, dilucide q; ostēsum est.

An communitates methodicorum sint euidentes, atque indicent. *CAP.* 26.

DEinceps considerandum superest, cōmunitates, quas supponunt methodici, euidentes sint nec' ne, atq; vtrum à cōmunitatibus indicationes accipi possint. Medicam igitur facultatē iuxta ipsorū sententiam definiemus, euidentiū communitatū cognitionē esse: euidens autē, non quod sensu percipitur, appellant, siquidem nullus affectus sensu comprehenditur, sed euidens illi H nominant, quod per se ipsum, licet sensui nū subiaceat, cōprehendi possit: nam fere manifestū illi euidens vocant. Quapropter contradicens illud quoq; ostendat, oportet, eos neque gręcis nominibus scire vti. Ceterū ne dictiones vitio dare videamur, ipsis cōcedentes euidens vt lubet accipere, communitates non ex se comprehensiles esse declaremus, in primis q; eorum sectæ principem Thessalum, cōmunitatū, vt non ex se perceptibiliū, signa tradentē adducamus. In laborante enim astrictio, inquit, ex corpore ęgre difflabili agnoscit, pariter & fluxus nō nullas notas exponit. Sed forte responderint: aduersus hominē, non aduersus sectam nostrā obiicitis. Thessalum itaque dimittentes ad propositū ostendendū reuertemur. Primū igitur cōe quoddā argumentū in vtraque affectione sumemus, ipsas neque euidētes neq; ex se perceptibiles esse declarās: deinde separatim ipsas singulis neutiq̃ ex se cōprehendi posse cōfirmabimus. Fatenť itaque & ipsi nō omnē corporis densitatem, aut excretionis suppressionē astrictionem esse: nam rustici concretione laborant, non tamen astrictione: neque omnis soliti excrementi cohibitio astrictio est: nā & muliebre purgamentū cum ab prægnatione supprimitur, soliti sane excremēti retentio est, neque tñ ob id astrictio vocanda: itē non omnis corporis laxitas, & excretio fluxus est: pueri nanque, & mulierculæ, viri q; nō nulli sub vmbra victu delicatiore vsi, natura sunt rariores, & quædā inutilis materię expulsio

A pulsio fluxus nõ est: preterea, quorum per alui deiectionem, aut lotium, aut sudorem, aut sanguinis profluuium iudicatio fit, neq; ipsos fluxu laborare dixerint, alioqui supprimenda esset excretio. Quũ ergo non omnis densitas, & retentio astrictio est, neq; omnis raritas, aut excretio fluxus, clarissime constat sola ipsa symptomata respicientẽ, fluxum, aut astrictionem deprehendere non posse, sed ex aliis quoq; diiudicandi sunt: quemadmodum enim & alia symptomata, naturalia'ne sint, an præter naturam, non ex se ipsis, sed ex aliis percipiuntur, ad eũ sanè modum & astrictio, & fluxus dignoscendi sunt: per hęc autẽ huiusmodi sententia manifestabitur: naturalia symptomata, & præter naturã magna similitudine inter se conueniunt: eadem nanq; his naturalia, illis præter naturam sunt, vt ater color præter naturam similis est atro colori, qui naturalis sit, nobis quidẽ præter naturam, sed Indorum genti naturalis. Figuræ quoq; non naturales naturalibus sunt persimiles: non nulli nanque magis, quàm alij, extortos habent artus: acuminatæ nares, & oculi caui quibusdã mortifera signa sunt, aliis vero hæc eadem congenita. Motus vero, ac eius carentia si voluntatis imperiũ sequentur, naturales dicito: si inuoluntarie in corpore fiant, pręter naturam. Per hæc manifestum est ipsa tantum symptomata attendentes non posse ingenitum ab extraneo dignoscere, sed in non nullis agentem causam explorare opus est; quemadmodum de motu, vtrum B voluntarie, an inuoluntarie prodeat: sic etiam de colore: cum enim color ab humoribus oriatur, & ex colore sanguis appareat, considerandum est, num sanguis naturaliter affectus sit: id vero ex vsu cognoueris: cum enim reliquum omnẽ vsum sanguis minime impeditum prębet, neq; grauat, neq; distendit naturalẽ esse sanguinẽ dixeris. Verum figura num salubriter, & secundũ naturam sese habeat, ex membri ipsius vtilitate percipies, vt in extortos artus habentibus. Non nulla sanè & ex loco, in quo fiunt, an naturaliter habeant, dignoscitur. Densitas, & raritas istius generis sunt, vt non nullis ingenitæ, aliis præter eorum naturam sint: nam senum densitas ipsis quidẽ ingenita est, sed pueris extranea: contra pueris raritas naturalis est, senibus autem violenta: nõ nullis præterea ex vitæ ratione spissescit cutis, vt rusticis, ob cœli statum, aut curas vrgentes: aliis, qui nihilominus naturaliter habent: quo circa fieri nequit, vt solam corporũ densitatẽ, fluxum q; spectantes eorũ affectiones comprehendere possimus. Oportet igitur in aliud quippiã hæc referentes ita, secundum naturam'ne sint, an vitiosa, diiudicare: ipsi enim ita dicere solent: moderatione, excessu q; naturalia accidẽtia ab extraneis distinguimus: quãdo enim corpus moderate densum, rarum q; fuerit, recte valet animal: cum vero istorum alterutrum increscens modum superat, morbo vexari necesse est. Aduersus quæ ita respondendum est, Moderatũ, modo q; carens diuersum C ab affectibus esse, ꝙ si ab immodico vitia iudicentur, non ex se comprehensibilia esse constabit. Deinde sic etiam eorum ratio confutatur: Moderatum, atque immodicum nõ est euidens, sed ab effectis agnoscitur: si iuuat, moderatum est: si nocet, immodicum: qui fiat autem, vt moderatum atq; immodicum non euidens sit, ab ipso vero comprehensa sint euidentia? Verum, si & ex facultate moderatũ, immodicum q; censetur, neq; sic tñ immodicum perspicuum fuerit: facultas enim conspicua nõ est: immodico aũt non euidente, iam proculdubio neq; cõmunitates apparebunt, quandoquidem & ipsæ immodica quædam sint. Amplius in istos dicẽdum est: Nihil secundum naturam, aut præter naturã existẽs, quod secundum naturam, aut præter naturam sit, est euidens. dolor nanq; & id genus alia præter naturam euidentia quidem sunt: at medici, non quæ sint, sed ꝙ præter naturã sint, cognoscere volunt: siquidem acutus nasus, & caui oculi cunctis hominibus perspicue apparent, secundum naturam vero, an præter naturam sint, solis id medicis patet: hoc enim vulgo medici præstant, ꝙ ex euidentibus occultum quiddam eliciunt, quod vulgo negatũ est. Amplius: Quod præter naturam est, euidens non est, quare communitates, cum præter naturam sint, euidentes non erunt. Illud etiam cõsiderandum est, num quispiam vnquã medicũ accersierit, quia spissitate, raritate'ue immodica vexatus sit: ꝙ si nemo vnquã cõmunitates sensu percepit, quo modo rationi fuerit consentaneum eas esse euidentes asserere? communitatibus itaq; D non apparentibus, quare ipsi artem euidentium communitatum notitiam esse definiunt?

Quòd astrictio Methodicorum non sit euidens. CAP. 27.

AT vero in præsentia separatim contra ambas affectiones disputabimus: atque in primis de astrictione loquemur. Hanc igitur densitatem, & necessariorum excrementorum suppressionem esse decernunt. Cęterum, quæ supprimuntur, aut noxia sunt, aut vtilia, aut neutra: si sint vtilia, ea excernere absurdum est: si neutra, constat iam neque morbum esse. Dicendum igitur superest, cum retenta nocent, adstrictionem esse: quæ lędunt vero, causæ sunt: inde fit, vt ex causarũ anticipata notitia astrictio comprehẽdatur: nam, vt astrictionem adesse cognoscamus, suppressa nocere pręsciendum est, sed cum nocentium notitia simul & causarum concurrit agnitio: quin immo nocentium cognitio causarum est comprehensio, item'que ipsa nocentia, quæ vtique causæ sunt, non ex se ipsis in notitiã veniunt: quare non solum astrictio ipsa nõ est euidens, sed neque illa etiam, ex quibus astrictio dignoscitur.

Fluxum Methodicorum non esse per se notum. CAP. 28.

FLuxum autem definientes, corporis immodicam rarefactionem, & eorum, quæ manere debuerant, excretionẽ esse testantur: at immodicam rarefactionẽ non ex se posse comprehendi

declaratum eſt: quæ excernuntur autem, retineri debeant nec'ne, vnde percipiunt? non enim ex E
ſe ipſis perceptibilia ſunt. Atque ſic efficitur, neq; fluxum, quantum in ſe eſt, comprehendi poſſe,
ſiquidem, vt fluxum dignoſcamus, ante familiare conueniens q; ſciamus, oportet: familiare autẽ
ex vſu percipitur, vſus ex multis ſucceſſibus, hi tandem ex ſeipſis. Quamobrem non ex ſe com-
prehenſus fluxus quo modo recte euidens dici poſſit? quod q; rationales cognitu obſcuriſſimũ
eſſe affirmant, id ferè methodici (ſi diis placet) clarum patens q; eſſe contendunt: quãdoquidem
ab his vocatus fluxus ab appellata apud priſcos colliquatione, niſi nomine, nõ differat. Colliqua-
tionem vero atq; excretionem difficulter adeo priſci illi diſtingui poſſe cenſebant, vt Eraſiſtratus
palàm difficillimũ id eſſe iudiciũ fateatur: atq; hæc verba pronunciet: Sanè perdifficile eſt excre- »
tionem colliquationem q; diſcernere: ſed Hippocrates laboranti, ægre, aut leuiter ferenti, iudiciũ »
Cõ.1.'Apho.2. Ex.or.f.3.b cõmittit, hæc inquiens. ‖Si qualia purganda ſunt, purgẽtur, iuuat, & leuiter ferunt. Quapropter, »
cum duo veteres medici inter ſe de principatu certantes hac in opinione conſentiant, excretionẽ
videlicet ab eliquatione vix poſſe diſtingui, ex ipſis q; vnus neq; ſignũ vllum excretionis poſue-
rit, ſed ſolam rei difficultatem oſtenderit, alter ad regulam fermè imperceptilem iudicium tranſtu
lerit, quo modo id methodici perſpicuum euidens q; putabunt? Præterea qua ſe ratione fluxum
in his, quorũ corpora ob inſenſilem perſpirationem diſſipantur, percipere dicent? non enim ex F
corporis cõpreſſione id aſſequi valent: ſiquidem non ſolum profluuio inanita corpora, verũ etiã
ſuppreſſis menſibus adſtricta cõprimantur: tumefactio etenim nõ adſtrictione ſolũ illis retentis,
quæ excerni debuerant, ſed etiam fluxu fuſis humoribus, & corpora diſtendentibus efficitur: nõ
idem autẽ eſſe compreſſionẽ ſenſilem, & fluxũ, hoc ſanè modo patere poterit: ſi cõpreſſio ſenſilis
eſt, cõpreſſioni vero contraria eſt tumefactio, atq; vnum vni tantũ aduerſatur, fluxui non tumefa
ctio, ſed adſtrictio cõtraria fuerit: at, ſi adſtrictionẽ tumefactionem q; idem eſſe affirment, ipſos de
finitionum contrarietatẽ declarare opus eſt: aiunt enim adſtrictionẽ, inculcationẽ, arctationẽ q;
corporũ eſſe: eſt igitur arctatio cõculcatio q; corporum, adſtrictio: at tumefactio eorundem fuſio
atque diſtentio: diſtenduntur autẽ multitudine aut fuſione corpora: conſtat igitur, q̃ diuerſæ ſint
tumefactio atq; adſtrictio. Si fatentur autem cõpreſſiones à fluxu diſtare, & tumefactionẽ ab ad-
ſtrictione, morborum communia non ex his deprehendi fatentur, affectionum q; notitiã ab aliis
non ex ſe ipſis emergere: cum ex cõpreſſione tumore q;, quæ ab affectionibus differunt, oriatur.

Falſa quorundam opinio de modo dignoſcendi fluxum impugnatur. *CAP. 29.*

NOn nulli dicunt in hiſce corporibus, quæ inſenſili perſpiratione diſſoluuntur, fluxũ ea con
iectura dignoſci, quòd mollia ſint corpora fragilia atq; effœminata. Quorum opinio ita G
refutanda eſt: Si corpora durata fuerint, & circuntenta, fluxum adeſſe negabunt, quem tamen ip
1.Progn.tex.7. cl.4.f.191.e ſos fateri neceſſe eſt: nam, ſi tales forte ægroti fuerint, quales narrauit Hippocrates ‖per ſummam
indigentiam ad hoc deducti, vt dura ſit cutis & circuntenta, alia'que adſint, qualia his, qui diſcu-
tiuntur, diſſipantur'que, euenire ſolent, vtemur'ne victus ratione diſſipatis corporibus cõuenien
te? id vtique cõcedant, neceſſe eſt: quo modo igitur ex raritate fluxus percipitur? nam tentione
duritia'que præſente nihilo ſecius effluuium aderit.

Quòd communia nihil indicent, etiam ſi euidentia ſunt. *CAP. 30.*

DEinceps vero demonſtrare quiſpiam poterit communitâtes, etiam ſi euidentes ſint, nihil ta
men vtile demonſtrare: id'que ita ſanè probauerit, diuerſa eſſe dicens, ipſa communia indi-
care, aut indicare valentia ex communibus deprehendi. Methodici ſanè ipſa communia indicare
affirmant: nos vero communium notitiam ad ea percipienda, quæ particulatim indicare valent,
conducere aſſerimus: atque præcepta, quodam modo communia cum ſint, particularium cogni-
tionem oſtendunt: in eo nanque præcepto, Spontinæ laſſitudines morbos nunciant, relationem
particularis ſpontinæ laſſitudinis ad multitudinẽ comprehendimus: illam enim dictionem /mor
bos/ prout præſens ſenſus exigit, in hanc /multitudinem/ ſcilicet conuertere opus eſt: Vniuerſi H
igitur cognitio particularis vtile indicare valentis notitiam ſubminiſtrat.

Quid artis præcepta declarent. *CAP. 31.*

NE putet autem quiſpiam nos eius eſſe ſententiæ, vt ex pręceptis palàm vtilium demonſtra-
tiua percipiant: neq; enim ex pręceptis occulta produnt, quorũ vſu ad curationem, tanquã
indicantiũ, indigemus, ſed occultorũ ad euidentia relationẽ manifeſtant: ita vero diligentius prę-
2.Apho.5.Ext. or.11.f ceptorũ vſum ex hoc ipſo diſcemus, ‖laſſitudines temere oriẽtes nunciãt morbos, talẽ inſtituẽtes
rationẽ: laſſitudinẽ igitur temere euenientẽ manifeſtã eſſe vel rudes etiã homines ſciunt, per hu-
iuſmodi aũt laſſitudinẽ humoris copiã ſignificari imperitos quidẽ latet: abditũ enim eſt, ſed noue
runt artẽ callentes, ſpontinæ laſſitudinis cũ plenitudine cohęrentiã intelligentes: ab ipſius nanq;
ſpontinæ laſſitudinis cum plenitudine cognatione permotus præcepti illius conditor, plenitudi
nis q; effectũ eſſe ſpontinã laſſitudinẽ cognoſcens, ipſum literis cõmendauit: cauſarũ enim dupli
cem cõmuniſſimam differentiã cũ ſciret, ipſarũ aliquas videlicet in noſtro corpore contineri, ali-
quas exterius accedere, neceſſariũ putauit, cũ aliqua externa cauſa infeſtãt, nos lędi aliter minime
poſſe, niſi inteſtina aliqua cauſa deliteſcat. Q̃m vero, quæ in corpore ſunt grauãtia, materiæ copia
grauãt, mediocris enĩ materia neq; grauat, neq; vllo pacto diuexat, in vnã ratiocinationẽ hæc oĩa

redigens

A redigens huiusmodi præceptũ constituit, Lassitudines spontinę nunciant morbos: quibus enim rationibus impulsus præcepti huius auctor ipsum tradidit, iisdem etiam motum præcepti vtilitatem indicare opus est. Hoc igitur commune præceptum illud significat, ꝙ vbi spontina lassitudo est, ibi prorsus est multitudo, non tamen iccirco ex præcepto quispiam multitudinem, sed lassitudinis, multitudinis'que cohærentiam, & ex cohęrentia multitudinem cognouit: quodam modo igitur etiam ex lassitudine multitudinem percepit: quod autem ita perceperit, pręceptum fuit in causa, & aliorum sane præceptorum eundem vsum considerantes inueniemus: ad hunc itaq; modum vniuersalem, & veluti communem comprehensionem ex vsu esse arbitramur.

Communia quid indicent apud Methodicos, & eorum confutatio. CAP. 32.

CÆterum methodici ab ipsis communibus vtilia indicari autumant: strictam nanque affectionem laxamenti necessitatem indicare aiunt, fluentem vero suppressoriam curationem requirere, atque alia communia euidenter diuersa indicare contendunt. De quibus dicetur posterius. Verum communia non indicare per hæc nos confirmabimus: Quibus sublatis ægri sanescunt, ab auxiliis ista delentur, ab his vero vtilium indicatio sumitur, quæ ab auxiliis præcipue destruuntur: at particulares causas, aut morbos saltem remedia principaliter destruunt: particulares B igitur causæ aut morbi saltem, non autem communitates, quatenus communitates sunt, vtile indicabunt: quod si communia vtile indicent, adhibita'que auxilia indicantia destruunt, à particularibus auxiliis communia destruentur: communi autem deleto omnes eo tempore sub eo communi ęgrotantes sanescent, nulla penitus re in ipsis sublata: quamobrem, si, quod indicat, id destruitur, communia vero indicant, iam satis cõstat, destructum iri communia. Hanc rationem ita methodici diluunt: Nos, inquiunt, communitatem eandem & vnam asserimus, non quod vnum quoddam sit corpus ipsum sibi ipsi continuum, siquis in pluribus cõtemplatur, sed quatenus eadem species est: nam, quemadmodum & humanitas communitas quædam esse dicitur, non autẽ corpus quoddam vnum, siquis in omnes homines respiciat, sed quædam in pluribus similitudo, itidem & de communitate sentiendum esse dicunt: quemadmodum igitur sublato aliquo homine non simul aufertur, quam in omnibus cernimus, humanitas, sed vnius cuiusdam plane humanitas, ita & singulari communitate sublata, non ea, quæ in omnibus reperitur, sed singularis tantum communitas deletur. Istis autem ita respondendum fuerit: Si communitates, quatenus communitates sunt, vtile indicant, & humanitas, communitas cum sit, vtile indicabit: at nihil humanitas indicat: quare neq; alia quæpiam communitas vtilitatis indicatiua fuerit. Pręterea: Si quidẽ C communitas in pluribus identitas est, & communitates, quatenus communitates sunt, indicant, anxietas, & rubor in pluribus affectibus considerati aliquid vtique commodi indicarẽt: sed nihil indicant: neque reliquæ igitur communitates indicandi naturam habent. Ab illis etiam id sciscitari conuenit, communitates affectus sint, nec'ne: si sint affectus, quo modo nullus adhuc earum sensum habuit? sed febrem phlegmonen, grauitatem, distentionem'que homines percipiunt, medicos'que harum causa accersunt, astrictionem autem, fluorem'que nullus vnquã percepit: neq; me hercule quispiam vnquam medicum accersiuit, ꝙ immodica astrictione, aut raritate vexaret. Quod si affectus non sunt, quo modo ab affectibus indicationes fieri testantur, quandoquidem astrictio, fluor'que affectus non sunt? Illud amplius adiiciẽdum est, Si communitates profecto indicatiuæ forent, omnium maxime communitatũ communitas indicaret: astrictionis enim, fluxus'que similitudo quædam est, quatenus vtraq; communitas est: hæc autem nihil indicat: igitur neque etiam reliquæ: non solum autem duas communitates, sed plures etiam statuunt, alias'que in victus ratione, alias in manuum effectione collocant: in victus quidem ratione astrictum, & fluens, adiunctam'que magnitudinem, morbi tempora quatuor, initium, crementum, summum impetum, & decrementum, celeritatem & longinquitatem, accessionem, & intermissionem: in D manuum vero effectione, quod à natura alienum est, ponebant, loco, tempore, & pluribus aliis: neque enim in præsentia omnia proposita ad manuum actiones pertinentia diligentius exequi mens est: satis enim modo fuerit proposita in ratione victus ab ipsis posita explicare.

Cur Methodici communitates inuenerunt. CAP. 33.

PRædictas nanque communitates, quid in singulis rebus sequerentur, non habentes, introduxerunt: qm̃ enim ex eorũ dictis efficiebatur, vt in omni fluore, quolibet suppressorio remedio vtendum esset, contra quolibet, in omni astrictione, laxante, cum nihil, quod auxiliorum differentias indicaret, reperirent, antedictas communitates innouarunt, vt iuxta ipsarum diuersitatẽ diuersa curatio reperiretur: itaque remediorum differentiam ab communitatibus demõstrari contendunt, siquidem penes aliquarum ex his collectionem varians curatio reperitur.

A communitatum magnitudine remediorum magnitudinem non indicari. CAP. 34.

VErum enimuero nihil eorum, quæ dicta sunt, remedia posse indicare monstrabimus, & primum ꝙ cõmunitatum magnitudo remediorũ magnitudinẽ nõ indicet, ex his aliquis discere poterit: in curãdis morbis nõ simpliciter auxiliorũ magnitudine egemus, (oĩa enim auxilia cũ magnitudine quadã sunt) sed huiusmodi certa magnitudine: at cõmunitatũ magnitudo nõ hanc huiuce auxilij magnitudinẽ, sed simpliciter magnitudinẽ indicabit: opus est autem, vt diximus,

non simpliciter auxiliorum magnitudinem, sed qualem quãdam magnitudinem accipere: nam, E si absolute magnitudinem accipiamus, cum remedia omnia cum magnitudine intelligantur, omnia vtique remedia absque vllo discrimine accipientur, quod à ratione alienissimũ est. At si communitatum magnitudine auxilij magnitudinem simpliciter indicante ipsi hanc quampiam magnitudinem accipiant, non id, quod propositum indicat, assument: propositum nanque magnitudinem in vniuersum indicat, ipsi vero hanc certam magnitudinem accipiunt. Respondebunt forte, ꝙ non quatenus particularis est magnitudo, sed quatenus communitas est, adhibetur: idem autem & commune esse & particulare contingit. Id vero nos ita refellimus: Si communitas indicat, &, quod indicat, non particulare est, discrimine carere debet, quoniam magnitudo omni auxilio inest: hanc eandem autem rationem & ad alias communitates transferre oportet.

Quòd morbi tempora non indicent vtile. CAP. 35.

DEinceps neque morbi tempora vtile indicare declarabimus, sed ante, quàm hunc sermonẽ aggrediamur, aliqua de temporum differentia tractanda sunt. Duæ igitur temporum differentię apud medicos celebrantur: aliqua enim morborum, aliqua auxiliorum tempora dicuntur, atq; hinc iam manifesta curatio fiet, causarũ autem motiones morbi tempora esse dicunt: motionis autẽ differentiæ quatuor sunt, initium, crementum, summũ, & declinatio: hæc eadem sunt & F temporum nomina: auxiliorũ planè tempora ea, quæ ad ipsorum adhibitionẽ idonea sunt, prędicant: ea sunt autem idonea, quando remedium postulantia adsunt, prohibens vero nullum.

Tempora morbi & auxiliorum eadem esse secundum methodicos. CAP. 36.

PLeriq; autẽ auxiliorum morborũ q; tempora non re ipsa, sed cogitatione tm̃ differre crediderunt: aiunt enim auxilij morbi q; tempus simul incidere: nã in quodam tpe cum sit morbus, auxilio tempus idoneũ reperitur, sed idem, inquiunt, ad diuersa relatũ differenter nuncupari contingit: queadmodum enim ascensus atq; descensus, vna eadem q; via cũ sit, secũdum ascendentiũ descendentium q; rationẽ non nunq̃ ascensus, aliàs descensus appellatur, ad hunc sanè modum & in tẽporibus habet: vnũ enim atq; idem est morbi auxilij q; tempus: alias enim ad causæ motionẽ referens morbi, aliàs ad applicandi auxilij occasionẽ respiciens, auxilij tp̃s nominabit: euenire q; affirmant, vt vtraq; tempora simul sint, neq; auxilij tempus absque morbi tpe posse deprehendi.

Alia esse probat Galenus. CAP. 37.

COntra quas rationes ita pugnandũ est: Si eadem auxiliorũ morborum q; tẽpora forêt, neq; re ipsa distarent, quocunq; morbi tpe & auxilij adesse tempus oporteret: at non quocunque morbi tpe auxilia adhibemus, ‖Incipientibus enim (inquit Hippocrates) morbis, siquid videtur G mouẽdum, moue, in morborum impetu quietẽ agere melius est. nõ igitur eadem morborum auxiliorum q; tempora sunt: plerũq; etiam remedia, vt purgationẽ, & sanguinis missionem adhibemus, cũ morbus quidẽ non adest, sed futurus timeatur: vt, exẽpli causa, chirurgi in his, quibus ramex exectus est, facere cõsueuerunt, cũ eos valde humorũ plenos vident, venã soluunt: hortatur etiã Hippocrates, vt exquisite bonus habitus nõ tarde soluat, solutio aũt per remedia fit. Quòd si in morborũ impetu auxiliorũ tempora non adsunt, & adhuc non præsentibus morbis auxiliorũ tẽpora sunt, iam patet nõ sola cogitatione, sed re ipsa etiã huiusmodi tpa differre. Vno præterea morbi tpe plura quis auxiliorũ tẽpora accipit: age enim in morbi decremento clyster, inunctio, cataplasma, cibus q; adhibetur, & istorũ cuiusq; proprium tempus est, in pluribus aũt morbi temporibus idem non nunq̃ auxilium fertur: initio nanq; morbi atq; incremẽto sanguis mittitur, ex his iã efficitur re ipsa quandam esse istorũ temporum differentiam. Vltra dicta etiã illud sciendũ est, morborũ quatuor tempora esse, initium, crementũ, summum impetum, & declinationem: sed auxiliorum ista tempora non sunt: neq; enim initiũ, aut crementum, aut summus impetus, aut remissio sunt auxilij tẽpora. Præterea morborum tempora aliqua generalia, aliqua particularia describuntur: at remediorũ tempora generalia quidem scribi possunt, particularia vero nequaquã: H huiusce rei id in causa est, ꝙ morborũ tam generalia, q̃ particularia tempora vno eodem q; instrumento iudicantur, instrumentum autẽ illud scribi potest, sed auxiliorũ tempora neq; eodẽ instrumento iudicantur, neq; particulariũ temporũ iudicatoria instrumenta scribi queunt: quo autẽ id modo sit, iã ostendemus. Morbi tẽpora ex quali quadam causę motione censentur, est q; initium, ascensus, summa vehementia, atq; remissio, quæ morborũ tẽpora vocamus, cũ sint certæ cuiusdã motionis causæ nomina. Nã si motio, quę prius nõ erat, nobis inesse incipit, atq; ita diuexat, huiusmodi motũ initium morbi appellamus: si vlterius motus procedat, crementũ: si crementum consistat, summus morbi impetus dicitur: cum motus imbecillior redditur atq; decrescit, remissio nominatur: ergo, cum generaliũ morbi, particularium q; exacerbationis temporum eadem nomina sint, eadem quoq; iudicandi instrumenta erunt: ex certa enim quadã causæ motione iudicantur: Quocirca iã in confesso est posse vtraq; tẽpora describi: sic enim describi singula dicimus, vt causas, locos passos, id genus q; alia, quãdo proposita, ex quibus singula percipiunt, scriptis mandari queunt. Ad morborum spatia tempora non sunt, neq; ex spatiis tempora sumuntur, neq; in morbis vniuersis, neque in particularibus exacerbationibus, eo ꝙ non in omnibus temporibus eadẽ spatia sunt: eandem autem rem tempora vocari, nemo est, qui nesciat: præterea ꝙ vniuersi morbi

tempora

2. Apho. 29. Ex. ord. 16. f

ora morbi q; ...

A tempora à particularis accessionis temporibus differant, ex eo facile patebit, ꝙ vnum morbi vniuersi tempus plura singularum accessionum tempora concludat: initio nanque inuadentis morbi particularis accessio & incipit, & increscit, in summo impetu consistit, atque declinat: cum'que vniuersus in sua vehementia morbus est, particularis aliqua accessio incipiet: atque ita, quo modo vtraque morborum tempora conscribi possunt, exposuimus.

Auxiliorum tempora scribi non posse. CAP. 38.

SEd remediorum vtraq; tempora calamo scribi nō posse modo subiiciemus. Remediorū adplicandorū tempora non ex causæ motione atq; essentia capiūtur: idem enim semp remediū accipitur, vt quocunq; morbi initio sanguinis detractio: cum q; dixerit Hippocrates, ‖ Inchoantibus morbis si quid videtur mouēdum, moue, in summa autē vehementia quietē agere pręstat, nō à morbi tpe impulsus auxilia interdicit: nouerat enim morborum initiis facultatē valentem esse, propterea q; remediorum applicationi non obstare, sed in morborū vehementia iam flaccescens remediorū agitationem non sustinet. Itaq; nō ratione tēporis Hippocrates, sed virium, auxiliorum adhibitionē denegat: neq; etiā ex morbi temporum spatio, vt non nullis placuit, auxilij occasio reperitur: longe enim inter se distantibus spatiis, quales'nam res spatio nūciari quis asserat, explicari non potest: quamobrem auxiliis in vniuersum opportuna tēpora & ex remedia postulantium pręsentia deprehenduntur, hęc aūt causæ sunt, & ex potentis impedire absentia, id vero est viriū imbecillitas: at particulariū auxiliorū occasiones nō ex his modo, verūetiā ex aliis, quę minime scribi possunt, reperiūtur: qn̄quidem in remissionibus potissimū remedia adhibent̄: tunc eni & postulās adest, & vires ferūt: non idem aūt remissionis spatiū in omnibus est: sed esto, exempli causa, sex horarū remissionis spatium, quā igitur istarum idoneū particulari auxilio tēpus statuemus, cū non ad eundem oēs modum habeant? requirat enim tunc cōditio venę sectionē, neq; facultas refraget̄: quantū ad id pertinet, venā secare opus est, atq; illico post cibus dandus, ꝙ inediā non ferat ęgrotans: alteri aūt inedia conducet: alij somno ante missionē sanguinis egent: alij alio sese habent modo, quę oīa literis mandari nō possunt. In tāta igitur varietate, quā quis horæ partē idoneū cuiq; auxilio tēpus cōstituat, aut quod quis propositū describat, ex quo particulare tēpus accipiat, tradi nō potest: alia enim alijs eueniunt. Quocirca, cū & remissionū spatia, quibus adhibent̄ remedia, nō ęqualia oīum sunt, & cōditiones absimiles, & symptomata dissidentia, atq; hæc singula particularis auxilij tp̄s conuariant, nō posse propositum quodpiā, ex quo percipiatur, describi, euidēter constat: pręsens aūt medicus ex pręsentibus & auxilia requirētibus permotus, & C ex potentiū impedire absentia, & ex remediorū postea sumi debentiū cōsideratione, singularium opitulandi temporū coniecturā capiet. Verū, proposita vtrū re ipsa inter se differant, considerandum est: quandoquidē igit̄ proposita, ex quibus vniuersalia remediorū tempora colligunt̄, scribi possunt, ex quibus aūt particularia, neutiq̄, propterea haud iniuria vniuersaliū remediorū tempora describi, particulariū vero minime, testant̄: atq; hoc iam constante, morborū auxiliorū q; tempora, quo differāt, patefactū est: nisi enim re vera differrēt, perinde auxiliorū vtraq; tempora, atq; morborum, monumentis literarū tradi valerent. longe autē differentibus propositis, vnde tempora dignoscuntur, longe etiam tempora differre consentaneum est: vt enim in morbis, temporum proposita, à temporum quæ ad auxilia spectant propositis, essentia aliena sunt, ita & ipsamet tempora essentia differre verisimile est: atque hæc satis de temporibus præscienda narrauimus.

Ibidem.

Cur Methodici tempora indicare crediderint. CAP. 39.

TEmpora sanè indicare Methodici hac ratione impulsi crediderunt, quòd tempora non omnia ad cibi medicinę'ue assumptionem apta cernebant: cum'que temporibus non nullis hęc vtiliter exhiberi, non nullis vero noxie, spectarent, id ob temporum discrimina incidere arbitrabantur: quare ex eodem fonte & cibi proposita & remediorū tempora manare putauerunt. Thessalum'que fefellit Hippocrates inquiens, ‖ Cum morbus in summo est, tunc & tenuissimo victu necessario vtendum est. suspicatus est enim ipsum natura temporis ductum alimenti qualitatem præscripsisse, modum scribendi huiusce viri non intelligens: non enim tempus propositū faciēs Hippocrates hanc victus rationem instituit, verum à tempore facultatem mensus est, à facultatis mensura cibi qualitatem accepit: id vero ex iis, quę subiunxit, declarauit: coniectādum enim, inquit, an ęger duraturus sit: plerunque enim tempora, quod à facultate requiritur, interuertūt, &, ne accipiatur, impediunt, nunquam autem, quid faciendum sit, edocent.

1. Apho. 8. Ex. ord. fo. 4. f

Quòd tempora non indicent. CAP. 40.

* QVamobrem id, quod aliquid postulat, quoniam eius, quod postulatur, propositū est, quod nos postulatum sumere impedit, propositū non erit: iccirco & morbi tempora nos interdum postulatum accipere impedientia proposita nō fuerint: nam, si quis omnia prohibent[1] a proposita faciat, vires quoq; ęgrotantis euacuationis propositum dicere cogetur, eiusdem etiam timiditatem, & patrem, & dominum: hæc enim plerunque multitudine in corpore exuberante euacuationem facere prohibent, & vires subtractionem non ferentes, & præ timore ægrotans non permittens, & pater, & frater, aut dominus prohibens. Quemadmodum igitur istorum nullum quispiam recte sentiens propositum vocauerit, ita neque tempora, eo, ꝙ nos auxiliis, aut

cibis vti plerunque impediant, proposita esse affirmabimus. Male igitur (quispiam subiiciet) in E
2. Aph. 29. Ex. or. 16. f quit Hippocrates, Inter morborum initia siquid videtur mouendum, moueto, vigentibus autē »
quiescere melius est: nos vero ipsum non male dixisse contendimus: non enim morbi initiū pro- »
positum sibi faciens tunc admouenda remedia præcepit, sed ab initio nō dum vires infirmas esse significatur, posse'que eas inanitionem ferre coniicitur: at morbi summus impetus facultatis imbecillitatem manifestat, tunc enim causæ valentes sunt, facultas vero languida, atque ideo quiescere iubet: maxime quidem rationabile esse videtur in morbi vehementia, cum multo valentissimę causæ sunt, illas cōuellere atque prosternere: verum, si innoxie omnino adhiberi posset remediū, id plane fieret, sed non ita habet: siquidem remedia, cum in primis omnia præter naturam sint, necessario & facultatem adhibita vexant: secundo, cum naturalia morbosis causis permista sint, in recidendis causis nihilominus bonorum, quàm vitiosorum detractio fit.

De remediorum, & naturæ vi. CAP. 41.

AT prius auxiliorum naturam, quàm quæ ex vsu sint, non ignorare opus est: ipsa nanque per se auxilia causas extirpare nequeunt, sed naturæ adminiculum requirūt, & fermè solum impetum, motus'que initium naturæ iniiciūt, reliqua per se natura administrat, ac perficit. Igitur valida cum est, remediorum violentiam perfert, & bonæ, ingenitæ'que substantiæ detractionem F facile sustinet, atque ipsam diuexantia excutere potest: sed in morbi vehementia, quod vsu euenire solet, valde laborans adhuc remediis adhibitis magis opprimitur, & propriis opibus direptis infirmior redditur, & lędentibus causis magis succumbit, morbi'que auctores nullatenus potest expellere: cum vero natura conata sibi infesta discutere non valuit, magnopere ex ipso conatu imbecilla efficitur. Hæ itaque causæ sunt, cur morbi initio, siquid videtur mouendum, moueri iussit Hippocrates, cum ad summum increuit, quiescendum.

Facultatem remedia non indicare, sed cibum. CAP. 42.

CÆterum ob id fortassis quispiā facultatē conferens nunciare crediderit, sed ex his nullum remediū à facultate indicari cognoscat: nam, si constans vis remediū indicat, in sanis quoque, qm constat, remedium indicabit: sed in sanis remediū non indicat: ergo neque etiam in ęgris modum seruans facultas indicabit remediū. Quamobrē, si, vbi facultas indicat, quia nō adest id, quod postulat, auxilium non admittimus, ideo iam in confesso est nihil opem ferens à facultate demonstrari: opus est enim propositum demonstrare præsentia. At quoniam, quod requiritur, prohibere, ne accipiatur, vt supra posui, facultas valet, ob id remedij propositum nequaquam est.

Officium temporum, facultatis, remediorum. CAP. 43. G

QVam vicem autē in exhibendis remediis facultas gerit, eandem in dandis cibis morbi tempora: Item, vt ad remedia se habent eorū appetentes causæ, ita & ad alimenta facultas: facultatem vero exiguam escam postulare non morbi tēpus, incremētum declarat, ex eo, ꝙ ex ęgritudine cōualescentibus modicū cibū prębemus, quē facultas requirit: si vero incremētum modicū cibum ostendit, istos ad saturitatē impleri permittere oporteret: absente enim paucū cibū indicante proposito, deridendus sit ille, qui id, quod non postulatur, accipiat. At principiū, aiunt, subtractionem esse faciendam indicat: in omnibus igitur morbis inter initia haud dubiè subtrahendum erit, & in vitiligine, aut alpho laborātibus vsque ad incrementum: diutius autem durante principio satis constat, ꝙ huiusmodi victus ratione vtens contabescet. Fortassis autem ita nobis obiicient: Quare vos in pulmonum phlegmone, atque id genus aliis acutis morbis ab initio cibum interdicitis, cum tamen ab initio sint robustæ vires? Respōdebimus, quoniā tempus nos exhibere prohibet facultate id requirente: non igitur subtrahere indicat, sed, quod appetit facultas, sumi impediens contrarij indicatiuum haud iure quis appellet: perinde & alia tempora requisitis vti aut impediunt, aut permittunt, prout magis, aut minus in ipsis facultas mutata est, ipsa vero nihil vnquam conferens demonstrat. Cum dicunt autem morbi summum paucas escas requirere, declinationem vero varias, illos percunctari oportet, quo'nam modo propositis vtentur, si H duo laborantes fuerint, vnus pulmonum phlegmone, & iam se morbus remittat, alter lippitudine, quæ adhuc in summo sit: nunquid primo plura, magis'que varia nutrimenta dare audebunt, ꝙ̃ lippitudine laboranti? at non ausint, credo, largiores escas concedere. Quare, si hoc verum est, iam euidenter constat non à morbi temporibus, sed ex facultatis mensura multitudinem, paucitatem'que alimentorum deprehendi.

Dubia circa dicta Methodicorum. CAP. 44.

ALicui vero fortassis orietur dubitatio, quo'nam pacto morbi tēpus non nunquā cibi quantitatē, aliàs qualitatem indicare arbitrētur: quatenus videlicet methodici censent interdum morbi tēpora auxiliorū diuersitatē appetere. Quādo enim asserunt morbi incrementū exiguum cibū requirere, principium ampliorē, remissionem vero magis variū, qualitatē alimenti, & quantitatē à morbi tēporibus indicari affirmant: at, cū dicunt, morbi principiū prohibitionē incremēti ostēdit, eiusdē adauctio haud ita curiose subtrahere & remittere, summus impetus ad mitius inclinare, decrementū morbi solutioni suffragari admonet, remediorū differentiā à morbi tpibus postulari fatent. Qui igit̃ nō absurdū dictu sit, idē nullū discrimen accipiēs diuersa indicare? Ad hāc

sanè

A fanè interrogationem ipfi fortaffe refpondeant,& apud rationales etiam medicos idem indicare differentia:bilis nanque redundans in corpore,fui nocens ablationem indicat:fed illos ita refellimus,fui quidem fublationem tantum bilem indicare, plures autem fublationis effe modos, aut enim detrahimus,aut contemperamus: præterea bilis quidem,dicemus nos, fecundum aliud, diuerforũ videt effe indicatiua: quatenus enim grauat,expulfionẽ,quatenus vero mordet,vt temperetur,oftẽdit:at tẽpora ipfa nullã hmõi drĩam habẽtia quo mõ res diuerfas poftulent, dici nequit.

Nullo modo cibos à temporibus indicari. CAP. 45.

NOn indicari autem alimenti qualitatem, quantitatem've à tempore,hinc maxime patefcit: quod genus indicat, id & quantitatẽ indicare neceffe eft:nam fine differentia vnũquodq; indicans rei poftulatę genus indicat,fed differentiam accipiens ipfo genere differẽs indicat:quandoquidem igitur alimenti genus facultas indicat,illius etiam qualitatem, & quantitatem indicabit.nam fine differentia alimenti genus indicat,differentiam vero accipiens,& difcrimen in genere demonftrabit. Hippocrates fanè & ipfe ciborum quantitatis propofitum facultatem ftatuiffe
« videtur, ‖ Augefcentia,inquiens,plurimum habent infitum calidũ,plurimo igitur alimẽto egẽt, 1.Apho.14.ex. ord. f.7.a
« fin minus,corpus extabefcit. Item qualitatem pro facultatis differentia manifefte accipit, vbi in-
B quit,Cibus iuuenibus quidem in fummo ætatis flore non mutatus,fenibus autem exquifite permutatus.Ex his nanq; verbis clariffimum eft facultatem fine differentia efcarum genus appetere.differentia vero addita qualitatem:at tempus neq; ciborum qualitatem,neq; quantitatem demonftrat. Præterea,fiquidem morborum tempora ciborum qualitatem,& quantitatem edocent; aut in fui conferuationem,aut in fui abolitionem edocebu nt:quodlibet enim indicans aut fui cuftodiam,aut fublationem indicat:igitur,fi quanti,& qualis cibi indicationem, vt ipfa permaneãt, tempora faciunt,nihil me hercule magis ridiculũ,q̃ propterea tantum,talem q; cibum affumere, vt morborum tempora conferuentur: ꝙ fi in fui interitum tempora indicant,talem,tantumq; cibum aliqua aduerfus tempora contrarietate præditum effe videri oportet:à folis nanq; contrarijs contraria tolluntur:at temporibus neq; tale,neq; tantum alimentum aduerfatur,neq; initio,neq; incremento,neq; confiftentiæ,neq; remiffioni: pluribus enim eadem caufa non aduerfatur,nam vnum vni tm̃ aduerfari natura inftitutum eft.Hac eadem ratione efficitur, vt ne remediorũ differentiam morborum tempora indicent: nam,fi neq; in fui durationem, neq; vt aboleantur,tempora indicant,qm̃ pluribus vnum effe contrarium nequit, alius q; indicandi modus non relinquitur,iam abfq; cõtrouerfia fequitur nihil,quod expediat,à temporibus indicari.Quin etiam,fi cõ-
C trariorum naturam qs rite confiderat,neq; contraria hæc effe cognouerit: nam,quæ in eodem genere plurimum inter fe diftant,contraria funt: cibi autem qualitatis,aut quantitatis tempus non fub eodem cum illis genere collocatur: igitur neq; ciborum qualitatem,neq; quantitatem, neq; differentias remediorum à temporibus demonftrari abunde à nobis difputatum eft.

Morbi principium incrementum prohibens, vt Methodici credunt, minime indicare. CAP. 46.

AT in præfentia principium non indicare augeri prohibẽs declarabimus,qđ ab ipfo indicari Methodici cenfuerunt: multis enim morbis fimul,atq; incipiunt,in fummo cõfiftentibus, vt apoplexia,& acutis ægritudinibus,qd in hifce quifpiam principiũ indicare dixerit? neq; enim ipfum incrementum prohibiturum indicare: ftatim nanq; ab initio fummam magnitudinẽ accepiffe morbum dicit: aut nihil igitur in hifce morbis indicare principium dicet,aut quippiã aliud, q̃ incrementũ prohibere: at agnitũ ꝓpofitum nihil indicare,dictu perridiculum eft: ꝙ fi quippiã aliud,q̃ ipfi putent,indicabit,inepte ab initio dixerant,principiũ crementi ꝓhibitionem reqrere.

Non omnes morbos quatuor temporibus terminari. CAP. 47.

HViufce autem erroris origo ipfis ex altera falfa opinione manauit: credentes enim quemli-
D bet morbum per quatuor tempora tranfire, id q; tanquam verum fibijpfis perfuadentes, ei cõfonum effe oportere arbitrati funt, vt morborum initia incrementi fuppreffionem poftularẽt. Id igitur eos latuit,non omnem morbum incipere,augeri,in fummo confiftere, atq; remitti: acuti nanq; morbi,qualis apoplexia eft,fimul,atq; inuaferunt, ad extremam afcendunt magnitudinem,&,qui iudicantur morbi, vno tempore, remiffione.f.mutilantur, fiquidem iudicationes in fua vehementia morbos adhuc etiam augefcentes difcutiunt: poteft prẹterea inter initia remedijs adhibitis morbus deleri,atq; ita cętera morbi tempora præuerti,atq; fuccidi continget.

CAP. 48. Itaq;,fi ab initio euacuatio per auxilia fieri poteft,morbusq; diffolui,qd nã ifti potius initiũ crementi prohibitionem indicare,q̃ minutionem,aut fublationẽ ftatuerunt? fi dixerint autem remiffionem,fublationem'q; morborum non à principio,fed ab affectu demõftrari, propter quid igit, ipfis refpondebimus,non quod ab affectu,fed qđ à principio demonftratur,accipitis? nã propter id,quod ab affectu requiritur,illud quoq;,qđ à principio indicatũr,exoritur: morbum enim retũdens,aut deftruens,crementum quoq;,ne fiat,præoccupat. Sed fortaffis ipfi fe tuentes dixerint ꝓpinquiorem principij cõmunitatem nos ad accipiendũ,quod ipfa indicat, cogere,cum ꝓxime, quid faciendum fit,nobis fuggerat: affectus vero oportere quidem morbos tolli poftulans, quibus id fieri debeat,non manifeftat. Contra nos dicimus, ꝑ quæ particulatim remedia crementum

impediendum

lib.de Alimẽt. circa finem.

impediendum sit,principium non declarat, sed tm̃ esse ꝓhibendum: quibus vero id auxilijs præstari debeat,ab alijs petendum. Hac eadem quoq; ratione & affectus solam morborum expulsionem nunciat: quibus expellendi sint,ab alio,vt par est, petere cõuenit: atq; iccirco satius fuerit nõ principiũ,sed affectum in propositum asciscere. Deinde illud etiam in ipsos dicendum est, ꝙ ex nostra sententia omne principium nexus quidam esse videtur: duæ nanq; communitates,principium videlicet,atq; affectus in idem coiuerunt: quarum vtraq; diuersum quiddam indicant: propinquior autem,magis q; necessaria cõitas,qm̃ hanc consideratis,principium vobis esse vr̃. Ex dictis itaq; palàm est affectus omnes cõitatum plexus quosdã esse,qñquidem affectus quilibet in aliquo tpe gignit: quare nõ tempus modo, verum etiam affectus communitas est: male igitur facitis vnum esse affectuum connexum arbitrantes,& non omnes affectus connexus esse asserentes. E

Alius Methodicorum error de adstringentibus principio adhibendis. C A P. 49.

ID preterea methodicorum decretum fatuum est,ꝙ iter morborum initia adstringentibus semper vtendum sit. Causam vero inde placitum illud accedit,ꝙ multę phlegmonę p adstringentia,reprimentiaq; inter initia desinunt: & quęlibet secũdum ipsos phlegmone adstrictio est. Absurdum igitur videbatur adstrictos affectus per condensantia tolli,nobis q; dicẽtibus propter vexantium repulsam apparentium sublationem fieri, id respicere nequeuntes principio in totum adstringentia adhibenda esse contendunt,non vt causæ reprimantur,sed vt corpora firmiora,minus q; patibilia reddantur: compressio nanq; corporum,atq; constrictio,aiunt, corpora solidiora efficiens,ipsa à morbis tentari prohibet: neq; enim per morborum imminutionem tantũ incremento,dicunt,resistitur,sed etiam per corporum firmitatẽ, soliditatemq; id pręstatur. Quibus ita responsum velim,minime fieri posse,vt nocentibus causis simul auctis corpora ęgre patibilia reddantur,cum alioqui corporibus,ante,quàm langueãt,firmitas,ac vires comparandæ sint. nam,vt morbus non inuadat,vi ac resistentia indigemus, affectis autem corporibus propellenda sunt afficientia. Verum,qm̃ adstrictus affectus densitas est,ac difficilis corporum exhalatio, stringentia vero superficiem densant,ægre q; difflabilem reddunt,planè liquet stringẽtia dẽsatis corporibus obfutura magis,quàm profutura,& quam magnitudinem affectus proprijs temporibus accepturus erat,ad eam statim ab initio remedijs accelerãtibus perueniet. Videntur pręterea contrarium, ac principium postulet,adhibere: principium enim incrementi prohibitionem significat, sed applicatorum qualitas incremento fauere videtur. Quare duorum alterum,aut principium,vt perperam indicans, accusandum est,aut remediorum qualitas non rite adhibetur. F

Cur inchoantibus phlegmonis reprimentia apponamus. C A P. 50. G

CÆterum,ꝙ inchoantibus phlegmonis vtiliter stringentia admoueatur,nemo non fateatur, sed ab ipsis huius facti causam quærere dignum est: nam firmitatem corpori ab adstringentibus comparari ridiculum,vt modo exposuimus,dictũ est. At à nobis discũto noxiorũ repercussu, & in alios salubres locos traductione adstringentia remedia minuere morbos,atque discutere. Illud etiam addidero,vt principium vetantia incrementum remedia non indicare euidentius pateat: hæc autem secundum ipsos erant adstringentia. Morborum principia aut qualitate aliqua, aut nulla prorsus prædita sunt: ipsa quidem omni qualitate carere, risum,qui dixerit, mereatur: neq; enim sub sensum venirent omni qualitate carẽtia. Aut igitur principiorum qualitas à singulis affectibus diuersa est,aut singulorum principiorum qualitas ab eo, cuius sunt, affectu, non est differens. Si diuersa itaq; est principiorum qualitas,emerget hæc quædam ab affectu diuersa communitas,quam illi prætermiserant: sin autem eadem sit vtraq; principij videlicet,& secundum id affectus qualitas,cur non in morborum principijs ad constrictionem laxantem victum,ad fluxũ vero adstringentem adhibebimus? haud enim rationabile est principio nos aliter obsistere, tanquam non eadem qualitate prædito,qua & ipse affectus,cuius est principium.

Non densitate, ac duritia reddi corpora firmiora. C A P. 51. H

QVod præterea illa sit deridenda sententia,quæ ex adstrictoria ratione firmitatem corporibus conciliari autumat,per quam densantur,adstringunturq; corpora,hinc vel maxime intelligi poterit. Si densitas,contractio,duritiaq;,corporũ firmitatis roborisq; causę forent, phlegmone,scirrho'q; affecti,& cutem rigidam,ac distentam præ summa egestate habẽtes valentiores bene sanis existerent: nã,qui secunda valetudine vtuntur,molliora corpora,rariora'q; possident,tãto'q; id magis,quãto melius valent: itẽ,si duritia firmitas æstimet̃,senũ corpora, puerilibus cũ sint duriora, firmiora ẽt,salubriora'q; dicent̃: etenim cũ eã,quã methodici arte creari prędicant,firmitatẽ beneficio naturæ possideant,cur nõ iure ẽt adolescentibus robustiores censeantur?

Quo modo corporis robur noscendum sit, atq; comparandum. C A P. 52.

AT ignorant methodici, quo'nam pacto hominis firmitatem,ac robur dijudicare oporteat. quo circa neq; etiam eam præstare poterunt: neque enim,vt in lapide,ferro, ac ligno,id genus'q; alijs duritie,ac mollitudine,hominum firmitas æstimanda est,sed eo,quo'd corpora sua ipsorum munia expedite obire valeant. Itaq;,qui ipsis firmitatem comparare voluerit,minime,qui durum corpus reddatur,cogitet,opus est,sed qua ratione membrorum vires augescant,& ipsa libere,ac sine impedimento proprios vsus exhibeant.

Galeni

GALENI DE OPTIMO DOCENDI GENERE LIBER.

ARGVMENTVM LIBRI

Aduersus Fauorinum,& reliquos,qui iudicium veritatis è rerum natura sustulerunt.

B FAuorinus censet optimum doctrinę genus,per quod vtranq; in partẽ prę-
paramur:sic enim appellabant Academici, propter aduersam partẽ, quam
asseuerabant.Itaq; vetustiores existimabant hanc doctrinam desinere in E-
pochẽ.Epochen aũt appellabant,quasi dicas suspensam sententiam,nihil'q;
definientem,quod est,nulla de re pronunciare,nec asseuerare certo.Recen-
tiores aũt (non enim solus fecit hoc Fauorinus) non nunq̃ eò ꝑferunt Epo
chen,vt negent vel illud intellectu posse comprehendi,Solem esse. Rursus
aliàs eò ꝑferunt cognitionem,vt discipulis suis illam ꝑmittant ante, q̃ didi-
cerint †scienter iudicare Nec.n.aliud est, quod dixit Fauorinus libro de affectione Academica,
cui titulus inditus est Plutarchus.Dicit aũt idem in libro ad Epictetum, in quo inducitur Onesi-
mus Plutarchi seruus,cũ Epicteto disputãs. Quin & in libro,quẽ postea scripsit ad Alcibiadem,
laudat alios etiam Academicos,qui in partes ambas sibi pugnantes,& contrarias disserebant,cæte
rum discipulis ꝑmittebant,vt,quod verius videretur,eligerẽt.In hoc sanè ait libro sibi videri pro-
babile,nihil certo sciri posse.Contra in Plutarcho concedere videt̃ esse certam alicuius rei cogni-
tionẽ.Præstat aũt sic appellari γνωστὸν.i.cognoscibile,quod alijs dicitur καταληπτὸν.i.cõphensibi
C le,relicto vocabulo Stoico.Ego sanè mirabar,ita me Dij bene amẽt,quòd Fauorinus,qui consue
uit omnia nomina ad Atticã linguã vsurpare, nõ desinat vti his vocibus,Cõphẽsibile, Cõprehẽ
sio,Comphensiua imaginatio:vel his contrarijs,veluti quæ ꝑ priuationem dicũtur,vt incompræ
hensiua imaginatio,aut ipsa incomphensibilitas:adeo vt,cũ libros tres scripserit,primũ ad Adria
nũ,alterũ ad [a] Dysõnem,tertium ad Aristarchũ,oĩbus titulũ indiderit, De cõprehensiua imagina
tione:ac ꝑ oẽs hos libros strenue contendit,dũ conat̃ demonstrare nullã esse posse cõprehensiuã
CAP. 2. imaginationẽ. Ego vero nihil aliud arbitror sonare cõprehẽsibile, q̃ [b] cognoscibile:nec aliud
cõprehẽdere,q̃ certo cognoscere:cæterũ [c] {inter se} rñdere cõprehẽsionẽ,& cõprehensiuã imagi
nationẽ. Qm̃.n.nõ nulla videmur nobis videre,audire, aut alioqui sensu ꝑcipere, quod accidit
in somnis,aut ꝑ insaniam:non nulla vero non tm̃ putamus nos videre, sed re vera videmus, aut
alioqui sensu ꝑcipimus,hæc quidẽ posteriora oẽs homines,exceptis Academicis, & Pyrrhonijs,
ad certã cognitionẽ ꝑtingere credunt,cęterũ,quæ ꝑ somniũ,aut mẽtis errorẽ apparent aĩo,ea fal-
sa esse. Quòd si porrò cõcedunt hoc ita se habere, deleant è libris suis,quod inibi scriptũ est, in re-
rũ [d] iudicio nec sano eẽ fidẽ habẽdã magis,q̃ insano,neq; recte valenti magis, q̃ ægroto, neq; vigi
lãti magis,q̃ dormiẽti. Sin istis nihil magis,q̃ ijs,qui sunt diuerso mõ affecti est cognoscibile, ni-
D mirũ confusa sunt veritatis [e] iudicia:nec ipse p̃ceptor Academicus,nec discipulus poterit iudica-
re rationes,quæ in ambas partes inter se pugnãtes disserunt̃.Immo ne opus quidem oĩno fuerit ta
libus doctoribus,cũ possimus ipsi,quæ à sectarum auctoribus hinc atq; hinc disserta sunt,legere,
nihilo q; minus, q̃ Academici, scire, & siquid apud hos fuerit obscurum, quod erit apud Chry-
sippũ,Stoici magistri possunt appellare certius:quod apud Theophrastum & Aristotelem, Peri
patetici:item'q; de cęteris,vt iã nihil oĩno reliquum sit,quod doceant Academici,iuxta Fauorini
quidẽ disputationẽ.Siquidẽ hoc sanè docuerũt illi veteres,nullũ esse datũ homini [f] iudicium à na
tura,quo collatis inter se rebus oĩbus,exacte possit dignoscere. Eoq; nulla de re ꝓnũciãdũ esse cẽ
sebant,sed semper de oĩbus suspendendã esse sententiã. Verum,si nobis concedãt, vt oportet,sen
sum naturalibus [g] sẽnsorijs,iam nihil opus habebimus in vtranq; partem exerceri,sed alia quadã
re fuerit opus,videlicet [h] repetitiõne:vt artifices nõ statim artẽ p̃bẽt discpulis,sed aliud exigũt,ni-
mirũ.Cõsiderationẽ eorum,q̃ tradita sunt,quod à plerisq; dr̃ ad calculum vocare:hoc aũt est ista-
re ei,qui exercet̃,& in hoc aĩaduertere,in quibus labat̃,ea q; sola corrigere.Consimili mõ,qui pue
ros exercẽt ad palæstrã,corrigunt luctantium errata. Sic & grãmaticus,& rhetor, & geometres,
& musicus docẽt,non labefactãtes neq; conuellentes in discipulis fidem,quam habẽt naturalibus
[i] iudicatorijs,sed instantes ijs,quos exercent,donec in singulis actionibus eò ꝓuexerint, vt iam
non

† ἐπιστημονικὸν κριτήριον.

A Al. Drysonem.

B † Calaber habet certe cognoscibile: ac videtur legisse βεβαίως γνωστόν.

C * αὐτοῖς,i. ipsis.

D * cognitione.

E * κριτήρια.

F * κριτήριον.

G * κριτηρίοις.

H * ἀπαιτήσεως est in impressis vt vertit interpres aliqui tamẽ habẽt ἀπαντήσεως .i. obuiatione. aliqui ἀπατήσεως,i.deceptione. Antiquus autem interpres totum hunc locum ita vertit. Sed aliquid aliud petemus ab artificibus præberi discipulis: quod non est aliud,nisi ratiocinari, quod dicitur à multis discutere, hoc autem est &c.

I * κριτηρίοις.

non errẽt,tm̃ abeſt,vt inducant ſententiæ ſuſpenſionẽ.Perinde.n.faciunt,qui ſuſpendunt ſenten- E
tiam,ne credant euidẽtiæ rerum vnà cum ſenſibus,atq; qui contemnũt ea,quæ certo ab aliquo co
gnoſcuntur. Itaq; Carneades ne illud quidẽ,quod eſt omniũ euidentiſſimũ,cõcedit eſſe credẽdũ,
ꝙ magnitudines vni cuipiam æquales,ſint ẽt inter ſeſe æquales. Rationes igitur,quibus conatur
deſtruere & hæc,& alia permulta,q̃ tibi euidenter apparent,creduntur q́; eſſe vera,adhuc in hunc
vſq; diem ſeruatas habemus,proditas ſcriptis,ab illius diſcipulis collectas, Solutiones autem nec
ab illis,nec ab alio quopiam Academicorum,qui poſt Carneadẽ fuerunt, datæ ſunt. Ea res ſola
declarat iſtius rationes oẽs eſſe ſophiſmata. Nobis q́; quęrendæ ſunt ò diſcipuli iſtarũ ſolutiones.
Improbum eſt.n.hoc,attamen nihilominus improbum fecerunt illi,qui ſcripſerunt qdem has,cę
terũ vobis nõ indicarũt,quales eſſent. Lubens aũt ꝑconter,ſi vel Fauorinus adeſſet, vtrum me CAP. 3.
iubeat credere oĩbus iſtis rationibus,aũt cõſiderare,veræ'ne ſint,an falſæ. Vnũ hoc ſanè cõceſſit,
conſiderare.Rogarẽ aũt poſt hæc in vniuerſum,nũ homini natura vis inſit iudicandi, quæ ſermo
nes vero diſcernat à falſis,an potius ars quædã,& ratio ſit vtrunq; cognoſcẽdi.Si natura,quî fit,vt
non oẽs inter nos cõſentiamus,neq; ſimiliter ijſdẽ de rebus pronũciemus? Sin ars eſt,ac ratio,hęc
oĩum primum erat diſcenda: deinde conueniebat doctores ludo præfectos varijs modis exercere
diſcipulos,multis ꝓpoſitis exẽplis,quẽadmodum inſtituunt,q diſcunt artẽ luctandi,aut coriariã, F
aut fabricãdi domos,naues'ue,aut rhetorice dicẽdi,aut legẽdi,aut ſcribẽdi,aut,vt ſummatim dicã,
qdlibet aliud operari iuxta artẽ. [a] † Proinde,ſiqs Academicorũ ſcripſit,q̃ tãdẽ res ſit demõſtratio,
quod ſophiſma,& quo mõ oporteat alterum horum ab altero diſcernere,& quẽadmodum Fauo
rinus admittit iudiciũ diſcipulorũ,in vtranq; partẽ exercitatorum,niſi quod ſuperuacaneũ eſt, ni
mirum docuit Academicus oĩa,quæ dicta ſunt,habemus q́; nos pręceptores, q ꝓpria decreta do
ceant. Quòd ſi nullus iſtorũ ſcripſit,quo modo iſta differãt,nec exercuit quẽq̃, perinde facere vi-
dentur,ac ſi faber p̃cipiat diſcipulo,vt & metiatur,vt æquet,vt dirigat,& circulũ deſcribat, nec in-
terim det illi cubitũ, (quo metiat,) nec xyſton, (quo poliat,) neq; regulã, (ad quam dirigat),neq;
circinũ, (quẽ circũducat.) Atq; forſitã dicet tale nihil eſſe in philoſophia,ac dogmatibus. Ne igit
poſthac aſſimules te aliquid ſcire,neq; ꝓnuncia,neq; deſciſce à veterũ Academicorũ decreto,qui
ꝓdiderũt ſuſpẽdendã eſſe ſentẽtiã: neq; te iacta,dũ facis,quod ſolet grãmaticus,q ſemet ĩ his exer-
cuit,quæ dicta ſunt à prioribus.Proinde nihil apud illos eſſe præclari perſpicuum eſt conſideranti.
Neq;.n.hoc eſt eius,qui docendi munus ꝓfitet, ſed nugacitas potius q̃dam eſt, & ineptia. Vnde
igitur cognoſcẽdi veri ſpes reliqua eſt? Etenim,cui non adeſt [b] iudiciũ veri ac falſi,huic nulla ſpes
eſt cognitionis. [c] † Tm̃ hoc ſtude,vt Sophiſtas doceas,nullã nobis à natura inſitã vim iudicandi. G
Deinde fortaſſis impudẽter nobis,inqt,& ſenſum,& intellectum,qbus euidenter iudicamus de
vero,cõcedet aliqs,cupiens nos in logicis fruſtranea ſpe volutari.Quicunq; vero ſuſtulerũt totam
ſpẽ,qđ fecit ille,fruſtra nugant. Perſpicuũ igitur eſt, quod Fauorinus pudore ſubuertit oĩa, & qđ
inde fateatur nihil ſciri: vnde veteres Academici,Pyrrhonijq; dicebãt: cæterũ fictè diſcipulis per
mittere iudicium,quod priores ne ſibi quidẽ ipſis ꝑmittebãt. Ergo quod eiuſmodi doctrina,& CAP. 4.
inſtitutio diſcipulorũ artẽ quãcũq; diſcentiũ,qualẽ ſentit Fauorinus,nõ ſolum cęteris pręſtantior
nõ ſit,verũ ne doctrina qdẽ oĩno dicenda ſit,opinor à nobis dilucide demonſtratũ.Iã de reliquis,
q̃ doctrinę qdẽ ſunt oẽs,an optimę ſint,cõſideremus,rurſus ab ijſdẽ ordiẽtes. [d] † Apparet. n.hoc
nobis euidenter,qđ Sophiſtę maxime ſtudent ſibi reddere incredibile, nullũ eſſe iudiciũ naturæ.
Etenim circinus pingit circulũ,cubitus aũt diſcernit longitudinem, quemadmodũ lances graui-
tatẽ. Hęc aũt ipſę fabricatus eſt hõ,ex naturę inſtrumentis,ac [e] iudicio impulſus,qbus nullũ vltra
iudicium nec antiquius habemus,neq; p̃clarius. [f] † Hinc igit incipiendum eſt.Dicit.n.rurſus ipſa
mens,qđ poſſibile nobis eſt naturali iudicio credere,ſiue non credere: ipſum autem iudicium per
aliud aliqd iudicare,poſſibile non eſt Quî fiet.n.vt id, quo iudicant reliqua oĩa, ab alio quopiam
iudicet? Credere vis oculis clare cernẽtibus,& linguę guſtanti,hoc quidẽ eſſe malũ,hoc vero ficũ, H
an nõ credere? Cõcedam,quod voles facere in nobis, ſi qdem ſtudes mecum diſputare. Quòd ſi
nõ credis,diſcedã abs te,velut ab eo,qui p̃ter naturã affectus eſt. Ponamus primum te nõ credere,
neq; ſperare futurũ,vt quicq̃ ex me diſcas.Hoc.n.mõ cœperã dicere. Ponamus rurſus te credere,
ac ſpem eſſe,futurũ,vt ex me diſcas iudicare. Cęterũ ego ſentio,iudicare, ſenſibilia quidem ex ijs,
q̃ euidenter apparent,ſenſibus: intelligibilia vero ex ijs,q̃ dilucide intelligunt. Qm̃ autem ex na-
turæ [g] iudicio artes oẽs parãt,& inſtrumenta, & iudicãdi ẜm artem organa, ꝑ q̃ alia quidem ipſi ſi
bi cõponunt,alia rurſus ab alijs cõpoſita iudicant,& ego docebo in vniuerſum & inſtrã, & iudi-
cia,tum ea,ꝑ q̃ tibi parabis veros ſermones,tum ea,ꝑ q̃ iudicabis ab alijs dictos. Sic.n. habes totũ.
Etenim,ſiquid ex ſeſe euidenter apparet ſenſibus,aut intellectui,ad id nihil opus eſt inquiſitione.
Quod ſi nihil eſt tale,neceſſe eſt,vt accedat cognitio,q̃ aliunde parat. At ego polliceor me tradi-
turum tibi q̃dam,q̃ rñdeant inſtrĩs,q̃ fiunt ab arte,ex quibus inuenies,quod q̃ris: alia vero rñden-
tia iudicijs,ex quibus iudicabis,an vere tibi videaris inueniſſe. Hæc autem vbi didiceris, multis
exemplis exercebo te,vt & celeriter,& exacte inuenias, iudices q́;,quod quæris,vt poſthac nec vl
lo libro futurum ſit opus ad inuentionem veri,nec alia doctrina. [h] † Mox & alijs dicentibus aliqd
eorum,quæ cupis inuenire,facile poteris cognoſcere. Etenim,qui cognouit rectã viã [i] rẽctã eſſe,
non eget

A † *Locus in græco obſcurus & aſteriſco notatus. Antiqui interp̃tes verſio ita habet. Si igitur ſcripſiſſet aliqs academicorũ,q̃ res eſt demr̃atio, q̃ aũt ſophiſma,& q̃liter oportet dignoſcere ea, & qualiter in eis exercitari,haberemus proprios dogmatum doctores. Si vero neq; Fauorinus, neq; alius aliquis ſcripſit. &c.*

B * κριτήριον.

C † *Ant. interp. Sed oportebat te docere ſolũ mõ ſophiſtas,quod nullum nobis eſt iudicatorium innatũ: hoc enim auſus fuiſti dicere nobis,cum fortaſsis ſenſum, et intellectũ concedet eſſe iudicatorium veritatis, quicunque eſt in logicis eruditus. Quicunque vero interimunt totam ſpem, delirant: ſicuti & Fauorinus, qui euertit omnia,et dicit neſcire ea eſſe: & poſtea committit diſcipulis ſuis, iudicium,quod neque qui ante ipſum,commiſerunt ei.*

D † *Ant. interp. Apparet .n. nobis euidenter,id quod quammaxime ſophiſtæ incredibile conantur facere,dicentes quòd nullius iudicatorium eſt natura.*

E * κριτηρίων.

F † *Ant. interp. Si igitur non ab hoc oportet incipere, vt dicit, quæ rurſus intelligemus? quoniam poſsibile quidem. &c.*

G * καὶ κριτήρια τεχνικά.

H † *Ant. ĩterp. Mox autem, & eos,qui aliud dicunt, peccare cognoſces.*

I * μίαν, eſt in antiquis .i. vnam, & ita Ant. interpres.

A non eget alia doctrina ad redarguendum eos,qui aberrant. Ita,qui rectam demonstrationis viam perdidicerit,protinus cum hac nouit vias erroneas. Fauorinus aũt mihi videtur simile quiddã facere,quasi siquis dicat te cæcum esse,nihilo minus tñ iudicare posse, vter nostrũ sit sordidior,aut candidior,haud reputans secũ,ꝙ ei, qui talia sit iudicaturus,opus est adesse visum. Atqui nihil refert,quod ad iudicandũ attinet,vtrũ omnino visu careas,an,cũ habeas,illi non credas. Ad eundẽ aũt modũ,quòd id, quo iudicamus,est tale quiddam,quod q́ȝ,quæ huic paria sunt, sunt & inter se paria,quemadmodũ asinis nemo pmitteret iudicare,qm̃ oino mente carent,ita nec hoibus,si ne hi quidem mentem habeant, cui credi possit. Nihil.n.interest, quod attinet ad incertitudinem eorum,quæ iudicanda sunt,an omnino nullum habeas iudicium, an non credas illi. Ridiculus est igitur Fauorinus,permittens iudiciũ discipulis,cum [a] orgãnis iudicandi detrahat fidem. Etenim, *A* * ἀπιςόν. si nihil est euidens intellectui,aut certum ex sese [b] † perijt omne rerum iudicium. Contra,si est quidem,velut oculus in corpore,sic intellectus in animo,non tamen omnibus pariter acutus,consentaneum est,vt,quemadmodum,qui cernit acutius,adducit ad id,quod videtur, eum, cui visus est hebetior,ita,quibus cõtigit in rebus intelligibilibus perspicere clare,quod offertur intellectui, adducant ad contemplationem eandem, [c] † maxime cæcutientem. Atqȝ hoc est præceptoris officiũ, *B* † *An. ĩterp. corruptum est penitus iudiciũ. videtur.n. legisse nõ πάντων sed παντῶς.*

B vt inquit Plato,& ego assentior. Et his de rebus scripsimus copiosius in tractatione demõstrõnis, ꝙ doctrina talis quędam sit euidens ad intelligentiam. Scripsimus aũt & illud, quo modo quis exorsus in vno quoqȝ ab elementis,ac principijs maxime demõstrare possit,quicquid est demonstrabile: non quemadmodũ admirandus ille Fauorinus: qui,cũ fecerit totũ librum,in quo demonstrat ne id qdem cõprehendi posse,Solem esse,alibi tanq̃ nobis obliuiosis in vtrãqȝ disputat partẽ, cõcedit q́ȝ esse aliqd,quod certo cognosci possit,cuius iudiciũ,& electionem permittit discipulis. *C* † *Ant. ĩterp. clarius, eũ qui obtusius uidet.* *D* † ὀδιδάσκαλος, *i. doctor.*

GALENI DE SVBFIGVRATIONE EMPIRICA

Incerto interprete.

De Empiricorum nomenclatura. CAP. 1.

Omnes empiricæ sectę cultores cognomen ab Hippocrate ductum renuentes se ab aĩ affectu denoĩari maluerũt,quẽadmodũ & philosophi, quos,ꝙ in singulis hæreant,scepticos grę co noĩe appellant. Ergo non sicut cæteri medici Hippocratici,aut ẽt Asclepiadei,Praxagorei,Erasistratei,ita & ipsi Acronei ab Acrone prĩo empiricæ disciplinæ scriptore,vel à Critone,Philistiõe,Serapiõe cognomẽta traxere,q Acrone q
D dẽ iuniores,reliqs aũt Empiricis vetustiores habentur. Atqȝ hæc quidem quantum ad cognomen attinet,dicta sint. In Empiricorum vero doctrina summa cautio est,nequis vllo pacto ab indicatione quidpiã inueniri opinetur: neqȝ enim,veluti Rationales medicam artem indicatione simul,& experimento constare putant,sed experientiæ totam inniti,quam ex eorum obseruatione,quæ sæpe simili modo obtigere,conflari affirmant. Hanc ego tibi empiricæ sectæ disciplinam,quę qualis've sit,si modo mentem adhibueris,sub compendio clarissime colligam. Tu vero,quæ deinceps dicturus sum,tanquam ab Empirico dicta suscipies.

Quotuplici experientia Empirici medici nitantur. CAP. 2.

MEdicam artẽ non ab indicatione,sed ab experientia tm̃ constitutã asserimus. Experientiã vero appellamus,quã à se quispiã intuitu ipso deprehẽderit, sicut indicationẽ, quam rationis discursu assecutus fuerit: vt.n.nos sensus ad experientiã,ita ratio ad indicationem dogmaticos ducit. At cognitio,quæ ex intuitu habet̃,vel fortuita est,vel cõsulta. Fortuita appello,quæ sine humano consilio,vel casu,vel natura eueniunt: casu,vt siquis, cui occipitium dolore afficiat̃,deciderit,atqȝ inde vena recta frontis incisa,sanguine q́ȝ effuso iuuetur. Natura,vt si febricitanti sanguis per nares effluxerit,statimq́ȝ desinat febris. Cõsulta ab intuitu cognitio est,vt siquis in febre per-

dite

dite sitiens,ad bibendam aquam, vel mala granata edenda coactus,febrem euaserit: vel in monte E
aliquis à serpente ictus,herbā quæcūq; sibi fuerit oblata,vulneri adhibere placuerit,sanitatē q; in-
de recuperauerit. Sed imitatione experientia cōparatur,vbi quispiā imitatur,quod semel,aut bis,
aut ēt frequenter effectum cōspexerit,non ita tñ frequēter vt iam semper ex alio cōsequatur: suffi
cit.n.vel plerūq; vel vtrouis modo,vel raro cōtingere. Est alia quoq; τριβικὴ quasi iam trita expe-
rientia,quam ab experimētali disciplina ductā soli artifices vsu exercent. Experimētalē vero disci
plinam vocamus eorū habitum,quæ ita frequenter apparuerūt,vt iam inde theoremata sint cōpa
rata,pceperimus q;,nūqd illa semper,aut plerūq;,aut vtrouis mō,aut raro euenire soleāt: tot.n. id
est quatuor,sunt theorematū dñę: ppterea & theorema vocamus habitum rei,quam sæpe viderí-
mus cū euentus oppositi distinctione,vt,si sit aliqd,quod semp contingit, sciamus eius oppositū
nunquā euenire,quod vero plerūq; accidit,illius oppositū,aliqñ qdē,sed raro cōtingere: At eius
quod vtrouis modo est,æqualē esse oppositi euentum,sicut illius,quod raro accidit, cōtrariū ple-
rūq; apparere: Quę vero hmōi distinctionibus pspecta nō habuerimus,eorum notitiā confusam
impfectā q; haberi,q̄ nullo pacto experimentalis disciplinæ pars appellāda sit. Atq; hanc Meno-
dotus experiētiam particularē vocauit, tanq̄ ex alijs experientijs singularibus nō conflatam, ppea
primam & simplicissimam esse. Nā sicut ex plurimis experimētis tota cōflat̄ ars,ita singula expe F
rimēta ex multis experiētijs conficiūtur: quas quot esse oporteat, velle determinare, incidere ē in
ambiguā rōnem,quā qdā Soriticā vocāt: de qua in libro de medicinali experientia copiose tracta
uimus,cū superius experiētiā ex αὐτοψία.i.proprio intuitu fieri dixerimus. Quantū ad nomē atti-
net,apud antiquos αὐτόπτην quidē sępe legimus,αὐτοψίαν vero nequaq̄. Sed & hic,sicut in alijs
multis nomē vsurpantes dicimus intuitorē proprio intuitu magis operari,q̄ cognitionē acquire
re: quia tñ ex hac intuitionis operatione cognitio quoq; cōsequitur,placuit Empiricis proprium
intuitum cognitionē appellare: immo nō cognitionē tm̄,sed experiētiā quoq; nūcupauere: quos
ego nunc imitatus simili mō propriū rei euidentis intuitum,& cognitionē,& experiētiā ex mul-
tis intuitionibus cōparatā vocabo. Cur vero Empirici obseruationis nomē cum cognitiōe,et me
moria cōfuderint,nō satis cōpertum habeo. Nam Theutas,cū prius dixisset partes medicæ artis,
ob quas plerūq; finē adipiscimur,per experientiam cōparari, quæ ex proprio intuitu, ex historia
& cōgruo de re simili ad similē transitu generatur,postea experientiā diffiniens, q̄ à ppria intui-
tione nihil differt,ita subiūgit: Experiētia igit̄ tota rei euidētis obseruatio appellat̄,p memoria sci
licet,& cognitiōe obseruatiōis noīe abusus,quā & cōseruationē vocamus, quæ est actus conserua
toris: neutra vero appellatio ẽm rectā loquēdi cōsuetudīnē ad memoriā & cognitionē accōmoda G
ri pōt. At τριβὴν.i.exercitationē nō male actionē ab ipsa experiētia ductā noīarunt, & τρίβωνα.i.
exercitatū,qui hmōi actionē frequētat,sicut & ἔμπειρον.i.expertum,qui ἐμπειρίας.i. experientiæ
particeps est. Empirici vero nomē ad artis sectæ q; suę inuentores transferre maluerunt. nam &
Empirian nō solū vnius theorematis cognitionē,sed totā quoq; medicā artē nūcupauerunt: quā
ex αὐτοψία.i.propria intuitiōe,ex historia,& congruo de re simili ad similē transitu cōstare asse-
ruimus,historiam quidē ppriæ intuitionis enarrationē vocātes, trāsitū vero de re simili ad similē
iter ad exercitationem,sumpta.s.similitudine ab ijs,quæ iam per experientiam comperta sunt.

An rei similis ad similem transitus,artis medicæ pars dicatur. CAP. 3.

QVærit̄ aūt,nūquid,quēadmodū existimauit Serapion,tertia pars medicæ artis sit de re simi
li ad similē trāsitus,quod aperte negauit Menodotus,sed vsui tm̄ accōmodari voluit: con-
stat aūt nō idem esse vti,& vt parte vti. Cassius Pyrrhonius illū ab vsu quoq; abdicauit,
integrū q; de hac ipsa volumē cōscripsit. Optime vero oīum Theutas de re simili ad similē transi-
tum iter ad exercitationē esse iudicauit. Sicut alij instrī potius rōnem habere voluerunt. Nec pe-
ius fortasse historiā & obseruationē instrā magis,q̄ medicinæ partes vocabimus: ideo recte, vt mi
hi vr̄,Theutas ita de illis prodidit. Partes medicinæ,ob quas finē adipiscimur,p expiētiā nobis ac H »
cedūt: fit aūt experiētia ex ppria intuitione,historia,& cōgruo de re simili ad similē trāsitu: ab ex »
perientia.n.medicinæ partes deriuari affirmat: quæ cū oēs inter se differant,in hoc vno tñ conue- »
niunt,qp oēs cōi noīe memoriæ appellant: ppterea rectius aliqs experientiā dicet eē memoriā eo-
rū,q̄ sæpe & eodē mō perspecta sunt. Quod siquis pro memoria obseruationē posuerit,erit expe-
riētia obseruatio eorū,quæ sæpe eodē mō perspecta sunt. At, si obseruatio operationē significet,
vt loquendi vsus obtinuisse videtur,memoria vero sit impressio in anima quiescēs, possumus am
bas comprehendendo dicere,experientiam esse obseruationem & memoriam eorum, quæ sæpe
eodem modo perspecta sunt: forteq; prestiterit solam ponere memoriā,cū sub illa obseruatio cōti
neat̄: neq;.n.memorari possumus ea,q̄ sępe eodem mō perspecta sunt,nisi prius obseruauerimus.

De communibus partibus medicinæ. CAP. 4.

HActenus,quantum compendio licet,de experientiæ diffinitione tractauimus. Theutas aūt
totam medicinam in tres partes diuisit,indicatoriam,curatoriam, & salubrē: has vero vni-
uersas acquiri per propriā intuitionē,historiam,& cōgruum de re simili ad similē transitum. pro-
pterea,qui hæc tria proxima medicinæ partes esse voluerunt,nō absolute partes, sed cū additione
partes cōstitutiuas appellauere,vt priora illa partes finales,partium.s.genus in duas primas dif-

ferentias

A ferentias dissecando finales,& cõstitutiuas: siquis tñ noĩbus abuti noluerit, non has constitutiuas appellabit partes,sed quasdam medicorum operatiões: ille vero animi habitus, quo medicus vel indicare,vel curare,vel sanitatem custodire poteſt,merito pars medicinæ vocabit. Abutant igit noĩbus,qui voluerint: nos in partes tres medicinam secabimus,indicatiuã,curatiuã,salubrẽ. Porrò indicatiuã in dignotionẽ præsentium,& futurorum prænotionẽ,sicut curatiuã in chirurgiam, victus rõnem,& pharmaciã. Salubrẽ vero qdã indiuisam seruarũt: qdã in spẽm generi cognominẽ,in salubrẽ,inquã,& in euecticam.i.boni habitus effectricẽ: alij addiderũt pseruatiuam,resumptiuã,& gerocomicã.i.senũ custoditricẽ. Sunt,qui ex rationis diuisione partes medicinæ venati sint.cum.n.sicut Herophilus voluit,medicina sit scientia sanorũ, ægrorum,& neutrorum,tria ex cogitauerunt,qbus singula istorũ cõueniũt,corpora.s.signa,& causas.nã,sicuti corpora,ita signa, & causas congrue sana,egra,& neutra nuncupamus. Licebit igitur ẽm hanc rõnis sectionẽ,empiricam quoq; disciplinã in suas partes diuidere: nõ prohibeo,tñ,siqs & aliter diuidendam putarit, dummõ nullum artis mẽbrum omittat: ꝓpterea & Theutas in principio libri de partibus, nihil « obstat,inquit,si medicinæ partes in indicatiuã,curatiuam,& salubrem sectæ, in alia quoq; mem« bra secentur: quo fit,vt minime mirum sit,si empiricæ artis alij duas partes,alij tres, quidam quaB tuor,non nulli quinq; posuerint: fortasse.n.eandẽ oẽs rei rõnem intuentur, sed,vt diuersa concipiunt,ita & diuersa explicare necesse est: quæ vero sit rõnis diuisio, paulo inferius declarabitur.

De constitutione artis Empiricorum. CAP. 5.

Constitutiuæ igitur medicinæ partes,quę oĩum vtilissimæ sunt,clarius ita pernoscẽtur. Medicus,qui ab obseruatione artẽ effecit,seipsum Empiricum,suam facultatẽ Empiricã nuncupauit: primis q; tẽporibus,vt credi par est,noxia pariter,& innoxia: similiq; modo vtilia,& superuacua obseruare cœperunt: post longo rerũ vsu multis multa obseruãtibus cõpertũ est plurima inutiliter fuisse obseruata: propterea,sicut in principio ꝓpria rerũ intuitio,ita nũc historica cõmodissima est. Nos.n.historia docet iam deprehẽsum esse colores in multis qdẽ morbis superuacaneos, in quibusdã vero non parum interesse: nã lippientibus cœruleus,viridis,niger q; color cõfert,albus,& splẽdidus summe aduersatur,reliq inter vtrunq; ambigũt. Eodem mõ rubeus color sanguinẽ expuentibus nocet,& ad cæteros morbos superfluus oĩno compertus est: sicut & mensa eburnea'ne sit,an lignea,seu phiala aurea'ne,vel argentea,vel vitrea: nihil.n.horũ salubre magis,q̃ insalubre appellatur,sed penitus superuacuum: nõ ita tñ odorẽ neutro mõ se habere ad sanitatem,vel ægritudinẽ dixeris: neq;.n.parum refert appetitiuę,digestiuæ q; facultati,fœtida'ne,an bene olentia offerãtur: oĩno q; capiti nocẽt,quęcũq; odoratiora sunt,veluti cupressus,populus,buxus,nux, præcipue,quæ adhuc virent: ideo nec lectos,aut fores,aut vasa ex his fieri probamus: fugiendi.n. oẽs odores sunt,qui vel caput repleant,vel appetitum euertant: cum natura nos doceat vtilia eligenda esse,noxia vero euitanda. Ergo his ita se habentibus necesse est,vt medicus salubria,insalubria,neutraq; pnoscat,nec causas tm̃ tales esse,sed & corpora,& signa. Nihil aũt refert,seu pernoscere,seu scire dicamus: sicut neq; artificẽ,aut doctorem artem,vel doctrinã addiscere: parum ẽt interest,si inflammationem,exempli gratia,ęgritudinẽ,vel affectum appellaueris. Symptoma tñ ab ęgritudine distinguendum est,nam symptoma simplex affectus est, & non ex alijs conflata congeries.sic.n.lateris dolor symptoma vocatur,tussis q; eodem modo,& sputum seu flauum, seu liuidum,siue cruentum fuerit,item difficultas anhelitus, & calor præter naturam: quod vero ex omnibus his conficitur ægritudo appellatur,quę affectus,quoq;,& valetudo, & morbus, si libet, vocari poteſt: nominibus tamen vtemur, quoad eius fieri poterit, apud Latinos quàm maxime consuetis,sin minus,his saltem,de quibus inter nos inuicem conueniat.

De Symptomatum concursu. CAP. 6.

D Quantũ igitur ad præsentẽ institutionẽ attinet, symptoma satis idonee nũcupabimus simplex aliquod incõmodum,quod humano corpori pręter naturam accesserit, sicut calorem, tumorem,inflãmationem,difficultatem anhelitus, pulsus asperitatem, dolorẽ, tussim: affectum vero,vel ægritudinem cõcursum,q ex his simul conficitur. Periti.n.Empirici nõ quemcunq; symptomatum aceruũ morbum noĩauere,sed cõcursum tñ eorum,quæ ex longa obseruatione ita simul cõuenire cõperta sunt,vt pariter incipiant,augeantur, vigeant, declinent, & recedant: quem cõcursum cõpendij,& luciditatis gratia vno tñ noĩe explicuere, qñq; ab affecto loco nũcupationem ducentes,vt pleuritim,peripneumoniam: qñq; ab aliquo symptomate, vt inflammationẽ,furorem: nõ nunquam à similitudine,vt elephantem,cancrũ: quandoq; ab ipsomet cõcursu,vt œdema,scyrrhum. Symptomatum igitur,quæ simul incipiunt,augentur,vigent, & desinunt,cognata vocari possunt: quæ vero plerũq; cõsequuntur, affinia. Quòd si eadem in cõcursu, tanq̃ signa,considerentur,quędã eorũ diagnostica,quasi præsentium declaratoria, vocantur: quędam,ꝙ futura pnuncient,Prognostica nũcupantur: quædam,ꝙ curationem indicent, nõ male indicatoria dicent. Omnes autem cõcursus ab obseruatione prodiere: obseruatio enim memoriam, memoria experientiam peperit: à qua proxime ars emanat,dum meminimus,quid cum quo,qd ante quod,quid post quod obseruauimus: atq; id quidem vel semp,vel plerunq;,vel vtrouis modo,vel raro: semper,vt vulnerato corde mortem sequi: plerũq;,vt scammonia ventrem purgari:

vtrouis

vtrouis modo,vt percuſſa ſuperiori cerebri membrana interire hoĩem:raro,vt vulnerata cerebri E
ſubſtantia ſalutem cõparari. Atq; ita ex obſeruatione, & memoria conſtituta arte neceſſarium eſt
propriũ à cõi diſtinguere:quam nimis ambitioſe quidam Empiricorũ diſtinctionẽ,quidam de
terminationẽ appellandam eſſe cõtẽdunt:ego enim, ſiue hoc, ſiue illo mõ dixeris, parũ intereſſe
arbitror,dummodo per euidẽtes notiones proprium á cõi ſeparetur:quidã tñ ita rem præſcribũt,
vt diſtinctionis vocabulum ad noĩum dñas,determinationẽ aũt ad res ipſas magis cõuenire opi-
nentur:ſed noĩa,vt recte Plato cõſulebat,ſpernenda ſunt, rõnum vero ſoliditas ingrẽda.Propriũ
igitur à cõmuni ita diſtinguetur.In affectuum quidem dignotione,vt ſi cũ febri acuta difficultas
anhelitus,tuſſis,& coloratum ſputum apparet,& percunctetur à nobis aliquis,cuius nã morbi ſit
iſte cõcurſus,rñdebimus pleuritidis quidẽ,& peripneumoniæ cõem eſſe, neutrius tñ proprium.
Quòd ſi addatur dolor lateris pũgitiuus,pulſusq; aſperitas cũ tẽſione,hunc morbum planè pleu
ritidẽ eſſe affirmabimus:at,ſi nõ dolẽte latere,nec pulſu duro exiſtẽte, impotentia ſpirandi adſit,
niſi ceruix erigatur,ſitq; oĩno tãta anhelãdi anguſtia,vt prope ſuffocationem accedat,talis cõcur-
ſus peripneumonia vocabitur:ita ergo in affectuũ dignotione cõe à proprio diſtinguetur.In præ
notione vero hoc modo: Sint nares acutæ,caui oculi,collapſa tpa,atq; interroget aliquis,quid nã
cõcurſus portendat?dicemus in proceſſu quidẽ ęgritudinis mediocre malum portendere,in prin F
cipio vero letũ minari.Atq; iſta quidem à tpe ægritudinũ prima diſtinctio eſt:ab ijs aũt,quæ præ
ceſſere cõſideratur,an ęger ventris fluxu laborauerit,vel medicamento purgatus fuerit,ſiue vigi-
lijs,fame,aut alio euacuationis genere attritus. In ſignis vero ad curationẽ attinentibus cõmune
à proprio ſeparatur.Si quæratur,an pleuritico vena ſecanda ſit?reſpõdetur.n. nõ cuicunq; ſecãdã
eſſe,ſed illi,cui plethoricus cõcurſus acciderit,vel q ſine hoc concurſu robuſtus ſit adoleſcens,atq;
ne hos quidẽ oẽs:neq;.n.ſi pleuriticus cõcurſus in ſene,aut infante fuerit,vena ſecanda eſt,aut in
Scythia degat æger inſtante hyeme frigidiſſima,vel ſub ardẽtiſſimo cœlo in ſummo ęſtatis feruo
re,aut certe ſyncopam pati aſſueuerit:nam nemini iſtorum venam ſecandam ducimus:non hæc
tamen ſufficiũt:ſunt.n. aliæ quoq; determinationes,vt ‖,ſi ad clauim dolor incubuerit,potius ve
nam ſecamus:ſi ad hypochondrium declinauerit,ventrem purgandum eligimus.

de ratione vic. in morb. acut. com.2.tex. 10. &1 1.cl.7.117. c.&h

Quid differant Empiricorum,& Dogmaticorum rationes CAP. 7.

TAlis igitur rei determinatio eſt,quam deſcribentes dicunt eſſe orationem propria à cõibus
diſtinguentẽ.Quidam tñ,vt prediximus,non determinationẽ, ſed diſtinctionem appellare
maluerũt:nos aũt ſiue determinatio,ſiue diſtinctio vocetur,nihil intereſſe dicemus,dũmodo cõ-
curſuum dogmaticorũ,& empiricorũ differentia ſeruetur. Empirici enim euidẽtibus,dogmatici G
vero ratione magis nituntur. Pari modo dogmatica ratio hoc ab empirica differt,quòd hæc eui-
dentium rerum,illa occultarum eſt:quæ,vt nomine quoq; diſtinguerentur,rationem quidem em
piricam epilogiſmum,dogmaticam vero analogiſmum vocitauere. Quin & breuiſſimas rerum
declarationes,non diffinitiones,ſed deſcriptiones empirici appellauerunt:cum tamen nihil pro-
hiberet rei rationem,quæ ex euidentibus conſiſtit,ita diffinitionem vocari,ſicut & dogmatici vo
cant eam,quæ ex occultis colligitur. Atq; hæc quidem eſt inter vtroſq; de nominibus diſcrepan-
tia,quam & modeſte,& arroganter tractari licet:arrogantia tamen plerunq; vtuntur empirici.

Quibus Empirici, quibus Dogmatici fidem habent. CAP. 8.

IN rebus aũt dogmatici,& empirici differunt,quẽadmodũ in principio quoq; declarauimus,ꝙ
empirici ijs tm̃ credant,quæ vel ſenſui pateant,vel memoriæ ꝑ ſenſum mãdata ſint. Dogmati-
ci vero præter hæc,illis quoq;,quæ ex naturali rerum conſecutione per rationem acquiri ſolent.

De Empiricorum demonſtratione. CAP. 9.

SEd & empiricus præter deſcriptiones,& determinationes, quæ à ſenſibus ſumuntur, cauſas
etiã reddit,& demõſtrationibus nititur,quas à ſenſibus mutuauit.Si enim,exempli gratia,in-
terrogetur, quare crus cum vulnere luxatum nõ reparatur? Qm̃, inquit, conuulſionem inde ſeq H
obſeruatum eſt:hoc enim maxime cauent, ne quid vnquã ex rationali conſecutione,ſed ex me-
moria,& euidenti obſeruatione ſemper affirment.Atq; hoc pacto Empiricus artem ſuam tũ con
ficit,tum docet. In quo maxime à dogmatico differt,tum quia plurima indeterminate agit, tũ qa
plus æquo confidit hiſtorię. Quam ego nõ vitupero:cum enim vnius hominis vita ad omnium
inuentionem ſufficere nequeat,longi tpis obſeruationes hiſtoria colligit, vt eius beneficio tanq̃
ex multis tot ſeculorum hoĩbus vnus efficiatur eruditiſſimus. Si igitur ita ſingula quæq; memo-
riæ mandata forent,vt cum ſuis diſtinctiõĩbus clare ab Empirico percipi poſſent,nihil vltra quæ
rendum eſſet,quod ad veritatem artis referret. Sed,qm̃,qui ſcripſerunt partim cõfuſo experimen
to nimis propenſe crediderunt,partim ẽt non perſpexere,quæ docuerunt,partim dũ in rationa-
les demonſtrationes incidere vererentur,rudes & procul à veritate aberrantes deprehenſi ſunt,
ideo cogimur non ita facile cuilibet hiſtoriæ fidem adhibere, niſi prius experimento probetur,
poſtea ad vſum accommodetũ:quod quidẽ dogmaticis non contingit, quos Menodotus per con
temptum Tribonicos vocat. Antiqui enim Tribonem appellauere,qui in aliquã facultate longo
ſe vſu exercuerit,vt in ea iã perfectus videri poſſit.Menodotus igitur deridens, Tribonicos ap-
pellat Dogmaticos,quaſi qui Tribones appellari non mereantur,cum experientiæ non credant,

ſed rebus

A sed rebus occultis, ignotisq; studeant, & historiam contemnãt, quam ne legerint quidem. Quoniã vero & hic de historia longæ ambages perferuntur, nos de illa quoq; summatim tractabimus.

De iudicanda, & comprobanda historia. CAP. 10.

HIstoriam igitur quidam esse voluerunt enunciationem eorum, quæ visu percepta sunt: alij enunciationem eorum, quæ euidenter appareant: alij enunciationem propriæ intuitionis: cæterũ omnes istæ orationes verbo tenus inter se discrepant, re prorsus nihil differentes, quas dialectici æquipollẽtes appellant, vbi sub diuersis dictionibus idẽ videlicet profertur. Illas vero orationes ab his differre dicemus, in quibus aliquid adijcitur, quod sensum immutet, qualis exempli gratia huiusmodi est: Historia est oratio eorũ, quæ visu perspecta sunt, aut sicut perspecta. Ex additione efficitur, vt quædam historia possit esse falsa, cum ex nulla priorum descriptionum quicquam tale sequatur: atque ex eadem additione illud quoq; continget, vt historię duplex iudicium futurum sit, alterum, quo perpenditur, an quædam vere appellãda sit historia: alterum, (si vere ita esse concesserimus) an etiam vera debeat appellari. Hoc tamen nomen accipiat vnusquisq;, quemadmodum sibi libuerit: nos potius doceamus, quo modo historia sit iudicanda, vt postea recte ad vsum deduci possit: quod idem est, ac si dixerimus, quo modo veritatem & falsitatem eorum, quę B scripta sunt, distinguere oporteat, & quo modo discernendum, fieri' ne an non fieri potuerint: est enim hæc quoq; non inutilis differẽtia, sicut Menodotus asserit. Huic igitur rei toto animo aduertas obsecro, sinens, quicquid libris mandatum est, historiam appellari: id enim ab omnibus ferè medicis vsurpatur. Primum veræ historiæ iudicatorium secũdum plerosq; Empiricos est propria intuitio iudicantis: nam, cum in aliquo libro scriptum quidpiam inuenerimus, quod nos alias ita esse proprio intuitu perspeximus, veram esse fatemur historiam. Hoc tamen iudicatorium disciplinæ inutile est: neq; enim ea nos ex libro discere oportet, quæ antea ꝓprio intuitu cognouerimus. Sed concordantia optimũ est historiæ iudicatorium: finge enim à me macerem nunq̃ expertum esse, qui quidem arboris cortex est ab Arabia delatus: hunc oẽs, quicunque de medica materia scripserunt, aluum constipare affirmãt: nunquid illis credendum erit, vel non credendum? ego quidem credendum assero, cum oẽs ita esse conueniant: talis.n. conuenientia in sensibilibus oĩo admittenda est, nam conuenientiæ, quæ de occultis sunt, raro tantam habent certitudinem, vt de illis idem omnes prorsus consentiant. Quod si etiam concesserimus id non nunq̃ fieri posse, talem tamen conuenientiam non admittet Empiricus. Concordiæ igitur de rebus sensibilibus certæ, & fideles in vita sunt. Nos enim, licet nunq̃ in Cretam, Siciliam, aut Sardiniã nauigauerimus, eas tñ C esse insulas credimus, qm̃ omnes, qui eas proprio intuitu conspexere, ita esse inter se conueniunt. Ergo, cum pro comperto habeamus de ijs, quæ sensu deprehendi possunt, vbi vera sint, cõuenire omnes, quicunq; res historię commendarunt, propterea credimus à macere ventrem sisti. Eodem pacto licet nos rha pontici vires proprio intuitu nunquam experti simus, historiæ tamen de eo traditæ, ꝙ eiectionibus sanguinis conferat, fidem adhibemus. Est alia quoq; propositio huic valde cognata, non quidem epilogistica, sed analogistica potius, & dogmatica, an credendum scribentium concordiæ sit, vbi omnes conueniunt, non ꝙ ipsi proprio intuitu rem conspexerint, sed ꝙ singulis eorum probabilis admodum visa fuerit. Sunt enim aliqui non dogmatici tantum, sed empirici quoq;, qui credẽdum esse affirmauerint: nam sine vlla ambiguitate concordia manifestũ signum est veritatis: cæterum id à sequacibus epilogismi, qui est ratio eorum, quæ sensui patent, non ita facile admittitur. Conuenientiam enim historiæ de his tantum esse volunt, quæ euidenter apparẽt. Ergo Empiricum verę historiæ iudicatorium est conuenientia inter eos, qui singula quęque proprio intuitu obseruauere. At cõcordia, quę à rei natura producitur, dogmatica est. Sed pręter hæc habetur aliud quoq; veræ historiæ iudicatorium: mores, inquam, & eruditio auctoris, quæ ab alijs eius monumentis colligi potest. Nam, si, exempli gratia, Hippocratem, Andream q; recenseas, illũ D peritissimum studiosissimum q; veritatis inuenies, hunc rudem, temerarium, prorsus q; ab Hippocratis grauitate alienum. Deniq; alio quoq; instrumento historia iudicatur, vbi, quę traduntur, his fuerint similia, quæ prius proprio intuitu cognouerimus: nanq;, vbi, exẽpli gratia, sciuerimus macerem, & rha ponticum adstringendi vires habere, si alia simili modo tradantur, adstringentia, facile credemus ventrem compescere, & sanguinis fluxum sistere.

Quot modis rei similis ad similem transitus fiat. CAP. 11.

MEnodotus tamen negauit transitum de re simili ad similem esse historiæ iudicatorium, sed eius, quod fieri potest, si vero secum τριβὴν, id est vsum, & exercitationem assumpserit, tum demum historiam quoque iudicare. Sed de his paulo inferius agetur. Transitus igitur de re simili ad similem si in se ipso consideretur, est iter ad experimentum. Iudicatorium vero possibilitatis ad historiam attinentis, sicut & historia, duplex est. Porro rationalis transitus ab Empirico differt, quòd rationalis ab indicantis rei natura innotescat: Empiricus vero ea potius imitatur, quæ sensu pręcognita fuerint, non quidem quòd probabile videatur simile à simili generari, aut agere, aut pati: neq; enim cuiuspiam istorum gratia trãsitum faciunt, sed ꝙ experimento cognouerint ita se inuicem habere, quæ sunt similia. De simili autem ad simile transitur, vel in membris, vt de lacerto ad femur, de vlna ad tibiam, de manu ad pedem: vel in morbis, vt de fluore alui ad intestino-

rum difficultatem: vel in remedijs, vt de citonio ad mespilum: quæ omnia prius experimento fir- E
manda sunt, q̃ doctrinæ certitudinem faciant. Est quoq; empiricæ artis quandoq; non incongrue de opposito transire ad oppositum, vbi, s. similia vniuersa in vanum tentata fuerint: quod quidē a dogmatico omnino alienum est. Trãsitus ergo de simili ad simile, siue trahatur, siue non trahatur ab historia, τετριμμένην, id est exercitatam experientiam perficit, neq; propterea pollicetur, quod exquisitissime verum est, sed, quatenus fieri potest, inuenire profitetur, quod probatorum hominũ historiæ maxime congruat: cui quidem etiam ante experientiam credimus, non tamen transitioni de simili ad simile, nisi prius experimento, & vsu cõperta fuerit: non parum aũt interest, quo modo magis, aut minus aliquid futurum speremus, singula enim ex ipsa similitudine perpendimus, quæ in rebus longe diuersa obseruatur. Nam, quod figura, colore, mollitie, duritie simile est, non propterea similes exercet actiones: at, quę odore, gustu'ue assimilantur, in his iam non nihil habemus, a quo similes functiones non desperemus, præsertim vbi simul odor, & gustus conuenerint. Quod si postea substantia quoq;, figura, & color accesserit, spes prosperi euentus adhuc magis augebitur. Porro, quę gustu similia iudicamus, non statim ab vno tantum sapore similitudo ęstimanda est, sicut ab acore, adstrictione, amaritudine, dulcedine, austeritate, acerbitate, salsedine, sed omnem singulorum vim exacte spectare oportet. Aloe enim & æris squama vtraque adstringit qui- F
dem, sed absonum medicamentosum q; reddit saporem, ideo neutra malo citonio similis, propterea, neq; edendo est. Non est igitur a malo citonio, vel mespilo ad illa transeundum, neq; in vrinę, intestinorum q; difficultatibus talia exhibere oportet: vbi vero vlcus ad cicatricem ducendum sit, tunc ad omnia, quæ adstringendi vim habent, etiam si virosa fuerint, tuto transire possumus. Experimento enim compertum est multa huiuscemodi vniendis vlceribus recte accommodari. In difficultatibus autem intestinorũ melius ab edulijs ad edulia transimus: deinde, si ad ea, quæ edendo non sunt, transituri simus, eligere oportet, quę cum adstrictione nullam aliam validiorem qualitatem annexam habeant, præsertim amaritudinem, vel acorem. Huiusmodi enim qualitates omnia vlcera irritare obseruata sunt, etiam si cum adstringendi facultate iungantur. At, quoniam adstrictionis veluti differẽtię quædam sunt austeritas, & acerbitas (adstrictior enim qualitas in acerbis intenditur, sicut in austeris remittitur,) ideo, si de hac qualitate ad illam transitum facies, maiorem inde futuri euentus spem recte concipies: nam, si idem exquisite fuerit affectus, in quo obseruatum sit citonium, vel aliquid ita adstringentium profuisse, ad id, quod moderate adstringit, quale austerum est, tuto transitur. Si vero acerba fœlicius expertus fueris, rectius ad acerba permutaberis. Patet igitur, quo modo euentus rei, quæ fieri potest, in similium transitu spes æqualis non G
sit, sed ea regula spes mensuranda est, qua similitudo maior, vel minor cognoscitur. Quod vero a probatissimo viro ad alui fluorem, exempli gratia, laudabitur, id eis perquã simile videri poterit, quę experimento deprehensa sunt, vt & ante exercitatam experientiam aliquis illi fortasse tuto cõfidat. At, quod neque historia, neque similitudo probauerit, illi merito diffidendum est. Quod autem de medicamentis diximus, idem omnino & de affectibus, & de membris iudicare oportebit. In transitu enim de affectu ad affectum, vel de membro ad membrum, eodem modo spes augenda, vel minuenda est, prout similitudo alterius ad alterum maior, vel minor erit.

Quibus historijs maior fides adhibenda, ac de quinque historijs, quibus viperas Elephantiasi oppressis succurrere creditum est. CAP. 12.

QVantum vero ad historię iudicium attinet, maioris & minoris ratio tanti refert, vt huic quidem planè iam fides adhibenda sit, illud vix tanquam probabile admittendum. Quod enim a quamplurimis probatissimis viris consone proditum fuerit, postea nõ raro a nobis ita esse, compertũ, ac præterea verisimile sit, neq; discrepans ab ijs, quæ experimento cognouerimus, id profecto est, cui proculdubio credere non minus, ac experimẽto, debeamus. At illud minus fore sperabimus, quod probatissimi quidem viri quamplurimi affirmauerunt, nunquam tñ a nobis H
visum, neq; adeo verisimile fuerit. Multo vero adhuc minus illi credendum, quod pauci admodũ asseruerint, quod q; vix semel, aut iterum visum fuerit. Sanè illud cõmodissimum exemplum est, quod nunc mihi dicendum succurrit. Erat apud nos in Asia in pago quodam elephantiasi vir laborans, qui primo quidē reliquis cõuiuebat, ac cum familiaribus versabatur: vbi vero nõ nulli ex consuetudine contagio maculari cœperunt, ipse'que iam fœtore, & horribili specie detestandus esset, in edito loco prope pagum iuxta aquæ riuulum Pagani tabernaculum ægro habitandum struxere, cui deinceps diarium alimentum subministrarent. Proxima æstate circa Canis ortum colonis vicinam metentibus segetem minister odorati vini lagenam, quam attulerat, prope agri marginem dimittens abijt. Coloni labore functi cum ad pocula accessissent, ac quidam eorum adolescens vinum in craterem funderet, ecce exanimata vipera simul collapsa bibituros non minus abominatione, quàm metu consternauit: ac ipsi quidem aquam potantes, vinum ægrotanti attulerũt, humane se acturos, existimantes, si tantam viri calamitatem morte redimerent, quam ex eo veneni haustu planè futuram arbitrabantur: at ille nouo quodam, prorsus'que admirando euentu, ab hoc ipso potu sanatus est: excidit enim tota cutis dura, & veluti lapidosa, non secus, ac si cancris, locustis'ue, aut cæteris huiusmodi crustaceis animalibus testam, qua conteguntur, abscideris. Nec

dissimile

A dissimile in Mysia Asiæ non procul à nostro municipio contigit. Vir erat prædiues elephãtiacus, hic ancillam suam formosam deperibat: contra: illa fœdum hominem odio habebat, alijs q; amantibus clandestine miscebatur: cuius doli conscijs duabus ancillis contubernalibus vtebatur, altera penui præerat, altera cellæ vinariæ. Accesserat æger inde sibi promissa salutis spe ad quosdam calidarum aquarum fontes, vbi multa viperarum vis ob squallorẽ ariditatem q; loci scatebat. In vini igitur lagenam parum diligenter seruatam vipera irrepsit, quam cum suffocatam deprehendisset ancilla, rata fore, vt odiosus dominus eo veneno facile interiret, cœnanti alacriter obtulit, euenere q; omnino eadem, quæ paulo supra de pagano retulimus. Atq; hæc quidem duo sunt experientiæ monumenta, quæ casus attulit: nunc vero tertium adiũgam, quod imitatio effecit. Philosopho cuidam multos antea annos hac ipsa ægritudine efflictim laboranti, vt iam illi mors vitæ præferenda videretur, geminos hosce euentus cum forte recitauissem, idem ipse etiam experiri cogitauit, ad quod obeundum augurio quoq; confirmatus (erat enim augurandi peritus) protinus vinũ ita medicatum, quod parari iusserat, intrepide hausit: nec multo inde postea ex elephantiasi ad lepram deuenit. Quartus etiam preter hos omnes viperarũ venator, dum primis adhuc huius morbi incommodis teneretur, me pro salute consuluit; quem ego admonui, viperas, quas venaretur,
B frustatim incisas, & anguillarum more decoctas esitaret: atq; ita per halitum ęgritudo discussa est. Alium preterea diuitem virum nõ nostratem, sed è media Thracia Pergamum, somnio ita iubente, profectum Æsculapius admonuit, vt medicamentum è viperis quotidie potaret, atq; exterius, corpus illineret: ac non multo pòstea trãsiuit in lepram, deinde hac medicina, quã Deus docuerat, exquisite sanatus est. Tot igitur experimentis commoti, tãdem Dei quoq; admonitu confirmati, certam spem concepimus sanandi elephantiasim medicina è viperis cõfecta, quam theriacam appellant, nec minus sale theriaco, quod iam vulgo confici cœpit viuis viperis cum quibusdam alijs medicamentis in fictili nouo combustis: Sed & viperas edendas præcipimus, capitibus, caudis q; earum primo abscissis, deinde in pastillos confectas. non tñ confestim ad hæc remedia proficiscimur, sed prius corpus exquisite purgamus: nec raro venã secamus, si robur & ætas tulerint: vere autem id potissime fieri ad plerosq; diuturnos affectus commune est. Tot igitur à nobis enarrata sunt, vt ostenderemus multa casu inueniri, & imitatione confirmari: obtulit enim fortuna, vt non incommoda tantum, sed commoda quoq;, ex quibus ars confici posset, conspicaremur.

Quis deberet esse verus Empiricus, ac quid differant Serapion, Menodotus, Heraclides, & Theutas Empirici. CAP. 13.

C NEc longiori sermone opus habemus ad empiricæ disciplinæ formulam exprimendam, licet longe plura addiderint ij, qui huiusce sectę principatum vsurpauere, atq; ita se habere manifestissime declarabo. Proponatur, vt passim proponi solet, quis'nam medicinæ sit finis, aio empiricum, qui propriæ disciplinæ modum exquisite seruauerit, ita responsurum: intelligo, quæcunq; præter naturam corpori humano acciderint, velle curare, quod q; intelligo, non verbis, sed actionibus comprobare: an vero, quod acquirere studeo, integritas vel sanitas appellari debeat, vel acquisitio sanitatis, vel integritatis, vel sanari, vel integritatem adipisci, siue quod secundũ naturam est regere & custodire, nihil apud me refert, dummodo, quod polliceor, opere ipso confirmem: cætera sophistis facile permitto: neq; enim mihi in muneribus artis occupatissimo tantum ocij super est, vt nugis superuacuis, fabulis q; differendis bonas horas amittam. Talem ego responsionem à vero empirico fore sperauerim: nam, si de fine medicinæ dissensiones conciliare tentauerit, dialecticis speculationibus impingetur, quas euitari oportere affirmat: id autem in eo libello diffusius explicauimus, qui de fine medicinę inscribitur. Sed nec idem causas vllas indagabit, quod Serapio & Menodotus fecere: artem enim suam nõ rationibus, sed operibus comprobabit, omnino q; dialecticam euitabit, sine qua neq; causæ conclusionem, neq; syllogisticæ orationes intelligi possunt:
D immo & scire dissimulabit, an aliquæ sint dissensiones: spernet etiã rationes diluere, quæ euidentia impugnare videntur, haud ignarus sophisticas apparẽtias ab ipsis quoq; dialecticis non tam facile solui: præterea sermonis multitudinem longitudinem'que aspernabitur, sed pauca & raro loquetur, quemadmodum Pyrrhon Scepticus facere solebat: hic enim desperata veritatis inuentione, quam diu frustra quæsierat, in singulis hæsitabat, nec amplius agendorum rationem quærebat, sed euidentia sectabatur, vt, qualis in omnibus vitę muneribus scepticus, talis in medicina empiricus sit, minime superbus, aut ambitiosus, neq; glorię inhians, non composite ambulans, neq; fucatis gestibus, sed interius exterius q; totus integer, qualem Timon ait fuisse Pyrrhonem. Non minus autem hunc admirabuntur homines, q̃ Hippocratem, si operibus magnum se in arte præstabit, melius, quàm reliqui faciant, luxata emendans, & quæ luxationi parata sunt, in validiorem statum permutans, vulnera & fracturas & hulcera, & quæ alij curare non poterant, ipse facile sanans, nec minus, quæ ægro euentura sunt, ante euentum præfatus, & quæ iam euenerint, adsunt'ue, ita euenisse vel adesse sine præconctatione, aut relatione coram astantibus explicet. His enim officijs Hippocrates omnium posteriorum iudicio Æsculapij gloriam adeptus est, non quidem triplicis sermonis ambages explicans, sicut Serapion, neq; tripodem iactans, veluti Glaucias, aut decem mille versuum libros astruens, qui deinde in alios libros dissecarentur: non ille canina iracundia

medicos improbe inceſſit, modo δριμυλέοντας, quaſi leones acres, mō δριμυμώρους, quaſi acres E
fatuos appellando, tum medicos, tum philoſophos omnes, qui ratione niterentur, quod impuden
tiſſime fecit Menodotus. Verum, quòd in empirica diſciplina Menodotus reprehenſione non
caruerit, quod'que in his, quæ aduerſus dogmaticos oblatrauit, furioſæ temeritatis ſit accuſandus,
licet tibi ex commentario intelligere, quod contra eius deliramenta in Seuerum conſcripſi: nec
minus eiuſdem furor apparet, vbi Aſclepiadi contradicit, aſſerens ſe exquiſitiſſime ſcire omnia
Aſclepiadis documenta eſſe falſa, quamuis in eiſdem ſuis commentarijs ſexcenties affirmauerit ſe
obſcura minime reprehenſurum, veluti, quæ tam vera, ꝙ falſa eſſe poſſint: putat ſe tamen Aſcle-
piadem prorſus confeciſſe, neceſſitatem'que ſuis aſſertionibus inculcat, vbi plurima ſunt contin-
gentia. At Pyrron, quem ipſe probat, non erat huiuſmodi, ſed humanus admodum, pacatiſſi-
mo'que animo ſibi conſtans, nihil interim loquens, niſi vbi occaſio poſtularet: quod olim mode-
ſtum quendam empiricum feciſſe noui, qui operibus, & non vano verborum ambitu gloriam ſi-
bi comparabat. Erat hic quandoq; pollicitus ſe magnam quandam ægritudinem tum chirurgia,
tum medicamentis curaturum: cum q́; iam ad ſecandum pararetur, interuenit alius furens medi-
cus, qui multa rationum mole oſtendere nitebatur hominem ſecari non oportere: tum ille ſe vni-
co verbo à ſophiſtæ moleſtijs explicaturus, Ego interim, inquit, recedo, dum vos deliberatis, vtri F
magis credere oporteat, mihi'ne, quem dudum in artis operibus experiendo cognouiſtis, an huic,
qui vos nuper tot verbis aggreſſus eſt: erit enim vobis libera optio eligendi, qui magis placuerit:
ac cum dicto ſeceſſit, nec multo poſtea ſophiſta ſubſecutus eſt: illius enim neglectis deliramen-
tis, neceſſarij priorem reuocauerunt, qui operibus artem oſtendebat. Nedum enim ſophiſta ille,
ſed nec Demoſthenes quidem omnium facundiſſimus perſuadere poſſet vnquam hominibus, vt
corporis ſui curam non illis potius committerent, quorum peritiam ex operibus cognouiſſent.
Attamen aduerſus maximum huius artis exornatorem Hippocratem temerarius Serapion tan-
quam nouus Æſculapius oblatrare auſus eſt tanta impudentia, vt ſuos commentarios paſſim vi-
deas proprijs laudibus refertiſſimos: antiquos autem viros probatiſſimos, quorum monumen-
ta totam artem illuſtrauere, præterit omnes, nec dignos putat, qui vel minima quidem laude ex-
ornandi ſint. Ego vero tantum abſum, vt credam contradictiones, & rationes iſtas, quibus ambi-
guitates ſoluuntur empiricæ ſectæ conuenire, vt arbitrer ſumma reprehenſione dignos eſſe, qui
talia conſectati ſunt: neque enim, ſi ſibi in ea ſecta conſtare voluerint, ad artium conſtitutionem
putabunt aliud eſſe neceſſarium, quàm ſenſum rerum euidentium, & memoriam: nihilo minus
recte admittunt vim quandam in nobis eſſe, qua eorum, quæ apprehendimus, conſonantiam, & G
repugnantiam diſcernamus. Sed nō propterea Heraclides Tarentinus recte putauit hanc prius
exercendam, atq; arte acuendam: ſufficiunt enim primordia illa, & veluti lumina, quibus huma-
num ingenium à primo ſtatim ortu natura illuſtrauit. Videtur enim Heraclides in ea dudū exer-
citatus, in operibus tamen artis Hippocrate fuiſſe longe deterior: ſicut etiam Menodotus fuit:
qui præter ſenſum, & memoriam aliud tertium introducit, quod epilogiſmum vocauit: atque in-
terdum omiſſo ſenſu memoriam tantum poſuit, & epilogiſmum: quemadmodum ego in exami-
natione eorum, quæ contra Seuerum ſcripſit, diffuſius explicaui. Quæ vero profitetur ipſe argu-
menta ad alios redarguendos empiricos non inepti tantum hominis ſunt, ſed etiam rudis: neque
enim empiricis attinet ſophiſmata ſoluere, ſed Ariſtoteli, & Chryſippo, reliquis q́;, qui in diſſeren
di arte verſati fuerint. At, ꝙ principio illi nobis inſito conſonantiam rerum, & diſcrepantiam, iu-
dicandi experientiam conuenire oporteat, Theutas ita minutim oſtēdit, vt in quibuſdam ſit etiam
ſuperuacuus: quemadmodum ego in commentarijs ſuper eius introductorio exquiſite declaraui.
Hic igitur à me libellus nunc propterea ſcriptus eſt, vt oſtenderem poſſe aliquem empirice me-
dendi artem conſtituere dimiſſa omnino inquiſitione de rei ſubſtantia: Aſclepiadi vero, qui falſo
probare nititur Empiricam ſectam nullo ſtatu firmari poſſe, aliàs longa oratione occurri. Quan- H
tum autem vnicuiq; arti conſtituendæ conferat, ſi experientia rationi adiungatur, oſtenſum eſt à
me in libris therapeuticæ methodi: in libro etiam, quem de ratione communi inſcripſi, declaraui
vnam eſſe rationem, quæ vniuerſis hominibus inſita ſit: vbi oſtendi omnia, quę cognoſcimus, vel
ſenſu deprehenſa eſſe, vel ratione quadam, quæ nobis ingenita eſt, iudicandi conuenientiam re-
rum, & repugnantiam, talem q́; eſſe conuenientiæ notionem, vt quædam ſit neceſſaria, quam om-
nes euidentiſſime intelligunt, qui natura ingenioſi ſint, & prudentes: quędam cōtingens tantum,
& nulli neceſſitati obnoxia: errare ꝙ hoc loco plurimos homines, qui diſtinguere neſciant cōtin-
gens à neceſſario, vnde etiam dogmaticorum diſcrepantia emerſit. Hunc errorem ſi nos legitime
cauerimus, plura quidem erunt, quæ ignorabimus propter immenſam difficultatem: in mul
tis tamen, quæ modeſte profitebimur, ita ſimul conueniemus, ſicut geometræ, &
arithmetici faciunt. Neq; enim ob alium, quàm hunc ipſum errorem
etiam Empirici medici maxime inter ſe diſcrepant, vt in
commentarijs oſtendi, quæ de illorum
edidi diſcrepantia.

Galeni

FRAGMENTVM QVODDAM EXIGVVM AC MENDOSVM

GALENO ASCRIPTVM GRÆCE ADHVC NON impreſſum, ex eis fortaſſe libris ſuperſtans, quos ipſe ad Empiricos ſpectantes conſcripſerat: cuius titulus eſt,

SERMO ADVERSVS EMPIRICOS MEDICOS.

Auguſtino Gadaldino Mutinenſi Medico interprete.

* ſeptimum adhuc inſpicere deſideras & octauum, ac omnino quamplura deinceps. Quid igitur
adhuc calumniaberis,& inconſiſtentem eſſe experientiam affirmabis,& id,quod ſæpiſſime fit,in-
terminatum ac ſuſpectum pronunciabis? Quibus inſiſtet dicens. Haud inuenire potes,vt nos ma
gis,quàm teipſum deijcias: quin mihi videris,vt teipſum magis. Nam,cum duo ſint,alter, qui per
ſolam obſeruationem aliquid inueniri dicat,quod & ego ſanè volo,ac vos,inuiti licet, confitemi-
C ni tamen: alter,qui quomodo,quod equidem nec poſſibile nec vtile eſſe aſſero,tuum profecto re-
liquum eſſet munus, id inuenire. Et, quia dubium eſſe id affirmas, ſophiſmate teipſum deijcies:
nos vero nequaquam iniuria afficies. Non enim,quomodo vnumquodque artificioſum fiat, cer-
tamen nobis eſt, ſed, quòd fiat ſolummodo: quod ſanè euidenter conceſſum habemus. Tu vero,
qui cauſas curioſe inquiris,debes & illud /quomodo/ docere. Sed contra,quàm deceat,procedere
videris,nec ſecus facere,ac illi,qui,quoniam, quomodo videant, ignorant, nequaquam videre fa-
tentur: &,quia etiam,quonam pacto generentur,quę generantur & corrumpantur,quę corrum
puntur, & moueantur, quæ mouentur, ignorant, iccirco nec generationem nec corruptionem
nec motum relinquunt. At, ꝙ maxima vniuerſæ rationis vituperatio ſit, aduerſus euidentia pu-
gnare, quis eſt, qui neſciat? Nam, qui incipere non poteſt ſine euidentia, quo modo is fidelis ſit,
« cum aduerſus id,à quo principia ſumpſit,ſit audax? Hoc etiam cum vidiſſet Democritus,quando
« apparentia vituperabat, vbi dixiſſet, Lege color,lege dulce,lege amarum: vera autē (hoc eſt ἐτεῇ)
« atomus & vacuum: finxit ſenſus aduerſus cogitationem in hunc modum loqui. Miſera mēs,quæ
« cum à nobis fidem aſſumpſeris, nos deijcis. At, cum nos deijcis, tu ipſa cadis. Cum igitur deceret
rationem infidelitate condemnare,nimirum,quæ adeo praua ſit, vt etiam, quæ inter ipſas eſt pro-
D babiliſſima,cum apparentibus,à quibus incepit,pugnet,vos contrarium agitis: quippe ea damna
tis,quæ rationem quidem habent,vt fiant,ſed vt ratio vult,non fiunt. Mihi vero hoc ipſum maxi-
ma rationis redargutio eſſe videtur. Quis enim ſanę mentis de rebus obſcuris illi credat,quæ adeo
praua eſt,vt euidentibus contraria ſtatuat? Multis certe adhuc indigent empirici, vt id, quod vo-
lunt, aſſequantur, etiam ſi hoc ipſis conceſſerimus. Niſi enim,quæ adhuc ſuperſunt abſurda, me-
moratis paria oſtendero, nullum etiam profecto iſtorum mihi commodum vtilitatem've eſſe vo-
lo. Tu igitur, certo ſcio, demiratus es non mehercle noſtram, ſed empiricorum fatuitatem,ſi, cum
in tot rebus tot conceſſa aſſumpſerint,nihil tamen plus habent: ſed alter error haud minor priori-
bus ipſos excipit,exquiſita nimirum ignorantia,ac excellens quędam impudentia,ac ſtupiditas ip
ſam ferè pecudum ſtoliditatem ſuperans. Qui, cum neq; à quo incipiant, habeant,nec,ſi hoc ipſis
detur,ſæpiſſime ſimili modo aliquid videre poſſint, nec tot etiam myriadas, ipſas nimirum ægro-
tantium diuerſitates videre,vel recordari,vel ſcribere poſſint, (Nam, quæ bibliotheca tantā hiſto-
riam caperet? quæ anima tot rerum memoriam exciperet?) ipſi tamen nec ita ſentiunt, ꝙ ſe ipſos
deludendo hæc concedunt,ſed, tanquam hæc firma ac certa eſſent, adhuc de ſequentibus conten-
dunt. Ego igitur non ob illos, quippe ſuperuacaneum eſt cum lapidibus diſſerere, ſed vt ſermonē
finiam,euidenter monſtrabo,ꝙ,quamuis etiam ſæpiſſime ſimili modo aliquid conſpici concedat,

nullum tamen ex hoc theorema artificiosum constituent. Et certe nequaquam opineris me Platonis ratione vti, quod si quod studium (id est ἐπιτήδευσις) naturam materiæ, circa quam versatur, cognoscit, id sanè ars est: si non cognoscit, τριβὴ, id est exercitatio quædam est, & experientia: ars autem nequaquam: Ego enim (inquit ipse) artem haud voco, rem, quæ sine ratione est: Hac nanq; Platonis ratione non vtor, non, quia vera non sit, insanirem enim si hæc dicerem, sed, quia empiricorum inuerecundia etiam hoc admittit: nec sibi ipsis curæ esse dicunt, si huius rei gratia suum ipsorum studium, non artem, sed aliud quid appellem. Quæ nam igitur erunt meæ rationes? Primum ergo ab illis ipsis quoque sumptiones sunt concessæ. Si enim obseruatio eorum, quæ sæpissime simili modo visa fuere, ab ipsis, arbitror, empiria, hoc est experientia, appellatur, componitur autem ex multis singularibus, ipsum autem singulare inartificiosum esse dicunt, fuerit sanè, quod sæpissime fit, ex multis inartificiosis compositum. Et ita oratio interrogabitur. Si singulare est inartificiosum, id vero, quod sæpissime fit, ex multis singularibus est compositum, igitur id, quod sæpissime fit, est inartificiosum: atqui singulare est inartificiosum: ergo & id, quod sæpissime fit. At forte nec, quod dicimus, se scire dicent: quippe se tum alias disciplinas, tum dialecticen fugere concedunt. Si placet, hanc à nobis ipsis dictam rationem omittamus: aliam vero quampiam eiuscemodi eos interrogemus. Nunquid ò Empirici id, quod sæpissime fit, quoties nam sit, nobis dicere potestis? volumus enim & nos per obseruationem, sicuti & vos ipsi, scire. Vt igitur ne aberremus, mensura eius, quod decens est, non seruata, putantes vel ante sufficientem ipsius inspectionem ad finem venire, vel vltra, quàm conueniat, extendi ob mensuræ ignorationem, vobis egemus: nobis mensuram ostendite, vt & ipsi aliquid ex obseruatione discamus. O stulte, inquit ridens, non est in ipsis vna omnium mensura, sed in vnoquoq; alia. Tu vero non secus interrogasti, ac si quis vellet, vt sutor, quod nam illud sit calapodium, quo omnes calceat, doceret. Neque enim pedum vna est mensura: inæquales nanq; sunt. Nec hic etiam sanè vna rerum est mensura: differentes enim sunt. Ego porrò responsionem lubens accipio, atque approbo, multo que magis ei acquiesco, quàm si vnam esse omnium mensuram promisisset dicere: tunc enim quoque suspicarer, si, cum res multum inter se differant, vnam ipsis mensuram inducere polliceretur. Nunc autem, si in vnaquaque re proprium quid, ac peculiare ostenderit, eum veritatem valde assecuturum sperauerim. Quocirca à simplicioribus incipiens interrogabo. Si videro aliquem, cui cerebri inuolucrum sit vulneratum, quoties nam exquisite scire potero, vtrum ipse semper, aut plerunq;, aut raro, aut ambigue moriturus sit? At nullus ipsorum nec ore respondens nobis, nec scriptis mandãs, mensuram docuit. Num ergo non habent aliquid in vnoquoq; terminatum? Quod igitur iam eorum res pessum eunt, omnibus est compertum. Sed consequens deinceps fuerit, quemadmodum à principio cum ipsis disputauimus, æquo que animo congressi fuimus, adhuc etiam nunc singulatim nos considerare, vtrum ab illis ignoretur mensura eius, quod sæpissime fit, ipsa vero in rerum natura sit: an nequaquam constitui possit, vt aliqua sit mensura in eo, quod sæpissime fit: an ipsa factura sit id nunc artificiosum esse, cum prius minime esset artificiosum. Ego igitur sæpe hoc consideraui, nec certe ex tempore.

GALENI DE CONSTITVTIONE ARTIS MEDICAE AD PATROPHILVM

Victore Trincauelio interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Medicinæ omnes partes constituit ex finis præcognitione.

Quæ causa componendi huius libri. CAP. I.

QVoniam mihi quidẽ, Patrophile, diuino quodam videris affectu præditus, dum omnia nõ sine demõstratione, et methodo cupis addiscere: decreui tuę huic animi prõptitudini morẽ gerere, sermones q; illos qui te audiente his de rebus habiti sunt, quæ non leuem tibi dubitationem afferebant, in cõmentarios redigere. Nam cur in hoc non descendã certamen: quum te videam viæ ad veritatem ducentis aliquod iã esse assecutum principium: quam tñ præ illius tum sublimitate, et lõgitudine, tum etiã asperitate solus consequi nõ possis. Siquidem quãplurimos quotidie animaduerto quãtumlibet inuitatos, non modo eo se conferre nolle: sed pigritia potius torpentes ab illa auerti. Te autem contra
C ac illi affectum esse video: qui, quum alij in hunc vsq; diem ferè oẽs ab ea diuertentes ad alias vias se conuertant, quasi veritatẽ ex sublimi quadã specula perspexeris, pulchritudinis illius ardenti statim amore captus, nec iter detractes, nec soli eam prouinciã tibi cõmittere audeas. Atqui, si in pręsentia verã artis medicę constitutionem inuenire affectans animo discruciaris: mox (vt ego quidẽ arbitror) quum resplendens veritatis lumen fueris intuitus, maiori longe afficieris desiderio, nullã aliam viã hac, quam tu inuestigas, pręstãtiorem inueniens: te, siquidẽ ad veritatẽ inueniendã, quocunq; te verteris, diuinitus esse affectum inspicio. Itaq;, quum aures medicę artis addiscendæ causa quãplurimis adhibuisse affirmares, nũquã tñ, vnde sit opus demõstratione, methodo q; exordiri, ex aliquo accepisse, atq; multo ẽt minus quẽquam inuenisse, qui viã à principio in finem vsq; perducentem monstrauerit: ego, id quod cuperes, ostensurum pollicitus sum: si modo tantisper sustinere velles, donec hanc rõnem in alijs etiam artibus prius exerceã. Tu vero nec ab ea inuitatione te alienũ ostendebas, nec alioquin tergiuersari præteferebas, immo tibi gratius fore hoc, q̃ alio modo ad istud institutum progredi affirmabas, si tñ me hoc etiam ostensurum profiterer, oĩum inquã eandem esse methodum. Quod quũ non modo assererem, verum & continuo in prima proposita contemplatione monstrarem: te præ illius veritate quasi gestientem conspexi. Et quum multæ
D pterea aliæ, præsertim vero illæ, q̃ ex effectiuarũ numero sunt (eiusce enim generis est & hæc quę circa sanitatẽ versatur) eadem ratione pertractarẽtur, statim te ad hãc, quam ab initio aggressus fueras, cõtulisti. Ac, vbi hic quoq; animaduertisti eandẽ methodum locum habere: ne hęc, quę à nobis exposita fuerãt è memoria laberent, referri in cõmentariũ efflagitasti. Ego vero tuo hoc veritatis studio allectus, duos confeci cõmentarios: alterum, in quo se prius exercuisse operępretiũ fuerit illum, qui artẽ aliquam assequi instituerit, id enim ibi mõstratur, in quo oẽs antiqui philosophi cõsentiunt, quãlibet nimirum artẽ à finis notione suam habere constitutionẽ, qui ob magnitudinẽ in duos libros distinctus est: alterũ vero, quẽ in pręsenti in manibus habemus: vbi ostẽdimus methodum eandem, quę oẽs alias artes, ipsam quoq; constituisse medicinã. Sed nobis iã exordiendum est.

Quotuplices sint artes, quod q; ex finium varietate constituantur. CAP. 2.

QVum artium aliæ quidẽ in sola naturæ rerum earum contẽplatione suum habent finẽ cõstitutum, quas sibi considerãdas proposuere, sicut arithmetica, astrologia, ac etiã naturalis sciẽtia: aliæ edant pręterea actiones non nullas, vt tñ nullum deinde habeant opificiũ ostendere, quod, postquã agere desierint, aliquo tpe maneat, vt saltatoria, & pręconũ ars: aliæ vero istis è cõtrario opificium insup aliquod habẽt, quod ostẽdant, quẽadmodum ædificatoria, & ars fabrilis: non nullę nihil ipsæ quidẽ conficiũt, nauant tñ operam, student q;, vt aliquid capiant & acqui-

rãt, veluti piſcatoria & q̃ canibus feras inſectat, & oẽs tandẽ venatorię: & quũ tu medicã artẽ methodo cõſtituerę inſtitueris: id primũ conſiderandũ occurrit, in quo nam illa ſit artiũ ordine, num è contemplatiuarũ numero, an actiua potius, vel factiua, vel acquiſitiua: nec id ipſum difficilẽ aut inquiſitionẽ aut inuentionẽ habet. Opus quippe eſt reuocare in memoriã quã ob rem huiuſcemodi artem aſſequi concupieris: & illud erat quod, quum hoc negocium aggrederemur, oĩum primũ ex te ſciſcitabar: mihi q; reſpondiſti, velle te hoĩes, in primis qui corpore ſunt præter naturam affectio oẽs (ſi tñ fieri poſſit) in naturalem ſtatum reſtituere: ſin minus, ſaltem cognitionẽ aliq̃ cõparare, qua diſcerni poſſint illi q ſanari poſſint ab ijs q ſecus. Vnde dato à te nr̃o huic ſermoni hoc principio, affirmaui ſtatim, his indicari, eã artem quã cõſtituere affectas, ex effectiuarũ eſſe numero: hẽt enim opificiũ aliquod, qđ finita actione poſſis oſtẽdere. Sunt nẽpe & aliæ præterea artes q̃ plurimæ effectrices, vt ęraria, ſutoria, ars conſtruendarũ nauium, fabrilis, figulina, pictoria, & tãtus artiũ factiuarũ inter mortales numerus, quantus nullius ferè alterius generis inuenitur. Quare iã operę pretium fuerit vt eã methodũ, quã in iſtius modi artibus priori cõmentario didiciſti: ad illã in præſenti transferas quã conſtituere feſtinas: poſito hic quoq; eodẽ principio quod in alijs ſtatutũ eſt, finis inquam notione: quæ vnde petẽda ſit, non erit forſitan ab re in præſenti oratione proſequi. E

Quis medicinæ finis, & quo in genere artium ipſa ſit. CAP. 3. F

ITaq; prima q̃ in nobis ſuboritur cognitio, tũ noſtrũ ipſorũ eſt, tum aliorũ hoĩum, dum bene valẽt. Altera ab illa, eorundẽ quũ morbis impliciti ſunt, vnde mox in nobis bñ valẽdi deſideriũ aſſurgit, et inſup artẽ aliq̃ ſanitatis procuratricẽ cõſtituẽdi. Vt aũt bonã valetudinem efficere ꝓponimus: ita ex factiuarũ numero ea ars futura eſt, q̃ à nobis eſt cõſtituẽda. Deinde vero quũ duplices ſint, vt mõſtrauimus, factiuæ artes: hæc quã inueſtigamus, in eis potius erit, q̃ rẽ factã corrigũt, q̃ q̃ aliqđ quod prius nõ eſſet cõficiãt. Sunt.n. artes nõ nullæ q̃ res ipſas conficiũt, ſicut ſutoria & textoria: alię labefactatas vitiatas'ue reſarciũt, vt illę, quæ veſtes corroſas aut dilaceratos calceos cõſuũt. Nos vero ia oſtẽdimus fabricãdarũ quoq; ędiũ artẽ eodẽ ſe hẽre mõ: qppe quũ nihilo minus in illa duo hæc reperiant munia: etenim & ędes q̃ nunq; prius fuerint, erigit: & vitia earũ q̃ labefactatæ ſint, reſarcit. Oſtẽdimus ꝓterea, neceſſariũ fore artifici ad hęc vtraq; pagẽda munera, ædiũ particulas oẽs nouiſſe, qua ſubã cõſtẽt, qua figura, qua magnitudine, quo numero, atq; ẽt quã inuicẽ cõpoſitionẽ hẽant. Quare illi qdẽ q artẽ circa humanũ corpus verſantẽ cõſtituturus eſt (ſed eos primũ q de noĩbus quotidie rixant rogatos velim, vt illã mihi medicinã in ꝓſenti appellare ꝑmittãt) ſanè neceſſariũ erit illius partes oẽs ſigillatim cognoſcer, quali (iquã) ſubã, qua magnitudine, quali figura, quo numero ꝑditę ſint, quã q; inter ſeſe cõpoſitionẽ habeãt. Atq; veluti q extructas iã ædes ſibi exacte quales'nã ſint cognoſcẽdas ꝓponit, nũq earũ cognitionẽ niſi ex diſſolutiõe, reſolutione'ue aſſeq poterit: ita nos corpis humani notitiã ex illius diſſectiõe cõſeqmur. Deus nãq; & ipſa natura inſtar illius, q ędes primũ fabricatus eſt, partes ꝓnorũt earũ officijs ꝓ exẽplari vſi: nos vero illũ qui extructam domum contemplat imitamur. Cæterum niſi nos quoq; aliquam diuinæ illi ſimilem (quoad tamen eius fieri poſſit) cognitionem attentauerimus: nũquam profectò diſcernemus, nũ omnia ad aliquem vſum ſint procreata, an etiam non nulla fruſtra (etenim vtrunque in opinionẽ cadere poteſt) & præterea quòd aliqua potius malo ſint. Immo ex illo capite ea prodit cognitio, quam nobis de optime conſtitutis corporibus comparamus. Sed de his poſtea. G

Quotuplices ſint partes, & actiones, quarum dignotio eſt medico neceſſaria. CAP. 4.

NImirum quum corpora quæ ſimilaria appellantur, ex diſſectione apprehenderimus qua inquam formata ſint ratione, quanta magnitudine prædita, quotq; ea oĩa ſint, & quo modo coagmentata: compoſitorũ pariter membrorum, quæ inſtrumentaria non nunquam noĩare ſolemus, ſciẽtiam aſſequemur: eiuſmodi crus eſt, eiuſmodi etiam manus, digitus, oculus, lingua, pulmones, iecur cætera q; oĩa generis iſtius. Quo fit deinde vt duplices partium actiones reperiant: nam aliæ ſimplicium ſimilarium q; ſunt, aliæ compoſitarum & inſtrumẽtariarũ: quippe quum & crus vniuerſum moueri videamus & ſigillatim omnes muſculos, ac ẽt ꝗ muſculo quocunq; per tranſuerſum reſecto: neceſſe ſit motũ aliquẽ cruris illius inde deperire. Sed qui præterea illa q̃ corpori quotidie eueniunt obſeruauerit: videbit facile ſi neruus q in aliquem muſculum inſerit, vulneret, primum quidẽ, expertem ſenſus motus q; muſculum reddi, mox vero & articulũ qui inde moueatur. Quare nobis quoq; artem hanc conſtituturis, neceſſarium fore arbitror, non modo partes & earũ cõpoſitionem: verum et actiones cognoſcere: qua ſanè parte ab ędificatoribus differimus. Illi.n. ſolas partes vnà cum earũ compoſitione norunt: quũ illæ omni actione vacuę ſint: domus etenim aĩal non eſt: verũ ad nos pertinet ipſas ẽt actiones inueſtigare. Proinde duplex quoq; hic habemus exquirendi principiũ, actionis inquã ac particulæ: cognitionem actionis quidẽ, vtpote ratiocinari, meminiſſe, eligere: particulę vero, vt cerebri, medullæ ſpinę, cordis. Quã ob rẽ actionũ oĩum quas nouimus, particulas, & particularum oĩum actiones inueſtigabimus: quæ inueſtigatio ſua nec ipſa methodo carebit, de hac tñ poſterius diſquiremus. At impræſentia id exactius exponamus quod nuper à nobis dictum eſt: duplicẽ eſſe vt particularum, ita ẽt actionũ naturam. Totius quidẽ cruris actio inceſſus eſt, qui fit dum articuli illius viciſſim nũc extẽdunt, nunc inflectunt: vt in ipſo ſtatim genu muſculi priores, q patellã ſuis tẽdinibus ſupergreſſi oſſi tibię inſerunt: ſimul atq; tibiã attraxerint, crus extendunt, quod mox inflectat, quum interiores idipſum etiam egerint: H

eodem

A eodem pariter modo motus eduntur inflexis coxæ,pedis've articulis,ac deinde distensis.Itaq; quũ musculũ quotiescunq; cute circumposita nudatur,aperte videamus ad suũ quasi caput,& originẽ contrahi,adduciq;,quãdo tñ neruus ad ipsum descendens ne moueri quidẽ sensili quopiam motu videtur:erit profectò neruus veluti via facultatis à cerebro prodeuntis. Cerebrũ vero esse neruis omnibus huiuscemodi facultatis originẽ,principium've,inde perdiscas:ꝙ secto quocunq; neruo in supremis partibus,quæ cerebro continentes sunt,actiones integræ seruantur,quum tamen omnes in inferioribus depereant. Verum non æque deinde manifestum est, an sit quæpiam pars alia, quę ita illi, vt ipsum neruis, vires impertiatur: an potius ipsum vti fons earum sit: & enim hæc disquisitio ad animi pertinet principatum.

Instrumentalium, & similarium partium actiones, cruris, ac partium ad ipsum attinentium exemplo. CAP. 5.

SEd reuertamur vnde diuertimus. Igiť incessus actio est totius cruris,cui tñ ex partibus oĩbus, ẽ quibus crus cõstat,musculorũ præest genus:ossa nanq;,& cartilagines,adeps, glãdulæ, arterię, cutis,venæ,membranæ,& ligamenta,hñt à musculis motus initiũ:primũ enim ab ipsis ossa mouẽtur,mox cætera (quũ hæc ossibus in orbẽ adhæreant) vnà etiã cũ ipsis mouentur. Quare motio pedis,actio est ad musculũ attinens:verum totius cruris actio non ita illius est: vt sit etiã partium omB nium,& ob id diximus duplex esse actionũ genus:alterũ primũ,ac maxime proprium,quũ pariter oẽs simplices partes agunt:alterũ vero ex accidenti,aut secundario,vel non primo,aut quomodocunq; appellare libeat,totius est instrumẽti. Vt autẽ hoc à nobis ita constitutũ est:reliquũ erit deinde inquirere,quibus'nã simpliciũ,quibus & instrumentariarũ partiũ actio conficiatur,sumpto tñ ab instrumentarijs,postea q̃ etiã cruris meminimus,nostri sermonis initio. Nempe nisi ossa tot tanta q; essent,& ea pterea figura,eoq; ordine cõposita:nihil,me hercule,musculorũ motus posset pficere:siquidẽ sit opus,vt alterũ os recipiat,alterũ subingrediatur,& vt ligamẽta sint circũ circa apposita,q̃ eorũ connexũ,ne delabantur,cõtineant. Ea vero nec ita dura sint,& intenta, vt motionibus ꝑpterea reluctentur,nec adeo etiã laxa,vt articulos vacillare sinãt. Quo deinde fit,vt sit necesse ipsa quoq; ligamẽta sua cõstare magnitudine, figura,numero, & cõpositione:qa,si maiora,aut minora fuerint,si plura,vel pauciora,q̃ sit opportunũ,si in aliã figurã formata,si alij cuipiã loco inserta: nõ erit amplius integra articulorũ motio.Operæpretiũ aũt erit in alijs ẽt oĩbus,nõ secus,ac nos in ossibus,& ligamẽtis fecimus,de actione,vsu q; differere: quippe qa,si nulla reperiatur pars,q̃ otiosa ab omni prorsus tũ actione tũ vsu vacet:illa quidẽ,si fuerit p̃stantissime cõstructa,quantũ ad substãtiã, quãtitatẽ,figurã q;,& ordinẽ spectat:erit,vt est,seruãda. Si vero vitiũ aliqđ cõtraxerit:in statũ meC liorem ducenda. At hoc nequaquã feceris, nisi vniuscuiusq; particulæ prius, vt actionem & vsum, ita constructionem noueris. Minime igitur nos,qui corporis morbosi,salubris q; scientiam consequi instituerimus,hæc pigeat exquirere.

Quatuor genera, quibus composita corpora constant, & labefactantur: ac de differentijs solutæ vnitatis. CAP. 6.

SEd posteaq̃ in hũc locũ deducta est oratio:opus erit huiuscemodi methodi facultatẽ memoria repetere.Nemo porrò rei cuiuspiã structurã,vtpote domus,vł nauis,vł scãni vnq̃ an vitiosa sit, an omni prorsus vitio careat,ppendere poterit:nisi partes oẽs,ex qbus cõstat,optime scrutatus fuerit,animaduerterit q;,quo numero,q̃ magna,qua figura sint, & quẽ situ teneãt. In his.n. omnium coagmẽtatorũ corporũ tũ vitiũ,tũ integritas posita est: in qbus ostẽsum est oẽs quoq; domus, nauis q; affectus cõsistere,siquidẽ,& vitiũ in eisdẽ,& integritas in magnitudine, inq̃,& forma, partiũ numero, & situ:at vero lecti nõ in istis: vestimentorũ autẽ in alijs quibusdã, & calciamentorũ nõ in ijsdẽ. Itaq; vitiũ,atq; integritas affectus q; oĩum instrumentariorũ corporũ,quorũ essentia est ex cõpositione, quatuor his generibus cõtinetur. Verũ enimuero,si partes vnionis quoq; ex natura participes sint, quintũ hoc ẽt genus his erit addendũ corporibus: ita vt,quod in his se p̃stantissime D habuerit,sit etiã optimas habiturũ actiones: qđ vero deterrime,eas pessimas habebit: ꝙ si vnio p̃terea alicũde dissoluatur:nõ modo ea affectio culpa nõ carebit,sed statim erit morbus cẽsendus.Genus autẽ istud nos, clarioris doctrinæ gratia, vnitatis dissolutionẽ appellemus: vt tñ nullã ꝑpterea differentiã ponamus: siquis cõtinui solutionẽ voluerit appellare. Sed hoc nõ est p̃termittendũ, huiusce generis affectus similares etiã partes esse participes: quũ in osse,& neruo,carneq;,& arteria,et vena cõtinuũ vitietur,quotiescunq; punguntur,vel roduntur,vel secantur,vel lacerantur, vel scinduntur: quanquã in osse quidẽ is affectus κάταγμα,hoc ẽ fractura diceť:in carnea vero musculorũ parte,si illis nimiũ distẽsis accidat,ῥῆγμα,quasi scissurã dixeris,appellať: quemadmodũ, quũ ita distendunť filamẽta vt disrũpanť,σπάσμα. Sed cõtinui solutio in carne vulnus ẽ,sicuti in neruo scissio,nisi ꝙ hoc nõ à distẽsione fit,sed à sectione: tñ si ab acuta,ac tenui re infligať vulnus: pũctio,vel pũctura appellať: si à graui, cõtusio: ꝙ si ex corrosione habeat ortũ,vt in osse τερηδὼν id est caries, ita vlcus in alijs diciť,nõ sic autẽ, vt nõ liceat alio etiã mõ noiare. Tot ergo,tales q; in hoc quinto morborũ gñe, quũ simplices particulas occupat, differentiæ erũt: instrumẽtarijs autẽ, vt diximus, qua maxime parte corpora gñe diuersa cõmittuntur,& coalescũt, sæpe accidũt: verũ oẽs ἀποσπάσματα,quasi diuulsiones dicas,appellãdæ sunt. Sed,si similaris quępiã particula in totũ dissecet, affectio illa partim illius q̃ secta est diceť, partim totius instrumẽti: quamuis nõ nunquã huius nõ nisi ex accidẽti dicenda sit, vt quum vel musculus, vel aliqua alia eiusmodi particula patitur: quandoq; tamen

tñ etiam primum,vtpote quum ligamentum.Porrò vt nos in vno hoc morborũ genere,quo par- E
tiũ cõtinuitas vitiatur,in præsenti differẽtias persecuti sumus: ita tu simili experiare ratione cętera
quatuor genera disquirere: alioquin.n.me superuacaneę facturũ crediderim,si eorũ quæ exacte in
libro de morborũ differentijs pertractata sunt,iterum in hoc commentario meminisse voluero.

Quæ partes quarum loco restituantur,ac de septem conditionibus bono iudici,ac inuentori necessarijs. CAP. 7.

AT interim nõ pigebit quod iam antea ostẽsum ẽ,nobis in memoriã reuocare: oium inq̃ rerũ
quarũ substãtię species cõpositione cõstat,quatuor hæc vniuersa gña,totius substãtiæ causas
esse,& vitiatæ p̃terea integræ ve ipsarũ figuræ. Deinde vero necesse esse,illũ,qui idoneus futurus
est tã ad earũ virtutes cognoscẽdas,q̃ earundẽ vitia emẽdanda,naturę cuiuslibet simplicis particulę
prius esse peritũ.Iam.n.sicut ad artificẽ,quũ domus alicuius lateres vel tegulæ,siue crudę mõ sint,
siue coctæ,aliq̃d passæ sunt incõmodi: callere pertinet quo mõ aliæ illis similes cõficiẽdæ sint, atq;
ẽt quo illę q̃ vitiũ cõtraxerunt,inde sint eximendæ,integræ q; in priorũ locũ restituẽdæ: Ita neces-
sum hẽt is q artẽ cõstituturus est,q̃ curã gerat humani corporis,p̃terea nosse: possit ne pars quępiã
in alterius locũ restitui,vel secus.Quandoquidẽ si male affectã carnẽ resecueris: facile aliã poteris re
ficere: secus autẽ si neruus vel ligamentũ excidat: neq;.n.alia resarcies qualia erant priora : quũ illa
ex sanguine,hęc vero ex semine ortũ habeant.Et os quoq; in his est,q̃ per primã efformationẽ cõ- F
structa sunt: aliq̃d tñ hẽt similis cuiusdã naturę qđ in eius locũ sufficì possit. Sed hęc equidẽ hoc in
loco obiter & exẽpli potius gratia deprõpsimus: q̃ tñ esse ab artis cõstitutore diligẽter exquirẽda,
ipsamet rõ p̃cipit,& nos iã inuentionis eorũ principia descripsimus: quippe qui hæc ad primã ani
mantis generationẽ remiserimus,ac etiã cõsuluerimus inuestigandũ esse quę nã suũ ex semine or-
tũ habeãt,& q̃ ab alimentis continẽter gignant. Atq; adeo longe etiã magis methodus nõ mõ nos
exhortat,sed cogit ad inquirẽdũ,vtrũ vnaquæq; pars,ex his inquã q̃ simplices similares q; vident,
vnũ sit,an potius ex pluribus cõstituta,& p̃terea quis sit earũ cõpositionis modus. Nã & hę omni
dubio p̃cul eadẽ rõne qua & instrumẽtariæ appellatæ,pro magnitudine,figura,numero & situ eo
rũ ex q̃bus cõstitutæ sunt,suã sortientur integritatẽ, & vitiũ,si similẽ quidẽ ẽt habeãt generationis
modũ. Quòd si res nõ ita se habeat,sed magis instar illius medicamẽti,qđ tetrapharmacũ dicit, to-
tis illis p tota mixtis sint cõfectæ: alia tibi via erit ad inuentionẽ integritatis,vitijq;,& earũ etiã mor
bi. Sicuti (vt ego quidẽ arbitror) si ex exquisita partiũ iuxta se inuicẽ appositione potius,q̃ ex earũ
dẽ tẽperatura p̃inde ac medicamentũ illud aridũ,cephalicũ, quasi capitale dixeris, appellatũ sua sit
ipsis vnitas: p hac etiã rõne cum integritas,et vitiũ,tũ morbi inquirendi erunt,qui gñationi ipsius
rei sint cõgruentes. At si ex pluribus quidẽ,illis tñ nequaquã specie diffidentibus, sed magis vni- G
uersis similibus essent cõstitutæ,queadmodũ si ædes q̃piam forte ex solis forent aut lapidibus aut la
teribus constructæ: tunc in sola similariũ partium structura, integritatem vitia q; & morbos præ-
terea gñoni istarũ rerũ peculiares inuenias. Verũ,vt rõ ipa nos docet,ex necessitate alterũ ex his q̃
p̃posita sunt in similaribus istis corporibus reperiri: ita quodnã ex his verius sit,diligentẽ exigit
disq̃sitionẽ. Etenim videmus,& ipsos philosophos sicuti ex medicis nõ nullos,q in hãc quęstionẽ
inciderũt,inter sese magis eẽ diffidẽtes,q̃ medicos,& inde (vt mihi q̃dẽ vr) factũ est,q medicorũ cõ
plures ab ea se cõtinuerint: partim.n.q inuenire se posse qđ q̃rerẽt diffidãt,partim q nõ mõ inue-
niri nõ posse credãt,verũ ẽt q esse inutilẽ arbitrent: illã omittũt.Ego vero q ea minime sit illi inuti
lis,q artẽ methodo potiusq̃ experiẽtia velit cõstituere: iã satis cõstare puto: sed q p̃terea sit ẽt possi
bilis mox differemus,quũ aliqua,inter nos prius discusserimus.Nẽpe si mihi fidẽ aliquã p̃stas,vt sa
nè p̃stas,q me nihil vnquã ad hoium gloriã,sed ad veritatẽ oia sp fecisse inspexeris: nihil ẽ q philo-
phorũ aut medicorũ multitudine inter se diffidentiũ deterrearis.Qm̃ si illi ea oia vñ veritatis cogni
tio petẽda est,p̃be tenuissent,nec tñ ab ipsis eẽt p̃terea reperta: merito vtiq; esset de eius inuentiõe
fortassis desperandũ. At quũ illos quidẽ aliq̃bus caruisse,vt ipsi quoq; fatent,satis cõstet,reliqua an
habuerint in dubio sit: nos vero q ea oia tenere nobis ipsis sumus conscij,audacter à nobis adeun- H
da ẽ hæc qõ. Sed quotnã ea sunt q̃ cõuenire opus est,vt quodcũq; quis inq̃sierit,quod q; verũ sit,
inueniat,vel si minus, saltẽ nõ oino de inuẽtione desperet? nimirũ septẽ.Primũ,natura perspicax,
vt edoctus,facile quancunq; rõnalẽ disciplinã cõsequatur. Alterũ,educatio exercitatio q; à teneris
annis in primis disciplinis: i primis vero operæpretiũ fecerit,si iuxta Platonis p̃ceptũ, se in geome
tria,& arithmetica exercuerit. Ad hæc tertiũ,quibus q; optimis sua tempestate habitis præceptori
bus se auditorẽ præstitisse. Quartũ,laboris eò esse patientissimũ: vt diu noctu q; nihil cõmenteтur
aliud q̃ quę ad disciplinas spectãt.Quintum,qđ paucissimis datũ est,veritatis amore esse captũ: so-
lo q; illius studio,toto vitæ curriculo teneri,cęteris oibus neglectis q̃ à q̃ plurimis aliorũ multifieri
solent. Sextũ,aliq̃ præterea methodũ,qua verũ à falso discernatur,didicisse. Neq;.n.ad eorũ inuen-
tionẽ q̃ inquirẽda nobis p̃posita sunt,satis fuerit veritatis desiderio affici: nisi ẽt viã aliq̃ eã inueniẽ
di expeditã habeat. Septimũ insup,eã methodũ ita iugi exercitio tritã hẽre: vt non modo norit,sed
vti etiã valeat: Porrò si oratores qui in arte longe minori versant,nõ sibi satis esse methodũ nouis-
se putant,nisi illã assidua exercitatione per totã coluerint ætatẽ: quanto minus ijs qui magna adeo
sectantur, methodum didicisse sufficiet. Itaq; si vel vnũ horum q̃ recensuimus in illo desideretur,q
ad viam veritatis introducendus est,nõ erit admodum sperandũ illũ posse sui voti fieri compotẽ.
Si vero omnia cumulata adsint,quid deinde vetat quò minus veritatẽ bona etiã spe exquiramus?

Hipp. de lege circa medium.

A *Quòd plura uno sint elementa, & quòd non vacent alteratione.* CAP. 8.

PRopofueramus igitur, & hoc ipsum mox inuestigare, si quę ad modũ vniuersas corporis partes ad eas vsq;, q̃ sensuũ iudicio simplicissimæ sunt, ex dissectione cognouimus: ita etiam illas, quæ natura primæ, simplicissimæq; sunt, quales vtiq; sint inuenire possimus: vt tamen non omnes sigillatim, sed vnam tm̃ in aliorum exemplum oratione ꝓsequamur. Proposita ergo carne, primũ qdem hoc disquiramus, an spē vnũ sit id elementũ, ex quo ipsa procreata est: nã neq; malũ fore putarim, si primã, simplicissimãq; in ea particulã hoc noīe appellauerim. Deinde vero si secus videatur, an multa: mox quot ea sint, & q̃, & quę habeãt cōpositionis modũ. Profectò, si caro, quũ vel secatur, vel nimis calefit, dolet: fieri nequit, vt vnũ specie elementũ habeat, vt Epicurus atomũ, hoc est, indiuiduũ corpusculũ putauit. Nam vel ex hoc capite maxime pōt liquere, id quod vnũ spē est, nō posse tale elementũ esse: siquidē nulla atomus ipsa per se natura calida est vel frigida, atq; longe etiã minus alba vel nigra. Sed cur in his nimis immoror, sermonē q;, dũ minutissima queque persequor, in longũ ꝓtraho? nulla.n.penitus qualitate istæ atomi (vt sui quoq; autores testantur) ꝑditę: de his loquor qualitatibus, q̃ per tota corpora vidētur permeare: qm̃ ea quidē qualitas, q̃ ex figura est, illis oībus nō deest, & ꝑterea renitentia, pondus q;. Sed nihil, quantũ ad nostrũ quidē attinet in-
B stitutũ, referre puto, si hæ vel qualitates, vel alio quopiã nomine appellãtur: quũ illis hæc oīa, q̃ dicta sunt, insint, nec spē illa differãt, sicut et similaritates, omœomerias greci dicũt, apud eos, q ipsas posuere, vel quatuor elemēta apud eorũ authores. Inqt ergo Hippocrates. ‖ Ego vero statuo, qd' si vnũ sit homo: neutiquã dolebit. Et sanè rectissime ait, qppe quia in alterũ nequit mutari, si vnum est: quũ nihil ꝑterea relinquatur in qd mutari possit. Quod si est mutationis: erit quoq; alteratiōis expers, atq; ēt impatibile: sed, quod impatibile est, nulli est dolori expositũ. Porrò ex ꝑdictis ꝓnunciatis hæc colligitur cōclusio, vnũ eē impatibile. Mox vero aliã interrogabimus rationē in hunc modũ. Si elementũ esset spē vnũ: nihil vnquã in rerũ vniuersitate doleret: at dolet, igiť elemētũ nō ē vnũ. Sed, qm̃ de carne ꝓposueramus sermonē hēre, de ea rationē instituamus. Si carnis elementũ esset spē vnũ: nunquã illa doleret: dolet aũt: igiť elementũ carnis nō est spē vnũ. Poterimus tñ hãc rationē alio ēt interrogare mō. Si impatibile esset elementũ carnis: nō doleret: sed dolet: ergo nō est impatibile. Nihilo ēt minus rō hæc, si quis plura posuerit elementa, q̃ alterationis expertia sint, ad ea pariter adaptari poterit. Si impatibilia sint carnis elemēta: minime dolebit: quũ aũt doleat: nō sunt ergo impatibilia elementa carnis. Quare prior quidē ratio eorũ decretũ subuertit, qui aut atomos, aut incompactilia, aut minima quædã subijciunt elementa. Altera vero tum eorũ, qui simi-
C laritates (vt ita dicã) introducunt, tum ipsius Empedoclis, sniam tollit: qui & ipse ex quatuor elementis, q̃ tñ mutuo inter se nequeant trãsmutari, corpora cōstituit. Iã ergo, si huic rōni aīum adhibuisti: pars vel maxima eorũ, q̃ quærebãtur, citius etiã, q̃ꝫ sperares inuēta est: &.n. est monstratũ carnis elementa oportere nō esse impatibilia: ꝑinde nō amplius illi, qui in illa impatibiliũ corporũ cōpositione, q̃ ipsi naturæ rerũ oīum esse elementa statuũt, dolorē exoriri posse autumant: ex rōne institutũ suũ defendere poterunt: quũ nec intelligentia capiat, nec vlla sensilia cōsentiant, ꝙ impatibile doleat. Nimirũ si duos digitos simul cōmittas, mox q; iterũ eos disiũgas, nec illorũ cōuentus, neq; diductio aliquē excitabit dolorē: vt.n. aliquid dolet: ita & patitur: quod vero contiguũ tantũ modo est, nō patitur: siquidē pati ab his duobus ꝓdit, ab alteratione per tota, & ex cōtinui dissolutione. Itaq; qñ nec cōuentus, nec separatio corporibus vel manifesto patibilibus vllũ affert dolorē: minus profectò afferet impatibilibus. Sed nec incōpactile illud Asclepiadis, quod ἄναρμον grece appellat, frangēdo dolebit, si mō fragile sit: vtpote qa sensu caret. Proinde nihil hoc ex eo, ꝙ patiatur, magis hēt, vt sentiat, q̃ꝫ os, cartilago, assungia, vel capilli: oīa enim hæc quamuis patiantur, minime tñ dolent, quia sensu vacua sunt. Igitur quodcunq; in dolore futurũ est, necesse habetur cũ patiendi, tũ sentiendi facultate prēditũ sit: nulla tñ ꝓpterea necessitas cogit, illud, quod sentit, ex illis
D cōstare primis, q̃ ipsa etiã vim habeant sentiēdi: nã satis erit, si ex patibilibus sit: dum.n. patiētur, & alterabuntur, poterit aliquã vim sentiendi assequi: quũ innumeræ esse possint elementorũ alterationes, & tēperaturæ, vnde mox innumeræ particulariũ corporũ poterunt oriri ꝓprietates, vt nullum deinde videatur absurdum, si qua euadant sensus expertia, alia vero illius capacia, atq; horum nō nulla id magis cōsequuntur, non nulla minus. Iã ergo elementa esse plura vno, & ea cōstare natura, vt alterari possint, satis lucide monstratũ est illis nimirũ, qui (vt nuper diximus) ea oīa in prōptu hñt, q̃ hominem idoneũ ad quampiam rem scientia cōprehendēdam reddunt. Nam alios, qui ad id stupiditatis deuenere, vt nunquam vel ipsi inquirere, si qua sit demonstrandi methodus, vel ab alijs addiscere, & minus etiã in ea se exercere voluerint, ne admittendos quidē ad hos sermones censeo. Hęc.n. à nobis inueniēdæ potius veritatis studio instituta est disputatio, q̃ꝫ vt cũ aliquo aut cōtenderemus, aut vinceremus. Quòd si quis cuperet ꝑterea rudes istorũ opiniones redarguere, librũ ad hæc habebit à nobis editum, vbi de elementis iuxta sententiã Hippocratis disputauimus.

Quatuor esse primas qualitates, & prima corporum elementa. CAP. 9.

SEd rursum ad institutum nostrũ reuertamur, vt illi tandē finē imponamus. Posteaq; elementũ alterationis per totũ capax est: mox disquirendũ est, quot sint elementa, vt tñ hic quoq; nostro sermoni principiũ à rebus euidētibus cōstituamus. Porrò necesse est, vt illa, q̃ rem quampiã alterãt, primum quidē illud contingãt, quod ab eis alterandũ est, ac ita mox illud tandē immutēt. Hoc sensus

de Nat. hum. com. 1. t. 5. cl. 1ª. 18. e

ſus ipſe docet: hoc ipſa rerũ natura monſtrat. Neq̧.n.animo capi poteſt ab hac in hoc loco accẽſa E
flãma poſſe ea, quæ in Ægypto ſunt, alterari, ſed ſi id, quod trãſmutat aliquid, illud tangẽdo alterat: neceſſe ẽt hẽt, vt per aliquas tactiles qualitates hoc agat. At quid eſt deinde, quod vetat, qn eas oẽs examinemus? Sanè acutũ ſecat id, cui occurrit, nequaquã tñ ipſius ſubſtantiã alterat, quẽadmodũ, & graue, qd' & ipm contundit, vt nullã tñ in vniuerſam rei patiẽtis ſubſtantiã inducat trãſmutatiõnẽ, neq̧ durities eã vim hẽt, vt poſſit rẽ vicinã in aliã mutare ſpẽm. Calor aũt, & frigus totã ꝓximæ rei ſubſtantiã alterare pñt: ſimili ẽt mõ humiditas, & ſiccitas, q̃uis hę nõ ęque cito, ac priores, attñ et ipſæ tandẽ ſubiecta tranſmutant. An ne igiť, & aliã quampiã ꝑterea qualitatẽ habemus, q̃ alterandi vim cõtineat? an potius earũ vniuerſa multitudo his ipſis cõprehenditur, ita vt ſolæ iſtę iã dictę, et haberi mereantur, & dici actiuæ qualitates, & ex eis quã maxime prima oppoſitio? in hac vero, in primis calor: hẽt.n. præ cæteris oĩbus qualitatibus vim in agendo maximã: mox aũt frigus: deinde humiditas, & ſiccitas: ꝑter has nulla alia reperitur qualitas, q̃ res, quibus occurrit, per totũ poſſit alterare. Nã, ſi quid rẽ aliquã aut diuellat, aut tũdat, aut pungat, aut ſecet: id ſanè aliqd facit, tñ illa eius alteratio non ita per totã rei ſubſtantiã permeat: vt in aliã ſubſtãtiæ ſpẽm rẽ immutare poſſit, ſi cut illã põt in plura partiri. Vnde ſi niuẽ ad minima vſq̧ ſecueris, nix quidẽ ſeruabitur: ſed ſimulac calefiet, ſtatim deſinet amplius nix eẽ, vtpote q̃ ex aqua refrigerata, nõ ex ea in vnũ coacta, ortũ ha- F
buerit: hoc.n. magis ad ſubſtãtiæ accrementũ attinet, illud vero ad generationẽ. Etenim diuiſio cõ trariorũ in particulas paruas, ſubſtãtiæ eſt imminutio: calefactio, alterius eſt ſubſtãtię gñatio, priori forma mutata. Quapropter q̃cunq̧ corpora has ſibi qualitates primũ vendicauerint, erũt ẽt cũ alio rũ corporũ oĩum, tũ carnis elementa. Sunt aũt hæc terra, & aqua, & aer, & ignis. Atq̧ oẽs philoſophi quicunq̧ demonſtrationẽ non tergiuerſantur, hęc eſſe eorũ omniũ, q̃ generẽtur, & intereãt, elementa autumant: nec non & ea ſeſe mutuo trãſmutare, & habere quoq̧ ſubiectũ quoddam horũ omniũ cõmune. Verũ non eſt de his à nobis nunc inſtitutus ſermo: ſed de eo potius, ꝙ non ſit opus, vt quiſq̧ eorũ, multitudine deterreatur, qui à veritate aberrant, & ꝙ potius illi fides præſtãda ſit, qui demonſtrationẽ tenet, & ꝑterea, vt illi, qui ne nouerunt quidẽ demõſtrationis eſſentiã, ſicuti de ſeipſis nõ nulli eorũ, qui ſe philoſophos appellãt, fatentur, nihil decernere audeãt: quũ hoc abſi mile nõ ſit, ac ſi qs vellet addiſcere qua rõne oporteat defectus ſolis ꝓuidere, anteaq̃ circa numeros, & lineas ſe exerceat. Profectò huiuſcemodi hoĩes, perinde ac voragines, fugiẽdi ſunt: qppe qui eos quibus cũ verſantur, aut ſecũ rapiãt, aut ſaltẽ cõtaminent, preterq̃ eos, qui in logica diſciplina, quan tũ ſatis ſit, exercitati ſunt: ꝓinde q̧, ſi cuipiã alteri, huic quã maxime diſciplinæ nauanda eſt opera.

Similaria corpora, eorum q́; temperamenta, item q́; ſanitatem, & ægritudinem ex quatuor elementis exoriri. G
C AP. 10.

SEd hoc equidem ſcio extra propoſitum: ad rem autem redeamus. Nimirum ex quatuor elementis ſimul contemperatis corpus vnum ſimilare gignitur, quod pro varia temperamenti ratione, aut particeps ſenſus, aut illius expers euadit: & pariter in vtroque iſtorũ genere differentiæ omnes particulatim differentiam temperamenti ſequuntur. Ex ipſius itaque proprietate hoc quidem os efficitur, illud caro, alterum arteria, alterum neruus. Sed & ſigillatim vniuſcuiuſque proprietas ſuum ex tẽperamenti proprietate hẽt eſſe: ſiccior.n. & calidior eſt leonis caro: ouis humidior, & frigidior: inter vtranq̧ aũt humana media eſt, ſed in hoĩbus quoq̧ Dionis (exẽpli grã) calidior, & humidior eſt, q̃ Philonis. Vnde corporũ ſimilariũ differẽtiæ, q̃ ſimplices quidẽ ſint, tot ſunt, quot elementa: calidiores qppe, & frigidiores, & humidiores, & ſicciores: totidẽ vero cõpoſitæ, vt q̃ ſimul frigidiores, & humidiores ſunt, quęq̧ calidiores, & humidiores, & ꝑter has alia tertia ſiccior, & calidior: & quarto deinde loco q̃ ſiccior, & frigidior, vt tñ præterea ſit etiam illa, q̃ tẽperatiſſima eſt, & harũ omniũ prima. Sed de his abunde in libris de tẽperaturis pertractauimus. Reliquũ autẽ erit, poſteaquã inuentũ eſt, ſimilariũ integritatẽ, & vitiũ ex elementorũ eſſe tum moderatione, tũ immoderatione: vt inquiramus, quo mõ ab eorũ vitio morbus ſit diſtinguendus. Hæc ve H
ro diſtinctio ſuũ à rei vtriuſq̧ notione, iuxta ea, q̃ in libro de demonſtratione oſtẽſa ſunt, exordium habitura ẽ. Sed q̃ tandẽ eſt ſalubris, q̃ ẽt morboſæ corporis cõſtitutionis notio? Porrò ſalubris cõſtitutio corporis actiões ſibi ex natura debitas inoffenſas hẽt: morboſa, offẽſas: & ꝓinde, ſi qs ſanus quidẽ ſit, altero tñ, q itidẽ ꝓſpera fruať valetudine, actiones hẽat imbecilliores, nondũ tñ læſas: erit ſanè is illo intẽperãtior, nec dũ tñ ægrotat. Itaq̧ inter ſalubres vniuerſos habitus vnus erit tẽperatiſſimus, octo vero intẽperati: at iter morbos, nullũ inuenias tẽperatũ, qa oẽs intẽperati ſunt: eundẽ tñ numerũ cõplent, quẽ ſalubris, intẽperaturæ. Quòd ſi quis accedat, q aſſentiri nolit aliquos tẽꝑatos, aliquos ẽt intẽperatos ĩ ſanis ponẽdos eẽ: cogeť ille ẽ duobus decretis alterũ ſtatuere, aut oẽs vſquequaq̧ ægrotare, aut oĩum eandẽ eẽ tẽperiẽ, virorũ, mulierũ puerorũ, vigentiũ, ſenũ, pugilũ, priuatorũ, operariorũ, otioſorũ, valentiũ, imbecilliũ: vtrunq̧ vero abſurdũ eſt. Quare tertio loco neceſſariũ erit, ſanitatẽ eã hẽre latitudinẽ: vt poſſit q̃plures ſalubriũ corporũ differẽtias, pro pluris minoris've rõne, cõplecti. Quod nõ mõ hic, ſed in alijs ẽt oĩbus facile reperies. Domus qppe & na uis, lectus, & arca, & veſtis, atq̧ calceus, curruſq̧ nũc melius nũc deterius, quãtũ ad ſtructurã ꝑtinet, ſe hñt, priuſq̃ ægrotẽt: vt nobis tãdẽ ſit ſubijciẽdũ tres ĩ oĩbus rebus repiri corporũ ſtatus, optimũ, deprauatũ, & morboſum. Optimus vnicus eſt, abſolutiſſimũ.n. nihil deterioris in ſe admittit: reliquorũ duorũ multitudo nullo põt numero definiri: ſed eorũ differẽtię à pluri, minori've ortũ hñt.

Epilogus

A *Epilogus eorum, quæ de medicinæ constitutione hactenus ostensa sunt.* CAP. 11.

POsteaq̃ autẽ hac nostra oratione hucusq; peruentũ est, hic illã interpungamus, atq; ea, quæ ha
ctenus dicta sunt, per capita resumamus. Sic.n. facile, quid ex ꝓposita quæstione repertum sit,
quid've præterea reperiẽdum supersit, agnoscemus. Propositum erat artẽ sanitatis effectricẽ cõsti-
tuere, quæ tñ nõ ita se habet vt ars ædificatoria, quę domũ extruit, sed vt ea, quę aliquã illius partẽ la
befactatã instaurat: quis neq; in hoc ẽt sint vsquequaq; similes. Immo hoc ipsum erat, qđ quæreba
mus inuenire, quatenus inq̃, possit is, qui artẽ sanitatis effectricẽ tractat, in corrigendis corporũ vi-
tijs, esse ædificatori assimilis. Quũ autẽ ad oĩa hæc sit apprime necessariũ illius corporis naturã prę
nouisse, cuius vitijs ars mederi studet: ideo nos idipsum in q̃stionem vocauimus. Sed, vbi inueneri
mus, ꝗ actiones, & cõstitutiones, quę ex natura ipsis attribuuntur particulis, sint illæ, q̃bus, simulac
male afficiũtur, oĩs debetur rõ tã custodiæ q̃ curationis: quæremus deinde, quot cõpleatur id, quod
ſm naturã est. Sed mox reperto, ꝗ instrumentariarũ quidẽ partiũ substantia ex simpliciũ, q̃ in illis
sunt: simpliciũ vero, ex quatuor elementorum cõpositione cõstat: de vtrorum q; morbis disquisi-
tionẽ instituimus, vt iã oratio nostra salubriũ corporũ, atq; ẽt morbosorũ notitiã ferè pepererit, nõ
tñ eã vniuersam: sed magis aliquã illius spẽm, & veluti exemplũ quoddã. Totã vero tã salubrium,
B q̃ morbosorũ corporũ scientiæ substantiã assequemur, quum ipsas species ad materias adaptauerí-
mus. Nã neq; medico satis est nosse vnãquãq; particulã gigni ex calido, frigido, humido, & sicco si-
mul temperatis: nisi ẽt speciatim, quod nã sit ossium temperamentum, quale carnis, aut nerui, aut
venæ, aut arteriæ, & aliorũ tandẽ quaruncunq; partiũ simpliciũ fuerit ꝑscrutatus, & pariter quoq;
quę nam sit partiũ instrumentariarũ cõpositio, vtpote, manus, cruris, iecinoris, thoracis, pulmonũ,
cordis, & cerebri. Vbi pari passu haud sufficiet morborũ gña, differẽtiasq; callere: nisi norit ẽt, qua
ratione singulis illa partibus accidãt. Quod vt fecerimus, nõ ex spẽ aliqua, sed ex ipsa vniuersa rei
substãtia, quã ex his vtrisq; confici mõstrauimus, spẽ inq̃, & illius suſceptrice materia, scientiã cõpa-
ratã habebimus. Iã autẽ superest, vt quomõ q̃s morbos curet, quo ẽt sanitatẽ tueatur, exquiramus.
Verũ, q̃a hæc sunt à nobis affatim in duobus libris pertractata, curandi nimirũ methodo, & salu-
briũ libro: satis erit eorũ eatenus solum meminisse, quatenus possint ipsam methodum aperire.

Quibus præceptis curatrix methodus constituatur. CAP. 12.

ITaque medendi methodus ex ipso cũ sanorũ, tum ęgrorum corporum affectu suũ habet princi
pium. Quum.n. id, quod excellenter sanum est, siue illud similare, siue instrumentariũ sit, omni
ex parte moderatũ existat, ægrum vero immoderatum, siquidẽ morbus immoderatio quædã est:
C aduertendũ est in primis, quę nam ea sit illius immoderatio: quippe necessariũ est aliã inueniri im-
moderationẽ huic contrariã, quæ in similariũ, simplicium q; corporũ habitu qualitas est: in instru-
mentariorum vero, si morbosa quidem immoderatio circa magnitudinẽ cõstiterit, erit altera huic
contraria magnitudo: si vero in figura, figura isti contraria, & eodẽ mõ numerus se habebit, & si-
tus. Vnde reditus ex immoderatione ad temperiẽ in oĩbus erit ab immoderatione contraria: vt tã
dem sit necesse id, quod præter naturã affectũ est, dum ad naturalẽ statum redit, illam eandẽ quasi
viam incedere, quam prius cõfecerat, præterquàm ꝗ ordine contrario. Sed si contrario ordine, per
cõtraria igitur pręsenti affectui erit illi reditus. Et proinde is erit omniũ curandorum morborũ cõ
munissimus, generalissimus q; scopus, contrariũ inquam: quemadmodũ, & ab Hippocrate suo lo
co traditum est, ‖ Contraria contrarijs remedio esse, & particularibus, particularia contraria. Cali- lib.de Flatib.
do.n. morbo, frigidũ, & frigido calidum: ita etiã sicco quod humectat, humido quod exiccat. Et in nõ lõge à prin
similaribus quidẽ res se habet hoc modo: in instrumentarijs autẽ, oportet in vnoquoq; prędictorũ cipio.
quatuor generũ morbosæ immoderationi eousq; contrariam adhibere, donec ad moderationẽ, na
turalem q; statũ fuerit peruentũ: vt si caro præterq̃ naturę ratio exposcat vlceri accreuerit, non id,
quod carnẽ generet, aut alat, sed quod detrahat, imminuat, erodat, corrumpat q;, administrare ex-
D pedit: sicut ea, q̃ carnem gignant, quotiescunq; cauum vlcus parti cuipiam acciderit: vtroq; tñ tan
tisper vtendum, vt, quũ primũ fuerit ad moderatum deuentum, statim desistamus, priusq̃ in contra
rium transitus fiat. Nam, dum super excrescentẽ carnẽ detrahis, nisi simulac mediocritatem attige-
ris, perstiteris, partem illam cauã reddes: vt etiã, dum cauũ reficis, nisi in mediocritate te cõtineas,
caro nimis excrescet. Nempe hoc morborũ genus, quo partes in maioris, minoris've excessum
vertuntur, per contraria, vt diximus, emẽdatur: in altero vero genere, in quo naturalis formæ mo
dus exceditur, quũ id plures pro partium ratione habeat differentias, earũ vnicuiq; suũ erit contra
rium sigillatim inueniendum: quemadmodũ si pars quępiã magis q̃ sibi debeatur, curua fuerit, in
contrariũ impellendo, premendo q;, reducenda erit. Quòd si intro cõpressa sit, & facta veluti sima,
extrorsum, vt nasum solemus, reflectenda est. Item quæ lenia facta sunt, quũ tamen aspera esse debe
rent, exasperanda, sicut aspera læuiganda. Sed & illa, quæ cõcauitates, vel meatus, vel oĩno forami-
na, aut maiora, q̃ par sit, aut minora, aut exinanita plus æquo, aut pleniora, aut lẽtis, crassis q; succis
obstructa habuerint oĩa: hęc pariter ad contraria, quoad mediocritatem attigerint, deducere expe-
dit. Quippe ea etiam, quæ in situ extra naturalem statum exierint, è contrario in pristinũ, & natu-
ralem modum reuertentur: ita vt quæ in anteriorẽ partẽ prominent, retrorsum: & quod in poste
riorẽ, ad anteriora repellatur: atq; eodẽ modo in reliquis duabus oppositionibus, dextrũ inq̃, & si-
nistrum,

nistrum, sursum, & deorsum. Quum autem, corrupto numero ex natura partibus debito, vniuersum instrumentum in morbum illabitur, nouisse oportet idipsum vel excessum in quanto importare, vel defectum, sicut nuper in magnitudinis permutatione diximus: proinde illius curatio, vt etiã in illa, aut per ablationem fit, aut per additionẽ: tamen eo differunt, ꝙ in hoc morbi genere particula non nunquam integra, in illo vero portio quæpiam alicuius particulæ aut amputãda est, aut adijcienda. Cæterum considerandũ est præterea, non mõ in hoc, sed in alijs quoq; oĩbus generibus: num habeamus facultatẽ ea, quę ex indicatione se offerunt, perficiẽdi: si quidẽ forma, morbi, curationis dũtaxat modum indicat: id autẽ fieri possit nec ne, alioquin nõ indicat: quũ hoc in omnibus factiuis artibus non ex rei faciendæ notione depromatur, sed potius ex potentia, vel impotẽtia causæ effectricis, item q; ex copia, aut indigentia materiæ. Nimirum eędem res à non nullis pñt, ab alijs nequeunt confici: atq; etiã possunt non nunq̃, & non nunquam nequeunt: etenim eorum omniũ, quæ corpori prosunt, in causa tum ipsa est natura, tum medicus: quædam tamen medicus, quædã etiã natura pstare nequit. Os nimirũ ita perfractũ, vt de suo loco partes decedant, mẽbrumq; distortum reddatur: haud potest natura corrigere, & conformare, sicut potest medicus: qui itẽ põt luxatum reponere, quod pariter naturæ negatum est. Sed natura vlcus cauum põt carne implere: medicus vero nequaquam, quemadmodum quę semicocta sunt, aut etiam cruda concoquere: attñ medici ministerium naturæ põt ex vsu esse ad hæc per agenda, si quidem illi est auxilio, dum adhibitis, purgantibus medicamẽtis, vlcus purũ reddit: & illis, quæ egent concoctione, ea offert, quæ moderate calefaciant. Verum enimuero & ipsa natura non nulla à se primum confecta, denuo nõ valet reficere, vtpote venam, arteriam, ligamentum, neruum, & alia, quæ in eodem sunt ordine.

Qua ratione quædam à natura, quædam à medico restituantur. CAP. 13.

ITaq; primũ ad medẽdi methodum pertinet, reperire (vt à nobis dictum est) cõmunẽ oĩum scopum, cõtraria cõtrarijs esse remedio: mox sua ad vnumquodq; genus aptare cõtraria: tertio considerare, qñ tum nos, tum natura, scopo, quẽ indicatio insinuat, possit satisfacere: item qñ aut omnino, aut aliquo tẽpore, aut ex aliqua parte id fieri nequeat. Nec erit hæc inter minimas naturalis contemplationis partes recensenda: immo opus erit illũ, qui sibi in illis, q̃ faciẽda sunt, qd queat, qd ve nequeat inuenire, proposuerat, in ea esse probe exercitatũ. Nos vero ad hanc rẽ explicandã duos dicauimus libros: alterũ de animãtis generatione, in quo vt ex semine, & menstruo sanguine fœtus suũ habeat ortũ, disseruimus: alterũ de naturalibus facultatibus. Nẽpe, si seminis naturã cõtẽplatus fueris, ita tñ, vt tuã contẽplationẽ methodo demõstratiuę subijcias, eadẽ tibi videbuntur, q̃ à nobis mõstrata sunt, quãplures nimirũ partes in fœtu, à formatrice facultate, seminis substantia pro materia vsa, effici: quod vbi consecutus fueris: nõ miraberis amplius, ꝙ natura iterũ hęc ipsa nõ valeat mox reficere. Quum vero in libro de facultatibus naturalibus, eorum, q̃ ꝓcreata sunt, dispensationẽ fueris intuitus, inuenias facile, quæ natura vel per se possit, vel etiam ope medici, quæ præter ea nequeat, ea maxime parte vbi de facultate causarum, quæ opifices sunt, egimus, ac etiam de eorum substantia, quæ ab illis eduntur. Ibi enim quicquid possit fieri, quid ve non possit, inuenies: vtpote si deperdatur cartilago, possit ne rursus in locum illius alia refici cartilago, vel potius quippiam aliud illi ferè cõsimile: nec nõ et os an eã habeat facultatẽ, vt post primũ ortũ iterũ, quũ deperditur, restituat, an vero aliqd aliud restituendũ sit, qd sit illi assimile. Itẽ si pars neruosa trãsuersi septi põt iterũ coalescere, aut cor ipm, aut iecur, aut alia q̃libet pars: neq;.n. mihi ad oĩa cõnumeranda tẽpus suppetit: quũ nec vniuersa medicina in hoc vnico libro sit disponẽda, nec idipsum inter initia nostri sermonis istituerimus: sed methodos explicare, mõstrareq; ex qbus, & quot principijs, et qbus vijs sit cõstitutio artis peragẽda. Itaq; hic finẽ huic sermoni faciã, si tñ illũ in caput vnũ redactũ, parti iã cõstitutę addidero. Perinde.n. vt in illa, repta semel salubriũ, morbosorũq; corporũ spẽ, mox cẽsebã particulatim in oĩbus materijs illã esse spectandã: ita quoq; hoc loco, scopis à methodo medendi reptis, eos in particulares materias inducere exhortamur, vt deinde cõprehẽdant, q̃ aut oĩno, aut ex parte aliqua, aut aliquo etiã tpe ẜm eã fieri possint, quæ q; secus. Verum hic ẽt ista sunt cum alijs artibus cõparanda. Quia, si quis domum ex coctis extructam lateribus, moxq; ex parte aliqua labe factatã, velit ea parte, male affectis lateribus remotis, alijs q; integris in illorum locũ restitutis, illam resarciri, statim ad opificem pertinebit, lateres illis similes, qui vitium contraxerant, primum conficere: ꝙ si domino materia non suppetat q̃ huic sit negocio idonea, ille instaurationẽ fore impossibilẽ asseuerabit. Pari ẽt passu res in hac ꝓposita disceptatione se hẽt: ex inopia materiæ, nullũ eorũ natura amplius reficere valet, quæ à primordijs generationis animantis, ex semine cõstituta sunt.

De auxiliorum materia deligenda. CAP. 14.

SEd, quoniam abunde iam de his actum est, reliquũ est, vt ea huic sermoni addamus, quæ dum remedia inuenire doceremus, à nobis dicta sunt. Nempe nos generales quasdam quasi eorum formas exposuimus: oportere inq̃, alia qdem refrigerare, alia calfacere, humectare nõ nulla, quædã vero exiccare: hi enim sunt scopi, qui ad partes similares attinent, sicuti in vitiata magnitudine, auferre, aut reficere, in numero, aut totũ eximere, aut gignere: vbi vero peccatũ sit in figura, ad naturalẽ figurã reducere, & præterea repleta vacuare vacua replere, obstructiones aperire, aperta cõtrahere, cõniuentia, ac densata in contrarium conuertere: hęc quidẽ rarefaciendo, illa vero aperiendo.

A Ita sanè in morbis compositionis, scopus erit in id quod est ex natura reducere, quemadmodum quum dissolutum est continuum, diductas partes iungere, & conglutinare. Nimirum non est exigua huius artis portio, remediorum his omnibus cōuenientium materias reperire, exempli gratia, si articuli de sua dimouentur sede. Porrò, quum non modo in anteriora, vel posteriora, in dextra, aut in sinistra prolabi contingat, verum & in superiorem locum præ musculorum contentione reuellantur: duplex motio ei erit ex vsu, qui illos repositurus est, prima quidem deorsum, altera vero in pristinam sedem, & proinde id fieri sine tensione in contrariam partem, nunquā poterit. Iamq; cuilibet equidem potest apertum esse, quàm vsui veniat ad eam in oppositam partē tensionē, tum validæ apprehēsiones, tum etiam distensiones. Vnde factum est, vt, quum non nunquā illa manibus nostris complere nequeamus, varia ad hoc munus peragendum fuerint instrumenta excogitata, quæ pleraq; reponendis luxatis membris deseruiunt. Non secus autem hæc instrumenta ad materiam remediorū pertinēt, ac reliqua cōgrua auxilia, vtpote medicamēta, cibi, potus, & quæcunq; tandē corpori administrata, vim habent affectus prænarratos ad naturalē statum reuocādi. Quare spectabit ad medicū, in his quoq; istorū auxiliorum materijs versari, prædictosq; scopos illis ex vsu accōmodare: ne deinde in eum illabatur errorē, in quem ij, qui putant frigidā aquam in omnibus,
B quæ refrigeratione egent, cōuenire, & calidā in his, quæ calfactione: ignari ex accidente fieri sæpe, vt frigida calfaciant, calida vero refrigerent. Sed in libris de medicamentis plurima de oīum istorū methodo dicta sunt: addemus tamen & hoc sermoni huic, vniuersum hoc materiæ remediorum genus, in offerendis, efficiēdis, euacuandis, & his preterea, quæ extrinsecus incidunt, cōsistere. Quæ omnia vbi artis constitutor fuerit persecutus, insuperq; vniuersæ materiæ scientiā particulatim cō secutus, nō ita tamen vt sola sit facultate cōtentus, immo et vsum adhibuerit: iā causas oēs salubres, vt nihil illi præterea ad medendi artē cōstituendā desit, absoluisse putandus est, his oībus in duo capita redactis, corporū nēpe cognitionē, qbus remedia sunt offerēda, atq; ipsam remediorū naturā.

De arte constituenda, quæ dispositiones præter naturam dignoscit, doloris lateris exemplo. CAP. 15.

VErum enimuero hoc quoq; illi, qui se in hac arte voluerit exercere, mox supererit, vt sibi aliquam affectuum omniū dignoscendorum facultatem comparet, in primis vero eorum, qui partes in corporis profundo sitas occupant: quippe quum hac etiā parte nō cuiuscunq; sit, morbo sum particulæ cuiusuis tum instrumentariæ, tum simplicis, si in alto sedem habeat, affectum excogitare: sed hic ēt oportet aliquā methodū ad partē affectā vnà cum ipso affectu inuestigandā adhi-
C bere, de qua pluribus alias tractauimus. At erit nunc etiā necessariū, sicuti aliorū methodorū capita quædam hoc libro cōplexi sumus: ita de his aliquē habere sermonē. Primum ex quo genere earū rerū, quæ præter naturā sunt, nos sperare habeamus in horum notitiam venire posse. Nam tria sunt genera rerum præter naturā, primum affectiones, quæ actionibus officiant: alterū causæ harū: tertium symptomata. Sed causæ, hoc in primis nomine appellātur, quū agunt, quāuis ita nō nunquā dicantur, etsi nō agant, ꝙ vim habeant agendi, exempli gratia, inter morborū causas cruditas censetur, quum nullū adhuc morbum inuexit. Cruditatē appello non modo errorem concoctionis, quę in ventriculo fit: verum, & in iecinore, in venis, & tandē in vniuersa corporis mole. Symptomatū vero genus in tres dispertitum est differētias, in actionum offensam, in ea quę corpori accidunt, et excrementorum immoderationem. Cæterum ipsa corporis affectio, quam vel morbum quis appellet, vel affectū nihil intererit, est horum oīum causa: q̄ merito quoq; ex symptomatibus agnoscitur, quippe quū eorū respectu rationē causæ teneat. Porrò ex his nō nulla affectiones ipsas necessario cōcomitātur: alia nō ex necessitate, sed aut sepius, aut raro, aut equaliter. Sicuti rursus inter symptomata, q̄dam necessario affectionū differentias consequuntur, quædam sæpe, alia autem raro, aliqua vero in ancipiti sunt. Ea itaq; symptomata, quæ morbos ex necessitate sequuntur, ꝙ affectuū
D cognitionē afferant, græce pathognomonica dicuntur, & ea ipsa pro certis morborum notis habēda sunt. Quæ vero nō necessario: vel morbi differentiā, vel illius morē, vel magnitudinē insinuant. Et equidem vno eodemq; exemplo vtrorumq; horum vim aperiā, vt hinc exorsus, eadem in omnibus alijs methodo te exercere, possis. Ponamus igitur membranā costas velantem inflammatione teneri, porrò is affectus phlegmone erit, quæ hæc secum habeat symptomata necesse est, tumorem præter naturam, ruborem, dolorem: quorum duo hic sensum effugiunt, vt tantummodo reliquus sit dolor, qui costis incumbens veluti pungens est. Dolet igitur homo, propterea quia phlegmone est affectio illa: at doloris species est pungenti similis: quoniam substantia affectæ partis est membranea. Costis præterea est affixus, id enim quod affectum est, costis adhæret. Sed & ob id late permeat, ꝙ ea ipsa membrana late diffunditur: febrim quoq; tum ex ipso affectu, tū ex situ affectæ partis sequi necessarium est: quorū si vel alterum desit, iam nō ex necessitate febris aderit. Nam, si digitus inflāmatione laborauerit, nō contiuo febris adorietur, quū is procul à corde sedē habeat: nec si ea quidem membrana, q̄ costas contegit, tumore tñ duro, œdemate ve. Spirādi præterea difficultas in his est, quæ affecto loco ex necessitate præsto sunt: quippe quum sit pars respiratorij cuiusdam instrumēti. Attamen huiusce difficultatis species ab ipso affectu potius, q̄ ab ipsa parte, causam habet: dolor.n. dilatari respirandi instrumēta non sinit: vtpote quia respirationis operā, eius vsu non

dum

dum expleto, diſſoluant, vt mox, neceſſe ſit alteram celerius illi ſuccedere actionem, tanta non in- E
terpoſita quiete, quanta dum naturaliter ſe haberet: inde q; ſpiritus frequens redditur, & paruus. Nec id modo huiuſce inflammatio membranæ neceſſario ſecum affert: verum pulſuum quoq; alterationem, cum eam, quæ à febre ſeiungi non poteſt, tum vero illam, quæ eſt ex forma affectæ partis. Arteriæ ſiquidem maiorem, celeriorem q;, & frequentiorem ea ratione, quòd febris adſit, pulſum edunt: duritiem vero, ac contentionem iunctam habet, quia pars ea, quæ phlegmone tenetur, neruoſa eſt. Igitur tum hæc ſymptoma membranam ſubcingentem inflammatam, tum & vnum præterea aliud neceſſario concomitantur, decubitus nimirum, qui vel in affecto, vel in oppoſito loco leuior eſt, vel in vtroq; par. Quum enim duplex ſit ea membrana, quæ coſtas velat, ſi ea pars, quę exterius oſſibus hæret, valide laboret, facilius in latere decumbunt oppoſito: nam, ſi in morboſum decumbunt, compreſſio moleſtiam affert. At ſi interior (quod etiam euenit frequentius) vehementius dolent, ſi in oppoſitum latus reclinent, quippe quum penſilis reddatur inflammata particula: in morboſum vero minus, quum nec ab oſſibus prematur, nec etiam quaſi ſuſpenſa pendeat, ſed potius ſit ab vtroq; incommodo immunis. Quod ſi vtrinq; ea membrana afficiatur, par in vtroq; latere decubitus eſt. Sed, quòd dolor nō nullis ad clauiculam perueniat, alijs autem ad præcordia, partim ex affecta parte ſuam habet cauſam, partim etiam hoc eſt inflammationis ſymptoma, dolo- F
rē inquam diffundi: ea quippe mēbrana & ad iugulū vſq; aſcēdit, & præterea vniuerſum occupat ſeptū trāſuerſum: vnde ſi inflammatio, in ſupremis illius partibus excitetur, deorſum cōuelli clauícula videtur: ſi in infernis, dolor pręcordia pertingit. Et proinde exigua erit inflāmatio, & ſm partes coſtarum medias, ſi in neutram deueniat partem: alioquin enim, quum maior fuerit, neceſſe erit in partem vtranq; cōcedere. Quòd vero tenuis quid, & purulēti ex inflammata particula reſudet, & effundatur: tum ex ipſo morbo prodit, tum ex ipſa parte: ſicuti omnibus ſm os inflammatione laborantibus accidit, atq; etiam ſm oculos. Suboritur enim inflammatio ex humorum influxu, & partes hæ nō perinde ac cutis denſę cōpactæq; ſunt, ſed raræ potius. Vnde, quum multus tenuiſq; fuerit is humor, qui in partem inflammatam irruit, rarior vero particula, plurimū eſt, quod effluit: è contrario vero, quum exigua, & craſſa fuerit fluxio, corpus q; præterea denſum, minimum erit: at minimum id tuſſim quidem incitabit, vt tamen nihil inde expuatur: quemadmodū, ſi copioſum fuerit, tuſſiunt plurimum, nec parū etiam expuūt. Porrò vt eſt ab hoc affectu tuſſis inſeparabilis: ita ſcreatus à tuſſi illū plurimum conſequitur, non tñ ſic, vt etiā ſeiungi nō poſſit. Quod ſputo reijcitur, neceſſe eſt aliquo ſemper eſſe infectū colore: attamen nō ſemper eodē, quippe quū nec excrementū in inflāmata parte concluſum ſemper eiuſdē ſit naturæ. Etenim quū ſanguinolentū fuerit, G
aut bilioſum, cuiuſmodi ſemper fere ea fluxio eſt, quæ pleuriticis phlegmones fomentum pręſtat, à ſucco detento in inflammata particula, ſputum colore inficitur: rubro quidem, ſi ſanguineum id fuerit quod in membranam influit: flauo autem, ſi bilioſum. Cæterum, ſi pituitoſus primum ſit is ſuccus, qui et cōcluſus demū putreſcat, atq; ſit deinde in cauſa fluxionis phlegmonē gignentis: tūc ſpumoſa excreāt. Sed quandoq; vel niger erit ſcreatus: quū bilioſa, inquā, ſanguinolēta ve fluxio aſſatur. Quare oīa hęc cū partis affectę, & ipſius affectus dignotiōe, ēt fluxionis indicāt differentiā.

De reliquis capitibus, quibus morbos, & affectas partes dignoſcimus. CAP. 16.

EX his ergo, quæ dicta ſunt, perquàm manifeſtum eſt, neceſſarium fore ad affectus, lociq; affecti inuentionem, tum vniuſcuiuſq; affectæ partis ſubſtantiam, tum eiuſdem etiam cum alijs vicinis nouiſſe communionem. Nec minus præterea conſtare arbitror, ſi etiam nunquam de hoc mentionem habuiſſem: nihil referre ſi poſitum dicamus, aut compoſitionem, aut cum vicinis ſocietatem. Ad hæc quoq;, ex illis quæ diximus liquere poteſt, eſſe neceſſe omnem cuiuſcunq; particulæ actionē functionem q; callere, & inſuper morborum, ac ſymptomatū genituras, proinde q; & morborū effectrices cauſas. Nimirum videntur hęc oīa ad notitiā affectarum partium vnà cum ip- H
ſis illarū partiū affectibus, ac etiā ad morborū illarum differentias pernoſcendas, ſumme eſſe neceſſaria. Atqui & magnitudo, & mores morbi cuiuſcunq; ex his ijſdē cōprehenduntur: magnitudo quippe ex affectionis, quæ in illis eſt, & ſymptomatū præterea illā cōſequentiū magnitudine: mos à morbi differentia ſymptomatibus q; inſequentibus. Vt ſtatim in exēplo propoſito, pernicioſiſſimus ſuccus eſt atra bilis, quū alijs pręualuerit, vtpote q̄ præ cęteris, & corrodat & maligna admodū ſit, concoctu q; difficillima, & ad purgationē ineptiſsima, atq; etiā plurimū indicet calorē, à quo ſit per aſſationē genita. Omniū mitiſſimus ſanguis, qui & dulciſsimus ſit, & ad concoctionē facilis: mediū in ſimplicitate, & malignitate reliq duo locū obtinēt. Ex ſymptomatibus, vt nihil oīno expuere pnicioſum eſt, partim ꝙ ſignificet fluxionē in phlegmone quaſi deuinctā teneri, partim vero qa ea vniuerſa interius cōtenta corrūpetur: ita ſcreatus facilis, & ꝓcul à labore, ſaluberrimus ē, et lōge ēt magis ſi cōcocta expuant. Aliogn & pulſuū ſymptomata morborū mores oſtēdunt, et pterea q̄cunq; alia ex cōſenſu ſolēt cōſeq, ſicut deliria, ſomni immoderati, faſtidia, lotia, & alui deiectiones hoc aut alio modo factæ. Erit igit his oībus, q̄ recenſuimus exercitatio adhibenda, ſi eā facultatē aſſeq voluerimus, qua facile poſsimus affectas partes, morboſq;, ac eorū mores magnitudinē, et differentias cōprehendere. Ab illis eiſdē aūt locis erit & ratio pręſagiendi euentus morbi petenda,

& inſuper

A & insuper commodi vsus remediorum. Præsagia etenim & medicum ab omni mortis culpa immunem reddunt, & ægros ad obtemperandum faciles, occasionem'que remediorum præmonstrant. At vero q aptus remediorũ vsus id sit, quod in arte præcipuum est, & propter quod is sermo vel vniuersus institutus sit: omnibus iam satis constat. Et nos nõ multo post docebimus, quo sit ex his, quæ nuper recensuimus, comparandus modo: nunc enim his, quæ exposuimus, finẽ imponere constitui. Nempe exemplo vnico, tum morborum ipsorum, tum vero earum etiam, quæ ab ipsis detinentur, partium dignotionem explicauimus. Sed, si & alterum quid nõ dissimile addiderimus, nihilo se res deterius fortassis est habitura. Excrementorum enim species multorũ notitiam affert, quæ tamen & corpus secum cõnexum habet, è quo illa excerni videmus ita, vt ex his ambobus simul coeuntibus vna stabilis euadat indicatio. Quippe quia si membraneũ, verbi gratia, corpus excernatur, q quidem ad id spectat, quod cernitur, insinuat partem quampiam exulcerari, quæ in superficie naturam habeat membranæ, quæ tamen ea sit, definite distinguere nequit. Locus autem per quem fit excretio, poterit nos ad affectam partem conducere: vtpote quia, si per inferiorẽ aluum deiiciatur, vlcus in intestinis indicabit: si per superiora vomatur: in ventriculo: si per tussim excreetur: membranas, quæ asperas velant arterias, abradi monstrat: sicuti si mingã-B tur: vel vesicam, vel pudendi meatum. Sed non parum præterea ad rem faciet ea, quæ primario affectu ab his, quæ per consensum laborant, distinguere: antecessione, inquam, & cõsecutione, magnitudine, & paruitate, insuper'que causarum accessione, quæ vtriq; solent officere. Vnde multi male se habente ventriculo, cerebrum in consensum adducto, in eorum symptomata illapsi sunt qui atra bile vexantur, aut, si cõsentiant oculi: eorũ, qui suffusione. In his tamen, si diligenter quis obseruauerit, has affectiones tum cruditates, tum vero excrementa in ore ventriculi collecta consequi inueniet: & proinde eas ex his, quæ vẽtriculum lędunt excrescere: ex illis vero, quæ illi conducunt sedari. Cęterum non est in præsenti à nobis institutum vniuersam affectarum partium rationem exacte explicare, quemadmodum nec cuiuspiam partis alterius huiusce artis, sed solum inueniendi methodum insinuare, & quam cum fine istius artis cõnexionem habeat. Etenim erit deinde necesse, vt quisque perlectis nostris commentariis, in eis sententiis, quas in illis omnibus complexi sumus, multifariam se exerceat. Itaque ad prædictas methodos iam accedam, addito tamen eo, quod præsenti negotio necessariũ est. Arbitrere hoc etiam loco formam rei reperiri, quã deinde vt materiis accommodaueris, totã habebis substantiam. Porrò, quum particulatim omnia fuero persecutus, sicuti nũc paucis quibusdã exẽplis actũ est: erit tibi & hęc pars integre cõstituta.

C *De eligendis remediis, ipsorum que vsu, ex substantia, formatione, & situ partium laborantium.* CAP. 17.

Reliquum autem est vt monstremus, q̃ sit necessarium ad commodum remediorum vsum, partis, quam curaturi sumus, substantiã exacte cognoscere, figuram q;, & positum. Substantia enim affectus primos, qui intemperie consistunt, quantum à naturali statu aberrarint, ostẽdit: quantum q; calefacere, refrigerare'ue, humectare, aut exiccare'oporteat. Figura vero morbos, qui ad ipsam spectant, de quibus sermo in superioribus habitus est, simul q; & eorum indicat magnitudinem, quippe quum eo maiores censendi sint, quo à naturali modo magis recesserint: & insuper ex ea cõprehenditur, quousq; sit opus ad ea, quæ ex natura sunt, per cõtraria reducere. Sed hęc ex proportione morbis in intẽperie respõdent: obstructiones aũt, & inculcationes ad hoc genus pertinent: quod vero præcipue, ac peculiariter indicat, est euacuationis modus, quę fit per oscula, & figuras, quas membrũ id assecutũ est, quod nobis curãdum offertur: aliquam tamen habet hac parte communionẽ cum illis indicationibus, quæ à positu prodeunt: de quibus iã agemus. Vt autem superuacaneũ videtur ea nunc explicare, quę in istis eandẽ videntur ad cognoscendã vel magnitudinẽ, vel quãtitatem vsus auxiliorum proportionẽ seruare: ita illa, quæ eximia, peculiaria q;
D sunt, exponenda sunt, posteaq̃ ea ad curationes indicationibus, quæ à forma prodeunt, mista magno sunt vsui. Sed hac etiam parte paucis quibusdam exemplis, vt tantũmodo methodum monstremus, sermonem expediemus. Obstructio sanè affectus quidã est partium instrumentariarum, qui in primis iecori ob eius tum structurã, tum vero actionẽ solet esse molestus. Nam venę, quę à portis deriuantur per vniuersam huius visceris partẽ cauam dispertitæ: tandẽ illis, quæ in gibba sunt, per quædam oscula sensum effugientia committuntur. Vniuersum vero alimentũ ex ventriculo in hunc vnum locum, qui ob id ipsum, quod nuper diximus, portæ appellatus est: refertur. Quemadmodum enim in vrbes nihil nisi per portas inuehi potest: ita nihil potest in iecur deferri, nisi prius in hunc feratur locũ: vnde in totam iecoris partem cauam subinde distribuitur, inde vero per eos, quos diximus, terminos in gibbã. Quare nil mirũ deinde fuerit, si viscus hoc & ob viarũ angustiam, & ob copiam pertranseuntis substantiæ, assidue obstructionibus arripiatur. Ei igitur curatio erit adhibenda, priusquã eæ nimis excrescant, febris q; accendatur, tum cibis, tũ medicamentis attenuantibus administratis: quia, quum multæ factę fuerint: non modo hæc nõ satis erunt: verũ & vacuatione erit opus: quæ deinde quo loco facienda sit: membri figura & eiusdem situs indicabit. Vnde ab his promoti, si quid in iecoris cauo cõprehensum sit, per intestina detrahimus: si in gibbo: vrinã cientibus vacuamus. Eodem etiã modo à mẽbri figura, situ q; docti, ea

quæ in pulmone, & pectore collecta vacuatione egent, per tusses purgamus: ad nares autẽ dedu E
cimus, quæ in cerebro. Sed non minus à membri figura, & situ desumpta est ratio sanãdi partes à phlegmone detentas: siquidem horum quoq; primus scopus est euacuatio succi, qui in inflammatum locum decubuerit. At, quo illum modo euacuare expediat, ipsa illarum partiũ, quę detinent̃, natura indicat: & hinc adducti, fluxiones, quæ in coxã decubuere, sectis venis in poplite, aut talo euacuabimus, & eas pariter, quæ in vtero cõprehensæ sunt: quæ in thorace, aut pulmone: per venam cubiti interiorẽ: sicut eas, quæ in capite, & collo: per humeralem. Ea quippe euacuatio facillime, & optime fit, quę p venas vicinas, & affines parti affectę fiat. Porrò & suã ex morbo habet indicationẽ, in halitum difflandum esse, quod in inflammatũ locum defluxit: situs tñ ipsius affectæ partis variũ deinde insinuat particularium auxiliorũ vsum. Etenim quęcunq; in summa cute ortum habent, tale exposcunt difflatoriũ medicamẽtum, quale ipsa indicat inflammationis species. Sed, quę in profundo, eò egent acrioribus medicamentis: quo magis ab exterioribus recessere, vt qñq; cucurbitulis vtendum sit, si sedẽ plurimum profundam habeat, quod tñ inflammationibus in summa cute quã maxime aduersariũ est. Nec minus etiam situs loci id exquirentis animaduertendus est, qñ astringente medicamento fuerit opus. Quia, si medicamentũ astringens ipsum potest eò peruenire: nil vetat, quin id administremus: sin minus, cauendũ tunc, ne humorẽ in locũ F
affectũ ex vicinis partibus impellamus. Quare vel aliquid immiscendũ est astringẽti medicinę, ꝙ eò vim illius pducat, vel ab illius vsu erit abstinendũ: & proinde non parũ quosdã offecisse noui, qui sanguinẽ è pulmone excreantibus vniuerso in orbẽ thoraci astringẽtia medicamẽta adhibuere: pręter id enim, ꝙ vis astringẽtis medicinę nequit pulmonẽ attingere: sanguinẽ insuper, qui in thorace est, ad hoc ipsum viscus propellũt. Nẽpe ista, quę hactenus dicta sunt, quãtũ ad p̃sens quidem negotiũ pertinet, satis esse existimo: quare, vt hoc vnũ illis addidero, hanc, inquã, methodũ formã tantũ huius negotij cõtinere, ad alia trãsibo. Scientiã etenim, & disquisitionẽ, quę sigillatim de vnaquaq; pte habẽda est, & ẽ veluti vniuersa huiusce rei substãtia, in aliis libris trãsegimus.

De prænoscendi, ac diuinandi arte. CAP. 18.

MOx itaq; de pręsagio sermonẽ instituemus, vtpote ꝙ nõ modo ad alia quędã, verũ & ad curationẽ q; maxime videat̃ vtile. Nimirũ quisquis pręsagiendi artẽ primũ constituere proposuerit: is necesse habet antea examinasse, an sicuti cuilibet rei animatę propriũ vitę spaciũ ex natura constitutũ est: ita morbis ẽt omnibus, vt nullo deinde pacto, si sit alicui illorũ à natura tẽpus duorũ mensiũ pręscriptũ: possit is quatuor diebus absolui: an vero & in longũ protrahi, & celerrime finiri possit. Verũ, quia iã plures ex medicis, eorũ, quę euentura sunt pręsagitores euasere: ab G
ipsis ẽt vulgaribus nõ amplius in quęstionẽ vertitur, possint ne vẽtura prenosci, an secus. Sed potius perinde, ac si hoc iã sit constitutũ à medico sciscitant̃, quo tpis spatio morbus soluẽdus sit. At fortasse res nostra nõ est deterius habitura, si supponamus, nos nũc primũ pręsagitricẽ artẽ constituere: nã & alia oĩa hoc ptractauimus modo. Profectò hoc vnũ si quępiã pręsagitio futura sit: in primis necessariũ est esse nõ nulla, q̃ certo sint futuro tpe vẽtura. Sed deinde quęrendũ est, quę nã ea sint, & quot: quia nõ oĩa, quę ęgrotãti sunt euentura, necessariã habẽt generationẽ. Tumultus enim noctu excitatus, latratus canũ, molesta nuntia, sępe insomnes reddunt ęgrotãtes: tñ nullum horũ, aut necessario fit, aut certo p̃sagiri potest. Nũquid igit̃ ea saltẽ, quę ex ipsa illius morbi rõne proficiscunt̃, habent vt & necessario fiant, & certo prenosci possint? vel nec ea quidem oĩa, quum repẽte possit superfluens quispiã succus in corpore, interius in partẽ aliquã vitę necessariã defluere: possit ẽt cõtra ab aliqua principe parte, ad ignobiliorẽ impelli: & subinde erit necesse, vt is, qui in principẽ partẽ fertur, extremũ periculũ, qui vero ab ea repellit̃, repentinã, inopinatãq; ęgrotãti salutẽ pręstet? Vnde in hisce statibus hoc tm̃ prenosse datur, quod dubij, fallaces q; sint: quo tñ terminaturi sint, exquisite definiri nequit. Verũtñ, quum excremẽta in locũ aliquẽ decubuerint, nec defluant amplius, sed potius ibi detineant̃: aliquis in his dabit̃ nobis pręsagiendi locus, quũ probe H
nouerimus plures esse facultates, quibus natura animal gubernat: atq; etiã quę nã ipsarũ sit differentia, pręterea q; ꝙ excrementa oĩa, quę in vniuerso animãte cũ sanguine deferuntur, nisi immoderata nimis copia cõstent, definitũ & ipsa sigillatim tẽpus habent, quo concoquant̃. Vnde, si cuiuscunq; humoris naturã exquisiuerimus, iã artificiali quadã cõiectura cõcoctionis rationẽ comprehendemus, si tñ cętera oĩa circa ęgrotantẽ recte tractentur. Qm̃ quicquid in his erroris cõmissum fuerit: erit deinde in causa, vt vel serius morbus soluat̃, vel mors celerius aduentet. Et huiusce rei memoria in hoc vniuerso sermone prę omnibus aliis seruanda est: ꝙ solę nimirum pręsagitiones euenturę sunt, vbi & qui curat medicus fuerit pręstãtissimus, & qui recte curet, ęger q; in nullo delinquat. Alioqui enim ridiculus esset, qui arbitraret̃, tale esse medicorũ præsagiũ, quale profitentur vates: hi enim hominem (ita dicã) nono die liberandum autumant, nec adiiciunt, si oĩa recte agant̃: immo & idipsum se pręsagire pollicent̃, nimirũ futurũ ne sit, vt oĩa recte, an perperã circa ægrotantes peragantur. At medicus non eo prędicit modo, quæ futura sint: sed nouit ipse, ꝙ si oĩa, vt par est, expediantur, morbum septimo, verbi gratia, die solutum iri: ꝙ si error quispiam accedat, & is exiguus: excidet id ex septimo in nonum: si vero maior, in vndecimum: si adhuc maior, in quartumdecimũ: & poterit etiã ita maior fieri, vt pro certa salute periculũ mox afferat.

Medicus

A Medicus quippe his duobus, morbo inquam, & naturę quasi colluctãtibus animum, semper intendit: atq; dum discernit, quod nam horum robustius sit, primum quidem suum de salute hominis, aut interitu presagium depromit: deinde vero, quo alterũ altero fortius esse nouit, eo & illius prefinitum tempus agnoscit. Nec mirari quisquã debet, si quis robur vtriusq; recte perpendens, victurum tandem deprehendat: quum videamus quã plures gymnastas ex primis statim motionibus, quibus contra se inuicem luctantes feruntur, victurum prenuntiare, & sepe ante partã victoriã, quod q̃ celerrime aduersarius succumbet. *hoc autem agunt quum alterum altero nõ parum: viderint validiorem: Quare ex alia nulla exercitatione salutem aut interitum prenoscet, preterq̃ ex exacta virium, tum morbi, tum naturę notitia: ex qua etiã vtriusq; prefinitum tempus exquirit. Vt enim celerrime soluendus morbus est, quum validiores vires fuerint: ita cito mors aduentabit, si hæ imbecilles sint, morbus vero fortior. Sed magnitudo excessus horum tempus indicat, quo hęc futura sunt. Ab his igitur scopis habet medicus, vt futurorum sit presagus. Qua vero exercitatione ipse hos pernoscat scopos, in libris nostris de iudiciis abunde actũ est: tamen in his quoq; in presentia vniuersalem methodum, vt in aliis omnibus factitatum est, explicabimus. Naturę robur ex propriis illius actionibus comprehendes, in primis autem ex pulsu, siquidem is est B vitalis facultatis opus: morbi vero magnitudinem, ex suis symptomatibus. At quatenus alterum altero præualeat: concoctio, cruditas'ue monstrat, quas subinde ex propriis agnosces excremẽtis: quę enim in ventriculo conficiuntur, deiectiones monstrant: quæ in vasis, lotia: quæ in toto corpore, sudores: quo etiã modo reliquæ omnes se habent, quæ in vna quapiã, vel pluribus particulis educuntur: nam, quæ in thorace, aut pulmone, ex his, quæ tussi reiiciuntur: quæ in vesica, aut renibus, ex his, quæ cum vrina deferuntur. Ceterum ea, quæ deiiciuntur, vires quoq; partis caug iecoris, & mesenterij, quomodo se habeant, ostendunt: ita & reiecta per vomitum, ventris superioris, stomachi q̃: & quæ per palatum, nares'ue, aut aures, quo cerebrum modo sit affectũ, insinuãt. Quibus omnibus hoc commune est, nunquam morbum solui posse, nisi prius in excrementis cõctionis signa conspiciantur. Vnde siue aures male habeant, siue oculi, siue fauces, &, vt summatim omnia dicam, concoctiones omnes celerem crisim, salutis q̃ securitatem indicãt: cruda vero inconcocta q̃, & ea prætereа, quæ in prauos vertuntur abscessus, vel nullã crisim, vel labores, vel prolixum tempus, vel mortes, vel recidiuas nuntiant. Hæc vero quantum ad negotiũ præsens spectat, sufficiant: nam particulatim oĩa sunt pertractata in libris propriis, nec illis quidem exiguis, vtpote, qui vniuersa ferè complexi sint theoremata: in quibus sunt, qui de pulsibus, quiq; de iudiC ciis, decretoriis q̃ diebus sunt inscripti: in his enim tribus cõmentariis ea explicant, vnde quisque in primis presagire potest. Iam igit̃ mihi videt̃ vniuersam curandi methodũ ad finem peruenisse.

De arte præcauendi morbos, & valetudinis tuendæ. CAP. 19.

VErum quoniam operæpretiũ insuper est eos procurare, qui à morbis euasere, vt vires recuperent: & præterea, vt hi, qui in morbos procliues sunt, custodiãtur, atq; vt ij, qui prospera & inculpata fruuntur valetudine, conseruentur: reliquum est, vt de his quoq; tribus huius artis partibus, quæ supersunt, constituendis, sermonem q̃ breuissimum tamen habeamus. Itaq; quum sit à nobis dictum superius tria esse eorum vniuersa genera, quæ præter naturam sunt, causas, affectus, & symptomata: pars, quæ valetudinem tuetur, eam græci prophylacticen appellãt, si modo illa sit pars artis huius, circa primum versatur genus. Etenim, si humorum, vel copia, vel prauitas, si obstructio, si vis aliqua corrumpens in corpore suboriatur, homini periculum affert, ne q̃ primum in morbum illabatur, q̃nq; vero ne extreme periclitetur. Verũ sepe hæ causæ sunt cognitu difficiles, quum nullam ferè homini molestiã præstent: statim enim morsus canis rabidi nullum peculiare signum, antequã propè instet rabies, in corpore reliquum est, adeo vt medico necesse sit has ex ægrotantibus causas sciscitari, & quid cuiq; euenerit: quum tamẽ humorum copia, aut eoD rundem prauitas, aut aliquem excitet in corpore tumorem, aut quodpiam viscus oppilet: potest id ex symptomatibus quibusdam intelligi, quæ medium inter ea, quæ in sanis reperiuntur, & ea, quæ ægris eueniunt, locum seruant: quippe, quum ea, quæ sanis insunt, ex natura sint omnia, & omni culpa vacent: quæ ægris, vt præter naturam sunt: ita etiam culpanda: quæ vero media sunt, ad genus quidem eorum, quæ morbis eueniunt, attinent: verum adeo sunt magnitudine exigua, & viribus imbecillia, vt nõ dum * solitas vniuscuiusq; actiones lędere queant. Neq; enim, si dolor quispiam aliquem, vel secundum caput, vel secundum aliam quampiã partem infestet, statim tantus est, vt hominem lecto decũbere cogat. Neq;, si grauedo præterea caput, aut præcordia, aut alias partes, vel alia viscera detineat, tanta etiam erit, vt à consuetis functionibus desistere faciat. Corporis etiam tumor, aut gracilitas, decoloratio, pigritia in motu, procliuitas in somnum, vigilia, non sufficiunt, vt ab actionibus, quibus ad vitæ munera peragenda egemus, detrahant, nec cibi appetẽtia, vel nimis adaucta, aut omnino ablata: nam & hæc ambo ad corpus pertinent nõ integre sanum: sicut nimia siti torqueri, vel eius esse nimis expertem. Secundum stomachum etiã, vel ventrem morderi, aut se lassum sentire: quippe hæc est ferè eorũ formula, quæ illis contingũt, qui procliues sunt in morbos. Affectiones vero, quæ ea pariunt, per contraria (vt iam à nobis dictum est) sunt corrigendæ, si tamen hæc res ita summatim tractanda est, sed si particulatim transigenda:

* hæc ofa, quæ sequũtur, vsq; ad alterũ asteri scũ desiderant in græ. cod. Aldino.

genda: omne exuberans vacuandum est, vt tamen prius distinguenda sit exuberandi ratio: quan E
titate ne, an qualitate, aut etiam vtraq; ratione exuberet: & quod deinde potest iterum ad naturalem statum redire, per cōtraria alteretur: vt, quod crassum lentum q; est, attenuetur: quod tenue, crassius reddatur: ambo vero pariter concoquantur: obstructiones præterea aperiantur, quæ toto sui genere sunt præter naturam, qualia venena, virus q; animalium, tum alterent, tum euacuent. Alteratio autem per contraria fiat, quę vel tota substantia aduersantur, vel altera, vel vtraque qualitate: sed euacuatio, per ea, quæ vim attrahendi habeant. Cęterum hæc omnia, quibus sint peragē da remediis, ab ipsis affectibus petēdum est. Quia, si omnes pariter humores accreuerint, maxima atque præcipua eorum euacuatio erit per sectam venam: deinde vero per frictiones, per exercitationes, per balneas, per inediam: nec alia etiam erit euacuandi ratio, quum solus sanguis modum excesserit: ubi autem flauæ, vel atrę bilis succus, vel serosus humor, opus quidem est euacuatione, non tamen eodem modo, etenim si ea excremēta in primis venis contineantur, purgāda sunt his quæ aluum cieant. Si in aliis, & tenuia, aquosa q; fuerint, per vrinam: si biliosiora, per purgatoria. Veruntamen possunt & tenuia alui deiectione purgari. Sed quæ totum corporis habitum occupauerint, quum tenuia fuerint, aut sudore, aut medicamentis, quæ cuti applicita vim exiccandi habent: quum vero biliosa, primum quidem purgatione egent, mox & euacuatione per cutim. F
At, quum pituitosus humor exuberauerit, si salsus sit, purgādus est: si acris, experiundum, an possimus, naturæ ad illum concoquendum opem ferētes, alterare: & longe etiam magis, si dulcis sit: erit enim concoctu facilior. Porrò ad concoctionem conducit quies, moderata calefactio, cibi parcus vsus, boni tamen succi, potus vini parum calfacientis, exiguum vero calorem & moderata frictio inducere valet, & vsus præterea moderatus aquarum calidarū, insuper q; cibi, ac medicamenta temperate calefacientia. Obstructiones remouent quæcunq; vel esculenta, vel poculēta, vel medicamenta attenuant. Verum, qua deinde ratione sint harum materię reperiendæ, aut iudicandę, exposuimus nos in eo libro, quem de facultatibus simplicium medicamentorum, & in illo etiam quem de attenuante victu inscripsimus.

De arte, quæ reficit conualescentes ex morbis. CAP. 20.

IAm igitur tēpus erit, vt ad illos, qui à morbis reficiūtur, transeamus: in quibus nulla causa, nullus'que affectus præter naturam, sed sola est gracilitas, simul q; & virium imbecillitas. Et proinde, qui se hoc habent modo, in naturalem habitum reducentur, si moderatis cibis & motionibus reficiantur & corroborentur. Et nos in libris de tuenda sanitate, materias, quibus hi & alendi & exercendi sint, explicauimus, ne tamen aliquid huic videatur deesse sermoni: non modo partis re G
fectricis, quę analeptice dicta est, sed vniuersi etiam salubris negotij methodus hoc quoque loco repetenda est. Primum'que cuius'nam ea sit generis, num ad id pertineat, quod pręsentia tuetur, vel eo tantum à parte curatrice differat, ꝙ in minimis quibusdā corrigendis versetur. Si enim corpus suum diutius statum seruaret, nulla esset arte opus, quæ illi præesset: hoc quippe in causa est, cur scientia egeat, cuius curæ demandatum sit, quia vitiatur, nec in eodem semper statu persistit. Nempe si solum hoc illi eueniret, vt in halitus difflaretur, & subinde inaniretur: cibus potus'que defectum illum reficere posset: at, quia humorum copia, praua q; præterea gignuntur excrementa, exercitationibus egemus: earum enim munus est superfluentem quidem succum euacuare, excrementa vero concoquere & expurgare: si tamen causæ omnes vitentur, quibus vitiari potest sanitas: refrigeratio inquā, æstus, lassitudo, cruditas, ebrietas, vigilia, mœstitia, ira, furor, & alia omnia, quę in eodem cum his ordine sunt. Neque enim ea sigillatim recēsenda sunt, quum argumentum id, quod à principio est à nobis institutum, iam ferè absolutum sit. Nam institueramus omnes partes medicinæ non quidem exactè disquirere: sed tantummodo monstrare, medicinam nō secus ac alias artes, suam à finis notione constitutionem esse sortitam.

Medicina quo nam in genere sit artium effectiuarum. CAP. 21. H

QVod tibi est à nobis confectum: reliquum est, vt vniuersam medicinæ rationem per capita resumamus, illius'que cum cæteris factiuis artibus comparationem. Igitur medicina est è numero artium factiuarum, non tamen vt ædificatoria, vel fabrilis, vel textoria: sed vt ea potius, quæ labefactatas ædes instaurat, vel dilaceratas vestes consuit. Harum vero, vt monstrauimus, duplex est constitutio: nonnunquam enim ipse sibi artifex exemplum confingit, quandoq; autem, quod exterius consistit, contemplatur. Medicinam vero nos ostendimus esse in hoc secundo genere, vtpote, quæ minime sibi vllum confingat exemplum, sed omnia ex corporis dissectione contemplatur, & subinde, si quid vitiatum sit, corrigere conatur. Sed hoc differt ab aliis artibus, quod maxima ex parte se naturæ operanti ministram præstat: tamen medicus vniuersam eam contemplationem, vnde ipse excitatur, vt minister, corrector'ue euadat, similem habet cęteris omnibus factiuis artibus: qui & similarium partium substantiam nouit, & modum generationis instrumentariarum, pariter q; affectus inuenit, scopos q; prętere a eorum curandorum inuestigat.

GALENI ASCRIPTAE FINITIONES MEDICAE

Bartholomęo Syluanio Salonensi interprete.

E Initionum tractationem cum medicis omnibus,tum vel maxime introductitiis iuuenibus longe vtilissimam decreui, vt medicorum optime Teuthra censuisti,colligere,ac scriptis mandare. Cum enim medica ad vsum vitæ ars conferat, sit'que ad hominum salutem inuenta, ac pulchra nec pauca præcepta contineat,neque eam assequi facile esse videatur vtilissime erunt finitiones:vt quæ multa docere paucioribus possunt.Optimum enim in artibus,scientiis'que omnibus genus docendi id est,quod non verbosa oratione, atque in infinitum excurrente,sed paucis contenta perbelle dignoscitur. Veteres quidem, qui q; ante Hippocratem fuere,in quorum nos volumina incidimus, nec aliqua finiuerunt,quæ ad artem pertineant,nec libros complures, sed paucos admodum reliquere. His igitur iure laus debetur,quòd animum applicuerint primi,ac vitæ emolumentum aliquod inuenire studuerint. Post hos vero exortus Hippocrates medicinam literis prodidit,finiuit'que C eam ||in libello de arte: ille nimirum, qui semper bonorum auctor ac princeps fuit: cuius apud Græcos omnes memoria in æuum durabit,quãdoquidem publice est de omnibus benemeritus. Ceterum,qui ab iis temporibus extitere,finitiones perscripserunt, tametsi ne ij quidem omnes. Sedulam autem in ea commentatione operam nauasse videntur sectatores Herophili, & Apollonius Memphites,& præterea Atheneus Attalensis: verum hi quoque nec decenti vsi sunt ordine,nec tractatum composuerunt,sed in libris conscripsere passim: nec ea præterea plene descripta sunt,non enim omnia,quæ ad medicinam spectant,finiuere.Porrò,quod vera commemoremus,licet dictorum virorum libros euoluentibus discere.Nos vero longum sermonem ingressi, finitiones'que à maioribus proditas ad verbum describentes,iustum ipsis imponemus ordinem: &,si quæ ab antiquioribus dictæ non sunt,conficientes ipsi,construentes'que,vt tu quoque operæprecium esse censuisti,absoluta collectanea concinnabimus. His ego bone Teuthra mihi persuadeo nec fuisse iuuenibus instituendis, nec fore vtiliora: atque hæc hactenus. Primum autem, necesse est,dicamus,quid sit vtilissimum,ac quid doctrinæ ordini maxime conueniat: & quid ipsa finitio sit aperiamus: tum finitiones dehinc subnotandæ.

Non longe à principio.

D Finitio igitur,seu græce ὅρος, ex non nullorum sententia est oratio,quæ,quale sit illud,de quo sermo est,declarat.Finiri autẽ & hoc modo potest. Finitio est oratio mentis cõceptionis. Quidã sic quoq; finiuerunt;Finitio est oratio,quę perfectionem per resolutionẽ adipiscitur. Finitio est, quę nos breui submonitione in rerũ vocibus subiectarum notionẽ ducit: vel, Finitio est oratio, quæ ipsum esse declarat: vel oratio, quæ nobis intelligẽtiam rei indicat ac palàm facit. Diffinitio vero,quam scilicet Græci διορισμὸν vocant,est rei,quæ velut vniuersaliter dicitur,sed vniuersalis non est,per appositionem ad vniuersale deductio. Descriptio est oratio, quæ rudius,ac quadam veluti formula ad declarandæ rei notitiã introducit. Alij sic,Descriptio est oratio,quæ res per rudem imaginẽ repręsentat. Scientia est cõprehensio certa,& firma, neq; à ratione decidua: licet, & hoc modo finias: Scientia est habitus,qui opinionem præbet ex visionibus haud ab ratione decerrantem. Ars est cõprehensionum globus commeditatarum ad finẽ aliquem rerum,quę sunt in vita,perutilem. Vel sic, Ars est cõmeditatarum globus cõprehensionum ad vnum finem relationem habẽtium. Hippocrates ||in libello de arte medicinam ita finiuit,quã primus quoq; medicinã nominat: esse enim inquit à morbis prorsus vindicare laborantes, & morborũ obtundere vehementias,& morbo profligatis manum non admouere,intelligentes compotẽ{non} esse horum omnium medicinam: plures hoc pacto finiuere, Medicina est ars, quæ præest sanis victus

Ibidem.

ratione regendis,atque ægrotis curandis. Secta, eſt decretorum multitudinis aſſenſio artificioſe E
conſtructorum,atq; ad vnum finem relationem habentium. aut ſic: Secta eſt decretorum multitudo,quæ tum ſe mutuo conſequuntur,tum conſequi apparent,aut putatur.poſſit & ita quiſpiã dicere: Secta,eſt dogmatum multitudinis conſenſus, quæ ſe inuicem, & apparentia conſequuntur,aut conſequi exiſtimantur: inuenitur & finitio huiuſmodi quedã: Secta, eſt aſſenſio dogmatum multitudinis,quæ tum ad ſeipſa,tum ad apparentia cõſequentiam habent.vel ita: Secta, eſt aſſenſio ex dogmatum multitudine,ſequelam inter ſe ad vnum finem habentium. Decretum ſeu dogma,partim proprie,partim cõmuniter dicitur: cõmuniter,rei conſenſio in actu: proprie autẽ magis rationalis ſecta dogmatica vocata eſt. Medicinæ ſectæ duæ ſunt primę,Empirica,& Rationalis,& tertia Methodica. Quartam autẽ ſectam inueniſſe videtur Agathinus Lacedæmonius, quã grece *ἐπισυνθετικὴν, quaſi ſupercompoſitiuam dixeris, nominauit: non nulli vero hecticen, id eſt habitricem,appellarunt. Eſt Empirica ſecta earum rerum,quæ ſæpiſſime numero, ac ſecundum idẽ,atq; eodẽ pacto quodã modo viſę ſunt. Rationalis aũt ſecta rerum abditarũ ſcientia atq; operibus cõſtat,quę hanc in medendo cõſequunt. Methodica,eſt ratio, quę ab apparente progreditur,& incomperti comprehenſionẽ facit: vt,ſi ſunt ſudores, ſunt exigui cutis meatus: apparens enim res ſunt ſudores: eſſe autem meatus incompertum eſt. Syllogiſmus,eſt ratio,in qua poſitis F
quibuſdam aliud quidpiam ab iis,quæ poſita ſunt, quod ante ignorabatur, per neceſſitatem colligitur. Epilogiſmus,eſt ratio,quę id,quod ab intelligentia diuertit, in firmam certam q; notitiam adducit. Speculamen,ſeu potius grece Theorema, res eſt vniuerſalis, quæ medicinæ fini conſequens ponitur: vel proloquium vniuerſale medicinæ completiuum. vel Theorema, eſt id,cuius cõtrarium raro euenit. Opinabile anceps,quod greci ἀμφίδοξον vocant,eſt id,cuius perinde euenire contrarium poteſt. Finis, eſt cuius gratia res medica adminiſtratur. aut hoc modo: Finis,eſt id,ad quod quęcunq; medicę artis ſunt,referuntur. ſic quoq; finias licet: Finis in medicina, id eſt, quod ſi aſſequuti fuerimus,nihilo præterea egemus. Conſummatus medicus eſt is, qui in ſpeculatione & actione numeros oẽs expleuit. Optimus eſt, qui omnia in medicina recta agit ratione. Homo,eſt animal rationale mortale,mentis capax & ſciẽtię. Animal, eſt ſubſtãtia animata ſenſu prędita,quę impetu mouet ac voluntate. Anima, eſt ſubſtantia incorporea, quæ per ſe, ex Platonis ſententia,mouetur. Stoicis vero,corpus tenuium partium,quod ex ſeipſo pro ſeminis mouetur rationibus. vt autem opinio fert Ariſtotelis, entelechia ſeu perfectio inſtrumentarij corporis phyſici vitam facultate obtinentis. Corpus eſt magnitudo triplici dimenſione cõſtans: quippe cũ longitudinem in ſeipſo, & profunditatem, & latitudinem habeat. vel magnitudo ex ſpatiis tri- G
bus conſiſtens. Elementũ,eſt,ex quo primo & ſimpliciſſimo progenita omnia ſunt, & in quod ſimpliciſſimum reſoluentur. Athęneus vero Attalenſis in tertio volumine ita inquit, Elementa medicinæ,vti nõ nulli arbitrati veterum ſunt, calidum, & frigidum, & humidum, & ſiccum: ex quibus homo primis apparentibus & ſimpliciſſimis minimis q; eſt conſtitutus,& in quæ vltima apparentia & ſimpliciſſima ac minima reſolutionem capit. Elementatio, eſt eorundem doctrina ſecundum idem eodem q; modo. alij ſic: Elementatio,eſt *forma ab elementis ad finem. Conſtant corpora noſtra ex ſolidis,& humidis,& ſpiritibus. Solida ſunt oſſa, chartilagines, nerui,muſculi, venæ,arterię,& quę in contectu ſunt viſcera. Humida, humores, & excrementa. Spiritus vero, natiuus calor eſt in corde deſitus. Anatome, hoc eſt diſſectio confectio'ue, abditarum partium ſpeculatio eſt. Confectionis ſpecies duæ ſunt,altera,quam de induſtria aggredimur: altera, quæ caſu euenit: per induſtriam cõſtat ea, quam tradunt dogmatici partium occultarum gratia vel in viuentibus,vel in mortuis: & vel in totis,vel in partibus: caſu euenit,ex iis,quę contingunt,vt ex vulnere magno accepto: ſoli autem hac vtuntur empirici. Chirurgia, eſt intrepidarum manuum celer motus cũ experientia. vel actio in medicina per manus artificioſa, conuenientis finis compos. Pericrania,membrana eſt neruoſa totam caluariam complexa. Meninges, ſunt,quę cerebrũ H
ambiunt corpora neruoſa arterioſa'que. Cerebrum eſt album,molle,velut e ſpuma quadam concretum,humidum & calidum. Cerebellum, ſecundum locum à cerebro obtinet, ſimilis cum eo naturę,ac coloris. Dorſi medulla cognata cerebro eſt, cęterũ pinguior, candidior q;. Oculi,ſunt, qui ex quatuor conſtant tunicis,neruoſi, ſenſum obtinentes ſubiectorum colorum, magnitudinum,ac figurarũ. Aures,neruoſæ,& chartilaginoſæ,quæ voces earum q; differẽtias ſenſu diiudicant. Nares,neruoſæ,chartilaginoſæ q; ſunt,odorum perceptrices. Lingua,venoſa eſt,& carnoſa,ſuppinguis,ſaporum guſtatrix, adiutrix deglutiendo alimento. Larynx, chartilaginoſus eſt, per quem ſpiritum attrahimus,voci concinnandæ alioqui deſeruiens. Pulmo,eſt arterioſus,ex leuigatis,aſperis'que conſtans arteriis,fungoſior,reſpirandi inſtrumentum. Thorax, eſt ex venis, & arteriis,& neruis ad reſpirationem incitandam à natura conſtitutus. Cor,neruoſum, muſculoſum,venoſum q; eſt,habet q; arterias,coni figura,ſuppingue,ex quo arteriæ exoriuntur, ac venę,per quas ſanguis,ac ſpiritus immittuntur. Septum tranſuerſum,eſt neruoſum, viſcera, quę in thorace ab iis,quę ſub thorace ſunt,diſpeſcens ac ſeparans. Iecur ſubſtãtia venoſum eſt, & calidũ, ac ſanguine affluens,primam q; generationẽ ſanguinis plurimam molitur: ventriculo quoq; ad concoctionem obeundam pręſto eſt,ſua ipſum propinquitate concalefaciens. Lien,venoſus eſt, arterioſus q;:

*Nõ nulli grę ci codices hñt ἐκλεκτικὴν, id eſt electricẽ.

* Forte pro εἶδος,i forma legendũ ὁδός, id eſt via.

A arteriofus q;: qui cum tenuia vafa, atq; inter ea cauitates multas obtineat,ob id rarus,laxus q; eft. Stomachus,neruofus eft,& arteriofus,inftrumentum appetitus, ac deuorationis: vel etiam meatus humidi,ficci q; alimenti. Ventriculus,neruofus,alimẽti humidi, & ficci receptaculũ eft, ad id concoquendũ præparatus. Inteftina,neruofa funt,alia ad excipiendum, alia ad excernendum recrementũ progenita. Renes,carnofi funt,carne conftant friabiliore. Ifthmi humidi excremẽti, ac veluti lacunæ à natura conditi. Vefica,eft neruofa, humidi recrementi conceptaculũ, eiufdem q; excernendi inftrumentũ. Teftes,carnofi, perfragiles q; funt, humidi & calidi, meatibus contenti feminis,qui paraftatæ à Græcis dicunt̃,concoctioni opitulantes. Paraftatæ,funt (quafi latine aftites nominentur) qui ex vena,& arteria conftant in vnam naturam confertis,femen confouentes. Matrix,id eft vulua,foris neruofa ẽ,intus carnofior,vas fœtus geftãdi. {hęc à gręcis ὑστέρα, quoq; appellatur, ꝙ ὑστάτη, id eft poftrema fit partium omnium.} Excretio,eft delatio excrementorum corporibus adherentium. Stercus,eft expurgamentum alimenti in concoctionis,digeftionis q; confummatione difcretum. Vrina,eft fuperfluitas excolata fanguinis in magna vena, quæ per renes,& vreteras in veficã delabitur. {aliter, Vrina,eft excrementum, quod in iecore gignitur, difcernitur in renibus, per vreteras in vrinariam veficam deriuatur, excernitur q; inde per eius col-

B lum, οὐρήθρας nomine, Grecis appellatum ex eo,ꝙ per eam vrina deferatur. Efficiẽs caufa eft vrinæ,fanguinis generatio in iecore * fupprimitur,vel per fanguinis in grumulos concretionem,vel ꝙ genitalium meatus concidat ac cohęrefcat, vel ob renum confenforium affectum, vel propter vlcerationẽ. Vrinæ fupprẽffionis appellatio prima,eft ifchuriafis, cũ vrina retinetur: fecunda,dyfuria,in qua vrina quidẽ fertur,fed cũ difficultate: tertia,ftranguria, ex eo dicta,ꝙ vrina στραγγοειδῶς, id eft guttatim deftillet.} Humores quatuor funt,ex quibus aĩal confiftit, fanguis, pituita,biles duæ,flaua,atra q;: hæc enim ẽt elemẽta corporis medicorũ filij vocãt: q̃nquidem fanguis,calidus,humidus,dulcis q; eft: pituita,frigida,humida,falfa,glutinofa q;: flaua bilis,calida,et ficca,acris q;,ac mordax: atra vero,ficca,frigida,acida,atq; grauiffima. Sãguis calidus eft, & humidus,in venis copiofus,in arteriis paucior,ex quo alitur aĩal. Pituita,frigida eft,et humida,ad ciborum deuorationẽ,& articulorũ motum à natura fubiecta. Bilis flaua, calida eft,& ficca, ad ftomachi robur,ac vẽtris excretiones cõparata: Bilis atra,frigida eft,& ficca,vti diximus,et acida,& grauiffima: fedem habet in liene: mifta aũt in fanguine eft: itaq; ab eo fecernitur,ne craffus,ignauus, ac digeftu difficilis reddatur. {Quatuor preterea melancholici humoris differentię funt: primus eft elementarius: dein qui ex fuperaffata flaua gignit̃ bile,quẽ bituminofum quoq; nominamus,

C ꝙ bituminis inftar fplẽdeat: & qui ex terrificata, feu putrefacta pituita oritur: & qui ex fœculẽto fanguine confiftit. Bilis flauę fex difcrimina habent̃: bilis elementaria, vitellina, glaftea, porracea, æruginofa,& pallida. Pituitæ differentiæ,dulcis,falfa,& qualitate carens. Humores itẽ tribus modis in vẽtriculo degunt: nã aut innatãt,aut imbibunt̃,aut inducuntur.} Mucus, eft expurgamentum cerebri,quo pars animę princeps leuet̃. Sudor, eft tenuis,ac ferofę colatura humiditatis fanguini immiftę. Vena,eft vas fanguinis, & fanguini cõtemperati fpiritus natiui, neruofa, humida & calida,fenfum obtinens. {habet tñ fanguinis plus, natiui fpiritus minus}. Arteria,eft vas fanguinis paucioris, purioris q;, & contẽperati fpiritus genuini copiofioris,ac tenuioris, calidior & ficcior,ac fentẽtior,q̃ vena,pulfatili motu prędita. {Aliter, Arteria,eft corpus cauum,duplici cõftans tunica, * fpiritũ vitalem fuppeditans: excipit & purum aerem, dum attollitur, & cor, ac naturę calorẽ refrigerat: dum vero contrahitur fuliginofa,ac fumofa excernit recremẽta. Vfus igitur pulfus is eft,vt per aerem refrigeret: aeris quoq; ipfa fubftãtia,ꝙ fpiritui noftro addatur,generatio,additio q; eft fpiritus animalis.} Neruorũ tres differẽtię funt: qui eni ex cerebro, & dorfi oriuntur medulla,ij proprie nerui: qui ex mufculis,tendones: qui uero ex offibus, ligamenta appellantur. Nerui,qui à cerebro,eius q; membranis cõmunes expullulãt, ficciores venis, ac minus

D calidi,& arteriis fentiẽtiores funt,ac voluntarios motus abfoluunt: qui autẽ ex offibus prodeunt, articulos,& corporis membra colligant,ac continent. Mufculi,funt neruofa corpora,permifta iis etiam carne,ad partium corporis motum procreati. Periofteę membranę, funt inuolucra tenuia, fibrofa,uelut indumenta offium à natura cõditæ. Pinguedo, eft affufio alimenti, circa mẽbranas maxime cõcrefcens,fenfu carens. Caro,cõcreta ex fanguine eft, humida,& calida, mollitudinẽ q; corpori adhibens. Medulla,in offibus eft, eorum cauitatibus contenta, pinguis, ac fenfu uacans. Chartilagines,corpora funt terrofiora,ac fenfus expertia. Offa, funt corpora ficca,& terreftria,& frigida,nec fenfum obtinentia. Dentes,funt,qui cibum diuidunt,atq; conficiunt, non nihil & ad uocis articulationem conferentes. { Vranifcus,id eft paruum cœlum, quod latine palatũ dicitur, pars eft oris fuperior,à cœli fimilitudine nomen accipiẽs. Gargareo, feu columella,caruncula eft à faucibus dependens,uocis inftrumentũ. Præfepiola, fiue alueoli, funt cauitates offiũ, in quibus dentes firmant̃.} Vngues,funt neruorũ terminatio,decoris gratia ,ꝓgeniti, ac quo facilius quicq̃ fit apprehendere digitis. Alij fic, Vngues,funt cutis cõcretio ficca, & frigida,ac fenfus impos. Pilus,eft corpus frigidũ, & ficcũ,fine fenfu,ad tutelam,ornatum q; genitus: {ornamenti quidẽ gratia,in capite, & mento: in genis autẽ,& fuperciliis,ad ufum: oriunt̃ in capite plurimi,ob cutis ficcitatem,ac fuliginoforum copiã excremẽtorum, quæ furfum ab infernis partibus ad ea loca mittuntur.

tuntur. Densantur porrò his de causis in ætate vigentibus, tum ꝙ excrementorum copia præditi E
sint, tum ꝙ cutis meatibus constent amplioribus: nec sit in iis cutis arida nimis vel mollis: contra
vero in pueris, qm̄ nec fuliginosorū excrementorum subest multitudo, neq; facti sunt in iis mea-
tus: magis q; ob angustiam id genus meatuum. Ceterum caluescunt hoīes duabus de causis, ob
siccitatē exuperantē, ac pilis conuenientis alimenti defectū.} Cutis, est corpus neruosum, ambi-
tum corporis honestamenti gratia totū operiens, ac noxiis causis arcendis procreatum. Semen,
est vis in humido consperſa, rationem huius continens: quę vis, si cōgruas nanciscatur rationes,
atq; materias, in hoīs generationem explicat̄: vel aliter hoc modo: Semen, est humor in vasis, quę
à testibus exoriūtur, cōtentus, calido spiritu constans, ex quo nasci hoīem licet: vel, Semen, est spi
ritus calidus in humido, qui ex seipso mouet̄, ac gignere tale potest, quale id, à quo emissum est.
{vel auulsum materialis aīæ partis cū spiritu humido.} Zeno autē Citieus ita finiuit: Semen est
hoīs abstractum, ac maiorum mistura, quod homo cum aīæ parte humida transmittit, vtique tale
existens, quale id, à quo excretum est. Natura, est ignis artificialis, qui via in generationem tendit.
{mouetur q; ex seipso efficaciter} siue, vt Plato inquit, ars diuina, {vel, Natura, est vis, quæ ex se-
3. Apho. 2. Ex. or. 20. 6. Epid. cō. 5. tex. 1ª. cl. 3ª. 187. f Ibid. tex. 2. fol. 188. f. Et li. de alim. post me. ipsa mouet̄, auctor formationis, generationis, perfectionis q;. ‖ Dicitur natura & vniuscuiusq; rei
temperamentū, atq; habitus: motus quoq; per impetum excitus, &, quæ animal moderatur, facul F
tas natura nuncupatur à physicis viris, Hippocrate, inquā, & Galeno, vtiq; naturæ, ac medicinæ
peritissimis.} Natura itē, est spiritus calidus, qui ex sese pro seminariis rationibus mouetur, qui q;
in præfinitis certis q; tēporibus, ac magnitudinibus hoīes generat, perficit, atq; conseruat. Habi-
tus, est spiritus cōtinens partes, ac cohibēs. Appetitus est {cibi & potus} desideriū, inquisitio q;.
Deuoratio, est solidi, & humidi in ventriculū attractio, quę à stomacho fit: vel hoc pacto: Deuo-
ratio, est ingestio humidi, solidi q; alimēti, quę ex ore per stomachū in ventriculū fit. Concoctio,
est mistio, & succatio, velut elixatio alimēti, in vētriculo, atq; intestinis, in digestionē per mutatio
nē absoluta. aliter: Cōcoctio, est cōfectio alimēti ꝑ mutationē in vētriculo, & intestinis. vel sic: al-
1. Apho. 15. Ex. ord. fol. 8. a teratio prōpta ad sanguinis generationē, quę à natura fit ꝑ caliditatē, elixationi similis. ‖ Conco-
ctiones alimēti fieri putat Hippocrates à calido innato: Erasistratus cōtritione, et molitura, & am
plexu vētriculi, & adscititij spiritus proprietate: Empedocles aūt putrefactione: alij, quēadmodū
& Asclepiades Bithynus, ex crudis fieri digestiones affirmarunt: idē quoq; aīam esse qnq; sensuū
exercitationē dixit. Sanguificatio, est mutatio alimēti in sanguinē. Digestio, est cōcocti, et cōfecti,
& in sanguinem cōuersi alimenti in corporis particulas oēs, & partes attractio, quā natiuus calor
molit̄: quidā hoc modo: Digestio, est cōcocti alimenti in totū corpus attractio, quā naturalis obit G
calor, cū propria mutatione, cōfectione q;. Auctio, est ꝑfectus corporū in lōgitudinē, latitudinē,
& ꝑfunditatē. Nutricatio est additio, quę corporibus in circuitū, ac latitudinē fit. Ætates quatuor
sunt, prima iuuenū, secunda vigentiū, tertia mediorū, quarta senum. Iuuenes, tēperatura, calidi,
& humidi sunt, ac similes veri: Vigentes, calidi, & sicci, eādem cū ęstate temperaturā adepti: Me-
dij, frigidi, & sicci autūno cōsimiles: Senes, frigidi, & humidi, ac similes hyemi. Redūdat sanguis
iuuenibus: flaua bilis vigētibus: mediis atra: pituita senibus: qm̄ insitus calor est iuuenibus mul-
tus: vigens vigentibus: medius mediis: senibus paucissimus. Iuuēta, est, in qua augescit animal,
calore atq; humore in ipso incrementū capiente: quo tp̄e & æqualia alimentis delibamenta sunt:
aut eo, quod desit, plus est, quod adgignit̄. Vigor, est ętas, in qua auctum, perfectum q; animal est,
absolutis in eo calore, atq; humore, parem q; iis, quæ dimanant, cum iis, quæ ingerunt̄, modū obti
nentibus. Senectus autē, est ætas, in qua diminuitur animal, ac deficit, decrescentibus in eo calido
& humido, frigido aūt & sicco augescentibus. Respiratio, est motus thoracis, & pulmonis: eius
partes sunt expiratio, & inspiratio: vel hoc modo: Respiratio, est attractus aeris per os, & nares in
cerebrum, & in cor per fauces, atq; pulmones: eius vero aeris non nihil & in ventriculū aduenit:
atq; ex accepto portio quædam exigua in aerem ambientem retribuitur. Perspiratio, est attractio H
aeris præter voluntatem, à naturali calore per cutem simul cum demeantibus facta: aliter, Perspi-
ratio, est aeris ex corpore attractus cum naturali appetitu per totum corpus, & rursus per vias ac
meatus excretio. Pulsus, est cordis, & arteriarum naturalis dilatatio, atq; contractio: sunt autem
partes pulsus dilatatio, & contractio. vel sic: Pulsus, est cordis, & arteriarū, & cerebri, eius q; mem
branarum naturalis, ac præter voluntatem motus, per dilatationem, cōtractionem q;: potes & ita
finire: Pulsus, est caloris, qui in corde, & arteriis continet̄, naturalis motus, nec à voluntate profi-
ciscens. {alij sic: Pulsus, est cordis, atq; arteriarum naturalis per dilatationem, ac contractionē mo
tus, ad innati caloris refrigerationem, & vitalis incrementū roboris, & aīalis spiritus generationē.
vel, Pulsus, est verax eorum nuncius, quę in profundo delitescunt, & vates obscurorū, & incerto-
rum index, motu cōcinno, ac musica percussione dispositionē pręnuncians inuisibilē. Pulsus aūt
genus, est motio, quæ nec sedari potest, nec à voluntate progreditur, in sempiterni motus disten-
tione, ac contractione consistens, atq; in corde, & arteriis principiū obtinens. Arteria vel circu-
riter mouet̄, vel in rectū: constat in orbem non moueri: ꝙ autē neq; in rectum agatur, hinc planè
noueris: à loco in locum demigrant, quęcūq; in rectum mouent̄: finem q; obtinēt motionis: non
ergo in rectum mouetur: ꝙ, si cum duo sint motus, neutro cieatur, non igitur mouetur, at enim

A mouetur:atq; misto dicimus motu agitari,circulari,& recto.Porrò,an mista huius motio sit,ratio
nabilis demonstratio est centrum:centrum appello medium punctum,à quo sese dilatans arteria
foras erumpit,& ad quem rursum se contrahens redit:hac igitur ratione moueri in rectum vide-
tur:ex eo aũt,ꝙ in orbẽ perpetuo agatur,spẽm nobis inuehit circularis motionis. Motio sex mo-
dis cõficitur,per generationẽ,corruptionẽ,augmentũ,decremẽtum,alterationẽ,atq; à loco in lo-
cum translationẽ.Pars princeps animæ,est ea,quæ toti præest animantis gubernationi,in cerebri
penetralibus,ac basi constituta:quidam hoc modo} Pars animæ princeps,ea habetur,quæ parti-
bus animæ præest,ac veluti regina dominatur,atq; imperat,& in cerebri basi sedem obtinet. Pars
aũt famulatrix,principi subdita est,atq; ancillatur,in reliquo corpore collocata.Sẽsus,est affectus
animæ per corpus,nũcius rei,quæ mouere idonea est:est enim sensus agens facultas. Sensorium,
est instrumẽtum,quod sensum aliquem creditum habet.Sẽsibile,quod sub sensum cadit.Sẽsu ve-
ro præditum,est ipsum id,quod sentit:verbi gratia sensus,est visus,gustus,olfactus,ac sensus reli-
qui:sensorium,vel oculus,vel nasus,vel lingua,quæ & sentiendi instrumenta nũcupantur:sensi
le,lignum,vel lapis,vel paries,vel columna,& quæcunq; sensibus succumbunt:sensus aũt cõpos,
Theon,& Dion,& quęcunq; sentiunt animalia.Sensus quinq; sunt,visus,auditus,gustus,odora
B tus,tactus.Ministrant porrò hi,famulanturq; animę,vt Asclepiades Bithynus affirmat,qui pro-
inde animam esse quinq; sensuum exercitationẽ dixit. Visus est,qui fit per oculos, cõtemperato
in ipsis tenui spiritu,pupillæ locum potissimum obtinẽte,ꝑ quẽ visoriæ apprehẽsiones fiũt.{vel,
Visus,est facultas aerię substãtiæ,splẽdoris speciem referens. Cõtuitus aũt,actiuus est.} Auditus
obitur ꝑ spiritũ auribus tẽperanter insertũ,sicciorẽ magis,q̃ tenuiorem, quo auditoriæ apprehen-
siones efficiuntur.Olfactus absoluitur spiritu in naribus cõtento vliginoso,halituosioreq;, ꝑ quẽ
olfactilium fiũt apprehẽsiones.Gustus est,qui fit spiritu linguę insito magis humidiore. Tactus,
est,qui per spiritum corpus permeantem perficitur,quo apprehensiones fiunt corporeæ. Transi
tiuus motus est animalium,qui per appetitionem fit,parte nimirum animæ principe auctore,spi
ritu vero,qui cum neruis extenditur,transferendis membris subministrante. Vox est,quæ fit per
principis animæ motum,sese ac spiritum simul per fauces vsq; in pulmones, & linguam extẽden
tis,nẽpe ijs vicinum aerem diuerberantibus.Memoria,detentio,conseruatio q; in anima est earũ
rerum,quas antea obseruauimus:non nulli hoc modo: Memoria,est pręteriti cõprehensio,cuius
pręsens fuit ex sensu perceptum. Recordatio est,cum præter cætera spatio multo tẽporis interue
niẽte rursus cogitatio oritur adeo,vt,quæ prius aĩum mouere, ad memoriam,reuocentur. Sõnus
C est remissio animæ ẜm naturam à finibus ad principatum:vel Somnus, est animæ delatio ẜm na
turã à finibus ad principium.{alij sic: Somnus,est quies,vacatio q; ab animarijs actionibus:con-
ciliat hunc vtilis materia,quę ex stomacho in cerebrum colligitur,quæq; magis humidior ac me-
diocriter calidior est.} Vigilia,ex intensio animę à principio ad corporis partes oẽs, atq; particu-
las.Sanitas est primorũ,quæ ẜm naturã,aut humorũ,qui in nobis sunt, proba tẽperies,aut natura
lium virium actio minime impedita:vel,Sanitas est cõmoda quatuor elementorũ tẽperatura:con
stat nãq; animal ex calido,frigido,humido,sicco:quidam hoc pacto:Harmonia, seu concinnitas
constituentium hominem calidorum,frigidorum,humidorum,ac siccorum.Accidunt porrò sa-
nitati pulchritudo,bonus habitus,integritas. Pulchritudo quidem, non qualis comptricis artis ꝑ
faciei illinimenta,capillorum'q; infecturã,ac similia vendicatur:Bonus habitus,nõ qui à gymna
stica,sed q per sanitatis consequentiã constituitur:Integritas vero,est cunctarũ partium numeris
omnibus absolutarũ roboratio,cõmensuratio'q;.Quibus itaq; adest pulchritudo,ijs bonus color,
proportio mẽbrorum,ac cõcinnatas suppetunt:est enim pulchritudo, proportio membrorũ cũ
coloris probitate.Sanitas à bono habitu eo differt,ꝙ sanitas bonus habitus est commoderatus,ha
bitus autem bonus sanitas intensa:bonus vero exercitatorum habitus ne sanitas quidem esse po-
D test.Corporis virtutes,sunt sanitas,robur,pulchritudo,integritas. Animi vero,prudentia,mode-
stia,fortitudo,iustitia.Sanitas porrò modestiæ proportione respondet:est enim sanitas, bona pri-
morum temperatura,constitutio:modestia autem,est purum ab omni affectu' animum reddere,
nempe voluptate,metu,tristitia,libidine:quam ob causam animi motus imperturbatos tranquil
los'que exhibet:est'q; hęc animæ cõstitutio,ac sanitas. Rursus proportione robur corporis, ani-
mi fortitudini consentit:est enim robur,firmitas,ac vis inexpugnabilis corporis ab ijs rebus,quę
corrumpere corpus censentur.Fortitudo,animi robur,& strenuitas ad ea perferenda,quę mortis,
laboris,ærumnę,ac denique omnium, quę grauia, & terribilia esse videntur, speciem impensius
præseferunt. Similis autem iustitia rursus pulchritudini videtur:pulchritudo nanq; in membro
rum symmetria cum coloris bonitate intelligitur:iustitia autem,in eius commensuratione, quod
in re quaq; exuperat:cuiq; enim pro dignitate tribuit,vt dijs parentibus,cognatis,amicis,familia
ribus,ciuibus.Prudentię vero integritatis confertur:hęc enim corporis membrorum:prudentia
autem,rectarum animi comprehensionum consummatio est. Secundum naturam sanitas est.
Præter naturam morbus. { Quod autem est natura, id nec secundum naturam, nec pręter natu-
ram iam est:vt gracilis admodum,ac siccus:vel crassus iam,& præpinguis:vel qui naso est adun-
co,aut simo:vel cęsijs oculis:vel qui varus,aut vatia est:nam,qui ita se habent} non sunt secundũ

naturam affecti: nam symmetriam euasere: verum nec præter naturam rursus, nō enim impediū- E
tur fuctionibus administrandis. Esse autem non natura eiusmodi est, vt neq; secundum naturam
neq; pręter naturam, neque natura existat: tales sunt vitiliginosi, aut acrochordonibus, myrme-
cijs've, ac similibus præditi: hæc enim neq; ſm naturam sunt mala, siquidē à naturali statu excesse
re: neq; vero præter naturam, cum naturales minime impediant actiones: verū neq; natura sunt:
non enim ea fuere à principio genita, neq; à prima generatione cōstitere: non natura ergo vt sint,
relinquitur. Enimuero, quod constat natura, ei, quod ſm naturā: & quod nō natura, ei, quod prę
ter naturam habet, ratione proximum est. Partes itaq; ad viuendum progenitę proprię sunt cere-
brum, cor, pulmo, iecur, vētriculus: offensis enim ijs animal protinus, aut postmodum interit: ad
cōmode aūt viuendum, ac citra molestiam, dolorē q;, oculi, manus, pedes, & partes corporis reli-
quę, hæ nanq; si afficiantur, viuit animans quidē, at minus fœliciter viuit. Ægrotatio, quę Græcis
νόσος vocatur, est primorum intēperies, quę ſm naturam cōsistūt: vel intēperies insitorum nobis
humorum, vel naturalium facultatum prępeditio: vel versura corporis ex eo, quod secundum na
turam est, in id, quod præter naturam se habet: vel Ægrotatio, est primorum intēperies, in qua sic
cum, aut frigidum, aut calidum, aut humidum præualet. Ægrotationi opportunissimę constitu-
tiones corporum ex partibus constant temperatura contrarijs: quemadmodum optimæ corpo- F
rum structuræ sunt quidem ex instrumentalium symmetria, similarium autem proba temperie
cōstitutę. Affectus est impeditio functionis alicuius naturalis, aliquarum've. Herophilei hoc mo
do, Affectus est, qui non semper eodem tempore soluitur, sed in breuiore quandoque, interim &
longiore. Morbus, quod Græci νόσημα appellant, est habitus ægritudinarius totius corporis, aut
partis. Morborū alij acuti sunt, alij peracuti, alij diuturni, quidam cōtinui, quidam intermittētes.
Acuti sunt phrenitis, lethargus, pleuritis, peripneumonia, {febres ardentes, continentes tertia-
næ.} Peracuti, synanche, cynanche, apoplexia, cholera, tetanus, & his similes. {Diuturni, tabes, re
nū morbus, articulorum, aqua inter cutem, marcor, comitialis morbus, & similes.} Cōtinui, hemi
tritæa, typhodes. i. succensa, quæ sic vocat̃ febris, & ardens. Intermittentes vero sunt, tertiana, quo-
tidiana, quartana, quintana, & quę his similes sunt. Morborum præterea quidam acuti sunt, & cō
tinui: vt ardentes febres, phrenitides, pleuritides: hi. n. acuti, continui q; sunt. Nō nulli neque acu
ti, neque continui, quales diuturni. Febrium occasiones quatuor sunt: quas etiam tempora nomi
de Natu hum. cō. 1. t. 6. cl. 1ª. 28. g & lib. 1. de morb. circa principium.
namus, irruptio, auctio, vigor, declinatio. Hippocrates nouē morborū differentias nouit, ‖ acutū,
peracutum, malignum, diuturnum, medium, exitialem, euasorium, periculosum, periculo vacan-
tem. Peracutus affectus, est facultate, & specie maior, difficilior q; acuto, qui in septē diebus ferme G
iudicatur: hunc etiam acutissimum appellare consueuit. Malignus morbus, magnus, grauisq; est
potestate, specie vero imbecillis, nec tempora certa habet iudicationis. Diuturnus morbus, est, qui
in peius mutatur, ac melius: in mensibus, annisq; iudicatur, aut etiam cū homine interit. Medius
morbus, qui inter diuturnum, acutumq; est, is quoque in melius, ac deterius commeat: atq; in se-
xaginta ferè, aut octoginta diebus iudicatur. Exitialis est morbus, qui prorsus exitiū affert, vel bre
ui, vel in plurimo tpe. Euasorius est morbus is, qui nunquam fit perēptorius. Periculosus, qui ad
perniciem, & salutem æquale habet momentum: is anceps quoq; dici potest. Periculo caret mor-
bus, qui semper ad salutem, quantum in ipso est, vergit, idem q; potestate cum euasorio est. Mor-
bus imagine magnus, est, vt vulnus in carnosis locis multum spacij occupans: magnus autem re,
vel effectu, vt punctura in neruo, vel musculo, quæ parua visui apparet, vi autem est magna. In-
firmitas quod Græci vocant ἀῤῥώστημα, est morbus inueteratus cum multa imbecillitate: vel, In-
firmitas est morbus imbecillis vires diminuens. Morbus, id est νόσημα, permanens, stabilis q; cir-
ca corpora constitutio est, quę vita participant. Herophilei affectum eum esse aiunt, qui facile sol-
uitur, ac dimouet̃, eiusq; esse in humidis causam. Acutus affectus, est is, qui facilē solutionem, vel
internecionem, quantū in ipso est, habet. Fusanei morbi, sunt qui oī tpe, & loco fiūt. Vernaculi, q H
in quibusdam locis abundant. Vulgares, qui tpibus quibusdam plures eodem in loco corripiūt.
Pestilētia, est morbus, qui in omnes, aut plurimos grassatur, ab aeris corruptione proueniēs, quo
fit, vt quàm plurimi intereāt. Fertur & quędam huiusmodi finitio, Pestilētia, est cōmunis affectus
plurimorum, qui sub idē tēpus per vrbes, nationesq; acuta pericula, mortes'q; infert acutas. Fini-
re & hoc modo possumus, Pestilētia, est versura aeris, qua de re nec ordinem propriū seruent an-
ni tempora, simul'q; plures ab eodē morbo intereant. Causa, est, quę in corpore quidquam facit,
expers'q; ipsa est corporis. Est aūt alia procatarctica, hoc est antegressa, vel externa, alia contenti-
ua, seu coniuncta, quædam antecedens. Antegressa, est, quæ confecto opere discessit: velut canis
cum momordit, & scorpius cum ictum inflixit, & inustio à sole, quę febrem parit. Contētiua est,
quę cum adest, pręsentem seruat morbum, sublata tollit: vt calculus in vesica: in oculo aquula,
pterygium, encāthis, alia'q; id genus: quę ponunt medici non in causarum duntaxat, sed in affe-
ctuum quoq; ratione. Athenæus aūt Attaleus sic inquit. Causa, est ea, quę facit: hæc autem est ꝓ-
catarctica: aliter. Causę sunt procatarcticę, quæ ante totam operis consummationem existunt,
quas'q; nulla antecedit. Antecedēs causa, est, quę ab antegressa prorsus, aut partim constituit: nō
nulli sic, Antecedēs causa, ea est, qua ꝑsente adest effectus, & aucta auget̃, & minuta minuitur, &
sublata

A sublata tollitur. Per se finiens est causa, quæ ipsa per se finem facit. Concausa, quæ cum alia pares obtinens vires, opus molitur, quod facere sola per se ipsa nō poterat. Adiutrix causa est, quę opus quidem conficit, sed ægre: quapropter alij consociatur, quo rem assequatur facilius, quam promptè obire seorsum nequit. Causæ sunt manifestæ, quęcunq; ex seipsis facientes agentesq; sensu deprehenduntur. Aliqui hoc modo: Manifestę sunt causę, quę & apparēt ipsę, & opus consentaneè sibi fieri ostēdunt. Non manifestæ, sunt, q̃ non ex seipsis, sed per signa deprehenduntur: quēadmodum Obscuræ, quę neq; ex seipsis noscuntur, neq; ex alijs. † Pro tēpore obscurę, sunt eæ, quę ab-sunt aliquādiu, ac rursus venire sub sensum valēt. Notatio, est per notā, vel per notas, seu signa perceptio: vel Notatio, est signum, quod rem minus patētem quāpiam declarat. Signum, est rei, quæ contingere debet, dignotio. nō nulli hoc pacto: Signum est id, quo cognito aliud, quod ignotū nobis erat, deprehendit. Passionū significatio, notatio interiorum, exteriorū'q;. Prænotio, eorū, q̃ euenire debēt, sciētia est: aut, Prænotio, est p̄scire, quæ sint corpori euētura. Prognosticū signū est, ex quo noscitur futurum. Prędictio, est futuri præcognitio prænunciatio q;. Pathognomonicum signum, id est, ex quo affectus dignoscitur. Concursus, quam Gręci vocant syndromen, est congressus symptomatum. Symptoma, est accessorium affectus. Auxiliaria signa, sunt ea, ex quibus B curationis, quæ in ipsis obseruata est, commonemur. Auxiliū est, quod hominibus vtilitatis gratia admouemus, ex quantitate, qualitate, ordine, atq; occasione cōpositum. Curatio est ordo auxiliorum consequentiam habentium: vel opportunitas, & tempus muneris præclare obeundi: vel, temporis commoditas, in qua opem ferimus laborātibus. Indicatiuum signum est, quod primas sibi vendicat in minus manifesti alicuius deprehēsione idem bonum consequētis. Suggerēs memoriæ signum est, vt aiunt empirici, res, quæ apparet, atq; ex antegressa obseruatione innotescit, vtilis rei, quę cognoscitur, ad memoriam reuocādæ: præsentium præsentia signa sunt pathognomonica omnia. i. affectuū indicatiua: hæc enim cū fiunt, atq; adsunt, adsunt perinde & affectus: cū cessant, morbi quoq; soluuntur. Præsentia pręteritorum sunt signa, vt facti prius vlceris cicatrix. Præsentia futurorum, vt cadauerosa facies, mortis. Præterita autem sunt præteritorum signa, vt cum remissio à declinatione, deferbuisse morbum significat. Præterita præsentium, vt esse ab aspide demorsum inter exitialia cēseri. Sunt, qui hoc modo dicant: Præterita præsentium, vt tenue intestinum vulneratum esse, perniciosis adnumerari. Præterita futurorū, vt cōfracto contrito'q; osse tofum contrahendum: ei nanq; oportet tofum obduci, dum ad pristinum statum redit. non nulli vero sic: Præterita futurorum, vt de capite dempto osse cicatricem sequuturam. Superuenientia C præsentium, vt in senibus sauciatum periclitari ex vulnere. Superuenientia vero succedentium, vt ex vulnere conuulsio: non enim viuit preterea is, quē cōuulsio excepit, {Febris, est innati caloris declinatio ad statum, qui præter naturam sit, pulsibus quoq; vehemētioribus, ac crebrioribus redditis. vel, febris, est cordis arteriarum'q; caliditas præter naturam, vitalem firmitatem lædens. aliqui & hoc modo: } Febris est redundantia caliditatis morbosæ sese efferentis cum pulsuum id genus mutatione vt frequentiores, vehementiores'q; euadant. quidam autem sic: Febris, est naturalis spiritus intemperies ad calidiorem ac sicciorem statum degenerans. Febris continens, est ea, quæ nec noctu nec interdiu intermittit, {neq;} remissiones inferēs, neq; accessiones. Causus. i. ardor, est febris, quæ cum feruore multo fit, nullam'q; requiem corpori præbet, linguam assiccat, denigrat, frigidæ desiderium affert. Pemphigodes febris est, quæ per caloris intensionem pustulas in ore, quæ Græcis phlyctides dicuntur, generat. Lipyria febris, est ea, in qua extrema & superficies refrigerantur, vritur profundum, excretiones detinētur, aspera sitientibus lingua est, pulsus paruus atq; obscurus: quasi calor se intro receperit. Fluxuosa, seu fluens est febris, quæ cum alui fluore, sæpe vero & vomitibus refrigerationem infert, subitam'q; virium deiectionem, cum siti, & insomnia, & pulsuum paruitate. Adstricta febris, contraria est fluxuosæ, excretiones non im-D portat, pulsus magnos seruat, longiore spatio temporis corpus emaciat. Icteriodes, hoc est aurigi-nosa febris, ea est, quæ similem galgulo aui, quam Græci icteron vocāt, colorem molitur, iecur in sublime attollit, linguam afficcat, cutem fœdām atq; horribilem reddit. Pestilens est, quæ cū multa caliditate sitim inextinguilem inuehit {bilis omnis generis vomitus} fœtidas alui excretiones ac virulentas, vt paludium graueolentiæ sint, quæ excernūtur, similia: vrinas multas, ac tetri odoris, pulsus paruos, obscuros'q; inducit. Ignaua est febris, quæ cum capitis grauitate prouenit, vel sanguinis per nares eruptiones, vel excretionis suppressionem affert, aut corpus euenientibus necessario symptomatis ægre afficiendum comparat. Horrida est, quæ habet admistam rigori caliditatem, pulsus adeo infirmos, vt ne ad tactum quidem vsq; perueniant, sed intro recesserint: hac detentis venter tumefactus murmurat: lingua humida admodum est, quæ quiddam acescenti simile habet, quo veluti saliua circumluitur. Typus est, intensionum remissionum'q; ordine succedēs redditio. vel hoc pacto: Typus ē passionis tempus, cui & accessio & remissio ordinata cōtingit. Periodus, siue circuitus, est tempus in morbis, ex intētione & remissione consistēs. Quotidiana febris est, quę singulis diebus noctibus'q; eadē hora vt plurimum innotescit. Tertiana est, quę vno die, vel nocte vna affligit, sequēte itermittit, tertio repetit. Quartana est, quæ vno die, vel vna nocte inclarescit, deinde biduum intermittit, aut noctes duas, quarto recrudescit. Hemitritea, id est semitertiana,

† Adde ex gręc. Ad tempus obscuræ sunt, quę detectæ ex se ipsæ apparent & adiūctæ corporib' p signa cognoscuntur.

* Al. squallidā ac luteam.

Com.3. tex. 5. c.3ª.fol 118.h & com. 2. tex. 25.110.c.& cō. 1.23.100.

semitertiana,est ea,quam nos ex veteris magistri sententia,qui in ‖ primo Epidemiarum acutam E
febrem eam dixit: haud prorsus quidem intermittere, cęterum diem vnū, aut noctem leuiorem
inferre,alterum grauiorem affirmamus: qui autem à methodo sibi denominationem vendicant,
paruā hemitritæam duabus constare intermissionibus putauerunt. Errabundæ febres vocantur,
quæ non præfinitæ,nec recto ordine,sed incerto statu proueniunt. Diastole,est elatio,ac velut cō
surrectio cordis,& arteriarum,& cerebri,eiusq; membranarum,in longitudinem,latitudinē,pro
funditatemq;,sensibilis tactui. Systole,est contractio,atq; collapsus, qui sensum quidem nil mo-
uet,cæterum consentanea ratione,ac consequentia deprehenditur. Palpitatio,est elatio,& submis
sio cedentis corporis,nec renitentis: quę fit à spiritu,nec perpetuo durat,sed certis cietur tempori
bus. Alij sic,Palpitatio,est elatio,& submissio musculosorum corporum,quæ à spiritu efficit, nec
semper fit,sed statis temporibus. Pulsus magnus,est,qui fit arteria multum sese in longitudinem,
& profunditatem,ac latitudinem diducente. Paruus,est,qui contra in minimum spatiū longitu-
dinis,profunditatis, latitudinisq; assurgente arteria perficitur. Medius,est,q his ambobus interia
cet fm longitudinem,ac circularem dimēsum, nimirum circūferētia quoq; digitis sese ad propor
tionē offerente. Plenus pulsus est is,qui sub tactum cadit distentus adeo,vt ipsa quidē crassior fa-
cta videatur arteriæ tunica, maxime vero,quod inter eam clauditur,humidius vniuersum,ac cor F
pulētius deprehendatur. Inanis est pulsus,in quo tum ipsius amplexus arteriæ gracilis omnino,
ampullosusq; est,infusa quoq; materia vix perceptibilis,atque exilis adeo,vt,siquis etiam digitos
imprimat,inanis occurrat apprehensio. Durus,est,in quo neruosa,vt quispiam dixerit,arteria vi-
detur,ac rigida,& tensus,qui subest spiritus: quo fit,vt ictus vim quandam repercutiendi habeat.
Mollis,duro contrarius,nempe qui arteriam remissam,mollemq; obtinet,ac spiritum, qui inest,
exolutum,ictū q; leniorem. Humidus,est,qui mollis,vt & contenta in eo substātia mitis sit,& hu
miditate quadam tactui occurrat. Siccus pulsus,ita est,vt absumpta sit humiditas,& siccæ atq; ae-
riæ exhalationi permista. Vehemēs est,qui & motum strenuum,& ictum ingerit violētū. Obscu
rus,qui & viribus est exoletis,& plagam infirmiorem adigit. Medius est,qui proportionem quā
dam inter vtrunq; horum seruat. Celer,qui breuē,concisamq; diastolen habet ac systolen. Pulsus
ordo,ē respectus quidam in magnitudine,vel vehementia,vel rhythmo,vel alio quopiam discri-
mine. Ordinis priuatio,est status instabilitas in pulsibus diuersa. Alij hoc modo: Ordine carēs est
pulsus,qui in percussionibus quibusdam modo crebrior est,modo rarior. Æqualitas, est parilitas
in pulsuū differētijs qbusdā. Inæqualitas,est imparalitas pulsuum in quibusdā differentijs, q̄ ipsis
pulsibus accidūt. Aliqui vero ita, Inęqualis pulsus est,in quo nunc vehemētiores fiunt ictus,nūc G
vix sentiuntur. Rursus alij sic,Inęqualis est pulsus,qui arterię parte quadam altior sub tactū cadit,
idq; perflata ea atq; ampliata,parte vero alia,quasi angustior eadem fiat,pro capedinis quantitate,
vehementia inæqualis existit,tanq̄ parte quadam arteriæ violētiorem elationem faciat, quadā ve
ro submissam,atq; infirmiorem. Herophilus Bacchius,Rhythmus,inquit,est motus in tempori-
bus certum obtinens ordinem. Zeno aūt Herophilius dixit,Rhythmus, est ordo eorum tempo
rum,in quibus amplificantur arterię,collatus ad ea,in quibus cōtrahuntur. Rectius hoc modo si
nias,Rhythmus,partium temporis ꝓportio est,quæ quendam ad pulsus inter ipsos habent respe
ctum. Heterorhythmum pulsum vocamus,qui alterius ætatis habet rhythmum. Pararhythmum
vero eum,qui quadantenus ad ętatem, in qua considerat̄ prope accedit, habetq; rhythmum, sed
non eum,qui illi.i.ætatis illius peculiari cōueniat. Tremulus pulsus est,qui ictū refert non æqua-
bilem,nec minime vacillantem,sed perinde quasi vibretur. Obliquatus est, qui nō cōstituta in re-
ctum arteria præter situm editur. Myurus,est à situ: nempe quia,cum partes arterię superiores in
arctum coguntur,inferiores contra,ibi quidem dilatescunt amplius, superius autem contrahun-
tur. Gręci complures μυουρίζοντα appellant,cum ab ictu maiore adacto sequentes ꝑ subtractionē
iugi decremento minores peraguntur: nominantur & hac ratione myuri,cum efficiūtur pulsus H
ex frequentibus rariores: vocatur & myurus,vbi à celeri in tardiorem demutatur. Dicrotus, seu
bis feriens,est,cum recessio,quæ creditur arterię,non perfecta obitur, sed cunctatur,idq; pro sub
ductionis,aut inhibiti spiritus quantitate, dein repetitio perfecta debitæ fit contractionis. Ara-
chnoides.i.araneæ speciem referens,siue aranealis,paruus est,ac breuis auræ agitatu mouetur.
Intermittēs,est cum celebrandis contractionibus,distentionibusq; pulsus vnius arteria tempus
omittit. Quidam ita: Intermittens est pulsus,in quo distentionem nō ad ictum vnum duntaxat,
sed ad duos,vel tres quoq; arteria facit dimissam. Intercidens,est,cum inter duos ictus, qui ordi-
ne proprio inferuntur,ictus medius intercurrit. Deficiens pulsus vocatur,in quo nō ad duos tan
tum arteria,sed ad tres etiam,& ad plures ictus immobilis perseuerat. Alij hunc in modum, Defi
ciens,est,qui à magnitudine incipiens,ac vehementia,magis ac magis subinde minuitur: talisq;,
quoad vllam habet magnitudinem,Gręcis myurizon nominatur: vbi autem sese submiserit, ac
minor factus ad minus declinauerit,deficiens nuncupatur. Caprizans est pulsus,vbi arteria,cum
se distendisse apparuerit,nec fuerit omnino distenta,ad alium percussum prius, quàm contractio
nis visionem præbeat,præcipitantius transilijt,secunda autem fuit percussio facta vehementior.
Recurrens,est,qui ad quantum excurrit magnitudinis aut vehementiæ, in alijs rursus ad tantun-

dem

A dem recurrit. Formicans,est paruus,inanis,frequens,obscurus, omnium ad extremũ deductus. aut hoc modo,Formicans,est,in quo circa digitos arterię incumbentes imago veluti formicæ fit ambulantis:quamobrem & paruus is est, & obscurus. Phrenitis est mentis delirium cum febre acuta,ac floccorum collectu:& mẽtis emotio:& huius impeditio pulsuum:& sapiendi obliuio: vel offensa præcordiorum breuis cum tremore, & vocis exilitate, & à maligna febre maxima ex parte facta palpitatione. Lethargus,est delatio in somnum non facile excitabilis,quæ cum coloris vitio,& flatuoso œdemate,nec sine ipsarum quoq; solidarum partiũ,ac pulsifici spiritus languore prouenit,ferè in debili febre,ac maligna:fiũt vero lethargi partim affecto principio,partim abscessu. Angina ea,quæ synãche à Gręcis dicitur, est affectus colli acutus, difficilis, qui ęgrotum angit pręfocatione. aut ita,Synanche,est phlegmone,alijs extra collum,vt partes tumescant, alijs intra tonsillas,vt simul partes quoq; afficiantur respirationis, & ęgra spiratio consequatur. Conuulsio,est affectus,qui neruis,ac musculis accidit,cum modo corpus totum,modo pars eius voluñtatis iniussu trahitur. Tetanus,est extensio,fixioq; in corpore neruorum omnium,& musculorũ. vel hunc in modum, Tetanus,est conuulsio in rectum,cum collum, ac maxillę trahuntur,dentes cohærent,neq; annuere collum potest,neq; renuere. Emprosthotonus, est cum trahitur collum

B ac retro flecti non valet. Opisthotonus,est cum retro trahitur,neq; deflecti in partem anteriorem potest. Comitialis morbus,est oppressio mentis sensoriorũq; : is, qui affligitur,concidit repente: ei'q; insuper accidit,vt spuma per os efferatur. Catochus,est,cum sensu priuatur anima,corpus'q; omne velut gelu obrigescit. Catochi tria genera sunt,somniculosum, lethargo proximum: alterũ vigilans,cui affinis tetanus est,& quę p̃focatio vuluę appellatur: tertium genus est catochi, quod phreniticum non inerudite quis nominauerit: fit enim ex mistis inter se morbis catocho & phrenitide: quemadmodum & Typhõnia,quę vel delirus lethargus, vel lethargicum delirium est. *Typhomania

Apoplexia,est detentio mentis cum ereptione sensuum,& corporis resolutione. {item Apoplexia,abolitio est in neruis omnibus sensus & motus. vel Apoplexia sensus motus'q; priuatio in toto corpore est cum principalium offensione actionum: conflatur autem à frigido humore pręcipuos cerebri ventriculos confertim opplente.} Apoplexia porrò à Paraplexia,vt à toto pars, differt: apoplectici nanq; prorsus & paraplectici sunt: paraplectici vero nõ omnino & apoplectici. differunt quoq; eo,quod sani mente paraplectici, resoluti parte vna corporis sunt, aut pluribus: apoplectici & his,& mente,& toto: paraplectici demum dicuntur,quibus dextrę tantum partes, aut sinistrę resolutione elanguescunt. Peripneumonia,est phlegmone pulmonis cum febre acu-

C ta,& spirandi difficultate: rubent autẽ & in ipsis ęgrotantibus malę. Pleuritis, est dolor lateris,ac succingentis mẽbranę,vsque ad clauiculam,& summum humerum,& scapulam pertinens, cum febre acuta,minimeq; intermittente,non sine dolore confodiente, simul & horrore, & spirationis difficultate,& tussi. Cardiaca dispositio,est innati roboris labefactatio, & languor: fit plerũq; conflictante ore ventriculi & stomacho, cum sudorum immmodica vi: sunt, qui cardia.i.corde phlegmone laborante fieri affectum putauerint,atque ob hãc virium exolutionem, quod euenit malum,cardiacam vel dispositionẽ,vel syncopen nominarint. Inflatio,est, cum spiritus copiosior genitus in stomacho detinetur,ipsum q; & cum eo ventriculum distendit, quo fit,vt dispensatio prępediatur alimenti. Cholera,est affectus peracutus, ac grauis, quę per vomitus in catarrhum, id est defluxum, protinus hominem detulit,aut ex alui profluuio & multa excretiõe in tormina, atq; non multo post in id genus febres,quales in intestinorum difficultatibus fiunt,atque in malignas ablegauit. aut sic, Cholera,est acutus affectus cũ vomitibus biliosis multis, aluiq; deiectionibus,suris quoq; se contrahentibus,ac frigescẽtibus extremitatibus: fiunt in his ægris & pulsus minores,obscurioresq;. Ileus,seu voluulus, est phlegmone intestinorum,quo malo nec flatus infra, nec deiectiones transmittuntur,vermina sequuntur valentia,cruciatus q; intolerabiles. Aurigo,

D seu Morbus regius,arquatus've,est bilis refusio in cutem,quo fit, vt superficies tingatur,lutea q; fiat,& vitietur cutis: albę quoq; in ventre deiectiones fiunt eo morbo affectis. Insania, est alienatio mentis euariatio'q; à cõmuni hominum ritu,ac sanorum moribus,sine febre. Melãcholia, est affectus,qui mentẽ lędit,non sine graui animi molestia,atq; auersione à rebus charissimis, fit sine febre: non nullis vero eorum,si atra bilis accesserit multa,stomachum vsq; adeo infestat,vt & euomatur,simul'q; mens hoc modo vitietur. Cephalæa,est passio,quæ per quosdam circuitus intolerabilem capitis dolorem affert: quocirca & aures sonant,& rubent oculi,ac prominent: simul vero distenduntur & ipsis ęgrotis venæ frontis,& rubor in facie est. Heterocrania, est, vbi modo in parte sinistra capitis,modo in dextra dolor accidit,ac qñq; intensiones,interdum remissiones infert. Scotomatici.i.vertiginosi appellãtur,quibus obtenebrationes contingunt, videtur'q; ijs circũferri caput,& lucis incerti ac vagi in tenebris splendores oculis obuersari. Catarrhus.i. defluxus,est multorũ delatio humorũ per palati foramina & nares, {qui descẽdẽtes subiecta loca male habẽt,} ac in exitu vnà cũ flatu egrediẽte strepitũ quẽdã faciũt. Hydrophobos.i.aquę reformidatio,est affectus ex canis morsu rabie furentis: fit cũ potus auersione, conuulsione, & singultu: his vero & deliriũ superuenit. Bulimos.i.ingẽs fames,dispõ est,in qua fit cibi inqsitio ex paruis interuallis: q hac detinẽtur,& resoluunt,& cocidũt,decolores'q; fiũt: pfrigescũt ijs extrema corporis:

torquetur

torquet stomachus: vixq́; pulsus percipitur. Phagedæna, est constitutio, in qua multum appeten- E
tes cibum, sumẽtes´q; immodicum, non ipsum retinet, sed vbi eiecerint, rursus appetunt. Tabes,
est vlceratio pulmonis, vel thoracis, vel fauciũ, vt & tussicula, & debiles comitẽtur febres, & cor-
pus conficiatur: est enim tabes, phthisis à Grẹcis cõiter dicta, omnis diminutio corporis, ac colli-
quatio, ea vero, quam phthoen proprio vocabulo appellant, corporis consumptio ex vlcere ac de
molitio est dicta, Græcis est phthisis à verbo φθίνειν, qđ est diminui. Dyspnoici, sunt, in quibus spi
ritus, velut per angustas vias actus, eliditur expiratur q;. Asthma, est affectus, qui valentẽ conatũ
respirãdo, difficultatẽ´q; ĩportat, simul´q; sedere aliquos cogit ac resurgere. Iecinorosi, sunt, quos
iecoris dolor comitatur diuturnus cum tumore, & duritia, & corporis colore malo: superuenit ijs
febris ardens, & lingua exarescit. Scirrho affectũ iecur est, cũ circa ipsum tumor adest durus, & ta-
ctui renitens, nec dolorificus. Lienosi, sunt, quibus contracta phlegmone lienes ad naturæ statum
non redeunt, nec phlegmone liberantur, sed permanet ipsis duritia, quapropter & fluctionibus
per morbos infestantur, & color ipsis corporis permutatur natiuus. Scirrhus est lienis, cum ma-
ior lien, & durus admodum, & tumore distentus sentitur. Diarrhœa. i. profluuium, copiosior flu-
xio est alui diuturna, sine phlegmone & vlceratione. Cœliaca dispositio, est alui fluxio non recẽs,
sed diuturna, cum verminibus, multisq́; excretionibus, corpore simul marcescente. Dysenteria. i. F
intestinorum difficultas, est intestinorum exulceratio cum phlegmone, & cruentorum, fæciq; si-
milium strigmẽtorum secretione, nõ sine alui, intestinorum´q; morsu, ac cruciatu. Tenesmus est
dispositio, ad partes inferiores rectũ´q; ipsum intestinum pertinẽs, in qua impetus, cupiditates´q;
desidendi plures, paucæ vero excretiones fiant. {vel vt alij, Tenesmus, est recti intestini mordica-
tio, quam biliosi, acresq́; humores faciunt, cum exurrectione crebra, cupiditateq́; egerẽdi, tametsi
exigua excernantur.} Leenteria. i. leuor intestinorum, est dysenterię magna ex parte comes affe
ctus, quãdo ob factas ex vlceribus cicatrices, spissioribus, leuigatioribus, indolentioribus´q; reddi
tis intestinis, necesse est, vt cibi prius, quã assumpti cõcoquantur, ocyus ad excretiones decurrant,
vtiq; ĩpromiscui, incocti, quales ingesti fuere. {alij vero sic, Leenteria, est tota simul, celerrima´q;
trãsmissio ciborum, cũ tales excreti sunt, quales deuorati.} Colica dispositio, est cõstitutio plenio
ris intestini diuturna, in qua spacijs tpis interiectis cruciatus intolerabiles, difficultates respiran-
di, sudores, perfrictiones´q; adoriuntur. Hydropis. i. aquæ inter cutem species ea, quæ anasarca. i. ꝑ
carnem dicitur, est, cum corpus totum intumuit œdemate, atq; humore circũluitur, peruertuntur
& ægrotis pudẽda, ciborũ appetitus tollitur, & febris comitatur. Hydrops ascites, i. vtricularius,
est, in quo venter, & scrotum, crura´q; intumescunt, superiores aũt partes extenuantur, & graciles G
fiunt. Hydrops tympanias, est, cum in vẽtre spiritus plus inuenitur, humoris minus, ac siquis pul
sauerit, sonus exauditur. Nephritis, est renum phlegmone cum dolore vehemẽti, qñq; vero & vri
næ difficili transitu, in qua fibrosa quædã, vel arenosa cũ modico sanguine excernunt. Lithiasis. i.
calcularis morbus, est calculi generatio in vesica, per quẽ vrinæ excretio prohibet. alio modo. Li-
thiasis, est affectus, qui distentiones affert vesicæ, simul vero & imus venter distẽditur, nec raro ad
præputium ea distẽtio peruenit: superaccedũt ijs & vrinæ suppressiones, vtiq; cum prouectus la-
pis vias excremẽti intercluserit. Strãguria. i. vrinæ stillicidiũ, est excretio vrinę guttatim destillan-
tis. Ischuria, absoluta prorsus vrinæ suppressio est, quæ periculũ affert. Octo porrò modis inhibe-
tur vrina, phlegmone, scirrho, sanguinis cõglobatione, resolutione, calculi procidentia, renũ con-
sensorio affectu, vlceratione, calculari morbo. Fiunt in renibus calculi, quando in corporibus illis
humorum crassorum copia cum febrili caliditate coiuerit. {vel aliter. Generantur calculi in reni-
bus, vbi collecta in ijs cũ proportionali febre crassorum humorum copia fuerit, à qua superassati
ad calculi trãseunt generationẽ.} Gonorrhœa. i. genituræ profluuium, est excretio seminis mor-
bum importans, cum quo tabescit corpus, decoloratur´q;. fit malum hoc vasorum seminaliũ robo
re soluto adeo, vt quodã modo languẽtes ij semẽ haudquaquam retineãt. Satyriasis, est affectus cũ H
genitalis mẽbri tẽtigine, simul se tẽdẽtibus eius particulis: sunt quibus & seminis eiaculatio cum
voluptate fiat: hi vero mente exturbantur, neruorũ tẽtio & seminis fit. Ischias, est coxẽdicis dolor
diuturnus, nec solutu facilis: aut sic. Ischias, ẽ morbus validum dolorẽ coxæ per circuitũ inferens,
qui dolor vel vsq; ad poplitẽ, & surã descendat. Arthritis. i. articularis morbus, est phlegmone sta
bilis, circa articulos consistẽs, dolorẽ´q; ingerens vehemẽtem, neruis nimirũ patiẽtibus. Podagra,
est affectus, qui circa pedes oritur, & dolorẽ mouet, patiẽtibus neruis, id´q; alijs cũ ardore, alijs cũ
algore. Paralysis, hoc est resolutio, affectus est, quo volũtarius motus offendit: is circa partes, aut
partẽ aliquã fit: perficitur aũt neruis musculis´q; perpessis. Scelotyrbe, quasi cruris turbã vel per-
turbationẽ dicas, species est resolutiõis, qua erectus ambulare homo nõ potest, & latus alias in re-
ctum, qñq; sinistrum in dextrum, nõ nunquam dextrum in sinistrum circũfert, interdum quoq;
pedẽ nõ attollit, sed attrahit, velut ij, qui magnos cliuos ascẽdũt. Perosis. i. oblęsio, est priuatio, ĩpe-
dimentum´ve naturalis functionis, aut alicuius mutilatio particulę. Lępra, est cutis mutatio in ha
bitum, qui præter naturã sit, cum asperitate, & pruritibus, doloribus´q;, nõ nunquam & squamis
decidentibus, interim secus, plures hęc etiam corporis partes depascitur. Elephas, est affectus, qui
cutem crassam, atq; inęquabilẽ reddit, liuor adest tũ cuti, tũ oculorum albis, exeduntur partes ma-

nuum

A nuum,ac pedũ ſummæ,ex quibus ſanies liuida,ac fœtida emanat.Impetigo eſt ſummæ cutis aſpe
ritas cum multa prurigine. Medicinę duę ſunt partes ſummæ, contemplatio, & actio:antecedit
actionē contemplatio:ſiquidē conſiderare prius aliquid conuenit,itaq₃ deinde agere:nam præce
ptio ratione cōſtans,exercendorum operum principium eſt. Partes medicinę quinq₃ ſunt, quas
& ſpecies quidam nuncuparunt:naturę indagatrix,cognitrix affectuum,victus inſtitutrix,mate
rialis,curatrix.Indagatrix naturę,eſt,quę circa contēplationē verſatur regētis nos, ac moderantis
naturę. Affectuũ cognitrix, q̃ id, quod ꝑter naturã eſt,dignoſcendũ ſuſcipit. Victus inſtitutrix,q̃
in ſanis atq₃ ægrotantibus victu inducendo meditat̃. Materialis, quæ circa materiam ſe habet cor
pori noſtro medentē. Curatrix aũt,quæ circa ſanitatis deperditæ reuocationē, eius'q₃ reſtitutionē
operam nauat. Fit phlegmone in vtero cũ vētris,atq₃ inguinum cruciatu,ac febribus,qua & ſinci
put laborat,& tendonum contractio adeſt,& oculorum dolor. Abſceſſus tũc eſt in vtero,cum in
tenſus eſt dolor,pulſat'q₃,& vſq₃ ad imum ventrem,& inguina,ac lumbos pertingit,& febres ad-
oriũtur. Vterina ſuffocatio,eſt affectus per recurſum vteri:correptę ea corruunt,vocis'q₃ impotes
redduntur:quare nec manifeſta ijs amplius reſpiratio fit, & ſuſpenduntur hypochondria, pulſus
quoq₃ obſcurus habetur,ac tardus.Muliebris fluxus,eſt humorum delatio ꝑ vterum ad multum
B tempus perdurans,quam eius facit excretio.Albus fluxus eſt,cum alba ſunt,quæ excernuntur,ap
parent tumores in facie,partes quoq₃ ſub oculis intumeſcunt,non nullis vero & venter, & crura.
Rufus eſt fluxus,cum ſubrufa excretio demanat,dolores'q₃ in lumbis naſcuntur, atq₃ īguinibus.
Fluxus ruber eſt,qñ tale id manet,quod excernitur,qualis ſanguis iugulatæ recens victimæ appa
ret:excidunt ſanguinis globuli,dolor habet,& ardor,ac ſtridor:laborant quoq₃ ipſa pudenda, &
imus venter.Niger fluxus,eſt,cum nigræ excretiones prodeunt:corpus ęgre ſpirat,exhalat'q₃,&
in pudenda dolor incumbit,& extenuantur mulieres.Eryſipelas.i.ignis ſacer, in vtero eſt, vbi is
perinde afficitur dolore,atq₃ ij, qui indeclinabiliter ab igne vruntur, ardor'q₃ ille in quibuſdam
aliàs ad alios vteri locos tranſmigrat. Scleroma.i.durities,tumor eſt duriuſculus,qui in parte vul-
uæ aliqua naſcitur,fit'que plerunque ex phlegmonis,quæ diu permanſere. Scirrhus in vtero, di-
ſpoſitio eſt in eius aliqua parte,vt ſit durities renitens,tumens,inæqualis, magna'que ex parte va
cans dolore.Carcinoma in vtero,eſt tumor ſine vlceratione,inæqualis,verrucoſus. Pilorum no-
uē ſunt affectus,rhopaloſis.i.velut in bacculos coagmentatio,dichophyia, quaſi bifurcatio,quaſ-
ſatio,atrophia.i.alimenti ſenſus priuatio,ariditas,canicies,fluxio, alopecia,ophiaſis. Rhopaloſis,
concretio eſt ſummorum pilorum indiuiſibilis,qui etiam non amplius creſcant. Quaſſatio,eſt ca
C ſus inęquabilis pilorum nō diſſimilis ijs,quæ abſcidit bipēnis. Atrophia,eſt gracilitas eorum ni-
mia,qui nec amplius augeſcant.Ariditas,lanuginoſa eorundem ſuperficies eſt, puluere conſper-
ſis adſimilis.Canicies,eſt pilorum ante legitimam ætatem cōmutatio in album. Fluxio,eſt pilorũ
defluuium,quę tabeſcentibus magna ex parte,atq₃ ex diuturno morbo conualeſcentibus euenit.
Alopecia eſt,cum color albidior redditur,qua mutatione auri colorem referētes pili radicitus de
cidunt. Ophiaſis,mutatio eſt coloris,antedictæ proxima, cęterum admaiorem, q̃ in illa, pilorum
denſitatē,cum tortuoſa nudatione. Fracturarum octo in capite ſunt differentiæ:rhogme.i.fiſſura
vel rima,eccope.i.effractio,engiſoma,id eſt propinquatio,ecpieſma.i. expreſſio, camaroſis, qua-
ſi camaratio,apoſceparniſmus,quaſi dedolatio,thlaſma,id eſt cōtuſio,apechema, ac ſi reſonitũ di-
cas,quidã vero cōtuſionē nō admittũt,& reſonitũ fiſſuræ ſubijciunt.Rhogme,ē oſſis īterrruptio
in ſupficie recta,& vel anguſta,vel lata.Eccope,diuiſio eſt caluę,qua os offenſum refractũ ē. En-
giſoma,ptuſio eſt oſſis,cũ pars affecta in ꝓfundum deſcendit,ac ſup illęſum os corruit.Ecpieſma,
caluę in multas partes diffractio eſt,ſimul vbi intruſę oſſis partes in imũ decubuerint,ac membra
nã innixu ſuo ꝑmant.Apoſceparniſmus,abſciſſio ē oſſis,cum eius pars decuſſa vulnerãdo fuerit.
Camaroſis,eſt oſſis pruptio,cum ex alterutra refractum parte ſimilē camerę figurã acceperit.Ape
D chema,diremptio eſt oſſis ſupficiaria,vel etiã ꝓfunda ī partibus ictui oppoſitis.Cōtuſio,eſt receſ-
ſio cauę in ꝓfundũ,ſine fractura:fit in puerili potiſſimũ ętate:planius vero,quod dicimus intelli-
ges,ſi,quod in ſtãneis accidit vaſis,cōtēplaberis. Tres circa oculos fiunt affectus:phlegmonę,flu-
xus,vlcerationes. Vlcerationũ in oculis differētiæ ſunt,argemon.i. albor, nepheliō,hoc eſt nube-
cula,epicauma,hoc eſt inuſtum,bothriō.i.foueola:phlyctis.i.puſtula,albugo,carbunculus, myo-
cephalum.i.muſcę caput,ſuppuratio,ſeu vnguis,ſtaphyloma.i.vua,hæc cum percuſſu eueniunt.
ſine eo vlcerationis affectus hi ſunt,mydriaſis,id eſt occęcatio,quaſi ferramēto candente admini-
ſtrata,tabes,atrophia, nyctalops,quaſi lucioſitas, ſuffuſio, glaucoma, reſolutio, myopiaſis quaſi
cōniuentia,ſtrabiſmus,pterygium,id eſt pinnula,encanthis.i.tuberculum inangulare, prociden-
tia,chemoſis,cōfuſio.Eſt ergo phlegmone,tumor circa oculos, qui cũ rubore, & caliditate mul-
ta,& motu difficili,ac pũctionibus gignitur. Fluxus,eſt tenuium delatio humorũ, quam cohibe-
re nequeas, non ex noſtra voluntate proueniens. Vlceratio,eſt ruptio circa corneam tunicam,
quæ vel ex ictu,vel ex ſtrenua phlegmone oritur.Argemon, eſt vlceratio, quæ in nigro oculi al-
ba apparet,in albo aũt ſubrubra. Nubecula,eſt caligo,vel ſupficiaria vlceratio in nigro. Epicau-
ma,eſt velut ex igne cruſtuloſa vlceratio, quæ nigro aduenit, nec permanet. Foueola, eſt cauum
vlcus,ac purũ in nigro.Puſtula,eſt abſceſſus in nigro, humorē continēs cũ phlegmone, & fluxu.

Albugo,cicatrix eſt craſſa, & profunda, vlceri inducta. Myocephalum, eſt exigua vuæ tunicæ E
porrectio in nigro, muſcæ capiti ſimilis, per vlcerationē facta. Carbunculus,eſt cruſtuloſa,ceu ex
igne vlceratio cum paſtione,& fluxu,interdum quoque & bubonibus, & febre. Suppuratio,vel
vnguis,eſt collectio puris in nigro cum phlegmone ſm iridem, vngui conſimilis. Confuſio,ru-
ptio eſt tunicarum,quæ in profundo ſunt,aliqñ ex percuſſu,interdum ſp ōtina,cum ꝓfuſione hu
morum,& pupillæ alteratione. Mydriaſis,facultatis alteratio viſoriæ eſt,turbatis humoribus. Ta-
bes,eſt pupillæ diminutio cum obſcuratione. Atrophia,eſt paruitas totius oculi, & pupillæ cum
offuſcatione. Nyctalops,eſt affectus,diſpoſitio´q; oculorum ſine conſpicua cauſa: vſu aūt ſic habē
tibus euenit,vt interdiu non cernant,noctu vero conſpiciant. Glaucoma,eſt naturalium humo-
rūm in glaucum colorē mutatio. Staphyloma,eſt,quod in pupillæ loco conſurgit acino vuæ ſimi
le. Procidētia,eſt,cum ab ictu aliquo violēto,aut ſtrāgulatione,cum cōtinua febre, vel capitis do-
lore prolapſus oculus fuerit. Myopiaſis,eſt diſpoſitio ab ortu contracta, qua ꝓpinqua cernimus,
remota vel parum,vel nihil omnino. Strabiſmus,oculi muſculorum nō oīum, ſed aliquorum re-
ſolutio eſt,ob quam cauſam vel ſurſum,vel deorſum, vel in latera nuunt oculi. Hippus.i.equus,
diſpoſitio eſt à generatione prodiens,qua inſtabiles fiunt oculi,ac ſemper mouētur,vtiq; motum
ſuſtinentes in concuſſu,& tremore aſſiduo cōſiſtentē: hanc diſpoſitionē ἵππον.i.equum vocauit F
Hippocrates: affectus aūt eſt oculum firmantis muſculi,qui viſorij baſim inſtrumēti complexus
* al. hiatulę. eſt.* Chemoſis,eſt ambientis oculum membranæ, quod album quoque appellatur, affectus ălbæ
carnis perſimilis. Circa genas,angulos´q; oculorum hi cōtrahūtur affectus: ſcabies: phthiriaſis .i.
pedicularis morbus: crithe.i.hordeolum: chalaza: lithiaſis,id eſt morbus calcularis, trichiaſis.i.pi
laris affectus: aſpredo: lagophthalmon.i.leporinus oculus.ectropion ſeu inuerſio: rhyas, quaſi ri
uulus: anchilops,ſtaphyloma. Scabies,eſt ſummarum genarum,angulorum´q; eroſio cum pruri
tu,quam acerrima fluxio progignit. Phthiriaſis, eſt ſcabies circa palpebrarum radices, quæ ſqua-
mas furfuri ſimiles dimittit: Chalaza,globulus eſt in gena,milij magnitudine,à ſimilitudine grā-
dinis ſic vocata: eadē quoq; eſt lithiaſis. Hordeolum,eſt humoris concretus circa genam, oblon-
gior,hordeum referens. Aſpredo eſt duricia,& aſperitas inæqualis,q̄ intra genas oritur. Rhœas,
eſt angulorum carnis abſumptio,ob quam cauſam effluit lachryma. Trichiaſis, caſus eſt genarū,
inſitorum´q; ijs pilorum generatio præter naturam. Tres trichiaſeos differētiæ habentur: phalan
goſis,caſus,ſubortus: non nulli & diſtichian.i.duplicem ordinem ſuperinuehūt. Eſt autem diſti-
chia,alterius pilorum ordinis in genæ margine exortus pręter naturam. Encanthis,eſt exuperan
tia carnis in magno angulo. Anchilops,tumor in angulo magno conſurgens,atq; humoris colle G
ctionem habens,non perforatus,aut conuio foramine: dictus eſt anchilops,ꝙ prope oculum ſit.
ὤψ enim oculus eſt,ἀγχὶ vero prope. Suffuſio,eſt cōcretio aquoſi humoris,quæ viſum magis,mi
nus´ve impedit. Differt ſuffuſio à glaucomate,tum ꝙ concretio ſit hæc diluti humoris: glaucoma
vero,naturalium mutatio humorum in cæſium colorem,tum ꝙ in glaucomate haud prorſus,in
ſuffuſione aliquantulum cernant. Hydatis.i.aquula,ſubſtratæ ſuperiori genæ pinguedinis aug-
mētum eſt,qua fluunt præter naturam oculi. Lagophtalmon, eſt cum ſuperior adeo retrahitur
gena,vt oculum,dum clauditur,totum non contegat. Pinnula, corporis excreſcentia eſt,quæ cor
neæ tunicæ inhæreſcit. Ectropion,eſt ſuppullulatio carnis in gena,quæ genā ipſam ſua grauitate
† a l. Milphoſis foras cōuertit.cauſa eſt genæ euertēdę vel caro adnaſcens,vel reſolutio,vel cū cicatrix inducitur.†
Ptiloſis,eſt defluuiū palpebrarum accerrimo fluxu eius rei auctore. Staphyloma,eſt nigri tunicæ
extēſio cum inflammatione,acino vuæ ſimilis. Sarcoma,eſt carnis in naribus præter naturam au
ctio. Eſt vero & Polypus quoddam ſarcoma.porrò dictus polypus eſt à polypis piſcibus: nam,vt
illi multas habēt ꝓpagines,molles´q; ſunt,atq; augētur,ita is quoq; affectus. Differt ſarcoma à po
lypo magnitudine,& opificio. Ozena,eſt vlceratio in naribus profunda,tetri odoris,atq; halitum
emittens. Parotides,abſceſſus ſm aures ſunt: hos non nulli Dioſcurus appellarunt, ſuccedunt ma H
gna ex parte febribus,atq; ab ijs liberant. Leuce,corporis in album colorē mutatio eſt præter na-
turam. Herpes,eſt vlcus,quod ex bilis redundantia fit,& depaſtionem facit. Atheroma,eſt tunica
neruoſa,quæ humorē pulti ſimilē continet. Steatoma,eſt auctio pinguedinis aliqua in parte prę
ter naturam congeſta. Proſarteſis.i.appēſio,longiorum eſt membranarū ad vicina loca applica-
tio. Aneuryſma,i.dilatatio,venoſi vaſculi relaxatio eſt,aut diſperſio ſpiritualis materię ſub carne,
per diſſultationē ſeſe diffundentis,diſtribuentis´q;. Hypoſphagma,extra ſuperficiem eſt,perſimi-
le vibici. Ganglium,conglobatio eſt nerui præter naturam,quæ in vnum corpus coaluit. Aptha,
ſuperficiaria eſt vlceratio,quæ in ore gignitur: viſitur autem hæc in puerulis potiſſimum vlcera-
tio. Phlegmone, eſt tumor cum rubore,& duritia,pulſatiles afferens dolores: dicta,quod affectus
ea locus φλέγνηται,hoc eſt vratur: aut tumor dolens,ac renitēs,cum rubore, citra febrem. Eryſipe
las,id eſt ignis ſacer,eſt rubedo cum ignita inflammatione,febres interdum, dolores´q; inferens.
{vel ignis ſacer,eſt tumor rubens,dolorificus,qui à bilioſo ſanguine generationem obtinet. Car
bunculus,eſt ex magis melancholico putrefacto ſanguine tumor vlceroſus.} Vacuamus vel ve-
næ ſectione,vel cucurbitula,vel hirudine, ac ſimilibus. Sanguinem detrahimus ob multam ple-
nitudinem: præſertim´q; vbi ipſum affectus auctorē eſſe ſuſpicabimur. Detractionis cuiuslibet
tutior

A tutior præferenda: grauis, medicinæ oblatione declinanda eſt. Cucurbitula vtimur ad locorum
contuſionem. Hirudinem admouemus, vbi affectum locum tenuiter aperire eſt opus. Scirrhus,
eſt tumor corporum,cum duritia,& pondere,& motus,ac ſenſus difficultate. Abſceſſus,eſt corpo
rum ex plegmone in pus tranſmutatio. Coloboma, id eſt mutilatio, defectus particulæ eſt in parte
aliqua corporis. Tofus,eſt ſubſtantia calloſa,& renitens. Hydrocephalon,eſt humoris aquoſi, aut
fęculenti ſanguinis collectus in parte corporum aliqua eorum, quæ caput concinnant. Syrinx,
id eſt fiſtula,tubulus eſt calloſus, anguſtus, oblongus, interdum etiam obliquus,os habens, cui ci-
catrix obduci nequit, per quod humor certis temporibus tenuis excernitur. Duæ fiſtularum dif-
ferentiæ ſunt: cæcæ, quæ oſculum in profundo, ſinum ad ſuperficiem habent: occultæ, quæ & os,
& ſinum obtinent in profundo. Cerion id eſt fauus, vlcus eſt aſſidua habens foramina, ex quibus
humor melli ſimilis excernitur. Phagedæna,eſt vlcus,quod propinqua,& adiacentia erodit. Car-
cinoma, eſt tumor malignus, prædurus, ſine vlcere, vel vlceratus, à cancro animali dictus, quem
Græci καρκῖνον vocant. Dionyſiſci, ſunt oſſeæ eminentiæ,quæ prope tempora naſcuntur: dicũtur
autem et cornua,detorto à cornigeris animalibus nomine. Teredo,pertuſio eſt oſſis ex corruptio-
ne: affectui nomen ab accidentibus foraminibus datum eſt, quæ τρήματα appellantur: quaſi
B τρηδὼν quidam exiſtat. Aden,id eſt glandula, conuolutio ſicca quædam & carnoſa eſt,vel carno-
ſa conglomeratio. Struma, caro eſt ſicca, quæ nec facile ſoluitur. Broncocele, quaſi dicas gutturis
ramex,tumor eſt gutturi adnaſcens: differt q; ab eo,qui in ſcroto progignitur. Anchyle,paſſio eſt
tendonum circa collum,vel articulos, qua functio impeditur. Exomphalos, id eſt procidens vm-
bilicus,prominentia eſt vmbilici diuerſis de cauſis proueniens. Gynæcomaſthon,id eſt muliebris
mamma, ſubiectæ mammis pinguedinis auctio eſt præter naturam. In contectu eſt abſceſſus,
cum corporũ,quę ſunt in profundo,aut viſcerum in pus fit mutatio. Acrochordon (genus quod-
dam eſt id verrucarum dolens) exortus eſt orbicularis,anguſtam q; obtinens baſim. Phygethlon,
id eſt panus,abſceſſus eſt naſcens in inguine, Epiploomphalon, omenti eſt in vmbilicum decur-
ſus. Hydromphalon, coitio in vmbilico eſt lenti humoris,qui ſub tunica quoque interdum conti
netur. Poromphalon, eſt concretio tofi in vmbilico. Sarcomphalon, incrementum carnis pręter
naturam eſt in vmbilico,vel mitis,vel malignæ. Pneumomphalon, dilatatio eſt vmbilici. Hypo-
ſpidias, eſt affectus,in quo glans colis attracta eſt. Thymus,aſperæ carnis extuberatio eſt,quę ſimi
lis circa genitale,ac ſedem oritur. Lipodermus,id eſt (translato ad morbum nomine) apella, defe-
ctus eſt tegentis glandẽ pelliculę,adeo,vt diſtrahi nõ amplius poſſit. Phymi duo diſcrimina ſunt:
C vel enim ex natura fit, vel poſtea gignitur, vlceratione antegreſſa. Pariepiphymoſis, eſt, cum re-
tracto glandis neruo præputium deduci præterea nequit. Rhagas, id eſt ſciſſura, fiſſum'ue, diui-
ſio eſt labia obtinens callo indurata. Circuncíſio vel circunſectio, ablatio eſt cutis glandem obte-
gentis. Hęmorrhois,relaxatio eſt vaſorum,quæ ſedem cõtexunt,dicta ἀπὸ τοῦ τὸ αἷμα δὶ αὐτῆς ῥεῖν,
id eſt, ꝙ ſanguis per eam fluat. Differentiæ quinque hæmorrhoidum ſunt, à magnitudine, mul-
titudine, figura, loco,conſtitutione: à magnitudine,cum aliæ paruæ ſint,aliæ magnæ, alię medię:
à multitudine cum plures in alijs, in quibuſdam pauciores conſiſtant: à figura, quòd non nullę
anguſta,quædam lata ſint baſi: à loco, quando aliquę in ano, quędam in ſphinctere, id eſt ſtricto-
re, alię in recto ſunt inteſtino: à conſtitutione, quoniam aliæ mites ſunt, alię malignę. Condylo-
ma quaſi dicas nodus, eſt extuberatio, quę cum phlegmone in rugoſa, contrahente q; ſe ani par-
te conſurgit. Tres circa ſcrotum fiũnt affectus, ramex, ſcabies, detritio. Tumores in ſcroto conſi-
ſtunt, hydrocele, enterocele, hydrenterocele, cirſocele, porocele, epiplocele, enteroepiplocele,id
eſt hernia ſeu ramex aquæ, inteſtini, aquæ & inteſtini, varicis, tofi, omenti, inteſtini atque omen-
ti. Hydrocele, lenti humoris in parte ſcroti collectio eſt. Enterocele fit, inteſtino in alterum lo-
cum paulatim, vel ſemel delapſo. Enteroceles cauſæ ſunt, antegreſſa quidem intenſio, vel ictus,
D continens autem, iterata huius extenſio, aut ruptio. Hydrenterocele, eſt delapſus inteſtini, mi-
nus'que elaborati humoris collectus in ſcroto. Cirſocele, eſt dilatatio, amplificatio'que quorun-
dam,aut omnium,quę teſtem alunt,vaſorum. Hygrocirſocele,id eſt aquoſus ſimul,et varicoſus ra
mex, eſt dilatatio teſtem nutricantium, vaſorum & lenti humoris in ſcroti aliqua parte collectio.
Epiplocele, lapſus omenti eſt in partem ſcroti. Enteroepiplocele, in ſcroti partem caſus inteſtini
eſt atque omenti. Cele,id eſt ramex,tumor eſt,qui dictorum aliquod cõtinet: omnis enim in ſcro-
to tumor κήλη, id eſt ramex nuncupatur. Crypſorchis, id eſt teſticuli occultatio, teſticuli,vel teſti-
culorũ receſſio eſt. Rhacoſis, id eſt detritio,multa, ſcroti extenſio eſt. Pſoriaſis, id eſt ſcabies, duri-
tia ſcroti eſt cum intenſa prurigine,quãdoq; vero & vlceratione. Gangræna,eſt corporis mutatio
à naturali cuiuſq; habitu in alienum,atq; extinctio,cum vlceratione, vel citra hanc: gignitur autẽ
vel plethora antegreſſa,vel dum extinctio fit,aut phlegmone ex chirurgi imperitia. Os,eſt,vt Pla
to arbitratur, medulla, quæ à calido ſpiſſatur: ex quorundam autem medicorum ſententia, ter-
rena concretio, & ſolida, & ſenſus expers, ac ſanguinis. Cõmune chartilaginis, & vnguis eſt ſen
ſu carere, atque inæquale eſſe: cæterum chartilago imago eſt oſſis: ſæpiſſime enim in articulis
adiacet. Vnguis vero, ſuperficies oſſis fuerit: aut cutis concretio dura & ſicca. Hermaphrodi-
tus, complexus eſt maſculini ſexus,ac fœminei, ſimul etiam vtroq; genitale proprium obtinente.

đ Morbo ſacro nõ ꝓcul à principio. Et đ Aer. aqs & lo. ca. 8. cl. 2ª. fo. 4. g

ſtatim in principio.

Dracunculus, eſt vlcus, quod à parte propinqua ad ipſum neruí delatíonem habet: dictus, ꝙ nervus mouendo corpore in vlcus recedat, in eo q; occultetur. E Clauus, eſt vlcus in pedis planta orbiculatum, quod callum contraxit. Semen, vt Plato, ac Diocles autumant, ex cerebro, & dorſi medulla excernitur: vt autem Praxagoras, atq; Democritus, prçterea & Hippocrates cenſent, ex toto corpore. Democritus quidem ait, Homines vnus erit, & homo omnes. Hippocrates vero, ‖ genitura, inquit, vndiq; à corpore demanat, à ſanis ſana: à morboſis morboſa. Semen, eſt ſecundum Stoicos, quod cum ſpiritu, & anima, ſed veluti non pars ab animali dimittitur: vt autem opinio fert Aſclepiadis, genitiuus humor, qui in venereis congreſſibus excernitur. Illud quæſtione exagitatum eſt, vtrum fœmina perinde ac mas ſemen depromat: etenim eadem Veneris libidine vexatur fœmina, iiſdem q; obnoxia eſt morbis: ac planè ex confectione ſeminariis meatibus prædita eſſe oſtenditur. Maximum quoq; id cõferendi ſeminis teſtimonium eſt, ꝙ ſimiles matribus procreentur liberi. Porrò conferri ipſum teſtis eſt Hippocrates, qui in libro de infantis natura, ‖ Si profecta, inquit, ab ambobus genitura in mulieris locis manet, primum quidem vnà miſcetur, vtpote non quieſcente muliere, concaleſcendo q; colligitur, ac craſſeſcit: dein ſpiritum concipit. Differt à genitura ſemen, quòd hoc in ſeminariis meatibus ſit: quidam vero, quod iam eſt excretum, id eſſe ſemen volunt: genituram autem, ſemen non dum concoctum: at nos, vt Aſclepiades dicit, ſemen F quoq; in iis eſſe, qui generare non adhuc poſſunt, definiuimus. Infœcunditatis duplex cauſa eſt, quarum altera viro, mulieri altera debetur: & vtraq; multiplex: nam fœmina in cauſa eſt, ſi perfrigidum vterum, vel prępinguem habeat: mas vero, cũ ſpado fuerit teſticulis orbatus: aut alio quouis modo laborauerit. Non eſt pars vterum gerentis, quod geſtatur in vtero: aut certe ipſo intereunte, grauidam quoque interire neceſſario conuenit, vel partu edito lædi integris functionibus obeundis, quaſi pars ei, qua ipſius corpus priuatum eſt, deſit. Alimento perfruitur embryum, per ſecundas id excipiens attrahens q;: cæterum non per os, ſed per vmbilicum alitur. Embryum quidam animal eſſe, quidam non eſſe prodiderunt: animal eſſe id illi coniectauere ex motu: quando quidem mouet & embryum: atq;, vt ſentiẽs animal, in matris voluptatibus oblectatur, lętatur q;: in angoribus autem contrahitur, atq; cogitur: nulli enim ſenſus, prçter quam animali, à natura datus eſt. Qui autem non eſſe animal aſſerunt, nutriri ipſum quidem, & augeri, vt arbores quoq;, nõ tamen, vt animãtes, appetitionem, motum q; ex ea habere confitentur: haud enim ſolum non citra electionem, ſed neq; ex propoſito mouentur, verum vt arbores & plantæ: nam ventus iis cauſam affert motionis: embryis vero, circũfuſa humiditas, & lubricitas, atq; vteri figura, qui, cum impletur, tumeſcit in globum: eſt autem globus, ſeu ſphęra, figura in omnem motum, vtpote omnis G expers baſis, natura procliuis. At Aſclepiades embryũ neq; animal, neq; non animal eſſe pronunciauit, ſed ſimile id eſſe dormientibus dixit: nam, quo illi modo ſenſus obtinent, neque iis tamen vtuntur, ſic & quod in vtero geſtatur. Gignitur mas, vt non nulli opinantur, poſtquam ex dextra parte auulſum ſemen in vterum coniectum eſt: fœmina, cum ex ſiniſtra: ſunt alii, qui pro ſeminis peculiari temperatura, à caliditate, vel frigiditate fieri dixerint: nã ſemen calidius marem generat: frigidius fœminam. Fiunt gemini, atq; tergemini, vt quidã arbitrantur, qm̃ ſemen in calidum vterum detractum, ac deriuatum frangitur: alii ad ſuperfœtationem cauſam referunt: nos vero, ſi in hæc ambo conferri ſemen fuerit inuentum, gemellos aſſerimus procreari. Generantur monſtra, vt quidam aiunt, per declinationem obliquitatem q; vteri: nam, quod inæqualiter ſemen infunditur, monſtra progignit: quo modo & liquatum plumbum, ſi inæqualiter defuſum ſit, inæquale opus conflatur. Mõſtra, vel per defectum, vel per exceſſum fiunt: gignuntur per magnitudinem quæ amplo: per paruitatem, quæ paſſerino ſunt capite: per numeroſitatem vero, qui ſex conſtant digitis, quandoq; etiam pluribus. Quam ob cauſam ſeptimeſtres partus viuunt, octimeſtres minime? Ita fertur, qm̃ numerus octo, par, & coniunctus, nec decretorius eſt: ſeptem autem impar eſt numerus, neq; vero coniunctus, atq; ob id decretorius. Conceptionis cauſa, eſt commoda vteri ca- H liditas, recens q; menſium purgatio, ac coeundi appetitus: hæc enim ſimul congreſſa ſemen detinuere. Conformatur primum embryi ſecunda: deinde reliqua. Conſtat ſecunda ex duabus venis, duabus q; arteriis, & quinto vocato vracho: vocatur autem chorion, ſeu ꝙ embryi cõceptaculum ſit, ſeu ꝙ ipſi alimentum ſuppeditet. Partus dolores, ſunt ſpiritus conferti, impetus, ad embryi excurſum. Tribuuntur mulieri menſtrua, quæ ſanitatis gratia euacuentur: embryo autem alimẽtum præbeant per conceptum ſuppreſſa: ſunt enim tum ad cõceptionem, tum ad lactis generationem comparata. Fit prægnantibus pica duobus circiter aut tribus à conceptu menſibus, affecto nimirum ſtomacho: non dum enim vis embryo ſuppetit conſumendi alimenti. Picæ cauſa inde prodit, ꝙ abundet materia, & ſtomachus perturbatione vexetur: huiuſce rei argumentum eſt, quod, cum incrementum acceperit embryum, tunc recipiente ſe deorſum ſanguine, ad ſe ſtomachus redit. Prodeunt in lucem quatuor figuris, ſiue habitibus embrya, vna in caput, quæ ſecundum naturam eſt: tres reliquæ præter naturam: eæ ſunt, in pedes, in latus, in duplum. Ægri partus tribus modis fiunt, pro gerente in vtero, pro eo, quod geritur, pro exterioribus: pro gerente, duplici via: ex animi motibus, cum zelotypiis, vel mœroribus vel alio quouis affectu detenta fuerit: ex iis vero, quæ ad corpus attinent, cum anguſtis fuerit meatibus, aut præpinguis, aut primum fœta,

A aut prædita vtero ſit,qui alimentum non admittat: pro eo,quod geritur,cum moritur in vtero partus: vel geminus,aut mõſtroſus eliditur: pro exterioribus, per intenſam hyemem, aut æſtum vehementem. Cauſam vlcerum in vtero habẽt interdum abſceſſus: non nunquam peſſus corruptorius: quãdoq; vero ſcirrhus: eſt q; hic cum alijs diuturnus. Sarcoſis in vtero,eſt carnis collectæ expullulatio: quam,ſi magna ſit,particulatim recidere cõuenit vellicatam ſcalpris,quo celerius emoriatur: ſin parua,protinus tollere. Hemorrhagia,id eſt ſanguinis eruptio,effuſio abundans eſt ſanguinis: quę,ſi magnum vulnus ſit,per largum obitur fluxum: ſin anguſtum,per iaculationem: vt in venis ſecandis. Differt hemorrhagia ab hemorrhoide,q hæmorrhagia, abundans effuſio,vti diximus,ſanguinis: hæmorrhois autem,delatio ſanguinis eſt per diſſultationem, ac paulatim facta. Duobus modis ſanguis erumpit: diſſultatione,vel ruptione: quæ diſſultatione, ac corporis noſtri vaſorum eroſione conſtat,non facile ſanatur. Curantur ęgrius arteriæ, quàm venæ: partes in profundo ſitæ ijs,quæ ſuperficiem occupant: & quæ his,aut illis vicinę magis ſunt,faciliorem, difficiliorem'ue curationem recipiunt. Sanguinem,quem nõ paruo negocio compeſcas, facile hæc loca profundunt, temporales muſculi,cerebri membranæ,palatum,columella,collum,alæ, inguina, & id genus alia: inter homines vero,ſi ętatem ſpectes,iuuenes: ſi habitum, prauis affecti humoribus,

B ſi anni tempus,in æſtate. [a] ‖ Chymi appellatio apud Hippocratẽ ſemper humoribus corporis deſtinata eſt, ex quibus nos cõſtituimur, ſanguine,inquã,pituita, & duplici bile,flaua & nigra: apud Platonem vero,& Ariſtotelem guſtabilis qualitas quæuis nobis inſita chymus,id eſt ſapor,nominatur: ſunt porrò qualitates; acor,auſteritas, acerbitas, acrimonia, ſalſedo, dulcedo: ſic & Mneſitheo placet. Continet pars ea medicinæ, quæ de affectibus agit, quid, & qualis ſit vniuerſalis, & quid particularis affectus, ac morbus: quid item cauſa, quid ſignum: & quæ huius differentiæ habeantur(ſunt autem hæ ſpecie complures) non qualis affectus cauſarum,quæ morbos cõmittunt: loca item explorat,in quibus ſint affectus: quęrimus enim,quis affectus phrenitis, comitialis morbus,lethargus,dolor lateris,peripneumonia, reſolutio neruorum, & ſimilia. Sunt vero cauſæ horum manifeſtæ,& non manifeſtæ: & antegreſſæ,& antecedentes,& continentes: atque in vniuerſum,quæ ſit affectus conſtitutio: &,in quibus ij corporis partibus dicti ſint, perſcrutatur. Criſis,id eſt iudicatio, idonea morbi, ac celer in tempore diſſolutio eſt. Periodus, id eſt circuitus, ſucceſſiua redditio eſt ordine diſpoſiti temporis. Cerebrum animalem facultatem obtinet,atq; huius partem principẽ,quæ ratiocinatrix eſt, atq; mens: Cor vero iracundam. [b] † Adminiſtratur pariter corpus à corde & iecore. Facultas,naturalis,altrix, & auctrix eſt. Sumit cor alendo,augendo q; corpore,à

C iecore ſanguinem: ſpiritum à pulmone: quas cõfectas,elaboratasq; materias ſic in vniuerſum corpus tranſmittit. Inſtrumentaria, pars eſt chirurgiæ, quæ per reſtitutionem,ac conſentaneam curationem diſpoſitis præter naturam humanis oſſibus ſanitatem vendicat. Sunt oſſa in nobis duobus modis coniuncta, per articulum, & coagmentationẽ. Articulus, commiſſura oſſium eſt, quæ moueri natura voluit. Coagmentatio,commiſſura eſt oſſium, quæ lege naturæ nequaquam mouentur. Lapſus,ſeu luxatio, eſt oſſium,quæ per articulum, vel coagmentationem [c] mouentur, extra naturam delatio. Exarticulatio, ſiue eluxatio, eſt oſſis ſecundum naturam ſe habentis in alienum naturæ locum ex profunda cauitate egreſſio. Dearticulatio, ſeu deluxatio,eſt oſſis euariatio, delatio'ue à naturali loco [d] † ad eum, qui præter naturã eſt. Motio, eſt oſſium per fixurã, harmoniã'ue compactorum [e] † ex propria ſede in naturæ oppoſitã exturbatio: quẽadmodum ex tarſo diruptis oſſiculis,aut vertebris fieri conſueuit. Diductio, eſt mutua oſſium per ſuturam, & coalitum coniunctorum ſeparatio,atq; diremptio. [f] Reſtitutio,eſt oſſis,vel oſſium [g] † à loco naturæ cõtrario ad naturalem} traductio. Tentio,eſt tractus corporũ. Mochlia,traductio eſt oſſis,aut oſſium ad naturalem locum ab eo, qui præter naturam ſit. Catataſis, eſt ad inferna loca corporum tractus: obitur hæc partim principijs,quę tentionis cauſę ſunt,è regione oppoſitis,partim tranſumptione in con-

D trarium,nempe tranſmiſſis per rotulas principijs,quæ tentionem moliuntur, ac ſuperius adnexis. Anataſis vero, id eſt tentio ad ſuperna loca, per traductionem, intelligi ex ijs poteſt, quæ de catataſi prodidimus. Diſtentio,eſt ad ſuperna,atq; inferna loca corporum tractus. Exelcyſmus, ſeu re-
* ctius forte Eiſelcyſmus, eſt deductio oſſis, vel oſſium à ſuperficie in profundum. Rhegma,
* id eſt ruptum,eſt oſſis,aut oſſium traductio à profundo ad ſuperficiem. [h] † Traductio, eſt diducti oſſis in naturalem locum reuocatio. Extaſis, id eſt mentis emotio, eſt inſania, quæ breui finitur. Ecplexis, id eſt conſternatio, eſt emotio mentis, quæ ex repentina aliqua perturbatione extrinſecus aduenit. Enthuſiaſmus, id eſt fanatica percuſſio, ſeu afflatio numinis,eſt,velut cum quidam mente in ſacris faciendis capiuntur, ſiqua viderint: aut ſi tympana, vel tibias,vel ſigna audiuerint.

A ‖ Lib.de Humo. Et de Veteri med. ꝑpe finẽ. Et de Alimẽto iuxta prĩcipium.

B † *Additur in antiqs* τῶ δ' ἧπαρ τὸ ἐπιθυμητικὸν, *i. iecur autẽ concupiſcibilem.*

C † *Al.* συγκειμένων, *i. cõpoſita ſunt.*

D † *Additur ĩ antiquis* ἐξ ἐπιπολαίου κοιλότητος, *i. ex ſuperficiali cauitate.*

E *Al. ex antiquis. aliquãdo quidem in eodẽ loco præter naturã motio: aliquando autem in locũ, qui præter naturam eſt, exturbatio.*

F * καταρτισμός.

G † *Al. ex loco qui ſecundum naturam eſt ad locũ, qui eſt præter naturam.*

H *Additur ĩ antiquis, paragoge eſt oſſis, uel oßium traductio diducto oſſe ꝑ anaclaſin in naturalem locum.*

A

GALENO ASCRIPTA INTRODVCTIO SEV MEDICVS

Quem librum olim Ioannes Andernacus latinum fecit: nuper vero post Bartholomæi Syluani recognitionem ad Græci exemplaris collationem castigatus.

Vide in secunda Sectione sexti Epidemiorum, commen. 42. vbi citatur liber Herodoti, qui inscriptus est Medicus.

Quomodo inuenta sit medicina. CAP. I.

Multa in hoc libro ex codi. manuscr. resti tuta nūc sunt.

ARtium inuētiones, vel deorum filijs, vel quibusdam eorū propinquis, quibus dij primi artem oēm communicarunt, Græci ferunt acceptas. Hac igitur ratione & Æsculapius medicinæ, quā primus ab Apolline patre institutus, hominibus tradidisse dicitur, inuentor extitisse appa- ret. Porrò ante illum ars medica non dum hominibus fuit cognita, nisi ꝙ veteres medicamentorum, & herbarū, qualia apud Græcos Chiron Centaurus, & ab eo eruditi heroes nouerāt: ad hęc quæcunq; Aristeo, Melampodi, & Polyido adscribuntur, experientiā, quandam habuere. Apud Ægyptios sanè pręter herbas, aliam quoq; medicamētorum ra- G tionem in vsu fuisse Homerus hunc in modum testatur:

Fertilis Ægyptus rerum, medicamina mista,
Optima multa, simul deterrima plurima gignit.

Porrò ex cadauerū confectione, quā in cōdiendis ijs, asseruandis q; habere moris erat, multa ēt, quæ manu administrantur, apud primos medicos inuenta esse videntur. Quædam dicūtur ex casu obseruata fuisse, vt suffusos appungere, inde, ꝙ capra quæpiam ex suffusione male habens, iunco aculeato in oculū impresso, visum receperit. Quin & clysteris vsum ab Ibi profectū esse scribunt. Hæc.n. colli cute tanq̄ clysteris vtre, marina, Nili q; aqua impleta, rostro eam sibi ipsi per anum indit. Scribit etiam Herodotus historiographus, quōdam ægris per compita expositis, illos, qui ijsdē aliqn̄ morbis laborarāt, referre solitos, quibus vnusquisq; vsus, sanitatē recuperauerit: atq; hoc modo ex multorum vsu, ac experimentis rem medicā conflatam esse. Sed hæc quidem experientia ratione vacua, non dum q; rationalis fuit. Cæterum perfectam medicinam, & oībus numeris absolutam, nimirum diuinam aio, Æsculapius solus inuenit. Illam vero, quæ inter homines versatur, huius successores Asclepiadę posteris veluti hæreditario acceptam tradiderūt, maxime Hippocrates, qui omnibus facile præcelluit, primus q; perfectam apud Græcos medicinam in lucem protulit.

Quæ medicinæ principia. CAP. 2. H

PRincipia medicinę tria sunt, vnum inuētionis, alterum constitutionis, tertium interpretationis. Inuentionis igitur medicinę (vt simpliciter dicam) vetustissimum planè, citra q; rationē principiū, experientia est: quēadmodum apud Ægyptios, &, reliquos oēs barbaros. Redigendi vero in artis constitutionem, sicut Asclepiadarum medicinā, ratio & experientia. Interpretationis, vt scribit Athenæus, vel traditionis, quēadmodum quidā dicunt, initium, naturalis est speculatio. Enimuero simpliciter & Hippocrates dixit, ‖ Medicę rōnis initium primū natura est: nā à naturę inspectione Dogmatici auspicātur, qm̄ ex ijs, quæ ꝶm naturā sunt, & illa, quæ contra habent, possunt cognoscere: at sine naturaliū cognitione illa, quæ à naturali habitu recedunt, scire nemo pōt. Quin ēt in curādo naturę speculationē silr̄ requirunt: qn̄quidē ex naturali admouēdorū auxiliorū potentia, q̄ cuilibet morbo idonea sint, accipiunt. Qui vero ex alijs sectis naturæ cōtemplationem aspernanť, vtriq;, à quibus p̄sidia afferēdi habitum finxere, incipiunt, Methodici ex cōitatum indicatione, empirici ex obseruatione experimentornm: Qua.n. rōne Dogmaticis medicę rōnis natura, eadē empiricis experientia crebro, et ferè semper in ijsdē, & pari modo contingens, principium existit. Ab hac siquidē historiā quoq; suā exordiunť, & ꝶm hæc ab alio ad aliud siłe transeunt. Sed methodicis euidentiū similitudinis inspectio, vel cōmunitatū apparētiū cognitio principium dr̄.

de Loc. in Homine non procul à pricipio.

Quot

A *Quot sectæ medicorum, quæ quę earum notæ.* CAP. 3.

SEctæ medicorum tres sunt, Rationalis, Empirica, & Methodica. Rationalis naturæ rationem præbet, morborũ causas inquirit, & signis ad illarũ inuentionem vtitur, curationẽ capit à contrario, prout causæ exigunt. Nam contrariorum contraria sunt remedia. Quatuor ergo sunt, quæ rationalem sectã obsignant, naturæ inspectio, causarum, ac signorũ æstimatio, & quartũ, nempe ꝙ causæ ipsis curationem dictãt. Empirica ad assidentium accidẽtium cõcursus, quæ ęgris adsunt, respicit, & conuenientẽ accidentibus curationem obseruat, id q; nec morbo cognito, nec causa inquisita. Contenta est aũt obseruatione in accidentibus per eorum, quæ admouẽtur, experientiã facta, & historia prius expertorũ vtitur: tum à compertis ad incõperta, sed similia ẽm apparẽtem speciẽ transit. Quæ enim ipsimet vsu, ac experiẽtia in multis, & sæpissime ac semper in ijsdem, & pari modo experti sunt, aut quæ casu quopiã obseruarunt, ea q; semper atq; eodẽ modo habentia, hæc confidenter vsurpant, non adeo curiose facultates ex eorum qualitatibus disq̃rentes. Credunt & vetustissimis, qui rerũ per experimenta sibi obseruatarũ historiam, vti vocant, memoriæ prodiderunt. Vtuntur ẽt à simili transgressu ad ea, quæ non dũ explorarunt, cũ similia specie, quæ ad manũ est, apparent, vt malua, blitũ, beta, & lapathum. Itidem in † cõtrarijs, vt alica & oriza. Rursus in arbo-
B rum fructibus, quos Græci acrodrya nominãt, vt pirum, malũ cotoneum. Notant igitur empiricã heresim, ad concursus symptomatũ, non ad morbum, neq; ad causas, respectus: deinde in concursibus medicaminũ congruentiũ per vsum obseruatio: Tertio, expertorũ antea historia: Nouissime à simili trangressus. Methodica cõmunitatibus & similis speculationi adhæret. Oẽs enim particulares affectus ad generales duos reducunt, adstrictũ, & fluentẽ, quas cõmunitates vocant. Cognoscunt eas ex obortis circa corpus affectionibus, in vtroq; euidenter conspicuis. Quare notas nõ desiderant, exẽpli gratia adstrictum inde oriri, ꝙ corpus densatũ sit, profluuium ipsius sistatur, oĩs q; euidẽs excretio impediatur: fluentẽ vero inde, ꝙ summa corporis cutis rara euaserit, & cuiusq; corporis particulæ excretiones sensibiles intẽsæ sint. Duplicem igitur curationis speciem generales duo corporis morbi ipsis indicant, nempe si corpus adstrictum est, laxãdum esse: si profluuio laborat, cõprimendum: si vitium mistum habet, occurrendum vehementiori malo. Cæterum cõitates oẽs nominant euidentes: harum aũt alias passiuas, vt adstrictũ, & fluens: alias curatiuas, vt resoluere & tenere: quasdam tẽporales, initium, incremẽtum, vigorem seu statum, & inclinationẽ. Porrò medicinæ, quæ manu medetur, cõmunitates, in eius ablatione, quod alienũ est, consistunt. Duplex enim alienũ est, vel extrinsecus, vel in corpore. Extrinsecus simplex: illius, quod in corpore est, tres
C numerantur species. Atqui extrinsecus, vt spiculũ, telum, & quodcũq; aliud id genus existit perfectam eductionem ostendit. Eorum, quæ in corpore sunt, aliud loco alienum, vt suffusio, eluxatio, & fractura, quæ trãspositionẽ vel restitutionem in proprium locum indicãt. Aliud magnitudine, vt abscessus oẽs, scroti tumores, acrochordones, i. pensiles verrucæ, phymata, & cõdylomata: quorum nõ nulla diuisionem solam requirunt, non nulla summam superfluorum præcisionem demõstrant. Aliud defectu alienũ, non vt superuacaneum, sed veluti deficiẽs dicit, cuiusmodi mutila, & curta oĩa: sicut in labris, oculis q; cernit. Vnde quidã λαγοφθάλμοι, & λαγόχειλοι, i. leporinos oculos, & leporina labra habẽtes, noĩantur. Pari modo ẽt se habẽt fistulæ, & vitia profunda, quę Gręci vocant hypophora, sinus, vlcera, alia q; huiusmodi oĩa, quæ ex defectu repletionem desiderãt, atq; indicant. Iã vero pręter quatuor chirurgorum cõmunitates, est & species, quam προφυλακτικὴν, i. pręseruatricem appellant. Apponitur aũt & ipsa, vt communitas, in deleterijs, & toxicis, bestijs q; oĩbus, quæ virus inspuũt, tum venenosis volatilibus, & terrestribus, aquatilibus q;. Nam cõmune oĩum genus, vt sint exitialia, non tñ ad adstrictum, & fluens referuntur, sed aliud est præter hęc genus. Quare & curatoria ipsorum cõmunitas alia præter illam habet, dicta prophylactice. Methodicam quoq; sectã primum exculpit similis in euidentibus consideratio, sed non in latentibus, seu
D abditis, quemadmodum in rõnali secta. Hoc vnum intercedit discriminis, ꝙ in illa quoq; similium inspectio, sed in obscuris consistit: ẽm, ꝙ ex simili in euidentibus, affectus, auxilia, tempora, particularia oĩa ad generalia reducit. Attamen non euidentia tm̃ empiricorum more animaduertunt, sed particularibus, nullo generali cognito, insistunt. Tertium est ex communitatum indicatione curationem accipere: nec causas, vt rationalibus in vsu est, exponere: neq; facta in concursibus obseruatione eorum, quæ per experientiam conueniunt, vt empirici faciunt, contentos esse.

Qui trium Sectarum principes extiterint. CAP. 4.

RAtionalis sectæ & auctor, & princeps Hippocrates Cous fuit. Post hũc Diocles Carystius, Praxagoras Cous, Herophilus Chalcedonius, Erasistratus Chius, Mnesitheus Atheniẽsis, Asclepiades Bithynus, Cienus, qui & Prusias dictus est. Empiricæ prefuit Philinus Cous, qui primus eam à rationali separauit, occasione ab Herophilo suo præceptore accepta. Cum autẽ suam hæresim principem esse vellent, Acronem Agrigentinum, quò rationali esset vetustior, ei dedisse initium dixerunt. A Philino Serapion Alexandrinus ea secta floruit: Dein Apollonij duo, pater, & filius, Antiocheni: hos secuti Menodotus, & Sextus exacte eam corroborarunt. Methodicen Themison Laodiceus Syrius incepit, qui ab Asclepiade rationali occasiones nactus, ad methodicæ sectæ inuentionẽ se contulit. Thessalus Trallianus eã absoluit. Post hos Mnaseas, Dionysius,

† Codex manu scriptus hẽt τῶν δημητρείων, i. cerealib⁹, quę lectio accõmodata ad sẽsum est. & ita ẽt vĩ legisse vet⁹ interpres.

Proclus, Antipater. In ea autem de quibusdam dissenserunt Olympiacus Milesius, Menemachus E Aphrodisieus, & Soranus Ephesius. Fuerunt non nulli ἐπισυνθετικοὶ, quasi adiuncti, apud Grecos nominati, vt Leonides Alexandrinus: quidam ἐκλεκτοὶ, quod est delecti, vt Archigenes Apameus Syrius. *

* In vetustissimo grę. codice manuscr. annotatur hic deesse caput, cuius hoc ẽ argumẽtũ: Quæ ꝓpria sint medicinæ.

Medicina scientia'ne sit, an ars. CAP. 5.

RAtionales aliqui, è quorum numero est etiam Erasistratus, medicinam partim scientiã, cuiusmodi est causarum notitia, item naturæ inspectio: partim coniecturam, vt curationẽ, et signa habere censuerunt. Methodici & in vniuersum scientiam ipsam esse prædicant, sed vtriq; à vero, maxime methodici, aberrarunt. Scientia enim est conueniens, firma, & nunq; à ratione declinans cognitio: eam neq; apud philosophos, presertim dum rerum naturas perscrutãtur, inuenias: multo sanè minus in re medica: immo, vt verbo expediam, ne ad homines quidem venit. Quam obrẽ medicina ars merito dici potest: si quidem artis nomine cõprehẽsionum, & opinionum ad finem quendã vitę vtilem spectantium collectionẽ certa qualitate, & quãtitate cõmeditatã intelligimus. Comprehẽsiones igit humanas, & quę numero constitutionẽ quandã procreare queant, pcipue cõmeditatas, hoc est sibi concordes, ac consonas, cohærentes q; medicina habet: quo fit, vt artis vocabulũ, cuius definitio ei cõuenit, optimo iure cõmereatur, cõprehensiones q; in ea ad vitæ cõmoditatẽ pertinent. Quippe, vt seruarentur hoĩes, ac sanitatẽ tuerẽt, in vitã prodijt. Sed artiũ duplex F est differentia: quædam.n. finem suũ semp consequunt, vt fabrilis, nauiũ cõpactoria, ædificatoria. Quædam finẽ suum, ceu scopum desiderant, contingunt aũt non semper, sed plurimũ. Vnde coniecturales quoq; dicuntur: ex quarũ numero medicina fuerit: queãdmodum rethorica, gubernatoria, & sagittandi ars. Est & alia differentia, & ipsa duplex: qm̃ aliquæ, dũ fiunt, sunt, & simul atq; ab actione destiterint, nihil, quod perfecerint, ostẽditur, cuiusmodi saltatoria, citharistica, palæstrica, & quæuis alia ars musica. Non nullę in actione euidẽs opus planè nullũ habent, sed tanq̃ futuri cuiusdam præparatoriæ existunt: vbi vero à functione cessauerint, tunc, quid effecerint, apparet: qualis statuaria, pictura, & fabrilis, tum aliæ, quarum opera post actionẽ perdurant. Inter has medicinam quoq; numeres, licet. In medendo enim non dũ eius finis innotescit, quippe quæ aduersus morbos semp laboret: at, vbi curationẽ absoluerit, tunc homini sanitatẽ restituisse eã videre est.

Quid sit medicina. CAP. 6.

DEfinitionibus rationales vsi sunt, descriptionibus empirici: de quibus quęstionẽ instituere philosophis solum conuenit: enimuero veteres ẽt medici hoc ferè modo medicinam simpliciter, vel definierunt, vel descripserunt. ‖ Medicina est, Hippocratis sententia, adiectio, & ablatio. G Adiectio quidẽ deficiẽtis, ablatio aũt superatis in hoĩum corporibus. Quam.n. definitionem medicinæ non nulli putauerunt, re vera non est, egros videlicet morbis non prorsus liberare, dolores lenire, morbi q; vehemẽtiã retũdere, malo victis manũ non admoliri. ‖ Artes enim nõ ex ijs, quorum neutiquã adest facultas, sed ex his, quorũ adest, definitionem sortiuntur: qm̃ illa definitio, quę neutiquã fieri possunt, recensent, non ex ijs, quę adsunt, artes definit. Recentiores huiusmodi definitionem vsurparunt. Medicina est scientia sanitatis cõseruatrix, morborũ repultrix. Verũ secus habet: non.n. ipsa hęc efficit, sed ex illis, quę efficit, hęc proueniunt, id q; non semp. Quapropter non ex his, sed illis, quę ab ea semper accipiuntur, cõstituta est. Hęc autem sunt adiectio, & ablatio. Proinde, quę capit medicina, hæc ipsam esse dixit Hippocrates, quibus & in sanis vtitur, cũ secundam ipsorũ valetudinẽ conseruat, & in ęgrotis, vt morbis liberet. Quæ igitur semp facit, ea ipsam constituunt, nõ illa, quę ab his efficiunt. Aliud nãq; ars, aliud eius finis est. Quod enim appetit, id aliud ab ipsa est, id q; non perpetuo secum habet. Quo fit, vt, quatenus ipsum non contingat, neq; finis eius, sed scopus dicatur: cum aũt contigerit, finis. Ita gubernatoria, & sagittandi ars nõ à fine, quem non semper contingunt, sed ab ijs, quibus constitutæ sunt, & per quæ, vt finem assequãtur, functiones obeunt, definitionẽ sortiuntur. Porrò definitio hæc omnibus ferè post Hippocratem H proba esse videtur. Herophilo Medicina est sciẽtia salubrium, insalubrium, & neutrorum. Trium enim horum cognitionem habet. Salubrium, quę corporis humani constitutionem ita preparãt, vt ex eis pulchre inuicem aptatis sanitas concilietur: insalubrium, quæ salubrem conuenientiam dissoluunt. Neutrorum omnia sunt auxilia, quę ęgris afferuntur, & eorũ materia. Hęc enim prius, quàm à medico excepta sint, neutra, hoc est, nec salubria, nec insalubria sunt.

lib. de Flatibus à principio.

Lib. de Arte nõ procul à principio.

art. medic. cap. 2.

Quot partes medicinæ. CAP. 7.

PRimarię medicinę partes sunt, rerum naturę contemplatio, causarum notitia: vel affectuum consideratio, sanitatis tuendę ratio, signorum obseruatio, & medendi modus. Gręci vocant φυσιολογικὸν, αἰτιολογικὸν, seu παθολογικὸν, ὑγιεινὸν σημειωτικὸν, & θεραπευτικὸν. Athenęus pro signis materiã constituit, q̃ in curatoria parte versaẽ. Nã sine materia curatio fieri non possit. Indiciorũ obseruatio, & ad curandi rõnem necessaria, non tñ ipsa est curatio. Materię.n. beneficio curatio absoluitur, & materia quidẽ sine curatione nihil aliud confert. Signa vel citra curationem ad cognoscendum, q̃ mederi queas, & q̃ minus, necessaria sunt. Ad hęc faciunt, ne inscius ijs, qui medicinę nullum locum reliquerunt, manum admouens, erroris notã incurras. Iam vero quinq; harum partium medicinę, cuiusq; diuisio quędã angustior est. Pars igitur, quę naturam cõtẽplatur,

dicitur

A dicitur,in qua de hominis natura disserimus: constat autem, si diuidas, elementorum notitia, quibus homo componitur, tum generationis fœtus,& formationis,præterea interiorum & exteriorum corporis partium speculatione,cum mortuorum cadauera incidimus,ossium q; rationes perscrutamur: in qua ea,quæ præter naturam sunt,inquirimus,morborum causas, accidentium concursus, affectuum status diligenter indagamus. His enim incognitis nemo recte nouerit,quo modo morbos curare conueniat: ὑγιεινὸν tum sanitatem tuetur, tum præcauet,quo minus corpora in morbos incidant: vbi inciderint, ad sanitatem reducit: σημειωτικὸν præteritorum cognitionem, præsentium inspectionem,& futurorum præsagia continet: θεραπευτικὸν, id est curandi facultas, ea quoq; in tres partes diducta est,vt vna esset,quę victu: altera,quę medicamentis: tertia, quæ manu mederetur.

An medicinæ diuisio in quinque partes diducta necessaria sit. CAP. 8.

PRoinde rerũ naturæ cognitio necessaria est hoc potissimũ nomine, quod nisi naturalibus antea cognitis ea,quæ à naturali habitu recedunt, cognoscere queas nũquam: nam præter illorum naturam morbi consistunt. Causarum vero & morborum notitia non minus & ipsa desideratur, vt affectuum origines,quibus resistere conuenit,intelligamus: tum ipsos affectus à veteribus appellatos eorum q; status cognoscamus. B Vtilis sanè & symptomatum affectibus incumbẽtium cognitio est,nam ab horum congressu, quem Empirici συνδρομὴν græce, latine concursum vocant, corporis vitia speciem nãciscuntur. Quãquam ijdem Empirici in syndromis,quæ cuiq; accidenti conueniant,obseruarunt. Methodicis curationem affectus indicant, quemadmodum Rationalibus causæ,licet ipsi nihilo minus tum affectus,tum cõcursus inquirant. Totum autem causis attribuunt,quarum non nullæ euidentes, aliæ continentes, quædam coadiuuantes, aliquæ concausæ, reliquæ præcedentes dicuntur. Euidentes, quæ Gręcis vocantur procatarcticæ, id est antegressæ, sunt,quę,dum aduersam valetudinem crearunt,separantur,vt frigus,labor, Solis exustio,cruditas. Continentes,cum præsentes sunt, & morbi quoq; adsunt: cum tolluntur, morbi etiam discedunt, vt spina, & telum.Concausæ,quas Græci appellant synætia, quæ affectum sua vi possunt generare: generant vero & alteri cohærentes, vt lapis in vesica,& inflãmatio. Nam ambę vrinæ suppressionis causæ sunt,etsi per se vtraq; illam generare possit. Coadiutrices causarũ partes, quæ sua virtute morbum efficere non possunt, sed alteri auxiliantur, vt libido articularem morbum promouet,& remigatio sanguinis eruptionem. Præcedentes, siue internę, quæ ab euidentibus, vel præparantur,vel coadiuuantur, vt sanguinis abundantia nutrimenti copiæ soboles est. Præcedit autem C Erasistrati παρέμπτωσιν,id est coincidentiam,quę omnium morborum causa est coniuncta, verum citra pręcedentem non accidit. Porrò salubris pars,quam græci ὑγιεινὸν dicunt,non solum vt pars medicinæ,sed tanquam potior ea,quæ medetur, ei præponitur. Multo enim præstat morbum prorsus non admittere, quàm morbo liberare: quemadmodum & gubernatori longe præstabilius est ante, quàm in tempestatem incidat, iter absoluere, quàm fluctuatum periclitatum q; euadere. Atqui differunt rursus in salubri parte, sanitatem tueri, & morbos incessentes longius arcere. Etenim primum consueta victus ratione administratur: alterum curatorijs auxilijs, vt morbum,qui conflari debet,supprimat ac dissoluere anticipet: siquidem, quæ iam ortis affectibus medicantur, eadem quoque prius, quàm oriantur, prohibent illos consistere. Similiter pars, quam ἀναληπτικὴν, id est refectricem,appellant,differentię cum illis non nihil habet. Qui enim recreat vires recolligit q;, vt non amplius præter naturam, ita secundum naturam se non dum habet, sed ab eo,qui præter naturam est, nuper habitu absolutus ad naturalem migrat. Quamobrem aliam victus rationem desiderat, nec curatoriam, non enim ęgrotat: nec eam, qua sani vtuntur, vt qui non dum absoluta fruatur sanitate. Quo fit,vt nec qualitate,nec quantitate paria sanis possit assumere: σημειωτικὴ, hoc est adnotatrix pars medicinæ, curationi morborum per victum summe est D necessaria: nam præterita & pręsentia symptomata ad morbi causam inueniendam diligenter inspicimus.Insuper maxima eius necessitas est ad præsagiendum,mors,an salus expectanda sit. Pari modo medicina,quæ manu medetur, tum illa,quæ medicamentis auxiliatur, sine indiciorum obseruatione non absoluitur: quippe pręsagia eodem modo desiderant, quibus scias, quæ curationem non admittunt,quæ que eam recipiunt quidem, sed vehementer aut offendunt ęgrum,si curentur,aut è medio tollunt. Iam vero curatoria pars trifariam diuisa est, vna victu: altera medicamentis: tertia manu medetur. Prima auxiliorum,quæ digerendi, apponendi,& concoquẽdi facultatem habent, est administratio: Quę omnibus quidem ægrotis, sed pręcipue febrientibus in vsu est. Quę manu medetur, pars curatorię est: ea incisionibus, vstionibus, & ossium in suam sedem deductione homines curat. Medicatio, φαρμακεία Gręcis dicta,nudis medicamentis interiores affectus & exteriores sanat: victus enim conuenientem rationem, quãdo q; vero & manuum opus requirit,quemadmodum chirurgia & victus ratio medicatione vtuntur. Itaq; à rerum naturę contemplatione altius auspicabimur: quoniam nec in sanis secundam valetudinem tueri, nec in ęgris morbi causam cognoscere, nec signis quid deprehendere, nec curationem admoliri recte possis, ignorans, quibus homo elementis constet,& quo modo his immutatis à natura, quam obtinebãt prius, morbi nascantur.

De elementis humanis. CAP. 9. E

de Natu.hum. cōm.1.te.14.cl. 1ª.29.h

CONstat ‖ igitur homo ex primis mundi quatuor elementis, igne, aere, aqua, & terra, naturaliū cum Hippocrate consensu, non ꝙ ex his ipsis, sed proportione eis respondentibus homo cōstituatur. Atqui ex Hippocratis sententia, dū dissoluitur, in hęc prima resoluitur, & vnumquodq; rursus in suam ipsius naturā, homine vita defuncto, redire necesse est, siccum in siccum, frigidū in frigidum, calidum in calidum, humidum in humidum. Huiusmodi tum animātium, tum aliorum vniuersorum natura est: omnia similiter oriuntur, & desinunt similiter: conflatur enim ex his prę dictis eorum natura, & in eadem finit. Vnde singula originē nacta sunt, eo quoq; recedunt, quemadmodum Homerus hisce verbis inquit innuens dissolutionem in hæc futuram.

Vos aqua, vos tellus cunctos aliquando tenebit. »

Ceterum hoiem velut ex secundis, & humanæ naturæ vicinis quatuor humoribus, sanguine, pituita, bile tum flaua, tum atra constitutum esse physici pronunciant: qm̄ fœtus in prima sui formatione ex genitura, & sanguine, qui à matre ꝑ vrachum influit, auspicium cœpit: in his aūt quatuor humores erāt. Qui ex tribus, ijs q; compositis hoiem prodijsse censent, hæc pręponunt initia, humida, sicca, & spiritus, quę Hippocrates gręce ‖ ἴσχοντα, ἰσχόμενα, & ἐνορμῶντα hoc est continentia, contenta, & impetum molientia, appellat. Continētia igitur sunt solida oīa, vt ossa, nerui, venę, F arteriæ, ex quibus & musculi, & carnes, tota q; corporis moles cōflata est, ad hęc interiorū, exteriorum q; concretiones. Contenta vero humida sunt, q̃ in vasis per tota corpora dispersa ferunt. Atque hæc quatuor predictos humores vocat Hippocrates. Impetū moliētia spiritus existunt, quos veteres duos, aīalem, & naturalē numerant: Stoici tertiū inuehūt ἑκτικὸν, quem habitum noiant. Erasistratus vasa triplicia, neruos, venas, arterias, omissis spiritibus, & humidis, tanquā initia, & totius corporis elementa constituit. Nam duplici materia regi aīal affirmat, sanguine tanq̃ alimento, spiritu tanq; naturæ functionibus obeundis coadiutore: non aūt ea, vt principia, intelligit. Multę sane aliæ partium species non ex tribus illis cōpositæ inueniuntur, vt verbi gratia cerebrū, medulla, atq; ossa oīa. Cerebrum igitur, vel medullam nutrimenti parenchyma, quasi affusionē exponas, audet appellare, sicut adipem, iecinoris, lienis, & pulmonis consistentiam. At ossa neq; nutrimenti parenchymata, neq; ex prædictis vasis triplicibus composita esse dicere possit. Asclepiadi hoīs elementa sunt corpuscula manantia, fragilia q;, & inuisibilia foramina. Secundum Athenæi sententiam nō quatuor illa prima corpora, ignis, aer, aqua, terra, sed eorum qualitates calidum, frigidum, siccum, & humidum. Ex quibus duo causarum efficientium munere fungi, puta calidum, & frigidum: duo materialium, siccum, & humidū supponit. Quintum vero ex Stoicorum opinione in- G troducit spiritum cuncta penetrantem, à quo oīa continenť, & gubernatur. Hippocrates cum trifariam hoīs elementa diuisisset, in continentia, contenta, & ea, quæ impetum faciunt, quibus oīa de elementis post ipsum assertis comprehendit, nec non naturæ elementorum tractationem, & eorū, quæ pręter naturā sunt, causas, haud scio, quo modo successores eius vnam illā re vera diuinā Æsculapij medicinam in tres partes sibi cohærentes distribuerint, atque diuulserint. Alij enim humidis tum eorum, quæ secundum naturam habent constitutionem, tum causam eorum, quæ pręter naturam solis attribuere, vt Praxagoras, & Herophilus: Alij solidis corporibus initia, & elementa attribuentes, ex his, tum quæ natura consistunt, tum morborum causas inde capiunt, vt Erasistratus, & Asclepiades. Atheneus vero, & Archigenes spirittu solo ea penetrante, tum naturalia consistere, ac gubernari, tum morbos vniuersos hoc prius offenso creari dixerunt. Vnde & πνευματικοὶ, id est spiritales, veluti qui omnia spiritibus attribuant, nuncupantur. *

6.de Morb.vulga.sect 7ª.

* Hic annotatͬ in gręco exemplari manuscripto, caput vnū desiderari, cuiͧ argumētū est, De naturalibͧ functionibus.

Exteriorum corporis partium appellationes. CAP. 10.

DE partibus corporis, seu particulis, & quæ earum nomina sint, primus Aristoteles docuisse simul, ac conscripsisse creditus est. Temporis autem processu medicis quoq; ipsis posterioribus de ijsdem tractare necessarium visum est, ne manu allata quamq; partem, aut particulam ostenderent, sed ex appellatione sufficientem earū notitiam haberent: quorum in numero id maxime H fuerunt Erasistrati sectatores æmulati, vt Apollonius Memphites, & hoc prior Xenophon. Diuidūt igitur totum corpus Ægyptij medici quadrifariam, in caput, manus, thoracem, & crura. Alij has quatuor partes in plures diducunt, nempe in alias totius partes, non vt illarum particulas. Capitis igitur tota latitudo pars ipsius corporis dicetur. Huius particulæ sunt hæ. Anterior superposita supercilijs, pilis nuda, inter vtranque aurem sita, Frons nominatur. Hac superior capillis intecta, Sinciput. Partem ab vtroque sincipitis latere supra aures sitam, Tempora appellamus. In media capitis regione sinciput superante est Vertex: vnde, velut à centro circulus, capillorum prouentus incipere videtur. Post verticem à posteriore capitis parte adusq; tendines Occiput descendit. A priore sub tota fronte, auribus, oculis, naso, & ore ad mētum vsq; circunscripta à supercilijs incipiens, Facies dicitur. Vbi enim frons à superioribus descendens desinit, Supercilia, ceu termini eius eminentes, & pilis consiti eam excipiunt. Qua autem frons ad tempora porrigitur, in ipsius terminis Aures sitæ sunt, quarum pars aperta Ala dicitur, refracta ab anteriori in posterius ipsis summitatibus inflexis cubiformis, sub qua semicirculus rotundus in mucronem exurgens, græce xyster appellatur. Huius acumini concauum, quod subiacet, conchula. In huius medio rotundum

* Al. ipsorum.

A tundũ foramen,meatus auditorius vocatur,ſub quo particula pinguis ab aure ſuſpẽſa fibra,eſt ſeu
auricula, ſuperior pinna. Oculi ſupcilijs ſubiacent,quæ & lumina dicũtur,nempe tota figura cum
ipſis particulis. Superius inferiusq; interiores tunicas contegentes, Palpebræ appellantur,hæc in-
ferior,illa ſuperior. Cõmittuntur inuicẽ crebro,& extremo tactu ad viſus recreationẽ, & ad prohi-
bendũ,nequid extrinſecus violenter oculis incidat: maxime vero,quẽadmodũ in ſomnis, viſoriæ
virtutis auertendæ gratia, quo melius homo conquieſcat. Partes autẽ iuxta oculos totos ſitæ, qua
palpebræ inuicem cõmittuntur,tarſi noïantur: vnde pili proueniunt,quos cilia nuncupant,à qui-
bus orta ſunt,ducto noïe. Facti aũt in hoc ſunt pili iſti, vt viſoriũ ſpiritum,vel,vt quidã aiũt, radios
interiore parte effuſos perſpiciendi gr̃a dirigant. His itaq; elapſis,vel retortis,nequaq; aïans ſimili-
ter in rectum , vel in longum videre põt. Interiores oculi termini,vbi palpebræ coaleſcunt, canthi
i.anguli dicuntur,alter iuxta naſum,iuxta tempora alter: hic paruus,ille magnus. Quod in horum
medio cõſiſtit,oculi candidum. Huius rurſus medium Iris circulus coloribus varius occupat: vnde
& à ſimilitudine, quam cum cœleſti illa Iride habet,nomen accepit. Huius rurſus media pars,per
quam viſus peragitur, Pupilla eſt. Naſus oculos interiacet: eius partes vtrinq; ſitæ,Nares vocãtur,
quibus animalia reſpirant,& olfaciunt. Exteriores autem narium partes, Pinnulæ ſiue Alæ nomi-
B nantur, Quod autem eas diſcriminat, Interſeptum vocamus. In vtraq; naſi parte, quæ proprie con
caua ſunt ſub oculis ſita,concaua nuncupamus: vnde quidam concaui nominantur. Per morbum
autẽ hæc attolluntur ob hoïs cruditatem,vel diſplicentem diſpõnem. His aũt ſuperiores inter na-
ſum,& aures, Malæ, {priſcis ẽt Genæ dicũtur,} quæ bene coloratis,& ingenuis pudore ſuffuſis ru
bent. Hinc Maxillæ ad mentum vſq; deſcendunt,& hàc in mucronem deſinunt. Mentũ id omne
eſt,quod labro inferiori longa orbiculari figura ſubiacet. Suprema pars labri ſub naribus μύσταξ
Græcis, Homero ὑπήνη appellatur. Quod intra labra deſcribitur,& ab eis conſtituitur,& contine-
tur, Os eſt. Videntur enim hæc quaſi cõnata,poſt diducta os efficere: quare etiam veluti nuper di
uiſa apparent. Quod caput excipit,& ad humeros vſq; pertinet,id totum Ceruix dicitur: huius po
ſteriores partes proprie Tendines appellantur. Dein ſub ceruice humeri vtrinq; prominent,quo-
rum verticem ἀκρώμιον,quaſi dicas ſummum humerum,nominãt. Quod ab hoc prorſum vergit,
Clauiculæ exiſtunt,inter quas iuguli habentur. Ab humeris Manus incipiunt,vtraq; ex ſuo latere
propenſa: harum pars ab humero ad cubitum vſq; pertendens, Brachium vocatur: Ancon autẽ,
id eſt cubitus, qua tota manus flectitur: cuius exteriorem partem Græci κορωνὸν,& horum Attici
ὠλέκρανον nominant. Dein Cubitus,quo & homines metiuntur. Vbi hic deſinit,et cũ ſumma ma
C nu articulum facit, Brachiale dicitur. Succedens huic pars μετακάρπιον,quaſi Poſtbrachiale dixe-
ris. Inde Nodi,à quibus digiti incipiunt,Græci κονδύλους appellant. Digitorum maximus , Pollex
eſt, ἀντίχειρ Græcis dictus,quòd toti ſummæ manui cooperans æquipolleat. Poſt hunc Index,no
men ab vſu , vt apparet , ſortitus : dein Medius: hunc Medio proximus ſequitur, Græcis παρά-
μεσος dictus,medicis dicatus,atq; ab ijs nomen ſortitus. Poſtremus Paruus dicitur,quòd omnibus
ſit inferior. Itaque à brachiali ſumma manus dicitur: cuius ſupinæ pars iuxta pollicem aſſurgens,
Vola nominatur,græce θέναρ: huic pars oppoſita ὑποθέναρ,ideſt ſubuola vocatur : verum , vnde
digiti procedunt, στῆθος i. Pecten manus eſt. Quod medium horum omnium eſt,concauum manus
dicitur. Supra vero thorax ea pars appellatur,quę à collo toto ad ilia vſque ex anteriore parte pro-
tenditur. Huius pars,quę ſub clauiculis vtrinque,& manibus habetur , Coſtæ ſunt : ex quibus &
latus vtrunque dicitur. In harum medio Pectus. Huius rurſus medium vſque ad chartilaginem,
ſub qua ventriculi os deliteſcit , στέρνον Græcis dicitur : idem locus etiam extrinſecus ita appella-
tur. Hinc abdomen oritur . Quæ ſub ventriculi ore ad partem exteriorem apparent, Subcharti-
lagia nominamus , Græci ὑποχόνδρια , quoniam ſecundum rectitudinem ſub chartilagine ve-
luti poſt ipſam habentur . Sunt autem muſculi , qui expanſi membranæ prætenui veluti aranee,
D quam περιτόναιον Græci nominant , ſubiacent : extrinſecus vero cute conteguntur . Æquiuoco
autem cum his vocabulo etiam interiora viſcera vocamus hypochondria : quoniam & ipſa ſub
chartilaginibus notharum coſtarum ab interiore parte exiſtunt : ſed exteriora proprio . Quod
ante ilia hypochondria comprehendit , Abdomen eſt : Quod vtrinque eſt , κενεὼν i. inane ſeu
vacuum . Ilium medium occupat Vmbilicus . Sub hoc ſumen Græcis ἦτρον vocatum . Poſtea
Pubes ſequitur, quę & aquaticulus , græce ἐπίσιον dicitur, in quem thorax finit: vbi & maſculo
rum pudenda conſtituta ſunt : tum fœminarum ad femoris vtriuſq; exortum , vt ſub hoc occul-
tentur . Maris pars prominens Coles vocatur, ſummitas eius, Glans: qua foramen habet ad ex-
cretionem , οὐρῆθρα ab vſu nuncupatur. Cutis,quæ eam contegit, Prȩputium dicitur. Inferior pars
colis in longitudinem eius vergens ῥαφὴ, id eſt ſutura vocata eſt . Quȩ vero aduſque ſedem pro-
ducitur, ταῦρος, hoc eſt Taurus . Teſticuli duplici nomine apud Grȩcos didymi,& orcheis intus,
& foris appellantur. Quod teſticulos ambit , ὄσχεον Grȩci,noſtri Scrotum vocant. Muliebris au
tem pudendi (ſic enim nominaui ipſum) ſinus ipſe, κτεὶς, id eſt pecten, vocatur. At,quȩ ſinum am-
biunt, Alȩ vocantur, Inter has autem caruncula ad fiſſuram exorta, Grȩcorum lingua νύμφη nomi
natur, noſtra Colliculum appellare licet: quam, q̄ multo promineat , Ægyptij in virginibus exci-
dere conſueuerunt. Porrò recti inteſtini orificium per ſedem prodiens,quo excretionem, cum lu-
bet,

bet,retinemus,Anulus à figura,ab officio Strictor vocatus est. Cæterum posteriores corporis par E tes,quæ collo subiacent, hunc situm & appellationem habent: totum,νῶτον i. tergum,vocatur: in de vtroq; in latere ὠμοπλάται i. scapulæ habetur. Media ipsarū pars μετάφρενον,quod est dorsum, cui etiam stomachus intus subiacet. Rursus media totius tergi sedes superne ad clunes vsq; spina dicitur. Huius partem,quæ recto tramite sub dorso habetur ἄκνηστιν Homerus nominauit, manife sto alijs dictionibus exponens, κατ' ἄκνηστιν μέσα νῶτα: qm & iuxta rectitudinē longitudinis media sunt terga, mediūq; est dorsi & lumbi. Spinā Lumbi,Græcis ὀσφὺς dicti,quę ἰξὺς nominata est, quatenus cingimur,excipiunt. Hi in Os sacrum terminantur: in cuius vtraq; parte Coxæ sunt: in his Nates: qm,quæ his subijciuntur, maxima ossa sunt. Inde carnosa ipsis corpora substrata sunt. Quorum Gibbæ partes, q̄ orbiculares sunt, σφαιρώματα, ceu modo orbium factæ,Græcis nominantur. Inde corpus vnum in duos exit processus. Nam in duo crura nominata bipartitur, quorū diuisiones veteres Græci διχάλαν nominant: atq; hæc tota ad extrema vsq;, Crura dicuntur: quæ vero à coxis statim incipiūt,Femora: vbi vero artus postea cōmittuntur inferioribus, articulumq; efficiunt,Genua noiamus. Eorum partes retrorsum spectantes, Poplites,vel Ancyle: Inde ad ima maximi artus Tibiæ: quarū anterior pars Ocrea,posterior Sura noiatur. Postremum ossium tibię in vtrunq; latus excedens, Talus est: ab hoc profecti, Pedes proprie appellantur: quibus etiā men- F suram sibi aliam hoies in altum tollentes pedem inuenerunt. Pedis pars posterior Calx: prior à talo vsq; ad digitos,τάρσος Græcis vocatur. Interior autem quasi pedibus inuicem se aspicientibus à talo versus magnum digitum procedens,πεδίον Græcis appellatur, id est planities. Quod sub hac statim in medio imi pedis habetur,concauum dicitur. Infimum,quo terram contingimus,& ingredimur,planta vocatur. Quod post concauum ad digitos assurgit, Pecten pedis nuncupatur. Deinde digiti numero manuum digitis pares. Non autem eadem sortiti nomina,quoniam nec eosdem præstant vsus,quanquam magnitudine,aut situs ordine conueniant.

Grecum exēplar habet στῆθος i. pectus.

Interiorum anatome. CAP. II.

ANatome abusiue quidem dicitur ēt exteriorū corporis partium & particularum commemoratio,quæ verbis vniuscuiusq; ipsorum naturalem situm, ordinē, vsum, quem aianti prębent, propriam cuiq; illorū appellationē,de quibus iam retulimus,percenset: proprie vero anatome, interiorū cum sermone explicatio dicitur. Siquidē oculis eas indicatas esse, anatome non est,sed cuiusq; notitiam ex sermone ac verbis accepisse, & naturales actiones, quo modo ipsas obeant,didicisse,p̄terea quā inuicē cōionem viscera,aliæq; corporis partes per venas habeant. † Cerebrū itaq; ex nullo eorum,quę p̄diximus,principali vase cōpositum esse videtur Erasistrato, eo q̄ nutrimēti G parēchyma i. affusio ipsi esse videtur. Est aūt corpus simplex, atq; ob id oium,quę humano contināetur corpore,& præcipuum,& princeps. Quapropter Plato & Hippocrates ‖ animi principatū in eo constituunt. Comprehenditur sane mēbranis duabus: Vna & contigua assimili q;, χοροειδὴς idest secūdiformis Græcis appellatur,venosiorq; est: Altera,q̄ huic superiacet,caluarię qbusdā partibus magis adheręscit. Sed hęc neruosior existit. Ex superiore igitur parte venæ nutrimentum à corde iuxta eum locū,qui Græcis ληχηνεῖον dicitur,ex arterijs vero,quæ ad basim sunt,acceptum in id deriuant: inde & nerui exortus principium ex eo capiunt, vnde & animi functiones vniuerso corpori cōicant. Neruorum autem species duæ sunt,vna mutuos ossium connexus colligat,continet q;: altera sentiendi mouendiq; pro arbitrio facultatem toti corpori transmittit. Atq; hinc ētiam musculorum prouentus est. Oculorum meatus & ipsi ab ima cerebri parte proueniunt, & per eos visorius spiritus oculis impartitur. Inde vero nares ēt processus habent, per quos & odoramur, & cerebrū expurgatur. Ad aures processus nō sunt,verum à posteriore parte tenuis mēbrana, quam Græci μήνιγγα vocant,perforata est, atq; in vermis speciem processum habet: per quam similiter ipsæ repurgantur. In illius principio cerebri pars Græcis κωνοειδὴς appellata,q̄ coni speciem referat,sedem habet. Iam vero illinc & spinalis medulla incipit. Cæterum duos habet cerebrum ven- H triculos,quorundam opinione vnum, vbi animi principatus residet. At Caluariæ ossa superiore parte sub cute,mēbrana,quæ per suturas è meningibus prodijt,περικράνιον Græci nominant,conteguntur. Est q; hęc origo mēbranæ costas succingētis,quam ὑπεζωκότα noiant,& septi trāsuersi, & peritonæi,& omnis membranę neruosę. ‖ Oculus ex Hippocratis sententia habet duas tunicas, quas Hippocrates μήνιγγας, q̄ ex illis prouenerint, appellat. Recentiores tres ponunt, non nulli quatuor. Ex quibus prima deforis est à Græcis κερατοειδὴς i. cornea vocata. Ea reliqua sui parte alba est, pupillæ loco extenuatur, perspicuū q; subiectū colorē reddit, quatenus niger, vel cęsius, vel fuluus apparet. Secunda, qua pupilla est,modico foramine concaua, quę, quòd parte interiore sit acino vuę similis,ῥαγοειδὴς à Gręcis nominatur. Tertia retis modo sinum habens, ἀμφιβληστροειδὴς nuncupatur: perinde quasi in summo quartam tunicam à non nullis inuectam excipiat,quam & ἄδηλον,ceu minus apparentem vocare consueuerūt. Est etenim membrana minima simul & tenuissima,sed prima & secunda firmæ mēbranæ,crassæ q; tunicæ sunt: tertia vero & quarta tenuissimæ. Quare & Hippocrates priores solas cognouit,oculus,inquiens,membranas duas habet. Porrò triplices hæ tunicæ humores continent. Hunc ab aquæ similitudine ὑδατοειδῆ Græci vocant: Illum ὑαλοειδῆ,quòd vitro quiddā simile referat. Tertium κρυσταλλοειδῆ,hoc est crystalli modo pellucidum.

† Ex grecis antiquis hęc adduntur: & arterias & neruos, p quæ & cōspiratio & cōfluxio oium, & omnia fiunt.

de Mor. fac. nō p̄cul à fine.

** Al. λῆνον i. torcular.*

de Loc in Homine non procul à principio.

A lucidum. Palpebrarum interiores partes carnosæ: mediæ chartilaginosæ: exteriores cute tegũtur. At, qm̃ chartilago media dura est, adeps subiecta est lenimenti malagmatis' ve instar, q̃ frequenter exuperans, guttas parit. Lingua maxime carnosa est, in quã duplex neruorũ genus ab ima parte cerebri prodiens inseritur. Alij molles appellati gustãdi sensum ad principiũ: alij duri motũ arbitrarium ad ipsam deducunt. Ad huius radicẽ exigua inhæret lingua, Grecis ἐπιγλωττὶς dicta, quę, cũ deglutimus, recurrens, arteriam claudit, ne qd ex firmioribus humidis in ipsam delabať. Cuius rei quoq; causa tonsillæ numero quatuor creatæ sunt: duæ ad linguę radicem, vtrinq; conspicuæ: duæ his proximæ penitiores. Noĩantur eædẽ ẽt παρίσθμια, qm̃ locus ad quem sitæ sunt, isthmo, præsertim cũ per inflãmationem intumuerunt, eo q̃ transitũ hunc arctum nimis reddunt, figura rñdent. Porro, cũ duabus aĩal materijs gubernetur, alimento, & spũ, ad hũc qdem pcipiendũ, nares, os, fauces, aspera arteria, & pulmo, partes sunt aptissimæ. Nares sanè & os respirationi seruiũt: gurgulio, ne frigidus in fauces aer cumulatim irrumpat: aspera arteria, vt eundẽ in pulmones deducat, quorũ in pectore sedes est: p hos & oĩs fit respiratio, sumittentes quidẽ se, vt spũs emittatur: attollentes vero, vt idẽ recipiať. Quare actione similitudinẽ quandam cũ fabrorũ follibus habere videntur: figurã vero vngulæ bubulæ seruãt. Porrò ex spiritu in pulmone elaborato quicqd maxime necessa-
B rium est, ad sinistrũ cordis ventriculũ deferť: quicquid inutile est, illac, qua inspirauimus, efflatur. Nutrimẽti vasa ad excipiendũ, & instra ad elaborationẽ ĩstituta hæc sunt, os, dẽtes, stomachus, ventriculus, ieiunum, & tenuia intestina. Os qdẽ et dentes cibũ extenuãt moluntq;. Stomachus appetit & deglutit: appẽsus aũt asperę arterię ad septũ vsq; trãsuersum porrigiť. Ventriculus oĩs est ad cõcoctionem: incipit velut à media chartilagine, vbi ventris os sitũ dicitur: subsidet leuiter iecinori, latitudine græcorũ literã σ referens, & altero extremo in sinisteriorẽ partẽ vergit, vbi est & Græcis dictus πυλωρὸς, qm̃ portę modo, ne nutrimentum ex eo confertim delabatur, prohibet. Ieiunũ & tenue intestinum digestioni dicatũ est, in sinus multos implicitum: cõmittitur aũt mesaræo seu mesenterio, quod venæ in id descendentes intertexũt, p quas digestio plurima fit ad portas hepatis. Ei vero tenuius intestinum est ita cõnexum, vt pars eius esse videatur, quippe ieiuno explicato persimile est. {Differt tñ, φ nec vacuum sit, nec vasorũ copiam habeat.} Deinde cæcum intestinũ, alimẽto recipiẽdo accõmodatum. Huic adhæréscit κῶλον i. laxius intestinum, quod excrementa ex distributione segregata suscipit. Pertendens aũt in dextram supra vmbilicũ inter iecur & lienem, deorsum rursus fertur, totum q̃; amplexum abdomẽ in rectũ intestinum desinit. Cum igitur duo meatus à lato oris spatio incipiant, alterũ iuxta priorem colli partẽ, bronchũ vel asperam arteriam
C noĩamus: {alterũ, stomachum.} Vnde vero initiũ capit arteria, & vbi aperitur, φάρυγγα i. fauces, vel λάρυγγα Græci vocant. Cæterum totus meatus ex chartilaginibus anuli modo vel circuli compositus constat, quo firmus continuæ animantis respirationi maneat, }nec comprimatur:} quare ẽt ostium eius semper patescit. Nã cibi abstinentiã tolerare potes diutissime, non inspirare ne minimum quidem tp̃is potes. Huius rei gratia purũ hũc spũi trãsitũ natura dedit, ne impedimenti quid sentiat. Enimuero, siquid vel cibi, vel potus in arteriã ĩprudentibus delabitur, strangulationes, & tusses statim excitãtur, donec à spiritus ĩpetu excussum efferatur. Iam vero aspera arteria spiritum pulmoni trãsmittit, desinit q̃; in eiusdẽ arterias asperas, quas ipsas quoq; bronchia noĩant. Stomachus interius, φ arteria, existens, ceruicis vertebris annexus, longissime cũ aspera arteria porrigiť. Sed bronchus illi adiũctus, cũ cibum deglutimus, recurrẽs exacte ipsum lingula cooperit, quæ ex linguę radice trahit originẽ. Porro hæc lingula non modo os claudit, sed etiam cibum à lingua velut vẽtilabro purgatũ, & arterię orificio superimpositum ad stomachum pontis modo deijcit. Stomachus pro naturali functione appetendi facultatẽ habet. Dum appetit quidem, se attollit, & quæ offerũtur, deglutit: dum aũt accepta quasi elidit, & ad subiectas partes expellit, ac vẽtriculi orificio cõtiguo p transuersum septũ tradit, submittitur. Per quẽ angustum existentẽ meatuum in ventrẽ
D alimenta descendũt. Ventriculi naturale officium est, vt alimẽtum sibi cõmissum cõcoquat, quod à cõcoctione primum ptissanę cremori persimile est: verũ per eũ, quẽ πυλωρὸν à Grecis appellari diximus, q adhuc arctior est, alimentũ ieiuno instillatur: quod cum tenue sit intestinum, in flexuo sissimos orbes natura iplicauit, ne ex facili videlicet dissecaretur, diuelleretur q̃;. Mesaręum seu mesenteriũ anfractus & orbes eius amplectitur, atq; ipsos sustentat: quanq̃ id nõ solum hunc præstat vsum, sed ẽt venas duas sub iecinore emergentes {fulcit} quę post in diuersas partes diducuntur, & mesaræo inseruntur, quo & ipsę (sunt enim tenues) ruptionis periculum effugiãt. Sustinentur aũt ab intexto eidem simul basi, huic innitentes, & veluti substrato alleuatę finiunt. Atq; hoc pacto in singulis anfractibus ad hirudinum similitudinem compositis, aperto ore ieiuno inhiantes, oẽm in eo alimoniam in succum conuersam exugunt. Simul aũt inter exugendũ, protinus ipsum in sanguinẽ mutant, qui succus antea erat, dũ in ieiuno esset. Non enim aliunde vel pituitę, vel sanguinis, vel alterius cuiusdã vas esse natura indicat. Rursus igitur duę factæ ex multis venęà mesaręo acceptum, ad iecinoris portas digerunt. In iecinore cum sanguinis naturam nutrimentum induit, recrementa singula pariter secernuntur. Flaua bilis ad vesicam ei inhærentem defertur: atra ad lienem. Iam vero ab hepate versum in sanguinem alimentum, in dextrum cordis ventriculũ distribuitur. A corde sanguis per iugulares venas (σφαγιτίδες à Grecis nominantur) ad superiores

corporis

corporis partes deriuat. Per cauam aũt venam in vniuersum corpus diffunditur. Ab hac rami duo, E
sanguine iam à sero discreto, ad renes perreptant, qui lumbis sub cluniũ carnibus, per quas vrina
destillat, inhærent. Ad vesicã autẽ per meatus dictos græce οὐρητῆρας proficiscitur. Vesica corpore
suo vrinã recipit, & per colem foras excernit. Testiculi vero substantia glandulosi sunt, cõceptacu
la, & officinæ seminis, quod per singulos neruos ab inguinibus depẽdentes, Græci κρεμαστῆρας no
minant, ad eos fertur. In quos etiam alia vasa ipsos nutrientia descẽdunt. Cęterum duabus tunicis
conteguntur, quarum tenuiorem Græci ἐρυθροειδῆ, valentiorẽ δαρτὸν appellant. Ab his est, quod
ὄσχεον à Græcis i. scrotum dicitur. Fœminis autem vulua scroti conuersi similitudinem refert. Ve-
næ in partem eius interiorem quàm plurimæ aperiuntur, per quas sanguis expurgatur: qui in cõn
ceptibus retinetur cedit q́; in alimentum fœtui, & formationem. Nam à venis, quæ secundas impli
cant, binæ aliæ prodeuntes venæ, ab arterijs ibidem sitis binæ arteriæ, & à neruis vnus neruus mu
tuo in vnum congressu meatum οὔραχον appellatum absoluunt, qui infantis vmbilico inseritur, ex
quo & enascitur, & suspensus est. Ab vmbilico autem venæ ad iecinoris portas sanguinem in fœti
bus transmittunt: arteriæ vero iuxta vesicam, crassiori arteriæ: neruus hic spinæ insertatur.

De ea anatomes parte, quæ ad ossa pertinet. CAP. 12.

OSsium duplex compositio, vna ad motum accommodata nomen articuli habet: altera ad sta F
bilitatem, Græcis συνάρθρωσις i. coarctatio dicitur. Huius autẽ tres sunt species, sutura, coag-
mentatio, & fixura. Suturis igitur capitis ossa constant. Inueniuntur autem suturæ in plurimis
quinq;. Prima per sinciput, στεφανιαῖα à corona, cui assimilatur, Græcis dicitur. Altera per verticẽ
ὀβολιαῖα, q̃ veru repræsentet, vocatur. Tertia per occipitium, à græcorum litera λ. λαμβδοειδὴς ei
nomen est. Duæ, quas κροταφίας nominant, in vtroq; temporum vna. Ossa caluariæ septẽ nume-
rantur, occipitis vnum, verticis duo, temporum item duo, frontis vnum, polymorphi vnum. Ce-
rebrum duos ab vtraq; cerebelli parte processus obtinet: κορώνας, quasi dicas tubercula, Græci ap-
pellant, qui in primæ vertebræ cauitates insinuantur, in qua, velut centro, secundæ vertebræ caput
in latera mouetur, annuit, renuit q́;. Deinde ossei dicti processus duo paululum inuicem dissidẽtes,
per quos tendines, & nerui deorsum feruntur. Post alia duo ossa super foramina, per quæ facultas
audiendi est, emergunt, iugalia i. ζυγωειδῆ appellata. Sub his rursus alia duo petræ modo promi-
nent: λιθοειδῆ vocant. Priore capitis parte processus sunt telo similes: hinc quoque βελονοειδεῖς à
Græcis dicuntur. Facti autem sunt ad faucium diuisionem. Vbi summæ eorum partes chartilagine
committuntur, os ὑοειδὲς appellatur. Quæ vero super his sunt, nomẽ desiderant. Quorum in prio
re parte situm est os à multiplici forma dictum πολύμορφον. Porrò superioris maxillæ ossa coagmẽ G
tatione constant. Facies item coagmentationes nouem habet. Prima in lato vtroq; oculorum spa-
tio situm obtinet: duæ à latere narium vtroq;: alia medias nares rectà intersecat. Malæ quoq; sin-
gulas habent. Duæ rursus obliquæ palatum secant, vna q́; in rectum idem palatum diuidit. Cões
autem faciei, & capiti, sunt in ossibus iugalibus. Iam quidem faciei duodecim ossa sunt, nariũ duo,
oculorum quoq; totidem, malarum singula, palati quatuor, dentium receptaculorum duo, alis si-
milia. Maxilla inferior quorundã sentẽtia duo in mento cõnata habet ossa, nõ nullorũ vnum. Cæ-
terum dentes fixura iunguntur, quippe receptaculis ipsorum infixi sunt. Sunt aũt numero triginta
duo. Ex his quaterni primi, in superiore atq; inferiore maxilla, quia secãt, τομεῖς à Græcis nominã-
tur: canini quatuor, maxillares seu molares viginti sunt. Reliquorũ ossium clauiculę ad summum
humerum coeuntes deligantur: Ad pectus autem articuli, & coagmentationis mistionem facere
videntur, & Romanæ literæ S, eius q́; simplicis figuram ostendunt. Dein costæ duodecim vtroq;
latere habentur. Septem ex eis cum spinæ vertebris, cum q́; osse pectorali vtrinque coeunt. Reli-
quæ quinque à posteriore parte spinæ inseruntur: in anteriore parte inuicem renuentes chartila-
gine colligantur. Vertebræ vero omnes quatuor & viginti sunt. Septem in ceruice, dorsi duode-
cim, quinque lumborum: post omnes os sacrum, quod ex vertebris inuicem connatis constare vi- H
detur. Quin & pectus similiter ex septem ossibus vnà coalitis ensis figura structum esse appa-
ret. At brachium vtrunque humeri articulo coarctatur. Porrò suo ipsius capite oblique in scapula
rum sinum immittitur. Cæterum scapulæ musculis, qui posteriore parte costis substernuntur, in-
cumbunt. Cubitus & radius, quem Græci κερκίδα appellant, coalitus quidem modo sese con-
tingunt, articuli vero modo, alteri brachij capiti committuntur. Tribus enim sui vertebris bra-
chium in cubiti cælaturam, structura literæ σ similem, inseritur. Quarta iam vertebra radius ve-
luti circa axem voluitur. Brachialis ossa tria mutuo coalitu deligata sunt: ad cubitum tamen, & ra-
dium, articulum apte faciunt. Postbrachialis quinque ossa videre licet articulum cum brachialis
ossibus, quibus cõnata sunt, explentia. Palmæ ossa cum eisdem, & postbrachialis ossibus coagmen
tatione iunguntur, continentur q́;. Cæterum cum primis digitorum internodijs coarctantur: di-
gitorum vero internodia singulorum tria, quę articulo componuntur. Femoris os vnum est, cu-
ius caput leniter reflexum in coxæ profundum sinum conijcitur. Quam commissuram neruus,
qui è medio sinu prodit, & in medium femoris caput inseritur, continet. Coxæ, quę duo sunt os-
sa à posteriore parte, cum osse sacro priore inter se coalescentiam habent: vbi & pubis ossa, vel
pectinis nominantur. Tibię vtriusq; ossa duo, nempe tibię & fibulę: non peruenit autem fibula

ad genu

A ad genu articulum, verum sola tibiæ summitas quatuor in se superficiales sinus obtinens, quibus duos femoris nodos excipit. His incumbit ab anteriore parte paruum os rotũdum, sublatum, scuti breuis instar, commissuram eorum continens, quod in summo coarctetur. Fibulæ superior extremitas anteriori tibiæ parti sub insertione connectitur: Iuxta malleolos autem, qua desinunt vtraque tibiæ ossa, ligamento nerueo, chartilaginoso q; inuicem colligantur: cæterum intus talo incumbit intra se ossa couinciens. Talus, iuxta pedis longitudinem situs, perone, hoc est fibulæ, insidet, ei q; firmiter coaptatus est. Cæterum tibiæ ossibus, tum ei, quod σκαφοειδῆ vocant, in anteriores ipsius parte articuli iunctura committitur. Rursus scaphoides, vbi cũ talo coit, excauatum est, vt scaphæ speciẽ referre videatur. E regione gibbum calles tres habet, quibus ossa χαλκοειδῆ, quæ tria sunt, inserũtur: porrò, quod cubi figuram repræsentat, extrinsecus situm est: coarctatum est autem† carnosæ parti, & calci. Processum quoq; ex inferiori ad priorem partem obtinet, quem plantæ os retinendi ipsius gratia subijt. Deinde os dictum πεδίον, & ipsum quinq; constat ossibus. Tum deinde quinque pedis digiti habentur, ex tribus omnes internodijs, similiter ijs, qui in manu sunt, compositis, si magnum excipias: is enim solus duobus constat. Contrahunt autem horum iuncturas membranosa quædam ligamenta: talum & calcem valida admodum, & quædam ex ijs rotunda, si B mul & neruea chartilaginosa q;.

†Græci impressi legũt, vt vertit interpres. Antiqui tamẽ habẽt scaphoei di ossi, & ita legendum est.

De humoribus facultatibus, morbis, eorum differentijs, causis, ac curationibus. CAP. 13.

HVmores corporis ex prima generatione quatuor, commisti inuicem & contemperati sunt corpori. Exuperat autem alius in alio magis loco, sanguis in corde, pituita in capite, flaua bilis in iecinore, atra in liene. Cæterum duplex spiritus innati species, alius naturalis, alius aĩalis. Nõ desunt tñ, qui & tertium hecticon introducunt. Hecticus igitur est spiritus, qui lapides continet. Naturalis animantia & stirpes nutrit. Animalis sentiendi, omnis'q; motus facultatem aĩatis exhibet: Situs autẽ est in animantibus: nam his tribus aĩalium natura cõstat. Itaq; aĩalis in capite sedem habet: naturalis in corde: hecticus in toto corpore versatur. Naturæ actiones sunt, à prima generatione impprægnatio, fœtusq; formatio: in editis, appetitus, cibi deglutitio, in ventriculo concoctio, digestio, in sanguinem alteratio, segregatio, nutritio, & auctio. Excernuntur autẽ in corpore stercus, pituita, vtraq; bilis, vrina, sudores, muci, saliua, & lac. Animæ vero facultates, sensus, & voluntas. Sensus quidem sunt quinq;, quibus animantia per corporis instrumenta funguntur, visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus. Instituit autẽ anima quædam sine corpore, vt cum ratiocinatur, vel reminiscitur. Cũ corpore, vbi id ad quorundam receptionem, vel excretionem, vel ad loca mo C uet. Respiratio composita quædam actio esse videtur, partim ex arbitrio, partim sponte & naturaliter, vt in somnis facta. Sanus igitur homo est, primis, vnde constat, elementis: & secundis, vnde formatus est, quatuor humoribus, tum quãtitate, tum qualitate mediocriter inuicem contemperatis: solidis aũt partibus, ex quibus compositus est, nec diuisis, nec cõdensatis, nec ẽ loco suo motis: spiritibus nec intensis nimium, vt in phreniticis, nec dissolutis, vt in lethargicis, vel in ijs, qui cardiaco affectu affliguntur. His enim hecticus spiritus resolui videtur. Sanus autem homo conseruandus est consuetis exercitijs, & cibis patrijs quolibet anni tempore obseruatis: copia eorum solum vitanda est, ex qua cruditates oriuntur, quæ morbos pariunt. Præcauẽdi morbi sunt, vel qui iam imminent, vel futuri sunt. Si ex plenitudine proueniant, inedia, vel purgatione, vel venæ incisione curandi sunt. Si ex labore & indigẽtia, quieti corpus dare & nutrire cõuenit.‖ Verũ vniuersi morbi, ex Hippocratis sñia, partim extrinsecus ex aere nos ambiente, partim intrinsecus ex esu, potione q; proficiscuntur: à qbus humorum aliquis vel abũdat, vel deficit, vel qualitatẽ cõmutat. Ab his ẽt spiritus insiti nunc intẽduntur nimis, nũc plus æquo relaxãtur. Solida vero corpora foris & intrinsecus multas causas habent plures affectus sustinẽdi. Erasistratus aũt & Asclepiades in vniuersum vnã omni morbo causam tribuũt: Hic sanguinis in arterias coincidentiam: ille corporeæ mo D lis in raritate extẽsionem. Plenitudinis morbũ facientis notæ sunt vasorũ cõuexio, faciei rubor, totius corporis tumor, & pulsuũ magnitudo cũ robore. Indigentiæ signa, collapsus tumoris, gracilitas in facie, & exiguus pulsus cũ imbecillitate. Itaq; febrim veteres ipsam per se affectum arbitrantur: Erasistratus, & recentiorũ nõ nulli ἐπιγέννημα i. accessoriũ, seu cõsectarium affectũ. Febris igitur est natiui caloris in ardentiorẽ cõuersio, eo, quod intro aduersus pspirare prohibeatur. Indicia febricitantiũ colligimus ex calore intẽso & intolerabili, tũ in accessionis principio ex languido, inæquali, & crebro pulsuum motu: In statu, ex vehementissimo motu elato, & veloci admodum. Iuniores calorem naturali magis ardẽtem, mordacem, acrem, & cõstantem, cum pulsuum frequentia & duritie, ex alto venientẽ, febrem esse definiunt. Sunt aũt duæ eius species oĩum sentẽtia, & cõtinua, & intermittens. Continua est, quæ non ad integritatem prius, q̃ morbus ex toto solutus sit, venit. Intermittentis rursum sex species inuenimus apud veteres, quotidianam, tertianam, quartanam, quintanã, septimanã, & eam, quæ à nono die nomẽ habet. Quotidiana est, quę singulis diebus aut noctibus accessionẽ vel decessionẽ facit. Tertiana vnũ diem præstat integrum, tertio redit. Quartana duos dies intermittit, deinde reuertitur: Quintana tres: Septimana quinq;: Quæ à nono die vocata est Græcis ἐννεαταῖα, septẽ. Nam semitertiana, modo inter continuas, modo inter intermittentes ponitur. Iam vero reliquorũ morborum duo genera sunt, vel cum febribus, vel sine febribus.

de Nat. hum- cõ. 2.t. 2. cl.7. 181.b

lib. de rac. vic. com. p° aph. 14. & 16.

bus. Quidã.n.acuti, quidam lõgi sunt. Acuti quidẽ hi, Phrenitis, Febris ardẽs, cui nomẽ est causos, Synãche i. Angina, Pleuritis, Peripneumonia, Cardiacus affectus, Regius morbus, Cholera, Volvulus, Colicus dolor, Apoplexia, Tetanus, Opisthotonus, Emprosthotonus. Acuti igitur à sanguine ferè, & flaua bile, in non nullis corporis partibus, quas ij male habent humores, superfluis, & in deterius versis constituuntur. Longi à pituita & atra bile, similiter vel copiosioribus, quàm naturæ modus exigit, vel in acerrimam qualitatem immutatis. Qui iam ex copia laborant, victus ratione, vel inedia, vel purgatione, vel venæ incisione curandi sunt. Qui ex abstinentia in morbum incidere, alimentis restituere conuenit. Quibus incoctio, & humorum acrimonia morbi causam fecerunt, ijs fomentis, & cataplasmatis concoctio paranda est. Acria contemperanda sunt, & cibis boni succi atq; humectãtibus vti oportet. Cæterum quatuor in toto morbo, particularibus q; accessionibus tempora auxilijs afferendis dicata sunt. Initium, incrementum, vigor, & inclinatio. Principio totius morbi inedia triduana conuenit, quibus & in totum abstinere triduo conducit. Venæ sectionem in initio recentiores ad tertium vsq; diem statuunt: Veteres etiam post tertium diem præcipiunt, si vires suppetant, & morbus postulet. Nutrimenti tẽpus à triduo iuniores: antiqui non omnibus, sed ijs, qui copia laborant, tum iunioribus, tum senioribus instituũt. Pueros statim morbo inuadente nutriunt. Præterea illos, quibus hmõi consuetudo est vel loci, vel aeris circunflui gratia. Ante cibum post triduum primum perfusiones capitis & præcordiorũ ex vsu sunt: sequentibus diebus cataplasmata & clysteres. Perfusiones igitur in præcordijs calidas semper assumere oportet, & simplices, ex cumini vel xylanethi decocto: Ad caput, calefacientes quidem in lethargo, & in omni graui sopore: refrigerantes autem in phrenitide, & quauis acuta febre conueniunt. Cataplasmata quædam solo melle & oleo conficiuntur, vocanturq;, μαλακτικὰ, quasi inter preteris emollientia. Quędam ex aqua, cui oleum sit adiectum, fiunt, quæ ὤμην λύσιν Græci nominãt. Alia his insperguntur, veluti pollen, lini semen, & fœnugræcũ. Clysteres hydrelęo, melle, sale & nitro modico præparãtur. Tẽpus eorum ante cibũ est, dum accessiones remittuntur & inclinãt. In continuis morbis diluculum. Phrenitis est mẽtis alienatio. Notæ sunt, insania vehemẽs, temeraria manuum gesticulatio, floccorum & festucarũ collectio, & febris acuta. Causam habet magna ex parte bilẽ. Cõstituitur in cerebro, vel eius mẽbranis quas μήνιγγας appellant, vel, vt quidã aiũt, in septo trãsuerso. Curatio hæc cõuenit. Initio, si præscius fueris, venæ incisio, cucurbitulæ conueniũt, subtractio, & clyster, & abstinẽtia cõueniẽs: instãte aũt morbo perfusiones soporiferæ, inunctiones, quibus somnus accersitur, & humectãtes cibi cõducunt. ‖ Causos febris spẽs, ab Hippocrate quidẽ inter acutos, vt quartana inter longos morbos refertur, à recẽtioribus nõ itẽ. Oritur ex bile nõ nimis sicca, circa venas, quę ad iecur sunt. Curatur in principio sanguinis missione: in statu, frigidę, tum aliorũ, quæ refrigerãdi vim obtinẽt, potio confert, vel epithema, cuiusmodi ex feruẽti hydrelæo præparatur. Angina est circa ceruicem inflãmatio. ‖ Eius spẽm vnã Græci κυνάγχην appellant, quæ in interiore ipsius parte orta subito strãgulat: Alteram συνάγχην: hæc in exteriorem partẽ incũbit, eo q; minus strãgulat, minus q; periculosa est. Vterq; affectus vel à bile, vel à pituita salsa nascitur, id q; non nunquam cum febre acuta, non nunquam sine febri. Remedium & generosissimum & præsentissimum est sanguinis statim in principio missio: deinde medicamenta pituitam per os educentia, & certa foris imposita. Asclepiades vltimum auxilium posuit, de quibus summus metus est, ne strangulentur, superiorem gutturis partem incidere. Pleuritis lateris ab interiore parte inflammatio est. Huic febris acuta, dolor vehemens, & tussis accedit: à bile potissimũ constituitur. Præsidio est in initio adhibita venæ incisio: deinde cataplasmata & sicca fomenta, nempe milij & salis: postremo medicamenta intrinsecus purgantia, quæ πλευριτικὰ nominant. Cauenda verò in his sunt ventris profluuia. Peripneumonia, non nullis auctoribus inflammatio grauis est circa pulmonem, id q; grauitate ostenditur. Quibusdam pulmo inflammationem pati non posse videtur, sed vicina eius loca, cum in dispositione eiusmodi sunt, ea vt ita nominetur, faciunt. Habet autem hic morbus febrem acutam comitem. Eadem ipsius causa, quæ pleuritidem cõcitat, secundum alios tamen pituita. Remedium ferè huic cum superiore malo cõmune est. Cordis affectus est, quem Græci καρδιακὸν vocant, nõ quòd in corde affectus sit, sed quoniam stomachum veteres cor appellabant, quo in febri acuta resoluto, ægrotos immodicè digeri contingit. Accidit ferè ex immodica abstinentia, vel parum tempestiua venarum sectione, vel cum aliquid præter rationem corpori adimitur. Quare alimento, quod facile distribui queat, & recalfacere, succurrendum est: quemadmodum ex vino ac niue: cibo, qui ex valentiore materia est, & stomachum corroborare potest. Est, cum visceribus inflammatis, potissimum iecinore, hic morbus eueniat: cum è contrario, ablatione & cataplasmatis inflammationi dicatis opus est. Arquatus seu regius morbus, quem ἴκτερον Græci nominant, est bilis in summam cutem redundãtia. Interim cum febri acuta oboritur, interim sine illa, cum interiorum adustione, & stomachi vitio. Si pręcordia inflammantur, cataplasmata primum desiderant: si copia laborant, venæ sectionem: sin minus, medicamenta, quæ bilẽ euacuãt, aut ventris ductione & intestinorũ, aut per vrinas, aut per sudores, aut per nares. ‖ Cholera duplex est secundum Hippocratẽ: Altera humida, in qua, vti omnes norunt, vehemens est excretio, bilis supra infra q; erumpit, intestina grauiter torquentur. Accedunt conuulsiones,

Margin letters: B (beside line 1), F (beside "tim morbo inuadente…"), G (beside "te quidẽ inter acutos…"), H (beside "non posse videtur…").

Marginal notes:

de Rat. vic. in morb.acut.t.8. cl.7ª.108.h

de Morb. vulg. lib.1.com.3.t.4.cl.3.118.g

de Rat. vic. in morb. acut.cõ.4.tex.96. cl.7ª.146.g.Et t.103, fol.147.d

A uulſiones,ſæpe ēt crurum ſuræ contrahuntur. Remedio contractionibus ſunt perfuſiones calidæ: in ijs,quæ contrahuntur, balneum poſt expurgationem,tum alimenta,quæ ex facili diſponuntur, digerūtur q́;,& ſtomachum adiuuāt. Alterā,ſiccam cholerā vocat Hippocrates,ab eadē prouenienté cauſa,ac circa eadē conſiſtentē,at citra ventris fluorē,& vomitum. Ideo q́; remiſſionē præcedentē,& per cataplaſmata requirit,nec cibi ingeſtione,ſed contra inedia opus eſt. Voluulus,& colicus dolor, inteſtinorum inflammationes ſunt,quorum alter tenuioris,alter plenioris. Quare deiectiones includuntur,& flatus inteſtinis inuoluti, eo, ꝙ exitum non habent, dolores vehemētes,& tormina concitant. Voluulus aūt diſpōne,& accidentibus acutior,magis q́; perculoſus eſt. Alterutro aūt morbo extreme laborantibus vomitus concitantur voluulum patientium. Auxiliū eſt voluuli maxime ſanguinis miſſio per initium,plerunq; abſtinentia,& cataplaſmata mitigantia, & inflammationem diſcutientia. Efficacius iuuant medicamenta, quæ κωλικὰ nominant,intro per ſedem immiſſa. Nam dolores auferunt,ſomnum conciliant,& aluum mouent. Apoplexia ex humorum craſſorum copia generatur,qui capitis vaſa,vnde corpori ſentiendi,mouendi q́; facultas aduenit, obſtruunt. Quamobrem,qui huic malo ſunt obnoxij,ſenſu,voce, & motu priuātur. Hippocrates « de hoc vitio ſcribit,‖ Apoplexiam, inquiens, validam ſoluere non licet, imbecillem haud facile. 2ª. Aphor. 42. ext.ord.18.b

B Sanguis mittendus ſtatim iam oppreſſis, modo & ætas conſentiat, & vires ſuſtineant. Tetanus, Opiſthotonus,& Emproſthotonus,neruorum morbi exiſtunt: verum vtraque ſpecies eſt conuulſionis neruorum,qui à capite deſcendentes, corpori motum diſtribuunt. Nam,ſi viſcoſi humores « eos obſtruant,affectio talis oritur. Quæ ſi ſcapulis caput annectat,quo minus poſſit annuere, ὀπισθότονον: cum mentum pectori contrahit,vt renuere nequeas,ἐμπροσθότονον: cum rectam, & immobilē ceruicē tendit, τέτανον Græci appellant. Sanat venæ ſectio, ſi copia ſubeſt: vt videre licet apud Hippocratē in illo, qui prolapſus humi vulnus in caput acceperat. Medetur enim eis,&‖ frigidæ copioſæ infuſio,ſi æſtas ſit, præſertim ſi non gracilis, ſed quadratus exiſtat æger: nam caloris reuocationem molitur. Multi ſane ceratis modice recalfacientibus,& relaxantibus vtuntur,ad hæc inunctionibus ſimilibus,nec non lanis oleo imbutis,atq; impoſitis, & fomentis,& cataplaſmatis calidis. Longi morbi interioribus accidunt hi,cephalæa,morbus comitialis,vertigines, oculorum caligationes, inſania, melancholia,lethargus,diſtillatio,raucitas, grauedo, ſanguinis eruptio, ſuppuratio in thorace,tabes,abſceſſus in medio latere, abſceſſus in clauiculis, iecinoris affectus,teneſmus,dyſenteria,lumbrici lati,teretes q́;,aſcarides: coxarum dolor,articularis morbus ,podagra,elephantia ad exteriores partes ſpectare videtur. Ex longis morbis cephalæa,internus capitis dolor 5ª. Aphor. 21. ext.or.fol. 39.b

C eſt,qui in circuitu interdum affligit à pituita naſcens: interim vnam capitis partem infeſtat: tunc ἑτεροκρανίαν nominant. Auxilium vtriuſq; eſt ſanguinis detractio,vel cucurbitulę occipitio impoſitæ,eductio pituitæ per os,per aluum purgatio,& epithemata,quæ inter cataplaſmata,vel malagmata,vel epichriſmata ſcribuntur: poſtremo cauſa eius ſinapiſmo reſiccatur. Morbus comitialis, quem & ſacrum vocant,circa neruorum,qui à capite deſcendentes ſenſum,motumq́; vniuerſo corpori diſtribuunt,originem conſiſtit.‖ Cauſam eius Plato & Hippocrates pituitā,& bilem atram indicant. Homo concidit,qui hoc malo detinetur, quoniam ei ſentiendi,mouendi q́; meatus obtu- 6.de Mor.vulg. ſect. 8ª.ver.fine & lib.de morb. ſacr. rantur,ſpumat ijs os ob humorum commotionem,quæ à neruorum conuulſione prouenit. Qua de cauſa interim vrina ſine voluntate prorumpit. Præſidium affert pueris impuberibus natura circa pubertatem effloreſcens,& morbum humoribus natiuo calore exiccatis terminat. Qui pubertatem exceſſerunt,ægre aut nunq̄ ſanātur. Caligines oculis offuſæ,& Vertigines,cognata ſunt vitia morbo comitiali, ab eiſdem q́; cauſis prodeunt, atq; eaſdem ſedes occupant. Hoc tamen intercedit diſcriminis,ꝙ illæ in ſuperficie corporis, non intus accidant, ob quod facilius, q̄ hic,curantur alui ductione,præſertim per hieram, adminiſtrata, deinde apophlegmatiſmis,& vomitibus per circuitum partim à cœna,partim ieiunis adhuc excitatis. Omnium maxime veratro ſuccurritur. Mentis

D alienatio duplici ſpecie inſigni conſtat: hanc Græci μανίαν i. inſaniam: illam μελάγχολίαν i. atram bilem appellant. Complures verò & harum exiſtunt differentiæ, nominum adhuc indigæ. Conſtituitur itaq; mentis alienatio circa totū caput. Cauſa inſaniæ flaua bilis eſt. Ob hoc, qui tali vitio laborant,tumultuoſi,præcipites,manu prompti,contumelioſi q́; fiunt. Melancholia naſcitur ex atra bile,humore frigido & tenebroſo. Vnde melancholici tenebriones,ac lucifugæ,triſtesq́; apparent, de omnibus ſuſpicioſi, hominum conſuetudinem oderunt, ſolitudinibus gaudent, quemadmodū Bellerophontes à Poeta deſcribitur.

Qui miſer in campis mœrens errabat Aleis,
Ipſe ſuum cor edens,hominum veſtigia vitans.

Medetur per ventrem purgatio,et maxime,quæ per vomitum excitatur: adhuc his magis vtrunq; veratrū ſoluit. Lethargus morbus eſt phrenitidi cōtrarius: eſt.n. profunda in ſomnum delatio, & inexcitabilis. Huic vitio obnoxij oium,quæ dicūtur,obliuiſcuntur,atq; hæc in febri ipſos comitantur. Locus igitur affectionis,caput eſt: nam in membranis cerebri conſtituitur. Cauſa ipſius pituita eſt,humor frigidus, frigiditate ac humiditate ſomnū inducens. Curatur conuenienter contrario modo,q̄ phrenitis. Fricantur ſuperiores corporis partes acribus quibuſdam,& pungentibus: tum ea adhibentur,quæ odore excitant, mouent q́;. Cibi ſimiliter fundentes,ſecantes q́; pituitam:

perfuſiones

perfusiones capiti admouẽtur, quæ exiccandi vim obtinent, & cataplasmata aliquãdo præcordijs. E
Crebro nanq; hæc inflammatione vexata, neruorum quoq; in capite principium constringunt, grauantq;. Humor à capite oppleto destillat interdũ in nares, interdũ in fauces, aliàs in pulmonẽ. Atq; has tres spẽs Græci κόρυζαν, βράγχον, & καταρρῦν, siue καταςαγμὸν i. grauedinem, raucitatẽ, & destillationẽ nominãt. Grauedini itaq; facile, & breui succurritur, deinde raucitati, modico sanè, & calido victu, qui frumẽtacei generis existat. Destillatio in thoracẽ non ex facili curatur, immo sę pe immedicabilis est. Nam ab ea acri, & salsa partibus exesis, sanguinis eductio sequitur: cuius tres causæ referuntur. Vel enim vasa erosionẽ passa sunt, ideo q; sanguis in asperã arteriam descendens per os reijcitur: Vel rupta sunt violẽter: Vel ob imbecillitatẽ non cõtinent, sed adaperta oscula eũ transmittunt. Differunt sanguinis excretio, & reiectio. Hæc etenim vel à pulmone, vel aspera arteria prouenit: Illa à stomacho, & sanguis apparet nigrior. Qui ex thorace reijcitur, flauus magis, & spumãs: deinde hic cum tusse, alter sine illa spuitur. Sæpenumero ẽt à capite per palati foramina in os defertur sanguis, præbet q; eductionis falsam imaginẽ. Loci, ex quibus ꝓpriè sanguis educitur, tres sunt. Primus fauces, vnde minore cum periculo sanguis reijcitur, facilius q; sistitur. Secundus aspera arteria, atq; hic morbus curationẽ difficulter accipit, plenus q; periculi est. Tertius pulmo, vbi minus oĩbus pręsidij, plus periculi affectus habet. Comitatur. n. maxime suppuratio, & tabes, F
vt ait Hippocrates, cuius verba hæc sunt. ‖ Sanguinis spuitionem puris spuitio, huius spuitionẽ tabes, tabem mors sequitur. Non nulli etiam ex latere sanguinem educi arbitrãtur. At hoc ambiguũ est. Salus vitij huius est, sanguinem reprimere, vel venæ sectione aliò ducentẽ, idq; potissimũ in iuuenibus, vel posca sistẽtem, vel inædia copiã eius imminuẽtem, vel simplici quodã medicamẽto, vt acacia, hypocystide, balaustio, plantaginis succo, atq; id genus alijs. Suppurationis præsidium vetus sunt ferramẽta candentia, quæ thoracem exiccẽt, fluorẽ q; in exteriores partes dirigant. Iuniores consueuerũt mitigare cataplasmatis, & delingẽdis medicaminibus, deinde cito repurgare medicamentis per os assumptis prius, ꝙ corpus inficiatur. Inscribuntur aũt propriè medicamẽta ad purulentos. Quæ suppurationes medio latere constituũtur, refectæ propriè ad linamentum humoris excretionẽ habẽt: quæ si vniuersim fiat, hoĩem interimit. Accidunt vero suppurationes quoq; sub transuerso septo, quæ se intus occultantes abscessus noĩantur, nõ ex æquo periculosi, nec curationi resistentes, plerunq; intus rupti hac excernuntur, vel partibus exterioribus diuisis. Diocles memorat ẽt thoracis suppurationes erũpentes interim in arteriã, q̃ ad renes ac vesicã tendit, simul cũ vrinis excerni. Tabes, propriè dicitur in pulmone vel in thorace corporis ob suppurationes colliquatio: difficilis eius salus est, aut nulla. Lactis vsus potui datur, dum cõsistit: loca scciora cõueniunt. G
Superior Ægyptus, & Libya maxime huic malo medẽtur. ‖ Hippocrates tabis cuiusdã coxendicũ meminit, ἰσχιαδικὴν vocans, qua in suppurationibus circa os sacrum accidentibus corpora colliquescũt. Similiter alterius renũ, cui νεφριτικὴ nomẽ dedit. Porrò iecinoris, & lienis inflãmationes, si in pus vertuntur, & ipsæ mediocriter corpus cõsumunt. ‖ At hæ suppurationes multo citius curãtur, minus q; periculosæ sunt, ꝙ quæ pulmonẽ affligunt. Verũ, si minus in suppurationes mutãtur inflammationes, sed crudę, & in scirrhi natura permanserint, malum habitũ corpori afferentes, tandem aquam inter cutem afferunt. Quatenus aũt simplices extiterint, in iecinore, febres continuas afferunt: In liene, quartanas magna ex parte: nam huius speciei causa bilis atra est, quæ in liene tanquam vase continetur. Vnde quartanæ auxiliũ est, ante rigorẽ summas partes ꝑ humoris frigiditatẽ fomentis tueri. In intermissionibus eductio ꝑ vomitũ. Aquæ inter cutem, quam Græci ὕδροπα vocant, tres species sunt neotericorum sentẽtia. Primã ἀσκίτην, Secundã τυμπανίτην, Tertiam ὑποσαρκίδιον noĩant. Hippocrates duas statuit. ‖ Nam τυμπανίτης, & ἀσκίτης eiusdẽ speciei sunt, qm̃ in vtraq; nutrimentum in aquã redactum, inter intestina, & peritonæum transfunditur. Sed in hac aquæ plus, ꝙ spiritus, in vnum intus contrahitur: in illa copiosior spiritus, minor humiditas est: in reliqua solidæ totius corporis partes in aquæ naturam transeunt: hanc & Hippocrates H
medicabilem esse scribit, vocatur autem, & λευκοφλεγματία. Causa vero cuiusq; hydropis est, auctore Erasistrato, inflãmatio iecinoris vel lienis, tpis spatio in scirrhum indurata. Nã, cum alimenti in his visceribus cõfectionem, atq; in totũ corpus digestionẽ impediat, in aquæ substantiã ipsum commutat, quod ita refrigeratum, inter intestina, & peritonæum transmittitur. Hoc quoq; malum Hippocrati salutis spem nullam habet. Quòd si vel absq; inflammatione hydrops, præsertim ἀνασάρκα eueniat, calore genuino refrigerato, nec alimentum in venis amplius edomante, sanguis caloris inops aquæ naturam induit, & ex venis, ceu oleum ex vtribus, defluit. Quousque enim sanguis exactus in venis est, ab earum corpore continetur. Vbi vero in eo pingue exuperauerit, vt in obesis, sanguis effusus adipem generat, aut in aquam versus, aut, dum non continetur, diffluit in locum, qui intestina & interiorem abdominis membranam interiacet, aut per vniuersum corpus effunditur. Tolluntur duo alij hydropes vel ex malagmatis exiccantibus, vel medicamẽtis vrinas cientibus, vel hypelatis purgandi facultate præditis. Renes affecti dolores magnos pariunt. Locus autem male habens non ex facili poteſt discerni, quòd exterioribus partibus cohæreat, laxius q; intestinum, κῶλον appellant, ipsis incumbat. Quare, cum offenduntur, vel externarum partium inflammatio, vel coli affectio esse apparet. Non raro eodem affecto intestino renes consen-
tientes

7. Aphor. 15. & 16. ext. ord. 55. a

6. Aphor. 60. ext. ord. 53. g

Lib. de inter affect. circa medium.

de Rat. vict. in morb. acut. cõ. 4. tex. 3. cl. 7ª. 148. g

A tientes dolent. Affectus autē, qui in eis cōsistunt, hi sunt, inflāmatio, exulceratio, calculi, languor.
Cum inflammatio renes exercet, nihil per vrinam innotescit, sed dolores excitantur potius, non
exacte locum primum dolentem ostēdentes, ob eam, quam dixi, rationem, verum intolerabiles:
quippe qui nec cataplasmatis cedant, nec imminutione per cucurbitulas facta remittantur: sola
medicamenta nephritica intus accepta præsidio sunt. Si exulceratio eos infestat, interdum puru-
lenta per vrinas excernuntur, interdum cruenta. Cum inest calculus, aliqn̄ cruenta, partibus vide-
licet ab eo axasperatis, eiiciuntur: aliquādo arenulæ in vrina subsident, si friabilis sit lapis, vel etiā
recens modo nascatur. In languore sanguinolenta vrina redditur, quasi non dum segregata. Vesi-
cæ affectus hi sunt, languor, furfuratio, calculus, exulceratio, circa colem maxime. His accedit vri-
næ suppressio, eius q; difficultas, & stillicidium. Ex his vero, aliis'que causis proficiscūtur. Græci
prius vitium ἰσχουρίαν, alterum δυσουρίαν, tertiū στραγγουρίαν appellant. Inflammationis notæ sunt
circa pubem dolores, vrinæ excernendæ difficultas. Soluitur cataplasmatis, perfusionibus, & à
cibo abstinentia. Quod si excedat, sanguinem quoq; per venam mittere conuenit. Exulceratio-
nis indicia sunt, sanguinolenta excretio interim, interim purulenta, non nunq̄ muccosa, & circa
pubem dolores. Auxiliantur epithemata, maxime q; dulcis, boni q; succi alimentum, ad hæc quæ
B intus adhibentur aduersus vlceratione vesicæ, & Bysini medicamentum. Languorem vēsicæ in-
nuit & vrina, cum citra mingentis volūtatem effluit. Difficilem morbus curationē, aut nullam
recipit. Lapidem in vesica esse, digiti in rectū intestinum per sedem immissi exquisitissime depre
hendunt, sed ita, vt index ad medium in summo reflectatur, atq; in priorem vesicæ partē, vbi &
lapidem innatantem contingunt, referunt q; in vesicæ ceruicem. Calculorum differentiæ plures
sunt, quidā enim illorū adnati sunt, alij possunt auferri. Rursus aliqui facile frāgi possunt, nō nulli
nō possunt. Itaq; magna ex parte adnati difficulter curantᷣ. Ex aliis aūt, qui facile frāguntur, dissol
uentibus medicamētis excerni possunt. Duros et dissolubiles chirurgi tollunt, carunculā diuiden
tes vesicæ ceruicis. ἰσχουρία summa est vrinarū retentio: στραγγουρία vrinę stillicidium: δυσουρία vri
næ difficultas. Atq; hęc multis è causis proueniunt, aliqn̄ calculo vesicæ ceruici impacto, ac mea-
tum in totū obstruēte, vel si intus quippiā relictum sit, aut vesicæ innatet. Vrinæ retētio, propter
vesicæ inflammationem nimiam, aut repletionem immodicam accidit, vesica scilicet ad excretio-
nem imbecilli, aut ceruice vehementer ex vrinarū acrimonia per morsum contracta, aut ex gru-
mis sanguinis iter occludentibus, aut ex vrinarum crassitie. Hæc medicamentis resoluentibus
oportet discutere. Plenitudinem vacuare ferramento, quod Erasistratus καθετῆρα nominat, Ro-
C manorum literæ, ſ, simili. Stomachus ventris & intestinorum principiū est, siue naturaliter, siue
pręter naturā afficiantur. Stomachi igitur vitia sunt, inflammatio, exulceratio, sanguinis eductio,
inflatio, humiditas flaccida, cibi fastidium, ingestorū ciborum incōtinentia. Inflammationē ergo
notat dolor incūbens. Succurritur perfusionibus & cataplasmatis, alimentis frumentariis, & quæ
facile possint digeri. Exulceratione in stomacho notant proprie putredo, mordicatio, deglutien-
di difficultas. Auxiliantᷣ his extrinsecus imposita, cibi q; probe succulenti. Sanguinis è stomacho
eductio iisdem medicamentis sistitur, quibus ex thorace: eiusdem reiectio, iis, quæ superius ad-
notata sunt. Inflationem dissoluunt discutientia, & quæ ructus mouent. Humiditatem, siccorum
esus, & absinthij potio tollunt. Cibi fastidium aut ex pituita adiacente oritur, ideo q; exiccare il-
lam ex vsu est: aut à bile supernatante, vnde stomachus purgandus est: aut naturæ impotentia, &
functio appetitoria reddenda. Nam oculi quoq; propter spiritus visorij imbecillitatem halluci-
nantur. Aduersum victus fastidium huiusmodi adhibenda sunt, quæ appetitum prouocent, sup-
peditent q;. Stomachus aūt non continet accepta propter humiditatem, maxime vero ob impo-
tentiam ac imbecillitatem, sicut dimissa manus non continet, quæ attingit. Expedit igitur corro-
borare, fortiorem'que ipsum reddere, tum vniuersum corpus reficere. Ventrem multa vitia sto-
D macho communia infestant, præterq̄ appetentiæ prauitas. Sed concoctionis male obita functio
ventriculo propria tribuitur, vt quæ potissimum in eo administretur: quem affectum profluuiū
sequitur. Reliqua igitur pari modo cum iis, quæ stomachum cruciant, curabis. Fluxus exacte dis
quirendus est, cur alimento incocto accidat: &, si inflammatio eā pepererit, cataplasmatis & pro-
fusionibus occurretur. Si pituita humiditatis illius flaccidæ parens, quam Græci πλάδον appel
lant, victus ratione exiccanda est. Si bilis exuperet, eam purgare vtile est. Si ex imbecillitate pro
uenit, vt infirmis, robur corpori faciendum est. Si ab ipsa qualitate eorum, quæ concoctu difficilia
assumpta sunt, vel quæ prompte corrumpuntur, vel quid alienum habent, post curationem, talia
oportet interdicere. Dysenteria. i. intestinorum tormina, est affectus intestinorum: generatur in
ventris profluuio, humoribus corruptis immorantibus, erodentibus, & exulcerātibus intestina.
Fit etiā sine fluxu, primum ab humore acri intestina intus exedenti. Est, cū in morbi decessione
δυσεντερία contingat, ‖ quā curari Hippocrates prohibet, ne suppressio intestini alium quēpiam 1. Aph. 20. Ex. or. 9. g. Et 4. de artic. tex. 41. cl. 7ª. 288. c
morbum maiorem accersat. Illam, quę ex fluore nata est, reprimentibus & sistentibus fluorem
medicatur: Aliam, cuius origo ex acris cuiusdam humoris rosione est, dulcorantibus, & quę
mitigare possint, abluendo ipsa exulcerata similibus. Diuturno tamen morbo, depasta vlceris ra-
menta, & putrida solent deiici, tum prosunt immissi pastilli ex sandaracha, calce, auripigmento,

atq; id genus aliis compoſiti. Vbi vero non ſit ramentoſa vlceris deiectio, non his vtendum eſt, E
q̄m conuulſionem faciunt. Quo'd ſi talis inteſtinorum exulceratio in ſuperiore quoq; parte conſiſtat, neque ſic paſtillorum vſus eſt: non enim ſtatim ad affectos locos perueniunt: nam, vbi ſanos contingunt, perniciē eis faciunt: verum medicamentis vtendum eſt, quæ ſuperioribus locis conueniunt, quorum q́; titulus eſt aduerſus dyſenteriam inditus. Ex dyſenteria, inteſtinorum lęuitas oritur, vbi ex magna vlceratione multæ cicatrices inteſtinis oboriuntur, propter quas cibum non retinēt: vnde ex inteſtinorū lęuitate vocata eſt gręcis λειεντερία. Quamobrē talis eſt inſanabilis: cicatrices nanq; non ſaneſcunt. Si vero ex inteſtini imbecillitate contigerit, tum quoque grauis eſt, nec ex facili tollitur. Remedium autem erit, ſi moliaris robur vniuerſo corpori, ac inteſtinis adiungere. Cęterum cauſa etiam morbi pituita eſt, inteſtinis lubricitatē illuendo generans. Succurrit inedia reſiccando, & cibi pituitæ contrarij. Teneſmus proprie morbus eſt recti inteſtini. Hoc enim inflammatione laborans, crebræ, inanes q́; egerendi cupiditates, & impetus exercent. Proſunt ei fomenta parti inferiori adhibita, ſtringentia, tum alimentum ex frumentacea materia, & reprimens. Quo'd ſi perſeueret, nihil q́; imminuatur, enematibus ex ptiſſanæ cremore, & hircina adipe vtendum eſt. Lumbricorum, qui inteſtina excruciant, triplex eſt ſpecies. Quidam enim teretes, palmi longitudine, vel etiam maiore, ad ſtomachum vſq; proſerpunt. Quidam breues, & F
minuſculis vermibus ſimiles, ἀσκαρίδες Gręcis appellant. circa rectum vero inteſtinum generantur non nulli lati, & oblongi adeo, vt in totum exporrigant inteſtinum: quos Gręci vocāt κηρίας ſimul & ταινίας, q̄ ſimiles faſciis ſint. Teretes itaq; ad remedia faciles: maxime autē in pueris hi: aſcarides in iis, qui ſub pubertatē ſunt, abūdant: ægre præſidiis cedunt, & excernuntur, niſi cibis acrioribus, & medicamentis dia picras cōpoſitis † oleo' q; cū vino} maxima ex parte iniectis. Coxarum dolores, articulorū vitia, & podagræ ſola inter ſe magnitudine differunt: cęterū cauſis & locis, qui affectū primū ſentiunt, iiſdem conſtant: a pituita nanq; plerūq; fiunt: circa neruos conſiſtunt, quibus articuli cōferuntur, motum' q; recipiunt. At coxæ dolor, quē Græci ἰσχιάδα nominant, in ipſius articulo ortus, ad talos vſque non raro extenditur. Præſidio erit ſanguis ex talo miſſus, cucurbitulæ coxis admotæ, clyſteres acres, qui' q; inteſtinorum tormina quodammodo faciunt. Et foris, cataplaſmata acopa, & malagmata adhibita proſunt. Podagra ſolos pedes affligit: in ſtatu quidē febrilis dolor intenditur, eo' q; refrigerantibus opus eſt. In declinatione torpor cū frigore hominem occupat, ob quod calefacientia conducunt. Articulorū vitia, prędictis ſimiles affectus ſunt, circa articulos oēs conſiſtentia: medicamenta curatoria, mitigantia ceromata, & victus rationē aptam deſiderant. Morbus, quem Græci ἐλεφαντίασιν vocant, ab elephanti ſimilitu G
dine nomen ſortitus eſt. Nam, qui hoc vitio laborant, cutem craſſam, durā, elephantorum modo aſperatā habent. Originem mali excitat pituita craſſa, & atra bilis, vel muccoſa, maxime diſſeminata. Hi enim humores ferinum ipſum denunciāt. Quare ſolum veratrū ſiue nigrum, ſiue albū, præſentaneum elephantiaſis eſt remedium. Impetiginis duæ ſpecies ſunt, quæ cutem moleſtant: vna tolerabilis, mitior' que eſt: altera effera, quæ difficilius tollitur. Squamulæ in his ex cute abſcedunt, ſub quibus locus rubicundior, fere' q; exulceratus apparet. Gignitur affectus à pituita ſalſa, & flaua bile: vnde, ceu in ſalſugine vaſis fictilibus, ex cute ſecedunt ſquamæ. Succurritur medicamentis pituitam mouentibus, & quæ extrinſecus corpori illinuntur. Lepra quoq; cutis vitium eſt, ſed magis ſubalbidum, aſperius' q; apparet. Ea vero aſperitas eſt, veluti pſydraciorum erūpentium. Pſora vero, id eſt ſcabies, exulcerata magis eſt. Pituita ſalſa vtrunq; malū proprie producit. Medicamenta pituitam cientia, tum quæ extrinſecus illinuntur, quibus ad lepram, & ſcabiem titulus eſt, iiſdem ſuccurrunt. Vitiligo, quam ἄλφον vocant, duas habet ſpecies, albam, & nigram. Hæc ab atra bile generatur, ob quod magna ex parte medicamina melancholiæ dicata cōueniūt: Alba à pituita non ſalſa. Leuce habet quiddam ſimile vitiligini albæ, ſed magis colore terram albiſſimam refert: à lepra variat, q̄ lenior hic cutis, minus' que aſpera, q̄ in illa ſit. Omnia huiuſmodi curant medicamenta pituitæ trahendæ idonea, tum ſmegmata foris adhibita. H

† καὶ ἐλενίῳ, id eſt elenio.

De curationis per medicamenta diuiſione. CAP. 14.

Medicina, quam Græci φαρμακείαν vocant, duplex eſt. Prima interiores morbos curat: qua potiſſimū victus ratione ſanans vtitur: altera exteriores, citra' q; illam manu nihil peragitur. Medicaminum ad interiora pertinentiū ſpecies duodecim exiſtunt. Quædā cephalica, quaſi dicas capiti dicata medicamina: quædā ſtomatica, id eſt oris vitiis accōmoda, dicuntur. Alia concoquunt: alia ad tuſſim inſcribunt. Alia anodyna, quę dolorē leuāt: alia alexipharmaca ſunt: alia purgāt. Non nulla proprie ad iecur inſcribūtur, ſic ad lienē, ad renes affectos. Sunt, quæ aduerſus veſicæ calculos, & vlcera nomen habent, ſimiliter ad vuluā. Iam vero ſtomatica ſunt, quæ ad gingiuas cruentas, putridas, eroſas, & dentes faciūt. Eodē referunt, quæ aphthas & cruſtas, tum quæ vuam deſcendentē ſanant. Quæ concoquunt, partim ad ſtomachi, vel ventriculi imbecillitatem conducunt, partim ad horum inflationē, quędā ad ſanguinis reiectionē è pectore. Quædam ad pleuriticos, vel peripneumonicos: alia ad tabidos: alia ad aſthmaticos, id eſt ſuſpirioſos, vel eos, q non niſi recta ceruice ſpiritum trahunt, ὀρθοπνοϊκοὶ vocantur. Aliqua ex his aſperitatē arterię, & vocis abſciſionem auferunt. Porrò anodyna nunc renum affectus ſedant, nūc ventris profluuia.

alias

A aliàs inteſtinorum tormina,aliàs plenioris,nempe colli,tenuioris q; inteſtini,id eſt ilei mala: communiter omnia quęuis dolorem mitigant,extinguunt q;. Alexipharmaca ſimplicia, alia ad aliud venenum vſurpamus: Theriace aduerſus omnia & prius & poſt ſumitur. Inter purgantia quædam per ſuperiores corporis partes agunt,quẽadmodum,quæ veratro cõſtant, vomitum q; cientia oĩa.Per inferiores,quæ ſcammonia,aloe,elaterio,colocynthide,euphorbio, cocco gnidio, atq; his ſimilibus. Tertio ordine ab his ponant,quæ lũbricos latos repellunt: cuiuſmodi medicamentum eſt,quod cerui cornu,menta, & pipere præparatur. Eſt & quarta ſpecies caput tantũ per os atq; nares purgantium,quæ in capitis,oculorum q; affectibus proprie ſumuntur. Ad hæc quæ in arquato crebro in vſu ſunt. Conuenit autem per ſuperiora purgatio morbis longis demoliendis. Tempus huius eſt,cum morbi intermittunt. Inferiori parte adhibita, acutis, vt pleuritidi & peripneumoniæ. Tempus vero vniuerſæ eſt, particularium acceſſionum remiſſio. Exteriorum remedia vndecim ſpecies continent,alia diſcutiunt,alia concoquunt, alia cruentis ſtatim imponuntur,alia pus mouent,alia repurgant,alia implent,alia reprimunt,alia cicatricem inducũt,alia oculis,alia vniuerſo corpori adhibentur,alia adurunt,eryſipelatis, herpetis, carbunculis idonea. Alia ſunt,quę illinuntur,acopa,& excalfacientia,quæ ad neruorum reſolutiones faciunt, articulorum B morbos,podagras,tetanos,opiſthotonos,omnem q; neruorum morbum. Alia puſtulas ſumma cute orientes,leucen,alphum,impetiginẽ,& lepram abſtergunt. Quæ digerunt, & concoquunt, phymatis,& cuilibet id genus abſceſſui auxilio ſunt. Digerentia ſunt omnia, quæ conſtant ſale, & quæcunq; etiam nitro, vt Cteſiphontis compoſitio teſtatur. Concoquentia, reſina, galbano, ammoniaco thymiamate. Quæ cruentis imponuntur pharmaca, fuſci coloris, ad recentia corporis vulnera valent. Quæ proprie viridia & nigra ſunt, vt barbarum, capitis mala, & canum morſus ſanant. In vlceribus, partim pus educentibus in his, quæ laborant inflammatione, vtendũ eſt, vt tetrapharmaco: in ſordidis vero, repurgãtibus, vt viridi diluto: in cauis, replẽtibus: in carne ſupercreſcenti, reprimentibus, vt quæ ex myſi & ſquama conficiuntur, in vehementi quoq; ſanguinis fluore ſiſtendo non parũ efficacibus. Adurentibus interim in diducẽdis partibus, ac aperiundis vtimur, velut in abſceſſuum comprehenſione, interim in palpebris cum ſumma cutis relaxatur, & procidit, vice conſutionis pilis mediocriter ablatis partem relaxatam retrahimus. Aliquando in capitis morbo difficillimo, quem κεφαλαῖαν vocant, per altas cruſtas humores in exteriorẽ educentes aſſumimus. Adurentium materia lixiuium, calx viua, auripigmentum, ſandaracha, fęcula, atq; id genus alia. Ex cephalicis medicamentis aliud ad achoras, capitis furfures, & eruptio-C nes valet: alia ad capitis dolorem, & heterocraniam. Aurium remedia partim earum inflammationem, partim exulcerationem, partim influxum, partim difficilem auditum, partim cõtuſionẽ iuuant. Oculorum pharmaca ſeptem ſpecies habent. Quædam enim ad incipientes lippitudines, vt quæ diaglauciu, & diacrocu, & cycnaria inſcribũtur. Quædam ad eorum diſpoſitiones, vt nardina, & theodotia appellata. Quædam ad fluorẽ, quæ ex thure, acacia, & erice fructu componuntur. Quædam ad ſcabritiem, vt ex metallis confecta, nempe vſto ære, chalcitide, & æris ſquama. Quinta ad ſiccã lippitudinem, & ſcabioſam, collyriorum ſpecies eſt, tum ſiccorum oxydercicon, id eſt viſum exacuentium, eiuſdem cum ſuperioribus materiæ. Sexta humidorum, quæ ad ſuffuſiones inſcribuntur, ex fellis generibus hyęnæ q; potiſſimum compoſita. Septima cataplaſmatũ ſpecies in oculis vehementer inflammatis & circumdolentibus vſurpatur, ex meliloto, paſſo, fœnugręco ſimilibus'que materiis confecta. Oblinimus palpebras initio, repellentibus, & cuiuſmodi ſunt dia glauciu, & dia crocu medicamina: etiam ſolo ipſo glaucio. Interius affectis exiccantia, lenientia'que admouemus, vt nardina theodotia. Quæ vero ad colorem decorem'que formę conciliandum illinuntur, qualia hedycroo & ſandyce conſtituuntur, non medicinę, ſed artis cultui ac elegantiæ dicatæ ſunt propria.

D *De oculorum affectibus.* CAP. 15.

AFfectus, qui totũ oculum exercẽt, hi ſunt, taraxis. i. perturbatio, lippitudo, epiphora, inflammatio, œdema, inflatio, ſcirrhoſis, chymoſis, carbunculus, ſtrabiſmus, conuulſio, palpitatio, myopiaſis, gangræna, putredo, vlcus, fiſtula, xerophthalmia, pſorophthalmia, ſclerophthalmia, procidentia, atrophia. In membranis hi conſiſtunt, ruptura, exeſio, diſtentio, anaſtomoſis, craſſities, denſitas, corrugatio, extenſio, raritas. Interiores palpebrarum partes infeſtant, aſpretudo, craſſities, ſycoſis, tyloſis, durities, chalazoſis, pladarotes, mydeſis, ſarcoſis, poriaſis. Exteriores hydatides, lithiaſis, phthiriaſis, meliceris, gangræna, phymata, colobomata. In corona crithe, poſthia, trichiaſis, diſtichia, triſtichia, phalangoſis, pyroſis, ptiloſis, pſoriaſis, madarotes, paralyſis. Communes toti palpebræ, paralyſis, procidentia, diuerſio. Angulis hi accidunt, encanthis, ancyle, pterygion, rhœas, proſphyſis. Extrinſecus, ægilops, anchilops. Album affligunt, pſydracion vlcus, hypoſphagma, abſceſſus, chemoſis, cœloma, pterygion, phacoſis, icterus, tofus. Iridem oculi infeſtant, argemon, nephelion, achlys, epicauma, vlcus, bothrion, phlyctis, myocephalon, ſtaphyloma, hypopyon, ruptura, cicatrix, leucoma, cœloma, proptoma, vnguis, pyoſis, exulceratio. In pupilla eſſe ſolent, ſuffuſio, glaucoſis, mydriaſis, phthiſis, ſynchyſis, platycoriaſis, amauroſis, rhytidoſis, nyctalops, hemeralops, myopiaſis, diapyeſis. Meatus exercent, aporexis,

paremptoſis,ſymptoſis,anthracoſis. Taraxis igitur ſeu perturbatio, eſt, cũ oculus leuiter ac me- E
diocriter commotus tandem rubicundior euadit. Lippitudo, cum album rubeſcit, & palpebræ
attolluntur,cum dolore conniuent,ægre q̃ʒ manus admotas ferunt. Inflammatione oculorum ru
bor intenditur,palpebræ magis eleuanť,vt nõ niſi magno negocio queas ſuſpicere. Epiphora, tũ
inflammationis magnę vniuerſo illatę corpori, tum largorũ fluorum commune nomen eſt: pro-
prie vero de oculis referť,vbi cũ maxima inflammatione, etiã humoris copia influxerit. Oedema
nominant,cũ eleuatus apparet oculus,& colorem amiſit,vel etiam ęgre mouetur: interim album
quoqʒ ſupra nigrum attollitur. Inflatio dicitur, cum ſubito tumeſcens oculus decolor fit, exupe-
rante pituita: vt plerunqʒ ſenibus æſtate potiſſimum ſolet accidere. Scirrhoſis ex inflammationis
diuturnæ vehementia oritur,carne increſcente, & ſubliuida. Profluuio laborat oculus, cum nõ
ſolũ rubet,ſed multas quoqʒ lachrymas excernit. Xerophthalmia,id eſt arida lippitudo, cũ anguli
vlcera & aſpretudinem,pruritum q̃ʒ contraxerunt,palpebræ rubent, & lachryma ſalſa & nitroſa
profluit. Sclerophthalmia,quaſi dicas duram lippitudinẽ, eſt, cum palpebræ duriores ſunt, oculi
rubent,& cum difficultate quadam mouentur. Proptoſis,id eſt procidentia,appellatur,vbi cũ in-
flammatione moti ſede ſua procidunt. Atrophiam nominãt, cum ex longa imbecillitate, vel alia
quadã latente cauſa paululum quaſi propulſus, deinde cauatus ad radicẽ cum dolore minor eua- F
dit,obſcure q̃ʒ aut nihil oĩno videt. Aſperæ dicuntur palpebræ, cum euerſæ ſanguinolentiores
apparent,& magis aſperę,carnoſę́que,& fici acinis ſimiles. Craſſæ vocantur,vbi euerſæ duriores
iis,quæ naturaliter ſe habent,exiſtunt, & ſcabris magis carnoſæ. Sycoſis, id eſt ficus, accidit, cum
in palpebrarum parte interiore carni quid ſimile enatum fuerit, quod emineat, & oculus totus
ægre moueať. Tyloſis,id eſt callus,nuncupatur, cum in palpebris aſpretudines ex ſenectute craſ-
ſiores,albidiores,& parum ſenſiles extiterint, eo q̃ʒ minus deteri poſſunt. Scleriaſis.i. durities, eſt
tumor palpebrę cum rubore,dolore q̃ʒ. difficulter aboletur: durat magis, q̃ inflãmatio. Chalazia,
vel chalazoſis orbicularia quædam intra palpebras tubercula ſunt circunſcripta: nomen à ſimili-
tudine grandinis acceperũt. Pladarotes, ſunt mollia veluti corpora vetuſta,& maxime decolora,
palpebrarũ parte interna non dum aſpredinẽ habentia: propterea πλαδαρότης à Grecis vocatur.
Mydeſis cõmune nomen eſt partium, quæ ex putrefactione corrũpuntur. Palpebræ quoqʒ eadẽ
laborant,vbi & tumentiores apparent,& aſſidue diffluunt,adipẽ paulo copioſiorem ſortitæ. Cri
the,quæ & poſthia,dicitur,cũ parte interna palpebrarum iuxta corollas ſuppuratum oblongum,
figura hordeo ſimile fit,vnde appellatum eſt. Generantur alia quoqʒ maiora in mediis palpebris
eodem appellata nomine. Lithiaſis,albida quędã & craſſa,callis lapillis q̃ʒ ſimilia,quæ oculũ pun- G
gunt,in palpebris retorſis oſtẽdit. Phthiriaſim vocamus, cũ palpebrarũ pilos multi lati exigui q̃ʒ
pediculi infeſtãt. Ditrichiaſi laborat oculus,cũ pilis naturalibus alij ſubnaſcentes ipſum pungunt
fluorem q̃ʒ concitant. Ptiloſis eſt,cũ alij quidem ſubnaſcũtur,naturales aũt collapſi, fracti q̃ʒ ſtimu
lant,ac pungũt. Phalangoſis,cũ pilorũ ſubnaſcẽtium duplex, triplex'ue acies,vel in ſuperiore, vel
in inferiore palpebra prouenit. Reſolutus oculus diciť,vbi naturali motu deſtitutus,neqʒ ſurſum,
neqʒ deorſum intẽdi poſſit,verum ſentiendi expers conſiſtat: frequenter hoc mali partibus etiam
oculi accidit. Ectropion ſeu diuerſio,palpebrarũ vitiũ eſt, cũ exulceratis oculis plus extra feruntť.
Encanthis,vbi ex vlcere caro in angulis iuxta nares ſupercreuerit. nautæ, ac piſcatores hoc vitij
peculiare habent. Vnguis vero,eſt in albo oculi pręter modũ exulcerato,carne q̃ʒ oppleto mem
branula tenuis & neruoſa: quæ oriens ab angulorũ aliquo ad nigrum,& verticem eius peruenit.
Rhœas,cũ angulus ex latẽte quadã cauſa ſeceſſerit,aut praua curatione ſublatus fuerit, vt lachry-
mas continere non amplius poſſit,ſed humorẽ dimittat. Cohæreſcunt palpebræ cum albo oculi,
vel nigro ex vlceratione. Et,ſi nigro cohæreant,viſus omnino prohibetur: ſin albo,minus. Gręci
hoc malum ἀγκύλωσιν appellãt. Ægilops,vel anchilops,abſceſſus quidam eſt ad angulum, qui
naribus propior eſt,pus continens,quod erumpens aut os exedit,aut ad angulum,vel vſqʒ ad na- H
res deſtillat. Pſydracion cõmuni vocabulo circa corpus totum,& circa album oculi fit. Eſt autem
velut puſtula in ſummo rubicundum. Vlcus oritur in albo vel nigro, cũ ſumma cuticula, quam
Gręci ἐπιδερμίδα nominant,diuiſa Lunæ figuram,vel rotundam,cauam,ſimilis coloris,vel ſub
albidi acceperit. Hypoſphagma vocant,cũ vaſis in prima tunica ruptis ab ictu, ſanguis intra albi
ſpatiũ & interiorem tunicã coierit,atqʒ oculi color ſtatim cruentus, poſt liuidus exiſtat. Chemo-
ſis ex inflammatione vehemẽtiore vtraſqʒ palpebras in exteriorem partem detorquet, ne totum
oculum cõtegant. Proprie vero Chemoſis dicitur, cum album vtraqʒ iridis parte inflammatione
afficitur,iuxta irim autẽ cauum hiatularũ ſimilitudine apparet. Cœlomata ſunt rotunda,& caua
vlcera,bothriis latiora,quæ in oculis circa irim naſcũtur. Argemon, in iridis circulo, vel in albo,
interdum etiã nigro, vlcus rotundum & ſubalbidũ oritur. Nephelion, ſummæ cutis vlcus paulo
maius argemo,& albidum. Achlys,eſt circa totum nigrũ à ſuperficiaria vlceratione cicatricula te
nuiſſima,aeri caliginoſo aſſimilis. Epicauma,cum in ſuperficie cuticula aduſta vlcus contraxerit,
vel etiam paulo profundior fiat ex epiphora magna innaſcens. Bothrion, eſt vlcus cauum, pu-
rum,anguſtum,puncturis rotundis ſimile,vlcuſculo altius. Phlyctænam vocant, vbi per exulce-
rationem,vel etiam ſine hac exterior ceratoidis tunicę mẽbrana tenuiſſima,& ſublimis elata, in-

A tra se humorem collegerit,aut sub tunicæ spatio crassior humor currẽs phlyctænam pariat. Myocephalon morbus est,cum tunica priore iuxta irim, exulcerationis vitio exesa, secunda prociderit,vt ceu muris caput referre videatur. Staphyloma dicitur, quãdo oculi pupilla cum inflammatione & dolore attollitur,& album colore, & acino vuæ simile redditur. Hypopyon vniuersam irim pure occupat,vel eius dimidiũ. Rhexis, id est ruptio, est exulceratio ab ictu, vel alia quadam causa,in alto totas subinde membranas diuidens,vt etiã humores, quibus videndi facultas administratur,effundat. Cicatrix appellatur,vbi nigro oculi ex alto vlcere membranæ crassities superuenit,& color albior apparet.accidit quoq; albę mẽbranę dictæ, sed non perspicitur. Albugo nihil à cicatrice differt,nisi ꝙ ex vlcere maior cicatrix,simul & crassior in iride nascatur,quam Albuginem nominant. Clauus est carnosus nigri excessus solidus, cum leui alba q; velut cicatrice, frequenter etiam in albo nigro cohærenti consurgens. Suffusionẽ quidam interpretantur, cum humor quidam in pupillam destillauerit,cõcreuerit q; sæpe adeo,vt visum offendat,vel in apparentibus hebetet. Glaucosis est humoris crystallini in album atq; aqueũ colorem mutatio, cuius gratia visus impeditur. Mydriasis dicitur,cum pupilla quidem nihil colore variat, dilatatur autẽ magis,ꝗ natura poscat,vt iridis circulo fiat proxima,& visioni noceat. Phthisis, id est tabes,appella-
B tur,dum pupilla arcte coit,vel stimulo assimilis fit,tum hebetior, tum rugosior,aut ex imbecillitate periculosa,aut ex capitis dolore vehementi. Confusio, dum humores oculorum suo loco non consistunt,proprium ordinem seruantes, sed huc illuc'que feruntur. Hebetudo,summa visionis sine causa euidẽti offensio. Nyctalopes vocantur,qui die vident obtusius,sole occiduo acrius,nocte magis adhuc: vel contra,die parum, vesperi aut nocte prorsus nihil. Myopes vicina vident,remota non item. Suppuratio humor exiguus in pupilla collectus,qui difficulter euaporat ac discutitur,suffusione siccior. Abruptio est,quãdo meatus à cerebro & meninge in oculum descendẽs, ex ictu capitis,vel casu ex alto diruptus est ita,vt absolutam cęcitatem afferat. Coincidentia, vbi in meatum,qui à basi cerebri veniens,oculo videndi facultatem tribuit, humor adaperto vel rupto vase incidit,obturat'que eum: vnde cum dolore visus offenditur. Symptomasis accidit, cum meatus ex atrophia,vel resolutione fit arctior, concidit'que. Quod vitium vt rarum est, sic remediis ægre cedit. Carbunculus,crustosum est vlcus,depascens cum fluore, & bubone, aliquando etiam cum febribus,interim in toto corpore,interim in oculis factum.

De exterioribus capitis affectibus. CAP. 16.

C Irca vero capitis exteriores partes consistunt ij,qui inter longos ascripti non sunt. Caluarię
C autem fracturarum differentiæ quinque existunt,rhogme,engysoma, ecpiesma,apechema, & camarosis, distentio suturarum, hydrocephalon, achores, pityriasis, meliceris, atheroma, fauus. Porrò eam partem,quæ capillo tegitur, & mentum occupant alopecia, ophiasis, caluities, madarotes. Pili omnes fluunt, extenuantur, quassantur, scinduntur, squallescunt, in puluerẽ rediguntur,subflauescunt,canescunt. Oculorum morbi separatim conscripti sunt. Aurium, contusio,pterygomata,fractura chartilaginis, sordium vel exuperantia, vel defectus, grauis auditus, surditas,puris fluor,fluxus graueolens. Nares excruciant ozena,polypus,vlcus, fractura, peruersio,compressio, simosis. Os infestat gingiuarum putredo, dentium erosio, eorum que dolor,& cum è sede sua labant, †abscessus,epiglottis,⁊ epulis, parulis, aphthæ, crustæ, tonsillæ,vua, ficus. † Al. abscessus in lingua.
Faciem occupant ephelis,vari, lentigo, ossium fractura, distentio commissurarum, luxationes maxillæ inferioris à superiore gena. Ceruicem habent synanche,cynanche,strangulatio, vertebrarum expulsio,strumæ,steatomata. Humeros male habet verticis ipsorum fractura,distentio. Iuncturam cubiti occupant meliceris,atheroma,steatoma,humor aqueus. Brachiale,ganglia. Digitos manus & pedis chymethla,reduuia. Quamcunque corporis partem inflammatio, œdema,inflatio,durities,abscessus,vlcus purum,vlcus sordidum,cauum,carne supercrescẽs, crustosum,sic-
D cum,fluens,subpascens,callosum,fistulosum,mydesis,id est putredo, phyma, dothien, thermintthes,phygethlon,chalaza,phagedæna,phlyctides, carbunculi, epinyctides, erysipelas, herpetes. Mammillas peculiariter, tum naturaliter sexus vtriusque vexant carcinomata. Quamlibet corporis partem impetunt carcinoma occultum,carcinoma vlceratum,therioma. Inguina,bubones simplices,phymata purulenta inuadunt. Genu,gonyalgię,rheumatismi, tofi. Poplites steatomata,anchyle. Tibiam,varices. Suram,scirrhoma,chironia vlcera. Summam pedis partem, nigredines,necrosis,podagra,fistulę. Calcem,squamæ.

De cutis affectibus. CAP. 17.

C Vtem,totius'que corporis partes exagitant lepra, psora, alphos albus, alphos niger, leuce, impetigo simplex,impetigo agrestis, dracontiasis, acrochordones, thymi, myrmeciæ, claui,calli. Quædam horum ex podagra & articulari morbo, quædam ex sese oriuntur. Sedem afficiunt hæmorrhoides cæcæ, fissuræ, procidentia, condylomata, pylides. Aduenit etiam toti vuluæ procidentia, cum in exteriora procidit. Scrotum habent enterocele, cirsocele, epiplocele, sarcocele, porocele, steatocele. Totius corporis ossa patiuntur cariem, sphacelum, fracturam sine vulnere, vel cum vulnere, ecbyrsosin. Fracturarum differentiæ quinque sunt. Prima schidacedon facta, per rectitudinem: Altera per transuersum, cauledon. Tertia raphani

in morem raphanedon. Quarta caryedon ideſt in modum nucis. poſtremo alphitedon, hoc eſt in E ſpeciem farinæ. Nigreſcunt interim oſſa in fracturis, interdum ſine his. Articulis omnibus accidunt, paragoge, è ſede propria motio, eluxatio, præterluxatio, colligatio, porofis, rheumatiſmi, diſtentio commiſſurarum.

De Chirurgia. CAP. 18.

CHirurgia eſt alieni, vt proprie vocāt, per inciſiones, concinnationes q́ꝫ cum via quadam, & ratione ablatio: ad hęc vulnerum, atqꝫ vlcerum curatio: quę in corpore humano adminiſtratur. Primariæ eius actiones duę ſunt, compoſitio, & diuiſio. Harum rurſus multæ ſunt ſpecies. Compoſitionis quidem, fractorum oſſium coniunctio, & deligatura, luxatorum repoſitio, inteſtinorum, quę prociderunt, collocatio, ad hęc, vuluæ, & recti inteſtini. Abdominis ſuendi ratio, γαστρορραφίαν Gręci appellant. Curtorum applicatio, ſiue adductio, vt in naribus, labris, atqꝫ auribus. Diuiſionis ſpecies, ſimplex inciſio, præciſio, hypoſpatiſmus, periſcythiſmus, angeologia, exciſio, aduſtio, raſio, limatio, ſectio per ſerrā. Simplici ſectione in abſceſſibus vniuerſis vtimur. Diuidendum vero membrum eſt recta linea, non tranſuerſa. Pręciſioni locus eſt in alis, inguinibus, natibus, & ano inſtar myrti adhibitæ. Hypoſpatiſmo in fronte, cum oculi fluunt. Periſcythiſmo in ſincipite, & colis pellicula, quam pręputium vocant, nigricante. Exciſioni in membris ni- F greſcentibus, & capitis fracturis. In omnibus autem, quæ ad oſſa pertinent, aliis q́ꝫ multis vſtio, raſio, limatio, ſerræ vſus vtiles ſunt. Vſtio candentia ferramenta requirit, proprie in iis iam malis omnibus, quę depaſcunt, & oculis rheumaticis, coxis, vel etiam interioribus. Etenim in tabidis candentia ferramenta aſſumuntur, & in lienoſis: tum in brachiis, quę in alam excidere conſueuerunt: inſuper in ęgilope, in nigricantibus, vel iis, quę reſecantur propterea, quòd aperiantur vaſa: poſtremo in aliis ſanguinis profluxionibus. Hęc itaque in capite conſiſtunt, quibus manus auxiliantur. Fracturarum autem capitis genera ſunt quinque: Rhogme, engiſoma, ecpieſma, apochema, & camaroſis. Non nullorum ſententia additur & ſexta, trichiaſis, per ſumma oſſium inſculptio. Hydrocephalon quatuor ſpecies obtinet: Vnam cum intra cerebrum, & inuolucrum eius humor ſubſidet: Alteram, cum intra membranas, & oſſa: Tertiū, cum intra os, & pericranium: Reliquam, vbi os, & cutem interiacet. Circa cutem oriuntur meliceris, atheroma, & extrinſecus alopeciaſis. Itaque alopecias laniamus: meliceridas, & atheromata myrti modo, vel ſimpliciter ſummam cutem diuidentes, deinde tunicas digitis auellentes, cum ipſis humoribus, qui inſunt, auferimus. Hydrocephalon ſub cute, & pericranio duabus, vel tribus rectis lineis incidentes euacuamus. Quod ſub oſſibus eſt, excidimus. Quod tandem intra meningem, cerebrum q́ꝫ incidit, G inſanabile eſt. Omnis fracturarum caluarię ſpecies exciſione adminiſtratur, exciſoribus id, quod in oſſibus fractum eſt, auferentibus. Veteres igitur modiolis per circunuerſionem ſecantes ipſa excidebant. Poſteri terebris vſi ſunt, ægros in ſedile, tum ſectores collocantes. Hac tempeſtate exciſoribus tantum ſedem exhibent. Ex oculorum vitiis hæc manus pręſidium expetunt, trichiaſis, hydatides, encanthides, vngues, ſtaphylomata, ſuffuſiones, fluores diuturni, & excedentes, palpebrarum calculi, coagmentatio oculos ambientium in idem, ęgilops. Palpebras itaque relaxatas conſuimus, [a]† id quod pręter naturalem habitum eſt, auferentes. In palpebris non relaxatis, [b]† acus candens ab angulo ſub ipſis radicibus immittitur. Hydatidas ſingulatim tollimus. Encanthides, vngues, & ſtaphylomata præcidimus. Staphylomata quidem †[c] ſolum ad ipſas radices per medium tranſuere acu lina ducente oportet. Vngues, & encanthidas vel lino, vel hamulo attrahimus. Hypochyma deducimus pungentes circa irim ex minori angulo, †[d] deinde in eius ſummo concretū pupillę humorem fractionibus radentes, ſtringentes q́ꝫ, ne ſuſpicias. Hypoſpathiſmus, periſcythiſmus, & angeologia fluorem ſiſtunt. Hypoſpatiſmus itaque tribus fit ſupra frontem diuiſionibus. Poſt ferramento (quod ſpathomelam appellant) per corpora, quę interiacēt, tranſmiſſo. Periſcythiſmus eſt, cum tranſuerſis lineis coronę modo frons ſecatur. Altera ipſius parte H paulo ſuperius, quàm tempora ſunt, quędam triangula amputantur, Gręcorum literę Δ ſimilia. Angeologia perficitur vaſis latentibus à tempore ad tempus in profundum diuiſis. Palpebrarum calculis medemur magna ipſarum diuiſione, qua lapides integre auferimus. Connatas palpebras ſcalpello aperientes †[e] ſiccis medicamentis} diducimus. Ægilopas ad os vſque excidentes ferramentis candentibus adurimus. Sunt autē, qui loco ferramentorum candentium terebra os forant vſqꝫ ad nares. Polypum, qui in naribus naſcitur, anguſto ſpecillulo ab oſſę reſoluimus, & raſorio cultello poſtea radices demetimus. Ozęnæ raro ad ſanitatem proficiunt: curatio vero earum in iiſdem verſatur. In ore epulidas, & parulidas diuidimus, vbi ſuppuratio ſe oſtenderit. Vuas demiſſas, ſiue collapſas nimium, incidimus, volſella prehendentes. Dentes eximimus ſcarificatione circa eos facta. Adenas excedentes naturam in tonſillis aduerſis plagis amputamus. In ceruice ſteatomata, & ſtrumas, cute diuiſa, & digitis auulſa, tum vaſorum complexu diſſoluto tollemus. Ganglia, quæ in metacarpiis, ſeu poſt brachialibus magna ex parte eueniunt, & mulieribus lana victum quęritantibus plerunque extundimus, interim ceratis mollita curamus. In aliis phymata, & ſtrumas præcidimus: ſimiliter in inguinibus. Abſceſſus in ſpatio intercoſtali diuidentes non vniuerſim, ſed moderate, paulatim'que puris excretionem molimur. Sunt, &

A† Faſciolā ab ipſis auferētes, quātā cōmēſuratio iuxta palpebrarum figuram poſtulat.

B† Pilos p acū illaqueamus.

C† Filo tranſmiſſo ablaqueantes.

D† Donec ac⁹ penetrarit, & loco vacuo excipiat: deīde per obliquū ad iridem pducētes ſumma ei⁹ parte compactum circa pupillam humorē deducimus, deligantes & ſtringentes, vt nō aſpiciat.

E† Alij legunt τιλτοῖς, id eſt ſubiectis linamentis.

qui

A qui adurant eos. Carcinomata in multis corporis partibus, maxime circa mãmas oriuntur. Præci
dimus vbicunq; fuerint, & ferramentis peruruntur non admodum ignitis. Non deſunt, qui raſo
riis ferramentis ignitis ſimul ſecantibus, & adurẽtibus vtuntur. Exomphali, omnes, quibus vm-
bilicus extuberat, appellantur. Differentia triplici comprehenduntur. quidã enim pneumatom-
phali, quaſi qui ſpiritum ſub vmbilico collegerint. Alteri enteromphali, quibus inteſtina ad vm-
bilicum procedunt. Reliqui hydromphali, qui aquam ſub vmbilico geſtant. Omnes differen-
tiæ manu ſanantur, lino duplici per acum immiſſo, & vmbilico circumſtricto. Hydropicos pau-
lulum ſub vmbilico à ſiniſtris pũgimus ferro inſtar myrti facto, donec inania penetrauerit. Apel-
larum duplex curatio, horum, qui intrinſecus excoriantur, illorum, qui extrinſecus orbiculatim
in ſumma cute diuiduntur, vt præputium intus attrahatur. Qui per anguſtias præputij exerere
glandem nequeunt, ſumma eius pellicula, quantum licet, retracta, dein callis, qui in conſpectum
prodeunt, ſcalpello per ſumma auulſis curantur. Hypoſpadiæ ſunt, qui ex generatione, vrinę iter
inferius ſub dicto cane habent: curantur autem ſumma glande perforata & canaliculo immiſſo.
Qui dicuntur atreti, ſiue foramen habeant tenue, ſiue nullum omnino, auxilium capiunt hoc pa-
cto: Acuto ſpecilli immiſſo adaperimus, deinde digitum ſubmittentes vndiq; abſoluimus. Lapi-
B des in veſica habentes ſecamus, calculum in veſicę collum adigentes, inciſorio autem lapide vten
tes ſemel ſuperiacentes particulas diuidimus, & ferro ad id idoneo, quod propterea λιθόλαβον
Gręci appellãt, calculum auferimus. Quibus fluere vrina quoquo modo cœpit nimis, rhyadicos
appellant, ſi magnus callus fuerit, præcidendo ipſum curamus. Quibus vrina propter copiã non
redditur veſica diſtenta, vt remittere ſe nequeat, per fiſtulam cathetera vrinam elicimus. Porrò
huic inſtrumento ad Romanæ literæ, ſ, figuram facto, quod in vrinæ iter vſq; ad veſicam demit-
titur, inditur filum, quod in ſummo habens lanę paululum procumbens, vrina madefactũ, dein-
de foras extrahitur, quod vrina tanq̃ ducem vię ſequitur. Tumorum, qui ſcroto accidunt, ſeptem
ſpecies ſunt, hydrocele, porocele, ſteatocele, ſarcocelẽ, epiplocele, cirſocele, enterocele. A quibuſ-
dam hæc complicata adduntur, hydrenterocele, ſarcoepiplocele. In his, qui hydrocele laborant,
ſcrotum diducendum eſt, & vbi maxime venoſum eſt, inuenta q́; tunica, humorẽ ea comprehen-
ſum euacuare oportet, & tunicæ ſuperuacanea auferre: in quibus ſine tunica eſt, excernere humo
rem ſufficit. Steatocelas, & porocelas ſimiliter, ſiniſtra manu ſcrotum extendentes ſecare conue-
nit, poſtea in ſuperficie diducere, donec adipi, vel callo, vel alij cuicunq; incidamus, & hoc aufere-
mus. Pari modo ſarcocelici tractantur. Oportet autem ſubiacentem carnem albicantem præcide-
C re, rubram excoriare & detrahere, ac tunc reliquias adimere expedit. In cirſocelis extendes va-
ricem hamulo in ſuperficie diuiſum, exceptum´que auelles, relicta ceu digiti parui latitudine: re-
liquum extenſum abſeca. Cura vero non mediocris adhibenda eſt in neruis illis complicatis,
κρεμαςῆρας Gręci vocant, & teſticulis. Enterocelicos, & epiplocelicos ita ſecamus, reprimentes
inteſtinum, vel omentum diligenter, mox ſeminarium meatum auferemus, q̃ fieri poterit, com-
mode: Sin minus, peritonæum attrahentes, & laqueo excipientes præcidimus. Hæmorrhoides
lino duplici per ipſarum baſes tranſuentes cõſtringentes q́; poſt horas duas abſcindimus. Fiſtula-
rum non nullæ perforatæ non ſunt, os tantum habentes. Quædam perforatæ vel intus in anum,
vel extrinſecus. In perforatis in anum, oricularium ſpicillum immittes, mox digitum in ſedem af
ferens, inteſtinum attrahes mucrone ſpicilli, id q́; amputabis, ab inferiore loco incipiens, ſimiliter
& in exterioribus ani. In non perforatis ſpicilli acumine omnes ſanas particulas penetrare conue
nit. Sunt, qui loco reciſionis præciſionis q́; partium foramina interiacentiũ lino byſſino in ſum-
mitate ſpicilli cõuerſo diuiſa auellunt, intermedias partes quotidie circũtendentes fila amputant,
& callũ mollientes medicamento Ægyptio cicatricem inducunt. Hic modus primum ab Hippo
crate conſcriptus eſt. || Varices in cruribus primum extrinſecus inciſuris per totum inſignitos, de Lib. de fiſtulis
D inde inclinantes ſumma cute prehenſa, ipſam primam diuidimus, & mox hamulo attractum va- nõ lõge à prin.
ricẽ illigamus, quo poſt omnes diuiſiones facto, vel varicũ extractorio inſtrumento, quod Gręci
κιρσȣ̃λκον vocant, eximimus, ſumma diſcindentes, vel bicipiti ſpicillo exceptum, lino per ipſius
ventriculum ſecundum euerſionẽ extrahimus. Dracontia varicibus ſimilia ſunt, magnum vero
dolorem, dum paululum prominentes mouentur, cõcitant. Oportet autem diuiſis, vt varicibus,
ſummam cutẽ detrahere, ſic q́; pręcidere. Clauos, callos, acrochordonas, thymos, myrmecias exci
dentes adurimus, vel pſorico illinimus. Curta in naribus, auribus, oculis, hoc modo ad naturalem
habitum reſtituuntur: Labra ſcalpello vndiq; deradentes cruentamus, deinde adducẽtes denſius
ſuimus: iuxta maxillas autem ex vtroq; labrorũ extremo, qua inuicem coeunt, intus & extrinſe-
cus diuidimus, diſtendimus´que volſellis, ne caro inde relaxetur. Quæ auribus vel naribus curta
accidunt, cum fuerit chartilago diuiſa, producere aliam conuenit, ſic´que conſuere lanę filo.

De artubus confractis, partibus quę à ſuo articulo dimotis. CAP. 19.

FRacti artus ex diſtenſione quidem in rectum reſtituuntur: ex deligatura callo obducuntur.
Caluariæ ergo fractiones quot modis accidant, quomodo´que curentur, diximus. Et, ſi in fa-
cie fractura contingat, vt in capite, ſanare cõuenit, oſſe, quod affectum eſt, exciſo. Sciendum autẽ
eſt, quæ oſſa fracta curationem non recipiant. Si igitur nares confractæ ſunt, non recte poſſunt

De artic. cō 2. tex. 47. cl. 7ª. 267. f
ibi. t. 44. 266. h.
Et tex. 45. 267.

restitui.‖ Aurem etiam frāgi scribit Hippocrates, quoniam & chartilago imitatur os; ęgerrime q; E
in pristinam figuram reducitur.‖ Verum, si ex palato fracturam accipiant nares, simæ, vt inquit,
euadunt & insanabiles. Porrò, si clauicula frangatur, vel iugulum, vel costa aliqua, & hęc frequen
ter resarciri non possunt. Epithemata in iugulo adhibenda sunt, ipsum'que ab ala ad alam deligan
dum est. Cęterum, si quod maiorum membrorum fractum sit, vel minorum partium aliqua, vt di
gitorum nodi, vel ossa brachialis, vel post brachialis, vel tarsi, omnia quidem in magna frusta cau-
ledon, vel raphanedon, & schidacedon franguntur: minutatim caryedon, vel alphitedon. Omnia
ergo fracta deligantes, extendentes'que admodum vehementer, & valide diducere, & multum in
uicem separare oportet, vt iustum situm, pristinam'que figuram recipiant. Non autem in rectum
omnia restitui debent, sed ad proximi, cui cohęrent, membri figuram. At, si os rectum sit, in re-
ctum: si obliquum, vel alio quouis modo curuum, simili modo. Modus autem deligaturę ad om
nia pręparandę hic est. Fascia est linteis veteribus facienda, quæ tum latitudine, tum magnitudi-
ne membro respondeat. Latitudine quidem in maximis digitorum quatuor, vel quinque. In te-
nuioribus non minus digitorū trium. Deligaturę hęc ratio. Prima fascia ter nobis in fractura sur-
sum versus fertur vt plurimum. Altera dimidio longior ab eodem loco incipit, euariantibus deli-
gationibus deorsum quidem tribuitur, sed ad superiora reducitur: irrigari hydrelęo, vel œnelęo, F
vel glycelęo adusque triduum expedit: post cerato diluto, & liquido, vt oleum crassum videatur.
Verum fascia ita paretur, vt nō nimiū premat, ne membrū emoriatur, sed quoad adiaceat, apte q;
adhęreat: neque sit laxa, vt contineat, & repellat influxus, ne oboriatur inflammatio. Post sple-
nia triplicia, quadruplicia'que adhibeantur, quę artus crassitiem impleant: quo nec sibi mutuo in
cidant, nec dissidentes interuallum relinquant. Ab his fascia conuenit triplex, quę à fractura deor
sum veniens, sursum rursus feratur, ibi'que finiat. Solutiones membri primę tertio quoque die fa
ciendæ: post septimum vero diebus intermissis pluribus, prout necessitas exiget. Inde licebit feru
las circumponere, sed ita, vt ad vltimam fasciam lana apponatur, & ex interuallis ferulæ collocen-
tur, cum membrum ab inflammatione est prorsus immune, curua ipsarū parte extrinsecus subla-
ta, leui autem intus deligaturę iniecta. quibus superligabuntur vel chordulę, vel nauticum filum.
In fracturis cum vulnere, pro his omnibus splenia duplicia, vel triplicia faciētes per singula cras
sitiem membri circulatim implebimus, vt termini ipsius inuicem incumbentes separentur: to-
tum'que membrum his contineatur. Primùm sanè ex prędictis imposita madida esse conuenit:
deinde lanas propositas, & fascias post lanas habere per subiectam sedem canalis aperti. Maxime
is modus deligaturę confert iis, quę alphitedon fracta sunt cum vulneribus, & multa contusione G
musculorum, in quibus etiam linamenta liquoribus competentibus madentia imponenda sunt.
Linamentotum sunt quinque species, aliud flexile, aliud rasile, aliud vulsorium, aliud lucernariū,
aliud priapiscorum appellant. In luxatis vero distentione quidem antecedente opus est: repositio
pro quolibet membro propria assumitur. Omnia in Hippocratico subsellio restituūtur, simul &
tensa, & commissa. Caput luxatur, nam prima ceruicis vertebra coarctatur ad secundam. Maxilla
inferior ex iugali, quod est ad malas, excidit. solis autem manibus in sedem suā compellitur, hinc
illinc'que ad superiorem adducta. Humerus in alam tantum excidit, capitulo rotundo, & leniter
cauo, quod Iones ἄμβην vocant, cum distensione in sedem reducitur. Sunt & alię {inferiores,}
quas palęstricas nominant. Cubitus in omnes quatuor pares excidere poteft. si in exteriorem, in-
teriorem'ue, cum distensione reponimus: si in priorem vel posteriorem, sine distentione restitui-
mus: nam hęc ex subita inflexione quodam imposito flexurę cubiti consistit: Illa, extensione ve-
hementiori. Brachiale, & postbrachiale, ad hęc digiti luxati, modica distensione reponuntur.
Quę'uis spinę peruersio, curuitas, & inclinatio, & tortuosias instaurari non possunt. Femur ad
coxas vel intro ad colem, vt extra ad oppositam partem prolabitur, retro ad clunes, & ante in in-
guina. atque hę quatuor differentię immedicabiles. Genu quoque crebro in exteriorem partem H
prolabitur, & facile ex flexura restituitur: minus in interiora excidit, redit'que, multo rarius in po
steriora, in anteriora nunquam: quippe ossa propter patellam, quę continet (nisi & ipsa fracta fue
rit) nullo tempore elabūtur. Talus modice prolapsus ęgre restituitur. Si magna sit luxatio, & vio
lenta, ne sustinet quidem instaurationem. Periculosa enim nimis, &, si cum vulnere accidit. In di
gitis nihil vltra fieri debet, quàm quod in iis, qui sunt in manu, positum est. Omnes vero coag-
mentationum eorum separationes, vt in facie, cubito, & radio, tibia, & sura, metacarpio, bra
chiali palma, in veterem figuram restituuntur. Porrò, quę membra nigrescunt, vel de-
pascuntur, siue ex fracturis, siue violenta astrictione, tota sępe resecamus. Simili-
ter in iis facimus, quos venenatę ferę momorderunt, mox ferramentis pro-
pe candentibus pastionem sistimus, post ferramenta porrò viridi cum
sale illinimus. Deinde vbi crustę † ruptę fuerint, } tanquam vlce
ra curamus. Venenatorum morsus neque cito ad ci-
catricem ducimus, sed frequentius vlcerum
fluorem ex eis concitamus.

† κατάρθῶσιν idest ablatæ fuerint, vel vt habet alius codex manuscriptus, κατορθῶσιν, id est curatæ fuerint.

Galeni.

GALENI QVOMODO MORBVM SIMVLANTES SINT DEPREHENDENDI LIBELLVS.

Ioanne Fichardo Francofordiano interprete, ad Græci exemplaris fidem recognitus.

CVm multæ ſint cauſę, quas propter ęgrotare ſe hoíes ſimulant, videť & in iſtiuſmodi oíbus veritatis inuentio medico conuenire: quandoquidem idiotæ ēt operæprecium ducant à vero tales ſimulationes dignoſcere. Etenim phlegmonē, & eryſipelas, & œdemata ꝑ pharmaca extrinſecus appoſita, de induſtria excitata, Medicus ab ijs, quæ ex ipſo proficiſcūtur corpore, deprehēdere poteſt, atq; diſcernere, ſicuti & ſanguinē ex oris partibus profluentē, ab eo, qui ex ſtomacho, ventre, organis'ue ſpiritualibus prouenit. Nam deprehēſi iam quidam ſunt, qui ſub finem tuſſis, quoties vellent, ſanguinem excrearent, venula quadam in hoc prōpte circa gingiuas aperta, ſicq; comparata, vt, qñ videretur, lingua illā ſugētes, ſtatim q; poſt tuſſiētes, ſanguinē quaſi ex inferioribus redditum expue-
C rent. Sic & delirare nō nulli, deſipereq; ſe ſimulauerunt, cum alios potius ſtultos oſtenderent. Illa vero oía & deprehendere, & inter ſe diſcernere, ad medicos pertinere vulgus exiſtimat. Fit autē ſępe, ꝙ dolor quiſpiam ita ſimuletur, vt ingens fereq; intolerabilis videať. Equidem ipſe quendā noui in concionē à ciuibus vocatum, colico dolore torqueri ſe finxiſſe, vt ne accederet, cū hoc ita ei conducere viſum eſſet. Et ego quidē eo tpe iſtuc hominem agere, quod & poſtmodum ipſe mihi confeſſus eſt, ſuſpicabar. Fomenta igitur tum illi adhiberi iuſſi. Verum ille, quanq̃ aliàs vel in minimis ſupra modum eſſet meticuloſus, hic ſuccurri ſibi nequaquam magnopere precabatur: et quidem paucis ante diebus nouit eodem morbo laborātem, à me hauſto pharmaco Philonio, curatum: id quod à me omnibus modis petiuiſſet, ſi re vera doluiſſet. Sed & exitus iſtud declarauit: quoniam dimiſſa concione, extemplo conqueri, tanq̃ extra omnem mox dolorem conſtitutus, deſijt. Quin & ipſa præterea viuendi ratio, quę præceſſerat, talis erat, vt colicam in eo diſpoſitionem non poſſet generaſſe: quando ex indigeſtione, infrigidatione q; proficiſci ſolent huiuſmodi paſſiones: quorum in hoc neutrum pręceſſerat. Hoc igitur, ꝙ non ratione anteactæ diætę morbus eſſet, potuiſſe cognoſcere, medicę erat experientiæ opus. Alterum vero iſtud, ꝙ ob concionem ſimulare hæc illum ſuſpicatus eram, medicinæ proprium non fuerat, ſed rationis eius, quæ
D communis dicitur: quam, licet omnibus cōmunis ſit, pauci tñ exactam perfectam q; habēt, vt inuenire in quoq; negocio poſſint, quid faciendum, dicendum've ſit. Tenēdū ergo memoria, quod diximus, experientiæ medicæ ſi coniungatur externa hæc facultas, alia quoque ſimilia fingentes, validosq; dolores ſimulantes deprehendere licere. Quemadmodum ipſe nuper, cum vtroq; genu vehementiſſime dolere ſe quidam diceret. Seruus autem is erat ex eorum ordine, qui dños iter facientes curſu comitantur. Vnde ſtatim doloris eius fictionem deprehendi, ex eo partim ſuſpitionem ſumens, ꝙ ad illam forte diem Dominus ex vrbe profecturus erat: partim ex adoleſcentis moribus, qui talis eſſet, vt facile in huiuſmodi mētiretur. Cæterum & cōſeruum inſuper quendam ei familiarem rogabam, num adoleſcens ille mulierculæ alicuius amore teneretur, quam ꝑꝑ eſſet veriſimile, longiorem profectionem Domino adornante, hoc illum ſtudere, vt relinquereť. Et ita res habebat. Hęc igitur extrinſecus adinueneram. Circa vero genu eius maximus quidam tumor exiſtebat, qui facile idiotam perterrere potuiſſet, ſed rei perito manifeſte per thapſiam excitatus apparebat. Hęc aūt cognitio Medicinæ propria erat, non ab extrinſecus aſſumptis proueniens. Eiuſdem quoq; erat experientiæ ſciuiſſe, nihil eorum, quæ anteceſſerant, tale fuiſſe, quod eum excitare tumorem tam repente potuiſſet. Neq; enim plus, q̃ conueniebat, cucurrerat, neque vapularat ab aliquo, neq; ſaltauerat, neq; foſſam trāſiliens id incōmodum paſſus erat: tum redun-

dantis humoris indicium quidem nullum erat, ꝙ antea neq; splẽdidius, neq; abundantius vixisset. E Ad hęc aũt & doloris speciem me, qualis nam esset, percontante, neq; statim, neque prompte, neq; eadem respondebat. Quare profecto dño cum pharmacum imposuissem, quod dolorem q- dem nihil leniebat, verum thapsiæ solum qualitatem infrigidare posset, post horam vnam illum confitentẽ habui, nihil amplius se doloris sentire. Quod si ẽ phlegmone doloris natus fuisset, nõ solum per istud infrigidatiuum non resedisset, sed etiã vehementior redditus esset. Liquere igitur nunc arbitror, ꝙ si medicinalis experientia externis istis ratiocinationibus .i. cõiectationibus, con iungatur, sufficiens sit ad veri fortis q; doloris dignotionem. Potest vero quis & ex eo, ꝙ lenius morbum ferant, indicium non vehementis doloris sumere. Accidit enim istud oĩno sæpe, (non animaduertentibus ijs, qui morbi vehementiam simulãt) ꝙ in alium se alium q; habitum illi, qui vere laborant, magnitudine videlicet doloris agitati, transijciunt. Præterea, si re vera dolore vehemẽti premantur, quoduis perpeti auxilium parati sunt: hortantur q; ipsi vltro medicos, vt, quidquid ipsis libuerit, agãt, quo affectus curetur. Sin vero mediocriter, aut nequaq̃ oĩno dolent, huiusmodi auxilia refugiunt, neq; longiora ieiunia, neq; mordacium pharmacorum oblationẽ perferentes. Quæ sola quidem, cum grauiter se laborare dicunt, huiusmodi dispositionibus cõferre, nos illis affirmare oportet: quẽadmodum & sectiones, & vstiones, & omnis cibi potus q;, † quorũ desiderio eos trahi videmus, abstinentiam. F Morbum igitur simulãtes doloris magnitudo {arguet, deprehendemusq; cum ex alijs multis,} tum medicinalis experiẽtiæ notionibus: in quibus sunt languere, extrema infrigidari, pallere: interdum quoq; frigidum sudare, & pulsus nõ tantum inæquales, (quod quidem ijs ẽt, qui mediocriter dolent, accidit) sed etiam plures minorum, quam magnorum: obscurorum, quam vehementium habere: præterea interrogatum de doloris specie, eam respondere, quæ affecto membro propria sit. Quędam nãq; species dolores longe lateq; se diffundentes habent: quædam vero tanquam fixos, vniq; tm̃ parti inhærentes. Sic alię pungũt pulsantq;: alię quasi diuellunt: aliæ quodam modo obstupefacere, aliæ grauare videntur: non nullæ deniq; vomitus, quędam ventris perturbationes, quædam caliginem inferunt.

† Antiqua tralatio habet. Igitur notiões vehementer dolẽdi sunt terreri vehementer, & magnitudo doloris, & ea, quæ sunt experiẽtię medicinalis, in quibus est hoc .s. difficilis tolerantia, & infrigidari extrema &c.

GALENI ARS MEDICINALIS

Nicolao Leoniceno interprete.

Ad Græcorum veterum exemplarium fidem ab Augustino Gadaldino, aliquibus in locis emendati.

ARGVMENTVM LIBRI

Medicam artem constituit ex corporum, signorum, & causarum definitione.

Quot numero doctrinæ, ac de definitiuæ dignitate. CAP. I. H

Vide Eustrathium super I. Ethicorum c. 7. non longe à fine.

TRes sunt omnes doctrinæ, quæ ordini inhærent: Prima quidem ex notione finis, quę per resolutionẽ fit: Secunda ex compositione constat eorum, quæ per resolutionẽ fuerant inuenta: Tertia ex definitionis dissolutione, cui nũc incumbimus. Licet autem huiuscemodi doctrinam appellare non tm̃ definitionis dissolutionem, sed & explicationem, vt nõ nulli vocarunt, vel resolutionem, vel diuisionem, vel (vt non nulli alij) explanationẽ, vel expositionẽ, vt alij. Ac conati qdẽ sunt & Herophiliorũ quidã talẽ facere doctrinã, quemadmodum Heraclides Erythræus. Conati sunt & eam, quę per compositionẽ & ipsi Herophilij, & quidam Erasistrati sectatores, & Athenæus Attaleus. Nemo tamen ante nos eam, quæ oritur à notione finis, scripsit, ex qua oẽs artes (via quadã, atq; ordine hoc est) methodo, constituunt: sed illam quidẽ alio petractauimus loco. Hic vero definitiuã faciemus doctrinam, quę quantũ ab ea, quę per resolutionẽ fit, & dignitate, & (ipso docendi ordine idest) methodo linquitur, tantũ & ad totius cõpendium, & ad particularium memoriã pręstare inuenie t:

sufficienter

A ſufficienter enim ac facile memoriæ commendantur vniuerſa ex definitionis diſſolutione; quoniam totius artis capita in ſe optima definitio complectitur, quam quidam ſubſtantialem vocant, ex aduerſo diſtinguentes alijs, quæ nõematicæ .i. notionales appellantur. Illæ ſiquidem ab ijs, quæ accidunt rebus definitis: hæ vero ab ipſa eſſentia conſtituuntur. Elaborata autem eſt à nobis particulatim, & in pluribus conſcripta tractatibus totius medicinæ cõtemplatio, quibus vti quis poſſit ad tres doctrinas. Nunc vero definitiuam aggrediemur: hoc vnum apponentes, quòd ſolum capita, & quædam veluti concluſiones eorum, quę alibi latius (hoc eſt κατὰ διέξοδον) ſunt demonſtrata, nunc à nobis dicentur.

* AP. ὀνοματικαὶ .i. noĩales. vide libr. 4. de differẽtijs pul. cap. 2.

Quid ſit medicina. CAP. 2.

A. l. i. f. 2. d. 1. c. 2. fol. 28. e

MEdicina [a] ẽſt ſcientia "ſalubrium, & inſalubrium, & neutrorum. Nihil vero differt, & ſiquis loco inſalubrium, [b] ægrõrum dixerit. Nomen vero ſcientię communiter, & non ꝓprie accipere oportet. Salubre autẽ, & inſalubre, & neutrum, vnumquodq; tripliciter dicitur: hoc quidẽ vt corpus: hoc aũt vt cauſa: hoc vero vt ſignum. Etenim corpus, quod ſanitatẽ natura ſuſcipere aptũ eſt: & cauſam, quæ eandem efficere, vel conſeruare: & ſignum, quod põt indicare, hæc oĩa ſalubria Græci appellare conſueuerunt. Eadem ratione & ſuſceptiua morborum corpora: & eoſdem efficientes, conſeruantes q; cauſas: & ſigna indicantia, inſalubria vocant. Nec aliter corpora neutra, cauſas, ſigna q; dixerunt. Et ſecundum quidem primam rationem atq; præcipuam, cauſarum ſalubrium eſt medicina ſcientia: propter eas autem & aliarum, ſecundo quidem loco inſalubrium: & tertio neutrarum. Et poſt has eodem modo corporum, primo quidem & hic ſalubriũ: ſecundo loco inſalubriũ: tertio neutrorum. Itidem de ſignis dicendum. In actionibus autem prima quidem eſt corporũ dignotio, quæ habetur ex ſignis: poſt hęc cauſarũ, q̃ in ipſis ſunt, inuẽtio.

A * *Vide ſupra ĩ libro, qui ĩtroductio ſeu Medicus inſcribitur. cap. 6. pag. 51. h*

B * Interꝑs varie dictionem hanc νοσῶδες vertit. nam modo inſalubre, mõ ægrũ, modo ęgritudinibus obnoxium vertit. alij morboſum vertũt. Similiter & νοσερὸν, q̃d idẽ ẽ, ac νοσῶδες, modo ægrum modo inſalubre vertit.

Quot modis dicatur effectiuum, indicatiuum, & ſuſceptiuum. CAP. 3.

SEd quoniam & effectiuum, & indicatiuum, & ſuſceptiuum, dupliciter vnumquodq; dicitur, hoc quidem ſimpliciter, hoc vero vt nunc, noſſe oportet medicinam eſſe vtrorumq; ſcientiã. Ipſum vero ſimpliciter duobus dicitur modis, & quod ſemper, & quod vt multum: & vtrorunq; medicina eſt ſcientia. Neutra vero & cauſa, & corpus, & ſignum, & quod ſimpliciter dr̃, & quod vt nunc, tripliciter vnumquodq; appellatur: hoc quidem, quia neutrius contrariorum eſt particeps: hoc vero, quia vtriuſq;: hoc vero, quia aliquando huius, aliquando illius. Horum autẽ ipſorum ſecundum rurſus duobus dicitur modis: aliquando quidem, quia vtriuſq; contrariorum ex æquo eſt particeps: aliquando vero, quia plus alterius. Eſt vero & in tota definitione, ſi verba animaduertimus, ambiguitas quædam, quam & ipſam diſſoluere oportet. Cum enim dicitur medicinam eſſe ſcientiam & ſalubrium, & inſalubrium, & neutrorum, ſignificatur, & quod omniũ particularium, & quod quorundam, & quod qualium. Sed omnium quidem indefinitum quoddam eſt, atq; impoſſibile: quorundam diminutum, atq; artificio carẽs: qualium vero artificioſum pariter, atq; ſufficiens ad omnia artis particularia: quod etiam dicimus in medicinæ definitione comprehendi. Primum igitur de corporibus dicere aggrediemur, qualia nam ſint, & ſalubria, & inſalubria, & neutra: & poſt hæc de ſignis, & cauſis differemus.

De corpore ſalubri. CAP. 4.

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 4. fol. 45. e

SAlubre "ſimpliciter corpus eſt, quod ab ipſo naturæ ortu tum bonam habet temperaturam in ſimplicibus & primis particulis, tum in his, quę ex illis componuntur, inſtrumentis eſt commenſuratum. Salubre vero nunc eſt corpus, quod in præſenti eſt ſanum: eſt vero & hoc eo tẽpore, quo ſanum exiſtit, bonam habens temperaturam, & commenſurationem, non tamen optimã, at ſibi propriam. Ipſius vero ſalubris ſimpliciter corporis tale quidem eſt ſemper id, quod eſt optima temperantia præditum, ac maxime eſt commenſuratum, vt multum autem, quod à conſtitutione optima non valde admodum deficit.

D *De corpore inſalubri.* CAP. 5.

A. ibidem. c. 5. f

INſalubre "vero ſimpliciter eſt corpus, quod ab ipſo ortu naturę, vel in cõſimilibus partibus malam habet temperaturam, vel in inſtrumentarijs incommenſurationem, vel vtrunq; vitiũ. Inſalubre vero nũc eſt corpus, quod eo tempore, quo tale dicitur, ægrotat. Neque obſcurum eſt, ꝙ & hoc ipſum eo, quo dicitur, tempore ægrotãs, vel in cõſimilibus malam habet tẽperaturã, vel in inſtrumentarijs incõmenſurationem, vel vtrũq;. Eſt vero & ſemper inſalubre, quod ex ipſo naturę ortu vel peſſimam habet temperaturam in ſimplicibus, & primis particulis omnibus, vel aliquibus, vel his, q̃ obtinẽt principatum, vel in inſtrumentarijs incommenſuratiſſimũ exiſtit: ſimiliter aũt in his, vel omnibus, vel aliquibus, vel illis, quæ obtinent principatum. Vt multum vero inſalubre eſt corpus, quod ab huius quidem vitio recedit, nondum tamen in medio conſtitutũ eſt.

De corpore neutro. CAP. 6.

A. l. i. f. 2. d. 1. c. 2. fol. 28. e f.

QVoniam "vero & neutrum corpus tripliciter dicebatur, vnum quidem, quod neutrius erat extremæ diſpoſitionis particeps: aliud autem quoniam vtriuſque: aliud quoniam aliquando huius, aliquando vero illius. Iuxta primum ſignificatum, neutrum erit corpus, quod exquiſite medium eſt ſaluberrimi, & inſaluberrimi corporis: & huius hoc quidem ſimpliciter tale, quod ab ipſo ortu naturæ ita eſt conſtitutum: hoc vero vt nũc, quod in pręſenti tempore medium

remedium exquisite existit saluberrimi, atq; insaluberrimi corporis: ipsius autē simpliciter, sem- E
per quidem tale est id, quod in omnibus ætatibus tale perdurat: vt multum autem, quod non nullas recipit mutationes. Iuxta vero secūdū significatū, neutrū erit corpus, quod ab ipso ortu naturæ contrariarum simul est particeps dispositionum, aut scilicet in vna parte, aut in duabus differētibus: in vna quidem, si s̄m alteram oppositionem effectiuarum qualitatum bonam habuerit tēperaturam, vel etiam s̄m vtranq;, sed in formatione, vel magnitudine, vel numero partium, vel situ delinquat: aut contra in his quidem recte se habeat, vel omnibus, vel quibusdam, peccet autem in temperatura: In differentibus vero partibus, & iuxta omnes oppositiones potest quidquam simul particeps esse contrariorum. Et semper quidem tale, quod per omnes ętates in eodem perseuerat. Vt multum vero, quod aliqua ex parte euariat. Ita vero & nunc neutrum erit corpus iuxta secundum significatum, quia vel in parte vna hæc quidem sibi salubria existunt, illa vero insalubria, vel in differentibus ita afficitur partibus. Iuxta vero tertium significatum, neutrum erit corpus, quod aliquando quidem salubre, aliquando vero insalubre per vices existit, vt non nullis accidit, qui in pueritia salubritate corporis vigent, cum vero ad iuuētutem peruenerint, insalubres euadunt, aut contra. In vno autem tempore, quod ita est neutrum, exquisite quidem, consistere nequit: latius vero si accipiatur, contingit. Nouimus autem, quod nunc dupliciter dicitur. Salu- F
bre igitur, & insalubre, & neutrum corpus quot modis dicatur, & quale vnumquodque sit, sufficienter explicauimus. De signis vero deinceps dicendum.

De signis salubribus, insalubribus, & neutris. CAP. 7.

SVnt autem & ex his salubria quidem, & quęcunq; præsentem indicant sanitatem, & futuram prænunciant, & præteritam memorię subijciunt. Insalubria vero, quę & præsentem indicant ægritudinem, & futuram prænunciant, atq; præteritam memorię subijciūt. Eadem ratione neutra dicuntur, quæ neutram dispositionem ostendunt, prænunciant, & memoriæ subijciunt, {& quę nihil omnino de dispositionibus indicāt, vel nihilo magis salubrem, quàm insalubrem dispositionem ostendunt:} & quæ partim quidem salubrem, partim vero insalubrem indicant dispositionem: & quæ aliquando quidem salubrem, aliquando vero insalubrem, & hęc quoq; s̄m tria tēpora, veluti salubria, & insalubria. Vocantur autem non nunquam à vetustioribus medicis hęc omnia, signa prænunciatiua, quamuis præsentium vel pręteritorū sint indicatiua. Vsus vero non paruus est ex prænunciatiuis, atq; indicatiuis, minor autem ex his, quæ memoriæ subijciunt. Cum igitur sint salubria corpora, hæc quidem simpliciter, hæc vero vt nunc, quæ & sana dicuntur, salubrium simpliciter corporum duplicem diximus esse differentiam: quoniam non nulla quidem G
semper: non nulla vero vt multum essent talia. Et semper quidem, quæ optimam cōstitutionem sortita sunt: vt multum vero, quæ non magnopere ab illa recedunt.

De signis optimæ constitutionis corporis. CAP. 8.

HOrum autem dignotiones sumendæ sunt ab ijs, quæ s̄m essentiæ rationem ipsis insunt, & ab ijs, quæ ex necessitate consequuntur, operationibus, symptomatibus q; i. casibus, quos etiam sanè accidentia proprie vocamus. Ab essentia quidem ipsa eorū, quæ optimam habent constitutionem, commensuratione consimilium quidem in caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate: Instrumentalium vero, in quantitate, ac numero eorum, ex quibus componūtur, ac præterea formatione, & situ partium singularum, ac totius instrumenti. Ab his vero, quę ex necessitate cōsequunt consimilia, quātum quidem attinet ad tactum, à mediocritate, quæ in mollitie, ac duritie consistit: quantum vero ad aspectum, à colore bono, & leuitatis, atq; hispiditatis mediocritate. In operationibus vero, à perfectione, quam & ipsarum virtutem appellamus. Ab his vero, quæ instrumētarias partes consequuntur, à cōmensuratione, & pulchritudine oīum totius corporis instrumentorū, ac præterea earum, quæ ipsis insunt, virtute operationū. Optimæ igitur constitutionis corporum signa indicatiua sunt hæc. Eorum autem, quæ ab ipsa deficiunt, & adhuc tamen salubria existunt, non nulla quidem in consimilium temperatura vitium aliquod paruum habent: non nulla vero in instrumentariorum commensuratione, & hoc quoq; perexiguum. Accidit aūt hoc vel in omnibus, vel in aliquibus, aut in vtrisq;. Vitiorū vero genera eadē sunt cū his, quę virtutem perficiunt, temperatura quidem in consimilibus: numerus autem, & formatio, & magnitudo, & situs in instrumentarijs: vtrisq; vero communis vnitas, quam & ipsorum continuitatē appellamus. In his aūt ipsis generibus sunt corporum insalubrium vitia secundum vtrunq; insalubritatis significatū. Terminus aūt, qui vtrunq; distinguit, est operationū læsio sensibilis. Quæ vero ab optima corporum constitutione breue aliquid deficiunt, re vera quidem & ipsa in aliquo sunt offensa, non tamen id sensu comprehenditur. Distinguuntur vero ex eo, quod magis minus've in operationibus existit, ac quia causis insalubribus non æque resistunt. Quæ autem simpliciter insalubria sunt corpora, distinguuntur ob id, quod facile à causis insalubribus superātur, & quoniam in virtute operationum multum deficiunt. In medio autem amborum collocantur neutra, tum quæ exquisite appellantur, tum quæ cum latitudine quadam. Quo fit, vt tota sanitatis latitudo in tres partes, quarum singulæ latitudinem habent non paruam, diuidatur. Erit autē prima quidem salubrium corporum, secunda neutrorum, tertia insalubrium. Post quæ deinceps, sequuntur,

A l.1.f.2.d.3. sum.1.c.4.fol. 41.c

A quuntur, quæ iam ægrotant corpora, quę sensibilibus operationũ læsionibus distinguunt. Quæ igitur dolore infestantur, & quorum motus sunt deprauati, aut omnino interierunt, manifestas habent determinationes. Quæ vero imbecilles edunt operationes, in magnis quidem distantijs facile discernũtur, in paruis vero ambigua sunt: atq; idcirco in eo genere noxę collocatur dispositio, quę neutrius contrariorum est particeps, quam & ipsam neutram dicimus appellari. Ita tamē vt horum omnium sensus sit iudex, nō ipsa natura rerum inspiciatur: periculum enim esset, ne in dogma ἀειπαθείας. i. perpetuæ passibilitatis, traheremur. Et quidem signa sanorum corporũ, sed quæ aut insalubria, aut salubria, aut neutra existunt, quantitate distantiæ differunt, duobus inuicem contrarijs terminis à nobis statutis, optima videlicet constitutione corporis, & nuper facta ęgritudine, ac deinceps considerantibus, vtri eorum viciniora sint ea, quę ad examen corpora veniunt. Quæ enim proximiora sunt optimæ constitutioni, salubria: Quæ vero ab hac longius distant, atq; ad ea, quæ iam ægrotant, magis accedunt, insalubria: Quæ autem intermedia, atq; æqualiter ab vtrisq; distare videntur, neutra erunt. Optimæ igitur constitutionis corporis indicia explicauimus. Eorum vero, quæ ab ipsa deficiũt, totidem sunt numero genera, quæ in magis & minus secari possunt. Cum autem in tres latitudines diuisa sint, corporis insalubris simpliciter, indicia
B tràdemus: ex his enim & reliquæ duæ latitudines innotescent. Generaliter igitur prius à nobis in eo, quem de optima constitutione sermonem habuimus, dictum est: specialiter autem nunc dicetur, si prius partes diuiserimus.

A.l. 1.f.1. d. 5. c. 1. fol. 9. f

Quot sint differentiæ partium. CAP. 9.

SVnt vero earum quatuor vniuersæ differentię, quoniam non nullæ earum principia quędā existunt: aliquæ vero ab ipsis originem habēt: aliquę nec aliarum gubernationi præsunt, neq; ab alijs gubernantur, cum insitas habeant à natura potētias, à quibus regũtur: quædam vero sunt, quæ insitas simul, & aliunde emanantes habent. Principia igitur sunt Cerebrum, Cor, Hepar, Testiculi. Ab his vero ortum habent, atque eisdem subministrant, Nerui quidem, & Spinalis medulla, Cerebro: Cordi vero, Arterię: Hepati, Venę: Ipsa vero seminaria vasa, Testiculis. Quę autem à se ipsis gubernantur, sunt Cartilago, Os, Copula, seu ligamentum, Membrana, Adenes. i. glādulæ, Adeps, Caro simplex. Reliquæ vero partes, cum vnà cum istis habeant ex seipsis regimen, arterijs, neruis, & venis insuper egent. Capillorum autem, atq; vnguium neq; regimen vllum est, sed generatio tantummodo. Hæ igitur sunt partium differentię.

A.l. 3.f. 1. t. 1. c. 4. fol. 182. f

De signis cerebri. CAP. 10.

C INdicia autem singularum tēperaturę sumpto à Cerebro initio, deinceps dicemus. Sunt vero quinq; vniuersa genera, quæ ipsius naturam ostendunt. Primum quidem totius capitis dispositio: Secũdum vero, sensibilium operationum virtus, & vitium: Et tertium, actiuarum: Quartum, earum, quæ tenent principatum: Et quintum, naturalium. Aliud vero genus præter hæc omnia est ea, quæ ab extrinsecus occursantibus aduenit alteratio. Et quidem totius capitis dispositio, ex magnitudine, & figura sumitur atq; capillis.

A.l.f.1. d. ... sim. t. 4. ... 41.

A. ibidem. & c. 10. fol. 184. h

De paruitate, & magnitudine capitis, & de ipsius figura. CAP. 11.

PAruum igitur caput vitiosæ constitutionis cerebri proprium est indicium. Magnum vero, non necessario indicat bonam constitutionem: sed, si quidem ob insitæ virtutis robur, quæ multam atque optimam materiam afformauerit, eueniat, bonum est signum: at, si ob materiæ tantum multitudinem, haudquaquam bonum. Distinguenda vero sunt hæc & ex figura ipsa, & ex his, quę ab eo habent ortum. A figura quidem ipsa, si concinna: semper enim hoc bonum est signum: Ex his autem, quę ab eo ortum habent, si valida est ceruix, & si alijs ossibus optime cōstet, atq; omnis pręterea neruosa substantia boni sit habitus, ac robur habeat intētum. Propria autem capitis figura est, veluti si excogitares sphęram exquisite rotundam ex cera constructam, leniter
D vtrinq; depressam. In hac enim, necesse est, vt posteriores priores q; partes magis gibbę fiant, q̃ sphęrę conueniat: quę vero vtrinq; consistunt, magis rectę. Quod si ea, quę s̃m occiput, eminentia alicui minuatur, simul intueri oportet neruos atque ceruicem vnà cum ossibus alijs. Nam, si secundum naturam constiterint, materiæ defectu, non virtutis imbecillitate hoc contigit: illis vero non recte se habentibus, principium est debile. Sed magna ex parte defectus, qui occipiti eueniunt, consequitur eorum, quæ antediximus imbecillitas: rarissime q; aliter euenire cōsueuit. Caput etiam, quod secundum occiput † in acutiem tēdit, animaduertere oportet, ijsdem adhibitis distinguendi rationibus, quibus antea in capite grādiori facto vtebamur. Sæpenumero vero & hic bonum est signum, figura concinna cerebelli, quod non nulli medici posterius cerebrum appellare consueuerunt, quemadmodũ sanè & posterius existit, ea futura, quę græcæ literæ, Λ, formam habet, distinctum. Est vero hæc pars, spinalis medullę principium, & eius ratione, neruorum omnium, qui in toto animali sunt actiui. Ipsa autem pars posterior per seipsam paucos admodum sensitiuos obtinet neruos, plurimos vero actiuos: sicuti & anterior, sensitiuos quidem plurimos, paucos admodum actiuos. Quare, vbi bene fuerit affecta vtraque pars, robustas habebunt suas propagines. Eędem quoque distinctiones adhibendę sunt ad partes capitis anteriores ad frontem attinentes, quæ etiam ad posteriores, earundem q; & paruitatem, & magnitudinem inspicere oportet,

† φοξότερον.

re oportet,atq; itidem figuram & sensus ibi collocatos,visum,gustum,atq; odoratum.Hæc enim F se inuicem indicant,atq; attestantur,& quę à principijs oriuntur,principij virtutem & vitium: et principium ea,quæ ab ipso nascuntur.

De operationibus obtinentibus principatum. CAP. 12.

EArum " autem operationum,quę obtinēt principatum,virtus ac vitium sunt ipsius principij seorsum tantūmodo indicia. Voco aūt operationes principatū obtinentes,hoc est ἡγεμονικὰς quæ à solo principio proueniunt.Ingeniū quidē igitur (gręce ἀγχίνοια)subtilē cerebri substantiā indicat: tarditas vero intellectus,crassam: discēdi vero facilitas,formarum facile susceptiuam: memoria autem stabilem ac firmam: Sicuti & discendi difficultas,formarum nō facile susceptiuam, & obliuio,fluidam: mobilitas quoq; in opinionibus,calidam: stabilitas autem frigidam. Adhuc autem duo indiciorum genera mihi videor prætermisisse, de quibus sum ab initio me dicturum pollicitus,quorum alterum ad operationes attinet naturales: alterum vero ad ea,quæ extrinsecus occursant. Erit autem de vtrisq; sermo communis. A. ibidem.f

Signa bonæ temperaturæ cerebri. CAP. 13.

SI quidem cerebrum sortiatur bonam quatuor primarum qualitatum temperaturam, omnia quę diximus habebit moderata: & excrementa,quæ vel per palatum, vel aures, vel nares, vel F oculos expurgantur,hæc quoq; modice se habebunt: atq; ab ijs,quæ extrinsecus occursant,minime lædetur,quæ scilicet vel calefaciunt,vel frigefaciunt,vel humectant,vel exiccant. Talibus igitur capilli capitis,cum adhuc sunt infantes,subrufi: cum vero pueri,subflaui: cum iā adoleuerint, flaui fiunt,medijq; quodam modo sunt inter eos,qui exquisite sunt crispi,et simplices: non tamē facile caluitium patiuntur. Quæ vero dicuntur,ac posterius dicenda indicia sunt,accipere oportet,vt in bonam habentibus temperiem habitationibus. Quæ autem ad capillos attinent, non ad locorum tantum,sed ad humorum quoq; temperaturam, qui cerebri temperaturæ proportione respondent,sunt referenda. Si vero calidius sit,quàm oporteat,in altera vero oppositione bonam habeat temperaturam,si quidem in caliditate multum excesserit, omnia, quæ dicentur, validiora erunt indicia: sed,si paruus fuerit excessus, imbecilla. Communis autem hæc ratio statuatur in omnibus partibus,quarum in temperaturis vniuersis indicia sumus traditurí.

Signa calidi cerebri. CAP. 14.

DEinceps igitur signa caliditatis "cerebri,præter ea,quæ nuꝑ diximus,sunt,ꝙ ea,quæ circa caput,omnia rubicundiora & calidiora,& quæ in oculis sunt venę,magis sensui patent. Capilli quoque in his geniti celeriter in capite proueniunt,& cum multum in caliditate à mediocri G temperatura recesserint,nigri,& robusti,& crispi fiunt: cum vero non multū,subflaui quidem ab initio fiunt,deinde nigricant,ac progredientibus ætatibus caluitium patiūtur, atq; eo magis, qui plus modico sunt calidiores.Excremēta vero,quæ per palatum & nares,& oculos,& aures, pauca & concocta ipsis existūt,cum integram habuerint sanitatem.Cum vero eis caput repletur,cōtinuo enim,ac tum præsertim,cum nullam victus seruauerint rationem, tale quid eis accidit, plura quidem in ipsis excrementa,sed non incocta generantur,implentur q;, atque aggrauātur eorum capita à calefaciētibus cibis & potibus,odoribus,atq; hisce omnibus,quæ extrinsecus occursant: in quorum numero est,& qui nobis circunfunditur aer. Sed præterea magis,si non solum natura calida,sed etiam humida corpora extiterint.Breuibus autem somnis huiusmodi tēperaturæ contentæ sunt,eisdemq; non profundis. A. l. 3. f. 1. t. 1. c. 17. fol. 186. b

Signa frigidi cerebri. CAP. 15.

FRigidioris "vero,quàm oporteat,cerebri indicia sunt, plura in proprijs meatibus excremēta, & capilli recti,& rufi,& stabiles,& qui longo post natiuitatem tempore nascūtur,tenues,atq; ab initio male nutriti: & facile à causis frigidis offenduntur,atq; hoc ipso offensionis tempore de stillationibus & grauedinibus capiuntur: neq;,si tetigeris partes ad caput attinentes, admodum H calidæ sentiuntur: neq;,si inspexeris,rubicundę apparent: & oculorum venæ omnino visum effugiunt: & somnolentiores quodam modo sunt. A. ibidem.a b.

Signa sicci cerebri. CAP. 16.

SIccioris "autē cerebri indicia sunt meatus superfluitatibus carentes,& sensuum perspicacitas: sunt autem ad vigilias prompti,& capillos habent robustissimos, & qui celerrime eis genitis innascuntur. Crispi autem potius sunt,quàm recti: cito autem calui fiunt. A.bidem b

Humidi cerebri indicia. CAP. 17.

HVmidioris "vero cerebri indicia,capilli plani,& nequaquam calui fiunt: Sensus autem turbulenti,& excrementorum multitudo,somni multi atq; profundi. Et hæ quidem simplices sunt intemperaturæ. A.ibidem.b

Signa calidi sicciq; cerebri. CAP. 18.

COmpositæ autem primum calida & sicca,secundū quam & superfluitatibus carent, & sensibus vigent,& plurimum vigilāt,& cito calui fiunt: & prima quidem capillorum generatio celerrima est,ac plurimo abundans alimento: capillos vero habent nigros,& crispos: & tangentibus caput,calidi sentiuntur: & sunt rubicundi vsq; ad ætatem consistentiæ.

Signa

A *Signa calidi & humidi cerebri.* CAP. 19.

SI vero humiditas adiungatur caliditati, parũ vtriusq; qualitatibus superantibus mediocritatẽ, color bonus, & calor, & oculorum venę magnæ: & plura excremẽta, & mediocriter cocta: & capilli recti, subflaui, & non facile calui fiunt. Implẽtur vero, atq; aggrauãtur eorum capita à calidis: at, si ẽt humectentur, tũc multo magis, quãdo & excremẽtorũ habẽt multitudinẽ.} Et si plurimũ caliditas, atq; humiditas creuerit, his caput ęgritudinibus est obnoxiũ, atq; excremẽtis abundans, & quod facile à calefacientibus, atq; humectantibus offendatur. Auster vero semper eis aduersatur, atq; optime in Aquilone se habẽt: non tñ diu vigilare possunt: &, cũ se ad somnum conuerterint, simul graui somno (hoc est comate) tentantur, & vigilant, & somnia habent imaginationibus plena, visus eis turbulenti, neq; satis sensibus vigent. Quod si multum in caliditate cerebrum à mediocritate recesserit, paulo autẽ humidius extiterit, calidæ temperaturæ indicia quidẽ superabunt, cum quibus læuia quædam humiditatis signa coniungentur: veluti si longe quidem humidius, paulo vero calidius, vehementia quidem erunt ac manifesta humiditatis indicia, debilia autem caliditatis. Communis vero hæc ratio in omnibus compositis intemperaturis existit.

Signa frigidi & sicci cerebri. CAP. 20.

B FRigidæ vero, & siccæ cerebri intemperaturæ, quãtum ex se est, frigidum, & minime coloratũ, caput reddunt: semper enim memoria repetenda, quę à nobis ab initio est distinctio posita, vt præterea aduertamus, quantum ex humorum temperatura alterentur, quæ circa ipsum cõsistunt. Protinus autem huiuscemodi temperatura, venis carentes habent oculos, & à causis frigidis facile læduntur, Quare & inęquali sanitate fruuntur, quoniam non nunquam leuissima habent capita, & meatus, qui superfluitatibus careant: non nunquam vero & grauedinibus, & destillationibus parua ex causa facile capiuntur.

{*De sensibus.* CAP. 21.} *Hoc caput debet coniũgi cũ præcedenti.*

SEnsus autem eorum in iuuentute quidem omnes vigent, atq; omni vitio carent, sed progrediente ætate cito marcescũt. Et, vt summatim dicatur, omnes celerrimam circa caput senectutem ostendunt: quare & cito cani fiunt. Capilli vero ipsis quidem genitis vix exeunt, & male nutriuntur, & rufi sunt. In progressu autem ætatis, superante magis frigiditate caliditatem, quàm siccitate humiditatem, non caluescunt. Contra vero si contigerit, siccitatem quidem plurimum dominari humiditati, frigiditatem vero caliditati, parum calui fiunt hi.

Signa cerebri frigidi & humidi. CAP. 22.

C HVmidæ vero, & frigidæ cerebri temperaturę faciũt homines graui somno tentari, & ad somnum facile conuerti, sensibus quoq; minime vigentes, atq; excrementis redundãtes, & qui caput frigiditati ac repletioni habent obnoxium, ac destillationibus & grauedinibus facile tentantur: neq; tamen hi calui fiunt. Hæc igitur indicia sunt cerebri temperaturę, à quibus si progrediaris, ad vnumquodq; sensõrium dignotiones transferre licebit. * ὄργανον αἰσθήσεως.

De oculis. CAP. 23.

SEd sufficiet de oculis duntaxat facere mentionem. Quicũq; tangẽtibus quidem manifeste calidi existunt, & facili ac crebro motu ciẽtur, & venas latas habent, hi calidi omnes sunt: frigidi vero, his cõtrarij. Et humidi qdẽ molles simul, & multa humiditate pleni: sicci vero, aridi simul, & duri. A similibus aũt suæ tẽperaturæ causis facile offendũtur: iuuãtur aũt à modico cõtrariorũ vsu: sed hoc quidem cõe in omni cuiuscunq; partis temperaturæ dignotione oportet meminisse.

A.l.3.f.3.t.1. c.2.fo.110.g *De magnitudine oculorum.* CAP. 24.

MAgnitudo oculorum quidem, vbi concinnitas adsit, & operationum virtus, multitudinẽ bene temperatæ substantiæ ostendit, ex qua sunt conformati: quæ si desint, multam quidẽ substantiam, non tamen bene temperatam ostendunt.

D A.ibidem. *De paruitate oculorum.* CAP. 25.

PAruitas vero oculorũ adiuncta qdẽ cõcinnitate, ac operationũ virtute, paucã quidẽ, sed bene temperatam substantiã ostendit, ex qua sunt cõformati. Si vero sociam habuerint incõcinnitatem quandam, atq; operationum vitium, tunc paucam simul, ac vitiosam materiam ostendunt.

De colore oculorum. CAP. 26.

QVæ vero ad colores attinent, ita distinguere oportet: Glauci quidem oculi, qui pura humiditate, ac non multa præfulgent, tales fiunt ob splendidi luminis abundantiam: contra vero nigri, &, qui intermediam naturam seruant, causas quoq; intermedias habent.

De glaucedine, & nigredine oculorum. CAP. 27.

GLaucus igiť oculus fit vel pp magnitudinẽ, vel pp splendorẽ humoris, qui à Grecis crystalloides noĩatur, vel pp sitũ, pminẽtẽ, aut pp tenuis, & aquei humoris, q ĩ pupilla existit, paucitatẽ, & puritatẽ: atq; oĩbus qdẽ ĩ vnũ conuenĩẽtibus fit glaucissimus oculus. Quód si qua adsint, aliqua vero nõ, tũc maior, minor've glaucedo cõtrahiť. Niger vero oculus fit aut ob paruitatẽ crystalloidis, aut pp pfundũ sitũ, vel qm splẽdidus ac fulgidus exquisite nõ est, vel qm tenuis humor vel superabũdat, vel purus nõ existit: vel pp vnã aliquã ex his causis, aut pter oẽs fieri cõsueuit. In ipsis autẽ magis, & minus (vt ante diximus) reperitur. Tenuis igiť humor, quo magis ad aquæ

naturam

naturam accedit,& superabundat,humidiorẽ oculum ostendit,quemadmodum, si crassior ac mi- E
nor fiat,sicciorẽ.Crystalloides aũt,siquidẽ durior existat,sicciorẽ efficit oculũ: si vero mollior,hu-
midiorem: sic & si plus modico tenuem humorem excesserit,sicciorẽ: si aũt defecerit,cõtrarium.

De cordis temperaturis. CAP. 28.

DE cordis aũt tẽperaturis deinceps dicẽdum est: si prius hæc in memoriam reuocauerimus, quòd vnãquanq; partem seipsa vel calidiorem, vel frigidiorem, vel sicciorẽ, vel humidiorẽ dicimus factam,non alicui rei alteri comparantes,sed ad seipsam. Sic enim,vtcunque extiterit cor natura frigidissimum,multo sanè calidiorem temperaturam possidebit calidissimo cerebro.

Signa cordis calidi. CAP. 29.

A.l.3.f.11.t.1. c.3.fol. 276.f

CAlidioris igitur cordis,vt ad modũ,qui ei ꝓprius est atq; cõueniẽs,indicia quędã sunt inse-parabilia & ꝓpria,magnitudo respiratiõis,& pulsus velocitas,& frequẽtia: & audacia, & ad actiones natura prompta.Quòd si multum in caliditate excesserit,tunc irę præcipitatio, & furibũ da temeritas adsunt.Est aũt his thorax hispidus,& prę sertim pectus,& quęcunq; hypochondrijs partes proximiores. Magna vero ex parte calidi cordis temperatura vniuersum corpus calidum reddit,nisi hepar vehementius obstiterit. Dicemus aũt paulo inferius totius corporis indicia.Est quidẽ & latitudo thoracis,caliditatis indiciũ,nisi & hic quoq; cerebrũ multũ obstiterit,qm̃ ei ma- F gna ex parte spinalis medulla in magnitudine rñdet: tãtæ vero erũt magnitudine vertebræ, quan ta & spinalis medulla,quare & spina vniuersa.Cõfigitur vero thorax ad eã spinæ partẽ,quæ Metaphrenũ.i.dorsum dicitur,tanq̃ ad carinã nauis. Quare necessario eius lõgitudo æquabitur dorso: latitudo vero erit pro vertebrarũ ratione, qñ ad proportionẽ earum crassitudinis fuerit confixus. Cum vero cordis caliditas superans perflauerit ac dilatauerit in primo sui ortu thoracem, erit eiusdem caliditati proportione respondens. Quare,cum caput paruum,thorax autem latus extiterit,maximum hoc tibi fuerit cordis caliditatis indicium: cũ vero magno existente capite par uus fuerit,proprijssimum hoc erit cordis frigidioris signum: si vero capiti fuerit proportione respondens,tunc alijs signis de corde distingues,ex ipsius thoracis amplitudine nihil assumens.

Signa cordis frigidi. CAP. 30.

A.ibidem.

IN frigidiore vero corde pulsus minores existũt,q̃ modo naturæ cõueniat: nõ tñ necessario tar diores vel rariores.Respiratio aũt,siquidẽ thorax tãto minor extiterit,quãto cor frigidius,pulsibus erit ꝓportionalis. Si vero maior fuerit,q̃ ꝓ frigiditatis q̃titate,nõ minor ẽ tm̃, sed ẽt tardior & rarior.Tales aũt timidi natura sunt,& sine audacia,& segnes, & nudũ pilis habent pectus. De eius vero paruitate distinguendũ,vt diximus prius. Eodẽ modo & de totius corporis caliditate. G

Signa cordis sicci. CAP. 31.

A.ibidem.

COr autem siccius pulsus efficit duriores,& irã non promptã quidem,sed feram,& quæ non facile sedari queat,magnáq; ex parte vniuersum corpus siccius existit,nisi hepar obstiterit.

Signa cordis humidi. CAP. 32.

A.ibidem.

COrdis vero humidioris signa,pulsus molles,& mores ad iram quidem procliues,sed talem, quæ facile sedari possit: & vniuersum corpus humidius existit, nisi hepar obstiterit. Secundum vero coniugationem qualitatum primarum cordis intemperaturæ ita se habent.

Signa cordis calidi & sicci. CAP. 33.

CAlidi & sicci cordis pulsus duri sunt,& magni,& veloces,& frequẽtes: & respirationes magnæ,& veloces & frequentes,& multo magis ad velocitatem ac frequẽtiam vergunt,thorace cordi non aucto ꝓportionaliter.Hi vero præ cunctis pectus habent maxime hirsutũ,& hypochõdria.Ad actiones aũt prõpti sunt,& iracũdi,& celeres,& impudentes,& mores tyrãnicos habent: etenim sunt in iram præcipites,non facile vero placabiles. De totius autem corporis temperatura,& thoracis amplitudine,his,quæ ante diximus,proportionaliter est distinguendum.

Signa cordis calidi & humidi. CAP. 34. H

SI vero caliditas vnà cum humiditate dominabitur,minus quidem his,quos antea diximus,hi sunt hirsuti,ad actiones vero nihilominus prõpti,nõ tamen ferus est animus, sed ad iram pro cliuis tantũmodo.Pulsus vero magni ac molles,veloces & frequentes existunt.Et respiratio,cum thorax cordi fuerit ꝓportionalis,eandem pulsibus formam seruabit: si vero minor extiterit,tanto illis velocior erit & frequentior,quãto & thorax minor extiterit.Si aũt multa facta fuerit euersio in temperatura,ac si hoc prę sertim in humiditate contigerit,prę ter ea, quæ diximus, contingent etiam ex putredine morbi,his,qui in ipsis fuerint,humoribus corruptis ac putrefactis. Expirationes aũt maiores sunt,ac velociores inspirationibus,& submissio arteriæ in pulsibus velox.

Signa cordis humidi & frigidi. CAP. 35.

HVmidioris vero & frigidioris cordis pulsus quidem molles: Moribus autem nequaquam audaces,sed timidi & segnes existunt. Tales etiam glabrum pectus habent,minimeq; iram retinent,sicuti & ad iram non admodum sunt prompti.Quæ vero ad thoracem & vniuersum attinent corpus,distinguere oportet,sicuti ea,quæ ante diximus.

Signa cordis frigidi & sicci. CAP. 36.

FRigidius vero cor & siccius,pulsus quidem duros reddit,& paruos: respirationem autem, si-
quidem

A quidem thorax paruitatem cordis frigiditati proportionalem habuerit, moderam: si vero maior extiterit, raram ac tardam. Hi vero præ omnibus minime ad irascendum prompti, cum autem co acti fuerint irasci quibusdam, retinent iram. Habent autem maxime omnium, nudam pilis pectus. De paruitate autē thoracis, ac præterea totius corporis frigiditate similiter distinguendum. Vnum illud commune præter dicta omnia nobis memoria repetentibus, quod, quęcunq; de moribus siue nunc, siue quouis alio sermone explicata sunt ad temperaturæ cognitionē, non de probis moribus aut vitiosis, qui ex philosophia hominibus adueniunt, sed de insitis vnicuique ac naturalibus, à nobis sunt exposita.

A.li.3.f.14.t.1. c.3.fol.308.g

Signa calidi hepatis. CAP. 37.

HEpatis "calidioris indicia, venarum latitudo, flaua bilis abundantior, in consistenti vero ętate, etiā atra: calidior ipsis sanguis, atq; eadem ratione corpus vniuersum, nisi obstiterit cor. His venter, & hypochondria hirsuta.

A.ibidem. c.6.

Signa hepatis frigidi. CAP. 38.

FRigidioris "vero, angustia venarum, pituita abundantior, sanguis frigidior, & totius corporis habitus, nisi à corde calefiat. Venter illis glaber est, atque hypochondria.

B

A.ibidem. c.7.

Signa hepatis sicci. CAP. 39.

SIccioris "autem, sanguis quidem crassior & minime abundans, venæ duriores, & totius corporis habitus siccior.

A.ibidem. c.8.

Signa humidi hepatis. CAP. 40.

HVmidioris "autem, sanguis quidem abundantior, atque humidior, venæ autem molliores: ita vero & vniuersum corpus, nisi partes ad cor attinentes obstiterint.

A.ibidē.c.9.h

Signa calidi, & sicci hepatis. CAP. 41.

CAlidioris "vero simul, ac siccioris hepatis indicia, hypochondrium hispidissimum, sanguis crassior simul, ac paucior, flaua bilis plurima est, consistente autem ętate, et atra: venarum itē latitudo, & durities. Sic vero & vniuersum corpus se habet. Nam, quę ex corde caliditas originē habet, potest obtūdere eam, quæ ab hepate nascitur, frigiditatem: sicuti & frigiditas caliditatem: siccitatem vero non potest humidius cor ad contrariū habitum transferre. Media vero inter has, quę dictæ sunt, ea, quę ab hepate humiditas oritur. Magis enim à cordis siccitate superatur, q̄ siccitas ab humiditate, minus autem à caliditate, adhuc vero multo minus frigiditate. Hæc enim intes omnes qualitates, quæ ab hepate proueniunt, facillime vincitur. Liquet autem, quod, cum in C vnum conuenerint vtriusque principij temperaturæ, totum exquisite secūdum illas afficitur corpus, paulo vero inferius ipsorum dicentur indicia.

A.ibidem.c.10.

Signa hepatis calidi, et humidi. CAP. 42.

HVmidius "autem ac simul calidius hepar, minus quidē, q̄ calidius, & siccius hypochondria reddit hispida. Plurimū vero sanguinis, & venas amplas, habitumq; calidiorem, atq; humidiorem facit, nisi obstiterit cor. Si vero amplius in ambabus qualitatibus à naturę modo recedat à morbis, qui ex putredine, ac vitiosis humoribus fiunt, facillime capitur. Adhuc autem magis, si plurimum augeatur humiditas, caliditas vero parum. Si autem contra, parum quidem humiditas crescat, plurimum vero caliditas, minime vitiosis humoribus laborant.

A.ibidem.c.11.

Signa hepatis humidi et frigidi. CAP. 43.

HVmidius "autem & frigidius hepar habet hypocondria glabra, sanguinem vero pituitosiorem generat, cum venarum angustia: sic & reliquum habet corpus, nisi à corde ad contraria transferatur.

A.ibidem c.12.

Signa hepatis frigidi et sicci. CAP. 44.

FRigidius "autem, & siccius hepar cum pauco sanguine & venarū angustia efficit corpus, atq; D frigidius, & hypochondria glabra, nisi & hic cor dominetur.

A.l.3.f.20.t.1. c.4.fo.372.d

Signa calidæ, frigidæ, humidæ, & siccæ temperaturæ testiculorum. CAP. 45.

TEmperatura "vero testiculorum, calida quidem ad venerem procliuis, & masculorum generatrix, & fœcunda, celeriter q; genitales partes obsepit pilis, simul autem & circumiacentes attingit partes: frigidior vero cōtraria efficit. Et humida quidem multo, & humido semine abundat: sicca paucum, & modice crassum generat semen.

A. ibidem c.5.

Signa calidæ, & siccæ temperaturæ testiculorum. CAP. 46.

CAlidior "vero, ac siccior & crassissimum semen habet, & fœcūdissima est, ac celerrime ab initio protinus ad coitum excitat animal. Itaq; & his genitales partes citissime hispidæ fiūt, atq; omnes, quę circunstant, supra quidem vsq; ad regiones, quæ ad vmbilicum sunt, infra vero vsq; ad media femora. Petulca igitur est & ad libidinem prona huiuscemodi temperatura, statim vero satiatur, & si cogatur, offenditur.

A.ibidem. c.6.

Signa calidæ, & humidæ temperaturæ testiculorum. CAP. 47.

SI autem "caliditas humiditati coniungatur, hirsuti quidem tales minus, plus vero semine abundant, non tamē plus cæteris appetunt, sed minori detrimento præter modum venereis indulgent. Quod si satis excreuerint, & caliditas, & humiditas non sine detrimēto à venereis abstinent.

Signa frigidæ, & humidæ temperaturæ testiculorum. CAP. 48. E

SI vero frigidiorem, & humidiorẽ temperaturam testiculi habuerint, partes circumpositæ glabrę sunt, & tarde rẽ venereã exercere incipiũt, neq; proni ad actũ huiusmodi sunt. Aquosum vero, & tenue ipsis semen, & parũ fœcundum, & fęminarũ generatiuum, vel oĩno non generãs. A.ibidem. c.7

Signa frigidæ, & siccæ temperaturæ testiculorum. CAP. 49.

FRigidior vero, & siccior temperatura similis quidem in reliquis est antedictæ, crassius vero in ipsa semen existit, atque omnino paucum. A.ibidem. c.8

De habitu totius corporis. CAP. 50.

TOtius autem corporis habitus, diximus & superius, quo modo & hepatis, & cordis naturã sequatur. Ei autẽ magis assimilatur, quod vnã aliquam ex primis qualitatibus potentiorem habuit, quas & effectiuas appellant. Totius vero corporis habitus in illis maxime dicĩt partibus, quæ primæ oculis subiiciuntur. Sunt vero hæ, musculi, qui omnia ambiunt ossa, carnes quædam compositæ ex prima & simplici carne, & præterea fibris, quibus innascunt. Propria enim musculorum substantia his duobus constat: quę vero ad ipsos vasa pertingunt, veluti riui quidam sunt, qui nõ eorum substantiam complent, sed eis subministrant, vt in vita permaneant. Dicenẽ igitur & horum temperaturæ indicia in bene temperata habitatione. Nam, quæ male temperatæ sunt, cutem permutant ex se ipsis formantes, & quędam ex indiciis corrũpunt. Ita & in bene temperata regione, siquis se tpe æstatis nudum soli exposuerit, permutabit indicia, quæ ex colore, & duritie, & mollitie sumuntur. Si vero, queadmodum bonã temperiem obtinet locus, ita & ipse bene temperato victu vsus fuerit, vt qui neque se nudum singulis diebus in sole plurimum torrefaciat, neq; sicuti pleriq;, more puellarũ continue in vmbra degat, hic certa, atq; exquisita temperaturæ indicia præ se feret. Tanquam igitur de hoc futurus sit sermo, nunc ad ipsum accedemus. F

Signa moderatæ temperaturæ. CAP. 51.

MOderatæ temperaturæ indicia secundum totũ animalis habitum: color quidem ex rubro, & albo commistus, capilli vero flaui, & plerunq; mediocriter crispi: carnositatis autẽ mediocritas in qualitate, & quãtitate. Medium est enim exquisite huiuscemodi corpus inter omnes excessus, vt qui ad ipsum dicantur, & intelligantur. Nam & crassum corpus ad hoc comparatum dicitur crassum, & tenue ad hoc eodem modo: & carnosum, & macilentum, & pingue, & durũ, & molle, & hispidum, & glabrum. Nullum igitur horum corpus est mediocritatem habens, sed, qualis Polycleti regula, ad summum totius peruenit mediocritatis adeo, vt neq; tangentibus molle videatur, neque durum, neque frigidum: inspiciẽtibus vero neque hirsutum, neque glabrum, neque crassum, neque tenue, aut aliquam aliam habens immoderationem. G

De corpore calidiore. CAP. 52.

QVęcunq; aũt in caliditate a medio recedunt, non tñ in humiditate vel siccitate, hęc, quantũ ad carnosum genus attinet (de hoc enim præsens est sermo) videntur quidem tangẽtibus calidiora tantũ, quãtum & eorum temperatura calidior. Tanto vero magis hirsuta sunt, quãto & calidiora, & minus pinguedinis habent. Colorem aũt rubrum, & capillos nigros habẽt. A.li.1.f.2.d.3 c.3. fol. 44. & 45.

Signa frigidæ temperaturæ. CAP. 53.

FRigidioris autem temperaturæ indicia sunt, pilorũ carentia, pinguedo, & frigiditas, quæ tangentibus obuiat. Color autem vnà cum capillis etiam rufior, & vbi multa frigiditas adfuerit, liuidus quodam modo existit, quem non nulli medici colorem plumbeum appellant. A.ibidem.

Signa siccæ temperaturæ. CAP. 54.

SIccior autem temperatura tanto gracilior est, & durior bona temperatura, quanto maior est siccitas: in reliquis autem eodem modo se habet. A.ibidem.

Signa humidæ temperaturæ. CAP. 55.

ET humidior etiam in reliquis quidem eodem modo se habet: melius autem carnosa, & mollior. Et quidem secundum coniugationem qualitatum primarum factæ intemperaturæ compositam habent indiciorum formam. H A.ibidem.

Signa calidæ, & siccæ temperaturæ. CAP. 56.

CAlidior simul, ac siccior, hirsutior, ac calidior, & durior existit, & pinguedine caret, gracilis que est, & capillos nigros habet. Si vero multum in caliditate excedat, color quoque niger illi adest.

Signa calidæ, & humidæ temperaturæ. CAP. 57.

CAlidior aũt, & humidior tẽperatura, mollior, & calidior, & carnosior tanto est bona tẽperatura, quãtum & vtrisq; qualitatibus aucta fuerit. Quòd si plurimũ augeatur, cito similiter à putredinis corripitur morbis, qm̃ & humorũ vitio prompte laborat. Si vero parũ quidem humidior sit, multo vero calidior, molliores quidẽ parũ huiuscemodi sunt his, qui bonã habent tẽperaturã, & magis carnosi, non parũ vero hirsutiores, & tangẽtibus non parum calidiores. Nigri vero eis capilli, & caro pinguedine caret. Si vero paulo qdẽ calidior, multo vero humidior, mollis his caro est, & multa, & color cõmistus est ex albo & rubro, & tangẽtibus paulo calidiores. Et, vt summatim dicaẽ, oĩbus tẽperaturę cõiugationibus semp superexcedẽtis qualitatis indicia eminebũt.

Signa

A *Signa frigidæ & humidæ temperaturæ.* CAP. 58.

FRigidior autem atque humidior temperatura, si parum quidem vtraque augeatur, capillis nu da est, & alba, & mollis, & crassa, & pinguis: Si vero magis excesserit, reliqua quidem sunt secundum proportionem augmenti qualitatum, color autem vnà cum capillis rufus: quemadmodum, si plurimum vtraque augeatur, liuidus: Si vero qualitatum augmentũ fuerit inęquale, eius, quæ superexcesserit, indicia eminebunt.

Signa frigidæ & siccæ temperaturæ. CAP. 59.

SI autem frigiditas vnà cum siccitate ęqualiter augeatur, natura durum, ac gracile & glabrũ cor pus habent, & tangentibus frigidũ, pinguedo tamen ipsis, & si graciles sint, per carnes dispersa. Capilli autẽ & color frigiditatis modum, ac proportionem sequuntur. Vbi vero calida & sicca temperatura in tempore decrementi in frigidam & siccam labitur, tunc horũ habitus gracilis quidem similiter est & durus: est vero etiam melancholicus, & ob id niger simul & hirsutus: Vbi igitur altera qualitas multum dominatur, altera vero parum à mediocritate recedit, superabunt eius, quæ dominatur, exilia autem erunt alterius qualitatis indicia. In omnibus vero, de quibus supra diximus & postea dicemus, commune est temperaturę indicium, si membrum facile frigesit, vel B frigiditatis, vel raritatis: si vero non facile, vel caliditatis, vel densitatis: si vero à desiccantibus offendatur, & aridum & siccum, & non facile mobile fiat, siccitatis: quemadmodum & si ab humectantibus grauiter se habeat, humiditatis. Inspicere autem oportet, si eandem omnes musculi seruant temperaturam, vel minime eandem, atque in omnibus simul animaduertere subiectorum ossium quantitatem. Non nunquam enim gracilius videtur membrum, cum tamen non sit gracilius, quod ad musculos attinet, sed propter ossium tenuitatem tale videtur. Sic & crassius quibusdam plerunque apparet, non ob ossium amplitudinem, sed ob multitudinem carnis: quæ vel aucta, vel comminuta, vel durior aut mollior effecta, siccius aut humidius membrũ ostendit: Pauca igitur ac dura, siccius: multa autem & mollis, humidius. Sic & intermedia spatia similarium corporum, vt plus vel minus humidę substantię in seipsis continent, vel crassius, vel tenuius, vel humidius, vel siccius membrum ostendunt: Humidius quidem, vbi subtilior & copiosior est humiditas: siccius vero, vbi crassior simul & minor. Ipsę enim solidę corporis partes, quę vere solidæ sunt, ac primę, nullo modo possunt effici humidiores. At satis est, si quis eas celerius exiccari prohibeat. Intercepta autẽ in ipsis spatia hac vel illa humiditate complere possibile. Hęc vero est proprium partium similarium alimentum, quod ex appositione fit, & non per vasa attrahitur. Com C munis autem hęc ratio & omnium similarium partium existit. Et iterum in salubrium atq; insalubrium causarum doctrina repetetur. Nunc autem ea, quæ ordine sequuntur, attingamus.

Signa sicci ventriculi. CAP. 60.

A.li.3.f.13.t.1. c.15.fol.286.b VEntriculi "indicia, eius quidem, qui natura siccior existit, si celeriter sitibundi fiant, & paucus eis sufficiat potus, à copiosiore autem aggrauentur, fluctuationibus infestentur, aut superfluitet id, quod abundat, & cibis delectentur siccioribus.

Signa humidi ventriculi. CAP. 61.

A.ibidem. HVmidioris "autem, si neque sitibundi fiant, & superabundans humidum facile tolerent, & cibis gaudeant humidioribus.

Signa calidi ventriculi. CAP. 62.

A.ibidem. CAlidior "vero natura vẽtriculus melius quidem concoquit, ꝙ appetat, & multo magis quęcunq; dura sunt & nõ facile alterationẽ suscipiunt. Nã, quæ facile alterantur, in ipso corrumpunt: gaudet q; calidis potibus ac cibis: neq; à frigidis vllam percipit noxã, si modice ipsis vtatur.

Signa frigidi ventriculi. CAP. 63.

FRigidior vero natura ventriculus ad appetendum quidem plurimum viget, ad concoquen- D dum autem minime, præsertim cibos, qui non facile alterationem suscipiunt, & frigidi sunt. Cito itaque in ipso acescunt, atq; ideo acidis eructationibus talis ventriculus abundat: & gaudet quidem frigidis, sed ab eorum vsu immodico facile offenditur. Ita & ea, quæ extrinsecus frigida occursant, nequit longiore tempore tolerare, quemadmodum neq; calidus calida. Malę vero temperaturæ, quæ morbi ratione ventriculum occupant, hoc differunt ab his, quæ naturales existũt, quoniam contraria, non autem similia appetunt, quemadmodum naturales.

De malis temperaturis in ventriculo coniugatis. CAP. 64.

MAlæ autem temperaturæ in ventriculo coniugatæ, ex compositione simplicium cognoscentur. Oportet autem eas, quæ iam sunt dictæ, diligenter aduertere, easdem ab his, quæ dicentur, distinguentes. Non solũ enim ventriculus sitibundos & minime sitientes facit, & frigidi calidi'ue potus appetentes, sed ea quoq; viscera, quæ in thorace sunt, vt cor & pulmo. Sed, qui ob horum sitiunt caliditatẽ, plus inspirant & longius expirant, atq; æstum in thorace sentiunt, non sicuti qui ventriculi ratione in hypochondriis caliditatem patiuntur: &, cum potauerint, non statim sedatur sitis, & magis sedatur sitis, cum frigidum hauserint, ꝙ cum calidum nimis. Refrigerat autem eosdem & frigidi aeris inspiratio, quæ nihil eos iuuat, qui ventriculi ratione sunt sitibũdi. Ita & hi, qui contrario modo se habent, à frigida inspiratione sensibiliter molestantur.

Signa pulmonis frigidi. CAP. 65.

ET hoc maximum sit frigidi pulmonis indiciũ. Vti vero frigidum inspirantes manifeste molestiam sentiunt, & frigiditatem, ita & caliditas est ipsis amica. Sed & pituitæ excrementa cũ screatu & tussi expuunt. A.li.3.f.10.t.1. c.2.fol.257.F

Signa pulmonis sicci, vel humidi. CAP. 66.

PVlmonis autem siccitates excrementis vacant & pituita, & vocem claram efficiunt: quemadmodum humiditates obscuram reddunt, ac raucam. Et, cum vehementius, aut acutius loqui studuerint, tunc intercidunt excrementa. A.ibidem.

De voce. CAP. 67.

NOn tñ ipsa vocis magnitudo à caliditate, sicuti neq; paruitas à frigiditate fit: sed altera qdẽ asperæ arteriæ latitudinẽ sequit, & vehementiorẽ efflatũ: paruitas verò à contrariis aduenit causis. Quare neq; semp, neq; primũ, sed ex accidẽti, & solas naturales tẽperaturas, non aũt aduentitias vocis magnitudo, aut paruitas sequit. Qm̃ etenim talia instrumenta tẽperaturę ratione sunt facta, ad hęc aũt consequit hmõi vox, idcirco contingit ex voce de naturali tẽperatura ratiocinari.

De leni, & aspera voce. CAP. 68.

NAm & lenis vox arteriæ lenitatem consequitur, sicuti & aspera aperitatem. Lenitas igitur arteriæ moderatam sequitur temperaturam: asperitas vero siccitatem. Asperitas etenim fit ab inęqualitate in duro corpore. Arteriam vero duram, similariũ partium, ex quibus constat, siccitas facit, inęqualem vero, dispersæ in eisdem humiditatis defectus. F

De voce acuta. CAP. 69.

EOdem modo neq; acuta natura vox sine angustia fauciũ, neq; grauis sine latitudine fieri potest. Angustia igitur ab innata nascitur frigiditate: Latitudo autem à caliditate. Differẽtiis igitur naturalium vocum hæ, quæ ex affectu aliquo fiunt, sunt proportionales, quæ & ipsæ indicia sunt causarum, à quibus oriuntur: de quibus in libris de Voce sufficienter distinxi. Reliquę vero partes animalis interiores exilia habent temperaturę indicia. Tentandum tamen ea ex iuuãtibus, atq; nocentibus agnoscere, ac præterea ex naturalium potentiarum operationibus. Dictum vero est in tertio De causis accidentium, quæ nam temperatura antecedat vniuscuiusque facultatis virtutem, & vitium. Temperaturarum itaque indicia iam dicta sunt.

Signa naturæ instrumentariæ. CAP. 70.

CIrca magnitudinem vero, vel formationem, vel numerum, vel situm, quæcunq; quidem sensibus subiiciuntur errata, cognitu faciliora sunt: quæ autem sensu percipi nequeunt, quædã cognitionem habent difficilem, † quædam vero facilem. Capitis igitur magnitudo, ac figura, & cerebri simul in propatulo sunt: et de his antea diximus. Sic & quæ thoracis sunt, & quæcunque ad scapulas, & humeros, vel brachia, vel cubitos, vel extremas manus, vel coxendices, vel femora, vel tibias, vel pedes attinent, non est difficile dignoscere, siue secundum formationem, siue secundum magnitudinem ex his aliquid non recte se habeat, siue secundum numerum, siue secundum partium, ex quibus constant, compositurã: singularum etiam operationis detrimenta facile patent. Quæ autem intra corpus sunt, non omnia possunt dignosci. G

† τὰ δὲ ἄγνωστα, i. quædam vero nullo modo cognosci possunt. Leonicenus videtur legisse εὔγνωστα Sed melior videtur prior lectio, si verba ĩ fine capitis cõsiderentur.

De ventriculo. CAP. 71.

CViusdã enim ventriculũ adeo paruum, ac rotundũ, ac pronum ſm hypochõdria sitũ habentem inspexi, vt manifeste ex circũscriptione propria & videntibus, & tangẽtibus appareret.

De vesica. CAP. 72.

SIc & cuiusdã vesicã contigit intueri ita expositã, ac paruam, vt, si qñ vrinã tardius excerneret, tumor quidã circũscriptus manifeste cerneretur: nõ tñ aliud ex interioribus quicq̃ mihi vnq̃ manifestũ præbuit indiciũ. Tentare aũt oportet, quã maxime fieri potest, virtutẽ ipsorũ, ac vitiũ, & si non certa scientia, artificiosa saltem coniectura dignoscere, veluti, exempli gratia, in hepate. H

De hepate. CAP. 73.

VIdi enim aliquos, & quidem multos, quibus venę erant angustę, & totum corpus colore priuatum. Quòd si plusculum cibi assumpsissent, qui pręsertim flatibus excitandis aptus esset, & crassus, ac tenax, non nulli quidem veluti pondus quoddam insidens, atq; suspẽsum in profundo dextrę hypochondriorum partis sentiebant: non nulli vero cum quadam tentione dolorem sentientes. In his quidem verisimile est hepar esse paruum, atque angustos meatus habere.

De homine pituitoso vomente bilem. CAP. 74.

ALterum autem vidi, cuius totus habitus pituitosus erat, quotidie tamen bilem pallidam euomebat. Censui igitur inspicienda alui excremẽta, in quibus minimum bilis apparebat. Quare coniectura quadam comprehendi eum meatuum, qui biliosum egurgitat humorem, non paruam eiusdem partem ad imum ventriculi locum, quem Græci pyloron, id est ostiarium vocant, effundere, vt in quibusdam apparet animalibus ex quibus constat, quòd multum ad eorum, quæ latent sensum, confert dignotionem, ea, quæ ex sectionis inspectione habetur, peritia, & operationum, atque vtilitatum inuentio. Quicunque igitur facultatem dignoscendi huiuscemodi corpora, quæ ita lapsa sunt, consequi cupit, oportet ipsum in sectionibus, ac in ope-

rationum

A rationum,atq; vtilitatũ inuentionibus exercitari. Scripsimus vero de omnibus seorsum in tractatibus aliis,de quibus in fine libri oĩno proposuimus facere mentionem,vt discendi cupidi intelligant,quæcunq; discere optauerint, ex quo nam possint haurire tractatu. Sed de hisce quidẽ satis.

Quomodo cognoscantur corpora ægrotantia. CAP. 75.

QVæcunq; vero vt nunc insalubria sunt,hoc est,quæ iam ægritudinẽ patiuntur, dignoscere & hæc ipsa oportet.Quæ quidem subiiciuntur sensui,ex eorum,quæ ipsis insunt secũdum naturam,permutatione,in magnitudine,colore,figura,& numero,& situ:& ea, quę est secundum duritiem,& mollitiem,& frigiditatem,& caliditatem, differentia. Quæ autem visum effugiunt,vt summatim dicam,ex operationum lęsionibus,aut his,quæ excernuntur,aut doloribus,aut tumoribus præter naturam,aut horum quibusdam,vel omnibus.

De signis cerebri patientis. CAP. 76.

PArticulatim aũt,quæ quidẽ sunt in cerebro ægræ dispositiones,aut dementiæ speciebus:aut sensuum,aut imaginationum læsionibus,aut actuum, qui secundum electionẽ fiunt:aut ex his,quæ excernuntur per palatũ,& nares,& aures:aut horum,qui ei dolores eueniũt,differentiis.

Signa cordis patientis. CAP. 77.

B QVæ vero in corde fiunt,ex difficilis anhelitus speciebus,& palpitationibus,quæ ipsi contingunt:ex pulsibus quoque eius, atque arteriarum:& ab excandescentis iræ celeritate, aut tarditate, à febribus, & refrigerationibus, & in colore differentiis, ac eis, qui ipsi adueniunt, doloribus.

Signa hepatis patientis. CAP. 78.

QVæ autem in hepate,ex defectu humorum,atq; abundantia,& ad id,quod prẹter naturam, euersione,& colore malo:ac præterea ex permutatione naturæ in his,quæ ad alimenti didu ctionem,aut superfluitatum attinent excretionẽ. Sed & ex grauitatibus,& tumoribus, & doloribus non modo his,qui in eo ortum habent,verũ & in illis,qui compatiendi ratione proueniunt,quemadmodum in aliqua vel difficultatis spirandi,vel tussis specie.

Signa ventriculi patientis. CAP. 79.

SIc & ventriculi affectus agnoscitur,vbi in cõcoctione, & appetitu humidi, vel sicci alimenti, vel superfluitatum excretione delinquitur. Ita etiam ex singultibus, eructationibus, nauseis, vomitibus,& ipsis eorum,quæ euomuntur,speciebus,& doloribus, & tumoribus.

Signa thoracis patientis. CAP. 80.

C ITa & thoracis agnoscuntur affectus,ex spirandi difficultatibus, tussibus, & doloribus, qui in ipso fiunt,& ex eorum,quæ cũ tussi expuuntur,differentia. Sic & asperæ arteriæ ægritudines, difficiles anhelitus,& tusses,& dolor in loco,& quæ expuuntur, & vocis offensiones ostendunt. Secundum vero eandem proportionẽ & in aliis omnibus accidit partibus. Nam ex tumore, dolore,& operationum lęsione,& excrementorum differentia, sumentur indicia. Tumores autem præter naturam in inflammationibus,scirrhis,œdematis,& erysipelatis sunt explorandæ. Dolor autem,quemcunq; obsederit locum,aut continuitatis solutionem,aut subitam alterationẽ ostendit. Soluitur autẽ continuitas,incisione,exesione, fractione, & tentione. Alteratur vero substantia,caliditate,frigiditate,humiditate, siccitate. Lęditur autem operatio tripliciter, aut quia debiliter,aut quia vitiose,aut quia nullo modo fit.

De differentia eorum,quæ excernuntur. CAP. 81.

QVęcunq; autem excernuntur,non nulla quidem sunt veluti partes patientiũ locorum, non nulla vero tanq̃ excrementa,quędã vero in ipsis naturaliter cõtinentur:& singula propriã facient indicationẽ. Dictum est autẽ de hisce oĩbus plenius in tractatu De locis affectis, quę nullus ante nos aut in artem.i.methodũ redegit,aut ad absolutã perfectionẽ deduxit. Quem D admodum & in oĩbus aliis euenit,quibus initium quidem aliquod ab antiquis est datum, non tñ absolutum est opus. Ægrotantium itaq; corporũ ex tractatu illo indicia sunt sumẽda. Eorum autem qui in ægritudinem lapsuri sunt,& qui sanitati restituendi, præsens doctrina complectitur.

Signa futuræ ægritudinis. CAP. 82.

EOrum igitur indicia,quibus ægritudinis periculum imminet, mediã formã habent inter ea, quæ sanis,& quæ ægrotantibus eueniunt. Siquidem sanis, omnia secũdum naturam insunt: præter naturam vero,ægrotantibus,quatenus ægrotant.In confinio autẽ horum ea,quæ sunt cor porũ ægrotaturorũ indicia:quorum non nulla quidem sunt ex eorum genere, quæ ſm naturam, sed vel qualitatibus,vel quãtitatibus,vel temporibus permutata:quędam autẽ ex his, quæ præter naturam,sed minora his,quæ ægritudinibus adsunt. Atq; idcirco hæ quidem corporũ dispositiones,quæ in ægritudinem casura monstraui,sunt ex neutrorum genere,atq; vnà ea, quæ ipsa indicant,signa.Primo enim hæc sanitatẽ ostendunt,secundo aũt ægritudinem. Et fiunt eadem signa ſm ad aliquid habitudinem neutra, & insalubria: quæ quidem præsentem dispositionem ostendunt,neutra: quæ vero futuram præmonstrant,insalubria. Eadẽ vero ratione & quæcunq; ægrotantibus signa salutaria apparent, dicentur quidem salubria, quia futuram sanitatem ostendunt: dicentur etiam ægrã,quatenus præsentem ostendunt ægritudinem. Neq; in ambiguo est, quòd,

quę sunt vtrorunq; indicatiua, neutra dicentur, secũdum vnum quoddam neutri vocabuli signi- E ficatum. Neq; vero mirari oportet eadẽ signa tres in diuersis habitudinibus seruare rationes, quę & salubria & ęgrã & neutra dicantur: secundum vero alterum significatum quęcunq; his, qui à morbo referuntur, insunt, signa neutra appellamus: neq; in alio significato accipiunt ea, quę seni bus insunt. Hæc quidem omnia pluribus & conceptibus & rationibus subiiciuntur. Quęcunq; vero in his, qui integra sanitate fruuntur, inter salubria tantummodo computantur. Et quęcunq; ęgritudinibus insunt, neq; futuram pręnunciant sanitatem, soli & hęc ęgrorum conceptui subiiciuntur. Sed de his quidem postea dicetur: nunc, quę futuram pręmonistrant ægritudinem, prius exequamur. Cum vero sit eorum differentia duplex, prius ea pertractemus, quę quãtitatibus, vel qualitatibus, vel temporibus, non autem propriis speciebus ab eo, quod secundum naturam, eua riant: veluti ciborum appetentia intenta, vel dissoluta, aut quę non seruet tempus consuetum, aut quæ ad edulia non vsitata feratur, aut ad excretiones cibi superfluitatum, quæ aut pauciores, aut plures, aut humidiores, aut duriores existant. Sic humidiorum excrementorum vel defectus vel superabundantia pręter consuetudinem naturalem: aut in colore, aut in consistentia varietas ali- qua, aut in tpe excretionis: & vigilię plures, ac somnus, aut non consueto tempore. Eodem modo potus pluris, aut paucioris, calidi, aut frigidi insolens appetitus: Sicuti & rerũ venerearum immo F dicus vsus, aut intempestiua concupiscentia: & sudores plures aut pauciores, q̃ conueniat: & ad motus torpor, aut, si moueri tentauerint grauitas, aut vehemens exolutio, menstruorum occulta- tio, vel immodica, aut diminuta euacuatio. Sic & quę per ora venarum (Gręci hęmorrhoidas ap- pellãt) fit sanguinis effusio. Sed & si voluptas in cibo potu q́; haud sit priori voluptati similis, fu- turę ęgritudinis est indicium: hebetudo q́; ãnimi non naturalis, aut obliuio quędam inconsueta, aut somni, qui pluribus imaginationibus abũdant, q̃ prius: auditus, & odoratus, visus ue hebetio res, aut turbulentiores, & (vt simpliciter dicam) quęcunq; secundum naturam inerant, hęc quidẽ augmentata, hęc vero comminuta, hęc vero temporibus quibusdam, aut qualitatibus immutata. Siquidem & ipsius corporis moles aut maior, aut minor, aut magis alba, aut magis rubra, velut li uidior, aut nigrior: ructus q́; ac sternutamenta, & flatus plures, aut pauciores his, qui secundũ na- turam: sic & quęcunq; per nares, vel palatum, vel aures, per quos meatus cerebrum expurgatur, vel temporibus, vel quantitatibus, vel qualitatibus immutata. Hęc igitur omnia ex genere eorũ sunt, quæ ſm naturam. Morsus autem ventris, vel in ore vẽtriculi, vel in aliquo intestinorum, aut cum aluus subducitur, aut cum vomitus excitatur, aut cum mingitur, siue aliquis alius dolor me- diocris, ex genere quidem existit eorum, quæ præter naturam, nõn tñ, qui ita se habent, ægrotare G dicuntur: sicuti neq; qui capite grauantur, aut dolent, aut vigilant, cum non dum in consuetis im pediuntur operationibus. Hic enim in huiuscemodi dispositionibus ægrotãdi terminus est. Atq; idcirco in eo, quod ad aliquid, eandem dispositionem ægrãm atq; neutrã appellabimus. Nam pro vigore potẽtię, quę vel facile sustinet, vel vincitur, vnaquæq; ex his, quas antea diximus, vel mor- bus est, vel neutra dispositio. Sic & quæcũq; in sensibus, non in eo, quod magis aut minus inuicẽ differunt, sed toto genere sunt præter naturam. Et hæc sunt signa morborum, donec modica fue- rint, & non dum hominẽ à consuetis operibus sufficiunt amouere. Talia vero sunt in gustu qui- dem, cũ vel salsæ, vel amarę, vel alicuius alterius qualitatis sapor nobis indicatur: siue in omnibus, quæ bibuntur aut manducantur, aut præter quod aliquid assumatur, saliua ipsa talis sentiatur. In odoratu aũt, q̃n alicuius vnius qualitatis sensum habemus nullo odorabili præsente: aut, cũ plura & differẽtia naribus admouemus, oĩa veluti similia sentimus. Sępius vero nihil sentimus, aut ali- quid fœtens, ẽt si nihil adsit, quod fœteat. Quantũ vero ad auditum, soni & strepitus ad id, quod præter naturã, pertinent. Quemadmodũ in visu quæcũq; ante oculos apparere creduntur, nigra, & atra, & cœrulea, & rufa, & flaua: & non nulla rotunda, nõ nulla autẽ oblonga: quædã gracilia, quædã crassa oculis prætendi videntur. In sensu aũt tactus, cum inæqualitas aliqua, vel spissitudo, H vel grauitas, vel tẽtio, vel torpida, vel vlcerosa dispositio in toto corporis habitu sentitur: sic & in singulis partibus, vel tentio, vel cõpressio, vel morsus, vel grauitas, q̃n paruæ fuerint ac minime firmæ, neutram quidem dispositionẽ adesse demonstrant, futurã vero ægritudinẽ prænunciant.

Signa corporum ægrotantium. CAP. 83.

AT, quæ iam in ægrotantibus signa videntur, ex quibus nõ nulla sanitatem, non nulla mortẽ portendunt, prima quidẽ salubria, altera vero genere quidem ægrã, secundum speciem aũt perniciosa dicuntur. Sumuntur autẽ, vt vniuersaliter dicamus, ex operationum virtute ac vitiis. Secundum partem vero, ex particularium operationibus, quarũ genera antea diximus: Primum quidem eorũ, quæ principia existunt: Secũdum vero illorum, quæ à principiis ortum habent: Et tertium eorũ, quę propriam habent gubernationẽ, à principiis aũt quasdam deriuationes habẽt. Quartum siquidem genus eorũ, quæ tunc diximus, ex se quidem ad aliquid pręnoscendũ inutile est: Secundum accidens autẽ & ex his aliq̃n præcognitiones erunt: quemadmodum & ex excre- mentis semper: ex his quidem compatiendi ratione, ex excrementis autem, q̃m coctionis & in- coctionis signa continent. Quare fieri non potest, quin perpetuo significent aut naturam mate- riei, aut materiam naturæ, aut neutrum neutro dominari. Salubria quidem signa dicentur, natura superante:

* νοσερά

* διανοίας

* Al. νοσώδη, idest morbosa: seu vt ipse superius vertetat, insalubria.

* νοσερά.

A superante: insalubria vero, superata: neutra autẽ, quę pugnas habent ęquales. Sed, quæ quidẽ ma-
nifestam indicant coctionem, ex salubribus sunt: Sicuti, quę cruditatem, ægrâ. Quæ vero neq; co-
ctionẽ, neq; cruditatem perspicue ostendunt, ex neutrorũ sunt natura. Sunt vero & neutra quæ-
cunq; nunc quidẽ hoc, nunc vero contrariũ significant, veluti digiti denigrati. Talia sunt etiã cri-
tica, id est decretoria accidẽtia, de quibus omnibus in libris de Crisi dictũ est: Sicuti etiam de his,
quæ ad vnamquamq; attinent operationem, in iis libris, in quibus de causis accidentium agitur.
Quare omnium horum singulorum materiam ex eisdem libris colligere oportet. Ego vero proli
xitati parcens hic sermoni de signis finem faciam: transgrediar autem ad illum, qui de causis est.

De causis salubribus, insalubribus, ac neutris. CAP. 84.

QVoniam vero & harum hę quidem salubres, hæ autem insalubres, hæ vero neutræ: primũ
de causis salubribus erit sermo: quia vero & harum non nullæ quidem conseruatrices, nõ
nullæ vero effectrices sanitatis (sunt autem & tempore, & dignitate priores conseruatri-
ces effectricibus:) incipiendum est à conseruatricibus. Cum igitur non vnum tantum sit sanũm ὑγιεινόν
corpus, sed plura, vt supra definiuimus, in eorum singulis propria erit causa conseruatrix. Siqui-
dem omnis causa in eo, quod ad aliquid, existit. Hic igitur denuo sumendum initium ab optima
B corporis constitutione, ac, quæ ei salubria sint, considerandum. Eorum aut inuẽtionem ipsius rei
natura insinuat. Si enim impatibile, atque inalterabile esset corpus, semper optima cõstitutio per-
duraret, neque artis præsidio indigeret. Quoniam vero alteratur, corrumpitur, & vertitur, neque
eundem seruat prioris status tenorem, ea ratione auxilium desiderat.

Quod modis nostrum corpus alteretur. CAP. 85.

SEcundum quot igitur alteratur modos, tot auxiliorum, hoc est causarum conseruatricum, ge
nera habebit, quas ex his, quę dicta sunt, liquet esse ex correctiuarum genere. Sed, quia paula-
tim correctiones faciunt ante, q̃ confertim ingruat noxa, non præseruãtes à futuro malo, sed pre-
sentis status conseruatrices medici appellant. Alteratur igitur corpus à nõ nullis quidem necessa
rio, à quibusdã vero non necessario. Dico aũt necessario, quæ nulla est euitandi ratio: non necessa
rio aũt, reliqua. Nam aerem quidem nos ambientem semper attingere, comedere q̃, ac bibere, &
vigilare, & dormire est necessariũ: ensibus aũt & {exitialibus} feris obuiare non necessariũ. Qua-
re circa primum causarũ genus versatur ars corporis conseruatrix, circa secundum autẽ minime.
Quod igit̃ numero sint ea, quæ ex necessitate corpus alterant, distinguẽtes, proprium in singulis
eorũ, causarum salubrium genus inueniemus. Inest igitur vnũ quidem ex ambiẽtis aeris adhæsu:
C Alterũ vero ex motu & quiete & totius corporis, & partiũ singularum: Tertiũ ex somno & vigi
lia: Quartũ ex his, quę assumuntur: Quintũ ex his, quę excernũtur, vel retinentur: Sextũ ex ani
mę affectibus. Ab his enim necesse est aliquo modo affici corpus: ab aere quidẽ ambiente, quia
aut calefit, aut frigefit, aut exiccatur, aut humectatur, vel ſm horum cõiugationem, aliquid patit̃,
aut in tota alteratur substantia: ex motu vero, & quiete, cum vtraq; modum excesserint, aut cale-
factum, aut refrigeratum, aut humectatum, aut exiccatum, vel aliquid secundum horum patiens
coniugationẽ: sic & ex somno, & vigilia ipsum pati est necessarium secundum eandem rationẽ:
Et ex animæ affectibus, & ex his, quę assumuntur, aut excernuntur, aut retinẽtur. Hæc siquidem
omnia alia quidem protinus & euidenter, alia vero per alias causas medias alterant corpus, & sa-
nitatem corrumpũt. Et de horum singulis seorsum scripsimus in tractatu, qui De salubribus in-
scribitur. Omnia igitur nunc dicta genera materiæ quædam sunt salubrium causarũ: at vsu oppor
tuno adhibito, causę fiunt cõseruatrices atq; salubres: sed, vbi à modo deliquerint, insalubres red-
duntur. Vnde etiam liquet ex his † non alias præter has, aut salubres, aut insalubres à nobis existi
mari oportere, at easdem potius, quandoq; quidem salubres, qñq; vero insalubres, in eo quod ad
aliquid esse: Nam vbi motum corpus desiderat, exercitatio quidem salubris, ocium autem insalu-
D bre: cum vero eget quiete, ocium quidem salubre, exercitatio autem insalubris: eodem modo de
cibis & potibus, & de aliis omnibus statuendum. Horum enim singula, qñ, vt necessitas corpo-
ris exigit, cum mensura ac qualitate opportuna adhibentur, salubria fiunt: at, cum citra omnẽ ne-
cessitatem, aut præter modũ afferũtur, insalubria. Atq; hæ duæ sunt circa salubre & insalubre in-
tentiones, rei scilicet, quæ adhibetur, qualitas, ac quantitas. Neque enim est rationi consentaneum
etiam tpis occasionem, quæ in his, quæ dicta sunt, continetur, veluti tertium aliquod ab eisdem di
uersum introducere. Si enim tali, & tãta re oblata egeat corpus, nemini dubiũ, quin etiam in tpe
opportuno afferatur. Occasio siquidem tpis, inde ortum habet, qm̃ fluxibile, ac facile mutabile est
mortale corpus, ac pro transmutationis modo aliis alio tpe eget auxiliis. Quare non est tertiũ ali-
quod pręter ea, quæ dicta sunt, tpis occasio. Sępius aũt ea occasione tanq̃ tertio quodam ob eam,
quã diximus, causam, ad docendum vti consueuimus. Quoniã vero in his ipsis intentionibus, &
aliæ causæ salubres, & id, quod propositũ est, genus continetur, rursus easdẽ repetamus. Optimæ
igitur corporis constitutioni, cũ circunfusus aer fuerit in temperie positus, earũ rerum, de quibus
nuper diximus, quietis scilicet, ac motus, somni, vigiliæ, & eorum, quę assumũtur, atq; excernun
tur, exquisita mediocritas conueniet. Cum vero aer à temperie recesserit, tantum à mediocritate
euariare oportet, quantus fuerit ab optima temperatura recessus. Hi vero sunt mediocritatis

† *Cod. græci quos viderim, habẽt,* ὡς οὐχ ἑτέρας μὲν οὐσίας τῶν ἐκτὸς τούτων πραγμάτων, ὑγιεινὰς ἡμῖν ἑτέρας δὲ νοσερὰς ὑποληπτέον. ἀλλὰ τὰς αὐτὰς ἐν τῷ πρός τι ποτὲ μὲν ὑγιεινὰς, ποτὲ δὲ νοσώδεις γινομένας, *i. nõ alias quidem substantias externarũ harũ rerũ, salubres nobis, alias autẽ insalubres existimari oportere: at easdem ĩ eo quod ad aliquid, quãdoque quidem salubres, quandoq; vero insalubres fieri. Leon. autẽ videtur legisse,* ὡς οὐχ ἑτέρας μὲν οὐσίας ἐκτὸς τούτων τῶν πραγμάτων.

ſcopi: in aere quidem ambiente, vt neq; horreat corpus propter frigus, neq; ſudet propter ęſtum: E in exercitiis autem, cum primũ laſſari cœperit corpus, confeſtim quieſcere: in cibis autẽ coctionis perfectio, & excrementorũ modus in quali quanto q; conueniens. Æqualis vero in his quodam modo eſt coctioni appetitus: quare neq; præſide egent, qui ſingulorum, quæ aſſumuntur, quantitatem metiatur. Optima ſiquidem natura, quantum appetit, tantum ẽt probe concoquit. Sic & ſomno modum ipſa natura pręfinit his, qui optimam corporis conſtitutionẽ ſunt ſortiti. Et tunc à ſomno excitantur, cum corpus ampliore quiete nõ eget. Cum q; talem victus rationẽ adhibuerint, nullum eſt in eorum excrementis delictum, quæ vel per ventrem, vel per vrinæ meatus, vel per totum corpus egeruntur. Nam priora quidem ex mediocritate eorum, quę aſſumuntur, temperantur. Totum vero corpus ſalubriter perflari facit exercitij vſus moderatus. Liquet autẽ ab ipſis caueri oportere omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, triſtitiæ, excandeſcentiæ, timoris, inuidiæ. Hæc enim alterant, atque à naturali ſtatu corpus auertunt.

De Venereis. CAP. 86.

VEnereorum vero iuxta Epicuri ſententiam nullus eſt vſus ſalubris: re vera autem confert, ſi tm̃ interualli in eorũ vſu adhibeatur, vt neq; reſolutio aliqua ſentiatur, & ipſe ſeipſo homo quodam modo leuior factus, ac melius ſpirare videatur. Tempus vero ad vtendum opportunũ, F cũ omnium in rerũ circunſtantium exquiſita mediocritate corpus fuerit conſtitutum, cum. ſ. neq; ſupra modũ plenũ, neq; vacuũ extiterit: neq; in calore, aut frigore, aut ſiccitate, aut humiditate exceſſerit corpus. Quo'd ſi qñ aberrare contigerit, paruus ſit error. Melius autẽ illi calefacto magis, q̃ infrigidato, & pleno, q̃ vacuo, & humecto potius corpore, q̃ exiccato vti venereis. Horum autem ſingulorũ, quę dicta ſunt, qualitas in optima corporis conſtitutione eſt eligẽda. Exercitij quidem, in quo totius corporis partes æqua proportione mouent ita, vt non alię quidem vltra modũ fatigent, alię vero citra. Cibi aũt, & potus optimã habeat temperiẽ: ſunt enim maxime cõuenientes naturis optima tẽperatura prędítis. Eadẽ in reliquis ẽt eſt ratio adhibenda. At, ſi quod ab optima conſtitutione defecerit corpus, non aũt vehementer, & cauſę, quę ipſius ſanitatẽ conſeruant, ad proportionẽ mutabuntur. Sed, cum multa ſint huiuſcemodi corpora, per ſingula genera ſeorſum dicendũ. Quod igitur in tẽperatura ſimilarium partium euariat, inſtrumentariarũ aũt ſeruat commenſurationẽ, duplicem habet ſalubriũ cauſarum formã: alteram quidem earũ, quę ipſius conſeruant temperaturã: alteram vero earum, quæ ad optimã transferunt. Quę itaq; ipſius temperaturam cõſeruant, tm̃ à cauſis optime temperatę naturę diſtabunt, quantum et totius corporis temperatura ab illa euariat. Calidiora ſiquidem corpora calidioris victus rationẽ expoſcunt: frigi G diora aũt frigidioris: & ſicciora ſiccioris: & humidiora humidioris: ac ſ̃m coniugationẽ calidiora, ac ſicciora calidioris ac ſiccioris, eadem in reliquis etiã coniugationibus proportione ſeruata. Recte ſiquidem cauſarum vtetur materia, qui naturales earũ potentias agnouerit. Veluti ꝙ motus, defectus alimenti, vigilię, excretio, & oẽs animi affectus corpus exiccant: at, quę his cõtraria exiſtunt, humectãt. Ita vero & de calefacientibus, & refrigerantibus vitæ inſtitutis, de cibis, & potibus, atq; (vt ſimpliciter dicam) de iis omnibus, quæ circa corpus ſunt, qui materias noſcit, & potentias, is ſalubribus vtetur cauſis, ſimilia ſimilibus offerendo, ſiquidem eius propoſitum fuerit eandem, in qua acceperit, corporis ſeruare temperaturã. Quo'd ſi permutare, atq; ad melius traducere ſtatuerit, alterũ eſt hic ſalubrium cauſarũ genus, his quidẽ, quas nuper diximus, contrarium, ęqualiter vero declinans ad alterã partem à bene temperatis, & mediis, quę optimis cõuenire naturis dicebamus. Calidior ſiquidem, ac ſiccior tẽperatura à calidioris, ac ſiccioris victus ratione ad exactum bonæ temperaturę habitum minime transfertur. At taliũ erit vſus neceſſarius, quæ tantum eis, quæ bene temperata exiſtunt, frigidiora ſint, atq; humidiora, quãtum & natura naturam in caliditate, & ſiccitate ſuperabat. Nam tale cauſarum genus naturales corrigit intemperantias: alterũ vero, de quo ſupra diximus, temperaturam conſeruat. Eſt autẽ vtriuſq; viciſſim apud me H dicos vſus neceſſarius. Nam, cum plurimum ſuppetit ocij, corrigere oportet, ac ſenſim ad meliora transferre. Neq; enim natura patitur eas, quę ſubito fiunt, alterationes. Hominẽ autẽ neceſſariis occupationibus diſtrictum, in eodem pręſtat habitu conſeruare. Quo pacto igitur & hãc ipſam cauſarum ſpeciem conſeruatiuam appellamus? Nam forte magis alteratiuam, & curatiuam, & naturalium defectuum correctiuam vocare conueniebat. Quoniam ad vniuerſum ſanitatis genus referentes, non ad eas, quæ ſ̃m ſpeciem, differentias, quæcunque ſanos conſeruant, conſeruatiua omnia vocamus, ſiue pręter id, quod ſanitatem conſeruant, ad melius totam traducant temperaturam, ſiue priſtinum tantummodo habitum tueantur: at, quæ deteriorem ſtatum efficiunt, inſalubria. Quæcunq; igitur ſimilem habent in omnibus corporis partibus intemperiem, ſimili egẽt procuratione: quæ vero diſſimilem, diſſimili. Nam fieri poteſt, vt vẽtriculus frigidior ſit, q̃ oporteat, caput vero calidius, atq; vtrunq; propriis egeat auxiliis. Ac ratione eadẽ ſingulæ aliæ partes, cũ fuerint, aut præter modum humidiores, aut ſicciores, aut calidiores, aut frigidiores, ſuæ intemperiei victum exigunt accõmodatum. Neq; igitur in huiuſmodi hominibus ex æquo omnes corporis partes exercebimus, neq; æqualiter humectabimus, aut exiccabimus, aut tale aliud quippiã agemus. Plenius vero de his diximus volumine illo, quod De ſalubribus inſcribitur.

De cauſis

A *De causis salubribus partium instrumentariarum.* CAP. 87.

INstrumētariarū aūt partiū causæ salubres,quēadmodū & hic ab optima cōstitutione delinquit, ita & inuicē distabunt.Alię.n.sunt salubres erroribus,q in formatione cōsistunt:aliȩ his,qui in magnitudine,vel numero,vel positu.In formatione igit̄ plures cōtingūt errores. nā & figura par tis,& siqua in ea cauitas est ꝫm naturā,vel meatus,vel orificium,vel asperitas,vel lenitas,qñ à natu rali mediocritate recesserit,si qdem parū hoc patiant̄,salubrium corporū retinent appellationē:si vero amplius,insalubriū:ꝙ si tātus fuerit recessus,vt operationi afferat detrimētum,iam ęgrotare dicētur.Secundū quātitatē aūt excessus,atq; defectus,ad easdē ducit drías. In numero,siue vna,siue plures,quæcūq; ex similaribus partibus fuerint,aut deficiant,aut supabundent. Ex hoc genere ēt sunt,quæcūq; in nobis substantiæ pter naturā cōsistūt.Reliquū est aliud genus,quod ad sitū cu iuslibet simplicis attinet partis:in quo & ipso quatuor sunt oēs drię. Prima qdē,q̄ optima existit: Secunda vero,quæ parum euariat,atq; ideo salubre adhuc efficit corpus. Et tertia,q̄ insalubre,qñ amplius à modo recesserit:Et quarta,quæ iam ęgrū recessu plurimo reddit.Quęcunq; igit̄ partes in figura delinquūt,veluti quæ blesæ,varæ,& obliquæ appellant̄,hę,cū nup natus adhuc tenellus est,formatione atq; alligatione ad naturalē traducunt̄ habitū. Quod si iā aucto īfante ad duritiem

B puenerint,emēdari nō pñt.Sic errores quidē,qui ad cauitatē attinent, cū adhuc augeri pseuerent, correctionē admittūt: Cū aūt iā ad vltimū peruenerint,nullus est remedio locus.Cauitates igitur quiete atq; alligatione paruæ reddunt̄:magnę vero,partium operatione,& spūs retentione:sic & quæcunq; foramina ora q;. Et qdem,q̄ naturalē magnitudinē partes exuperāt,quiete ac cōmoda alligatione minores reddunt̄:augent̄ aūt & naturali motu, & frictiōe moderata,& qbuscūq; alijs plus sanguinis attrahere natura aptis.Deficientes vero partes,quæcunq; ex sanguine ortū habue rūt,corrigi quidē nō est impossibile: Quæ aūt ex semine,ꝑpemodū impossibile existit.licet,tñ aliqñ loco eorū alia facere,q̄ vsum haud dissimilē pstent.Earū vero oium natura opifex est, medicus aūt minister. Quę vero numero excedunt,his ablatio,cā salubris existit.Inspicere vero oportet,in quibus id fieri possit.Nā si impossibile appareat,trāsponere tentādum est.Eadem est & eorū,q̄ in situ vitia sunt,emendatio.Neq; in obscuro est,ꝙ duo sępius aut tria vitia eandem partem possunt occupare,sicuti in eo,q vētriculū paruū simul,atq; rotundū,atq; aduersus septū habuit incubentē. In ipso etenim magnitudo,formatio,ac situs erāt deprauati: tēperatura quoq; frigidior existebat. Hic nullo artificio ad naturalem habitū trāsferri poterat:at,ne adeo infestaret,erat remedio locus. Nam,qm̄ repleto ventriculo difficultate spirandi premebatur,minus cibi,at magis alimento op-

C portuni,& qui non difficulter subduceret,ter die assumebat. Alteri vero,cui obstructio in hepate ob vasorum angustiam sæpius contingebat,extenuans victus ratio causa salubris inuenta est.

De solutione continuitatis. CAP. 88.

REliquum igitur adhuc id morbi genus est,quod & similaribus & instrūrijs partibus cōe exi stit,solutio.s.cōtinuitatis,quā quispiā forte ī his vnq̄ adesse negaret,si integra sanitate fruun tur,qm̄ semp esset passio. Quē sanè latet eādem in oībus gñibus fore dubitationē. Nisi.n.operatio nis læsio sensibilis sanitatē ab ægritudine separet,sed qualitatē tātūmodo dispōnis itrospiciamus, ἀεπαθείας.i.ppetuę passibilitatis dogma necessario recipiemus,cū nullus sit,qui oēs operationes optimas habeat.Sed de hoc quidem,vt quod logica potius contēplatio sit, seorsum consideretur. Salubres vero causas,vt his,quos nemo dubitat ęgrotare,deinceps percurramus, à mala tēperatu ra exordiū facientes.Hic vero prius distinguamus,q̄ oēs ferè medici ptermittūt, Alias quidē esse salubres causas eius intēperantiæ,q̄ iam facta est:alias aūt illius,q̄ adhuc fit: sicuti ēt alias eius,q̄ futura est.Huius,itaq; postremę,hę quidem in pseruatiua artis parte cōtinent̄,hę vero in salubri: pri mę aūt inter oēs in curatiua tantūmodo: sed eius,quā mediā inter vtranq; locauimus,in præserua tiua & curatiua.Iam.n.factā,atq; existentem ægritudinē curare oportet: Sed,quæ nondum quidē

D adest,at futura est,prohibēdū est,ne fiat ab ea,q̄ est in corpore,dispōne.Eius autem,quæ adhuc fit, quod quidem factum est,curare opus est: quod autem futurum, prohibere, ne fiat. Prohibebitur autem,sublata ea dispositione,quam sequi natura apta est.Talis vero dispositio, causa antecedens appellatur.Facta autem ęgritudo curabitur soluta ea dispositione,à qua primum ea,quę secūdum naturam,lęditur operatio: quam quidem & ipsam morbi ēssentiam dicimus esse. *Grece αἰτίαν, id est causam.

De communissima intentione curatiua. CAP. 89.

CVratio vero vnā pcipuam ac cōissimam habet intentionē ad id,quod est dispōni auferendæ contrariū. Ex hoc siquidem gñe sunt causæ illæ oēs,quę sanitatem efficiunt. Secundū partē vero ex vnicuiq; dispōni contrarijs.Calido igitur affectui causa frigida cōtraria existit,frigido aūt calida,eadem q; in cęteris,ꝑportione.Etenim,si oē imoderatū est pter naturā, moderatū vero ꝫm naturam,necesse est oino,vt īmoderatū ab imoderato contrario ad mediocritatē redigatur. At ma nifestū est,ꝙ ꝫm potentiā,non aūt imaginationem,& calefaciens,& refrigerans, & quæcunq; alia huiuscemodi oportet assumere. Voco aūt ꝫm potentiā,quod re ipsa vere tale existit, quale esse dicitur: Secundum imaginationē aūt,quod ex prōpto quidem sensu tale esse imaginamur, cū tñ ve re tale non sit.Sed,qua sint hęc rōne distinguenda,diximus in his libris,in quibus de simplicium medicaminum potestatibus agit̄. Ad inuentionē aūt salubriū causarū,quęcunq; quidem,vt ad eā,

quæ iam

quæ iam facta eſt,ægritudinem cauſæ ſalubres exiſtũt, via illa doctrinæ, hoc eſt, methodo vtendũ,qua id,quod ſecundũ imaginationẽ eſt,ab eo, quod eſt ſm potentiã,ſeparať. Quæcunq; vero vt ad eam,quæ adhuc fit,& hac eadem via,atq; illa ꝑterea,ex qua ægritudinũ cauſæ inueniuntur. Eſto.n.ſi ita contigerit ex humoribus putreſcentibus accendi febrẽ.Indicatio in hmõi eſt euacuatio,atq; alteratio: hæc quidem,q̃ putredinem finiat,manẽte adhuc cauſa: euacuatio vero,q̃ totã ex corpore ſubſtantiam educat. Sed dicta quidem alterationis ſpẽs, concoctio exiſtit: quã vbi inuenerimus,à quibusnã cauſis fieri contingat,tunc vtiq; eorum,quæ hoc pacto ſalubria ſunt, ſciam tenebimus.Euacuationes aũt fiunt,& p ſanguinis miſſionem,& clyſteris vſum, & p vrinę vias, atq; eã,q̃ per cutẽ,fit trãſpiratione,ac ꝑterea p eã,q̃ fit ad partes oppoſitas,attractionẽ, atq; ad alias propinquas deriuationẽ.Nã & ad hoc idẽ genus ptinet citare mẽſtrua,atq; ora venarũ,quę Græci hæmorrhoidas appellant,aperire,ac p palatum,nareſq; expurgare. Cũ igitur & hic materias inuenerimus,quibus in qualitate,& q̃titate,& tpe opportuno,& modo vſus adhibitis euacuatio fit,in ipſa artis parte ſalubria inuenient:atq; eorũ oĩum inuẽtio tradiť in eo volumine,quod De arte,ſeu methodo curatiua inſcribitur.Eadẽ rõne in alijs tribus intẽperaturis,ſi vnũ cõe ꝑceptum obſeruabimus,vt vnamquãq; prius,quæ efficit cãm,reſcindamus,deinde ita ad illam, q̃ ab eadem cã facta eſt,ægritudinem accedamus,cauſarũ ſalubrium inuẽtionem faciemus.Secundum vero cõpoſitas E
intemperaturas,ex ſimplicibus cõpoſitio cõmonſtrabit ſalubria ꝑcepta,cum hic quoq; habeamus pro magnitudine intemperaturæ eidem conueniẽs inuenire remediũ: Veluti ſi ita cõtigerit, ꝙ in decẽ qdem numeris ad caliditatẽ maiorẽ,q̃ naturæ cõueniat,decidat corpus, ſeptẽ vero ad ſiccitatem maiorem,tunc ſalubrem cãm in huiuſcemodi affectibus eẽ oportebit, decem quidẽ numeris frigidiorẽ,ſeptem vero humidiorẽ. Si igiť ipſi particulæ affectæ admoueatur tale remedium,tanto fit frigidius,atq; humidius,quantũ exigit partis affectæ indicatio. Quòd ſi particula affecta in penitioribus locis ſita ſit,machinari oportet inſup tale inuenire ſalubre remedium,cuius vis nequaq̃ in itinere antea ſoluatur. Si itaq; calidius eſſe oportuerit eo, quod eſt moderatũ, non ſolum tantã habeat caliditatẽ,quantã exigit morbus,ſed vltra eandẽ menſurã tm̃ adijciať,quantum ex ſitu, vt pertingere poſſit ad locũ patientem, ſit neceſſariũ: ſi vero frigidius,nõ ſimpliciter tm̃ frigiditatẽ oportet augere,ſed & materia quoq; prius eſt aĩaduertenda. Si.n. craſſarum ſit partium, nõ admodum poterit ad profunda penetrare: at potius cõtrarium ꝑſtabit effectum,ſpiſſando ſuperficiem, atq; denſando: at,ſi tenuioribus partibus cõſtet,poterit ſanè plurimum ſubire ꝓfundum.Idem in humectãtibus,atq; exiccãtibus accidit,in q̃bus craſſitudo, atq; ſubtilitas partium ſubſtãtiæ eſt iſpicienda. At,ſitu quidẽ loci affecti,vt nuper diximus,inuenit indicatio ſalubre remedium: A formatione aũt,& ſitu ſimul,qñ effluxus ſenſibiles,atq; ad aliũ locũ foraminibus patentes habuerint,aut his oĩno caruerint. Quos.n.effluxus ad principales deferri partes cognouerimus, auertemus,atq; ad illas ĩpellemus,q̃ minime ſunt pricipales.Illud vero manifeſtum, ꝙ earum, q̃ intemperaturam efficiunt,cauſarum,curatio fit per euacuationem. Nã ipſæ intemperaturę ſola alteratione ſanãtur. G

Curatio ſolutionis continuitatis in parte carnoſa. CAP. 90.

COntinuitatis aũt ſolutę curatio,intentionẽ quidem habet vnionẽ, q̃ in partibus qdẽ inſtrarijs impoſſibilis eſt: in ſimilaribus vero nõ ſemp poſſibilis. At in aliquibus,ſicuti ĩ carnoſis, ſanitas cõglutinatione pficiť: nihil vero differt, neq; ſi coalitũ appellaueris. Ipſam vero antecedit, qñ vulnus maius extiterit,partiũ applicatio diſtãtium,q̃ ex formatiõis gñe exiſtit. Vt aũt hęc ipſa firma ac ſtabilis fiat,& alligatio cogens in vnum,q̃ diſtãt,& fibulę,& futurę vtiles ſunt. Coaleſcere aũt facit ea,q̃ inuicem diſtant,ac priſtinã reſtituit vnitatem ipſa natura.Noſtrũ vero opus eſt,vt diximus,primũ quidem applicare extrema diſtantium partiũ: ſecundũ autẽ ita, vt in vnum coacta ſunt,cõſeruare: & tertiũ,cauere,nequid labris vlceris intercidat: & quartum, ipſam partis ſubſtantiam cõſeruare ſalubrem. Sed,quo pacto & primum,& ſecundũ impleamus officiũ,dictũ eſt. Tertium vero in cogendo in vnũ partes diſtãtes exequemur,ſi nihil extrinſecus ĩcidere permittamus.qm̃ ſæpius vſu euenit,vt pilus,aut oleum,aut aliqua alia humiditas interueniens, earũ, quæ copulãdę ſunt,partiũ vnitatem ĩpediat.In eo aũt,quod ſeqtur,tpe per ſuffluxiones tertia intentio retineť.Ipſam vero ſuffluxionẽ ex eiuſdem,& contrarij loci diuiſione,& figura opportuna comparare oportet.Partis aũt ſubſtantiã ſalubrem,per ea,q̃ mediocriter exiccãt, cõſeruabimus. Hęc qdẽ eſt ſolutæ cõtinuitatis curatio,cum ipſa ſola ſeorſum ĩ carnoſa parte conſtiterit. Quòd ſi cui alteri morbo cõiungať,plures ſunt idicationũ itẽtiones,quas ĩ cõpoſitorũ,vel cõplicatorũ, ſiue,vt cui q; appellare libuerit,doctrina trademus.In p̃nti aũt ſermone ad reliquas vnitatis ſolõnes accedẽdũ. H

De ſolutione continuitatis in oſſe. CAP. 91.

FRactio igiť eſt cõtinuitatis in oſſe ſolutio,q̃ quãtum ad intentionem primã inſanabilis exiſtit. Quo vero ad ſecũdã,aliquo mõ ſanabilis fit.Prima igiť intẽtio eſt coalitus partiũ, qui ob oſſis duritiem fieri non põt.Secunda,alligatio,q̃ fit callo ſupnato partes fractas circũalligante.Calli aũt gñatio,qua quidẽ ex materia,& à natura fit,eſt & ad alia cõis: qua vero formã oſſi vicinam habet, ex eiuſdem fit alimento.Molle vero,& puerile os coaleſcere poteſt. Sed perraro fit talis affectus, quin cum altero ſocietur.Magna.n.ex parte muſculi adiacentes vnà cum corporibus alijs,fractis oſſibus,patiũtur.Quare & curationis intentio oritur duplex,quarũ altera qdẽ circa oſſa,altera vero circa

ro circa

A ro circa corpora adiacentia versatur. Sed hæc quidem in carnosarum partium complicatis dicetur affectibus. Nunc vero de fractionibus dicendum. Qm̃.n. harum sanitas callositate procuratur, vt aũt callus gñetur, proprij ossis alimenti superfluitatẽ naturæ suggerere oportet, hanc vero superfluitatem in qualitate & quãtitate seruare modum est necessarium, idcirco & ratio victus est adhibenda, quæ tantum ac talem influere ossibus sanguinem præparet, qualis & quantus generando callo sit opportunus. Qm̃ vero per fracti ossis cauernas idem effunditur sanguis, eiusdem qualitatem, & multitudinem animaduertere oportet, atq; ita vel ficciorem, vel humidiorem victum instituere. Sed hęc omnia in libris, in quibus de curandi ratione tractatur, plenius sunt explicata.

De punctura nerui & chordæ. CAP. 92.

NErui vero & tendonis pũctura pp sensus excellentiã, & qm̃ hæc pars principio cõtinuatur, prompta est ad neruorũ conuulsionẽ excitandã, ac tum p̃sertim, cum nihil extrorsum expirat obcęcato cutis vulnere. Aperiendum est igiť, atq; exiccandum substantia tenui, q̃ vsq; ad ima nerui offensi possit penetrare. De his vero exacte diximus in libris De arte medendi conscriptis. In simplicibus qdem huius gñis affectibus salubrium causarũ forma talis existit. In compositis vero cõplicať vlceribus. Prima qdem cauitas, quã non alterum affectũ, sed vlceris dñam eẽ arbitran-
B tur. Est aũt non dñia huiuscemodi res: sed alterum aliquod totius ęgritudinis genus, in quo ipsius substantię iactura facta est. Et qdem curatio in duplici morbo, duplicem exigit intẽtionem. Nam cõtinuitatis solutio, vnitate: substãtię aũt iactura, gñatione indiget. Paulo vero supra gñationis intentiones expositæ sunt. Quòd aũt primũ quidem hunc affectum oporteat sanare, demum vnitatẽ restituere tentare, ipsa rerum natura cõmonstrat. Cũ itaq; repletum qdem fuerit cauũ, vlcus vero ad æqualitatẽ perductũ, alterã intentionẽ aboleri cõtingit: nã media existẽte inter labia vlceris ea carne, q̃ nuper est genita, partes qdem distãtes vniri est impossibile, vñ fit, vt alia sit itentio perquirenda. Inuentionẽ aũt consequemur ex eo, quod est ẽm naturã, ipsi parti cõparãdo: erat aũt eidẽ ẽm naturã cute obduci. Quare hoc ipsum à nobis procurandum: aut, si hæc intẽtio effectũ sortiri non põt, simile aliqd cuti, carnẽ. s. q̃ cutis naturę vicina sit, instaurare oportet. Est aũt huiuscemodi, q̃ & sicca & calli similitudinẽ prę se fert. Ad cicatricẽ igiť obducendã necessaria erunt exiccantia, ac sine mordacitate adstringẽtia medicamina. Ita, & si sordities aliqua fuerit adnata, intẽtio quidem erit abstergẽdi: & erit medicamẽ salubre, abstersiuũ. eorundẽ vero materiã in libris, in qbus de medicaminibus agitur, scripsimus. Et qdẽ, si aliqua inflãmatio, vel attritio, aut tumor p̃durus, id est scirrhus, vel mollis, & laxus. i. œdema, cum vlcere fuerint, prius eorum curationi intendere
C oportet, eas sequendo vias ac rationes, quas prius exposuimus. Sic, & si aliquid vlceri illabitur, ad illabentium curationem intendendum. Eodem pariter modo, si aliqua intemperies vlceratum locum obse derit, ad eiusdem intemperiei remedia antea veniendum. Sed de his quidem satis.

De speciebus morborum secundum formationem. CAP. 93.

NVnc vero trãseundũ ẽ ad formatiõis genus, quod in plures secať dñas. At ab eo, qđ euidentissimũ existit, exordiũ est sermonis faciẽdũ, qđ ex figurę p̃mutatiõe cõtingit. In his igiť, qui adhuc crescũt, possibile ẽ plurimarũ partiũ figurã emẽdare: ĩ his aũt, q iã aucti sunt, minime. Intẽtio vero in ijs, q curationẽ admittũt, ad cõtrariũ euersiõis adducere. Si vero fractiõe aliqua non recte cõformata alicuius mẽbri figura fuerit vitiata, cui substantia callosa innasci p̃uenerit, si qdẽ hęc adhuc recens extiterit, perfringere oportet, ac rursus recte afformare, deinde callum supinducere.

De obstructione. CAP. 94.

ESt vero & obstructio ex eodem genere ægritudinũ: Quę qdẽ ex lentis & crassis humoribus fit, vnã & ipsa hñs intentionẽ morbo cõtrariã, dico aũt apertionẽ. causæ vero salubres sunt, abstergẽtia, atq; incidentia medicamina: Quæ vero fit à stercore duro, quod intersepit intestinũ, primũ quidẽ habebit duritiei correctionẽ ex humidis pinguibus q; clysteribus, demũ ex acribus eua
D cuationẽ exposcet: Quæ aũt à lapide fit in vesica, in p̃senti qdẽ transpositionẽ reqrit: integrę vero sanitatis cãm, incisionẽ & extractionẽ. Humiditatis aũt, quæ p̃ter naturã in parte cõtinetur, sanatio in oĩmoda euacuatione consistit, queadmodũ ẽt in suppuratis. Immodica aũt repletio immodica euacuatione curať: vt cum sanguis intra venas redundat. Sic, & quibuscunq;, vel in ventriculo, vel in intestinis, vel arteria aspera, vel pulmone pus aut sanguis continetur, integra euacuatio est necessaria. Superflui aũt cibi aut potus adhuc recentis assumptio abuacuatione corrigiť. Quæcũq; igitur in pulmone vel thorace cõtinenť, cũ tussi educuntur, sed à medicaminibus extenuãtibus. Quæcũq; vero in hepate, vel venis, vel arterijs, vel renibus, aut p vrinam, aut per vẽtrem: sed p vrinã quidem ab ijs, q̃ vehemẽter extenuant: p ventrẽ vero ab ijs, q̃ attrahendi aut aperiendi ora vim habent. Quæcunq; vero in superiori ventre comprehenduntur, per vomitum: quę autem in inferiori, per subductionem. Sed, quæcunq; sub cute, per sectionem, vel ignem, aut per medicamina adurentia. Sic vero aliquando quæcũq; in aliqua naturali cauitate, vt in thorace. Et, vt summatim dicam, quicquid preter naturam in aliquibus partibus continetur, sanationis intentio est ablatio, quæ si fieri non possit, transpositio. Quæ vero nõ sunt ex toto genere pręter naturam, at quantitate damnantur, in his intentio est abuacuatio. At inuentio eorum, quæ ad ipsorum sanationem perducunt, partim quidem ex affectu, plurimum vero ex ipsis affectis particulis sumitur.

De

QVæcũq; partes vero ob id, ꝙ exasperatæ, naturalẽ amiserint habitũ, his læuitas naturalis est restituẽda, ossa quidẽ leuigãdo, arteriã aũt asperã vel linguã leniendo humidis, quę nihil mordeant, & lentorẽ habeãt. Sed quibuscũq; leuitas ꝑter naturam inest, asperitas est reuocanda medicaminibus, quæ sufficienter abstergãt, & parum adstringãt. Quæcunq; vero obstructiones, vel angustiæ meatuũ alias sequantur ægritudines, ab illarum curatione prius est incipiendũ. Ostẽsum siquidem est in libro de Differẽtijs morborũ, quod & inflãmationibus, & duris laxisq; tumoribus, & siccitatibus aliqñ immodicis, ac prǽterea vitiosis partiũ continẽtium figuris, ea, quę nuper diximus, sæpius adueniunt: sicuti & quibusdã tumoribus eorũ corporum, quæ sunt in ambitu. Quod si nõ nulla ex ꝓxime dictis inuicem cõplicentur, varias habebunt indicationes. Sufficiet aũt in vno tanq̃ in exemplo habuisse sermonẽ, qm̃ de oĩbus in libris De arte curãdi plenius sumus executi. Supponat̃ cuipiam particulæ multitudinẽ sanguinis influere adeo, vt distendantur quæ in ea sunt vasa, non maiora tm̃, sed ẽt parua, quæ prius sensum effugiebãt: nũc vero quia plena sint, visu cõprehẽdant̃, sicuti plerũq; ĩ oculis ob tunicæ albedinẽ manifestissime patet: Par aũt certe est, ꝙ & alia vasa, quæ latent sensum, iam plena distendant̃, nondũ & ipsa ob paruitatẽ visui manifesta. Et iã periculum imminet, ne, quod ex vasis exudat, ad spacia vacua, quę in medio sunt, F effundatur: aut ne iã paruum aliquod sit effusum. Huius quidem affectus sanatio intẽtionẽ habebit euacuationem, aut, vt manifestiori vocabulo vtamur, abuacuationem: siquidem morbus erat immoderata partis repletio. Necessarium igitur est, vt aut superfluitas retrocedens euacuetur, aut ꝑ ipsam patientem particulam. Retrocedet aũt, vel impulsa, vel attracta, vel transmissa, vel horũ vno aliquo modorum, vel oĩbus. Per locũ vero patientem euacuabit̃, partim quidem manifeste & sensibiliter, partim vero in vapores tenuata. Si igitur vniuersum corpus plus æquo plethoricum fuerit, ꝑ patientẽ locum minime euacuandum. Nã, si scarificationibus aut sectionibus sensibiliter euacuabimus, plus rõne excitati doloris attrahemus. Si vero calefaciẽtibus dispergere tẽtabimus, plus erit id quod vi caloris ad partẽ attrahet̃, q̃ dispersum. Quod si ĩ eo elaborabimus, vt, quod influxit, retrocedat, corpus plenum non admittet. Ad hæc igit̃ ambo totum corpus euacuare oportet, aut oĩno ad alia loca retrahere, quod patienti particulæ influit, quo perfecto opere, prius à parte repellendum, q̃ dispergendum. Quanto. n. per maiora fit, tanto expeditior est euacuatio. A patiente vero loco adstringendo, ac refrigerãdo repellemus, sed & exinanita loca attrahũt ad seipsa, quæcũq; repercutiunt̃. Hoc siquidẽ ostẽsum ẽ in eo volumine, in quo De potẽtijs naturalibus agitur. Et vasa ꝑterea vigore ex medicaminibus adstringẽtibus addito, à se ad alia remittent. Si igitur G hac via superfluum oẽ retrocesserit, bene se res habet: At, si aliquid fuerit in parte retentum, coniecturandum erit id lentum ac crassum existere, atq; ea rõne iam coactũ atq; adstrictũ, vt cum difficultate extrahi possit. Fieri aũt põt, etiamsi nõn eius naturæ sit, vt ad spatia, quæ in medio sunt, sit effusum: in quo casu tũc ad id veniendum esse tẽpus suadet, vt hoc ipsum, quod reliquum est, per patientem locum euacuemus, imponendo supiacẽtibus partibus ea, quæ influentẽ humorẽ repellẽdi vim hñt. Maxime vero euacuabis, si in spatijs intermedijs aliqd contineri coniectura assequeris, & scarificationum auxilio, & medicaminum, quę vim habeant dispergendi. Sed, qm̃ hæc oĩa vires calidas habent, eiusdem vero tẽperaturæ opus est mordere, qñ modũ in caliditate excesserit, cauenda ex eis sunt vehementissime calida, ac tum pręsertim, cũ patiens locus inter summa fuerit. Neq;.n. paruus excitabit̃ dolor, si ꝑter ꝓprium affectum insuper mordeatur: oĩsq; præterea dolor fluctiones cõmouet. Quod igitur mediocrẽ caliditatẽ obtinet, in his sensum doloris non inuehit: atq; eo amplius oĩ dolore vacat, si humidum extiterit. Et qdem, quicqd ꝑ summa hæret, potẽs est id medicamẽ dispergere, quod ẽt validas non habuerit ad dispergẽdum vires. Quod si summę quidem partes oĩ noxa caruerint, id vero, quod euacuari oportet, in penitioribus partibus fuerit, intendendus atq; augẽdus dispergẽtis medicaminis calor, cũ dubitãdum sit, ne prius, q̃ ꝓfundas attingerit partes, interim vires amittat. Neq; tñ ex eo summæ partes aliquem dolorem sentiet, cum oĩ H vacent affectu. Quare nunc hæc duo simul inuitant ad calidiorum pariter atq; acrium medicaminum vsum, & summę partes, quę tolerant, & ꝓfundę, quę egẽt. Hęc igitur ex situ particulę indicatio assumebat̃. Deinceps vero, si qd ad sanationem deficiat, consideremus: neq;.n. paruum aliquid deesse videt̃. Affectæ partes, in quibus fluctionis superfluitas retinetur: nõ nullæ quidem raræ & laxæ, & molles natura existunt: non nullæ autẽ densæ, & pressæ, ac duræ. Priores igitur facile euacuantur: reliquę aũt acrioribus euacuãtibus, ac ꝑterea tenuiores partes habentibus egent, atq; eo ẽt magis, quanto profundiorem situm habuerint. Hæc igit̃ tibi rursus sit indicatio altera à particulæ patientis substantia: alia vero à formatione simul ac situ. Supponatur.n. si ita contigerit, in hepate esse proxime dictum affectum in angustis vasorum finibus, impactis humoribus, qui vel lenti ac tenaces, vel crassi existant, vel superabundent. Non'ne in promptu est primum quidem crassitiem vnà cum lentore, et tenacitate, cibis ac potibus extenuãtibus, ad subtiliorũ partium substantiã transferri oportere? Secundo aũt loco non per angustos, atq; inuisibiles solum, sed ꝑ latiores ẽt meatus, qcquid infestum existit, esse euacuãdum? Sunt.n. in hepate venę nõ minus amplitudine, q̃ numero, excedentes. Terminãtur aũt hę qdem in gibbis ad venã cauã, hæ vero in cauis ad portam:

A tam: vnde facillimũ tibi eſt futurum, in vtriſlibet preſſi, ac ſtipati humores fuerint, eoſdẽ expedite euacuare, trahendo qdem ad ventrẽ his, quę attrahẽdi vim hñt, medicaminibus eos humores, qui cunq; in venis ad caua hepatis ptinentibus ſunt aceruati: ad vrinę vero meatus promouẽdo per cauã venã, quicunq; in venis ad gibba pertinentibus ſunt. Sed pręter ſupradictas alia eſt indicatio ab hepate ipſo, veluti à venarum principio. Nam, cũ non tãtum ſeipſum regere natura aptum ſit, vt pleræq; animalis partes, ſed venis præterea virtutẽ largiatur, periculum imminet, ne, ſi eius vigor perfuſionibus, & cataplaſmatibus relaxãtibus fuerit exolutus, & ipſum primum ad ſui opus, atq; oẽs ſubinde venæ eius rõne imbecilles efficiant. Quare in eius curationibus aliqua ex adſtringentibus medicaminibus miſcere oportet. Sed, qm̃ in profundo admodum loco ſitũ eſt, dubitandum erit, ne adſtringẽtis medicaminis vis exoluatur, niſi ab aliqua altera ſubtilium partium ſubſtantia, qualis aromatũ eſt, traducatur. Melius vero fuerit, ſi & ipſum adſtringens medicamẽ protinus etiã aromaticũ fuerit: nam, ſi duas habuerit natura inſitas qualitates, ac poteſtates, valentius operabitur. Et quidem euacuetur, quod præter naturã in membrum confluxit: Seruet aũt humorum modum naturæ conuenientem. Quare & illa animaduerſio à nobis eſt in hoc adhibenda, ne quid ab humoris confluentis qualitate eiuſdem membri temperies ſit alterata: ſi pituitę naturam B tenuerit, ad frigiditatem: ſi vero bilis, ad caliditatem: vt hanc ipſam curantes intemperiem, ſanitati exquiſite reſtituamus. Curabimus aũt contrariam ex aduerſo afferentes qualitatẽ, quemadmodũ in intemperaturarũ curationibus diximus, quantum vnumquodq; calidius, aut frigidius factum eſt, tantum refrigerantes, aut calefacientes: Quare & hic rurſus agnoſcenda eſt ipſius ẜm naturam temperies. Nam quo pacto ſciemus, quantum in frigiditate, aut caliditate à naturæ modo receſſerit: aut quando à frigefaciendo ſuperſedebimus, ſi nos latuerit ea, quę eſt ſecundum naturam caliditas? Ita vero & ſi frigidius effectum calefaciemus, ignorantes frigiditatis naturalis modum, neq; opportune calefacere, neq; in tempore à calefaciendo deſiſtere poterimus.

De morbo ſecundum numerum. CAP. 96.

SEd, qm̃ de his ſatis diximus, tranſire iam tempus ad ea, in quibus numerus non eſt ſecundum naturam. Cum vero duplex ſit eorum differentia, quibus quidem aliqua particula deficit, his intentio eſt alteram efficere ſubminiſtrãdo naturæ, eo, quo diximus paulo ante, modo: at, quibus ſuperabundat, hanc reſecare oportet, aut ſcalpello, aut igne, aut medicamine, quod vrendi vim habet. Hæc igitur omnia ferè ſanare poſſibile eſt: at non æque omnia generari poſſunt, vt in libro De ſemine diximus. Quædam vero ſunt, quæ etſi generari non poſſunt, licet tamen pro ipſis alte C rum efficere, quemadmodum in oſſe ex toto ſublato alteram ſubſtantiam in eius ſede reponere à carne, atque oſſe differentem. Eſt enim, quę in eius gignitur loco, quædam veluti caro calloſa, vel callus carnoſus, & proceſſu temporis magis ac magis ad calli duritiem transfertur, cum ab initio carnis potius imitetur naturam. Quacunq; vero parte ſublata, cum neq; eandem ſecundum ſpeciem ſubſtantiam, neq; ſimilem efficere poſſumus, tertia nobis intentio quendam decorem inuenire, quemadmodum in mutilationibus.

De morbo ſecundum magnitudinem. CAP. 97.

COmmunicat aũt hoc genus totum cum eo, quod ad magnitudinem pertinet. Nã, quodcũq; ex eo eſt ẜm naturã, illi propinquum exiſtit. Id vero tm̃ ſeiunctum eſt, ac ſeparatum, quod inter ea, quę ſunt ẽ genere præter naturã, connumeratur. In quo quidem prima intentio eſt ablatio. Si vero hæc impoſſibilis exiſtat, ſecunda eſt, tranſpoſitio, quemadmodum in ſuffuſionibus. Quæcunq; vero nõ integris partibus, ſed partium tantũmodo particulis deficiunt, aut excedunt naturæ modũ, refectio quidem vel generatio in his, quæ deficiunt: ablatio vero & abolitio in his, quæ superabundãt. Quare neq; in ipſis altera eſt intentio, neq; medicaminum forma genere diuerſa. * καθαίρεσις.

De morbo ſecundum ſitum. CAP. 98.

D SEd iam veniendũ eſt ad reliquũ ſalubrium cauſarũ genus, quod ea corpora emendat, q̃ in ſitu ſunt vitiata, veluti luxationes, & inteſtinũ in ſcroto. Fit aũt hoc ex violẽta tẽtione, atq; ipulſu: hoc vero ex dilatato, ac rupto cõtinẽte. Quare & duplex ſanãdi modus: Alter qdẽ ad oppoſitã partẽ ei, ad quam facta ẽ pmutatio, itẽdẽdo, atq; ipellẽdo: Alter vero id, qđ cõtinet, firmius ſolidiusq; reddẽdo. Quibus vero vijs, ac rõnibus ſingula iueniri poſſint, i lib. De arte curãdi explanauimus.

De cauſis præſeruatiuis. CAP. 99.

COnſequens eſt, vt ea omnia exequamur, quæcunq; in ſuperiori ſermone dicere diſtulimus. Vocant autem eadem Præſeruatiua. Eſt autem horum triplex ſecundum genus differentia. Prima quidem hominis, qui integra fruitur ſanitate: Secunda vero eius, qui non integre valet: Tertia eius, qui ægrotat. Primum igitur genus ad ſalubrem attinet artem, atq; in duas, vt antea diximus, diuiditur partes: Secundum vero ad præſeruatiuam ſpectat: Tertium, ad curatiuam. Hoc autem vniuerſum genus circa humores præcipua negociatur, quos neq; lentos eſſe oportet, neq; craſſos, neq; aquoſos, neq; plurimos, neq; vehementer calidos, aut frigidos, neq; mordaces, neq; putredini obnoxios, neq; venenoſos. Nam, vbi aucti fuerint, generant morbos. Augentur vero non nunquam eadem ex cauſa, quæ ab initio generauit. Illud autem plerunq; accidit, vt ſua alteratione ſimul inficiãt eos, q ſunt in corpore humores. Intentio vero & horũ ſanationis duplex exi-

ſtit,

ſtit,alteratio & euacuatio. Alterant̃ igitur vel ab ipſo corpore concocti,vel ab aliquibus facultatibus,quæ vim medicamentoſam habent. E quorum numero ẽt ſunt ea, quæ exitialium ferarum venenis aduerſant̃,ac ꝑterea pharmaca,quę deleteria,hoc eſt venena,appellant̃, transmutāt. Euacuant̃ aũt ſatis calidis medicaminibus,& purgationibus, & clyſteribus, & ſudoribus, & vomitibus. Hę igit̃ ſunt eorũ cões euacuationes. Proprię aũt ex locis,in qbus coaceruant̃,aſſumunt̃,vt in libris De ſalubribus oſtendimus,tertio præſertim ac quarto,in quibus de laſſitudinibus egimus, ac reliquis diſpõnibus,quę laſſitudini natura proximæ ſunt. Promptius.n.euacuantur per ventrẽ quidẽ,quæcunq; in primis venis continent̃ ſuperfluitates: quæ aũt in his, quæ in hepate ſunt, per vrinæ meatus: at,quæ in toto copore,per ſudorem: ſicuti,quæ in capite, vel per palatum,vel ꝑ nares,vel per vtrunq;: quæ vero ſunt in ſpacijs thoracis laxioribus,per guttur ſimul cũ tuſſi: quę ĩ renibus ſunt vel veſica, per vrinam. At attrahendi ex oĩ loco ad oppoſitas partes cõis indicatio, eſt ad quã maxime diſtãtia: deriuãdi vero,ad vicina. Quęcunq; vero huiuſcemodi curant diſpoſitionem,cauſas ſalubres appellamus: ſicuti inſalubres eas,quæ adaugẽt: & neutras, quæ neq; obſunt, neq; iuuant. Poſſet vero quiſpiam neq; oĩno cauſas appellare,quemadmodum maior pars ſophiſtarum,qui rerum quidem dñiam inuenire contẽnunt,plurimum vero tẽporis in nominibus conterunt: contra quos in alijs vberius diſſeruimus. Ac pars quidem artis præſeruatiua talis eſt. F

De parte artis,quæ conualeſcentes reficit & ſenibus congruit. CAP. 100.

QVæ autem reficit atq; inſtaurat, in conualeſcentibus ac ſenibus locum habet. Quæ vero ſit horum diſpoſitio,& à quibus præcipue cauſis ad naturalem reducit̃ habitũ,in libris,in quibus de medendi arte tractauimus, abunde explicauimus. Sed nunc per capita dicetur. Diſpoſitio igitur talis eſt. Probus quidẽ, ſed exiguus eſt ſanguis,atq; vnà cum ipſo ſpiritus animalis atq; vitalis: ipſæ vero particulæ ſolidę ſicciores: & idcirco eorũ vires ſunt imbecilliores: atq; earundem ratione corpus vniuerſum,frigidius. Cauſę vero ſalubres,quæ hanc emendant diſpoſitionem,vt vno comprehendam capite,ſunt,quæcunq; præſentaneum atq; ſecurum exhibent alimentum: ſecundum partem autem,in motibus moderatis,& cibis,potibusq;,ac ſomnis cõſiſtũt. Sunt vero motus materiæ,vehicula,ambulationes,frictiones,& balneæ: &,vbi non parum ſe ex his profeciſſe ſenſerint,paulatim ſe ad conſueta opera transferant. Cibos autem aſſumant in principio quidem humidos & cõcoqui faciles,neq; frigidos: ac,cum progreſſi fuerint, eos etiam, qui plurimum præſtant alimentum. Potus vero opportunus eſt,vinũ ętatem quidem habens mediocrem, in ſubſtantia autem purum atq; perlucidum,quod ſcilicet vel ſubflauum vel album exiſtat, atq; ſuauiter olens: guſtui vero, neq; aqueum oĩno,neq; cum aliqua inſigni qualitate,aut dulcedine,aut adſtrictione,aut acritudine,aut amaritudine ſentiatur. Vt autẽ proxime diximus, de hiſce oĩbus,in libris De arte curandi conſcriptis plenius diſſeruimus. Nunc.n.neq; oĩa particulatim recenſere eſt noſtri propoſiti inſtitutum,ſed ſolum capitum mentionem facere intẽdimus eorum, quæ in alijs voluminibus latius explicauimus. Quorum oĩum ſi prius, & numerum,& qualitatẽ expoſuero,finem libro imponam. Diximus itaq; prius, ꝙ alter eſt liber, in quo De conſtitutione artis medicinæ diſſeruimus. Antecedunt aũt eum alij duo De conſtitutione artium: ſed hi quidem vnà cum hoc,cui nunc extremam manum adiecimus, ſeorſum ſunt ab alijs libris, in quibus plenior doctrina explicatur. Illi vero talem inter ſe ordinẽ habent. De elementis quidem ſm Hippocratem liber vnus: Poſt hunc aũt tres de temperaturis,ex quibus quidem duo ſunt de temperaturis animalium: Tertius vero de ijs,quę ſimplicium medicaminum ſunt. Quam ob rem & tractatum illum,in quo De ſimplicium medicaminum poteſtatibus agitur, nemo recte intelligẽtia aſſequi põt,niſi prius tertij libri De tẽperaturis integram cognitionem fuerit adeptus. Eſt & alius liber paruus,qui ordine ſequit̃ duos priores alios de tẽperaturis. Inſcribitur aũt De inæquali tẽperatura. Similiter aũt & hunc alij duo parui,alter quidem de Optima corporis conſtitutione, alter De bono habitu. Alius vero tractatus eſt,q tres cõplectitur libros, De potentijs naturalibus: quẽ ſiquis legere velit poſt librũ De tẽperaturis,ſiue poſt librũ De elemẽtis,vtrũq; erit cõſentaneum. H Poſt hũc in pluribus alijs libris De operationibus animalibus diſſeruimus. Sed,qm̃ ad earum demonſtrationes non parum conferunt,quę per ſectiones apparent,in illis prius exercitari oportet. Eſt aũt maxime inter alios vtilis ille tractatus,qui De ſectionũ aggreſſibus inſcribit̃. Alij autem ſunt poſt eũ plures,duo qdẽ De diſcordia ſectionis,vnus vero De ſectione mortuorũ: Poſt quos ſequunt̃ hi,in quibus agitur de ſectione viuorũ. In alijs vero quibuſdã particulatim ob eos ſcripſimus,qui introducunt̃,De oſſibus. Sectio quoq; muſculorũ,& neruorũ & arteriarum, & venarũ, & quędam alia huiuſcemodi ex eodem numero exiſtunt,& liber ẽt,in quo quęrit̃, Nunquid in arterijs contineat̃ ſanguis naturaliter. Qui vero earundem partium operationes demonſtrant,duo quidem ſunt,De motu muſculorũ: tres autẽ De thoracis & pulmonis motu. Poſt quos ſequunt̃ libri De cauſis reſpirationis. Poſt hos liber De voce. De principatu autẽ aĩę, & de oĩbus alijs,quæ de naturalibus,vel aĩalibus operationibus in quęſtionẽ trahunt̃, in lõgo ſcripſimus libro, qui De dogmatibus Hippocratis & Platonis inſcribitur. Ad eiuſdẽ generis contẽplationem pertinent libri De ſemine ſeorſum conſcripti,& amplius de ſectione ſm Hippocratẽ. Quos oẽs ordine ſequitur tractatio De vtilitate partium. Ad dignoſcendas autẽ ęgritudines vtilis eſt liber De locis affe-

ctis

A ctis. Itidem ille, in quo De pulſibus ſcribitur, in quo & præ[illegible]tiones edocemus. Librum vero De pulſibus præcedunt alij duo, alter, qui De vſu reſpirationis, & alter, qui De vſu pulſuũ. Is vero De pulſibus in quatuor diuiditur partes, primam, quæ eorũ differentias: ſecũdam, quæ dignotiones: tertiam, quæ eorum cauſas: quartam, quæ illam, quæ per eoſdem fit, cõtinet præcognitionẽ. Ex eodem genere eſt ille, qui ijs, qui introducũtur, De pulſibus ſcriptus eſt. At vero in animo eſt alium ſcribere librum, veluti quoddam omnium iſtorum compendium, quem inſcribam vel Artem de pulſibus, † vel Compendium. Ad hanc quoq; iuuant contemplationem ea, per quę à me exponit, & ſimul iudicatur liber Archigenis de pulſibus. Ad præcognitionem autem plurimum confert liber De criſibus, id eſt decretis naturæ: quem præcedit alter De decretorijs diebus. Sed liber etiam, qui de Difficili anhelitu inſcribitur, & ad dignoſcẽdum præſentem affectum, & ad preſcienda bona vel mala, quę ęgrotanti ſunt euentura, conducit. Hi igitur omnes, atq; vnà cum ipſis tractatus quidam vno tantum libro comprehenſi, cognitu vtiles ſunt: ſicuti ille, qui de procatarcticis, id eſt præincipientibus cauſis inſcribitur, & De medicinali experientia, & De extenuante victu, & qui De venę ſectione aduerſus Eraſiſtratum, & qui de tumoribus prę̨ter naturã, & qui De multitudine, atq; alij præterea ſimiles. Præ cæteris autem ad curandi ſcientiam maxime neceſ-
B ſarius exiſtit, qui De morborum differentijs agit, & De accidentium differentijs. Et tertius præter illos, in quo Morborum cauſas explicauimus. Poſt quos ſunt tres alij, qui Accidentium cauſas explanant. Sunt etiam De medicamẽtorum ſimplicium viribus libri, de quibus ſupra meminimus: & qui De medicamentorum compoſitione, quos ſequuntur libri De arte curandi, his, qui De ſalubribus inſcribuntur, ſeorſim à nobis conſcriptis. Quòd vero ante hoſce omnes prius exercitari oporteat in libris De demonſtratione, ſiquis hanc artem ſit cum ratione tractaturus, monſtratum eſt à nobis in libro, qui De optima inſcribitur hæreſi. De alijs autem libris, & commẽtationibus à nobis ſcriptis tranſigere nunc minime neceſſarium, cum de hiſce omnibus alibi ſimus tractaturi in vno fortaſſis, aut duobus libris, qui ita inſcribentur: Galenus de voluminibus à ſe conſcriptis.

† *Additur in antiquis, vel Iſagogen vel Synopſin, & ẽ ille liber, qui in hac editioe nuper impreſſus eſt.*

FINIS.

1a 2b 3c 4d 5e 6f 7g 8h 9i.

Omnes ſunt quaterniones.

VENETIIS, APVD HAEREDES LVCAE ANTONII IVNTAE.

GALENI
OMNIA QVAE EXTANT OPERA

In latinum sermonem conuersa.

IVNTARVM QVARTA EDITIO.

Pro qua illustranda quid actum sit, tum ex præfatione, tum ex librorum Indice deprehendes.

L A

VENETIIS M D LXV.

IOANNES BAPTISTA MONTANVS PHYSICVS VERONENSIS LVCAE ANTONIO IVNTAE S.

PLacet mirum in modum ſplēdidiſſime Luca Antoni conſilium tuum, quod occœpiſti, omnia Galeni opera rurſus excudendi, verum'que illis ordinem ſtatuendi, non antea ab aliquo multorum ſęculorum homine traditum, qui integræ arti docendæ, vel ediſcendæ facillimus, ſeruandæ'que memoriæ commodiſſimus iudicetur. Præterquam enim quod id ab eruditiſſimo quoq; ſumme deſiderari, flagitari'que video, obſtruetur interim os deprauatæ medicorum turbę, qui calumniandi Galenum non aliunde magis occaſionem captant, quam ꝙ in diſſerendo vaſtus, immenſus, confuſus'que videatur, nullam'que artem ab eo recte doceri poſſe, in quo nullus ordo doctrinæ appareat. Inſtituto enim ordine, quē deliberas, conſtabit ilico ne aliud quidem Auicennam ipſum, reliquos'que Arabas omnes concepiſſe: poterunt'que contumaces, contentioſi'que illi homines tandem reſipiſcere, recognoſcereq; omnium theorematum ordinem, quotcunque in medica facultate conſiderantur, à Galeno, tanꝗ à fonte, emanare. Quod tu tamen à me poſtea requiris, eum tibi ordinem inſtitui, id ego haud ita facile præſtare poſſum: multa enim ſunt, quæ me ab huiuſmodi prouincia deterrent: nam tantus librorum numerus, tam'que varia materia eſt, vt ſinguli recenſeri, atque in certas claſſes vix redigi queant: pręſertim cum eorum non nulli ſint penè (vt ita loquar) ἀσύςατοι, qui, cum ad medicinam parum, aut nihil attineant, ſed ad dialecticam potius, aut philoſophiam, vel ſimilem quampiam ſcientiam, certam in hac facultate ſedem nullibi admittent: ſunt, & alij, in quibus ex tota arte quidpiam in vnum veluti compendium colligitur, vt nulli parti recte accommodari poſſint, qui totius imaginem referunt. Quod ſi me ſtatim illi ordini addixerim, quem ipſe Galenus, vel in fine artis paruæ, vel in libello ad id priuatim dicato conſcripſit, adhuc longe magis implicabor, cuius implicationis ratio à me inferius declarabitur. Neq; ad tot difficultates parum momenti afferunt peruerſi horum temporum mores: vbi enim maiores noſtri aliquid quotidie excogitabant, in mediumq; afferebant, quod artem augeret, ornaret, explicaret, nunc ſcriptores iſti, qui paſſim, & vbique ſcaturiunt, nihil aliud edunt, quàm meras cum viuentium, tum mortuorum calumnias, tanto detrahendi ardore, vt facile deprehendantur, ob id tantum ſcribendi ſtudio detineri, quo gloriam ſibi ex alieno comparent opprobrio. Audis Luca Antoni, quæ me rationes hactenus ſuſpenderint, ancipitem'que reddiderint. Videris tu tamen totam in me ſpem huius noui ordinis collocaſſe, quererisq; magnam hanc prouinciam tuam mea ſolum cunctatione remorari, te à plurimis eruditis viris iamdudum fruſtratum eſſe, qui ſe id munus pręſtituros polliciti, ad hunc vſq; diem diſtulerunt: cogis ergo me in hoc certamen deſcendere, et obtrectatorum iudicio ſubijci. Parum profecto grati animi erga virum de me optime meritum fuerim, nimis'que in re magna audenda meticuloſus, ſi qua cauſa detineri poſſum, quin amico tam anxie petenti ſatisfaciam, & publicæ vtilitati propterea deſim, quia difficile ſit adeſſe: conabor igitur reddere, ſi non quæ, vel tu expoſcis, vel ego deſiderauerim, ſaltem quæcunque potero, vt ſimul & ingrati, & timidi nomen effugiam. Quod ſi contigerit, vt à dictis meis ſumpta occaſione eruditus aliquis, vel contradicendi ſtudio, vel veritatis amore accenſus, alium ipſe meliorem ordinem tradat, erit is mihi ſaltem laboris mei fructus non iniucundus, vbi cognouero me autore ſtudia inquirendi excitata, verumq; tandem ordinem diſputando cōpertum eſſe. Quoniam igitur in re non omnibus expoſita, & quæ in ſe multas habet difficultates, iudiciorum diuerſitatem non defuturam intelligo, ac propterea plurimos cōtra me exorituros, qui ſeriem aliter diſponendam opinentur, placuit prius, ꝙ librorum ordinem in cenſum certasq; claſſes redigerem, ex ipſiuſmet Galeni medullis, placitisq; priuatis viā, rationemq; explicare, qua is ordo à me inſtitutus niteretur. Hinc igitur ſumpto initio dicimus, Artem, vel nouam conſtitui, vel conſtitutam doceri: conſtituitur reſolutione, quę fit à notione finis: conſtituta docetur, vel componendo, quæ per reſolutionem inuenta ſunt, vel propoſita definitione per multiplicem eius ſectionem progrediendo. Docet quidem, & qui conſtituit: cur enim non doceat, qui, quomodo ars inueniatur, oſtendit? altior tamen eſt ille doctrinę modus, quiq; à felici aliquo ingenio, & ab ineunti ætate in diſciplinis exercitato legitime intelligatur: propterea omnes antiqui philoſophi, ac medici, Ariſtotelesq; pręcipue, qui prę cęteris in docendo, ordinem maxime affectaſſe videtur, ab eo docendi genere abſtinuere. Galenus autem, cum ad ſuam vſq; ętatem medicinę artem incertam, male'que ſibi conſtantem conſpicaretur, facturum ſe operępretium iudicauit, ſi à notione finis ſingula quæq; vſq; ad elementa reſoluendo, artis inuentionem certiſſime demonſtraret: atq; ita totam quidem artem in libro de conſtitutione medicinę breuiſſime inuentam tradidit: eius vero partes, tum quę ad ſeruandam ſanitatē, tum quę ad morbos tollendos attinent, in libris περὶ ὑγιεινῶν, & in Therapeutica methodo explicuit. Neq; tamen à me intelligi velim Platonem, Ariſtotelem, & reliquos antiquos in aliquo problemate declarando reſolutorium ordinem minime recepiſſe: tantum affirmo

mo neminem eorum totam quãpiam diſciplinam docendam propoſuiſſe,vt à notione finis per re-
ſolutionem procederent,immo contra à principijs exordiendo,ad vltima,quę primo conceperant,
doctrinæ terminum ſtatuunt: qui quidem ordo quantũ dignitate à reſolutorio derelinquitur, tan-
to docendi copia,& facilitate reliquis præſtat: quemadmodum diffinitiuus ijs,quæ diſcuntur,tena-
ci memoria firmandis omnium commodiſſimus eſt. Cum vero Galenus totam artem alibi diffini
tiuo ordine, alibi reſolutorio tradiderit, ſit'que in vtroque loco ſpeculatio potius Iſagogica, quàm
exactæ diſciplinæ, videbatur tanto medico dignum, vt alicubi hanc ipſam artem integram, mem-
bratim'que diſtinctam, ac demonſtratam nobis relinqueret: quod cum nullibi ſeorſum fecerit (om
nes enim libros ſuos, ſicut ipſe teſtatur,vel amicorum, vel ſui ipſius memoriæ exercitationiſq; gra-
tia conſcripſit,nihil vltra in ſingulis quærens, niſi vt cauſæ ſatisfaceret, qua ad ſcribendum compel-
lebatur) decreuit, quod priuatim in aliquo non tradiderat, id ex omnibus ſimul conficere: ac pro-
pterea de ordine librorum ſuorum compendiolum edidit, & in fine paruæ artis oſtendit, qua ſerie
eoſdem libros legi oporteret: vbi manifeſtiſſime apparet compoſitiuum ordinem cogitaſſe, tanꝗ
ad exquiſitam diſciplinam tradendam omnium commodiſſimum. Atq; hac ego occaſione Aui-
cennam commotum crediderim, virum inter Arabas omnes acerrimi ingenij, vt omnia Galeni in
medica arte monumenta ſparſim in varijs libris diſſeminata, in vnum veluti corpus redigeret, eo-
dem'que compoſitiuo ordine opus illud ſuum canonum appellatum, quinq; magnis libris diſtin-
ctum compilaret: cui ſi vltimam manum impoſuiſſet (neq; enim impoſuit morte præuentus) fœli
cioriq; lingua pro rei dignitate elocutus eſſet, haberemus fortaſſe,quem non Galeni tantum inter-
pretem, ſed exornatorem quoq; vocitaremus. Verum, dum ille multa hinc inde diſperſa in certas,
proprias'q; ſedes colligit, & ſeriatim diſponit,ordini tantum intẽtus,diligentiori rerum conſidera-
tione tantiſper omiſſa, donec iam diſpoſita recenſeret, non potuit quædam etiam ſimul parum ido
nea non congerere, & ordinem in non nullis confundere: cui propterea non debemus, ſicuti paſ-
ſim fieri video,tanta iracundia ſuccenſere: quin potius, vbi peccauerit,benigne emendandus eſt,in
reliquis ſumma laude celebrandus: nam ei proculdubio in hac facultate plus vita debet, quàm alij
nemini, qui poſt Galenum profecerit. Vtrum vero & ipſe Auicenna compoſitiuum ordinem, il
lum inquam, qui à reſolutorio proficiſcitur,exquiſite ſeruauerit,an inceperit quidem, in non pau-
cis vero declinauerit, non eſt hic diſcutiendi locus. Illius potius ratio reddenda eſt, quod à multis
animaduertendum auguror,cur ego eundem omnino ordinem non ſeruauerim,quem Galenus ip
ſe tradiderit: abſurdum enim videtur aliter alicuius libros diſponere,quàm ipſe diſponendos ſtatue
rit: nouerint igitur,quibus id curę eſt,me iſtud quoque quam maxime quæſiuiſſe,totis'que viribus
enixum eſſe,vt minime à Galeni ordine diſcederem,illudq; fideliſſime effectum,vbicunq; apte fie-
ri potuit: verum multis in locis ambiguitas non leuis ſuboriebatur, cum Galenus ſibi ipſi diſſidere
videretur,aliter alibi nõ nullos libros diſponenti, vt facile patet ijs,qui libellum de ordine librorum
ſuorum perlegerint, & quod in calce paruæ artis adijcitur, præterea talis non nunquàm occurrit or
do,qui videatur Galenico ordini, & conſilio cõtradicere: vt quandoq; ſuſpicari coactus fuerim,vel
illos codices perquàm mendoſos haberi, vel Galeno tanquàm catalogum deſcribenti magis cordi
fuiſſe librorum ſuorum numerum recenſere,& veluti in actus referre, ꝗ via, rationeq;, tam ſibi re-
cte intellecta ſeriem contexere,qua libros ſuos legi oporteret: eſt etiam vitio,negligentia'que tem-
porum liber ille adeo mutilatus, vt nec, ſi maxime velis, Galeni ordinem aſſequi poſſis. His ego ra
tionibus perſuaſus cęteris conſilijs illud præſtare iudicaui, ſi me ad Galeni ipſius methodum tanꝗ
certiorem,ſtabiliorem'que verterem,quam præcipue in libro de conſtitutione artis oſtendit, in cu-
ius fundamentis nixus tutiſſime ædificarem: & ad eam regulam ſingula quæque metirer, ita rem à
principio auſpicatus. Qui medicinæ artem via, & ratione ſint inuenturi, id primo profecto intel-
ligent,vt conſilio ſuo corpus humanum quam maxime ſanum conſeruent: vbi vero ſanitas euentu
aliquo, vel adhuc in receſſu ſit, vel iam exacte receſſerit,eodem conſilio prouideat,vt, & quod futu-
rum incommodi eſt, omni id conatu arceat: factum vero, amoliatur, & corrigat: conſtat autem ni
hil horum conſulto fieri poſſe, niſi noſcamus, & quibus rebus ſanitas, dum integra eſt, conſeruari
debeat: &, dum abit, abiuerit'ue, reuocetur, aut reparetur: at fieri omnino nequit, vt res, quæ id fa-
cere poſſint, vel inueniamus,vel inuentas congrue metiamur, niſi corporis humani naturam exa-
ctiſſime cognouerimus: tunc autem exactiſſime cognoſcemus, cum, ex quibus, & quo'nam pa-
cto conſletur, quot, quales'ue habeat partes, facultates, functiones'que diſtincte,didicerimus. Por
rò,cum ſciamus corpus humanum à qualitatibus primis alterari,generari, & corrumpi,idem quo-
que ſcimus ex primis elementis omnium generabilium ſubſtãtiarum communibus confectum eſ-
ſe. Ergo artem medicinæ componendo ab his primis, ſicut & prima ſunt, auſpicari oportet. Pri-
mo igitur propoſitus nobis liber eſt De elementis: quæ vbi per qualitatum alterationem commi-
ſta fuerint, ſtatim inde pro certis alterationum gradibus certæ emergunt temperaturæ: congrue
igitur ſubſequentur libri De temperaturis. Quoniam vero peractis hominum temperamentis pro
ximi ſunt humores (illa enim confeſtim, vel ſanguinis, vel alterius bilis, vel pituitæ dominium,
vel ęqualitas omnium ſubſequitur) proinde commode libros ſubſtituimus,qui de humoribus po-
tiſſime pertractant: nullos autem tales ex ijs,quę Galeni extant,deprehendimus præter commenta
rios in Hippocratem De natura humana,& libellum qui inſcribitur De melancholia,ꝗuis enim in
libro De natura humana videatur propoſitum de elemẽtis agere, nihil tamẽ ibi magis, ꝗ humores,
conſi-

conſiderantur,quos Hippocratis corporis humani proxima elementa eſſe voluit.Cum vero in hoc libro tres parui libelli etiam ante Galeni ætatem complicari, conſcribi'q; conſueuerint, primus De natura humana : ſecundus ſine titulo quidem, ſed qui ad therapeuticen attineat: tertius De victu ſanorum : ſint'que ij libelli ſubiecto longe diſſimiles, quos neque autor, vt Galenus ipſe teſtatur, neque poſteriorum iudicium, ſed auaritia coniunxit, alioqui longo interuallo ſeparandos: Ego malui rei naturam, quàm peruerſam conſuetudinem, imitari, ne à me propoſitus ordo confunderetur. Primum igitur librum De natura humana in hac ſede ſtatuendum iudicauimus: reliquos duos ſuo quemque loco inferius diſponemus. Commiſtis elementis, peractis temperaturis, & humorum æqualitate,vel exceſſu,ſtatim emergunt temperamentorum gradus,ſtructuræ modus,bona,vel mala habitudo : ſubſtituantur igitur libelli, De optima corporis ſtructura, De bona habitudine: & ita didicerimus,ex quibus primo,& quo'nam pacto corpus humanũ conflatum ſit,quod primo nobis fuerat propoſitum. Qm̃ vero idem corpus partes habet, quot,quales'ue ſint illæ, perquiri oportet. At quædam earum ſimilares ſunt, vt oſſa, nerui,venæ: quædam inſtrumentales,vt pes, manus, caput: inſtrumentales autẽ,cum ex ſimilaribus conſtent cognoſci nequeũt,niſi ſimilares præcognoſcantur: ergo ſimilarium partium conſideratio (nam & minus compoſitæ ſunt) ſeriatim ſubſtituetur. Primus itaque liber erit De oſſibus ad introducendos, ſecundus De neruorum ſectione, tertius De venarum,arteriarum'q; diſſectione: cui materiæ propinquitate ſubnectetur quæſtio contra Eraſiſtratum, An ſanguis in arterijs contineatur: deinde à ſimilaribus ad diſſimilaria quoque accedendo proxime ſequetur liber De aggreſſibus anatomicis: cui ſuggeretur De vteri ſectione libellus,& alius De inſtrumento odoratus. Omnium itaq; membrorum ſubſtantia, & ſitu conſideratis ſupereſt, vt vſus quoque declaretur : deinde ſingulorum actiones, quæ ad illum vſum diriguntur: quibus facultates neceſſario copulantur. Ergo tria hæc ita diſponentur, vt primo De vſu partium, ſecundo De facultatibus animæ, tertio De functionibus pertractetur: atque ita libri ſeriatim procedent,De vſu partium libri xvij, De vſu reſpirationis: cui continuitate materiæ ſubnectetur, De cauſis reſpirationis,De vſu pulſuũ,De ſubſtantia facultatum animæ, De Dogmatibus Hippocratis,& Platonis, De facultatibus naturalibus, De motibus muſculorum, De motu thoracis,& pulmonis: quibus vltimo addetur, Quòd animi mores corporis ſtructuram ſequantur. Quamuis autem ſpeculatio De ſemine, & De fœtuum formatione, tãquàm de ſimplicibus, præcedere debuiſſet, nihilo minus videtur hic ordo docendi commodior, ſi cognita prius membrorum natura, quæ ad generandum,excernendum'que ſemen ſunt neceſſaria, & quæ fœtum ſuſcipere,formare'que poſſint, deinde ad ſeminis,fœtuum'que tractatum progrederemur: ſubſtituentur igitur libri De ſemine, De fœtuum formatione, An omnes animalis partes fiant ſimul, An animal ſit in vtero. Cæterum corporis humani natura exquiſite cognita, reliquum nobis eſt, qui medicinæ artem conſtituimus,viam, rationem'que indagare, qua idem in ſanitate ſeruemus : at hoc ipſum integre expletur in ſex libris, qui,De tuenda ſanitate inſcribuntur.Quia tamen ibi corpora alterari docentur ob varias aeris qualitates, cibum & potum, ſomnum & vigilias, inanitionem & repletionem, motum & quietem, & ob animi affectus: atq; de motu quidem & quiete,ſomno & vigilia,inanitione & repletione in eodem libro ſatis copioſe explicetur: de aere autem,cibo & potu,& animi affectibus exẽpli potius gratia, quàm ex propoſito agatur: ideo ne ad conſeruandæ ſanitatis artem,materiæ, qua id efficitur,rudes accedamus, in hoc quoque genere ita aciem inſtruximus, vt præcederet liber Hippo.De locis, aere, & aqua, quem Galenus De habitationibus, aquis, temporibus, & regionibus inſcribi maluit: ſperaui'que hactenus me tibi ſuper eo diuina Galeni commentaria traditurum, ſed ab amico id pollicente fruſtratus ſum: deinde reliqui De alimentis, De cibis boni,& mali ſucci, Commentaria in librum Polybi de victu ſanorum,De ptiſana, De attenuãte victu, De exercitio paruæ pilæ, De vitijs animi, & eorum remedijs, De conſuetudine liber ambiguus. Quibus tanquàm ſacris initiati tandem ad diuinam illam tuendæ ſanitatis Methodum accedemus : cui ſubnectemus quæſtionem, Ars tuẽdæ ſanitatis ad medicum ne attineat, an ad gymnaſticum: quibus omnibus recte perſpectis compotes erimus non tuendæ tantum ſanitatis, ſed etiam præſeruandæ, ſi quãdo forte labi incipiat. Poſtremum erat,vt formulam inueniremus,qua ſanitatem iam deperditam reuocare poſſemus.Eſt autem deperdita ſanitas cum corporis functiones vitio aliquo intrinſeco impediuntur: is affectus ægritudo appellatur: functionis læſio,ſymptoma vel accidens. Vtrunque quàm fieri poteſt exactiſſime,eſt pernoſcendum,ſi modo rectam medicationem intendimus: pernoſcemus,ſi cauſas eorum omnes didicerimus. Cum vero cognitio noſtra à ſenſibus oriatur, non poſſumus niſi ſignis quibuſdam apparentibus ad illas cauſas penetrare : ſigna autem cum indicare rem poſſint, vel præteritam,vel præſentem, vel futuram: quæ præſentem, & futuram indicant, medici maxime inquirunt, illa'que diagnoſtica, hæc prognoſtica græce appellant. At quam plurimis antiquorum ægritudines pene innumerabiles viſæ ſunt, & propterea memoratu difficillimæ, Galenus rei ſubſtantiam ſubtiliſſime diuidendo, numerum non omnium tantum ægritudinum, ſed ſymptomatum quoque ſub certam methodum, & rationis regulam duxit, vel mediocre ingenium diſcurrendo facile intelligeret,neque plura eſſe poſſe,neque pauciora: hic igitur Sex illos diuinos libros, tanq̃ anteſignanos,ſeriatim ponẽdos cenſui,quorum primi de differentijs,& cauſis morborum agunt, poſtremi ſymptomatum ſimili modo differentias, & cauſas oſtendunt: q̃uis.n.in curationibus per ſigna ad ægritudinum notitiam perducamur,& hoc itinere ſigna morbis præcedant,ordo tamen doctri-

næ postulat, vt prius morborum numerum, substantiamq; noscamus: deinde ad signa differentias eorum, motiones'que declarantia progrediamur. Subnectentur deinde libri De differentijs febriũ, De inęquali temperatura, De tabe, De comate, De tremore, conuulsione, saltu, & rigore, De dif ficultate anhelitus, De plenitudine, De tumoribus præter naturam, De temporibus, quæ in morbo sunt, De totius morbi temporibus, De typo, Aduersus eos, qui de typo scripserant, vel de periodis, De causis procatarcticis, De causis coniunctis, si haberi potest, hactenus enim desideratur. His ego Commentaria in primum, tertium, & sextum librum epidemiarum subnectenda iudicaui, maxima enim eius commentationis pars dimissa curatione circa ęgritudinum, symptomatumq; historias, & causas occupatur. Sequitur ex ordine paulo ante proposito consideratio de signis, quorum inueniendorũ methodus pulcherrima traditur in sex libris De locis affectis: iure igit proxime subnectentur: deinde seriatim quæcunque ad signa, tam diagnostica, quàm prognostica attinere videntur: vtraque enim in singulis voluminibus ita permista sunt, vt haud facile separari queant: sequentur igitur primo liber De pulsibus ad introducendos: deinde libri, De pulsuum differentijs, De dignotione, De causis, De prænotione: singulæ'que harum speculationum quatuor priuatis libris explicantur, vnde sedecim omnes efficiuntur: deinde liber De vrinis, qui licet Galeni non sit, haud importune tamen sub hoc ordine statuitur: postea libri De crisi: quibus materiæ congruitate, alij De diebus criticis supponentur: tum Commentaria in libros Hippocratis De prædictione, & Alia in libros eiusdem De prænotione: vltimo libelli duo, alter De præuisione, quę fit in somnis, alter De prænotione inscriptus. Superest postrema, quæ in arte medica pars maxima habetur, facultas, inquam, curandarum ægritudinum. Vtitur hæc tribus potissimum instrumentis, Diæta, Pharmacia, Chirurgia. Modi omnes, quibus recte ijs tribus vtamur instrumentis, in Therapeuticis libris doctissime, diffusissime'que explicantur. Trium igitur instrumentorum notitia nobis prius comparanda est, antequàm ad vtendi modum accedamus. Ac De dięta quidem (dico quo ad eius materiam) copiosissime disputatum est in his omnibus libris, qui ad tuendam sanitatem attinent: vsus vero eiusdem morbis accommodatus in Therapeuticis explicabitur. Spectant etiam ad Therapeuticos libros Commentaria in Hippocratis de diæta in morbis acutis, cum ibi vtendi methodus, & curationes tradantur. Circa pharmaciam occurrunt primo libri xj aurei De simplici medicina: quorum quinque priores non nulli hinc separandos putarunt, & libris de Temperaturis proxime subnectendos: ego tamen nolui corpus ita ab ipso autore compositum membratim discerpere, cum præsertim, quæ ibi considerantur, huic loco non temere accommodari possint. His rite supponetur libellus De facultate purgantium medicinarum. Postea reliqua volumina, in quibus composita ex simplicibus medicamenta explicantur, seriatim substituentur, De theriaca ad Pisonem, De theriaca ad Pamphilianum, De antidotis: quibus satius est duos magnos libros subnectere, alterum De compositione medicinarum secundum loca, alterum De compositione medicinarum secundum genera: licet enim in vtroque multa tradantur, quæ ad Therapeuticam spectare videantur, potissima tamen eorum pars in recensendis, æstimandis'que compositis medicamentis occupatur. Circa chirurgiam nihil extat aliud præter libellum De hirudinibus, reuulsione, & cucurbitulis, & tres De venæ sectione libri, primus contra Erasistratum, secundus contra Erasistrateos Romæ degentes, tertius qui inscribitur Methodus De venæ sectione, qui posset etiam inter therapeuticos numerari: nam, quæ in chirurgia ad curandi artem, & therapeuticam methodum attinent, inferius locabuntur. His omnibus recte cognitis vnum iam ad integram totius artis peritiam supererat: vbi enim corporis humani naturam exacte nouerimus, quibus'que rebus seruatur, aut læditur, cur'que, & quot modis in contrariam sanitati dispositionem labatur, quibusq; notis singula queq; nocumenta, non pręsentia tantũ, sed futura quoq; deprehenduntur, quę deniq;, qualia'que sint instrumenta, quibus sanitatem, vel seruare, vel reparare possimus, profecto id vnum reliquum erit, vt viam, rationem'que inueniamus, qua paratis instrumentis, vbi opus fuerit, prudentissime, & commodissime vtamur: eam autem Galenus in quatuordecim libris Methodi therapeuticæ, non tantum copiosissime explicuit, sed etiam primus excogitauit: vt prorsus sit admirandum eundem hominem simul, & artem inuenisse, & absolutissimam reliquisse. Methodum hanc magnam parua sequetur ad Glauconem inscripta, in qua per compendia traduntur, quæcunque in maiori sunt demonstrata: postea libellus inscriptus Quos, & quando purgare oporteat, deinde Cõmentaria in libros Hippocr. de ratione victus in morbis acutis, quibus subnectemus duos De remedijs facile parandis tractatus: quorum alter sine inscriptione, & principio, cum ad Galeni doctrinam, phrasim'que loquendi proxime accedat, pro legitimo recipi potest: alter, qui ad Solonem inscribitur, me iudice spurius est: cum in eo tamen quàm plurima lectione digna obseruentur, non rejciendum putaui: his subiungitur Consilium pro puero epileptico, & alius libellus De incantatione, & amuletis. Sunt alij duo libri apud Græcos, qui Galeno adscribuntur, alter De oculis, alter De renum affectibus: in quorum vtroq; non ea tãtum, quæ ad curationem attinent, sed etiã quæcunq; considerari in sua cuiusque materia solent, diffuse explicantur: horum ego neutrum Galeni esse puto: &, quãuis librum De curatione oculorum à se scriptum quartodecimo therapeuticę methodi Galenus affirmet, non is tamẽ ordo doctrinę, aut ea dicendi phrasis in hoc ipso, qui extat, agnoscitur, vt propterea sit'ne Galeni, aliqua mihi suspicio suboriatur: vtrosq; tñ reliquis proxime positis subnectẽdos iudicaui, cum inde nihilo peior doctrina futura sit. His subiungi potest tertius

liber

liber De natura humana, cuius ſupra mentionem fecimus. Superſunt tres alij tractatus therapeutici ad chirurgicam partem attinentes, quorum Vnus κατ' ἰητρεῖον inſcriptus pro introducendis eſt, vt Galenus affirmat; Secũdus de fracturis, Tertius de articulis: omnes cum copioſiſſimi vtiliſſimiq; Galeni cõmentationibus. Atq; hic iam librorum omnium Galeni, qui hoc æuo in medica arte extant, pręter Iſagogicos finis ſtatuendus eſſet, niſi Aphoriſmi ſupereſſent: qui cum non nullis placere videam, vt potius inter Iſagogicos connumerentur, quod illi rudia tironum ingenia ſuis breuiſſime collectis ſententijs pręparare, & tanq̃ dedolare poſſint: ego contra opinor Tironum animos, tam cõciſis, tam alte petitis, tamq; intellectu difficilibus monumentis, vel fruſtrari, vel deſperare, vel confundi. Fruſtrantur, qui profatorum cauſas ignorantes, dictata, tanq̃ picæ, ediſcunt: deſperant, qui in cauſis indagandis, ob tirocinium deficiunt: confunduntur, qui pertinaciter ſcrutantur, quod ob ruditatẽ aſſequi nequeunt: vix enim aliquem inueniri poſſe arbitror, tam diuini ingenij, tam'que alte indolis adoleſcentem, qui adhuc in primo medicæ artis limine conſtitutus aſſequatur ea, quæ in intimis penetralibus longa demonſtratione concluſa ſunt. Licet'que Galenus in commento cauſas earum ſententiarum plerunq; aſſignet, id tamen conciſe admodum facit, ſemper'que ad alios libros lectorem mittit, vbi priuatim res, de qua ambigitur, demonſtratur: vt neceſſe ſit eos libros prælegiſſe, qui Hippocratis, Galeni'que mentem recte aſſequi voluerit. At, qui prius præmiſſo ordine libros Galeni perlegerit, omnia deinceps in Aphoriſmis tradita facile intelliget, & intellecta facillime ediſcet, ſumma'que voluptate, quæ alibi immenſo labore didicerit, vno intuitu memoria recolet, & tanq̃ abeuntia reuocabit. Ergo aphoriſmi poſtrema acie, tanquàm triarij milites locabuntur. Quibus vltimo loco addetur diſputatio contra Lycum, Quòd nihil delinquitur ab Hippocrate in Aphoriſmo, cuius initium, Qui creſcunt. Sunt vero, & alij quidam libri partim ex Arabia, partim ex Græcia delati non Spurij tantum, ſed etiam magna ex parte ſuperuacui: quoniam in eis vel nihil tractatur, quod ad artem medicam ſpectet: vel, ſi tractatur, totum illud à legitimis libris decerptum eſt, vt ibi fruſtra repetatur, quod alibi copioſe explicatum meminimus: ne tamen & illos (varij enim guſtus hominum ſunt) omiſſos aliqui conquerantur, voluimus eos omnes ſeparatim in vnum corpus colligere, vt ſcirent, qui id curæ haberent, & facile inuenire, quod quærerent, & inuentum ſimul cognoſcere non eſſe inter Galeni monumenta connumerandum. Eo igitur ordine, qui inde haberi poteſt, ita ſtatuentur, De hiſtoria philoſophorum, Mathematica, De partibus artis medicinæ, De dynamidijs (credo περὶ τῶν δυναμέων inſcribi oportere) De ſpermate liber vnus, De natura, & ordine cuiuſque corporis, Anatomia parua, De compagine membrorum, De voce, & anhelitu, De iuuamentis membrorum, De motibus liquidis, De diſſolutione continua, De bonitate aquæ, De vinis, De ſimplicibus medicinis ad Paternianum, De viribus centaureæ, De catharticis, De mulierum morbis, Liber ſecretorum, De experimentis, Curatio melancholiæ Aetij ex Rufo, De curatione Ictericiæ, De curatione lapidis. Neque hic ego neceſſarium puto rationem reddendam eſſe, cur ſtatim in principio totius operis Iſagogicos libros extra ordinem Methodi collocauerim, haud enim ab re fit, vt in magna arte præcedant quædam, veluti prælúdia, &, vt Græci loquuntur, progymnaſmata, in quibus primo Tirones exerceantur, ne, ſi ad altiora documenta omnino rudes acceſſerint, ingenij calor elidatur, ac, tanquàm nimio alimento, ſuffocentur. Eos tamen Iſagogicos tantum libros reliquis omnibus prępoſuimus, qui ad totam artem introducunt: ſicut, qui ſoli parti attinent, primos in ea parte ſtatuimus: veluti in anatomicis libellis, de oſſibus, de neruis, arteriarum'que ſectione prima ſede locauimus: in materia de pulſibus introductorium prætulimus, cuius commentationes in tertio de cauſis pulſuum explicantur. Cum enim introductorij libri (vt Galenus affirmat) adoleſcentibus propterea ſcribantur, vt dimiſſa altiori ſpeculatione tantiſper empirice exerceantur, donec exercitatis dubitationes ſuboriantur, atque inde ad cauſas indagandas excitentur, præſtabat, opinor, medicis futuris Iſagogica, quæ ad totam artem ſpectant, proponenda, qualis maxime Ars parua eſt: vbi vero iam ad partes artis difficiliores acceſſiſſent, in ijs quoque partibus Iſagogica præferre, in quibus ſimili modo exerceri poſſint: docetq; id maxime Galenus in Anatomicis, vbi prius adoleſcentes in oſſium ſectione exercendos admonet, deinde ad ſecretiora eius partis penetralia proficiſci. Illud quoque aduertendum, me inter Iſagogica quædam connumeraſſe, quæ nihil quidem ad artem ſpectant, ſunt tamen ſcitu non inutilia: cum alioqui commodiorem locum non haberem, vbi illa inculcarem, quæ nullo pacto præteriri debebant. Sunt præterea, quæ Galeni quidem non eſſe ſcimus, ſicut liber eſt, qui Introductio ad medicinam inſcribitur: ea tamen rei commoditate perſuaſi, minime reijcienda iudicauimus. Ante igitur libros omnes ſeriatim locatos Introductorij hoc modo extra aciem diſponentur, Oratio ſuaſoria ab bonas artes, quę non ad Galenum noſtrum Niconis architecti, ſed ad aliũ Menodoti filium refertur: Quod idem ſit optimus medicus, & philoſophus, De ſophiſmatibus in dictione contingentibus, Quòd qualitates ſint incorporeæ, De libris proprijs, De ordine librorum ſuorum, De ſectis, De optima ſecta, De optima doctrina, Subfiguratio empirica, De conſtitutione artis medendi, Medicæ diffinitiones, Introductorius medicorum, Quomodo morbum ſimulantes ſint deprehendendi, Ars parua. Atque ita, quæcunque noſtra ætate Galeni, vel legitima, vel attributa reperiuntur, hoc ordine legenda arbitramur.

Sequitur altera Montani Epiſtola ad Lectorem, quæ fuerat in ſecunda editione impreſſa.

IOANNES BAPTISTA MONTANVS PHYSICVS VERONENSIS

LECTORI S.

CVM varij sint in discēdo modi, ad quos magis aut minus pro varijs ingenijs, humanum genus inclinat, quod etiā sicut reliqua penè omnia arcana naturæ, in suis metaphysicorum libris optime deprehendit Aristoteles, duos tamen præcipuos in cōi vsu versari obseruauimus: Alter, qui ex præceptis, plurimarum que sententiarum collectione progressus longo vsu, et exercitatione imaginem quandam scientiæ parit: Alter sublimius se attollēs, nihil nō ex proprijs principijs certa via, ac ratione, vel intelligit, vel admittit, vterq; ad vitæ commoda necessarius. Primus humilis quidē, sed non aliter addiscent, quibus Musæ parum arriserint: Secundus cœlestis ille in splēdidissimis lucis penetralibus abditus, & reconditus, diuinis ingeniis reseruatur: vnde illustres, sacriq; efficiantur heroes, nulli subinde mortalitati obnoxij. Quos ambos in medica arte Galeni, tāta prudentia excogitauerunt, tātaq; erga humanū genus charitate tradiderūt Iuntæ fratres, vt dubiū reliquerint, Galenó ne magis auctori artis, àn ipsis debere profiteamur. Nam præterquàm quod Galenus tot libros tā late, ac diffusè scripserit, vt vix integra ætas sufficiat ad legendū, nullo ēt ordine eosdem congessit: sine quo non scientiæ tantū, & artes, sed nec natura quidem constare pōt, vt in libris de cœlo, et mūdo vere prodidit Aristoteles. Quæ omnia ita esse, veluti dico, recte animaduertētes plurimi illustres tàm Græci, q̄; Arabes, nihil ex doctrina Galeni immutātes (q̄ certe immutari non pōt) compendiū librorum faciētes, reiectis, q̄ superuacua videbantur, atq; ordinē docendi adhibentes ex alienis proprios cōfecerunt: inter quos insigniores sunt apud græcos quidē Oribasius, apud Arabas vero Auicēna. At nuperrime Thomas Iunta simul cū fratre apud latinos nostros nouū iter ingressus, seruata propria Galeni eloquētia, proprio stilo, ac diuini sermonis idea, ne uerbo quidē immutato, nisi quod mēdosum videbatur, certo tantū ordine singulos libros disposuit, ordine, inquā, qui ab ipsa artis natura originē ducit. Siquis.n.medicam artē nondum existentē, vel inuenire, vel tradere velit, alium ordinē ne imaginari quidē posset, qui vtrunq; perficeret: nam, qui illā librorum seriē recte resoluerit, artē inueniet: qui cōposuerit, docebit, & tradet: ordine igitur cōpositiuo Iuntæ libros Galeni disposuerūt, quoniā ars non inueniēda erat, sed docēda. Quantū vero ad cōpendium attinet (aliquis.n.obijceret ordinē quidem adiectum, nō tamen breuitatem) dicimus eū, qui certa via, ac ratione ad finē scientiæ, vel artis accedit, sibi satis cōpendium facere: scit.n.ratione, ac Methodo directus in tota aliqua serie librorum, quantūuis prolixa, ac morosa, dūmodo certo, & naturali cōstet ordine, vnde sibi sit incipiendū, quæ in progressu omittenda, aut perlegenda: idē ēt distinguit, quæ in illis libris ad doctrinā attineant, quæ ad ornatum, quæ ad falsas aliquas opiniones refellēdas: atq; ita nihil esse pōt in optimo docēdi ordine prolixum: nā, qui eum ordinē recte intelligit, cum methodū habeat, cōpendium necessario habet: quid.n.tandem aliud methodus est, q̄; breuissima ad discendū via? Atq; ita, quo ad ordinē, et cōpendium in Galeno à Iuntis nostris, vbi doctū, studiosumq; ingeniū nacti fuerint, exquisitissime satisfactum arbitror. Sed, quoniā rara sunt hmōi ingenia, ideo alio quoq; itinere progrediendū erat, vt Galeni doctrina breuis, cōpendiosaq; redderetur, nō quidē ex ordine, aut methodo, sed ex præceptis, snīarūq; collectione, ne rudioris, obtusiorisq; ingenij hōies ab hac arte prorsus ꝓhiberētur, immo vtcunq;, et ipsi inter doctos haberi possent. Ergo Iuntæ optimi sūmo studio effecerūt, vt nihil in Galeno sit, quantūuis minimi sensus, quin ilico ex copiosissimo indice facillime inueniatur: vt, qui præceptorū, sentētiarūq; colligēdarū studio detinētur, sine aliquo ferè labore, aut industria uotis suis exactissime satisfaciāt. Nō.n.index ille lucidissimus ab hōie, utcūq; cōtigerat, mercede cōducto, ut ferè fieri cōsueuit cōfectus est, sed ab illustri, et eruditissimo medico Antonio Musa Brasauolo Ferrariēsi, qui sibi ipsi primū, et ad vsū propriū, tā insignē nauauit laborē: postea, ut audio, amicorū precibus exorat⁹ noluit medicorū rēpublicā tāta carere utilitate. Igitur Iuntarum beneficio habebunt studiosi ad Galeni doctrinam oēs vtiles aditus patefactos. Sed, cū multi Galeni libri nr̄a ætate desiderētur, neq; in hoc ēt Iuntarū industria defecit: data est.n.diligētissime opera, adiecto nō modico sumptu, amicorūq; ꝑsidijs, vt, si qui vsquā forte laterēt, excuterētur: ac, quid hic quoq; profecerint, ipsa res indicabit: adde q̄tum codicū castigatiōi cōtulerint, q̄tūq; fuerint assecuti medico insigni, et eruditissimo Augustino Gadaldino ꝓcurāte, atq; ubiq; lynceis oculis assistēte, ut facile affirmare possim Galeni lectionē nunq̄ hactenus tā cādidā, tāq; oībus numeris expolitā in publicū ꝓdiuisse. Quantū vero ad ordinē meū in libris Galeni legēdis attinet, quē pridē priori Iuntarū impressioni præposuerā, quāuis, si nunc à me cōscribendus esset, magis erudite, (vt puto) cōscriberetur, forte etiā non nulla in meliorem formā redigerentur, quod ēt in hac noua editione factū esset, si per ociū licuisset, quod nunquā, ne tantillū quidem mihi cōceditur, modo in publicis lectionibus, modo in cōsultationibus, inuisendisq; ægris, mō in cura familiari plus, quàm credi possit, districto, nō tamen me illius vtcunq; præpositi ordinis prorsus pœnitet, præcipue cū neminē hactenus viderim, qui ediderit meliorē, etsi non nulli, qui ēt inter eruditissimos habētur, omni studio tētauerint, atq; nō minus me culpare conati fuerint, nō quidem in toto ordine, nā id ne somniare quidem possent, sed quod in librorū catalogo nō nullos omiserim: quodq; hic, aut ille potius esset præponendus, aut postponēdus Galeni ēt auctoritatē cōtra me obiectantes: vt in libris de medicamentorū cōpōne, quos therapeuticis præposui, oīno ex ipsa Galeni mente postponēdos. Sed in reprehensione, ꝙ in catalogo quosdā libros omiserim, inepte sunt curiosi: dum.n.classes, certosq; constituebam ordines, ad materiā potius eram intentus, quàm ad numerum: nā si, exēpli gratia, ad classem signorū dicebā dirigendos esse libros de locis affectis, de crisi, prognostica, & hmōi, libellumq; aliquem sub hoc ordine omittebā, à scopo tamen non aberrabā: cum consiliū esset docere, qui libri in quā classem essent redigendi, & non enumerare. Quod vero præposuerim, aut contra postposuerim, quos alij, vel postponendos, vel præponendos censebant, hāc varietatem pariunt varij concipiendi ordinis intellectus: quibus ego distincte responderem, si distinctæ calumniæ præponerentur: nam, quantum ad libros de cōpositione medicamentorum attinet, dicimus in illis plurima doceri, quæ ad artem componendi in vniuersum spectant, non referendo compositionem ad aliquam determinatam ægritudinem: & contra, plurima etiam tradi ad certos morbos relata: atque ita, cum hi libri præponuntur, intentionem haberi ad ea, quæ in vniuersum docentur: cum postponuntur, intendi ad ea, quæ certas respiciunt ægritudines: sine igitur multo dispendio therapeuticis præponi, aut postponi posse. Sed, cum videam epistolam, quam breuissimam ob temporis angustiam cogitaueram, in nimiam excrescere longitudinem, hic finem scribendi faciam.

INDEX
LIBRORVM OMNIVM GALENI QVI IN HIS VOLVMINIBVS CONTINENTVR.

ISAGOGICI LIBRI

PRIMÆ CLASSIS LIBRI.

De Bona

SECVNDÆ CLASSIS LIBRI.

TERTIÆ CLASSIS LIBRI.

In

QVARTÆ CLASSIS LIBRI.

Totam hanc Classem quàmplurimis in locis denuo expurgauit Augustinus Gadaldinus, adhibitis etiam multis emendatissimis codicibus græcis manuscriptis.

QVINTÆ CLASSIS LIBRI.

Omnes hos sex libros, idem Iul. Martianus Rota accuratius denuo ante obitum recognouit.

Sextæ

SEXTÆ CLASSIS LIBRI.

Hos libros omnes multis in locis emendauit Auguſtinus Gadaldinus ad vetuſtiſſimorum exemplarium græcorum veritatem.

SEPTIMÆ CLASSIS LIBRI.

Hos ſex libros, quos Vidius olim conuerterat, nunc idem etiam diligenter recognouit.

Extra

EXTRA ORDINEM CLASSIVM LIBRI.

SPVRII LIBRI.

Siquid superesse videbitur in antiquis translationibus, quod in hisce nouis non reperiatur: id titulorum diuersitate contingere scias, non quia prætermissum aliquid sit. Nihil est enim in vetustis illis codicibus, quod in hisce nouis non contineatur; nam aut idem sunt, verum alio nomine insigniti, aut compendia, aut partes, aut fragmenta. Exempla aliquorum subiicientur. Opus, quod illic Myamir appellatur, idem est, ac id, quod hic De compositione medicamentorum secundum loca inscribitur. Libri item de iuuamentis membrorũ, compendium sunt librorum De vsu partium. Libellus de præsagitura, finis est libri De constitutione medicinæ. Et qui De commoditatibus theriacæ inscriptionem habet, fragmentum est libri De theriaca ad Pisonem.

THOMAS IVNTA
MEDICINÆ STVDIOSIS.

QVàm duram, & arduam prouinciam susceperimus, Medicinæ studiosi, dum vobis bonorum librorum copiam suppeditare contendimus, eos nō ignorare certò scio, quibus huius tēporis status, & conditio expenditur. vetus tamen institutum nostrum tuemur; neq; nos quicquam deterrere potest, quin ad bonarum artium, & literarum studia iuuanda acriori semper studio laboremus. hoc autem quàm religiosè hactenus præstiterimus, cū id iam latè pateat, non est locus, vt modò fusius demonstremus: de Galeni tantùm libris pauca libet præfari. Huius grauissimi scriptoris opera, quæ deprauata, & sparsim antea vagabantur, parens noster LVCAS ANTONIVS primus omnium & collegit, & redegit in ordinem; innumerisq; erroribus expurgata, & multis, quæ nondū in Latium venerant, latinitate donatis aucta, summo doctorum virorū, & Europæ totius plausu typis euulgauit. Patre autē vita functo, nos patris exemplo ad Galeni ornādos libros ita sumus animati, vt, secundò, & tertiò eandem prouinciā aggressi fuerimus; ac dum, quæ vetustate erant deperdita, vndiq; recuperare, accitis doctissimis viris latinitate donare, & veteres conuersiones ad Græcos codices expolire sumptu maximo cōtendimus: Galeni opera ad minime contemnendā elegantiam peruenere; nostramq; industriam hac in re apud exteras etiā gentes fuisse probatam, complurium sanè hominum, eorumq; optimis artibus & doctrina præstantiū, testimonio sensimus. Cæterū nunquā suus est humanæ diligentiæ terminus. Videre quotidie est omnibus artibus, quas ad summū excellentiæ apicē peruenisse credideris, vi tamen ingenij, aliquid splendoris, & ornamēti accedere. quod sanè & in hac nostra arte plurimū vsu venit. Nam etsi secunda, & mox etiā tertia, è nostra officina Galeni operum diuulgatio ijs prodiere auspicijs, vt nihil maius expectari posse videretur: est tamen in his ipsis animaduersus locus illustrandi rursum multa, & ad maiorem melioremq; frugē promouendi. quæ res ita nos excitauit, vt, quando labores nostros sapientibus viris adeo gratos esse intelligimus, acriori denuò solicitudine, maioribus repetitis impensis & laboribus, idem opus & magnum, & arduum tractandū susceperimus; quod nunc, DEO fauente, in publicū proponimus. Quid autem hæc QVARTA NOSTRA EDITIO superioribus præstet, apertum cuiq; ex earum collatione esse potest. Sanè in hoc potissimū enixè elaborauimus: vt propemodū vniuersæ translationes emendarentur. Nam, quum in superioribus, non solùm nostris, sed etiam aliorum editionibus multa adhuc, græcorum fortasse codicum vitio, obscura, vel etiam mutila relicta esse intelligeremus, hìc omni studio operam dedimus, vt meliora omnia legerentur. Adhibitis enim viris non literarū modò græcarū, ac latinarū, sed etiam rei Medicæ, ac Philosophiæ doctissimis, omnia ferè ad examen reuocari, & accuratius castigari curauimus. Præstitere in hoc fidem suam, & diligentiā VICTOR TRINCAVELIVS, IVL. MARTIANVS ROTA, IVNIVS PAVLVS CRASSVS, IVLIVS ALEXANDRINVS, VIDVS VIDIVS, AVGVSTINVS GADALDINVS, ALEXANDER IVSTINIANVS, & IACOBVS ANTONIVS MARISCOTTVS, qui & huic quoq; editioni, adhibita summa diligentia, præfuit. Ab his tum sua, id est ab ipsis trāslata, tum aliena ferè omnia recognita sunt, & ad incudem reuocata. multā verò operam, & magnum studium in hanc rem contulit Gadaldinus, quo veluti duce hæc suscepta est, & obita prouincia. In hoc autem maximo labore diuina liberalitas ita nobis affulsit, vt vetustissimorū Græcorum codicū ex nobilioribus maximeq; probatis bibliothecis tam opportunè nobis

nobis

nobis locuples copia facta sit, vt inde plurima, & perq̃ obscura loca illustrari potuerint. quæ res q̃ diligenter sit effecta, tum nouæ ab eodẽ Gadaldino adiunctæ margini adnotationes, tum multa in ipso contextu passim interposita declarant. In emendandis igitur translationibus in primis hæc præstitimus. Sed nõnullos quoq; libros de integro ex græcis latinos factos dedimus. sunt autẽ, liber de CONSVETVDINE, *et liber de* COMATE, *et* PRONOSTICA *de decubitu ex mathematica scientia: ꝗ illi duo olim de græcis obscurius conuersi fuissent: hæc verò, ꝗ antea corruptissima & græce, & latine legerentur. His omnibus, vt more nostro Galeni opera cũ aliqua accessione hoc etiã tempore emitteremus, nuper addita est* SYNOPSIS *librorum de Pulsibus, cuius quandoq; Galenus meminit, liber de* DIAETA *Hippocratis in Morbis acutis, itemq; libellus de* PLANTIS, *et occultis medicinis ex Arabico in Latinum translatus, qui & ipse Galeno ascribitur. Sed quid plura? omnis nostra cogitatio in eo maximè versatur, vt vobis, medicinæ studiosi, omni tempore gratificemur. experimur certe, ac tẽtamus omnia. Nostis q̃ sæpe Galenus Hippocratis verba, & sentẽtias citet, plerunq; interpretetur, nõnunquam etiã corrigat: nostis etiam quantopere medendi artem iuuet Hippocratica Galenicis coniungi. Ecce (quod nusquã hactenus factum video) singulis Galeni locis suũ Hippocratis locũ indicatum, ac veluti digito cõmonstratum habetis. Quo fiet, vt in studendo, & Galeni sententia assequenda, initiatis medicinæ, & nondum in Hippocratis lectione versatis minor deinceps impẽdeat labor. pro qua quidẽ re, maxime* FRANCISCO ANGELO COCCIO *habendæ sunt gratiæ, qui huius vtilis laboris auctor, cũ in secunda, tertia, quarta, sexta Classe, & libris Extra Ordinem, loca Hippocratis indicauit, tum præterea egregiam in libris Aphorismorũ operam nauauit. hic enim non loca solùm à Galeno citata, sed & alia plura collegit, quibus Hippocrates eandem sententiã repetit, ijs etiã locis passim adnotatis, quibus Galenus propositum Aphorismũ, vel interpretatur, vel citat. Quod reliquum in Galeni operibus fuit, vt studiosis satisfieret nostram hanc editionem quotidie efflagitantibus, quum ipse Coccius in summa tẽporis angustia tantis laboribus esset impar, cõmissum est curæ, et diligẽtiæ* THEODOSII THALASSINI, & IOHANNIS COSTAE, *qui munus suũ, ille quidẽ in Isagogicis, prima, & quinta classe: hic verò in septima classe, quãta fieri potuit diligentia, et fide præstiterũt. Hæc quũ ita se habeãt, iam perspicuũ est, hac Quarta nostra editione Galeni opera superioribus omnibus castigatiora, & illustriora ꝓdire. Sanè ordinẽ Librorũ, quẽ in editionibus nostris semper seruauimus, etsi doctis quibusdã non satis arridere audimus: nõ tamen duximus immutandũ. Nam quicquid alij sentiant, nos in tot libris, diuersis tẽporibus, diuerso ꝓposito, et fine conscriptis certũ, et perpetuũ seruari ordinẽ non posse intelligimus: quãdo aliqui, si eorũ hypothesin spectes, tribus nonnunq̃ in locis cõstitui posse nõ iniuria videãtur. Quid obsecro, incõmodi studiosis, quid detrimẽti affert, hic an illic liber vnus aut alter collocetur, dũmodo eius libri copia non desit? res quidẽ certè hæc multis doctissimis viris tam parui momẽti est visa, vt nos ad maiorẽ curã traducere nõ debuerit. quinetiã audio inter doctos sedari hanc de ordine controuersiã non posse: quũ alij nostrũ, id est à* IOANNE BAPTISTA MONTANO *constitutũ ordinẽ magis ꝓbent: alij aliũ, atq; aliũ cõmendent; et rursum aliquibus nullus hactenus assignatus ordo vllo pacto queat satisfacere. At vos interea, studiosi, accipite alacri lætoq; animo Galeni opera, quæ tãtis laboribus, et impẽdijs nostris elegantissima, et exornatissima vobis ꝓstamus. De nobis autẽ illud vere, ac libere possumus polliceri, eosdẽ scilicet qui antea fuimus, hoc est prõptos, paratosq; ad studia vestra iuuãda, in posterũ etiã futuros; si modò hanc nostrã diligentiã in Galeni operibus diuulgandis gratã vobis fuisse intellexerimus.*

Deus. O. M. conatus vestros bene fortunet. VENETIIS *Mense Iunio M D LXV.*

IOANNES BAPTISTA MONTANVS PHYSICVS VERONENSIS LVCAE ANTONIO IVNTAE S.

PLacet mirum in modum ſplẽdidiſſime Luca Antoni conſilium tuum, quod occœpiſti, omnia Galeni opera rurſus excudendi, verum'que illis ordinem ſtatuendi, non antea ab aliquo multorum ſeculorum homine traditum, qui integræ arti docendæ, vel ediſcendæ facillimus, ſeruandæ'que memoriæ commodiſſimus iudicetur. Præterquam enim quòd id ab eruditiſſimo quoq; ſumme deſiderari, flagitari'que video, obſtruetur interim os deprauatæ medicorum turbę, qui calumniandi Galenum non aliunde magis occaſionem captant, quam ꝙ in diſſerendo vaſtus, immenſus, confuſus'que videatur, nullam'que artem ab eo recte doceri poſſe, in quo nullus ordo doctrinæ appareat. Inſtituto enim ordine, quẽ deliberas, conſtabit ilico ne aliud quidem Auicennam ipſum, reliquos'que Arabas omnes concepiſſe: poterunt'que contumaces, contentioſi'que illi homines tandem reſipiſcere, recognoſcereq́; omnium theorematum ordinem, quotcunque in medica facultate conſiderantur, à Galeno, tanq̃ à fonte, emanare. Quod tu tamen à me poſtea requiris, eum tibi ordinem inſtitui, id ego haud ita facile præſtare poſſum: multa enim ſunt, quæ me ab huiuſmodi prouincia deterrent: nam tantus librorum numerus, tam'que varia materia eſt, vt ſinguli recenſeri, atque in certas claſſes vix redigi queant: prẹſertim cum eorum non nulli ſint penè (vt ita loquar) ἀσύςατοι, qui, cum ad medicinam parum, aut nihil attineant, ſed ad dialecticam potius, aut philoſophiam, vel ſimilem quampiam ſcientiam, certam in hac facultate ſedem nullibi admittent: ſunt, & alij, in quibus ex tota arte quidpiam in vnum veluti compendium colligitur, vt nulli parti recte accommodari poſſint, qui totius imaginem referunt. Quòd ſi me ſtatim illi ordini addixerim, quem ipſe Galenus, vel in fine artis paruæ, vel in libello ad id priuatim dicato conſcripſit, adhuc longe magis implicabor, cuius implicationis ratio à me inferius declarabitur. Neq; ad tot difficultates parum momenti afferunt peruerſi horum temporum mores: vbi enim maiores noſtri aliquid quotidie excogitabant, in mediumq́; afferebant, quod artem augeret, ornaret, explicaret, nunc ſcriptores iſti, qui paſſim, & vbique ſcaturiunt, nihil aliud edunt, quàm meras cum viuentium, tum mortuorum calumnias, tanto detrahendi ardore, vt facile deprehendantur, ob id tantum ſcribendi ſtudio detineri, quo gloriam ſibi ex alieno comparent opprobrio. Audis Luca Antoni, quæ me rationes hactenus ſuſpenderint, ancipitem'que reddiderint. Videris tu tamen totam in me ſpem huius noui ordinis collocaſſe, quererisq́; magnam hanc prouinciam tuam mea ſolum cunctatione remorari, te à plurimis eruditis viris iamdudum fruſtratum eſſe, qui ſe id munus prẹſtituros polliciti, ad hunc vſq; diem diſtulerunt: cogis ergo me in hoc certamen deſcendere, et obtrectatorum iudicio ſubijci. Parum profecto grati animi erga virum de me optime meritum fuerim, nimis'que in re magna audenda meticuloſus, ſi qua cauſa detineri poſſum, quin amico tam anxie petenti ſatisfaciam, & publicæ vtilitati propterea deſim, quia difficile ſit adeſſe: conabor igitur reddere, ſi non quæ, vel tu expoſcis, vel ego deſiderauerim, ſaltem quæcunque potero, vt ſimul & ingrati, & timidi nomen effugiam. Quòd ſi contigerit, vt à dictis meis ſumpta occaſione eruditus aliquis, vel contradicendi ſtudio, vel veritatis amore accenſus, alium ipſe meliorem ordinem tradat, erit is mihi ſaltem laboris mei fructus non iniucundus, vbi cognouero me autore ſtudia inquirendi excitata, verumq́; tandem ordinem diſputando cõpertum eſſe. Quoniam igitur in re non omnibus expoſitâ, & quæ in ſe multas habet difficultates, iudiciorum diuerſitatem non defuturam intelligo, ac propterea plurimos cõtra me exorituros, qui ſeriem aliter diſponendam opinentur, placuit prius, ꝗ librorum ordinem in cenſum certasq́; claſſes redigerem, ex ipſiuſmet Galeni medullis, placitisq́; priuatis viã, rationemq́; explicare, qua is ordo à me inſtitutus niteretur. Hinc igitur ſumpto initio dicimus, Artem, vel nouam conſtitui, vel conſtitutam doceri: conſtituitur reſolutione, quę fit à notione finis: conſtituta docetur, vel componendo, quæ per reſolutionem inuenta ſunt, vel propoſita definitione per multiplicem eius ſectionem progrediendo. Docet quidem, & qui conſtituit: cur enim non doceat, qui, quomodo ars inueniatur, oſtendit? altior tamen eſt ille doctrinę modus, quiq́; à felici aliquo ingenio, & ab ineunti ætate in diſciplinis exercitato legitime intelligatur: propterea omnes antiqui philoſophi, ac medici, Ariſtotelesq́; prẹcipue, qui prẹ cẹteris in docendo, ordinem maxime affectaſſe videtur, ab eo docendi genere abſtinuere. Galenus autem, cum ad ſuam vſq; ẹtatem medicinę artem incertam, male'que ſibi conſtantem conſpicaretur, facturum ſe operẹpretium iudicauit, ſi à notione finis ſingula quæq; vſq; ad elementa reſoluendo, artis inuentionem certiſſime demonſtraret: atq; ita totam quidem artem in libro de conſtitutione medicinę breuiſſime inuentam tradidit: eius vero partes, tum quę ad ſeruandam ſanitatẽ, tum quę ad morbos tollendos attinent, in libris περὶ ὑγιεινῶν, & in Therapeutica methodo explicuit. Neq; tamen à me intelligi velim Platonem, Ariſtotelem, & reliquos antiquos in aliquo problemate declarando reſolutorium ordinem minime recepiſſe: tantum affir-

mo neminem eorum totam quãpiam disciplinam docendam proposuisse, vt à notione finis per resolutionem procederent, immo contra à principijs exordiendo, ad vltima, quę primo conceperant, doctrinæ terminum statuunt: qui quidem ordo quantũ dignitate à resolutorio derelinquitur, tanto docendi copia, & facilitate reliquis præstat: quemadmodum diffinitiuus ijs, quæ discuntur, tenaci memoria firmandis omnium commodissimus est. Cum vero Galenus totam artem alibi diffinitiuo ordine, alibi resolutorio tradiderit, sit'que in vtroque loco speculatio potius Isagogica, quàm exactæ disciplinæ, videbatur tanto medico dignum, vt alicubi hanc ipsam artem integram, membratim'que distinctam, ac demonstratam nobis relinqueret: quod cum nullibi seorsum fecerit (omnes enim libros suos, sicut ipse testatur, vel amicorum, vel sui ipsius memoriæ exercitationisq; gratia conscripsit, nihil vltra in singulis quærens, nisi vt causæ satisfaceret, qua ad scribendum compellebatur) decreuit, quod priuatim in aliquo non tradiderat, id ex omnibus simul conficere: ac propterea de ordine librorum suorum compendiolum edidit, & in fine paruæ artis ostendit, qua serie eosdem libros legi oporteret: vbi manifestissime apparet compositiuum ordinem cogitasse, tanq̃ ad exquisitam disciplinam tradendam omnium commodissimum. Atq; hac ego occasione Auicennam commotum crediderim, virum inter Arabas omnes acerrimi ingenij, vt omnia Galeni in medica arte monumenta sparsim in varijs libris disseminata, in vnum veluti corpus redigeret, eodem'que compositiuo ordine opus illud suum canonum appellatum, quinq; magnis libris distinctum compilaret: cui si vltimam manum imposuisset (neq; enim imposuit morte præuentus) fœliciorisq; lingua pro rei dignitate elocutus esset, haberemus fortasse, quem non Galeni tantum interpretem, sed exornatorem quoq; vocitaremus. Verum, dum ille multa hinc inde dispersa in certas, proprias'q; sedes colligit, & seriatim disponit, ordini tantum intẽtus, diligentiori rerum consideratione tantisper omissa, donec iam disposita recenseret, non potuit quædam etiam simul parum idonea non congerere, & ordinem in non nullis confundere: cui propterea non debemus, sicuti passim fieri video, tanta iracundia succensere: quin potius, vbi peccauerit, benigne emendandus est, in reliquis summa laude celebrandus: nam ei proculdubio in hac facultate plus vita debet, quàm alij nemini, qui post Galenum profecerit. Vtrum vero & ipse Auicenna compositiuum ordinem, illum inquam, qui à resolutorio proficiscitur, exquisite seruauerit, an inceperit quidem, in non paucis vero declinauerit, non est hic discutiendi locus. Illius potius ratio reddenda est, quod à multis animaduertendum auguror, cur ego eundem omnino ordinem non seruauerim, quem Galenus ipse tradiderit: absurdum enim videtur aliter alicuius libros disponere, quàm ipse disponendos statuerit: nouerint igitur, quibus id curę est, me istud quoque quam maxime quæsiuisse, totis'que viribus enixum esse, vt minime à Galeni ordine discederem, illudq; fidelissime effectum, vbicunq; apte fieri potuit: verum multis in locis ambiguitas non leuis suboriebatur, cum Galenus sibi ipsi diffidere videretur, aliter alibi nõ nullos libros disponenti, vt facile patet ijs, qui libellum de ordine librorum suorum perlegerint, & quod in calce paruæ artis adijcitur, præterea talis non nunquàm occurrit ordo, qui videatur Galenico ordini, & consilio cõtradicere: vt quandoq; suspicari coactus fuerim, vel illos codices perquàm mendosos haberi, vel Galeno tanquàm catalogum describenti magis cordi fuisse librorum suorum numerum recensere, & veluti in actus referre, q̃ via, rationeq;, tam sibi recte intellecta seriem contexere, qua libros suos legi oporteret: est etiam vitio, negligentia'que temporum liber ille adeo mutilatus, vt nec, si maxime velis, Galeni ordinem assequi possis. His ego rationibus persuasus cęteris consilijs illud præstare iudicaui, si me ad Galeni ipsius methodum tanq̃ certiorem, stabiliorem'que verterem, quam præcipue in libro de constitutione artis ostendit, in cuius fundamentis nixus tutissime ædificarem: & ad eam regulam singula quæque metirer, ita rem à principio auspicatus. Qui medicinæ artem via, & ratione sint inuenturi, id primo profecto intelligent, vt consilio suo corpus humanum quam maxime sanum conseruent: vbi vero sanitas euentu aliquo, vel adhuc in recessu sit, vel iam exacte recesserit, eodem consilio prouideat, vt, & quod futurum incommodi est, omni id conatu arceat: factum vero, amoliatur, & corrigat: constat autem nihil horum consulto fieri posse, nisi noscamus, & quibus rebus sanitas, dum integra est, conseruari debeat: &, dum abit, abiuerit'ue, reuocetur, aut reparetur: at fieri omnino nequit, vt res, quæ id facere possint, vel inueniamus, vel inuentas congrue metiamur, nisi corporis humani naturam exactissime cognouerimus: tunc autem exactissime cognoscemus, cum, ex quibus, & quo'nam pacto confletur, quot, quales'ue habeat partes, facultates, functiones'que distincte, didicerimus. Porrò, cum sciamus corpus humanum à qualitatibus primis alterari, generari, & corrumpi, idem quoque scimus ex primis elementis omnium generabilium substãtiarum communibus confectum esse. Ergo artem medicinæ componendo ab his primis, sicut & prima sunt, auspicari oportet. Primo igitur propositus nobis liber est De elementis: quæ vbi per qualitatum alterationem commista fuerint, statim inde pro certis alterationum gradibus certæ emergunt temperaturæ: congrue igitur subsequentur libri De temperaturis. Quoniam vero peractis hominum temperamentis proximi sunt humores (illa enim confestim, vel sanguinis, vel alterius bilis, vel pituitæ dominium, vel ęqualitas omnium subsequitur) proinde commode libros substituimus, qui de humoribus potissime pertractant: nullos autem tales ex ijs, quę Galeni extant, deprehendimus præter commentarios in Hippocratem De natura humana, & libellum qui inscribitur De melancholia, q̃uis enim in libro De natura humana videatur propositum de elemẽtis agere, nihil tamẽ ibi magis, q̃ humores,

consi-

conſiderantur,quos Hippocratis corporis humani proxima elementa eſſe voluit.Cum vero in hoc
libro tres parui libelli etiam ante Galeni ætatem complicari, conſcribi'q; conſueuerint, primus De
natura humana : ſecundus ſine titulo quidem , ſed qui ad therapeuticen attineat : tertius De victu
ſanorum : ſint'que ij libelli ſubiecto longe diſſimiles, quos neque autor , vt Galenus ipſe teſtatur,
neque poſteriorum iudicium , ſed auaritia coniunxit , alioqui longo interuallo ſeparandos: Ego
malui rei naturam,quàm peruerſam conſuetudinem,imitari,ne à me propoſitus ordo confundere-
tur. Primum igitur librum De natura humana in hac ſede ſtatuendum iudicauimus: reliquos duos
ſuo quemque loco inferius diſponemus. Commiſtis elementis , peractis temperaturis , & humo-
rum ęqualitate,vel exceſſu,ſtatim emergunt temperamentorum gradus,ſtructurę modus,bona,vel
mala habitudo : ſubſtituantur igitur libelli, De optima corporis ſtructura, De bona habitudine: &
ita didicerimus,ex quibus primo,& quo'nam pacto corpus humanũ conflatum ſit,quod primo no
bis fuerat propoſitum. Qm̃ vero idem corpus partes habet, quot,quales'ue ſint illę, perquiri opor-
tet. At quædam earum ſimilares ſunt, vt oſſa, nerui,venæ: quædam inſtrumentales,vt pes, manus,
caput: inſtrumentales autẽ,cum ex ſimilaribus conſtent cognoſci nequeũt,niſi ſimilares præcogno
ſcantur: ergo ſimilarium partium conſideratio (nam & minus compoſitæ ſunt) ſeriatim ſubſtitue-
tur. Primus itaque liber erit De oſſibus ad introducendos , ſecundus De neruorum ſectione , ter-
tius De venarum,arteriarum'q; diſſectione: cui materiæ propinquitate ſubnectetur quæſtio contra
Eraſiſtratum , An ſanguis in arterijs contineatur: deinde à ſimilaribus ad diſſimilaria quoque ac-
cedendo proxime ſequetur liber De aggreſſibus anatomicis: cui ſuggeretur De vteri ſectione libel
lus,& alius De inſtrumento odoratus. Omnium itaq; membrorum ſubſtantia, & ſitu conſideratis
ſupereſt, vt vſus quoque declaretur : deinde ſingulorum actiones, quæ ad illum vſum diriguntur:
quibus facultates neceſſario copulantur. Ergo tria hæc ita diſponentur, vt primo De vſu partium,
ſecundo De facultatibus animæ, tertio De functionibus pertractetur: atque ita libri ſeriatim proce
dent,De vſu partium libri xvij, De vſu reſpirationis: cui continuitate materiæ ſubnectetur, De cau
ſis reſpirationis,De vſu pulſuũ,De ſubſtantia facultatum animæ, De Dogmatibus Hippocratis,&
Platonis, De facultatibus naturalibus, De motibus muſculorum, De motu thoracis,& pulmonis:
quibus vltimo addetur, Quòd animi mores corporis ſtructuram ſequantur.Quamuis autem ſpecu
latio De ſemine, & De fœtuum formatione,tãquàm de ſimplicibus, pręcedere debuiſſet,nihilo mi
nus videtur hic ordo docendi commodior , ſi cognita prius membrorum natura, quę ad generan-
dum,excernendum'que ſemen ſunt neceſſaria, & quæ fœtum ſuſcipere,formare'que poſſint, dein
de ad ſeminis,fœtuum'que tractatum progrederemur: ſubſtituentur igitur libri De ſemine, De fœ
tuum formatione, An omnes animalis partes fiant ſimul, An animal ſit in vtero. Cæterum corpo
ris humani natura exquiſite cognita, reliquum nobis eſt, qui medicinæ artem conſtituimus,viam,
rationem'que indagare, qua idem in ſanitate ſeruemus : at hoc ipſum integre expletur in ſex libris,
qui,De tuenda ſanitate inſcribuntur.Quia tamen ibi corpora alterari docentur ob varias aeris qua-
litates, cibum & potum, ſomnum & vigilias, inanitionem & repletionem, motum & quietem, &
ob animi affectus: atq; de motu quidem & quiete,ſomno & vigilia,inanitione & repletione in eo-
dem libro ſatis copioſe explicetur: de aere autem,cibo & potu,& animi affectibus exẽpli potius gra
tia, quàm ex propoſito agatur: ideo ne ad conſeruandæ ſanitatis artem,materiæ, qua id efficitur,ru
des accedamus, in hoc quoque genere ita aciem inſtruximus , vt præcederet liber Hippo.De locis,
aere , & aqua , quem Galenus De habitationibus , aquis , temporibus , & regionibus inſcribi ma-
luit: ſperaui'que hactenus me tibi ſuper eo diuina Galeni commentaria traditurum , ſed ab amico
id pollicente fruſtratus ſum: deinde reliqui De alimentis, De cibis boni,& mali ſucci, Commenta-
ria in librum Polybi de victu ſanorum,De ptiſana, De attenuãte victu, De exercitio paruę pilę, De
vitijs animi, & eorum remedijs, De conſuetudine liber ambiguus. Quibus tanquàm ſacris initiati
tandem ad diuinam illam tuendę ſanitatis Methodum accedemus : cui ſubnectemus quæſtionem,
Ars tuẽdæ ſanitatis ad medicum ne attineat, an ad gymnaſticum: quibus omnibus recte perſpectis
compotes erimus non tuendæ tantum ſanitatis, ſed etiam pręſeruandę, ſi quãdo forte labi incipiat.
Poſtremum erat,vt formulam inueniremus,qua ſanitatem iam deperditam reuocare poſſemus.Eſt
autem deperdita ſanitas cum corporis functiones vitio aliquo intrinſeco impediuntur: is affectus
ægritudo appellatur: functionis læſio,ſymptoma vel accidens. Vtrunque quàm fieri poteſt exactiſ
ſime,eſt pernoſcendum,ſi modo rectam medicationem intendimus: pernoſcemus,ſi cauſas eorum
omnes didicerimus. Cum vero cognitio noſtra à ſenſibus oriatur , non poſſumus niſi ſignis qui-
buſdam apparentibus ad illas cauſas penetrare : ſigna autem cum indicare rem poſſint , vel præ-
teritam,vel præſentem, vel futuram: quæ præſentem, & futuram indicant, medici maxime inqui-
runt, illa'que diagnoſtica, hęc prognoſtica gręce appellant. At quam plurimis antiquorum ęgritu
dines pene innumerabiles viſæ ſunt, & propterea memoratu difficillimæ,Galenus rei ſubſtantiam
ſubtiliſſime diuidendo , numerum non omnium tantum ægritudinum , ſed ſymptomatum quo-
que ſub certam methodum, & rationis regulam duxit , vel mediocrę ingenium diſcurrendo facile
intelligeret,neque plura eſſe poſſe,neque pauciora: hic igitur Sex illos diuinos libros,tanq; anteſi-
gnanos,ſeriatim ponẽdos cenſui,quorum primi de differentijs,& cauſis morborum agunt, poſtre
mi ſymptomatum ſimili modo differentias, & cauſas oſtendunt: q̃quis.n.in curationibus per ſigna
ad ægritudinum notitiam perducamur,& hoc itinere ſigna morbis pręcedant,ordo tamen doctri-

 nę poſtulat,

næ poſtulat, vt prius morborum numerum, ſubſtantiamq; noſcamus: deinde ad ſigna differentias eorum, motiones'que declarantia progrediamur. Subnectentur deinde libri De differentijs febriũ, De inęquali temperatura, De tabe, De comate, De tremore, conuulſione, ſaltu, & rigore, De difficultate anhelitus, De plenitudine, De tumoribus præter naturam, De temporibus, quæ in morbo ſunt, De totius morbi temporibus, De typo, Aduerſus eos, qui de typo ſcripſerunt, vel de periodis, De cauſis procatarcticis, De cauſis coniunctis, ſi haberi poteſt, hactenus enim deſideratur. His ego Commentaria in primum, tertium, & ſextum librum epidemiarum ſubnectenda iudicaui, maxima enim eius commentationis pars dimiſſa curatione circa ęgritudinum, ſymptomatumq; hiſtorias, & cauſas occupatur. Sequitur ex ordine paulo ante propoſito conſideratio de ſignis, quorum inueniendorũ methodus pulcherrima traditur in ſex libris De locis affectis: iure igit proxime ſubnectentur: deinde ſeriatim quæcunque ad ſigna, tam diagnoſtica, quàm prognoſtica attinere videntur: vtraque enim in ſingulis voluminibus ita permiſta ſunt, vt haud facile ſeparari queant: ſequentur igitur primo liber De pulſibus ad introducendos: deinde libri, De pulſuum differentijs, De dignotione, De cauſis, De prænotione: ſingulæ'que harum ſpeculationum quatuor priuatis libris explicantur, vnde ſedecim omnes efficiuntur: deinde liber De vrinis, qui licet Galeni non ſit, haud importune tamen ſub hoc ordine ſtatuitur: poſtea libri De criſi: quibus materiæ congruitate, alij De diebus criticis ſupponentur: tum Commentaria in libros Hippocratis De prædictione, & Alia in libros eiuſdem De prænotione: vltimo libelli duo, alter De præuiſione, quę fit in ſomnis, alter De prænotione inſcriptus. Superest poſtrema, quæ in arte medica pars maxima habetur, facultas, inquam, curandarum ægritudinum. Vtitur hæc tribus potiſſimum inſtrumentis, Diæta, Pharmacia, Chirurgia. Modi omnes, quibus recte ijs tribus vtamur inſtrumentis, in Therapeuticis libris doctiſſime, diffuſiſſime'que explicantur. Trium igitur inſtrumentorum notitia nobis prius comparanda eſt, antequàm ad vtendi modum accedamus. Ac De dięta quidem (dico quo ad eius materiam) copioſiſſime diſputatum eſt in his omnibus libris, qui ad tuendam ſanitatem attinent: vſus vero eiuſdem morbis accommodatus in Therapeuticis explicabitur. Spectant etiam ad Therapeuticos libros Commentaria in Hippocratis de diæta in morbis acutis, cum ibi vtendi methodus, & curationes tradantur. Circa pharmaciam occurrunt primo libri xj aurei De ſimplici medicina: quorum quinque priores non nulli hinc ſeparandos putarunt, & libris de Temperaturis proxime ſubnectendos: ego tamen nolui corpus ita ab ipſo autore compoſitum membratim diſcerpere, cum præſertim, quæ ibi conſiderantur, huic loco non temere accommodari poſſint. His rite ſupponetur libellus De facultate purgantium medicinarum. Poſtea reliqua volumina, in quibus compoſita ex ſimplicibus medicamenta explicantur, ſeriatim ſubſtituentur, De theriaca ad Piſonem, De theriaca ad Pamphilianum, De antidotis: quibus ſatius eſt duos magnos libros ſubnectere, alterum De compoſitione medicinarum ſecundum loca, alterum De compoſitione medicinarum ſecundum genera: licet enim in vtroque multa tradantur, quæ ad Therapeuticam ſpectare videantur, potiſſima tamen eorum pars in recenſendis, æſtimandis'que compoſitis medicamentis occupatur. Circa chirurgiam nihil extat aliud præter libellum De hirudinibus, reuulſione, & cucurbitulis, & tres De venæ ſectione libri, primus contra Eraſiſtratum, ſecundus contra Eraſiſtrateos Romæ degentes, tertius qui inſcribitur Methodus De venæ ſectione, qui poſſet etiam inter therapeuticos numerari: nam, quæ in chirurgia ad curandi artem, & therapeuticam methodum attinent, inferius locabuntur. His omnibus recte cognitis vnum iam ad integram totius artis peritiam ſupererat: vbi enim corporis humani naturam exacte nouerimus, quibus'que rebus ſeruatur, aut læditur, cur'que, & quot modis in contrariam ſanitati diſpoſitionem labatur, quibusq; notis ſingula queq; nocumenta, non pręſentia tantũ, ſed futura quoq; deprehenduntur, quę deniq;, qualia'que ſint inſtrumenta, quibus ſanitatem, vel ſeruare, vel reparare poſſimus, profecto id vnum reliquum erit, vt viam, rationem'que inueniamus, qua paratis inſtrumentis, vbi opus fuerit, prudentiſſime, & commodiſſime vtamur: eam autem Galenus in quatuordecim libris Methodi therapeuticæ, non tantum copioſiſſime explicuit, ſed etiam primus excogitauit: vt prorſus ſit admirandum eundem hominem ſimul, & artem inueniſſe, & abſolutiſſimam reliquiſſe. Methodum hanc magnam parua ſequetur ad Glauconem inſcripta, in qua per compendia traduntur, quæcunque in maiori ſunt demonſtrata: poſtea libellus inſcriptus Quos, & quando purgare oporteat, deinde Cõmentaria in libros Hippocr. de ratione victus in morbis acutis, quibus ſubnectemus duos De remedijs facile parandis tractatus: quorum alter ſine inſcriptione, & principio, cum ad Galeni doctrinam, phraſim'que loquendi proxime accedat, pro legitimo recipi poteſt: alter, qui ad Solonem inſcribitur, me iudice ſpurius eſt: cum in eo tamen quàm plurima lectione digna obſeruentur, non reijciendum putaui: his ſubiungitur Conſilium pro puero epileptico, & alius libellus De incantatione, & amuletis. Sunt alij duo libri apud Græcos, qui Galeno adſcribuntur, alter De oculis, alter De renum affectibus: in quorum vtroq; non ea tãtum, quæ ad curationem attinent, ſed etiã quæcunq; conſiderari in ſua cuiuſque materia ſolent, diffuſe explicantur: horum ego neutrum Galeni eſſe puto: &, quãuis librum De curatione oculorum à ſe ſcriptum quartodecimo therapeuticę methodi Galenus affirmet, non is tamẽ ordo doctrinę, aut ea dicendi phraſis in hoc ipſo, qui extat, agnoſcitur, vt propterea ſit'ne Galeni, aliqua mihi ſuſpicio ſuboriatur: vtroſq; tñ reliquis proxime poſitis ſubnectẽdos iudicaui, cum inde nihilo peior doctrina futura ſit. His ſubiungi poteſt tertius

liber

liber De natura humana, cuius supra mentionem fecimus. Supersunt tres alij tractatus therapeutici ad chirurgicam partem attinentes, quorum Vnus κατ' ἰητρεῖον inscriptus pro introducendis est, vt Galenus affirmat, Secũdus de fracturis, Tertius de articulis: omnes cum copiosissimi vtilissimiq; Galeni cõmentationibus. Atq; hic iam librorum omnium Galeni, qui hoc æuo in medica arte extant, prȩter Isagogicos finis statuendus esset, nisi Aphorismi superessent: qui cum non nullis placere videam, vt potius inter Isagogicos connumerentur, q̃ illi rudia tironum ingenia suis breuissime collectis sententijs prȩparare, & tanq̃ dedolare possint: ego contra opinor Tironum animos, tam cõcisis, tam alte petitis, tamq; intellectu difficilibus monumentis, vel frustrari, vel desperare, vel confundi. Frustrantur, qui profatorum causas ignorantes, dictata, tanq̃ picæ, ediscunt: desperant, qui in causis indagandis, ob tirocinium deficiunt: confunduntur, qui pertinaciter scrutantur, quod ob ruditatẽ assequi nequeunt: vix enim aliquem inueniri posse arbitror, tam diuini ingenij, tam'que alte indolis adolescentem, qui adhuc in primo medicæ artis limine constitutus assequatur ea, quæ in intimis penetralibus longa demonstratione conclusa sunt. Licet'que Galenus in commento causas earum sententiarum plerunq; assignet, id tamen concise admodum facit, semper'que ad alios libros lectorem mittit, vbi priuatim res, de qua ambigitur, demonstratur: vt necesse sit eos libros prælegisse, qui Hippocratis, Galeni'que mentem recte assequi voluerit. At, qui prius præmisso ordine libros Galeni perlegerit, omnia deinceps in Aphorismis tradita facile intelliget, & intellecta facillime ediscet, summa'que voluptate, quæ alibi immenso labore didicerit, vno intuitu memoria recolet, & tanq̃ abeuntia reuocabit. Ergo aphorismi postrema acie, tanquàm triarij milites locabuntur. Quibus vltimo loco addetur disputatio contra Lycum, Quòd nihil delinquitur ab Hippocrate in Aphorismo, cuius initium, Qui crescunt. Sunt vero, & alij quidam libri partim ex Arabia, partim ex Græcia delati non Spurij tantum, sed etiam magna ex parte superuacui: quoniam in eis vel nihil tractatur, quod ad artem medicam spectet: vel, si tractatur, totum illud à legitimis libris decerptum est, vt ibi frustra repetatur, quod alibi copiose explicatum meminimus: ne tamen & illos (varij enim gustus hominum sunt) omissos aliqui conquerantur, voluimus eos omnes separatim in vnum corpus colligere, vt scirent, qui id curæ haberent, & facile inuenire, quod quærerent, & inuentum simul cognoscere non esse inter Galeni monumenta connumerandum. Eo igitur ordine, qui inde haberi potest, ita statuentur, De historia philosophorum, Mathematica, De partibus artis medicinæ, De dynamidijs (credo περὶ τῶν δυνάμεων inscribi oportere) De spermate liber vnus, De natura, & ordine cuiusque corporis, Anatomia parua, De compagine membrorum, De voce, & anhelitu, De iuuamentis membrorum, De motibus liquidis, De dissolutione continua, De bonitate aquæ, De vinis, De simplicibus medicinis ad Paternianum, De viribus centaureæ, De catharticis, De mulierum morbis, Liber secretorum, De experimentis, Curatio melancholiæ Aetij ex Rufo, De curatione Ictericiæ, De curatione lapidis. Neque hic ego necessarium puto rationem reddendam esse, cur statim in principio totius operis Isagogicos libros extra ordinem Methodi collocauerim, haud enim ab re fit, vt in magna arte præcedant quædam, veluti præludia, &, vt Grȩci loquuntur, progymnasmata, in quibus primo Tirones exerceantur, ne, si ad altiora documenta omnino rudes accesserint, ingenij calor elidatur, ac, tanquàm nimio alimento, suffocentur. Eos tamen Isagogicos tantum libros reliquis omnibus præposuimus, qui ad totam artem introducunt: sicut, qui soli parti attinent, primos in ea parte statuimus: veluti in anatomicis libellis, de ossibus, de neruis, arteriarum'que sectione prima sede locauimus: in materia de pulsibus introductorium prætulimus, cuius commentationes in tertio de causis pulsuum explicantur. Cum enim introductorij libri (vt Galenus affirmat) adolescentibus propterea scribantur, vt dimissa altiori speculatione tantisper empirice exerceantur, donec exercitatis dubitationes suboriantur, atque inde ad causas indagandas excitentur, præstabat, opinor, medicis futuris Isagogica, quæ ad totam artem spectant, proponenda, qualis maxime Ars parua est: vbi vero iam ad partes artis difficiliores aecessissent, in ijs quoque partibus Isagogica præferre, in quibus simili modo exerceri possint: docetq; id maxime Galenus in Anatomicis, vbi prius adolescentes in ossium sectione exercendos admonet, deinde ad secretiora eius partis penetralia proficisci. Illud quoque aduertendum, me inter Isagogica quædam connumerasse, quæ nihil quidem ad artem spectant, sunt tamen scitu non inutilia: cum alioqui commodiorem locum non haberem, vbi illa inculcarem, quæ nullo pacto præteriri debebant. Sunt præterea, quæ Galeni quidem non esse scimus, sicut liber est, qui Introductio ad medicinam inscribitur: ea tamen rei commoditate persuasi, minime reijcienda iudicauimus. Ante igitur libros omnes seriatim locatos Introductorij hoc modo extra aciem disponentur, Oratio suasoria ab bonas artes, quȩ non ad Galenum nostrum Niconis architecti, sed ad aliũ Menodoti filium refertur: Quod idem sit optimus medicus, & philosophus, De sophismatibus in dictione contingentibus, Quòd qualitates sint incorporeæ, De libris proprijs, De ordine librorum suorum, De sectis, De optima secta, De optima doctrina, Subfiguratio empirica, De constitutione artis medendi, Medicæ definitiones, Introductorius medicorum, Quomodo morbum simulantes sint deprehendendi, Ars parua. Atque ita, quæcunque nostra ætate Galeni, vel legitima, vel attributa reperiuntur, hoc ordine legenda arbitramur.

Sequitur altera Montani Epistola ad Lectorem, quæ fuerat in secunda editione impressa.

IOANNES BAPTISTA MONTANVS PHYSICVS VERONENSIS LECTORI S.

CVM varij sint in discēdo modi, ad quos magis aut minus pro varijs ingenijs, humanum genus inclinat, quod etiā sicut reliqua penè omnia arcana naturæ, in suis metaphysicorum libris optime deprehendit Aristoteles, duos tamen præcipuos in cōi vsu versari obseruauimus: Alter, qui ex præceptis, plurimarum que sententiarum collectione progressus longo vsu, et exercitatione imaginem quandam scientiæ parit: Alter sublimius se attollēs, nihil nō ex proprijs principijs certa via, ac ratione, vel intelligit, vel admittit, vterq; ad vitæ commoda necessarius. Primus humilis quidē, sed non aliter addiscent, quibus Musæ parum arriserint: Secundus cœlestis ille in splēdidissimis lucis penetralibus abditus, & reconditus, diuinis ingeniis reseruatur: vnde illustres, sacriq; efficiantur heroes, nulli subinde mortalitati obnoxij. Quos ambos in medica arte Galeni, tāta prudentia excogitauerunt, tātaq; erga humanū genus charitate tradiderūt Iuntæ fratres, vt dubiū reliquerint, Galenó ne magis auctori artis, an ipsis debere profiteamur. Nam præterquàm quod Galenus tot libros tā late, ac diffusè scripserit, vt vix integra ætas sufficiat ad legendū, nullo ēt ordine eosdem congessit: sine quo non scientiæ tantū, & artes, sed nec natura quidem constare pōt, vt in libris de cœlo, et mūdo vere prodidit Aristoteles. Quæ omnia ita esse, veluti dico, recte animaduertētes plurimi illustres tàm Græci, q̄; Arabes, nihil ex doctrina Galeni immutātes (q̄ certe immutari non pōt) compendiū librorum faciētes, reiectis, q̄ superuacua videbantur, atq; ordinē docendi adhibentes ex alienis proprios cōfecerunt: inter quos insigniores sunt apud græcos quidē Oribasius, apud Arabas vero Auicēna. At nuperrime Thomas Iunta simul cū fratre apud latinos nostros nouū iter ingressus, seruata propria Galeni eloquētia, proprio stilo, ac diuini sermonis idea, ne uerbo quidē immutato, nisi quod mēdosum videbatur, certo tantū ordine singulos libros disposuit, ordine, inquā, qui ab ipsa artis natura originē ducit. Siquis .n. medicam artē nondum existentē, vel inuenire, vel tradere velit, alium ordinē ne imaginari quidē posset, qui vtrunq; perficeret: nam, qui illā librorum seriē recte resoluerit, artē inueniet: qui cōposuerit, docebit, & tradet: ordine igitur cōpositiuo Iuntæ libros Galeni disposuerūt, quoniā ars non inueniēda erat, sed docēda. Quantū vero ad cōpendium attinet (aliquis .n. obijceret ordinē quidem adiectum, nō tamen breuitatem) dicimus eū, qui certa via, ac ratione ad finē scientiæ, vel artis accedit, sibi satis cōpendium facere: scit .n. ratione, ac Methodo directus in tota aliqua serie librorum, quantūuis prolixa, ac morosa, dūmodo certo, & naturali cōstet ordine, vnde sibi sit incipiendū, quæ in progressu omittenda, aut perlegenda: idē ēt distinguit, quæ in illis libris ad doctrinā attineant, quæ ad ornatum, quæ ad falsas aliquas opiniones refellēdas: atq; ita nihil esse pōt in optimo docēdi ordine prolixum: nā, qui eum ordinē recte intelligit, cum methodū habeat, cōpendium necessario habet: quid .n. tandem aliud methodus est, q̄; breuissima ad discendū via? Atq; ita, quo ad ordinē, et cōpendium in Galeno à Iuntis nostris, vbi doctū, studiosumq; ingeniū nacti fuerint, exquisitissime satisfactum arbitror. Sed, quoniā rara sunt hmōi ingenia, ideo alio quoq; itinere progrediendū erat, vt Galeni doctrina breuis, cōpendiosaq; redderetur, nō quidē ex ordine, aut methodo, sed ex præceptis, sniarūq; collectione, ne rudioris, obtusiorisq; ingenij hōies ab hac arte prorsus ꝓhiberētur, immo vtcunq;, et ipsi inter doctos haberi possent. Ergo Iuntæ optimi sūmo studio effecerūt, vt nihil in Galeno sit, quantūuis minimi sensus, quin ilico ex copiosissimo indice facillime inueniatur: vt, qui præceptorū, sentētiarūq; colligēdarū studio detinētur, sine aliquo ferè labore, aut industria uotis suis exactissime satisfaciāt. Nō .n. index ille lucidissimus ab hōie, utcūq; cōtigerat, mercede cōducto, ut ferè fieri cōsueuit cōfectus est, sed ab illustri, et eruditissimo medico Antonio Musa Brasauolo Ferrariēsi, qui sibi ipsi primū, et ad vsū propriū, tā insignē nauauit laborē: postea, ut audio, amicorū precibus exorat⁹ noluit medicorū rēpublicā tāta carere utilitate. Igitur Iuntarum beneficio habebunt studiosi ad Galeni doctrinam oēs vtiles aditus patefactos. Sed, cū multi Galeni libri nr̄a ætate desiderētur, neq; in hoc ēt Iuntarū industria defecit: data est .n. diligētissime opera, adiecto nō modico sumptu, amicorūq; ꝑsidijs, vt, si qui vsquā forte laterēt, excuterētur: ac, quid hic quoq; profecerint, ipsa res indicabit: adde q̄tum codicū castigatiōi cōtulerint, q̄tūq; fuerint assecuti medico insigni, et eruditissimo Augustino Gadaldino ꝓcurāte, atq; ubiq; lynceis oculis assistēte, ut facile affirmare possim Galeni lectionē nunq̄ hactenus tā cādidā, tāq; oībus numeris expolitā in publicū ꝓdiuisse. Quantū vero ad ordinē meū in libris Galeni legēdis attinet, quē pridē priori Iuntarū impressioni præposuerā, quāuis, si nunc à me cōscribendus esset, magis erudite, (vt puto) cōscriberetur, forte etiā non nulla in meliorem formā redigerentur, quod ēt in hac noua editione factū esset, si per ociū licuisset, quod nunquā, ne tantillū quidem mihi cōceditur, modo in publicis lectionibus, modo in cōsultationibus, inuisendisq; ægris, mō in cura familiari plus, quàm credi possit, districto, nō tamen me illius vtcunq; præpositi ordinis prorsus pœnitet, præcipue cū neminē hactenus viderim, qui ediderit meliorē, etsi non nulli, qui ēt inter eruditissimos habētur, omni studio tētauerint, atq; nō minus me culpare conati fuerint, nō quidem in toto ordine, nā id ne somniare quidem possent, sed quod in librorū catalogo nō nullos omiserim: quodq; hic, aut ille potius esset præponendus, aut postponēdus Galeni ēt auctoritatē cōtra me obiectantes: vt in libris de medicamentorū cōpōne, quos therapeuticis præposui, oīno ex ipsa Galeni mente postponēdos. Sed in reprehensione, ꝙ in catalogo quosdā libros omiserim, inepte sunt curiosi: dum .n. classes, certosq; constituebam ordines, ad materiā potius eram intentus, quàm ad numerum: nā si, exēpli gratia, ad classem signorū dicebā dirigendos esse libros de locis affectis, de crisi, prognostica, & hmōi, libellumq; aliquem sub hoc ordine omittebā, à scopo tamen non aberrabā; cum consiliū esset docere, qui libri in quā classem essent redigendi, & non enumerare. Quod vero præposuerim, aut contra postposuerim, quos alij, vel postponendos, vel præponendos censebant, hāc varietatem pariunt varij concipiendi ordinis intellectus; quibus ego distincte responderem, si distinctæ calumniæ præponerentur: nam, quantum ad libros de cōpositione medicamentorum attinet, dicimus in illis plurima doceri, quæ ad artem componendi in vniuersum spectant, non referendo compositionem ad aliquam determinatam ægritudinem; & contra, plurima etiam tradi ad certos morbos relata: atque ita, cum hi libri præponuntur, intentionem haberi ad ea, quæ in vniuersum docentur: cum postponuntur, intendi ad ea, quæ certas respiciunt ægritudines: sine igitur multo dispendio therapeuticis præponi, aut postponi posse. Sed, cum videam epistolam, quam breuissimam ob temporis angustiam cogitaueram, in nimiam excrescere longitudinem, hic finem scribendi faciam.

INDEX
LIBRORVM OMNIVM GALENI QVI IN HIS VOLVMINIBVS CONTINENTVR.

ISAGOGICI LIBRI

PRIMÆ CLASSIS LIBRI.

Secundæ

TERTIÆ CLASSIS LIBRI.

In

QVARTÆ CLASSIS LIBRI.

Totam hanc Claſſem quàmplurimis in locis denuo expurgauit Auguſtinus Gadaldinus, adhibitis etiam multis emendatiſſimis codicibus græcis manuſcriptis.

QVINTÆ CLASSIS LIBRI.

Omnes hos ſex libros, idem Iul. Martianus Rota accuratius denuo ante obitum recognouit.

Sextæ

SEXTÆ CLASSIS LIBRI.

Hos libros omnes multis in locis emendauit Augustinus Gadaldinus ad vetustissimorum exemplarium græcorum veritatem.

SEPTIMÆ CLASSIS LIBRI.

Hos sex libros, quos Vidius olim conuerterat, nunc idem etiam diligenter recognouit.

Extra

EXTRA ORDINEM CLASSIVM LIBRI.

SPVRII LIBRI.

Siquid ſupereſſe videbitur in antiquis translationibus, quod in hiſce nouis non reperiatur : id titulorum diuerſitate contingere ſcias,non quia prætermiſſum aliquid ſit. Nihil eſt enim in vetuſtis illis codicibus, quod in hiſce nouis non contineatur : nam aut idem ſunt, verum alio nomine inſigniti, aut compendia, aut partes,aut fragmenta. Exempla aliquorum ſubiicientur. Opus,quod illic Myamir appellatur,idem eſt,ac id, quod hic De compoſitione medicamentorum ſecundum loca inſcribitur. Libri item de iuuamentis membrorũ,compendium ſunt librorum De vſu partium. Libellus de præſagitura, finis eſt libri De conſtitutione medicinæ, Et qui De commoditatibus theriacæ inſcriptionem habet, fragmentum eſt libri De theriaca ad Piſonem.